Gerald Friedlander

aven Yechya

Bologna

[illegible] 1538

1466

פירוש חמש מגילות

תהלים משלי איוב דניאל

עזרא דברי הימים

חברו החכם הכולל האלהי דון יוסף יצ"ו
בן לגאון הכולל האלהי דון דוד
אבן יחי"א הספרדי יצ"ו
נדפס ע"י השותפים
[illegible]"צו פה

בולונייא

הע"רם

אמר

העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד בן הקדוש יוסף בן
דוד בן יוסף בן שלמה בן הנגיד דוד בן גדליה בן שלמה בן
הרב יוסף בן יהודה בן האדון דון יחייא משועי יהוד' הרודים
בעם גלות ירושלם אשר בספרד מלי"שבונה עיר ואם
במלכות פורטוגאלו • על הר גבוה מהכוסף
האזוק עלה עליתי • וכמגדל הת סוקה בנוי לתלפיות בזויות
מחוטבות תבנית היכל האפן חניתי • וכגן בשמי האביונה
הערבה התאבה לפרש דברי חפץ בכתוב יושר דברי אמת
ביתי בית זבול בנה בניתי • ומור ואהלות קביעות נטיעות
בשמי הרבון חסון כאלונים אריתי • ובכל ענפי טרפי במחיו
ושיחיו מריחין ירוחו ינוחו יגיעי כח הנפשות האלושו' חסיתי
ותחת בדים בלל עוני שבלי הבינותי מעוני אשקוטה ואביטה
במכוני • ומשגיח מן חלונות עיוני שקופים אטומים בשיד
ובחרסית בוק העתים • ומציץ מן החרכים חשוכים נבוכים
במקרי הזמנים המתעיתים • אנה ואנה נטיתי • וכה וכה
פניתי • לראות באיבי הנחל נהרי נחלי דבש וחמאה חמאת
הבקר אור מהפירושים • מקרוב באו חדשים • עשיתי לחתם
המגילות וההשפעת הבורא על עבדו נתנו לי גלות • מאז
כי ילידי ביתי אוכלי לחמי ומימי ספרי הקדש אשר מנעורי
באב גדלוני • מיום שעמדתי לפני ה' אלהי בחורב השכלות
חיל יאזרוני • ולכונן שבילי שביל דעת ויראת ה' הכינוני •
ולתקן פעלי פעל ה' תקנוני • ולהלבים מעילי מעיל צדקה
תמיד במעגלי צדק הדריכוני • בעקו עלי חמס • לאמר כי
לבב העם המס ימס • כי מלאה הארץ חמס • בשימך דברי
תורה למרמס • ובמשא כבד ובמעמס • אשר בשכבר עבדוך
והיו לך למס • ועתה לבך נעור וריק מהם • נכרי היית
בעיניה' • ומה לך נרדם להתגדל עם בנים זרים • ולהשפיק
בילדי נכרים • וללכת למשפט בחברות מלכים ומושלים •
ולהיות עמהם בטירות המתכלכלים • ולא תדור אתי אפילו
דירת ערא' • ונכרים באו שערי • ואשיב להם דבר • כאשר
עם לבבי מלוכן ומאור החמו כי גם אנכי ידעתי כי טוב יופי
בחברי ספרי הקדש ושירותם • מאלף בהבלי היכלי עוגב
החביות והסחורות ובתים מלאים כל טוב וארמנותם • ושהדי
במרומים כי לא התרתי קשרי ידידותם • ועדי בשמי' כי לא
לבי הלך מאהבתם • אבל מה אעשה כי מן שמים נלחמו כי
• ונשאו מעלי את רדידי • ועדו את עדיו • וכיבו ריח נרדי
• ומכאובי תמיד נגדי • כי שמו בבור יהודה אחי אשר בנפשי
אשר היה משמרת עמדי • ואילקנו המציאות כישכב' וזבולון
אחי הראובני והגדי • והוא היה בן סודי • והוכר בתי לבאת
מאהלי • והלך החבל אחר הדלי • ואין שומע לי כי כן גזר
מזל דלי • ועסקי העולם אשר היו בעיני במר מדלי • ובלי
הזהב וחלי • השכואים מתני כנגעי הגוף וחלי • דבקה נפשי
בהם ושמח' שמח' גילי • והוא פלאי • ובל זה להיותי משפחת
האחוזי • ועל מיטב מטלטלי אגב קרקעי לאחלי לזון בכבוד
בני ביתי וילדי יחשאלי • כי אם אין קמח אין תורה • והיא
מוכרחת וצריכה לפרנס בית יהודה הנשארה • וממש באר
• באר מים חיים • יחפרו שרים • אשר למשמ' ה' שרים • ולכן
אאחוז בזה • ובצדק התור' אחזה • ובספרי הנביאי' ובל חוזה •
ומחזה שדי אחזה • ובהם משמן בשרי ארזה • ולא אהיה בהם
שובב הונזה • ובעשב נבזה • רק בגבורי מטת שלמה כלם חרב
אחוזי • וגם מזה אל אנח ידי • ואחרי השעני בל שדי • אשר
אמר לעולם די • ארדו' אשיג אחלק שלל פרס ומדי • ומנוכות
שדי • וחיתו שדי • וזיז שדי • להטיב בהם לאסיפת חסידי •
ולכבד שבתותי ומועדי • ולהרשיע את הרשע בקנף ובזיון
בדאי • כי מה יאמר מאסיפת המתונו' אחרי הספק שהוא ודאי
כי אם ילידי והטובים מעשה ידי כי בעולם הזה בקב חרובין
די עד בלי די • ולהיות כי חתם המגלות • אימה כנדגלות
• תולדת נורא תהלות • דרכי ביון אבילות • תשובות
ושאלות במקהלות • מקרא מגלות • הם בעיני ערים בצורות
גדולות ומרקחי דעת ותבונה מגדלות • ומוציאי' את האדם
מאורחות עקלקלות • ומירחי שוא ולילות • אמרתי אשימה
בים פירושם נתיבה • כי גרשה נפשי לתאבה • ולא יוסיף
לדאבה • ואשמח בפירושי לב בשמחת בית השואב' • ובמעיין
בקמא ובתרא בבא • כי הזכות הלב יהיה לי בעולם השמחה
בחומה נשגבה • בקרבן נדר או נדבה • הקרב ברוח נדיבה
• לבקש אהבה מרצוף אהב' • ואף כי שתי שבות מנעורי
עד כה ל' המלאכ' לקרבה • קוצר המשיג והיות אורח המושב
עמוקה ורחבה • כי נער אנכי מאים ופתי פת חריבה •
וביוסף בן שלשים שנה אנכי היום ובכחי אז בימי נוער בחי
עתה להביב מכבה • והשכה השנית כי רבה בעולם השנאה
וגדלה הקנאה • ובל באי עולם ואיש איש יולד בו • יחל דברו
ומתחיל בגנות ומשיים בו • ויתכבד בקלון חבירו • ואיש איש
כי יטה שכמו לסבול ההתמדה באשר למד • ולהמציא חדשים
ובדרך חטאים לא עמד • ולהוסיף מחול על הקדש למראה
נחמד • ידברו עליו היגע בהשתדלות בזה מועה לאמר בן
מות אתה כי לבשת בגדי הקדש בגדי הגאה וגאון ה' מלך
גאות לבש • ומה באת ללמדנו הנה כל הענינים
מבוארים בספרי הקודמי' במקומות מפוזרים ומה זה למבוא
מהרת מהר ומתן בעיניך רב כיד המלך • ובל איש מהם
חכם בעיניו • ואין קץ בהשערתו לחכמתו ותבונתו וכפי
מה שידומה בעיניו • לא ימצא חוץ ממנו דבר שיחסר לו
בהשלמתו • ומאמרי זולתם המעולים בשלימותם • יתגנו ל'
טועים ורואים • לא בעבור עצמם • אלא מפני ממציאם •
וידעתי גם אני שלחכמים הגדולים אשר אין קץ לחכמתם
ונדר למעלתם • כמו אלה הפירושים בשכלם רשומים ועל
לוח לבם חקוקים ולא יצטרכו למפרשי' ולא למעתיקים • אך

פעלתי לעצמי ולחסר כמוני רוכבי'תחת תסוא ועול הזמנים
· ככקשת העוסר וככוד ומחיר מזון האשה והבנים ולהיות כי
את האלהים אני ירא · וירא אנכי אותו פן כבוא כיום הגדול
והנורא לחקור אם עסקתי בתורה יככי זרוע אף קדקד מכה
טריה · העירני לבב כאים אשר יעור מסכתו להזדרז להוציא
לאור כל תעלומה · בפירוש מגלה ומגלה · ודאיתי הסכות
המונעות דחיה חזקה · ובטחתי בגדול וגבור ונורא · והוא
הבוחן כליות ולב יודע מחשבות לב עבדו כי לא להתגאות
אתכוין ומי שידינני לזכות המודד מדה כנגד מדה ידינהו
לטובה והוא יצילני משגיאות ·

משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמח'בך·
כי פקד ה'את עמו לתת להם לחם ·
אתה ה'לעולם תשב כסאך לדור דור ·
סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי
זה כל האדם ·
בעת הזאת ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ·

אמר ז'יחייא להיות כי כל הנמצאים ידעו מצד
סבותיהם וסבות כל דבר ארבעה חומר
וצורה פועל ותכלית לכן ראיתי להקדי'לפירו'חמש המגלות
היינו שיר השירי' · רות ואיכה · קהלת · ומגלת אסת'ידיעת
סבותיהם הארבעה ופירנסם · אחרי הקדימתי הקדמ' קטנה
והוא כי ראוי לדע'שנהגו קהל עדת ישראל בכל מושבותיהם
לקרות מגלת שיר השירים בחג הפסח להיותה שיר נבואיי
מנבא גאולת ישראל העתידה ביתי משיח צדקנו ומספ'ענין
יציאת מצרים ומתשל משל מדוד וחשוקה המשיבים אמרים
אים לרעהו · ולכן הוא מהראוי שיקרא בחג הפסח אשר הוא
זכר ליציאת מצרי'לנטוע בנפשותינו מדת הבטחון ושנאמין
כי כאשר הברוך שומר הבטחתו לישר'ל גאלם מיד פרעה מלך
מצרי'במסות ובאותות ובמופתי'ככה ישמור הבטחתו שנית
ויקבצם מארבע פנות האדמה ויגאלם ביד חזקה ובזרוע
נטויה כמאמר הנביא ישעיהו כי כארץ תוציא צמחה וכגנה
זרועיה תצמיח אשר הוא דבר טבעיי דומה לנסיי כי אחרי
העפוש והאבדון אחרון לזרע ההו'תחת הארץ יצמיח ויעשה
פרי ויוליד בריבוי מזרעו כדמותו ככה אחרי שיחשב האבדון
ההחלטיי בעם ה' · ה'אלהים שר'ל במדת רחמים ובמדת הדין
יצמיח לזרע ברך ה' צדקה ותהלה נגד כל העמים · ורמז
לשלשת פעולות האלוה ית' שהם עושה חסד משפט וצדקה
בארץ ובאלה חפץ · ושם צדקה יאמר על הצלת העשוק מיד
עושהו · ושם תהלה הוא עשיית החסד לאשר לא במלך מאז
טובות · ולכן יהללך בשערים · ומשפט הוא עשיית הנקמה
בעושק השסוי אשר הצילו מידו · והוא אשר רמז באומרו נגד
כל העמים שר'ל כי יהיה הפכיי ונגדיי להם לנותשם מעל
פני האדמה · וזה לא יהיה לזכות ישראל באופן כי יתלה
ביאת משיחנו בהטבת דרכיהם · כי אף שיהיה כל הדור חייב
בוא יבוא בן דוד ברנה וחכה לו אם יתמהמה · וזה להיותך
אתה ה' אלהים מחוייב על ככה מצד הרחמנות מאב על בן
כי אתה אבינו · כי אברהם לא ידענו וישר'לא יכירנו ואתה ה'
גואלנו מעולם שמך · ולכן אם מעולם נקרא שמך גואלנו
להיות'כן בכח · וכל מה שבכח יוכרח בואו לפעל אז'' הכרח
היא הגאולה לים'יהיה הדור זכאי או חייב ·

ונהגו לקרות מגלת רות בחג השבועות להיותה
סיפור תולדת כשאות למשפט כשאות לבית
דוד לנטוע בנפשותינו מדת הבטחון ושנאמין כי כאש'הבורא
ית'שמר הבטחתו לים'אשר הבטיח' עי'' משה נביאו בהוציאך
את העם ממצרים תעבדון את האהים על ההר הזה · ויתן
השמים השמיעם את קולו ויתן להם חקים ומשפטי' צדיקים
ועדות אשר יעשה אותם האד' וחי בהם ככה ישמור הבטחתו
שנית ויצא חטר מגזע ישי · ונצר משרשיו יפרה ונחה עליו
רוח ה'כאשר נח על רבן של נביאי'בשלימות הנפש האהית ·
רוח חכמה ובינ'בשלמות הנפש המשכלת · רוח עצה וגבורה
בשלימות הנפש המרגשת · רוח דעת ויראת ה'בשלימות
הנפש הצומחת באופן כי כל רוחו יופיע בשכל · ולכן ישפוט
בצדק דלים · והוא פעל הצדקה · ויוכיח במשור לענוי ארץ
והוא פעל החסד המכונ'בו עשית היושר וברוח שפתיו ימית
רשע והוא פעל המשפט כאשר פירשנו ·

ונהגו במנות סופרים לקרות מגלת איכה בט'באב
להיותה קינה על תפלתן של ים'אשר נכתבה
במנות האל לנטוע בנפשותנו מדת הבטחון ושנאמין כי אף
שירוד ירדנו בשבירה אחר שבירה בהיותנו על אדמת נכר
ובארץ אויבנו ועל נהרו'הבלבו'והבכי וזה לחטאתינו ולחטאת
אבותינו אשר חטאו ואינם · בזכות התשובה ובכר לך ומצאוך
כל הרעות · ושבת עד ה' אהיך בצום ובבכי ומספד ושק ואפר
יוצע לרבים על העונות והחטאי'וחרבן בית המקדש השמם
אשר היה מוחל וסולח להם יוסיף ה' שנית ידו לקנו' את שאר
עמו אשר ישאר מאשור וממצרים ושאר העולם ונשא נס לגוים
ואסף נדחי יש'ונפוצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ ·
מאותם אשר בשם יש'ויהודה יכונו מאמינים בני מאמיני'אשר
היו מתאבלים תמיד על הגלות וחרבן הבית כי שימו את
משוש כל המתאבלי' עליה כתיב לאפוקי לאשר לא נתאבלו
להיותם בלתי מאמיני' ולכן יאכלו פרי חטאתם ועם צדיקים
לא יכתבו ·

ונהגו לקרות מגלת קהלת בחג הסוכות לנטוע
בנפשותנו מדת הבטחון ושנאמין כי כאשר
האל נדבק בעמו בשלש'מדרגות מהדיבוק הראשונ' בגאלם
ממצרים ועי'' מלאך בדרך הבלי ולא על דרך הפוע'כאשר
חלק ה'אותם לכל העמי'וכאומרו ומלאך ה'הולך לפניה ויסע
מלאך האהי' · והב'במתן תורה שנדבק בעמו עמה'בבלתי
שום אופן מאמצעי · אבל היית'השגחתו והדבוק עמה'ממכון
שבתו מן השמים כאומרו אתם ראיתם כי מן השמים דברתי
עמכם · והג'כאשר הניח העולם האהי והמלאכיי והשמימי
ובא לגור בארץ עמה' בשפל התחתונ'ובין שוכני בתי חומר
דירה שכניי'כאומרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכ' · אשר על
הדיבוק הראשון מורה חג הפסח אשר הוא זכר ליציא' מצרים
· ועל הדיבוק הב'יורה חג השבוע'אשר הוא זכר למתן תורה
· ועל הדיבוק הג'יורה חג הסוכות אשר הוא זכר לענני כבוד
מהשכינ'אשר היו מכסי'את המשכן ואת המקדש הנקר'סוכה
כאומרו נודע ביהודה אלהים בים' גדול שמו ויהי בשלם סוכו
ומעונתו בציון שר'ל כי גדולת ה'יודע בשיהי'בירושלם ובציון
סוכו ומעונותו והו'המשכן והמקד'· ככה בבוא משיח צדקנו
ידבק בהם בג'המדרגות הנז'כי יהיה ה'למלך על כל הארץ
וביום ההוא יהיה ה'אחד ושמו אחד והיה כל הנות'מכל הגוים
הבאים על ירושלם ועלו מידי שנה בשנה להשתחוו'למלך ה'
צבאות ולחוג את חג הסוכות להיותו החג היותר חביב ויותר
מעולה להראותו על המדרגה היותר מעולה מהדיבוק שאז
יהיה בשלימו' · ויען כי תור'צוה לנו משה שמקץ שבע שנים
במועד שנת השמיטה בחג הסוכות בבוא כל ים' לראות את
פני ה'אלהיך וכו' תקרא את התורה הזאת נגד כל ים'וכו'
הקהל

הקהל את העם האנשים והטף וגרך אשר בשעריך וכו׳ ·
פר״ל כי אז להיותו מועד נעלה אשר יבוא כל ישראל לשלש
רגלים ולא ישאר פרסה · הן להיותו היותר משובח משלשתן
כאשר אמרנו והן להיות זמנו בזמן האסיף אשר אפי׳ העניים
והדלים לא היו חסרים דבר להיות מבוי הלקט שכחה ופיאה ·
והן להיות הזמן שוה בחמימות והקור אשר הנערים והחולים
וחלושי המזג הכרת עי׳ אחור מפני הקור או החום או הגשמים
וסכנת הדרכי׳ הטיטיים בשור הסבה המונעת היו הולכי׳ כלם
בשמחה ובטוב לבב · היה מצוה לקרוא התורה נגד כל העם
ולהזהירם לשמור את מצות ה׳ אלהים למען יטב להם · ולהיות
כי מגלת קהלת היא שאלות ותשובו׳ מאשר אין להם לב אשר
עניני העולם בעיניהם כמתועתעי׳ ובלתי מיוסרי׳ היטב
מבוראם · עם החכם היודע דעת עליון ומה להשיב אל
האפיקורוס · וזולת זה מהבלת דברי העולם השפל ומדריכם
אל היושר ויראת אלהים ואהבתו כאומרו סוף דבר הכל נשמע
את האלהים ירא והוא יראתו ית׳ · ומצותיו שמור והוא אהבתו
ית׳ אשר בעבורה ימשך עשיית המצות · לכן נהגו לקרותה
בחג הסוכות עת החיוב לקרוא ספר התורה והרומזים לנו
מהמדריכי׳ אל אורח חיים למעלה · ומהמשכילי׳ לשור משאול
מטה מהעניינים החומריי׳ אשר טבע האדם דבק בהם · ולכן
באולי נקרא שמו קהלת להיותם דברי׳ נאמרי׳ בהקהל בספר
התורה הנקרא בחג הסוכו׳ בהקהל את העם כאשר אמרנו ·

ונהגו במצות סופרים לקרותן מגלת אסתר בי״ד
ובט״ו לאדר · לנטוע בנפשותנו מדת הבטחון
ושנאמין כי ה׳ אלהים לא עזבנו למקרה ופגע והוא משגיח
עלינו בגלותינו כבתחלה · וכאשר בימי המזב׳ ושלחן ומנורה
· בהיותם ישראל תכף היה נפרע מהם כאשר ייסר איש את
בנו למען ילך בדרך טובי׳ · ככה עושה בימי גלותנו כאשר
קרה בימי אחשורוש כי לעון התערבם בגוים ונשאם נשים
נכריות והתגאלם בפת בגם בא להם גזרת המן וכאשר שב
בתשובה נעתר להם על ידי מרדכי הצדיק ואסתר המלכה
כאשר הבטיחנו ואף גם זאת בהיות׳ בארץ אויביה׳ לא מאסתי׳
ולא געלתים לכלותם · אבל מאסתי׳ עד עת קץ אשר אחפוץ
שישבו בגלותם · ואז בעת הקץ לא אגאלם לזכיותם רק
לאהבתי אותם להיותי אני ה׳ אב הרחמן אלהיהם ·

אמר ז׳ יחייא אל תחשוב כי הסדר הלז אשר שמתי
בחמשה מגלות הוא לקדימה זמניית · אשר
מחבריה׳ או כותביה׳ כתבום ככה זה אחר זה בזמני׳ מתחלפי׳
· כי אינו כן שהרי מגלת רות קודמ׳ לכלם בזמן כאשר אבאר
ופה סדרתיה במדרגה השנית וגם אינו לקדימה במעלה
שהרי מגלת קהלת היא מאד נעלה ממגילת איכ׳ וסידרתיה
אחריה אבל הוא לסדר הזמני׳ אשר בהם פשט המנה׳ לקוראם
כאשר ספרנו · ואחר הדברים האלה אומר כי ·

החומר במגלת שיר השירים הוא הסיפור מכנסת
ישראל עם חשוקה האלוה ית׳ אשר השליכה
מעל פניו ומזכרת המדרגות מהדיבוק אשר היו לה מימי
קדם אתו ואיך בוספת לידבק בדיבוק ההוא עוד · ותשובתה
אל אומות העולם הלועגות עליה ועל צרותיה ועל בקשת
דודה אשר נעשה למדרס כף רגל · ותשובת האוהב אליה
שתעשה המעשים הטובים כאבותיה ויעתר לה · ושאם
תעשה ככה מודיע לה בפרטות את אשר יהיה בין שניהם
מהדיבו׳ החדש אשר המשיל ביופי הבתי׳ וסידורם ואיך כנסת
ישראל מודה ומאמינה לדברי דודה ומשבחה אותו · ואיך הוא
אמונתה חשב לצדקה ומשבחת אותה בין הבנו׳ · ואיך סובלת
עול הגלות והצרות מפני אהבת דודה · ואיך האומו׳ רודפות
אותה שתניח אהבתו ותלך אל גוי לא יוסיף לעבור עבודה
נכריה והיא משיבה להם היות מהנמנע אבלה לאהוב אלהים
אחרים אהבה שתחפוץ ושכונחת באלהיה שבא יבא משיח
צדק׳ כי קול דודי הנה זה בא וכי לא כצורנו צורם ואפי׳ בגלות
החל הזה משגיח עליה תמיד ובכל צרתה לו צר · וכאשר גאל
את אבותיה מיד פרעה מלך מצרים מאומה קשה מלך קשה
כן יגאלנה מידם · ומספר ע״ד משל דמיון הגאולה העתידה
לגאולת מצרי׳ · ואיך יראו קודם לה חבלי משיח למרק ולזכך
עמה ומולדתה · ולא יהיה שלום אז לרשעים מאומתה כי
יתמו מן הארץ ומעונתה · ומספרת עוד כי פעמים רבות
עשתה תשובה ולא זכתה ליגאל ועם כל זה לא הסירה את
שמלת בטחונה מעליה ולא חששה לדברי האומות האומרות
בלתי היות לה עוד תקומה ולכן קוראים אותה לדתם ·
ומשבח בנין בית המקדש העתיד ושיתעלה מב׳ מקדשות
הקודמי׳ ואז כל האומות ישובו אל ה׳ כי יהפוך אל עמים שפה
ברורה לקרוא כלם בשמו ולעובדו שכם אחד · ומשבח האוהב
אישי כנסת ישראל אשר יהיו בימים ההם להיותם בינוני׳ אשר
לא יביטו כי אם אל בת זוגם ומשבח כהניה נביאיה שריה
וכל עמה ובית מקדש׳ והאריך הסיפור בדברי׳ כאלה ודומיהם
מהמתיחסים אליהם · ואחר כך ספר סבת אורך הגלות
להיותה ישנה לעשות המעשים הנאותים · בהיות לבם
והוא הקדוש ברוך הוא ער לגאולה לולי חטאתם · והאריך
הסיפור במשל החושק והחשוקה בזה · ועוד ספר שנית הויכוח
שיש לה עם האומות על אורך הגלות · ומשבחת לדודה
ומספרת ההפרש שבינו לבין אלוהיהם שרי מעלה · ומספר
איך דודה משבח׳ שנית אשר בחר בה מכל העמים אף שכלם
מעשה ידיו והשליכם מעל פניו לאהבתה · ומספר כי אז
בימי הגאולה כל האומות יראו מכניה וישבחוה בין הבנות ·
ומספר עוד כי הגאולה לא תהיה מפני זכיות יש׳ כי אדרבא
הקב״ה ירד אל גנת אגוז והוא יש׳ לראו׳ אם יש בהם תור׳ ומעשים
טובים ויחפש ולא ימצא · ולכן יקראם אז שישובו אליו ·
ויגאלם למען חסדיו וימית׳ ברוס המעלה ואיך הגאולה הזאת
תהיה נצחיית וקיימת ולא כקודמות ותשובת כנסת ישראל
לדוד׳ כי בחרה בו ושיו תשוקתה והוא ימשול בה ואף כי אינה
שלימה בעצמ׳ · כערך האמות החוטאות היא טוב׳ וישרה ואיך
כוספת לעבוד עבודת דודה ומצותיו בפרהסיא ולא בסתר
נטמון כאשר אנחנו עושים פה היום בגלותנו מכני לעג
האומות ופחדם · והוא אומר׳ מי יתנך כאח לי וכו׳ · ומשביעה
אותם שלא לעבוד עבודת׳ הנכריה לזכות בגאול׳ המאומתה
אבלה ומספר עוד ויכוח כנסת ישראל על הי׳ שבטים איך
יגאלו · ואם לא ימצא לה׳ זכות ליגאל שיתפללו עליה׳ לגאלם
גם הם ולהשיבם למנוחתם · ומספר ברוח הקדש איך
יחלק מלכות בית דוד ויהיו העשרה שבטי׳ תחת מלך אחד
והשאר ישארו ניר לביתו · ואיך בזמן הגאולה אשר יהיה
ה׳ מלך על כל הארץ ישובו אל דוד מלכם והיו לעם אחד
ודברי החושק לכנסת ישראל שבגלותם ירבו התורה ותפלה
ומעשים טובים שהם ערבים אליו · ודבריה לו שאם ככה הוא

שיסדר המערכות ויתאר הקץ · וזולת כל זאת הרבה לדבר ולומר בין סיפור לסיפור דברים מכרנים ומתיחסים אליהם ואמנם ·

צורת מגלת שיר השירים וכן שאר הד' מגלות ככר כתבו חז"ל היותם מכלל הספרים הנכתבים ברוח הקדש ולא מכלל הנביאים ויהיה א"כ צורתם הדבור ברוח הקדש מהנלב' ממנו כי כאשר חילק הארי הגדול במורה הנבוכים שלו מדרגות הדיבוק אלהי עם בני האדם הם אחד עשר זו למעלה מזו הראשונה היא האיש או השופט שילוה אליו עזר אלהי שיניעהו ויזרזהו לפעול פעולה גדולה מהפעולו' הטובות וזה יקרא רוח ה' כאומרו ותהי על יפתח רוח ה' · ותצלח עליו רוח ה' כשמשון · והשנית היא שימצא האדם כאלו התחדש רוח חדש בקרבו וכח נוסף אשר ישימהו קל לדבר ולחבר בחכמות והתושבחות ובענינים המועילים ובעניני ההנהגה וזה כלו בהקיץ · ויקרא מדבר ברוח הקדש ובזה המין מהדיבוק חוברו ונכתבו תהילים משלי וקהלת וכל הספרים המכונים בשם כתובים כדברי נעים זמירות רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני והשלישית היא שיתנבא הנביא בחלום ובמשל · ופתרונו יתבאר לו בחלומו כרוב משלי זכריה ורוב מי שנאמר בנבואתו היה דבר ה' אלי והדומים אל ענין הלשון ההוא · והרביעית שיתנבא הנביא בחלום אבל לא במשל רק יראה מה שיראה על מה שהוא עליו ובמתכונתו · ומתנה מדרגת שמואל בתחילתו בבואו אל עלי פעמים · והחמישית שיראה בחלומו כאיש מדבר עמו · כרוב נבואות יחזקאל וכאומרו וידבר אלי האיש בן אדם · והששית שיראה בחלומו כמלאך מדבר עמו כרוב הנבואות וכאומרו ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום · והשביעית שיראה בחלומו כאלו האלוה יתבר' מדבר עמו כאומרו ישעיהו ראיתי את ה' · והשמינית שלא יחלום עוד אבל יחזה במראה הנבואה ובמשל כאברהם בין הבתרים · והתשיעית שישמע דברים במראה הנבואה כמו באברהם והנה דבר ה' לא יירשך זה · והעשירית שיראה איש ידבר עמו במראה הנבואה כיהושע ביריחו · והאחד עשר שיראה המלאך ידבר עמו במראה הנבואה כאברהם בעקידה והיא המדרגה המעולה שבמדרגות לפי מה שיחייב טבע הכנת האיש הישראלי לקבל השפעתה כי אמנם נבואת רבן של נביאים לא היתה טבעית כי אם נסיית · והשיג מה שלא השיג ולא יוכל להשיג נברא תחת גלגל הירח · וכאומרו ולא קם עוד נביא כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים וכו' ורמז באומרו אשר ידעו כי מדרג' נבואתו היתה בהקיץ וכידועה ולא בחלום כאומרו בהעלותך לא כן עבדי משה וגו' ומראה ולא בחידות · ורמז באומרו ה' לאפוקי כי לא היתה נבואתו על ידי מלאך וכאומרו שם ותמונת ה' יביט · ורמז באומרו פנים אל פנים לאפוקי שלא היתה נבואתו כנבואת שאר הנביאים הנופלים על פניהם ורעדה יאחזם לחולשת חמרם מה שלא כן במשה לדקות חמרו הנזון ארבעים יום וארבעים לילה מהאור אלהי ולחם אבירים אכל האיש משה ולכן קרן עור פניו כי הנזון ידמה למזון ולכן אף כי היתה נבואתו בהקיץ ומהאלוה יתברך לא היה חרד ונופל על פניו אבל היה עומד על עמדו ופנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו · וכאומרו שם פה אל פה אדבר בו · ולמען לא תחשוב היות אפשרי כפי הטבע שיוכל איש אחר להכין את עצמו להשיג ולבוא עד מדרגת משה עבד ה' · לכן פירש הכתוב היותו מהנמנע להיות גדולת משה נסיית ועל צד ההכרח ולמען ישמ' כי לך רד כי שחת עמך יוכיח · וזהו אומרו לכל האותות

שהאמר פה במקום בעבור שר"ל כי הוכרח האלוה יתברך לעלותו ממדרגת האנשים בעבור כל האותות והמופתים אשר שלחו לעשות בארץ מצרים וכו' והיא פעולת יציאת מצרי' הנעשה באמצעותו שמקולה כבריאת העולם · ועוד אמר ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל והוא המתן תורה על הר סיני · ולכן לפעול שתי פעולות נוראות כאלה היה מההכרחי להמציא איש שיתעלה בדרך נס מכל שאר האנשי' למען יאמינו בו · וזהו אומרו הנה אנכי בא אליך בעב הענן וכו' שר"ל כי רצה הקב"ה לזכות את ישראל שישיגו הנבואה הקטנה והעבה · בעבור שיוכלו מצד הנבואה ההיא לשער גודל מדרגת נבואת משה ויאמינו בו לעולם · משל לאיש כפריי שלא יוכל לדע' ולשער אהבת המלך לשר אחד כי אם בהיותו בעזרת בית המלך ושם יראה וישמע גודל השגת השר עם המלך ובביתו ובחדריו מה שלא יוכל לשערו בהיותו בביתו ובכפרו · ואמנם ·

הפועל שר"ל מי היה הכותב מגלת שיר השירים הנה חז"ל בבבא בתרא פ"ק אמרו כי משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב יהושע כתב ספרו ושמנה פסוקים שבתורה שמואל כתב ספרו וספר שופטים ורות דוד כתב ספר תהילים ע"י י' זקנים ואלו הן אדם הראשון ומלכי צדק אברה' משה הימן וידותון אסף ושלשה בני קרח · ירמיהו כתב ספרו וספר מלכים ומגלת קינות חזקיהו וסיעתו כתבו ישעיהו משלי שיר השירים וקהלת · אנשי כנס' הגדול' כתבו יחזקאל ותרי עשר נביאים ודניאל ואחשורוש עזרא כתב ספרו ודברי הימים עד ולו · מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב לא עלה עזרא מבבל עד שיחס עצמו ועלה ומאן אסקיה נחמיה בן חכליה · הנה באר כי מגלת שיר השירים כתבוה חזקיהו וסיעתו ·

אמר ז' יחייא ראוי לדעת כי לא יובן בשם הכתיב' שכותב הספר הוא חיברו כי אינינו כן · והראיה אומרו משה כתב ספרו · כי במה שאמר כתב רמז לדבר זולתי' מאשר רמז באומרו ספרו כי באומרו ספרו · יורנו כי מחבר הספר ההוא היה הוא בעצמו ולכן ייוחס אליו · ובאומרו כתב רמז כי אחרי שחברו בהיותו לבוש ברוח הנבואיי ובסיוע האלוה בירר בחיבור ההוא אוכל מתוך פסולת כי הוא מהנמנע לאנושי המדבר שלא יתערב פסולת מה בחיבוריו · ובפרט בספורי המאורעות כי להיותם מקרים בעצמים אשר לא יושגו בשלמותם פעם יחסר ופעם יוסיף המחבר · וזולת זה לאהבת או לשנאת המספר ממנו גם לפעמים ירחיב העט להוסיף או לגרוע בשלימותו או בגנותו יותר ממה שהוא במציאות · ולכן צריך העזר הנבואיי או מרוח הקדש לנקות הפסולת והשקר מן האמת בחיבורים ההם · ואם העזר לכתוב הספר ההוא יהיה נבואיי יכנס הספר במדרגת הנביאים ואם יהיה עזר מרוח הקדש יכנס במדרגת הכתובים ואמנם נקראו כתובים בשם פעול ולא כותבים כאשר נקראו הנביאים נביאי' על שם פועלם להיות כי לא כל הכתובים נכתבו על ידי הכותבים והם הנלבשים ברוח הקדש לבד · כי הנה שמואל הנביא כתב ספר רות ואף כי הכותב היה נביא לא נכנס בגדר ספרי הנביאים להיות כי אז בעת כותבו אותו לא נלוה אליו כי אם מדרג' רוח הקדש ולא מדרגה נבואיי' · כי הנבי' לא היה עומד תמיד על אופן אחד מהדיבו' · והשתנו' הלז היה בא מצד גשמיותו ושינויין מצד חמריותו

אחריותו ולא מצד המשפיע · ולכן שמע בקש המקנן לשמות כחותיו להתלבש בנבואה · וכן ירמיהו כתב מגלת קינות ברוח הקדש אף שהיה נביא · וחזקיהו וסיעתו מבני הנביאי׳ כתבו ברוח הקדש משלי שיר השירים וקהלת · ואנשי כנסת הגדולה אשר היה ביניהם חגי זכריה ומלאכי מבני הנביאים כתבו ברוח הקדש דניאל ואחשורוש · ולכן קראם כתובים ר״ל הנכתבים ברוח הקדש יהיה מי שיהיה הכותב אם נביא כשמואל · ואם כותב וסופר כעזרא · מה שאין כן בנביאים אשר מחברם וכותבם היה במדרגת הנבואה · ולכן יחסם לפועלם · ואין להקשות מחזקיהו וסיעתו שכתבו ישעיהו · ומאנשי כנסת הגדולה שכתבו יחזקאל ותרי עשר · כי כבר אמרנו שהיו בהם הנביאים שכתבו אמנם להיות חזקיהו מלך ישראל ואיש צדיק תמים ומלובש ברוח הקדש ועזר בכתיבה ההיא התיחס אליו למעלתו · וכן להיות כי אנשי כנסת הגדולה היו אנשי׳ אחים לרדוף חכמה ודעת אף כי הנביאים שבהם היו לראש והם היו הכותבים התיחס הפעולה לכלם · ואמנם ·

תכלית

מגלת שיר השירי׳ הוא להבטיחנו כי כאשר שמר ה׳ הבטחתו לאברהם אבינו באומרו ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו׳ והוא הגלות · ואח״כ יצאו ברכוש גדול והוא הגאולה · ככה ישמור הבטחתו ואשר צוה מימי קדם באומרו ע״י משה נביאו והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר אותה הקללה יהיה נמרצת להיותך נהוג מקדם בברכה והרגל על כל דבר שלטון כי אין לרחם רק על עשיר שנתענה כי העני בעוניו לא ירגיש כי שבשתא כיון דעל על · והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה׳ אלהיך שמה · שר״ל הלבב אשר היה אומר בשרירות לבי אלך וזה לחושבו כי הצרות והגלות לא יבואו כי אם בקרי ולא מהשגחה על חטא קדם · ולכן לא היית נזהר מלפשוע בהיות כי לפי דעתך אין גבוה מעל גבוה שומר · אם אז בהיותך בגלות השבות אל לבבך ר״ל תשיב אחרי׳ אליו כי אין האמת אשר חשב היות הכל במקרה ובהזדמן אבל האמת הוא כי הפיזור והדחי בכל הגוים הוא להשגחה פרטית · וזהו אומרו אשר הדיחך ה׳ אלהיך שמה · להיותו אלהיך המשגיח עליך ליסרך אם לא תלך בדרכיו · וזולת זה תשוב אל ה׳ בכל אופני התשובה והם חרטה וידוי ועזיבת החטא כי להיות שכל הפעולות יעשו אם במחשבה או בדבור או במעשה לכן התקינו חז״ל התרופה לשלשתן · וחטא המחשבה ירופא בחרטה · וחטא הדיבור ירופא בוידוי · וחטא המעשה ירופא בעזיבתו · ועשיית הפכו מהמעשים הטובים · ולכן פה רמז לשלשתן כי במה שאמר והשבות אל לבבך והוא ענין מחשביי רמז לחרטה · וכנגד הוידוי אמר ושבת עד ה׳ אלהיך כי אשר לא ירבה להודות פשעו יכוס מפני אדוניו · והפך השב כי יודהו ויתודהו וישאל המחילה עליו · וכנגד עזיבת החטא ועשיית הפכו מהפעולו׳ הנאותו׳ אמר ושמעת בקולו לעשות ככל אשר אני מצוך היום · ואמ׳ אתה ובניך לרמוז למצות ושננתם לבניך ודברת בם · ואמר בכל לבבך ובכל נפשך לרמוז למצות ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך׳ והנה חסר ובכל מאודך והוא הממון להיו׳ כי בהיות ישראל בגלות מאומה אין בידם להיותם עבדים ומה שקנה עבד קנה רבו ולכן לא הזכירן · עוד אמר ושב ה׳ אלהיך וכו׳ שרוצה לומר ואם תעשה התשובה שלימה כאשר אמרתי כנגד החרטה שעשית במחשבה שב ה׳ אלהיך את שבותך ורחמך שהוא הפעלות מחשביי מהרחמנות · וכנגד הוידוי אשר אחרי שובך אל אדונך תתודה על חטאתיך ותשאל המחילה עליהם · שב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה׳ אלהיך שמה שהוא נס גדול לקבץ שה פזורה ישראל · ולהיות כי לכל הדברים יש שלש גבולים המה שממנו והוא הגבול וקצה ראשון והמה שבין והוא האמצעי והמה שאליו והוא האחרון · ויהיה דבר קשה גאולת ישראל מהמה שממנו ולהוציאם מתחת יד מעבדיהם · וכן יקשה המה שבין לעבור דרך ארצם מאויבים אחרים מהאומות · וקשה על כלם לכבוש ארץ הצבי מיד המחזיקים בה · לכן אמר כי אבל האל הכל כמר מדלי נחשב · וכנגד המה שממנו ושב וקבצך מכל העמי׳ כאשר אמרנו · וכנגד המה שבין אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה׳ אלהיך · וכנגד המה שאליו והביאך ה׳ אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך · עוד אמר וירשתה וכו׳ להיות כי שלש מתנות נתן הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו · הייננו מתנת ארץ הצבי באומרו ונתתי לך את ארץ מגוריך · ומתנת הדיבוק אלהי באומרו והייתי לך לאלהים שידבק בזרעו אחריו ולא בזולתו מן האומו׳ · ומתנת הזרע להרבות זרעו כעפרות תבל באומרו והפרתי אותך במאד מאד · לכן אמר כי ישוב הקדוש ברוך הוא למין ישראל השלש מתנות אשר נעדרו ממנה לפשעם · וכנגד מתנת הארץ אמר וירשתה · וכנגד מתנת האלהית המכונה בטוב באומרו אני אעביר כל טובי על פניך · אמ׳ והטיבך · וכנגד מתנת הזרע אמר והרבך מאבותיך · ומגלת שיר השירים הנעשת ברוח הקדש היא מודיעה אלינו שבמצות התשובה ימהר האל הקץ · ומבטיחנו שאף שיהיה כל הדור חייב יבוא משיחנו ואפריון יעשה המלך שהשלום שלו בבית המקדש העתיד ויהיה נצחי וקיים ולא כמקדשות הקודמות הוא ברחמיו יזכנו לראותו · ואמנם

חומר

מגלת רות הוא הסיפור איך בימי בועז השופט היה רעב בארץ לחטאות ישראל · ואלימלך משועי יהודה ומקרוביו חטא חטא משפט מות כי במקו׳ אשר היה לו לשבת עם עמו בצרתם וליסרם ולהוכיחם למען ישובו אל ה׳ ויסר מעליהם מות הרעב · וכן היה לו לבזבז ממונו עם עניי עמו · לא כן עשה ולהיותו צר עין הלך לו לגור בארץ מואב וזולת זה נתערב בגויי הארצות ויקחו בניו להם נשים מכל אשר בחרו · באופן כי אב ובנים בחטאם מתו · ותשאר אשתו נעמי גלמודה מכל אנשיה ותכף הסכימה לשוב אל ארץ מולדתה מפני פחדתה מהמנ׳ כאשר קרה לאנשיה · והלכו אתה שתי כלותיה הנכריות · ומספר ויכוחה עמהן שישובו אל עמן ואל מולדתן כדת וכהלכה לעשות לכל מתגייר ואיך ערפה הלכה לה ורות דבקה בה · ועוד סיפר איך רות הלכה בתחלת קציר שעורים ללקט הלקט שכחה ופיאה להיותם מתנה אלהית כי לא רצו היא וחמותה ליהנות רק ממעשה ידיהן וממתנת אלוהיהן · ואיך קרה מקרה להמצא בנחלת בועז קרובן אשר קבלה בסבר פנים יפות וצוה עליה לבל תלך בשדה אחר · ועוד מספר העצה אשר נתנה נעמי לכלתה ורחצת וסכת וגלית מרגלותיו ושכבת שם ואיך עשתה כדבריה · והרגיש האיש והנה אשה שוכבת מרגלותיו · והיא השיבתו בטוב לקחה ובמתק שפתיה שיפרוש כנפיו עליה כי גואל הוא · ובועז נשבע להוציא הדבר אל היום ודבר על זה בשער עמו עם טוב הגואל הקרוב ממנו שיגאל ולא רצה לבלתי השחית את נחלתו · והוא בועז קנה את כל

אשר לאלימלך ובניו וגם את רות אשת המת קנה וילדה לו בן עובד ה'. שמו עובד אבי ישי אבי דוד וספר שלשלת התולדה והתחיל מהאבות ועד דוד הגדיל להיותו הרביעי מהאבות אשר גם הוא יכונה בשם אב לאומה הישראלי' והוא רגל הרביעי שבמרכבה ואשר נאמר עליו אלהי דוד כאשר נאמר אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. וזולת זה הרבה לדבר סיפורים מתיחסים לכל ענין וענין מהענינים אשר אמרנו. ואמנם

צורת מגלת רות כבר אמרנו היות צורתה הדיבור המסודר ברוח הקדש מהנלבש ממנו. ואל תקשה כי למה לא יכנס בגדר הנביאים בהיות כי כותבה היה שמואל הנביא כי כבר התרנו הקושי הלז כאשר אמרנו כי אין כל דבק באלוה יתברך. דבק תמיד על אופן אחד מהדבקו'. כי לפעמי' יהיה דבק במדרגה האחד עשר אשר אמרנו היותה היותר שלימה. ופעמים מפני עקת המעיקים מחוץ מכלי הגוף וההרכבה הגשמיית אשר כאדם ישוב דבקותו אל המדרגה הראשונה והפחותה שבמדרגות או לשלישית או לשביעית כפי אשר יהיה הכנתו אז. ואמנם

הפועל ר"ל מי היה הכותב מגלת רות כבר אמרנו שקבלו חז"ל ששמואל הרמתי כתבה. וזה כי בסוף ימיו אחרי כותבו ספרו וספר שופטים. כשהמליך את דוד במצות קונו לחטאות שאול חפש למצוא דברי חפץ במשפחת בית דוד בחיר ה' וכתב המעשה הזה שבמגלת רות אשר היה סבת תולדת אבותיו הקרובים ואחר כך יחסו עד האבות ישני חברון. מה שלא עשה ככה בשאול אף כי הוא גם הוא משחו למלך. לראותו ברוח קדשו כי זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגד האל. וכי יצא חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו אשר ישיב על כנה שה פזורה ישראל. ואמנם

תכלית מגלת רות להודיענו אמיתת השגחת האל על יראיו וכי ישיב לאיש כפעלו וכפרי מעלליו כאשר קרה לאלימלך אשר כדי שלא לבזבז ממונו בין עניי עמו. הניח ארץ הקדושה והלך לגור בשדי מואב. והמודד מדה כנגד מדה אבד כל ממונו ומלא הלך שם וריקם השיב את אשתו ה'. ולהתערבו בזרע העמי' מת הוא ובניו בארץ הטמאה וכאשר בחרו. מה שקרה הכל בהפך לנעמי ורות נשי חיל אשר היו מן האנשי' ההם. ולשובן לארץ הקדושה ולבחרן בה בעוני ובמסכנות מעושר וכבוד בשדי מואב. זכו להתקרב לנשיאי ישראל. ועושר וכבוד את הון עתק וצדקה וזכו לבנים צדיקי' אשר מהם יצאו כסאו' למשפט כסאות לבית דוד ומשם בארה ומקור משיח צדקנו. ולמען נבין בכל הנעשה תחת השמש ונלמוד ליראה את ה' וללכת בדרכיו. פן יקרנו כאשר קרה כמאורע הלז. וה' ינחנו במעגלי צדק וארח חיים. ואמנם

חומר מגלת איכה הוא הסיפור והספד ובכי על מפלתן של שונאי ישראל. ולהיות כי כל טוב ישראל היה נכלל בשלשה מתנות שנתן הקב"ה לאברהם אשר הם מתנת האלהות ומתנת הזרע ומתנת הארץ. ובמפלתן אבדו שלשתן. לכן המקונן כתב שלשה בבות מקינות ע"ד האלפא ביתא אשר בכל אחד מהן בכה וספד על אבדת והעדר כל אחד מהשלשה מתנות. והם איכה ישבה בדד איכה יעיב באפו איכה יועם זהב. ואמנם המקונן עשה הקנה בשלש של שלש כי בכל אחד מהשלשה בבות הזכיר העדר השלש מתנות ובהזכרת פעם אחת היה די. להיותה הקינה הזאת כנבואה להשיב ישראל בתשובה ושיפחדו מהרעה הזאת. ובשילוש יוחזקו הדברי' להיו' האחד צורת המספר והשנים התחלתו. ובשלשה יותחל הריבוי. והמקרה לא יתמיד. ואחרי תזכירו השלש בבות כתב בבא אחרת מתחלת זכור ה' מה היה לנו. שהוא הכרת ישראל מגודל הקשה מהעונש הנמרץ אשר חל עליהם ואז יתודו את עונם ויען כי יהויקי' מלך יהודה בקרוא המגלה הזאת יהודי היה קורעה בתער הסופר והשלך אל האש אשר באח עד תום כל המגלה. אשר על כנה חל עליו חובת ביעור ושנבלתו תהיה מושלכת לחורב. ועל המגלה הזאת הכותב פבעוהו אנשי דורו לירמיהו הכותב. במצות קונו לקח מגלה אחרת. ונכתב עליה כל דברי הספר אשר שרף יהויקים. ועוד נוסף עליהם דברי' רבי' כהמה והיא הבבא מאני הגבר ראה עני אשר היא משולשת ויש בה כל כך פסוקים כאשר יש בשלשה הבבו'. וכלה בסיפור הצרות שסבבוהו מרשעי עמו. ואמנם סוד עשייתה בסדר האלפא ביתא כמזמור תהלה לדוד ארוממך אלהי וכו' וכפרשת אשת חיל במשלי ורבים זולתם הוא נעלם. ואשר נוכל לומ' כפי הנגלה כי כאשר בריאת העולם וקיומו הוא בסדר האותיות ככה כאשר נרצה להראו' על דבר מעלת אמיתתו וקיומו נסדרהו על הסדר ההוא. ואמנם

צורת מגלת איכה הנה כבר ספרנו היותה הדיבור המסודר ברוח הקדש מהנלבש ממנו ואין להקשות למה לא תכנס בגדר ספרי הנביאי' בהיו' כותבה ומחברה הנביא ירמיהו כי כבר התרנו קושי הלז במגלת רות.

אמר ן' יחייא יש להקשות ולומר כי מגלת רות אינה דומה למגלה הזאת. כי מגלת רות סבת כותבה הנביא היה התעוררות שבא מאתו בהיותו לבוש בדי רוח הקדש ולכן הושמה בכתבי הקדש מה שאינו כן במגלת איכה כי לא היה התעוררות מהנביא רק ה' צוהו על ככה כאומרו היה הדבר הזה אל ירמיהו מאת ה' לאמר קח לך מגלת ספר וכתבת אליה את כל הדברי' אשר דברתי אליך על ישראל וכתיב ויכתוב ברוך בן נריה מפי ירמיה את כל דברי ה'. אשר דבר אליו על מגלת ספר והנה הוא מבואר כי האלוה ית' במראה הנבואה צוהו על ככה. וכל הדברים אשר כתב ע"י ברוך היו דברי ה'. ואם כן למה יכתב בכתב הקדש ולא בספרי הנביאים והנראה לי בזה הוא כי המגלה הזאת הראשונה אשר נאמר עליה כי כתבה ברוך מפי ירמיהו. ואת כל דברי ה'. נשרפה ע"י יהויקים כאשר אמרנו. ואח"כ ירמיהו ע"פ ה' לקח מגלה אחרת ויכתוב ברוך בן נריה עליה מפי ירמיהו המלובש אז ברוח הקדש את כל דברי הספר אשר שרף יהויקי'. ובאמצעות הרוח הקדש זכר אות באות ותיבה בתיבה את כל הכתוב במגלה הראשונה. וזולת זה נתעורר ברוחו הקדוש ההוא להוסיף עליהם דברים רבים כהמה והוא אומרו אני הגבר. ופוק ודוק כי בראשונה אשר היתה השגתה במראה הנבואה אמר ויכתוב ברוך מפי ירמיהו את כל דברי ה' אשר דבר אליו. ובאחרונ' אשר השיגה במדרגת רוח הקדש אמר ויכתוב עליה מפי ירמיהו את כל דברי הספר אשר שרף יהויקים ועוד נוסף עליהם וכו' ולא זכר דברי ה'. ואף שנודה כי הראשונה שנשרפה היתה ראויה להכתב בספרי הנביאים. הנה האחרונה אשר כתבה ברוח הקדש ובאמצעותו זכר את הכתוב בראשונה והוסיף עליהם מדבריו

מדבריו כהנה וכהנה והיה הנמצא' אצלינו הדין חייב להכתב
בכתבי הקדש • ואמנס

פועל מגלת איכה כבר זכרנו כי היה ירמיהו
הנביא כאשר קבלו חז"ל • ויש להקשות שאס
ה' צוה לירמיהו קח לך מגלת ספר וכתבת את כל הדברים
אשר דברתי אליך וכו' • מי הרשה לירמיהו לעבור את פי
ה' ולקרוא את ברוך בן נריה לכתוב מפיו את כל דברי ה' על
מגלת ספר הפעם הראשונה • ועוד הוסיף על חטאתו פשע
שנית אחרי שנשרפה הראשונה כאשר צוה מפי ה' שוב קח לך
מגלה אחרת וכתוב עליה כל הדברים הראשונים • והוא לא
כן עשה ולא רצה לכותבה רק קרא שנית לברוך באומרו
וירמיה לקח מגלה אחרת ויתנה אל ברוך ויכתוב עליה מפי
ירמיהו וכו' והלא העובר על פי ה' קטנה או גדולה אחת דת'
להמית ואם היה הרצון שהי שיכתבה אחר תחתיו ויהיה הוא
לו לפה להגיד את דברי ה' הראויים להכתב • היה ראוי לבותו
על ככה ואנכי הרואה כי אדרבא אין משפט הכתיבה בביווי
האלהי פעמים כאומרו וכתבת וכתוב • וזולת זה גם כן מי
הרשהו להוסיף על דברי קונו • ולהכתיב עוד נוסף עליהם
כהמה • והנראה לי בתשובתו הוא כי כהיו'

שתכלית מגלת איכה היתה לעשו' מה שעשה יונה
כאשר צוה מהאל יתברך ללכת אל נינוה ולקראות עליה כי
עלתה רעתם לפני ה' ולכן לעונם מרייס בעוד מ' יום והיה
נהפכת אשר קרה מזה שהאמינו אנשי נינוה באלהים ויקראו
צום וילבשו שקים ויראו אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם
הרעה וינחם על הרעה וכו' • והנה ירמיהו בכל יום היה
קורא את הקריאה הזאת על ירושלם ויושביה ולא היו שמים
לב על דבריו והיו מלעיגים בו • אשר לכן צוהו האל שיכתוב
ויקרא באזניהם מגלת קינות והוא הבכי וההספד על מפלתן
לאמר איכה ישבה בדד העיר רבתי עם ונדומה ושיספר
בהווה הבכי שיעשה בעתיד על הצרות אשר יבואו וכל זה
כדי להפחידם כאומרו אולי ישמעו בית יהודה את כל הרעה
אשר אני חושב לעשות להם למען ישובו איש מדרכו הרעה
וסלחתי לעונם כאשר קרה לאנשי נינוה • לכן כאשר ידע
ירמיהו תכלי' כתיבת המגלה הזאת בחר בהתעוררות רוח
קדשו לקרוא לברוך בן נריה אשר היה נכבד בעיני המלך
והשרים והיו נשמעי' דבריו מה שלא היה כן בו להיותו נבזה
בעיניהם ונמאס • וכן להיותו מכת החסידים והמאמינים
ואשר בקש להטיב מנוחת גדולת הנבואה ורבה שיהיה הוא
הכותב מפיו את דברי ה' למען יעיד אל העם כי לא בדאס
מלבו רק הם דברי אל חי כאשר השיגו באמצעות הרוח הקדש
• כאשר ראינו שכן עשה שהעיד ואמר לשרים כששאלוהו
איך כתבת את כל הדברים האלה • והוא השיבם מפיו יקרא
אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו • וכן גם
כן כי להיותו עצור ולא היה יכול לבאת ולקרות' באזני העם
הוכרח לבארה לברוך למען ידרשה ברבים • והנה שבבא
המגלה הזאת כי כל העם בירושלם וכל הבאים משאר ערי
יהודה קראו צום לפני ה' על פי ברוך אשר סדרו למען
השמיעם את דברי המגלה • וכן כאשר שמעו השרים את
דבריה פחדו איש אל רעהו באופן כי היתה מסבבת התשובה
והישועה לישראל לולי כי מאשרי העם מתעים ואחת מלך
יהויקים הרשע אשר שרפה על האח חרב את עירנו ושמם
את מקדשנו • והנה לא חטא ירמיהו כאשר לא כתב הוא
המגלה בידיו כי לטובה נתכון ובהתעוררות רוח הקדש אשר
בו הכתיב הפעם השנית גם כן הדברי' הנוספים • ואמנס

חומר מגלת קהלת הוא ויכוח בין המדברים
תועה מעמי הארץ על עניני העולם
וסידורו • ובין החכמים היודעים דעת ויראת ה' והקרים
לויכוח הקדמ' בההבילו כל עניני עולם השפל וכי אין יתרון
לאדם תחת השמש שהוא הזמן • וביאר התילד הזמן ממספר
תנועת הגלגלים וכי אין זכרון לראשונים • וכי אין כונתו
בספרו לדבר בענינים נימוקים מהדברים יגעים רק
במפורסמות והנגלות וכו' עד אומרו אני קהלת הייתי מלך
• ואחר כך התחיל לדבר בשם המדברים תועה וחקר ודרש
דרשות של דופי בעניני העולם ובסידור המשגיח עליו אם
יש משגיח • וכל זה בשמו ובכינוי מדבר בעדו באומרו ראיתי
וראיתי עד אומרו ראיתי את הענין אשר נתן אלהים לבני
האדם לענות בו • ומשם התחיל לסתור דבריהם ולהשמיעם
דברי חן ושכל טוב עד אומרו מה שהיה כבר הוא ואשר להיות
כבר היה והאלהים יבקש את נרדף • ואחר כך חזר שנית
לדבר בשם אשר אין להם לב מהמדברי' תועה באומרו ועוד
ראיתי תחת השמש מקום המשפט שמה הרשע וכו' עד טוב
ילד מסכן וחכם • שאז חזר קהלת לסתור דבריהם בחכם
ומרמה ומשמיעם דברי חכמה ודעת עד אומרו יש רעה
חולה ראיתי תחת השמש עושר שמור לבעליו לרעתו שחוזר
שלישית לדבר און ומרמה בשם חסרי הדעת עד אומרו טוב
שם משמן טוב וכו' אשר אז במוסר השכל צדק ומשפט ומשרים
סתר דבריהם עד אומרו את כל זה ראיתי ונתון אל לבי לכל
מעשה אשר נעשה תחת השמש עת אשר שלט האדם באדם
להרע לו שאז חוזר רביעית לספר דברים אשר לא כן מסכלי
ההמון בקושית צדיק ורע לו רשע וטוב לו עד אומרו גם זו
ראיתי חכמה תחת השמש אשר אז משיב להם קהלת באומרו
בינה כמשבח החכמ' באומרו ומצא בה איש מסכן וחכם ומלט
הוא את העיר עד תום הספ' אשר חתם דיבורו היות תכלית
האדם היראה אלהית • והנה נפל המחלוקת במגלה הזאת
בארבעה חלקים ולא פחות ולא יותר • להיות כי פעולות
האיש ישראלי יהיו על אחד מארבע' פנים או כמשכות מנפש
הצומח וכאומרו המדבר תועה בויכוח הראשון אין טוב באדם
שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו וגו' או הפעולות
הנמשכות מנפש האלהית שהוא להאמין בה' אלהיו וכאומרו
המכחים בויכוח השני כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה
מקרה אחד להם והכל הולך אל מקום אחד ומי יודע רוח בני
האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא וגו' •
או הנמשכות מנפש המרגשת והוא העושר וכאומרו המכחים
בויכוח השלישי יש רעה חולה עושר שמור לבעליו לרעתו •
ואכר העושר ההוא בענין רע וגומר או הנמשכות מנפש
המשכלת והוא החכמה וכאומרו המכחים כאשר נתתי את
לבי לדעת חכמה וגומ' ראיתי כי החכם חכמתו לא יועיל לו
מאומה כי לא יוכל למצוא את המעשה אשר נעשה תחת
השמש • והצדיקים והחכמים ועבדיהם השכלים שוים והם
יחד ביד האלהים • והנה אף כי הפליג הויכוח והחקירה מכל
אחת מהארבעה פעול' בכל אחת מהארבעה חלקים בכרט
• גם חקר ודרש משאר הפעולות בכל אחד מהם בכלל •

אמר ז' יחייא ראוי לדעת כי אשר בקשו חכמים
לגנוז ספר קהלת היה להיות כי הקורא בו
בתחלת הדעת ימצאהו מלא מדברי מינות • וימצא כי
דבריו סותרים זה את זה • אבל אינו כן כי הוא לא כן יחשוב
ולבבו לא כן ידמה כי הנראה לי ה' פעמים היה שלם וצדיק

באמנותו יחיה · ואינם סותרים דבריו זה את זה · ואף שדברי המדברים תועיה כתבם בלשון מדבר בעדו כאלו הוא האומרם · לא היה מפני כן מאמינם וזה דרך החכמים המוכחים להניח במוכח לפניהם דברי זולתם הסותרים להם לחלוק עליהם ולהקשות ולסתור דבריה׳ כנקלה ואם כן אף כי דברי המינות התיחסו אליו השלם הוא על דרך ההנחה ולא מפני שהיה מאמינם · אמנם דברי החכמה והדעת אשר היה אומר לסתור דבריהם הם הם אמונתו · והאומר רעה על דברי המגל׳ הזאת היה לטעותו בתחלת המחשבה בראותו כי שני סותרים יתיחסו ל׳ מדבר אחד ולכן היה קשה עליו המעשה מהסתירה ודברי המינות כעצמם · ואמנם

צורת מגלת קהלת כבר אמרנו היותה הדבור המסודר ברוח הקדש מהנלבש ממנו והנה שלמה המלך חברה ברוח הקדש כדר׳ סימון בשם ר׳ שמעון בן חלפתא משל ללוובטוס שהיה גדל בפלטין של מלכים · אמר לו המלך שאל מה אתן לך · את׳ אותו הלוובטוס אם שואל אני כסף וזהב ומרגליות הוא נותן לי · בגדים יפים הוא נותן לי אלא אני שואל בתו והכל ינתן לי בכלל בתו · כך בגבעון נראה ה׳ את שלמה בחלום הלילה ויאמר שאל מה אתן לך אמר שלמה אם אני שואל כסף וזהב הוא נותן לי אלא הריני שואל את החכמה והכל בכלל הדא הוא דכתיב ונתת את עבדך לב שומע · אמר לו הקדוש ברוך הוא החכמה שאלת ולא עושר וכבוד ונפש אויביך לפיכך החכמה והמדע נתון לך · ועל ידי כן גם עושר ונכסים אתן לך מיד ויקץ שלמה והנה חלום · ועומד על כנו כנור מכוין ויודע על מה מכוין אמור כוהק ויודע על מה כוהק מיד ויבוא ירושלם ויעמוד לפני ה׳ ויעל עולות ושלמים ויעש משתה לכל עבדיו ומיד שרתה עליו רוח הקדש ואמר משלי שיר השירים וקהלת הדא הוא דכתיב דברי קהלת בן דוד · ואמנם

הפועל היה כי אחרי עבור הרבה מהזמן חזקיהו וסיעתו אשר נעצו חרב בבית המדרש לאמר כל הנמצא שלא יבוא אליו ידקר כשחפשו מצאו היות הדבורים האלה אשר נאמרו ברוח הקדש מעורבים עם אלפים ורבבות ממשלים ושירים ודיבורים מחוליו של המלך שלמה · ובהתעוררות הרוח הקדש שנתלבשו בררו אוכל מתוך פסולת וכתבום לבדם וחברום עם שאר ספרי הקדש ואמנם

תכלית המגלה הזאת היא להזהירנו ליראה את ה׳ הנכבד והנורא כי זה סוף כל האדם והיא העיקר מכל המצות וקודמת להם באומרם ז״ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת · ולהיו׳ כי הקודם יאמר על ה׳ פנים הקודם בטבע במציאות הסוג עם המין · וקודם בזמן במציאו׳ הבן הבכור לשאר האחים · וקודם בסדר במציאו׳ האחד עם שאר המספרים · וקודם בסבה במציאות האב עם הבן · וקודם במעלה במציאות המלך עם העם · כאשר נבחין ביראה אלהית נראה היותה קודמת לכל שאר המצות בחמשה מיני הקדימות הנז׳ · אם קדימה בטבע כי היא כסוג לכל המצות והם כמינים אליה · להיותם כלם משתתפות בשים בהם יראה אלהית · כי היא אינינה דבר אחר רק ההזהר מעשות מה שאין חפץ בו אל הירואי אבל מיוחד כל מצוה ומצוה במה שהיא פעולה פרטית נבדלת מזולתה כי זו היא סוכה וזו לולב וזולתם · ואם קדימה בזמן כי ראשונה יהיה האדם ירא ואחר כך יעשה מה שנצטוה בו הוא מהמפורסם · וכן קודם מתן תורה היו יראים האבות

וכאומרו עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ועדין לא היו המצות נמצאות · ואם קדימה בסדר המבאר אומרו הכתוב יראת ה׳ ראשית דעת וכל שיראת חטאו קודמת וכו׳ כאשר ביארנו · ואם קודם בסבה כי היראה מסבב לעשות מצות הירואי שאם לא ירא ממנו לא יעריכנו להשתעבד למצותו · ואם קודם במעלה להיות פעולת היראה נעשית בנפש ופעולת המצות בגוף · ויחס הפעולה אל הפעולה כיחס הפועל אל הפועל והוא מהמפורסם מעלת הנפש על הגוף הרי שמצות היראה נעלה על כל המצות ואשרי ירא ה׳ במצותיו חפץ מאד כי הקב״ה יתן לו השלם מתנות שנתן לאברהם אבינו כאשר אמרנו שהם בני חיי ומזוני · וכנגד בני אמר גבור בארץ יהיה זרעו וכו׳ וכנגד מזוני אמר הון ועושר בביתו · וכנגד חיי והם החיים הנצחיים מהעולם הבא אמר זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק · פר״ל המתואר בחנון ורחום וכו׳ יזרח לישרים אור השכינה והחיים הנצחיים אפי׳ בהיות׳ בחשך הגשמיות ובעוד בחיים חייתם · ואמנם

חומר מגלת אסת׳ הוא הספו׳ ממעלת אחשורוש ומכבוד עושרו ואיך בהשגחת האל השיר ושתי מגבירה לרשעתה ובא תחתיה אסתר הצדקת · ואיך בעון שנהנו ישר׳ אמרת אל קצף ויכהו ע״י כין עמלק המן הרע · ואיך שמע תפלתם ודברי צומם ושלח להם ניחומים · והמן נדחף לחרפות הוא וכל זרעו ובני ישראל פרו וישרצו בעושר וכבוד ומעלה ומרדכי היהודי היה להם לראש ורבים מסיפורי׳ אחרים המתיחסים לזה · ואמנם

צורתה כבר ביארנו היותה הדבור ברוח הקדש מהנלבש ממנו וזה כי לבקש׳ אסתר אנשי כנסת הגדולה העתיקוה מספר דברי הימים מדי ופרס ובאמצעות התלבשותם ברוח הקדש בררו האמת מן השקר מהכתוב במנהג הכותבים · ויען כי העתיקוה מספרי גוים לא הוזכר שם של קדושה בתוכה · א״כ

הפועל אותה היו אנשי כנסת הגדולה כאשר אמרנו · ואמנם

התכלית הוא מפורסם׳ וכאש׳ אמרנו למעל׳ להראותך ולהודיעך כי גבוה מעל גבוה שומר את פעולתך ומחשבותיך · ולהיות כי חטאו ישר׳ בימי אחשורוש בא להם הצרה הזאת כדר׳ ישמעאל שאומר י״ח אלף ות״ק איש מישראל הלכו למשתה אחשורוש ואכלו ושתו ונשתכרו מיד עמד שטן והלשינם לקונם לאמר רבש״ע עד מתי תדבק באומה הזאת שתמיד מפרישין לבם ואמונתם ממך · תאבד אומה זו מן העולם כי לא ישובו בתשובה לפניך באריכות גלותם · אמר לו הקב״ה תורה מה תהא עליה אמר לפניו רבש״ע תסתפק בעליונים · באותה שעה אמר הקב״ה למה לי אומה כזאת שהרבתי בשבילם תמיד אותות ומופתים ולא שוה לי אסכיתה מאנום זכרם מיד אמר הקב״ה לשטן הבא לי מגלה ואכתוב עליה כליה והלך השטן והביאה מיד יצאת התורה בבגדי אלמנותה ובבכי תמרורים · ועולם המלאכים צעקו לקול בכייתה ועולם הגלגלים אספו נגהם · וקמו אבות התכפלה ומשה בן עמרם וכל הצדיקים אשר אליהו העירם משנתם לחלות פני אל על עמם ועל תורתם · והודיעו הדבר למרדכי אשר החזיר׳ בתשובה וקראו בקול גדול לאלהיהם ונעתר להם לזכות אבותיהם · ולכן יש לך לזכור את בוראך בימי בחרות׳ כדברי חז״ל בורך והוא המה שממנו יבוא האדם הנזכר באומרו התבא מאין באת מטפה סרוחה ·

בארך והוא המה שבין אשר תעבור בו שהוא מר המו' שבבאר שחת · כאומרו שם ולאן אתה הולך למקו' עפר רמה ותולעה · בוראך והוא המה שאליו יבוא לתת דין לפני בוראו על כל אשר פעל כאומרו שם ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון · ואל זה רמז איוב באומרו אדם ילוד אשה רמז למה שממנו · קצר ימים רמז למה שבין · ושבע רוגז רמז אל מה שאליו כי בתיכת הדין לפני הקדוש ברוך הוא יקרא רוגז לבותבו כאומרו בשמוא' כשבעלה באוב ובאושבו כי נקרא לדין למה הרגזתני לעלות וה' אלהי' ינחני במעגלי צדק ושגיאות לא יבין ומנסתרות ינקני אמן ·

שם אל האויבים תשסף · ובכל אוהביו תאסף ·
יתן אומן בין ליוסף · ובפירוש שיר דעת יוסף ·
ברוך שאמר והיה · העולם בו ידו הויה
ישפיע חכמה ומחיה · על ראש עבדו בנו יחייה ·

אמר העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד ז' יחייא להיו' כי המלך שלמה הפלא לדבר ולומר עניני כל החכמות באופנים משונים מהדיבור פעם במשל ומליצה · ופעם בדברי חכמים וחידותם · ופעם במליצת השיר אשר הוא אחד מחמשה אופני הדבור הגיוניי · כי יהיה אם מופתיי ואם נצוחיי ואם הלציי ואם הטעאיי ואם שיריי · לכן פירש היות הספר הזה נאמר בדבור שיריי · ולהיות כי בדבור מהאופן הלז הרבה לחבר ספרים אין קץ כאומרו ויהי שירו חמשה ואלף פירש כי השיר הזה הוא נעלה מכל שאר השירים ויוצא מתחת גדרם · להיותם משל לדברי חכמה הנשפעת באמצעות הנפש המשכלת · מה שהשיר הלז הוא משל ורמז לדברים אלהיים בדיבוק האלוה עם עמו בחירו וזולתם מהעניינים מהדיבוק חולף ועתיד · שהם נבואות נשפעות באמצעות הנפש האלהית · ויחס הנשפע אל הנשפע · כיחס האמצעי אל האמצעי · ואמנם גדולת הנפש אלהית על המשכלת הוא מהמפורסמו' אשר אין צריך להם ראיה · וזהו אומרו שיר השירים וכו' ש"ל זה השיר הוא המשובח והנעלה מכל השירים אשר לשלמה לסבה שאמרנו · וזהו אומרם ז"ל כל השירים קדש · ושיר השירים קדש קדשים · ולהיו' עיקר הדרוש הנמשל ולא המשל לא אחוש לפרש עניני החושק עם החשוק ודבריהם לברחי מן האריכות ולראותי כי בקשת הבנת המשל ופירושו הוא איבוד זמן וסכלו' מתי אשר אין להם לב · ולכן כל חפצי וכל חשק יהיה ברמיזו' הקדושות מהדרוש הלז · והקדוש קדוש יגלה עיני ואביטה נוראות מתורתו · ישקני מנשיקות פיהו וגו' · להיות כי הדבוק האלהי אל על המין ישראלי בהדרגה ועל שלשה מדרגות כאשר אמרנו לעיל כי בראשונה בצאתם ממצרים נדבק עמהם ונגלה אליהם באמצעות מלאך על דרך הכלי · כי הקב"ה היה מנהיגם ומשגיח בפרטיהם אבל עי' מלאך · אמנם המלאך לא היה עושה דבר בלתי אם בווה מאדוניו על ככה · מה שאיננו כן באומות העולם אשר המלאכים אשר חלק ה' אותם לכל העמים להיות להם לאלהים · הם הפועלים ומשגיחים בפ השגחה פרטית · אבל בישרא' המלאך המשגיח בהם הוא כגרזן ביד הבוקע עצים כאומרו וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן וכו' שרוצה לומר מלאך ה' והראיה אומרו אחר כך ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וגו' · ואמנם יחס בתחלה ההליכה אל ה' להעירנו כי אף שהמלאך היה הוא ההולך והנוסע הכל היה במצוה פרטית על כל הליכה והליכה ונסיעה ונסיעה מאדון הכל המשגיח על ישראל · והוא היה ככלי ולא היה פועל דבר מרצונו · ואין להקשות מדרשת חז"ל ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך והכתי כל בכור אני ולא שרף וכו' כי אולי הוא כדברי הר"ן אשר חושב היות גם זאת עי' מלאך כפעולות האחרות · ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף יוכיח · ואף אם נודה להם בזאת נאמר כי מקרה קרה להיותה מכה גדולת האיכו' אבל כל הפעולות האחרות באו עי' מלאך בדרך הכלי כאשר אמרנו · ואמנם המדרגה השנית היתה במתן תורה שנגלה עליהם בעצמו ובכבודו · ומן השמים השמיעם את קולו באופן כי כל העדה כלם קדושים · בשמעם מפיו הדברות בחיתוך אותיות · מה שהיא יותר ומאד נעלה מהראשונה להיותה דבוק בבלתי אמצעי · ואמנם המדרגה השלישית היתה בעשותם המשכן אשר אז היה הדבוק על היותר שלם מהאופנים שאפשר שיהיה כי לא די שהאלוה ית' היה נדבק בהם בבלתי אמצעי כי גם הניח דירתו העליונה מעולם האלהי והמלאכיי והשמימיי והשכין שכינתו בתוך עם טמא שפתים אשר מעפר יסודם כאומרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם · והיא המעלה מהדיבוק אשר אין למעלה הימנה ישתבח אשר הבדילנו מן העמים לשים קננו למעלה מכל נברא · לכן כשהמלך שלמה רצה לרמוז בשיר הקדוש הלז הדבוק אלהי עם עמו בחירו · התחיל מהמדרגה השנית מהדבוק והוא בעת מתן תורה · ושתק מהראשונה להיותה המדרגה היותר קטנה שבכלן · ומעט ההבדל בין מדרגתה למדרגת דבוק שאר האומות עם האלוה יתברך אשר מנהיג אותם באמצעות שרי מעלה עד הפועל · ולהיות כי בדבוק הלז מתתן תורה · יקבלו ישראל המצות שהם חלקי התורה על שלשה מדרגות · המדרגה הראשונה שהב' דברו' ראשונות אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום בחיתוך אותיות ומשמעות הענין · והמדרגה השנית שהח' דברות אחרונות שמעו מפי הגבורה קול הברה · ומשה רבינו פרש להם משמעותם ועצמות' · והמדרגה השלישית שכל שאר התורה והמצות שמעום מפי משה רבינו הן בקול הן בעצמות ובמשמעות · לכן דמה אלו השלש מדרגות בהשגת תורת האל · לשלשה השגות אשר ישיג החושק מחשוקתו · הראשונה והיותר מעולה היא הנשיקה בפה בחוש המשוש אשר היא ההשגה היותר גדולה שיוכל להשיג האוהב אחרי המשגל להיותה דומה אלין בפגישת אבר בתוך אבר · והשנית היא הנקראת דודים למשש את כל כלי גופה ולעמוד כל הלילה עמה בספורי אהבה כאומרו לכה נרוה דודים עד הבקר וגו' אשר הוא ערבות גדול מכל ערבות חוש הטעם · אבל איננו השגה גדולה כראשונה לבלתי היות הדבוק בכל כך קירוב כאשר היא הנשיקה כאשר אמרנו · והשלישית היא השגת חוש הריח להיות אבלה אבל לא בדבקות ולזהנו' מריח שמניה הטובים · והמשיל כאלו נמצאת חשוקה מה אשר גורשה מתענוגות דודה על מקרה קרה אשר היה למסך מבדיל ביניהם · והיא מבטערת על ככה ומתרפקת על דודה ומזכרת אהבת נעוריה אין ואיך היא משתוקקת לקבל נשיקות פיהו כבראשונ' והיא ההשגה הגדולה · וגם מהדודים אשר היו אליה טובים וערבים מיין והוא כל אופן משמחה ומשמחה המכונים ביין אשר היא ההשגה השנית וגם מריח

שמניו הטובי' אשר לערבותם העלמות אהבוהו והיא ההשגה השלישית ׃ וכל זה משל ורמז לכנסת ישר' העומדת בגלותה בחשך מבדיל בינה ובין אלהיה ואומרת בדמעות עיניה מי יתן שהאלוה יתברך ישקני עתה מנשיקות פיהו והם השתי דברות ראשונות אשר דבר עמי פנים בפני' ושמעתי' מפיו בקול ובמשמעות ׃ ולכן אמר מנשיקות כי מיעוט רבי' שני' ׃ וגם מי יתן שהייתי רוה מדודים והם הח' דברות אחרונות אשר קול ההברה שמעתי מפיך ׃ ומשמעותם מפי משה עבדך כי אף שלא היה הערבות כל כך נעלה כערבות הנשיקות ׃ היו טובים וערבים אלי מיין כאשר אמרנו ׃

אמר

ז'יחייא המשכיל יבין כי במשל הלז פעם ידבר עם האלוה בלשון נסתר כאומרו מנשיקות פיהו ׃ ופעם לנכח כאומרו טובים דודיך ׃ וכל זה להודיענו כי אף שכפינו כאמר היות האלוה דבק עם המין ישראלי ונדמה הדבוק בנשיקה שהיא פגישה עצמיית מב' גשמיים אין להבינו ככה כי יתברך להיותו בלתי גשמי ׃ ומלא כל הארץ כבודו ולכן יחולו עליו כל הלשונות מנסתר ונוכח ולא כזב ׃ ולכן תיקנו חז"ל הברכו' חציים לנכח וחציים לנסתר כאומרם ברוך אתה ה' אלהינו שהוא לנוכח ׃ אשר קדשנו במצותיו וצונו שהוא לנסתר ׃ ולמדוהו מנעי' זמירות כאומרו יודוך ה' כל מעשיך וחסידיך יברכוכה ׃ ודרשו חז"ל יברכו כה ׃ כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו ׃ והוא שחצי הברכה יאמר לנכח ׃ ועוד את' להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו ׃ והוא שאר חצי הברכה יאמר לנסתר ׃ ונשוב לענינינו ועוד משתוקקת החשוקה ליהנות מריח שמני האלוה יתברך והוא שאר התורה כלה הנאמרת ע"י משה רבינו ז"ל ׃ אשר להיות כי ריח שמניך טובים במדרגה מהטוב שהכל מסכימים לקרות שמך היותך כבלוחית אשר תמיד תורק מתנו השמן הטוב ולכן הריח נודף על כן עלמות אהבוך כי הריח הטוב יש לו מבוא גדול באהבה ׃ ורמז אל האומות כי בתחלה בשמעם התורה היו לועגים על המצות והמשפטים וכ"ש על החקים אשר טעמם נסתר והשטן ואומות העולם מונין את ישראל בהם ׃ אבל אחרי ראותם כי באמצעות המעשי' ההם הזרים אבלם היו משיגים נוראות ונפלאות ׃ לכן לריח הטובות הנמשכות מאותם השמנים והם המעשים התוריים עלמות והם שאר האומות אהבוך ׃ והיו מתאבים לידבק גם הם בשכינה ׃ וזהו אומרו מרע"ה במשנה תורה ראה למדתי אתכם חקים ומשפטי' וגו' ושמרתם ועשיתם אותם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ויהיו זרים אבלם אבל על כרחם מצד הנמשך מהם יאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה והוא כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראינו אליו ׃ משכני אחריך נרוצה וגו' ׃ עוד רמז שנית היות משתוקקת כנסת ישראל לשלש מדרגות מהדבוק הנזכרות וכנגד הראשונה אמרה מי יתן שהיית מושך אותי כאשר עשית בהיותי במצרים אשר משכתני ע"י מלאך כאשר אמרנו וכנגד השנית אמרה ומי יתן שאחריך נרוצה אני ונערותי כאשר עשיתי אני והערב רב אשר עלה אתי בצאתי ממצרי' אשר רצנו אחריך במדבר בארץ לא זרועה לקבל תורתך על הר סיני ולכן אמר נרוצה בלשון רבים לרמוז לרבים מעמי הארץ אשר התיהדו בצאתם ממצרים ׃ וכנגד השלישית אמר ומי יתן שהביאני המלך חדריו עבר במקום עתיד כמנהג הלשון הנבואיי כאשר עשיתי במדבר בצאתו אלי ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם והיה מביא גדולי ונביאי וכהני בחדריו במשכן ובאהל מועד ולכן אמר פה הביאני המלך חדריו בלשון יחיד לרמוז כי לא היה אל הענין האלהי כי אם על היחידים שבהם כאומרו ואל משה אמר עלה אל ה' ׃ והזקנים למטה ממנו בנבואה ׃ ואחריהם כל העם כי לא יכנסו בחדרי המלך כי אם אחזת מריעיו ושרי צבאותיו ׃ עוד אמר נגילה ונשמחה בך לרמוז השלש מדרגות מההשגה אשר בהם השיגו כל מבנ' ה' אלהיהם ׃ וכנגד ההשגה מהב' דברות אמר אם הייתי בחדריו כימי עולם וכשנים קדמוניות ׃ אני ונערותי קהל הגרים הנקבצים אלי היה לנו גילה ושמחה בך רוצה לומר בעצמותך ׃ והיא השגת הב' דברות אשר השיגו בקול ובמשמעות הנרמזות לעיל בשם נשיקות ׃ ולכן אמר בך לרמוז על דבוק עצמותו יתברך ׃ וכינה אותו בשם גילה ושמחה עד"ר אומרם ז"ל שהשמחה במעונו ׃ ועל ידה היה חל דבוק הנבואה כמו באלישע ועתה קחו לי מנגן וגו' וכנגד ההשגה השנית אמר נזכירה דודיך מיין שרוצה לומר הח' דברות האחרונות הייתי מזכירם ונושא ונותן בהם אשר היה לי יותר תענוג מכל משתה יין ברומזו לעיל בטובים דודיך מיין וכנגד ההשגה השלישית אמר משרי' אהבוך שרוצה לומר וגם אם היינו בחדריך כימי קדם היינו מזכירים ונושאים ונותנים בתרי"ג מצותיך אשר הם מישרים ודברים אמיתיים כי מי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר למענם אהבוך כל האומות כאומרו לעיל על כן עלמות אהבוך לראותם התכלית הנמשך מהחקי' והמשפטי' ההם להיותם גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו בכל קראם להגין להם מכל צרה וצוקה ולהספיק להם די מחסורם בלי עמל וטורח ׃ ולכן הם אוהבים ומתאבים להיטפל בשכינה ולהיות עבדי אל ׃

שחורה

אני ונאוה וגומ' דימה כי אחרי שדברה הנערה החושקת את כל הדברים הנזכרים להקל מעליה כובד חליה מהאהבה נשאה עיניה וראתה נערות אחרות אשר היו שומעות את קולה ולועגות עליה על היותה נמשכת אחר האהבה העגביית בהיותה בעורה ושחורה ׃ ולכן אמרה להן שחורה אני ונאוה בנות ירושלם שרוצה לומר או בנות ירושלם אל תתמהו להיותי נגררת אחר האהבה בהיותי שחורה אשר לא נאוה לנעדר היופי תענוג כזה כי אף שאני שחורה ׃ שהוא פגע באחד ממיני האיכות שהוא המראה ׃ אני נאוה בעצמותי ואברי שלמים הם אתי ועל מתכונתם ׃ ואשא חן וחסד לפני כל רואי ׃ ואין היופי מיוחס אל אשה יפה וסרת טעם כי אם אל אשר נאוו לחייה בתורים ונאוו עליה כל שאר אופני המלבושים ׃ וטוב טעם ודעת וחן וחסד ימצא בה ׃ ואף כי מצד שחרותי אתדמה לאהלי קדר והם אהלי הערביים העומדים מגולים לחורב ביום ולקרח בלילה ולכן יהיו שחורים ׃ מצד תוכן אברי ויסוב גופי ואיכני אתדמה ליריעות שלמה ׃ שהם יריעות מלך גדול ושלו ושקט על שמריו אשר כל כליו היו בתכלית היופי ׃ ולכן בנות ירושלם אל תראוני שאני שחרחורת וגו' שר"ל אל תבזו אותי ׃ כנזר מן המה יביטו יראו בי ׃ ואמרה שחרחורת שהוא לשון הכפל השחרות כירקרק ואדמדם ׃ שרוצה לומר אף כי אני שחורה הרבה חוץ מהראוי ׃ להיו' כי השחרו' הלז אינו מטבעי כי אם מקרה קרה לי ששזפתני השמש ׃ שהוא ענין הכנה

בגזר מן ולא שזפתו עין איה · וזה כמסך להיות כי בני אמי נחרו בי ושפכו חרונם עלי ושמוני נוטרה את הכרמי' כעדרי הסוכות והמלונו' העשוים כל להגין מהשמש ומקריו· וגרשוני מלנטור כרמי מקום אשר היו שם כל הכנותי · באופן שכרמי שלי לא נטרתי · ובשמירת כרמם נהפכתי שחורה ושתים רעות עשו עמי· והוא משל ללעג האומות על דברי כנסת ישראל · האומקת בשיקות ודודי דודה וריח שמניו כאשר אמרנו והם אומרים לה שעתה בגלות היא כוספת לאשר מרתה את פיו במדבר בהיותה בחיק דודה בעשיית העגל · ואחר כך בהיותה על שמריה בארץ הצבי והמקדש על מכונו שרדפה שנית העגלים והבעלים · וכנסת ישראל תשיבה אמרים ללעגם באומר' או בנות ירושלם שהם האומות העולם · כי להיות ירושלם עיר הקדש ונכספת מכל העולם · ארץ מטרפולין תחשב לכל הארצות אף כי הייתי שחורה בעשיית העגל במדבר · תכף נמחל עוני ונהפכתי לנאוה · ואם היה שחרותי לשבת הייתי כיושבי אהלי קדר העובדים לשמש כעבודת כל המקדיר ומקטיר לעובדיו · כי כוש ובנו נמרוד הם החלו לעבו' עבודת כל לשמש והם המה היושבים באהלי קדר · וכתרגו' אתקדרו אפיהון כבני כוש דשרין במשכני קדר · אבל תכף ומיד הייתי נאוה כיושבי יריעות שלמה · והם הכהנים והלויים העובדים עבודת היכל ה' במקדש אשר עשה שלמה והיה כפרתי כאשר עשיתי המשכן ויריעותיו וכליו · והכן כי דמה עון העגל לעון עובדי השמש באומרו כאהלי קדר אבל לא אמר היות עונש עשיית העבודה ההיא כי לא לכך נתכוונו כי אם לשם שמים · וחטא שהגדילוהו עליהם לגדולתם והגדול מי שמעלותיו ספורים · ועוד אמרה כנסת ישראל אל תראוני ואל תבזוני בהיות לי שחרות על שחרות ואני אומרה שאני שחרחורת · שאחרי בנין הבית וחוץ מן המדבר אשר היה מקום מוכן לעבודת עזאזל · גם שם עבדתי את העגלים וגם לבעל ולאשרה העשויה לשמש ולירח · אשר היה עון פלילי מעשיי' העגל במדבר לשלשה שבות · להיותה בארץ נושבת עיר ואמה מקום רחוק מעבודת השעירים שמקומם המדברות · וכן להיותה בבית מקדש ושכינה המשפעת טובע שמחות על עם ישראל · וכן להיות הפעולה ע"ז שליחה לשמש בלי שיתוף האלוה יתברך כלל באומרו אם ה' הוא האלהים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו · מה שלא היה כן עון העגל כאשר אמרנו · ולכן אף כי החטא הוא גדול מאד כי יען ששזפתני השמש ר"ל כי היה מביט בי ומשני' לטובה ומשפיע עלי שפע טובות באמצעות עבודתי אליו באומרו כי רמיה ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים שהוא השמש שהוא מלך עולם הגלגלים והסך לה נסכים חסרנו כל ובחרב וברעב תמנו· הייתי תמיד נגררת אחרי עבודתו הנכריה · אל תבזו אותי עם כל אלה אשר אמרנו · כי לא מלבי היתה זאת והואל לקרוא בשם הע"ז · אבל בני אמי · ור"ל בני כמו בוני בגזר מן אל תקרי בניך אלא בוניך · ור"ל אמי אומתי · ורמז לירבעם ורחבעם אשר היו מלכי ובוני אומתי והיה להם להישירני תמיד בדרך טובי' · והם המה היו בעוכרי ומאשרי העם מתעים ונחרו בי כי בשבתם אל חרון האלוה בי · כי שמוני נוטרה את הכרמים והם שני עגלי ירבעם · ובמות ומצבות רחבעם · ורעה על רעה שאם היו מעבידים ע"ז בשיתוף עבודת האלוה יתברך החרשתי · אבל לא היו רוצים בכה כי כרמי שלי והוא בית המקדש לא נטרתי כי ירבעם מנעני באומרו רב לכם מעלות ירושלם הנה אלהיך ישראל

אשר העלוך מארץ מצרים וכינה המקדש לכרם כאשר כינה ישעיה לכנסת ישראל ובית מקדשה לכרם בשירתו אשר שר אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו וגומר ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק ויבן מגדל בתוכו וכתרגו' שם · הגידה נא שאהבה נפשי וגומר להיות כי בעון האחרון הלז שהכבידו מפעולות ירבעם ורחבעם אשר למענם עוד היום אנחנו בגלות וכאומרו אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיה' סבלנו · כנסת ישראל איכה יכולה להשיב לאומות כאשר אמרה בעד עון עגל המדבר שאם בתחלה היתה שחורה בו · נהפכה לנאוה עם כפרתו בעשיית המשכן · לכן דימה כי נשאה עיניה לבוראה לאמר לו הגידה לי שאהבה נפשי והוא האהוב האלוה יתברך אשר דבר מתנו עד כה · איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים · ר"ל אנה אתה · ואיזה מקום הוא אשר תרעה ביום · ואיה אתה כשתרביץ בצהרים · למען אוכל ללכת אחריך במקומות אשר אתה עובר עליהם · כי להיותי בגלות ובהעדר הנבואה ואורים ותומים ובת קול עקבותיך לא נודעו ולכן אנא הודיע אלי · שלמה אהיה כעוטיה על עדרי חביריך שלמה אתה חפץ שאהיה נטויה וסרה על עדרי חביריך כי בראות העדר השגחתך עלי · רשעי עמי ידבקו בעדרי שאר האומות ובדתם · אשר הם בלבם חושבים היות הם ואלוהיהם חביריך ושוים אליך · אם לא תדעי לך וגומ' היא תשובת האוהב לחשוקתו אם לא תדעי לך היפה בנשים מקום מרעתי אשר למען זה תשאלי איכה תרעה · צאי לך בעקבי הצאן ר"ל תלכי תמיד אחרי פסיעו' עקבי הצאן · ועל ידם תמצא בנקלה מקום מרעיתם ורעי את גדיותיך על משכנו' הרועים שלי ולכן אמר הרועי' באה הידיעה · והוא רמז לכנסת ישראל השואלת מאלוהיה השגחתו כבראשונה ומשיב לשאילתה אם לא תדעי לך היפה בנשים להיותך עם בחיר ה' ואף שאתה בגלות בני בכורי ישראל ואותך אהבתי מכל הזולת ואת עשו שנאתי · צאי לך בעקבי הצאן התבונני והתבונני ללכת תמיד בפסיעות ובדרכי אבותיך הראשונים אשר קבלו מצותי ותורותי · ורעי את גדיותיך והם הקטני אמנה שביך ואלופי הדעת הנכונה על משכנות הרועים · ר"ל תנהלם בנבואות הרועים אשר נבאו על חורבן משכנות ובתי מקדש מלך ה' בנאות וישובון · וכאשר בא אל הים ויבא לפעל בעונותינו חורבנן · כן ראוי להאמין בנבואות ישובון וכי בזכות שסבלנו עול הגלות ישיב ה' את שבותנו ושבו בנים לגבולם · ואז יהיה לעמו גאולה כגאולת מצרים וזהו אומרו ·

לסוסתי ברכבי פרעה וגומ' ר"ל את רעיתי אשר תתרעמי להיותה בלתי יכולה להשיב לשונאיך על השחרות האחרון היותך נאוה כאשר השיבות' לשחרות הראשון באומרך שחורה אני ונאוה · התנחמי כי דמיתי הגאול' העתיד' לגאולה אשר עשיתי על הים ברכבי פרעה ופרשיו כשבאתי עליו בהמון סוסי · ואז השחרו' שלך ילך לו ותשארי נאוה כי נאוו לחייך בתורי' וגו' ר"ל תורי' עדיי הזהב מהאזנים והלחיים ורמז לשתי התורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה שתתיפה כנסת ישראל בהם· וגם תהיה נאוה באופן אחר והוא צוארך בחרוזי' · והם הפניני' הנקובים ומחוברים בחוט כמו הקוראלים או הפירלי"אש · לרמוז שתתיפה כנסת ישרא' גם כן בחכמת הקבלה והסיר החרוזי' מלשונכי הקדום אשר בו ידובר בשתי התורות הקודמות ·

תורי זהב נעשה לך וגומר ויען כי בתורה יובן שתי ענינים אם הנגלה מתנה המוכן לכל · ואם הנסתר מתנה

והם הסודות שהיות כפי הרב המורה כתפוחי זהב במשכיות
כסף דבר דבור על אופניו · כי המשכיו' הם הגופו' המפותחי'
בתפוחים אשר בהם מקומות פתוחים דקי העינים אשר
יעבור בם הראות ונגזר משכיות מתרגום וישקף ואסתכי ·
ואמר כי הנמשל מתשל תפוחי זהב במשכיות כסף דקות
הנקבים הוא הדבר הדבור על אופניו מהנבואות ודברי
החכמות אשר יש להם נגלה ונסתר · וצריך שיהיה ערך
הנגלה אל הנסתר במעלה · בערך מעלת הזהב הנסתר
מהתפוח עם הכסף הנגלה ממשכיותיו · וזהו אומרו תורי
זהב נעשה לך וגומר שר"ל כי אשר אמרתי נאוו לחייך בשתי
תורות · וזה יהיה כדבור הלשון קדש ההלביי · יהיה היופי
הזה בשלימות כי תבין הנגלה מהתורות · וגם הנסתר
מהם · ורמז אל הנסתר בתורי זהב · כמו בתפוחי זהב ורמז
אל הנגלה בנקודות הכסף שרוצה לומר נקבים דקים בנקודה
כמו משכיות הכסף מהתפוח · וזהו אומרו נעשה לך לשון
עשיה שרוצה לומר אותם התורות אשר אמרתי שנאוו לחייך
בהם נעשה שיהיו לך בכל מיני השלמיות והוא שיהיו מזהב
עם נקודות הכסף · ויפורשו אליך הנגלה והנסתר מהם ·
ואמרם אמר נעשה לשון רבים לרמוז כי יבוא ה' אלהים וכל
קדושים עמו לגאולה העתידה כאשר בא בגאולת מצרים ·
עד שהמלך במסיבו וכו' · רוצה לומ' כזכות כי בעוד שהמלך
ה' בגאות היה במסיבו בשמים ורחוק ממני לרוב אשמותי ·
ועם כל זה נרדי נתן ריחו והוא משל למעשים טובי' והמצות
אלהיות הנעשות בהיותנו בגלות כאשר המשילם לעיל
בבר באומרו לריח שמניך טובים וגומר לכן צרור המור דודי
וגומר הוא משל לשכינה אשר יחול עלינו בבוא הגואל · ורמז
באומרו בין שדי ילין לנביאי ישראל וגדולי העם המספיקים
לעמם די צרכם כאשר יעשו השדים ליונקיהם ואומרה דודי
לי הוא קריאה לשון חיבה · אשכול הכופר וגומר רוצה
לומר וכאשר לתגמול עשיית המצות בגלות יקובל חול
השכינה בזמן הגאולה · כן לעונש המורים וכופרים בה'
ובמשיחו בעת הגלות והם המכונים בשם גדיים באומרו
לעיל ורעי את גדיותיך והם אשר לא חפצו לנטור כרמם
והוא האלוה יתברך ונוטרים כרמי האומות ואלהיהם כאומרו
שמוני נוטרה את הכרמי' כרמי שלי לא נטרתי יושכלו ויאבדו
מתחת שמי ה' אשר הוא הפך הדיבוק אלהי וזהו אומרו אשכול
הכופר שרוצה לומר וגם אז יתראה השיכול והאיבוד מהכופר
בכרמו ובאלוהו · ועיניו ולבו להודות בכרמי עין גדי ·
רוצה לומ' לעבור זולתו מהאלוהות אשר עין הטועה המכונה
בגדי · תמיד מכוין אליהם ·

הנך יפה רעיתי להיות וגומר שהוא התחיל
לספר עניני הגאולה האחרונה באומרו
לסוסתי ברכבי פרעה ועוד פירש השלימות שינתן לה
מבית המלך מהתורות וידיעת סודותיה וחול השכינה
עליהם וכליון רשעיהם · לכן אמר הנך יפה רעיתי בהיות
כי כל השלימיו' אלו כך · והנך יפה עיניך יונים שרוצה לומר
ועוד יופי על יופי יהיה לך בהיות בזמן הגאולה עיניך
כיונים · כי כאשר היונה משעה שמכרת בן זוגה אינה
ממירה אותו באחר לעולם · כן בני ישראל לא ישובו עוד
לחטוא בזמן הגאולה כי בלע המות לנצח וימחה יצר הרע
מעל פני האדמה · ואז יהפוך לכל העמים שפה ברורה
לקרוא כלם בשם ה' ולעובדו שכם אחד והוא ביצר טוב · ולא
כאשר אנחנו עובדים אתו היום ביצר הטוב וביצר הרע

וכשזה קם זה נופל · הנך יפה דודי וגומר רוצה לומר וגם
אז כנסת ישראל תאמר לאלהיה הנך יפה דודי להיותך אל
בין אומתך הקדושה ועם זו קנית אשר נכסוף נכספת אליה ·
ואף נעים להיות הדבוק הלז נצחיי כי לא ישובו עוד לחטוא
בני ישראל לה' אלהיהם ועבדוהו בכל לבבם עד עולם ·
ופי' היופי באומרו אף ערשנו רעננה שהוא רמז לבית קדש
הקדשים מהמקדש העתיד אשר יהיה נצחיי ורענן תמיד
ולא יתיבש ולא יהרס כב' מקדשות הקודמות · וכינה אותו
בשם ערש יען כי בו יתדבק האלהי עם אלומ · כאשר
יתדבק החושק עם חשוקתו במטה וערש רענן · קורות
בתינו וגומר שלא יהיו מעצים אלונים קלי ההפסד כי אם
מארזי הלבנון חזקים כראוי מובן ובלתי מקבלים ההפסד ·
ורמז לבית המקדש האחרון שיהיה נצחיי וקשה ההפסד
להיותו נעשה בקורות וחיזוקים אשר יעמידוהו קיים לעולם
מה שלא נמצא ככה בשאר המקדשות רהיטנו ברותים ·
תרגום וירץ ורהט והם הכתים אשר הם קישורים וחיבורים
מחדרי הבית אשר עליהם ילכו מחדר לחדר ומבית לבית
הנקראים בלעז לוגאם וקורידורים · ואמר כי אפילו רהיטנו
אשר אינם כל כך חשובים כחדרים וכבתים יהיו מברושים
יפים וחזקים בלתי מקבלים שינוי ותמורה בקלות והוא רמז
לעזרות הבנת מקדש שיהיו קיימות ולא כראשונות אני
חבצלת השרון וגומר אחרי אשר פירש יופי דודה אשר אמר
הנך יפה דודי וזה להיותו אל בקדש הקדשי' ובמקדש ובעזרות
הנצחיים · פירש גם כן נעימות דודה אשר אמר אף נעים
ופירש כי נעימותו ושמחתו יהיה להיותו חשוקתו כנסת
ישראל כחבצלת השרון והוא צמח נכבד מאד אשר ריחו ריח
טוב שנודף תמיד לרמוז כי כנסת ישראל יעשו אז המעשים
הטובים בעיני אלהיה אשר יכונו בריחות הטובות כאשר
אמרנו ולא יהיה עוד כחבצלת ההר המקבל האבדון בנקלה
להכאת השמש עליו אשר מיבשהו · אבל יהיה כחבצלת
השרון הרטוב תמיד לרחקו מן השמש · וכן להיותה כשושנת
העמקים והיא הורד · והיותה בין האחים יוכיח · אשר
מזולת הריח טוב אשר בה גם מראה ויופיה ומתכונתה טוב
בעיני אלהים ואדם · והיא מהעמקים הרטובים המקבלת
תמיד הלחות ורחוקה מהיובש באופן כי היא קיימת האפשר
לפי טבעה לרמוז כאשר אמרנו על יופי האומה ויופי
מעשיה · כשושנה בין החוחים וגומר רמז כי השי"ת יקיים
מאמרה אשר אמרה שתהיה כשושנת העמקים · ומוסיף
היות לה מעלה יתרה על אשר אמרה · והוא כי זולת
שמעלתה נכרת להיותה בין החוחים אשר הם אויבי הטבע
ושונאים אותו · והטוב לא יוכר כי אם בהפכו · שהוא רמז
להיות רעיתי כנסת ישראל נכרת בטוב טעמה ובמעשיה
המעולים בין הבנות והם אומות העולם · עוד יש לה
מעלה אחרת כי לא תלמוד ממעשיהם ולא תתחבר בם
חיבור פגעיי כאשר לא יאבד השושנה ריחה וטוב מראיתה
אף כי תתילד ותשב ימים רבים כל ימי היותה בין
החוחים ·

כתפוח בעצי היער וגו' יען כי האלוה יתברך
שבח המין ישראלי משאר האומות ·
כן המין ישראלי משבח משאר האלוהות ושרי מעלה והוא
אומרה כאילן תפוח אשר יש לו הטעם והריח משובחי' · אשר
עומד בין עצי היער הנעדרי' מכל טוב ונדוני' לשריפה · כן
דודי והוא האלוה יתברך בין הבנים שהם שרי מעלה ושאר
האלוהות

האלוהות כי הכל היה מעשה תעתועים וידונו לשריפה כעצי יער · ואף כי כל התפוח בעת הסרב הוא מעצי ולכן בורחי׳ אז הכל ממנו למיעוט כלו · והוא רמז לעשיית המצות לעבודת האל אשר יש בעשייתם מן הצער והטורח אשר למען זה אומות העולם ברחו מכל זה של הקב״ה ולא רצו לקבל התורה · אני לא כן עשיתי אבל אדרבא בצלו חמדתי וישבתי ר״ל ישבתי בחמדה כי חביבין עלי יסורי עשיית המצות וטורח התורה · וזה למה להיות כי פריו מתוק לחיכי · ר״ל כי תכלית עשיית המצות · והוא השכר מגן עדן ומתוק לחיכי · וכינה התכלית לפרי להיותו הוא תכלית נטיעת האילן הביאני אל בית היין וגו׳ · וכאשר האלוה יתברך ראה את כונתי הרצויה ושחמדתי לשבת בצלו · הביאני אל בית היין והוא כאשר משכני אל הר סיני מקום אשר עליו נתן אלי ה׳ דברות אשר נרמז עליהם בטובים דודיך מיין · והוא רמז להשגת הדיבוק האלהי במדרגה השנית · ודגלו עלי אהבה · ר״ל עשה אלי כל מענני כבוד אשר היו עלי כדגלים מאהבה והוא רמז למדרגה השלישית מהדיבוק אלהי והיותר נעלה כאשר אמרנו · סמכוני באשישות וגו׳ להיות כי ברה במכירה הוא זכירת הטובה בימי הרעה · דימה כי כנסת ישראל הזוכרת את כל טובה עם אלוהיה בימי נעוריה ·

עתה בגלותה אשר היא ריקה מכל טוב · כאלו נפשה יוצאה בדברה · וכאלו באין אליה כמין עילופים והיא קוראה לבני ביתה לאמר סמכוני באשישות והם הצלוחיות המלאות יין הרקח המשמח הלב · ורפדוני בתפוחי׳ ר״ל חזקוני בתפוחים טובי הריח המוציאים חוצה כוחות ורוחות הגוף אשר נתקבצו בפנים מפני העילוף · ולמען ידעו חוליה לתת מרפא אליה · גלתה ברבים כי חולת אהבה אני · שמאלו תחת לראשי וגו׳ · ומוליו יכבד עלי בזוכרי כשמאל אהובי תחת לראשי · וימינו אשר היה מחבקני · והוא רמז למדרגות ישראל בנבואה ודיבוק האלהי · כי מהם אשר היה חל עליהם הדבוק האלהי בערך האהבה מהנחת השמאל תחת הראש · ומהם כי היה חל עליהם בדיבוק נמרץ ופה אל פה ומראה ולא בחידו׳ בערך חיבוק ביד הימין לאהובה ·

השבעתי אתכם בנות ירושלם וגומר דימה כאלו בעוד היות האהוב׳ עילופיי׳ ומתאונ׳ על העדר אהובתה ממנה ומספרת עם בנות עירה את אשר היתה לה אתו בימים חלפו למו · כאלו הן מנחמו׳ אותה לאמר כי כאשר חשוקה נפרד מאהבתה · היא גם היא תפרד מאהבתו ותבקש אהוב אחר תחתיו · והוא רמז לאומות העולם הדוחות כנסת ישראל מעל ה׳ ומסיתו לאמר כי הונחה לזה ימים חדלו מספו׳ למקרה ופגע ולכן קוראי׳ אותה לדתם ולעבוד נכריה עבודתם · והיא כנסת ישראל משיבה אמרים אליהם לאמר השבעתי אתכם וגו׳ ר״ל או אומות העולם אני משביע אתכם בצבאות והוא עולם הגלגלים אשר בו צבא השמים או באילות השדה והוא עולם המלאכים הנאמר בהם הבו לה׳ בני אלים הבו לה׳ כבוד ועוז להיותם חזקים · והוא שם נגזר מן כגבר אין איל שפירושו כח ואומרו השדה להיות האילות נעלות מן הצבאות ומשפיעות עליהם ומסדרות מערכותם והשביע אותם באלה להיותם אלוהיהם אשר חלק ה׳ להם · מה שחלק ה׳ עמו ויעקב חבל נחלתו · אם תעירו ואם תעוררו את האהבה אמר ב׳ הלשונות האלה להיות כי לעשיית כל דבר יצטרך שתי ענינים׳ האחד שיהיה האיש ער ולא נרדם · והב׳ שאחר היותו ער שיתעורר לעשות הדבר ההוא ויתן כל כחותיו על הוכאתו אל היום · וזהו אומרה אני

משביעת אתכם אומות העולם באלוהיכם אשר הם עולם הגלגלי׳ או עולם המלאכי׳ אם תוכלו מעולם להעיר ולעורר את האהבה שאוהב אותם האלוהות · וזהו אומרו את האהבה עד שר״ל לעד ולעולם כמו לא יסור שבט מיהוד׳ ומחוקק מבין רגליו עד שר״ל לעד ולעולם ולכן עד הוא בטעם נח ·

שתחפץ ר״ל שתהיה אהבה בחפץ וברצון כל כחותי · לאפוקי בעת השמד או שאז אם תמצא אהבת ישראל בהראו׳ לעבודת נכרים לא תהיה בחפץ · רק באונס · קול דודי הנה זה בא וגו׳ עוד היא משיבה לאומות האומרו׳ כי אין לה עוד תקומה · כי שקר הם דוברות כי הנה יום בא שבפתע פתאום יראו אותות משיחנו וישמע קול דודי הנה זה בא · מדלג על ההרים · הוא משל לעולם המלאכים ומקפץ על הגבעות והוא משל לעולם הגלגלים · כי האלוהות אשר הייתם מפתות אותי לעבוד אותם הוא יתברך אז ישפילם ויכניעם וידלג ויקפץ עליהם כי אז כל הר וגבעה ישפלו והיה ה׳ למלך על כל הארץ וביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד · דומה דודי לצבי וגו׳ · הוא לשון תמיה וכי באולי דומה דודי והוא האלוה יתברך לצבי והוא הגלגל יומיי השר מעולם הגלגלים · או לעופר האילים והוא מטטרון השר מעולם המלאכים · חלילה וחס יען כי פעולת אלה איננה ברצון ובבחירה האלהיי׳ שלהם שיעשו בכל עת כחפצם אבל פעולותיה׳ הם בהכרח וברצון קונם · מה שאיננו כן בדודי · כי הנה זה דודי עומד אחר כתלינו · ר״ל אפי׳ כי ריחק ממני לרוב עונותי · ושיכה בעבן וכותל בינו לביני אפי׳ הכי אחרי הכותל ההוא משגיח עלינו לטובה ולהעמידנו בין שבעים זאבים · מן החלונות השמים ומהחרכים · ענה דודי ואמר לי וגו׳ עוד משיבה אמרים לאומות האומרות שאבד זכרנו לאורך הגלות וכי אין יש עוד תקומה · באומר׳ כי מהעבר נוכל לדין על העתיד · וכאשר הוא דבר אמת יציאת מצרים עם כובד הגלות ההוא והיותם תחת יד פרעה מלך מצרים מלך קשה ואומה קשה ככה לא יהיה מהנמנע שיגאלה יוברה הגאולה האחרונה אשר היא ממתנ׳ · וזהו אומרה ענה דודי וגו׳ ר״ל שכאשר ביציאת מצרים ענה דודי ואמר לי ע״י משה נביאו · קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך באצבעות המכת בכורות שגורשו ממצרים · ובזכות דם פסח ודם מילה · אשר למענם תיארה ביפתי · להיותה יפה בשתי המצות ההם · כי הנה הסתיו עבר וגו׳ ר״ל כי הזמן המוגבל מהגלות ההוא עבר · ודימה הגלות לסתיו להיותו דומה לגהינם · הגשם חלף הלך לו והם צרות הגלות · וכאשר הגשם ממקרי הסתיו כן הצרות ממקרי הגלות · ורמז באומרו חלף כי היה מההכרח להיות אז ישראל נגאלים להיות כי עבר הזמן המוגבל מגלותם ואף שכל הדור היה חייב היה מהכרח הגאולה והוא אומרו חלף ר״ל נכרת כמו והאלילים כליל יחלוף ובם שהיה הדור זכאי והיתה כנסת ישראל מתבוססת בדם פסח ובדם הברית אשר בעד הזכות ההוא היו ראוים להגאל אף כי לא היה שלם הזמן מהגלות וזהו אומרו הלך לו הנצנים נראו בארץ וגו׳ ר״ל בעתיד כן יענה דודי ויאמר לי ע״י אליהו הנביא קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך כי הנצני׳ נראו בארץ · והכן כי הוא מההכרח לפרש ככה להיו׳ כי בתחלת הדבור מתחיל בקומי לך רעיתי וגו׳ ובסופו מסיים גם כן בקומי לך וגו׳ כי הראשון מהם לרמוז גאולת מצרים · והאחרון לרמוז הגאולה העתידה · ויהיה משמעו כאשר אמרנו · כי אשר ענה לנו בגאולת מצרים לתפילתנו ואמר קומי לך · הוא יענה אותנו בגלותנו זה ויאמר שנית קומי לך · ורמז באומרו הנצנים נראו בארץ · דמותו ימות

אמשיך לאביב שהוא הפך הסתיו שהוא זמן הגלות · להיות כי אז הוא זמן השמחה והאילנות מוציאים פרחיהם · ורוצה לומר נכנים אותות ביאת משיחנו שיראו בארץ · עת הזמיר הגיע לאומה ישראל' אשר בכתה תמיד בגלותה על נהרות בלבוליה וצרותיה · וקול התור נשמע בארצנו רמז לקולו של משיח הנאמר עליו מה נאוו על ההרים רגלי מבשר · וקול אומר קרא דבר אלהינו יקום לעולם · התאנה חנטה פגיה וגומר רוצה לומר כי בהיות התאנים מוכנים לגמור בישולם נעשו כדמות אבק ונאבדו · כגזר מן ויחנטו הרופאים · והוא רמז לכליון חרוץ שיהיה אז לרשעי ישראל אשר יכלו סמוך לימות המשיח כאשר תמו כל הגוי מהרשעי' בגאולת מצרים בשלשת ימי האפילה · ודימה הרשעים לתאנה להיות כי עליה כיסו את ערות אבינו הראשון ואשתו · ואולי כי גם פריו גלה ערותן · והגפנים סמדר וגומר רוצה לומר שסמדר עת הנץ אשכולות הענבים מהגפן שאז יתנו ריח טוב והוא רמז לצדיקי ישראל הנותרים שמעשיהם המשובחים יתנו ריח כאשר המשלנו פעמים רבות המצות לריחו' המשובחו'·

יונתי בחגוי הסלע וגו' יען כי בטרם בוא הגוא יארע לישראל המכונים ביונה אשר אינה ממירה בן זוגה לאחר כאשר אירע להם גאולת במצרים · אשר סבום גם סבבום צרות רבות ורעות וסוגרו דלתות התשועה מכל צד כפי הטבע · כי פרעה וחילו היו מצד אחד · והים מצד אחר · לולי רחמי ה' ותשועתו אשר באה להם כהרף עין על השמיעם את קולם הקול קול יעקב כאומרו ויצעקו בני ישרא' אל ה' · ועל בטחונם בקונם כאומרו התיצבו וראו את ישועת ה' · לכן המשורר דבר לכנסת ישרא' בשם ה' שגם אז בגאולה השנית בעת צרת היונה ובהיותה מסתתרת מפני הצרות בחגוי הסלע ונקיקיו · ובסתר המדרגה כי להיות הסלעים גבוהים · במלאכה יעשו בני האדם סביבותיו חריצין וכמו מדרגות וסולמות זו למעלה מזאת כדי לעלות עליהן בנקל באופן כי מחוץ תשכל חרב העוף יעופף לדרוס היונה · ולברוח מן פחד הדורס תפול אל פחת חגוי הסלע · ולברוח מן הפחת אשר תרגים היות שמה הנחש תפול אל פח סתר המדרגה מקום נקל לידרס · ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה · ואין לאל ידיה להושע כי אין מושיע לה · לולי בתשועת ה' ואופן נסיי וזהו אומרו הראיני את מראיך ואם המעשים הטובים עם הבטחון באלהים · אשר הפך להם הוא היותה שחורה ושחרחורת · והשמיעני את קולך והוא צעקת בני ישראל אל ה' אלהיהם · כי קולך ערב והן אל כביר לא ימאס · ותאב מאד לתפילתן של צדיקים ומראך נאוה שהם המעשי' הטובים כאשר אמרנו · והוא אומרה לעיל שחורה אני ונאוה · אחזו לנו שועלים וגו' ואם תראה בצרות ההם שרבי' מבני ישראל ימותו מי בחרב ומי ברעב · מי במות ומי במגפה · אל תתמה על חפץ האלוה יתברך בכך · כי הוא דבר השגחיי לבער הקוצי' מן הכרם כאשר נעשה בגאולת מצרים בשלשת ימי אפילה · וזהו אומרו אחזו לנו שועלים · ודימה הרשעי' לשועל להיותם דומים ברמאות · ואומרו שועלים קטנים · ר"ל כי ברמאותם יראו עצמם היותם שפלים וענוים וקטנים וטובים · וזה בפרהסיא · ובקרבם ישימו ארבם והם המדברים תועה נגד ה' ומשיחו · ומניאים לב ישראל מעל ה' אלהיהם ולכן שועלים חסר ואו לרמוז כי הם חסרים ולא כפיהם לבם · ורוצה לומר קטנים גם כן קטני אמנה · ומחבלים כרמים והם ישראל כי כרם ה' עמו · וזה בעזבתם הרעה ללכת לעבוד אלהים אחרים המכונים גם כן בכרמים · ורוצה לומר הם מחבלים ישראל המכונים בכרמים · בעזבתם הרעה ללכת לעבוד אלהי העמים המכונים גם כן בכרמי' כאומרה שמוני נוטרה את הכרמים ובאשר פירשנו · וכרמינו סמדר רוצה לומר כי עזבתם עושה רושם גדול בהיות כי כרמינו הם סמדר והוא הזמן מתחילת הנץ האשכולות · והוא רמז לחולשת האום ישראל באמנה אשר לכן במעט מהדברים ידחה מעל ה' אלהיו · דודי לי ואני לו וגומר רוצה לומר ובהיות כי דודי הוא לי וקורא אותי שאראהו את מראי ושאשמיעהו את קולי להיותו ערב ונאוה אצלו · ואני לו גם אני אבקשהו ואדרשהו תמיד וכפרנו אחרי מות רשעי עמי ושאשאר רועה בשושנים והם הצדיקי' אשר מעשיהם הטובים נותנים ריח ומראיהם נאוה כשושנים · עד שיפוח היום וגו' חוזרת כנסת ישראל לדבר בעת גלותה ואומרת כי היא בכל יום מתפללת לאלהיה שעד שיפוח היום · עד פה במקום טרם כי תרגו' וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ · וכל אילני חקלא עד לא הוו בארעא · ורוצה לומ' אז דודי בטרם שיפוח היום והוא עת היות ישראל בשלוה בגלותם · ובטרם שינוסו הצללים והם הזכיו' המקלים מעליהם הצער ובוקה מהגלות · סוב דמה לך · כגזר מן כי ה' אלהינו הדימנו וישקנו מי ראש רוצה לומר סוב ותשפיל לצבי והוא עולם הגלגלי' או לעופר האילים והוא עולם המלאכים כאשר אמרנו העומדי' על תלם ונעבדים מאומות העולם · ואתה הגבוה מעל גבוה השפיל גאותם · ותשים גאונם על הרי בתר רוצה לומר החלוקה והפלגה כגזר מן והצפור לא בתר · שהם ועובדיהם יחולקו ויתפלגו ויהיו כדבר לא יועיל · על משכבי בלילות וגומר · רוצה לומ' על משכבי והוא ערש דוי בלילות שהם ימי הצרות המכונים בלילה בקשתי את שאהבה נפשי לא אבקש עזרה כי אם ממנו · ופעמים רבות בקשתיו בעשיית התשובה · ולא מצאתיו · ועם כל זה לא סרתי בטחוני ממנו ללכת לעבוד לדת המעיק אלי כדי להקל עול סבלו מעלי אבל קמתי ונתעודדתי לסבב בעיר בשוקים וברחובות והם הבתי כניסיות ובתי מדרשות ובקשתי שנית ושלישית את שאהבה נפשי והוא האלוה יתברך למען יושיעני ובקשתיו בכל לבי ובכל אופני התשובה ולא מצאתיו כי לא ענני · ועם כל זה לא שמעתי בקול הנוגש לעבור על דתי ובכל הלילה שרוצה לומר כל ימי הצרות הייתי סובב בעיר בתפילות ובתחנונים עד שמצאוני השומרים הסובבי' בעיר והם אומות העולם אשר הם השומרים וסובבים את העולם הזה להיותם אדונים ממנו · ודברו אתי תועה במשפטם כדי להסיבני אל עמם ואל דתם · ואני אחור לא נסוגותי מלהשיב נגד שאלתם · את שאהבה נפשי ראיתם · רוצה לומר כאשר את פעולת שאהבה נפשי ראיתם בשאר הגלוי' כן תראו גם כן בגאולה הזאת העתידה כי לא ירפני ואם יתמהמה אחכה לו · כמעט שעברתי מהם וגומ' רוצה לומר וכמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי כי ענני והצילני מבור מהפוכות הצרות · וזאת יש לכם לדעת ולהיות נאמנה אצליכם האומות כי אחזתי באמונת דודי ולא ארפנו כי לא אניח מעולם דתי עד שהביאותיו אל בית אמי עד שיבוא משיח צדקנו ויבנה בית המקדש · ואל חדר הורתי והוא בית קדש הקדשים ולכן אל תאבדו עוד זמנכם לדבר עמי שאניח דתי ואאהוב ללכת לאהוב אלהים אחרים אשר לא ידעתים · השבעתי אתכם בנות ירושלם · וגו' רוצה לומ' כי

השבעתי

השבעתי אתכם אומות העולם אם תעוררו את האהבה הזאת עם אלהי ככר הארץ שתחפץ כאשר פירשנו לעיל ׃

מי זאת עולה וגו׳ והטעם כי אין רצוני להשמע אליכם. למען אזכה כבוא הגואל אל מדבר העמים אשר משם אלכי אל בית אמי ואל חדר הורתי. שהכל יאמרו מי זאת עולה מן המדבר. עולה במעלה גדולה. ומעלתה היא מתמרת ושוה ואינה מעוקלת רק היא כתמרות עשן והם עמודי העשן ההולכים ישרים ושוים עד לב השמים ודומים לענף התמר השוה. והיא מקוטרת מר ולבונה מכל אבקת רוכל שהוא רמז למעשים הטובי׳ והאמונות הנאמנו׳ המכונים בריחות הטובו׳. ורמז במר לשתי דברות ראשונו׳ ולבונה לח׳ דברות אחרונות. וכל אבקת רוכל לשאר תרי״ג מצות ׃

הנה מטתו שלשלמה. ואל תחשוב שבית אמי שהוא בית המקדש שיבנה במהרה בימינו שיתדמה עם בית המקדש שעשה שלמה בן דוד. כי הנה מטתו שלשלמה בן דוד והוא בית המקדש שבנה המכונה במטה ובעברם שהוא מקו׳ דבוק החושק עם חשוקתו לחולשתו היה מסובב מששים גבורים מגבורי ישראל הוא העם אשר בו בחר ה׳ וכלם אחוזי חרב ומלומדי מלחמה והיו יושבים עם החרבות חוץ מתיקם ומוכנים על ירכם מפחד בלילות מהאויבים והם אומות העולם ׃ וירמוז לעת המלחמה שהיה לישראל עם האומות לעונותיהם. והיו מצטרכים לשמירה ההיא להיות כי סר צלם מעליהם וה׳ לא היה אתם ולכן היו יראים. או ירמוז לדרכי שמלאי ששים גבורים לעשרים וארבעה משמרות כהונה לעשרי׳ וארבעה משמרות לויה ושנים עשר מחלוקות מגבורי ישראל. או ירמוז לדרכי ביכי לששים אותיות שבברכת כהנים שהם מגבירין את ישראל שאותן הברכות יברכך יאר ישא כלחמים בכל מיני פורעניות שבעולם ומוניאים הפחד מהצרות המכונות בלילות שאפילו אדם רואה בחלומו חרב מונחת בירכו ילך לבה״כ ויקרא קריאת שמע ויתפלל וישמע ברכת כהנים בכונה ויענה אחריהם אמן ואין דבר רע מזיקו. אבל בית המקדש העתיד והוא אשר קרא אפריון רוצה לומר בנין נכבד מאד כגזר מן לשון גדולה מפרו ורבו. לא יהיה כן. וזהו אומרו ׃

אפריון עשה לו המלך שלמה וגומר ואמר עשה לשון עבר במקום עתיד כמנהג הלשון נבואיי. ורוצה לומר אותו אפריון שיעשה המלך שהשלום שלו והוא הקדוש ברוך הוא שכאשר הוא עושה שלום במרומיו ככה אז יעש׳ שלום בארץ כי יהפוך לעמים שפה ברור׳ לקרוא כלם בשם ה׳ ולא יהיה עוד פחד בלילו׳ וסרה קנאת אפרי׳ וגר זאב עם כבש כי כלם כאחד יודו ויברכו לש׳ אחד יהיה מעצי הלבנון שהם עצים חזקים בלתי מקבלים השינוי והתמורה והוא רמז שלא יקבל ההפסד כאשר עשו המקדשות הקודמות. עמודיו עשה כסף וגו׳ סיפר יופי האפריון כי עמודיו היו מכסף. ורפידתו וכפיו מזהב. ומרכבו ארגמן והם היריעות הרוכבות ומכסות כל פני הקרשי׳ כי אשר יחפה זולתו יקרא רוכב. ותוכו יהיה רצוף אהבה מבנות ירושלם והוא הבדל מיוחד מן המיוחד בין מקדש המלך שהשלו׳ שלו למקדש שלמה בן דוד כי מקדשו היה שנוי מן האומו׳. והיה הפחד בלילות. ולכן היה הצריכות השמירה עם הגבורים מה שלא יהיה כן במקדש העתיד כי תוכו יהיה רצוף אהבה מבנות ירושלם והם כל האומות וכל שרי מעלה ומטה והמזיקין. ולכן לא יצטרך לשמירה אז. צאנה וראינה בנות ציון וגו׳ הוא דברי כנסת יש׳ לאומות העולם ע״ד מליצת השיר. או בנות ציון צאנה וראינה במלך שלמה והוא האל ית׳ בעטרה שעטרה לו אמו והוא הבית המקדש שיבנה לו ונקרא כנסת יש׳ בשם אמו של הקב״ה כשאלת ר׳ שמעון בן יוחאי את ר׳ אלעזר בר יוסי שמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו אמר לו הן אמר לו משל למלך שהית׳ לו בת יחידה והיתה מחבב׳ יותר מדאי והיה קורא׳ בתי. ולא זז מחבבה עד שקראה אחותי ולא זז מחבבה עד שקראה אמי כך הקב״ה קורא יש׳ בתי שנ׳ שמעי בת וראי. ולא זז מחבבן עד שקראן אחותי שנ׳ פתחי לי אחותי רעיתי. ולא זז מחבבן עד שקראן אמי שנא׳ הקשיבו אלי עמי ולאמי אלי האזינו ולאמי כתיב. והעטר׳ הוא האפריון שעש׳ לו ביום חתונתו והוא בעת בוא הגואל שאז יתחתן שנית עם כנסת ישראל וביום שמחת לבו שאז יתחתן גם כן עם שאר האומות שישובו תחת צלו. וייחס החתונה לכנסת יש׳ והשמחה לשאר האומות. להורות כי הם לא יהיו במדרגת האהבה עם האלוה יתברך כאשר תהיה כנסת ישר׳ כי היא תהיה העיקר והשאר טפלים לה ׃

הנך יפה רעיתי וגו׳ סיפר דברי האלוה יתברך אז בעת הגאולה לכנסת ישראל. הנך יפה רעיתי כי בהיותך רעיתי ובאמצעות האפריון אדבק בך. כמה מהיופי ימצא ביך הנך יפה עיניך יונים. וסבת היופי והגאולה והדבקות הלז יהיה ליך לסבת ולזכו׳ אשר היו עיניך כעיני היונים המביטים אל זוגתם. ולא אל אלהים אחרי׳. מבעד לצמתך ר״ל בפנים לצמת׳ והו׳ ריבוי השערות המקושרות ומקולעו׳ הנקראים בלעז טרי״צאם. שערך הוא כשער עדר העזים שגלשו מהר גלעד. וכתרגום גבח הוא גלום הוא. ר״ל כי להיות׳ בהר מקום יער עצים הם נמרטי׳ ונסרקי׳ בעצי׳ ההם באופן כי באמצעו׳ החיכוך ההוא בעצים ההם והמריטה ההיא מתיפים השערות כאלו היו נסרקים במסרק. והוא רמז לרשעי ישראל כי יען שכינה הצדיקים שבכנסת ישר׳ לאומרו עיניך יונים. אמר עוד שאפי׳ הרקים שביך ימצא בהם טוב טעם ודעת ומעשים נאותים. אף כי העשיה תהיה שלא לשמה. ולכן דימה אותם לשער שאינו אבר אדם אבל הוא מותר בו. באומרו שלא די שהשערו׳ הנראות הם מיופות ומיושבות ונסרקו׳ אבל כי אפי׳ השערות הטמונו׳ מבעד ומבפני׳ לצמת׳ והיא הטרי״צ׳. הם גכ״ מיופות ונגלשות ומיושבו׳ אבל היה זה במקר׳ ולא בעצם כאשר מתיפו ויתגלשו עדר העזים שגלשו מהר גלעד בין עצי היער. וכן עשיית הטובות מהריקי׳ ההם לא יהיה בכונת מכוין כי אם במקרה להיותם מזרע יש׳ ורגילים במעשים ההם והרגל על כל דבר שלטון. כאשר ימצאו ברבי׳ מעמינו עשיית המצות לא לשמה רק לאהבת ההרגל המנהג. ולכן המשיל הריקים ההם בעזי׳ כאשר המשילם בגדייה׳ באומרו ורעי את גדיותי׳ על משכנו׳ הרועים וכאשר פירשנו. ואף כי עשיית המצות ההם יהיה שלא בכונה. הם חביבין אבל הא׳ כי מתוך שלא לשמה יבוא לשמה. וקרא גל עד הר סיני. להיותו גל עדות ליש׳ שמו בצאתו מארץ מצרים. ואומרו בהוציאך את העם ממצרי׳ תעבדון את האלהי׳ על ההר הזה. שניך כעד׳ הקצובות וגו׳ ר״ל עדר הרחלות הברורות יפות ונבחרו ליופי במרן ולבנותו. ולכן מיחדים לשמירתם ולגדלם רועה נאמן אחד. ובקי במלאכ׳ להעמי׳ את במרן תמי׳ ביופי ההו׳ ולרחוץ אותן מיום ליום. ויען כי הלובן הוא יופי בשנים אמר כי שני האהובה הם בלובן וביופי כעדר הרחלו׳ הקצובות תחת

זך רועה נאמן כשעולין ממקום רחיצתן שכלם מתאימות
ר"ל ילדו תאומי'. ושכולה אין בהם כי לטוב ההנהג' מהרועה
לא תמצא רחל שכולה מתאומיה כי כלם יחיו. והוא רמז
לגבורי ישראל הבוטחים על ה' ולא בחרב ובחנית. וכסוס
מוכן ליום מלחמה כי אם באלהי הישועה אשר הם קבועים
תחתיו ומושגחי' ממנו באופן שכלם תמיד יהיו תאומי' היינו
כי יבא אל הים תכליתם כפלים מאשר אמרו. כי אחד מהם
יהרוג אלף מהשונאים. ושנים יניסו רבבה. ושכולה אין בהם
כי איש מהם לא יפקד. ולא תקרא אשה מאומתם שכולה
וכינה אותם ברחלות הקצובות להדמות השם ההוא כשם
אמנו ולכבודה כינהו והטמיעו באמצעות התאר מהיותן
הרחלות קצובות. כחוט השני שפתותיך וגו' להיות יופי
השפתים דקותם ואדמימותם דימה אותם בחוט השני. והוא
רמז לכהנים המברכים את העם בשפתים טהורים וברים.
ומהפכים בברכות' חוט השני מהעונו' לצמר נקא. ומדברך
נאוה. ר"ל דבורך והמים נוספת והוא רמז לנביאי' המדברים
תמיד דברי ה' להעמיד האומה נאוה ולהסיר הבגדים צואים
בגדי שחרותה מעליה כפלח הרמון רקתך. היא הנקראת
טינפלה בלעז אצל העינים ומכפני' לטריבה הכנ'. ומיופיה
להיותה אדומה ועגולה והוא רמז לתלמידי חכמי' העומדים
שורות שורות כעגולה ומלאי' חכמה כרמון. ולכן דימה אותם
ברקה להיות' אצל המוח משכן השכל כמגדל דוד צוארך הקומה
זקופה הוא כוי גדול באשה. והוא רמז לבית המקדש אשר
יהיה על הר גבוה ובהר המוריה כאשר היה מגדל דוד והוא
הבית אשר עשה שלמה בנו. ולהיו' כי דוד אביו הכין לבנינה
כסף וזהב לרוב לכן יחסה אליו. להיות כי מחשב' טובה הקב"ה
מצרפה למעשה. וזהו אומרו כי בית המקדש מקו' אשר יהיה
בו לשכת הגזית וסדר הסנהדרין וחכמי ישראל אשר משם
תצא תורה יהיה כמגדל דוד בנוי לתלפיות. והוא תל שכל
הפיות ידברו בו וישאלו ממנו. כי הירא את דבר ה' ומבקש
הוראה יפנה שם. וכן כל המתפללים יפנו פניהם נגד התל
ההוא כאשר אנחנו עושים פה היום בגלותינו בארבע פינות
הארץ. שנתפלל תמיד נוכח מקום המקד' כאומרו והתפללו
אליך דרך ארצם. אלף המגן תלוי עליו וגו' והוא כאומרו מגן
האלוף תלוי עליו. ואל תקרי אלף כי אם אלוף. ורמז למה
שהאלוה ית' דבר לאברם במחזה אל תירא אברם אנכי מגן
לך וגו' ונדר לו אז השלמה מתנות וקיומ'. באופן כי אין לירוא
מכלית יש' כי אם הם בגלות עוד ישובו לנחלה. ואם אנחנו
חוץ מארצנו עוד נשוב אליה ברוב עם. ובהדרת מלך מלכו
של עולם. וזהו אומרו אשר שר לה' במזמור ק"ה זכר לעולם
בריתו דבר צוה לאלף דור. ודרשו חז"ל לאלוף שבדור והוא
אברהם. וזכר עבר במקום עתיד ור"ל שהשם יתברך יזכור
הברית אשר כרת. בעולם ביאת המשיח וכן יזכור אשר
צוה להיות. לאלוף שבדור והוא אברהם וזהו אומרו אשר כרת
את אברהם. ואחר כך קיימו בשבועה והעמידו ליעקב
כחק לתת להם את ארץ כנען חבל נחלת' להיות כי בהנחל
עליון גוים בהפרידו בני אדם בעת הפלגה אז הציב גבולות
עמים למספר שבטי ישראל. אשר הוא ארץ הצבי. וזה יען
כי חלק ה' עמו. וארץ הצבי היא חלקו. וראוי להיות הדברי'
השוים לדבר אחד שוים ואף כי הנבואה הזאת מאברהם תוכן
בגאולת מצרים. גם תוכן בגאולה העתידה וזהו אומרו אלף
המגן תלוי עליו שר"ל זכות המגן מהאלוף אברהם אשר נאמר
לו במחזה אנכי מגן לך תלוי עליו על האפריון הזה כי בזכותו
ישיב ה' את שבותנו ויבנה הבי' והאפריון. כל שלטי הגבורים
רוצה לומר וגם תלוים עליו כל זכיות שאר הגבורים
במלחמתה של תורה כדוד ושלמה אשר גם להם נדר הקדוש
ברוך הוא היות מגן למין ישראלי. ולהיות כי ההבטחה
הזאת מאברהם אבינו כינה אותה הכתוב בשם מגן כאומרו
אנכי מגן לך. כינה אותה גם כן פה בשם ההוא.
וההבטחה הזאת בשאר הגבורים כינה בשם שלטים להיותם
עושים תכלית המגינים להגין עם היות כי אינם בדמותם
ובצלמם להורות כי אינו דומה זכות אברהם אבינו לזכיות
שאר הצדיקים הבאים אחריו להיותו הוא הראשון בעבודת
האל והמתחיל לא יושג.

שני שדיך וגו' עד שיפוח ונסו. כשני עופרים
ר"ל יהיו דומים לשני מלאכים כמו כעופר
האילים. ויהיו דומים לשני תאומי צביה והם השמש והירח
כאשר כינה צבא השמים כצבאות. הרועים בשושנים.
שירעו ישראל עם עני ודל חוסים בשם ה' ומנוקים מכל עון
ואשמה. עד שיפוח היום וגומר להיות כי למעלה סיפר
קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות.
שר"ל כי האלוה ית' ישפיל ההרים וידלג עליהם כבוא הגואל
והוא משל לשרי מעלה מעולם המלאכים. וכן יעשה לצבא
השמים הנמשלים בגבעות וזה בהשפילו את עובדיהם
מאומות העולם. ואחרי זאת כנסת יש' אמרה לדודה עד
שיפוח היום וגומר כאשר פירשנו שם סוב דמה לך דודי לצבי
או לעופר האילים והוא משל לאשר אמרה מדלג על ההרים
מקפץ על הגבעות. סיפר כי בזמן הגאולה יאמר החושק
כי לקח עבת חשוקתו וכן עשה לדלג על ההרים ולקפץ על
הגבעות ולהשפילם עד שיפוח היום ונסו הצללים. ובמקום
ההרים והגבעות ההם אשר עד עתה הייתי משפיע טובי
עליהם והולך אליהם בהשגחתי הפרטי'. עתה אלך לי ואשגיח
אל הר המור והוא הר המורי' מקום אשר יבנה בו בית עולמים
שלישית. ואל גבעת הלבונה והוא המקום ההוא בעצמו אשר
קראו משה ההר הטוב הזה והלבנון. וכל השגחתי אשים בך
ולא במלאכים ובצבא השמים להיותך כלך יפה רעיתי וגומר
שר"ל כי אז בימי הגאולה תהיה כנסת יש' כלה יפה במעשיה
וגדולים צדיקים גבורים ממלאכי השרת. ויהיה הסבה כי
מום אין בך. שהרשעי' שבהם ימותו בתחלת הגאולה כאשר
קרה במצרים בשלשת ימי האפילה כאשר אמרנו.

אתי מלבנון כלה וגו' ולכן את כלתי הנחבבת
מההר הטוב הזה והלבנון אתי תעמדי
תמיד ואשגיח בך. אתי מלבנון תבואי וגו' ואם אך אנה ואנה
אתי תבואי כלתי תשורי מראש אמנה כגזר מן ותשורה אין
להביא ור"ל כי אז בקבצי את נדחייך אעשה אותך שרת כל
המביאות וכלם יביאו אליך תשורה הן הקרובים אליך מראש
אמנה ומראש שניר וחרמון. והן הרחוקים מאד מהאומות
אף שיהיו גיבורים כאריות. ועזים כנמרים. וזהו אומרו
ממעונות אריות ומהררי נמרים. לבבתני אחותי כלה
וגומר וכל זה יהיה לך יען כי לבבתני אחותי כלה. ומשכת
את לבי לאהוב אותך תמיד ולא לזולתך. במעשיך הטובים
אשר האהבה הזאת היא חדשה וזולתיית מהאהבה אשר אני
חייב לאהוב אותך באחד מעיניך. הב"ית משמשת במקום
בעבור ור"ל בעבור המיוחד והוא אברהם אבינו המכונה
באחד מעיניך. להיו' כי תחלת דבר ה' באברם. היה לאמר
לו לך

לו לך לך אל הארץ אשר אראך · ויבן שם מזבח לה' הנראה
אליו · והבטיחו כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך
אתננה והבט נא השמים וספור הכוכבים ונומר כה יהיה
זרעך ונמשך לזה כי נשא עיניו וירא והנה שלשה אנשים ·
ולהיות כי כל הענינים האלה היו בראיה לכן כינה את אברהם
בעין כאחד ענק מצורוניך רוצה לומר בזכות מרע"ה ·
וכינה אותו בצואר להיות כל ענינו בדיבור להיותו אמצעי
בין ה' וישראל באומרו ויאמר ה' אל משה · וידבר משה אל
בני ישראל ומהצואר יצא הדיבור · וענק ורביד הזהב על
הצואר יורה על המלוכה וכי לו נאה לבוא על עמו ·
והנה לא הזכיר פה רק זכיות אברהם ומשה · להיות כי
אברהם הוא התחיל דת אל וייסדה · ומשה סיימה ונתן לה
צורותיה ותכניתה · ואחריו אין להוסיף ואין לגרוע ·
רק בבנות עליה מצוות מגדרים וסייגים על ידי רבותינו
כאשר במצותו צונו לבלתי נסור מכל אשר יצונו ימין ושמאל
· מה יפו דודיך אחותי ונומר רמז לשני דברות
הראשונות אשר רמז עליהם בישקני מנשיקות פיהו ·
ואמר כמה מהיופי נראה כשקבלום ישרא' בסבר פנים יפות
· מה טובו דודיך מיין רמז לשמונה דברות האחרונות
באומרו שם כי טובים דודיך מיין · ויחס היופי לב' דברות
הראשונות להיותם נעדרות מפעולות ענינים גשמיים
מה שאין כן השמונה האחרונו' אשר ליהם יחס הטוב להיותם
נופלות תחת הנאה והמגונה בגשמיותם · וריח שמניך
ונומר רמז לשאר תרי"ג מצות ומעשים טובים אשר עליהם
אמר לריח שמניך טובים · נופת תטופנה שפתותיך
ונומר ר"ל שפתותיך נובעות מתיקות כשתחשו' ותעיין בב'
דברות ראשונות · וכאלו דבש וחלב תחת לשונך כל כך
ערבות תקבל כשתשא ותתן בשמונה דברות האחרות ·
ורמז בדבש בארבע דברות המיוחסות אל השם שלא ליטבע
בשמו · ולכבד את יום השבת המורה על חדוש העולם ·
ולכבד את אביך ואת אמך אשר הם שותפי האלוה ביצירתך
ומהם תקבל האמונה אמיתית לעובדו בכל לב · ושלא
לרצוח דם נקי הנעשה בצלם ודמות האלוה יתברך ·
ורמז בחלב שהוא המזון הראשון לאדם בעולמו · והפך
הדבש אשר הוא נאה לזקנים ומזון האחרון לו · לד' דברות
האחרונים היותר גשמיים · והוא שלא ישכב את אשת רעהו
כי זמה היא · ושלא לגנוב · ושלא לענות ברעהו עדות
שקר ושלא לחמוד שום דבר מזולתו · הנכללים באהבת
לרעך כמוך · וריח שלמותיך כריח לבנון רמז לפירוש
המצות והטעמים אשר כוללם שיתא סדרי · גן נעול
אחותי ונומר רמז לכנסת יש' שבתולותיה גדורות בעריות
ונעולות כגן נטוע הנעול לבל יכנסו בו לקחת מפריו
בטרם גמר בישולו · גל נעול ונומ' גל הוא כמו מעיין
נגזר מן גולות עליות · ר"ל ואף אחרי שינשאו לבעליהן
אשר יכונו אז בשם מעיין להיותן בעולות ונובעות הם
נעולות לזולתן מבעליהן · ולהיות כי שתי משכבות יש
לאשה · כינה הערוה הטבעית למשכב בשם גל ואמר
היותו נעול לזולתו מבעליהן · וכינה הערוה הבלתי נהוגה
למשכב כי אם לפעמים ולתאוון מהמתפרצים · במעיין
חתום · להיותו חתום לגמרי כי לא עבר אדם שם מעולם
ואפילו בעלה · וכל זה להיותן גדורות בעריות ומסתפקות
בהכרחי כדי להעמיד המין ולא למלאת מתאוה הבהמית
· שלחיך פרדס רמונים ונו' ר"ל כי הבני' היוצאים מהצדיקים
האלה אשר שלימותם ספרנו כאשר אמר מה יפו דודיך ונופת
תטופנה · ומנשותיהם הטהורות והישרות כאשר ספרנו
אשר הבנים ההם מכונים בשם שלחיך · להיותם נבראים
ונשלחים מגופם וכחם וראשית אונם · כאשר כן יכונו
הפארות והסעיפים מהאילן להתפשטותם כאומרו בישעיה
שלוחותיה נטשו עברו ים · הם מלאים חכמה כרמון והוא
אומרו פרדס רמונים · ואל תחשוב שיהיה בהם החכמה
ולא יהיו יראי חטא ועושי המצות אשר יכונו בשם הריח
הטוב כי זולת היותם כפרדס רמונים · יהיו כפרדס רמונים
עם פרי מגדים · והם הפירות היותר מעולות ומשובחות
ובעלות הריח כי המשובח מכל דבר יקרא מגד ועל ריחם
נברך נותן ריח טוב בפירות · והוא רמז לאשר יהיה להם
המדרגה הראשונה מעשיית הטוב והוא להאמין בשתי
דברות ראשונות שאפילו הריקים שבישראל מאמינים בם ·
כפרים עם נרדים ונו' שרוצה לומר ועוד יהיה אותו הפרדס
מרמונים מכפרים עם נרדים ואולי כי הם משחים ושמנים
טוב הריח המורכבים · ואומרו כפרים עם נרדי' יוכיח · אשר
על ריחם נברך בורא שמן ערב · והוא רמז לאשר יהיה להם
מהמדרגה השנית בעשיית הטוב בשמונה דברות אחרונות
· נרדי וכרכום ונו' וגם יהיה הפרדס ההוא מנרדי וכרכום
קנה וקנמון עם כל עצי לבונה אשר כלם עצים טוב הריח
אשר נברך עליהם בורא עצי בשמים · וירמוז לשאר תרי"ג
מצות מור ואהלות ונומר ועוד יהיה הפרדס ההוא ממור
ואהלות עם כל ראשי בשמים · אשר עליהם נברך בורא
מיני בשמים כמו המושק אשר ריחו טוב עד מאד ונודף
למרחוק והוא רמז למדרג' הרביעית מעשיית המצות שהיא
התקנות והסייגים והמנהגי' שתקנו והנהיגו דור דור ונביאיו
דור דור וחכמיו ופרנסיו · וכל זה אשר אמר הוא לשבח
הבנים הזכרים היוצאים מהם · מעין גנים ונומר עוד בא
לשבח הבנות הנקבות היוצאות מהם · ואמר הבנות במעין
גנים שרוצה לומר קבוץ גנים כן כלם כאחת דומות לאמותם
אשר יחשבום לגן נעול וכן כל אחת מהן היא גל נעול ·
וכלן בקיאות בתורה ובמצות אשר חייבות בהן ומלאות דעת
ויראת ה' כבאר המלא מים חיים שנוזלים מן הלבנון כי
להיותם חיים הם טובים · ולהיותם נוזלים ובאים ממרוצת
וממקום רחוק וגבוה יהיו יותר טובים · וכן הן מצד טובן
בעצמן · ומצד אשר ילמדו מאמותן הקדושות המכונות
בשם לבנון · הן שלימות בתכלית האפשר עורי צפון
ונומר הן דברי כנסת ישראל האומרת בגלותה עורי צפון
רוצה לומר רוח צפוני ובואי תימן והוא הרוח דרומי ·
ותפיח ברוחך צפון שהוא קר בגני והוא עצי הלבונה המבורך
עליהם בורא עצי בשמים · ותפיח ברוחך דרום שהוא חם
ויזלו בשמיו מכפרים עם נרדים המבורך עליהם בורא שמן
ערב כי בחומו יותכו השמנים ההם · ויבוא דודי לגנו והוא
הראשי בשמים המבורך עליהם בורא מיני בשמים · ויאכל
פרי מגדיו · והוא פרי מגדים אשר ספר לעיל המברך
עליהם נותן ריח טוב בפירות · ולא די שיהנה בריחם ·
כי גם יהנה באכילתם והוא אומרו ויאכל פרי מגדיו · והוא
משל לתפלת כנסת ישראל אל האלוה יתברך שיראה
במעשים הטובים מאומתו בגלותם ולזכות ההוא נפוצות
יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ כאשר הבטיח על ידי
עבדיו הנביאים : באתי לגני אחותי ונומר הוא תשובת
הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל ואמר עבר בלשון עתיד
כמנהג הלשון בנבואה · ורוצה לומר אבוא לגני אחותי
כלה כאשר שאלת ממני יבוא דודי לגנו · אריתי מורי עם

בשמי ׃ ר״ל את ענג בגן ללקט המור עם הבושם ׃ והוא משל כי מהד׳ מדרגו׳ הנזכרו׳ שיש בעשיית המצות הרביעית היא התשובה בעיני והיא הנעשה על ידי בני אדם מעבדי האל בתקנות וסייגים המשולות במר ואהלות עם כל ראשי בשמים ׃ וזהו אומרי אריתי מורי עם בשמי והוא הראשון והאחרון מהכתוב במין ההוא אשר האמצעיי׳ יוכללו בתוכם ׃ אכלתי יערי עם דבשי רוצה לומר בשם יער הקנה שממנו יוצא הדבש הנקרא צוקאר כי תרגו׳ וישם בסוף ושוי ביערא ׃ וכתיב קנה וסוף קמלו והוא רמז לד׳ דברות המיוחסות לאלוה כאשר אמרנו היותם לא תשא זכור את יום השבת ׃ כבד את אביך ׃ ולא תרצח שתיתי ייני עם חלבי ׃ הוא כאלו יאמר שמהא׳ דברות המכוונות בשם יין ׃ ישתה הד׳ דברות מהם המכוונות בשם חלב אשר הם לא תנאף לא תגנוב לא תענה לא תחמוד ׃ והוא רמז שהאלוה יתברך יתענג מאד בשומרים התקנות וסייגים המכונים בשם מור ובשמים ולא לחשיבות עצמותם כי אם להיותם משמרת למצותיו ׃ ויתענג בשומרים הא׳ דברות המכוונות בכללותם בשם יין ׃ אבל יותר יתענג בד׳ הראשונות המכוונות בשם דבש ׃ ואחר כך למטה מהן בתענוג הד׳ דברות אחרונות המכוונות בשם חלב ׃ אכלו רעים רמז שיתענג גם כן אפילו בריקים מכל המצות אשר אין להם רק האמונה באנכי ולא יהיה לך שהם הב׳ דברות ראשונות ׃ ואפילו כי הם רקים קורא אותם רעים מפני אותו המעט זכות מהאמונה ההיא ואומר להם אכלו רעים כי מבטיחם שגם הם יאכלו מטוב גע׳ כי כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ׃ שתו ושכרו דודים ׃ רמז שיתענג בשומרים שאר המצות מתרי״ב ולכן קראם דודים להיותם שלמים ׃ ומבטיחם כי יזכו לטובה על טובה בגן עדן ובשובע שמחות את פני ה׳ והוא רומזו בשתו ושכרו ׃

אני ישנה ולבי ער וגו׳ בא לתת סבת אורך הגלות הלז ׃ ואמר כי הוא להיות כנסת ישראל ישנה מלהרבות במצות ומעשי׳ טובי׳ ותפילות לאלהיה שסירה מהעבודה הקשה מהגלות ׃ עם היות הקדוש ברוך הוא אשר הוא לב המין ישראלי להיותו דר בתוכה ומכלכלה כלב בין האברים ׃ ער תמיד להטיבם ובמעט הכנה אשר היו נותנים לדבר היה מוציאם מאפילה לאור גדול ׃ ולא די כי אני ישינה ואיני מתעוררת מעצמי לתת ההכנה הזאת לגאולה ׃ כי אפילו שהאל מעורר אותי על ככה ׃ אני עצלה בדבר ׃ וזהו אומרה קול דודי דופק בדלתות חדרי והוא רמז לנסים נסתרי׳ הנעשים בגלות הלז לעורר האומה על התשובה והתפלה לאל על הגאולה ׃ והקול ההוא אומ׳ וקורא פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי ׃ ורמז באחותי עשיית התקנות והסייגים המאחים כל המצות אלהיות ומעמידים אותם ׃ ורמז ברעיתי תרי״ג מצות אשר בעשייתם יעשו רעים כל קהל ישראל באמצעות החגים והמועדים ושאר המצות ׃ ורמז ביונתי הה׳ דברות האחרונות המעמידות לכנסת ישראל באהבת אלוהיה שלא ימיר אותו באחר כיונה אשר לא תמיר מעולם בן זוגה ׃ ורמז בתמתי לב׳ דברות ראשונות אשר המאמינם וכופר בע״ז נקרא תמים כאומרו תמים תהיה עם ה׳ אלהיך כי הגוים האלה אשר אתה בא וגומר אל קוסמים וגומר ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה׳ אלהיך ׃ שראשי נמלא טל רמז כי אתו הטל שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות בו

את המתים והם כנסת ישראל הנקראים מתים בגלותם ׃ ולכן אבטיחך שאם תפתחי אלי בעשיית התשובה והמצות ׃ סאחיה מתיך ונבלתם יקומו ובן דוד יבוא ׃ אבל אם לא תפתחי ועודך במרייך ועצלותך ׃ אניחך בצרות הגלות והוא אומרו קווצותי רסיסי לילה ׃ והוא המטר והרביבים כי תרגו׳ וכרביבים עלי עשב ׃ וכרסיסי מלקושא ׃ ורמז לצרות הגלות המכונה בלילה ׃ ורוצה לומר שיניחם למקרה ופגע הצרות בגלות אשר הם ׃ ויחס הטל שהוא רמז לטובות לראש האלוה שהוא הנכבד שבאברים ׃ ויחס הרסיסים והם הרעות לקווצות והם שערות הראש המדובקות יחד שאינם חלק אבר מהראש אבל הוא מהמותר שבאדם להעירנו כי אין רע יורד מלמעלה ׃ פשטתי את כתנתי וגומר ׃ הוא תשובת כנסת ישראל לדודה הדופק ודימה בחשוקה עצלה השוכבת על ערשה ערומה ׃ ולרוב עצלותה משיבה אמרים לדודה הדופק כי אין רצונה לפתוח לו ׃ להיות כי פשטה את כתנתה ואיככה ילבשנה ׃ לקום לפתוח לו והוא הקושי בתה שממנו ׃ ושרחצה את רגליה ואיככה יטנפם בדרך המה שבין עד לכתה אל הדלת ׃ והוא רמז לכנסת ישראל העומדת בגלותה ערומה ממצות רבות התלויות בארץ ׃ ומתעצלת ללבוש את כתנתם ׃ ולחזור לארצה ולמולדתה ׃ ורחצתי את רגלי הוא רמז לעשירי ישראל העומדים על תלם בגלותם בבית מלא הון ועושר ׃ ולא ידעו ולא יבינו כי המילוי ההוא מזבחי ריב הוא טוב בלתי קיים וקל במון ליפסד והם בגלות משועבדים לעבדי עבדים ואפילו הכי אומרים רחצתי את רגלי ואני עומד פה בגלותי בשובה ונחת ׃ איככה אטנפם כי לא נסיתי בארצות אחרות וללכת אנה ואנה ולכן לא אבחר בביאת בן דוד ולא אכספה ׃ דודי שלח ידו מן החור וגומר סיפר כי דודי בראות את עזות מצחה כי לא די שהיא ישנה ועצלה בטבעה ׃ בהיותו הוא ער כי העיזה פניה ותאמר לו בלתי בחרה לפתוח הדלת וללכת אחריו במדבר כאשר עשתה בהיותה בחסד נעורים ובאהבת כלולותיה ׃ גם הוא מדד לה מדה כנגד מדה ולא די שהניחה למקרה ופגע הגלות אשר רמז כאומרו וקווצותי רסיסי לילה ׃ כי גם הוסיף לה הווה על הווה והוא אומרו שלח ידו מן החור ׃ ויהיה ידו כנגד מן כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ׃ ומן החור הוא רמז לעשירים הנזכרים אשר מהם מתחיל להכות ויהיה החור כנגד מן ואריכה את החורים שרוצה לומר השרים הגדולים ׃ באופן שמרוב הצרות אשר סבוני גם סבבוני מעי המו עלי ׃ וקמתי אני לפתוח לדודי וגומר והוא עשיית התשובה בזריזות ׃ ולהשיב אחור ימינו מלפעול הפעולות המגונות ׃ וידי נטפו מר והוא רמז לפעולת הפעולות הנאותות הנרמז עליהם בריחות הטובות ׃ ואצבעותי מר עובר והוא רמז לפעולת הפעולות העוברות לנאותות בטוב והוא העשיית הטוב לפנים מהשורה ׃ כי המין הראשון יוכלל בשם ועשית הטוב ׃ והמין השני יוכלל בשם ועשית הישר ׃ על כפות המנעול ׃ רוצה לומר וכל זה פעלתי בכפות ידי לכפר עון כפות המנעול מהדלת הסגור אשר לא רציתי לפתוח לדודי ׃ וכל זה הוא כנגד אשר אמרתי פשטתי את כתנתי וכו׳. וכנגד אשר אמרתי רחצתי את רגלי וגומר סיפר פתחתי אני לדודי וגומר רוצה לומ׳ השכמתי בהסכמה שקועה ללכת תמיד אחריו ׃ ואם יבוא משיח צדקי להניח כל אשר לי מהון

לי מהון ומענוגות האדם ולא אחוש לטנף רגלי בדרך אשר
יענה את כחי וכחבלי משיח · ודודי חמק עבר · רוצה לומר
שבב הדרך ועבר ולא רצה לבוא אלי · והוא רמז כשהשית'
מסתיר פניו מהמין ישרא' · נפשי יצאה בדברו · כי שמעתי
היותו מגנס ומדבר עלי קשות ונפשי יצאה בדברו כי הייתי
רוצה שישמע דברי תחנוני ושימחול על עוני ויעבור על
על חטאתי באופן כי רצתי אחריו ובקשתיהו ולא מצאתיהו
וקראתיו ולא ענני · והוא רמז כי להיות שהתשובה הזאת
אינה תשובה מעלייתא אשר למענה יזכו לצאת מתהפוכות
הגלות וזה להיותה תשובה הבאה מחמת כובד הצרות לכן
יסתר האלוה מתשובתם זאת · ולא יגאלם בעדה אבל
יחכה לגאלם ליום המוכן לגאולה יהיו אז ראוים או לא מצאוני
השומרים וגומר רמז לאומות העולם המוכאים ישראל אשר
שר כלם מעליהם · הכוני פצעוני רמז לצרות זמן
השמד למען ישובו על עמם ואל דתם · נשאו את רדידי
מעלי שומרי החומות והם אומות העולם וקראם שומרים
וסובבים העיר להיותם אדונים ושומרים העולם הזה עד
עת קץ · ורמז ברדידי הממון מישראל שבכל יום הולך
וכלה · ועם כל הצרות שעושים אלי אינם יכולים להוציא
מפי לחלל את בריתי ואפילו דיבור בעלמא · ואני אומר
להם השבעתי אתכם בנות ירושלם וגומר שרוצה לומר אני
משבעת אתכם אומות העולם שלעתיד לבוא ביום הדין
כשתמצאו את דודי ותעמדו לפניו לדין ואם פה נגזר מן
אומות העולם שרוצה לומר כשודאי תמצאו את דודי ·
מה תגידו שחולת אהבה אני מה פה כמו מה רבו מעשיך ה'
והטעם אני משבעת אתכם שביום הדין שאז בודאי תמצאו
לדודי · שתעידו לפניו ותגידו כמה מהחולאים והכאבים
שבלתי מכל העולם בגלותי לאהבתו · כי בשנותי את
טעמי בדיבור קל הייתי נעשה סוה ואהוב אל הכונם ·
ובחרתי ביסורין ההם מלהפר את בריתי · מה דודך מדוד
הם דברי אומות העולם לכנסת ישראל כשמוכיחים עמה
להשיבה לדתם · ואומרים לה בחסדך שתודיענו מדוע
אינך אוהבת את אלהינו ודודנו · ואת סובלת כל כך מהצרות
והענויים בעד דודך הקדוש אשר שנאך · ומה הפרש יש
בין דודך לדודנו זה · וזהו אומרם מה דודך מדוד את
שתחזיקי עצמך היפה בנשים · והוא רמז לישראל אשר
יתוארו בבחירי אל · מה דודך מדוד שככה השבעתנו ·
ומה הפרש יש בין אלהיך לשאר האלוהות שתבחרי לאהבתו
ביסורין והמיתות משונות וככה השבעתנו שביום הדין
נעיד על רוב שבלך המון הצרות · דודי צח ואדום
וגומר הוא תשובת כנסת ישראל להם · בשבחות אלוהיה
אשר למען זה היא סובלת כל כך מהגלות לעבודתו ויהי לה
לנקל דודי צח ואדום וגומר והוא הלובן והאדמימות הנאה
לבחורים ורמז בצח היות אב הרחמן לאוהביו ולקוראי שמו ·
ורמז באדום והוא מראה האכזריות ואדב נוקמת נקם ברית
לעוברי בריתו ומחללי שמו · מה שאין לשאר האלוהות כי
לא יטיבו ולא ירעו · ואם יעשו דבר מה מהטוב או הפכו
יהיה הכרחי כפועל לפעור וזורק אבן למרקולים · דגול
מרבבה כי יש לו תמיד בחברתו דגלים מרבבות עם הדרת
מלך כאומרו אלף אלפין ישמשוניה וריבוא ריבוון קדמוהי
יקומון · ראשו כתם פז וגומר · שבח את דודה היות ראשו
נאוה מבחר האיברים בכתם ופז והוא המבחר שבזהב
והפנינים · וקווצותיו והם רבוי השערות היות תלתלים ·
רוצה לומר כמו תל והוא התאספות סופי הקצוות הנקראו
בלעז ריצו והם שחורות כעורב כי בבחור שחרות השער
הוא יופי · עיניו כיונים על אפיקי מים וגומר רוצה לומר
עיני האושק כשעומד על אפיקי מים לראות רגלי הנערות
הרוחצות ר'מר אני אחת מהן · נראים בעיני אז היותם
יפים כיונים · רוחצות בחלב · רוצה לומר שהוא עומד
לראות הרוחצות בידיהם ורגליהם הלבנים וברים מחלב ·
יושבות על מלאת · רוצה לומר ובמה יתדמו העינים
ליונים · כי יושבות על מלואם ביופי ולא שוקעים ולא
בולטים כאשר הם היונים שהם עופות יפים לא רזים ולא
שמנים בעצמותם · ורמז באומרו ראשו כתם פז לעולם
המלאכים הנקיים מכל סיג ואלאה מגשמות ולכן תדמה
אותם לראש האלוה יתברך להתדמותם אליו בפשיטות
קווצותיו תלתלים רמז לעולם הגלגלי' ודמה אותם לשערות
הראש אשר הוא דבר מדובק אל הראש ואינו מעצמותו
להורות על גשמותם · וכי לגשמיותם הם דבר חוץ מעולם
המלאכים · ולהיותם נפשעי' מהם דימה אותם כשער הראש
המדובק בו אף שאינו מעצמותו · ודימה אותם בקווצות
תלתלים · להיות עולם הגלגלים דומים להם להתאספותם
וקבוצם אלה בתוך אלה · כאשר יתאספו ויתקבצו הגלגלים
האחד בתוך חבירו כקליפות הבצלים · ואמר היותם שחורות
כעורב · להיות השחרות נמצא בהם · ולא הזכות כמלאכי'
להיותם מעורבי' בגשמיו מה · כי אינם נפשטי' מחומר בהם ·
ואמר עיניו כיונים לרמוז לעולם השפל ולהיות כי עיקר ו
אבל הקדוש ברוך הוא הוא יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון
קרית מלך רב והשאר כקליפה · לכן אמר עיניו על אפיקי
מים והוא הר ציון כי משם תצא תורה המכוני' דבריה במים
באומרו הוי כל צמא לכו למים · ותמיד עיני ה' אלהים בה
מראשית השנה ועד אחרית השנה · ואומרו כיונים לרמוז
כי כאשר היונה לא תמיר בן זוגה לעולם · כן הקדוש ברוך
הוא לא ימיר חלקו בעולם השפל בעד זולתו והוא עם ישרא'
בארץ ישראל · כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ·
ובהנחל עליון גויים בהפרידו בני אדם הציב גבולות עמים
למספר שבטי ישרא' · ולא אים אל ויכזב ובן אדם ויתנחם
· וכפרט כשהסנהדרין עומדים על מעמדם ומלבנים
המשפטים היוצאים מאתם כחלב וזהו אומרו רוחצות בחלב
· עוד אמר יושבות על מלאת · שרוצה לומר כשיושבים
הסנהדרין על מלואה של ירושלים הנקראת מלאתי משפט
· לחייו כערוגת הבושם וגומר אחרי אשר רמז דרך
העברה עברי דודה מעולם המלאכים ומעולם הגלגלים
ומעולם השפל עוד חזר שנית לפרט הרמיזה בכל אחד
מהם · וזהו אומרו לחייו כערוגת הבושם וגומר שהוא רמז
למלאכים אשר נבראו ביום שני משׁשת ימי המעשה והם
נצחיים · ולכן דימה אותם לערוגה אחת אשר היא תל
בארץ אשר יש לו ממשות והעמדה · ודימה אותם לבושם
אשר ריחו גדול ועומד זמן מה והוא אומרו מגדלות מרקחים
· כי הנעשה ממרקחות מהבושם ההוא הוא דבר קיים
ועומד כמגדל דוד · והנה כינה אותם לריח הטוב
לפשיטותם · כאשר הריח הוא מוחש ויותר פשוט מהמשושם
והמוטעם · והנה קראם לחייו שהוא שם נגזר מן כה לחי
שהוא האים השלם להדמותו למלאכים המכונים בשם חי
כאומרו לא יראני האדם וחי · ואמר שפתותיו שושנים
לרמוז למלאכים אשר בורא אותם הקדוש ברוך הוא בכל
יום כדרשת חכמינו ז"ל בכל יום ויום בורא הקדוש ברוך
הוא כת של מלאכים ואומרים שירה והולכים להם והם אותם

שנברא אחרם ביום חמישי · ודימה אותם לשפתים להיותם בלתי עצמותיים באים ב״ב כאשר הם הלחיים · וכן להיות כי תכליתם אינו רק לומר השירה אשר למענ׳ נבראו והאמירה תהיה בשפתים · ודימה אותם כשושנה שבין לילה היא ובין לילה יאבד · ואין לה ולא לריחה העמדה וקיום וזהו אומרו נוטפות מור עובר רמז לעברם אחרי עברם העבודה אשר למענה נתהוו · ידיו גלילי זהב וגו׳ רמז לעולם הגלגלים וזהו אומרו גלילי ר״ל גלגלי זהב · ואמר זהב לרמוז כי גשמם זך ופשוט ולא כיסודות אשר תחת גלגל הירח · ואמר ממולאים בתרשיש לרמוז כי אין להם מראה · אבל הם בהירים כאומרו ומעשיהם כעין תרשיש · מעיו עשת שן · לרמוז לגלגל תשיעי אשר הוא חלק כחתיכה ועשת שן הפיל אשר הוא לבן וחלק · ואמר מעולפת ספירים לרמוז לאשר חלקו חכמי המחקר הגלגל ההוא לי״ב מזלות לחשבם הראו׳ בו התמונות ההם מקבוץ הכוכבים מהגלגל שמיני אשר תחתיו · שוקיו עמודי שש וגומר לרמוז להיולי אשר הוא אומר לבריאת השם קצוות מעולם השפל · מיוסדי׳ על אדני פז · רמז כי העולם השפל לא נברא כי אם בעבור דברי התורה הנחמדים מזהב ומפז אשר קדמה לעולם אלפים שנה כי ראשית המחשבה תכלית המעשה · והוא אומרו ה׳ בחכמה יסד ארץ · ואומרו אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי · יוכיח · כי אין ברית אלא תורה שנאמר ה׳ אלהינו כרת עמנו ברית בחורב · והטעם חוקו׳ שמים וארץ לא שמתי ולא הייתי בורא אותם · אם לא היה בעבור מצות הגיית התורה יומם ולילה · כאומרו והגית בו יומם ולילה · מראהו כלבנון אחרי רומזו לשלש עולמות הנבראים באה לרמוז לבוראם כאשר חלם יעקב בסולמו כי בתחלה רמז לעולם השפל באומרו מוצב ארצה · ואח״כ לעולם הגלגלים כאומרו וראשו מגיע השמים · ואח״כ לעולם המלאכים והוא אומרו והנה מלאכי אלהים · ואח״כ רמז ליוצרם באומרו והנה ה׳ נצב עליו על הסולם · והנה יעקב לשלימותו חלם חלום נבואיי אבל השיג מן העלול לעלה להיותו אנושי · אבל פה אשר היא משבחת חשוקה התחילה השבח מן העלה לעלול · ואחר כך משבחת דודה המשגיח על כלם · ושפרה כי מראה דודה אם אפשר לדמותו כביכול הוא כלבנון שהוא בית המקדש אשר בו היה אל כבוד שכינתו כאומרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם · ומה שאפשר שיושג ממראה האל הוא אותו האור השכליי · בחור כארזים · ר״ל מי שירצה לבחון קדושת מראהו · יבחן בתורת הצרעת אשר להיות כי האור האלהי היה אל על כל המין בכללו · ובתיהם ולבושיה׳ וגופם היו נבדלים במראה מגויי הארצות · לכן כשהיה החוטא בתחלת חטאו · לעונשו היה נעדר מביתו האור האלהי וזאת היתה צרעת הבית · ואם שב בתשובה מוטב · ואם לא היה נעדר האור האלהי מלבושיו וזאת היתה צרעת הבגד · אם שב בתשובה מוטב · ואם לאו היה נעדר האור האלהי מגופו והיה מצורע ומשולח מכל המחנות וטמא טמא יקרא עד אשר ישוב אל ה׳ ולקח ביום טהרתו עץ ארז וגו׳ · ולכן היה הרופא מחולי הצרעת הכהן הגדול מאחיו הנכנס לפנים ולפני הבקי באור אלהי · וזהו אומרו בחור כארזים · חכו ממתקים וגומר · רמז לעשרת דברות הערבות והמתוקו׳ אשר שמעום ישראל מפיו וחיכו · וכלו מחמדים רמז לשאר התורה הנאמר עליה הנחמדים מזהב ומפז · זה דודי וזה רעי בנות ירושלם · המתואר בכל התארים אשר זכרתי הוא אותו אשר בשכבר היה רעי · ועתה הוא דודי כי אותו אהבתי ולא לזולתו ·

אנה הלך דודך וגומ׳ דברי בנות ירושלם שהם אומות העולם שאומרות לה אנה הלך זה שהוא דודך ואולת אהבתו את · ואנה פנה דודך · והנה לא הזכירו אותו בשם רעך · בהיות כי פנה פניו ממנה · ואיך יקרא רעה · כי שם רע יחול על שנים אשר ישתוה מחשבתם לאהבתם להיותו נגזר מן בנת לרעי מרחוק שרוצה לומר מחשבתי · ואם הוא שלם כאשר תאמרי אותו · ונבקשנו עמך ולא נראה אותך עוד להניחו ללכת לעבוד אלהים אחרים · דודי ירד לגנו וגומר היא תשובת כנסת ישראל להם · דודי ירד לגנו רמזה שלחטאתיה עלה למרום · והנה אמר ירד ולא בשם עליה לרמוז כי בעליה ההיא כביכול ירידה היתה לו · להיות כי יהודה ירד עם אל אז · על דרך אומרו בכל צרתם לו צר · והנה כינה עולם המלאכים בגנו כאשר כינה אותו לעיל בערוגת הבושם אשר היא תל הגן · לרעות בגנים כי אינו חפץ להיות רועה ישראל ולכן הלך לרעות ולכלכל בגנים והם המלאכים העומדים ואשר הם קיימים בגן ה׳ · וללקוט שושנים · רוצה לומר ליהנות מאותו המעט קט מעבודה אשר יעבדוהו המלאכים ההווים ונפסדים אשר כינה אותם לעיל בשפתותיו שושנים · אני לדודי ודודי לי וגומר · אחרי אשר השיבה לשואלים אנה פנה דודך · עוד השיבה לאומרם ונבקשנו עמך · והוא אומרת מה לכם ולא לבקשו כי אין לו חלק ונחלה עמכם · כי אני לדודי ודודי לי · ואף שעתה בגלותי הניחני והלך לו לרעות בגנים וללקוט שושנים בעולם המלאכים עוד תשובו ותראו כי ישיב את שבותי · וזהו אומרה הרועה בשושנים ·

יפה את רעיתי וגומר הם דברי החושק לחשוקתו כנסת ישראל המרחם עליה בגלותה · ואומר אף כי יפה את רעיתי עתה בגלותך כתרצה והיא עיר המלוכה למלכי ישראל החוטאים בטרם נקנה שומרון מאת שמר אדוניו · וקרא אותה יפה על דרך סגיא נהור שרוצה לומר שחורה ושחרחורת · והתייחסותה ביופיה לעיר החוטאים יוכיח · והנה לא קראה בשם שחרות כאשר עשה לעיל כאומרה שחורה אני וכו׳ · תראוני שאני שחרחורת · לרוב אהבתו אותה שאינו רוצה להזכירה בשם דופי · ואפי׳ במקום ההכרחי שופך להיות נאוה כירושלם אשר היא עיר ואם לשכון כבוד ה׳ · ומוסב כשאות למשפט כשאות לבית דוד · איומה כנדגלות נגזר מן אימה · ורוצה לומר שכל האומות השולטות בך כעת · יפחדו ממך · כנדגלות · כאשר יפחדו ממחנה מלחמה המסודר בדגלים · הסבי עיניך וגומר הקדוש ברוך הוא קורא כנסת ישראל לאמר עיניך שהם מנגדי · שרוצה לומר שהוסרו מנגד פני ללכת לעבוד אלהים אחרים ועיניך נגדם תמיד · הסבי אותם למען יהיו נגדי כבראשונה ומנגד להם · שהם הרהיבוני · נגזר מן ירהבו הנער בזקן ורוצה לומר כי אני אוהב אותם העינים להיות כי הם המליכוני בסיני כי בראותם אותי כביכול · אמרו ישראל זה אלי ואנוהו זה מורה באצבע · ואמרו ה׳ ימלוך לעולם ועד · וכל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע · שערך כעדר העזים · רוצה לומר הוא מן הפלא איך טעית בהסיר עיניך מנגדי בהיותך מלאה חכמה כרמון · ולכן ראה ועשה טוב בחכמתך והסבי עיניך מנגדי · כי שערך כעדר העזים וגומ׳ שהוא רמז שאפילו הריקים שביך ימצא בהם טוב טעם ודעת וכמו שאמר בחכמים ונבונים · וכן שניך כעדר הרחלים

והם

הם הגבורים שניך · וכפלח הרמון רקתך והם החכמי' והכל כאשר פירשנו רמיזותיו לעיל · ואם כן איך תטעי הדרך היושר והסיבות עיניך אחורנית בהיותך מלאה מהחכמים וגבורים · ואפילו הריקים שניך מלאים משלימות ·

ששים המה מלכות וגומר הם שבאות כנסת יש' אחות דודה באומרו כי למלך שהשלום שלו יש ששים נשים מלכות · והוא זרעו של שם הנחלק לששים עמים וכינה אותם בשם מלכות להיותם מזרעו של שם הנאהב מאל ומבורך מפי נח אביו ושמונים פילגשים · הם זרעו של יפת הנחלק לשמונים לאומים · וכינה אותם בשם פלגש להיותם מזרעו של יפת אשר לא היה נאהב כשם · ולא נדחה כחם · ועלמות אין מספר הוא זרעו של חם הארור אשר אין מספר לגדודיו ומהם הכושים השחורים אשר הם כחול אשר על שפת הים וכינה אותם בשם עלמות אשר אינם רואות פני המלך ושמם מורה על מהותם שרוצה לומר עלמות כעלמות מפניו וזה להיות הזרע ההוא המקולל ומרוחק מהשכינה ואין לו חלק כי אם עם שמאל ועזאזל המדבריה · והכן כי הטבע משפיע בעולם בריבוי הבלתי שלמים על השלמים · וזה להיותם בלתי צריכים לכ"כ מהאמצעיים וההכנות כאשר יצטרכו השלמים · ולכן ימצאו מכל המינים יותר נקבות מזכרים · ולכן מבני שם לא ימצאו כי אם ששים אומות אשר הוא מספר שלם בעשרות · ומיפת ימצאו יותר ומחם ימצאו יותר ויותר וזה כפי מדרגתם בחסרון כן ריבויים יתרבה

· אחת היא יונתי וגומר ועם כל זה שים לי בחברי כל כך מהמלכות והפילגשים והעלמות כלם הנחתי ודבקתי באחת המיוחדת לי · והיא יונתי תמתי רוצה לומר כיונה הדבקה עם בן זוגה · והיא באהבה עמו בתמימות · אחת היא לאמה ברה היא ליולדת' · כאשר קרא לעיל כנסת ישרא' שהיא אם הקב"ה באומרו בעטרה שעטרה לו אמו · כן פה קרא הקב"ה היותו אם כנסת יש' ויולדתה · ואו' כי בעיניו היא אחת בתמימות כאם אשר אין לה כי אם בת אחת שכל מעשיה ברים אצלה · ראוה בנות ויאשרוה וגו' ולכן לראותן העלמו' אשר כינה אותן פה בשם בנות את דבקו' אמה והוא האלוה ית' עמה · אשרוה · וכן גם המלכו' ופלגשי' הנז' ויהללוה

· והם בני נח שם חם ויפת הרואים כי עזב ה' אותם וידבק בזרע אברהם אוהבו לבדו · לכן מאשרים כנסת ישראל ומהללים אותה · באומרם אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' · ומי כעמך ישרא' גוי אחד בארץ · הן עם לבדד ישכון · והוא אומרם מי זאת הנשקפה כמו שחר וגומר שר"ל מי זאת הנשקפה מכל העולם שהכל מביטים בה כאשר יביטו באילת השחר · והוא כוכב הבקר הנקר' בלע"ז איסט"לה די"אנה · יפה כלבנה · וברה כחמה · ודימ' מעלת' למעלת אלה השלש מאורות · וכמדרגתן במעלה בקטון החל ובגדול כלה · והוא רמז לשלש מדרגות מהדיבוק אלהי אשר השיגו בצאתם ממצרים · ובעמדם על הר סיני · ובעשותם המשכן כאשר פירשנו לעיל · איומה כנדגלות · להיות כי יש שתי מיני יראה · או שאיש מה ירא מלפני חכם וגבור במלחמתה של תורה ועשיר ונכבד וירתע אחור מלפעול לפניו פעולת הקלים · ויכבדהו · מפני מעלתו וזאת יקרא יראת המעלה · או שירא ממנו להיותו גבור עריץ ופורץ גדר ורוצח ויירא לנפשו פן יפגע בו ולכן יכבדהו · וזאת יקרא יראת הפחד · והוא אומרו איוב כי פחד אלי איד אל · והוא יראת הפחד · ומשאתו לא אוכל והוא יראת המעלה · לכן אמר כי האומות יראו מפני כנסת ישראל יראת המעלה להיותם משקיפים בגדלה והיות' כמו שחר ולבנה וחמה · וכן יראו ממנה יראת הפחד להיותה איומה · ומפחדת כרוב עם אשר בתוכה המחולק לדגלים ·

אל גינת אגוז ירדתי וגו' דברי האלוה ית' לכנסת ישראל בהיותה לגלותה · ודימה כי ירד בעולם השפל אחרי היותו נפרד ממנו זה ימים בעון יש' · וכינה אותו בגינה · להיו' כי העולם לא נברא כי אם בשבילה · וכינה כנסת יש' באגוז · כי כאשר האגוז לא יתן פריו כי אם בהכאות וחבטות גדולות להפילו ארצה ככה יש' היסורין יפים להם ועל ידם יפעלו הטוב · הפך וישמן ישורון ויבעט · וטעמו אל העולם השפל המכונה בגן ה' אשר הוא מים' הנמשל באגוז · כי למענו נברא ירדתי לראות באיבי הנחל · ר"ל אם יש בניה' מעשי' טובים הנמשכים מידיעת התורה הנמשלת בנחלי מים · כאשר ימשכו העצים הדקים והלחים ממימיות הנחל · וגם ירדתי לראות הפרחה הגפן והוא משל לבתי מדרשות הדורשות בחכמת מעשה בראשית ומעש' מרכבה מהי' דברות הרמוזות בטובים דודיך מיין · אשר יובא מגפן פורחת · הנצו הרמונים אל הבתי מדרשות הדורשות בספר התורה כולה · אשר תלמידיה' מלאים חכמת התורה ברמון · והקדים המעשים הטובים המכונים באיבי הנחל לחכמה המכונה בפרח' הגפן הנצו הרמונים · להיו' כי כל מי שיראת חטאו קודמת לחכמתו · חכמתו מתקיימ' · לא ידעתי נפשי וגו' ר"ל וכל זה באתי לראות יען כי אמרתי בעד הזכות הלז אוציאם ממצרי הגלות · ובאתי ובקשתי ולא ידעתי בהם דבר מכל המבוקש ממני · ולכן בעד מעשיה' הטובים ובעד חכמתם · אינם ראויים להגא' מעולם · אבל עם כל זה נפשי שמתני · ר"ל הנפש אלהית שלי אשר בטבעה לגמול חסד חנם · שמתני ר"ל שמה אותי מחוייב לעשות מרכבות עמי אשר הוא בשפל התחתונה · היותו נדיב ובן חורין ואדון ורומז לדברי חז"ל כי אין בן ישי בא כי אם בדור שכלו זכאי וכזכותו · או בדור שכלו חייב ולרחמי ה' וחסדיו · שובי שובי השולמית וגומר · הם דברי הקדוש ברוך הוא שקורא לכנסת ישראל אשר מצאה ערומה ממעשי' טובים ועריה מהידיעות · ואמר שובי שובי השולמית · וקראה שולמית נגזר מן שם חשוקתה הקדוש ברוך הוא שנקרא שלמה · ואמר ב' פעמים שובי שובי · האחד שובי ממעשיך הרעים לעשות המעשים הנאותי' · והאחר שובי משכלותך · והעדר בקשתך התלמוד תורה ללמוד בחכמה ולהגות בתורה יומם ולילה · ונחזה בך · ר"ל ואזכה אותך להשפיע עליך אור הנבואה והחזון · מה תחזו בשולמי' · הם דברי הא' המדבר עם שרי מעלה ואומות העולם · ומה כמו מה רבו מעשיך ה' · שרוצה לומר כמה מהגדולה אקוה שתחזו בשולמית הזאת אשר ידעתי שתקח עבתי · ומה מעלה תראו בעתיד במחולת המחנים · ר"ל שתהיה כנסת ישראל במחול אשר הכל שמחים בניגונו · למלאכים המכונים במחנים באומרו ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה · ויקרא שם המקום ההוא מחנים · מה יפו פעמיך וגו' · כמה מהיופי יראה כאשר כפונות יהודה יקבץ מארב' פינות הארץ · ורוצה לומר פעמיך פסיעותיך בנעלים · ורוצה לומר בת נדיב זה העם מנדיבי עמים אשר נאספו מהגלות · והוא עם אלהי יעקב חמוקי ירכיך · נגזר מן חמק עבר · רוצה לומר וכמה מהיופי יראה לעתיד לבוא כשיחמקו ויעברו הכהנים במקום הבכורות ובאי ירך הבת נדיב לעבודתם · ולויים לשירם ולזמרם

וזהו אומרו כשחמוקי ירכיך · שהם הכהני' החמוקים ועוברים
בתקום הבכורות יוכאי ירכיך כשיהיו כמו חלאים והוא קבוץ
עדיי זהב נגזר מן וחלי כתם · הנעשים על ידי אומן ·
באופן כי השבה אחרי' שלהם תהיה מן המעולה שבתחכבים
והוא הזהב · והשבה הפועלת תהיה שלימה להיותו הפועל
אומן וחרש חכם במלאכה ההיא · והשבה הצוריית
והתכליתיית גם הם יהיו שלימות להתסכם אחרי הראשונות
· ודמה הכהנים לעדיי הזהב · להיותם השבח והעידית
מהאומה הקדושה · ורמז באומרו מעשה ידי אומן · כי
המעלה הזאת באה להם על תפארת פעולת אבותם נגד
עובדי העגל אשר לזכות ההוא נתברכו באוריך ותומיך
לאיש חסידיך והוא הנבואה · וביורו משפטיך ליעקב והוא
חכמת התורה וכישימו קטורה באפך והוא הכהונה ·

שררך אגן הסהר וגו' רוצה לומר טבורך והוא רמז
לסנהדרין העומדי' בלשכת הגזית וכינה
אותם בשם טבור להיות כי הכל נזונים מהוראתם · כאשר יזון
העובר בבטן אמו דרך הטבור · אגן הסהר אל יחסר המזג ·
אגן נגזר מן ויסם באגנות · הסהר הוא הירח · ויען כי
בהיותה במילואה כל מימות העולם יוסיפו באגמיהם
ובנהרותם הנרמזים באגן · ולא יחסר בשום אגן מהם כקטון
כגדול שלא ימצא בו תוספת מים · והוא הנרמז במזג · נגזר
מן יין ממוזג והוא אותו אשר הוסיפו עליו תערובת המים
ודמה הסנהדרין המכונים בשררך · לאגן התתמלא תמיד
במילוי הסהר · ואינו חסר המזג מן המים להיות הסנהדרין
תמיד מלאים מן התור' המכונת במים באומרו הוי כל צמא
לכו למים · ותמיד אל יחסר להם המזג מהתימות ההם ·
בטנך ערמת חטים · הוא רמז לנביאים · ואמ' כי בטנך והם
בני הנביאים הם המעמידי' אותך באמצעות דברי הנבואה
והגדתם העתידות כאשר קרה ליונה עם נינוה אשר קרא
עליה בעוד מ' יום ונינוה נהפכת ושבו בתשובה ונתבטלה
הגזרה · ואם היתה נעדרת מהם הערת הנביא היו נאבדים
מן העולם · וזהו אומרו כאשר ערמת החטים מעמידים את
בני האדם כי הוא לחמו אשר לבבו יסעד כן הנביאים
מעמידים את ישראל וזה בהיותם להם סוגה בשושנים ·
ר"ל סוגה סייג מהכרות בהגדתם להם העתידות ודברי
הנבואה המכונים בשם שושנים הנותנים ריח טוב והנה כינה
הנביאים המעמידים את האומ' בבטן להיותו הוא המעמיד
את העובר כל ימי היותו בעולם היצירה · שני שדיך
וגו' רמז למשיח ואליהו כאשר פירשנו · צוארך כמגדל
השן וגומר רמז למקדם שיבנה בזמן הגאולה · ויען כי כסא
שלמה בן דוד הנעשה כמגדל גדול ומשן · כאומרו ויעש
כסא שן גדול ויצפהו זהב · היה מהדברים הנוראים אשר
נעשו בעולם השפל · וכמוהו לא נהיה ביופי · ובהיו' נעשה
בחכמה · באופן כי לא זכה מלך אחר לשבת עליו ולעשות
כמוהו · לכן דימה בית המקדש העתיד אליו · עיניך ברכות
בחשבון וגומר · רמז לחכמים והדרשנים שלך הם נובעים
ומשפיעים חכמה ודעת התורה בדרשותיהם המכוני' במים
· כאשר עושים הברכות בחשבון עיר סיחון הנובעות תמיד
ריבוי מהמימות מאשר נחלי ארנון הסמוכים עליהם · והם
דורשים אותם על שער בת רבים · רוצה לומר בישיבות
ובמדרשות ובבתי כנסיות המליאות רוב עם והדור · ודימה
אותם בעינים · באומרו החכם עיניו בראשו · ואיזהו חכם
הרואה את הנולד · אפך כמגדל הלבנון וגו' רמז לכהן הגדול

מאחיו אשר ישים קטורה בלפני ולפנים בה"ה · שיהיה מכת
החכמים והחסידים כאשר היו כהני הבית ראשון אשר בנה
שלמה המכונ' במגדל הלבנון באומרו ההר הטוב הזה והלבנון
· ויהיה צופה פני דמשק · ר"ל כי הכהן הגדול היה מברך
את ישראל ביום הכיפורים · ומתפלל עליהם שיהיה השנה
גשומה · ושנת רצון ושנת שובע · והיה צופה ברוח הקדש
את העתיד להיות · וזהו אומרו ויהי' הכהן הלז לזכותו צופה
תמיד פני דמשק נגזר מן בן משק ביתי רוצה לומ' כי יראה
תמיד היות ישראל נזונים בזול ולא ביוקר · ראשך עליך
ככרמל וגומר · כרמל הוא כבע אדום יפה מאד · ואולי כם
הוא הנקרא קרמי"שינו והארגמן הוא הנקר' לאק"ה שהוא כבע
אדום אשר איננו טוב ככרמל · ולכן בה"ה הקדים כרמל לארגמן
בצבעים באומרו וכרמיל עם ארגמן · ודימה ראשי ישרא'
והמיוחסים שבהם לראש · ודימה דלת העם לשערות
אשר אינם מעצמות הראש כי אם מותרותיו · וכן הדלים
נחשבים כאין וכמותר · כי עני חשוב כמת וקרא קליעת
שערי הראש דלת ראשך להיותה מודלת על גובה הראש ·
נגזר מן דליו שוקים מפסח שרוצה לומר הרימו · ורמז כי
האלוה יתברך מחשיב ראשי ישראל כאשר יחשיבו האנשים
מראה הכרמל · והוא דבר יפה לעינים ויקר מאד · ומחשיב
דלת העם כארגמן אשר איננו חשוב כראשון · אבל גם כל זה
מלך אסור ברהטים · רוצה לומ' רהטים שקתות המים ·
וכינה השערות לרהטים להיותם נמשכים ורבים ויוצאים זה
אחר זה כי תרגום וירץ ורהט כאשר יעשו מי הרהטים · ורמז
כי יפה עניותא לישראל והמלך ה' אסור באהבת הרהטים
ודלת העם והאביונים · כי כה אמר רם ונשא מרום וקדוש
אשכון ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים · ולב נדכאים
· וזהו אומרו מה יפית וגומר שרוצה לומר כי האהבה הזאת
מהדיבוק אלהי עם עני ודל החוסים בו · כמה מהיופי
יש בדיבוקו בעולם הזה כי שם היופי יובן בדברים הגשמיים
מהעולם הזה · באומרו עגלה יפפיה מצרי' וכמה מהנעימות
יש בעולם הבא אשר שם הנעימות יחול בו באומרו נעימות
בימינך נצח · ואמר בתענוגים לאמר כי התענוג מהדבוק
והאהבה הזאת יעבור לכל שאר התענוגים אפשרי ההשגה ·
זאת קומתך דמתה וגו' · בא לרמוז לש"י ית' ושב לאמר את מלך
אסור ברהטים · ואומר זאת קומתך אשר זכרנו והוא האל ית'
שהוא הקומ' שלך · וכינה אותו בכה ע"ד ואולך אתכ' קוממיות
שדרשו חז"ל שתי קומו' · כי הגביהם מקומת המלאכי' והכניסם
בקומת העולם האלהי · הרי כי קומתם הוא האלוה ית' · אדמה
לתמר והוא עץ גבוה וישר אשר הוא היופי בקומה להיות
זקופה וגדולה ושדיך והם משיח ואליהו אדמה לאשכלו' מה גפן
העולו' למעלה סביב התמר · אמרתי אעלה בתמ' וגו' דברי
האלוה השכמתי ואמרתי להעלות בגאולת ישר' ולהיות בתמר
כאשר דמיתי אותי · ושהגאולה הזאת תהיה נצחיית · וזהו
אומרו אוחזה בסנסניו והם ענפי התמר ושם אעמוד כי לא
אשוב להגלות עוד את עמי · ויהיו נא שדיך כאשכלות
הגפן · ר"ל משיח ואליהו יהיו עתה בעת הגאולה כאשכלות
הגפן הנותנו' פרי המשמח אלהים ואנשים · ובכה יהיו הם
משפיעים דעת ויראת ה' · וריח אפך ר"ל ריח קטרת הכהן
גדול יהיה כריח התפוחים הנחמדי' בעיני האהובה באומרה
רפדוני בתפוחים לטוב טעמם וריחם · וחיכך כיין הטוב וגו'
והוא חכמת התורה המדובר בה בחיך · תהיה כוללת ולא
יחסר אפי' אחד מכל חלקיה · וכקטון כגדול ידעו כללותה
ויהיו בקיאים בה · ולהיות כי חלקיה שלשה היינו השנה

דברות ראשונות הנרמזות בשם מנשיקות פיהו · והח׳ דברות אחרות · כאומרו כי טובים דודיך מיין · ותרי״ג מצות כאומרו לריח שמניך טובים · ומשרים אהבוך · וכאשר פירשנו · לכן אומר כי חיכו כיין לבכון הולך לדודי · רוצה לומר אותו אשר הוא ישר וטוב לדודי · והוא עצמותו יתברך אשר עליו נרמז בנזכירה דודיך מיין וזה להיותם עקרים גדולים במה שבין אדם למקום ולחבירו · עוד אמר למשרים · שר״ל היין שהולך שיו וישר בעיניו והוא רמז לשאר תרי״ג מצות הנרמז עליהם בשם משרים אהבוך · עוד אמר דובב שפתי ישנים שר״ל היין שהולך לדודי והוא ישר בעיניו למאד מאד להיותו כל כך טוב שהוא מחיה המתי׳ · ועושה שיהיו מרחישים ודובבי׳ ומדברי׳ · ורמז בדובב וגומר לב׳ דברות ראשונות אשר היו ישראל כישנים וכמתים כשמעם את הקול גדול וינועו ויעמדו מרחוק · ויאמר אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות · ומלאכי צבאות היו מסייעים אותם להחזירם למקומם כאומרו מלאכי צבאות ידודון וגומ׳ ולהיות כי הב׳ דברות הראשונות הם כדמות השרש באילן · והח׳ דברות הם כדמות הענפים · ושאר תרי״ג מצות הם כדמות הפרי · ואף כי השרש מצד אחד הוא מאד נעלה להיותו היסוד והעיקר מהאילן · וכהעדרו יעדר האילן ולא יהפך כי כבר יעדר האילן וישאר השרש מושרש · מצד אחר הפרי עם ענפיו להיותו תכלית האילן וראשית המחשבה תכלית המעשה ויש לו קדימה זמניית במחשבה · יהיה יותר מעולה · ולכן הקדימו פה ברמיזותיו לרמוז מעלתו להיותו התכלית · מה שהקדים בתחילת הספר השרש לרמוז מעלתו להיותו השרש · והמשכיל יבין כי בהילולי האהובה העומדת על ערשה בשפל המדרגה · לאוהבה העומד ברומו של עולם · מתחלת מהראש כאומרה ראשו כתם פז והולכת ויורדת עד שוקיו · לעלות העליון אשר משפיע תמיד מלמעלה למטה · ובשבחי האהוב לאהובתו מתחיל מהרגלים כאומרו מה יפו פעמיך בנעלים והולך ועולה עד הראש כאומרו ראשך עליך ככרמל לרמוז על פחיתותה וכי אין לה העמדה וקיום בעולם ההווה והנפסד הלז כי אם כאשר דורשת לעלות על במותי עב והוא עולם הגלגלי׳ · ולהדמות לעליונין קדישין שרי מעלה באמצעות התורה והחכמה · אני לדודי וגו׳ היא תשובת כנסת יש׳ לדודה אשר קראה שובי שובי השולמית · ואומרת אני לדודי ואני רוצה להיות חלקך ונחלתך כאומרו כי חלק ה׳ עמו · ועלי תשוקתו · תמיד אשתוקק הדיבוק עמו כאשה אל בעלה המושבעת בתשוקה הנגזרת עליה בגזרת ואל אישך תשוקתך ·

לכה דודי וגו׳ עוד משיבה כנסת ישר׳ אל דודה אשר אמר כי ירד אל גנת אגוז · והוא לראות בישראל אם פרחה הגפן · ואם יש בהם מעשים טובים אשר למענם מיד יגאלו · ואמר לא ידעתי כי לא ידע בהם זכות אשר למענו יגאלו אבל עם כל זה נפשי שמתני וחייבתני לגאלם ולשים מרכבותיו מהמין ישראלי מרכבות נדיב וכו׳ ולכן היה קורא אותה שובי שובי השולמית שתשוב בתשובה לקצר זמן הגלות ולקרב קץ הגאולה · כאשר פירשנו · והיא משיבה אליו לכה דודי נצא השדה · וקרא שדה לעולם השפל כאומרו על שדה איש עצל עברתי · והטעם אין ראוי לדיין לדון כי אם אחרי שמעו טענות הבעלי דינין · ואתה אדוני ירדת אל גנת אגוז לבדך ונגזרת

אומר לא ידעתי שרוצה לומ׳ כי לא מצאת בי תורה ומעשים טובים · ולא כן יעשה · אבל נלכה נא יחד · ונלינה בכפרי׳ ונשכימה בכרמים · כינה אומות העולם בכפרים להיות העולם הזה הדומה לכפר עולם הכופרים ועולמם · וכינה כנסת ישראל בכרמים לפריו המשמח אלהים ואנשים · ויחס הלינה מהלילה לאומות להיותם מחלק גהינם הנקרא לילה · ויחס ההשכמה והאור לישראל להיות כי לכל ישראל יהיה אור הגנוז לצדיקים במושבותם · והטעם לכה דודי ונלכה יחד להבחין בשלות האומות עם רשע מתמיד והעדר עשיית הטוב לגמרי · ולהבחין בצרת ישראל ובגלותם · ונראה אם פרחה הגפן שעם כל צרותיהם תמיד ימצאו בם הכתי׳ מדרשות בחכמת מעשה בראשית ומעשה מרכבה וב׳ דברות הראשונות אשר הם השרש לכל · פתח הסמדר והם הח׳ דברות שהם בדמות הענפים · הנצו הרמונים והם שאר תרי״ג מצות אשר מהם מלאים חכמה כרמון · ואז אחרי שתבחין בעיניך השני בעלי דינין שם אתן את דודי לך כי אקוה בה׳ שתצדיק את דיני באופן כי אתן את דודי לך · ואם היית אוהבני בשכבר תאהבני להבא יותר ויותר · הדודאים נתנו ריח וגו׳ הם דברי כנסת ישראל עם אלהיה אחרי בחינתם יחד בפעולות האומות ושלותם ובפעולות יש׳ וגלותם · והיא שמחה לאמר כי לא די שראשי יש׳ ומאשריו הם מאושרים במעשיהם · אבל כי אפילו הריקים שבהם המכונים בשם תאני הדודאים כאומרו ירמיה הראני ה׳ שני דודאים תאנים הדוד אחד תאנים רעות מאד · מעשיהם הם נאותים ונותנים ריח טוב · ועל פתחינו כל מגדים והם החכמים החסידים · באופן כי יש אתנו המעשה הטוב הנדרש ממך וכן החכמה · ולכן בזכות המעשי׳ הטובי׳ האלה · ובזכות החכמים החסידים החדשים מהדור · ובזכות הישנים ישני חברון · ושאר הנביאים אתה חייב להושיענו ולכן הושיענו מושיענו כי לך עינינו ולכה לישועתנו ·

ואמר דודי צפנתי לך והוא על דרך יצפון לישרים תושיה · שר״ל הקדוש ברוך הוא יצפון התושיה לתתה לאנשי׳ הישרי׳ · וכן פה כדרך משל מדמה כאלו תאמר האהובה לדודה בלשון נקיה דודי צפנתיך כאשר היית אומר כי לא נמצא בישראל מעשים טובים וחכמה · כי הנה הוא בהפך כאשר אמרנו · וזהו אומרה דודי צפנתי לך ר״ל צפנתי תושיה אליך היושר ושמתי דברי על האמיתות ·

מי יתנך כאח לי וגו׳ דברי האהובה הכוספת הגאולה לעבוד דודה בפרהסיא ולא בסתר כאשר אנחנו עושים פה היום בין האומות המבזות אותנו ואת עבודתנו · וזהו אומרה מי יתנך כאח לי והוא הדבקות האלהי · ושיהיה הדבקות באחדות ובפגישה וזה יהיה בהיות האחוה מאב ואם והוא אומרה יונק שדי אמי · באופן כי אמצאך בחוץ אשקך והוא רמז לחיוב עשיית המצו׳ בזריזות בכל מקום שיזדמנו ואפילו מלך ישר׳ חייב להפשיט סרבלו אם מצא בו חוט של שעטנז ואפי׳ שיהיה ברחוב העיר · גם לא יבוזו לי כאשר עושים האומות · אנהגך אביאך אל בית אמי הוא רמז כי השכינה מתפשטת בכל תחום ישר׳ והוא אומרו אנהגך · ואחר כך העיקר ממנה תבוא ותעמוד אל בית המקדש המכונה בשם בית אמי · ושמה תלמדני החקים והתורות אשקך מיין הרקח · הוא רמז לשמחה והתענוג אשר יקח דודה בחכמת הקבלה ומעשה בראשית ומעשה מרכבה מעבדיו הנביאים · מעסיס רמוני · הוא שאר חכמת

התורה והתלמוד ושאר החכמות · שמאלו תחת לראשי וגומר ר״ל ואז יהיה שמאלו תחת לראשי וגומר כאשר פירשנו ·

השבעתי אתכם בנות ירושלם וגו׳ · משבעת האומות הלועגות על ישר׳ ועל המתנת משיח צדקם · ולכן קוראים אותם שישובו לדתם ויושעו תשועת עולמים · ומה תעירו ומה תעוררו · הוא כמו ונחנו מה כי תלינו עלינו · ור״ל הבל וריק הוא אשר תעירו ותעוררו את האהבה ביני ובין אלהיכם · עד · ר״ל תמיד · באופן שתחפץ אותה האהבה ממני · כי לא יועילו דבריכם לי תמיד על ככה כי אהבתי את אדוני המלך ה׳ צבאות · ואת אשתי ואת בני תמיד אנהגם על פי התורה בזה לכן משה עבדו ולא אצא לעולם חפשי ממנו ·

מי זאת עולה וגומר ר״ל והשכה כי איני רוצה לשמוע דבריכם למען שבועת הגאולה העתידה אשר היא ודאית אבלי יאמרו הכל עלי מי זאת עולה מן המדב׳ והוא מדבר העמים ועולה מגלות׳ וממדבר הצרות לבוא אל בית אמה קונה מתרפקת על דודה רוצה לומר מתחברת ומתדבקת עם דודה · תחת התפוח עוררתיך דימה כי כשהאהובה אשר היתה גרושה מבעלה שבה אל ביתו כנעוריה · שמספרת לו את כל התלאה אשר קרה לה כל ימי היותה נפרדת ממנו · וזהו אומרה תחת התפוח וגו׳ · שר״ל כי מה שהיתה בימי הגלות מתעוררת אל אהבתו · ולא אל אהבת שאר האלוהות אשר היו מעוררות אותה עליהם בנות ירושלם · היתה השבה תחת התפוח · היינו לבחרה בכל הנמשך מאילן התפוח רע יהיה או טוב · והרע המגיע ממנו הוא מיעוט הצל אשר בו לאבין מהשמש · והוא כינוי לצער המגיע מעשיית המצות וכבישת היצר · והטוב המגיע ממנו הוא הריח והטעם הטוב אשר הם משל לחיי העולם הבא · ואנכי בחרתי בך ובמצותיך המכונ׳ בשם תפוח ומתן שכרם · ולא חששתי לצרות הגלו׳ והיסורין והצער בעשייתן אשר דומה לצל התפוח · שמה חבלתך אמך בעת ההריון כאומרו הנה יחבל און והר׳ עמל · שמה חבלה ילדתך בעת הלידה מענין חבלי יולדה · ורמז בשם אמו פה לכנסת ישראל כאשר פירשנו · והטעם שמה בגלות כנסת ישראל שהיא אמו מהקב״ה סבלה עול הצרות בחבלי ההריון וחבלי יולדה · שימני כחותם וגו׳ דימה כי בהיות האהובה בחיק דודה ואחרי ספרה לו את כל הקורות אותה · שחלה פניו שאל ירחיקה עוד מעליו כאשר עשה · והוא אומרה שימני כחותם וגו׳ שר״ל תחקק אהבתי כחותם על לבך · ויען כי הלב הוא מכוסה בבגדים ולא יראה חוצה · אמרה ושימני ג״כ כחותם על זרועך אשר כנגד הלב · והוא אשר אמר שמאלו תחת לראשי : כאשר אנו עושים לאהבת הקב״ה החותם מהזרוע בתפילין של יד · כי עזה כמות אהבה · ר״ל ואתה מחוייב לחתום אהבתי בלבך כאשר אני עשיתי בימי גלותי · אשר היתה עזה אלי אהבתך כמות · כי האומות היו הורגות אותי בכל אופני מיתות משונות בעדך והכל הייתי סובלת לאהבתך · וכן ג״כ היתה קשה הקנאה והיא בקשת הנקמה מהאויב שלי וכשאול · שהיו בולעים אותנו כשאול חיים · ורשפיה מהקנאה היו כרשפי אש הבאים משלהבת יה שהיא אשה של גהינם · וכינה הצרות רעות ורבות ותכופות וארוכות לרשפי גהינם · מים רבים וגו׳ ר״ל ואפי׳ הכי לא יכלו לי האומות לבטלני מאהבת קוני כי מים רבים לא יוכלו לכבות האהבה · ורמז במים רבים לבני חם אשר הם רבים כחול אשר על שפת הים · כענין ימשני ממים רבים · לא יוכלו לכבות את האהבה את אהבת הקב״ה כדרכ׳ זה כמאז בימי אמרפל הוא נמרוד הרשע אשר את׳ פול לאברהם באור כשדים להדיחו מעל ה׳ אלהיו ולכבות אהבתו · ונהרות לא ישטפוה · זה זרעו של יפת אשר לא היה כ״כ מרובה באכלוסין כזרע חם · ואמר לא ישטפוה · לרמוז כי זרעו של יפת אינו מבקש לכבות האהבה ולא לעוררה וזה לפתיותו · אבל הוא נפתה לאשר ישכון אצלו · וכיסוי ערות אביו יוכיח · ולכן התפלל עליו אביו שיתמיד השכינה עם שם למען ילמוד ממעשיו הטובים כאומרו וישכון באהלי שם · אם יתן איש את כל הון ביתו וגו׳ כינה זרעו של שם באיש להיותו מבח׳ האחים · והם שאר האומות אשר באו ממנו זולת מין ישראלי אשר גם היא נמשך ממנו · ובראשונה זרעו של שם לא רצו לקבל התורה · ואח״כ אף אם נתחרטו והיו רוצים לקבלה ולהיות במדרגת ישראל לא עלה בידם · כי אם להיות כגרים משאר האומות אשר יתהדרו ויבואו תחת כנפי הקב״ה · וזהו אומרו אם יתן איש והוא זרעו של שם את כל הון ביתו באהבה והוא הדיבוק הנבואיי אשר יש לאומת ישראל עוד בחיים חייתם · בוז יבוזו לו · כי זה א״א בדרך טבע · כי הגרים לא יחול עליהם הרוח · רוח ה׳ בעודם חיים · להיות נפשותיהם נחצבות מעולם המלאכים ולא כאלה חלק יעקב אשר יש להם נפש אלהית והיא הנפש היתרה · הנחצבת מתחת כסא הכבוד הנאמר עליה ויפח באפיו נשמת חיים ·

אחות לנו קטנה הם דברי כנסת ישר׳ האומרת בינה לבינה שיש לה אחות והם עשרת השבטים · והיא בודאי קטנה וחסרה מהמצות להיות מלכיה ושריה רשעים וחטאים בהיות׳ על אדמת הקדש · וגם אחרי היותם בארצות הטומאה · ושדים אין לה · ר״ל בודאי משיח ואליהו המכונים בשדים לא יגאלוה בעת הגאולה · וזה לחטאתם ומה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה והוא עת הנחמה כענין דברו על לב ירושלם · אם חומה היא וגו׳ היא השכמת כנסת ישראל לעוזרה בכל פנים · וזהו אומרה אם חומה היא ועמדה באמונתה חזקה נגד הכופרים · כחומה המעמידה חוצה אויבי העיר וכופריה · אף כי לא יהיו לה כ״כ זכיות אשר למענם תגאל · נעזרה בתפלתנו והוא אומרה נבנה עליה טירת כסף · וכינה התפלה בטירת כסף להתיחסו עם החומה הבנין מהטירה · ואמר כסף להיות מראהו לבן · לרמוז שבאמצעות התפלה לאל ישפוט בגדי נקם ויסיר האדום מלבושו וילבש צדקה ורחמים · ולבושיה כתלג חיור ושער רשיה כעמר נקא ואם דלת היא שלא עמדה באמונתה כחומה · אבל בדלת הסובבת על צירה · אשר בודאי אין לה שום זכות להגין עליה שתגאל · עכ״ז לא נתיאש ממנה · ונרצה להתפלל עליה למלכנו שיושיעה ויגאלה · הן אמת כי אשר בהיותה כחומה היה די בתפלה קלה והיא טירת כסף עתה אנו צריכים לצור עליה · רוצה לומר לעשו׳ עליה מכברות ותלוח ארז הגדול והחזק שבעצים · ורמז התפלה הגדולה ובכל עוז · בערך לתפלה הקלה הנרמזת בבנין טירת כסף · כעיר מכבר ותלוח ארז אשר יצור איש מלחמה · ואמר לוח ארז אשר הוא מעצים להתיחסו עם הדלת אשר על הרוב תעשה מעצים · אני חומה וגומר זאת היא התשובה מהאחות הקטנה אשר מעבר לנהרי כוש · לכנסת ישראל אחותה · אחותי תמתי באי מן הספק אשר היית בו אם אני חומה או דלת ודעי נא כי אני חומה · ומתמיד עומדת חזקה באמונתי כחומה · ושדי כמגדלות ·

רוצה לומ' כאשר המגדל הגדול פני הכל יראוהו תמיד ויביטו אליו · ככה פנינו תמיד אל משיח ואליהו המכונים בשדי · ועינינו מצפות אליהם וקוה קוינו לישועה · ואקוה בה' כי אז בעת הישועה והשלום הייתי בעיניו עבר במקום עתיד · שרוצה לומ' אהיה בעיני הבורא כמוצאת שלום כאשה המקוה השלום המעותד עי"' עבדיו הנביאים ומחכות בפעולותיו הטובו' למהר את הקץ ולמצוא אותו והוא רמז כי זולת הבטחון אשר היא בוטחת בתומה · נמצאות אתה הפעולו' הנאותות ·

כרם

היה לשלמה וגו' להיות דבר קשה הנבואה הזאת מדברי כנסת ישרא' באומרה אחות לנו קטנה וגו' אשר יראה מזה כי האומה הישרא' הנאמ' עליה גוי אחד בארץ ועם לבדד ישכון · תתחלק ותהיה לשנים · נבא ברוח הקדש איכה נפרדו אים מעל אחיו · וכי שפס להיות לאחדים בבראשונה · וזהו אומרו כרם · והוא ישראל באומרו כי כרם ה' צבאות בית ישראל · היה לשלמה הוא המלך ה' צבאות שהשלום שלו · בבעל המון זה שלמה בן דוד אשר היה אדון ובעל מכל ההמון הרב ההוא · נתן את הכרם לנוטרים · זה רחבעם בן שלמה אשר לחטאתיו הוצרך לתת את הכרם ולא כלה לנוטרים והם מלכי יש' · ומי היה הראשון מהנוטרים היה איש שלם ומאד נעלה והוא ירבעם אשר בו בחר ה' להמשילו על חלק מעמו · והם העשרת שבטי' · וזהו אומרו איש יביא הפריו · רוצה לומר זה האיש והוא ירבעם יביא בפריו להיות פריו ומשועבדיו · אלף כסף · והוא עשרה מאות · מאה לכל שבט מהי' שבטי' · ויוכללו בשם אלף להורות שכלם כאחד ובלב אחד יתאחדו להמליכו עליהם למלך · כרמי שלי וגו' אחרי שניבא · חילוק מלכות בית דוד · ניבא עוד איך עתיד הקדוש ברוך הוא להחזיר עטרה ליושנה ולהחזיר המלכה הכללית לזרע דוד עבדו · והוא אומרו שלמה כרמי שלי והוא כל ישראל אשר אבדתי ממנו האלף והם הי' שבטים המכונים בי' מאות כסף · עתה בזמן הגאולה יהיו כלם כאחד לפני · ומדבר עם בנו משיח צדקנו · באומרו לך שלמה · וקראו שלמה להיות כי ישים שלום בעולם ואומ' לך שלמה בני משיח צדקי · האלף והם הי' שבטים שהיו בשכבר לנוטרים והם מלכי ישראל · והמאתים אשר היו תמיד תחת ממשלתנו והם יהודה ובנימין · עתה בזמן הגאולה יהיו כלם תחת ממשלתך בשוה ונחת ·

היושבת

בגנים וגו' הוא סוף השיר מדברי האל ית' לכנסת ישראל היושבת בגני' והם החכמי' היושבים בגלותם בגני הבתי כניסיות ובתי מדרשות · וחברים מקשיבים לקולך והם המלאכי' לערבותו · השמיעני תמיד קולך זה כי הוא נאוה וערב גם אצלי · ברח דודי וגו' תשובתה לדודה לאמר אם כן הוא דודי שקולי נאוה אצלך ברח ולך לך בזריזות · ודמה לך לצבי או לעופר האילים · ר"ל השפיל גאון האומות ושריה מעולם המלאכים ומעולם הגלגלים וכאשר פירשנו · וגאול אותי מתחת ידם · ונעמדה יחד על הרי בשמים ההר חמד אלהים לשבתו זה סיני והר המור וגבעת הלבונה ושם אתן את דודי לך תם פירוש שיר השירים · ההודאה והשבח למשפיל ומרים ·

הנותן אשר על הלוחות חרות ·
ליוסף יוסיף דעת במגלת רות ·
וחכמות ירון בתולדת המלך דוד ·
בפירושו הלז בנו יחייא בנו דוד ·

אמר

העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד ן' יחייא · להיות כי כאשר הקדמנו תכלית מגלת רות הוא להעמידנו על הדרך הישרה · שלא נטה ממנה ימין ושמאל · פן יקרנו כאשר קרה לאלימלך אשר בחטאו מת · ואבד עשרו בענין רע · לכן התחיל הכותב המגלה בלשון ויהי · המורה צרה והי כויהי בימי אמרפל · אשר אמר פול לאברהם באור כשדי' · וכן רבים בכתוב · להיותו ספור צרת אלימלך וכל ביתו והרעב בכבד בארץ · בימי שפוט השופטי' ובטרם מלוך מלך בישראל שהיו מתפרנסים על ידי יחיד ושופט הדור · וביימי אבצן והוא בועז · קרובו מאלימלך היה המאורע הלז ולא רצה הכתוב לגלותו פה אבל החטא והעונש מאלימלך קרובו · לכבודו · כי זכר צדיק לברכה · ולא יזכרו הצדיקים רק במקום הישועה כאשר הזכירו אחר כך · כאשר שבה נעמי אל אדמת הקדם · והנה לא נכתב המאורע הלז על ידי שמואל הנביא בספר שופטים להיות כי שמה לא כתב רק הדברים המתיחסים אל כל שופט ושופט · והמאורע הלז אף כי קרה בימי השופטים · לא היה ענין יחסיי לשופט פרטי · ואף כי בועז בסוף ימיו לקח רות לאשה · מה לבו מענין אלימלך ומחלון וכליון · אבל בסוף ימי שמואל הכותב · ואחרי המליכו לדוד למלך · וכראותו שלשלת גדולה מהמלך המשיח העתיד לבאת ממנו · בקש לדעת תולדתו · ומחצבו מאב ואם · ולכן כתב המאורע הלז אשר ממנו נדע כפלאות תמים דעים · ואיך לכבוד אשר כבד את האלהי' עגלון מלך מואב · כאשר באמור אליו אהוד אשר הרגו · דבר אלהים לי אליך · תכף לכבוד האלהי' ויקם מעל הכסא זכתה בתו רות לידבק עם עם ה' ולהיות היוצא מבין רגליה משיחו ׃ רעב בארץ · לחטאת ישראל · ועל לכתם אחרי הבעלים · כאשר ראינו כי בכל דור ודור מהשופטים כשהיו חוטאים ישראל היה מעניםם האל או על ידי אויביהם או ברעב או בדבר ׃ וילך איש · רוצה לומר שלם · על דרך כלם אנשים ראשי בני ישראל ׃ מבית לחם יהודה · ממקום בועז · ומארץ הקדושה · וחטא · כי הניח ארץ הקדושה ללכת אל ארץ מואב · וחטא · כי להיותו מגדולי הדור היה לו להתפלל אל ה' על עמו שיפקדם לתת להם לחם · ולהוכיחם · וליסרם על חטאם · למען ישובו אל ה' בדבריו ויעתר להם · ועוד חטא · כי עשיר גדול היה · והזמן הרע היה מחייבו לבזבז ממונו בעניי עמו · ולא להתעלם מבשרו לאסוף הון רב · והוא אשר מעיד הכתוב באומרו · לגור בשדי מואב כי שבת הליכתו שמה הוא ואשתו ושני בניו היה מפני זול השדו' ממואב · ולכן לא אמ' בארץ מואב · ושם האיש אלימלך וגו' · לא רצה לזכור שמם אבל חטאם לחשיבותם · וספרם אחר כך ׃ אפרתים מבית לחם יהודה · הנראה לי כי בארץ ישרא' היו מקומות הרבה נקראים בשם אחד כמנהג בכל העולם · וכן היו נמצאים מקומות משתנים הנקרא' בשם בית לחם ·

ולהיות בית לחם יהודה הנכבד מהם להיות כי יהודה גבר
באחיו. לכן תארו הבית לחם שלו כתאר אפרת' כאומרו ואתה
בית לחם אפרתה והוא לשון פורה ראם ועילוי · וכאשר אמר
להלן ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם · וזהו אומרו
אפרתים שר"ל מיוחסים מבית לחם יהודה שהוא הבית לחם
המיוחס והנעלה ׃ ויבואו שדי מואב ויהיו שם · סיפר הכתוב
חטא רביעי אשר עליו נתחתם גזר דינם · והוא כי המעשה
היה יותר רע מהמחשבה · כי מחשבתם בבאתם מארץ
הקדושה היתה לגור בשדי מואב · וכאשר באו שמה · לא כן
עשו כי נתישבו ויאחזו בה · והוא אומרו ויהיו שם לשון הויה ·
כאשר ראינו כי ישבו שם כעשר שנים · וימת אלימלך איש נעמי
ותשאר היא ושני בניה · ספר כי בחטאו מת האיש ההוא ·
אבל האשה וילדי' אשר היו חוסים תחת צל האיש ההוא וסרים
אל משמעתו לא מתו · כי נשארו לבלתי היות להם חטא
משפט מות על ככה · להיות כי לא היה לאל ידם למחות
באיש החוטא אביהם ׃ וישאו להם נשים וגו' וישבו שם כעשר
שנים · ספר כי אחרי מות אביהם המרבה לא שבו בנים
לגבולם לבית לחם · אבל רדפו דרך אביהם להתישב בארץ
הטומאה · ורעה עוד מזאת כי נתערבו בגוים ויתחתנו בם
באופן כי בחטאם מתו גם שניהם כאשר מת אביהם · אבל
האשה אשר עד כה לא חטאה להיותה מוכרחת מהאנשים
ומשועבדת לאב ובנים לא מתה ונשארה · וזהו אומרו ותשאר
האשה משני ילדיה ומאישה ׃ ותקם היא וכלותיה וגו' וכאשר
האשה החשובה הזאת יצאת לחירות משעבודה לאישה עוד
בחיים חייתו · ולבניו אחריו · תכף נתעוררה לצאת מארץ
הטמאה · וזהו אומרו ותק' היא וכלותי' שהוא לשון התעוררות
ותשב משדי מואב · ר"ל נתעוררה לשוב משדי מואב · וזה
להכירה כי מאת ה' היתה זאת לה מכובד הצרות ולא מקרה
בלתי טהור הוא הבא מבלי סבה ׃ כי שמעה עוד אמר כי
שמעה בשדה מואב וגומר ותצא מן המקום אשר היתה שמה
וגומר ר"ל כי האשה היראת ה' הזאת ליראתו הניחה מושבה
בשדה מואב אשר היה מקום זול · והסכימה לשוב לארצה
ולמולדתה · אף כי היוקר והרעב היה שם · והלכה לה ·
ובהיותה בקצה ארץ מואב ובשדה האחרון שמעה כי פקד ה'
את עמו לתת להם לחם · ולכן הנער אשר היה לה להניח
ולצאת מן המקום אשר הויה היתה לה שמה חלף הלך לו וזהו
אומרו כי שמעה בשדי מואב שר"ל יען כי שמע' בשדה אחרון
מארץ מואב בשובה בדרך · ולכן שדה פה הוא לשון יחיד עם
הא' אחריו מה שאינם כן שאר שדי מואב אשר הי"וד אחריו
להורות על הריבוי ׃ כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם לכן
ותצא בשמחה מן המקום אשר היתה שמה והוא לשון הויה
היתה לה שמה ׃ ושתי כלותיה עמה · ותלכנה בדרך הוא
לשון שמחה · כמו וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי לרמוז
כי גם כלותיה היו הולכות בשמחה · והסבה היתה לשוב אל
ארץ יהודה מקום הקדש · והסבה המונעת מהרעב איננה
כי פקד ה' את עמו בהשגחתו הרצויה ׃ ותאמר נעמי לשתי
כלותיה וגומ' אחרי ראות נעמי את טוב טעם ורצון כלותיה
הנכריות כי לא נתגיירו עדין ובגיות היו · ללכת עמה
מגודל אהבתן אותה · והיו מניחות עמן וארץ מולדתן ·
עשתה עמהן כדין הגר אשר נתחייב ללמוד לו קלות וחמורות
שבתורה למען לא יקרא תגר אח"כ לאמר אלו הייתי יודע
כובד המצות לא הייתי נכנס בכך · ולכן אמרה להן · כנגד
ותלכנה בדרך · לכנה בנותי ׃ וכנגד לשוב אל ארץ יהודה ·
שובנה בנותי אשה לבית אמה · וכדי להראות להן כי לא היה

זה מצד שנאתה אליהן ברכן באומרה יעש ה' עמכם חסד
כאשר עשיתם עם המתים ועמדי שהוא חסד של אמת
הבלתי מקווה בעדו תגמול · וכמוני כמתים כי להיותי
עניה ונלמודה הוא מהנמנע לתת לכן תגמול כאשר הוא
מהנמנע שתקווהו מן המתים · ולכן ה' הוא יגמלכם חסד
בעד כלנו ׃ ואמרה יעש ה' עמכם חסד לשון עשיה באומרו
עושה חסד משפט וצדקה ׃ יתן ה' לכם ומצאן מנוחה אשה
בית אישה וגומר כתרגו' יהב ה' לכון אגר שלים על טיבותא
דעבדתון לי ובההוא אגר תשכחון ניחא כל חדא וחדא לבית
בעלה ׃ והטעם כי שתי תפלות היתה נעמי מתפללת
עליהן · הא' שיעשה ה' חסד עמהן והוא מתנת חנם כאשר
הן הנה התחילו לעשות עמה וגם בניה חסד כי המתחיל
לא יושב ׃ והשנית כי יתן ה' גמולו הטוב על ראשון מדה
כנגד מדה כאשר היטיבו עמה ׃ ותשק להן · הוא פעל
מעשיו להראות דיבוק גופיי · וכי דיבורה המורה על
מחשבתה ומעשיה הם שוים · באופן כי כשמוע דבריה שתי
כלותיה נשאו קולן ותבכינה · כדרך כל הנשים אשר לרכות
לבן הבכי מצאת אצלן מוכן תמיד ׃ ותאמרנה לה כי אתך
נשוב לעמך · כתרגו' ואמרן לה לא נתוב לעמנא ולדחלתנא
ארום אילהין עמך ניתוב לעמיך לאתגיירא ׃ ותאמר נעמי
שובנה וגו' ר"ל תשובו לבית אמכם כאשר אמרתי כי לתכלית
מה אתן הולכות עמי בשמחה ׃ העוד לי בנים במעי והיו
לכם לאנשים כי כפי הדת היו מותרו' להם כי לא היו מחלון
וכליון קדושין בהם כי לא נתגיירו · ואם תאמרו תוכלי
להנשא וללדת בנים שובנה בנותי לכן כי זקנתי מהיות לאיש
· ואפי' שיהיה לי תקוה להיות לאיש וללדת בנים · הלהן
תשברנה עד אשר יגדלו · הלהן תעגנה לבלתי היות לאיש
עד אז · אל בנותי אני יועצתכ' על ככה · ותשמעו לעצתי
· אף כי אני בשכלי · ואיני ראויה לתת עצה לזולתי ·
להיות לי מר מאד מכם כי יצאה בי יד ה' · וכלה את כל
אנשי ׃ ותשאנה קולן ותבכינה שנית לרוב מתיקות דבריה
׃ ותשק ערפה לחמותה כי לקחה עצתה · להיות אהבתה
עם חמותה ולא עם אלהי ישראל אבל רות האוהבת חמותה
ואלוהיה דבקה בה דבקות על דבקות ׃ ותאמר הנה שבה
יבמתך וגומר להיות אלהי האמת בלתי חפץ בגרי אריות
ובגרים המתגיירים לסבה זולתיי' מהכרת האמת מן השקר
· נתחייב' נעמי לפרש להן קלות וחמורות בטרם יכנסו
תחת כנפי השכינה · ובראותה כי בוא אחריה ערפה היה
מפני אהבתה אותה ולא מפני דבקותה עם אלוהיה כאשר
הנסיון הוכיח · חששה פן יהיה כן מחשבת רות · ואשר לא
הלכה עם יבמתה · להיות אהבתה עמה גדולה מאהבת
ערפה · ולכן נדחה ערפה במעט מהדבור' מה שלא הניעו
רות למיעוטם ביחס אהבתה · ולכן רצתה לנסותה שנית
ולהבחינה בדבריה · והיא השיבתה אל תפגעי בי וגומר כי
המות יפריד ביני ובינך וגו' וכתרגו' ואמרת רות לא תקניטי
בי למשבקיך למתוב מן בתריך ארום תאיבא אנא לאתגיירא
· אמרת נעמי אתפקידנ' למיטר שבייא ויומי טבא בדיל
דלא להלכא בר מתרין אלפין אמין · אמרת רות לכל מאן די
את אזלא איזיל ׃ אמרת איתפקידנא דלא למבת כחדא עם
עממיא אמרת רות לכל אתר די תביתי אבית ׃ אמרת
איתפקידנא למינטר שית מאה ותלת עשר פיקודייא ·
אמרת רות מה דנטרין עמיך איהא נטרא אנא כאלו הוו עמי
מקדמ' דנא ׃ אמרת נעמי איתפקידנ' דלא למפלח פולחנא
נוכראה אמרת רות אלהיך אלהי ׃ אמרת נעמי אית לנא

ארבע דיני מותא לחייבייא · רגימת אבנא ויקידת נורא ·
וקטילת סייפא · וצליבת קיסא · אמרת רות לכל מה דתמותי
אמות · אמרת נעמי אית לנא בית קבורתא · אמרת רות
ותמן אהא קבירא · ולא תוסיפי עוד למללא · כדנן יעבד ה'
לי וכדנן יוסיף עלי · ארום מותא יהא מפרים ביני ובינך ;
והנה המתרגם ראה לפרש ככה לראותו הריבוי בדברי רות
ומענינים שונים אשר יורה היותם תשובות לדברי חמותה
המוכחת עמה · ותרא כי מתאמצת וגומר · מכאן אמרו רבנן
אין מרבים על הגר ואין מדקדקים עליו אחרי קבלו עול
מלכות שמים ; ותלכנה שתיהן עד בואנה בית לחם ·
השוון הכתוב בהליכתן בשמחה · לבוא אל מקום הקדושה
להעיד על כונתה הרצויה להתגייר ; ויהי כבואנה בית
לחם וגומר · כי להיות אלימלך משרי העיר וגדוליה · אשתו
היתה נכרת מכלם · ולכן כל העם מקצה המכירים אותה
בשכבר בת מלך פניתה · יושבת בירכתי חדרה בכבוד עם
נערותיה · ובצאתה חוצה רגילה לצאת בצבים ובפרדים
ובעגלות · ובעם כבד · ועתה נכנסה כפומבי בתוך העיר
יחידה · וגלמודה · ועניה ומרודה · כתמהו איש אל אחיו ·
ונעשתה המיה גדולה ביניהם לאמר · וכי אפשר שזאת היא
נעמי הגברת · והיא השיבתן אל תקראן לי נעמי וגו' · קראן
לי מרה · כי המר שדי לי · אל הלקח מאתי אישי · והמרירות
היה מאד אל מות בניה ; ורעה עוד מזאת · כי זולת המות
שעלה בחלוני · יד ה' הויה במקני ובנכסי ; ואם מלאה מכל
טוב הלכתי · ריקם שבתי אל מקומי · וידעתי כי לא במקרה
באו אלי כל אלה · רק מאת ה' היתה זאת · כי רבות אשמותי ·
וזהו אומרה וריקם השיבני ה' · ואם כן למה תקראן לי נעמי ·
בהיות כי ה' ענה בי עינוי כמרן והוא מות אנשי · ושדי
שנותן ידי מהעושר והכבוד לעושי רצונו · הרע לי · ויקח את
כל אשר לי לתתו ליושר בעיניו ; ותשב נעמי ורות המואביה
וגומר · לא בא להודיענו כי שבה נעמי עם כלתה וגומר · כי
כבר סיפר הכתוב באתן משדי מואב באומרו ותקם היא
וכלותיה · ותשב משדי מואב · והוא ההתעוררות לשוב משדי
מואב המכונה בותקם היא · ותצא מן המקום וגו' · והוא באת
מהמה שמתנו · ותלכנה בדרך · וגו' · והוא העברה במה שבין ·
וגו' · וכן כבר סיפר הגיען מה שאליו · והוא בית לחם · באומרו
ותלכנה עד בואנה בית לחם · וסיפר מה שאירע להן
מהתמיית בני בית לחם · וויכוחה עמהם · אבל בא לעירנו כי
אף שדרך כל העולם · שהיוצא מביתו ריקם · הוא מתביים
אם לא ישוב לביתו מלא · הן במלחמה · הן בפרמקטיא · ובכל
השאר מהאופנים · וקו' ליוצא מלא · ולכן דרך טבע היתה
ראויה החרטה לנעמי · ורות על באתן משדי מואב מקו' דירתן
· אשר בו היתה נעמי נכבדת משרי מואב · · וכלתה היתה
בת מלכם · וכראותה הכרזי בזיון וקצף · אשר היתה בא בו ·
היה לה לרות לפחות להתחרט · ולשוב אל ביתה ולכבודה
הראשון · כאשר עשתה יבימתה · הנה נעמי ורות שתיהן
בכונה אחת רצויה · אחרי בואנה לבית לחם · והרגישן הבזיון
מההמיה ההיא · ובמחשבתן הזכה · ונעדרת הפגול · קיימו
וקבלו היות שוכן לארץ הקדושה בעניות · ודלות · וקלון ·
טוב · מדירתן בארץ מואב בעושר ובכבוד · וזהו אומרו ותשב
נעמי ורות המואביה · כל אחת מהן במחשבתה הסכימה
שאלו היתה עודנה עומדת בארץ מואב · היה יותר טוב לשוב
מלעמוד שם · וזהו אומרו כלתה עמה במחשבתה ·
ואמר השבה משדי מואב · כי גדול היה ראוי להיות נערה
לבאתה מארץ מואב ארץ מולדתה ומקום מלכותה · והמה

באו בית לחם וגומר · ולנעמי מודע לאישה וגומר · רוצה
לומר וגם זולת שבת אהבתן אל האלוה יתברך אשר לכן
הסכימו במחשבתן · והיותה העצה אשר לקחו לשוב משדי
מואב אל בית לחם · אף כי הניחו בשדי מואב העושר
מהזול · והכבוד מהיותם קרובי המלכות · גם נוסף
עליה שתי סבות אחרות אשר גם למענם שמחו מתשובתן
הרמתה אל בית לחם · והוא כי כנגד העושר מהזול
שהניחו בשדי מואב מצאו כיוצא בו בבית לחם · כי המה
באו שם בתחילת קציר שעורים · וכנגד הכבוד מהקורבה
המלכיית אשר הניחו שם · כיוצא בו מצאו בבית לחם ·
כי לנעמי מודע לאישה איש שלם גבור חיל ושר צבא ישראל
ומשופטיו · ואל תחשוב כי הקורבה היתה רחוקה ומצד
האם · כי היתה קרובה מאד · ומצד האב · כי היה ממשפחת
אלימלך · ושמו מורה על מהותו · בועז · כי בו עוז ותושיה ;
ותאמר רות המואביה אל נעמי וגומר · אין ראוי לחשוב אכזרי
ולא ירחם הדור ההוא · ובפרט בועז השופט הצדיק · כי
בשוב נעמי הגברת יחידה · ועניה אל ביתה · ועם הגיורת
בת מלך ההיא · מדוע לא העניקוה מכל טוב כדת וכהלכה
· כי לא היה מאכזריותם · אבל היה מרוב ענותנות
החסידות נעמי וכלתה · כי לא היו רוצות להטריח זולתן
והיו זנות מתעשה ידיהן · כמנהג רבים מהחסידים · וספר
הכתוב מענותנות הרבה · והענוגה בת מלך · כי כדי להקל
טורח חמותה הזקנה · והנכאבת מחלה על כבודה · והסכימה
לטרוח גופה בלקיטת השבלים ממתנת ה' לעניי עמו
בלקט שכחה ופיאה · כי שנאה מתנות בשר ודם · ובטרם
לכתה · לקחה רשות מתנה · אחר אשר אמצא חן בעיניו
· כי אף שהג' דברים הנ"ל הם מתנת גבוה · ואם הפקר
התנה לבלתי לקנס כי אם במקום אשר תראה היות בעל
השדה בלתי צר עין · לבלתי לחוס לחם רע עין · ותלך
ותבוא ותלקט · ספר הכתוב כי ה' שלח מלאכו לפניה · ותכף
שהלכה מהמה שמתנו באה · והגיעה אל מה שאליו ללקוט
בשדה אחרי הקוצרים · והקרה מקרה היות השדה ההוא
חלקת השדה אשר לבועז · כי היה מקרה השגחיי · כמקרה
אליעזר עבד אברהם עם רבקה ; והנה בועז בא וגומר
· סיפר הכתוב בשבחו · כי אפילו שהיה בא לקוצרים · מקום
אשר היה רואה כל טוב · אשר הוא סבת רום הלבב · ושכוח
הענינים הנפשיים · הוא לא כן עשה · ולבבו לא כן יחשוב
· אבל נתן שלום לקוצרים · באומרו ה' עמכם · וטעמו
איעבכם ויהי אלהים עמכם תמיד · ואל יניאכם קורות
העולם וטובותיו · כי הכל המה · מעשה תעתועים ·
ובכה לבבי אתי · והם השיבו לו · יברכך ה' · שרוצה לומר
כונתך הרצויה תהיה סבה · כי ישפיע ה' עליך ברכות · ושפע
טובות כאלה וכאלה ; ויאמר בועז לנערו וגומר תמה
בועז על הנערה הלוקטת · להיות בלתי מנהג אבלם ללכת
הנערות ללקוט בשדות · פן יחשב להן לעזות · ובפרט
בהתערבן עם הנערים · והנה רות הוכרחה לבוא ללקוט
להיות כי איש אין אתן · וחמותה היתה בלתי יכולה לסבול
שום טורח ; ויען הנער הנצב וגומר · כתן הסבה ללקטה
היא הנערה · ולא אחר בעדה · להיותה השבה עם נעמי
משדה מואב · ולא היה שום איש אתם בבית · ולכן הוכרחה היא
לעשות מעשיה · ועוד שבח מדותיה לאמר · כי אף שהיתה
נערה מואביה בת מלך · אשר היתה יושבת במנוחה בבית
עמה · שבה עם נעמי האומללה משדי מואב · מקו' השקט ושלו
ושהיתה מלקטת בשבלים הלקט · ואוספת בעמרי' השכחה

ולא היתה מושיטה ידיה בגזל · וכל זה בצניעות אחרי
הקוצרים · ולא עמהם ואצליהם או לפניהם · ושהיתה באה
ועומדת מאז הבקר ועד עתה ללקוט ולעשות מלאכתה
כי לא היתה עצלה במעשיה כי אם חרוצה וגברתנית ואפי׳
פה בשדה לא היתה נחה ממלאכתה ועומדת תחת הסוכות
ובתי השדה · כי זה שבתה הבית מעט · ויאמר בועז אל רות
וגו׳ בראותו בועז וענותנות רות ונעמי חמותה אשר לא
תקחנה ממנו כסף וזהב ושמלות · חיל׳ פניה שלפחות אותו
המעט קט תלקט שכחה ופאה אשר הם מתנת ה׳ ולא מתנת
בשר ודם · אשר היו חפצות בו ולכך יצאת מביתה · שאל תלך
ללקוט בשדה אחר כי אם בשדותיו וגם לא תעבורי מזה · ר״ל
כי להיות בועז עשיר גדול והיו לו שדות לאין מספר · אחרי
אשר שאל ממנה כי לא תלקט בשדה אחר רק בשדותיו · פירש
כי גם לא תעבור ללקוט בשאר משדותיו רק שתלקוט בשדה
ההוא מקום ארמון ביתו בית הקיץ למען לא תתרחק · ויוכל
להשים עינו עליה · ולהיות כי אפי׳ השדה ההוא היה גדול
וארוך כמה מילין בוה עליה וכה תדבקין עם נערותי · ר״ל
שלא תתרחקי רק עד המקום אשר נערות ביתו הולכות
ברגליהן לטייל · באופן שלא יוכל איש לדבר תועה עליה
בלכתה יחידה ללקט בשדות · כי הנה היא דבקה בנערות
בועז · עיניך בשדה אשר יקצורון וגו׳ · ואם ילכו עיניך
ותשכימי ללב׳ ללקוט בכל שדה אשר יקצורון · והלכת אחריהן
· תעשי עמדי חסד ללכת אחרי הקוצרים שלי בשאר השדות
· ויהיה לך יתר שאת בזה כי הלא צויתי את הנערים לבלתי
נגעך בנגע הכלימה · ויהי׳ לך יתר עז כי אם צמית הלכת
אל הכלים ושתית מאשר ישאבון הנערים · ולא יאונה לך
חולשת הצמא · מה שלא יהיו לך הב׳ יתרונות הללו בשאר
השדות · ותפול על פניה וגומר · עשתה ב׳ פעולות
מנפילתה אפים ומהשתחויה לב׳ הטובות שקבלה ממנו · כי
כנגד ותאמר אליו מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני · שר״ל
להשגיח בי · להטיבני בחסד חנם כי לא קבלת ממני הטובות
אשר למענם תתחייב להשגיח בי · נפלה על פניה · וכנגד
אומרה אליו כי החסד היה יותר גדול להיותה נכריה ומעמון
ומואב האכזרים אשר לא קדמו ישראל בלחם ובמים השתחוה ארץ
· ויען בועז ויאמר לה וגו׳ השיב לה על ראשון לאשר
נפלת על פניך לגומלי חסד חנם עמך לפי דעתך · אינינו
כן כי הגד הוגד לי את כל אשר עשית את חמותך אחרי מות
אישך אשר היו מעשיך הטובים עמה חסד של אמת · על
מנת שלא לקבל פרס כי החוט של אהבה שהיה ביניכ׳ מאהבת
אישך כבר נפסק במיתתו ואשר הטיבות עמה · הטיבות
עמי להיותה קרובה אלי והנה כבר גמלתני חסד בטרם
ידעתיך · וה״ל אשר השתחוית על גדולת החסד בהיותך
נכריה · השיבך מילין כי כבר יצאת מגדר נכריה ונכנסת
בגדר עצמנו ובשרנו בעזבך אביך ואמך וארץ מולדתך אשר
עזיבת׳ היא מר ממות והלכת אל עם אשר לא ידעת תמול
שלשום · אשר הוא יותר זר כי ההליכה מהפך אל ההפך מבלי
אמצעי הוא קשה מאד להולך · ולכן איני בראוי לגמלך חסד
על ב׳ טובותיך אלה · אבל ה׳ אב הרחמן ישלם פעלך מהחסד
אשר עשית עם חמותך · ועל אשר באת לחסות תחת צל
כנפיו בהיותך נכריה · תהי משכרתך שלימה מעמו · והוא
השכר שלם מעולם הבא · ותאמר אמצא חן בעיניך אדוני
כי נחמתני לאמר כי יראה אלהים בעניי בעולם הזה ושישלם
פעלי · וכי דברת על לב שפחתך · ור״ל לב פה השכל כמו
גם לי לבב כמוכם · באשר אמרת כי תהיה משכורתי שלימה

מלפניו בעולם הבא לבואי לחסות תחת צל כנפיו · ואנכי
לא אהיה כאחת שפחותיך כתרגו׳ ואנא לית לי זכו למיהוי לי
חולקי לעלמא דאתי אפי׳ עם חדא מאמהתך · ויאמר
לה בועז וגו׳ · להיות׳ נרתע׳ אחור לרוב בושתה וענותנותה
הוצרך לקוראה גושי הלום ואכלת מן הלחם · והוא הבשר
ותבשיל · כמו ביוסף שימו לחם וגומר כי לא יוכלון המצרים
לאכול את העברים לחם כי תועבה היא למצרים · והלחם
היה אכילת הבשר כי הנה תועבת מצרים כל רועה צאן ·
וטבלת פתך בחומץ הוא הלחם · כי להיותו זמן הקציר אשר
בו החום גדול מכל השנה · וביגיעת הלקט יתוסף חום על
חום · לכן יעצת לטבול הפת בחומץ · להפיג מעט מהחום
עם החומץ הקר וההפכיי אליו · ותשב מצד הקוצרים
ספר הכתוב בשבחה כי לא רצתה לגשת הלום אבן ישבה
בענוה מצד הקוצרים · ויצבט לה קלי כתרגו׳ ואושיט לה
קמח קלי כי לא רצתה בשר ותבשילין אשר הוא מהמותר ·
רק לחם קלי לבדו אשר בלתו נמנע לחיות · ותאכל ותשבע
ותותר · ואפי׳ מאותו המעט אשר הושיט לה בועז בפעם
אחת · להיותה מסתפקת בהכרחי אכלה ממנו ותשבע כי
לא תחשוב שנשארה רעבה · ומה שהותיר׳ היה מרוב הבושת
· כי אין ראוי לאדם להתביים מהדברים ההכרחיים ·
וזולת ששבעה גם הותירה ממנו לחמותה · ותקם ללקט
וגו׳ תכף אחרי אכלה · כי לא בקשה מנוחה אחרי האכילה
לרוב זריזותה וכדי שלא לבוא לידי מתנת בשר ודם · וכראות
בועז את כל אלה מטוב טעמה ודעת ויושר מדותיה · דבקה
אהבתו בנערה · ויצו את נעריו לאמר גם בין העמרים
תלקט ולא תכלימו׳ באומרכם היות מושיטה ידה בגזל בהיות
יוצא מגדר הלקט · וגם של תשלו לה · הוא לשון שכחה כי
תרגו׳ שגגה שלותא · מן הצבתים · הם העמרים הקטנים
· ועזבתם אותה ולקטה · ולא תגערו בה לאמר שיוצא
מגדר השכחה · ותלק׳ בשדה עד הערב · ספר בשבחה שאף
כי ראתה היות בועז נדיב לב · והרגישה בדבריו בצוותו
לנעריו את האמור · לא רצתה ללקוט בין העמרים · ולא מן
הצבתים · רק לקטה בשדה בהפקר אשר הוא מתנת ה׳
לעניים · ולכן הוצרכה לטרוח בלקיטה עד הערב · מה שלא
היתה טורחת כ״כ אם היה לוקחת מן המוכן · ותחבוט את
אשר ליקטה · כי לא זזה משם עד אשר דשה אותו להביאו אל
חמותה נקי מהתבן · ויהי כאיפה שעורים שהוא שלש סאין ·
והוא שיעור גדול לאשה אחת ביום אחד ללקוט אותו ולדושו ·
ותשא ותבוא העיר וגומ׳ הוא משבחיה היותה בעלת כח כ״כ
לשאת משא כבדה כזאת עד העיר · ותרא חמותה את אשר
ליקטה וגו׳ · ר״ל כי חמותה בראות רוב השעור אשר לקטה
בהיותה יחידה ובזמן קצר · תמה מאד · ובן תמה תמיה
גדולה על נדיבות בעל השדה אשר שמה לקטה · אשר לא
חשם בשיעור הרב ההוא · ונוסף על זה כי רות הוציאה
מתרמילה את אשר הותירה משבעה מהקלי אשר הושיט לה
בועז · ולכן שאלה ממנה איפה ליקטת היום · אשר הניח
ללקוט כנפשך שבעך · ואנה עשית · ר״ל עשית שעורתך ·
מלבון לנשי ועשי עוגות · אשר מנדיבות האיש ההוא נותר
בידך מן הקלי אחרי שבעך · יהי מכירך ברוך · אותו אשר
הכיר אותך להטיבך יהי ברוך מאת ה׳ מן השמים כי ישלם
ה׳ את הברכה באשיו · ותגד לחמותה את אשר עשתה
עמו · השיבה על ראשון ראשון · לאשר אמרה איפה ליקטת
היום אומר הכתוב ותגד לחמותה את אשר עשתה עמו
ובתרגומו וחויאת לחמותה ית דאשתדלת למיעבד עמיה ·

ולאשר אמרה חמותה אנה עשית יהי מכירך ברוך · שרצונה
היתה לדעת שם האיש אשר אכלה עמו · אומר הכתוב
ותאמר שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז · והנה נעמי
בירך בועז מכירה בלגימה שנתן לה · ולא ברכו בעבור
האיפה שעורים · להיות כי כל העם מקנה חייבים בלקט
שכחה ופיאה · ולא כלם היו קוראים העניים והאביונים
הלוקטי' לאכול לחם עמהם · ואדרבה הרעי עין היו שונאים
אותם · מה שלא היה כן כבועז הצדיק נדיב לב · ותאמר
נעמי לכלתה וגו' מכאן ראיה שהמתים יודעים · ובברכת
החיים קרוביהם להם כר ולכן בעשות בועז חסד עם נעמי
ורות החיי' לתת להם מחיה היה עושה חסד עם אלימלך ובניו
· ותאמר לה נעמי קרוב וגו' אמרה נעמי להטיב את לבה
באמור לה שאם היא בת מלך אישה ובניה גם הם ממשפחות
רם ומשועי יהודה והאיש הלזה בועז ראש שבטי ישראל היה
קרוב להם ומגואלם הקרוב קרוב · ותאמר רות וגו' כי
בראות שמחת חמותה על טוב לב בועז מודעתה עמה ·
הוסיפה לספר לה איך צוה שיה שבכל זמן הקציר תדבק עם
נעריו ללקוט · ותאמר נעמי אל רות וגו' הסיבה לאשר אמרה
להדבק עם נעריו ללקוט · טוב בתי כי תצאי עם נערותיו
ולא עם נעריו אף כי טובה את בעיני כדי לברוח מן החשד
ולאשר אמרה כי חפץ בועז שתלקוט עד כלות הקציר שלו ·
אמרה כי טוב הוא לעשות כדבריו ושתלך בשדותיו ללקוט
להיותו קרוב · משיפגעו בך בשדה אחרים · והיא שמעה
לעצתה ותדבק בנערות בועז עד כלות כל הקציר · ותשב
את חמותה בא ללמדנו בצניעותה כי אפילו שהיתה עומדת
בשדה עם נערות בועז · בבית מלא ברכת ה' ועם
הנערות אשר דרכן לעמוד שמחות וטובי לב תמיד ובפרט
בזמן הקציר שהוא זמן השמחה לכל · היא לא שמחה ואף
שהיתה במקום שמחה · היה כאלו היתה יושבת את חמותה
ובבער ובאבל שהיא עומדת · ותאמר לה נעמי וגו'
בראות חמותה את טוב טעמה ושכלה וטוב מדותיה ורוב
אהבתה לה אהבה בלתי תלויה בדבר · אמרה לה כתרגומו
ברתי בשבועה לא אניח עד זמן דאיתנסב ליך ניחא בגין
דיטב לך · ועתה הלא בועז מודעתנו ר"ל קרובנו אשר היית
את נערותיו · כי זולת שהוא קרובנו אשר מהטעם ההוא
הוכרח בחיוב להניח לנו · מכר מזגו הטוב נראה כי הוא
מטיב לזולתו והיית את נערותיו אשר צוך על ככה · מבלי
שואל ממנו מאומה · הנה הוא זורה אל הרוח מגורן השעורים
הלילה · כי להיות זמן הרעב אשר אין ראוי להתראו' כמצות
יעקב לבניו למה תתראו · היה זורה בלילה ולא ביום ·
ורחצת וסכת ושמת שמלותיך וגומר ר"ל ברחיצה שתעשה
טבילה שאם יגבר יצרו של בועז תהיה טהורה · ולא תהיה
מחטיאה אותו ומשלמת רעה תחת טובה · וסכת · כמנהג
הנשים הבאות למטת השרים · פן ישנאה בשבת ריח רע
מה · הנמצא על הרוב בנשים להיותן רכות בשר ונקבי
בשריהם פתוחים · ושמת שמלותיך עליך הבגדים הנקיים
הטהורים הנבדלים מבגדי עת הנדות · אל תודעי לאיש · ר"ל
לשום פרטי יהיה איש או אשה · ור"ל אל תודעי לזולתך ותשבי
בירידת הגורן ובמקום עמוק טמונה עד אשר יכלה לאכול
ולשתות וישכב · אשר אז עליך לדעת את מקום משכבו ·
ובאת וגלית מרגלותיו בענוה ובושה ולא מקום ראשו כזונות
ההולכות לחבק האנשים ולישכב עמהם · פן תהיה לבוז ·
ושכבת והוא יגיד לך את אשר תעשין · כי גם בזה עליה
שתשכב ולא תדבר · עד אשר יתחיל הדיבור בועז פן יחשב
לה לזנות · ותאמר אליה כל אשר תאמרי אלי אעשה ·
כמנהגה תמיד לשמוע דבריה · והנה אלי בכתוב קרי ולא
כתיב לרמוז כי אף שנעמי לא היתה יועצת על ככה ·
בלעדיה אליה היתה העצה ההיא מטוב שכלה · ולכן אל לא
כתיב להורות על האמור · ותרד הגורן ותעש ככל אשר
צותה חמותה לקשט את עצמה ברחיצה וסיכה ושימת
השמלות הנקיות · אבל בחכמה לא רצתה להתקשט בטרם
רדתה הגורן פן יפגעוה הפוגעים ויחשבוה לזונה כי סכה
פניה וגופה · ויאכל בועז וישת וגו' כתרגו' ואכל בועז ושתה
ואוטיב ליביה ובריך שמה דה' דקביל בעותיה ואעדי כפנא
מארעא דישראל וגו' ·

ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת וגו' · ר"ל
כי כשנלפת ונתעות על מטתו בנטותו
ימין ושמאל אנה ואנה כמשפט השוכבים חרד חרדה גדולה
להכירו כי אשה שוכבת מרגלותיו · וזה ליראתו מן החטא ·
ובפרט אז אשר הלך לשכב מתוך תפלה ודברי שמים · ואולי
כי היה חושב בדברי ה' או היה חולם חלום כנביאיו · והוא אשר
קראו האיש ולא הזכירו בשמו בועז · להיותו אז על השלימות
אשר יורה עליו שם איש · ומה שהכירה בפתע היותה אשה
יוכל להיו' כי במקרה הנגיה משש ברגליו את כל כלי ביתה
· ולכן בשמניה הכירה היותה אשה ולא איש · ואמר אליה
בלשון נקבה מי את · ותאמר אנכי רות אמתך · ותכלית
המעשה הזה אשר עשיתי הוא לשאול ממך שתפרוש כנפיך
עלי לקחת אמתך לאשה כי גואל אתה · וקרא הכיסואין בלשון
נקיה פריסת כנפים להיות האשה תחת כל בעלה כעוף
יעופף העומד תחת כל יולדתו · כי גואל אתה · נראה כי
היה המנהג בישראל כי כאשר מצות התורה ליבם · כן היו
נוהגים הקרובים לקחת נשות קרוביהם המתים להקי' זרעם
· כי היה כגמילות חסד · ויאמר ברוכה את לה' וגו' ר"ל
בודאי את מן המבורכו' הבאות בשם ה' כי לא די שנתגיירת
לשמו · ולא לשם דבר אחר אשר הוא חסדך הראשון · כי
היטבת חסדך האחרון ובעת נשואיך לא תבקשי ללכת אחרי
הבחורים · אם דל יהיה או עשיר · אבל בקשת הראוי לך
כפי הדת כמוני אף כי אני זקן · ועתה בתי אל תיראי כי כל
אשר אמרת אעשה · ואל תיראי שלא אוכיח דברי לפעל ·
להיותך גיורת ונכריה · ולא נאה לשופט ישראל כי אם לקחת
אשה מתיוחסי עמו · כי אין יחס כיחס עצמו · כאשר את
מיוחסת במעשיך ויודע כל שער עמי כי אשת חיל את ·
ולכן לא יקרני בוז אם אקחך · ועתה כי אמנם כי אם גואל
אנכי וגו' ר"ל ואם אמרתי לעשות ככל אשר אמרת אלי הוא
בתנאי · וזה כי אף שאני מגואליך יש גואל קרוב ממני · ולכן
אמר ליני הלילה והיה בבקר אם יגאלך טוב והוא הגואל הקרוב
· יגאל בשם ה' ונקיתי מהחיוב הלז · ואם לא יחפוץ לגאלך
· וגאלתיך אנכי · ולמען לא תחשוב רות כי היתה דחיה
שהיה נותן לה בדבריו אלה · לכן אמ' חי ה' כי כל אשר אמרתי
אליך אעשה בלי רמיה · ולכן שכבי עד הבקר בלי שום מחשבה
· ותשכב מרגלותיו עד הבקר · העיד הכתוב כי הוא לא
זז ממקומו · וגם היא ככה · ולא חטאו לא במחשב' ולא בדיבור
ולא במעש' · ותקם בטרם יכיר איש את רעהו · כזרז לקום
ממטתו בטרם יזרח השמש להתרחק מן החשד כמנהג
הצדיקים ופן יודע כי באה האשה הגרן · ויאמר הבי
המטפחת אשר עליך וגומר כתרגומו הבי סודרא דעליך
וגומר וכל שית סאין דשעורין ושוי עלה ואייתי לה כח מן

קדם ה׳ לשוברותהון · ומן יד אתאמר בנבואה דעתידין למיפק מינה שיתא צדיקי עלמ׳ דכל חד וחד עתיד למיהוי מתברך בשית ברכן דוד חזקיהו ויאשיהו ודניאל וחברוהי ומלכא משיחא · והשש ברכות הן רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה׳ · ויבוא העיר בועז כי נזדרז לדבר מצוה ובפרט כי נשבע לה בשם ה׳ ואין להשי׳ · ותבוא אל חמותה ותאמר מי את בתי · שאלה ממנה המהות מהנדון אשר עליו שלחה אל בועז בלילה ההוא והיא הגידה לה את כל אשר עשה לה האיש וגו׳ כתרגו׳ וחויא׳ לה ית כל דמאן דעבד לה גברא על פום מימר מן קדם נבואה דאיתגליאת ליה עבד לה · והטעם חמותה שאלה ממנה מהות הנדון · והיא הגידה לה את כל הנמשך בו · ואת כל אשר עשה לה האיש אמרה גם כן לחמותה והוא נתינת השש שעורים · ומאשר אמר אליה שיהיה רומז הסך משש ההוא · ולכן אלי קרי ולא כתיב לרמוז שיהיו השש צדיקים ההם עם השש ברכות ההן ׳ יוצאים ממנה · והם בה בכח · ולכן אלי לא כתיב לבלתי היותם אז בפעל · וקרי להיותם בכח · וכל אשר בכח · יצא אל הפעל בזמן מהזמנים · והנה נתינת הסך משש האמור היה לסבה האמורה · ונתינת השעורי׳ היה לאומרו אל תבואי ריקם אל חמותך · ותאמר שבי בתי עד אשר וגו׳ לא רצתה נעמי שתשוב עוד לשדות בועז · אחרי העשות המעשה ההוא פן להיות לבו גם בה יבוא לידי מעשה · כי אף שבעיניה לא היה חשוד בועז על ככה · והנסיון הוכיח מעכת׳ ותאשר אכם את יצרו בלילה ההוא · חששה כי להיות יצר לב האדם רע פן או לפעמים יגבר · כי לא ישקוט האיש כי אם כלה הדבר היום · כי כן נשבע חי ה׳ שכבי עד הבקר · והבקר אור אל עליו השבועה לכלות המעשה · או שטוב יגאליה או שיגאליה הוא · ובועז עלה השער וגו׳ כתרגומו ובועז סליק לתרע בית דינא דסנהדרין ויתיב תמן עם סביא ויאמ׳ סורה שבה פה פלוני אלמוני פלו׳ נגזר מן כי יפלא ממך דבר · ר״ל דבר מכוסה · אלמונית לשון אלמנות · והטעם סורה וגם הלאה כי יש דבר מכוסה לגלות אליך · ושבה פה כי הוא דבר מאלמנה אשר מאד נתחייבנו לראות את דינן לבלתי הטותו · ובהיות כי טוב הגואל היה משועי יהודה חשב שקראו בועז קרובו שישב לדון דין אלמנה ויתום מה עמהם · ולכן ויסר וישב · ויקח י׳ אנשים וגו׳ ר״ל מאותם הזקנים היושבים שם במעמד לקח י׳ אשר הוא מספר שלם הנקרא עדת אל אשר אלהים נצב בה · ולא רצה לעשות הפעל ההוא בפומבי כי חשש לכבוד טוב קרובו · פן יהיה לבוז לעין כל באומרו לא אוכל לגאול · כי יהיה הדב׳ ההוא לכדאי בזיון וקצף ביניהם · כאשר הוא ליבם אשר איננו רוצה להקים זרע לאחיו אשר לביימו קוראים אותו בית חלוץ הנעל · ויאמר לגואל וגומר ואני אמרתי אגלה אזנך וגומ׳ רוצה לומר הדבר פלוני ומכוסה אשר אמרתי לגלות אליך הוא כי חלקת השדה אשר לאלימלך מכרה נעמי לרוב עניותה · ולהיותך הגואל היותר קרוב כי טוב היה אח לאלימלך · ובועז היה נכדו בן שלמון אח שניהם · ולכן אתה חייב לגאול וקנה נגד היושבים ונגד זקני עמי · ועל כן אם תגאל · גאל בסימן טוב · ואם לא יגאל · היה מדבר עמו לנכח · ופיו השיאו לומר לא יגאל בלשון נסתר והם דברי רוח הקדש האומר לא יגאל האיש הלזה טוב · כי לא חפץ הא׳ יתברך שיגאל הוא · כי לא היה ראוי כל כך כדי לצאת מחלציו מלכי בית דוד ומשיח צדקנו · אגיד׳ ואדע׳ · ואדע כתיב ואדע׳ קרי · לרמו׳ כי ההא אשר בה נברא אל״ים השמים והארץ · כאומרו אלה תולדו׳ השמים

והארץ בהבראם ודרשו חכמינו ז״ל בה״א בראם · נמצאה בזיווג הלז להיותו חשוב כבריאת העולם · להיות כי דוד עבדו בחירו השלים כסא ה׳ להיותו רגל רביעי שבמרכבה · ומשיח צדקנו יתקן העולם החרוב · ומקיימו חשוב כאלו בראו כי אין זולתך לגאול וגו׳ כי לפי הדין היותר קרוב קודם ובלתי רשותו אינו רשאי זולתו להתקרב · ויאמר אנכי אגאל וגומר הודה לגאול · ויאמר בועז וגו׳ ר״ל כבר פירשתי אליך הדבר פלוני והנה הדבר אלמוני מעסק האלמנה אשר בעדו אמרתי אליך שתשב הוא כי ביום קנותך השדה מיד נעמי · אז תקנה ומיד מאת רות המואבי׳ אשת המת קנית רשות לבוא עליה להקים שם המת על נחלתו · קניתי כתיב וקרי קנית · כי אלהים אשר היה נצב בעדת אל לא היה שוכל שיקרא שמו של טוב עליה להיותה ראוי׳ מששת ימי בראשית לבועז ·

ויאמר הגואל לא אוכל לגאול וגומ׳ וכתרגו׳ ואמר פרוקא בהאי גוונא לית אנא יכיל למיפרוק לי על דאית לי אתתא לית לי רשו למיסב אוחריתא עלה דילמא תהי למצו בביתי · ואהי מחבל ית אחסנתי · פרוק לך את ארום לית לך אתתא · כי אנא לא יכיל למיפרק · ור״ל לדבר אלמוני אשר אמרת כי אקנה רשות ברות המואביה · לא אוכל לגאול לי ר״ל אותה הגאולה גופיית · ולשון לי מאמר לו מה״ מאמרות · וזה פן אשחית את נחלתי וכאש׳ פירשנו · ולדבר פלוני אשר אמרת שאגאול את נחלת המת · אשר הייתי רוצה לגאול בראשונה · בהיות שאתה אומר כי זה קשור ותלוי בזה גאל לך אתה את גאולתי והוא גאולת הנחלה אשר הייתי רוצה לגאול · להיות כי איני יכול לסבה האמורה · וזאת לפנים בישר׳ וגו׳ עשה הכתוב הקדמה להודיענו כי לפנים היה המנהג בישר׳ שבכל אופן ממשא ומתן הנעשה בין איש לרעהו היו עושים הקנין בשלוף אחד מהבתי ידים ונתנו לחבירו · ויש מחלוקת לדעת מי היה הנותן הבית יד לחבירו · אם הקונה או המקנה · ונראה לפי השכל כי הדין נותן שהמקנה והוא המעתיק הדבר ההוא ממנו · לנותנו לחבירו · עליו לתת הבית יד לחבירו · כי להיות שא״א לתת אז בעת המכירה הדבר הנמכר להיות הפרקמטיא בעיר אחרת ואינה נמצאת אצלו או להיותו שדה או כרם · לכן היה נותן הבי׳ יד ההוא · לאמר כאשר אני נותן אליך ומקנה אותך הבית יד הלז · ככה אני מקנה אותך הנחלה ההיא או הסחורה ההי׳ · ור״ל בשם גאולה · קנייה · ובשם תמורה · החליפין · כי המוכר לחבירו דבר מה · או יהיה במעות · או בחליפין מסחור׳ אחרת זולתיית מהנמכרת · וזאת התעודה בישר׳ וגו׳ כתרגו׳ והכין נהגין למקרי בית ישר׳ חד מן חבריה קדם סהדייא · ויאמ׳ הגואל לבועז וגומ׳ כי להיות המנהג כן · כשאמר טוב לבועז שיקנה ברות ובנחלתה · שלף נעלו והוא הבית יד של ימין · כי השמאל נדחה להיותו חלק סמאל · ונתנו לבועז · והקנהו בו בנחלה וברות · ויאמר בועז לזקנים וגו׳ כי אחרי קבלו הבית יד ימין של טוב קרא העדים אליך מתוך קנין הבית יד ההוא היה קונה כל אשר לאלימלך וכל אשר לב׳ בניו והקדי׳ שם כליון הקטן למחלון והוא הגדול לתת לו כבוד ולרמוז כי שניה׳ שוים בזכות חיי העה״ב · אף כי לא זכה כליון להקים שמו על נחלתו כאשר זכה מחלון לצדקת אשתו הנאמ׳ עליה מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה׳ · וגם את רות המואביה וגו׳ וגם עדים אתם היום כי בקנין הלז קניתי גם כן את רות אשת מחלון לי לאשה · להקים שם המת על נחלתו כי תמי׳ בבית ובשדה יקראוהו בשם אשת מחלון להיות׳ נהוגים בכך וההרגל על כל דבר שלטון · ולא יכרת שם המת וגומר כי רבים

בועז הצדי׳ לתת חלק וזכות למחלון קרובו בולד הנזכר ימה
שלא היה חייב בכך · כי התור׳ לא צותה היבו׳ כי אם אל האחי׳
הפך אשר עשה אונן כי וידע כי לא לו יהיה הזר׳ ושחת ארצה
ולא רצה לזכו׳ את עד אחיו בנוב׳ כאשר היה חייב ולכן נענש

אמר ז׳יחייא הנה כא הואלתי לדבר בטעם נגלה
מתנות היבום אחרי בקשת המחילה
מהמגלה בפונות כי הנה טעמה הנסתר הוא סוד הגלגול
מסודות חכמת הקבלה · אשר הוא דבר הפכיי לטבע · ולכן
אם קבלה נקבל כי סוד ה׳ ליראיו ואם הוא זר בעינינו · יהיה
לקוצר המשיג או לעומק המושג · או לשניהם כאחד · ואמנם
טעמה כפי הנראה והנגלה הוא · כי להיות האשה הנבעלת
חלק אבר מבעלה · וכמדרגת חוה הנבראת מן הצלע עם
אדם בעל הצלע ההוא · וכן הבנים הם חלק אבר מאביהם ·
כי שלשה שותפים יש באדם אביו ואמו והקדוש ברוך הוא ·
ולכן יקראו עטרת אביהם · כי ידברו את אויבים בשערים
של גהינם · ובזכיותיהם אשר יקיפו את האבו׳ יצילום מדינה
של גהינם · מה שהאבות לא יקראו עטרת לבנים · כי
זכיותיהם לא יעטרום ויקיפום להצילם מעונש חטאתם · אכן
יהיה להם לכבוד ולתפארת כי ברא מזכי אבא · ואבא לא
מזכי ברא · וזהו אומרו שלמה עטרת זקנים בני בנים ·
ותפארת בנים אבותם · ויהיה עטרת נגזר מן שאול ואנשיו
עוטרים אל דוד · כשאים מה ימות בלי בנים לזכרון שמו
בעולם הגופני · ולזכות נפשו בעולם הרוחני ובעבודה
דשמעון הפקולי · והניח בעולם ההפסד אשתו אשר היא
בגופו ועצם מעצמיו ובשר מבשרו · ובקמטי רחמה עדין
נשארו שיורי זרעו · וגם הניח אחיו אשר הם כחצי בשרו ·
כי ממקום אחד יצאו ובמקום אחד נוצרו · היה מחסדי הא׳
עליו · להקים לו זרע מהאשה ההיא אשר היא כחלק אבר
מבעלה · על ידי אחיו אשר הוא בשר מבשרו · באופן כי
הולד יתיחס כלו אל המת כי אחיו החי לא עשה כי אם מעט
עזר לתת צורה לומר וזרע אחיו הכמוס בקמטי רחם אשתו
· כדי שיהיה אותו הנולד מלא מקום המת · ועובד
בוראו תחתיו ויזכה על ידו בעולם הנשמות · ויאמרו כל
העם וגו׳ רוצה לומר · ונו מקבלי׳ העדות הזה עלינו להעידו
תמיד · ואחר כך ברכוהו בראותם כי לוקחו האשה הזאת
היה לשם שמים · ולא לסבה אחרת זולת זאת כי אפילו הבן
הנזכר לא לו יהיה · ברחל ובלאה אשר בנו וגו׳ רוצה לומר
יהי רצון שבזכו׳ הזה יתן ה׳ האשה הבאה אל ביתך בנים בכמות
ואיכות כאשר נתן את רחל ולאה · אשר בכמו׳ בנו שתיהן את
בית יש׳ · ובאיכו׳ ועשה חיל באפרתה וגו׳ ורמז באומרו ועשה
חיל למעלת החכמה · כאומרו אנשי חיל יראי אלהים · והם
אותם אשר יראת חטאו קדם לחכמתו · כי התחיל בתאר
האחרון אשר הגיע לשלמים ההם · ולכן יחסו לשם המיוחד
מהמקום ההוא והוא אפרתה לשון גדולה ופריה ורבי׳ · ורמז
באומרו וקרא שם למעלת המדות כאומרו קריאי מועד אנשי
שם · ולכן יחסו לשם העצמיי מהמקום ההוא והוא בית לחם
לשון דבר גשמיי · ויהי ביתך כבית פרץ וגו׳ להיו׳ כי בועז
היה עתיד להוליד מן הנערה הזאת ב׳ מיני בנים · הא׳ והוא
הבן המיוחס לאביו הראשון המת אשר ממלא מקומו · והמין
הב׳ הבני׳ אשר ילדו אחריו אשר יתיחסו למוליד החי והו׳ בועז
· לכן הזקנים ברכו בועז בתחלה בבני׳ מהאופן הב׳ אשר הם
עצמיים לבועז · ואחר כך ברכוהו בבן הבכור הנולד מבועז
ומיוחס לבן · אשר כמעט לבועז לא היה לו חלק בו · והו׳ אומר׳
הזרע הזה המגולג׳ ממחלון אשר יתן ה׳ לך מן הנערה הזאת

יצליח כאשר עשה פרץ בן תמר המגולגל מער או אונן אחיו
אשר ממנו יצאנו אנחנו בני בית לחם · אשר אנו ראשי ישרא׳
ושופטיה׳ · ויקח בועז את רות וגו׳ ר״ל כי לקחה ברצון טוב אף
כי היתה אלמנה · ונערה מואביה · ושופט יש׳ ועשי׳ כמוהו לא
היה נאה לקח׳ כי אם בתולה מעמיו לאשה · ותהי לו לאשה ·
שפ׳ כי גם היא היתה אשתו ברצון טוב אף כי היה זקן ולא הלכ׳
אחרי הבחורים · ויבוא אליה וגו׳ הודיענו היות הריונ׳ מבועז
הזקן השגחיי · כהריון שרה אמנו מאברה׳ הזקן · כי בועז זה
אבצן מבית לחם שופט יש׳ בבחרותו לקח אשה ויהי לו ל׳ בני׳
· ול׳ בנות וכלן השיאן · ועשה ס׳ סעודו׳ ובכולן לא זומן מנוח
מצרעה · כי להיותו עקר לא חשבו בלבו ולשמן הגאוה ההיא
אשר הראה · קרה לו כאשר קרה לפנינ׳ עם חנה צרת׳ · ומתו
כלן בחייו · ויולד למנוח בן שופ׳ יש׳ כי ראה ה׳ בעלבונו ואסף
את חרפתו · ובזקנותו בועז עשה תשוב׳ מהתחסכת פיגול
ההי׳ וה׳ השיב שבותו · ותאמרנ׳ הנשי׳ וגו׳ ר״ל כי הנשי׳ האוהבו׳
נעמי ברכו ה׳ יען לא השבי׳ לה גואל ואחרי היאוש כי מי יחשוב
שיעלה על דעת בועז הבלתי חיי׳ על כך לתת חלק ונחלה
לקרובו המת בבניו ובשליתה היוצאת מבין רגלי אשתו
והתפללו לאל שהגואל הלז יקרא שמו בישרא׳ שיהיה מקריאי
מועד אנשי שם · ובנערותו יהיה לך למשי׳ נפש כי בשעשועיו
תרוחק המרה שחורה ממך · ובבחרותו יכלכל את שיבתך ·
וזה יען כי כלתך אשר אהבתך ובעדך הניח׳ עמה ומולדתה
ילדתו · אשר היא טובה וגו׳ כתרגו׳ והיא טבתא ליך בעידן
ארמלותיך משגיאין בנין · כי שם שבעה תמיד יאמר על
הריבוי · יען כי כל הנמצאי׳ בעלי נפש יעלו למנין שבעה
ולא יותר · ואו הם הצומח אשר להם הנפ׳ הצומחת והמרגים
אשר להם הנפש המרגש׳ · והמדב׳ אשר להם הנפש המשכלת
והם כל אומו׳ העולם · והאומ׳ יש׳ אשר להם הנפש האלהי׳ ועולם
הגלגלים · ועולם המלאכים · ועולם האלהי והוא הממציא את
כל אלה · ותקח נעמי וגומר כי תמיד היה הילד בחיקה
ולא תחשוב כי היתה לוקחת הילד פעמים ביום לשעשע בו
כמנהג השרות הלוקחות את הילדים אחרי האוכל לצחק
עמהם ולהשיב נפשם אבל ותהי לו לאומנת מרוב אהבתה
אותו · וגם בלילה לא שכבה כדי לנמנמו והיה עולל שפוחיה
· ותקראנה לו השכנות שם וגו׳ ר״ל כי השכנות היו קוראות
אותו בשני שמות כי כנגד אומרן לעיל לנעמי ברוך ה׳ אשר
לא השבית לך גואל קראו אותו בן נעמי · והוא אומרו לאמר
יולד בן לנעמי · וכנגד אומרן שם ויקרא שמו בישר׳ קראו את
שמו · עובד שר״ל עובד את ה׳ כי המהולל באומה יש׳ ואשר
יקר׳ שמו בה הוא העובד בלב שלם הוא אבי ישי אבי דוד גילה
הכתוב שאל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך כי ברכת הנשים
השאננות הללו חלה על ראש עובד כי היה עובד ה׳ ונקרא
שמו ביש׳ מבר ענפיו ישי אשר לא בחטא מת כי אם בעטיו
של נחש · ודוד עבד ה׳ ורגל רביעי שבמרכבה ונעים זמירות
· ואלה תולדות פרץ וגו׳ אחרי אשר סיפר שמואל בפרטות
מבוי העובדה הזאת הסבות הקרובות למציאות דוד אהובו
המלך על ידו ספר בכללות הסבו׳ הרחוקות והתחי׳ מהעלה
הראשונ׳ מן פרץ הצדי׳ המגולגל אל עלול עד דוד בחיר ה׳ וזה
אומרו ואלה תולדות פרץ · אשר נקרא כן לפי שאחיו זרח יצא
ראשונה ולהיו׳ כי לפרץ היה משפט המלוכה וממנו היה ראוי
לצאת מלכי בית דוד ומשיח צדקנו · נתחזק על אחיו ויצא
ראשונה הוא · והחזירו אחור עד צאתו · ולכן נקרא שמו
פרץ כאומרו מה פרצת עליך פרץ וגומר · הוליד את חצרון
אשר היה חברני ואדם נכבד · והוליד את רם אשר ידו רמה

בחכמה ומדות טובות מזוקנו' במוסר · והוליד את עמי נדב
אשר היה מנדיבי עמו ושריו · והולי' את נחשון' נשיא ליהודה
אשר שמו נגזר מן חוללה ידו נחש בריח · נחש עקלתון והוא
לויתן · להיות כחו גדול בכל דבר חכמה ודעת · והוליד את
שלמ' כתרגו' ית שלמה צדיקא הוא שלמ' מן בית לחם ונטופה
דבטילו בנוי פרסדאון דאותיב ירבע' חייבא על אורחי והוא
עובדי אב ובנין יאון כנטופא והוא נגזר מן שלמה לך קנין
תהיה לנו · והוליד את בועז אשר בו עוז ותושיה · וכתרגו'
ואוליד ית אבצן נגידה הוא בועז צדיקא די על זכותיה
אישתזיבו עמא בית יש' מיד בעלי דבביהון · ובגין צלותיה
עברת כפנא מארעא דיש' · והוליד את עובד ה' וכתרגו' ואוליד
ית עובד דפלח למריה דעלמא בלב שלים · ואוליד את ישי ·
נגזר מן ישות שר"ל מגיאות · להיותו מצד חסידותו מחוייב
המציאות הנכחי · לולי חטא אביו הראשון · והוליד את דוד ·
הוא דוד ואהוב לה' ·

תם מגלת רות · שבח למתואר באדירות

אתה רב המתלב' · אשר מי אל כמוכה

תאכל לי ברכה · בפירו' קינת איכה

אמר

העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד ן' יחייא יצ"ו · ראוי
לדעת · כי החכים הטבע בחכמת בוראו · למבוא מקום · שמה
ידחו ויושלכו מותרות הד' ליחות טבעיות · אשר בשלותם
ישלין אהלים · לחיים הטבעיים · כי האזנים · הם מקום משפך
מותרות הליחה אדומה שבמררה · והפה · הוא משפך למותרות
הליחה לבנה · שבאצטומכא · והחוטם · הוא משפך לדם · שבכל
הגוף · והעינים · הם משפך לליחה השחורה · אשר בטחול ·
וכאשר יחולו על האים הנכאב כאבים שונים · לא יוכל שאת ·
יתרבה השחורה עליו · ותדחה בדמעות עיניו · ולכן האבל
או המר מרוב צרות אפפוהו · יבכה · להרפות מעליו חוליו ·
והנה הקינה בכלל · תחלק לשנים ההספד · והוא הזכרת ימי
הטובה · והתענוג הנאבד · כימי הנערה העומדת · והבכי
והוא הזלת הדמעו' · להקל מעליו כאביו · ולכן כאשר בא אבי
אבות האומה הקדושה · לקונן על שרה אשתו · כאמר ויבא
אברהם לספוד לשרה · ולבכותה · הן הנה שתי חלקי הקינה
כאמור · וכן הנביא ירמיהו מקונן על בת ישראל הנעתירה
חילק קינתו הראשונה · והיא איכה ישבה בדד לשנים · היינו
לבכי · המתחיל מאיכה ישבה בדד · עד זכרה ירושלם
וגו' ולהספד והוא מן שם עד סופה · ולהיות כי כל טוב יוכלל
בשלש סוגים · והם בני · חיי ומזוני · ואלו הם השלש מתנות

שנתן הקב"ה לאברה' לתגמול קוראו בשמו · הייני מתנ' הזרע
כאומרו והפרתי אותך במאד מאד · ומתנת האלהות והחיים
הנצחיים בעולם הבא · כאומרו והייתי להם לאלהים · ומתנת
הארץ ומזונותיה · כאומרו ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ
מגוריך · וכדרבי שמעון בן יוחאי · דאמר שלש מתנות
נתן הקדוש ברוך הוא לישראל על ידי יסורין · ואלו הן
תורה · ארץ ישראל · עולם הבא · תורה · שנאמר אשרי הגבר
אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו · והנה תור' הוא רמז לבני
ולמתנת הזרע · להיותה התאר העצמיי לישראל · כאלו היא
סגולתנו כנחוק לאדם · כי אם אין תורה אין ישראל · ואם אין
ישראל אין תורה · ולהיות כי שלימות ישראל איננו להיותו
ממין האדם · כי בו ישתוה הכושי והכנעני · רק מפני תאר
הנפש האלהי החל עליו באמצעות התורה · לכן האלהי
רבי שמעון כינה פה שם ישראל בשם תורה · ארץ ישראל
שנא' וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך
מיסרך — וכתיב בתריה כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה
· עולם הבא · והוא חיי · ומתנת האלהות · שנאמר כי נר
מצוה ותורה אור · ודרך חיים תוכחות מוסר · כאשר ה' אלהים
ביום אפו כלה חמתו באומה ישר' · הסיר מעליה' עדי השלש
מתנות הנז' · ולכן ירמיהו המקונן בבכיתו זה · הליל שלשה
ילילות · על העדר הג' מתנות · והנה הילל הראשונ' היתה
על אבדת מתנ' הזרע · באומרו איכה ישבה בדד העיר רבתי
עם · שר"ל העיר המלא' והרב' עם איכה ישבה בדד להעדרם
· אשר למות · למות · ואשר לרעב · לרעב · והנשארי' נמקו בעונם
והגלו בראש גולים · ובדד עין המקור · כמו חכמ': והנה היללה
השני' על העדר מתנת האלה' · כאומרו היתה כאלמנה רבתי
בגוים · כי שם רבתי · פה יובן על לשון גדולה · ע"ד ורב יעבוד
צעיר · ור"ל איכה אותה כנס' יש' המעוטר' בשם גדולה · כאומרו
ומי גוי גדול אשר לו אלהים וגו' · אשר השם ההוא נפל בגורלנו
להיותנו עם אלהי יעקב · המעוט' בגדול מכל אלהי' להיותו בורא
המציאות · ומעמידו ומפליא לעשו' · איכה היתה כאלמנה אשר
המר ממות שבר מפלגת' ויסיר מגביר' · והמשכיל יבין אומרו
כאלמנה · בכ"ף הדמיון · ולא אלמנה ממש · כי הוא להודיענו כי
לא נאבד' תקות יש' · ואחרי נמכר גאולה תהי' לנו · והנה היללה
הג' על העדר מתנ' הארץ · בכי היא לכל הארצו' · כאומרו איכה
שרתי במדינות היתה למס · והבן כי כאשר המין ישראל חל
עליו בתחלה מתנת הזרע · בהיותם בארץ מצרים · כאומרו
ובני יש' פרו וישרצו וגו' · ואח"כ מתנת האלהות במדבר על הר
סיני במתן תורה · ואח"כ מתנת הארץ בכניסת' אליה : ככה
באובדן אותן · שמרו הסדר הזה · וכל עומת שבאו · כן הלכו ·
ולכן הקדים ירמיה היללה רבתי עם · ואח"כ הילל רבתי
בגוים · ואח"כ שרתי במדינות · כפי סדר אבדתן · ולהיות כי
היללות הג' אשר אמרנו בעבור העדר הג' מתנות · ירבו
האנחה והבכי בלב המקונן · לכן רמז לג' בכיות · שהוא בכי
נפרד · לכל יללה · כאומרו בכה תבכ' בלילה · ודמעת' על לחיה
· שר"ל בכה על העדר מתנ' הזרע · תבכ' על העדר מתנת
האלהות · ודמעתה על לחיה · על העדר מתנ' הארץ : והבן
כי בשתי בכיות הראשונו' הזכיר היותם בלילה · להיותה אם
המחשכו' · ובטבע' לגדל השחור' שהיא סבת הבכי · להעדר
האור אשר הוא מטבע הנפש · אמ' במתנ' הג' מהעדר' מתנת
הארץ · והענינ' · ובדל' המשך להעדר ההו' · אשר הוא תכלית
כל הצרות · כי כלם קלי השכל · בהמצא בבית לחם ושמלה · מה
שאין כן צרת המסכנות אשר כל האחרות לאין יחשבו כנגד'
· ואמ' דמעתה על לחיה · כי הדמעות השכל כך מתמידות

כי תמיד הדמעה היא על הלחי · כי לא תפסק מעולם הבכי
ואפי' ביום · ולכן הסיר הבכי הג' הזה מגדר השני' אשר כללם
באומרו בכה תבכה בלילה · לאפוקי הג' כי יהיה אף ביום ·
ולהיו' כי הכאב המליל והבוכה מרוב דאגתו על הרו' ית נחם
בניחומי זולתו מאוהביו וסיע' מריעיהו שהם ב' מיני האוהבים
· המין הא' האוהב האמיתי המבק' להדיח מעל אוהבו הרע
המעותד אם יוכל ולקרב אליו הטו' ואמנם לא יגיע אל תכלית
שישים כל מגמתו על בכה והוא הנקר' האוהב בהחלט ; והמין
הב' אותו אשר כל כונתו וישעו וכל חפץ לא יהי' יומם ולילה כי
אם לחשוב מחשבות לקרב לאוהבו הטוב המשמח וזהו הנקרא
ריע · נגזר מן בנת לרועי מרחוק שרוצה לומר מחשבתי
יען כי כל חושיו וכל מחשבתו ינועים על בכה · וזהו כונת
ר' מאיר בפרק ו' מאבות באומרו כי אחד מהדברים אשר יזכה
בהם העוסק בתורה לשמה · הוא להקרא ריע ואהוב ·
ופירש אחר כך אהוב אוהב את המקום · ואוהב את הבריות
· והוא שאוהב את הגדול ממנו · ואת השוה אליו · אשר
האהבה תמצא בב' המינים האלו · כעבד לאדוניו · והאדם
אל חבירו ; עוד פירש ריע · משמח את המקום ומשמח את
הבריות · והוא כי אהבתו כ"כ לנאהב כי לא די שיבקש להרחיקו
מהנזק ולקרבו אל המועיל כי תמיד מחפש למצו' דרך לשמחו
· וכבר ידעתי כי השמחה היא בנפש · ויש לה מבוא
בהשגה נבואיית · ובקשת הניגון אלישע יוכיח · וכן
התיחס אל האלוה באומרו שהשמחה במעונו · לכן ספר
המקונן הוה על האוה כי בכת כנסת יש' הגיעה עד כה ·
לבלתי המצא לה מנחם ומשיב נפשה לא מאוהבי' המוחלטים
· ולא מריעיה המיוחדים · ורעה עוד מזאת כי נוספו
גם הם על שונאיה להעלותה מארצה · באופן כי הם שלש
מאויבים ב' שוללים מהעדר נחמת האוהב ונחמת הריע
· ואחד חיובי · והוא להיותם שניהם לה לאויבים · וזהו
אומרו אין לה מנחם מכל אוהביה כל ריעיה בגדו בה ·
ויחס הבגידה לריע · להיותו היותר מחוייב כפי טבעו
לנחם והשלישי' היו לה לאויבים : גלתה יהודה מעוני
וגומר להיות כי העונש החל על החוטא יהיה על שלש
סוגים כפי החטא · כי העבד היקר ונכבד בעיני אדוניו
וכל טובו בידו אשר יחטא ואשם אם החטא לא יהיה מהגדולים
יהיה עונשו על מרי' שיאבד רצון קונו · ולא יהיה
עוד רצוי אליו וזקן ביתו ובן משקו · האמנם ישוב כאחד
האדם : ואם יהיה גדול עונו מנשוא · לא די שיאבד
רצון קונו כי ישפוך עליו חרונו · ויקח את כל אשר
לו · ויתנו ביתו ויחרימהו מלא · ואם יוכל אדוניו לקנותו
במימון רב להסיר מעליו ראשו או לתלותו לעיני השמש
לקלון לו ולכל משפחתו יהיה לו למשיב נפש · ואם יהיה
עונו כמנע הסליחה אליו לרוב גודלו לא די שיאבד הרצון
ויחול עליו החרון · כי יתוסף עליו רעה על רעה כי אדוניו
יקח את כל אשר לו ויפקיד על ביתו אויבו ושונאו מימי
קדם כאשר עשה אחשורוש אשר הפקיד מרדכי על בית
המן אחרי שופכו עליו חרונו · אשר היא צרה גדולה
ובלתי אפשרית ההסתפקות מראות שמחת האויב על
הצרה הבאה וכל שכן בשסב הוא אדונו ופטרונו · ולכן
כשחטאו ישראל חטאה גדולה בעגל · בהיות האיש משה על
ההר לקחת הלוחות · אמר לו יתברך שתי דבורים זה אחר
זה בלי הפסק ושמיעת תשובת משה אליהם · היינו וידבר ה' אל
משה לך רד כי שחת עמך וגומר · ר"ל כי בהיות שמעלתך
למעלתם · ועתה אבדו רצוני כי איני אתם כתמול
שלשם לאומרם לעגל אלה אלהיך ישראל · לכן רד מגדולתך
· ושנית ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם
קשה עורף הוא ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם · ור"ל
כי לא די להם לעונם חטאם אבדתם רצוני · ושישובו להיות
כשאר האומות · כי הם חייבים עוד החרון והכליון לרוב
המרי · ואז איש האלהים בטרם רדתו מן ההר · לא שב
תשובה לקונו על אבדת הרצון כי לא היה העת מוכן לכך ·
אכן בקש בתפלתו להסיר העונש המר מהחרון מעל עמו
· וכאומרו ויחל משה את פני ה' אלהיו וגו' · ויעתר לו ה'
כאומרו וינחם ה' על הרעה וגו' · ואחרי רדתו מן ההר ושברו
הלוחות תחת ההר · והשקותו את בני ישראל מעפירת העגל
לבודקם כסוטה · וחרות אפו באהרן אחיו · על אשר לא מיחה
בידם · וקרבו אליו בני לוי לנקום נקמת העגל · בקש
להתפלל אל ה' על רצונו האלהי הנאבד ולהשיב העטרה
ליושנה · והוא אומרו ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם
חטאתם חטאה גדולה ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה
בעד חטאתכם ושב אל ה' בתפלה ובוידוי על חטא עמו לאמר
אנא חטא העם הזה חטאה גדולה · ואחר כך דבר אתו משפט
באומרו ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך
וגו' · כבן בית האלהים ועבדו בחירו · ואחר כך הלך בדבריו
ממדרגה אל מדרגה עד אשר אמר אליו אם אין פניך
הולכים אל תעלנו מזה · ובמה יודע איפה כי מצאתי חן
בעיניך וגומר ונפלינו אני ועמך וגומר וגם לזה השיבו קונו
באומרו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מצאת חן
בעיני · ולא די כי מנע החרון מעל עמו כי החזיר אליהם
רצון כבראשונה · לכן המקונן ירמיה ספר אל
השלש עונשים האלו על כנסת ישראל · ואמר כל אחד מהם
הגיד החטא אשר סבב העונש ההוא · והנה כנגד העונש
הראשון והוא אבדת הרצון אמר גלתה יהודה · שרוצה לומר
עם יהודה אשר היה מיושב על אדמת הקדש · גלה ממנה
· והוא כעבד הדר בחצר אדוניו ואהוב וקרוב אליו ·
ולחטאו נגלה מהחצר ההוא ולא יראו פניו עוד שמה · כי
אבד רצון אדוניו · ואחר כך ספר שסבת העונש הזה שהיה
לשתי עונות · והוא אומרו מעוני ומרוב עבודה · ורוצה
לומר מעוני כי עבר על רצון קונו האומר כל אלמנה ויתום
לא תענון · ואפילו אלמנתו של מלך להיותם מדוכאי לב ·
כי אם ענה תענה אותו ושמעתי וגומר · והם רשעי ישראל
היו מענים כלם · ולא שמו כבוד קונם נגד עיניהם ולכן
אבדו רצונו · ורוצה לומר מרוב עבודה · יען כי בטלו
מצות קונם שאומר כי לי בני ישראל עבדים · עבדי הם ולא
עבדים לזולתי · ולכן צוה כי תקנה עבד עברי שש שנים
יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם · כשני שכר שכיר יהיה
העבד עם אדוניו · כי אחיכם בני ישראל איש באחיו לא
תרדו בו בפרך · מה שהוא ההפך בשאר האומות כי לעולם
בהם תעבודו · והם רשעי ישראל היו משועבדים אחיהם
לעיני השמש · ובפרך · והוא אומרו ומרוב עבודה · עוד אמר
היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח · כי בא לפרש הגלות שגלתה
יהודה כנגד הב' עונות מהעוני ומהרוב עבודה איך היה ·
ואמר כי כנגד מאן דסליק מיניה · והוא ששעבדו אחיה' וברוב
עבודה · גם היא ישבה בגוים בגלו' ועבדות ; וכנגד העוני
שיתום לא ישפוטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם · אמ' כי גם היא
לא מצא' מנוח בין הגוים ההם לרוב העוני שענו אותה · עוד
אמ' כל רודפיה השיגוה בין המצרי' · ולא תחשוב כי היה יכול
העב' היש' לנוס מפני אדוניו המעב' אותו אל מקו' אשר יהיה

שמה הרוח ממלך או שר אחר לקבלו ולהק' מעלין עולו · כי היה מהנמנע להיות כי קלו רודפיה מנשרי שמים · ואף כי הישרא' לקלות מרוצתו יגיע עד תחום ומצר אוהבו הרוצה להצילו ולהקל מעלין עולו רודפיו השיגוהו שם וילכדוהו · וזה בהשגחה פרטית לרוב גודל חטאם ׃ דרכי ציון אבלות וגו' ולהיות כי בטלו עליית הרגל בעבודת הבחירה · אשר למען זה דרכי ציון השמחות תמיד לרוב עם הדרת מלך מהעולי רגלי' בשמחה ובטוב לבב מרוב כל · עתה הם אבלות מבלי באי מועד · וכן שערי ציון הפתוחים תמיד לרוחה לקבלם בשמחה ובסבר פנים יפות · עתה הם שוממין · וכן כהניה המקבלי' קרבנותיה ומקריבין אותם בשמח' ולוקחי' את חלקם מהשלמים · ועתה הוא בהפך כי הם נאנחי' · לכן בעונם זה בתולותי' נוגות והיא מר לה · ר"ל אל עליה חרון אף האחרי אבדת רבונו · ואפי' הבתול' אשר בטבע בלתי מקבלו' היגון משו' דבר · להיותן בטבען דורשות השמחות וגיל · היה כ"כ המהירות מהגלות כי אפי' המה היו נוגות · וכ"ש השאר ׃ היו צריה לראש וגו' ר"ל כי אל על כנסת יש' העונש השלישי והוא שמחת האויב · כי היו צריה לראש · ובמקום שהיו צריהם זה כמאז תחתם · היו עתה לקצין וראש להם ׃ ואויביה שלו כי לא די להם אשר השיגו מהכבוד נגד יש' · כי גם הם שלוים ושקטים ממלחמות אחרות באופן כי שמחת' שלימה · והעונש הזה המר והנמהר אל עליהם · כי ה' הוגה על רוב פשעיה · ש"ל כי קונה הרדיפה ושמח את אויבה במפלת' והוסיף יגון על יגונה לעונש פשעי' אשר פשעה · ולכן אפי' עולליה שהם הקטנים הלכו שבי לפני צר · ויצא מן בת ציון כל הדרה · והם זקני העם ושוטריו הנאמר עליה' והדרת פני זקן · והיו שריה והם הרודים בעם והחזקים כראי מוצק · העושים נוראות בעת המלחמ' כאילים שלא מצאו מרעה · שהולכים בלי כח לפני רודף · ובזה נשלם החלק הראשון מן הקינ' שהוא הבכי והתחיל בחלק האחרון והוא ההספ' מזוכרו בימי הרע' הטובות היו לה מימי קדם · ויען כי ימי הרעה הם שלשה כאשר אמרנו · והם זמן אבדת הרבון · וזמן חול החרון וזמן שמחת האויב · לכן זכר ההספד וזכירת הטובות קודמות בכל אחד מהזמנים הרעים הנזכרים · באומרו זכרה ירושלם וגו' · שרוצה לומר זכרה ירושלם כל מחמודיה אשר היו לה בימי קדם · והוא הזכרת כל הטובות ׃ בימי עניה ומרודיה · והוא בזמן אבדת הרבון · וכן זכרה ירושלם הטובות הנז' · בנפול עמה ביד צר והוא בזמן חול עליה החרון אלהי · וכן זכרה אותו · בחול עליה הצרה השלישית משמחת האויב בשראוה צרים ושחקו על משבתיה · משבת משוש גילה חגה חדשה ומועדה ׃ חטא חטאה וגומר · תוך ההספד זכר המקונן כי הכירה כנסת ישר' בוא הצרות על רוב חטאתיה · ולא כבראשונה שהיתה אומרת מקרה בלתי טהור הוא ולית דין ולית דיין · וזהו אומרו גם זכרה ירושלם כי בעבור שחטא חטאה ע"כ בא לה הצרה הראשונה מאבדת הרבון מקונה · בגלות המר והוא אומרו על כן לנידה היתה על דרך נע ונד תהיה בארץ · וכן בעבור לעונם החטא ההוא בא אליה הצרה השנית משמחת האויב והוא אומרו כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה · שרוצה לומר כי פעמים רבות יכובדו אנשים הנראים מחוץ בעלי מדות וטובי לב · ובקרבם ישימו ארבם · ואם יתגלה ערות לבם הרע · ומרמת פיהם יזולזלו ממכבדיהם · כי בסור המסך וישור המסוכך ככה כנסת ישראל הנכבדת מזולתה מן העמים להקראה עם ה' · בראות האומות כי שרו מהר מן הדרך אשר צוה קונם · ובהגלות ערות עונם ואשמם הקשה הזילוה · וכן באה אליה הצרה השלישית והיא חול החרון האלהי באומרו גם היא נאנחה · על דרך ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו · והוא מרוב מרירות הגלות · והכן כי בסיפור הקודם הקדים אבדת הרבון לחול החרון ואחריו קשה מאד שמחת האויב · והוא הסדר הנכון כפי זמן חול הצרות · ועתה שינה והקדים שמחת האויב לחול החרון · להיות כי יש אנשים שאוהבים הערב הנמשך מן הנפש הבוטחת · מן הכבוד הנמשך מהנפש המרגשת · ולכן אינם מרגישים בקלון הנמשך להם משמחת אויביהם על צרתם · בהרגשם הצרה עצמה מאבדת ממונם והעדר הערב מהם בחול עליהם הכליה והחרון · והם רוב האנשים · ויש אנשים אחרים אשר יבטערו יותר על שמחת האויב לאהבתם הכבוד ולא ירגישו בצער ומות להמלט מהקלון ההוא על דרך שעשו שאול ובניו כי למען לא ישמחו הפלישתים הערלים בתפשם חיים קבלו עליהם בשמחה המר ממות · להרוג את עצמם בידיהם ובמיתה משונה · ובחרו במות הבחיריית מלחיות בחיי השעבוד והקלון · ולפי שזכרה ירושלם בוא אלה הצרות האלה שלשתם לפי שחטא חטאה עשתה תשובה ושבה אחור ממעשיה הרעים · וזהו אומרו ותשב אחור ׃

טומאתה בשוליה וגומ' רוצה לומר יען כי לפי אשר הקדמנו הנאהב יקלו באביו בניחומי אוהביו · ושיעת מריעהו · וכנסת ישר' ירידתה והשפלתה הגיעה לבלתי המצא לה מנחם מכל אוהביה · סיפר כי זכרה ירושלם בו ויען כי טומאתה בשוליה לא זכרה אחריתה · לכן ותרד פלאים · ורוצה לומ' טומאתה בשוליה · כי יש שני מיני מנאפות · האחת החוטאת תמיד ואמנם לא הסירה מעליה את מסוה הבושה הטבעית · ובמסתרים תבעל מהנקי' אשר לכדתו ברשתה · האמנם בעד היות טומאת נדתה בשולי מלבושיה היא נזהרת · ויש מין שני והן הנקראות זונות מפורסמות בלתי בושות מאלהים ואנשים · אשר כל אחת מהן עושות מעשיהם בפרסום · ובהיות טומאתה בשוליה · ובבלתי זכרה אחריתה כי מרה תהיה באחרונה · ועתה המקונן אומר כי זכרה ירושלם · כי להיותה דומה בחטאתיה למפורסמת בלתי נזהרת מטומאת שוליה · לכן ותרד פלאים שרוצה לומר ירדה ירידה נפלאת מאד · אשר כל שומעיה תצלנה שתי אזניו · והיא לבלתי המצא לה מנחם · כי שרתי במדינות וגברת ממלכות לבוא בשפל התחתונה עד הלום להעדר מנחם שינחמה · הוא דבר נפלא ועונש השגחיי רחוק מן הטבע · ולכן אחרי הכירה חול עליה השלם צרות הנזכרות לעונש חטאתיה בזונה פותה אין לב · והעדר המנחם לה על צרותיה הנזכרות אשר אין אחריה צרה גדולה ממנה · לעונש עשות חטאתיה הנזכרות בפרסום ובמנאפת אשר בהיות טומאת נדתה בשוליה תבעלי ממנאפיה · הצדיקה עליה את הדין וצעקה אל קונה לאמר ראה ה' את עניי כי הגדיל אויב וידו פרש צר וגומר ש"ל ראה ה' את עוניי כי הגדיל אויב עלי את מכותיו עד כי נלאתי נשוא · ואם לא תראה בעוני אמתך לרוב חטאי · ראה כי הגדיל עלי אויב שהוא אויב וצר גם לך שהם עמון ומואב אשר מחית את שמם בספרך אשר כתבת לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' · עתה בצרתי בראותם כי באו שאר הגויים בנחלתך טמאו את היכל קדשך העזו פניהם לפשוט ידם

בספר

בספ׳ תורתך הנקר׳ מחמד עולם להיות דבריו נחמדי׳ מזהב
ומפז רב · וכאומרו בן הדד לאחאב המלך כי אם כעת מחר
אשלח את עבדי והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו ·
אשר הוא ספר התור׳ כי הכס׳ והזהב אשר שם בתחלה נתונים
נתונים המה לו בתשובת אחאב למלאכיו · וזה כדי למחות
מספרך הלאו ההוא אשר כנגד׳ · וטעם הפסוק כן ראה ה׳ כי
ידו פרש הצר אשר ביותה לא יבואו בקהל לך · על כל
מחמודיה בדי למחות הלאו ההוא · וזה אחרי ראותו כי שאר
גוים באו מקדשה · כל עמה נאנחי׳ וגו׳ · לפי שאמר לעיל
כי לזכרה שלעונם חטאה חטא עליה צרת החרון וכאמרו גם
היא נאנחה · לפיכך ותשב אחור מתעשיה הרעים · עוד
אמר דומה לנו׳ ראה ה׳ והביטה היותי מכרת כי לפי שהייתי
זוללה והוא חטא משפטו מות כמפורש׳ מבן סורר ומורה · ע״כ
באה לי הצרה הזאת האחר׳ להיות החרון והאנחה האמור׳ בכ״ב
מהגורל כי כל עמה נאנחים ומבקשים לחם · ואפי׳ העשירים
שבהם נתנו מחמדיהם והם בניהם הנעימי׳ והנחמדי׳ נתנום
באוכל היינו כי הרגום ובשלום להשיב נפש׳ כאשר ספר יוסף
ן׳ גוריון מהגבר׳ מרים מסועי יהודה שבאת לירושלם בעושר
גדול עם בן קטן נעים ונחמד ולרוב הרע׳ שחט אותו לפניה
ואכלה הקרב והכרע׳ ולהשמ׳ למרחוק ריח הצלי אם מתרורי׳
באו הפריצי׳ ואכלו עמה את הנותר מן הבשר ההיא · וכן אם
דואג בן יוסף שהית׳ אמו מודדתו בטפחי׳ בכל יום לתת זהב
לבי׳ המקדש לפי מה שהיה גדל ולבסוף אכלו · וזהו אומרו כל
עמה נאנחים עד כי הייתי זוללה : לא אליכם כל עוברי דרך
וגו׳ · ידוע כי דרך העולם שמנחמי הנכא׳ הם המדברי׳ תמיד
וחוזרי׳ ומדברי׳ כדי לישב את לבו ולנחמו · כי לנכאב אין פה
ואין לשון · וכן מצינו ברועי איוב כי הם המדברים · ומעט
מזער לא כביר היה דבורו או לענות פעם מה לניחומם · או
לבכות ולהאנח על רוב צרתו · אבל כנסת יש׳ הנעדר׳ מנחם
היתה צריכ׳ היא בעצמ׳ לקרוא למנחמי׳ ולעוברי דרך שישבו
אתה לשמוע את אנחת׳ ובכיתה על רוב צרותיה ולכן סיפר
כי היא קורא׳ לעוברי דרך · ולמען יבואו אבלה מכרכת׳ בקול
גדול לאמר יהי רצון שלא יקרה אליכם כאשר קרה לי · ואכא
בואו אבלי והביטו בעיניכ׳ · וראו בעין שכליכ׳ אם יש מכאוב
כמכאובי שהוא רמז ל׳ מתנ׳ הארץ : אשר עולל לי · נגזר מן
רע מעללים · והוא רמז למתנת הזרע ולכן אמר לי · שר״ל
בגופי למעט זרעי · אשר למות למות וגומר : אשר הוגה ה׳
ביום חרון אפו · והוא רמז למתנ׳ האלהות כי יסף יגון על יגוני
בהפריד מעלי שכינתו · ואבדית ג׳ המתנו׳ אלו היה ביום אחד
והוא ביו׳ חרון אפו אשר היא צרת חול החרון אחרי אבד׳ הרבון
: ממרום שלח אש וגו׳ בא לפר׳ לעוברי דרך הג׳ רמיזו׳ מאבדת
הג׳ מתנו׳ אשר רמז · וכנגד אומר׳ אם יש מכאוב כמכאובי ספר
ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה לשון רידוי ושביר׳ · ר״ל מן
שמים נלחמו עם ערי הבצורות בשמים · הדומות לעצמות
הקשים אשר בגוף האדם · ובכבוש האויבי׳ · וכתרגו׳ מן שמיא
שלח אשתא בכרכי תקיפין וכבש יתהון · וכנגד השנית אשר
אמר אשר עולל לי · ספר כי פרש רשת לרגלי וגו׳ שר״ל כי
הנשארים מחרב האויב אשר היו יכולי׳ לברוח או מן המות או
מן הגלות · היה נראה כאלו ממרום היתה נפרש׳ רשת לרגלי
אשר היה׳ משיבני אחור · באופן כי הייתי נהרג׳ בחרב האויב
והוא אומרו נתנני שוממה · כי הגוף בלתי הנפש הוא שומם ·
או כי הייתי בראש גולים ועומדת כל היום דוה ונכאב׳ בעול
גלותם · וכנגד השלישי׳ אשר אמר כי הוגה ה׳ ביום חרון אפו ·
ספר בי נשקד עול פשעי בידו וגו׳ והוא מגזרת וישקוד ה׳ על

הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה׳ אלהינו כדניאל · שעניינו ענין
המהירות וההשתדלות וההתמדה על הדבר · ור״ל העול
מהרעה הבאה על הפשעים נשקד בידו של הקב״ה שמהר
להכביד העול ההוא ומתמידו · וזה לרוב הפשעים שהיו כ״כ
שישתרגו ויעלו על צוארי · כגפן הפורחת ועולת נצה אשר
שריגיה עלו למעלה ראש · והוא אבד׳ המתנ׳ אלהית · ולהיות
כי כח כנסת ישראל הוא הדיבוק אלהי · כאומרו בויהי עקב
השמר לך פן תשכח את ה׳ אלהיך וגו׳ פן תאכל ושבעת ובתי׳
תבנה וגו׳ · ורם לבבך ושכחת את ה׳ אלהיך וגו׳ · ואמרת
כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה · וזכרת את ה׳ אלהיך
כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל · הנך רואה בעיניך כי
כח במין ישראלי · הוא הדיבוק באלוה יתברך · וזהו אומרו
הכשיל כחי שרוצה לומר הלא על כי אין אלהי בקרבי
מצאוני כל הרעות האלה · וכחי אשר היהי לי בשכבר לעזר
· עתה הוא הכשילני ולהיות כי במין ישראלי רבו כמו רבו
הפורצים גדר העבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים
אשר על שלשת׳ חייב האדם ימ׳ ליהרג ואל יעבור וחרון ה׳ יבוא
על שלשתם לכן אמר כנגד הע״ז להמירי קוני בעץ ואבן
נתנני ה׳ בידי לא אוכל קום והוא האויב וכנגד השפיכו׳ דמים
הנעשה מאבירי העם המושלים והרודים בהם · אמ׳ סלה כל
אבירי ה׳ בקרבי · שר״ל רמסם מלשון סולו המסלה : וכנגד
הגילוי עריות הנעשה מבחורי יש׳ ובתולותיו · אמ׳ קרא עלי
מועד לשבו׳ בחורי ר״ל שיעד גייסות לבוא ליום מועד להומם
ולהורגם · וגת דרך ה׳ לבתולת בת יהודה ר״ל שדרכן והוציא
מהן נפשם בדמם כבאת היין בדריכ׳ הענבים בגת · והבן כי
בשלשתם הזכיר שם ה׳ באדני להעירנו כי חרון אפו ממידת
דינו בא על שלשתם והו׳ אומרו נתנני אדני סלה כל אבירי ה׳
גת דרך ה׳ : על אלה אני בוכיה וגו׳ אחרי אשר סיפר המקונן
ספרו הנכאב לעוברי דרך בג׳ יללות אבדתו הג׳ מתנו׳ · עוד
ספר להם היותה בוכה ג׳ בכיות על ג׳ צרות גדולו׳ נוספות
על הראשונות והוא העדר הג׳ מיני מנחמי׳ אשר הם האוהב
והריע ורעה משניהם נוספם על שונאיהם והתאחדם לעם
אחד להרע להם · וזהו אומרו על אלה אני בוכיה עיני עיני
יורדה מים · הבכי הא׳ להיו׳ כי רחק ממני מנחם כאומרו לעיל
אין לה מנחם מכל אוהבי׳ : והבכי הב׳ כי רחק ממני משיב
נפשי כאומרו שם כל ריעיה בגדו בה · כי ריע הוא האוהב
הנפשיי וכאש׳ ספרנו : והבכי הג׳ להיות בני שוממים כי גבר
אויב כאומרו שם היו לה לאויבי׳ כי בהתוסף אוהבי האדם על
שונאיו להרע לו יגברו יותר האויבים בתוספת הה׳ ולא די
שאוהביו לא יהיו לו לעזר כי יהיו לו לפוקה ולמכשול בעוזרם
לאויביהם : פרשה ציון בידיה וגו׳ ספר כי זולת ספרם׳ ציון
בידיה במנהג הבוכים ומספידים על כי אין מנחם לה · עוד
פרשה יותר ויותר על הצרה הג׳ הבאה אחרי אבדת הרבון
וחול החרון שהוא שמחת האויב וזהו אומרו פרשה ציון על כי
צוה ה׳ שצריו שהם סביביו ליעקב והשכנים אליו · אשר מימי
קדם היו עבדיו ומשועבדיו · צוה עתה להיו׳ ירושלם לנדה
ביניהם היינו להיות׳ נדים וגולים תחתיהם שאם היה הגלות
תחת גוים הרחוקים מהם אשר לא היו עבדים אליהם מתמול
שלשום לא היתה הצרה כ״כ גדולה : צדיק הוא ה׳ וגומר
הוא צידוק הדין מהנכאב המצדיק דינו על מכאוביו באומרו
צדיק הוא ה׳ באשר ענשני יען כי פיהו מריתי · עוד אמר
שמעו נא כל העמים וגו׳ שר״ל וכבן אתם העמים כשתשמעו
מכאובי תראו בעין שכליכ׳ היות הסב׳ על רוב מריי ופשעי ·
ולהיות המכאוב הג׳ נחלק לשלש כאשר אמרנו היינו אבדת

הרצון וחול החרון · ושמחת האויב · ונוסף עליהם רעה מהעדר המנחם · בא לרמוז פעם אחרת · וכנגד אבדת הרצון אמר בתולותי ובחורי הלכו בשבי · ואת״ איך אפשר היות גלותם כללי · כי הוא מהנמנע שלא יהיו לאנשים מה אהובים או קרובים אשר בעת צרתם ינוסו אליהם וינצלו · וגם יש׳ בחירי אל אשר כל רואיהם בשכבר הכירום היות׳ זרע ברך ה׳ · ולכן היה מהמחוייב המצא להם עמים אהובים או קרובים אשר בעת צרתם קצתם ינצלו בצילם ותחת כנפיהם יחסו · לכן פירש לאמר ירידתי היה כ״כ גדולה כי קראתי למאהבי והם זרע ישמעאל קרובי · והמה רימוני והיו בעוכרי · באופן הלא כי כהני וזקני והם ראשי העם ושוטריו · אשר בעיר גועו והיו מתי רעב כי בקשו אוכל למו להשיב את נפשם · ואיכנו כי הרעב כבד בארץ · ברחו מפני זלעפות הרעב והלכו לישמעאל אחיהם · והיו יוצאים לקראתם לקבלם בסבר פנים יפות · ומראים עצמם כאוהבים על צרתם · ובקרבם ישימו אורבם · והיו מוציאים להם מיני מלוחים ונודות נפוחים · כסבורים שהיו יין והיו אוכלים מן המלוח ומתאים ורוצים לשתות · וכשהיו מתירים הנוד בין שיניהם · היתה הרוח נכנסת במעיהם · והיו נכווים לנפיחתם והיה נהפך לבם בקרבם מרוב הצירי׳ והיו מתים · וזהו אומרו ראה ה׳ כי צר לי בצרת נודו ישמעאל אחי אשר רמני · כי מעי חמרמרו ונכווו ונהפך לבי בקרבי ונכל זה היה כי מרה מריתי · שר״ל הגלות היה על המרי באומרו צדיק הוא ה׳ כי פיהו מריתי · והכפל צרה על צרה היה גמול הוסיפי מרי על מרי · ומדה כנגד מדה שלם לי קוני · וזולת מות הרעב אשר היה בבית · ומות הנודות הנפוחי׳ מהישמעאלי׳ · עוד היתה מות שלישית · כי מחוץ שכלה חרב האויב במות מהרעב שהיה בבית · ועל המות מהנודות הנפוחי׳ הנז׳ אמר הפייטן ספרדי זכור ה׳ לשמוני׳ אלף אצילי׳ · אשר ברחו והלכו לישמעאלים · ועת ראום תקעו אהלי׳ · עם מאכל ונפוחים הבלים · ובצמא חשקום תבלי מים · וכנגד השלש צרות אחרות אמר שמעו כי נאנחה וגומ׳ שר״ל כי באה אליה צרת שמחת האויב יען כי שמועה שמעו אל הלקח מתוכי שמחה וגיל והיותי נאנחה והוא צרת חול החרון · ואל ההעדר מתוכי מנחם שהו׳ התוספת צרה · ולכן שמחו שמחה גדולה · וזהו אומרו שמעו כי נאנחה אנכי שהוא חול החרון · אין מנחם לי כל אויבי שמעו רעתי והוא הרעה חולה והווה על הווה מהעדר המנחם לנכאב · ולכן ששו · והבן כי אמר שתי פעמי׳ שמעו · באומרו שמעו כי נאנחה · שמעו רעתי · לרמוז לשני מיני הצרות · ולשנית שהוא העדר המנחם תארה בשם רעה בהחלט באומרו שמעו רעתי להיותו דבר בלתי אפשר הסבל ומכה טריה · עוד הצדיק דינו שלישית באומרו כי אתה עשית · שר״ל לא אומר עוד כאשר אמרתי עד כה · כי הצרות הבאות לי יום יום שהיו מקריות וכדרך כל הארץ והייתי הולך עמך ה׳ אלהי בקרי · רק אכיר ואודיע לכל כי מידך באו אלינו כל הצרות האלו לרוב פשעינו · ולהיו׳ כי בפרשת התשובה באתם נצבים הבטיחנו האלוה ית׳ שאם ימצא איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה מעם ה׳ אלהינו שלא יאבה ה׳ סלוח לו · ואז יעשן אף ה׳ באיש ההוא · ויאבד רצונו · ויחול עליו חרונו · ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר תורת משה · באופן שיאמרו כל הגוים על מה עשה ה׳ ככה לארץ הזאת ומה חרי האף וגומ׳ · ואחרי בוא עלינו לעונם חטאו כל הדברי׳ האלה · אם ישוב עד ה׳ אלהיו וישמע בקולו ושוב אף ה׳ ויושיב את שבותו וירחמהו · ואם יהיה נדחו מקצה השמים משם יקבץ אותו ויושיבהו על כנו כמשפט

הראשון ונג׳ ועוד ינקום נקמתו מאויביו הגולי׳ אותו · ויתן ה״ אלהיו את כל האלו׳ האלה על אויביו ועל שונאיו אשר רדפוהו · לכן אומרת כנסת יש׳ ה׳ אלהי׳ בהיות כי נתקיימו כל דבריך עד כה שלרוב פשעי ולהפנו׳ לבבי מעמך רבצו בי כל האלות הכתובות בספרך אשר כתבת · עתה אשר הכרתי פשעי ואתודה עליהם · ואכיר בוא הצרו׳ עלי לעונם ולא במקרה · עליך לקיי׳ את הבטחתך אשר הבטחתני לאחר׳ תודה ויצוו׳ ירוחם · ושתתן כל האלו׳ אשר באו אלי על שונאי ויהיו כמוני · וזהו אומרו הבאת יום קראת ויהיו כמוני · שר״ל מי יתן שהיית מביא היום אשר קראת בספרך להיותם נכאבי׳ כמוני כאשר אמרנו · ותבוא כל רעתם לפניך ועולל למו כאשר עוללת לי על כל פשעי · כי לעונם רבו׳ אנחותי · ובעד השלש צרו׳ מאבדת הרצון · וחול החרון · ושמחת האויב ולבי דוי לתוספת צרה מהעדר המנחם המדבר על לב הנכאב ·

איכה יעיב באפו ה׳ וגו׳ זאת היא הקינ׳ השנית שכתב ירמיה על צרות יש׳ ופירושה ככה · להיות כי כאשר אמרנו הצרו׳ יהיו על שלשה פנים הא׳ אבידת הרצון · והב׳ חול החרון · והג׳ שמחת האויב · ולהיו׳ כי בקינה הקודמת הייליל שלשה יללו׳ על אבדן יש׳ השלש מתנו׳ · וכאשר פירשנו · עוד הוסיף שנית בקינה הזאת להיליל השלש יללות ההן · שלש פעמי׳ · היינו פעם א׳ ככל א׳ מהצרו׳ השלש׳ אשר זכרנו · והנה הייליל הג׳ יללות הנז׳ בצרת אבדת הרצון והיא הקלה שבכלן באומרו איכה יעיב באפו ה׳ וגו׳ שר״ל איכה החשיך ה׳ באפו את בת ציון המלאה לה זרע קדש · ויעיב נגזר מן שמי׳ התקדרו בעבי׳ והוא כנגד מתנת הזרע וכאומרו לעיל איכה ישבה בדד העיר רבתי עם · עוד אמר איכה השליך משמי׳ ארץ תפארת יש׳ ר״ל ארץ הצבי והתפארת לעם ישראל איכה השליכ׳ מעל פניו וממכון שבתו מן השמי׳ · והוא כנגד מתנת הארץ · וכאומרו לעיל שרתי במדינות היתה למס · עוד אמ׳ ולא זכר הדום רגליו ביום אפו · והוא בית המקד׳ עכ״ר אומרו השמי׳ כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית תבנו לשמי איזה מקו׳ מנוחתי · והוא כנגד מתנת האלהו׳ וכאומרו לעיל היתה כאלמנה רבתי בגוים · ואחרי הזכירו הג׳ יללות בצרת אבדת הרצון · עוד זכרם שנית בצרת חול החרון והוא גדולה מהראשונ׳ · וכנגד מתנת הזרע אשר אמ׳ בתחלה כי החשיך ה׳ את בת ציון · עתה הוסיף צרה לאמר כי בלע ה׳ ולא חמל את כל נאות יעקב · וזכר כי בלעם והשחיתם לזרע יש׳ ובלי חמלה ולכלם וזהו אומרו את כל נאות יעקב · וכנגד מתנת הארץ אשר אמ׳ כי השליכה מעל פניו מן השמי׳ · הוסיף צרה לאמ׳ כי עתה בחרון אפו ובעברתו הרס מבצרי בת יהודה והגיעם לארץ · וכנגד מתנת האלהו׳ · אשר אמ׳ ששכח הדום רגליו ולא זכרו אתו עוד כימי קדם קדמתא · ספר עתה כי חלל ממלכה ושריה · שר״ל ממלכת השוה מלמעלה על המין יש׳ · וממלכת מטטרון ושאר מלאכי מעלה סניגורי עם יש׳ · חילל האלוה ית׳ לבל יהיו עוד מנהיגם ולא יקראו עוד על שמם · ואחרי הזכירו הג׳ יללות הנז׳ בצרת חול החרון עוד הזכירם שלישית בצרת שמחת האויב · וכנגד מתנת הארץ אמ׳ גדע בחרי אף כל קרן יש׳ · ר״ל כי זולת מה שהאלוה ית׳ שבר בחרון אפו כל מלכות יש׳ במות וברעב ובמגפה · עוד המיתם בחרב אויבם · ואשר היה דרכו להושיע ימינו בפני האויב המכה את עמו באומרו ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה יש׳ · וילך מאחריהם לקבל החצי׳ והבליסטראות של המצריים · עתה היה משיב אחור ימינו מפניה׳ · ומניחם לעשו׳ כרצונם · באופן כי המו׳ היה נבער ביעקב כשלהבת

אש האוכלת

אם האוכלת מסביב כי מחוץ תשכל חרב האוי׳ובחדר׳אימת הרעב והמגפ׳. ולא די שהשי״ת השיב אחור ימינו ולא עזרם כבתחלה. כי אדרבא נוסף על שונאיהם. והוא בעצמו דרך קשתו כנגד׳כאויב. ונצב ימינו כצר. והרג כל מחמדי עין. ובאוהל בת ציון שפך חמתו אשר היא כאש. וכנגד מתנת הארץ שפ׳כי היה ה׳כאוי׳לבלע את יש׳. ולבלע כל ארמנותי׳. ושיחת מבצריו באופן שאבדת הארץ הרבה תאניה ואניה וגלות וטלטול. וכנגד מתנת האלוהות אמר ויחמוס כגן שכו וגו׳. ר״ל בית המקדש הנקרא שכה כאומרו נודע ביהודה אלהי׳ בישר׳גדול שמו ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון. שר״ל שם האלהים ונפלאותיו הנקראות גדולות להמשכ׳ מהגדול על כל אלהים. מתי נודע ביהודה ובישר׳בשימצא קיים בירושלם סוכו והוא בית המקדש. ומעונתו והוא בית קדשי הקדשים בציון. וזהו אומרו שהשי״ת כרת סוכו והוא בית מקדשו. כגנן אשר בחמתו כורת גנו. להיותו בלתי מוליד במחים טובי המאכל והריח. וכן שחת מועדו והו׳אהל מועד. ושכח ה׳בציון מועד ושבת וינאץ בזע׳אפו מלך וכהן. וזנח ה׳מזבחו. ונאר מקדשו שר״ל בטלו והסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה. וקול נתנו בבית ה׳כי׳מועד בקול השמחה הרגיל להשמע ביום מועד וביום שמחת בית השואב׳. כן נשמע שם עתה משמח׳האויב. וזה יען כי חשב ה׳. ועלה במחשבתו להשחית חומת בת ציון לרוב פשעיה. ונטה קו תוהו להשחיתה כאמר ונטה בסרוכים ליסד בנין מה. ולא השיב ידו מבלע. ולא נתחרט. ולכן ויאבל חיל וחומ׳יחדיו אומללו. הן אמת כי שערי בית המקדש אשר שמעו לקול הקוראים אותם בשם ה׳אל עולם כאומרו נעים זמירו׳שאו שערים ראשיכ׳והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד. ונפתחו לכבוד קונם ומקביאם. לא נאבדו ביד אויב כי טבעו בארץ׳. מה שלא זכו לכך בריחי׳המעמידי׳ אותם השערים אז סגורים. כי אדרבא אבד ושבר בריחיה כי נאבדו לכהן עוד בבית ה׳. וגם שם בארץ גלות׳לא זכו להיות עוד כלי רק כברזל הנשב׳אשר נאבד ממנו צור׳הכלי. ומלכה ושריה מכיון הלכו בגלות בין הגוי׳. ובבלתי תורה כי נאבדה חכמ׳חכמיה. וגם נביא׳לא מצאו חזון מה׳להשיג באמצעותו חכמת התורה. וכל זה לרוב חרונו וכעסו על המין בכללו.

ישבו לארץ ידמו זקני וגו׳אחרי השלימו במה שקד׳ החלק הא׳ מהקינה. עוד ספר החלק הב׳והוא ההספד ולהיו׳כי החיים הנבראים יהיו על שלשה פנים. או ארצי׳לגמרי והם הבעלי חיים. ולכן החכימה הטבע בחכמת בוראה לברא׳ פניהם פונות למטה אל מקו׳מחצב׳. או יהיו פשוטי׳לגמרי מהגשמות. והם מלאכי מעלה. אשר יתיחם אליהם פנותם תמיד אל המעלה כאומרו הנבי׳ עד״מ כדי לסכך האונן פניה׳ וכנפיהם פרודות מלמעלה. או יהיו מורכבי׳משניה׳והוא המין אנושי ולכן פניו פונים לא למעלה ולא למטה רק אל הנכחיות. ואם האד׳יצא מטבעו השוה להדמו׳כבהמו׳ הארץ במאכל ומשתה ומשגל. יהיה כאן פניו יהפכו למט׳כבהמה אל מקו׳ אשר בחר רוחו לפנות. ואם יצא מטבעו האנושי אל היות מלאכיי ונזיר אלהים. כאו פניו יהפכו למעלה. ולכן כשהאיש החוטא יגבה לבו עד להשחית וירבה להסתת׳בלבוש קונו כאומרו ה׳ מלך גאות לבש. יגביה עצמו מעל הארץ ויטה גרונו כאו רוצה לעלות למעלה ראש בחזקה כאומרו ישעיה יען גבהו בנות ציון ותלכנ׳נטויות גרון. מה שהירא הענין יברח מן המדה הזאת וישפי׳את עצמו עד עפר. מה שעל כל הדברי׳האלה אמר המקונן בהספדו שבמקום ההגבהה צריך שישובו לארץ זקני בת ציון והם ראשי העם ושוטריו אשר לחשיבותם היה

כפי הדין להשתרר גם השתרר. ולפנו׳פניהם למעלה. מה לאכלו׳על רוב הצרות. וזולת ישיבת׳לארץ צריך עוד שידמו כגוי אשר אין להם פה לדבר כמכות האבל המחויב שתיקה להראות כי מצדיק דינו. ולבלתי מצוא טענה לטעון על מכאוביו הוא שותק ומקבלם בסבר פנים יפות. ולא די לו הישיבה על הארץ עם השתיקה אשר המקומות התחתונים והשפלים מגופו מתחברים עם הארץ להראות שפלות רוח. כי גם צריך שיקחו מעפר הארץ ומהיות׳ פחות שהוא האפר הנעדר התועלת ונתרגו׳אסיקו עפר מקלא. ויעלוהו על ראשם אשר הוא היות׳גבוה ומעולה שבגוף. באופן כי כאשר הקצה התחתון מגופו מתחבר בארץ. גם העליון יתחבר בכה. והחלק האמצעי מגופו העומד בין הראש והקרב והכרעים. יחגרו שקים אשר הוא לבוש השפלים העבדים לעבדים. וכל זה להראות הכנעה גדולה על העונש לחטא והמרי. ולא די כי יעשו זה זקני העם ושוטריו. כי אפילו החלק הפחות שבעם שהם בתולותיו. ואפילו כי אין דרכן להתפעל משום צרה. יורידו גם הן לארץ ראשן. כלו בדמעות וגו׳ר״ל האיחו׳שבעין אשר בהם ישמר הראו׳ במעט שכלו מרוב הדמעות שנגרו בבכיו. וכל ליחות הגוף גם כן נתיבשו מרוב הדאגה והבכי באופן כי חמרמרו מעי ונכונו מרוב היובש כי הקיווץ יקרא או מיובש גדול או הפכו.

ומהיובש ההוא נמשך שנשפך לארץ כבדי כאלו היה אבן מתפוצץ ונשפך לארץ וכשפיכת אבן הסוללה המפוצצת.

וזה מרוב הדאגה והיגון אשר למענם החום טבעי נסגר בפנימי הגוף. והוליד חום נכרי מתלהב בלב תחלה ואחר כך בכל הגוף. וכלה הלחיו׳כלם. וכל זה על שבר בת עמי אשר בא עד הלום שמתעטפ׳עולל ויונק ברחובות קריה. ונתרגו׳כדו דכחו עולמיא ויניקא שפירום כחו כמו והשביע בצחצחות נפשך שר״ל כשתהא נפשך מצוחצחת לבאת אני מישבה. לאמותם יאמרו וגו׳ר״ל אשר העוללים והיונקים הנ״ל בהתעטפם כחלל ברחובות עיר ובהשתפך נפשם אל חיק אמותם. הם מתים בדיבו׳ הלז לאמר לאמותם איה דגן ויין אשר העדרו הוא סבת מותם. מה אעידך וגומ׳הם דברי המקונן בהספדו המתרעם מהעדר כל ניחום לנכאב לגודל צרתו אשר לא ימצא שוה לה לנחמו בעדותו ובשיווי כי הוא מהמפורסם שצרת רבים חצי נחמה. וזהו אומרו מה אעידך מה אדמה לך הבת ירושלים. מה אשוה לך ואנחמך בתולת בת ציון וכפל הענין במילו׳ שונות כדרך הנאנחים נבוכי׳ שמספרים צרתם פעם אחר פעם ובמלות שונות. כי גדול כים שברך ר״ל שברך הוא גדול כגלי הים הנשברי׳ בעת זעפו שבר גדול מאד. ולכן נקראים משברי ים כאומרו יונה כל משבריך וגליך עלי עברו. עוד אמר מי ירפ׳ לך נביאיך חזו לך וגו׳שר״ל רעה על רעה לבלתי המצא מרפא למכתה להיותה מכת הנמנעי׳ממנה דרכי התשוב׳אשר היא מרפא כל חטא אשר הוא סבת הצרו׳וזה להיו׳עמי מאשריך מתעים והנביאים אשר עליהם הושת עול לרפאת כל ריב וכל נגע שבין איש לחבירו ולגלו׳להם עונותיה׳ולישר׳על ככה באומרם אליהם כל היום שבעונותיהם ימכרו אל גוי לא יושיע. ויאבדו טובותיהם וכל מחמדיה׳ואדרבא היו מבטיחי׳את יש׳שלא יבא האויב נבוכדנצאר אל העיר וגו׳וזהו אומרו נביאיך חזו לך שוא ותפל ור״ל שוא הפך האמת. ור״ל תפל דברי׳שאין להם טעם כי לא היו נותנים טעם נכון לבלתי בוא נבוכדנצר העירה ובמקום שהיה להם להוכיחם בפרסום. ולגלו׳להם עונותיהם לא כן עשו כי לא גלו על עונך. להשי׳שבותך. ור״ל למען

תשובי בתשובה · והיו עושים ההפך כי היו מבטיחים אל התרבות הטובה והישועה לעם ישראל · וזהו אומרו ויחזו לך משא' שוא ומדוחי' · ר"ל שוא דבר שקר וכזב והוא הבטחתם כי לא יבוא צר ואויב · ור"ל מדוחי' הבטחתם מביאת הטובה · אשר מעולם לא היתה באה והיו דוחים ישראל בדברים לאמר כי בוא יבוא ולא יאחר וזה משנ' לשנה · באופן כי ויקו למשפט והנה משפח ובין כך וכך נגלו · ספקו עליך וגו' ר"ל ולכן על כל האמור ספקו עליך כפי' כל עוברי דרך כמשפט התמהי' על דבר יוצא מהמנהג הטבעי · וכן שרקו ויניעו ראשם שהם ב' תנועות המשמשות לראשונה כשהתמיהא עוברת למאד מאד · וכל זה להיות כי הכירוה בשבר שליתה בשלם מתנות כי היתה רבתי עם · רבתי בגוים · שרתי במדינו' · ועתה תמהים בראותם כי אשר היתה עיר רבתי עם · עתה ישבה בדד · והוא רומזו באומרו על בת ירושלם · והשרתי במדינו' עתה היתה למס והוא רומזו באומרו הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי · ר"ל כי כל יופי העולם הוא שלה · והרבתי בגוים אשר היא הדבקה באלהיה · עתה היתה באלמנה · והוא רומזו הזאת העיר שיאמרו עליה משוש לכל הארץ כי בית המקדש נקרא משוש · באומרו יפה נוף משוש כל הארץ · כי אפילו בן הנכר הנלוה אל ה' בפר בן בקר היה נעוה ושם בטוב ה' הנשפע עליו ממקדשו · פצו עליך פיהם וגומר שפר חול עליהם צרת שמחת האויב אשר הוא הגדולה על כלם וכי מרוב הצחוק על שמחתם פצו עליך פיהם אויביך כמשפט סגולת הצחוק מפתיחת הפה · ועוד שרקו כמשפט הלועגים על דבר · ועוד ויחרקו שן כמשפט המתקצף ומתנקם על חבירו שמהדק וחורק שניו · ושמחתם היא לאומרם בלענו ישראל ואך זה היום שקיונוהו מצאנו ראינו · עשה ה' אשר זמם וגו' הוא צדוק הדין ולהכיר כי כל אלה לא באו בקרי ובהזדמן · רק מההשגחה האלהית המענישה על הפשעים · וזהו אומרו עשה ה' אשר זמם · בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם · שר"ל כלה והביא אל תכלית אמרתו בתורה צוה לבנו משה · ואם באלה לא תוסרו לי ויספתי ליסרה אתכם שבע כחטאתיכם · ולכן הרס ולא חמל שר"ל הרס אבדת הרבון · ולא חמל ר"ל חול החרון · ועוד הביא עליהם הצרה השלישית משמחת האויב · כי וישמח עליך אויב ולא די כי הגביר עלי האויב להרע לי · כי גם הרים קרנו והצליחו בכל מעשיו · וזהו אומרו הרים קרן צריך · וכאומרו לעיל היו צריה לראש אויביה שלו · צעק לבם וגו' ר"ל ולכן חומת בת ציון · שהם זקניך ונביאיך ומאשריך המכונים בשם חומה לדמותם אליה בשמירתם עמם · כשמירתה לעירה · צעק לבם אל ה' · הוא עבר במקו' עתיד כמנהג הלשון כנואיי · ור"ל צעקו בכל לבבכם אל ה' · ובתשובה מעלייתא הלב והפה שוים · וכאומרו ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך בצר לך ומצאוך · ולהיות כי כל הפעולות האנושיות לא יבראו מהיות או במחשבה או בדבור או במעשה · לכן התשובה הטובה צריכה להיות בשלשתם · והוא אומרם ז"ל דרכי התשובה הם חרטה · ווידוי ומעשה עם עזיבת החטא · וחרטה ר"ל לבכות ולהתחרט על החטא הנעשה והוא פעל מחשביי · ווידוי ר"ל להתודות עליו ולהכיר כי היה פועל מגונה והוא פעל דבריי בפה ומעשה עם עזיבת החטא · ר"ל לעזוב החטא ההוא אף אם יבוא לידו ובאותו האיש · ובאותה האשה ובאותו הזמן ובאותו המקום · ולעשות תמיד הפכו מהפעולות הנאותות · ולכן המקונן כנגד תשובת המחשבה והיא החרטה אמ' צעק לבם

אל ה' באלו במחשבתו מרוב החרטה שלו על החטא הנעשה · יצעק לבו מרה כמתאבל על רעה חלה עליו · ועוד הורידי כנחל דמעה יומם ולילה · להראות כדמעות · מחשבת לבו הטובה ואם תאמרי אבכה ביום ובלילה · אבל לשעו' ולפרקי' · לכן אמר כי לגודל החטא צריך ההתמדה · ושאל תתני פוגת לך · לשון העברה · שר"ל לא יעבור אפי' נקודה מהיום והלילה של תבכה · ואל תדום בת עינך שר"ל השחור מהעין לא ידום ולא יעבור מלהזיל הדמעות וכתרגו' ולא תשתוק עיניך מלמדמע · וכנגד התשובה בדבור אמר קומי רוני בלילה לראש אשמורות · שר"ל קומי בראש השלש אשמורות שהלילה נחלקת להן · ועשי כמעשה נעי"ם זמירות · ורוני בתהילותיו · ושפכי כמים לבך נכח פני ה' בהתודותך לפניו על רוב פשעיך · וכנגד התשובה במעש' · שאי אליו כפיך · ר"ל כפות ידיך השופכות דם נקי · והידי' העסקני' השולחות כחותיהם בעסקי זולתם · וגוזלות וגונבות דמם · לא די שעתה לא יעשו עוד כמשפט הראשון · לעשו' חטא ועולה · כי אדרבא יפעלו הם בעצמם הטובות אשר הם הפך הרעו' הנעשות · והוא כי תמיד תעמדי בכפים פרושות השמים לפני אלהי המשפט · עוד אמר על נפש עולליך · ר"ל ועוד תצדיקי דינך להודות בוא צרותיך על רוב חטאתיך · וזהו אומרו על נפש עולליך העטופים ברעב בראש כל חוצות שהיא צרה גדולה · שנפשם מצוחצחת לצאת ליובש לחותם השרשי ולהעדר הלחות הנכרי מהמזון היורד מחוץ · תאמרי לאלהיך ראה ה' והביטה למי עוללת כה · למי שלחת כל הרעות האלה לכנסת ישראל המכרת היות סבת צרותיה כובד עונותיה · ומכרת כי הצרה הנז' ממיתת העוללים להעדר המזון · עם הצרה השנית היותר גדולה להיות מזון אמותם העוללים אשר נתגדלו בשירים וטיפוחים · כמשפט מיסכי היונקים לשורר עליהם ולחבטם ביד לאט לאט · והוא אומרו אם תאכלנה נשים פרים עוללי טפוחים · אני מכרת ומודה בואם על עונם ההרג במקדש ה' כהן ונביא שהוא זכריה בן יהוידע הכהן הנהרג בעזרה על הוכיחו על חטא העבודה זרה לישרא' ומלכם יואש · ותאמרי גם כן כי לעונם החטא הלז באו גם כן שאר מיני הצרות · והוא כי זולת צרת העוללים הנז' · גם באו צרות לשאר אישי האומה כי שכבו לארץ חוצות נער וזקן וכתרגו' עולימא וסבייא דהוו רגילין למשכוב על ברין דמילת ועל ערסין דשן דפיל דמכו על ארעא · ובתולותי ובחורי · לעון הזמה שביניהם נפלו יחדיו בחרב כאשר קרה לזמרי עם כזבי בת צור בקנאת פנחס המקנא · והרגת ביום אפך · וקרא הרג כשלא יהיה מות כללי · וטביחה כשהיא כללית · ולכן נקרא מקום הריגת הבהמות בית המטבחים · והורגם טבח להיותו מורגל תמיד במלאכה ההיא · ולכן אמר הרגת ביום אפך · ולא די זה כי טבחת והוא הרג כללי ולא חמלת · וצרה על צרה כי ההריגה והגלות היה ע"י אויבי הקרובים אלי · והיודעים עסקי ומקומו' ארצי · באופן כי לא יכולתי להמלט מידם · או ממות או מגלות כי ידעו מקום תחנותי ושכבי וקומי · וזהו אומרו תקר' כיום מועד מגורי מסביב · ר"ל כאו היית בספרה עמה וקראתם מועד יום פלוני ופלוני · להמצא שני החיילות יחד לבלעני ככה קראת אתה ה' כל המתגוררים סביבי · באופן כי לא היה ביום אפך פליט ושריד · פליט מהמות ושריד מהגלות ואשר טפחתי וריביתי אויבי כלם ·

אני הגבר

ראה עני וגומ' זאת הקינה עשאה ירמיה על הצרות אשר סבבוהו מעמו ישראל

ישר' על היותו מיסרם ומוכיחם ועל אשר היה נגדיו לנביאים אשר חזו להם שוא ותפל ולא גלו על עונותיהם · ולהיות כי בד' שמות יקרא האדם כפי עתותיו · כי בעת הנערו' יקרא אדם · ובעת הבחרות יקרא גבר · ובעת הזקנה יקרא איש · ובעת השיבה יקרא אנוש כאשר ביארתי זה באור היטב בפירושי למגלת קהלת · לכן המקונן ירמיה היליל עליו לאמ' אני הגבר ראה עוני · פר"ל אל תחשוב כי שלותי בעת בחרותי ושקטתי בעת זקנותי ואם בא אלי רוגז היה בעת שיבתי שאז הוא הזמן המוכן לכך ולכן יקרא שמו אנוש נגזר מן אנושה מכתו · כי בעונותי ראיתי עוני ורוגז וצרות בשבט עברתו מהמין ישראלי אפי' בעת בחרותי והוא הזמן שיקרא שם האיש גבר להיותו אז גבור במעשיו לחמימות הבחרות · אותי נהג וגו' להיות כי הצרות יחולו על אחד מג' פנים · או כי פעם ביובל ובמקרה יגיע לאיש המצליח צרה מה · ולא יחוש אליה להיותו מהכרחי לנולד לקבל הפסד מה בזמן מה · או שמתמדת הצרה לבוא אבל פעם בשמיטה או בשנה · ויהיה הנזק הנמשך יותר גדול מהראשון להיותו יוצא מכלל המקריי ונכנס בתמידיי · או שתחול הצרה תמיד ובכל עת ובכל שעה ובכל רגע · ולא יתנהו השב רוחו לכאב ויכנס בגדר המאודיי · והיא צרה אשר אין עליה תוספת · לכן רמז המקונן לשלשתן וכנגד הראשונה והיא הצרה המקריית אמר אני הגבר ראה עני בשבט עברתו · פר"ל ראיה בעלמא · וכנגד הצרה תמידיית אמר אותי נהג וילך חשך ולא אור · פר"ל החשך והוא משל לצרה אותי נהג ורמז באומרו נהג כי יצא מכלל המקרה · וביאת הצרה נהפך כמו מנהג אשר הוא שוה לדבר טבעי · והלא אור וילך אותי · פר"ל הלא אור שהו' רמז לצרה יותר גדולה כי בלילה חשוכה אפשר להנהיג אדם מה · כי באור הכוכבים יוכלו בני אדם באופן מה ללכת · אמנם בהעדר ההחלטיי מכל אור ואפילו מאותו המעט קט מהכוכבי' · והוא רומזו באומרו ולא אור אא' להנהיגם בהליכתם ברגליהם · אבל צריך להוליכם כאלו היו דומתנים כעדרי ההרגש והתנועה · וזהו אומרו שתי חלוקו' · אותי נהג וילך חשך ולא אור פר"ל החשך נהג · והלא אור הוליך · וכנגד הצרה המאודיית אמר אך בי ישוב יהפוך ידו כל היום · פר"ל ידו מישראל וצרתו · והוא נגזר מן יד ה' הויה · כי ובגופי ישוב כל היום ויהפוך כי לא תחשוב שירפה ממני אפילו רגע אחד · בלה בשרי וגו' ביאר פעולת הצרות הנז' · וכנגד הראשונה והיא המקריית אמר כי אפי' מהראייה ההיא המקריית בעוני ההוא שאמר אני גבר ראה עוני · נמשך כי בלה בשרי ועורי נגזר מן בלויי סחבות · כי אף שאני בחור כל רואי ידינוני לאנוש ושב · לרוב ההפעלות שלקחתי מן הצרה ההיא ולא די כי בלה העור והבשר כי חמק עבר עד העצמות ושברם · וכנגד הצרה התמידיית אמר בנה עלי ויקף ראש ותלאה · כי להיותה תמידיית נראה כאלו נבנה עלי חומת ראש ולענה וכאלו הקיף עלי חומת תלאה נגזר מן כל התלאה אשר מצאתם · וכנגד הצרה המאודיית אמר עליה אמר כי בי ישוב יהפוך ידו כל היום · אמר במחשכים הושיבני כמתי עולם · וזה היה כשהשרים השליכוהו אל הבור על הנבאו היושב בעיר הזאת ימות בחרב ברעב ובדבר גדר בעדי וגו' ר"ל ולא די כי גדר בעדי ולא אצא · פר"ל שמני בבית האסורים הנגדר בד' גדרים כי גם הכביד נחושתי כדרך אסירי המלך הנדונים למיתה אשר יכבדו עליהם נחושתים ובריח בבית מאסרם · למען לא יוכלו לברוח בשום פנים אף כי במקרה יפתח

המאסר · גם כי אזעק וגו' ר"ל וגם כי אזעק ואשוע לאוסרים אותי לאמר למה תעשו כה לעבדכם ומה חרי האף הגדול הזה · שתם תפלתי כי שותמים אזניהם משמוע דברי תחינותי · גדר דרכי וגומ' ר"ל ואף כי הוציאוני מן הבור ע"י עבד מלך הכושי לא יכולתי לצאת ולבוא אנה ואנה כחפשי · כי גדר דרכי בגזית · כי יראתי מפניהם פן יהרגוני אל הנבאי אל הרוח האלהי לנקום נקמתו מהם ולכן לא נתראתי חוצה והיה נראה אלי כאלו גדר דרכי בגזית והיא אבן הקשה להשבר · ונתיבותי עוה · שאם הייתי יוצא לא היה דרכי בדרכים הסלולים ובדרך ישרה · מפחדתי אליהם · כי אם בדרך עקלתון כאלו היה לי דוב אורב · וכאלו היה ארי במסתרים אשר מיראתם לא אעבור במקו' תחנותם · דרכי סורר וגומ' ר"ל וכשאצא חוצה לפחדתם אוכרח לצאת מהדרכי' הסוללים · ולעבור בדרכים הסוררים נגזר מן סירים שהם הקוצים · כי להיותם דרכי' בלתי נהוגים עלו כלם קמשוני' · עוד אמ' ויפשחני · פר"ל כי זולת היותם מלאי' מסירי' וקוצים · הצוררים את בשרי · הם רכסים ע"ד והרכסי' לבקעה · שהם מקומות גבוהים מעט ושפלים מעט · שעברי בהם פשחני ר"ל פיסוק הרגלים · שהעובר על דרכי' כאלה צריך להרחיב צעדיו ולנתר על הרכסים ההם · ואם תאמר לא תצא חוצה עד עידן ועדנין שיעבור זעם · איני יכול לשבת ביתה · כי שמני שומם · תרגו' שוייני צדו · ותרגו' והארץ היתה תהו ובוהו צדיא וריקניא · פר"ל להיותי יושב יחידי ביתה · ולא נשמע שם קול איש שמני בתהו ובהו · ולא אוכל לשבת לבדי · כי הוא עלי טורח ומשא כמנע השכל · דרך קשתו וגו' · והוא רמז לאשר קרה לירמיה בהוכיחו לעצרת בוגדים כאשר ראם מנאפים במשכב זכור · ולא זז משם עד שהכריחוהו לעשות כמעשיה' ולהוציא זרעו לבטלה · וברחמי אלהיו עליו בלכתו תכף לטבול מהטומאה ההיא · נזדמנה לו בתו אשר גם היא טבלה אחריו ונכנס ברחמה זרע אביו הנאבד והרתה וילדה את ן' סירה פר"ל בן ירמיה כי שרה עולה במנין בירמיה · ונקרא כן להיות כי בו שרה קנאת אפרים הבנים זנוני' ההם אשר לקנאתם הכריחוהו לעבור על דת · שרה קנאתם כי לא זכו לכך והאלהים חשבה לטובה ויצא מהפעל ההוא בן איש צדיק ותמים אשר תכף בצאתו מרחם אמו הכיר את בוראו וימלא רוח חכמה ודעת · כי רחמנ' ליבא בעי ומפעל רע במחשבה טובה יצא מעשה נאות · ופעולת תמר יוכיח ועל זה אמר בספרו מי יתנני במדבר מלון אורחים ואעזבה את עמי כי כלם מנאפים עצרת בוגדים ואל זה רמז פה בלשון נקיה באומרו דרך קשתו ויציבני כמטרה לחץ · ע"ד אומרם ז"ל האמה יורה כחץ · והביא בכליותי בני אשפתו · והם החצים ההם · והייתי שחוק לכל עמי נגינתם כל היום · כי בשוקים וברחובות היושבי קרנות היו לועגים עלי על ככה והיו שוחקים בי · השביעני במרורים וגו' · ויגרס בחצץ שני · ר"ל שבר שני באבנים רמז אל ויקצפו השרי' על ירמיה והכו אותו ונתנוהו בבית הסהר · עוד אמ' הכפישני באפר · פר"ל כסה אותי באפר · והוא רמז אל ויקחו את ירמיה וישליכו אותו אל הבור ויטבע ירמיהו בטיט · באופן כי ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה · פר"ל נתרחקתי מהשלום ושכחתי הטובה · שהוא תכלית האושר כי שלום בלי טובה · וטובה בלתי שלום · לא יקרא אושר · ואמרתי שאבד נצחי והוא כחי על דרך וגם נצח ישראל לא ישקר · וגם נאבד תוחלתי מה' · זכר עניי וגומ' ר"ל אמרתי ושיערתי אבדת תוחלתי בזכרי עניי ומרודי והלענה והראש · אשר ספר לעיל

הסביעני במרורים הרוני לענה · זכור תזכור וגומר ירמיה
ברואותו כי מכד הצרות נטתה נפשו בכד מה אל המינות
ולקרוא תגר · מדבר עם נפשו ומנחמה כאשר עשה איוב
לאשתו · לאמר או נפשי אשר בזכרך עניך ומרודך והלענה
וראש התחלת לקרוא תגר ולאמר כי זנחת השלום ונשית
הטוב · לא כן את עושה כי אף שזכור תזכור את כל הרעות
האלה · תשוח עלי כנגזר מן תשתוחחי נפשי · שהוא לשון
שפלות והכנעה פר״ל תכנע לפני אלהיך · כי זאת אשיב אל
לבי כי אחשוב הפך אשר אמרת אבד נצחי וגו׳ ועל כן אוחיל
לה׳ · והוא כי חסדי ה׳ לא תמנו וגו׳ · כי אף שלא יעשה
למעני למען רחמיו וחסדיו יעשה הטוב אלי · והראיה כי יש
לנו להוחיל לו · כי לא תמנו לגווע ולא כלינו בעונינו והוא
יתברך אשר החיינו וקיימנו עד כה לא לתהו נתכון וחדשים
לבקרים · ר״ל החסדים מתחדשים בכל בקר ברצון הבורא ·
כי רבה אמונתו אשר הבטיח לעבדיו הבוטחים בו · שלא
ימאסם ולא יגעלם לכלותם · ולכן נפשי תאמרי כי יען
שחלקי הוא ה׳ ובו בטחתי · על כן אוחיל לו · ולא אפנה רק
אליו · כי טוב ה׳ לקויו ולנפש תדרשנו · ולכן אף אם יבואו צרות
מה בעת מה · טוב ויחיל ודומם לתשועת ה׳ · ר״ל טוב
להוחיל לישועתו · ולשתוק מקרוא תגר על הצרה · וזה
להיות כי רוב הנולדים לא יוכלו להנצל מצרה מה על עונות
קדמו · כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא · ומי
מריבה ועונשן מנותן התורה יוכיח ולכן אם הוא מתחייב
העונש על החטא · טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו · על
דרך אומרו אני הגב׳ ראה עני · ושבבחרותו יענש · ובזקנתו
ותכליתו יקרא אהוב וריע לקונו · וכן טוב לגבר שישב
בדד וידום כמנהג האבלים · ויקבל יסוריו באהבה · וידום
מלקרוא תגר עליהם · יען כי פרע חובו ונטל עליו · רוצה
לומר לקח עליו חלקו מהצרות אשר לא יוכל לברחם להיותו
משוככי בתי חומר · ויתן בעפר פיהו · כתרגו׳ יתן בעפרא
פומיה וישתטח קדם רבוניה מאים אית סבר וית׳ למכהו לחי
· שלא יברח מהמכהו בלחייו אבל יעמוד חזק לקבל מכתו
באלו יתנהו לפניו הלחי מרבונו · וישבע בחרפה · כי על
הנעלבי׳ כאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו · כי לא יזנח
לעולם ה׳ · כי מכד היותו ה׳ בעל הרחמי׳ לא ירחיק לעולם
· כי אם הוגה ורחם כרוב חסדיו · ר״ל שאם ישלח שובע
יגונות לאים מה על חטאתיו אח״כ כרוב חסדיו ירחם עליו ·
וזה יען כי אין רע יורד מלמעלה · ולא ענה מלבו ויגה בני
איש · ר״ל העינוי והיגון הבא על האנשים · אינו מלב האל
ורבונו · כי מן הטוב לא יבא כי אם טוב · ואין ערוד ממית כי
אם חטא ממית לדכא תחת רגליו וגו׳ · ר״ל כי הסבה לצרות
· היא רוב החטאים כי בעון דכאו החוטא תחת רגליו כל
אסירי ארץ · והם האומללים אשר הם אסירי העולם ועבדיו
· ואסורי׳ מהעניות המר ממות כי עני חשוב כמת · ולא
די צרותיו הטבעיות ושפלותו · כי הוא מדכאו בכל עוז ובכל
יום · ובן להטו׳ משפ׳ גבר נגד פני עליון · כי לא די שהחוטא
יעשה כן לאומללים הנז׳ · כי אפי׳ למי שיהיה גבר וגבור
לשאול את דינו הוא מטה משפטו נגד פני עליון · עוד אמר
לעות אדם בריבו ה׳ לא ראה ר״ל לגברים היודעים דינם ·
ולומר ולפרוש דבריהם אשר אינו יכול החוטא לעות משפטם
· הוא מטה את דינם · בשפתי חלקו׳ ובהראותו להם על
האסור מותר והפך · אבל לסכלים מהאנשים המכונים בשם
אדם לארציותם וגשמיותם · ואינם יודעים לסדר טענותיהם
הוא מעות דינם לגמרי · וזה לאומרו ה׳ לא ראה ועזב ה׳ את

הארץ · והוא מכחש השגחתו · מי זה אמר ותהי וגומר
התחיל ליסר החוטא הזה המכחיש ההשגחה · לאמר מי זה
את׳ וגו׳ ר״ל אתה האומר ה׳ לא צוה · ושמפיו לא תצא הרעות
והטוב רק הכל בא במקרה כי עזב ה׳ את הארץ תאמר אלי
בחסדך מי זה אמר ותהי · הוא רמז לויאמר אלהים יהי אור
ויהי אור · ר״ל מי הוא זה ואיזהו אשר את׳ האמירה ההיא
להאיר על הארץ · ותכף נעשה · אם ה׳ לא צוה בהכחשתך
אותו ואת השגחתו · ראה הנה כי שקר בפיך · כי ה׳ הוא אשר
צוה ואמר והיה העולם · כי לכל מתנועע יש מניע ולכל
פעולה יש פועל ונמנע ההליכה אל בלתי תכלית כי הכל
שב אל מניע ופועל ראשון שהוא צריך האומר ועושה גוזר
ומקיים ומפיו יצאו הרעות לחטאים בנפשות׳ והטוב לעובדי
שמו · ולכן מה טוב ומה נעים ללבוש מדת החרטה
והאנינות החוטא על חטאתיו · וזהו אומרו מה יתאונן אדם
חי · ומה פה יוכן כה׳ אלהינו מה אדיר שמך בכל הארץ
פר״ל במה · ולהיות כי לא יחטא האים בסיבתו בהיותו בדור
אנוש אשר אנושה מכתו וימיו מכאובים · ורוב חטאו יהיה
בעת הנערות ובדור אדם · או בעת הזקנה בהיותו איש ·
או בעת הבחרות בהיותו גבר · לכן רמז לשלשתם · באומרו
מה יתאונן אדם חי גבר · ואומרו חי פה · הוא במקום איש
לשון חשיבות ע״ד אומרו ואמרתם כה לחי וגומר · להיותו אז
האים בזמנו היותר שלם כי בין מ׳ לבינה · ולכן הקדימו הכת׳
קדית׳ מעלה לגבר · באומרו אדם חי גבר אף כי הוא מאוחר
אליו בזמן · ולכן לא תמצא בהם ואו העטף אשר ידבקם
לרומזם זמנים מתחלפים · ולהיות כי התשובה הנאותה
צריך שתהיה במחשבה ודבור מעשה · והם החרטה ווידוי
ועזיבת החטא במעשה הטוב · לכן אחרי אומרו מה טוב
ונעים האנינות שהוא החרטה שהוא התשובה במחשבה אמר
מה טוב גם הוא עזיבת החטא ולחפש דרכינו הרעי׳ ולחקרם
כדי לעזבם ולשוב אל ה׳ וזהו אומרו נחפשה דרכינו וגו׳ ולהיות
כי התשובה הזאת הבאה מכד הצרה אינה המשובחת לכן
אמ׳ עד ה׳ ע״ד אומרו רבן של נביאים בצר לך ומצאוך וגומר
ושבת עד ה׳ אלהיך וגו׳ עוד רמז לתשובה בדבור והוא הוידוי
באומרו נשא לבבנו אל כפים וגו׳ נחנו פשענו וגו׳ · כי להיות
שדרך המתפלל בכונה לשאת את כפיו השמימה ולדבק׳ יחד
ובהגבהה להראות הכנעה כאלו ידי המעשה הם אסורים
ומבטלים אצלו · לעשות רצון קונו ולא ההפך · וברכי׳ מעמי
הארץ ימצא עשייתם בכה · להראות העמים היותם ישרים
ובלבם ישימו אורבם אמר נשא לבבנו אל כפים · פר״ל כשנשא
כפינו השמימה כדרך המתפללים · נשא גם כן לבבנו לנכח
הכפי׳ למען תהיה המחשב׳ מהלב · עם המעשה מהנשיאות
כפים · והדבור מהתפלה שוים · ולא נהיה מכת עם הארץ
הנז׳ ואמרו נחנו פשענו וגו׳ ר״ל תתודה לפני אלהיך על ב׳
עונות · הראשון על החטאים כי נחנו פשענו · והשני כי
בבוא הצרות לעונש החטאים · לא הודת בואם לסבתם כי
לא סלח אותם · אבל אדרב׳ היית חושב בואם בקרי ובהזדמן
· וזהו אומרו ומרינו כי אתה לא סלחת · ר״ל כי מרי על
חטא הוא · לבלתי הכיר כי יען שלא סלחת לעונותם מבאים
כל הרעות האלה · והבן אומרו לא סלחת · לכפרם לגמרי
ביאת היסורין מאתו יתברך על מריים · סכותה באף וגו׳ ·
· ר״ל ועתה תודה לאל הכרתך כי בעונם פשעיך במקום
אשר אתה ה׳ מעון היית לנו עתה סכותה לעמך ישרא׳ באף
· ובמקום סוכתך אשר היתה מרבונך השלם · ומהשכינה
באומרו נודע ביהודה אלהים בישראל גדול שמו · סכותה
בסוכות

בשוכת אף וחרון ולכן ותרדפנו והרגת ולא חמלת כדרך האף והחרון · כאומרו יחר אפי בהם ואכלם · וכן תודה כי בעונ' מרייך והוא כפרך כיאת היסורין על הפשעי' ללכתך עם אלהיך בקרי · שכות בענן לך מעבור תפלה כלו שמת שכך פסול חוצן בינך ובין המין ישראלי למען לא תקובל תפלתה ולא תשמע כי לרוב המרי היו חייבים להמנע מהם דרכי התשובה · באופן כי מרוב הגלו' והטלטול · מעם גדול ורב אשר היינו · נהפכנו לעם מפוזר ומפורד בין העמים ושחי ומאוס תשימנו בקרב' · ולשון שחי נגזר מן שחוב והשלך · ובלויי הסחבות והוא ענין גרירה והמשכה בקרקע · ולא די כל הצרות הנז' · כי נוספה עליהם צרת שמח' האויב והוא פצו עלינו פיהם כל אויבנו · כמשפט השוחקים על דעת זולתו · ופחד ופחת היה לנו השאת והשבר · על דרך אומרו הנביא הנס מן הפחד יפול אל הפחת והנס מן הפחת יפול אל הפח · ושאת ושבר פה במקום הפח שמה כי הוא פח הצרות · פלגי מים תרד עיני וגו' בהיות הנביא ירמיה מקונן על צרותיו · ועל אשר הרדיפוהו מנוחה רשעי עמו · ומדיבור אל דבור נמשך לדבר אליהם קשות ולהוכיחם ולהורם דרך התשובה על פשעם ועל מרים בוידויים על הפשעים · ובהודאתם בוא הצרות לעונשם · חזר לקונן על צרתם והתחיל לבכות ולהיליל עליהם כבראשונה לרחמיו עליהם · והיליל על אבדת' השלש מתנות · ועל הראשונה ממתנת הזרע אשר היליל באומרו איכה ישבה בדד · אמר פלגי מים תרד עיני על שבר בת עמי · ועל הב' והיא מתנת האלהות אשר אמר היתה כאלמנה רבתי בגוים · אמר פה עיני נגרה ולא תדמה מאין הפוגות · וכתרגומו עיני זלגת דמעין ולא תשתוק מלמבכי מדלית פאיג עקתי · ומתליל תנחומין לי עד כדו דיסתכי ויחזי עולבני ה' מן שמיא · כי היא כאלמנה שאין לה בעלה שינחמה · ועל השלישית היא מתנת הארץ אשר אמ' שרתי במדינות · אמר פה עיני עוללה לנפשי וגו' וכתרגו' בכות' דעיני אשתקפת למרע נפשי על חורבן פילכי דעמי וכיוול בנתא דירושלם קרתי צוד צדוני כצפור וגו' · הם דברי ירמיה שחוזר לדבר תוגה נגד פריצי עמו אשר לחטאתם אבדו השלש מתנות הנז' · ואומר צוד צדוני · כי יש ב' מיני ציידים או אשר יצודו חיות היער ועופות גדולי כמות למחייתם וצורכם · או אשר יצודו כל צפור כל כנף לטייל ולא לתכלית אחר כי אינם צריכים לגוף הנצוד · ולכן אמר כי פריצי ישרא' לא היו צדים אותו · מיראתם אליו · או להיותו חשוב בעיניהם · רק כצידים ההולכי' לטייל ללכוד צפור מה · כן גם הם היו צדים אותי במשמר לשעשע ולשחוק בי · והוא אומרו חנם · וצמתו בבור חיי · ר"ל אשרו חיי בבור כשהשליכוני בתוכו נגזר מן צומת הגידין · וידו אבן בי כי כפו פי הבאר באבן גדולה באופן כי צפו מים על ראשי כאומרו ויטבע ירמיהו בטיט · ואותם המים טיטיים צפו על ראשי · באופן כי בהמצאי שם מוטבע בטיט ובבאר ושוחה עמוקה כפוי הפה ומקום חשוך · אמרתי כי כדרך טבע נגזרתי כי אני נמנע ההצלה · ועם כל זה בהיות בטחוני שליו עם ה' · קראתי שמך ה' מבור תחתיות · ואתה קולי שמעת · וכן אחלי שבעתיד אל תעלם אזנך לשועתי · ולהרויח לי בעת צרתי · והוא אומרו אל תעלם אזנך לרוחתי לשועתי · ולהיות כי הגבור המציל העני מיד שוסהו · תכף שישמע קולו יענהו בדבורו לאמר אל תירא כי הנני הנני להושיעך · ולא"כ שנית יריב את ריב הנעש' עם עושקו · וישמע את התנכלותו ואת כשוי פשעיו · ויגאלהו מידו · ולא"כ שלישית בראות כי הכל המה דברי התנכלות העושק וכי כונתו היתה לרעה · ישפטהו כמשפט הראוי · ולעשות לו כאשר זמם · לכן רמז פה ירמיה לשלשת אלה הנז' · כי ככה פעל ועשה עמו קורא הדורות מראש · וכנגד הראשונה אמר קרבת ביום אקראך אמרת אל תירא · וכנגד השנית אמר רבת ה' ריבי נפשי גאלת חיי · וכנגד השלישית אמר ראית ה' עותתי שפטה משפטי · ולהיות כי צריך הדיין לתת לאיש כדרכיו ולמדוד לו מדה כנגד מדה · הוא מהכרח לדקדק כאשר פעל ועשה זה העושק לחבירו הנעשק · הן במחשבה · הן בדבור הן במעשה · וכנגד המחשבה אמ' ראית כל נקמתם כל מחשבותם לי · ולכן אמר לשון ראיתה בעין השכל · וכנגד הדבור אמ' שמעת חרפתם ה' כל מחשבותם עלי · ולכן אמר לשון שמיעה · ואמ' שפתי קמי והגיונם עלי כל היום · והביטה שבתם וקימתם אני מנגינתם · וכנגד המעשה אמר תשיב להם גמול ה' כמעשה ידיהם · ולהיות כי מחוייב הדיין להענישם על שלשתם · כנגד עונש המעשה אמר תשיב להם גמול ה' וגו' · וכנגד המחשבה אמ' תתן להם מגינת לב ר"ל תשים מגן במחשבת לבם הרעה עלי · שלא יוכל מחשבתם לבאת אל הים כי המגן יגינני · ותן להם השגעון ותמהון לבב והוא אומרו תאלתך להם · נגזר מנואלו שרי צוען · וכנגד הדבור אמר הרודפים אותי בכל יום ואני מנגינתם · תרדוף באף ותשמיד' מתחת שמי ה' ·

איכה

יועם זהב וגו' · זאת היא הקינה השלישית לירמיהו · והולכת כפי סדר האחרות הקודמות · וכמו שבקודמות היליל שלש יללות על אבדת השלש מתנות · כן חזר פה שלישית ליללם · וכנגד מתנת האלהות אשר היתה נראית בחול שכינתו במקדש · אמר איכה יועם זהב · ר"ל יועם יכהה וכתרגו' כהה עמיא · וקרא בית המקדש זהב להיותו המחכב המאד נעלה שבעולם השפל · וכתרגו' היכדין עמא דהכ בית מוקדשא : וכנגד מתנת הזרע אמר ישנא הכתם הטוב · שר"ל כתם קבוץ כלי בני מזהב שהם לעדי · וקרא למין ישראל כתם · כי כמו שקבוץ הכלים הנקראים כתם · חומרם יהיה מזהב · כן קבוץ המין ישראלי מתקיים בתורת ה' תמימה · ובהשגחת בוראה עליה אשר שכינתו יכונה בשם זהב כאשר אמרנו : וכנגד מתנת הארץ אמר תשתפכנ' אבני קדש וגו' · להיות כי האויב השחית חומת בת ציון ולא השיב ידו מבלע · וקראם אבני קדש להיותם אבנים מארץ הקדושה · ושם התאר החל על כללותה יחול על כל אחד מחלקיה · ואמר בראש חוצות · כי דרך העולם אם ימצאו חורבות מה · בעיירות מה · יהיו בחוצות אשר בקצוי העיר במקומו' הרחוקים ממנו והנבזים · להיותם מקומות אשר לא יחושו בני האדם לבנות בו · אבל בראשי החוצות העומדות אל רחוב העיר · הכל בנוי והשוקים והרחובות אשר שם הם מפונות מכל עפר ואבן · אבל עתה להיות כל ירושלם חריבה אפי ראשי החוצות מלאות אבנים ושיד : בני ציון היקרים וגו' · בא לפרש איך נאבדו הג' מתנות הנז' · ואף כי למעלה הקדים מתנת האלהות למתנת הזרע כפי סדרם במעלה · עתה הקדים ומתנת הזרע למתנת האלהות · כפי סדרם במציאו' · כי בתחלה הרבה ה' זרע ישרא' בארץ מצרים · ואח"כ נתן להם תורתו בהר סיני · ואח"כ הכניסם לארץ ישראל · והתחיל לפרש אבדית מתנת הזרע · באומרו בני ציון היקרים וגומר · וזה כי לבוש הנפש הוא הגוף · ולבוש הגוף הוא מלבושי במר ופשתים · ומי שתהיה נפשו

חשוכה · והיה גופו חשוך·ויהיה יקר רוח איש תבונה·ויקרא
נכבד·ומתנו לא יבא כי אם טוב וכבוד לזולתו · ויהיו מלבושיו
טהורים ונקיים · ויהיה מסולסל · ולכן אסרו חז"ל הזוהמא
בבגדי הת"ח · וזהו אומרו איכה בני ציון היקרים בגופם ·
שהוא לבוש נפשם · ובבגדיהם אשר הוא לבוש גופם · מסולאים
בפז · איכה נחשבו · בגופם לנבלי חרש הפחותי' מהמחשבי' ·
ובלבושיהם · איכה נחשבו למעשה ידי יוצר·אשר אין שיהיה
בגדר היופי מהמחשבים הנבראי' עי"י בוראם : גם תנין חלצו
וגו' שד וגו' ר"ל ואיכה בת עמי לאכזר · ר"ל היא אשר היתה אם
הרחמנות·נהפכה לאכזר לבניהם הצועקים והבוכים מכובד
הרעב כיענים במדבר : והתנין שהוא מזרע הנחש הקדמוני
המקולל·הוא יותר מרחם על גוריו · מאשר תרחם בת עמי
· כי גם תנין · ר"ל גם לרבות כל שאר הנבראי'·כי אפי' התנין
האכזר המקולל · מינו חלצו שד להניק גוריהן· כי בראותו
ילדיו באים מרחוק רעבים גם צמאים · חולץ שדיו מתוך
נרתקו · כדי שלא יראום מכוסי'·וידחתעו אחור מלבוא להשקיע
צמאם · וזולת היונקם הבא לעוללים לבוכם כיעני' במדבר ·
עוד דבק לשון יונק אל חיכו בצמא·ועוללים שאלו לחם פורש
אין להם · וזהו פי' לאשר אמר בני ציון היקרים · והמלאים
ממדות טובות איכה נחשבו לנבלי חרש אין בהם ממש · וגבר
עליהם הפחותה שבמדות והיא האכזריות · וכנגד אומרו
המסולאים בפז כי מלבושיהם המסולסלים · ומאכלם ומשתם
יורה על שלימותם · ועתה נחשבו כמעשה ידי יוצר · פירש
ואמר כי האוכלים למעדנים נשמו בחוצות · והאמונים עלי
תולע חבקו אשפתות · והוא הפך מהסלסול שהיה להם ·
באופן כי בכל דבר היה נראה שגדל עון בת עמי מחטאת
סדום · וזה כי נהפכה כמו רגע · ולא חלו בה ידי' · כי האדון
השופך חמתו על עבדו · מצוה שיהרג על יד אחד מאויבי
החוטא·למען ידאג משמחת האויב עליו · וכן מצוה שימות
מיתה משונה · ושיעמידוהו במכאובו' זמן מה בטרם ימות ·
וכן היתה ברת יש' גדולה וארוכה ועי"י האויבים · באופן כי
רבה ברתם מברת סדום שנהפכה כמו רגע · וברתם היתה
קשה · ושנית לא חלו בה ידי האויבים · כי ה' צוה להופכה
כמו רגע עי"י מלאכיו · ומן העונש יוכר החטא· ויחס העונש
אל העונש · כיחס החטא אל החטא אשר הוא סבתו · זכו
נזיריה משלג וגו' אחרי שפירש איך במקום שהיה להם היוקר
רוח ותבונה במעשיהם · והסלסול והטהרה בלבושיהם ·
עתה נהפכו מצד הכרח הצרות לאכזרי' לבניהם · ולטמאים
מחבקי אשפתות · עוד אמר כי נזירי בת עמי שבתחלה
זכו משלג · ר"ל כי היו באיכותם לבנים יותר משלג · ויהיו
זכו כנגזר מן זהב וזכוכית הנקרא כן ללבנותו · והיו צחים
מחלב כי להיותו נוזל ימצא בו יותר מהבהירות מבשלג
להתערבו בקפאונו בזולתו מהדברים אשר יעמוהו · ואדמו
עצם מפנינים ספיר גזרתם · ר"ל כי בעצמותם אדמו · ור"ל
אדמו פעל כנגזר מן שם אדם · ור"ל הם גדולי הכמות באורך
ורוחב · וים להם מן השלימות כבריאה במינם מין האדם ·
ממה שים לפנינים והם האבנים היותר יקרות בערך אל
זולתם · והם גבורים וחזקים כראוי מוכן כאלו ספיר גזרתם ·
והיא אבן היקרה הנקרא דיאמאנ"טי · הקשה מכל אבן ·
ובמדרש מעשה באדם אחד שהלך למכור ספיר · ברותי' אמר
לו הלוקח על מנת לבודקו אקחנו · נתנו על גבי הסדן ·
התחיל מכה עליו נבקע הסדן ונחלק הפטיש · והספיר
עמד במקומו וכו' עתה הבהירים ההם חשך משחור תארם
וגו' ר"ל במקום שזכו בתחלה משלג · עתה חשך משחור שהוא

הפחם · תארם · וכנגד אומרו צחו מחלב המאורק והמזוכך
והבהיר · עתה לא נכרו בחוצו' · וכנגד אדמו עצם מפנינים
שהיו גדולי הכמות ושמנים ושלמים בעצמות מין האדם ·
עתה לרוב דלות בשרם ונחשם צפד עורם על עצמם · ר"ל
על העצם ההוא נקמט ונתחבר העור · וכנגד אומרו ספיר
גזרתם · שהיו גבורים כדיאמאנטי אשר לא ישבר ולא ירתע
מפני כל · ועתה יבש היה כעץ · רוצה לומר העצם ההוא
נתיבש כעץ · אשר בפגעו בו ישבר לכמה חלקים · וכל זה
בא להם מכרת הרעב אשר אין דומה לה · כי טובי' היו חללי
חרב מחללי רעב וגו' שהם יזובו מדוקרים וגו' · כי בני ישראל
לכובד הרעב היו אומרים איש אל רעהו · מה אנחנו יושבים
פה עד מתנו · אם אמרנו נבא העירה והרעב בעיר
ומתנו · ועתה לכו ונפלה אל מחנה אויבינו אם יחיונו נחיה
ואם ימיתונו כבר אנו מתים · והיו נופלים במחנה אויבהם
להחיות את נפשם והיו הורגים אותם · ואומר המקונן כי
טובים היו החללים ההם מחרב האויב אשר דמם היה זב על
הארץ להיותם מדוקרים מתנובות שדי · ר"ל מפני התבואות
שדי שהיו מבקשים להחיות את נפשם יותר מחללי הרעב
שהיו אותם הילדים הנהרגים מידי אמותם הרחמניות שהיו
מבשלין אותם והיו לברו' למו · ר"ל לאוכל · בשבר בת עמי·
כי יותר כבוד הוא למת להיותו נהרג מזולתו· מהיותו נאכל
· כלה ה' את חמתו וגו' הוא הקינה על הפסד מתנת האלהו' ·
ורמז באומרו כלה ה' את חמתו · באשר אבד זרע ישרא' שהיא
המתנה הראשונה באשר ספר · ושפך חרון אפו באשר אבד
ארץ ישראל אשר היא המתנה השלישית · באשר מספר והולך
באומרו ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה · עוד אמר לא
האמינו מלכי ארץ וגו' · רמז לאשר נאמר בקינות הקודמו' כי
הצרות יהיו על שלש אופנים · אבדת הרצון ואש החרון ·
ושמחת האויב · וכנגד אבדת הרצון אמר כלה ה' את חמתו ·
וכנגד אש החרון אמר שפך חרון אפו · וכנגד שמחת האויב
אשר היא הצרה היותר גדולה · והוא להיותו שר וחשוב נמכר
ביד העבד אויבו אמר לא האמינו מלכי ארץ וגומ' כי יבואו
לישראל כל הצרות ואפילו האחרונה שהיא משמחת האויב
באומרו כי יבוא צר ואויב בשערי ירושלם ואם תאמר על מה
עשה ה' ככה לעם הזה· נתן הסבה באומרו מחטאת נביאיה
עונו' כהניה וגו' כי לא די שפריצי העם היו פועלי' המעשים
הרעים אבל אפילו מאשריו היו מתעים והם המה השופכים
דם צדיק · ולא תחשוב כי היו הרציחות ההם פעם בשנה
ובמקרה · כי היה דבר תמידיי כי כל החוצו' היו תמיד מלאים
דם הנהרגים עד שהעורים שהיו נעים בחוצות · נגואלו
בדם ההוא · ר"ל היו מלוכלכים מהדם ההוא · כי להעדר
ראותם לא היו יכולים להשמר מלהטמא בו · והיה כל כך
הלכלוך ההוא בלא יוכלו יגעו בלבושיהם · שר"ל עד שלא היו
יכולים לגעת בלבושיהם · ויהיה ב"ת בלא יוכלו · במקום
עד · באופן כי שאר האנשים היו אומרים למו וקוראי' לעורים
ההם לאמר סורו סורו טמא סורו סורו אל תגעו · מן אל תגע
בי כי קדשתיך · והטעם כי נצו גם נעו · ר"ל מהתנועעם
בחוצות כאשר אמר נעו עורים · נצו ונתלכלכו · ונצו נגזר
מן מוראתה בנוצתה וכתרגו' באוכליה · אשר בשידעו הגוים
סבת ברתם והוא גודל חטאם · גזרו אומר היות מכת המגע
שיוסיפו לשוב עוד מהגלות לגור בארצותם ובמושבותם וזה
יען כי פני ה' חלקם · שר"ל חרונו וקצפו הוא אשר הגלם
ממקומם · ויהיה נגזר פני ה' · מן ושמתי פני באיש ההוא ·
ולא יוסיף עוד להביטם כי הסתיר פניו מהם · וזה מדת

כנגד

כנגד מדה · יען כי גם הם הסתירו פניהם מלכבד גדוליהם
· ופני כהנים הצדיקים לא נשאו · ופני זקנים לא חננו ·
עודינה תכלינה עינינו וגו׳ ר״ל ועוד הוסיפו לחטוא כי לא היו
רוצים להודות כוא הכרות על עונותיהם ולעשות תשובה ·
אבל עודינו פר״ל עוד אנחנו היו עינינו כלות ומתמינות אל
עזרתנו הבל · והוא עזר אומת מצרים · אשר עליו אמר
רב שקה משענ׳ קנה הרצוץ הזה על מצרים אשר יסמך איש
עליו ובא בכפו ונקבה כן פרעה מלך מצרים לכל הבוטחים
עליו · ובצפייתנו צפינו אל גוי לא יושיע · כמו שנאמר בהם
הנה חיל פרעה היוצא לכם לעזרה שב לארץ מצרים׳ כי היו
באים בלב שלם לעזור ישראל · ונתחרטו ושבו אחור לטעם
הנאמ׳ במדרש קינות · כי בבואם בספינות בים לעזר ישראל
· רמז הקב״ה לים והציף לפניה׳ נודות נפוחים כמין מעי
אדם ונערים מתים · אמרו זו לזו הנודות הללו הם אבותינו
אנשי מצרים שנטבעו בים · בעבור היהודים הללו · ואנחנו
הולכים לעזרת׳ עמדו וחזרו לאחוריהם · צדו צעדינו
וגו׳ ר״ל בין כך ובין כך שהיינו ממתינים עזרת מצרים צדו
צעדינו · ר״ל לא היינו יכולים ללכת בטח אפי׳ ברחובותינו ·
כי האויבים היו צדים צעדינו · כדי להורגנו והיו אורבים
אותנו והוא נגזר מן ואתה צודה את נפשי לקחתה · פר״ל
אתה אורב לי להורגני · עוד אמר קרב קצנו מלאו ימינו ·
רמז כי במלחמ׳ יש שלשה עתות · הראשונה בהתקרב האויב
אל העיר השנית כשמשימים המחנה על העיר ומכינים כלי
הקרב ואיל הברזל · ושלישי׳ עת התעשה כשעושי׳ המלחמה
החזקה ובכל עוז · ואל זה רמז המשורר האלהי באומרו ה׳ אורי
וישעי ממי אירא כי הוא הנותן לי כח ללחום לזולתי · וה׳
מעוז חיי ממי אפחד כי הוא סלעי ומצודתי לברוח שמה מן
האויב ולהסתר ממנו · ולכן בקרוב עלי מרעים לאכול את
בשרי והוא עת הראשון מהמלחמה אומר אז בבטחון הגדול
שים לי בקוני כי צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו · ויכשלו
בשחת אשר כרו ברגלי · אם תחנה עלי מחנה והוא העת
השני לא ירא לבי אפי׳ כי אני רואה שהם מכינים ומתחילים
ללחום · ואם תקום עלי מלחמה והוא העת השלישי בזאת
אני בוטח יותר מבראשונות כי אפי׳ חרב מונחת על צוארו
של אדם אל ימנע עצמו מן הבטחון · ולכן כנגד העת הראשון
אמר קרב קצנו כאומרו המשורר בקרוב עלי מרעים · וכנגד
השני אמר מלאו ימינו · וכנגד השלישי אמ׳ כי בא קצנו שהוא
יורה מגדר ההתקרבות · ובא בעצם · ובמלחמתם זאת הם
קלים מנשרי שמים · ואם אמור כאמ׳ ההרה נעלה פן נספה
· שם דלקונו · ואם נהפוך עורף לנוס המדברה שמה ארבו
לנו · רוח אפינו משיח ה׳ וגו׳ · הוא לשון תמיהא ור״ל
אומללים ושכלים אנו עם ישראל מה היינו מצפים אל גוי לא
יושיע אשר הם היו לנו לפוקה ולמכשול כי רוח אפינו משיח
ה׳ והוא מלכנו יאשיהו הצדיק תמים אשר אמרנו בצלו ובכל
זכיותיו נחי׳ בגוי׳ ולא יגלונו · רוחו ונשמתו נלכד בשחיתותם
כי פרעה נכה מלך מצרים הרגו כאשר הלך מגמתו ·

שישי ושמחי וגומר אחרי תום ירמיה לקונן על
ישראל ברוח קדשו · נבא על שוב ה׳ את
שבות עמו · ועל נקמת הגוים אשר הרבו עליו מהר ומתן
מצרו׳ וגליות · וזהו אומרו שישי ושמחי בת אדום וגו׳ וכתרגו׳
אדיאי ובדיחי קוסטנטיניה קרתא דאדום רשיעא דמתבניא
בארעא דארמיניאה בסגיאין אוכלוסין דמן עמא דאדום אף
עליך עתיד למיתי פורענותא · ויבדיין יתיך פרכואי וגו׳

ראוי לדעת כי אדום זה אשר מזכיר המתרגם פה אינו עשו
אח יעקב · אבל הוא כינו עמלק הרש׳ כן בנו של אליפז ותמנע
פילגשו · כי הם היושבים בארץ ארמיניאה כפי המקובל
בפרסום · וכן קוראים אותם עוד היום היהודים התוגרמיים
· ליושבי ארמיניאה עמלקים · עוד אמר תם עונך בת
ציון וגו׳ ר״ל מתי יתום עון בת ציון ויגאלם · באופן כי לא
ישובו עוד להגלותם · כשיפקוד ה׳ עון בת אדום ויגלה
חטאתיו · וכתרגו׳ ובתר כן ישלם עונותיך כנישתא דציון ·
ותתפרקין על ידוי משיחא ואליהו כהנא רבא ולא יוסיף ה״
תוב להגלותיך וכההי׳ זמנא אסער עויתיך רומי דמתבניא
באיטאליאה · ומליא אוכלוסין מבני אדום ויתון פרסאי
ויעיקון לך ויבדון יתיך ארום אתפרסם קדם ה׳ חובותיך ·
וראוי לדע׳ כי יקרא עם רומי אדום על שם אפיפיור הראשון
וסיעתו שהיו מבני אדום · ולכן חל השם ההוא על כל האומה
הנכרית בכללה כי לפי האמת אומת אדום בכללותה שבו
לדת ישראל בימי הורקנוס אשר הכריחם על ככה · והנה
אפי׳ הנכרים מודים בארבן רומי על ידי התוגר ולטוב להם
באחריתו לפי דעתם · והמשכיל יבין כי חבי הגאולה באה ·
ולחביה האחרונה התחילו הכנותיה וה׳ יהפוך לכל העמים
שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה׳ ולעובדו שכם אחד ·

זכור ה׳ מה היה לנו · וגו׳ אחרי תום הנביא הג׳
קינות על צרת ישראל והם איכה ישבה ·
ואיכה יעיב · ואיכה יועם · וקינת אני הגבר על צרת ו
וגלותו מעמו ישראל · כאשר בארבעתם גילה היות סבת
כוכד הצרות הנקרא חמת קרי מפני הולכם עם אלוהיהם
בקרי לאמר עזב ה׳ את הארץ ולא מאתו באו כל אלה · רק
מקרה הוא שקרה בלתי טהור · בא ללמד דעת את עמו
ישראל לקרוא אלוהיהם בקול גדול · ולומר בגלותנו אנחנו ·
זכור ה׳ מה היה לנו · ומה פה במקום כמה פר״ל כמה צרות
וגליות היה לנו בשכבר הימים חלפו למו · והביטה וראה את
חרפתנו בהווה · וזה בכל השלש מתנות · כי במתנת הארץ
נחלתנו נהפכה לזרים · ר״ל נהפכה נחלת זרים · במקום
היותה נחלתנו ובתינו לזרים · כאלו יתומים היינו ואין אב
ואמותנו כאלמנות אשר מדרך העולם כי לחולשתם יאכלו
זרים חילם · באופן כי להיותנו בארצנו׳ אויבנו וחוץ מנחלתנו
אפילו המים אשר הטבע המציאם בריבוי והם נתנים חנם
לרוב הכרחיות׳ בבריאה · אנחנו בכסף שתינו · ועצינו אשר
גם הם ימצאו בזול לרובם במציאות בתחיר יבואו אלינו ·
ויען כי העושר יהיה על שני פנים או הטבעיי · והוא אשר
ימצאו לו נחלות ובתים ומקנה בקר וצאן ; או עושר טפליי ·
והוא ההון עתק והממון אשר בו יוכל בעלו להמציא לפניו
כל אשר נמצא לעשיר העושר הטבעי הנז׳ · לכן אמר אל
תחשוב שאם אמרתי בלתי היותי עשיר על האופן הראשון
· יען כי נכרים באו שערינו · ונתישבו בארצותנו ·
שאהיה עשיר מהאופן השני וגם כסף גם זהב אתי · כי
העבוד׳ אותו המעט קט מהכסף שבו אקנה המים · ומהמחיר
אשר בו אקנה העצים · על צוארינו נרדפנו · רוצה לומר
בעול עבוד׳ קשה יגענו לאסוף אותו המעט מהכסף והמחיר
למחייתנו · ויגענו ולא הונח לנו · כי האויבים חוטפים הכל
בגבייתם ממני תמיד מנדה בלו והלך · ומצרים נתנו
יד רוצה לומר נתננו כי הכנן דגושה · ואשור לשבוע לחם ·
רוצה לומר כי דרך העולם שהנכנע יתראה שבע ועלז לפני
אויביו למען לא יגיל ברעתו · אבל אנחנו לרוב צרותינו

איכה

הזכרנו לשאול העזר מאויבים · כי למצרים הושטנו יד שיעזרונו · ולאשור שישביעונו בלחם · ואל תתמה כי באנו עד הלום לשאול לחם מאויבנו כי רעה עוד מזאת באה לנו · כי עבדים משלו בנו · ופורק אין מידם · והם בני חם הארורים ; ובנפשנו נביא לחמנו רוצה לומר אותו המעט לחם שאשור נותן לנו להיותם קרובנו כי אח היה אשור לארפכשד אבי אבות אברהם העברי · בני חם כוש ופוט וכנען אשר אביהם שעבדם לעבדים לזרעו של שם · היו גוזלים אותו ואין מציל מידם ובסכנת נפשותנו נביא לחמנו מפני חרב המדבר כי היו עומדים בדרכים לשלול שלל ולבוז בז · כי הם יושבי אהלים במדברות כמנהג הכושיי' השחורים אשר מזרעם עוד היום; באופן כי עורנו כתנור נכמרו מפני זלעפות רעב · רוצה לומר כי בלחות מהמזון היורד על האדם יתלחלח הגוף ויתקרר · ובחסרונו יתחמם האדם מחום נכרי · וזהו אומרו כי היצור שלנו נכמר ר"ל נתחמם כתנור אש מפני זלעפות רעב · נגזר מן ורוח זלעפו' מכת בושש שהוא לשון שריפה ; נשים בציון ענו וגו' רוצה לומר ובמתכנת הזרע · כי נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה · וכתרגו' נשיא דהוו נשיכן לגבר בציון אתעניאו מרומאי · ובתולתא בקרוי יהודה מן כסדאי ; שרים בידם נתלו · כי בחרו במות האכזרי · מלאיות בקלון והבוז ; פני זקנים לא נהדרו · אף כי אפילו בין האומות הוא מן המוסכם להכיר פני זקן ; בחורים טחון נשאו · ר"ל בשם טחון העגול שהרחיים דבוקים בו · שתולים אותו בצואר הבהמה הטוחנת בהליכתה סביב סביב תמיד · ובמקום הבהמה היו משימים בחורי ישר' להוליך סביב סביב הטחון ההוא · באופן כי אותם הבחורים ונערים מרוב הטורח והעמל ההוא · לא היו יכולים לעמוד על רגלם · ובלכתם בדרך אפי' כי היו נסמכים על משענת כמנהג הישישים היו נופלים ונכשלים וזהו אומרו כשלו ; זקנים משער וגו' הזקנים והבחורים הנרמז פה עליהם הם יותר מעולים מהראשונים כי הזקני' פה נאמר על הסנהדרי' · ובחורים על הלויים המשוררים · וכתרגו' שבייא מתרע סנהדרין אתבטילת ורובין מן בית זמריהון ; שבת משוש לבנו וגו' ר"ל וכנגד מתכנת האלהות כי ארון אחרון חביב שבת ונתבטל משוש לבנו · והוא בית המקדש יפה נוף משוש כל הארץ · ונהפך לאבל מחולנו · וכדברי המשורר על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו וגומר · על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו וגו' נפלה עטרת ראשנו · והוא בית קדשי הקדשים ; אוי נא לנו כי חטאנו · היא הודאת עם ישראל אל כל הצרות הנזכרות על העונות והחטאות · על זה היה דוה וגומר רוצה לומר אני מקונן אוי ואבוי ונהיה נהי · על אבדת השלש מתכונות · אבל על אחד מהם היה דוה לבנו יותר ויותר וחשכו עינינו על הר ציון ששמם ושועלים הלכו בו · וכפי דעת המתרגם יורה כי ישוב לשלשתם · באומרו על דין בית מקדשא דאיתצדי יהוה חלים לבבנא · והוא מתכנת האלהות · ועל אילין עמא בית ישראל דאזלו בגלותא מתמן הוו חשיכן עיננא · והוא מתכנת הזרע · על טורא דציון דהוא צדי · תעלין הליכו ביה · והוא מתכנת הארץ ; אתה ה' לעולם וגו' רוצה לומ' בהיות כי אנו מכירים חטאתינו · ומודים ועוזבים אותו ; ואתה ה' לעולם תשב · ר"ל וכמו שאתה כבראשונה כן הבטחותיך שהבטחתנו ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתי' ולא געלתי' לכלותם · הוא מההכרח שיהיו אמיתיו' ונצחיות ; וכן כסאך לדור ודור אשר נשבעת כי יד על כס יה מלחמה לה' עם עמלק מדור דור ·

ואם כן הוא למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים · ר"ל למה לנצח תשכחנו בהיות כי הבטחת לא געלתי' לכלותם · ולמה תעזבנו לאורך ימים · בהיות כי מלחמה לה' בעמלק מדור דור · והננו עבדים לו וכאומרו לעיל שישי ושמחי בת אדום הנרמז עליו · ולכן השיבנו ה' אליך ונשובה בתשובה שלימה · וחדש ימינו כקדם בהיותנו על ארצותינו בדיבוק אלהי ; כי אם מאוס מאסתנו לרוב פשענו · כבר נקמת נקמתך כי קצפת עלינו עד מאד · ושפכת עלינו חרונך וקצפך · ולכן השיבנו ה' אליך ונשובה וחדש ימינו כקדם ·
תם מגלת איכה שבח לאל המלוכה ·

הנותן המאור הגדול לממשלת ·
הוא יקים סוכת דוד אבי הנופלת ·
ולבנו יוסף יתן חכמה מכופלת ·
אשר יוכל לפרש מגלת קהלת ·

אמר

העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד ן' יחייא יצ"ו להיות כי העיד הכתוב היות שלמה בן דוד חכם מכל נברא כאומרו ויחכם מכל האדם · וכי השפעת חכמתו היתה על שלשה פנים היינו במשל ובשיר ובדיבור · במשל כאומרו וידבר שלשת אלפים משל · אשר מהם הוא ספר משלי · בשיר · כאומרו ויהי שירה חמשה ואלף · אשר מהם מגלת שיר השירים · בדיבור · כאומרו וידבר על העצים · נאמר כי מגלת קהלת נאמרה ממנו על הפן מהדיבור · וזהו אומרו דברי קהלת נגזר מוידבר על העצים · כאשר אמר בשיר השירים לשון נגזר מויהי שירה · וכאשר אמר במשלי לשון נגזר משלשת אלפים משל · ואומרו עשיתי לי גנות ופרדסים · ונטעתי בהם עץ כל פרי וגומר עשיתי לי ברכות להשקות יער צומח עצים · רומז לאשר אמר וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון עד האזוב היוצא בקיר ; ואומרו קניתי עבדים ושפחות · גם מקנה בקר וצאן הרבה · רומז לאומרו שם וידבר על הבהמה ועל העוף ; ואומרו כנסתי לי גם כסף וזהב וסגולת מלכים וגומר אף חכמתי עמדה לי וגומ' רומז לאומרו שם ויבואו מכל העמים לשמוע את חכמת שלמה ; והנה קרא ספרו זה קהלת מלשון הקהל · יען כי באופן השלישי הזה מתשפעת חכמתו בדבור על כל ענייני העולם השפל הנרמז באומרו וידבר על העצי' וגו' · אשר הוא האופן האחרון ואין בלתו אחריו הראה היות נקהלים בו כל החכמות וכל אופני הוראתם · ולהיות שעשה הספר הלז בעת זקנותו וכאשר קבלו חז"ל · היה יכול

לדבר

לדבר בכללות בעניני העולם לרוב הנסיונות אשר עברו עליו באורך הזמן · וכל שכן להיותו בן דוד אשר היה השלם שבמלכים וחכם גדול · אשר ממנו קבל תורה וחכמה · וגם להיותו מלך בירושלם העיר אשר בחר ה׳ רבתי עם זרע קדש ברוכי אל · ומקום מקדש מלך ושכינתו · אשר הוא מן המחוייב שכל יושביה יהיו מלאים חכמה כרמון · וזהו אומרו בן דוד מלך בירושלם שרומז היות שופעת חכמתו מצד אביו ומצד עיר הקדש אשר היה מלך על עם העיר ההוא · והם השלש מתנות שנתן הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו שהם עיר הקדש · והעם הקדוש · ובית המקדש ׃ הבל הבלים אמר קהלת וגו׳ להיות כי דוד אביו אמר אדם להבל דמה ימיו כצל עובר · בא בנו לפרש דבריו · ואיך הוא דבר אמת · כי הם כצל עובר · להיותם הבל הבלים והכל הבל · והנה זכר שבעה הבליות · כנגד שבעה אופנים מהימים והזמנים אשר יעברו על יושבי חלד · האחד והוא ימי היצירה · בהיותו חי במעי אמו בעולם השפל הלז · אשר אז נקרא עובר כגזר מן ימיו כצל עובר כי לא ישלים שנתו במקום ההוא ׃ והב׳ והוא ימי הינקות · אחרי צאתו מבטן אמו ויונק שדיה · וזן מהחלב הנעכר מן הדם אשר היה מזונו בהיותו אמו · והוא חמרו ׃ והג׳ והוא ימי הטפות · כאשר גמלתו אמו ומדריכו אל אכילת הדברים הרכים · ומתחיל ללכת על גחון · ולהיות נגרר אחריה · ולהיות כי ימי היצירה הם כמו הכנה לימי הינקות ולימי הטפות · אשר שניה׳ כמעט שוים · לכן כלל ימי היצירה במאמר אחד באומרו הבל · וכלל הב׳ אחרים במאמר אחד באומרו הבלים · פר״ל הבל של הבלים אמר קהלת · כי ימי היצירה שהבל המה · הם הכנה לימי הינקות והטפות שגם המה הבל · ולכן הבל הוא סמוך והיותו נקוד חטף פתח יוכיח ׃ והד׳ והוא ימי הנערות עד כ׳ שנה · והוא הזמן אשר בו הנולד כעור וריק מכל חכמה מדינית ועיונית · והה׳ הוא ימי הבחרו׳ · והוא הזמן אשר בו יתעורר בחומו הטבעי לרשת משכנות לא לו · אם בחכמה אם בבחורה או במלחמה ירד · וכל אחד אל מקום אשר יהיה שמה רוחו ללכת · הוא זריז וקל לעשותו · ולא ירא מפני כל ׃ והו׳ ימי הזקנה בהתקרר מעט מהחום התלהב ההוא · וינוח לבו ויבקש השלמיות · להכירו האמת מן הספק ברוב הנסיונות שעברו עליו · ובמה שלמד בזמן החולף · ולהיות כי ימי הנערו׳ הם כמו הכנה לימי הבחרות והזקנה · לכן רמז ימי הנערות במאמ׳ אחד באומרו הבל · וכלל ימי הבחרות והזקנה במאמר אחד באומרו הבלים · פר״ל ימי הנערות שהמה הבל · הם הכנה לימי הבחרות והזקנה אשר גם המה הבל · והז׳ הוא ימי השיבה ואחרית החלד · אשר כל הזמנים הקודמים הם כמו הכנה אליו · ובעדו אמר הבל · פר״ל הימים האחרונים עם הראשונים אשר זכרנו הכל הבל ·

אמר ז׳ יחייא ראוי לדעת כי שוכן בתי חומר יקרא אדם בעת היותו בימי הנערות ומיניו שהם ימי הינקות והטפות · עד עשרים שנה · ולכן היה ממספר בני ישראל מבן עשרים שנה ומעלה · להיותו יוצא מגדר הנערות · והיה זה שמו אז להיותו חמריי מאד ונוטה ליסוד האדמה · יותר מכל הזמנים האחרים אשר יחיה בהם · ואז דורש תמיד המאכל ומשתה ובבלי דעת · וריק מתועלת החכמה והמדות · והנה יקרא גבר בעת היותו בימי הבחרות להיותו גבור בארץ · והון ועושר בביתו · וכל אשר ישאלהו נפשו · רגלים ממהרות להביאו אל הים · וזה להיות גובר עליו החום הטבעי · והוא אז כמה שכין מימיו ובעת העמידה · והוא מכ׳ שנה עד מ׳ שנה · ויקרא איש בעת היותו בימי הזקנה והוא בן ארבעים לבינה כי אז יתקרר החום טבעי · אשר היה מניעו לפעמים לפעול דברי׳ נגדיי השכל · וכן להכירו האמת מן הספק ברוב הזמן אשר למד בו וברוב הנסיונות אשר נסה · והוא הזמן היותר נעלה מכל ימיו · כי הוא דורש אז אל השלמיות ואל המעשים טובים · ולכן שמו נגזר מן היסוד היותר נעלה והוא האש · ויקרא אנוש מנ׳ שנה ומעלה עד אחרית חלדו אשר אז הוא בירידת ימיו · כי חומו הטבעי נחלש ליובש לחותו השרשי ולכן התור׳ צותה לבני הלויים כי מנ׳ שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד · והוא שב לימי עלומיו · ושוכח תלמודו מפני אונסו · וחשכו הרואות בארובות ואינו יכול ללכת לעשות עסקיו מפני חולשתו · וימיו מכאובים לחלאים יסבבוהו ולכן שמו אנוש נגזר מן אנושה מכתו · מה יתרון לאדם וגו׳ ר״ל מה תועלת ויתרון יש לאדם · הנקרא כן להדמותו באדמתו ומחצבו · אשר נוטה כל מחשבותיו בעניני עולם השפל לבנות ולנטוע · ומה מעלה ויתר שאת יותר לו בכל עמלו שיעמול תחת השמש · וכאלו יאמר תחת ימי הכלו וזמנו · וכינה הזמן בשמש להיות סיבוב גלגל השמש סבת הזמן ואחרו · כי הזמן אינו כי אם מספר התנועה מסיבובי השמש · ויקרא יום מעת זריחתו עד בואו ולילה מעת שקיעתו · עד זרחו · ויקרא שנה סיבובו בכל אזור המזלות · וחדש סיבובו באחד מהשנים עשר · ויובן מדבריו כי אין יתרון לאדם כאשר יעמול בדברים העומדים תחת הזמן · להיותם הווים ונפסדים · אבל אם יעמול בדברים אלהיים · אשר לא יכללם הזמן · יהיה לו כדאי מעלה והתנשאות עם יתר עז להיותם נצחיים ׃ דור הולך וגו׳ להיות כי כאשר גזר שאין יתרון לאדם וגו׳ יפלו שתי הקדמו׳ הכרחי הפירוש והוא איך יהיה עמל האד׳ ואנה · ואיך יתהוה הזמן באמצעות השמש · לכן בא לפרשם · ועל ראשון פירש היות עמל האדם בעולמו הנחלק ליבשה ולמים · וכנגד היבשה אמר דור הולך ודור בא · שם דור נגזר מדור באהלי רשע לרמוז כי לא ישב האדם בעולם הזה · אבל ידור בתוכו כאורח נטה ללון · ולכן מעשיו וכל עמלו הכל המה מעשה תעתועים · ואם תאמר אף כי האדם יהיה נפסד · מעשיו ובניניו וכל פעלו לא יפסדו · לזה אמר כי גם המה הכל ויפסדו · ומה שישאר נצחי מהעולם השפל כל ימי נצחיותו אשר הוטבע בו כפי רצון הבורא · הוא עצמיות הארץ וזהו אומרו והארץ לעולם עומדת · האמנם כל שאר הנבראים שבתוכה אף כי יהיו בנינים גדולי׳ וחזקים כראי מוצק אשר יעמדו ימי׳ רבי׳ על פני ארץ סופם ליפסד ׃ וכנגד המים אמר כל הנחלים הולכים אל הים · שטעמו כי לא תחשוב שאם דור הולך ודור בא מיושבי הים באניות עושי מלאכה במי׳ רבי׳ · שמלאכותיהם בים הגדול ורבי מעשיהם העשויים בחכמה ודעת ישארו נצחיים · כי אינו כן · להיות שלא ישאר דבר מתמיד מהמים · רק עצמיותם ונזילתם בסיבוב מהנחלים ההולכי׳ אל הים · והוא איננו מלא · שתכף ממקום אשר יחזרו למקומם · ותכף אחרי הגיעם למקומם · שבים ללכת אל מקום אשר הלכו מתמול שלשום · והוא לים אשר הזכיר · וזהו בחפץ האלוה ית׳ כי כן גזר חכמתו בשומו לים חוקו · למען לא יתרבו באופן שיכסו ארץ · והכן כי אף שפסוק כל הנחלים הולכי׳ וגו׳ דבק בעניננו עם פסוק והארץ לעולם עומדת · הפסיק בזרח השמש וגו׳ להדמות אשר ים

מסיבובי הנחלי' עם סיבובי השמש: עוד בא לפרש ההקדמה שנית איך יתהוה הזמן אשר אמר כי עמל האדם תחתיו הוא הבל. באומרו וזרח השמש וגו' וכאשר אמרנו. כי היום יתהוה בזריחת השמש. באומרו וזרח השמש. והלילה תתהוה בשקיעתו באומרו ובא השמש. ואז בשקיעתו הוא תאב ושואף לסבוב אל המקום אשר זורח הוא שם. כי להיות פניו מועדות אל השגת עולם המלאכים. בשבת החשק ההוא לא יעמוד מלסבוב סביב סביב ולילה ויום אשר יתהוו מסיבובו לא ישבתו. הולך אל דרום וגו' עוד פירש התהוו' השנ' מהליכתו אל דרום. וסיבתו אל צפון. וסובב סובב הולך הרוח. ר"ל גם מהליכת רוחו ורצונו וסיבתו אל פני מזרח ומערב ולכן אמר סובב סובב שתי פעמי'. והוא רמז לסיבובו בי"ב חדשי' כל אזור הי"ב מזלות. ועל סביבותיו שב הרוח ר"ל כי רוחו של שמש אחרי תום סיבובו בשנה השלימ' הוא לשוב על הסיבובי' ההם. כאשר רוחו בתנועה יומיית ככה. כאשר אמר אל מקומו שואף זורח הוא שם: כל הדברים יגעים וגו' לפי שהתחיל לפרש אומרו תחת השמש. ואיך יתהוה הזמן. ומסיבובי השמש והנחלים. אשר הם ענינים ארוכים וצריכי' לראיות משתנות. ושורש ספרו אינו להאריך בדברים כאלה. להיות דבורו עם החסרים מעמי ארץ והנשים והטף כדי להוכיחם ולהסיר מלבם חשכת הדעות המשובשו'. לכן אמר אל תחשוב כי אמשוך דברי בענינים אשר התחלתי לדבר. כי אין זאת כונתי להיות כל הדברים הנזכרי' אשר התחלתי שיפורשו. יגעים בעצמם וקשי ההשגה כי אם בראיו' רבות וחזקות אשר יושגו בידיעת חכמות משתנות. באופן כי לא יוכל איש לדבר. ר"ל איש אפילו השלם שבאנשי'. ולא תשבע עין לראות. ולא תמלא אזן משמוע. וזה להיות כי פרטי הנולדים בעולם ההויה וההפסד אשר יתהוו בעת ויפסדו בעת אחרת ולא יעמדו רגע אחד על תכונה אחת הם רבי המספר. באופן כי דיבור הפה וראות העין ושמע האוזן לא יכללם כי אין קץ ומספר לפרטיותם. ולכן לא אביא עמל וכעס לדבר בם. וכמצות חז"ל אין דורשין במעשה בראשית בשני' ובמעשה מרכבה אפי' ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו. להיותם שוטני הפרדס פן יפגעו בו ריחם. ויהיה לבער כאשר קרה לרובם מהד' שנכנסו לפרדס אשר נפגעו בריחו ולא נותר מהם איש כי אם ר' עקיבא שנכנס ויצא בשלום: מה שהיה הוא שיהיה וגו' הוא הודאת קדמו' הבורא ית' ור"ל מה שהיה. המהות מהאלוה אשר היה מאז ומני קדם טרם התהוות הזמן הוא שיהיה. כי הוא ראשון והוא אחרון. ומה שנעשה הוא שיעשה. הוא הודאת חידוש העולם. ואיך סופו לכלות ולהעשו' שנית כאומרם ז"ל שית אלפי שנין הוי עלמא וחד חריב. וכן יעש' עד מלאת לו שנת היובל. והוא שבעה שבועות הנאמר על זה. כי שבע יפול. צדיק וקם. כי אף שיפול מציאות העולם פעמים הרבה. הצדיק והוא צדיקו של עולם. יהיה קם תמיד. כי לא יתפעל ולא ישתנה בשינויין. כי ה' למבול ישב וישב ה' מלך לעולם. ואין כל חדש תחת השמש ר"ל כי תחת הזמן אין דבר חדש. ואם יחשב שימצא. הוא מחשבה כוזבת כי יש דבר שיאמר האומר ראה זה חדש הוא. ואינו כן. שאף אם הוא חדש אצלנו. בערך המציאות איננו חדש. כי כבר היה לעולמים אשר לפנינו. אם יאמר האומר ואם החדש הלז כבר היה בזמני' הקודמים. מן הראוי היה שיהיה לנו שמץ מנהו ע"פ הקבלה. או ע"פ הספרי' הכתובים בדור דור. לכן אמר שאין לחשוב כי מכל הדברים יש זכרון. כי אין זכרון לראשונים ר"ל לכלם אף כי יהיה במקצתם. וכן ימשך במקצתינו. כי גם לאחרונים שיהיו. לא יהיה להם זכרון עם אותם שיהיו לאחרונה מהם:

אני קהלת הייתי מלך וגו' בא לבאר מדרך החקירה והנסיון איך כל עמל האד' תחת השמש הוא הבל. ולמען יאמינו דבריו ונסיונותיו אמר אני קהלת וגו' ור"ל ראוי שיאומנו דברי ויכנסו באזני השומעים להיותי קהלת שנקהלו בי כל החכמות. ולהיותי מלך ומושל מקשיב דברי חכמה ודעת וכל אשר שאלני נפשי לדעת מהנסיונות נסיתי בחזקתי. כי אין בית המלך חסר כלום. ובפרט בהיותי מלך על ישראל עם חכם ונבון ובחירי אל. ובירושלם מקום הנבואה הנאמר עליו בית אלהים ושער השמי'. ונתתי את לבי וגו' התחיל לדבר ולומר ונתתי את לבי נגזר מן גם לי לבב כמוכם והוא השכל: לדרוש ולתור בחכמה. כמו מתור הארץ. כי שם לבו ומחשבותיו כולם על הדבר. כאשר עושים התרי' את הארץ אשר יחפשו מובאיו ומוצאיו. על כל אשר נעשה תחת השמים. כינה עולם השפל התחת השמים להיותם הם סבת כל הנעשה בארץ בהשפעתם ובסיבובם ובמבטם: הוא ענין רע וגו' הוא תכלית מה שהשיג בעולם השפל ותחת השמים אחרי הדרישה והחקירה כמזכר. כי הוא ענין רע. ענין נגזר ממעון. ויהיה נון ענין נוספת כמ"ש מעון ושרש שניהם עון. וכאשר יתיחס לאנשים העמידה במעון כי שם ביתם ומנהגם. ככה יתיחס אליהם העמידה במנהג רע אשר הוטבעו בו: נתן אלהים. ר"ל מונח מאתו לפניהם. כי אין רע יורד מלמעלה. לבני האד' ואולי כי היה לחטאת אביהם הראשון כפרי: לענות בו. נגזר מן ענין רע והוא כמו לנהוג ולדור בו: ראיתי את כל המעשים וגו' ר"ל שבת גזרתי כי כל אשר נעשה תחת השמים הוא ענין רע. שר"ל חסר כי ההעדר רע והטוב בקיום הנמצא. להיות כי ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השמש והוא הזמן. היות כלם הבל ורעות רוח. שר"ל דבר חסר ונעדר. כי רעות רוח נגזר מן אפרים רועה רוח. ויחס ההעדר לרוח להיותו דומה לו לרוב הפכיותו. ולחסרון בית קבולו אשר לא יוכל איש לתופשו: מעות לא יוכל לתקון וגו' שב אל ענין רע ור"ל הענין רע הלז אין לו תרופה. להיותו דבר מעות אשר לא יוכל לקבל התיקון. ודבר בעל חסרון אשר לא יוכל להמנו' עם השלמי' כי א"א לקבל ההשפעה כי אם לפי ההכנה. ואם האדם נולד בתכל מקור הכליה וההפסד. הוא מההכרח שיהיה הוא ותחבולותיו נפסדי'. והכל המה מעשה תעתועי': דברתי אני עם לבי וגו'. אחרי אשר פירש דרך כלל כי דרש בחכמה על כל הנעשה תחת השמים. וגזר היותו ענין רע. להיו' הכל הבל ורעו' רוח. ודבר דומה להעדר. ושהוא ענין רע בלי תרופה כי מעות לא יוכל לתקון וגו' בא לפרש בפרטו' איך חקר על כל דבר ודבר מהנעשה תחת השמי'. ויבאר החסרון שמצא בכל אחד מהם וזה על דרך החקירה. והוא אמרו דברתי אני עם לבי והוא השכל. נגזר מן גם לי לבב כמוכם כאשר פירשתי לעיל. לאמר בהיות כי אני הגדלתי והוספתי חכמה על כל אשר היה לפני בירושלם. ורמז בהגדלתי. לחכמה הבאה לו לאדם בדרך טבע ומתנה המושכלות ראשונות. ורמז בהוספתי וגו' לחכמה הבאה לו לאדם במלאכה. ומצד נוראו להבין דבר מתוך דבר. ורמז בלבי ראה הרבה חכמה ודעת. לדעות ונסיונות אשר שכלו ראה והשיג בדברים מחכמה והיא מעלת המושכלות.

והדברים

ודברים מדעת והוא מעלת המדות נגזר מן עץ הדעת טוב ורע וכחי גדול הן כטבע הן במלאכ' הן מצד הנסיונות להסיג עניני העולם וחכמותיו · לכן הוא ראוי שאתן כל כחותי וכל מגמתי לדעת חכמה ועיקריה · והוא רומז באומרו ואתנה לבי לדעת חכמה ובן הוא ראוי גם כן שיהיה מגמתי וחפצי לדעת המדות טובות המכונות בדעת · וכן הוא ראוי גם כן שאדע ההפך מהחכמה והדעת · והוא ההוללות והסכלות · כי הוללות נגזר מן ויתהולל בידם · והוא עשיית המדות המגונות כמשוגע כי אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס רוח שטות בו שהוא הפך הדעת ·

וידיעת הסכלות שהוא הפך החכמה · כי הדברים יודעו יותר באמיתות בידיעת הפכם · וכל זה אמרתי בלבי שראוי לעשות למען אוכל לדעת ולהוציא אל הים בשלימות הענין הלז אשר הכנתי נותנת לענות בו · ידעתי שגם זה הוא רעיון רוח · הוא תשובה לדבריו עם לבו · ור"ל רעיון רוח מחשבה מהבל הדומה לרוח ודבר שאין לו מתם ··

כי ברוב חכמה וגומר נתן הסבה להיותו רעיון רוח כי ברוב חכמה במושכלות ובדברים העולמיים יולד רוב כעס בראות תהפוכותם · ולא ישמח בשליתה היוצאת מבין רגלי אשתו לדעתו כי סוף אדם רמה גם לא ישים לקראת הכבודות המדומות לדעתו כי לא יועיל הון ביום עברה · ולכן בהיות כי מוסיף דעת במעלת המדות יוסיף מכאוב · טוב הסכלות מן החכמה כדי לחיות בשמחה כל ימי ההבל ·וטוב ההוללות מן הדעת פן יהיה מכאובו נגדו תמיד

· אמרתי אני בלבי וגומר היא חלוקה אחרת ור"ל אב"הוא שהחכמה היא רעיון רוח ומונעת כל שמחה ומוסיפה הכעס והמכאוב אניחנה ולכה נא אנסכה בשמחה רוצה לומ' אשתה היין בכיסוכו כי הוא המשמח אלים ואנשים · ויין ישמח לבב אנוש · ורמז ביין למאכל ומשתה · כי גם שם יין יחול על הסעודה של שמחה · מה ששם לחם יחול על הסעודה הנעשית לסעוד לבב אנוש ולא לתכלית אחר · וראה בטוב רמז למסגל הנאמר עליו לא טוב היות האדם לבדו והנה גם הוא הבל כאשר אמרתי לחכמה היותה רעיון רוח · וזה יען כי לשחוק והוא המסגל כמו והנ' יצחק מצחק את רבקה אשתו אמרתי מהולל · להיותו משוגע איש כפסר הרוח · ההורג את עצמו · והפועל פעולת המסגל הוא מאבד גופו בתשובת החכם לשואלו העת היותר נאות למסגל · והשיב בשעה שתרצה לאבד גופך · ולשמחה והוא המאכל והמשתה אף כי אינו הורג הנפש כמסגל מה זו עשה · רוצה לומר מה טוב או תועלת עשה · ואכבי הרואה כי שמחת היין כבל עובר · ואחרי עוברה יבוא לשותה שכור דאגת נפש · תרתי בליבי למשוך ביין וגו' היא חלוקה שלישית · רוצה לומר אחרי ראותי כי החכמה לבדה מולידה כאב · והשחוק לבדו לא יועיל וגם יכאיב · לכן תרתי בלבי רוצה לומר חשבתי מחשבות לקבץ שניה'· כי פעמים רבות יועיל המורכב מה שלא יועילו הנפרדים · ואדרבא יזיקו · למשוך ביין את בשרי · רוצה לומר ביין כל משתה של שמחה כאשר אמרנו · את בשרי הנפש הבומחת כאומרו בעים זמירות לכן שמח לבי והוא נפש המשכלת · ויגל כבודי והוא נפש המרגשת · אף בשרי ישכון לבטח והוא נפש הבומחת · ואף שאהיה מושך בשרי ביין ובשמחה ובתענוגים · כל מדותי וכל עניני אנהוג בחכמה על הרוב אשר היא מעלת נפש המשכלת · וגם לפעמים גם כן אאחוז בסכלות והוא לרדוף מדות העלמים דבי התאוה בכבודות המדומות · הנמשכות מאהבת נפש המרגשת · ואמשוך ימי בשלשתם יחד עד אשר אראה בדרך החקירה והנסיון איזה הוא היותר טוב לבני האדם אשר יעשו תחת השמים מספר ימי חייהם המעט ורעים · הגדלתי מעשי וגומר להיות כי אמר שהיה רוצה לתת חלק לנפש הבומחת במשיכת בשרו ביין וחלק לנפש המשכלת בהנהגתו בחכמה · וחלק לנפש המרגשת באוחזו בסכלות הכבודות המדומות · בא לפרסם באר היטב והתחיל ממאן דסליק מניה לפרש הכבודות המדומות · ואמר דרך כלל כי הגדיל כל מעשיו · למען יקרא גדול הנפש אשר מעשיו הם הגדולי הערך ·

ואחר כך פרט באומרו בניתי לי בתים וגומר ולהיות כי צורכי האדם ההכרחיים למחיתו הם בית לשבת בו · וכרם לשתות את יינו · וגם לאכול את פריו והחטה והשעורים אשר יצמחו בו · ופרדס והוא הגן הפרטי המתוקן בחשיבות ונוי ויופי להתענג בו · וברכות מים לצורך מימיהם · ועבים לבנות ולשרוף · ועבדים ושפחות לשרתו · ובני בית להתיעץ ולטייל עמהם · ובקר וצאן לגלות את ערות צמרן לכסות את ערותו · וגם לאכול את בשרן להחליף תמורת הניתך לו ולעבדיו · והמותרויים הם כניסת הכסף והזהב והאבנים טובות אשר הם סגולת מלכים · והיות שר וקצין למדינות מתחלפות · ולהתענג בכל מיני שיר וזמרה · הן בקולות זכרותיים המכונות בשרים · הן בקולות נקבותיים המכונות בשרות אשר הם יותר נעימים לדקותם · ולהתענג תענוגות האדם במרחצאות ושדה והוא ההליכה לאט בעגלה · ולהתענג בשרות והוא תענוג המסגל עם הנשים השודדות כח האיש · ספר וביאר איך עשה אליו כל העניינים ההכרחיים לצורך האדם · והמותרויים כדי להתענג בהם · ובאופן היותר שלם שאפשר שיהיה וזהו אומרו גדלתי והוספתי כל הדברים הנז' מכל אשר היה לפני בירושלם · ואם תאמר ומה היתה הסבה שהוסיף בכל אלה מכל אשר היו לפניו · אשר גם להם היה לבב כמוהו · לכן השיב באומרו אף חכמתי עמדה לי · כי היא היתה הסבה אשר באמצעותה הגדיל מעשיו · וכל אשר שאלו עיני וגומר · יחס השאלה לעין · להיותו הוא הרואה · והלב חומד והפה שואל · והוא הראשון בריבו · ולכן מתיחס השאלה אליו · ורוצה לומר וזולת כל הדברים הנזכרי' אשר עשיתי גם כל אשר שאלו עיני זולתם · לא אצלתי מהם שרוצה לומר לא נבדלתי מכל הדברים אשר חמד לבי כי מכף הובאתי אל הים משאלותיו · לא מנעתי לבי מכל שמחה · יחס השמחה ללב להיותו מקור ההתפעליות · ולהיות כי הוא מהנמנע לכן אמרתי שיעמוד תמיד בשמחה להיותו משועבד לקללת בזיעת אפך תאכל לחם · ואין איש אשר ימלט מעמל העולם השפל לכן אמר כי הסבה אשר לא מנעתי את לבי מכל שמחה · להיות כי לבי שמח מכל עמלי ולא הייתי עמל ודואג · כי אם עמל ושמח ועלז · וזה היה חלקי מכל עמלי · רוצה לומר השמחה ההיא מהעמל ההוא כאלו היא חלק ותכלית העמל ההוא · אשר לא יקווה דבר אחריה ·

ופניתי אני לראות וגומר ופניתי נגזר מן פנים שרוצה לומר שמתי פני לראות בכל מעשי שעשו ידי מהנז' ובעמל שעמלתי לעשות על ידי אחרים · והנה ראיתי היות הכל הבל ורעו' רוח ואין יתרון תחת השמש וכאשר בארנו · ופניתי אני לראו' וגו' ר"ל ראיתי בעין שכלי כי ההרכבה אשר עשיתי

לנהוג בחכמה בנפש המשכלת · ולמשוך ביין את בשרי אשר
הוא שבת ההולל׳ בנפש הבהמית · ולאחוז בסכלות הכבודות
המדומות בנפש המרגשת · שאי אפשר שיבוא אדם אחרי ·
אשר יוכל לקבץ הנפרדים האלה כאשר עשיתי אני · וזהו
אומרו כי מה האדם מי הוא זה ואיזהו שיבוא אחרי המלך בה״א
הידיעה שהוא שלמה בן דוד החכם מכל נברא · את אשר
כבר עשוהו · רוצה לומר שיוכל לעשות את אשר כבר עשוהו
המלך שלמה ומשרתיו ועושי רצונו ואנשיו העומדים לפניו ·
וראיתי אני שיש יתרון וגומר רוצה לומר שיש יתרון לחכמה
והוא העיון במושכלות · מן הסכלו׳ והוא להתעסק בכבודות
המדומות כיתרון האור מן החשך · וזה יען כי החכם עיניו
פר״ל עיונו תמיד בראשו · והוא בעניני השכל אשר בראש ·
לדעת ולהכיר את בוראו · ואת משרתיו לעולם המלאכים ·
ועושי רצונו מעולם הגלגלים אשר כהורא עמם שריה · אבל
הכסיל בחשך הולך כי כל עיונו והילוכו הוא בעניני העולם
השפל החשוך אשר כהה מראהו לאחריותו ולהפסדו · ואף
שראיתי היות הפרש גדול בין החכם והכסיל · ידעתי כי
מקרה אחד יקרה את כלם מאבדון ומות · ולכן אמרתי בלבי
בהיות כי כמקרה הכסי׳ גם אני יקרני כי קטון וגדול שם הוא
· ולמה חכמתי אני אז יותר · ואם תאמר אף כי כחכם
ככסיל מקרה המות יקרה את כלם וישתוו במיתה לא ישתוו
אחרי המות · כי יפרדו בשמותם · כי זה יקרא בשם טוב ·
וזה בשם רע · לכן השיב באומרו ודברתי בלבי שגם זה הבל
· בהיות כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם · רוצה לומר
כי זכרונם הן לטוב או הפכו · לא יהיה מתמיד לעולם ·
אבל יכלה השם ההוא גם כן · בשכבר · רוצה לומר בהיות
כי בשכבר נגזרה גזירה שהימי׳ הבאים הכל נשכח מהדברים
העוברים כאמרו נשכחתי כמת מלב · ובודאי הוא דבר
תימה אבלי איך ימות ואבד שמו מהחכם עם הכסיל ·
וכאבוד זה כן אבוד זה · וזהו אומרו ואיך ימות החכם עם
הכסיל · ושנאתי את החיים וגומר רוצה לומר ועל הדבר
הזה שנאתי את החיים כי רע עלי המעשה שנעשה תחת
השמש בהשוות הטוב עם הרע והיה כצדיק כרשע · באופן
שאגזור שהכל הן החכמה הן הסכלות הוא הבל ורעות רוח ·
ושנאתי אני את כל וגומ׳ וזולת השנאה הראשונה עוד שנאתי
שנית את כל עמלי שאני עמל תחת השמש · שאניחנו
לאדם שיהיה אחרי · ומי יודע אם יהיה חכם או סכל ·
וישלט בסכלותו בכל עמלי שעמלתי וכנסתי בחכמתי ·
ואם ישמח באשר כנסתי ויתענג הוא דבר רע · כי יהיה
עבד החכם אשר כנס · מהסכל הבא אחריו · ואם יפזרהו
בסכלותו · גם זה הבל ורעות רוח כי ברגע אחד יפול ארצה
כל עמל החכם בעולמו · וסבותי אני וגומר רוצה
לומר סבותי מחשבתי כמעט להתחרט · ולהיות תואה על
אשר עמלתי וליאש את לבי כנגזר מן ונואש ממני שאול על
כל העמל שעמלתי תחת השמש · וזה לראותי כי יש אדם
שעמלו בחכמה · ובמעלת המושכלות · ודעת במעלת
המדות · ובכשרון במעלת עשיית המכות אלהיות ·
ולאדם הבהמיי הנגזר מן אדמה · הנעדר מכל אלה אשר
לא עמל בו · יתן האלהים עמל החכם ההוא לחלקו · כי
בני חיי ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא · ובודאי
כי גם זה הוא הבל ורעה רבה · כי מה הווה לאדם וגו׳
רוצה לומר כי מה תועלת ויתרון הווה לאדם בכל עמלו
עמל גופיי · וברעיון לבו שהוא עמל מחשביי תחת

השמש · כי כל ימיו מכאובים בעמל הגופיי · וכעס
ענינו בעמל המחשביי · בשלא יבאו הדברים על מתכונתם
כאשר חשב · גם בלילה לא שכב לבו לחרום מחשבות און
באשר יעשה אשר גם זה הבל הוא ולכן הנראה אלי היות
היותר טוב באדם שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו
שרוצה לומר היות שמח בחלקו · גם זו ראיתי אני כי מיד
האלהים הוא לזכותו שיהנה מהעולם הזה ומברכתו ·
ושיסתפק וישמח באשר לו · כי מי וגומ׳ רוצה לומר כי
לפי הדין מי ראוי לאכול ממוני ועמלי · ומי יחוש ויתהר
להפיק תאותו אל הים חוץ ממני · וכמוני אשר עמלתי בו
לילה ויום · כי לאדם שטוב לפניו וגומר הוא ביאור לאשר
אמר כי מיד האלהים הוא · כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה
במושכלות · ודעת במדות · ושמחה להיות שמח בחלקו ·
ולחוטא נתן ענין ומנהג לאסוף · ואחרי האסיפה להכניסו
הביתה במקום טמון · אשר יהיה מוכן שם לתתו לאיש צדיק
וטוב לפני האלהים · אשר גם זה הבל ורעות רוח לאוסף
ההוא ׃ לכל זמן וגומר סיפר כאן אחרת שיקרה לנולד
במעשיו · אשר למעכה יצדק היות עמלו הבל · להיות
הדברים מוכרחים · כי לכל רוצה לומר לפעולת כל איש
ואיש או טובה יהיה או רעה יש זמן · וגם יהיה עת קבוע
לכל חפץ רוצה לומר לכל דבר וכאומרם זכרונם לברכה אין
לך אדם שאין לו שעה · ואין לך דבר שאין לו מקום · עת
ללדת וגו׳ לפי שלמעלה סיפר אסיפתו כל עניני הכבודות
המדומות שאפשר אסיפתם · כאומרו הגדלתי מעשי וגומר
ואמר כי אין לבטוח בם להיותם הווים ונפסדים וכל עומת
שבאו כן ילכו להם · כי לכל זמן ועת לכל חפץ · ואחרי בוא
הזמן והעת מההויה יבוא הזמן והעת מההפסד · לכן סיפר
כי כאשר בא העת ללדת העבדים ושפחות ובני בית אשר
זכר שהיו לו · כן יבוא העת שימותו וישאר יחידי מהם וכאשר
בא העת לטעת עץ כל פרי בגנות ופרדסי׳ · כן יבא העת
מהפסדם ולעקור הנטוע · וכאשר בא העת להרוג דוד אביו
בשונאיו ולבוז לו סגולת מלכים ומדינותיהם · כן יבוא הזמן
לרפואת מחצתם · וישובו למלכותם · וכאשר הגיע העת
לפרוץ חומת עירם · כן יבוא העת לבנות הבדק מהחיל
וחומה ההיא שיחדיו אומללו · וכאשר הגיע העת לבכות
להולכים בגולה תחתיו · כן יבוא העת לשחוק כשיבאו
מתאסר גלותם · וכאשר הגיע העת להם לספוד על
שעבודם · כן יבוא העת לרקד מרוב שמחתם בגאולתם ·
וכאשר הגיע העת בימי שלמה בן דוד להשליך אבנים ·
והוא הכסף והזהב כאומרו ויתן המלך את הכסף
בירושלם כאבנים · כן יבוא העת לכנוס האבנים ההם
בימי רחבעם בנו כאשר עלה שישק מלך מצרים על ירושלם
ויקח את אוצרות בית ה׳ ואת אוצרות בית המלך ואת כל
מגיני הזהב אשר עשה שלמה · ויעש המלך תחתם מגיני
נחשת לחסרון הזהב אשר השליך שלמה כאבנים · וכאשר
בא העת ששלמה יחבק חיק תענוגות בני האדם שדה
ושדות ושרות שבע מאות ופילגשים שלש מאות · כן יבוא
העת לרחוק מחבק כי בענין נשיו שהטו את לבבו נאמר לו
קרוע אקרע את הממלכה מעליך ונתתיה לעבדך ·
עת לבקש וגומר וכאשר הגיע העת ששלמה היה מבקש
בבנין בית המקדש וביתו · הבונים וע׳ אף נושא סבל ופ׳ אף
חוצב בהר · וחירם מלך צור · והיה מבקש האבנים גדולות
אבנים יקרו׳ ליסד הבית אבני גזית · כן יבוא העת לאבד כל

מעשה

מעשה ידיו על ידי נבוכדנצר כאומרו וישרף את בית ה' ואת
בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית גדול שרף באש
· וכאשר הגיע העת לשמור מקנה בקר וצאן בעשתרות
המעשרות בעליהן המכונים בשם כל · כאומרו יעקב
אבינו ויהי לי שור וחמור · ועליהם אמר אחר כך כי חנני
אלהים וכי יש לי כל כן יבוא העת להשליך הכל ההוא ·
בימי רחבעם כאשר עלה שישק כי בלוקחו הכסף והזהב
גם לקח המקנה בקר וצאן הנרמז בשם כל כאומרו שם ויקח
את אוצרות בית המלך ואת הכל לקח · וכאשר הגיע
העת לקרוע עלי לבושים מלבושים שונים מכתר הכהן
ושער העזים · ומפשתים ומשי ובגדי זהב החמודות וטובי
מראה אשר כל אשר שאלו עיני מלבושים ומצבעות יפות לא
אצלתי מהם · כן יגיע העת שלרוב העניות והדלות
יתפרו הסמרטוטים פעם ופעמים לבלתי היות ללובש בגדי
מחלפות · וכאשר הגיע העת לחשות לבלתי דבר תועה
נגד הזמן להיותי בתועלת הברכה העליונה וכרוס המעלה
כן יגיע העת בימי רחבעם כאשר יאבד מלכות העשרת
שבטים · לדבר דברי קנטורין נגד הזמן הרע אשר הרע
אתו · וכאשר הגיע העת לאהוב הזמן ואריכות הימים ·
כן יגיע העת בימי הגלות והצרה לשנוא אותו · ולהתנכל
אתו לבחור ולקחת המות הבחיריית · עת מלחמה
וגו' ניבא כי אף שכל נבלו יתהפך לאבל בבוא עת המלחמה
בגלות ישראל בין העמים · והעדר מלכות בית דוד ·
בסוף הימים יבוא בנו משיח צדקנו ויחזיר העטרה ליושנה ·
וישים שלום בעולם וגר זאב עם כבש כי ימלאו הכל דעה
את ה' · מה יתרון העושה וגומר אם כן הוא שכל
הדברים תלוים בעת וזמן · ושהוא מן ההכרח שאחרי
הטוב יבוא הרע · וההפך · כי אי אפשר שהדברים יעמדו
על אופן אחד זמן ועידן כי תכף יקבלו השינוי והתמורה ·
מה יתרון יש לעושה איזה מעשה בכל עמלו אשר הוא
עמל · כי כמעט ההשתדלות הוא לבטלה · ראיתי
את הענין וגומר להיות כי המלך שלמה בספרו זה חוקר
ודורש על הענינים המפורסמים בעולם והנגלים לעין ·
ספר עד כה דברי המדברים תועה בעניני העולם ·
מכת עמי הארץ אשר הם נעדרים מחכמה האמנם הם
מדיניים ורע עליהם המעשה הנעשה תחת השמים כפי
ראות עיניהם · ודימה כאלו הם יוכיחו עמו · והוא ישיב
מענה לשון לדבריהם המקולקלים · האמנם הם דברי
המדברים והן דבריו אליהם · יחסם אליו · כאלו הוא המדבר
השאלה והתשובה · וזה היה הסבה מאשר חשב בתחילת
הדעת כי דבריו של קהלת היו סותרים זה את זה · והכן
כי בדברי המדברים אומ' על הרוב לשון ראיתי שהיא הראיה
מהענינים הנגלים והנראים בתחילת המחשבה · אשר
ימשך מהראיה ההיא ענין מתינות ושמץ מנהו · ובדבריו
אליהם אומר לשון ידעתי שהיא הראיה האמיתית והשכלית
ולא חושיית אשר יטעה פעמים הרבה · וזהו אומרו בתשבתו
אליהם ראיתי את הענין והמנהג אשר נתן אלהים לבני
האדם לענות ולנהוג בו · שאת הכל עשה יפה בעתו ·
ולא כאשר דמית כי כל המעשים הם באים כפי הזמן ·
ושהכל הבל ורעות רוח · כי אדרבא הן טוב והן רע הוא
יפה בעתו · והכל בא מאת האלהים המשגיח מקרני ראמים
ועד ביצי כינים · ואם תאמר ואם כן הוא מה הסבה
מהמעשים הנזכרי' הנראים רעים · ומהעתים אשר יעשו
בו · ומהשתנותם והפכיותם · ולכבה יושפעו מאת ו

יתברך · וימשכו ממנו · לכן אמר גם את העולם נתן
בלבם · העולם הוא אשר · להיותו נגזר מן ונעלם דבר
· ורוצה לומר כי האלוה יתברך נתן בלבם ובשכלם את
העולם ידיעת יופי הכל וידיעת יופיו בעתו · מבלי אשר
לא ימצא שתי שוללויות כמו המבלי אין קברים · ורוצה לומר
למען לא ימצא האדם ולא ישיג את המעשה אשר עשה
האלהים מראש ועד סוף · ולכן אם חמס וריב תראה בסדרי
עולמך אל תבזה בלבך כלם אלהים אשר עשה אותו וסדרו ·
כי הכל עשה יפה ובעתו · ונעלם מעיני עדת שכלך
סודותיו לשכלותך · ידעתי כי אין טוב וגו' גוזר אומר
ומקיים כי אין טוב בבני האדם · כי אם לשמוח · והוא להיות
שמח בחלקו ומסתפק · ולעשות טוב בחייו · והם המעשים
המשובחים והנאותים · כי הטוב ההוא מה שהכל יכספוהו ·
וגם כל האדם וגומר ואם ימצא איש אשר יזכה לאכול ולשתות
די סיפוקו כדי לחיות בעולם הזה · במנוחה והשקט · וראה
טוב בכל עמלו רוצה לומר שכל מעשיו וכל עמלו יהיה לשם
שמים ולעשות הטוב והישר בעיני אלהים ואדם · באופן כי
יזכה בעולם הזה ובבא · בודאי כי מתת אלהים היא · כי על
הרוב אי איפשר לזכות לשתי שולחנות · ידעתי כי כל
אשר וגומר לפי שאמר לעיל שהקדו' ברוך הוא העלים מלבות
בני האדם את המעשה אשר יעשה למען לא ידעוהו מראש
ועד סוף · עוד אמר ואפילו שלא היה נעלם הדבר מלבות
בני האדם ושהיו יודעים הדברים בסיבותיה' ובהתחלותיהם
· אשר לידיעתם אותם באולי היו משתדלים באופנים
מהתחבולות להקל מעליהם עול הצרות בבואם · לא היה
שוה להם ולא היו עושים דבר מתועלת · ואדרבא היה להם
למעמס · וזה יען כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה
לעולם · ואם תאמר אף שהוא מחוייב להיות כל אשר יעשה
ויחפוץ האלהים · אפילו הכי היה מועיל מביאת האדם
את המעשה וסבתו · כדי לגרוע או להוסיף עליו · עם כי
לא יוכל לבטלו לגמרי · לכן אמר עליו אין להוסיף וממנו אין
לגרוע · ואם תאמר אם כן הוא לא ימצא תקנה להקל עול
הצרות ומהפוכות הזמן ותהלוכותיו · וכמעט שהוא עול
בחקו יתברך אשר הוא טוב ומטיב לזולת · ולמה ימנעהו
מבעליו · ויענהו בכבלי הצרות · לכן אמר והאלהים עשה
שיראו מלפניו · רוצה לומר סבת הצרות הוא גודל החטא ·
ותרופתם הוא היראה אלהית · ורוצה לומר שם האלהים המורה
על מדת הדין עשה הצרות על חטאות החטאים בנפשותם
כדי שיראו מלפניו · כי תרופת הצרה הוא להאמין בהשגחה
אלהית · אשר מזה יבוא אל אהבת בוראו · בראותו כי מלך
עזוז וגיבור כה' צבאות ישגיח בשוכני בתי חומר · והוא
אומרו מה שהיה וגומר שרוצה לומר כי יאמין שמה שהיה
כבר הוא בטרם העשותו נגזר מן הרצון אלהי · ואשר להיות
· כבר היה במחשבה אלהית זה כמאז בטרם היותו ·
והאלהים ישגיח ויבקש את נרדף לשבת עמו בצרה ·
ולהצילו מרעתו כי רם ה' ושפל יראה · וגבוה ממרחק
ידע · ויהיו דבריו עם עמסה מהעני ושפל רוח ונרדף על
דברו · ועוד ראיתי תחת השמש וגומר · אחרי
שסיפר קהלת בשמו דברים רבים להבדיל עניני העולם
וסידורו · מדברי עמי הארץ · ואחרי הניחם מונחים בדיבור
· סתרם והפילם ארצה באומרו כי הכל הן הטוב והן הרע
הוא מאת האלהים · ויפה בעתו · ועוד הוסיף דברי חפץ כאלה
ונבלה עד אומרו והאלהים יבקש את נרדף · עוד הוסיף

שנית לדבר ולומר מדברי עמי ארץ הנזכרי' כאומרו ועוד
ראיתי · שרוצה לומר ועוד זולת הדברים אשר אמר קהלת
בשמש שראה היותם הבל ורעה רבה · עוד ראיתי דברים
רעים כמותם · כי מקום המשפט שמה הרשע · נגזר מן
אשר ירשיעון אלהים · ומקום הצדק שמה הרשע · והוא
רמז לשופט צדיק ורע לו כי מן שמים ירשיעוהו ויענישוהו
בעונשים משתנים · אמרתי אני בלבי וגו' כהיות כי
אני רואה צדיק ורע לו · לכן אשפוט · כי הצדיק והרשע
ישפוט אלהים כשפטיו הרעים בשוה · והיה כצדיק כרשע ·
כי יש עת לכל חפץ הן רע והן טוב · ולכל מעשה גם כן טוב
יהיה או הפכו · שם בעולם השמימיי הגוז' גזרותיו על העולם
השפל בסיבובו ובמבטיו · וכאשר אמר לעיל לכל זמן ועת
לכל חפץ · ולכן הוא מהמוכרח לחול הרעה על הצדיק לא
מפני רשעתו כי אם מפאת המערכה אשר ככה גזרה ·
אמרתי אני וגו' רוצה לומר אמרתי אני בלבי כי הדבור
שאומרים בני האדם · שהאל יתברך ברכם מכל החיים אשר
על פני האדמה · וכי הוא משגיח עליהם ורואה מעשיהם
· שהם ומחשבתם · כמחשבת הבהמה · ודבריהם דברי
הבל וריק · ויהיה על דברת כמו על דבור בני האדם
שאומרים לברם האלהים כאשר אמרנו · ועוד אומרים לראות
האלהים שרוצה לומר שמשגיח ורואה מעשיהם כאשר אמרנו
· שהם בהמה המה להם שרוצה לומ' כדעת בהמיי המה
המחשבות ההם להם האומרים ככה · כי מקרה וגומר
שהנסיון יוכיח שאם היו בני האדם מבוררים ומושגחים מכל
החי מכל הבשר · לא היו שוים במקריהם · ואנכי הרואה
כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה שוים · כי מקרה אחד
להם · וזה בחיים חייתם בהיותם כלם גשם ניזון מרגיש ·
ובעת הפסדם כמות זה כן מות זה · ורוח אחד חיוני
לכל · אשר בהעדרו ישאר כפגר מוכם · ומותר האדם
מן הבהמה אין · רוצה לומר אין דבר מיתרון באדם מן
הבהמה לפי הנראה · כי הכל הבל בהיות כי אחרי מותם
· כן יסריח גוף האנושי · כאשר יסריח הבהמי · וכן
אני רואה שהכל הולך אל מקום אחד · והוא ההפרד אל
הארבע יסודות וכל אחד הולך אל מקומו · ולהיות הגובר
בהם הוא הארציות יחס סובם אליו · כאומרו הכל היה מן
העפר והכל שב אל העפר · ואם תאמר יש יתרון גדול
באדם מהבהמה · כי נפשו תהיה צרורה בצרור החיים
· ויעלה מעלה מעלה · והרוח הבהמי יכלה בכלות
הגוף וישוב אל יסוד האש או הרוח · לכן אמר מי יודע אם
הוא אמת הנאמר שרוח בני אדם עולה היא למעלה ורוח
הבהמה היורדת היא למטה לארץ · רוצה לומר ארץ עולם
השפל כי לפי האמת הרוח מתיחס ליסודות הקלים ·
ולא לכבדים · ותפסד הרוח בהפסד גופו אשר שב אל
עפרו · וראיתי כי אין טוב וגו' רוצה לומר לכן ראיתי
כי אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו כי הוא חלקו ·
רוצה לומר התכלית האחרון שיוכל להשיג הוא אותו המעט
משמחה שישמח במעשיו בעולם הזה · כי מי יביאנו לראות
ולעיין במה שיהיה אחריו אחר המות · אם יש דין וחשבון
· או אם יפסד רוחו כרוח הבהמה · ושבתי אני
וגומר חזר לדבר בענין ראשון אשר אמר ראותו מקום הצדק
שמה הרשע · ולכן אמר לשון שבתי אני ואראה את כל
העשוקים אשר נעשים עשוקים מעושקיהם תחת השמש ·
והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם · רוצה לומר כי

שבת דמעתם והוא דחיית הטבע השחורה כדמע ההוא
הוא לבלתי היות להם מנחם · באופן כי תתרבה עליהם
השחורה ויוכרחו אל הדחיה · ומיד עושקיהם כח ואין להם
מנחם · רוצה לומר ורעה עוד מזאת כי לא ירצו העשוקים
שיריבו הדמעות ויודיעו הדבר לזולתם אשר ינחמום ·
פן יודע הדבר לבעלים או ליראתם מן הדין או מקרובי
העושקים · באופן כי מיד עושקיהם כח ואונס שלא יהיה
להם מנחם · ויגיעו עד שערי המות מעשקת עושקיהם
· ומשופע השחורה אשר יחסר דחייתה בדמעה
הנמנעת בכח מן העושקים · ומחניקת החום טבעי
ברוב הדאגה · ולכן שבח אני את המתי"ם שכבר מתו ·
אשר לא יראו ברעה הזאת · מן החיים אשר המה
חיים עדנה · ורואים את העושק וחיים חיי צער ·
וטוב משניהם את אשר עדן לא היה אשר לא ראה את
המעשה הרע · כי אף המתים שכבר מתו · גם המה
ראו ברעה בעוד בחיים חייתם אף כי לא היתה גדולה
ברעה הזאת · וראיתי אני וגומר שיפר ראותו כי
כל עמל שיעמול האדם מבנינים ומלבושים והבנות ·
וכל כשרון המעשה · כי אפילו המעשים הנאותים
אשר יעשה אותם האדם לא יהיה הכל רק להתדמות לחבירו
ולקנאת איש מרעהו · אשר גם זה רוצה לומר הקנאה הזאת
היא הבל ורעות רוח · הכסיל חובק וגומר רוצה לומר
יש מין מן האדם אשר עמל וכעס לא ירצה להבינו · ולא
יקנא בזולתו והוא העצל אשר טמן ידו בצלחת · וכינהו פה
בשם כסיל להיותו בלתי רואה את הנולד · והוא כי לחיבוק
ידיו זאת בזאת לבורחו מן העמל · סופו לאכול את בשרו
כי יעני ויורש · ולמה יחבוק ידיו הכסיל לאומרו טוב מלא
כף נחת · ממלא חפנים עמל ורעות רוח · ולא יראה
כי אחריתו יהיה מרה · ואם כן מלא כף עמל · יפול
במלא חפנים ריש ועוני והצטרכו לבריות אשר חשיב כמות
· ושבתי אני וגומ' מלת שב חוזר לענין הכסיל העצל
ואמר כי שב לראות באופן אחר מהכסילות והוא החרוץ אשר
ביד חריצותו יעשיר אשר גם זה הוא הבל תחת השמש ·
כי יש אדם אחד בבית אחד ואין שני לו והוא האשה להיות
עזר כנגדו גם בן ואח אין לו · והם השלשה קרובים עצמיים
אל האדם האשה הבן והאח · ואין קץ לכל עמלו · כי
לילה ויום לא ישקוט מלעמול ולטרוח לאסוף הון ולכנוס
עושר ואולי כי לרעתו · והוא אומרו גם עיניו לא תשבע
עושר · והלא העני וחסר דעת היה לו לחשוב ולומר
למי אני עמל · ומחסר את נפשי מטובה בעמל וטורח אשר
תמיד אטריחהו · בודאי גם זה הבל וענין רע הוא ·
כי היה לו לקחת אשה לחברתו · ולהוליד בנים לעזרתו
· כי טובים השנים מן האחד אשר יש להם שכר טוב
בעמלם · רוצה לומר שכר טוב · תועלת והנאה
ומנוחה · שאם יעמול האדם חוץ לביתו לאסוף המועיל
והצריך · האשה ישמרהו · ויאכלו וישתו בטובה ונחת
· ואשר יחסר זה ימלא זה · כי אם וגומר רוצה
לומר גם אם יפולו ונפל אחד מהם למשכב ועל ערש דוי ·
· האחד יקים את חבירו · כי ישרתהו בחוליו וירפאהו
· ואי ואוי ואבוי אל האחד היחידי שיפול · ואין שני
להקימו · גם אם ישכבו שנים איש ואשתו וחם להם
· ויבקשו למלך נערה ויהי לו סוכנת יוכיח ולאחד
היחידי איך יחם · ואם יתקפו האחד מן העושקים
השנים

השנים איש ואשתו יעמדו כנגדו · וכל שכן אם יש לו בנים
והוא החוט המשולש להיותו חלק אבר מאביו ומאמו והוא השלים
היוצא מבין שניהם · כי אז לא במהרה ינתק האיש הלזה כי
בניו ידברו את אויבים בשער · טוב ילד מסכן וגו' אחרי אשר
קהלת הרבה שנית לדבר ולומר דברי אשר אין להם לב
מחסרי הדעת והתבונה המדברים על ה' תועה לחסרון
ידיעתם · בא עתה לשבר מלתעותם · ולהזהירם על
החכמה והעבודה אלהית · באומרו טוב ילד מסכן וחכם כי אף
שהוא ילד והוא חסרון גדול כי במיעוט השנים לא עמד על
הנסיונות ולא ידע הדברים על הויתם ומציאותם · ואף
שיהיה מסכן שהוא סבת כל החסרונות כי העניות והדלות
לא הניחה מדה טובה לבעליהם · הנה להיותו חכם · הוא
יותר טוב ממאותו שהוא מלך אשר הוא הפכי למסכן · והוא זקן
אשר הוא הפך הילד · כשיהיה כסיל אשר לא ידע להזהר
עוד · כי לא ימצא תרופה לסכלותו · בהיות כי לא ידע
עוד כל ימי עולם להזהר מהענינים הרעים · והראיה כי
הוא טוב הילד המסכן עם חכמתו מהמלך זקן עם סכלות
כי הילד מסכן וחכם מבית האסורים יצא למלוך כאומרו
קרה ליוסף הצדיק כי עם אשר היה ילד מסכן · ולהיותו
חכם כאומרו פרעה אליו אין חכם ונבון כמוך · מלט את
נפשו מיד שאול בית האסורים ויצא יוסף על כל ארץ מצרים
במלך · מה שהמלך זקן וכסיל לא די שלא יורים עמים מפניו
· אבל גם במלכותו נולד רש · כי בסכלותו יאבד מלכותו
בענין רע ויולד רש ואחריתו יהיה נבל כאשר קרה לנמרוד
הגבור ציד לפני ה' · כי אף שראה את מעשה ה' כי נורא
הוא בהצלת עבדו אברהם מידיו באור כשדים · בסכלותו
מעבודת הצלמים אחז ולא נזהר מהם · ובמלכותו נולד
ונתהוה רש · כי אברהם הוציאו ממלכותו · כי הוא אמרפל
מלך שנער אשר אמר פול שיו באור כשדים · ובעזרת בורא
בנא אותו והמלכים אשר אתו בהצילו את לוט בן אחיו ·
ראיתי את כל החיים וגומר סיפר כי ראה ענינים ואופנים ·
מהחיים המהלכים תחת השמש · עם הילד המלך השני ·
אשר קם ועמד תחתיו מהמלך זקן וכסיל · ולפי האמת כל
העם מקנא אוהבים אותו ושרים אל משמעתו · ואין קץ לכל
האנשים אשר נכספה גם כלתה נפשם לחברות בית חכמתו
· לכל אשר היה לפניהם · היא למד בעבור · והוא
במקום בעד · ורוצה לומר כי בפעם אחת יבואו כל כך
מהעם לדורשו שהוא כשיעור בעד כל אשר היה בא מהעם
ההוא בכל השנה לדרוש המלך זקן וכסיל הקודם · ורוצה
לומר לפניהם · קודם להם · גם האחרונים וגו' רוצה
לומר ועם כל זה שלחכמתו כל העם מקנה יאהבוהו ויסורו
למשמעתו · באחרונה גם האחרונים לא ישמחו בו במלך
ילד וחכם · כאשר עשו הראשונים במלך זקן וכסיל · ולא
לחסרון המלך כי הוא שלם · רק לחסרונם ולהיותם הווים
ונפסדים ומשתנים הם בטבעם אוהבים ההשתנות וזהו
אומרו גם זה הבל ורעיון רוח · והכן כי כל זה אשר
אמר הוא לשבח החכמה אף שתהיה עם העניות והדלות ·
כי בה מלכים ימלוכו ושרים ישורו · ועם הסכלות יאבדו
המלכים מלכותם · ולכן אין לאדם להיות עמל ובלתי שבע
מהעושר ולחסור את נפשו מטובה · רק צדק צדק למידת
החכמה עליו לרדוף למען אם מלך הוא במלכותו לא
יתהוה רש ולא יאבדהו · ואם מסכן הוא מבית הסורים יצא
למלוך · שמור רגלך וגומר הזהיר המלך שלמה ללכת
בדרכי ה' · ולשמור האדם רגליו מלכת בדרך חטאים · אשר

לחברתם יוכרח לחטוא · ולזאת מזור למכתו יביא אל בית
האלהים שתי תורים או שני בני יונה · והעשיר כשיו · וזהו
אומרו כאשר תלך אל בית האלהים · וקרוב לשמוע · כי
אבל הבורא הוא יותר חביב לשמוע בקולו · ולבלתי המר בו
· מתת הכסילים זבח על חטאתיהם : והוא כאומרו הנביא
הנה שמוע מזבח טוב · להקשיב מחלב אלים · כי אינם
יודעים לעשות רע · רוצה לומר כי הכסילים יודעם היות
מזור חטאם · חטאתם ואשמם · היא שבת פושעם · כי
ישמכו על קרבנותיהם אשר יחשבום היותם תרופת עונם ·
אבל השומעים בקול ה' · אשר לא לומדו בתרופות ההם
אינם יודעים לעשות רע · כי פעמים רבות הבריא יאכל
מן הבא בידו מהערב לחיכו ולא יחוש אם יחלה בהיות אצלו
רופא אומן · אשר עליו ישמוך להשיבו לבריאותו · מה שלא
יעשה מי אשר חסר אצלו רופא כמוהו · אל תבהל וגו'
מדבר על בני האדם הנבהלים על רוב הבלי העולם ·
ולפי שכלם לית דין ולית דיין · ואת הצדיק והרשע ישפוט
אלהים בשוה · ולכן פוס הנבהל ימלל רברבן · ומילין לצד
עילאה יעוה לאמר עזב ה' את הארץ ועל כן הזהירו קהלת
על ככה באומרו אל תבהל באופן מהבהלה שתוציא על פיך
דברים נגד האמת והקבלה אמיתית · ולכך והוא שכלך אל
ימהר להוציא דבר מתיבות לפני האלהים · כי האלהים
בשמים ומתכון שבתו ישגיח עליך אתה שהוא בארץ ·
ויעניש על הדיבור ועל המחשבה רעה · ולכן קח
עצתי ויהיו דבריך במינות מעטים · כי בא החלום
וגומר רוצה לומר כי כאשר החלומות יבואו ברוב ענין · כי
רוב עשיית הדברים ביום והמחשבה בהם יביאו אל החלום
בלילה · כן יולד מרוב הדברים מהמדבר קול כסיל · כי
ברוב דברים לא יחדל פשע · ועושה זאת הפשע הוא כסיל
· ויחסותא דבכל שתיקותא · ולכן טוב הוא להיות דבריך
מעטים · כאשר תדור וגומר בא להזהירנו כי אפילו בדברים
האלהיים · הרוב דברים הם בלתי ישרים לפני האלוה
יתברך · והוא אומרו כאשר תדור נדר לאלהים אל תאחר
לשלמו · ולכן אל תדור כי אם נדר שתוכל להוציאו אל
היש · כי אין חפץ לאלוה בכסילים הנודרים מהר ומתן אף
כי מטה ידם · ואינם יכולים לקיים מוצא שפתם · ולכן את
אשר תדור · רוצה לומר מה שיש לך רשות לידור הוא מה
שביכלתך לשלם והוא אומרו שלם · כי אם אין לאל ידך לשלמו
טוב אשר לא תדור · משתדור ולא תשלם לחסרון יכלתך ·
ולכן אל תתן את פיך נגזר מן ולא כתנו אלהים · ר"ל אל תניח
לפיך לקחת המנהג לידור נדרים על נדרים · לחטיא את
בשרך · נגזר מן השער ולא יחטיא · את בשרך רמז כי בעון
נדרים בנים מתים · ולכן אל תדור אשר יהיה סבת חסרון
בניך אשר ימותו · ואל תאמר · ר"ל ולא ישוה לך לומר לפני
המלאך המשחי' בניך בעון נדריך כי שגגה היא · כי החוטא
בסכלות · בסכלות ירד אבל שאולה · ולכן חשום פיך כי למה
יקצוף האלהים על קולך קול נדרי ואסרי וחרמי · וחבל את
מעשה ידיך והם בניך כאשר לא תקיימ' · כי כאשר המעשר
הכנסותיו יתעשר ויושלח ברכה במעשה ידיו וכאומרו עשר
תעשר ובחנוני נא וגו' · כן הנודר ואינו מקיים יחובל מעשה
ידיו · כי ברוב וגו' ר"ל ואם תהיה בקי ברוב חלומו' הבודקות
בבלעם ולבן · והבלים · ר"ל ואם תהיה בקי בחכמ' העבודות
זרות אשר הבל המה · ודברי' הרבה ואם תהיה גם בקי בספר
הדברים מחכמו' הטלסמאות והאסטגנינות והגורלות · זכור

ואל תשכח ליראה את האלהים · והזהר כי החכמות ההם לא
יניאוך מאהבתו ויראתו · כי הוא הנותן חיל וחכמתו היא
האמיתית והנותנת החיים הנצחיים · אם עושק וגו'
ר"ל אם תראה במדינה עושק רש · כי העשירים והגדולים
בחזקת' עושקים הדלים והרשים · ואין אים שם על לב להציל
העני מיד שודהו · כי מקום המשפט יש גזל המשפט והצדק
· כי גזול וגנוב הוא שם כי אין פועל אותו · ור"ל משפט
להענים העושק · וצדק להוציא מידו העושק אשר עשק ·
וכל זה להיות הדיינים נושאים פני הרשעים · אשר על זה
אמ' לעיל כי עת לכל חפץ והכל מחוייב ויהיה כצדיק כרשע
· אל תחשוב על ה'תונה ואל תתמה על החפץ והמעשה
הרע הנעשה · כי סוף פורענותם לבוא · כי דע שלמעלה
ממך עין רואה · ואוזן שומעת · וכל מעשיך בספר נכתבים
· כי גבוה מעל גבוה שומר רמז לעולם המלאכים אשר
הם משגיחים על מעשה האדם במצות בוראם · וגבוהים
עליהם רמז לאלוה ית' ואמר בלשון רבים לרמוז למציאותו
ועצמותו אשר הם שנים בדיבור · ויאחדו במציאות כי
מציאותו ועצמותו הכל אחד · ויתרון ארץ וגו' יען כי
לעיל גינה הכסיל שהוא העצל החובק את ידיו · וגם שם
גינה אשר אין קץ לכל עמלו ואשר עיניו לא תשבע עושר ·
בא ליען אותו עתה שיאהב את המלאכה · ואמר כי יש
יתרון בעבודת האדמה מכל שאר המלאכות · להיותה
מלאכה בלעדה לא יוכלו לחיות החיים הזמניים · שאם לא
יזרע לא יקצור ולא יאכל וימות מיתה משונ' מרעב · ואפילו
המלך הוא נעבד למלאכת השדה · והוא אומרו מלך לשדה
נעבד · שרוצה לומר הוא לשדה נעשה כמו עבד · כי לא
יועילו לו אוצרותיו ביום מלחמת הרעב כי תהיה בארץ ·
והמלאכה הזאת מלאכ' הארץ הנכבדה בת מלך ראוי להעשות
לתכלית לחיות החיים הסיפוקיים · ולהמצא לו די מחסורו ·
ולא לתכלית אסיפת הממונו' · ולהרבות בכבודות המדומות
מעבדים ושפחות ובני בית אוכלי לחמו ומימיו ויינו · וזהו
אומרו מי שאוהב הכסף שהוא מהכת שתכלית מלאכתו הוא
כדי לקבץ הון עתק · מעיד אני עליו כי יהיה לו חולי
מתמיד וחרפה רצופה · כי לא ישבע כסף ובשימות
חצי תאותו בידו · ולא ירד לתכליתו · ומי שיהיה
מהכת השנית שאוהב בהמון עם אשר יאכלו בביתו · לא
יהיה לו תבואה · כי יחסר הלחם באוכליו אשר יתרבו ·
והכת הזאת השנית גם היא הבל כי גם הוא בחצי ימיו ימות
· בהיות כי יעני ועני חשוב כמת ואחריתו יהיה כנבל · ולכן
הטוב הוא לחיות החיים הסיפוקיים · ויגיע כפיו כי יאכל
אשריו בעולם הזה · וטוב לו לעולם הבא · ברבות הטובה
וגו' בא לפרש שלש כתות האנשי' אשר סיפר · והתחיל באוהב
בהמון · אשר ברבות הטובה בביתו · ירבו אוכליה · לאהבתו
אותם · ומה כשרון ותועלת יש לבעליה מהטובה ההיא
אשר יאכלו זרים חילו · כי אם ראות עיניו מההמיה ההיא
והכבוד ההוא · כי יקרא שר וקצין עליהם בעוד יאכלו ·
ובסופו כאשר יעני כל אחי רש ישנאוהו · ולא תזכרנה
הראשונות אשר עשה · מתוקה שנת וגו' ביאר כת
אוהב המלאכה · אשר עליה אמר מלך לשדה נעבד · ואמר
כי מתוקה שנת העובד אדמתו · כי ישבע לחם · אם מעט
ואם הרבה יאכל · כי הוא מסתפק בהכרחי לו ולבניו · ואינו
צריך לאסוף לתת לאכול לזולתו · ולכן ימיו מתוקים ·
והשבע וגומר עוד ביאר הכת השלישית והם הנבהלים להון

אשר ימיהם מכאובים · ודרישתם השבע מהון עתק · אינו
מניח להם לישון · לחשבם כל הלילה מחשבות און לאסוף
ולכנוס וכל אחד מהם מחסר את נפשו מטובה · יש רעה
וגו' חזר קהלת לספר שלישית דברי המון העם מתי אשר אין
להם לב על עניני עולם ההבל · ויהבלו וידברו על ה'
דברים אשר לא כן · והוא אומרו יש רעה חולה · ר"ל מכה על
מכה כי העושר אשר מן הדין היה ראוי להיות מסבב הטוב
לבעליו · להיותו דבר בו יושג כל נכסף · לא די כי לא יסבב
הטוב אליו · כי אדרבא יהיה לו סבת כל רע · ויהיה שמור
לבעליו לרעתו · כי יעליל עליו המלך · או לסטים יבואו
אליו או שודדי לילה · וימררוהו וישטמוהו ויכתבו עליו שטנה ·
ואבד העוש' ההוא בענין רע · כי לא יהי' סבת אבדתו אותו
מעשי' רעים שיעש' · והנהג' רעה אשר יהיה לו בפעולותיו
כי הוא הולך בתומו · רק סבת הדבר ענין ומקר' רע כאשר
אמרנו · והוליד בן · ואשר מטבע האדם לשמור העושר
לתפארת בניו · הנה למוליד הלז אשר אבד עושרו אין בידו
מאומה לתת לבנו הנולד · באופן כי ינעק מרה · ושרה
ידבר להיותו ריק מכל כאשר יצא מבטן אמו · ורעה מזאת
כי ערום ישוב ללכת · כאשר היה ערום כשבא כי לא יבליא
עוד לעשות פרי מחדש · כי מזלו לא יעזרהו עוד ואחרי
נופלו תקומה לא יהיה לו · באופן כי מאומה לא ישא בעמלו
· כ"ת בעמלו במקום מן · שילך בעדו כי אין לו מאומה
שאבד הכל בענין רע · גם זו רעה וגומ' יען כי אמר
שאבד עושרו בענין רע · שאין לו מאומה שילך בידו ·
ויובן מזה שהעשיר בעושרו המלא מכל שהוא הפך האובד
הנז' שבעת סופו יוליך עמו דבר מה · מה שלפי האמת הוא
גם הוא מאומה יוליך בידו בסופו לפי הנרא' והמוחש לכן פי'
כי היא גם היא רעה חולה שאפי' מי שימות עשיר כל עומת
שבא כן ילך · ואכ' הוא מה יתרון לו · אפילו שהצליח ועשה
פרי · כי כל עמלו לרוח · ואחריתו יהיה כנבל · וכאשר בא
ערום כן ילך · ובעודו בחיים · עמל וכעס הביט ברוב
העסקים אשר שכוהו גם סבבוהו · וכל ימיו בחושך יאכל
כי לא מלאו לבו להרחיב ביתו · ולעשות לו חלונות
שקופים להאיר ביום · וגם בלילה לא יראה אור לבתים
הוצאת השמן השומן והשעוה · ואוכל לחמו בזעפו יחידי
בירכתי בית · והוא אומרו וכעס הרבה וחוליו וקצף ·
ר"ל כי יאכל עם כעס הרבה · על כי הדברים ברוב לא יבואו
לו כאות נפשו כאשר הוא דרך העולם · וגם יאכל עם חוליו
תמיד · והוא התאוה הכלביית אשר לו לאסוף הון רב ·
ולשבוע עינו מעושר אם יוכל · אשר הוא מהנמנע להיות
כי אוהב כסף לא ישבע כסף · ובמקום הכסף ימלא לבו קצף
· וזהו אומרו וקצף · הנה אשר ראיתי וגומר להיות
כי עד כה סיפר המדבר תועה הדברים אשר הם רעה ·
והדברים אשר הם רעה וחולה לכן אומר כי אשר ראה היותו
טוב והוא כנגד אומרו רעה · ואשר יפה והוא כנגד חולה · הוא
לאכול ולשתות ולראות טובה · ר"ל לקחת כל מיני הטיולים
בכל עמלו שיעמול תחת השמש · ואפילו אם יעמול לצורך
המחיה יהיה העמל ההוא בפנים שוחקות ולא בכעס ויגון ·
מספר ימי חייו אשר נתן לו האלהים אשר הם מעט ורעים
כי הוא חלקו · ר"ל אותו המעט משמחה במאכל ובמשתה
ובשאר הטיולים הוא חלקו והוא תכלית כל עמלו ומעשיו
· ואם תאמר אם הוא זה תכלית כל האדם הוא דבר נקל
ההשגה · וכל הרוצה ליטול חלקו מכל עמלו יבוא ויטול כי

מה קישי

מה קושי יש בדבר · לכן השיב שאין לחשוב ככה · כי
אדרבא הוא דבר יקר מאד ומענוי המציאות · והוא אומרו
כי גם כל האדם אשר נתן לו האלהים עושר · והוא מקנה
בקר וצאן ובית ונחלת אבות · ונכסים והוא ההון והממון
והאבנים טובות והמטלטלים היפים · והשליטו לאכול ממנו
ולשאת את חלקו · רוצה לומר נתן לו ממשלת שיאכל
מהעושר ההוא כפנים שוחקות · ושיקח את חלקו והוא
תכליתו לראות טובה ולטייל · ואם יעמול להמציא מחיה
לביתו · יהיה בשמחה ולא בכעס וקצף · והוא אומרו
ולשמוח בכל עמלו זה מתת אלהים היא · רוצה לומר הוא
כל כך מענוי המציאות וקשה ההשגה · שכמעט יתייחס
אל ענין נסיי · כי לא הרבה וגומר להיות כי לעיל
סיפר חיי הכילי כי כל ימיו בחשך יאכל · ואחר כך סיפר
חיי הנדיב אשר נתן לו אלהים עושר והשליטו ליהנות ממנו
אשר הוא מתת אלהים · בא לפרש עוד דבריו הנזכרים
בכילי ההוא באומרו כי זולת שיחי' חיי צער וימיו בחשך יאכל
גם לא הרבה יזכור את ימי חייו · כי ימות ובין אין לו ואבד
זכרו · וכן בנדיב פירש כי זולת שיאכל וישבע ודשן גם
האלהים מענה בשמחת לבו · רוצה לומר כי יאריך ימיו
בטוב ושנותיו בנעימים · כי האלהים יענה שלותו ושמחת
לבו ויעמידהו כל ימיו בשמחה ההיא · יש רעה וגומר
אחרי ספרו היות מתת אלהים אשר השליטו אלהים וגומר
וכאשר פירשנו · סיפר עתה ראותו רעה · ורבה היא על
האדם · רוצה לומר כי נמצאת היא על הרוב במין האדם
· איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים וכאשר פירשנו
· וכבוד כי יהיה נכבד מהבריות · להיותו מדיני ובעל
מדות טובות · ואיננו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה ·
רוצה לומר אלו היה מתאוה נפשו כלום הן רב הן מעט ·
יש לו כל כך עושר וכבוד · כי יהיה מלאת תאותו דבר
נקל מאד · באופן שאם ירצה לא יהיה חסר לנפשו כל תאותו
ולא ישליטנו אלהים לאכול ממנו כי להיותו כילי כליו רעים
ורע עין · הוא מודר הנאה מכל אשר לו · וגם שאינו רוצה
שיהנו אחרים ממנו ואינו שמח ומוצא קורת רוח בעושרו ·
אבל כל חשקו וכל כספו אל הכסף המוליד אליו קנף · ורעה
עוד מזאת כי איש נכרי יאכלנו · כי ימות ערירי והעושר
ההוא לא ירשנו בן ביתו · ומה שהוא לא אכל בשמחה ·
יאכלנו האיש הנכרי ההוא · זה הבל וחלי רע הוא ·
כי יש במעשה הזה הבל · כי הבל ימיו ומעשה תעתועים
ולא חיה בהם אפילו יום אחד במתיקות · וגם יש בו מהחולי
שהוא כאב נמרץ כי איש נכרי ירשנו · והחולי זולת כי הוא
דבר מכאיב להיותו חולי · הוא מכאיב יותר בהיותו חולי
רע · והוא כי האיש הנכרי אשר ירשנו יאכל בשמחה
ובטוב לבב מה שטרח האחד הנכאה אשר בכל עמלו לא
השליטו האלהי' למלאת תאותו פעם אחד ואפי' שלא בשמחה ·
אם יוליד איש וגומר בא לחזק דבריו באומרו שאם איש והוא
הנכבד והשלם אשר שם איש יורה עליו · אף כי יוליד מאה
בנים ושנים רבות יחיה · ורב שיהיו ימי שניו · רוצה
לומ' כי ימי שניו הרבים אשר זכר יהיו תמיד בריבוי מעושר
ונכסים · ויהיה רב נגזר מן לרב תרבו נחלתו · ונפשו לא
תשבע מן הטובה והוא השני חיי ומזוני אשר מזלו גרמם לו ·
ולא יקח קורת רוח בכל הטוב אשר נתן לו זמנו כי לא ישמח
בחלקו · וביום המות גם קבורה לא היתה לו · כי לא
זכה להקבר אשר הוא מהענינים קלי ההשגה · אשר כל
חדלים והאביונים ישיגוה בעת מותם · אמרתי טוב ממנו

הנפל · אשר טבעו הוא כי בא בהבל בעולם הזה ·
ובחשך ילך · ובחשך שמו יכוסה וית עלם כי לא יהיה לו שם
ושארית בארץ · גם שמש וגומר אחרי שפירשנו טבע
הנפל · בא לפרש מה מעלתו וטובו מן אשר קבורה לא
היתה לו · ואמר כי הנפל לא ראה את השמש · ולא ידע
נחת לזה מזה · רוצה לומר הנחת והשמחה שראוי לקחת
מהבני חיי ומזוני לזה אשר זכה בהם · אבל אשר גם קבורה
לא היתה לו · ראה בבני בנים ועושר וכבוד ·וחיים ארוכים
וידע הנחת שראוי שילקח מזה ולא השליטו האלהים על ככה
· וגם קבורה לא היתה לו · ולכן גזרתי אומר כי טוב
ממנו הנפל · ואלו חיה וגומר בא לחזק סיפורו כי אשר
אמרתי שמאה שנים יחיה · אלו היה חי אלפים שנה בהיות
כי איננו רואה טובה הלא אל מקום אחד הוא הולך · כי
טוב ממנו הנפל והוא כאלו יאמר חלום אחד הוא כי כל
אשר ירבה לחיות בלי ראות טובה · הוא יותר בצער אליו ·
וינבחר המות מן לחיות חיי צער · כל עמל וגו' סיפר
עוד הרעה חולה מעולם ההבל · כי כל עמלו הוא לתכלית
מלאת פיהו · והוא למלאת תאות נפש הבוטחת במאכל
ומשתה · ואי אפשר לבוא עד תכליתו · כי הנפש התאוכית
לא תמלא · ויהיה נפש נגזר מן כי תאוה נפשך לאכול בשר
· כי מה יותר וגו' רוצה לומ' בהיות כי אי אפשר לבוא
לתכלית מלאת הנפש שהוא הנכסף בעולם הבהמי · מה
יתרון ימצא לחכם מן הכסיל · כי חכמתו לא ישוה לו להגיע
לתכליתו להיותו בלתי בעל תכלית · ואם תאמר החכמה
תעזור למסכן וחכם היודע בחכמתו להלוך נגד החיים · כי
אורחותיו נגלו לו כאומרו אורח חיים למעלה למשכיל ·
ר"ל אורח החיים שהוא למעלה הוא מפורסם וגלוי למשכיל
· מה שהוא סתום ונסתר מהסכל · לכן אמר וגם לעני ההוא
היודע בחכמתו להלוך נגד החיים באורחותיו המפורסמות
אליו · מה יתרון יש לו בהיות כי הנפש לא תמלא ולא ירד
עד תכליתו · טוב מראה וגו' רוצה לומר ולכן טוב הוא
מראה עינים והוא לראות בשעשועי הנשי' ובהון עתק ובכל
מיני הטיולים · מהלך נפש · רוצה לומר מן ההליכה נגד
הנפש · והוא ללכת האדם ולמשוך את עצמו נגד אורח
ומנהג הנפש הבהמית אשר היא הליכה נגדיית להליכת
העני היודע להלוך נגד החיים · גם זה הבל ורעות רוח ·
כי יהיה כל עמל האדם לפיהו · והנפש לא תמלא ולא יועיל
החכמה לחכם · והנה טוב הוא מראה העיני' ולשמוח בשמחת
עולם השפל · להיות כי כל הדברים הם נגזרי' מפאת
המערכה · ומה שהיה כבר נקרא שמו · רוצה לומר כל
דבר שקרה בעולם · כבר נגזר ונקרא שמו בטרם היותו ·
וכן כבר נודע האיכות והמקרים אשר יקרו לאדם הלז בטרם
היותם · להיותם נגזרים ממערכות השמים וכסיליהם ·
והוא מהמוכרח ומהמחוייב לקבל במקרים ההם טובים יהיו או
רעים · ובסבר פנים יפות כי לא יוכל האדם לדין עם שתקיף
ממנו והוא עולם הגלגלים · כי יש דברים וגו' יען שאמר
כי אין לדין עם מי שתקיף ממנו · אמר עוד כי יש דברים
מרבים הבל · והם דברי האנשים הנבאים ממקרה הזמן ·
אשר מרבים לדבר תועה נגדו · והם דברי הבל כי מה יותר
לאדם הנבא בדבריו ההם · כי מי יודע וגומר
רוצה לומר ואין לפצות פה ולצפצף בבוא הצרות בדברי
תועה · כי אולי הם לטובה · וימנעו ביאת צרות
אחרות יותר גדולות · כאשר יראה פעמים רבות במציאות
· והוא אומרו כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים מספר ימי חיי

מכלו . אשר הוא חייב לעשותם כ[illegible] ר"ל לדמות עשיית ימיו היותם כצל עובר . וזהו אומר [illegible] כצל . ואולי הטוב אשר היה כוסף . היה מוליד הר[illegible] העושר שמור לבעליו לרעתו . והרעה אשר כ[illegible]יד הטוב או ימנע ממנו רע יותר גדול . אשר מי [illegible]ם מה יהיה אחריו תחת השמש . ר"ל מה שיהיה אח[illegible] הנעשה מהזמן המכונה תחת השמש . ולכן אם הזמן הקר' לפניך מקרה רע . אין מי יגיד לך מה יהיה אחריו . ואולי כי יהיה לטובתך ולהקל מעליך מכרה קרובה ואין עוזר אשר הייתה יותר גדולה .

טוב שם משמן טוב וגו' אחרי שהשלים קהלת דברי המדברים . בא לסתור דבריהם . בדברי מוסר השכל צדק ומשפט ומשרים . והוא אומרו טוב שם היות האדם תם וישר וירא אלהים . משמן טוב והוא תענוגות בני האדם המתמשחים בשמן ערב על מאכלם ומשתיהם לשמח נפשם . ויום המות וגו' השוה השם טוב ליום המות . להיות כי אז ידובר באיש המת ממעשיו אשר עשה ותזכרנה הראשונו' או לטובה או לרעה . להיותו בריאה אשר עבר עליו הרבה מהזמן אשר עשה בו מעשים רבים . אבל ביום הולדו אשר הוא נכרי בעולם השפל לא ידובר בו לא מטוב ולא מרע . וכן הוא המתענג בתענוגי העולם לא ידובר בו לטובה . וימחה זכרו מספר החיים . מה שיהיה ההפך ויפקד שמו תמיד בין המדברים אשר נטה לשבת עירין וקדישי עליון . ולכן ראוי הוא לעשו' המעשים הנרצים אבל הבורא אשר הם מעמידים עושיהם . ולא לרדוף אחרי ההבל ויהבלו . טוב ללכת וגו' בא לחזק דבריו לאמר כי טוב הוא ללכת אל בית אבל על יום המות לקרוביו . מלכת אל בית משתה מקום משיחת השמן הטוב אשר יעשה יום הולדת בן אהובו . באשר הוא המות סוף כל האדם . והחי ההולך ל' בית האבל יתן ל' לבו היותו מעותד ומוכן ל' מקרה המות ויסיב אחור ימינו מלפעול רק הפעולות הנאותות . מה שאם ילך למשתה הנולד ירדם לבו כי יקחהו יין נסכו כי זנות יין ותירוש יקח לב . טוב כעס . לשון כעס ישמע פה כדבר הפכיי לשמחה והוא הדאגה . והראיה אומרו כי ברוע פנים כנז' מן מדוע פניך רעים . יקח לב . הוא השכל וכאשר אמרנו לעיל . כי להיות שהנאת נפש הבהמית הוא בשחוק . הנאת הנפש המשכלת הנגדיית לה תהיה בהפכו והוא הדאגה . כי כשזה קם זה נופל . ושני הפכים בנושא אחד בזמן אחד לא יכונו . ולכן לב חכמים . ר"ל מחשבתם תמיד פונה ללכת ל' בית אבל . להיות הגובר עליהם הנפש המשכלת . ולב כסילים תמיד פונה לבית משתה מקום שמחה . לתגבורת הנפש הבהמית בהם . טוב לשמוע וגו' ר"ל כי טוב הוא ויותר תועלת יגיע לאדם בשמוע גערת חכם . והוא להיות מיוסר מימיו . ולשמשו לילה ויום אף כי יהיה איש זר ובעל זדון בשמחו . להיות כי גדולה שימושה . יותר מלימודה . מהיות איש ושלם . שיאבד זמנו בהבלי העולם לשמוע שיר כסילים המשוררי' שירי המוסי"ק לעורר האהבה . והמדברים דברי ושירי מהוללות וכסילות תמם . והם בני האדם הדוברים סכליות ובחיות אשר כל שומעיהם יצחקו עד בוש מההנאה ההיא . כי כקול הסירים . והם הקוצים . תחת סיר הבשר הנשרפים תחתיה ומשמיעי' קול אחר קול . כן קול שחוק הכסיל הוא הבל . כאשר אש הקוצים הוא כצל עובר . ורמז כי קולות הכסיל יהיו כקוצים לבשר שומעם . כי הם סבה לביטול התלמוד תורה . הנותנת חיים

חן וחסד ללומדיה . כי העושק וגו' . בא לספר עוד בשבח שמוע גערת החכם . באומרו כי העושק יהולל חכם . ידוע הוא היות הכעס מדה מגונה מאד ומיוחסת אל הכסילים . וכאומרו וכעס בחיק כסילים ינוח . וגערת החכם נמשכת מכעסו . ולכן אומר כי אין לחשוב תועה בגערת חכם להיותה נמשכת ממדה מגונה . להיות כי העושק והחמס וריב בעיר אשר יראה החכם יהולל אותו ומכניסו בגדר הכסילים לאחוז במדתם מדת הכעס על העושק אשר יראה . ולכן יגעור ויקלל ויאבד את לב העושק . מה שהגערה הזאת היא מתנה טובה וחשובה לעושק אשר מחזירו לטובה ועושה תשובה ונקם למכתו מזורה . טוב אחרית וגומר ידוע כי פעולת האדם תעשה בבחירה . ופעולת הבהמה תעשה ברצון . וההפרש בין רצון לבחירה . כי רצון הוא עשיית מה שיוחש היותו מועיל או ערב כפי העת ההיא מבלי בחינה מאשר ימשך בעתיד ממנה מרע או מטוב . ובחיר' הוא ראות את הנולד החכם שעיניו בראשו . ומראשית הדבר ראות טוב אחריתו . כי החולה יבחר לאכול גרגרי האלואי' אף כי הרצון ירחיקם למרירותם . וזה לראותו טוב אחריתם כי באמצעותם יורקו הליחות המסבבות את חוליו . ויסוב בריא אולם . וככה היא פעולת החכם הגוער בזולתו ומעצבו . כי אף שבראשית הם דברי קנטורין המעצבים את לב שומעם . באחריתם יהיה טוב לנאמ' להם . להיותם סבת הרחקתו מהדרך הרע . הפך אדוניה בן חגית אשר לא עצבו אביו מימיו וקרה לו מה שקרה . טוב ארך וגו' הוא כמאמר החכם איזהו גבור הכובש את יצרו וכינה הגבור פה בשם גבה רוח להיות כי גבורתו מתילד מהגבהת רוחו הכועס . והוא אומרו טוב ארך אפים מגבור . אל תבהל וגו' חיזק דבריו לאמר שטוב הוא לכבוש את היצר הכועס באומרו ל' תבהל נגזר מן ויבהילו את המן לשון מהירות . ברוחך לכעוס . יחס הכעס לרוח להיותו בקשת הנקמה . ולכן יתאדמו וינפחו פני הכועס . להמון הליחות והרוחות אשר הלב ישלח חוצה לעוזרו ולסמכו . כי כעס בחיק כסילים ינוח יחס הישיבה וההנחה מהכעס בחיק . על דרך היותה אש אם בחיקו . ובגדיו לא תשרפנה . כי האש הוא רתיחת הכעס . והחיק הוא מקום רתיחתו . שהוא הלב מקור ההתפעליות ובגדיו הוא מהכריח שתשרפנה . כי אם תעכב לכסיל כאולתו . או אם אל תענה אליו . סוף סוף כדבריו יוסר הנער ממדה טובה . והכל ישנאוהו וימכח יחידי מקרוביו ואוהביו . כי בתוך עמו אינו יושב לסב' כעסו . אל תאמר וגו' סיפר כי יש אנשים חכמים אשר יאבדו עושרם בענין רע ומבלי שבה בא מפאת עצמם כאיוב וזולתו . ותהיה סבת ברתם הנסתרת מהם . או על עון קדם אשר שכחוהו . או יסורין של אהבה . או לנסותם . ולפעמי' יקרא מגר על הדבר לאמ' מה היה השבה שהימים הראשונים היו טובים מאלה . ודברים רבים כדומה כדברי איוב . ולכן אמר קהלת שאין לדבר ולאמר דברי קנטורין על הברות ולשאול מאל שבתם . כי לא מחכמה שאלת על זה . כי חובך הוא לשים יד על פה . ולהצדי' דין שמים . והן אמת הוא שהימים הראשונים היו טובים בטרם נאבד העושר . להיות טובה החכמה עם הנחלה . ויותר לרואי השמש . והם בעלי היוהרא אשר יש להם בשלימות מעלת נפש המשכלת והיא החכמה . ופעולת נפש המרגשת והיא בקשת הכבודות כי האיש כזה הוא עומד בצל החכמה ובצל הכסף . והן אמת כי אף ששניהם הם טובים . יתר שאת לחכמה על

העושר

העושר · כי יתרון דעת החכמ' תחיה בעליה בעולם שכלו ארוך · וגם בעולם הזה יהיה כתרים לפני הפורע כו'· ראה את מעש' וגו' ר"ל עם כל זה שאבדת עושרך בענין רע אשר היא צרה גדולה · ראה והכיר כי לא בא במקרה אבל הוא מעשה האלהי' ואל תהרהר אחר מדותיו · כי מי יוכל וגו' ר"ל איזה מהאנשים יוכל לערער עם האלוה ית' כי חלילה לאל מרשע ושדי מעול · כי פעל אדם ישלם לו · וכאורח איש ימציאנו · ואזור נא כגבר חלציך אשאלך והודיעני · האף תפר משפט האלוה ותרשיעהו למען תצדק · ולכן בהיו' כי לא תוכל לתקן ולהראות היותו מתוקן · אשר עותו · ידך תשים למו פיך ולא תדבר עוד · וכאשר היית ביום טובה נהנה ושמח בטוב אשר חננך קונך בימי' החולפי' ימי עושרך · עתה אשר תהיה ביום רעה והוא העניות והדלות ראה · וכלום פיך ואל תענה עזות נגד קונך ובדברי איוב גם את הטוב נקבל מאת האלהים · ואת הרע לא נקבל ובתמיהא ·

גם את זה וגו' חיזק מאמרו באומרו כי הוא מעשה האלהים לעשו' זה לעומת זה · ר"ל להעני העשיר · ולהעשיר העני · על דברת · להיותו פה מוכרת מבני אדם · ענינו ענין על דבר אמת וענוה צדק · ור"ל למען שלא יוכל האד' למצוא באל יתברך מאומה מן העול והחמס · ואם יעני העשיר וצדיק · היה לטובתו להתם פשע ולכלו' חטא מה אשר עשה כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא · ואם יעשיר העני ורע · יהיה לרעתו · לגמול לו חסד על טוב מה אשר פעל לתת לו אחרית רעה ויהיה כמוץ אשר תדפנו רוח · והוא אומרו כי ראה הכל בנסיון בימי הבלו כי יש צדיק אובד בעולם הזה בצרות רבות יסבבוהו בעד צדקו · ויהיה ב"ת בצדקו במקום בעבור · כי הצרות הם כדי לזכבו ולמרקו שיזכה לעולם שכלו ארוך · ויש רשע שמאריך ברעתו ועושרו · ושכת האורכה ההיא אם כדי לשלם לו שכרו מפעולותיו הטובות וכאשר אמרנו · או למען ישוב אל ה'· כי כל האומר הקדו' ברוך הוא ותרן יותרון מיעוהי אלא מאריך אפיה וגביה דיליה · אל תהי צדיק וגו' ר"ל אל תהי צדיק הרבה בהתענו' לילה ויום · ולשנוא החיים אשר הבורא מזכיר טובו בהם כאומרו למען ייטב לך והארכת ימים · ואל תצדק בצדקת גויי הארץ המענים את נפשותם ונבדלים מהמדינה · כי די לך במה שאסרה התורה · והנזיר הנאמר עליו וכפר לו מאשר חטא על הנפש יוכיח · כי אף שהיין אינו מוכרח בחיים אבל הוא מותר ומביא רעה אל האדם · קראו הכתוב חוטא על אשר ענה את נפשו למונעו ממנו שתיתו · וכן אל תתחכם יותר · שר"ל יותר מהראוי כאשר עשו הארבעה שנכנסו לפרדס · למה תשומם · נגזר מן שממה · כאשר אירע להם כי זולת ר' עקיבא אשר נכנס ויצא בשלום · מי הציץ ונפגע ומי הציץ ומת · ואלישע המיר דתו · אל תרשע הרבה · נראה כי הוא מותר להיו' מעט רשע ובעת הצורך · שאם גדליה בן אחיקם היה עושה עצמו רשע מעט לקבל הלשון הרע מיוחנן בן קרח ושרי החילים · אשר אמרו לו כי בעלים מלך עמון היה שולח להכותו ע"י ישמעאל בן נתניה · ושאלו ממנו רשות להכותו נפש · והוא לא רצה כי לא האמין להם · לא היה נהרג הוא ע"י ישמעאל הנז' אשר נכבה נר ישראל ביום מותו · כי נפוצו כל הנקבצים אליו · ואבדה שארית יהודה · ואל תהי סכל ואפי' מעט כי יתרון דעת וחכמה תחיה בעליה · והסכלו' יעשה הפכו · ולמה תמות בלא עתך חוזר לכל אשר אמר · כי הצדיק הרבה ימות בלא עתו מרוב העינויים · וכן המתחכם יותר מדאי וכאותם אשר נכנסו בפרדס · והרשע הרבה ימות ברשעתו · והסכל בסכלותו וכלם בלא עתם · אבל הטוב הוא שתאחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך · כי הקצוות אינם ישרים בדרכי ה' · ופושעי' יכשלו בם · והשם דרך ושם אורחותיו ולוקח אמצעות הקצוות הוא אשר ירא' בישע אלהים · כי ירא אלהים וגו' ר"ל ואיזו היא הפעולה אשר היא יותר טובה מכל אשר אמרנו ואפילו מהקצה אמצעי · הוא כי כל מעשיך או טובים או רעים יהיו לשם שמים · ומזבח אליהו בהר הכרמל יוכיח · והוא אומרו כי ירא אלהים ועשות כל מעשיו מפני יראתו יצא ויעבור על כל שאר המעשים · החכמה תעוז וגומר בהיות כי לעיל צוה אל תתחכם יותר · בא לפרש כי אין בעבור זה ראוי להניח החכמה · כי אם לרודפה לילה ויום · להיות כי החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים שהיו בעיר · ורמז לי' מדרגות ממלאכים אשר בסולם מוצב ארצה אשר מלאכי אלהים עולים ויורדים בו להשגיח על הארץ והעיר ההיא · כי פעמים הרבה איש מסכן וחכם ימלט בחכמתו את העיר מפח גזרת כוכבי השמים וכסיליהם · ולכן ראוי לאהוב אותה · כי אדם וגו' ויען כי אמר לעיל אל תהי צדיק הרבה · בא להזהיר כי אין ראוי בעבור זה לרדוף התאוות · ושלא לפשפש במעשיו · כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא · ולכן ראוי לו להזהר במעשיו כי כולי האי ועדיין אולי · גם לכל הדברי' וגו' ובהיו' כי לעיל הרשה להיות רשע מעט באומרו אל תרשע הרבה · ומכלל השלילה יובן החיוב כי ראוי לשמוע הלשון הרע להשמר ממנו פן יקרה כאשר קרה לגדליא כאשר אמרנו · הזהיר עתה כי אין ראוי להרחיב האזן לשמוע בקול כל המדברים תועה · ולכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך · אשר לא תשמע את עבדך מקללך · ר"ל וראוי לך שתראה את עצמך שלא תשמע את המקלל · ואפי' שיהיה עבדך · כאשר עשה דוד מלך ישראל עם שמעי בן גרא · כי גם פעמי' רבות וגו' ר"ל כי ידע לבך שגם אתה פעמים רבות קללת אחרים · ולכן גם אתה לא תחוש לכל הדברי' הנאמרי' אם תרצה לנוח ימי חייך מחימה וקצף · ויען כי אמר לעיל ואל תהי סכל · אשר מהשלילה מהסכלות יולד חובת בקשת החכמה שהיא הפך הסכלות וזה בתכלית האפשר · לכן בא לפרש כי הוא מהנמנע בקשת החכמה העליונה · כי אשר יחול עליו שם חכם בשם וגדר · הוא האלוה יתברך · ואם יאמר באדם הוא בשיתוף השם · ויובן שם חכם עליו כאשר אמר התנא איזהו חכם הלומד מכל אדם · כי אף אם אלף שנים יחיה תמיד יהיה למד · כי לא יוכל להגיע עד תכליתה · וזהו אומרו כל זה נסיתי בחכמה · שר"ל כל אופני ההשתדלו' נסיתי בחכמ' להשיגה · ואמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני · שאם אבקש לדעת ענין חכמת מעשה בראשית רחוק הוא לדעת מה שהיה · ואם אבקש מנוחה בידיעת חכמת מעשה מרכבה · והוא ידיעת עניני האלוה ית' · הוא עמוק עמוק ומי ימצאנו · ורמז בעמוק הראשון היות דבר נמנע ידיעת האלוה ית' בעולם השפל · ורמז בעמוק השני · היותו ככה גם בעולם הגלגלים ורמז באומרו ומי ימצאנו · כי גם המלאכי' הקרובים אליו לא ידעוהו והם שואלי' זה לזה איה מקו' כבודו להעריצו · וכאומרו כי לא יראני האדם וחי · סבותי אני וגו' סיפר כי אחרי נסותו להחכים במעשה בראשית ובמעשה מרכבה וראה היותם דברים עמוקים ונמנעי ההשגה לקושי המשיג ולעומק המושג · סבותי אני ולבי · רוצה לומר בגופי הנרמז באני · ובנפשי הנרמז בלבי סבותי אנה ואנה לדעת ולתור

ולבקש חכמה וחשבון . ור״ל לדעת הידיעה הכללית בדברים
. ולתור נגזר מן ולתור להם מנוחה . והיא ידיעה יותר
פרטית מהראשונה . ולבקש נגזר מן יבקשנה ככסף . והיא
הידיעה האחרונה הנכספת מהדברים . חכמה וחשבון . ר״ל
בחכמה חכמת התורה ושאר החכמות אפשרי ההשגה . ורצה
בחשבון אם יתן חשבון לפני אל וסכר טוב על הפעולות
הנמשכות מהחכמה הנז' . ולדעת רשע כסל . ר״ל וגם
סבותי אני ולבי לדעת רשע כסל . והנה לא אמר ברשע כי
בקש לדעת ולתור ולבקש . כאשר עשה בחכמה אשר הזכיר
שלשתם . ליתר שאת אשר בה ולכן הספיק באומרו פה
ולדעת רשע וגו' שהיא הידיעה הכללית . ורצה ברשע כסל
. הידיעה מהסכליות . והם החטאים כי אין אדם עובר
עבירה אלא אם כן נכנס רוח שטות בו . והרשע הוא חטא
מחשביי . וכאומרו אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים .
והיא פעולת נפש המשכלת כשתשתבש . והסכלות הוא
פעולת נפש המרגש' בבקשת הכבודות המדומות . והוללות
היא פעולת נפש הצומחת בבקשת המאכל ומשתה לקיים
באים . והמשגל לקיים במין . וכאשר פירשנו לעיל באומרו
ופניתי אני לראות חכמה והוללות וסכלות . והנה החשבון
אשר אמר בחכמה ראוי שיובן גם כן ברשע כסל והסכלות
הוללות . כי בקשו לדעת אותם . גם בקש לדעת הדין
והחשבון שינתן עליהם לפני הקב״ה . כאשר בקש החשבון
בחכמה . ומוצא אני וגו' . יען שסיפר בקשו ארבעה
דברים והם החכמה . ורשע כסל והוא החכמה המשובשת .
אשר שניהם פעולת נפש המשכלת . והסכלות והיא פעולת
נפש המרגשת . והוללות והיא פעולת נפש הצומחת . בא
לפרש מה שמצא בכל אחד מהם בד' פסוקים הנמשכים .
ובכל אחד מהם מזכיר לשון מצאתי לרמוז כי בקש ארבעתם
. ואשר מצא בכל אחד מהם הוא אשר יספר . וכנגד
החכמה המשובשת הנרמז ברשע כסל אשר בקש אמ' כי מצא
היות על הרוב שבתה רדיפת הנשים כי זנות יין ותרוש יקח
לב . ושלמה הנאמר עליו ויחכם מכל האדם כי ה' נתן חכמה
לשלמה . בזקנתו נשיו הטו את לבבו . ואהבת דוד אל בת
שבע היתה עזה כמות של אוריה אשר מת בסבתה . וזהו
אומרו ומוצא אני מר ממות את האשה כי המות היא מאכדת
הגוף . והאשה היא מאכדת הנפש . ואמנם תאכד הנפש
באמצעותה . להיות עצמותה והוא אשר רמז באומרו אשר
היא מצודים . נגזר מן על שן סלע ומצודה . ור״ל כי התפוש
ממנה ומאהבתה תפישתו עזה . ויהיה קשה אליו לצאת
מתחת כבלי עבותות אהבתה . כאשר הוא קשה היורות
לעבור הנתפש על שן סלע ומצודה ובמקומות החזקים
והרמים אשר לא יוכלו אוהביו לעזרו . וחרמים לבה . ר״ל כי
לבה הוא כמו החרמים שהם הרשתות המזורות חנם בעיני
כל בעל כנף . ונגזר מן משטח חרמים . אסורים ידיה
. ר״ל כי ידיה הם כמו אסורים . והם הקשורים ביתרים
לחים אשר לא חורבו שנאמר בהם שמשון מדלילה . טוב
לפני וגו' נגזר אומר כי הוא דבר כל כך נקל להכשל בה
כי צריך עזר אלהי להמלט ממנה . ולכן הטוב לפני האלהים
ימלט ממנה כי הבא לטהר מסייעין אותו . ואת האלהים
התהלך . נוח יהיה לו ועזר ממנו . אבל החוטא הבלתי נזהר
שאין לו עזר אלהי בעיניו . ילכד בה באשה ובאהבתה .
ראה זה וגו' אחרי פרשו הרשע כסל . שהוא החכמה
המשובשת . בא לפרש מה שמצא בחכמה האמיתית והחשבון
. באומרו ראה זה מצאתי אמרה קהלת . והנה אמרה בלשון

נקבה לרמוז כי תשש כחו והיה כנקבה בבקשו החשבון
והחכמה האמיתי' לעומק המושג . אחת לאחת למצוא חשבון
. ר״ל כי כל אחת ואחת מהפעולות הם מוכנות למצוא
חשבון . וההורג את הנפש והעושק הוא עתיד לתת דין
וחשבון לפני בוראו . אשר עוד וגו' אף כי הנפש המרגשת
המשכבת הסכלות היא קודמת בזמן ובסדר ובמעלה .
לנפש הצומחת המשכב' ההוללות . אשר לכן הקדים הסכלות
לעיל באומרו והסכלות הוללות . עתה כאשר בא לפרש
אשר מצא בהם . הקדים ההוללות לרשעתו . כי הוא פעולת
המשגל הנעש' עם האשה אשר סיפר עליה היותה מר ממות
ועתה מוסיף עוד לדבר בה . להיותה כלי ההוללות . וזהו
אומרו אשר עוד . ר״ל כי זולת ואחרי אשר אמרתי ברשעת
הנשים . עוד אמר מחדש כי בקשה נפשי אשה שימצא בה
טוב מה ולא מצאתי . כי ברוב הנסיונות אשר עברו עלי
באורך הזמן אדם אחד מאלף מצאתי . ר״ל אדם שלם . נגזר
מן ואתנ' באני באן מרעיתי אדם אתם . וכחז״ל . אתם קרויין
אדם ואין אומות העולם קרויין אדם . אבל אשה בכל אלה לא
מצאתי שתהיה שלימה . ורמז באלה היותו מורה באלבע
נשיו ופילגשיו אשר עלו לסך אלף והטו את לבבו ברשעתן .
וילכדוהו בחרמן ויחרימוהו . כי בסבתן אבד מלכות עשרת
השבטים . לבד זה וגו' הוא פירוש אשר מצא בסכלות
אשר הוא בקשת הכבודות . כי כדי להשיגם . יחשוב האדם
מחשבות און כל הימים . לאסוף הון כדי לעשות היותרות
ולקנות אים מרעהו אשר יבנה בית ויטע כרם . ויבוא גם
הוא אחריו לעשו' כמעשהו ויהי הכל מעשיהם כי יבוא כסופה
רעתם . ובהבל בא ובהבל שמם יכוסה . והוא אומרו לבד .
נגזר מן כל פחות משלשה כלבוד דמי . ור״ל ומחובר
עם הדברים הנז' אשר מצאתי . ראה מצאתי זה גם כן . והוא
אשר עשה האלהים את האדם ישר . והוא שיהיה תם וישר .
ובלתי חריף להמציא רשע כסל . שאם האדם היה מסתפק
בהכרחי . מעט דבר היה די לו . להאכילו ולהשקותו וללובשו
. אבל להיותו בלתי מסתפק בהכרחי ובכל היום התאוה
תאוה . כי אחרי היות לו לבוש הבדים . יחפוץ שיהיה המראה
האדום ללבושו . ואחרי השיגו . יתאוה המשוב' בגדים . וכלים
מכלים שונים במראה ובעצמות . ובאיכות ובכמות . וכן
באכילה . וכן בשתיה . וכן בנשים . ובבית ובשדה ומטלטלי
אגב קרקעי . באופן כי יצטרך כדי להשיג הדברים האלה .
להיות עמל ויגע ולא ירא אלהים ויאבד באחד גופו ונפשו .
ויצא שכרו מההנא' ההיא בהפסדו מהיגיע' ועמל וכעס אשר
יביט כדי להשיגם . וזהו אומרו והמה בקשו חשבונות רבים .
ר״ל מחשבות און . מי כהחכם וגו' אחרי אשר פירש מה
שמצא בחכם ורשע וכסיל ומהולל . בא לשבח החכם באומרו
מי כהחכם בשלימות . ומי יודע פשר דבר כמוהו . והוא
לדעת לפשר בין פעולת השלש נפשות . ולתת לנפש
המשכלת חוקה . כי תתחכם יותר מדאי למה תשומם .
ולנפש המרגשת די סיפוקה . ושלא לעשות היותרות יותר
מהראוי לפי ממונו . ואל תהי סכל למה תמות בלא עתך
בעמל ויגיעה הנמשכי' לנמשך אחרי הכבודות ההם ולנפש
הצומחת די מחסורה אשר יחסר לה ממאכל ומשתה לקיים
באים . ולהפרידו מהמאכלות אסורות . ומהמשגל לקיים
במין . ולהפרישו מהנשים האסורות . ואל תהי צדיק הרבה
לענות נפשך כי אין חפץ אל האלוה יתברך באלה . כי הבא
זה בוס יבואר בו פתח חרבובות רשע וכל מוטה לנתק .
חכמת אדם תאיר פניו . כאומרו באור פני מלך חים . ויאר
ה' פניו

ה׳פניו אליך ויחנך · והחכמה יאמר על החכמה כאומרו אתה
חונן לאדם דעת וקירון עור פני משה מאור אלהים יוכיח ·
ועוז פניו ישונא · כי העזות פנים המוריד לבאר שחת
· כי עז פנים לגהינם · ישונה וילך לו באמצעות החכמה ·
ובשובה ונחת מהענוה יושע · והאיש משה עניו מאד יוכיח ·
אני פי מלך וגומ׳ להיות כי המצות אלהיות הם על
שלשה פנים כפי נתינתם וכאשר אמרנו · היינו המצות
ששמעום מפי הגבורה בעצם ובקול · והם אנכי ולא יהיה לך
· והמצות אשר שמעום מפי הגבורה בקול דברים · אבל
עצמותם לא שמעוהו · והוצרך משה אדוננו לאומרם שנית
כדי לפרסם להם · והם הח׳ דברות האחרות · ושאר המצות
אשר שמעום בקול ועצמות מפי משה עבד ה׳ושלוחו עליהם
· הזהיר פה קהלת לאיש ישראלי על שמירת שלשתן · והוא
אומרו אני · ר״ל אני מזהירך שפי מלך מלכו של עולם · והם
הב׳ דברות ראשונות שכביכול מפיו שמעום ישראל · שמור
ועשה משמרת למשמרתם · להיותם תל ועיקר שהכל תלוי
בו · וכן אזהירך שתשמור על דברת שבועת האלהים שהוא
דבור לא תשא שהוא הראשון והעיקריי מהח׳ דברות · ואם
תעשה כן אני מבטיחך כי אל תבהל כבאר שחת מקום
המהומה והבהלה · ואל מפניו תלך · והוא שלא תסתתר מפני
השם יתברך כמשפט הרשעי׳של גהינם · כי אדרבא תשבע
משובע שמחו את פניו ונעימות בימינו סלה · ואפי׳ בעולם
הזה אל תעמוד בדבר רע · ואף כי נגזרה עליך מפאת
המערכת · כי כל אשר יחפוץ האלוה יעשה ויפתח ויסדר
אדמת כוכבי השמים ומערכותם · וזה בעבור וכאשר דבר
מלך מלכו של עולם · הוא דבר שלטון · כי הוא שולט על
כללות הנמצא מעלה ומטה וכלם מעשה ידיו ולכן מי יאמר
לו מה תעשה · שומר מצוה וגו׳ עוד הזהיר שראוי לשמור
שאר תרי״ג מצות שנשמעו בקול ועצמות מהכיר נאמן ·
והוא אומרו שומר מצוה לא ידע דבר רע בעולם הזה · כאשר
אמר לעיל אל תעמוד בדבר רע · ובעולם הבא גם כן לא
יאונה לו כל און · יען כי העת · שהוא יום הדין · והמשפט
והוא אופני העונש בגהינם · ידע לב חכם בהיותו רואה את
הנולד · וישמר מלפעול רע לבעבור מן פחד פח הפחת ·
כי לכל וגו׳ ר״ל כי ידע החכם כי לכל חפץ · יש עת ומשפט ·
ולכל פעולה ופעולה החפצה אל האדם ונכספת ממנו · יש
עת לתת דין עליה · ויש משפט והוא העונ׳להענישו עליה
· וזה יהיה כי רעת ר״ל כאשר רעת האדם יהיה רבה
עליו ויהיה רשע גמור · אז יענש על כל פעולה ופעולה
אשר פעל · אבל אם יהיה מהבינוניים · המלך יושב על כסא
רחמים מוחל העונות ומעביר ראשון ראשון · ולא כרעתם
להם יגמול ועונשם בגהינם יב׳חדש · והכל לפי רוב ומיעוט
החטאים · והתשובה אשר עשו עליהם · כי איננו וגו׳
ר״ל כי האדם הכסיל אשר רעתו יהיה רבה הוא הפך החכם
הרואה את הנולד · כי הוא בסכלותו ובעורון עיניו איננו
יודע מה שיהיה מעת ודין המזומן לכל · וגם איננו יודע
ממשפט הרשעים בגהינם · כי הדבר כאשר יהיה בהוייתו ·
מי יגיד לו · כי אין לו חכמה ושכלתנו אשר באמצעותו ידע
את אשר יהיה · וידע כי אין אדם שליט ברוח · והוא הנפש
לכלוא אותו לעולם בגופו · ואפי׳ שיהיה מלך גדול וירד מים
עד ים ועד אפסי ארץ · כי אין שלטון ביום המות · ומלכותו
לאין ואפס יחשב · וכמוהו כעניים ומרודים כי כלם מעפר
באו ואליו ישובו · ואין משלחת · כגזר מן וחייתו מעבור בשלא
· ר״ל לא יועילו אל המלך הכלי זיין והחרבות והרמחים

במלחמה מעת פטירתו אשר יעשה לכלוא את רוחו · ואל
תחשוב כי התחבולות אשר הם המועילות במלחמה וכאומרו
כי בתחבולות תעשה לך מלחמה · כי המה יועילוך גם
במלחמה הזאת · כי איננו כן ולא ימלט רשע בשל את בעליו
וכאשר פירשנו כי הרשע הוא בתחבולות המחשבה· וכאומרו
איוב ועל עצת רשעים הופעת כי רשע הרשע הוא בעצות
מתחבולות ומרמות · את כל זה ראיתי וגו׳ דברי קהלת
לספר רביעית בשמו הרי עמי הארץ הסכלי׳ אשר אין להם
לב · ואמר אומרו את כל זה ראיתי · ר״ל כל הדברים מתוסר
השכל אשר ספר עד כה ראיתי רובם וכלם · ונתון אל לבי
כגזר מן ולא נתנו אלהים להרע · ומתרגו׳ ולא שבקיה · ור״ל
ויהיה שבת הניח את לבי לחשוב טובה · ושימצא משגיח לכל
מעשה הנעשה תחת השמש · כשארא׳ עת אשר שלט האדם
הרשע באד׳אחר לרע לו · כמו להרע לו · שאם היה בעולם
דין ודיין · היתה כשמעת דמעת העשוקים אשר אין להם
מנחם · ובכן ראיתי וגו׳ ר״ל ואז אחרי ראותי כי הרשע
יכתיר את הצדיק · וישלוט האדם באדם להרע לו ורצחו נפש
· ראיתי אחרי רואי רעה חולה כי הרשעים הרוצחי׳ההם
אשר הלכו להם ונסתרו מעט קט בעוד היות גופי הנרצחים
על הארץ · כי תכף אחרי היותם קבורים הגופים ההם ·
יבואו אל העיר ממיעוט יראתם מהמשפט ודין · ובעזות
פניהם אף כי הם טמאים לנפש אדם וידיהם דמים מלאו
הולכים לבית המקדש ולמקומות הקדושי׳ וכאשר היו עושים
שרי הפריצים בבית שני והוא אומרו וממקום קדוש יהלכו ·
ואל תחשוב כי הם ללעג וקלס לכל רואיהם היודעים הרעה
אשר עשו · ולכן אף כי ברוב זדונם ויכלת׳לא יגורשו ממלונם
על עונם · לא ימלטו מהבושת והחרפה רבופה אשר הוא
עונש מה כי הבזיון דבק בנפש · כי אפי׳ אותו המעט קט
מעונש הבושה לא יבואם · כי ישתכחו מעשיהם הרעים ·
ואם לא ישתכחו ישתבחו מהשומעים · ואפי׳ בעיר אשר כן
עשו · וזה להיותם כלם עדת בוגדים · ועל כן אומר גם זה
הבל · ואין משגיח ולית דין ולית דיין ולית עלם אחרן ·
וימסך מזה כי לבלתי העשות פתגם הנקמ׳מהרבה ומעשה
הרעה · ומהרה ותכף אחרי העשותו · ע״כ מלא לב בני
האדם בהם לעשות רע · כי איש הרע בעיניו יעשה · ואין
פחד אלהים לנגד עיניהם בראותם היות הרואה למכעיסים
וגם ימלא לבם להרע · בראות׳ כי חוטא עושה רע מאת ר״ל
מאה פעמים · ואלו דוקא מאה נקט אבל הוא לשון ריבוי
ומאריך לו האלהים ואיננו עונשו · כי יודע אני וגומר
להיות כי עם הארץ הנדבר בשמו שב במקנת מחשבתו
הרעה · ברוב דברי מוסר השכל צדק ומשפט ומשרים אשר
עד כה דברי קהלת · והתחיל להאמין בהשגחת האל אף כי
יקנטר בעניני׳ הנגלים אשר יראה החוטא בהם · לכן בפעם
הרביעית הזאת מדיבורו תוך דבריו יודה ההשגחה במקנת
· והוא אומרו כי גם יודע אני אשר יהיה טוב ליראי אלהים
באחרית · ולהיות כי יראת אלהים תהיה על שני פנים ·
יראת הפחד מפני העונש המעותד לבוא לבוזה דבריו ·
ויראת המעלה והוא לירא מפניו מפני גובהו ורוממותו ·
יראת האלהים היותר נעלה · לכן פירש כי הטוב העתיד
ליראי אלהים · הוא לאשר יראו מלפניו · ר״ל מפני כבוד פניו
ומעלתו שהיא היראה אלהית המעולה והשלימה · ולא מפני
יראת הפחד אשר היא הגרועה · וטוב לא יהיה וגומר
לרשע והוא הרשע בהחלט אשר אין לו שום יראת אלהים לא
יראת המעל׳ ולא יראת הפחד · כי נאום פשע לרשע בקרב

לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו · ואשר איננו ירא מלפני
האלה' יראת המעלה · אבל הוא ירא יראת הפחד הגרועה
אשר לזכות הלז אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לו · לא
יאריך ימים רק כצל כאומרו ימי כצל עובר ובעולם הזה ·
כי לא ינתנו לו הצרות אשר לפחדם ירא את ה' · וזהו אומרו
ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלהים ·
יש הבל וגומר הוא המשכות דברי המדבר · תועה ואומר
כי יש הבל אשר נעשה על הארץ שנראה חמס מפורסם ·
והוא אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים
והוא הצרות והיסורין · ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה
הצדיקים · ועושר וכבוד אתם הון עתק ומנוחה ושמחה ·
ולכן אמרתי שגם זה הוא מהדברים המבהילים ומהבלים את
הבריות לראות חמס כזה צדיק ורע לו · רשע וטוב לו ·
ולכן שבחתי אני את השמחה · להיות שמח ועלז תמיד
בעולמו · ולבלתי קחת רוגז וכעס על הנראה יום יום
מתהפוכות הזמן ומתלאותיו · אשר אין טוב לאדם תחת
השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמוח בשמחת גן הנשים ·
ושלשה אלה בני נח הנולדים מהנפש הצומחת · והוא ילונו
רוצה לומר הקנין מהשלשה הנז' הנכללים בשם שמחה ·
ילונו ויתחבר עמו תמיד · ואפילו בעת אשר יהיה עמל
יעמוד בשמחה וכן כל ימי חייו אשר נתן לו האלהים תחת
השמש · כאשר נתתי וגומר נגזר מן ולא נתנו אלהים ·
ור"ל כאשר הנחתיו לדעת חכמה · ולראות באמצעותה
סבת הענין אשר נעשה על הארץ מצדיק ורע לו · רשע
וטוב לו · כי גם ביום וגומ' ר"ל לבי בנוספו לדעת זאת גם
ביום ובלילה שינה בעיניו והם עיני השכל איננו רואה ·
ואחרי טורחי לראות ולעיין בכל מעשה האהים גזרתי אומר
כי לא יוכל האדם למצוא את סבת המעשה הנעשה תחת
השמש מהמבוקש הנז' מהצדיק והרשע שיחד ישפוט אלהים ·
ואין לחשוב שאם טרחתי ולא מצאתי כי הוא לקוצר השגתי
בלבד ולא לעומק המושג · כי איננו ככה · וזהו אומרו בשל
רוצה לומר בעבור אשר אם יעמול האדם יהיה מי שיהיה ·
ומהמדרגה היותר גדולה שיוכל להיות · לבקש סבת
המבוקש הלז בודאי לא ימצאהו · ואפילו שיהיה היותר חכם
שבעולם · ויתהלל לדעת המבוקש הלז · אף שיטרח לבקשו
לא יוכל למצוא אותו לעומק המושג · כי את כל זה וגומר
ר"ל עשיתי כל מיני ההשתדליות לבור את כל זה היינו
לעשות הברירה מהמבוקש הלז · אשר הצדיקים וגומר ר"ל
מהחמס הנראה אשר הצדיקים והחכמים ועבדיהם והם כל
הכת הנמשכים אחריהם במעשיהם הם ביד האלהים · ויד
נגזר מן הנה יד ה' הויה במקנך · כי כצדיק כרשע ישפוט
אלהים · ובהיות כי הצדיקים אינם מצליחים · ודרך רשעים
צלחה · במה יודע איפה אשר יאהב ה' · או אשר ישנא · והוא
אומרו גם אהבה גם שנאה אין יודע האדם · הכל לפניהם ·
רוצה לומר האהבה מהאלוה אל האדם אשר יראה בהצלחת
מעשיו · והשנאה אליו אשר יראה בצרות שיבואו לו · הכל
הוא נגזר מפאת המערכת · לפניהם · רוצה לומר לפני
היותם הן ההצלחות · והן הצרות · והכל ר"ל הכל הן הטוב
והן הרע לא יבוא מאת ה' מן השמים כי אם מפאת גזרת
המזל יבוא בשוה לצדיק ולרשע · כאשר נראה היות לכל
העולם בשוה מקרה אחד והוא המו' · וכאשר הצדיק בצדקתו
לא ינצל ממנו · ככה לא ינצל מן הצרות הנגזרות עליו
ולא יועיל לו צדקתו ביום עברה · לצדיק ולרשע וגומר
להיות כי פעולות האדם · הין במחשבה או בדבור או

במעשה · לכן פירש כי מקרה אחד יהיה לפועל הטוב
במחשבה ובדיבור ובמעשה · כאשר יהיה לפועל הפכו
בשלשתם · ובנגד פעולת המחשבה אמר לצדיק ולרשע כי
כבר פירשנו היות הרשע במחשבה · וכן הוא הפכו שהוא
הצדק · וכנגד פעולת המעשה אמר לטוב ולטהור · והפכו
הטמא · כי להיות מעשה אנוש המוצדק או טוב והוא לעשות
הצדק כמשפטו · או ישר והוא לעשות הצדק לפני' מהשורה ·
וכאומרו ועשית הישר והטוב · לכן אמר לטוב והוא הפועל
פעולת הצדק מהטוב · ולטהור והוא הפועל פעולת הצדק
לפנים מן השורה · וכינה אותו בשם טהור · להיותו טהור
עינים מראות ברע · כי לפעמים כפי הדין והמשפט צדק
יוכל האדם להוציא מחבירו ממון רב · ואם מטבעו להיות
ישר · ירחם על ריעהו · ולבלתי ראות ברעתו מעביר על
מדותיו · ומוחל חבי טענתו · וכזה עושה היושר ולפנים
מהשורה · והטמא הוא הפך הטוב והישר · וכאומרו ובתוך
עם טמא שפתים וגומ' שתרגומו וכגו עמא דמגעל בחובין
אנא יתיב · ולהיות כי הטמא הלז יוכל להיות כי באחריתו
יהיה בעל תשובה ויביא על אשמו אשם · ועל חטאתו
חטאת · או כי לסכלותו יוסיף על חטאתו פשע לבלתי בקש
בית מנוס בתשובה לתרופת עונו · לכן רמזם באומרו
לזובח ולאשר איננו זובח · ותכף פירשם באומרו לזובח אשר
אמרתי הוא בטוב שהוא האיש הבעל תשובה · ולאשר איננו
זובח הוא כחוטא העומד במריו והוסיף על חטאתו פשע ·
הנשבע וגו' אחרי ספרו כל אופני פעולת המעשה · סיפר
פעולת הדיבור והוא אומרו הנשבע שעובר על דיבור לא
תשא אשר מעונשו כי לא ינקהו ה' · כאשר שבוע' ירא להיותו
נזהר · זה רע וגו' רוצה לומר זהו הדבר היותר רע שבכל
הנעשה תחת השמש היות מקרה אחד לכל והיה כצדיק
כרשע · וגם לב בני האדם מלא רע · ר"ל דעות משובשות
ולהכחיש ההשגחה · ואשר יגזרו בלבבם הוא היות היותר
טוב · פעולת ההוללות והוא לאכול ולשתות ולשמוח במשגל
אשר הם תולדו' נפש הצומחת · בחייהם בעוד שיחיו בעולם
ההבל · ואחריו אל המתים · כי לא יאמינו בשכר ועונש
באחרונה אבל יאמרו כי אחריו מהחיים · ואחריתו יהיה
המות · ויכנס בכת המתים אשר לא יראו ולא ישמעו ·
ובחשיכה יתהלכו · כי מי אשר יבחר וגומר חיזק מאמרו
באומרו כי מי אשר יבחר או יחובר · קרי וכתיב · ושניהם
יכונו כונה אחת · ורוצה לומר כי הבוחר או המתחבר אל
החיים יש בטחון · כי הם ישמחו בו והוא ישמח בהם · מה
שהבחירה והחיבור אל המתים הוא בהפך · כי לכלב חי
הוא טוב מן האריה המת · הוא משל כי יותר בטחון יש
באיש עני ודל ועם הארץ הנחשב ככלב · בשהוא חי
מאשר נוכל לבטוח במלך חכם ועשיר אחרי מותו ·
והסיבה היא כי החיים יש להם ידיעה בכלל · ואפי' הכסילים
מהם ידעו ידיעה מה והוא כי סופם למות אף כי הוא ודאי
שאין בו ספק · ודומה לספק שאין בו ודאי · אבל המתים
אינם יודעים מאומה · ואפילו אותם שבחיים היו
חכמים גדולים · ואין עוד להם שכר ודבר שיקווהו
וידעוהו כי נשכח זכרם כאלו לא נבראו · גם אהבתם
גם שנאתם גם קנאתם בהיותם בחיים אבדה · וחלק
אין להם עוד לעולם ועד בכל אשר נעשה תחת השמש
בעולם האבדון הלז · לך אכול וגומר רוצה לומר ולכן
בהיו' כי לית דין ולית דיין ולית עלם אחרן · לך אכול בשמח'
לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה אהים את מעשיך ·

ר"ל

רוצה לומר כי זהו הברכה אל האלוה יתברך שתאכל ותשתה בשמחה · ובכל עת יהיו בגדיך לבנים · שהוא התענוג הגופיי מלבישת המלבושים הנקיים · וכלים מכלים שונים באופנם וכמראיהם · ושמן על ראשך אל יחסר · והוא השמן ערב ושמן המשחה אשר נמשחים בו לתענוג אחר המאכל · וראה חיים תענוגיים עם אשה אשר אהבת ולא את האשה · רק אשה סתם לרמוז כי יראה חיים ויקח תענוג עם איזה שתהיה אסורה או מותרת אם תאהבה · כל ימי חיי הבלך אשר נתן לך תחת השמש · ר"ל אשר נתן לך החיים ההם הזמן המכוונה בתחת השמש · ואמר כל ימי חיי הבלך שנית לרמוז כי אין להאמין כי יש חיים שניים בעולם הבא וכפי הקבלה · אבל שני מיני החיים הם בעולם הזה והם חיי הבל · כי הוא וגו' ר"ל התענוג הלז הוא חלקך בחיים · והוא חלקך בעמלך אשר אתה עמל תחת השמש · כל אשר וגו' ר"ל ולכן כל אשר תמצא ידך וכל אשר תוכל לעשות בתענוגים הנאמרי' · בכחך עשה · ותתחזק לעשותם כי הוא תכליתך · ואין לך תכלית אחר באחריתך כי אין מעש' וחשבון · ר"ל נתינת חשבון על המעשה קדם · ודעת והוא מעלת המדות · וחכמה והוא מעלת החכמה · בשאול שאתה הולך שמה · שבתי וראה וגו' בא לחזק עצתו מאשר את' כל אשר בכחך עשה וגו' וזה יען כי שבתי לראות ולעיין עוד בדבר הלז · וראיתי כי דבר ריק הוא ההשתדלות · כי לא לקלים יועיל המרוץ קל שלהם · ולא לגבורים יועיל ידיעתם סידור המלחמה ואופני עשייתה · וגם לא לחכמים אשר אמר לעיל עליהם כי הילד מסכן וחכם מהם יצא מבית הסורי' למלוך · לחם כי אנכי הרואה רובם חסרי לחם שהוא מהדברים ההכרחיים למחיה · וכל שכן כי אין להם תענוג' בני האדם מהמותרות · ולא לנבונים · והם המבינים דבר מתוך דבר · ומתוך תבונתם יהיו חרוצים להעשיר · עושר · כי רובם עניי' ומרודי' ואבד מהם העושר כי לא ישיגוהו מעולם · וגם לא ליודעים · והם אשר להם מעלת המדות וכפי הדין היה להיות נאהבים מכל הזולת · בהיותם מדיניים בטבע ורוח הבריות נוחה מהם · חן · כי אינם נאהבים מהזולת ואינם מוצאים חן בעיניהם על הרוב · והסבה מכל אלה · כי לא יחול המעשה כפי ההכנה · ואף כי החכם בחכמתו · הוא מוכן למצוא בנקלה · לחמו · וכן הנבון בתבונתו · למצוא עושרו · וכן כלם · הנה לא ימצאום · ולא יצא הפעל כפי ההכנה · להיות כי הכל בא בגזרה · והחריצות הוא שקר · ויקרה את כלם מה שיגזור עתם מהפגעים · ומה שיגזור המערכת שלהם בעת באתם לאויר העולם · ואף שיהיה חכם ונבון גבור ואיש מלחמה · אם מזלו גרם צריך שיטה שכמו לסבול המקרה ופגע ההוא · כל ימי היותו על האדמ' · ולא יעזרהו ההשתדלות כי בני חיי ומזוני במזלא תליא מילתא · כי גם וגו' ר"ל ואפילו שהיה מועיל ההשתדלות והגבורה לגבור והחכמה לחכם למען לא יאבד את אשר לו ויהיה נודד ללחם איה · היה צריך להיו' נביא או חולם חלום בודק לדעת ולהבין הרע הנגזר עליו מפאת המערכת כדי להשמר ממנו בכל אופני ההשתדליות · ואיננו ככה כי גם לא ידע האדם את עתו · ואת הנגזר עליו ממנו · וכדגים שנאחזים במצודה רעה · ר"ל חסרה ואלושה שהיא החכה שהוא כמין מחט אשר יאחז בו דג גדול · וכצפורים האחוזות בפח החלוש · וספר מכלי הצידה היותר גרועים לרמוז כי בן האדם יאחז וילכד בצרה קטנה · אשר תהיה סבת אבדתו · לבלתי היות לו הקדמת הידיעה על ככה

להשמר ממנה · ובהם הם יוקשים בני האדם · יוקשים הוא שם התאר ממוקש · לעת רעה כשתפול עליה' פתאום · באופן כי אז החריצות וההשתדלות יהיה לבטלה לבואה פתאום · גם זו ראיתי וגו' הם דברי קהלת המשיב דברי חכמה ודעת למדברים על ה' תועה · ודוברים עתק על רוע ההנהגה לפי חוסר דעתם בעניני העולם הנגלים · וזהו אומרו זולת הדברים השלמים וכן רבים מהמוסרים אשר כשכבר למדתי אתכם · עוד אספרה וירוח לי גם זו אשר ראיתי כי החכמה שתחת השמש היא גדולת הערך אלי ולפי בונתי · הפך אשר אמרתם כי לא לחכמים לחם · וזה כי ראיתי בימי חורפי · עיר קטנה ואנשים בה מעט · אשר מכל צד היא נוחה ליכבש · מכל מציק ואפילו החלש כד' שבאלושים · ובא אליה מלך גדול המעלה · וסבב עמו סבב אותה בלה מכל צד · ובנה עליה מצודים גדולים ובנינים גבוהים כדי לזרוק בתוכה סוללות ואבני מלחמה · באופן כי הוא מהנמנע שימלט מידו אפי' הפרעוש קטן מהעיר ההיא · ומצא בה איש מסכן וחכם ומלט הוא את העיר בחכמתו · והאשה החכמה עם יואב בן צרויה יוכיח · ובשכבר אדם לא זכר את האיש המסכן ההוא · כי לגריעותו לא היה נחשב לכלום · ולא היה נזכר שמו ביניהם · ואמרתי אני וגו' ר"ל ולכן גזרתי אומר כי טובה חכמה מגבורה · ואף כי היא בזויה להיות נושא מסכן ודבריו אינם נשמעים · והנה נראה בעיר הזאת היותה טובה מגבורה · כי דברי חכמים בנחת נשמעים · והם טובים מזעקת מושל בכסילי' אשר הוא כסיל כמוהם · ולכן לא יהיו דבריו נשמעים בנחת כי אם בצעקה ומרבה בדברי הבל · טובה חכמה וגו' חיזק דבריו באומרו כי טובה חכמת המסכן הנז' · מהכלי קרב מהמלך הנז' · וכאשר החכם ההוא עשה טובה הרבה בהצלתו העיר · ככה חוטא אחד · יאבד טובה הרבה · כי לא די שלא יוליד הטוב · אבל יאבד אפילו אותו שהניחו לו אבותיו · זבובי מות וגו' וכאשר הזבובי מות · והם היתושין הנבראים מהבל היין אשר בין לילה הם ובין לילה יאבדו · ולכן יחסם למות באומרו זבובי מות · כל אחד מהם יבאיש יין הרקח אשר בחבית · כי יכנסו בתוכה לקטנותם וימותו שמה ויבאישו היין · ועוד רעה יעשו · כי זולת מה שיבאישוהו יביעוהו כנגזר מן נחל נובע · כאשר נראה פעמים רבות · חבית גדולה וסתומה מכל צד שהיתושין הסובבים אותה יעשו נקב דק בה אשר משם נובע כל היין ויבא חובה ויאבד באופן כי מבית ומחוץ יפעלו הרע עם כל קטנותם · ככה לאיש היקר ונכבד מפני החכמה והכבוד שיש בו · יבאיש ריח שמו הטוב · ויביע ויוציאהו לאבדון · סכלות מעט שיחטא ואשם · ואפילו שיהיה החטא מעטי האיכות · וזה כי להיותו שלם וחכם · העון הקטן יחשב לו לאשמה כי הגדול מי שחטאיו ספורים · וחטא העגל שהגדילוהו על ישראל לגדולתם · וכן מי מריבה לרועה נאמן · כי בקרוביו יקדש אל · וכאשר בעיר אחד מלאה שלמים · חוטא אחד יאבד טובה הרבה · ככה באדם אחד מלא שלמיות · סכלות מעט יאבד טובה הרבה · לב חכם וגו' ר"ל כי שכל החכם הוא נשמע מחושיו · כמושל מאכסית · וכאשר נשמע האיש מכר ויד ימינו להעזר בו ביום נפלו · ולקחת דבר ולהחזירו · ולב כסיל לשמאלו כי הוא ההפך · ושכלו הוא עבד לחושיו · וגם בדרך וגו' כי לא די שהסכל בסכלותו יחטא ואשם · אשר היה לו לכסות את חרפת עונו כי אשרי כסוי חטאה כי הוא מתענג בגלות עונו · כי גם בדרך · כשהסכל הולך לעשות מה שיועצו לבו חסר · אומר

לכל שכל הוא ומגלה לכל המעשה הרע אשר עשה · או
אשר ירבה לעשות ויתהלל בו · אם רוח המושל וגו' אחרי
שבחו החכם בכל מיני השבח · ואמר כי דבריו אשר בנחת
נשמעים הם טובי' מזעקת מושל בכסילים · בא ליעצנו שאם
רוח הכח המתעורר אשר הוא מושל באדם · והוא שר
ההפעליות יעלה עליך · והוא בעת הכעס מרתיחות הדם
ועלותו למעלה עם כל רוחות הגוף · מקומך אל תנח · ר"ל
אל תניחהו לעלו' למעלה אבל תשפילהו · ואל תנח מקומך
ומדרגתך מהנחת · כי מרפא שאם תקח עצתי כאשר
אמרתי יהיה מרפא · ותרופה אשר בה יונחו מלעשות
חטאים גדולים · כי הכעס הוא סבה גדולה לכל החטאים ·
ואם לא תשכיל יברך בעת כעסו · ישפילך לפניו תמיד
לעשות כמעשהו ולאבד את עולמך · יש רעה וגומר בא
לשבח עוד החכמה באומרו יש רעה · שרוצה לומר לפעמים
ולא על הרוב ראיתי רעה שהיא כראות בתחילת הדעת
היות כשגגה היוצאת מלפני השליט אלוה יתברך · ואיננו
כן כאשר יחשב · כי אל אלהי'ה' יודע ובוחן לבות בני אדם ·
ומשלם לאיש כמעשהו · נתן הסכל במרומים וגומר שם
הסכלות יאמר על ענינים רבים בשיתוף השם · ואחד מהם
הוא על האנשים קטני הערך וממשפחות בזויות · והוא
אומרו נתן הסכל · והוא שם בסכלות על משקל הפכו שהוא
השכל · כאשר פעמים הרבה ראה ראינו כי בוז משפחות
יעלה מעלה ויהיה לראש ויפתח הגלעדי יוכיח · ואותם
שהם רבים נגזר מן רבתי בגוים · שהם גדולי המעלה
וממשפחת רם ועשירים בשפל ישבו · וכן ראיתי עבדי' על
סוסים · וההפך שהשרים הולכים כעבדי' על הארץ ההולכים
רגלי לפני אדוניהם · חופר גומץ וגומר הוא ענין אחר
הנראה גם הוא היותו כשגגה · כי אדם אחד יעמול לילה
ויום כדי לבקש מחיתו · והמעשה אשר יעשה הוא יהיה
סבת אבדתו · כי לפעמי' יחפור גומץ והם החפירו' הנעשות
סביב השדות כדי לנקותם מהמימות · ובו יפול וימות ·
ולפעמי' יפרוץ גדר הראויה למען לא יפול ויזיק לעוברים ·
וישכנו נחש הטמון בבקעיו · ולפעמים יסיע האבנים
ממקום למקום · לצורכו להם או למקומם · ויעצב בהם
לכובדם · וכי הבאתם אנה ואנה יכאיבוהו · וגם לפעמים
יבקע העצים או לבנין או לשרוף · ויסכן בם לשון סכנה ·
כי יקרה שאם קהה הברזל מהגרזן שבוקע בו העצים · ואין
לו הכלי לחדדו ולקלקל פני הברזל · ועם הגרזן הקהה כאשר
הוא יבקע העצים · ויגבר חיילים · רוצה לומר יגבר כל
כחותיו לבקוע בו לרוב צורכו · ויסתכן מאד כי ינשל הברזל
ויהרגהו או יתים כחו · ויתרון הכשר חכמה · רוצה לומר
היתר שאת מהמעלה הזאת לדעת ולתת סבה להכשיר
לשליט על הדברים הנאמרים הנראים כשגגה שיוצאת
מלפניו · הוא לחכמה כי באמצעותה יודע כי אין רע יורד
מלמעלה · והסכל מבוז משפחות אשר עלה מעלה מעלה ·
היה לגבורתו וטוב מעשיו כאשר קרה ליפתח לגבורתו ·
והשר והעשיר אשר ירד על איזה עון אשר נמצא בו · כאשר
אבד שלמה עשרת השבטים בחטאת נשיו · ושאול למאסו את
דבר ה' נמאס ממלך · והחופר גומץ · ופירץ גדר בחטאו
מת · ומיתתו כפרתו · ואשר הסיע אבנים מזלו גרם להיות
לו המלאכה הכבדה ההיא · ולא פעל כ"כ מהצדק לבשיבטל
מערכתו וישודד · וא"א להיות כל בני האדם מלכים · כי כל
המלאכות הכרחיות לצורך מין האנושי · ואשרי מי שלא
נפל בגורל והיות בורסקי מלאכה נמבזה · והסעת האבנים

מלאכה מטרחת בעליה · ובוקע עצים אם בסכלותו בחר
לבקוע עצים בברזל קהה מה לו על ה' · ועליו נאמ' אולת
אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו · באופן כי אין שגגה
יוצאת מלפני השליט · כי רם ה' ושפל יראה · וצדיק וישר
הוא · אם ישוך וגומר בא לשבח עוד החכם באומרו כי
כאשר ישוא רע מנשיכת הנחש בפיו לאיש כאשר לא ישמע
לחש שימנעהו מלעשו' כבה · כן ישוא רע ואין יתרון לבעל
הלשון הרע · ורמז כי הלשון הרע לא די שהורג הנאמ' עליו
והמקבלו · כי הורג גם כן האומרו · וזהו אומרו אין יתרון
לבעל הלשון · דברי פי וגו' אבל דברי פי החכם איננו
בכה · כי איננו מזיק לזולת · אבל דבריו ישימו שלום וחן
בעולם · והוא הפך אשר אמר לעיל ולא ליודעים חן · מה
ששפתות הכסיל הבעל לשון הרע · לא די שלא ישים שלום
וחן בעיני העם · כי אדרבא תבלענו לאן ההוא · וכנגזר מן
בלע המות · תחלת דברי וגומ' להיות כי פעולות האדם
שלשה כאשר אמרנו · אשר ימשכו מהשלשה נפשות אשר
יובחנו בו · והם הכבודות המדומות ואסיפת ההון הנמשך
מהנפש המרגשת · אשר יכונה בסכלות כאשר אמרנו ·
והמאכל והמשתה והמשגל הנמשך מהנפש הצומחת המכונה
בשם הוללות · והחכמה אחרון אחרון חביב והוא הנמשך
מהנפש המשכלת · אשר שלשת הפעולות הם הכרחיות
ומועילות באנושי בהיותם על שווים כי אין להחכים יותר
מדאי · ואין להיות צדיק יותר מדאי ולענות אדם נפשו
מאכילה ושתיה ולויה עם אשת חיקו ביום טהרתה · ואין
להיות כסיל חובק את ידיו · וטומן אותם בצלחת · וגם לא
להיות רע עין אשר לא ישים קץ לכל עמלו ועיניו לא
תשבענה עושר · ופעולת החכם בכלם לשים שלום ושווי
ביניהם · מה שלא תהיה כבה פעולת הרשע כי תחילת
דברי פיהו סכלות לאסוף הון · ולילה ויום לא יחשה מלחשוב
מחשבות · ועשתונות משתנו' יעברו עליו להוציא מחשבתו
אל הים · וזהו אומרו תחלת דברי פיהו סכלות · ואחרית
פיהו הוא הוללות · רוצה לומר למשוך ביין את בשרו ·
ובתענוגות בני האדם שדה ושדות נשים ופילגשים · ואומרו
רעה · שב אל הסכלות ואל ההוללות · כי הסכלות וההוללות
השוה הוא דבר טוב ומפעולת חכם · אבל המותר שהוא
הרע הוא מיוחס אל הכסיל · והסכל ירבה וגומר פירש
כי בפעולה השלישית הנמשכת מהנפש המשכלת והוא
בקשת החכמה · הסכל לא יאבד דבריו · ויהיו דבריו עם
המעשה מהסכלות וההוללות כי בם ישים מבטחו · לחושבו
כי הטוב הגופני הוא חלקו ותכליתו · וכי לא ישאיר אחריו
ברכה בעולם שכלו ארוך · ולכן אומר אכל ושתה כי מחר
נמות לחושבו כי לא ידע האדם מה שיהיה ואפילו בעולם
שהוא בו · וכל שכן שאשר יהיה מאחריו אחרי מותו שלא
ידעהו · כי מי יגיד לו · עמל הכסילים וגומר להיות כי
ימצא בת מהחוטאים שמתנעים ממנו דרכי התשובה ·
ביאר היות מכתם הכסיל הזה הבוטח על חילו · ותכלית
פעולתו ישים בסכלות והוללות · כי העמל הרב והכעס
ההוא אשר יביט בשתי הפעולות הנז' ייגעהו · באופן שאף
אם ירצה לעשות תשובה · ולשוב אל עיר ה' ואל היכל
קדשו · לא ידע ללכת אל עיר · אי לך וגומר רוצה
לומר אוי לך ארץ וממלכה · שמלכך נעור מחכמה ·
ומשועבד לכסילות והוללות · ולכן שריך בבקר יאכלו ·
כי מושל מקשיב לשקר הפעולות הנז' · כל משרתיו רשעים
וגנוסים כמעשיו · וההפך אשרך ארץ שמלכך בן חורים

משעבד

משעבוד השכלו' וההוללות הנז'. וצריך בעת הקבוץ והראוי לאכול יאכלנו . כי לא יחיו לאכול . אבל יאכלו לחיות . אחרי דנס כבקר דין אמת כגבורת החכמה . ובגבורת השפלת יצרם כי איזה גבור הכובש את יצרו . כי אינם דנים בשתיית היין הלוקח לבו של אדם כאשר ידינו השרים שבבקר יאכלו . וזהו אומרו בגבורה ולא בשתי . בעצלתים ימך וגו' להיות כי גינה השכלות וההוללות . ושבח החכמה בא לשי' גדר לכל אחד משלשתם כי אין ראוי לקרבם לגמרי . ולא להרחיקם לגמרי . וזהו אומרו אף כי אמרתי אשרך ארץ שמלכך בן חורין מהשכלות . איני רוצה בעבור זה שתהיה ככסיל חובק את ידיו . שאם תהיה ככה יקרך כאשר יקרה למקרה ביתו אשר ימך ויעשה עני . ולכן לעניותו יקראו בעצלות ובשפלות ידים שרוצה לומר במסכנות ועניות . אשר ימסך מזה היות פעולתו לבטלה . כי ידלוף הבית דלף טורד ותמידיו . וסופה ליפול מהרה ויהי הכל מעשהו . מה שהיה בהפך אם בראשונה היה מקרה אותה היטב ולא במסכנות . וחרם חכם יבקש לו . וכן אם אמרתי גם כן היות האושר בהיות מלכך בן חורין מההוללות . אל תחשוב היותו טוב שתהיה צדיק הרבה כי למה תשומם . אבל לשחוק לסעודה של שמחת חתונה ושמחת מילה . עושים לחם וסעודה . כי הוא מותר ומצוה וחובה . ושותים היין אשר ישמח חיים . כי יין ישמח לבב אנוש . ואולי כי ירמוז למנהגנו להשיב למברך על היין ברשות שאומר סברי מרנן . לחיי והוא כתיבת הרשות אליו עם תפלה שתהיה השתיה ההיא לנו לחיים . ולא למות . כאשר היתה שתיית היין מנהרגי בית דין כדי לערבבם . והכסף יענה ויתביא הכל בעת הצורך . הן לבנין הבית . הן למשתה ושמחה של מצוה . ולכן אם נאסר כסף וזהב לא ירבה לו . הריבוי ממנו הוא הנאסר . אבל ההכרחי הוא מצוה לבקשו ולשמרו . לפעול בו הדברים ההכרחיים . ולעשות צדקה ומשפט . גם במדעך וגומר אחרי שמנו חק ליס השכלות וההוללות . בא לתת גדר גם כן לחכמה . והוא אומרו גם במדעך . להיות כי פעמים רבות האד' בחכמתו . מילין לבד עילאה ימלל . או יחשוב מחשבות און מתיניות כאשר קרה לנכנסים אשר נכנסו בפרדס . לכן אמר שתשי' גדר במדעך שלא תאבד מעולם הקיום והמנוחה בקללך מלך מלכו של עולם במחשבתך . בחשבך על מציאותו ומהותו מחשבת פיגול . ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר . כי מהמחשבה הרעה תבוא אל הדיבור רע בסתר לאמר הן אל לא ישגיח ולא יהיה עשיר ושדי . המספיק לכל העולם די סיפוקו . כי הבט בשמים וראה היות עליך שתי עולמות מלאים ממשרתיו . ועושי רצונו . ועוף השמי' והם עולם הגלגלים יוליך את הקול מדבריך הרעים לפני מלכו של עולם . ובעל הכנפים והם המלאכי' אשר שם כנפי' לאחד יגיד דבר . ר"ל כי הם לפשיטותם . ידעו חדרי לבך ויגידו את הדבר בליעל אשר חשבת בלבך . והוא כאומרם ז"ל הבט כי למעלה ממך עין רואה . והוא עולם המלאכים הרואים בעין שכלם מחשבות אדם ותחבולותיו . ואוזן שומעת והם הגלגלים כאשר פירשנו . ועל פי השנים עדותם כל מעשיך בספר נכתבין לתת העונש והשכר מדה כנגד מדה . שלח לחמך וגומר בא לפרש עוד איך יתנהג האדם בשכלות והוא העושר וההון ואמר כי ראוי להיות נדיב . ולהספיק מזון מעושרו לכל ואפי' מאותם אשר לא יקוה מהם תגמול . והוא אומרו בדרך משל שלח לחמך על פני המי' . וזה יען כי גבוה מעל גבוה שומר ומשלם לאיש כמעשהו . והוא יגמלך חסד

על המעשה הטוב . וזהו אומרו כי ברוב הימים תמצאנו . ואל תחשוב כי חובת הגמילות חסד הוא אחת בשנה . ואח"כ יחרים יתאפק ויעמוד הנותן מלתת . כי אינו כן אבל ראוי לתת חלק מהצדק' בכל שבעת ימי השבוע . וגם לשמונה כי אחרי עבור שבעת ימי השבוע יתחיל מחדש לתת בתחילת השבוע הבא שהוא יום השמיני לראשונים . ולא ימנע לתת כל ימי חייו כי מצו'ה לעבדת היא נתון תתן ואל ירע לבבך בתתך ובגלל הדבר הזה יברכך ה' אהיך . ויפרע מה שתתן לך ולבניך אחריך . וזהו אומרו כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ . ר"ל כמה זמן יגזר העניות והרעה עליך או על בניך כי גלגל הוא שחוזר בעולם . ואם תתן בעת טובך משלך . אז בעת רעתם אזמן ואמציא אשר יתן להם . ולכן תן בעד אל משלך כי אתה ושלך שלו . אם ימלאו העבים וגו' בא לתת ראיה לאשר אמ' כי הוא מהנאות שתשלח לחמך על פני המי' ושתהיה נדיב . להיותו מהמחוייב . כאשר הוא מן המחוייב שהעבי' המלאי' גשם . יריקו על הארץ כי המלא תשיעי . וכן העשיר והמלא מכל טוב הוא מהמחוייב שיריק ויסיע מעושרו לתת לצריכים אליו . ולאשר אמר כי ברוב הימים תמצאנו . וכי לזכות הלז יברכך ה' אלהיך . אמ' כי הוא מהמחוייב . כאשר הוא מן המחוייב כי הזורק עץ לצד צפון או לצד דרום מקום שיפול העץ שם יהוא . להיותה תנועה הכרחית הזריקה מן המרכז אל המקיף . ולכן תכף ישוב העץ מן המקיף אל המרכז אשר הוא מקומו הטבעי וארץ מולדתו . ושם יעמוד ולא יתנועע עוד . וכן הוא מהמחוייב שהפועל נדיבות יקבל תגמול מאלוהו על ככה כי אל אמונה הוא ואין עול בו . והוא מודד מדה כנגד מדה ואינו מקפח שכר כל בריה והוא עושה חסד לאלפים לאוהבין כבני אברהם אהובו הגומלים חסד חנם . שומר רוח וגומ' עוד בא לחזק דברינו אשר אמ' כי מעשה הצדקה ראוי להיות בהתמדה פעם ואחר פעם ותן חלק לשבעה וגם לשמונה . כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ בעתיד עליך או על בניך ויואלי ירכך . ואל יסיאך יצרך לאמר אללי לי אם אתן כתיבה אחר כתיבה יהיו בני עניים . כי שומר רוח התאוני מהכילות . ועיניו לא תשבע עושר . לא יזרע זרע הצדקה שהיא סבת השלום . ורואה בעבים המסתירי' לבו . וקופצים ידו מלהחזיק יד עני ואביון . לא יקצור אחרי ימי' רבים זכות לבניו היתומי' . ויהיו דלים ורמים על פני ארץ . ודימהו בשומ' רוח המוריד הגשם טרם יזרע . לבל יפסד החטה הנזרעת . כי על הרוב תהיה הוראת הרוח רוח והבל . כי יורה על דבר ולא יבוא לקלותו . וכן דימהו ברואה בעבים שלא יורידו מטר בטרם יקצור לבל יאבד החטה בשטף מים רבים אשר גם הוא לא יקצור . כאשר אינך וגו' ואם תאמר אנכי היום עשיר וברשים אמשול . וכן אהיה כל ימי צבאי ואף אחרי מותי . ולמה אתן יינק ולחמי במרי ושקויי לגוי אשר לא ידעתי מתול שלשם . לכן אמר כאשר אינך יודע מה דרך הרוח . כי פעמים יורה הליכתו לצד צפון ולקלותו ישוב לצד דרום . וכאשר אינך יודע עצמות העצמים שבבטן המלאה . והוא העובר שבמעי אמו . כי להיותו אסור במקום נעלם . לא נדע אם הוא זכר או נקבה . ואם יבא לאור העולם . או בנפל טמון יהיה . וכן מתאריו ומקריו . אף כי הוא מהדברים השפלים ההווים בעולם השפל . כל שכן וכל שכן שלא תדע אתה האנושי את מעשה האלהים . אשר יעשה את הכל את העושר ואת העוני . ואם אתה עשיר היום . קל מהרה תעני ברצון הרוכה . בהפיכת הרוח אשר הוראתו

אל דרום · בקלותו אל צפון · ולכן אם אמרתי אליך שתתן הצדקה בכל יום ותן חלק לשבעה וגם לשמונה · איענך ויהי אלהים עמך · שבהיות שסברך אתך בהיות פעולתך תמיד לפני ה' · שהנתינה מהצדקה שתתן בכל יום שתהיה פעמים · להרבות בזכות ובשכר ובטוב הצפון ליראיו וזהו אומרו במשל מה כאמר בבקר זרע את זרעך והוא זרע הצדקה · ובערב אל תנח ידך מלזרוע · כי אינך יודע איזה מהשתי צדקות אלו יהיה יותר כשר וטוב בעיני קונך או זה מהבקר או זה מהערב · או באולי שניהם כאחד טובים ויהיה זכותך אשר תקבור גדול · ומתוק האור וגומר אחר אשר פירש איך יתנהג האדם באסיפת הממונות והוא הסכלות · בא לפרש איך יתנהג בהוללות והוא האכילה ושתיה ולויה עם הנשים · הנמשכים מהנפש הצומחת · והוא אומרו בודאי מתוק הוא האור · וכינה מתיקות באור אף כי אינו מכת הנטעמים · בשם מושאל וזה להתאחד כל המוחשים בחוש המשותף שבמוקדם המוח · וטוב הוא לעינים לראות השמש · כל זה הוא משל כי לחיים נראה היות דבר טוב החיות לחי על פני האדמה · כי המת לא יראה אור ושמש לא יזרח עליו · כי אם שנים וגומר אבל מהרע הנראה בחיות החיים הוא שאם שנים הרבה יחיה האד' ויהיה שמח בכלם תכף כזוכרו את ימי החשך והוא הימים מהמיתה בעדרי האור וזולת שיזכור מהותם הרע · עוד יזכור רובם כי יהיו עד עדן ועדנין · שמחתו תהפך לאבל · ויגזור כי כל שבא בעולם הזה הוא הבל · שמח בחור וגומר ולכן אתה הבחור אשר היית נהנה במתיקות אור החיים · ובזכרך את ימי החושך כי הרבה יהיה נהפך לאבל כנורך · למה זה ועל מה זה תשמח בילדותך · והוא המאכל והמשתה כי יין ישמח לבב אנוש אשר בימי הילדות האדם נגרר אחרי הזוללות · ולמה ייטיבך לבך בימי בחרותך והוא המשגל אשר בימי הבחרות האדם נגרר אחריו · והנה שם טוב יאמר על המשגל כאומרו לא טוב היות האדם לבדו · אשר יובן כי הפכו והוא להיותו מחובר במשגל עם אשתו הוא טוב · ומה לך ללכת בדרכי לבך והוא האכילה והמשגל הנזכר · והנה קראם דרכי לב להיות כי זנות יין ותירוש יקח לב · ובמראה עיניך והוא לראות בבנות הארץ היפות כאמרם ז"ל ולא תתורו אחרי עיניכם זו זנות · בהיות כי אתה יודע שעל כל אלה הפעולות מהללות יביאך אלהים במשפט בחיים ובמות אם תעבור חק התורה בהם · והסר כעס וגו' ואין בעבור זה להניח השמחה לגמרי ולישב בדד ושומם וכעוס בזכור האדם ימי החשך כי הרבה יהיו כי הקצוות אינם טובים ואחוז מזה וגם מזה אל תנח ידיך · וזהו אומרו והסר כעס מלבך והוא הקצה האחד · ויחס הכעס אל הלב להיותו אחד מהפעליותיו · והעבר רעה מבשרך · ר"ל בשם רעה פעול' נפש הצומחת להיותם פעולות חסרות המכונות בשם רעה · והוא אומרו כי הילדות והשחרות הבל וכי פה הוא במקום אשר · וטעמו הסר הכעס שהוא הקצה האחד וגם הסר רעה מבשרך אשר הוא הבל הילדות והשחרות ואז יהיו מעשיך טובים ויבואו על נכון · ושחרות נגזר מן אז יבקע כשחר אורך · והוא רמז לבחרות אשר הוא קודם הזקנה כאם' תקדם השח' לערב וזכור את בוראך וגו' אחרי פירשו איך יתנהג בסכלו' והוללות בא לפרש איך יתנהג בחכמה והוא אומרו וזכור את בוראך בימי בחרותיך · ר"ל שמתוך חכמתך תזכור תמיד מעלתו ורוממותו ותבוא אל מדרגת יראת המעלה · ואהבת הטוב

במה שהוא טוב שם היראה והאהבה השלימות · עד אשר וגו' הזהירו שיתחיל לזוכרו בימי בחרותו · להיות כי החכמה רחבה מני ארץ מדה וימי האדם כעוף פורח וכצל עובר · ולכן צריך להשכים מי שירצה בעולמו להשיג דבר מה ממנה · כי אם יתמהמה עד עת זקנתו לא יוכל לבוא אל סוף מדרגה טובה · להיות כי כל כחותיו יורדים ממדרגתם · ואף כי השכל אינו גופני לא יתראה כחו כי אם באמצעות הכלים הגופניים · ובהאבדם גם הוא יחלש מה שמהפך ימשך הפכו · וזהו אומרו עד אשר לא יבואו · שטעמו בטרם יבואו ימי הרעה · שר"ל ימי החסרון והירידה · כי כאשר הבריאה תקרא טוב וכאומרו וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב · ככה ההעדר וההכנה אליו בימי הזקנה יקרא רע להיותו הפכו · והגיעו שנים אשר תאמר אין לי חפץ בהם · להיותם ימים אשר לא ישתמש בכחותיו בהם לא בסכלות ולא בהוללות ולא בחכמה שלשה המה בכי כח · אבל ישכב על ערש בשגול נוחר · ובקור מתמיד ויחיו מכאובים ואנושה מכתו · עד אשר וגו' להיות כי האישי' ישראלי' ונבחנו בו ארבעה נפשות או כחות · הראשונה הנפש האלהית הנחצבת מכסא כבודו הנאמר עליה ויפח באפיו וגו' מה שאין כן לשאר האומות כי נעדר מהם הנפש הזאת ולכן המתגיירים מהם לא יכבאו · כי אין להם במה יתקשרו עם האלוה ית' שהיא הנפש הנחצבת מכסא כבודו אבל יהיה להם הנפש הב' והיא המשכלת הנחצבת מעולם המלאכים · אשר חלק ה' אותם לאלהים לכל עמי הארץ · והשלישית היא הנפש המרגשת המיוחסת לעולם הגלגלים · והרביעית היא הצומחת המיוחסת לעולם השפל · ולכן מעשה הנפש ההיא הווה ונפסד בכבד · כמעשה עולם השפל בעולמו · לכן בא להזהיר כי צריך האדם לזכור את בוראו בטרם תחשך השמש והוא כינוי לנפש המשכלת אשר מזהירה באור החכמה כאשר יזהיר השמש באורו · וכן בטרם תחשך האור · ר"ל האור הנברא הנאמר עליו וירא אלהים את האור כי טוב · והוא כנוי לנפש האלהית · והקדים השמש לאור · להיות כי החשיכה לאורה המיוחס פה · הוא על אופן מושאל ולהיותה תלויה בחומר · ולא בעבור שיהיה ככה כי לא יגיעה מקרה החשך ולא מקרה אחר · מה שנפש המשכלת תהיה יותר דבקה בחומריות מאשר תהיה האלהית · ולכן לא רצה לדבק שם החשך עם האור שהוא הנפש אלהית ודבקו עם השמש שהוא משל לנפש המשכלת אף כי יובן דיבוקו בשניהם אבל בשיתוף השם · והירח · הוא כינוי לנפש המרגשת · והכוכבים · הוא כינוי לנפש הצומחת · ולמען לא יחשב כי האיש הצדיק בעת מותו · יחשכו כוכבי נשפו · באופן שהנפש תתפעל הפעלות גדול מחשכת מות הגוף · לכן פירש כי החשך ההוא יהיה בערך הנפש · כחשך הנולד בשיסובו העבים לבוא אחר הגשם · אשר יסתירו האור · וכמו שהחשך הבא מהסתר ההוא יהיה מקריי וקטן · אבל יתפעלו בני האדם ממנו לבואו פתע פתאום אחרי שהתברר הזמן וחשבו כי כן יעמוד · ככה מחשך המיתה · לא תתפעל הנפש · רק מפני אהבת ההרגל והמנהג אשר לומדה לנהוג הגוף ההוא אשר נפרדה ממנו · אשר הכוסף והחשק ההוא יאבד בשנים עשר חדש · וזהו אומרם משפט הרשעים בגיהנם שנים עשר חדש · כי בזמן ההוא יאבד בהדרגה הכוסף והחשק ההוא · אשר הוא לה כמשפט ועונש כמרק ואחר כך תנוח · וזהו הנרמז בהיותה נפש אדוני ברורה

בברור

בברור החיים · כי לפשיטותה מהחומר עוד בחיים חייתה ·
תכף אחרי הפרדה מגופה תשוב אל אדוניה ושמה תעמוד ·
מה שנפש האויב הרשע היא קלועה בכף הקלע · כי
לטבעה עולה היא למעלה · ולכוספה תרד מטה מטה ·
עד עבור עליה השנים עשר · ביום שיזועו וגו' רוצה
לומר בטרם תחשך השמש והאור וגומר ביום המיתה שהוא
היום שיזועו שומרי הבית · והם האחם חושים פנימיים
המשרתי' אל השכל · וכח השומר וזוכר אותם אשר הם מכלכלים
הגוף המכונה בבית · ורעדה יאחזם בזמן הקרוב למיתה
ולא ידעו ולא יבינו בחשיכה יתהלכו ולא תזכרנה הראשונות
עוד בכח הזוכר והשומ' כי נחלש ויהי לאבן · והתעותו אנשי
החיל והם החושים החיצוניים והנה קראם אנשי החיל ·
להיותם סבת שלימות החושי' פנימיים · כי לולי מה שיקובץ
ממוחשיהם בחוש המשותף · לא היה להם משמוש · ואמר
והתעותו · כי בעת ההיא וכימים ההם לא יבחין הזקן בין
מתוק למר ואינו שומע בקול שרים ושרו' · ובטלו הטוחנות
וגומר בא לפרט הה' חושים חיצוניים אשר כינה אותם בשם
אנשי חיל · וכנגד חוש הטעם המעמיד האדם באים אמר
ובטלו הטוחנות · והם השנים הטוחני' את המאכל · כי מעטו
· רוצה לומר בעת המות יתבטלו לגמרי · כי מעת הזקנה
התחילו להתמעט בכפלים · וחשכו הרואות בארובות · הוא
חוש הראות · וקרא העינים ארובות להיותם באים · כחלונות
בבית · וסוגרו דלתים בשוק · הוא חוש המשוש מהמשגל
אשר הוא מעמיד המין · וזהו אומרו הדלתים מאברי חוש
המשגל אשר היו מולידים רוב עם הדרת מלך בשוקים
וברחובות יסגרו · ולמען לא יחשב כי שם דלתים יובן על
חוש הטעם המעמיד באים · לכן פירש כי הדלתים האלו ·
הם העומדים בשפל קול הטחנה · והוא אבר הערוה העומד
תחת הכבד אשר הוא כלי הטחנה לטחון מזון הגוף · ואומרו
קול הטחנה · לרמוז כי כאשר בית הרחיים יטחון גרגיר חטה
אחד לחלקים רבים · וזה בקול גדול המתחדש מסיבובו ·
ופגישת האבנים · ככה הכבד יטחון המאכל לחלקים רבים ·
כי מהקצפיי וחם ויבש ממנו יולד האדומ' · ומהבלתי מבושל
כל צרכו יולד הלבנה · ומהמבושל וטוב ממנו יולד הדם ·
ומשמריו והקר ויבש ממנו יולד השחורה · ויאחזמו קולות
במעי האדם בפירוק חיבור הלז · וכל שכן כאשר ישולחו איש
איש למקומו האדומה למררה · והשחורה לטחול · והלבנה
לאסטומכא · והדם בכל האברים · ויקום לקול הצפור · הוא
חוש השמע שנפגע ואפילו צפור שישמיע קול במוך יעירדהו
וגם בלילה לא שכב לבו כי לא ישקוט האזים · וישחו כל בנות
השיר רמז לחוש הריח כי העלמות המשוררות שיר של אהבה
לאהובים · יהיה בריח שמנם הטובים שמן תורק · והנה
יחשב כאלו ישחו וישפלו הריחות הטובים מבנות השיר כי לא
יגיע לחוש הריח מהזקן שום הנאה מהם · וזה לביטולו ·
גם מגבוה וגומר רוצה לומר כי הזקנים הקרובים ליום אידם
יבוא להם אז יראת שמים ויראת הגבוה מעל גבוה שומר ·
אשר היראה היא אינה המעולה אשר היא יראת המעלה ·
רק היא מהיראה הפחותה שהנקראת יראת הפחד · כי יראו
ממנו · לפחדם מחתת הדרך אשר ילכו בו אל המות · וזהו
אומרו גם מגבוה יראו · וחתחתים בדרך · נגזר מן ויהי חתת
אלהים · והוא מן הכפולים · וינאץ השקד · נגזר מן וינאץ
בזעם אפו · וטעמו כי ימאס אשר שקד בעולמו לראות טוב
במאכל ובמשת' ובמשגל · ואבד ימיו בהבל · ולא למד חכמה
ודעת · ויסתבל החגב רוצה לומר שלא ירבה לסבול עוד

לרדוף השכלות ואסיפת המזמונות · ולהיות כחגב אשר הולך
ומעופף ומנתר על הארץ · אשר ככה בבחרותו היה טורח
כל אופני הטרחו' · ועתה יכביד עליו עול סבולו ולא יבחר
עוד בו · ותפר האביונ' · וכאשר יבטל ממנו בקשת השכלות
שהוא פעולת הנפש המרגשת · ככה יבטל ויפר התאוה
למאכל ומשגל הנמשך מנפש הצומחת · וזה להיות כי למת
שהוא אדם נגזר מן אדמה הולך ושב אליה · וזהו אומרו אל בית
עולמו כי שם ביתו בשוחה עמוקה באדמה אשר ממנה לוקח
ותכף אחרי מותו יסבבו בשוק הסופדים עליו · בהוליכם אותו
לבית קברו יסבבו ויספדו עליו הוי אחי והוי הודו · ושיפור
שבחיו · עד אשר וגו' ר"ל כי ההפסד ההוא נמשך ועומד
עד אשר לא ירחק או ירתק · ויהיה נגזר מן רתוקות
כסף · ורוצה לומר עד אשר ישת לשל החבל אשר בו מורידים
את ארון המת לאט לקברו · וכינה אותו החבל בשלשלת
כסף · לרמוז כי אשרי מי שיזכה ליקבר בכבוד ושובה ונחת ·
ולא כמות נבל ימות ויגררוהו ויקלעוהו בכף הקלע · ותרוץ
גולת הזהב נגזר מן גולות עיליות והוא הארון מהמת וכינה
אותו בזהב · לרמוז כי אשרי מי שיזכה להטמן בארונו · ולא
יאכלוהו הכלבים · ואמר לשון ותרוץ · להיות כי כשמורידין
את הארון לקברו בחבלים · לכובדו ירוץ ללכת אל עומק
הקבר והוא מקומו ותשבר כד על המבוע · הוא רמז לגרם
המת אשר יבקע וישבר על מבועו · והיא הארץ אשר נבעה
והולידה אותו · ונרוץ הגלגל אל הבור · רוצה לומר
הגולגולת והמוח אשר יתרו בן בבור והוא קברו · אשר הם
מהראשוני' ליפסד ואחר כך ישוב המאר מגוף האדם המכונה
בעפר אל הארץ כשהיה · ואז הרוח והנפש אשר כל שנים
עשר חדש תמיד הולכת ושבה אל קברה בעוד שחומר גופה
קיים ונכר · אחרי ראות' כי תם ונשלם ואיננו עוד במציאות
חומרה הנאהב ממנה · יכסף כוספה לדברים הנשמיים ·
ותשוב אל האלהים אשר נתנה · ומובדלת לגמרי מהגשמות
כאשר נתנה ·

הבל הבלים וגומר אחרי שסיים דבריו במקרה
המות אשר הרחיב הסיפור בו · להיותו
סוף כל האדם · אמר הלא הוא הדבר אשר דברתי אליך
בתחילת דברי פי כי הכל הבל · ולכן זכר הקהלת בשם
הידיעה לרמוז להבלים אשר קדם לכל דבריו · והנה שם
זכר ז' הבלים לרמוז לשבעת מיני ימי האדם · מה שפה לא
זכר כי אם חמש · כי השמיט זכירת רמיזת ימי היצירה וימי
היניקות · למיעוט מעלתם ולדמותם בעצמותם להבל ·
מה שהבל לא יכחשוהו וזהו אומרו הבל הבלים אמר הקהלת
הכל הבל · ויותר שהיה וגומר · להיות כי יש שתי מיני
חכמים · אם היודעים חכמה המספקת לעצמם ·
אבל לא ידעו ולא יבינו להשפיע לזולתם · ואם החכמים
מחוכמים בעצמם ומשפיעים חכמה לזולתם · והחכמות
הם בחוץ תרונה לקרוא לעוברי דרך לאמר לכו לחמו
בלחמי ושתו ביין מסכתי · וזהו אומרו כי יותר שהיה
קהלת חכם · שרוצה לומר כי להיותו מן הכת שהוא יותר
מחכם המספיק בעצמו · לכן למד דעת את העם והוא
מעלת המדות וספרי הרפואות · ואזן והוא מלאכת ההגיון
המלמד לאדם דעת לדבר הדיבור המסודר והמאזן במאזני
צדק · והטוב באזני שומעיו · וחקר והוא החכמה הטבעית
אשר תודע מצד המחקר · אשר כל הענינים הנזכרי' תקנם
במשלים הרבה כי אין דורשין במעשה בראשית כי אם
במשלים שסוד ה' ליראיו · בקש קהלת וגו' ר"ל וזולת

זה עוד בקש למצוא ולהשיג דברי חפץ · והם הענינים
האלהיים · אשר חפץ האדם להשיגם כאומרו מבחר האנשים
אם מצאתי חן בעיניך הראני נא את כבודך · וכתוב יושר
היא חכמת הקבלה אשר בני הנביאים היו לומדים אותה
בהרים ובמדברות · דברי אמת הם תורה שבכתב ·
דברי חכמים כדרבונות וכמשמרות נטועים · הם תורה
שבעל פה · ולהיות כי בתלמוד יעסקו החכמים בידיעת
המצות האלהיות אשר עליהם אין להוסיף ואין לגרוע · והם
המכונים כמשמרות נטועים אשר לא יתנועעו · לא
בתוספת ולא בגרעון · וכן יתעסקו בו בגדרים וסייגים
שעשו למצות ההם · ובמנהגים אשר הנהיגו לחזק אמונת
ישראל בחנוכה ופורים ודומיהם המכונים בשם הדרבונות
המכונים את השור בחרישתו · לכן פירש כי שלמה
בבקשו דברי החכמים ז״ל בתלמוד את הכל בקש · והוא
אומרו דברי חכמים כדרבונות וגו׳ והקדים הגדרים למצות
לא לחשיבותם כי אם לקודמם אליהם כקדימת הגדר לכרמו
· אשר בטרם יכנס האדם לכרם יעבור על גדרו וסייגו ·
ואמר בעלי אסופות להודיענו כי לא נתן לנו לדברי היחיד
כסברה אחד כדין אחד · רק לדברי הרבים ודברי הרב
בעל האסופות · שר״ל אדון כל התלמידים הנאספים בבית
המדרש · כי שם בעל יובן בשם אדון · ולכן האיש יקרא
בעל אשתו · ועובדיו היו אומרים הבעל עננו · נתנו
מרועה אחד · כי לא תחשוב בהיות שהחכמות רבו חלקיהן
שחס ושלום יתרבו האלוהות כי אינו ככה · אבל כלם נתנו
מרועה אחד · והוא האל החכם אשר יאמר עליו השם הוא
בהחלט ובשם נגדר · ויותר מהמה וגומר שם לחכמים
· והזהיר כי מפי סופרים תקנה חכמה ולא מפי ספרים
כי הרבה פעמים יטעה האדם בלומדו יחידי · והוא אומרו
ויותר · שרוצה לומר הרבה מהמה מהחכמים הנז׳ · בני
הזהר ללמוד כי החכמה האמיתית היא הנקנית מפי הסופרים
· אשר יקנו לזולתם המקובלות המאומתות אצלם · שאם
תרבה לקנות החכמה מהספרים · ולעיין מעשות ספרים
הרבה אין קץ · רוצה לומר כי הוא דבר קשה מאד ·
להיות כי מה שהחכם והסופר יאמר אליך וירמוז בשתי
דבורים ובלשון קצר · לא יספיק אליך כדי ללומדו
מעצמך · העיון בספרים הרבה · ואפילו שיהיו לך כל
הספרים שבעולם תוכל לטעות בעיונך · ותהיה ללעג
וקלס הרבה בין החכמים · ורוצה לומר להג · כמו לעג ·
כי אותיות אהע״ח מתחלפות · ואף שלא תטעה ותשיג
האמת מעצמך מרוב עיונך בריבוי מהספרים הנמצאים
אצלך · יהיה יגיעת בשר בלתי אפשרית השכל · ולא
תוכל שאת משא כבדה כזאת · ולכן בני שמע בקולי איעצך
ויהי אלהים עמך · ללמוד מפי סופרים ויכלת עמוד על
אמיתת הדרושים · וגם כל עם כוחות גופך יבואו וישבו
על מקומם בשלום · סוף דבר וגומר רוצה לומר סוף
דבר מכל הנשמע בספרי עד כה · הוא כי חייב אדם לירא
מפני ה׳ אלהים האל הנכבד והנורא יראת המעלה · ושמפני
יראתו בלתי יחטא ואשם אבל ישמור את מצותיו · כי זה
כל האדם ותכליתו · ולכך נוצר לעבוד את בוראו ולהשתלם
· כי את כל וגומר הוא רמז להשגחה אלהית · כי את
כל אופן ממעשה אשר יעשה האדם · האלהים יביא במשפט
אותו · וגם יביאהו במשפט אפילו על המחשבה הרעה ·
וזהו אומרו על כל נעלם אם טוב אם רע · שרוצה לומר
גם יביא במשפט את האדם על כל תעלומות לבו הטובים
והרעים · היינו כי המחשבה טובה להיותו רב חסד ומטה
כלפי חסד · יצרפה למעשה · ויגמלהו טוב עליה · מה
שהמחשבה רעה לא יצרפה למעשה רע · אך אם כן יהיה
חוטא בנכבד ותהיה מחשב׳ רעה מתיכות ולהסיר לבו מעל
ה׳ אלהיו · ברוך המשגיח האמיתי אשר בחר בנו מכל העמים
· ומטוב תורתו הנחילנו · והוא ישגיח על עבדו לטובה
ויכפר עונותי ·

תם ונשלם מגלת קהלת · השבח והתהלה לאל התוחלת ·

קורא הדורות מראש נותן דגן ותירוש

יחכים יוסף לדרוש במגילת אחשורוש

אמר

העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד ז' יחייא להיות כי כאשר הקדמנו בכל סיפור מגהיה והי · מקדים אין ויהי בויהי בימי שפוט שופטים וזולתם · לכן התחילה המגלה הזאת בויהי להיותה סיפור מצרת ישראל ואיך באו מים עד נפש לרוב עונותיהם כי נתערבו בגוים ובאו בסים נכריות · ואף כי לתוכחת עזרא וסיעתו שבו מקצתם · רובם לא שבו · ונוסף עון על עונם כי חללו פיהם במשתה אחשורוש הרשע

· ויהי בימי אחשורוש וגו' בא לפרש השלם תיבות הנז' מויהי בימי אחשורוש · והתחיל מתאן דסליק מיניה · והוא לפרש מה הכרב' מתנו בשם אחשורנ' · וזהו אומרו הוא אחשורנ'

· שר"ל הכרבה מתני בשם אחשורוש הוא האיש שנקרא שמו בכה אחשורוש הרשע ושונא ישרא' הידוע בן עבדו של בלשצר מלך בבל אשר היה ממונה על סוסיו ופרדיו · המולך · ר"ל אשר מלך בחזקה תחת כורש מלך פרס אותו אשר הרג בלשצר אדוניו · מהודו ועד כוש כתרגו' ומלך מהינדיא' רבא ועד כוש · דמן מדינתא דהינדיאה רבא ועד מערבא דכוש מאה ועשרין ושבע פלכין · בימים ההם ר"ל והכרבה מתני כתיבת בימי אחשורוש הנז' הוא כי בימים ההם כשבת המלך אחשורוש · ר"ל כשבת שנתישב כי מלכותו היה בלתי קיים אבל לפי דעתו להיותו גזול · ונתישב אליו כשבתו על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה · כי אז לעין כל ישב על כסא המלוכה · ובעיר המלוכה · ובהשקט ונחת ואין מחריד ואין שטן ואין פגע רע לשטנו · בשנת שלש למלכו ·

ר"ל והדבר אשר נהיתה אז אשר רמזתי באומרו לעיל ויהי בימי וגו' הוא כי בשנת שלש למלכו עשה משתה · וזה כי בראותו שעברו שלש שני' אשר הניח לו ה' מכל אויביו מסביב והתחזיק בדבר שלש שנים היא חזקה גמורה · באופן שהחשד פן יסירוהו מהמלוכ' חשך עבר מלבו · לכן בעבור השמחה ההיא עשה משתה · לכל שריו ועבדיו · רוצה לומר שריו הקטנ' מלכים מהקטנ' מדינות · ועבדיו רוצה לומר עבדי כל אחד מהשרים הנזכרי' כי לכל מלך ושר מהם היה לו משנה אחד כמשפט המלכים והוא עשה המשתה למלכים ההם · ולמשנים שלהם אשר כלם יחד היו עבדיו · חיל פרס ומדי רוצ' לומ' וכן עשה משתה לכל חיל פרס ומדי הפרתמים · והם העירונים והמיוחסים מכל עיר ועיר ·

ושרי המדינות לפניו רוצה לומר וכן עשה משתה לשרי המדינות מחיל פרס ומדי הנזכר כי לכל עיר מהם היה שר מושם על פי המלך אחשורוש · כי הקטנ' המדינות הרחוקות היה להם מלכם אתם · ואחשורוש היה מלך המלכים עליהם · והיה משגיחם באמצעי על דרך הפועל אשר היו המלכים ההם · מה שפרס ומדי · היה המלך אחשורוש מלכם האמיתי והטבעי · אבל היה משגיחם ומכלכלם באמצעי על דרך הכלי · והם השרים המושמים בכל עיר ועיר לכלכלה בצדק ומשפט · ולכן מהמדינות הרחוקות קרא למשתה

מלכיהם ומשניהם אשר מדינת מלכותו העצמיית והוא פרס ומדי קרא גדולי כל עיר ועיר עם שריהם · וזהו אומרו ושרי המדינות לפניו · שרוצה לומר מדינות פרס ומדי אשר היו לפניו ואצלו ועיניו תמיד עליהם · לאפוקי המדינות אשר לא היו לפניו והם הרחוקות · בהראותו את עושר וגומר רוצה לומר כי הראה היות עושרו גדול בשוכלו הוצאה גדולה כזאת · לעשות משתה למינים מהשרים הנזכר' ולעם הנזכר אשר בלי ספק היה לאין מספר · בהיות כי כל אחד מהם היה מביא אתו סוסים ועבדים רבים כבואו קרוא לחצר המלך · והנה יחס היות העושר כבוד למלכותו · להיות כי בעוש' המלך לא יחמוד מעבדיו עבדו וביתו ושורו וחמורו וכל אשר לו · ולא יקח שוחד להטות משפטו · ויגמול חסד לעבדיו · וגם יוכל בעושר לשמור עמו מאויביו · ולרודפם ולהעבידם בפרך · ואשר מנעה תורתנו למלכנו וכסף וזהב לא ירבה לו מאד להיות כי הנהגתנו אינה בדרך טבע · וסוס מוכן ליום מלחמה כשאר האומות · ולא התשועה במין הישראלי ·

ואת יקר תפארת וגומר רוצה לומר במה שעשה המשתה לרוב עם משריו ועבדיו הראה את עושר כבוד מלכותו ·

וכאשר נמשך והתמיד המשתה ההוא ימים רבים והוא קפ' יום · הראה את יקר תפארת גדולתו · שהכל כבדוהו להיותו מתואר בלבוש תפארת הגדולה · והוא כי גזרו אומר היותו גדול הנפש ושוע אשר מעשיו הם הגדולים בעשותו משתה לעם רב כזה · וימים רבים בהתמדה ·

ובמלאת הימים וגו' הוא מהמפורסם כי העושה סעודה ומשתה בביתו הוא ובניו ובני ביתו · לא יטעמו טעמה · כי אם טורח ועמל רב ובהכיר אחשורוש כי כל העם הנמצאים בשושן מקום אשר נעשה המשתה · טרחו טורח ועמל רב עם החיצונים ההם והמשתה ההוא · רבה שגם הם הקרובים אליו ישמחו בשמחתו ולא שיהיה להם לבעס מכאיב · ולכן עשה משתה לכלם למגדול ועד קטן שבוע שלימה · ובמקום היותר משובח מהעיר · שהוא בחצר גינת ביתן המלך · כי היה שם הביתן והוא הגן הנטוע מכל מיני אילנו' יפים · ואחריו היה הגינה והוא מקום זריעת העשבים הריחניים כשושנה והורדים · ואחריו היה החצר הבנוי מזהב ואבנים טובות ושם נעשה המשתה מהשבעת ימים · חור כרפס ותכלת וגו' אחרי ספרו הדירה נאה מהסעודה · ספר הכלים נאים מתנה · באומרו כי מכסה השולחנ' אשר עליהן סעדו · היה מבגדי' יפים גדולי הערך מצבעוני' מתחלפים בחור והוא לבן · וכרפס והוא ירוק ותכלת הידוע · אחוז בחבלי וגו' ר"ל כי הבגדים ההם היו מרוקמי' בפתילי בוץ אשר היה אצלם יותר נחשב מהמשי אצלנו · והבוץ ההו' היה בצבע ארגמן והוא בצבע אדום · אשר רקמת הבוץ האדום ההוא על הבגדי' מהצבעי' הנז' היתה מיפה אותם בתכלי' היופי · על גלילי כסף · לשון סיבוב · ור"ל כי כל הריקו' ההוא היה מסובב מכסף כי שפתי הבגדים ההם וסביבותיהם היו מרוקמים גב' מכסף · ועמודי שש ר"ל הרגלי' אשר עליהם שמכו השלחנות היו משש והיא המארמורו הזך והנקי · מטות זהב וכסף רוצה לומר הספסלים אשר עליהם היו יושבים כשהיו מסובין על השלחן היה השטח שלהם מזהב · והרגלים מכסף · וקראם מטות כי כן עוד היום דרך התוגרמים לשבת על מטותיהם בהיסבה לאכול · והרצפה שתח' רגליה' בשבת' על ספסליהם היה מבהט ושש ודר וסוחרת · שהם אבנים יפות ונעלם מתני מהותם · והנראה כי היו מאראזים מתחלפים באופן

כי היה דבר גדול הערך ונחמד למראה • והשקות
בכלי זהב כי כל כלי המשתה היו מזהב • וכלים מכלים שונים
ר״ל אף כי החומר היה אחד • היו שונים ומתחלפים בצורות
משתנות ויפות זאת מזאת • ויין מלכות רב • רבה ביין
פה כל מיני אכילה • ור״ל כי הסעודה וכל מיני המאכלים היו
רבים כיד המלך הידוע אשר אמרתי כי הראה את עושר
כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו והנה קרא שם הסעודה
פה יין כאשר פעמים רבות תקרא לחם וכאומרו שימו לחם •
כי הסעודה הנעשית לסעד החיים ולהכרחי תקרא על שם
לחם כאומרו ולחם לבב אנוש יסעד • והסעודה המותריית
ובמשתה השמחה תקרא על שם יין כאומרו ויין ישמח לבב
אנוש • והשתיה כדת וגו׳ ר״ל בעניני האכילה כבר אמרתי
אליך כי בכמותם ואיכותם יחסתים ליד המלך • ובעניני
השתיה אודיעך כי היתה כדת • ר״ל כי היו נותנים לכל איש
ואיש לשתות היין כדתו ובמנהגו • כי יש מי שרגיל לשתות
קודם הסעודה במנהגו רע • ומי שרגיל לשתות אחריה • או
באמצעותה • ומי שרגיל לשתות היין חי • או מזוג • או חלש
בלתי מעלה אדים או חזק • וכמנהגו ודתו היו נותנים אותו
לו • אין אונס וגומר לא היה אונס לא באכילה ולא בשתיה
ולא בהסבה • ולא בשום דבר אחר כי כן יסד המלך על כל
רב ביתו הממונים על הסעודה • לעשות כרצון איש ואיש
בכל דבר • ושלא יכלם איש כקטון כגדול בסעודתו ההיא
• כנהוג ברוב הסעודות אשר יכלמו אם במקרה אם
בענש אנשים מה • או בסדר הישיבה או באכילה או בשתיה
• וזה כי תכלית המלך היה לקחת לב עבדיו ושיאהבוהו
• גם ושתי המלכה וגומר סיפר כי כאשר המלך עשה
משתה לכל האנשים שבשושן הבירה כדי לשמחם על העלול
וכעס הכינו במשתה החיצונים • ככה גם המלכה ושתי
עשתה משתה לנשי האנשים ההם • בית המלכות • כי
לענוה כהיות כי כל כבוד בת מלך פנימה • ולא לאכול עם
האנשים יחד בחצר הגינה ובמגולה • עשתה המשת׳ בפנים
בבית המלכות אשר למלך אחשורוש כי לכבדן עשת׳ המשתה
בחדרי בית המלך אשר היה יותר יפה ורחב ידים מבית
מלכותה • ביום השביעי כטוב לב המלך וגומר הנה
נאמנה כי מאת ה׳ היתה זאת וטרם מכה כנן רפואה פרח
• למען יקח אסתר לאשה ותענש ושתי זאת הרשעה
בת רשע אשר היתה אונסת בנות יש׳ לחלל את יום השבת
והיתה מלבשתן שמרטוטין כדי לגלות ערותן • ואל נקמות
השיב גמולה בראשה • ונטרפה ונשחטה ערותה ביום השבת
המחולל על ידה ולעיני כל • ואף כי הדבר היה נסיי נעשה
ע״י אמצעיים טבעיים • והוא כי בהיות שהיין ישמח לבב
אנוש • ומגדיל תאות המשום וכאומרו זנות יין ותירוש יקח לב
• ביום השביעי יום שבת והוא שביעי מתם לבריאה •
והשביעי למשתה אחשורוש • כטוב לב המלך ביין • ואולי כי
הגיע טובת היין ההיא אל קצה השכרות • אמר למהומן וגו׳
אשר היו שבעת הסריסים הרואים את פניו תמיד להיותם
היותר מעולים • להביא את ושתי המלכה לפניו ערומה •
וכדעת חכמינו ז״ל • ובכתר מלכות בראשה • לשתי תכליות
• התכלית שנוה שתבוא לפניו בכתר מלכות • היה כדי
להראות העמים והשרים כי המלכות היה נאות לו מצד
אשתו ושתי בת אויל מרודך היורשת המלכות • כי מזרע
נבוכדנצר הרשע לא נותר כי אם זאת הרשעה • את יופיה
• כי מתוך יופי פניה אשר לא היה כמוה בכל הארץ היתה
נכרת היותה בת שוע ומזרע המלוכה • והכרת פניה
ענתה בה • והתכלית שנוה שתבוא לפניו ערומה להראות
העמים והשרים כי טובת מראה היא ולבעול אותה לפניהם
• למלאת תאות נפשו כנפש הבוטחת כי ירעב לשבת שתית
היין • ומרוב גאותו וגאונו לא היה מחשיב כל העם ההוא •
וכלם כאין נגדו • וכאשר לא יתבייש שר וזקן מלבחוק עם
אשתו לעיני הבעלי חיים בלתי מדברים להיותם נבזים
וכאין נגדו • כן רצה אחשורוש להראו׳ העמים גאותו במעשה
הלז כי לא היה מחשיבם כי אם כבהמות השדה וכחיתו יער
• ותמאן המלכה ושתי וגו׳ כי להיותה בת מלך חשבה
בלבה לאמר בדאי ביין וקצף יהיה לו ללכת ערומה כפומבי
• מה שהוא מן הבושה לאשה גרועה וכל שכן אלי •
בדבר המלך אשר ביד הסריסים • ר״ל ולא די כי מאנה לבוא
ועברה מצות אדוניה • כי פתחה פיה לדבר כנגדו דברי
קנתורין • וכי בודאי הוא שוטה שכור כדבריו אלה • ואבי היה
שותה כנגד אלף ולא היה משתכר ואיך אעשה מצותו •
באופן כי כנגד אשר מיאנה לבוא • ויקצוף המלך מאד • וכנגד
פתחה פיה עליו בדברי קנטורין חמתו בערה בו •
ויאמר המלך וגו׳ סיפר כי אף שקצף המלך וחמתו בערה בו
• אשר חמת מלך מלאכי מות • ולכן היה מהדין כי הוא
אז בידיו יהרגנה ולא ישוב אחור מפני כל • הנה לא כן עשה
לחששו פן יקומו כל העם מקנה להושיעה • להיותה היא
המלכה האמיתיית שלהם • וחשש פן התכלית אשר בעבורו
היה שולח להביאה לפניו בכתר מלכות לקיים את מלכותו
כאומרו כי ירים אותו בעד אשתו • ולא גזול וגנוב הוא אתו •
פן יהיה לו לנוגש עתה ויהרגוהו על דבר אשתו • ולכן
בראשונה שאל עצה מן החכמים יודעי העיתי׳ והם אצטגנינים
אם יבוא לו במלכותו מכשול ופוקה בהורגו אותה • כי כן דבר
המלך וגומר ר״ל וכמו כן היו דבריו לפני כל יודעי דת ודין
לשאול להם מה שהדין היה מחייב על ככה • כי לפחדו
מהעמים והשרים במסתרים שאל מהוברי שמים מה יהיה
אחרית הדבר • ובגלוי שם דבריו ושעבתו כדין למען
לא יוכלו העמים להתרעם כנגדו בהיות כי הוא לא נגע
בה • והם יעשו מה שהדין מחייב • והקרוב אליו
וגומר ספר הכתוב כי מכרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס
מרסנא שהיו משרי המלך היותר קרוב אליו מהם • וממיעתם
היה השר ממוכן מזרע אגג בן עמלק • והראיה לזה כי
קרוב הוא מורה על שובו לאחד מהשרים ולא לכלם •
בהיותו בשם יחיד • מה שאם היה שב לכלם היה לו לומר
והקרובים אליו • ורצה להעירנו כי משבעת שרי פרס ומדי
אשר שמם הם הנזכרי׳ אשר היו רואי׳ פני המלך לכל בקשתם
• ויושבים ראשונה במלכות • כי בהיות כל השרים לפני
המלך הם הקודמים בסדר לזולתם • לקדימתם במעלתם •
היותר קרוב אליו היה ממוכן • והראיה כי הוא אשר התחיל
להשיב למלך על הדבר ונתקיימ׳ עצתו בין המלך והשרים
• וקורבתו אליו היה לרוב חכמתו באיצטגנינות כי היה
מזרע עמלק הרשע האצטגנין הגדול אשר בחר להלחם
בישר׳ בצאתם ממצרים כל האנשים מעמו אשר היו נגזרים
לחיים בשנה ההיא באופן כי יהוש׳ לא היה לו יכולת להורגם
והבם והחלישם לבד וכאומרו ויחלוש יהושע את עמלק ואת
עמו לפי חרב • כדת מה וגו׳ פי׳ מה מחייבי דתי פרס ומדי
לעשות במלכה ושתי על אשר לא עשתה את מאמר המלך
ועברה על דבריו כי בודאי לפי דת כל האומות העובר על
מצות מלכו חייב מיתה והוא נתחסד לפני עמו לאמר • כי
מאשר פתחה את פיה לדבר תועה נגדו אוני שואל כדת

מה

מה לעשות כי אני מוחל את עלבוני · אבל על אשר מרתה את פי מלכה אשר הוא דבר נוגע לכבוד המלכות ולכבוד כלכם · ואיני יכול בלתי רשותכם למחול לה על ככה ולשבר דתיכם · שאל מכם כדת מה לעשות · ואתם תדינו ולא אני · והראיה מזה כי לא רמז פה כי אם לאחד מחטאתיה והוא על מאנה לבוא · וזהו אומרו על אשר לא עשתה את מאמר המלך שהיה שולח בעדה שתבוא · אבל מאשר אמרה בדבר המלך וכדלעיל לא דבר מאומה ·

ויאמ' ממוכן וגו' להיותו הוא הראש וכאשר אמרנו · והיה מכיר היות רצון המלך לענוש ושתי · ומה שהיה רוצה להצדיק דינה היה מיראתו העם והשרי' · לכן בקש להפיק רצון מלכו · והתחיל לדבר ולומר לפני מלכו והשרי' · כי עונה לא היה פרטי למלך לבדו · רק כללי למלך ולשרים ולכל העמי' אשר בכל מדינות המלכו' הקרובים והרחוקי' · וזה כי בטבע הקטן תמיד מבק' להתדמו' לגדול ממנו · ולכן הגלגלי' מתנועעים תמיד להשיג חשוק' · והנה הגדול ראוי שישפשפ במעשיו פן יצא מהם מכשלה · להיו' שאם הגדול יחטא ואשם · עונו גדול מנשוא · כי הוא חוטא · ומחטיא כי הזולת מהשפלים בערכו ילמדו המעשים ממנו · ומדבריו ילמדו לשקר · ולכן החטא מתי מריבה שהגדילוהו · על הרועה נאמן היה לגודלו כי הגדול מי שחטאיו ספורים · ולא היה לו האיש הענו מאד לדבר כפותכי בכעס וכאומרו שמעו נא המורים · בהיותה מדה פחותה · ושמא ממנו ילמדוה בני ישראל ויקחו היתר לעצמם על ככה · וכן ושתי המלכה הגדולה בחשיבות מכל הנשי' ויצא דברה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן באמרם המלך אחשורוש אמר להביא את ושתי המלכ' לפניו ולא באה · ומתביישי'ים לנו ללמוד · ושרו' פרס ומדי תאמרנה אשה לרעותה מאשר שמעו את דבר המלכה לעשות כן לכל שרי המלך לעבו' על מאמר' כאשר עשת' ושתי ולעשות שנית להן בזיון כאות נפשן כאשר בזתה ושתי למלכה כדבריה · וזהו אומרו וכדאי בזיון וקצף · והנה ממוכן הקדים לעצתו ההקדמה הזאת כדי לשכך לבבות העם והשרים ולא יחוסו על המלכה · ויצא לפעל רצון המלך בלי נזק המלכות ובלי המיית העם · ואחרי השלימו הקדמתו · נתן עצתו באומרו אם על המלך טוב · והנה לא דבר עוד כנגד השרי' · להיות כי כבר ראה בהם התחלה טובה בהקדמתו אשר הקדים · נראה כי לא יגמגמו בדבר ולכן עתה דבר עם המלך היות עצתו שתמות ושתי למען ישיבו הן בזריזות · מה שהשרים אע"פ יקיימו דברו אם מפני הקדמתו אשר אף עליהם עותה · ואם מפני היראה לבלתי הפר הדבר יצא מפי המלך מהחיוב לעצה ההיא · ואיך הם ישיבו בהפכו מהשלילה · יצא דבר מלכות וגו' כי להיות הענין הלז כולל לכל העם והשרים אין ראוי לשאת ולתת בו ולדרוש ולחקור היטב כמנהג בדיני נפשות · רק יצא דבר מלכות מלפניו · ותהיה הגזירה הזאת גזירת מלך לתיקון מלכותו · ויכתב בדתי פרס ומדי למען לא יעבור הגזירה הזאת · ולא יוכל המלך להתחרט ממנה · והנה הגזירה תהיה בכה · כי על אשר מרתה במלכ' ותמאן לבוא במצותו · שלא תבוא עוד לעולם ושתי לפני המלך · ועל אשר פתחה את פיה כנגדו בדברי בזיון וקצף · כי מלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה · והיא תהרג ולא יעבור עוד לפניו · כי בחייה לא היה אפשר להסיר ממנה המלוכה · להיותה מלכה מצד ירוש' אבותיה ולא מצד בעלה ·

ונשמע פתגם וגו' ר"ל ובעשותך כן יהיה נשמע בכל מלכות המלך הפתגם אשר יעשה כי רבה היא · ר"ל המעשה הגדול אשר עשית להרוג אשתך אהובתך בעונש אשר המרת את פיך · ויומש' מזה כי יפחדו כל הנשי' ויתנו יקר לבעליהם למגדול ועד קטן · וייטב הדבר בעיני המלך וכן בעיני השרים · ותכף עשה המלך כדבר ממוכן · והנה בתעם' לא זכר השרי' כי אם המלך לבדו · כי אף ששתקו ולא דברו תועית על ככה וייטב בעיניהם · לבם היה דוה על מות מלכתם הטבעית · וישלח ספרי' וגו' להיות כי בעצת ממוכן כאמר ונשמע פתגם המלך וגו' וכל הנשים יתנו יקר וגו' אשר היתה כונת העצה כי מהמעש' הנורא הזה ימשך כי כל הנשי' יתנו יקר וגו' אחשורוש השכל חשב כי בתוך העצ' היה לשלוח פתג' וכרוז בכל מדינות מלכותו שהנשים יתנו יקר לבעליהן · וכן שלח אותו · והיה מרחמי שדי על עמו להטעותו בכזה · למען יכתוב הכתבים האלו בסכלות אשר למען אנשי מלכותו החזיקוהו בשוטה סכל · בבותו עליה' הדבר הטבעי לאנשים להיות כל איש שורר בביתו · להיות הזכר מעולה בבריאה מהנקבה · וכאשר שלח ספרי האף והחימה נגד ישראל בעצת המן · פחדו ונרתעו אחור מלפעול ככה באומרם שמא אירע לו האופן מהסכלות אשר אירע בשכבר בהורגו את ושתי אשר מאד נתחרט אחר כך על מותה · ובשלוח כתביו לכלנו אז להיות כל איש שורר וגומר ·

אחר הדברים וגו' אחרי שנהרגה ושתי ונשלחו הספרים בכל המדינות עם הכרוז להיות כל איש שורר בביתו וגומ' ומדבר כלשון עמו · כי להיות שהדיבור מורה על שכל האדם אשר בו יובדל משאר הב"ח תוכרח האשה הספרדית ללמוד הלשון אשכנזי מבעלה · ולדבר בו בביתה · להורות כי האיש הוא העיקר והיא נגררת אחריו להיותה חלקו ובלעתו ·

וכשוך חמת המלך כי עבר ממנו יינו וכעסו · זכר את ושתי להיותה היפה בנשים ובת מלך ואשתו הראשונה אשר אהב והנה לא יחול שם הזכירה כי אם במקום השכחה · ולהיותה נעדרת כי נהרגה חל עליה שם הזכירה כי על הנעדר' נאמר נשכחתי כמת מלב ואת אשר עשתה · כי עתה היה נראה בעיניו כי לא פעלה עון ואשמה בדבריה · כי השיבה דברים נכוחים לשאלתו הבהמית והבזויה · ואת אשר נגזר עלי' מרואי פני המלך ויועציו אשר על זה היה חי חיי צער ולילה ויום לא יחשה מלצעוק מרה על מיתת' ועל היועצים ונוזרים אותה המיתה · באופן כי השמעה רואי פני המלך היועצים אתו לא ענו עוד מיראתם מחמתו · ולהיות כי במקום שאין איש צריך להשתדל להיות איש לעזור ולהועיל למלכו ושרו · נערי המלך משרתיו הרואים ברעתו · וכי אין איש שידבר על לבו · ויתן תרופה למכתו · דברו הם למלך לאמר אל יתיאש מעלתך מפני מות ושתי · כי מלכותך גדול · ויבקשו נערות לאפוקי גדולות הזמן · ובתולות לאפוקי בעולות · ושיהיו טובות מראה · באופן ובסדר הלז שיפקד המלך פקידי' בכל מדינה ומדינה ממלכותך · ויקבצו את כל נערה שיהיו לה התנאי'ם הנז' אל שושן הבירה והיא עיר המלוכה · אל בית הנשים כי היה למלך חצר גדול ומיוחד לנשיו כאשר נוהגים עוד היום מלכי תוגרמה הנקרא אבלס בירואיין · אל יד הגא סרים המלך שומר הנשים · רוצה לומר סרים בעצם אשר נחתך גידו ונתמעכו בציו למען לא יוכל לחלל כבוד הנשים הנשמרות על ידו · ונתון תמרוקיהן · רוצה לומר שינתנו להן השמנים הערבים · ומיני המים המורכבים משמנים ובשמים שונים למרק ולצחצח הבשר כי אין ראוי שיבואו לפני המלך תכף אחרי לקיחתם מבית אבם ומחדר הורתם

כי באולי לעניות' לא זכו לרחוץ פניהם במים חיים פעמים
• ולכן יעבוהו שאותן הנערות אשר הטבע המציא להן
מנה יפה מן היופי • יוקחו וינתן להן ההנהגה טובה ליפות
את עצמן יופי מלאכותיי • נוסף על הטבעיי • ואחר כך
יובאו לפני המלך • והנערה אשר תיטב בעיניו תמלוך
תחת ושתי • ובשמחתה יוסר מן המלך עצבון ושתי •
באופן כי וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן •

איש יהודי וגו' איש רוצה לומר גדול האיכות •
יהודי כל ישראל הנשארים בבית שני
נקראו יהודים להיו' שבט יהודה הוא הראש משארית הנמצאה
• היה בשושן הבירה • כי נתישב שם להיותו גדול הדור
והיה קרוב למלכות להיות עזר נגד עמו מהמקומו' הרחוקים
כאשר ידרשוהו • ושמו מרדכי וגו' בן שמעי • הוא שמעי בן
גרא מבחורים קרוב למלך שאול • אשר קלל דוד בר פלוגתיה
בנוסו מפני אבשלום בנו • ודוד לא הרגו אז כי ראה ברוח
קדשו שלשלת גדול יובא ממנו • ועשה כמכות בעל הבוזר
האומר ונזהרים באב התמרה מפני כח היחס הטמור בתוכו •
אשר יתראה באחד מבניו או זרעו אחריו • אשר הגלה עם
הגולה וגו' אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה וגומר כי לרוב
חכמתו וגדולתו היה משרין הקרובים אליו • ויהי אומן את
הדסה וגו' כי בשבת עברה אמו ממנה תכף מת אביה ותכף
שילדתה מתה אמה • ותכף אחרי הולדה נתג' על ידי מרדכי
לאומנת אשר גדלתה בבית מרדכי • היא אסתר • אשר אנו
קוראים הדסה לשון הדס בלשון הקדש • קוראים בלשון פרסי
בשם אסתר • בת דודו • כי אסתר היתה בת אביחיל שהיה
דוד מרדכי ואחי אביו יאיר • כי אין לה אב ואם • נותן הטעם
למה הוצרך להיות מרדכי האומן : להיות כי אין לה אב ואם
וכאשר אמרנו • והנערה יפת תואר ויפת מראה • כי יש
מהנשים שבשרן ותוארן יפה מאד • אבל לבאורה אינן נראות
• כל כך יפות כאשר הן • ויש מהן להפך שלבאורה נראות יפות
אבל כהביטך בהן היטב אינן יפות תואר • לכן תאר הכתוב
את אסתר היותה יפת תואר בעצמה • ויפת מראה כי תכף
היתה מורה את יופיה • ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי
לו לבת • ובחכמינו זכרונם לברכה אל תקרי לבת אלא לבית
• שרוצה לומר כי להיותה יתומה מאב ואם ולא היה מי
שישגיח וירחם עליה • היה מסכים מרדכי לקחה לו לאשה
• כי לו משפט הגאולה ואין זולתו לגאול • ובפרט בהיותה
שלימה ויפה • ויהי בהשמע וגומר נראה כי מרדכי
הטמינה אותה עד כי בהשמע דבר המלך ודתו פעמים
חדלו מספור על ככה • ובהקבץ נערות רבות אל שושן
הבירה ואפילו השרים וגדולי הארץ לא היו יכולים לעכבן
• ולא יכול עוד מרדכי להצפינה • ותלקח אסתר נלקחה
נגד רצונו ורצונה • ומאת ה' היתה זאת כי תכף ותיטב
הנערה בעיניו • ומיד בראותה אותה נכנס בלבו אהבתה
• ובעבור שנתנו לה השמנים לזכך ולמרק את בשרה •
ישרה בעיניו ונגזר אומר היותה היפה שבנשים • וזולת יופיה
גם נשאה חסד לפניו להיותה חננית • ולכן ויבהל את
תמרוקיה שזרז לעבדיו שיתנו לה את תמרוקי הנשים כדי
ליפות את עצמה יופי על יופי • ושיתנו לה מנות מלבושי
מלכות תחת שמרטוטיה • ואת שבע הנערות הראויות
לתת לה וגומר ויען כי נתלהב מאהבתה והיה חפץ להיות
עמה אז • לולי מפני כבודו כי לא נטהרה • זרז את עבדיו
שיטהרו לטהרה ולהלבישה לבושי מכלול למען תהיה ראויה
אליו • וישנה ואת נערותיה וגומר כי התמרוקין שלא

והמנות שלה והנערות הנתונות לה היו משונות מכל השאר
• כי אפי' הנערות הנתונות לה היו היותר משובחות ויפות
שבכלן וזהו אומרו לטוב • כי תכף הראה לה סימן אהבתה
אותה • לא הגידה אסתר וגו' סיפר הכתוב שבחה כי אף
שסיבתה מעמדה משפלות גדול לגדולה אשר אין למעלה
הימנה • אשר היה דבר טבעי לשנות את טבע' ואת טעמה
כמנהג הטבע ולכן האהובי' לא יכספו לאוהביהם או אהוביהם
המעלות רמות כדי שלא ישתנה שיוויים ותפסד אהבתם כי
האהבה איננה כי אם בין הדומים • היא אסתר לא שנתה
את טעמה • והכבוד שהיתה נוהגת עם מרדכי בתחל' היתה
נוהגת עתה עמו • וככה היתה שומרת מצותיו וחקותיו •
ויען כי הוא צוה עלי' לבלתי הגיד לזולת' את עמה ומולדתה
• לכן לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה ואפי' למלך •
וזה היה מעצת מרדכי כי להכירו את המלך אחשורוש היותו
סונא ישראל וכעסן ורגזן • חשב היות טוב שלא ידע המלך
היותה מזרע ישראל • למען תוכל אסתר תמיד לעזור
לעמה במסתרים ובמגולה • מה שלא היתה יכולה לעזו' ככה
בהכירם אותה היותה ישראלית • כי יאמרו על עמה היא
דורשת • ועדותה עליהם הוא פסול • וכאשר אירע במעשה
המן כי עזרתה הועילה לישראל עם סודה לבלתי הגיד את
עמה עד עת הצורך באומרה המן הרע הזה וגו' •
ובכל יום וגו' סיפר כי מרדכי לאהבתו אותה היה בכל יום ויו'
מתהלך לפני חצר הנשים • ואמר מתהלך ולא הולך כתרגו'
הוה מטלי ואזל • לדעת את שלום אסתר • ר"ל בריאותה והוא
שלום הארבע' יסודות • וזה ע"י כתבים ואגרות • ומה יעשה
בה • אם היתה נלקחת אל המלך או לאו • ובהגיע תור
וגו' סיפר מנהג המלך בנשותיו כי בהגיע זמן כל א' ואחד
מהנערו' לבוא לישכב עם המלך מקץ היות לה כדת הנשים
א' שנה ליפות את עצמה • היינו ו' חדשים בשמן המר • והוא
שמן העשוי להסיר השערות מהבשר ולזככו • וששה חדשים
בבשמים ובתמרוקי הנשים • ר"ל מיומות בשמיים טובי הריח
המתמרקות הבשר ועושים אותו בשמיי וטוב הריח כאלו בטבעו
יהיה ככה • ובזה הנערה וגו' בהיות הנערה באופן
הלז והסדר האמור • היה באה אל המלך • וכל אשר תאמר
שישאלה נפשה בעת בואה אל המלך ואפי' שיהיה דבר גדול •
היו מחוייבים לתת לה • ולא היתה עומדת עמו רק בלילה
ההיא • כי בערב היא באה ובבקר היא שבה למקומה אל יד
שעשגז סרים המלך • נראה כי היו נוהגי' מלכי פרס כמנהג
המלך שלמה ומלכי תוגרמה אשר יש להם ת"ק נשים ויותר
בחצרם המיוחד הנקרא בירואיין כאשר אמרנו • והיה למלך
שני סריסים ממש סריס לשמור נשותיו • והיה הסדר ביניהם
לתת חלק מעונה לכל אחת מהנשים • ומחולקות כפי
מספרן לימות השנה באופן כי לפחות היה נוגע עונה אחד
לכל אחד בשנה אחד • והנשים אשר לא קבלו עונתן משכתן
היו תחת שמירת הגי הסריס • והנשים הנבעלו' אשר קבלו
עונתן היו באות אח"כ תחת שמירת שעשגז הסרים • ולכן
להגי יחס שמירת הנשים • ולשעשגז יחס שמירת הפילגשים
כי לשון פילגשים שתים • ר"ל פלג שם • והוא לשון פלגה
והפרדה • ולהורות בלשוננו הקדוש כי האשה הזאת הבלתי
מקודשת לאיש הלז אשר בועל אותה איננה חלק אחר האיש
ההוא כאשר היא אשתו • אבל היא בר פלוגתיה ונחלק' ממנו
• ושפה באחשורוש הלשון ההוא יורה הפלגה והבקיעה בנשים
אשר נבעלו מתוך שנתן • כי לא יורה היותם בלתי מקודשות
לאחשורוש • כי לא היתה הדת ההיא ביניהם • ובלן היו שונות

והיו

והיו כסותיו המיוחדות לו אף כי בראשון היתה אחת נכרת למלכה כמו ושתי או אסתר תחתי׳ · ולא תבוא עוד אל המלך בשנה ההיא אשר קבלה עונתה רק אם יהיה במקר׳ שיחפוץ בה המלך ויקראה בשם · לאמר לסריסו הבא לי את הנערה פלונית אשר באה אלי ביום פלוני אמוני כי אז לא ישמר הסדר עד יעבור מעליו החפץ ההוא ויסוב הדבר אל סדרו הנכון ׃ ובהגיע תר אסתר וגו׳ אחרי הקדימו להודיענו מנהג המלך בנשיו · סיפר כי בהגיע הזמן מהפע׳הראשונ׳שבאה אסתר לפני המלך · לרוב ענותנותה אשר היה לה בטבע להיותה בת אביחיל אשר שמו מורה על מהותו · והיותו גדול בענינו ואבי כל חיל המדו׳טובו׳ · דד מרדכי · כי כשמו היה מתכבר מרדכי · וכן מרדכי היה מתכב׳בשם דודו לשמם וטוב טעמם בעולם · וגם היתה לה הענוה במלאכה כי מרדכי לקחה לו לבת · והיה מההכרח שידבקו בה מדותיו לפי אהבת ההרגל והמנהג · לא בקשה דבר ולא שאלה מהגי תיקונים ומנות כאשר היה מהמנהג לשאול · והיה הדת כי היו מחוייבי׳לתת להן כאות נפשן · רק אשר היה אומר הגי שומר הנשים אותו היתה מקבלת · והכן כי פה הזכיר בשמירת׳הגי ולא שעשגז · להיותה בתולה בהחלט ותוך שנתה · כי היתה הפעם הראשונ׳לבואה לפני המלך ׃ ותהי אסתר וגו׳כי גזרו אומר היותה הנושא מכל חן וחסד שבעולם ׃ ותלקח אסתר אל המלך כי בלקיח׳ הראשונ׳כתיב ותלקח אסתר אל בית המלך אל יד הגי · כי שמוה שם עם האחרות עד תטהר ויקובצו כל היפו׳שבעולם לברר היפה בהן · אבל אחרי אשר נגזר׳גזירה מאת כל רואיה היותה היא היותר יפה ולקחה תכף לאשה אל המלך וזהו אומרו ותלקח אסתר אל המלך · ולא אל בית המלך כאשר אמר בראשונה · אל בית המלכות והוא לפני ולפנים · ולא עד בית המלך כאמור בשאר הנערות לבא עמה מבית הנשים עד בית המלך עד ולא עד בכלל · בחדש העשירי · ליביאת מטרים והוא חדש טבת זמן הצנה · כי מזלה גרם להיות קרובתה בימי הקור שהגוף נהנה מבר זוגו ׃ בשנת ז׳ למלכותו אשר אז היה קיים אבלו ומאוס׳ · כי עמד בחזקתו ואין מבלים זמן שתי חזקות והוא ב׳פעמים שלשה · זולת הראשון אשר הוא השביעי · והיה כמו ג׳שנים ואבי למיתת ושתי ׃ ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים הבעולות אשר היו לו מקדם · ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות שנקבצו מחדש · ור״ל בחן היותה חננית בכל ענינים · ור״ל בחסד בתרגו׳וטיבו · כי לפניו היו נראין היות כל מעשיה טובים · והיותה בעלת מדות נאות ׃ וישם כתר מלכות בראשה · ליחדה בכתר ההוא להיות אהבתו ויחידתו בין הבנו׳ · ואף כי לא היה נאה לה הכתר ההוא כאשר היה נאה לושתי · להיות המלכות ירושה לה מאבותיה · המליכה תחת ושתי · וגזר בדתי פרס ומדי כי היא תהיה תחתיה · ויורש את מלכותה מתנה כאלו היתה יורשה בטבע · וכאשר יען ממוכן באומרו ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה ׃ ויעש המלך וגו׳כי כאשר נתפע׳בכעס ושתי מתוך המשתה גדול שעשה לכל שריו ועבדיו הרחוקים לחיל פרס ומדי הפרתמים ושרי מדינותיהם הקרובים · ככה רבה להתפעל בשמחת אסת׳מתוך משתה גדול לכל שריו ועבדיו הרחוקים · ולחיל פרס ומדי ושריהם הקרובים ׃ ולהם הנחה והטובה עשה · כי זולת המשתה הקל עולו מעליהם מהמנדה בלו והלך שהיו נותני׳ · ונוסף על זה נתן להם מתנו׳כיד המלך · וכל זה עשה כדי לנחמם ולהיטיב לבם · על מיתת ושתי המלכה שלהם הטבעי׳ · ועל בוא אסתר תמורת המתכתה ׃

ובהקבץ בתולו׳וגו׳ כי להיו׳שמחות המלך גדלה עד להפליא לדע׳את עם אסת׳חשוקתו · ועם כל המשת׳והכבוד שעשה לנישואיה לא רצתה לגלו׳לו את עמה ואת מולדת׳ · נתיעץ על ככה שיעשה קבוץ שני מבתולות · להפחידה ולהראות לה כי מפני כעסו עם אסת׳היה מבקש אשה אחר׳להמליכה תחת אסתר · וסיפר הכתוב כי אפי׳ בהקבץ בתולות שנית שהיה מן הדין לקנאות על מלכות׳ · ולגלות למלך את עמו כדי לעשו׳בקשתו · להיו׳מרדכי יושב בשע׳המלך ומזרזתה תמיד על ככה · אין אסתר מגדת מולדת׳ ואת עמה כאשר צוה עליה · כי מרוב ענותנות׳את מאמרו היית׳עושה עתה כאשר היתה עושה באמנה אתו ׃ בימים ההם וגו׳ סיפר הכתוב להיו׳כי מרדכי מתהלך לפני חצר הנשים לדעת את שלום אסתר בתחילת לקיחתה ומצאו השרים בדבריו ובשכלו טוב טעם ודע׳ · נתנו לו שררה ומינוי · בחצר המלך הנקרא שער שתם · כאשר יקרא עוד היו׳בין מתורגמי׳החצר הגדול ממלכם ומקום מושבו · שער המלך ׃ קצף בגתן ותרש · שהיו שני סריסי המלך משומרי הסף · ר״ל שומרי מזוזת השער כי תרגו׳ על המשקוף ושתי המזוזות על שקפא ועל תרתין סיפיא · והנה אמר קצף לשון יחיד · בהיותם שנים · כי ר״ל כל אחד מהם קצף לקנאתם בישיבת מרדכי בשער · לאומרם אנו טורחי׳ועמלים לילה ויום ולא נתן שינה לעינינו · ועדיין לא עלינו לגדולה · והיהודי הלז אשר לא פעל וטרח נתנו לו את כל הכבוד הזה · ונוסף קצף על קצפם מיתת ושתי ובוא תמורתה אסתר וזה להיותם מגדולי בית אביה ועליהם לקנאת את קנאתה · והיו נועצים יחד לשלוח יד במלכם ע״י סם המות · כי להיותם השוערים הנאמנים לו · לעיתים היה מבוס על עבודות מקריות אליהם · להמצאם מוכנים אבלו לעבוד עבודתו ההכרחית לו לפי שעתו · מה שלא היה מבני שר המשקים כי אם בעת האוכל · ויודע הדבר למרדכי כי להיותם מדברים בלשונם לא נשמרו ממרדכי לחושבם כי לא היה מבינם להיותו יהודי · ומן הזקנים אשר יצאו מירושלם בגולה ׃ אשר הוא קשה לנכנסי׳בימים ללמוד לשונות זרים · והם לא ידעו כי שומע מרדכי להיותו מיושבי לשכת הגזית שהיו בקיאים בשבעים לשון · ותכף שידע מרדכי הדבר גילהו לאסתר · ואסתר אמרו למלך בשמו · ויבוקש הדבר וימצא הסם המו׳בשפל המים אשר דרש מאתם לצורכו · באופן כי נתלו שניהם על עץ כמשפט המורדים במלכם · ונכתב כל המעשה בספר דברי הימים · אשר היה לפני המלך תמיד מוכן לכתוב בו כל המאורעות והקורות בזמנו בכל מלכותו ׃

אחר הדברים האלה וגומר סיפר כי אחר היותו המלך כעוס נגד ממוכן הוא המן על עצתו בהריגת ושתי · אשר למען זה היה המן נזוף ובלתי נכנס בשער המלך ואחר העשו׳עצת נערי המלך מקבצת נערות יפות והטובה בעיניו להמליכה תחת ושתי · אשר קרה מזה לקיחת אסתר והמליכה תחתיה אחרי שעב׳ ושתי עונש מיתה ואחרי המקרה מבגתן ותרש אשר קצפו על קנאתם למיתת ושתי גבירתם · באופן שראה המלך היות העצה מהמן נאותה ביעצו אותו לבער ושתי החוטאת ממלכותו וזה בהמשיכו בתחילה ליבות השרי׳והעם באומרו לא על המלך עותה כי אם על כל השרים וגומר באופן כי הביא רצונו אל הים וכסא המלך נשאר נקי · ואותו המעט קט מיגון אשר נמשך לו ממיתת׳ חמק עבר ע״י העצה מנערי׃

המלך · לכן גזר אומר כי לו להמן משפט השררה ושיהיה הגדול שבמלכותו להמב׳ היות עצתו נכונה · ובפרט בהיותו נבון וחכם קוסם קסמים ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים ועל כן גדלו המלך · וישם תחת הנהגתו שאר השרים · וינשאהו בשומו כסאו של המן אשר היה מהשרים אשר אתו הרואה פני המלך מעל לכל שאר הכסאות · וכל עבדי המלך וגומר רוצה לומר ומה שגדלו היה בשכל עבדי המלך כקטון כגדול היושבים בשער המלך היו כורעים ומשתחוי׳ להמן · שהם ב׳ מיני ההכנעות היותר מורות על גדולת אשר ההכנע אליו וגדולה על כלן כי ההכנעות האלו · לא היו נעשו׳ מזולתו אליו · מרבון החלטיי מהכורעים · אשר לפעמים יתוסף או יחסר וכפי רצון המכבדי׳ · אבל היו ההכנעות תמידיו׳ ושומרות הסדר להיות מצות מלך · כי כן צוה לו המלך · ר״ל בעבורו ויהיה לו כמו אמרי לי אחי הוא · ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה · בתרגו׳ ומרדכי לא הוה גחין לאנדרטא והיא צלם עבודה זרה אשר היה לו בבגדו. להראו׳ העמים היות כחו בכך ובטלמסאות וכישופים · ולכן נתגדל ונתקדם בית המלכו׳ כי כן הוא דרך כל בעל מלאכה להביא עליו סימן ממלאכתו למען בעבורו יכירוהו · היות אומנותו · הנרמז אליו בסימן ההוא · ולא הוה סגיד להמן על די הוה ליה עבד פלח ואזדבן ליה בטולמא דלחם · כי המן היה מזרע אגג מלך עמלק אשר נתפש חי משאול מלך ישראל · ופייסו שיניחהו להתיחד עם פלגשו בבית אסוריו ונתעברה ממנו וברחה וילדה זקנו של המן · ולכן היה עני כי שאול החרים את כל עמו ומכאן יש ללמוד כי כאשר הרחמנו׳ הוא חובה עלינו בשארינו הקרובים אלינו ככה הוא חובה האכזריות בשונאי ה׳ ושונאנו · וכמעט שרחמי שאול על אגג בכה ומחה שם ישראל מתחת השמים לולי ה׳ שהיה לנו · ויאמרו עבדי וגומ׳ שיפר כי אמרו לו אף כי באולי לא היה ראוי כפי הדין שאיש כמוך ישתחוה להמן · יען כי הוא מצות מלך אין נאות לעבו׳ על פי מלך · כי אף הם היו מקנאים להמן וכריעתם לו · לא היתה מלב טהור רק כדי שלא להמרות פי מלכם · ויהי באומרם אליו יום יום · כי להיותם הם מוכרחים על הכריעה וכרית רבים חבי נחמה היו רוצי׳ כי כל השרי׳ ישתוו בכך ולכן היו מקנאים במרדכי הבלתי כורע · והיו מזרזים אותו על ככה · וכאשר ראו כי לא שמע אליהם · ויגידו להמן · ולא לאהבתם אותו ולבקשם כבודו · רק מפני הכעס אשר כעסו על מרדכי ורצו לראות היעמדו דבריו אשר אמר כי לא היה כורע להיות המן עבדו בשטר · ולא היה משתחוה מפני העבודה זרה אשר בלבושו מה שהיה אסור אליו בהיותו יהודי כי כן הגיד להם · וירא המן וגו׳ כי המן בתחילה לרוב המשתחוים לפניו לא השגיח במרדכי להיותו נבלע במיעוטו · ואחרי שהודיעוהו הדבר השגיח בכך · וראה כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו · והוא היה יחיד מכל הזולת בלוקחו השררה הזאת · ולכן נתמלא חימה · ולהיותו בגדולה היותר עליונה להיותו משנה המלך בזה בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו לנקו׳ נקמת בזויו · ויען כי הגידו לו היות עם מרדכי האויבים לעמו עמלק מאז ומני קדם ומלחמה להם מדור דור · אשר נתוסף חימה על כעס · בקש להשמיד את כל היהודים וגו׳ אשר היה נקל בעיניו להשמידם להיותם כלם תחת אחשורוש אהובו · וזה להיותם יהודים ואויבי עמו · ולהיותם עם מרדכי אשר הוא היה שר וקצין להם אז · והוא אשר חטא לו חטא פרטי כאשר ביזהו · ולהיותו יועץ חכם

חרשים חשב · בדבר וזכר כי היהודים היו כמאז עם ה׳ ובכחו הגדול השמידו עם עמלק · ולכן אחז הדרך הראשון מאבותיו לבקש דרך ללחוש את מושל ישראל ושריו · כאשר עשו בבאת בני ישראל ממצרי׳ אשר יבאו עליהם למלחמה עם בחירי עם אשר כפי מזלם היו נגזרים לחיים בשנה ההיא · ולכן נאמר ויחלוש יהושע ולא נאמר ויהרוג וכאשר פירשנו · וכן גם הוא בחדש הראשון לשנה לחשבון באת בני יש׳ ממצרים שהוא ניסן אשר אז עלה עליו רוח כוס החימה · אשר היה בשנת שנים עשר למלכות אחשורוש · והחמישי למלכות אסתר · הפיל גורלות כמשפט הקוסמים · ואולי כי היה גורל החול או אחר כמשפטם · מיום ליום ומחדש לחדש · ר״ל לבחור היום והחדש היותר נאות כפי המזל להזיקם · וכפי דעת חכמינו ז״ל התחיל להסתכל בימי השבוע · וראה יום א׳ אשר בו נבראו שמים וארץ ובשביל ישראל נבראו וכאומרו אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי · הפיל ביום שני שבו הבדיל הקב״ה בין מים התחתונים לעליונים · ומצא היות ישראל כמותם מובדלים מן האומות וכאומרו ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי וגומר הפיל ביום ג׳ שבו נבראו אילנות ועשבים וראה שיש מקלסין בהם להקדוש ברוך הוא וכאומרו ולקחתם לכם וגומר פרי עץ הדר וגומר הפיל ביום ד׳ שבו נבראו שמש ירח ומזלות ומצא שישראל נמשלו להן וכאומרו והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי · הפיל ביום ה׳ שבו נבראו העופות · ומצא שישראל מקריבים מהם קרבן וכאומרו ואם מן העוף קרבנו · הפיל ביום ו׳ שבו נברא אדם הראשון ומצא היות ישראל משולין בו וכאומרו ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם וגומר · הפיל ביום ז׳ ומצא שאות היא בין הקדוש ברוך הוא ובין ישראל וכאומרו ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם ואחר שלא מצא לו גורל טוב בפי הימים התחיל לבחון בחדשי השנה והתחיל מניסן ומצא שבו אל הוציאם ממצרים בכחו הגדול · ומצא באייר שנקם נקמתם מעמלק אשר קרס בדרך בימי משה רבם · ומצא בסיון שבו קבלו התורה בסיני · ומצא בתמוז תשועת יהושע וניצוחו לאדוני צדק והורס וזולתם מהמלכים · ומצא באב שנצחו את מלך ערד בימי משה רבם · ואף כי בו נחרב הבית אשר למענו מתענים בט״ב בו · ראה כי סופו להיות ששון ושמחה לימ׳ · ובט״ו בו בנות יש׳ היו יוצאות בתופים ובמחולות ועושין שמחות גדולות · ומצא באלול שנצחו את מדין ועמלק בימי גדעון בן יואש · ומצא בתשרי שעשו חנוכת הבית ונתחדשה המלכה בימי שלמה · ובו ראש השנה וכיפור וסוכה · ומצא במרחשון השלמת בית המקדש · ומולדת יצחק עולה תמימה בו · ומצא בכסלו וטבת שנצחו סיחון ועוג ושנקהלו כל ישראל וביאר להם משה רבם התורה · ויחפש באדר ולא מצא היות בו שום תועלת לישראל · ואדרבא מצא פגע בו כי בא׳ בו נפטר משה רבם · ולכן גזר אומר היותו החדש היותר טוב בעדו לבחור היזקם בו · ובפרט כי אחרי הסתכלו גם במזל כל חדש · וראה כי לכל המזלות היה מבוא בתועלת האומה יש׳ זולתי לדגים שהוא מזל חדש אדר ודימה כי שמו יורה על מהותו ובו יאחזו יש׳ כדגים במצודה ובחם ומצא היות היום יג׳ בו מוכן לפורענות ישראל חס ושלום · ולא זכר הרשע כי אין מזל ליש׳ כשעושים רצונו של מקו׳ וכאומרו ומאותו׳ השמים אל תחתו ואם מת משה באדר גם בו נולד ויהי לישועה לאומה יש׳ בכללות׳ ולכן אחרי גחשו ביקש להשמידם באמצעות רכילו׳ ולשון הרע וכאומרו ·

ויאמר

ויאמר המן למלך אחשורוש וגומר ישנו עם אחד
אל עם מיוחד בדיעותיו ומעשיו מכל
הזולת · ואינם אוכלים ושותים ומתחתנים עם זולתם ·
והם מודרי הנאה מהכל · ומפוזר · שאין לפחוד פן ביום
אבדתם יעשו המיה במלכות וילחמו נגד הקמים עליהם ·
כי לא ישמע קול הכרה באבדתם להיותם מפוזרים זעיר
שם זעיר שם · ומפורד כי לא תחשוב שתעשה קרחה
במלכותך · להיות כי אף שהם מפוזרים · נמצאים מהם
בעיירות רבות קהילות מד׳ או ה׳ אלפים בעלי בתים · כי
אינינו ככה · אבל פיזורם הוא בפירוד נפלא · כי יש מהם
מעט קט מפה ומפה שקיבוצם לא יעשו כל שלם · וגם לא
תחשוב שאותו המעט מהמפורד יעש׳ רושם העדרו · להיותו
דרך משל בכפרי׳ או בדרכי׳ כנהוג באטאליאה אשר יש בדרכי׳
כפרים מי׳ בעלי בתים או יותר · או בעלי בתים נפרדים
בדרכים אנה ואנה · אשר הם לתועלת נמרץ · לבטל
הליסטים שבדרכים ולהמציא צרכם לעוברי דרך · כי
אינינו כן אבל פירודם הוא בין העמים · כי אינם יושבים
רק בעיירות הגדולות והם חשובים בם כטיפה בים · והם
בכל מדינות מלכותך · כי נתפשטו בכל העיירות ·
ולכן אם תשיבתם בארצך יולד נזק · יהיה הנזק כללי
ויתמשך בכל מלכותך ולא ימלט אפילו עיר אחת מפגעם ·
והנה בודאי הוא כי יולד נזק משיבתם בארצותינו · וזה
להיות כי דתיהם שונות מכל עם · כי כל אומות מלכותך
אף כי הם שונים זה מזה · יתאחדו לאכול ולשתות ולהתחתן
ולהיות לעם אחד כדי לעשות רצונך · מה שאלו אינם
אוכלים מאכלי זולתם ואינם אוהבים זולתם · ותמיד מרמים
לזולתם ונושכים אותם בנשך ובמרבית · ואלו היה מבקש
מלך גדול בת הדיוט מהם לא היה רוצה לתתו לו · ואלו
היה אחד מהם מת ברעב · והמלך מאכילו ממאכלו לא
היה אוכלו וכן אלו היה משקהו לא ישתה · ביום שבתם
וגם חדשם ומועדם יתמשך נזק גדול למתעסקים בהם ·
כי יאמרו לשוחר המתן כי שבת הוא מועד הוא · והשוחר
נחפז ללכת · או יאמרו לו המתן כי הוא בבית הכנסת
בית תפלתם אשר מקללים בו כל האומות · ומתפללים
על כניעת כל הגוים ושבירת מלכותם · והם קוראים שאר
העמים טמאים · ועצמם קדושים · וכן סיפר לאחשורוש
כל דתי היהודים וכלם דרשם בחכמתו לגנאי · ודתי
המלך אינם עושים שאם המלך גוזר להשתחות לשר מה על
גדולתו מוכאים עלה להפר את בריתו לאמר איני יכול
להשתחוות מפני העבודה זרה · ואם אחד מעבדיך ילך
לאומן מהם לתקן כלי זיינו יאמר איני יכול כי שבת או מועד
היום · וירבה בדברים עד שיעבור היום · מה שאם תבוא
לכל הגוים שבמלכותך לעבור עבודה ואפילו שיהיה נכריה
· כלם כאחד תכף ומיד יעשו רצונך וישתדלו למהר
עבודתך · באופן כי אין סוף תועלת במציאותם ·
ואדרבא ימשך נזק רב וכללי כי להיותם מפוזרי׳ בכל המלכו׳
· ואת דתי המלך אינם עושים · ילמדו מהם שאר
האומות ובודאי בזיון וקצף למלכות ויבואו למרוד בך לחלוטין
· ולכן למלך ולתועלת המשכו במלכותו אין שוה להניחם ·
ואם יטב בעיניך יכתב לאבדם · וכל ממונם יהיה למלך ·
וזולתו כאוהב טובתך אשקול משלי אם כה תעשה י׳ אלפים
ככרי כסף להביא אל גנזי המלך על ידי עושי המלאכה ·
כי לא רצה לידור נתינתם רק אחרי העשות המעשה ·
ויסר המלך וגומר כי בזוכרו היות עצתו נכונה כשכבר

כדבר ושתי · ולהכירו היות ויועץ וחכם חרשים · וכהחזיקו
אותו מאוהביו ואוהבי שלום המלכות · נכנסו דבריו באזניו
והאמין ללשונו הרע שאמר ואת דתי המלך אינם עושים ·
אשר על עבור על דתו פעם אחר אשתו יחידתו היפה
בנשים בת מלך ושתי המלכה לא חס עליה · וכל שכן וכל
שכן על עם מנוול כזה לפי התוארים שתארם המן הרע ·
כי מעולם לא הזכיר לו היותם עם ישראל כי חשש פן באולי
ירתע אחור מלאכר׳ בזוכרו מה שאירע לנבוכדנצר ובלשצר
הקודמים אליו במלכה ההיא · ואחשורוש לסכלותו לא
שת לבו לשאול ולחקור על הדבר · ולקוראם לדין ולהמיתם
בדין · כאשר עשה לושתי · רק האמין לדברי המן האומר
כי בזה לא יעשה המיה במלכותו וגם לא יעשה קרחה ·
ותכף ומיד הסיר את טבעתו ונתנה להמן וגו׳ צורר היהודים
· כי מבד אבותיו היה שונא להם · ומבדו היה צורר על
דבר מרדכי · ואמר לו הי׳ אלפים ככרי כסף אשר אמרת
יהיה נתון לך · כי אעשה חשבון כאלו נכנסו בגנזי · ואחר
כך אני נותנם במתנה אליך · והעם תעשה בהם כאשר
גזרת היות טוב בעיניך והוא לבערם מן מלכותי ולכלותם
מעל פני האדמה · באופן כי תכף המן הרע לא אבד זמן
ונקראו סופרי המלך בי״ג בניסן הוא החדש אשר בו הסכים
למצוא רשת לרגלם · ויכתוב ככל אשר צוה המן לאחשדרפני
המלך · אחש הוא לשון גדולה בלשון ארמי · ורוצה לומר
אחש · דר · פני המלך והם הגדולים שררים לפני המלך
במלכי המדינות שהיו תחת הנהגתו · והפחות אשר על
מדינה ומדינה · והם הממונים למלכי המדינות הנזכר ·
ואל שרי עם ועם והם השרים המושמים בכל עם ועם מיד
המלך · המורים שררת מלך המלכים על מלכי המדינות
ההם · ובלתי רשותם לא ירימו המלכים ההם ידם ורגלם
כנהוג בין הנכרים לשים ביסדומין בעיירות אשר מלכם
משועבדות להם · והנה כתבו לכל מדינה ומדינה ככתבה
ולכל עם ועם כלשונו · מה שאינו מן הנהוג · כי היה ראוי
לכתוב בכתיבת המלך ולשונו והם יבקשו מליצים להבינו
ולפרשו להם · אבל היתה זאת מעצת הרשע הלז · למען
כי אפילו הנערים והעם דל יוכלו תכף ומיד להבין הכתבים
ולא יצטרכו לבקש מליצים אנה ואנה · ונכתבו הכתבים
בשם המלך ונחתמו בטבעתו · כי לא דבר עוד המן
בדבר הזה אל המלך פן יתחרט · ולכן לא הזכירה לפניו
עוד · ולא הראה לו הכתבים כאשר מן הנהוג שאף כי המלך
מרשה לעשות דבר מה · כשהיא עיקריית · מראים לו
הכתב · אם ישר בעיניו טופסו פן יאריכו בו יותר מכדי
רצונו · או יוסיפו או יחסרו · והוא לא כן עשה פן יראה
מתוך הכתבים העם הלז אשר המן בקש כליונו היותו עם
ישראל וישיב אחור ימינו · או מפני רחמנות · או לפחדו
מאל עליון קונם · ונשלחו הספרים ההם ביד הרצים במהרה
פן יתחרט המלך · אל כל מדינות המלך להשמיד ולהרוג
בהשמד כללי מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד · כי זכר
הרשע את אשר צוה שמואל לשאול שיעש׳ ככה לעמלק ורצה
עתה לשלם להם מדה כנגד מדה · ולמען ימהרו לאבדם
מפני חמדת ממונם · נתן להם שללם לבוז · וצוה להם
שלא ישימו יד בהם כי אם אחרי עבור השנה וביום י״ג לחדש
י״ב לכתיבת הכתבים והוא חדש אדר כי אז לפי דעתו נפל
הגורל טוב לאבדת עם ישראל · כי חשש פן יושעו אם
יגיעו בהם ובממונם בטרם הזמן ההוא והיום ההוא · וצוה
שהפתשגן וטופס הכתב להנתן כדת בכל מדינה ומדינה ·

רוצה לומר שטופס הכתב ההוא ינתן לכל רואה בכל מדינה
ומדינה כאלו היא דת ותורה חדשה מצווה מפי המלך אשר
הכל חייבים ליודעה למען לא ישגגו בשכלותם אותה · והוא
שיהיה גלוי לכל העמים להיות עתידים ליום הזה · ולא די
כי למהר הדבר שלח הכתבים ביד הרצים · כי גם יצאו
ברחיפה רבה ממנו כאלו דבר המלך נחוץ למהר להנתן דת
מהענין הנז' · וביום ההוא בעצמו הדת נתנ' בשושן הבירה
· כי חשב לעשות בזה כאשר עשה בעצת ושתי אשר אמר
יכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור וגו' שלא תבוא ושתי וגו'
ועלה בידו · כי אשר היה הדת נתונה עליו היה קשה חזרתה
אחור · וכאשר אירע לדריוש על הדת אשר נתנה על ענין
דניאל באופן כי לא היתה לו יכולת להושיעו מרדת בארה
וגוב אריות · לולי רחמי אלהיו אשר הושיעו כאשר עשה
למרדכי אשר הושיעו מיד המן · וטופס הכתב ההוא היה
בספר לשון הרע וכל דופי לכל העמים · מישראל הגולים
בתוכם · ומיום צאתם ממצרים · וכל הניסי' אשר נעשו להם
היה הופכם למינות באומרו כי היו דרך כשפים · והיה דורש
כל העשרים וארבעה ספרי הקדש לגנאי · וכן כל תרי"ג
מצות · והיה מספר לכל מדינה ומדינה כל הרעות אשר
עשו לאומות מיום עלותם מארץ מצרים · והיה מספר
חורבן ביתם ע"י נבוכדנצר· ואיך אף שהיו בגלו' היו מחזיקים
במעשיהם המכוערים · ומלעיגים על שאר האומות ועל
אלהיהם וכל זה כתב המן בשם המלך · וברוב חכמתו אשר
היה מכין בכל ספר · כדי לשים קטטה ביניהם ובין שאר
האומות · ולמען יהרגום ולא יפחדו מהם · ובשולי הכתב
היה אומר ועתה ממני ומאתי המלך אחשורוש מלך המלכים
אודיע אתכם כל האומות · כי אהבתי את כלכם · ורצוני
לכבד מלככם · ולהדר פני זקניכם · ואיך בא אלינו מארץ
הודו הנשיא המן המיוחס בן אגג המלך הידוע מגדולי אדום
בן אליפז בן עשו בכור יצחק · ובאהבתו אותנו אהבנוהו
וכבדנוהו · ותמיד הזכירנו והורנו דברים מתועלת לנו
ולמלכותנו · והוא גילה לנו הרעות הנולדו' מעמידת האומה
הבזויה הזאת בארצותנו ובכל העולם · להיות שונאי' אותנו
· וחוקותיהם זרים ודתיהם שונות · ולכן אני מצוה לכל
אנשי מלכותי · פרסים ואנשי חיל ושאר עם הארץ · שלא
ישאו פנים לחכמיהם · ולא יחמלו על זקניהם · ולא ירחמו
על נשיהם · ולא יחננו על יונקי שדיהם כי הסכמתי שלא
ישאר אחד מהם בעולם ואליכם שלום · והמלך והמן
ישבו לשתות · כי למען לא יבוא שר או אדון להעיק על
הדבר ישב לשתות עם המלך · למען יראו מלפניו ·
ומפחדתו אלין לא ימצא גואל ליהודים ומי שידבר עליהם
טובה · והעיר שושן נבוכה רוצה לומר היהודים שבה
היו רואים סימנים רעים ועצות רעות עליהם והיו נבוכים
בדבר כי לא היו יודעים מה הוא עד שברוח הקדש מרדכי
ידע את כל אשר נעשה · ותכף קרע את בגדיו על הגזרה
אשר נגזרה בתחתונים · וילבש שק ואפר על·יודעו כי מאת
ה' היתה הגזרה הזאת על עונותיהם ויצא בתוך העיר
מצעק בצעקה גדולה על הגזר' התחתונה ומרה על העליונה
· ויבוא עד ולא עד בכלל לפני שער המלך למען הודיע
הדבר לאסתר · ולא בא בפנים כי לכבוד המלכות אין לבוא
אל שער המלך בלבוש שק · וכן בכל מדינה ומדינה מקום
אשר דבר המלך והוא הרעה אשר היה מספר על היהודים
לשים קטטה ושנאה ביניהם ובין שאר האומות · ודתו להמית
ולאבד את כל היהודים · היה מגיע · היה אבל גדול
ליהודים על הגזרה אשר נגזרה בתחתונים ועל הלשון
הרע המסופר מהם · ועל הדת שנתנה עליהם ליהרג היו
עושים תשובה על ידי צום ובכי ומספד · ולרבים מהם הגיע
התשובה עד כי מצעם היה שק ואפר · באופן כי כאשר ראו
פריסי אסתר ונערותיה את מרדכי לבוש שק בהיותו ראש
וגדול נבהלו נחפזו · ותכף הגידו לה ונתחלחלה מאד כי
חששה לצרה גדולה ושלחה לו בגדים להלבישו · ולא קבל ·
ותכף קראה להתך מסריסיה הנאמנים אשר נתנו לה מאת
המלך לעמוד לפניה לשרתה · ותצוהו על מרדכי להיות
מעוזריו בצרתו ולדע' מה היא הצרה ההיא אשר עליה היה
בוכה ומתאבל וכן עשה התך · ומרדכי הגיד לו את כל אשר
קרהו עם המן אשר לא רצה לכרוע לו ועם עבדי המלך
המזרזים אותו על ככה · ואת הכסף אשר פירש המן לשקול
לגנזי המלך ביהודי' לאבדם · ובי"ת ביהודים במקום בעבור
· וכן למד לאבדם · ורוצה לומר לתת הכסף בעבור
היהודים · ובעבור שיאבדו · וגם נתן להתך את פתשגן
כתב הדת · רוצה לומר הטופס ממנו אשר נתן בשושן
להשמידם כי להיותו הכתב ההוא מדבר תועה ולשון הרע
על עם ישראל · ומגיד כל עניני ספריהם בדרשות של
דופי להראות העמים כי העם השסוי הלז הם אויבים לכל
הזולת למען ישמידום · היה ארוך מאד ונמנע לאומרו אליה
בעל פה ועל ידי אמצעי · ולכן נתן לו את הטופס ממנו
להראותו את אסתר · למען בעיניה יראה הכתב ההוא
ודבריו · והדברים אשר קרהו על הנדון סיפר לו על פה
ואמר שיגידם אליה · וזהו אומרו ולהגיד לה · וגם אמר להתך
שיצוה עליה מדברו לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש ממנו
ישועה לעמה · וכן עשה התך ואסתר אמרה לו שישיב
למרדכי · וזה בכוונתו תמיד שישגיח בעניניו להועילו בכל
אשר יוכל · כי הוא דבר מפורס' שכל עבדי המלך ולא די הם
אלא אפי' העם מכל המדינות יודעים שכל ההולכים בלתי
רשות אל המלך חייבים מיתה בדתי פרס ומדי זולתי אם
יושיעהו המלך בהושטת שרביטו לכננם · לרחמו עליו · ואני
לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלשים יום · באופן כי אשים
נפשי בכפי אם אך אליו · ויגידו למרדכי את דברי אסתר ·
לא זכה התך להשיב דברי אסתר למרדכי כי חשש המן עליו
לראותו נכנס ויוצא בשליחות מהמלכה אל מרדכי · ולכן הרגו
בסתר והקב"ה שלח מיכאל וגבריאל והם הגידו למרדכי את דברי
אסתר והביאו הדברים מזה לזה · ולכן ויגידו הוא לשון רבים
ולא נזכר עוד התך בכתוב כי איננו · והוא מרדכי השיבה
על ידם לאמ' נראה לי היותך מאד חוששת על חייך לבלתי
לכת אל המלך לבקש על עמך מבלי קריאתו אותך קודם
פן תנקשי ברשתו ותמותי כאלו שמת בסלע קינך · ואת
נושעת מכל צרה ונוקה יוכל לבוא ממקום אחר · ולכן
אודיעך נאמנה שאל תדמי ותחשבי בנפשך להמלט ביום
ההריגה · כי גם את תכללי בה · ולמאים ועד אשה גזרו
בדתי פרס ומדי שיומתו ואבות על בנים · ולכן לא תוכלי
להמלט בית המלך מכל היהודים כי אז בודאי לא תנקי
ותושעי · כי הדת נתנה להמי' כל זרע ישרא' וגם את מהזרע
ההוא ואדרבא אם החרש תחרישי בעת הזאת ברחמי שמים
· ריוח והצלה יעמוד ליהודי' ממקום אחר כי הרבה אמצעיים
למקום · ואת אשר בידך למחות ולא תמחי · ובית אביך
הראשון שאול אשר חמל על אגג אשר ממנו יצא המן
הכפעוני הלז תאבדו · ומי יודע אם לשנה הבאה לעת
בזאת הגעת למלכות עבר במקום עתיד · והלא ושתי בת
מלכי

מלכי קדם לא חס עינו עליה עם כי לא פשעה חטא משפט
מות וכל שכן את בת שבויים ועם שסוי · ותאמר אסתר
למלאכים הנז' להשיב אל מרדכי שיקבוץ כל היהודי' הנמצאים
בשושן הבירה · וצומו עלי למען יתנני ה' לחן ולחסד
ולרחמים בעיני האיש שלא אענש בכניסתי אליו בלא רשות
ושאוכל להושיע עמו · וזהו אומרה עלי · והצום יהיה גדול
משלשת ימים עם לילותיהם· למען ישוב חרון אף ה' מישראל
על הי"ח אלף ות"ק מאות מהם אשר אכלו ושתו ונשתכרו
במשתה הראשון מאחשורוש · זולת התערבם בגויי הארצות
וזרעם · ויהיה הצום תחת עונש המשתה· גם אני ונערותי
אצום כן · כי אסתר גיירם בשכבר · והראתה למרדכי
שלא היתה מדמה להמלט היא מכרת ישראל מכל הזולת ·
ואיך בכל צרתם גם לה היה צרה · והיתה רוצה לשים
נפשה בכפה עליהם וכדי להושיעם · ואף כי היתה מלכה
ומעונגת · ואשת אחשורוש אשר נשותיהן היו חושבות
מחשבות לילה ויום להתיפות לבלתי יתגנו בעיניו · עם
כל זה היתה רוצה להתענות התענית הנמרץ ההוא ·
ובחרה במספר שלשה · להיותו המספר המורה על החזקה
בכל דבר וכן כי תשועת ישראל תמיד יהיה ביום השלישי
לתשובתם וכאומרו יחיינו מיומים · וביום השלישי יקימנו
ונחיה לפניו · ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת · וכאשר
אבדתי אבדתי · רוצה לומר וכאשר אבדתי מפני דת המן
אשר גזר להשמיד טף ונשים ביום אחד · אבדתי רוצה לומר
אשי' נפשי בכפי לבוא אל המלך אשר לא כדת אף אם יהרגני
· וכל זה אמרה כדי להוציא מלב מרדכי מה שאמ' אל תדמי
להמלט וגומר ולהראות לו כי היתה יראה מן הגזירה ההיא
כשאר בני ישראל ולא היתה בוטחת במלכותה · וכל זה
מיראתה אותו שלא לעבור רצונו כאשר היתה באמנה אתו
ויעבור מרדכי וגומר רוצה לומר עבר בכל העיר לקבץ
הוא בעצמו כל היהודים הנמצאים שם כדי לעשות כל אשר
צותה עליו אסתר · כי להיותה מלכה היה מקבל מאמריה
אליו כאלו הם מצוה · ואף כי הראשון לתענית הנז' היה י"ד
בניסן והיה חילול מועד · עברו אך וצמו כבה לילה ויום
וקרעו בגדיהם וזרקו אפר על ראשם · למלט את נפשם
כי אם אין ישראל אין פסח · ועמד מרדכי ודרש שמעוני
ישראל הן הגיע זמן הכליה לכלנו · כי מאחרי פרס ומדי
אין להשיב · ואין לנו שום עוזר לברוח אליו · ואין אחד משרי
המלך אשר ידרוש טוב בעדנו · ואין לפניו גדול מהמן
שונאנו · ואם נאמר לתת אליו שוחד · לא יועיל כי מה נתן
לו והכל שלו וכאומרו ושללם לבוז · הרי אין לנו מנוס כי אם
לדברי בן עמרם כי משה אמת ודבריו אמת · אשר אמר
כי בעונותינו והתמכרתם ואין קונה · כי אילו שר אחד
היה רוצה לקנות אחד ממנו לעבד או אמה לא היה יכול כי
הדת נתנה שלא להחיות אפילו נפש אחד · וכאשר ראינו
כי דבריו אמת בתוכחת · ככה יש לנו להאמין היותה
אמיתית תרופתו ואשר אמר ואף גם זאת בהיותם בארץ
אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם וגומר · ובצר
לך ומצאוך ושבת עד ה' וגומר כי אל רחום ה' אלהיך וגומר ·
וכאשר שמעו ישראל דבריו בכו וצעקו אל ה' בכל לב ושבו
בתשובה שלימה · ויהי ביום השלישי וגומר בהיות עם
ישראל בוכים מהתענית וצום ובכי ומספד על צרתם
ועונותיהם אשר היו סבת צרתם · ותלבש אסתר מלכות
כי עד עתה שק ואפר הציעה לגופה · ועמדה בחצר בית
המלך הפנימית · כי לכל בית מבתי המלך היה חצר

ומבוא לפניה והיא הלכה עד חצר בית המלך היותר פנימי
· כי להיות הזמן עדין עלול מהקור מימי ניסן היה עודנו
עומד בבתי גואי · ולרוב חכמתה עשתה כן כי אף שבטחה
באלוהיה רצתה לקרב הדבר אל הטבע · כי אמרה אעמוד
פה בחצר בית המלך מקום מושבו ונוכח הבית למען יראני
· ואם אראה אות שיחפוץ כי אשים עצמי בסכנה להכנס·
ואם לאו ארתע אחור · כי שמה בחצר לא היה חל עונש
המיתה לנכנס בלי רשות · ויקר מקריה כי להיות היום אז
בלתי קר · המלך היה יושב על כסא מלכותו ונוכח פתח
הבית כי להיות הזמן נוטה לקור היה עומד בבתי גואי ·
ולהיות היום ההוא נוטה לחום היה יושב נוכח הבית לקבל
נחת רוח בנשיבת רוח שוה מה · ותכף כשראה אותה המלך·
נשאה חן בעיניו · ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב
אשר בידו כי רמז לה בשרביטו שתכנס ברשותו · וכאלו
קראה בשרביטו · והיא תכף ותקרב ותגע בראש השרביט
כדי לצאת מדת העונש · ויאמר לה המלך וגומר הכיר
בה סימני דאגה גדולה ולכן שאל ממנה מה לך ומה בקשתך
כי בודאי לא נכנס באת בחצר בית המלך כי אם לדרוש
ולבקש דבר מה הכרחי ולולי כי קראתיך לא היית נכנסת ·
ולכן יחידתי דרשי את אשר תחפצי בלי שום עיכוב · כי
אף שתבקשי עד חצי המלכות ינתן לך · ואז השיבתו
אסתר אם על המלך טוב יבוא המלך והמן היום אל המשתה
אשר עשיתי לו · ורוצה לומר לו למלך כדי להסיר מלבו
טינה ולא יחשוב כי השעור' היתה נעשית לשם המן ויחשדה·
ולמה זימנה המן פעמי' בטרם גלת' סודה אל המלך מהיותו
אויבה ואויב עמה · כדי שיתיאשו מעזרתה מקנאתם של
ישראל הבוטחים בה · בראותם אהבתה את המן · וישובו
אל ה' בכל עוז · וכן כדי להגיע המן עד המקום היותר
עליון מהמעלה אשר יוכל איש אחרי המלך להשיגו · והוא
לאכול לבדו עם המלך והמלכה פעמים · למען שאם מזלו
היה מעמידו במעלה ראש · יאכל זכותו וגזרת מזלו
באכילות אלו · ולא יוכל לנזוק את עם ה' · ותכף ישוב
מזלו אחור אחרי הגיעו אל המקום היותר עליון · ובמעלות
אשר אחז בעליתו · ישוב אחור ועל אכילה כזאת נאמר אם
רעב שונאך האכילהו · וכן כדי שיאמנו דבריה אחר כך
לפני המלך ולא יחשוד היות לשונ' הרע עליו לשנאה קדומה
כי אדרבא לפי הנראה היתה אוהבת אותו · ותכף צוה
המלך שימהרו את המן לבוא לעשות את דבר אסתר ·
ואכלו שניהם במשתה שלה · ויאמר המלך וגומר כי להיות
שאסתר מתוך שמחת המשתה הסירה את שמלת דאגתה
מלבה והראתה פנים שוחקו' · לא אמר לה המלך כבראשונה
מה לך · אבל אמר מה שאלתך וינתן לך · וחזר שנית
לדעת ממנה בקשתה בבואה שמה בהיותה בלתי נקראת·
כי בודאי לא היה לקנות לו ולהמן אל המשתה · ולכן אמר
לה אל תפחדי ותבקשי מה שתרצי כי אף שיהיה עד חצי
המלכות · ויבוא היזק מבקשתך בחציו · אני מסכים שתעשם
לאהבתך · ותען אסתר ותאמר וגומר ענתה לדברי
המלך · ועוד אמרה דברים נוסף על תשובתה · ואשר
אמרה הוא היות בקשתי ושאלתי בעולם הזה למצוא חן
בעיני מלך גדול ורם כמוך אדוני · כי מה אבקש טוב יותר
גדול מלמצוא חן בעיניך · וזהו אומרה שאלתי ובקשתי
אם מצאתי חן בעיני המלך · וענתה לדבריו באומרה ואם
על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי אשר
למען זה תדרוש ותחקור לדעתם · תעשה אלי החן הזה

לבוא שנית עם המן אל המשתה אשר אעשה להם · והנה לא אמרה פה אשר אעשה לו לשון יחיד כבראשונה · רק להם לשון רבים השב לאחשורוש וגם להמן · כי לראותה היותה מוחזקת באהבת בעלה לא חששה שיחשדה כאשר חששה בראשונה באומרה אשר אעשה לו · ומחר אעשה כדבר המלך לגלות לו את כל לבי הן בהודיעך שאלתי ובקשתי · והן בהודיעך את עמי ואת מולדתי אשר בכל יום המלך היה דורשה על ככה · כי כל עוד שהאהבה היתה גדלה היתה גדלה תאותו לדעת את עמה ואת מולדתה ·

ויצא המן וגומר ביום ההוא אשר עלה לגדולה היותר עליונה שאפשר לעלות · ולאפוקי מסם והלאה אשר מזלו התחיל לשוב אחור ולירד עד הגיעו למדרג׳היותר תחתונה מאכדון ומות מיתה משונה שמח משמחת משתה היין · וטוב לב והוא השכל כמו גם לי לבב כמוכם · לראות את עצמו אהוב וריע למלך ולמלכה · וכראות המן את מרדכי שאף שהיה רואה עלותו לגדולה על גדולה מיום ליום · עודנו עומד בעורפו הקשה לבלתי השתחות לו · ולא די זה · כי עתה מחדש הוסיף הרוה על הצמאה כי עד כה כשהיה רואה אותו היה קם ממקומו ברתת ובהלה והיה הולך לו למען לא יוכרח להשתחות לו · ועתה לא קם ולא זע ממנו והיה עומד בעזות מצח כנגדו וכל העם זולתו היו כורעים ומשתחוים לו · אשר זה היה מחרפה גדולה והבושת אליו כי איש יחידי יובדל מכל הזולת ולא ישתחוה לו כמותם · וכל שכן אם כדעת חכמים ז״ל הראה לו השטר עבדות אשר לו עליו · כי בלכתם יחד בימים הקדומים שדי צבאות עם ללכת לכבוש מדינה רחוקה אשר מרדה במלכם · המן וחילו הגרגרנים אכלו צידתם בטרם הזמן · מה שמרדכי וחילו כמכמותו · ומרדכי נתן מצידתו להמן ונשתעבד אליו בעדו לעבד בשטר · וימלא המן על מרדכי חימה · ונתחמם באופן כי מחמת הכעס היה מסכים לקום עליו ולהורגו לולי כי בשכלו התאפק והתחזק ועמד על כעסו מפני יראת המלכות · ולקרב כעסו וחומו בא אל ביתו · והביא אוהביו וזרש אשתו אשר היתה בת תתני פחת עבר הנהר שונא ישראל · ודוק כי בפעם הראשונה בראות המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו אומר הכתוב וימלא המן חימה · ואינו אומר כי נתמלא על מרדכי חימה · לקום עליו ולהורגו · להיות כי אז בזה בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו · בהיות רצונו להשמיד את כל עמו · אבל פה מפני הבזיון אשר ביזהו · הגיעה החימה לגודל כי הסכים לקום עליו תכף ולהורגו · לולי כי שכלו הרתיעו אחור · ולכן אמר פה וימלא המן על מרדכי חימה ·

ויספר להם המן וגומ׳רוצה לומר סיפר להם את כבוד עושרו כי בעושר יעשו הדברים גדולי הערך והכבוד · ורוב בניו · והם השתי טובות גשמיות שהם בני ומזוני · ואת כל אשר גדלו המלך למעלה ראש שהוא הטוב השלישי מחיי לחיות החיים העולמיים באושר ומעלה · ולא די אשר גדלו · כי גם נשאו על השרים ועבדי המלך · כי הוא היה לראש לכל השרים ואפילו לעבדי המלך העובדים אותו תמיד · באופן כי היה היותר מאושר מכל האנשים אחרי המלך והמלכה · ואפילו להם היה שוה · כי תמיד היה אוכל עמהם שהוא סימן מורה האהבה והשיווי · וזהו אומרו אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך באחדות ובשיווי אל המשתה אשר עשתה כי אם אותי · ואין לחשוב היותו דבר מקרה אבילתי אתם · כי גם למחר אני קרוא לה עם המלך ·

ואני ולא זולתי קרוי ממנה ובהקדמת הידיעה מיום אחר להתאחד עמהם ולאכול בשיווי · באופן כי הנני היותר מאושר שבעולם · ולכן היה מהראוי אלי לחיות החיים הערביים · ואינינו ככה כי כל זה איננו שוה לי כנגזר מן ולא שוה לי מאיוב · ורוצה לומר מכל אשר יש לי מעושר וכבוד ומעלה איני נהנה בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך והבן כי פה לאוהביו לא אמ׳היות סבת כעסו מפני שלא השתחוה לו אשר מהסבה הזאת היתה החימה הראשונה · אבל שתק ממנה לרמוז כי כעסו הגדול עתה מחדש היה על ישיבתו בשער המלך בשטר העבדות ההוא · ובהיות כי מה שקנה עבד קנה רבו · מה לו מהחיים אחרי זה אם יתגלה הדבר כי כל אשר לו יתיחס למרדכי ויהיה לבוז · ותאמר לו אשתו וגומר נראה כי כאשר המן עלה לגדולה · נתגאה וגרש את זרש אשתו כי למד מתלכו אחשורוש · אשר המית אשתו הראשונה · וכל זה עשה להתחתן שנית עם מלך ושר גדול כמוהו · ואחרי ראותו גאות מרדכי עם כל עוניו · וכי אחרי נחתם הוא וכל עמו טף ונשים למות הוסיף מרי על מריו ולא קם ולא זע ממנו כאשר היה עושה בראשונה · והראה לו שטר עבדותו · חשש פן באולי נתקשר עם תתני חותנו ושיעת אוהביו להיות לו לפוקה · ולכן הסכים לשלוח בעדה ובעד אהוביה · וזהו אומרו הכתוב וישלח ויבא את אוהביו ואת זרש אשתו · כי אחרי ששלחה מביתו וגרשה עם אחוזת מאהוביה · שלח בעדה באמצעות אוהביו אשר הביאו הדבר אל היום ·

ולכן סיפר בתחילה אוהביו ואחר כך זרש אשתו · וסיפר להם אשר סיפר מעושרו ורוב בניו וגדולתו ומשנאת מרדכי כי לא היו יודעים דבר מזה לרחקם ממנו כי הלכה לעמוד עם אביה בעבר הנהר אחרי שנתגרשה · והיא הרשעה בת שונא וצורר ישראל · ענתה קודם אוהביו וזהו אומרו הכתוב ותאמר לו זרש אשתו · ואחר כך קיימו דבריה כל אוהביו · יעשו עץ וגומר יעצתו להמיתו · במות זאת להיותה חכמה ויודעת פרטי התורה · וראתה כי בכל שאר אופני המיתות ניצולו עם ישראל כמשה מחרב פרעה · כישראל מעבדות מצרים · כשמשון בנקמת עיניו · כדניאל בגוב אריות · כחנניה וחביריו בכבשן האש · וזולתם ולא ראתה כי ניצל מעולם אחד מהם ממיתת התליה · ולכן אמרה כי טוב הוא לתלותו · ויעשו עץ גבוה חמשים אמה להרחיקו מחמשים שערי בינה ולא יוכל להעזר באחד מהם · כי חשבה היות חכמת האלהות כחכמת הכישוף אשר לא ישלוט השולט במכשף כי אם בהיותו נפרד מהארץ ובלתי נוגע בה · ומעשה שמעון בן שטח בסנהדרין במכשפות אשר תלה באשקלון יוכיח · וכן למען יראה מרחוק וישמעו העמים ויראו · ובבקר אמור למלך ויתלו את מרדכי עליו למען אשר תוכל בעת האוכל לבוא אל המשתה שמח · כי כל האושר שבעולם יש לך רק מחיי מרדכי אשר חי על האדמה לענותך · ואם תעשה ככה תגיע אל האושר אחרון להשתוות עם המלך והמלכה ובשמחה מבלי מעיק · וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ כעצת אשתו הארורה ·

בלילה ההוא וגומר היה מהשגחת ה׳על עמו להסיר שינה מעיניו · והיה נראה לו כאלו השמים ממעל והארץ מתחת היו נדים ונעים · ומה שאכל ושתה לא הועיל לו · ואדרבא כל איבריו היו מזדעזעים

באופן

באופן שהיה הופך תמיד על צדיו כבער גדול · וחשש פן
כופן עשה רעה מגדוליו עליו כאשר עשו בגתן ותרש ·
וזה על רעה קבלו ממנו · או על טובה אשר היה חייב
לגמלם · ולמען חקור מזה אמר להביא את ספר הזכרונות
ויהיו נקראים לפניו · וכן כדי שמתוך הנאת שמעו הזכרונות ·
והקורות ינוח וישקוט מהרעדה אחזתו · וימצא כתוב מה
שהיה מבקש · והוא כי מצא הטובה אשר עשה עמו מרדכי
אשר הצילו ממיתה משונה כאשר הגיד רעת בגתן ותרש ·
ולא נמצא שום תגמול אליו על ככה · ולכן תכף כבהל
המלך · ושאל אם כאולי נעשה יקר וגדולה לו על זה ונשכח
לכותבו · יקר הוא הכבוד · וגדולה הוא העושר · וענו
כי לא נעשה עמו דבר · ותכף הסכים המלך שלא יפשל
בליכה תגמול מרדכי למען כל העם ילמדון לגלות למלך
הרע המעותד עליו בידעם כי לא יאבדו כי הנה שכרם
אתו · ופעולתם לפניו כאשר עשה עם מרדכי היהודי ·
ולכן שאל תכף מי בחצר מגדוליו להוציא הדבר אל הים ·
ונקרה המקרה טהור היות המן בחצר כי השכי' בעצת אשתו
לאמר למלך לתלות מרדכי למען יכנס אל המשתה שמח ·
ולכן נעריו השיבוהו היות המן שם · אשר בזה שיכנס תכף
והמלך נתיעץ עמו כמנהגו תמיד להיותו חכם חרשים
ומגדולי יועציו · והמן אשר היה חכם והיה רואה היות מזלו
למעלה ראש · וראה שהמלך לא גילה לו בתחילת שאלתו
מי הוא אשר המלך חפץ ביקרו כמנהגו עמו בפעמים
האחרים · ושזה היה בסוף הלילה אשר לא דבר עם שום
אדם אחר · אחרי פרידתו מעמו · וכל סודות המלך כמאז
היו נגלים אליו · וידע כי לא היה לב המלך להטיב לזולת
כי לא דבר לו מאומה על ככה · ולכן חשב וגזר אומר בלבו
כי חפצו לעשות יקר · היה אליו ולא לזולתו · וזה להיותו
ברוך אחר אהבתו · ולילה ויום לא יחשה מלהגדילו ולכן
יעצוהו · לעשות לזה אוהב המלך הגדולה והכבוד אשר
אחריו אין למעלה ממנו · כי מזולת זאת כל שאר המדרגות
מהגדולה היו אליו · וכן כי דת הפרסיים היה כי כל הלובש
לבוש המלך ורוכב סוסו · היה מותר לו לספוך דם המבזה
אותו בלי רשות המלך · למען יוכל לתלות את מרדכי בלי
רשות · יביאו לבוש מלכות וגומר רוצה לומר המלבוש אשר
לבשו המלך והסוס אשר רכבו המלך ביום אשר נמלך ואשר
נתן הכתר מלכות בראשו הפעם הראשונה · וילבש וירכב
על ידי איש והוא היותר שלם משרי המלך · ושיהיה מיוחס
ומהפרתמים וזה יהיה בפומבי וברחוב העיר · וילך בו
בכל העיר כדי לפרסם הדבר · ויען כי למלך ביום מלכותו
לא נעשה יותר מזה ובמה יודע איפה מעלתו על הזולת ·
את' כי יקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו
· באופן שכבוד המלך במקומו יהיה עומד · והכבוד
הנעשה לזה היא להשפעה הושפעה מאת מעלתו עליו ·
וכל זה יען ואמר בחשבו כי אליו היה מגיע כל הכבוד הזה ·
ויאמר המלך וגומר לפי שהמן גמגם במצות המלך
ואמר כי להיותו יהודי ומן הגולה לא היה נאות לכבוד גדול
כזה אבל ראוי לכבדו באופן אחר וביקר וגדולה גדולה אבל
לא כזה · אחרי אשר המלך חייבו אליו לעשות כן במצות
עשה · וכאומרו ועשה כן למרדכי היהודי · חייבו שנית
במצות לא תעשה שאל יפל דבר מכל אשר אמר לעצמו אם
יעבור על מצותו בעשה ולא תעשה · ולכן על כרחו שלא
בטובתו בחימה רבה וחרפה רצופה עשה את כל הכבוד הלז
יאות בעצמו למרדכי היהודי · ותכף מרדכי שב אל שער
המלך למקומו ולשקו ותעניתו ולבקש מאל על עמו · ולא
נתגאה עם כל הכבוד הלז · והמן נדחף אל ביתו · רוצה
לומר הלך במהירות גדול כאלו היה דחוי לברוח מן הבושה
והכלימה שאחזתו · ובמקום שהיה הולך בתחילה בשרים
לאט לאט עקב בצד גודל הלך לו במהירות ודחיפה רבה
ובאבלות כי ראה ברעתו ובמקו' שהיה רוצה להשפיל מרדכי
הושפל הוא לפניו · וחפוי ראש כי כסה ראשו ופניו עד
הגיעו לביתו מפני בושת המביטים אליו על הנעשה ·
ותכף סיפר לאוהביו וזרש אשתו אשר קרהו · ויאמרו לו
חכמיו וזרש אשתו · כי זרש לא הקדימה הדיבור כאשר עשתה
בראשונה בתתה העצה · להיות כי נמצאה עצתה היותה
נבערה · וכן מכל אוהביו אשר דברו קודם וקיימו עצת זרש
· לא דברו עתה כי אם החכמים שבהם · אם מזרע
היהודים וגומר אם זה נגזר מאמת · כמו אם תם הכסף וגו'
ורוצה לומ' באמת נראה היות מרדכי מזרע היהודי' הנמשלי'
לעפר ארץ ולכוכבי השמים לרמוז שאם ירדו עד עפר יעלו
בכח אלהיהם עד הככבים לשים קינם שם · וכן קרה לו כי
אחרי השפלתו עד עפר מגד מעלתך · החילו' לנפול לפניו
להגבהתו וכאלו אתם בכפי מאזנים וכאשר זה קם זה נופל ·
ולכן עצתנו הנכונה אליך שלא תטפל ללחום עוד עמו כי
לא תוכל לו · ולא די זה רק שאם לא תשלים עמו נפול תפול
לפניו נפילה אחר נפילה · ולכן טוב הוא שתשתוק אתה
ולא תעיקהו למען גם הוא לא יעיקך · עודם מדברים
וגו' כי המן מרוב צרתו שכח ללכת מעצמו אל משתה המלך
אשר היה קרוא בו · ולכן הוכרח המלך לשלוח בעד' ובבהלת
ובמעט במעט כעס · כהצטרכו להמתינו ללחום לחם · ולא
משפט ההמתנה · ויבוא המלך וגו' הכן כי במשתה הראשון
אומר אל המשתה אשר עשתה אסתר · כי פחדה אסתר
לבוא לאכול אל המשתה עמה' פן יחשוד המלך היות תכלית
המשתה לאכול לחם עם המן אהובתה כי הפרסיי' הם קנאים
בטבע · וכן עוד היום בתוגרמה נשותיהם נוהגות בניעות
גדול לקנאת בעליהן · ולכן במשתה השני אשר ראתה טוב
טעמה ואהבתה עם מלכה · אכלה ושתתה עמהם יחד ולא
חששה לשום דבר · וזהו אומרו לשתות עם אסתר המלכה ·
ויאמר המלך וגו' סיפר כי גם ביום השני שאל ממנה מה ששאל
ביום הראשון · והיא השיבתו במתק שפתיה · כי בשאלתה
והוא לשון שאלת הדבר ההכרחי לא היתה שואלת כי אם שאלה
אחת קטנה והגונ' · והוא שתהיה נפשה נתונ' לה ובבקשתה
והוא לשון בקשת חסדים ודברים נותרים על ההכרחי לא
היתה מבקשת רק שלו' עמה · ואח"כ פירשה דבריה הסתומי'
לאמר כי היתה שואלת ומבקשת כן להיו' כי נמכרנו אני ועמי
להשמיד וזה בכליון חרוץ ואבדון החלטיי · ואלו לעבדים
וגומר · רוצה לומר אלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי
והייתי שותקת ומשימה יד על פה · לאומרי אף כי הפעולה
הזאת אינה רק למלאת תאות הצר · אסבלה · להיותה צרה
קלת הסבל מההריגה · וכן גם כן להיות כי אין הצר שוה
רוצה לומר לוקח הנאה בנזק המלך · כי אדרבא הוא שנה
בתועלתו בהיות כי לא הסכים לאבדם רק למכרם בדמים
יקרי' להכניס בגנזי המלך · ולשעבדם אין לעבדי' ושפחות
כאשר עשו מצרים לישראל · ולכן עלי לסבול עול הצרה
הזאת ולא אטריח המלך על ככה · אבל אחרי ראותי תרתי
לריעותא שהצר הלז סובב כל אלה לנקום נקמתו ·
ובצרה נמנעת הסבל שהוא למות ומיתה משונה
ובאבדון החלטיי לנשאר אחריו · וזולת זה כי הוא שוה

ויש לו הנאה בנזק המלך · באבדו משועבדיו והכותנים אליו מנדו בלו והלך נכח ועד לא רכיתי לאחרים ולהתאפק וגיליתיו אליך מלכי · ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר וגו' להיות כי אסתר אמרה שהצר הלז היה פועל און ומרמה בהיותו שוה בנזק המלך · וכן בהרימו ידו במלכה ועמה · לכן אמר המלך שני אמירות · כי על הנזק המגיע אל המלך כי הצר שוה בנזקו אמר ויאמר המלך אחשורוש · ועל הנזק המגיע למלכה כי הצר היה שוה לאבד עמה ומולדתה אמר ויאמר לאסתר המלכה · מי הוא זה ואיזהו שאל מתנה מהות ואיכות הצר להיות בעיניו דבר נפלא איך מלאו לבו לעשות כן לשום אדם העומד תחת ממשלתו · ומלאו לבו נגזר מן בכסף מלא מעפרון ומן כי מלאו אחרי ה' וכלם ענין שלימות · ורוצה לומר מי הוא זה ואיזהו אשר מהותו ואיכותו הגיע לתכלית אשר לבבו והוא הסכל היועץ גזר אומר להיותו שלם וזהו אומרו אשר מלאו שר"ל השלימו · ובאופן מהשלימות אשר יוכל לעשות כן בלתי רשותי והסכמתי · ותאמר אסתר וגו' השיבתו לשאלתו מידיעת איכות וכאומרו איזהו · באומרה איש צר ואויב · רוצה לומר איש לשון מעלה להיותו מגדולי שרי המלך · וצר על כי הצר שוה בנזק המלך בבקשו הכליון חרון ולא התמכר לעבדים ושפחות אשר אז היתה הוראה כי אינו שוה בנזקו · ואויב על כי לשנאתו את עמי נמכרנו אני ועמי להשמיד וגו' · ולאשר שאל המלך ממהותו באומרו מיהוא זה הראהו אליו באצבע באומרה המן הרע הזה · להיות כי השם האישיי מהאדם והפרטי אין מורה על מהותו · והנה הזכיר תואר היותו רע יחד עם הוראתה למלך על מהותו ושמו המורה עליו להורות כי רשעו אינו כתואר מקריי עליו · רק הוא אליו כמהות להיותו דבק בו מלידה ומבטן ומהריון ואינו דבר נוסף עליו ומקר' אל על עצמותו · רק הוא כאלו ערמותו ומהותו ורשעו הכל דבר אחד ·

והמן נבעת מלפני המלך והמלכה כי רעדה אחזתו לראות פניהם רעים ומלאים מכעס · באופן כי לא היה יכול לדבר ולהשיב דברי' נכוחים על הדבר ולהליץ בדברים הלביים ומתוקים להפיק רצונם במאמר כדי להציל נפשו מני שחת · והמלך קם בחמתו וגו' כדי לקחת קורת רוח בגינה ולהתקרר מעט מחימת וחום כעסו · והמן עומד וגו' ר"ל המן אשר היה מיסב על צדו במיטתו במשתה היין כי כלם היו מסובין על צדיהן במטותיהם · וכאומרו לעיל מטות זהב ושן וכן עוד היום המנהג בתוגרמה · קם ממטתו אשר היה מיסב עליה והלך במטת אסתר והוא מקום מוסבה לבקש על נפשו מתנה כי חשב שלהיותה אשה אשר בטבעיהן רכות ורחמניות יועילו לו דבריו המתוקים וההלביים · ובפרט אחרי ראותו כי כלתה אליו הרעה מאת המלך כי מכירו היה לשער כי חרון אפו לא היה חוזר ריקם מלפעול פעולת חרון בחוטא · וכשחזר המלך מהגינה לבית המשתה להשקיט רתיחת כעסו במקצת · וחשב היות המן אבל וחפוי ראש כמנהג הפרסיים כי אשר יכעס עליו המלך יכסה פניו עד אשר יראה דינו · וראהו היות נופל על המטה אשר אסתר עליה · להיותו לפניה בכריעה ובנפילת אפים לשאול מתנה רחמים על נפשו · גזר אומר המלך עליו היותם את דברי אסתר כי מזגו היה רע מאז נולד ולכן אחזהו הגאוה שלא לחפות פניו · ואדרבא היה מעיז פניו לכבוש את המלכה ר"ל לחלות פניה שתמחול לו תכבוש עונו · כנגד מן ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ·

וכאז"ל בילמדנו פרשת את קרבני לחמי · כבשים אומרים כבשים שהן כובשין את העונות וי"ה בא ומכפר וגומר · וזדון לבו השיאו עוד לכבוש את המלכה עמי בבית · רוצה לומר עמי כי באמצעותה היה חושב לכבוש את יצרי גם כן למען אכבוש עונו גם אני · וכל זה חשב לעשותו בזמן קצר ובנקודה אשר אין חלקים לה אחרי הראות כעסי · ובית עצמו מקום הכע' אשר היה קשה ההעתק לפי המקום ולפי הזמן · ותכף כצאת הדברים האלה מפי המלך פני המן חפו החפים מעבדיו · ויאמר חרבונה וגו' כל גם הוא מרבה ורוצה לומר ועוד נמצא על חטאתו פשע כי גם הנה העץ אשר עשה למרדכי אהובו של מלך אשר דבר טוב עליו עומד בביתו · והנה חרבונה היה אחד מעבדי המלך היושבים בשע' המלך אשר באומר' למרדכי יום יום שישתחוה להמן ולא שמע אליהם היו כלם בעצת המן לעקור מרדכי והוא היה מיועצי העץ · ולפי שראה לכת המן לאבדון וחשש לסיעתו · הקדים רפואה למכתו · ויהי בעוכריו · כי על ידו נגזר עליו תלוהו על העץ אשר הכין למרדכי וחמת המלך שככה והוא חרבונה נושע ונמלט · ביום ההוא וגומר סיפר כי אחרי שהמלך נקם את נקמתו מהמן להיותו צר ושוה בנזק המלך ולכן תלה אותו על עץ כמנהג המורדים · עוד רצה לנקום נקמת אסתר והוא להיותו אויב ומבקש להשמיד אותה ואת עמה · ולכן מתכף ביום ההוא שלם לו כפעלו · כי נתן לאסתר את בית המן צורר היהודים למען יעשה בה חפצה · ומרדכי בא לפניו כי הגידה אסתר מה הוא לה · וכנגד ופני המן חפו נתגלו פני מרדכי הצדיק לפני המלך והכירו לקרוב אליו ואח למלכה ·

ולכן הסיר מידו הטבעת אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי אשר בזה עילהו על כל הסריס ועבדי המלך · ואסתר השימו על בית המן ונתן לו את כל אשר לו אשר בזה העשירו עושר גדול · ומלפני המלכה קבל העושר · ומלפני המלך קבל הכבוד והגדולה · ותוסף אסתר וגו' סיפר כי אחרי נקמה נקמת המן · והעלותה לגדולה למרדכי · עוד הוסיפה לדב' לפני המלך כדי להשפיל עם עמלק ולהציל את עמה · ולהיות כי היה הדבר קשה ההסבה וכמעט נמנע להשי' אחור דתי פרס ומדי והאגרו' החתומות מיד המלך בבואה רותחת לכל מדינות המלך להשמיד את כל היהודים · הוצרכה אסתר להוסיף לבוא לפני המלך פעם אחר פעם · ולדבר דברים הרבה וליפול לפני רגליו · ולבכות ולהתחנן לפניו והוא כל אופני הפקת הרצון למען העביר רעת המן האגגי ומחשבתו · ויושט המלך וגומר סיפר שכאשר אסתר הוסיפה לבוא לפני המלך בלתי רשות אשר לא כדת והיתה מדבר' לפניו לאמ' הושיעה אדוני המלך וזה בנפילת אפים ובבכי ותחינ' וכל זה לתכלית להעביר רעת המן · לרחמי המלך עליה ולהצילה ממות דתי פרס ומדי על בואה לפני המלך בלתי רשות לכן הושיט לה את שרביט זהבו להראות לה המחילה על אשר העיזה פניה לבוא ואז קמה על רגליה ועמדה לפניו ואמרה · אם על המלך טוב וגומר רמזה לשתי תכליות מפעולת המן · והוא להיות צר ושוה בנזק המלך · והיות אויב ונהנה בהשמד והרג כל היהודים אשר היה נזק המלכה · ולהיות כי כל הדברים ינהגו או מצד הדין אשר יחייב ככה או מצד החסד והוא לפנים משורת הדין · לכן אמרה כי מצד המלך הן מצד הדין והן מצד החסד וכן מצד המלכה הן מצד הדין הן מצד החסד היה מחוייב ומוכרח להושיע

להושיע את עמו ישראל· וזהו אומרו אם על המלך
טוב והוא מגדרו מגדר הדין המחייב לאהוב הטוב במה שהוא
טוב· ואף שהדין לא יחייב מגדרו ככה אם מצאתי חן לפניו·
והוא מגדר החסד מגדר המלכה אנכי אמתך· וכשר הדבר
לפני המלך שאף כי הדין מגדר המלך לא יחייב ככה· מגדר
החסד מלפניו יכשר הדבר בעיניו· וטובה אני בעיניו·
שאף מגדר המלכה יראה היות מחוייב מגדר הדין לעשות
ככה· להכתב להשיב את הספרים מחשבת המן להשמיד
את כל היהודים· ואף כי דתי פרס ומדי אין להשיב·
בהיות כי סבת הספרים ההם היתה מחשבת פגול ופגומה
מהמן בן המדתא אין בכך כלום ולא יגיעך נזק הבושת
מזה· ואין לדחותני לאמר מה לי ולהם בהיותי מלכת שבת
בנח וברום המעלה· כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר
ימצא את עמי בכלל· ובאבדן מולדתי בפרט· כי אין
לדחותני בהצלת המעט ממולדתי כי כאשר תשבר בעבור
המעט ממולדתי דתי פרס ומדי ככה תוכל לשברם בעד
המרובה מכל עמי· ויאמר המלך וגו' כאשר שמע דברי
אסתר המיוסדים על אדני פז· וראה שכלותו כאשר עשה·
וכי להשיב דבריו אחור מאשר גזר אות' על ידי המן להשמיד
היהודים היה רחוק להשיב· אמר לאסתר ולמרדכי· הנה
בית המן נתתי לאסתר באופן כי כל אנשי ביתו וכל
הנמשכים לכונתו ורצונו לא ירימו את ראשם ואת רגלם
לדבר עוד כנגדכם· והוא אשר היה בעל עצות ומחשבות
רעות· כבר מת כי תלו אותו על עץ אשר היתה מיתה
מפורסמת· ונתפרסמה היות סבת מיתתו על אשר שלח
ידו ביהודים· באופן כי אף אם יעשה בנדון הלז דבר מה
נגד דתי פרס ומדי לא ימצא איש שירים ידו ורגלו לדבר
בנדון כזה· ולכן אתם ולא אני כי אין כבודי בכך כתבו על
היהודים כטוב בעיניכם וחתמו בשמי· כי אני בעצמי
איני רוצה ליטפל בכך בהיו' כי הדת מחייבת כי כתב אשר
נכתב בטבעת המלך ונחתם אין להשיב· ויקראו סופרי
וגומר סיפר כי תכף בעת ההיא לבל יעבור בבל יאחר·
אשר היה בחדש השלישי· ולאפוקי בלתי היותו השלישי
לבריאה· ביאר היותו השלישי ליציאת מצרים והוא סיון·
ובכ"ג ימים בו· נקראו סופרי המלך מאסתר ומרדכי ויכתב
בכל אשר צוה מרדכי אל היהודים שיהרגו בשונאיהם ואל
האחשדרפנים שיעזרום· מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם
כלשונו· כי לכל עם יש אופן מאותיות לכתוב מובדלות
מהאחרות· ולשון ושפה מובדלת כאשר הוא מן המפורסם·
ולמען לא יוכלו לעשות פירושים שונים על האגרות ההם·
כאשר לא יבינום כי אם על ידי מליץ· ובפרט בנותם ההפך
מאשר בו האגרות ראשונות· מה שהיה דבר זר בתוכם
להשיב דתי פרס ומדי· לכן שלח הכתבים ההם מכתב כל
עם ועם ומלשונו למען יהיה כתב מפורסם· ומובן אפילו
מפי עוללים ויונקים· וזולת מה שכתבו סופרי המלך עוד
כתב גם הוא מרדכי בשם המלך וחתם בטבעתו ושלח
הספרים ביד הרצים בסוסים· וביד רוכבי הרכש והוא מין
הסוסים קטני הזמן הנקראים פולידרי· ויען כי הם רכובים
תמיד כדי ללמדם ולהרגילם בהליכה לכן יחס להם הרכבה·
ויחס הריצה לסוסים· האחשתרנים בני הרמכים הוא שם
מורכב· כי אחש רוצה לומר גדול הערך· ותרין תרגום
שנים· והוא הפרד היוצא מבין תרין מיני הסוסי' והחמורים
ולהיות כי הפרד אשר אמו היא הסוסיא הוא יותר חשוב
מהפרד בן האתון· אמר כי האחשתרנים אלו הם מהיותר

מעולים· ומבני הרמכים והם הסוסיות כי רמכא בלשון
ערבי היא הסוסיא בלשוננו· והודיענו כי למהירות הדבר
שלחו כל הסוסים המוכני' לרוץ ואפילו אותם שלא לומדו בכך
שהם הפולידרוס שלחו· ואפילו הפרדים שאין מטבעם
לרוץ· כלם שולחו יחד אנה ואנה במרוצה גדולה למען
הגיע הספרים לכל עיר ועיר· אשר נתן המלך וגומר
רוצה לומר עיקר הספרים ההם ותכליתם היה להודיע כי
נתן המלך רשות ליהודי' להקהל ולעמוד על נפשם הנתונ'
לבז ביום ההוא לפי דת האגרות ראשונות· ורוצה לומר
ולעמוד כתרגו' ולקיימא ית נפשיהון· נגזר מן ונתתי לך
מהלכים בין העומדים האלה· ורוצה לומר להשמר מהם
פן יעקום ויעלו עליה' למלחמ' וזולת מה שישמרו מפגעיהם
· הם יפגעו בם בהשמד ובליון חרוץ· ושללם לבוז מדה
כנגד מדה וזה ביום אחד בכל מדינות המלך וביום אשר באר
המן בוררם· וזהו תכלית הספרים ההם· ומזולתו היו
מלאים מהקדמו' הלציות כדי לתת סבה להפכיותם לאגרות
הראשונות· וזה בפרט רעת המן האגגי· ושנאתו לכבוד
המלך ולתועלתו והיותו שוה בנזקו· ומלשונו הרע וממעשיו
הרעים ומחשבתו מחשבת פיגול· ואחר כך בהגדיל את
מרדכי היהודי וספר שבחיו ואיך הציל המלך ממיתה משונ'·
וכי אח הוא למלכה ומזרע שאול המלך ומעם ה' ומבחיריו·
וכל אלה למען יקבלו העמים בסבר פנים יפות האגרות
שניות ויבא הדבר אל הים· ולא יבולבל מלכותו· כי היה
הדבר הלז קשה כקריעת ים סוף וכמעט דבר הפכיי לטבע
להשיב דתי פרס ומדי אשר נתנו בכל עיר ועיר מהמלכות
ולהעשות הפך הדת ההיא· לולי ה' שהיה לנו אשר למען
רחמיו וחסדיו הוציא לאור משפטינו· והקדמות הכתב
מהעניני' הנז' אשר היו רבות הוא אשר נקרא פתשגן שרוצה
לומר טופס· ותכלית הכתב מהריגת האויבים נקרא דת·
ופירש כי פתשגן הכתב והוא טופס ההקדמות ההם לכסות
ערות המלך הבלתי קיים בדיבורו· להנתן לכל איש ואיש
מאנשי המעלה למען הסיר מלבם מחשבת פיגול על ככה·
וכן להנתן דת בכל מדינה ומדינה· מהרשות ליהודים
לנקום באויביהם· והנה סבת נותנם לכל פתשגן הכתב
מההקדמות· היה למען יהיה גלוי לכל העמי' סבת הפכיו'
האגרות הראשונות למען לא יתמהו· וידברו על המלך
תועה· וסבת נותנם הדת בכל מדינה ומדינה למען
ידעו היהודים כי יש להם להיות עתידים ומזומנים ליום
הזה להנקם מאויביהם· הרצים רוכבי וגומר סיפר כי
שלשת מיני הרצים הנז' יצאו מבוהלים ודחופים בדבר המלך
למען הוציא הדבר אל הים כי היה רוחק משם עד קצה
המלכות ולכן היה צריך כל המהירות הלז· ותכף ביום
ההוא הדת נתנה בשושן הבירה· כי שם לא היה צריך
לשלוח רצים כי היה המעשה בעיר עצמו· וגם לא לתת
פתשגן וטופס ההקדמות· להיות כי בני העיר מקטנם
ועד גדולם היו יודעים כל הנמשך בנדון ההוא וכסא המלך
היה נקי במעשה הלז· ומרדכי יצא וגומר סיפר כי
אפילו שהיה שר וגדול אחרי מפלתו של המן ואחרי שנתעשר
בעושרו לא גבה לבו ולא רמו עיניו ולא רצה ללבוש שום
לבוש מגדולה להיות עיניו ולבו תמיד להושיע עמו· ולכן
תכף אחרי שנשלחו ספרי התשועה לכל קצוי ארץ· ושהדת
נתנה בשושן הבירה· אז יצא בלבוש מלכות· והוא לבוש
הזהב האסור רק לגדולי המעלה תכלת וחור הוא לבוש המשי
החשוב אבלנו או ענין דומה לו· ומכבע התכלת והוא

הצבוע כדם חילזון׃ וחור והוא עין הלבן היפה׃ והנה
סרבלו החיצון הנראה היה מזהב ולבושו הנסתר שמתחת
סרבלו היה ממשי׃ ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ
וארגמן׃ אין לחשוב כי העטרת היתה נתונה על ראשו
כי לכובדה לא יכילנה׃ אבל היה כאהל אשר לה ד׳ עצים
מד׳ ראשותיה ומוליכים אותה ד׳ אנשים מד׳ קצותיה׃ והיתה
מכוסה מבוץ והוא הפשתן הדק והחשוב שבמצרים׃ וצבועה
מארגמן והוא צבע אדום הנקרא לאקה׃ ועל האוהל
ההוא היתה תקועה עטרת זהב גדולה׃ אשר היה סובבת
ועוטרת עם גודלה כל האהל׃ וכן עוד היום באדום נושאים
בכבוד אפיפיורס תחת אהל כזה ונקרא בלשונם באלדאקי״נו
׃ והעיר שושן וגו׳ ר״ל העם מהעיר היו שמחים וצהלים׃
ליודעם היות המלכה בת מלכי קדם וממשפחת רם שהיה
להם לכבוד ולתפארת׃ ועל מעלת ישראל והשפלת
אויביהם׃ לראותם היות האמת אתם וטבע האמת נאהב
מהכל׃ וליהודים היתה אורה במקום אשר מתוך צרתם
נחשכו עיניהם מראות׃ ושמחה והוא התפשטות הרוחות
חונה במקום דאגתם על צרתם והוא התקבצות הרוחות
פנימה׃ וששון והוא שמחת הדיבוק אהי באמצעות עיר
הקדש וכאומרו שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה׃
במקום התאבלם על אבדן עם ה׳ ויושבי ארץ קדושתו׃
ויקר והוא שמחת הטובות גשמיות מעושר והכבוד תחת
התאבלם מכראי בזיון וקצף אשר היו נמכרים כשור לטבח
יובל׃ ובכל מדינה וגומר מקום אשר דבר המלך והוא
הקדמות הכתב׃ ודתו והוא תכליתו מגיע׃ היה
שמחה וששון ליהודים כמו בשושן׃ ומשתה כנגד האורה
אשר יחס לשושן כי המאכל מאיר העינים׃ כמו ביהונתן
ושב ידו אל פיו ותארנה עיניו׃ וכנגד היקר שבשושן אמר
ויום טוב והוא לבישת הבגדים החמודות והנעת המטות
היקרות לשם ולתפארת מהיום טוב הנעשה׃ ורבים
מעמי הארץ וגומר׃ אחשוב כי המתיהדים האלה היו מזרע
עמלק ולכן היו מתפחדים מפני גזרת מרדכי׃ שאם היו
משאר עמי הארץ מה להם לפחוד ממרדכי אף כי היה גדול
אם לא פשעו כנגדו׃ ומה שנאמר מחה תמחה את זכר
עמלק גזירת שעה היתה׃ וזרעו לא נמנע מלבוא בקהל
׃ ואולי כי לא נודע הדבר כי אם אחרי שנים רבות׃
ועשו גם המה בערמה כאשר עשו הגבעונים כדי להחיות
את נפשם׃ ובשנים עשר חדש וגומר סיפר איך
נעשה המעשה מהריגת אויבי היהודים הוא עם עמלק
ביום ההוא בעצמו אשר שברו האויבים ההם לעשו׳ ביהודים
הנעשה בהם׃ ואיך נקהלו היהודים לשלוח יד במבקשי
רעתם׃ ושום איש מעמי הארץ אף שהיו קרובים מגד
אמם לעם עמלק׃ לא עמד בפניהם למחות בידיהם
מלעשות רע׃ וזה להיות כי נפל פחדם עליהם להשגחה
ריבונית׃ כי מפני הדת לא היו עושים רעה עם עם ים׳
׃ אבל היו יכולים למנעם מלעשותה כאויביהם׃
בבלבלם הענין לאותם כי כן צוה המלך בראשונה שעם
עמלק ירדה בפרך עם ישראל׃ ואף כי עתה צוה הפכו
אין לעשותו כי אולי יתארע גם מזה׃ ולהולידם פשרה
משלום אמת ביניהם׃ לולי ה׳ שהטיל פחדם עליהם למחות
את זכר עמלק כי מלחמה לה׳ עמו מדור דור על אשר קדמו
את אבותינו במלחמה בצאתם מארץ מצרים׃ ולא די כי
עם הארץ והפחותים לא מיחו בידיהם כי כל שרי המדינות
והם שרי כל מלכות ומלכות׃ והם הבישור״יו בלשון לע״ז

או שאנגלאקי בלשון תוגרמה׃ והאחשדרפנים והם השרים
הגדולים רואי פני המלך היושבים ראשונה לבלבל ענייני
המלכה הנקראים בתוגרמה באשה׃ והפחות והם השרים
הממונים על המלחמה הנקראי׳ בלשונם בינלאלבי״גי ועושי
המלאכה הממוני׳ על נכסי המלך והכנסותיו הנקראי׳ בלשונם
דאפטאר״דיר כלם כאחד היו מנשאים את היהודים כי נפל
פחד מרדכי עליהם להיותו גדול מכלם בבית המלך׃ ולא
די כי היה גדול בהווה כי שומעו הולך בכל המדינות היותו
הולך וגדל יותר ויותר׃ ולכן היו יראים שלא לעשות דבר
נגד רצונו וכונתו פן יפגע בהם כאשר פגע בהמן ועמו׃
ויכו היהודים וגומר סיפר כי הכו היהודים בכל אויביהם ולא
נמלט מהם איש ואפי׳ מהכאה אחת היו מתים להיותה מכת
חרב המשכת מתנה הרג ואבדן וזאת היתה המית׳ כללית
אשר היו נותנים לעם בכלל להיותם מלידה ומבטן אויבי ה׳׃
אמנם לאשר היו מכירים מהם מקדם קדמתא היותם משנאי
ה׳ ועמו בחירו בטבעם הרע זולת האיבה הכללית הקדומה
לא היו מכים מכת חרב אבל היו עושי׳ בהם כרצונם לבערם
במיתות שונות ומשונות׃ ובשושן הבירה וגו׳ סיפר שך
הנהרגים בשושן מקום מקדם מלך ודירתו אשר לפי האמת
היה דבר זר מהאותם הנעשה להם על התמכרם חנם ושלא
ימפילם בית המלך וסיפר היותם ת״ק איש׃ ר״ל באים היותם
כלם אנשים חשובים ובני מעלה ויושבים בחצ׳ המלך׃ וזולתם
גם הרגו י׳ בני המן אשר היו חשובים כמותם׃ ולכן לא כללם
בהריגה אחת ללמדנו כי הי׳ היו שקולים כנגד הת״ק׃ ובבזה
לא שלחו את ידם׃ סיפר בשבחם כי אף שהדת נתנה ושללם
לבוז הם מעצמם הסכימו לבלתי שלוח ידם בבזה להראות
העמים והשרים היותם נדיבי עם בני אברהם הנדיב אשר
אמר אם מחוט ועד שרוך נעל וגומר׃ ביום ההוא
וגומר סיפר כי ביום ההוא בעצמו בא מספר ההרוגים לפני
המלך׃ כי להיותם בני עמלק גדולים במלכות היו
קרובים ומעורבים בכל משפחות השרים הגדולים׃ והם
הביאו המספר ההוא אל המלך למען חלות פניו שירחם על
שארית הפליטה׃ ולכן אמר המלך לאסתר בשושן הבירה
ומקדם מלך הרגו היהודים חמש מאות איש גדולי האיכות
׃ ואת עשרת בני המן אשר כל אחד מהם היה לבו כלב
האריה׃ בשאר מדינות המלך מה עשו׃ הוא לשון
תמיהה ורוצה לומר כל שכן וכל שכן כי הרגו את כלם ולא
נותר מהם איש׃ ולכן די ליך כי מה שאלתך וינתן לך
ומה בקשתך עוד ותעש׃ כי כבר מלאת שאלתך ובקשתך
׃ ותאמר אסתר אם על המלך טוב למלאת תאותי
לגמרי שינתן גם מחר הרשות ליהודים אשר בשושן כי
מפני יראת המלכות לא העזו פניהם לכלות אויביהם
שיעשו כדת היום׃ ואת עשרת בני המן הנהרגים שיתלו
על עץ למען יהיה לכל עמם לקלון מתמיד׃ ויראו מרחוק
וכל העם ישמעו ויראו׃ והמלך אשר היה נקשר לבו
בעבותות אהבתה׃ לא שת לבו לתחינות השרים׃ ואמר
להעשות כדברי אסתר ונתנה הדת׃ ותכף נתלו בני המן
וביום השני יום יד׳ נקהלו מחדש והרגו שלש מאות איש
ובביזה לא שלחו את ידם׃ ושאר היהודים נקהלו והרגו
שבעים וחמשה אלף וגם הם בביזה לא שלחו את ידם׃ ואחשוב
כי מרדכי כתב להם בכה כי לא היה אפשר להתאחד
בהסכמה הזאת כל היהודים כאחד הרחוקים והקרובים
לולי אזהרת מרדכי להם על ככה אשר אחדם בהסכמה
הזאת לבלתי נגוע בביזה לקדושת שמים ולכבוד ותפארת
לעמו

לעמו לעיני כל העמים · וכל זה היה ביום שלשה עשר בו
ויום ארבעה עשר הנמשך אחרי ההריגה נחו ועשו אותו יום
משתה ושמחה · אמנם היהודים משושן הריגתם היה ביום
שלשה עשר שוה לאחרים · וביום ארבעה עשר גם כן מוסף
על האחרים אשר שאלו מאת המלכה באופן כי יום מנוחתם
היה יום חמשה עשר · כי יום ארבע' עשר אשר היה מנוחת
לשאר היהודים היה יום מלחמה להם עם עם עמלק · כי
היו לוחמים עם ישראל להשמר ממכתם · ולולי ה' שהיה
בעזרת ישראל לא היו נהרגים לפניהם כנשים כי עם חזק
היו ומלומדי מלחמה · על כן היהודים וגומר סיפר כי
היהודים מעצמם נהגו מאז והלאה לזכר הנס כי כל היושבים
בערי הפרזות ולא בערים המוקפין חומה מימות יהושע
להיות עושים יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה
· ויום טוב לאוסרו במלאכה שלא יראה בה עושה סימן
ברכה לעולם · ולכבדו בכסות נקיה · וגם נהגו לשלוח מנות
איש לרעהו להורות היות היחוד והאהבה ביניהם כאשר היה
אז להשמר ולנוח מאויביהם ולהרוג בשונאיהם · ואף כי חיסר
הכתוב מאליו ישמע · כי זולתם מהיהודים אשר לא היו
מהפרזים כי אם מהיושבים בערי חומה המוקפת מימות
יהושע ולכבוד הארץ הקדושה אשר כבש וחלק לישראל ·
היו גם הם עושים יום טוב אבל לא יום ארבעה עשר ·
כי אם יום חמשה עשר זכר ליום מנוחת בני שושן העיר ואם
· ויכתוב וגומר סיפר כי מרדכי כתב המגילה הזאת
להיות למזכרת לבני ישראל הנס הגדול הזה · ולהיות
אות לבני מרי שלא ידברו עוד תועה על ה' ועל עמו ·
וכן שלח ספרים בכל מדינות המלך לקיים עליהם להיות
עושים את שני הימים האלה ימי משתה ושמחה לזכר לנס
מהימים אשר נחו בהם היהודים בחמש' עשר בשושן ובארבעה
עשר בשאר מדינות המלך · והוסיף מרדכי על אשר הם
מעצמם החלו לעשות להיות נותנים מתנות לאביונים ·
למען יהיו כלם שוים בשמחת הפורים כאשר היו אז · כי
פעמים רבות ימנע העני מעשות משתה ושמחה מפני
החסרון כיס אם לא ימלא לו בהמיר מה שניתך ממנו ·
וקבל היהודים הדבר הלז · הן מפני כי מפאת עצמם החלו
לעשות כן לראותם היות הדין לעשות זכר לנס והן
מפני כתיבת מרדכי על ככה על ידי הספרים שנשלחו
מאתו להם · כי היה מכת כנסת הגדולה ותקנתו כתקנת
נביאים · כי המן וגומר עשה שתי הקדמות אשר מהן
הוליד שתי תולדות · הראשונה יען כי המן בן המדתא
צורר כל היהודים חשב לאבדם · והשנית כי הפיל פור
הוא הגורל למצוא יום מוכן להומם ולאבדם אשר נמשך כי
המלכה באה לפני המלך לשאול על נפש' ועל עמה ובבואה
לפניו אמר המלך כי יכתב עם ספרים אחרונים שישוב
מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים קרובי המלך · על
ראשו ולכן תלו אותו ואת בניו על עץ · וכן בזה הכליה ביום
ההוא בכל עם המן · ואמנם הראשונה מהתולדות היא על
כן שמההקדמה השנית נודע כי המן הפיל פור לאבד ישרא'
ויהפך הפור לאבדתו ואבדת עמו · על כן קראו לימים
האלה פורים על שם הפור ונגזר מהשם ההו' והתולדה השניית
היא על כן על כל הנודע מדברי האגרת הזאת מזכירת
הנס הנפלא והגדול · ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם ·
ר"ל וכל מה אשר ראו על ככה שאירע להם בצרה הזאת
מהנסים הגדולים וכל מה שהגיע אליהם מהנפלאו' הנמרצות

קימו וקבלו היהודים עליהם מנמנא' בדור ההוא ועל זרעם
אחריהם · ועל כל הנלוים עליהם מעדת הגרי' · ולא יעבור
להפסק מזרעם המנהג הלז · להיות עושים את שני הימים
האלה · ככתבם רמז לחובת מקרא מגלה · וכזמנם בכל שנה
ושנה · לא אמר זמנם רק כזמנם לרמוז כי גם יום י"א וי"ב
וי"ג כשר לעשיית הפורים בעת הצורך · עוד הוסיף
וביאר והימים האלה נזכרים רמז למקרא מגלה · ונעשים
רמז למשתה ומנות ומתנות · בכל דור ודור · משפחה
ומשפחה · מדינה ומדינה · עיר ועיר וגומר ראוי לדעת
שבימים הקדמונים כשהיה נעשה נס בדור אחד כל אותו
הדור היו מקבלים עליהם להזכיר הנס ההוא ההוא בכל חיי
חייתם · בכל שנה ושנה וביום ההוא בעצמו אכן הדור
האחרון לבעל הנס היו שוכחים אותו ובלתי מזכירים דבר
ממנו · ואולי כי זכר אותו הנס היה במשפחה פרטיית בעלת
הנס · אבל זולתן מהמשפחות לא היו עושות זכר ממנו ·
ואולי כי היה הזכר ההוא יותר כולל · כי היתה מדינה בכללה
מזכרת אותו · להיות כי הנס כלל את כלם · אבל המדינות
והמלכיו' אחרות כמו היהודים היושבים מעבר לירדן בערך
יושבי ארץ ישראל · לא היו עושים זכר ממנו · ואולי כי היה
בעיר זולת עיר · ולכן זכר פה המלובש ברוח הקדש מרדכי
הצדיק כי היהודים קבלו עשיית הימים האלה בכלל להיות
הנס כללי · הן מדור לדור והן לכל המשפחו' ולכל המדינות
ולכל העיירות · ויען כי נבא היות עתידה להבטל מגלת
תענית מתוך פוכר הגלות · גזר אומר כמצות נביא שימי
הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף
מזרעם ואף כי מרדכי היהודי היה גדול הדור ומאנשי כנסת
הגדולה מצד חכמתו ויחוסו ומצד אשר גדלו המלך על כל
מלכותו · רצה כי אסתר המלכה תטפיל גם היא לקיים על
ישראל לעשות זכר לנס הלז בעתיד · ולכן ותכתוב אסתר
בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תוקף לקיים את אגרת
הפורים הזאת השנית · רוצה לומר כי כתבה יחד עם
מרדכי אגרת תקיפה ומאושרת כבואתה המכרחת שיקויים
הפורים · ושלחה ספרים אל כל היהודים מדברי שלום ואמת ·
ומבואתה אליהם לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם כאשר
קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה · והכן כי לעיל
באומרו ותכתוב אסתר וגומ' הקדים אסתר למרדכי להיותה
מלכה ומבואתה יותר מעולה ומן הדין להיות יותר נוראה
להיותה מבות מלכה ממבות מרדכי · אכן כאשר הזכיר
הקיום והתקנה מעשיית הפורי' הקדים למרדכי להיותו חכם
ומלובש ברוח הקדש · וראוי לנו האחרונים לעשותו להיותו
תקנת איש כמוהו ולא להיותה תקנת אסתר אשר היתה
אשה עם כל גודלה · וכאשר קימו עליהם דברי הצומות
וזעקתם רמז לתענית אסתר הנהוג ביום צרה · ולבוש
המוקדם ליום הפורים אשר נהגו עם ה' · ומאמר אסתר
וגומ' סיפר כי עשו ישראל הפורים מצד ההכרח מפני מצוה
ומאמר אסתר המלכה אשר קיימה בכל תוקף דברי הפורים
האלה · ומצד מצוה ותקנת הצדיק מרדכי אשר נכתבה על
ידו המגלה הזאת והושמה עם ספרי הקדש · וישם המלך
וגומר העירנו כי בזכות הטיבו עם יש' גדלו ה' אלהים והמליכו
על כל הארץ כשתם · ולא די שהמליכו על כל הארץ
כי גם כן המליכו על כל איי הים הבלתי נכללים בשם
ארץ להיותם מסובבים מהים ונבראים ממנו · ולרוחקם
לא היה יכול למלוך עליהם בהשגחה פרטית אבל ויהי מה

הכירוהו ביניהם וקבלוהו עליהם למלך ושם עליהם מס תמידי • מה שמעשה תקפו וגבורתו זאת מהמלך אחשורוש אין להאריך בו במגלה הזאת להיו' הכל כתב מפורש בספר דברי הימים מדי ופרס • וכן אין להאריך בפרש גדולת מרדכי להיותו מפורש גם הוא שמה • רק שתדע בכללות כי מרדכי היהודי היה משנה למלך באופן כי בין כל העמים אחרי המלך לא היה גדול ממנו • ובין היהודים היה גדול לרוב חכמתו ותבונתו ותורתו • ואף כי היה גדול מכלם • מה שהגדולה מולידה בטבע הגאוה והכעס לא תחשוב היות כן במרדכי כי אף שהיה הגדול בין האומות היה עושה פעולות טובות עם רובם כאלו היו אחים לו באופן שהיה רצוי אליהם • כי לא היו דבריו אתם בגאוה וכעס רק בדברי טובה ונחת אשר היו תמיד נמשכים ממנו אליהם טובות מתמידות • ואף שהיה הגדול לעמו ישראל תמיד היה דורש ומבקש הטוב להם • ולא אמר פה לרוב עמו כאשר אמר באומות לרוב אחיו • ודובר שלום לכל זרעו • כי לא די שכל ימי חייו לא היה חושב בדבר אחר כי אם בדרוש שלום • לכל עמו • כי תמיד דבריו גם כן לא היו בדבר אחר כי אם בהמציא שלום וטובה ונחת לכל זרעו מעמו הנזכר אחרי מותו כי היה חושש פן יפגעם מקרה ופגע מהמצריים עם עם יוסף אהובם אחרי מותו • וזה למזגו הטוב ולהיותו ירא אלהים •

נשלם ביאור מגלת אסתר •
התהלה למחכים יותר •

אמר העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד ז' יחייא יכו לא מהיותי חכם בעיני אשר הוא הכסיל בעיני זולתו השיאני לבבי לב הומה לעבודת המלכים ואסיפת המתוכות • לבוא במשעול כרתי פירושי חמש המגלות הנגדר מארבע פיאותיו גדר מזה וגדר מזה מכל אחד מהארבעה סבות המסבבות כל נולד • כי יודע אני ומכיר מיעוט שלמותי בכל חכמה ודעת • והיותי הדל באלפי תלמידי הזמן לקוצר שכלי ולהיותי נרוד במשא מלך ושרים מחנויות וסחורות • ובהנהגת המעיקים ומונעים מהון טף ונשים ועבדיהם • כי לא כשמים היא ולא מעבר לים • האמנם לסבות הקודמות בהקדמה אשר הקדמתי לפירושי הלז • ולהפיק ולמלאות תשוקת השר הנעלה דון גדליה ז' יחייא אדוני אחי יכו אשר זה כמאז רדפני במצותו לאמר כי בעיתים הקבועים לי בהגיית התורה שאכתוב על ספר הפירושים וביאורים אשר שמע מעלתו מפי בהיותי מיושבי שלחנו • אשר הוא מהנמנע אלי להשיב פני כבודו • העזתי מצח לשים על ספר בכתוב יושר דברי אמת כי בטחתי בטוב ואב הרחמן המשפי' מטובו חנם על עבדיו • שישפיע גם על עבדו מטובו ויהיה עם פי למלאות את שאלתו • •
והיתה השלמתו ביום י"ח לחדש שבט שנת עז"רי מעם ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ לפ"ק • פה אימולה עיר רומאני"יא אשר תחת ממשלת האפיפי"ור קלימי"נטי הרחמן על ישראל יר"ה • אברך את ה' אשר יעצני ויתן בפי שיר חדש לחדש בפלא' מתורתנו ברוך הוא לעולם אמן ואמן •

חזק ונתחזק •

ברוך

ה׳ אלהי ישראל הגדול הגבור והנורא · אשר הפליא חסדו עם כל נברא · להמציאם מהאין הגמור · בחכמה ובתבונה ובדעת שמור · הנעלמות מעיני כל חי · להיותם עצמותו וחיותו אשר בהם חי · ועשה מרכז הארץ בכדור · חציו מים וחציו יבשה לדור · וחופף עליהם כל היום הרוח · ואחר הרוח אש עליו שרוח · ולארבעתם אב ואם אחד · הצורה הגשמיית וההיולי המיוחד · ומהם יתרכבו כל נפסדי מטה · אשר לחולשתם ידם מטה · ארבעה המה מעיבי לכת אל ההעדר דומם צומח מרגיש וחי מדבר · ועל עולם ההפסד הרקיע גלגל הירח אשר אורו משקיע · ומזיו השמש שואף ומאיר להולך בדרך שלון ממאיר · ובעשרים ותשעה ימים ישוב גלגלו · ויעלה דרך גבולו · והארץ בכללותה וחלקיה מגופו גדולים · תשעה ושלשים חלקים · ויעורר בשפל התחתונה רע וטוב כי כן ראה אלהים כי טוב · וגלגל הלבנה עשה מרדעת ואוכף לגלגל אשר בו כוכב · אשר מקיף גלגלו בעשרה ימים ומעורר בעולם ריבות ומדנים · וגודלו כחלק משנים ועשרים אלף מן הארץ · ונותן כח לצבור הון בר ולחם ומזון לגור בארץ · והוא מודיע חכמה ומוסר · לאשר ערלת לבבו אסר · ועליו שטח גלגל נוגה הגברת אשר גליליה בשתי עשר חדש סובבת · וגופה כחלק משבעה ושלשים מן הארץ · ומחדשת קול ששון וקול שמחה קול חתן ושלום בארץ · ורצונה תמיד לברך ולצמח · פרי תנובות ועשבי השדה וכל צומח · ועליו הקיף גלגל החמה · הסובב כל הגלגל בשנה תמימה · וגופה גדול מגוף הארץ מאה ושבעים פעם · ונותן תשועה והוד למלכי עם ועם · ומחדשת בעולם השלום והמלחמה · מי משפילה ומי מרימה · ושחרית בקידה לאלהיה מתפללת וערבית בהשתחויה מהללת · ולה כח להוסיף ולהצמיח כל צומח · ולהשביע נפש רעבה ולשמח · ועל שביבו שבב גלגל מאדים · אשר אדום ללבושו ובחרבו מאדים · כי הוא מעורר דבר וחרב ורעב · ויפים כל איפי הארץ כנבר נתעב · ומדתו כגוף הארץ פעם וחצי ושמינית פעם · ותמיד יהלום אותה כהולם פעם · ועליו סדר גלגל צדק · אשר תמיד בו ילין הצדק · והוא כוכב אהבה ורצון · ומעורר יראת ה׳ ומרחיק לצון · ומעורר השלום ותבואה וכל טוב · ותמיד מואס ברע ובחור בטוב · וגופו גדול מגוף הארץ חמשה ושבעים פעם · וסובב הגלגל בשתים עשרה שנה פעם · ועליו שם גלגל שבתאי · אשר שכחה נפשו מועדי ושבתותי · כי הוא מעורר רעב ושבי ומלחמה · ויהי כל הארץ לשממה · וגדול מגוף הארץ פעמים תשעים ואחד · וסובב הגלגל בשלשים שנה בהילוכו המיוחד · ועליו הרכיב גלגל שמיני המכוכב

אשר אין בו ריקות מכוכב · ומהם יתרכבו שנים עשר מזלות · כי אשר ראום דור המבול אזלות · שהם טלה שור תאומים אשר בניסן אייר סיון הם מלכי ארץ ולאומים · וסרטן אריה בתולה · אשר בתמוז אב אלול להם ממשלה · ומאזנים עקרב קשת · אשר בתשרי מרחשון כסליו הם דומי קשת · וגדי דלי דגים · אשר בטבת שבט אדר מושלים בכל פלגים · וממשלת כל אחד מדי חדש בחדשו · הוא לשביבת השמש עליו לחרום חרימו · וכל כוכב מהם גדול מהארץ פעמים שבע ומאה · כי עליה מאד גאה גאה · וסובב בחזקו ובגודלו · בששה ושלשים אלף שנים גלגלו · ועליו האציל גלגל תשיעי החלק · אשר כוכב וכל תמונה ממנו נסתלק · והוא המקיף על כל הגלגלים · ולגודלו כלם כאין כנגדו והבל הבלים · ובתוקף הילוכו מנהיג כלם פעם ביום · ממזרח למערב להשתחוות לאל איום · והוא הנקרא גלגל ערבות · שרוכבו ומניעו יה שמו כלי מערובות · ועליו השפיע מזיו אורו · ומאש מתלקחת שביאורו · עולם חיות הקדש והשרפים · המה הקרובים אליו ועבדיו הגרופים · ויתחלפו אלו מאלו במדרגת המעלות · כי מדרגה ממדרגה קרובה אל קונה לעלות · ואחד לחבירו תהיה שכה · כי מאת ה׳ היתה נסבה · ולפי המשוער בכמות המדרגות · כי סך העשרה כלם יאגוד · ואלה שמותם חיות הקדש אופנים אראלים חשמלים ושרפים מלאכים אלהים בני אלהים כרובים ואישים · ועליו תכן כסא כבודו · אשר תחתיו מעמיד נפשות בני אדם חסידו · אשר יחצבו מזיו אור תפארתו וישלחו אל הגוף לעובדו ולשומרו עד בוא עתו · ואם ישמרו טהרתם שם מה׳ יפיקו רצון ואם נטמאו ילכו לחרפות לקצף ולבזון · ולחטאות המין האנושי · פעמים רבות עד בוא נמרוד הכושי · זעם ה׳ ומתבותיו שלח אותו חפשי · ויבחר באברהם ויקרא לו אוהבי ומשמרת ראשי · ויתן לו באהבה שלש מתנות · מתנת הזרע והארץ והדיבוק אלהי לו ולזרעו בתוכנות · שהם אושרי בני חיי ומזוני הרעננות · ואחרי היותם בארץ לא להם עבדים וענו אותם · ומעל מן העבודה אל האלהים שעותם · באותם ממצרים בכסף וזהב וביד רמה נכתב ונחתם · ועל הר סיני הוריד האל שכינתו · לתת להם הקדושה תורתו · על יד משה נביאו נאמן ביתו · והכניסם לארץ הצבי על יד יהושע הגבור כלביא · ושמה הושיבם במנוחה בסדרי חכמים וכהן ונביא · ואחרי שנים רבות המליך עליהם בנו ישי המשורר השלם ארי נוהם · רגל רביעי שבמרכבה עבד ה׳ המגולגל מאדם הראשון יציר כפי היוצר האמיתי · אשר לדבקותו עם אלהיו חצות לילה היה קם להודות לו והיה מעורר השחר בכינורו ולחסידותו ויושרו השפיע עליו קונו מרוח קדשו וחיבר ספר תהלים ללמד בו לבני יהודה להודות ולהלל ולברך לשם כבודו ונורא הן על הרעה הן על הטובה הבא מאתו יתברך · ולהתפלל לפניו להרחיק הרעה ולקרב הטובה כי הוא נכלל מכל סוגי אופני הדיבור מהאדם הדבק עם אלהיו · מה שלכן לראותי גורל מעלת הספר ומיעוט חשיבותו בעיני המפרשים הקדומים אשר עברו עליו ועל דבריו כעובר על הספר החתום כמנע ההבנה קנא קנאתי ונתעוררתי כאיש אשר יעור משנתו ונערתי חצני אני הדל באלפי יוסף בן לאדוני הרב דון דוד בן יוסף בן דוד בן יוסף בן שלמה בן הנגיד דוד בן גדליא בן שלמה בן הרב

יוסף בן יהודה בן יחייא משועי יהודה ראשי עם גלות ירושלם אשר בספרד מליסבונה עיר ואם במלכות פורטוגאל · ובטחתי בחונן לאדם דעת וכמטמונים חפשתי למצוא דברי חפץ בפירוש התהילות הרבויות האלה · וראיתי שלא לעבור עליהם כאשר עשה מי שקדמני באומרו כפל ענין במלות שונות · מה יש במאמרו זה מן השקר ביחסו לדברים האלהיים כפל לריק ולא לתכלית מיוחד · כי בדיבור המופתיי מבני האדם לא ימצא התוספת והחסרון וקל וחמר ובנו של קל וחומר בדבור הנבואיי הנאמר על ידי רוח הקדש אשר הוא היה המדבר והמשורר הגשמיי היה אליו ככלי · ואין לחשוב כי הכפל המאמר פעמים שלש הוא לשון הלציי כי הנה ארסטו בראשון מהלצה גדרה לאמ' ענין ההלצה הוא כח עושה על עצמו ההספקה האפשרי' בכל אחד מהעניני' הנפרדי' הנך רואה שיחס לה ההסתפקות האפשרי בדברים לבלתי הוסיף ולבלתי גרוע באופן שיהיה במאמר תכלית מה שאפשר שיהיה בו מן הסידור והתיקון והיופי לפי חק המלאכה · וכן גוליאלו המליץ גדר תכלית ההלצה · היות הפקת הרצון במאמר · כי ישתדל המליץ בדבריו המתוקים והנעימים להמשיך לב האדם לעשות אשר יחפצהו מן הענינים · וזה להעדר ממנו כלי כסף וכלי זהב ומלות המפיקים רצון האדם והם סבה להשיג מבוקשו · הרי כי בהלצה המקצר הרי זה משובח ולכן צדק מוסר חכמינו ז"ל אשר אמרו לעולם ילמד האדם לתלמידיו דרך קצרה · כי המאריך בדבריו הוא עושה הפך הכונה כי לא די שלא יפיק רצונו במאמרו הארוך ההוא כי אדרבא ימנעהו ממנו וזה להיות כי יקוצו השומעים דבריו הארוכים ויעלה בהם כי תחת יופי · ולהיות כי לכל נמצא זולת הממציא הראשון יתברך יש סבות קרובות ורחוקות אשר הם הסבה הפועלת והצוריית והחמרית והתכליתיית והדבר לא יודע בשלימות כי אם בידיעת סבותיו לכן הסכמתי לבאר הארבע סבות מהספר החשוב הלז בטרם החלי לפרשו ואומר כי אמנם ·

הסבה הפועלת ממנו שרוצה לומר מי היה המחבר וכותב הספר הלז הנה חכמינו ז"ל בפר' קמא דבבא בתרא חקרו על זה וגזרו ואמר כי דוד כתב ספרו שהוא תהלים על ידי עשרה זקנים שהם אדם הראשון ומלכי צדק ואברהם ומשה והימן וידותון ואסף ושלשה בני קרח · ואמרו כי מזמור שיר ליום השבת אדם הראשון אמרו שנולד בערב שבת · ולמחרת השבת השכים ואמר שירה · ואמרו כי איתן האזרחי זה אברהם אבינו · ומזמור נאם ה' לאדוני שמלכי צדק אמרו ויוכיח אומרו שם על דברתי מלכי צדק · והשאר הם מפורשים בשמם · הרי מבואר כי דוד כתב הספר הלז · ואין ראוי להבין באומרם דוד כתב ספרו שהוא חבר המזמורים כלם ועשאם · שהרי תשובתו בכרו אומרו על ידי עשרה זקנים שקדמוהו שהם היו המחברים אבל רוצה לומר בשם כתיבה כי במוצאו השירים ההם מעורבים יחד עם שירים אחרים רבים בירר אוכל מתוך פסולת ובחר באלה אשר ראה ברוח קדשו היותם נעשים מהשלמים ההם ברוח נבואיי והבדילם מן הזולת וסדרם עם מזמורים ותהילות אחרות אשר חבר גם הוא ברוח קדשו וכאשר פירשתי כל זה בארוכה בהקדמת פירושי לחמש מגילות · וכן ראינו כי בסוף ספר שמואל בפרשת ואלה דברי דוד האחרונים שהעיד הכתוב היותו הוא הכותב ספר התהילות והזמירות אשר נעדר בו זכירת שם המחברו וכותבו · וזה באומרו ונעים זמירות ישראל · כי אחרי שבזקנותו סדר ספר תהלים להנהגת המתבודדים בתפילותיהם · בהשלמתו כתב מי היה המחבר הספר ההוא והכותבו כמו שיעשו המחברים ספר או ספרים שאחרי בלותם אותם יכתבו שם המחבר הספר ההוא ומדרגתו וזמן חיבורו · והנה הפרשה ההיא מאלה דברי דוד הנזכר היא סוף ספר תהלים ואמנם לא הושמה בסוף הספר להיות כי דוד אמרה ברוח הנבואיי מה שלא אמר כן ספר תהלים כי אם ברוח קדש · ולגודל מעלתה נכתבה בסוף ספר שמואל אבל מזמור וידבר דוד לה' הנאמר גם שם למעלתו להיותו נכתב ברוח הנבואיי · מה שלא נכתב כי אם ברוח הקדש המזמור ההוא בעצמו הנכתב בספר תהלים · ואין לתמוה מזה כי אין הנביא עומד תמיד על אופן אחד מהדיבוק כי יחסר ויוסיף לפי הכנתו · וכדברי הארי הגדול במורה הנבוכים שלא תחשוב שסודות החכמה אלהית הם ידועות עד תכליתם ואחריתם לאחד ממנו · אבל פעם יוכן לנו האמת עד שנחשבהו יום ואחר כך יעלימוהו הטבעים והמנהגים עד שנחשוב בליל חשוך קרוב למה שהיינו תחלה ונהיה כמי שיברק עלינו הברק פעם אחר פעם והוא בליל חזק · והנה שמואל הרמתי שהיה מן הנביאים הגדולים השקול כמשה ואהרן לא עמד תמיד על אופן אחד מהנבואה ולהיות כי כתב ספר שמואל ברוח הנבואיי לכן נכתב במדרגת ספרי הנביאים · וכותבו בימי זקנותו מגלת רות במדרגת רוח הקדש לכן הושמה עם הספרים הנכתבים ברוח הקדש · ולהיות כי הפרשה הזאת מאלה דברי דוד היא סוף ספר תהלים המודיעה מי חיברו ומתי ואיך · ולמעלתה נפרדה ממנו לכן ראיתי לפרשה פה בהקדמת פירושי וכפי אשר קבלתי מהרב אדוני אבי הר' דוד ·

ואלה דברי דוד האחרונים וגומר הנה הפרשה הזאת היא קשת ההבנה מאד ויש בה זרויות רבות אם בהתחלתה באומרו ואלה עם ויו העטוף וכבר ידעת דברי חכמים ז"ל כל מקום שנאמר אלה פוסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים ומה הוספה היא מוסיפה על הדברים הקודמים אליה · וזולת זה אומרו האחרוני' ואנכי הרואה שאחרי זה אירע מה שאירע מספירת דוד אל העם והמלכת בנו שלמה · וזולת זה דוד העניו מאד איך יתגאה באומרו נאם הגבר הוקם על · וזולת זה כי יקשה הבנת כל דבריה וקישורם והם לבאורם כדברי הספר החתום · או הנכתב בלשון הגרי כמנע ההבנה אלינו · מה שכדי להבינה ולפרשה על נכון ראוי להקדים שש הקדמות אשר יקלו הבנתם אל המעיינה ·

ההקדמה האחד שהאושר האחרון אל האיש ישראלי הוא ליראה את השם הנכבד והנורא · וכאומרו סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגומר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגומר וזולתם מן הפסוקים הרבה מאד · ומפני שגדר היראה כפי האמת וכפי מה שגדרה הר"ן הוא הרתעת הנפש והסוג כחותיה בהשתער איזה

דבר

דבר מחרידה · לכן צריך שנים תנאים עצמיים אל היראה · הא' שיעמוד תמיד מתבונן ומבחין היותו יתברך לפניו שאם לא כן איך ירא ע אחור והוא לא ידע ואשם וזה ככלל במה שנז' בגדר כשתשער אי זה דבר מחרידה · והשני אופן ההרתעה והוא שיתקכן האדם בכחותיו מלפעול בהם מה שלא ייסר בעיני הבורא ההיא הנראית אליו כי בזה יפול הפחד והיראה וזה נזכר בתחילת הגדר באומרו הרתעת הנפש וגומר ואם כן כיראה האל ית' שהוא האושר האחרון לאומתנו אשר נצטוינו עליו כמו שקדם צריך שני התנאים הנזכרים · והם להיות האדם משים תמיד כל מגמתו אליו ית' ולחשוב שהוא לנגדנו וכמאמר המשורר שויתי ה' לנגדי תמיד · וכן להרתע מאד ולבלתי עשות מה שאין לו חפץ עליו · והוא לפעול ההפך מהחסד והצדקה והמשפט · כי שלשה אלה הפעולות יכלכלו כל אופני ההנהגה הנאותה במה שבין אדם לחבירו · רוצה לומר אם להטיב למי שאין לו חק עליו · והוא הנרצה בחסד · ואם לגמול טוב אל הראוי אליו והוא הנרצה בצדק · ואם להענים ולהרשיע את הרשע והוא הנרצה במשפט ·

ההקדמה

השנית שהמלך ראוי שיאושר ביראת להיות יותר משאר העם · וזה ברור להיותו הוא האספקלריא המאירה אל האומה · ותל שהכל יפנו בו לעשות ככל אשר יעשה · אמרה התורה כשצותה עליו וכתב לו את משנה התורה הזאת למען ילמד ליראה את ה' · כיראה שתכלית שימתו הוא מפני שיתעצם כאושר הזה · ואמר ירמיהו מנבא על הזמן העתיד ומלך מלך והשכיל ועשה משפט וצדקה בארץ · ופירום והשכיל שיבחין באל וירא ממנו כי כיראה צריך התבוננות והסתכלות כמו שקדם · ולכן תרגם יונתן כהשכל וידוע אותי למידע דחלתא דה' · ואמר שלמה אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא · וכאשר הגיעו אל תכלית המרי מלכי ישראל ויהודה באופן שטבעו בתכלית הזה המכוון במלכותם · צעק הנביא כנגדם בשם ה' לאמר כי בערו הרועים אותי לא השכילו · רצה בזה שעשו הפך ומלך מלך והשכיל ועשה משפט וצדקה · כי מלת השכל והתבוננות בענין הזה הוא כינוי אל היראה אלהית להיותה צריכה אל התבוננות אשר קדם ·

ההקדמה

השלישית שהמלך המאושר בתכליתו זה האחרון שהוא היותו ירא ה' · הנה שכרו אתו לעמוד במלכותו ולבלתי הפסק ממנו עדי עד · אמרה התורה בפרשת המלך אחרי אומרו למען ילמד ליראה את ה' · למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל · ואמר האל לשלמה אם תלך בדרכי לשמור חקי ומצותי כאשר הלך דוד אביך והארכתי את ימיך · ואתה יודע כי ההליכה בדרכי השם היא היראה וכמו שקדם · ואמר אחיה השילוני לירבע' בשם האל והיה אם תשמע לכל אשר אצוך והלכת בדרכי ובניתי לך בית נאמן כאשר בניתי לדוד והרצון בבית נאמן מלכות קיים ואורך ימים · ואמר שמואל כהמליכו לשאול הנה נתן ה' עליכם מלך אם תיראו את ה' וגומר · ואם הרע תרעו גם אתם גם מלככם תספו · הנה העולה מכל זה הוא שאם יהיה מאושר המלך ביראה אלהית יצליח במלכותו עדי עד · ואם אין יפסק ויספה בחטאתו זה ·

ההקדמה

הד' שהיראה אלהית אשר בהשגתה יושג האושר האחרון לבני עמינו · ואשר חוסם לתכליתה המלך כנו · ואשר שכר פעולתה אריכות ימים וקיום והעמדה כמו שקדם תתחלק לב' מינים · כפי ב' מיני גאוה הנמצאים באנשים העוזבים אורחו' יושר ללכת באשר לא בחר בו ה' · והיה זה כן כי היראה האלהית אינינה כי אם היות בעליה חרדים ונרתעים שהוא ההפך מהגאוה · אמר שלמה ע"ה יראת ה' שנאת רע גאה וגאון וגו' ואמר המשורר דוד אל תבואני רגל גאוה ויד רשעים אל תנידני כאלו הגאוה היא בלתי ירוא את ה' וכן הוא · כי גדר היראה הוא ההרתעה וההכנעה לאל והיו' האדם בלתי מתנשא בעצמו לאמר בשרירות לבי אלך כי אם בדרכי ה' אשר חפץ בם · ואמנם מיני הגאוה הם שנים להיות כי האדם כבר יוכל להתגאו' על עושהו ולהתאמץ כנגדו לבלתי לכת בדרכיו הטובים במרד ובמעל · כי אם באשר ישר בעיניו ויחוש על כבודו יותר ממה שיחוש על כבוד קונו · והאיש הזה הוא בתכלית הרוע · ועליו בכה דוד מזמור נאום פשע לרשע · וכינה אותו ברשע ואיש אין אשר אין פחד אלהים לנגד עיניו · והמין השני מהגאוה איננו כל כך מגונה · והוא שיהיה האדם צדיק ודורך הדרכים הנאותים אשר בוה בם המכוה ית' אבל להיותו בעיניו צדיק גמור · יעריך ויחשיב את עצמו בזה באופן מופלג עד שיחשוב היותו ית' מחוייב לו · וכל אשר יגמלהו מהטובות יקבלהו כמקבל שכרו הנאות אליו ולא יחשיבהו לחסד ממנו ית' · ואם יבואהו לפעמים איזה ממיני הצרות המעותדו' לאדם יצעק ויקרא אל אהיו שלא יעשוק לו זכותו וצדקתו ויענהו כצרתו · וכאומרו בחזקיהו אשר היה צדיק גמור בתכלית האפשר כל ימי חייו · ומאומה מדבר רע ממנהגי מלכי ישרא' הרשעים לא נמצא בו · בימים ההם חלה חזקיהו עד למות · ויתפלל אל ה' ויאמ' לו ומופת נתן לו · ולא כגמול עליו השיב חזקיהו כי גבה לבו ויהי עליו קצף ועל יהודה ועל ירושלם : ויכנע יחזקיהו בגובה לבו הוא ויושבי ירושלם ולא בא עליהם קצף בימי חזקיהו · וענין גובה לבו היה · כי שלח אליו מלאכים מלך בבל על חוליו אשר נרפא ממנו והראם כל בית נכאתה כי התנשא והתגאה לפניהם · ולא דיבר מאומה מהאל איך ריפא אותו וכי הוא עבדו וירא אותו · גם לא הזכיר לו ענין המופת עם היותם באים על זה · וזהו אשר שאלו ישעיהו מאין באו אליך האנשים האלה · וענה אליו מארץ רחוקה באו אלי במקום שהיה ראוי לומר לו שבאו לדרוש המופת שעשה עמו האל · וזהו אומרו גם כן לא היה דבר אשר לא הראם חזקיהו בכל ביתו ובכל ממשלתו · באופן כי נתגאה בפני המלאכים ההם להראותם היותו מושל ממשל רב עם עושר וכבוד · וגם נחשב לו לעון שסתמו מי גיחון כפי אשר הזכירו חז"ל וזהו אומרו בד"ה והוא יחזקיהו סתם את מוצא מימי גיחון העליון וגו' ויצלח יחזקיהו בכל מעשהו · וכן במליצי שרי בבל המשלחים עליו לדרוש המופת אשר היה בארץ עזבו האלהים לנסותו לדעת כל אשר בלבבו · הנה באומרו וכן הורה על כי סתימת מי גיחון נחשב גם כן אליו למרד · כי אלו היה ירא את ה' בהחלט לא היה לו לבקש תחבולות להנצל מהאויבים כי אם בבטוח בו ית' לבדו אבל ענין המלאכים היה העיקר במעלו ולכן התאנף ה' · הנה שעם היותו צדיק גמור נחשב לו זה לעון נפלא · והורה גב' גובה לבו התפללו על' חוליו באומרו זכור נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם והטוב' בעיניך עשיתי ·

והשיבו האל הנני רופא לך וגנותי על העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי · כי התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים · וגם עוזיהו אשר היה ממלכי חסד חטא כמין הזה מהגאוה · וכאומרו וכחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלהיו ויבוא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטורת · ונתנגע בצרעת עד יום מותו · והכלל העולה שהיראה אלהית תכלול שנים מינים או ב' מדרגות זו למעלה מזו והם היות האדם ירא את אלהיו בלכתו בדרכיו הטובים והיותו ירא ממנו עוד מהעריך את עצמו היותו ירא כי עם זה תוסיף יראה על יראתו הראשונה · ויקרא ירא בהחלט ·

ההקדמה

הה' והיא כדמות תולדה מכל ההקדמו' הקודמות · בהתרת השאלה העצומה

למה נענש שאול עם בניו עונש בלתי נערך והוסר לגמרי מהמלכות על חטא קל מאד ממלחמת עמלק מפני שחמל על מיטב הצאן ולא החרימם מכל וכל עם שלחם המלחמה ההיא במצותו יתברך ושם נפשו בכפו עליה · ודוד ע"ה עם שהפליג בחטא בענין בת שבע והריגת אוריה · שהוא גילוי עריות ושפיכות דמים · עבר האל על מדותיו · ולא די שמחל לו עליהם · אבל נתן לו המלכו' ברית מלח ומזרע האשה ההיא עצמה · והוא ממה שיתמה · וכן יתמה המאמר הזר הלז שבפרק אלו מגלחין במועד קטן ואלה דברי דוד האחרונים מכלל דאיכא ראשוני' מאי ניניהו דכתיב וידבר דוד לה' ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומיד שאול · א"ל הקב"ה לדוד שירה אתה אומר לפני על מפלתו של שאול · אלמלא אתה שאול והוא דוד אבדתי כמה דוד מפניו · ובמסכת יומא גרסי' על זה אמר רב הונא לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה שפי' אין צריך לחלו' ולדאוג מכל רעה מי שה' בעזרו · שאול באחד ועלתה לו · פירוש שלא חטא אלא בעמלק ונכשל ודוד בשנים ולא עלתה לו · פי' חטא אוריה ומנין העם ולא עלתה לו כי ה' סלחו · והוא דבר זר מאד שנראה מזה שלא היו עבירות שאול וזכיות דוד סבת מה שקרה לכל אחד מהם כי אם מפני הנושאים מהם אבל אם היו מחולפים · היה נמשך מזה ההפך · והוא רחוק מאד בחק המשפט האלהי · אבל התרת זה אינו ממה שיקשה · כשתתבונן בעניני שאול ובעניני דוד ותבחינם בלם · וזה כי כשתפליג החקירה בהם תמצא הכלל העולה ששאול היה מהצדיקים הגמורי' · רק שנתגאו בצדקתם עם בלתי עשותם חטא ונחשב זה לעון גדול לענין מלכותו · מפני שפרק מעליו עול היראה · הנאמר בעדה אל המלך למען ילמד ליראה למען יאריך ימים על ממלכתו וגומר ודוד היה כבעל תשובה שהעבירות הראשונות נחשבו לו כזכיות מפני שהוסיף בעדם מדרגה נפלאה ביראה אלהית כי לא יוכל מעולם להתגאות בהיותו צדיק גמור כי עונותיו הקדומים הם לנגד עיניו · ואם כן הוא צדיק גמור אחרי שובו אל ה' · ויש לו יתר שאת עליו כי יהיה ירא את ה' בהחלט להיות נמנע אליו ההתגאות על מעשיו הטובים כאשר הוא קל ההתגאות ההוא אל הצדיק גמור · ולכן במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד · מפני כי לבעלי תשובה תמיד יש שני מיני היראה אל יתברך אשר הקדמנו · מה שעל הרוב יחסר אחד מהם לצדיק גמור · וזכה מפני זה למה שייעד הכתוב מהארכת המלכות כי הוא ממה שראוי · ואמנם שהיה שאול צדיק גמור נראה ה' נתבאר זה ראשונ' ממה שנאמ' בו האל יתברך ואין ספק שלא היה מבקש לנגיד על עמו מי שהוא מרוחק מיראתו אשר הוא התכלית המכוון · ונראה זה ממה שלא נתגאה בבשור' המלוכה · אדרבא ענה לשמואל דרך ענוה הלא בן ימיני אנכי מקטני שבטי ישראל ומשפחתי הצעירה מכל משפחות שבטי בנימן ולמה דברת אלי כדבר הזה · וכן כששאל מדודו מה אמר אליו שמואל סיפר לו ענין מציאת האתונות ואת דבר המלוכה לא הגיד לו וזה אין ספק שהיה מרוב ענותנותו · וכן כשבזוהו בני בליעל אחרי מולכו היה כמחריש · ובהצלחתו במלחמת בני עמון כשרצו העם להמית את המבזים ההם מנע אותם מלעשות זה כאומרו לא יומת איש ביום הזה · וכן ממה שחרד כשנאמר לו הנה העם חוטאים לה' לאכול על הדם להיותו מין ממיני עבודה זרה שהוזהרנו עליו במה שאמ' לא תאכלו על הדם · ונתעצב למנעם ממנו · גם רצה להמית את יהונתן בנו בכורו במלחמ' ההיא מפני שעבר על השבועה עם היותו בלתי יודע בדבר · אם לא שמנעוהו העם · וכן מה שנכנס במערה להסך את רגליו שהיה מרוב ענותנותו שעם היותו בשדה הכנים עצמו במערה ההיא בדי שלא יפנה במקום מגולה · וכן ממה שנתבייש להזכיר האורים ותומים מפני חטאו בנוב עיר הכהנים כשהעלה את שמואל באוב ואמר ואלהים סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות · וכן ממה שלא נתרשל ללכת אל מלחמת פלשתי' עם יודעו שמה ימות הוא ובניו וזה למען לא יתרדו ישראל וינגפו יותר מהאויבים · והראיה מחסידותו מאומרו אליו שמואל אז מחר אתה ובניך עמי · ובחז"ל שדרשו במחיצתי · וכן לא ראינו בימיו שחטא בעבירות שבין אדם למקום כגון העבודה זרה וזולתם מן העניניס · ואדרבא הוא השמיד האובות והידעונים מן הארץ מה שלכן פחדה ממנו הבעלת אוב ההיא · גם לא במה שבין אדם לחבירו לגזול ולחמוס והדומה לזה · ולא דרש לריבוי סוסים ולריבוי נשים · ולריבוי כסף וזהב כשאר המלכים · כי אין ספק שהיה מזכיר הכתוב דבר מזה אלו היה כן · ואמנם שלא היה דוד עליו השלום צדיק גמור מטבעו כשאול יתבאר גם כן ממה שתיארו הכתוב היותו אדמוני עם יפה עינים וטוב רואי · והוא מפורסם ונודע שהטבע הנוטה אל האדמימות והדם יגבר עליו הכעס ורדיפת המשגל ובפרט כאשר יזדמן היותו יפה תאר מפני שהיצר יתלהב עוד מפני זה · וכן שנטה אל הניגון והוא אות על רדיפת תענוגי הנערות והבחרות · אשר לא יאות אל הדואג על יצרו · וכן מענין נבל · כי עם היות מגונה מה שהסתיר פניו נבל מתת לנעריו מה ששאלו ממנו בשם דוד לא היה מהראוי להורגו מפני זה ולבלתי השאיר לו משתין בקיר כאשר היה הסכמתו אם לא שמנעתהו אביגיל בטוב טעמה · וכן מה שספר הכתוב אחרי אמרו וידע דוד כי הכינו ה' למלך על ישראל ויקח דוד עוד פילגשים ונשים מירושלם · ולא נזכר כזה בשאול · ואין ספק שהדורש לריבוי נשים הנה הוא להיותו בלתי כובש את יצרו · וכבר נצטוינו על זה באומרה תורתינו קדושי' תהיו קדש עצמך במותר לך · ולא יהיו ת"ח מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים · וכן מה שנמנע מלבנות בית המקדש ונאמר לו לא אתה תבנה בית לשמי וביאר סבת זה בדברי הימי' להיותו שופך דמים ונוטה אל האכזריות הגדול והיותר מגונה מהכל ענין לקיחת בת שבע עם היותה בעולת בעל להיותה טובת מראה · ועם כי התנצלה ממנו בשלוח לו כשדרש

לו כשדרש אותה שהיא בעולת בעל · וכאומרו הכתוב
וישלח דוד וידרוש לאשה ויאמ' הלא זאת בת שבע בת אליעם
אשת אוריה החתי · שהרצון במה שאמר ויאמר הלא זאת
וגומר שאמר השליח אליו כן · והיה ראוי שיתקרר דעתו ·
להיות שלא פגע בעבירה תכף והוא לא כן עשה אבל שלח
מלאכים עוד ויקחה · ועם זה הרגו את אוריה בעלה
והתנכלו אליו באופן ההיא מהתחבולה המגונה · ורעה עוד
מזאת שלקח את בת שבע אחרי מות בעלה עם היותה
אסורה לו · כי כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ·
וכן מענין אמנון עם תמר שלא עשה דין ומשפט כדבר כי
אם שחרה אפו · מה שעשה הפכו שאול שבקש להמית את
יהונתן בעד חטא קל ושוגג · וכן מה שקבל הלשון הרע
מציבא עבד מפיבושת שאמר היותו בקושריס · ולכן נתן
אליו כל אשר למפיבושת · ואחרי שובו לביתו וראה כי שקר
דבר ציבא לא יסרו על שקרותו ולא שב ממתנתו אין בכללא
ואמר למפיבושת אתה וציבא תחלקו את השדה וירע הדבר
בעיני ה' ויצאת בת קול ואמרה אז רחבעם וירבעם יחלקו
את השדה כפי דעת חכמים ז"ל וקבלתם · וכן מה שאמר
לאט לי לנער לאבשלום והספדו הגדול עליו עם עשותו מה
שעשה כנגדו וכנגד האל בשכבו עם נשי אביו לעיני השמש ·
ולא חשש אל התשועה אלהית למיתתו · וכן ברבותו למנות
העם ללא צורך כי אם לדעת רוב ממשלתו · וכן שלא
הענים ליואב בהרגו את אבנר ועמשא להבטרכו אליו ·
מה שכל זה יורה שהיה דוד נוטה אל היצר פעמים הרבה
בשאר האנשים ובלתו מופלג החסידות · אבל
להיות הירא' אלהית האושר האחרון לבני אומתינו ·
ובפרט אל המלך · והיה הבעל תשובה האמיתי כשהוא
שלם בתשובתו · מוסיף מעלה ביראה אלהית · ממה
שהיה עושה בהיותו עומד בצדקתו על כן נתעלה דוד
עילוי רב לסבת העבירו' ההם ובפרט עון בת שבע הנפלא
באופן שהעבירה הזאת נחשבה אליו בזכות מפני שהורה
דרכי התשובה אל הזולת · וזה טעם רצותו יתברך שימלוך
שלמה בן בת שבע אחריו ויבנה הוא הבית לשמו עם היותו
בן אשה אסורה לו גם קראו ידיד יה · והזכיר בו הכתוב וה'
אהבו · להיות שהיתה העבירה ההיא אהובה אליו יתברך
מפני היראה האלהית שסיבבה לדוד אשר אין ספק שלא היה
מגיע אליה כל כך בלתה · ובכלל הנה דוד אם היה
לפעמים חוטא היה זה מצד מזגו · אבל בענין היראה
אלהית מתמאהו תמיד בלתי מעריך את עצמו ולבו לב
נשבר ונדכה כאשר תחפש בעניניו · ולכן זכה לכתר
מלכות לו ולזרעו אחריו כי לא איש אל ויכזב בהבטחותיו ·
אשר הבטיח את המלך שיאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו
כשיהיה ירא את ה' יראה החלטיית · והנה שהיתה יראתו
אל ה' יראה החלטיית יור' על זה תהלותיו ותפלותיו וענוייו
הנזכר בספר תילים עם היות זה כלו אליו הפך טבעו ·
להיותו אדמוני עם יפה עינים ורב הרוגז והתלהבות ·
והאנשים כאלה הם רבי הגאוה והזדון ובוטעים במלכם
ובאלהיהם על הרוב ובלתי משתעבדי' אל הענוה והכניעה
· והנה נתבאר זה מענין גלית ׃ שעם היותו נער בטח
באלהיו לנקום נקמת חרפת מערכו' ישראל אשר חירף ושם
נפשו בכפו · כי טבע הירא אל ה' ההחלטיי · הוא להיות
בלתי ירא מזולתו וכאומרו הוא ה' לי לא אירא מה יעשה לי
אדם · ה' לי בעוזרי וגומר · וכן מענין המערה כשנכנס
שאול בה והסיתוהו אנשיו להרגו · וכבר נתפתה אליהם דוד

והתחיל לעמותו · והוא אומרו ויקם דוד ויכרות את כנף
המעיל אשר לשאול בלט · ויהי אחרי כן ויך לבב דוד אותו
על אשר קרע את כנף אשר לשאול · ויאמר לאנשיו חלילה
מה' אם אעשה את הדבר הזה לאדוני למשיח ה' הנה שנתן
שבת המנעו מזה עם היותו להוט כדבר למה שהיה משיח
ה' כלומר שנמשח בשמן המשחה במצותו יתברך והיה מרד
ביראה אלהית להמית מי שבחר בו ה' · והכריח יצרו מפני
יראתו יתברך · וחזר ושנה כדבר הזה פעם שנית כאשר
לקח החנית והצפחת מראשותיו של שאול עם היותו מוסת
ומודח מאנשי להכותו · ואמר גם אז חלילה לי מה' משלוח
ידי במשיח ה' · וכן במה שהרג אל העמלקי אשר בשרהו
בשהמית אל שאול ועם היות שסידר דבריו באומרו שאחזהו
השכן וכי שאול ביקש ממנו שימיתהו להקל מאיבי פרק
המיתה עם כל זה לא קבל התנצלותו · ולא שמח
בבשורה ההיא עם היותו בורח תמיד מלפניו ומצפה אל
המלוכ' · והרג את המבשר מפני ששלח ידו במשיח ה' · ויקונן
עליו ודאג על מיתתו · וכן ממה שצוה להרוג את האנשים
שהמיתו את איש בושת בן שאול אויבו המולך על ישר' ובאו
אליו כמבשרים טוב בעיניו ואין ספק שההריגה ההיא היתה
בסבה למולכו על ישראל תכף · וכן ממה שנתפעל הפלא
ופלא על מות אבנר ועוברו חק המלוכה ללכת אחרי המטה
ולבלתי אכול לחם ביום ההוא בקוננו אותו · מה שישר כל זה
בעיני העם · וידעו כי לא היה מהמלך להרוג את אבנר ·
שמורה שכל הפעלות דוד במות אבנר היה לבלתי יחשדו בו
שהוא שיבב להרגו כדי שימלוך יותר בנקל על ישראל הפך
היראה אלהית · וכן ממה שנתיעץ דוד עם שריו ימי' מעטי'
אחרי מולכו לקחת את ארון האלהים אל המקו' אשר הכין לו ·
ונתן שבת זה כי לא דרשנוהו בימי שאול · ואתה יודע שעוכם
היראה אלהית הוא במקדשו וכאומרו את מקדשי תיראו ·
הורה היות זה התכלית לדוד בכל מעשיו · ובפרט בבואו
לפני הארון מרקד ומשחק עד שביזה אותו מיכל אשתו ·
ואמרה לו מה נכבד היום וגומ' · וראה דבריו אשר השיב לה ·
לפני ה' אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו וגומר ונקלותי עוד
מזאת והייתי שפל בעיני ועם האמהות אשר אמרת עמם
אכבדה · וכן ממה שנתעורר אחרי הביאו את הארון לבנות
לו בית באומרו לנתן ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון
האלהים יושב בתוך היריעה · חשש אל היראה אלהית · ואל
היותו בלתי נכנע כפי הראוי אחרי היותו יושב בבית ארזים
וגו' ועם כי נמנע מזה · מפני כן לא הניח מהכין כל הצריך
לבנין הבית · וכורתו ומוכאיו · והמשוררים כנזכר בדברי
הימים המורה השתעשעו בהכנות ההם ורוב שמחתו בם ·
וכן מענין שמעי בן גרא בקללו אותו והיותו שותק ושותק
ומצדיק את הדין עליו באומרו ה' אמר קלל את דוד · ואמר
ליואב ואבישי המסיתי' אותו להרגו מה לי ולכם בני צרויה ·
ומחל לו על קללתו זאת גם אחרי שובו בשלום · וזו הורא'
עצומה על יראתו הנפלאה שעם היותו מלך ואכזרי וכעסן
מצד טבעו שיסבול שיקולל ויסוקל באבני' מיד פחות ונבזה
ויש לאל ידו להורגו · וכן בנסכו את המים אשר שאף באומרו
מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער · ואמר חלילה
לי מה' מעשות זאת וגומ' כלו מהיראה אשר תאות לו יתברך
להיותו בלתי נערך כ"כ שלשבת כוספו את' המים ישתכנו
האנשים ההם עליהם · וכן ממה שבחר במגפה כשהושמה
לפניו הבחירה לבחור באחד משלש · אם ברעב ואם
במלחמה מהאויבי' ואם בדבר ג' ימים ולא רצה לבחור בשתים

מהם לב׳ סבות · האחד הנגלית והמפורסמת בפסוק · להיותה הברה השלישית ביד האלוה יתברך וכאומרו נפלה נא ביד ה׳ כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה · והב׳ מפני שמהשתים ברות לא היה מגיע אליו נזק · כי עם שיתחזק הרעב בארץ לא יוסב מזה שום נזק אל המלך העשיר : גם במלחמה יוכל להמלט באחת מהערים הבצורות · מה שלא יוכל להנצל מן הדבר · וכן ממה שהתודה על חטאו ושאל מהמלאך שיחול העונש עליו ולא על זולתו · וכאומרו הנה אנכי חטאתי וגומר ואלה הצאן מה עשו תהי נא ידך בי ובבית אבי · והכלל העולה מאלה הפעולות היות היראה אלהית תקועה בלבו של דוד תכלית השקיעה · ועם היותו חוטא לפעמים היה זה מצד מזגו ורוב הכנתו אל הדבר אבל תכף היה שב כאיש אשר יעור משכרתו והיה מתודה על החטא ומתחרט באופן שהעבירות ההם היו נחשבות אליו לזכיות · ומה נחפש עוד אחרי פעולותיו וכל הספר הלז מתהילים מלא מהתבודדותו בתפלותיו וקומו בחצות לילה והיותו נשבר ונדכה · ובכלל היותו שלם ביראה אלהית אשר היא האושר האחרון ובפרט אל המלך · ועל כן הגיעהו השכר התלוי בזה להיות לו ולזרעו אחריו המלוכה לנצח · ולא די שמחל לו האל על חטאתיו · אבל נחשבו לו כזכיות מפני שהוסיפו ביראתו אל יתברך כנזכר · ועמד זכותו זה לבניו אחריו ועם שסרו מהר מאחרי ה׳ העבירם מהמלכות מכל וכל · והנה נתפרסם שסבר נצחיות מלכות בית דוד היה לסבת יראתו יתעלה · כי תכף אחרי שנתעורר לבנות בית לו יתברך ואמר לנתן הנה אנכי יושב בבית ארזים וגו׳ אשר כלל מה שכלל בדבריו אלה מהכניעה אליו יתברך · נתרצה האל אליו ויעד אותו בחסד ההוא המופלגי וכאומרו לך ואמרת לעבדי לדוד וגו׳ ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם · וכאשר בא דוד וישב לפני האל להחזיק לו טובתו על היעוד הנזכר חזר והראה כניעתו הגדולה · באומרו מי אנכי ה׳ אלהים ומי ביתי כי הביאותני עד הלום · ותקטן עוד זאת בעיניך ה׳ אלהים ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק וזאת תורת האדם ה׳ אלהים רצה כי מה הוא לזכ[illegible] אל המלכות הקיים והאריך אשר אריכותו הוא השכר הראוי למי שהגיע להקרא אדם · כלומר שהשיג תכליתו אשר בעבורו נברא שהוא היראה אלהית · על דרך כי זה כל האדם · וזהו אומרו בדבר הזה וראיתני כתור האדם המעלה · כלומר שהשגחת בי בהשגחה יתרה כתורת האדם שהוא הראוי למעלה · על דרך כי מכבדי אכבד שהרצון הנכנעים אלי שבן אמר ובוזי יקלו · ועוד גילה רוב ענותנותו בסוף הענין כשהתפלל לאל שיאמן דברו הטוב אשר דבר לו מאריכו׳ מלכותו באומרו ויגדל שמך עד עולם וגומר ובית עבדך דוד יהיה נכון לפניך כי אתה ה׳ צבאות אלהי ישראל גלית את אזן עבדך לאמר בית אבנה לך על כן מצא עבדך את לבו להתפלל אליך את התפלה הזאת · ירצה כי אין לתפשו היותו דורש במו הגאוה הנפלאה ההיא ממנו יתברך שיהיה מלכותו עדי עד · וזה כי לולי שהאל נתעורר מעצמו על החסד ההוא הנה הוא לא היה מוצא את לבו מסכים על תפלה כזאת להיותה מגונה בתכלית · ולהיות כי הגאוה מיוחסת אל הלב וכאומרו ורם לבבך · וגם הענוה והכניעה וכאומרו לב נשבר ונדכה · על כן יחס הדבר הזה אל לבו שאף אם היה גומר בדעתו לשאול ממנו יתברך דבר כזה · לא היה מוצא את לבו נכון בשאלה להיותו לב נשבר ונדכה ובלתי דורש גדולות כאלה · הנה שרוב כניעת דוד סבב השגת החסד הגדול ההוא מאורך ימי מלכותו ובניו לנצח כי כן ימשך אל היראה אלהית · אשר עם זה יותר הקושי למה מחל האל בנקלה עונות דוד וזיכהו אל המלכות נצחי ·

ואמנם ענין שאול שעם היותו צדיק גמור חטא ביראה האלהית · היינו במין השני ממנה שלא זכר התראת שמואל אך יראו את ה׳ וגו׳ ואם הרע תרעו גם אתם גם מלככם תספו · נתפרסם זה ראשונה מהעולה שהעלה בטרם בוא שמואל מפני שנתאחר מעט מהמועד שאמר לו לבוא אליו · והיה זה כמעט כענין עוזיהו שנכנס להקטיר הקטורת ונאמ׳ לו צא מן המקדש כי מעלת · והנה הודה זה שאול בעצמו במה שהשיב לשמואל בשאלה לנגדו מה עשית ועניהו כי ראיתי כי נפץ העם מעלי וגו׳ ואתאפק ואעלה העולה · ופי׳ ואתאפק ואתחזק שנתאמץ בלבו וגאוה והעזות · וזהו שהשיבו שמואל נסכלת ולא שמרת את מצות ה׳ אלהיך אשר צוך כי עתה הכין ה׳ את ממלכתך על ישראל · רצה באומרו נסכלת על דרך אומרו הכתוב כי נבערו הרועים ואותי לא השכילו · ואומרו כי אויל עמי וגו׳ בנים סכלים המה ואמרו יראת ה׳ ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים בזו · ואומרו ברשע אשר אין פחד אלהים לנגד עיניו חדל להשכיל · ורצה במה שאמר ולא שמרת את מצות ה׳ אלהיך אשר צוך · מש״שבעת ימים תוחיל עד בואי · או יחזור למה שצוהו על היראה אלהית במעמד ישראל באמרו אך יראו את ה׳ ולכן ענשו תכף באומרו ועתה ממלכתך לא תקום בקש ה׳ לו איש כלבבו · רצה באומרו כלבבו · ע״ד ונתתי להם רועים כלבבי ורעו דעה והשכל · והדעה וההשכל כמו שידעת במה שקדם הם היראה אלהית והנה זה כן מפני שהוא ית׳ צוה בתורתו בשימת המלך למען ילמד ליראה את ה׳ · ומפני שהכיר שמואל בפעל הזה גאותו הגדולה וכי לא היה זה עון נדרש מהיכר כעון דוד · על כן גזר אומר שלא תקום ממלכתו להיות שהארכת המלכות נמשכת אחרי היראה · והנהפך מהנהפך · האמנם מפני שהיה החטא הראשון שחטא שאול ביראה אלהית לא ניחם ה׳ מהיותו מלך ולא דיבר מאומה עד ששנ׳ באולתו זאת עוד פעם שנית במלחמת עמלק שנצטוה בה ביחוד והחרמת את כל אשר לו והוא לא כן עשה אבל חמל על אגג ועל מיטב הצאן · והנה ראוי שלא יעלם ממנו מה שהיה בדבר הזה עד סוף כל הענין מהעזות בפנים שונים לשאול · הנה ראשונה ששאול חמל על אגג להיותו מחק המלכים לבלתי יהרגום במלחמה והעונש יחשב לו לפחיתות גדול · וחמל על המקנה להיותו רב התועלת והנה חשם לכבודו ולתועלתו יותר מאשר חשם אל היראה אלהית ולא הספיק לו החטא · כי לא העריך עצמו כחוטא להיות ששמר עיקר המצוה ללכת ללחום עם עמלק וכאלו אין בדקדוקיה ופרטיה ענין אשר חטא וזהו שהקדים אל שמואל בבואו לפניו הקימותי את דבר ה׳ · וכאשר תפשו שמואל שאין קיום המצוה בכללותה כי אם בכל פרטיה באומרו ומה קול הצאן הזה באזני · בקש התנצלות לפרט הזה שהעם עשה זה · ולתכלית טוב לזבוח לה׳ והורה בזה הכנעו אל העם יותר ממה שנכנע לצווי האלהי · שצוהו בהפך · ואז תפשו שמואל לזה ההתנצלו׳ הפרטי שהוא ראש שבטי ישרא׳ ולא היה ראוי להקטין את עצמו לפניה׳ במה שנצטוה מהא׳ והוא אומרו הלא אם קטון אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה · ומפני

שעדיין

שעדיין כשארה קיימת תשובת שאול שקיום המצוה תקרא בכללותה · חזר עוד אל הטענה ההיא באומרו אשר שמעתי בקול ה' ואלך בדרך אשר שלחני ה' ואבא הבאתי מהעם הראשי' שבהם שהוא אגג וגם העם הביאו ראשי' החרם לזבוח לה' · רצה כי אגג להיו' מלך עמלק לא היה ראוי להורגו ועל כן הביאו · וזהו שאמ' הנה והביא את אגג מלך עמלק הזכירו בשם מלך מה שלא אמר כן בראשונה כי אם ויחמול שאול והעם על אגג ובענין השלל אמ' שהוא לא נטה אליו אבל העם לקח ממנו הראשית לתכלי' טוב לזבוח לה' · ואם כן לא הניחו מלקיי' המצוה כי אם בב' פרטי' מפני מה שיש בהם תכליתיות ראויי הדרישה · וכאשר ראה שמואל היותו מתעקש במריו ובלתי מודה בחטאו · חזר ואמר לו שהוא טועה בדבר · כי שומע בקול ה' ולעשו' פרטי ציוויו הוא יות' טוב מאותו התכלית הנאות מהזביח' לה' ולא הסיב לענין אגג כי הוא יותר מגונה לבלתי היות בו כבוד אלהים בשום צד כענין הקרבנות · ואז הודיעו שענין המרה את פי ה' הוא כמו הקוסם קסמי' שהוא מין ממיני ע"ז · אבל שמפציר במרי ההוא הוא כמו האון עם התרפים · שהוא ממיני הע"ז הדומה לקסם ואון הוא היות האדם כופר וכענין און יחשוב על משכבו ואיש און מחשבותיו · ועל כן צירף האון עם התרפים למי שמפציר במריו שהוא מדרגה יותר גדולה מהמרי פשוט · כיחס האון עם התרפים · עם הקסם לבדו · ואמ' לו זה על מה שהפציר שאול בהתנצלותו שלא מרה את פי ה' אחרי שקיים כללו' ציוויו · ועל כן גזר עליו וימאסך ה' ממלך · ועם כי הוכרח מפני זה להתודות במרי הביא בוידויו דברי' מהתנצלות הראשון באומרו כי יראתי את העם · ובקש משמואל ב' דברים · הא' שיכופר לו עונו · והב' שישוב עמו להשתחוות לה' · ואמר אומרו ועתה שא נא חטאתי ושוב עמי · וענהו שמואל שאין לו תקוה להיות החטא ההוא בענין היראה אלהית אשר הי' מתנאי המלך ועל כן אין לו כפר' זה לא ישוב עמו וזהו אומרו לא אשוב עמך כי מאסת את דבר ה' וימאסך ה' מהיות מלך · ומפני שהרגיש שאול שטעה בוידויו במה שהכניס בו דברי' · חזר להתודות שני' חטאתי לבד · ומפני שהרגיש שאין תקוה לכפרת חטאתו · נסתפק בבקשתו השנית שישוב עמו להשתחוו' לה' · וזה מפני שלא יגונ' בעיני העם אשר ברגליו · וזהו אומרו חטאתי עת' כבדני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל ושוב עמי והשתחויתי לה' · ולא ביקש שישא את חטאתו כי נתיאש ממנו · הנה שחטא שאול מאד בגאוה עם היות שלא היה זה · בלכת בדרכים אשר לא טובים חלילה · ולהיות הענוה והיראה אלהית מהיותר הכרחי למלך נדחה מהמלכות ונתפרסם עוד זה במה שאחר בפעמים שונים להמית את דוד עם היותו נקי וזה לחשוש על כבוד מלכותו · וכאומרו ליהונתן כי בוחר אתה לבן ישי לבושתך ובושת ערות אמך · הורה שהכבוד והגאו' לבלתי הפסק המלכו' ממנו היה מכריחו אל הפעל ההוא עם היותו כל כך מגונה · וכן מהריגתו לנוב עיר הכהנים עבדי ה' ולא ירא אלהים לשלוח ידו בעבדיו כמו שירא דוד מנגוע בו להיותו משיח ה' · וזהו שהזכיר הכתוב וימת ביום ההוא שמוני' וחמש' איש נושאי אפוד בד המחזיקים את שם ה' בלבם באורים ותומים · וכן מענין הקסם שעם היותו מין ממיני עבודה זרה אשר הוזהרנו עליו בתכלית ההרחקה היה עוד בזה מהגאוה והעזות אשר לא ישוער · וזה כי להיות שרצה לדעת מה ענינו במלחמה ולא ענהו ה' בכל מיני אופני ידיע' העתידות אם באורים אם בנביאי' אם בחלומות הסכים על כל פני פני' להשיב תבוקשו · אף כי לא היה האל רוצה שידעהו והוא גאוה נפלאה · ועל כן בחר הקסם ההוא עם היותו שנוי אליו כי הוא בערו מן הארץ וזהו אומרו בד"ה וימת שאול במעלו אשר מעל על דבר ה' אשר לא שמר · וגם לשאול באוב לדרוש ולא דרש בה' וימיתהו ויסב המלוכה לבן ישי · הנה שהסרת המלכות משאול היה לסבה ראויה מפני שחטא ביראה אלהית ההכרחית אל המלך והותרה הקושיא מכל וכל · ומזה יתבאר פירוש המאמר אלמלא אתה שאול והוא דוד הייתי דוחה כמה דוד מפניו ירצה כי מפני שהיה שאול צדיק גמור · אבל נטה לסבת זה אל הגאוה מהמין הב' כפי הטבע האנושי ולא חטא אל פרטי הציווים האלהיים · ודוד להיות טבעו אל העבירות הוצרך להכנע אל היראה אלהית הפלא ופלא בענין הבעל תשוב' האמיתי · על כן היה שנדחה שאול מפני דוד · שאם היה בהפך ששאול עם היותו צדיק גמור היה דוד כלו' שהיה בו יראתו וכניעתו אל כבוד ה' מפני היותו בעל תשובה · או שדוד עם היותו בעל עבירות היה לו מהגאוה של שאול למה שהיה צדיק גמור אין ספק שהיה הא' דוחה כמה דוד מפניו · והכוונה שלא היו פעולות שאול במה שהם כ"כ מגונות כמו הפעולו' של דוד אבל הא' הביט אל היראה אלהית שהוא העיקר · לכן דחה את שאול מפניו ונתן לו המלכו' ברית מלח ·

ההקדמה

השישית הנה יתואר בכתוב המשיג השלימו' הזה האחרון בשמו' מתחלפים בשמו ירא ועניו ונשבר ונדכה והם המורים הורא' עצמיות על עצמות היראה ומהם חכם ונבון יודע ומשכיל · וכאומרו והמשכילים יזהירו · הן יראת ה' היא חכמה · והטעם להיות הירא מבחין תמיד היותו לפני ה' וכמו שקד' · ומהם חסיד וישר וצדיק וטוב ותמים וכאומרו רננו צדיקים בה' וסבת זה להיות שהפעולו' הנמשכות מהיראה אלהית הם חסד משפט וצדקה כי הם דרכי ה' וכן זולתם מהשמות ירובו מרובות אלה · וככה יתואר הבלתי ירא בשמות ותארים מתחלפים · כמו אויל סכל בער ואיש און · וכאומרו כי אויל עמי כי בערו הרועים בנים סכלים המה · און יחשוב · וזה להיותו חדל להשכיל היותו לפני ה' המואס הפעולותיו · ומהדומ' לזה גם בן נבל וכאומרו אמר נבל בלבו אין אלהים · וכן עם נבל ולא חכם והוא להיותו שוכח ומתנכר אל הטובות שקבל מהאל · ומהם רשע ורע חוטא הפכפך ולץ ומעול וחומץ והוא להיותו פועל הפך הפעולות הנמשכות מהיראה אלהית · ומהם גאה ועז ורם וגבוה ורחב לב וזד ויהיר ולץ הם מתאריו היותר עצמיים להיותם מורים על עצמות הגאוה והיותו בלתי מחשיב בלתו ומאלה האחרוני' בליעל וכאומרו יצאו אנשי' בני בליעל בעיר הנדחת להיותם פורקים מעליהם יראת ה' · וכן כשבע בן בכרי מפני שאמר אין לנו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי ופרק מעליו יראתו נקרא איש בליעל · ופירוש המלה הזאת הוא האיש החושב בלי היות עליו על שררה לומר עליון כמו אל השמים מעל ·

ואחר

הדברי' האלה מהקדמות הנזכרו' ראוי לבאר הפרשה אחרי שאנתחה לנתחיה · כי זה ממה שיוסיף יותר אל הפרישה האמיתית · ואומר שראשונה תתחלק להקדמה ולדרוש · והנה ההקדמה היא ואלה דברי דוד וגומר נאום וגומר רוח ה' דבר וגומר אמר אלהי ישראל וגו' · והדרוש מתחיל מושל באדם צדיק עד סוף הפרשה · והנה ההקדמה תתחלק עוד לג' חלקים קטנים · ראשונה בתארי דוד המדבר הדברים האלה · והוא אומרו הפסוק נאום דוד בן ישי · והב' לספר האופן שהגיענו לו אלה הדברים מהאל רצונו

אם שמעם ממנו על ידי אמצעי׳או הוא בעצמו ובאיזה מין מהנבואה · והוא אומרו רוח ה׳דיבר בי והוא הפסוק הב׳ · והג׳ מה הם הדברים׃והוא אומרו אמר אלהי ישר׳ לי דבר צור ישר׳ ואמנם הדרוש יחלק גם כן לב׳חלקים · האחד בצדיק הירא׳ · תחלתו מושל באדם צדיק וגומר עד ובליעל · והחלק השני בבליעל הנזה והענו׳ תחלתו ובליעל עד סוף הפרש׳ · והחלק הא׳מהדרוש אשר הזכרנו יתחלק עוד גם הוא לשני חלקים האחד בענין כל ירא ומה שיגיעהו לו׳מהשכר על זה והוא עד כי לא כן ביתי עם אל · והשני ענין יראתו של דוד ואיך הגיע לו מהנ׳שכר יותר מופלג מהקבוע לשאר היראים שזה אין ספק שהיה לסבת היות יראתו יותר מופלגת גם כן משאר היראים · וזה החלק יתחיל מלא כן ביתי עם אל עד ובליעל · ואלה דברי דוד וגומר הנה תתחיל בויו העטוף ואמר שהם דבריו האחרוני׳ · להיותם כמו שאמרנו סוף דבר בספר תהילים · ויהיו אלה האחרונים בערך כל המזמורים שהם הראשונים · והנה תאר דוד את עצמו בתארים האלה המעולים כל כך הפך מה שנהג בו כל ימיו לקרוא את עצמו תולע׳ולא איש הסבה מבוארת עם מה שקדם · להיות ענין הדברים האלה לשבח היראה אלהית ולגנות ההפך · ומפני שהעני כשהוא עני ונכנע לא יאמן לו כשישבח העוני והכניעה להיותו מוכרח בה על כן רצה להקדי׳ הוא ע״ה כי הוא בתכלית הרוממות מהטובות הזמניות · גם מהטובות הרוחניות · ועם כל זה נטה את תכלי׳הירא׳ והכניעה להיותה משובחת מצד עצמ׳ לא מצד הכרח כי אדרבא לא קם כמוהו במעלה · ועל כן קודם דבריו אמר שזהו נאום מי שהוא גבר · כלומר איש גדול כח · כי הפרש גדול יש בין שם אדם המורה על השפלות · ובין שם גבר שהוא לשון גבורה · והוא מבואר שהי׳ זה בדוד כי בנערותו שסע הארי והדוב וכן גלית ושאר המלחמות · עוד אמר שהוקם על ירבה שוולת מה שנתעלה מצד טבעו שהוא המין האחד מהמעלות · עוד נתעלה בשררה והמינוי שהוקם על · כיון עליו השלום את המלכות גם אל ההשתעבד אליו כל סביביו · ואלה הם ב׳מיני טובות זמניות · וכנגדם הזכיר ב׳מיני טובות אחרים רוחניים · והוא אומרו משיח אלהי יעקב ונעי׳זמירות וגו׳ירצה כי להיות שהאל בחר לחבלו מבין שאר העמי׳האומה ישרא׳ · והיה התחברותו עמהם והנהגתו אותם בלתי אפשר אם לא על ידי אמצעי · והאמצעי הזה צריך שיהיה ענינו בב׳ דברים · האחד שמה שירצה האל להשפיע מהנהגתו אל אומתו יהיה על ידו הן במלחמות הן בשאר הדברים הצריכים לעבודתו · והב׳ש מה שתרצה האומה מהאל המנהיג שלה רצו׳ במה שיצטרך לה מהצריכים ההכרחיים · אשר לא יצוייר זה אם לא שיהיה בדרך תפלה יהיה על ידו · הלא תראה שבמשה רבינו עליו השלום היו נמצאים אלה הב׳ דברים שהוא היה מביא הדברים שהיה רוצה האל מהאומה · והוא היה מוליך גם כן הדברים שהיו רוצים בני האומה מהאל · ואלה השני׳בעצמם נמצאו בדוד · אם האחד שהאל בחר בו להיות הוא הנגיד על עמו והוא אומרו משיח אלהי יעקב · והב׳ שהעם האלהי בחרו בזמירותיו ובאופני תהילותיו מפני שנעמו מאד להם כדי להלל ולומר בהם את הש״י ית׳ בבית מקדשו בעת הקרבת הקרבנות הבאים להכין האומה לקבל השפע האלהי · וזהו אומרו ונעים זמירות ישראל · הת׳ שהזמירות אל הש״י ממה שיחוייב את האומ׳ובאומרו הודו לה׳שירו לו זמרו לו זרע אברה׳ עבדו · וכן כי טוב זמרה אלהינו וכן זמרו לשמו כי נעים כי יעקב בחר לו יה וזולתם · רוח ה׳דבר וגו׳ רוצה לומר שעם

היות כי דברים הרבה באו אליו מהאל עי׳ נתן הנביא · וגם בענין הזה בעצמו מאריכות מלכותו · וכאומרו ככל הדברים האלה וככל החיזיון הזה דיבר נתן אל דוד · הנה הדברים האלה הכתובים פה הגיעו אליו על ידי רוח הקדש בזולת אמצעי שהוא מין ממיני הנבואה · ומה שא׳ומלתו על לשוני · ר״ל כי לפעמים הנבואה היתה באה אל הנביא דרך כלל אבל המלות בעצמם היו הנביאי׳ מחדשים אותם ולזה ייוחדו דברי הנביאי׳קצת׳על קצתם בשבח ובמעלה כפי מעלתם בצחות הדיבור · כי ישעיה׳שהיה בן כרך היו דבריו הלציים ומתוקים מה שאין כן ביחזקאל שהיה בן כפר · ועל כן אמר המשורר שלא די כי רוח ה׳דבר בו עצמות הדברים האלה · אבל מלתו שרוצ׳לומר דברי הש״י ומלותיו היו גם כן על לשוני · והטע׳שלא הוסיף ולא גרע ולא שינה עליה׳כלל והדבר שמם אלהים כפיו אותם דבר · וכל זה למען יהיו יותר נחשבים אמר אלהי וגו׳יען כי רוצה לדבר בשאר היראים · ובעצמו · לכן רמז לשאר היראים באומרו אמר אלהי יש׳ · ורמז אל עצמו באומרו לי דבר צור יש׳ · מושל באדם וגו׳ כנגד שאר היראים אמר כי מי שהוא ראוי שימשול על האדם וימלוך · הם ב׳ כתות הצדיק ומי שים לו יראת אלהים · והכונ׳כי כמו שנתבאר בהקדמתנ׳ הירא את ה׳ הוא אשר השיג והאושר האחרון · והפעולות הנמשכות אל היראה הם חסד משפט וצדקה · והוא כאלו תאמר שהאושר הזה יש בו עיון ומעשה · והעיון הוא היראה · והמעשה הוא פעולת החסד צדקה ומשפט · ועל כן הזכיר פה אלה הב׳ תארים · אם האיש שים בו יראת אלהים ואם הצדיק והוא העושה פעולות היראה · ומפני שהמלך המולך ראוי להיות ירא · וכאשר יתמיד בו יתמך מלכותו · החליט הנה הגזרה משמו יתברך שהמושל שהוא המולך ראוי שיהיה צדיק וראוי שיהיה בעלת יראת אלהים · ורמז אל אשר אמרה התורה למען ילמד ליראה את ה׳ למען יאריך ימים על ממלכתו · וכאור בקר וגו׳ ירצה כי לא לבד ימשול וימלוך הירא והצדיק · אבל עוד יצליח בממשלתו הרבה תמיד ויאריך בה כמו האור שהולך ומתחזק וכמו הצמח שהולך וגדל · ויען שהיר׳ים בו ב׳דברים כמו שאמרנו · הא׳ ההכנעה · והב׳פעולת הצדק הנמשכת אחריה · לכן הביא ב׳משלים כל א׳וא׳מיוחד לא׳ מהב׳תארים הקודמים · המשל הא׳הוא אומרו וכאור בוקר וזה מיוחד ליראת אלהים הסמוך אליה והמשל הב׳ הוא אומרו מנוגה וממטר דשא מארץ והוא מיוחד לצדיק שזכר ראשונה · וכוונת המשלים הוא זה אם האחד הוא שהאור המתחיל בבקר הולך בהדרגה עד חצות היום ומתגדל שעה אחר שעה · אבל יוכר זה כשהבקר בלתי מכוסה בעננים · מפני שכאשר יהיה היום מעונן לא יראה השמש שהוא הזורח האור כי העננים יכסוהו ולא תתחלף שעת חצי היום בחוזק האור משע׳הבקר הקודמת · וזה מפורסם · והנמשל בזה שהירא אלהי׳יתחזק תמיד בממשלתו ויעלה בה מעלה מעלה כמו האור · הת׳אומרו שלמה ע״ה וארח צדיקי׳כאור נוגה הולך ואור עד חצות היום · ואל זה כיון גם כן הכתו׳במה שאמ׳ וכאור בקר וגו׳והטעם המושל באדם הוא מי שים לו יראת אלהים · ועוד אני אומ׳לך שהממשלה הזאת תהי׳הולכת וגדלה כאור הבקר שזורח אותה השמש · ולא כל בקר אבל הבקר שהיא לא עבות · והמשל הב׳הוא שהדשא כמו שידעת כדי שיצמח ויצליח בצמיחה ההיא צריך שיקדם לו המטר ולא כל כך שישחוף את השדה · ושיצטרף עמה גם כן החום מהשמש · וזה כי הצמיחה והגידול הלא הוא בחום ולחות · וכאשר יהיו באופן

באות

כאות · שלא יופלג כאחד מהם מחבירו · יגדל הדשא ויצמיח מאד מדרגה אחר מדרגה · וזה הרצון במה שאמר מנוגה וממטר דשא מארץ שרוצ׳ לומר הדשא מהארץ הנעשה מנוגה וממטר · שהוא דשא מעולה מזולתו ויצליח יותר מאין ספק · והנה הויו והכף מוכאור בקר שקדם מוסף עצמו ואחר עמו וכאלו יאמר וכאור בקר וגומר וכדשא מארץ מנוגה וממטר · ואם ידעת מענין ההלצה ושיעורה לא תצריך זה לדוחק · האמנם הפסוק מדוייק יפה מבלי שיחסר לו לא הסידור ולא מלה מהמלות ההכרחיות · וכונת הנמשל הב׳ הוא שהצדיק המושל בממשלתו יתחזק ויתעלה מדרגה אחר מדרגה כמו הדשא · הלא תראה אומרו הכתוב במלך הצדיק ירד כמטר על גז יפרח בימיו צדיק · ומפני שיחס היראה אלהית אל פעולת הצדק הוא כיחס האור אל הדשא · רוצה לומר כי הא׳ הוא במדרגת הפועל והמשפי׳ · והאחר הוא נמשך אחריו · על כן המשיל ב׳ המשלים האלה לב׳ הנמשלים הנזכרי׳ והם מתכונים ומתיחסים מאד · ושיעור ב׳ הפסוקים האלה הוא · המושל באד׳ הוא הצדיק · והמושל גם כן בו הוא הבעל יראת אלהים · והממשלה הזאת לא תעמוד תמיד באופן אחד · אבל תתחזק כמו האו׳ מהבקר שזורח אות׳ השמש כשהו׳ בקר בלתי מעובה בעננ׳ · וכמו מה שיולד מנוגה וממטר שהוא הדשא מהארץ · וזהו סוף הסבר המגיע לכל מלך כשהוא ירא אלהים ·

רוצה לומר שיאריך על ממלכתו ויתעכב בו תמיד וזה שב אל מה שאמר ראשונה אמר אלהי ישראל · כי לא כן ביתי וגומ׳ רוצ׳ לומר שעם היות שהסבר הקבוע לכל ירא אלהים וצדיק הוא שימשול ויתעלה תמיד בממשלתו אשר הוא דבר נפלא וכמו מה שקדם · הנה ביתו כלומר ענין מלכותו וכאומרו ובית נאמן ויעש לך ה׳ אינינ׳ בכמו זה האופן מהסבר עם האל יתברך · אבל יותר מופלג ויתחלף שכרו של דוד משאר היראים והצדיקי׳ בב׳ דברים הא׳ שלא יצטרך שתתעלה ממשלתו ותצליח יום יום בהדרגה · אבל תכף שמשל עלה במדרגה היותר עליונה מהממשלה · והב׳ כי שאר הממשלות מהיראי׳ הם עומדו׳ בהם ובזרעם אחריה׳ כל עוד שהם מידים גם הם ביראה · ואם אין יוסרו מהממשלה · וכל זה צודק בב׳ המשלים שהביא בהם אם האור שהיא הולכת ומתגדלת ואינינה בתחלתה כמו שהיא בחצי היום וכן כשנוטה השמש אחר חצי היום תתמע׳ גם היא ותתקטן · וככה גם כן ענין הדשא כי הוא קטן בתחלתו והולך ומתגדל · ואחר כך ימולל ויבש · ובכמו זה האופן הוא ענין הצדיקים וכאשר אמרנו · אבל ענינו של דוד הוא בהפך מזה בב׳ הדברים ·

כי תכף שמשל היתה ממשלתו נפלא׳ · ולא התחיל הוא בה · ונשתלם אח״כ בה בנו הבא אחריו בדרך כל הארץ · אדרבא הוא נלחם כל המלחמות המצטרכות וכבש כל מה שהיה לו לכבוש באופן שכאשר בא שלמ׳ לא הוצרך לעשות שום מלחמה והיה נח ושקט בתכלית · וזהו הענין הא׳ והענין הב׳ הוא שניתן לו המלכות נצחי · ועם שיחטאו בניו או בני בניו עד סוף העולם לא יוסר המלכות ממנו וכאומרו ופקדתי בשבט פשעם וגומר וחסדי לא אסיר מעמו · ועל אלה הב׳ ענינים אמר כי לא כן ביתי עם אל כמו הצדיקים שזכרתי · אבל יותר מעולה הוא שכרי · ונתן הסבה לזה באומרו כי ברית עולם שם לי ערוכה בכל ושמורה · שרוצה לומר כי ברית נצחי שם לבית הזה · והברית הזה היא ערוכה בכל כלומר מתוקנ׳ בכל הצריך מהממשלה · שלא היתה תחלתה מעט ואח״כ הרבה כענין הצדיק · וזהו הענין האחד · ועוד שהיא שמורה · שרוצה לומר באופן שהיא ערוכה בכל המצטרך ·

ככה תהיה שמורה לעתיד מבלי שתחסר ותגרע כלל והוא הענין השני · ומפני שב׳ אלה הענינים צודקים בכל אחד מהב׳ משלים הקודמים אם מהאור ואם מהדשא · אמר מה שאמר עתה כנגד האור · והבחן מלותיו שהם צודקות באור הנזכר באומרו ערוכה בכל ושמורה · כאשר ביאר במזמור המיוחד על הדרוש הזה באומרו ערכתי נר למשיחי והוא ענין ערוכה · ובמזמור אחר אמר לעולם אשמור לו חסדי וגו׳ כירח יכון עולם וגומר וכן כסאו כשמש נגדי וגו׳ והוא ענין שמורה ושניהם מאירים באור · וכנגד המשל השני אמר כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יצמיח · נתן גם כן סבה למה אין ביתו עם אל כשאר הצדיקים בענין הדשא · באומרו כי כל ישעי וכל חפצי הוא השגת המשל׳ והתמדת׳ בה · וזהו כופלו באומרו ישעי וחפץ הנה הם באופן שאינם מצמיחים מדרגה אחר מדרגה כמו הדשא שהוזכר בצדיקים · והכונה שתכף במושלו השיג המעלה העליונ׳ בה ולא הוצרך לצמוח בימי בנו · ואתה רואה שתאר הצמיחה צודק במשל השני מהדשא כמו שצודק תאר הערוכה באור · ושיעור הפסוקים כלם אמר אלהי ישראל שהצדיק והירא מושל באדם כמו האור והדשא הנפלאים וזהו הצודק בכל האדם ·

אבל לי דבר צור ישראל שרוצה לומר בעבור ביתי דיבור אחר מתחלף לראשון · והוא כי לא כן ביתי עם אל אם בענין האור מפני שברית עולם שם לביתי ערוכה בכל המצטרך ושמורה · ואם בענין הדשא כי כל ישעי וכל חפצי כי לא יצמיח אבל תכף תחול הצמיח׳ בביתי מכל וכל בפעם אחד ולא בהדרגה · והתבאר כי בהזכירו במזמור ההוא ענין ערכתי נר למשיחי הקדים לו קודם זה · שם אצמיח קרן לדוד · ולא אמר שם אצמיח ישע לדוד שהיה מקביל למה שאמר הנה כי לא יצמיח · אבל אמר קרן · שהנמשל מקרן הוא המלכו׳ המופלג והחזק כקרן החיות שבה׳ מנגחים לזולתם ומושלים בהם · והרצון שלא יצמיח לו ישועה מה ותלך ותתרבה אבל יצמיח לו קרן · וזהו גם כן מה שכוון באן · ובליעל כקוץ וגומר זהו תחלת החלק הב׳ מהדרוש שזכרנו המדבר בענין גאות שאול והעונש שהגיע לו מפני זה רוצה לומר שהוסר מהמלכות לגמרי · והבחן בנכבדות המשל הזה כי במקום שתיאר הצדיק היותו כדשא הצומח מנוגה וממטר · תיאר את הבליעל כמו קוץ להיותו מזיק ל׳ מי שיגע בו · וכן הוא הבליעל שחותם ומשחית לזולתו בגאותו ותהפוכותיו · ופירוש מונד לפי המפרשים מגזרת נצבו כמו נד · ולפי דעתי הוא מגזרת נע ונד ·

ורוצה לומר כי הקוץ כשיניחוהו במקומו בלתי מזיק · אבל כשינידוהו ויקחוהו אז יזיק לנוגע בו · וזהו באמרו כי לא ביד יקחו כלומר שכל קוץ וקוץ אינם נקחים ביד מפני נזקם · אבל האיש שרוצה ליגע בהם ימלא ברזל ועץ וחנית · כלומר שיגע בהם על ידי ברזל · ועוד ישים עץ ארוך בעץ החנית אל הברזל כדי שלא יגע בהם מקרוב · וענין אומרו באש שרוף ישרופו בשבת · רוצה לומר הקוץ שהוא מונד ממקומו יצטרך זה האופן מהתחבולה ליגע בו · כי באופן אחר הוא נמנע בלתי שיוזקו ממנו אבל מי שירצה להניחו במקומו מבלי שינידהו הוא מעצמו ישרף להיותו מוכן מאד לקבל השריפה מאיזה אש מועט יהיה או מרוצה שיגע בו · וכאומרו כי תצא אש ומצאה קוצים · ופירוש בשבת · רוצה לומר בשבתו במקום שהוא יושב בו מבלי שיונד מאומה · וכמה הוא נאות וצודק המשל הזה בענין שאול · וזהו כי הוא היה כקוץ לדוד שהיה מציק

אותו ורודף אחריו להורגו · ודוד עליו השלום לא רצה לשלוח
בו ידו וכאומרו מי שלח ידו במשיח ה׳ ונקה · והוא אומרו
הנה כי לא ביד יקחו · אבל הניח אותו במקומו שישרף
מעצמו וכן היה שהוא מעצמו נפל ביד האויבי׳ ונפסד לגמרי
הוא וכל זרעו מבלי השאר שריד ופליט כענין האם המכלה
ומפסיד כל הנשרף בו · והכונה שהוסרו מהמלכות ומתו
כלם · ונשארה המעלה לדוד ולזרעו עד עולם להיותו
ירא אלהים וצדיק אשר זהו התנאי ההכרחי אל המלך ·
וזה אשר ראינו לבאר בפירוש הפרשה הזאת ·

ואמנם הסבה צוריית והוא לדעת באיזה מדרגה
נכתב הספר הלז אם במדרג׳ הרוח השכלי
אשר בכל המין האנושי · ואם במדרגת רוח הקדש · ואם
במדרגת הרוח הנבואיי · כבר הקדמנו כי נאמר ונכתב
במדרגת רוח הקדש לפי אשר קבלו חז״ל ולכן הושם בכתובים
הנאמרים על המדרגה ההיא · ואין לתמוה מנבואות רבות
שים בו על העתיד לימות המשיח · יען כי ברוח הקדש
פעמים יתנבאו עתידות כשיהיה במדרגה היותר עליונה
מהרוח הקדש והיא המצרנית וקרובה לנבואה · כי הנה
כל המדרגות האלה מהדיבוק הם כלם מין אחד ואם יתחלפו
יהיה בפחות ויתר · וכאומרו הארי הגדול במורה הנבוכים
שלו כי הנה יש מן הנביאים מי שיברוק לו הברק פעם אחר
פעם במעט הפרש ביניהם עד כאלו הוא באור תמיד
לא יסור ויסוב אבלו הלילה כיום · וזאת היא מדרגת גדול
הנביאים הנאמר לו ואתה פה עמוד עמדי · ויש מי
שיהי׳ לו בין ברק וברק הפרש רב והיא מדרגת רוב הנביאי׳
ויש מי שיברק לו פעם אחת בלי לו כלו והיא מדרגת
מי שנאמר בהם ויתנבאו ולא יספו · ומהם מי שיגיע
ל׳ מדרגה שיאור חשכו לא כברק אבל כגשם טהור זך או כיוצא
בו מן האבנים וזולתם אשר יאירו במחשכי לילה ואפילו האור
הקטן ההוא אשר יזרח איננו תדיר אבל יבין ויעלם כאלו הוא
להט החרב המתהפכת אשר לפי דעתי המדרגה הזאת היא
מדרגת רוח הקודש · ולכן הנלבש ממנה כי מטה ידו
מלהתלבש בלבוש מלכות מהנבואה אם למיעוט הכנתו או
למעיק אחר · לפעמים ינבא עתידות כדוד ודניאל
וזולתם ·

ואמנם הסב׳ החמרית הנה הוא נחלק לחשיבותו
לחמשה ספרים כאשר נחלק ספר תורת
משה להיותו קרוב אליו בחשיבות · כי ספר תורת משה
נעשה להישיר האיש ההמוני המצטרך אל דת וספר תהלת
דוד נעשה להישיר האיש האלהים המתבודד הבלתי צריך
אל דת להיותו בלתי מתעסק בעניני העולם השפל ·
וכאשר אין מוקדם ומאוחר בתורת משה כי האל כיון לבלבל
הדברים למען לא יובנו בנקלה מקלי השכל · ככה אין
מוקדם ומאוחר בתהלת דוד כי בבתחלת ספרו שם מזמור
לדוד בברחו מפני אבשלום בנו שהיה ענין קרה לו בסוף
ימיו · ובסופו שם מזמור לדוד חלצני ה׳ מאדם רע מאיש
חמסים תנצרני שנאמר על שאול ודואג והזיפים הרודפים
אותו · שהיה ענין קרה לו בתחלת ימיו ובטרם מולכו ·
והנה נאמר בעשר מיני התחלות של שבח וכנגד העשר
דברות שהם שבח התורה · ואלו הם אשרי מזמור שיר שיגיון
משכיל מכתם תפלה תהלה הודו לה׳ הללויה · ובעשר
מיני זמר ואלו הם שמינית נחילות גיתת נגינות עלמות
שושנים שושן עדות אילת השחר יונת אלם מחלת לענות ·

· והנה אמר הה׳ ספרים הוא בעשרה ענינים הא׳ שבח
החסידי׳ והגדת אחריתם הטוב · הב׳ גנות הרשעי׳ והגדת
אחריתם הרע · הג׳ תפלה לאל שיטיב לטובים ·
הד׳ התפלה שלא ירשיע לרשע · הה׳ התפלה אל המיוחד
שיטיב לו בפרטות · ו׳ התפלה שלא ישלם גמול רע לאויבו
· ז׳ סיפור מלחמותיו והשבח לאל על הצלתו מהם ·
ח׳ סיפור מעלותיו ומעלות הצדיקים והתפארו בשכר הטוב
עליהם · ט׳ סיפור עתידות לימות המשיח וזולתם ·
י׳ סיפור נפלאות תמים דעים וגודל מעשיו בבריאה ויציאת
מצרים וזולתם והשבח אליו עליהם ·

ואמנם הסבה התכליתית הוא כי להיות שכאשר
הקדמנו מציאות האיש ישראלי הוא להשגת
תכלית אשר הוא אושרו האחרון והוא הדיבוק האלהי כי אשרי
איש ירא את ה׳ במצותיו חפץ מאד · ואשרי כל ירא ה׳
ההולך בדרכיו · כי סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא
ואת מצותיו שמור כי זה כל האד׳ כי עץ חיים היא למחזיקים
בה ותומכיה מאושר · ומפני זה שיים משה רבינו עליו
השלום תורתו כאומרו אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה׳
כאלו שלל האושר מזולת בני האומה ישראל להיותם הם לבדם
שומרי התורה שהיא והדבקים עם האל לכן בא דוד עליו
השלום אשר הגיע אל תכלי׳ אושרו ולכן בחר בו האל וכאומרו
מצאתי דוד עבדי הרימותי בחור מעם וחבר ספר בהנהגת
האיש הדבק עם אלהיו · רוצה לומר כי כאשר יהיו שנים
אוהבים זה עם זה ראוי שידברו כי השתיקה במקום ההוא
חסרון · וכמאמר החכם השתיקה בחכמה אולת · ואמר
הנביא והגית בו יומם ולילה · ואיכות הדבור ההוא ראוי
שיהיה כדמות החשוקים כענין שיר השירים · וכמו שאמר
משה רבינו עליו השלום אין כאל ישורון אשריך ישראל מי
כמוך · אם כן הדיבוק מהאיש הדבק ראוי שיהיה כלו
שירים ותשבחות ומיני תהלות אל אשר דיבוקו עמו והוא
השם יתברך וזהו שהיה אומ׳ הנביא עם זו יצרתי לי תהלתי
יספרו · ביאר שהדבר הנרצה ל׳ האל מהאומה ישרא׳ אשר
הם דבקים בו יתברך הנרמז באומרו עם זו יצרתי לי כלומר
יצרתים להיותם מיוחדים לי ודבקים בי · הוא שתהלתי
יספרו · ולכן אמר משה רבינו עליו השלום הוא תהלתך
והוא אלהיך · ואמר דוד אלהי תהילתי אל תחרש ·
ואמרו חכמים ז״ל הבוחר בשירי זמרה · ומפני זה היה המנהג
באומה · כשהיו מקבלי׳ תשועה מהאל לשורר לפניו ולהודות
· כאלו היא העבודה היותר ערבה אליו יתברך וכאומרו
אז ישיר משה · אז ישיר ישראל · ותשר דבורה וזולתם ·
וזהו שאמר דוד אהללה שם אלהים בשיר ואגדלנו בתודה
ותיטב לה׳ משור פר · ואמר אהללה את ה׳ בחיי אזמרה
לאלהי בעודי יערב עליו שיחי · ואמר זובח תודה יכבדני ·
והנה מיני אלה התהלות הם מתחלפים כאשר הקדמנו כי
לפעמי׳ יהיו לספ׳ מעשה ה׳ וגודל נפלאותיו בבריא׳ וכמזמור
ברכי נפשי · וכענין יציאת מצרים אשר מזמורים רבים
עליו · ולפעמים על ההשגחה וכמזמור ה׳ חקרתני ואך
טוב לישראל וזולתם · ולפעמים על תשועות פרטיות
הגיעו אל הדבק כענין וידבר דוד וגומר ביום הציל ה׳ אותו
וגומר וזולתם רבים · ולפעמי׳ יהיו על רפואת חולי כמזמור
ארוממך ה׳ כי דליתני וזולתם או על סכנת יורדי מדברות
ורוכבי הים וזולתם · ושאר הענינים הדומים לזה ·
ולפעמים יהיו תפלה בעוד שהדבק בעומק הצרה ומשליך
יהבו ל׳ ה׳ ומתפלל שלא שיבילהו ממנה · או כשיראה מהצרות

סלא

שלא יחולו עליו ופותה את פיו להגיד בטחונו בו יתברך ולא בזולתו · ולפעמים יהיה שהדבק תכפו יסרו וחטא · ישב בתשובה תכף כמזמור בבוא אליו נתן הנביא וזולתו הרבה · וגם מינים רבים משירים ותהלות אחרות על הענינים הנז' וענינים אחרים וכלם ישובו אל העשרה סוגים מהתהלות אשר הקדמנו · כי היה דוד המאושר השלם שבשלמי' ואשר קרו לו כמעט כל מיני המאורעות הן מטוב הן מרע הן מעשיית הפעולות המגונות הן מעשיית הנאות אשר על כלם היה מהראוי לעשות שירים וזמירות אליו יתברך ·

מה שלכן האיש הדבק ראוי שיהיה תמיד ספר תהלים אצלו ובפיו כי בו ימצא כל מיני התהלות הראויות אליו יתברך על כל דבר ודבר · ולא ייעף ולא ייגע לחברם מעצמו וגם כי כאשר יחברם לא יהיו באופן מהחשיבות כשירי דוד כי הוא היה אהוב לאלהיו וכלכם ברוח הקדש ומלתו על לשונו ומי הוא ואיזהו אשר יגיע למדרגה הזאת · ולכן מעלת הספר הלז היא גדולה מאד כי הוא נמשך אל התורה אלהית והוא כדמות בורה ומכלית אליה · ועל כן תיקנו חכמינו ז"ל במוסף של ראש השנה בסדר מלכיות זכרונות ושופרות אחרי הפסוקים מהתורה לומר אחריו פסוקי תהלים להיות התהלים מחובר עם התורה ונמשך אליה ואחריו פסוקי הנביאים · כאלו התהלים במדרגה יותר עליונה מהנביאים · מה שאין לספק על זה שהוא בהפך כי הנביאים הם במדרגה יותר עליונה · יען כי התהלי' נתחבר ברוח הקד' שהוא מדרגה פחותה מהנבואה ·

וכאשר סדרו חכמינו ז"ל תורה ונביאים וכתובים כי יהיו הכתובים למטה מכלם · ואמנם היתר הקושי הלז הוא נקל · וזה שהאמת הוא שמדרגת מחברי הנבואות היא יותר גדולה ממדרגת דוד אשר בה חיבר ספר תהלים אבל עמקות הדרושים הנאמרים בנבואות אינינו כל כך מעולה כדרושי ספר תהלים · כי ככה ימצא לפעמי' איש חכם גדול ידבר בדברים בלתי עמוקים · ואיש פחות ממנו ידבר בהם · ובבחינת המדברים הראשון הוא יותר מעולה · ובבחינת המדובר השני הוא יותר גדול · ואם כן הנביאים היו יותר מעולים מדוד · אבל דברי דוד בתהלים יותר מעולים מדבריהם · ומפני זה תמצא שחכמינו ז"ל במוסף הנזכר מראש השנה אחרי שהשלימו בכל סדר וסדר מהזכרונות מלכיות ושופרו' ג' ג' פסוקים מהתורה ומהכתובי' ומהנביאים עוד הוסיפו באחרונה פסוק אחד מהתור' שכפי הנראות הוא שלא צורך · ואינו כן אבל הוא כי מפני שהזכי' פסוקי התהלים קודם פסוקי הנביאים לסבה האמורה והיה נראה מפני זה שהנביאים במדרגה פחותה לגמרי מהכתובים · לכן רצו עוד להזכיר התורה אחריהם לכסות חרפתם ולהראות כי מהקצה האחרון הם יותר קרובים אל התורה מהכתובים · כי בבחינה אחת הכתובים יותר שלמים מהנביאים ולכן הם סמוכים אל התורה מצד הראשית · ובבחינ' אחרת הנביאים יותר שלמים מהם ולכן נסמכו אל התורה מצד האחרית ·

וזהו מה שראיתי בהקדמת הספ' החשוב הלז וה' ינחני בארח
מישור ויבילני משגיאות ·

אחלי יכונו דרכי לשמור חקיך ·
מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי ·
טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף ·
זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חייתני ·
גל מעלי חרפה ובוז כי עדותיך נצרתי ·
ברוך אתה ה' למדני חקיך ·

אשרי

האיש וגו' · להיות כי מאשרי עם ה' על ידי תורתו התמימה יהיו האבות · כי הם התחילו והמשיכו הדת האלהית אחרי אבדתה ההאלקיית על ידי נמרוד הרשע · אשר היה גבור ביד · לבור לבב העם להרחיקם מלפני ה' · ואחריהם היה משה אדוננו · אשר סיים שלמותה · ואחריו אין להוסי' מצוה על אשר כתוב בתורה · ומהם אין לגרוע · ואחריו היה דוד משיח ה' נעים זמירות · אשר סדרה באמצעות תהילותיו · ותשובתו הרמתה · מהגילוי עריות · ושפיכות דמי אוריה · באופן שבסבתו התאמת היות ימין ה' פתוחה לקבל שבים ·

לכן אמרו חכמינו ז"ל במדרש · במקום שסיימו האבות · פתח משה · ובמקום שסיים משה פתח דוד · כי האבות סיימו בזאת · כאומרו ביעקב וזאת אשר דבר להם אביהם · ויברך אותם · ומשה פתח בזאת · ובאומרו וזאת הברכה אשר ברך משה · משה סיים באשרי · באומרו אשריך ישראל מי כמוך · ודוד פתח באשרי · באומרו אשרי האיש · לרמוז כי השלשה דברים ההכרחיים בכל דבר · והם ההתחלה · והסוף · והסידור · נעשה על ידי שלשתם כסדר זה אחר זה · וכמה שסיים זה התחיל זה להשלי' את אשר לא הספיק הזמן לחבירו להשלים · וכאשר אדם הראשון הוא השרש במין האנושי · ככה שלשתם הנרמזים בראשי תיבות בשם אדם · היינו אברהם דוד משה · הם השרש במין ישראלי · המובדל מהמין האנושי בנפש אלהית · באשר יובדל האנושי מהבעלי חיים בנפש המשכלת ·

וזהו אומרו אשרי האיש ; ואומרו אשרי בלשון רבים · כי זה דרכו תמיד להיות האושר במין ישראלי בכל אחד מארבע נפשותיו · או כחותיו · כי יש האושר מהנפש האלהית · והוא הדיבוק הרוחני · עוד בחיי חיותו · ומדרגת הנבואה ; והאושר מהנפש המשכלת · להגיע למדרג' ארסטו · ואפלטון רבו · והאושר מהנפש המתרגשת · והוא העושר וכבוד אתו · והון עתק · ובית ונחלת אבות ; והאושר הנפש הצומחת · והוא הבריאות והגבורה · אשר לארבעתם גדר בן זומא · באומרו איזהו חכם הלומד מכל אדם · איזהו גבור · הכובש את יצרו · איזהו עשיר · השמח בחלקו · איזהו מכובד · המכבד את זולתו ; ואומרו האיש · רוצה לומר השלם · כי שם איש יפול על השלם שבמינו · וכאומרו כלם אנשים · כי הוא נגזר מאש · היותר חשוב ופשוט שביסודותיו · כי לשלימותו מתיחס אליו · והפכו שם אדם · אשר מתיחס לאדמתו · והוא העב והעכור שביסודות ; אשר לא הלך וגו' · להיות כי המשורר העירנו בספרו זה · שלאיש החפץ חיים נצחיים בעולם הבא · ואוהב באורך ימים בעולם הזה · לראות בטובו צריך שתי תנאים · האחד לסור מרע · והב' לעשות טוב · וכאומרו מי האיש החפץ חיים · אוהב ימים לראות טוב · סור מרע ועשה טוב · בא לפרש במזמור הלז אופני ההסרה מהרע · ואופני העשיה מהטוב · ויען כי

פעולות האדם יהיו על אחד משלשה פנים · היינו אם
במחשבה · או בדיבור או במעשה · לכן פירש ואמר כי
האושרים הד' מהד' נפשות כאשר אמרנו הן בעולם הזה הן
בבא · יחולו על ראש האיש השלם וסר מרע · אשר
במחשבתו לא הלך בעצת רשעים · ובמעשיו בדרך חטאים
לא עמד · ובדיבורו במושב לצים לא ישב · והנה שם הרשע
יחול על פעולת המחשבה · וכאומרו ולא ימלט רשע את
בעליו כי מחשבותיו מרמאות לא יועיל לו למלטו · וכן שם
ההליכה יחול על פעולת המחשבה וכאומרו והלכת בדרכיו
מה הוא רחום אף אתה רחום · שרוצה לומר כי ראוי לישראל
להתלבש במעלת המדו' טובות ושיהיו כל מחשבותיו ומעשיו
לשם שמים · והנה שם החטא יחול על המעשה כאומרו
החכם מכל האדם בני אם יפתוך חטאים אל תאבה · והם
האורבים לשפוך דם נקי למלאות בתיהם משלל · והזהירו
בני אל תלך בדרך אתם וגו' · ואומרו לא עמד רוצה לומר
כי האיש השלם הלז זולת חיובו לבלתי לכת בדרך אחד את
החטאים הרוצחים לעשות כמעשיה' גם הוא חייב כדי לברוח
מן החטא שלא לעמוד ולהתעכב בדרכים ההם ובארצותם
ומושבותם פן יעשה כמעשיהם · או יחטא על עשייתם ·
וכאמרו ירמיה הנביא מי יתנני במדבר וגו' ואעזבה את עמי
כי כלם מנאפים עצרת בוגדים · והנה שם הליצנות יחול
על פעולת הדבור · כי הוא תכונת האנשים הבטלים ויושבי
קרנות · אשר במושבם ההוא מדברים תועה ודברי לצנות
על זולתם ולועגים עליהם ומגלים מומם בפומבי · והקדים
המעשה באומרו ובדרך חטאים לא עמד · לדיבור באומרו
במושב לצים לא ישב · לגודל רעת המעשה על הדיבור ·
אף כי הוא קודם שלא כסדר · כי אם בתורת ה' וגו' אחרי
פרשו ההסרה מהרע במחשבה ובדיבור ובמעש' · בא לפרש
אופן העשיה מהטוב בשלשתן · וכנגד המחשבה אמר כי אם
בתורת ה' חפצו וחשקו והוא פעל מחשביו להיו' כל ישעו וכל
חפץ באלהיו ובתורתו · וכנגד הדיבור אמר ובתורתו מלהיו
הנז' יהגה וידבר יומם ולילה · היינו בעיתים אשר קבע או
ביום או בלילה ללמו' כדי לצאת ידי חובתו ממצות והגית בו
יומם ולילה · וכנגד המעש' אמ' והיה כעץ שתול וגו' כי האילן
הנטוע על פלגי מים · ומפה ומפה סביביו נגרים נחלי מים
· הוא נותן פריו בעתו · להיות מזונו והוא הלחו' · רב ותמיד
נמצא עמו · ועלהו לא יבול · ר"ל עלהו אשר הוא דבר
מועיל בצלו לעוברים ושבים · לא יבול אפילו אחרי עבו' זמן
הקיץ כי לרוב הלחות המתמיד יתדבקו באילן ולא יתפרדו ·
וכל אשר יעשה האילן מנטף ושחלת אשר הוא ממותריותו ·
הוא מצליח מאד · וכן האיש השלם העושה טוב הלז להיותו
תמיד שתול על פלגי מים מהתורה כי אין מים אלא תור' כמו
הוי כל צמא וגו' · פריו יתן בעתו · כי לרוב בקיאותו בכל
עת הוא מוכן לתת פסקים בדינים · ופירושים בדת אל ·
ועלהו מהתורה אשר הם שאר החכמו' אשר הם בערך התורה
קדושה כערך העלה אל הפרי לא יבול בי התלמידי' יחסו בכל
החכמות ההם ויועילו להם להשגת התורה ולחלקה ולפרשה
ואפי' כל אשר יעשה השלם הלז מהמעשי' הטבעיים במאכלו
ובמשתהו ובמשגלו יצליח לתלמידי' המשמשי' אותו כי ילמדו
ממעשיו הטובים · וכחז"ל גדולה שימושה יותר מלימודה ושפה
יהושע בן נון אשר יצק מים על ידי אליהו · וכן יוכיח מעשה
דרב כהנא אשר נטמן תחת מטת רב · ונמצא במאמר' והשיב
ר' תור' היא וללמוד אני צריך · לא כן וגו' ר"ל לאיש הסר מרע
במחשבה ודבור ומעשה · ועושה טוב בשלשתן · יחולו עליו

כלי מיני האושר והקיום · מה שיחול על ראש השכו והג' הרשע
וחבריו מהחוטא והלץ · ההפך מהאושר שהוא שם מורה על
קיום וכלשון חז"ל אשרנוהו וקיימנוהו · והוא שיהיו כמוץ אשר
לקלותו ומיעוט קיומו תדפנו רוח ואפי' רוח מצויה של יבשה ·
ולכן לא אמר הרוח · כי אם רוח בלא הא' הידיעה · לרמוז אפילו
דבר קטן מרוח מצויה תדפנו לקלותו · וכן הרשע לא יהיה
לו שום אושר ואף כי לכאורה הון ועושר בביתו · לא יהיה קיים ·
רק יהיה כמוץ אשר תדפנו רוח ופתאום יבוא אידו ·
והנה לא הזכיר מהשלשה כתות הנז' כי אם הרשע להיותו
חוטא בנכבד כי חטאו הוא להכחיש המצות התלויו' במחשבה
מאמונות האלוה ויחודו ובריאת העולם וחדושו יש מאין
והשגחתו על ברואיו אשר הרהורי עביר' כאלו הם קשים מכל
עבירה ממעשה · יען כי ההורג את הנפש והגונב והנואף
ידיו שפכו את הדם הזה ולבו בל עמו כי אין אדם עובר
עבירה אלא אם כן נכנס רוח שטות בו · ואם ישוב אל ה'
יסלח עונו אף כי גדל · אבל המכחיש בכלל במחשבתו אין
לו תשובה כי דלתותיו נעולות אליו ומאין יכנס · אם תושב
כי תשובתו לא ירפא לו וזהו דעת הרמ' וכאומרו נעי' זמירות
בספרו זה נאום פשע לרשע בקרב לבו אין פחד אלהי' לנגד
עיניו · על כן לא וגו' בא לתת סבת הקיום לצדיקי' והפכו
להפכם · באומרו על כן ולסבה הזאת לא יקומו הרשעי' והם
המכחישים בה' במשפט יום הדין וביום תחיית המתים בשום
אופן ובשום זמן · וכן לא יקומו החטאים אשר חטאם במעשה
או ביום הדין יחד עם עדת הצדיקים · אבל יקומו אחרי זמן
אשר יקבלו עונשם על מעשיה' הרעי' והנה לא דבר מאומה
מהלצי' למיעוט חטא' אשר מוחל עונות עמו מעבירם ראשון
ראשון · להיות כי יודע ה' דרך צדיקים ומי שידעו השוה הוא
מתמיד · כאשר ימתיד הנמצאים כלם בידיעתו אותם מצד
ידיעתו את עצמו אשר הוא במנסם · וכאומרו איוב אם ישים
אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף יגוע כל בשר יחד · אבל דרך
הרשעים שהוא הפך דרך הצדיקים ואין לשוה ית' מבוא בו כי
הסתי' פניו ממנו יהיה לבער ותאבד והבן כי לא יחס האבדה
מהרשעים וכליונם לשוה ית' כיחסו קיום הצדיקים אליו כאומרו
כי יודע ה' להיות כי אין רע יורד מלמעלה · והנה לא הזכיר
באבדן והכליון ההחלטיי החטאי' להיות בי יש תרופ' למכתם
ואחרי שותם כוס התרעלה מעונש מעשיהם הרעים יבאלו
מדינה של גהינ' כי אחרי מכירת' שם לפעולותם גאולה תהיה
להם אבל הרשעים והם המכחישים יהיו כיס נגרם כי השקט
לא יוכל וילכו מדחי אל דחי ויהיו דראון לכל בשר · ב

למה

רגשו וגו' ראוי לדעת כי האמת עם חז"ל האומרים
אשרי ולמה רגשו פרשתא חדא היא · ודוד פתחה
באשרי באומרו אשרי האיש · וסיימה באשרי באומרו אשרי כל
חוסי בו למעלתה · ור"ל אב הוא שהאשורים הם מהאיש הסר
מרע במחשב' ודבור ומעש' והעושה טוב בשלשתן כמוני היום
מה שלא יהיה האושר והקיום הלז לרשעים כי יהיו כמוץ אשר
תדפנו רוח · למה רגשו כנגד מרגשת פועלי און · והוא כמו
נתקבצו גוים · ולאומי' יהגו ריק · יתיצבו מלכי ארץ · ורוזני'
נוסדו יחד על ה' ועל משיחו אנכי עבדו · וכל זה קרה לדוד
בתחלת מלכותו כשנמשח למלך שאז כל פלשתי' עם סרניה'
נתקבצו יחד עליו · וכאומרו בשמואל וישמעו פלשתי' כי משחו
את דוד למלך על ישראל אשר על השמועה רגשו כלם לקחת
עצה על הדבר · כי מכירי' היו אותו לשעבר והיו יראי' ממנו
· גם זה רמז אומרו למה רגשו גוים · כי הנה שם גוי יאמר

על קבוץ מאמינים ופרעניים וכאומרו ביואל על קבוץ הארבה
כי גוי עלה על ארצי · ועוד אמ' שם ויעלו כל פלשתי' לבקש
את דוד · פר"ל כי ההסכמ' השקועה אשר יבאה מתוך עצתם
היתה ללכת כלם עם כל חזקת' לבקש את דוד למען המיתו
בטרם יגדל ויקח חזקה במלכות ישראל פן יהיה להם לפוקה
ומכשול באחרונה · ואל זה רמז אומרו ולאומי' יהגו ריק · פר"ל
אף כי הגויים הנקבצים בעצה הלזו הם חכמים ולאומי' נגזר
מן אמות · באופן כי מן הדין היה להיות עצתם והגייתם
מאומתת · להיותה על ה' ועל משיחו · תהפך לריק להיותם
מכת הרשעי' אשר הם הבל וריק וכמוץ אשר תדפנו רוח ·
ועוד אמ' ופלשתי' באו · פר"ל שאחרי גזרתם בעצתם לעלות
על דוד הוציאו הדבר אל הים ובאו · עם מלכיהם בראשם ·
והם סרני פלשתים כאשר הוא מהנהוג שהמלך יהיה בראש
העם עד הגיעם אותם אל מחוז חפצו כי באופן אחר לא היו
באים מפני פחדתם · ואל זה רמז אומרו פה יתיצבו מלכי
ארץ · נגזר מן אמת ויציב כי היה בעיניהם לכידת דוד דבר
נקל ההשגה ומאומתת · ולכן המלכי' וסרני פלשתי' ההם היו
באים ברוב עם ובראשם בשמחה ואמיץ לבם בגבורים · עוד
אמר וינטשו בעמק רפאים · פר"ל כי אחרי בואם בתחום יש' ·
לא עמדו נקבצי' במקום אחד ונקשרים יחד להשמר מיש' · אם
יקומו להלחם עליה' · כי אדרבא נטשו השרי' מאות ושרי אלפי'
מהפלשתים בעמק רפאי' עם עמם להראותם אבירו' לבבם
כי לבלתי יראם מיש' היו נפרדים איש מעל אחיו ולא על שן
סלע ומצודה רק במקו' שוה ועמק המוכן ליפול עליה' בפתע
חיל האויבי' להרע להם · ואל זה רמז אומרו פה ורוזני' נוסדו
יחד · פר"ל רוזנים השרים מהעם ההוא נתפשטו בעמק
ההוא כאלו היו מיוסדים שמה · ונשמרי' בכל אופני השמירה
מהאויבים : ננתקה את מוסרותימו · ונשליכה ממנו
עבותימו · להיות כי בבוא גולית הפלשתי על יש' שם תנאי
קשור במוסרות וקיומים חזקים · בין יש' ובין פלשתי' שיבררו
יש' איש שירד להלחם עמו · עם התנאי הלז שאם יוכל להלחם
אתי והכני והיינו לכם לעבדים · ואם אני אוכל לו והכתיו
והייתם לנו לעבדים ועבדתם אותנו · מה שקרה בהשגחת
הא-ל כי דוד הכהו והפילו ארצה באופן כי מכח התנאי ההוא
נשארו הפלשתים נקשרים בעבותות העבדות לישר' · לכן
בשנת קבצו הפלשתי' בעצה הזאת לא הסכימו כי אם לרדוף
את דוד לבדו ולעקרו מן העולם להיות הוא פדות לישראל
מעבדותם · וזהו אומרם פה ננתקה את מוסרותימו מיש'
אשר אנו נקשרי' בהם מתנאי העבדות ההוא · אם נהרוג את
דוד כי לא יהיה העדות ההוא מקיום האיש אשר בילנו נמצא
במציאו' · באופן שאח"כ בנקלה נשליכ' ממנו אנחנו עבותימו
מיש' · אשר הם תמיד על צוארנו מכרחי' בזיון וקצף מהיות בנו
עבדי' להם כפי הדת הנמוסיית · כי בכל נימוסי האומות יש
כי הנוצח אויבו במלחמה ויחייהו יהיה לו עבד עולם ·
יושב בשמים ישחק · ר"ל הסכלים האלה יועצים יחד עצות
מרחוק על ה' ועל משיחו כי ברדפם המשיח אשר נמסך בשם
ה' ובמצותו ירדפו גם ה' המצוה על ככה · ולא ידעו ולא
יבינו כי גבוה מעל גבוה שומר יש' היושב בשמי' עליה' ושומע
עצתם ומבטלם · והוא רמז לפעם הראשונ' אשר באו פלשתי'
על דוד אחרי שמעם כי נמשח למלך · ואז אמר ה' לדוד עלה
כי נתן אתן את הפלשתי' בידיך : ה' ילעג למו · הוא רמז
לפעם השנית כשהוסיפו לעלו' על דוד · ואז הלעיג ה' להם
וצוה לדוד שלא יעלה · אבל יסב מאחריה' להראו' להם פחדתו
מהם ללעוג עליה' · ואח"כ צוה לו שיבוא להם ממול בכאי' וגו' ·

: אז ידבר אלימו באפו הוא רמז להכאה שהכם דוד בפעם
הראשונ' כי יהיה ידבר מלשון ותדבר את כל זרע הממלכה ·
ור"ל אז בפעם הראשונה הכה היושב בשמי' אליהם באפו על יד
דוד עבדו וכאומרו שם · ויכם שם דוד ויאמ' פרץ ה' את אויבי
לפני : ובחרונו יבהלמו · ר"ל ואז בפעם השנית ה' הלעיג
עליה' הבהיל אותם בחרונו של בליה' על' דוד משיחו וכאומרו
שם · ויעש כן דוד כאשר צוהו ה' ויך את הפלשתי' מגבע עד
בואך גזר שהיתה הכאה מבליון חרון : ואני נסכתי וגו' הם
דברי האלוה ית' לאמר החטאי' האלה בנפשותם דמם בראשם
בבואם להלחם בדוד על משחתו על יש' · בהיות כי במצותי
נמשח ואני נסכתי אותו והפקדתיו רועה על עמי · ויהיה
נסכתי פעל נגזר משם נסיכי סיחון שהוא ענין מעלה · ור"ל
מלכי שאם הוא מלך הוא עבדי ושלי הוא ובמצותי נמלך על
ציון הר קדשי · וכאשר ההר ההוא הוא מובדל ומקודש מכל
שאר ההרי' ככה מלכו ונסיכו זה הוא מובדל ונקדש מכל זולתו
· ואח"כ מי יגיע ידו במשיח ה' וקדושו ונקה : אספרה אל חק
וגו' · הם דברי המשורר המדבר ברוח הקדש כי הוא רוצה
לגלות ולספר לכל העמי' דת וחק אשר נגזר ונחתם בטבעת
המלך ה' צבאות — והוא כי ה' אמר אלי שמשחני ע"י שמואל בנב
את הנגזר מן ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך · פר"ל
כי הא-ל ית' בהתמצעות המשיחה ההיא השפיע עליו מרוח
קדשו כאלו היה בנו היוצא ממנו כי טבע המקור ראוי שימצא
במה שיחשב ממנו · ואף כי כפי הכנת דוד לא היה ראוי חול
עליו הענין האלהי ברוב דמים אשר שפך · ולהיותו אדמוני
עם יפה עינים ורודף התאוות הגשמיות · עם כל זה בדרך
נס לאהבת ה' אותו ולבחרו בו מכל בית אבינו השפיע הא-ל
עליו מחכמתו כאלו היה ריק מכל נגע הגשמיות · ובאו היום
ההוא נולד וזהו אומרו אני היום ילדתיך · פר"ל אני בענין
נשיאתה בכי ותבונה ברוח קדשי כאלו אני היום ילדתיך
ומאתי היתה זאת · ולא מצד הכנתך להשפעה כזאת ·
וכאומרו בשמואל בעת שמשח אותו · ותצלח רוח ה' אל דוד
מהיום ההוא ומעלה : שאל ממני וגו' ועוד אמר ה' אלי שאל
ממני ואתנה גוי' נחלתך · ולא די שהגוים הקרובי' אליך אתנם
לך לנחלה · כי אפילו הרחוקים אשר אפס היסוב אחריהם ·
כי יהיה אפסי נגזר מן אפס כסף · אתנם לך לאחוזה · שהוא
לשון אחיזה והעמדה וקיום · כי אף שרחוק מקומך מהם יראו
ממך ולא ימרדו בך · וזה להיותו מן הדין בכה כי כאשר
הצומח יגבר על הדומם · והחי על הצומח · והמדבר על
החי למעלתו עליו · ככה ראוי שיגבר המשיח ה' המובדל
ונקדש מכל החי מכל בשר המין האנושי עליו וכאשר
המדבר ירכב על החי ויהרוס שדהו בכחו · ויפתח וישדד
אדמתו · ויהרגהו לאכול את בשרו · וכל זה לא יחשב לו לעון
להיותו נעלה ממנו · ככה לאיש אלהים וכנו הנקדש מזולתו
לא יחשב לו לחטאה לעבוד בעבודת פרך במין האנושי
לבורכו · וזהו אומרו תרועם לגוי' האלה בשבט ברזל ותשברם
ותכניעם · והוא כנגד השבירה הנתנת מהמדבר לחי
ברכיבה ובחרישה ובזולתם מהעבודו' · ככלי יוצר תנפצם ·
כנגד אכילת המדבר לחי · גם מותר לך לשברם באופן
שיפוכו מעיה' חוצה ואימותו בעבודתך וכאומרו שם ואכריתה
את כל אויביך מפניך · ועשיתי לך שם כשם הגדולים אשר
בארץ · וה' נתן פחדו על כל הגוים וזהו רמז לאומרו אתנה
גוים נחלתך ואחוזתך אפסי ארץ · ועוד אמר ויך את מואב
וימדדם בחבל וגומ' ויך דוד את פלשתים וגומ' ויך דוד את
הדרעזר וגו' ויך דוד בארם וגו' וישם באדום נצבים וגומ' שהוא

רמז לאומרו תרועם בשבט ברזל וגו' כאשר ביארנו: ועתה מלכי' וגו' אחרי אשר ספר דוד לכל העולם החק והדת הנתנ' מאת ה' וגלה סודו איך בעת משטי היה נוצח ומדבר עמים תחתיו · הזהירם לאמר ועתה מלכים אחרי דעתכם שבת הדבר השכילו ותנו לב על הדבר · ותוסרו לבלתי עלות על משיח ה' · ורמז באומרו מלכים ושופטי ארץ לשני מיני הנהגות שימצאו במציאות הנהגת המלך המולך על עמו · או הנהגת העם את עצמו על ידי כהניו וזקניו ועליהם שופט · הנקרא בלעז שי"נאטו כהנהגת ויניצי"אה ופלורי"נציאה · והנהגת ישראל על ידי זקניהם בטרם מלוך מלך עליהם · וכראשם היה שופט אחד כשמשון ואהוד וזולתו: עבדו את ה' וגו' אחרי גלות סודו לעבדיו המלכים והשופטים · והזהירם בסור מרע כי יוסרו לבלתי עלות עוד עליו פן ינקשו · עוד הזהירם בעשה טוב והוא כי בראשונה יעבדו לה' · ואחר כך אליו שהוא משיחו מה שבתחילה היו קמים על שניהם · וכנגד עבודת ה' אמ' עבדו את ה' ביראה · ר"ל שתראו מפניו לאמונתכ' בו כי עמו עוז וכח להגביה ולהשפיל · כי אינו צריך מכם עבודה גשמיית · רק עבודה מחשביית · שתאמינו בהשגחתו · וצריך תנאי שני שלא תמאסו ביראה והרעדה ההיא אשר צריך שתהיה תמיד נגד עיניכם להיותה מתשת הכח תאמרו · אבל אדרבא תגילו ותשמחו בה: וכנגד עבודת משיחו · אמר נשקו בר · ר"ל הבר הלז אשר הוא כמעט בר ונפשט מחמריותו להיותו כן ה' אשר חל עליו רוח קדשו · תדבקו בו לעבוד עבודתו עבודה גשמיית · ולכבדו ולנשק ידיו ורגליו · פן יאנף ה' אם לא תעבדו את גואלת משיחו · אשר בכל מקום שנמצא אף ה' תמצא כליון ואבדת הדרך כאומרו לעיל ודרך רשעים תאבד: כי יבער כמעט וגו' הזהיר דוד דרך ה' כי ראוי לירא ממנו · להיותו אל קנא ונוקם וכמעט דבר אשר יעשה נגד רצונו בהכחשת השגחתו יבער ויכלה המכחיש ההוא · וכן בהפך כל האושרים יהיו מכל החוסים בו אשר מחשבתם טובה עמו ומאמינים בו ובהשגחתו · ג

מזמור לדוד בברחו וגו' הן אמת דרשת חז"ל אשר אמרו כך אמר דוד · יעקב אבינו ברח שנאמר ויברח יעקב משה ברח שנאמר ויברח משה · ואני בורח כמותם · הייתי שכור שנתחייבתי מיתה על רוב פשעי · ועכשיו שאני גולה · וגלות מכפרת עון וכן אומר זכרתי משפטיך מעולם ה' ואתנחם · זכרתי הראשוני' וראיתי התנהגך עמי כאשר התנהג' עמם ולכן התנחמתי וידעתי כי בברחי נמחל עוני · ולכן התחיל ואמר המזמו' הלז להיות אבלו השונם מהגלות במדרגה מהטוב להכירו היותו חייב לעונש יותר גדול לרוב גודל חטאיו · והנה דבריהם דברי אלהים חיים כי להיות שהכיר דוד ברוח קדשו היותו הוא האחרון להשלים שם האדם אשר הוא השרש במין ישראלי כאשר היה אדם הראשון השרש במין האנושי וכאשר פירשנו לעיל במזמור א' · הביט ביעקב ומשה הקודמים אליו בסדר וזמן ומעלה בשם ההוא וראה כי עבר עליהם כוס הגלות ולטוב להם באחריתם · ולכן גזר אומר כי כן יקרה אליו והתנחם והתחיל לזמר במקום אשר ראויה אליו הבכיה · והנה נסמך המזמו' הלז לראשון להיותם שוים באיכו' · כי כאשר פלשתים ערערו על המלכות דוד ומשיחתו · ככה אבשלום ערער עליו על זה · וכאשר נפלו פלשתים תחתיו · ככה נפל אבשלום תחתיו ומת · ה' מה רבו וגו' הוא לשון קריאה שהיה בעת ברחו קורא לאל כחו ואלוהו כאומרו · אנה ה' בעל הרחמים הגומל חסד חנם · ראה מה כמו כמה רבו כי כמעט כל ישראל היו נגדו לצוררו · וכאומרו הכתוב ויגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל שר"ל גדוליהם כי אנשי הם הרבים מאים · וכאומרו והעם הולך ורב את אבשלום · והנה הקמים עלי לבלעני אינם מהשפלים ונבזי העם כי אם מגדוליהם ורביהם כנגזר מן רבי המלך · ובפרט כי היו ביניהם לראש אחיתופל אשר עצתו בימים ההם כדבר אלהים ועמשא בן יתר שר צבא עם וגבור מלחמה וזולתם הדומים להם · וזהו אומרו רבים קמים עלי · רבים אומרים וגו' לנפשי הלמד כמו בעבור ור"ל והנה הרבים והגדולי ישראל אלה הקמים עלי שבת התעוררם לזה היתה לחשבם כי לעון בת שבע אין לי תקומה בעולם הזה · ולא בבא · וכנגד העולם הזה אמר אין ישועתה לו · וכנגד העולם הבא אמר באלהים סלה. שר"ל אין ישועתה גם כן לו להדבק באהי' בעולם הנצחי הנרמז עליו בשם סלה וכתרגו' לעלמין · כי שם ישועתה ישמע בשתיהם · ולכן לא אמר ישועה רק ישועתה להראות הכפל · ואתה ה' וגו' ר"ל מה שאני יודע שהוא ההפך כי כנגד חושבם שאין ישועה לי בעולם הזה · אינו כבה כי ידעתי נאמנה שאתה ה' מגן בעדי בעולם הזה להגין בעדי מכל הצרות מצרי והקמים עלי וה' לרוב רחמיך אשר יורו עליהם שמך ה' · וכנגד חושבם שאין לי ישועה בעולם הבא גם ידעתי היות ההפך להיותך כבודי · ר"ל שדוד עשה תשוב' על חטאו והודה על פשעו ושם כבוד לאלהי ישראל בתשובתו ההיא וכל ישעו וכל חפצו היה לכבדו למרק חטאו · ולכן לדעתי כי ימינך פשוטה לקבל שבים ידעתי כי תרים ראשי מרדת שחת · ויהיה ראשי רומז לרוח האלהים · להיותו האבר אשר יתיחס אליו היותו משכן השכל והרוח האלהי הנז' · קולי אל ה' וגו' ר"ל ולכן בקולי אל ה' בעל הרחמים אקרא בכל ברותי בעולם הזה שיגין בעדי מהקמים עלי לרחמיו ולרוב חסדיו · וכן בקולי אליו אקרא תמיד בתשובתי שימחול עוני ויענני מהר קדשו והוא מכון שבתו מן השמים למען אזכה גם אני לעלות אל הר המור ההוא ואדבק בנעימות בימינו נצח וסלה · ויענני הוא עבר במקום עתיד כמשפט הלשון נבואיי · אני שכבתי וגומר רוצה לומר ולכן בברח הזאת מבני לא אפחד · ואם אשכב על מטתי תכף אני אישן בשינת שלום ולא ברעדה והקיצותי בטובה ונחת אחרי שנתי ולא בבהלה · כמשפט היראים מצרה כי לא ישנו מפני הרעה ונגזלה שנתם ויקיצו בבהלה ורעדה · וכל זה למה לבטחוני הגדול בשם ה' כי הוא יסמכני ויהי' לי לסמך ומשען ומשענה · באופן שלא אירא מהרבבות עם אשר סבוני גם סבבוני להלח' כי ויהי' נגזר שתו עלי · מן שות שתו השערה · קומה ה' · להיות כי האויבים היו חושבים היות דוד נעדר מהישועה זמניית · ומהישוע' נצחיי' · לכן התפלל אל בעד שתיהן · וכנגד הזמניי' מישועתו מצרת בנו · אמ' קומה ה' · וכאומרו קומה ה' באפך · שר"ל שתקו' באף ותשמי' אויבי אחרי אשר תושיעני אהי תמיד · כי הכית במקום כאשר ור"ל כאשר מנהגך מקדם להושיעני ולהכות את כל אויבי כלחי · ר"ל מכה נראית ומגולת כי כל המכות אשר יוכו בהם האנשים יהיו נסתרות ומכוסות בבגדיהם זולת מכת הפני' הנרמזים בשם לחי אשר היא נמנעת הכיסוי להיותם גלויים בטבע · ואלו האויבים הם המבקשים לדחותני מטוב העולם הזה · כי הרשעים כים נגרש אשר היו מבקשים לדחותני מטוב הע"ה שברת שניהם · והוא רמז לחזקתם וגבהם · כאשר יכונה השן סלע בשם השן לקשיו וחזקו · לה' הישועה וגו' רוצה לומר

וכנגד

וכנגד הישועה הנצחיות הנזכר' אמר אני שואל לה' הישועה האלהיית והשלימה · אשר היא ברכתך אשר נתת ביחוד לעמך עם לבדד ישכון מהתדבקך עמהם עוד בחיי' חייתם · ואחרי מותם סלה ולעולמי עולמים · ד'

למנצח בנגינות וגו' כבר ביארנו בהקדמתנו הכרבה בניצוח וניגון וזמר · וזה המזמור היה אומר דוד בכל צרותיו משאול ופלשתי' ואבשלום וזולתם · ולכן נסמך אל הקודם אליו · בקראי וגו' להיות כי במזמור הקודם התפלל אל אלהיו שיושיעהו בכל מיני הישועות וכאומרו הושיעני אלהי · לה' הישוע' · לכן במזמור הלז מחלה פניו שכקוראו אליו בעד הישועות הנז' שיענהו · ולהיות כי מאמרי האלוה הם עושה חסד · והוא עשות לפנים מן השורה ולגמול חסד חנם · משפט · והוא לנקום ברשעים פעולת רשעתם · וצדקה · והוא להציל העשוק מיד עושקו וצדקה יחשב לו בהצלתו להיו' כי פעל המעשה מה שהדין מחייב · לכן רמז פה לשלשת' וכנגד תאר המשפט · אמ' שהיה שהוא שם מדת הדין המתוחה על הרשעי' ואויבי ה' ומשיחו · וכנגד תאר הצדק' · אמ' שהי צדקי · שר"ל כי עליך להצילני מיד עושקי · כאשר יורה עליו שם צדקה כאש' עשית פעמי' הרבה מספור כשהייתי בצר · הנגזר מן צר לי המקום · והוא עת הצרה כשהאי' מסובב ממנה מכל צד וכדרך טבע כמנע ההנצל כישרא' על ים סוף · בהיות' נרדפים מפרעה · וכדוד במדבר מעון ארץ הזיפי' בהיותו נרדף משאול · הרחבת לי כי היה דוד נחפז אז ללכת והמעברות היו סגורות וצרות לולי כי ברחמי ה' נתרחבו · כי מלאך בא אל שאול לאמ' מהרה ולכה כי פשטו פלשתים על הארץ · ויסב שאול מרדוף אחרי דוד · וכנגד תאר החסד והחנינה · אמ' חנני ואף כי אין אתה חייב להטיב עמדי לרוע מעשי · מפני רחמי' הרבי' והתאר שלך שתגמו' חן וחסד חנם · אנא חנני ושמע תפלתי מאשר שמתי מאתך מהשתי ישועות · בני אים וגו' להיות כי לעיל אמר שרבים אומרים היות נפש דוד נעדרת מהשתי ישועות לחטאתיו · לכן ידבר עתה עם הרבי' ההם מאנשי המעלה · ולכן קרא אותם בני אים · לשון גדולה וחשיבו' אשר יורה עליו שם אים וכאשר פרשנו · עד מה מהזמן תאהבון שהכבוד שלי יהפך לכלימה · בעולם הזה שהוא הבל וריק · והוא כנגד הישועה הזמניית · ועוד מה תאהבו ותבקשו שנפשי תהיה כזב בעולם השלה והנצחיות · ויהיה כזב נגזר מן אכזב אשר לא יכזבו מימיו · שר"ל תגרשוני מהסתפח בנחלת ה' למען אשר עולם הבא ואובד אותו · והוא כנגד הישועה הנצחיו' · ודעו כי וגו' ר"ל דעו ודעו · כי הויו מודעו מורה על תיבה קודמת · והוא יען כי דעת הבני אים הוא היות דוד נעדר מהב' ישועות · לכן אמ' אליה' דעו ודעו כי שניהם הם לי · ובהפך ידיעתב' · כי כנגד הישועה נצחיית דעו כי הפלה ה' אותי והבדילני מרדת באר שחת למען אדבק לו · להיותי חסיד ומעשי ישרי' בעיניו · וכנגד הישועה הזמניית · ודעו ג"כ כי ה' ישמע בקראי אליו בעת צרתי · רגזו ואל תחטאו וגו' ר"ל והנה אמדה אתכם אופן השגתי הב' ישועות למען תעשו כן גם אתם ותשיגום · כי ישועת ה' הנצחית תושג בירא' השלימ' אשר ימנע ממנה בלתי עשות החטאים כי הירא הוא נזהר מהם · וזהו אומרו רגזו לשון פחד כמו רגזו וחלו · ואל תחטאו · הכרמז בזה מצות סור מרע · ועוד זולת זה צרי' עשיית הטוב מהתלמוד תורה אשר ימשך ממנו עשיית המצות כי אין עם הארץ חסיד ·

וזהו אומרו יאמרו · כנגד והדברת בם בשבתך בביתך · בלבבכ' · כנגד ובלכתך בדרך · כי בה אי אפש' התלמו' תורה בדבור ובקריאה על ספר רק במחשבת הלב · על משכבכם · כנגד ובשכבך ובקומך · עוד אמר ודומו סלה · כי לרוצה לזכות לישועה הנזכר' צריך תנאי שלישי זולת סורו מהרע ועשייתו הטוב והוא שכמופלא ממנו אל יחקור · לדעת מה למעלה מה למטה · ואחרית החלד · כי תורה צוה לנו משה תמים תהיה עם ה' אלהיך וראוי להאמין לכל המקובלות אף כי יהיו זרות אצלינו לקוצר השגתנו · ועומק סודותם · וזהו אומרו דומו ושתקו בענינים מהעולם הבא הנצחי והשלה · זבחו זבחי וגו' · רוצה לומר והנה ישועת ה' הזמניית תושג בשתזבחו זבחי' למען ישפעו ה' עמב' כתארו מהצדק והוא להציל העשוק מיד עושקו · וזה בשתבטחו תמיד על ה' ולא בחיל ובכח ובהון עתק · רבים אומרי' וגו' רוצה לומר מה שלמדתי עד הנה אופן השגת הב' ישועות הוא לרבים והגדולים השונאים או הנז' לעיל באומרו רבים אומרי' לנפשי אין ישועתה לו וגו' אשר לראותי אותם תאבי' להם ואומרים מי יראנו אופן השגת הטוב בעולם הזה · ומי יראנו אופן השגת הטוב בעולם הבא ושיהיה עלינו כמו נס אור פני ה' למען נלכה נרדפה הנס ההוא עד הגיענו אל מחוז חפצנו · כי הנס הוא המקבץ את כל האנשים ההולכים תחתיו כי ילכו אחריו אף כי ירחקו ממנו · ויהי' נסה כיווי במקו' עתיד כמשפט הלשון נבואיי · כי זה דרכי תמיד עמהם לקרבם אל המועיל ולהרחיקם מן המזיק אף כי הם שונאים אותי · כי נתת שמחה בלבי מכל עת שאני רואה כי דגנם ותירושם רבו · כי לא אקנא בטובתם · אבל אדרבא אשמח ואגיל בו · בשלום יחדיו וגו' רוצה לומ' ולטוב לבבי · אקוה בה' כי בשלום יחדיו · רמז לשלום הארבעה יסודות והוא הבריאות · ולכן אמ' יחדיו עמהם · ורמז לשלום האלהיי · והוא שלום העולם הבא · אשכבה רמז כי על משכבו ינוח בשלום בעולם הנצחי · ואישן רמז כי בשלום יחדיו עם הד' יסודות ישן ובשובה ונחת · וזה יען כי אתה ה' לבדד תושיבני בעולם הבא ולא עם פועלי און וכאומרו הן עם לבדד ישכון · ולבט' תושיבני בעולם הזה כי לא יאונה אלי כל און · ה'

למנצח אל הנחילות וגו' גם זה המזמור אמרו דוד כנגד שונאיו ולכן נסמך לראשונים · וכפי דעת חז"ל נאמ' בפרעות על דואג ואחיתופל ואויביו · אמרי האזינה וגו' להיות כי התפל' הנאותה היא הנאמרת בסידור הלשון · ובכונת הלב · לכן אמר כנגד סידור הלשון · אמרי המסודרים והנעימים האזינה ה' · בב יכול יחס בו ההאזנה לאמרים להיותו בין האינושיים ככה בטבע · כונת הלב אמר בינה הגיגי כי הוא מהנמנע לדעת כונת לב זולתו כי אם בדעת ותכונה נבדלת מהטבע אינושי · הקשיבה לקול וגומר רוצה לומר ומה שאמרתי שתאזין אמרי ותקשיב לקול שועי · הוא להיותך מוכרח על ככה כי אתה מלכי ואלוהי ואליך אתפלל · כי לשלשה סבות יתחייב הגדול להקשיב לקול המשוע · או להיותו לגדולתו כמלך עליו · או כאלוה · או שאף כי אינו מלכו ואלוהיו · בהיות שקראו בעת צרתו יהיה חרפה ובוז אליו אם לא יושיעהו · כבואו לחסות תחת כל כנפיו · וזהו אומרו כי אתה חייב להושיעני להיותך מלכי · ואלוהי · ואליך אתפלל ואחסה תחת כלך · ה' בקר וגו' ר"ל ומה שאמרתי שתבין הגיגי ומחשבת לבי · שבכן תשמע קולי שר"ל בוראי תשמע קולי כאור בקר הודו

וארחו על הארץ · להיות מערכי לבי ומחשבתו ובטחוני כך
ובפיותי כבקר הודאי · ולא לבי ופי בלתי שוים · ולא כבטחוני
חלום ולא ודאי · הוא להיותך מוכרח על ככה · כי לא אל
חפץ רשע וגו' שר"ל כי אתה שונא הרשעים ואוהב הצדיקי' ·
וזולת כי אתה חייב להושיע מצד היותך מלכי ואלהי וכי
אליך אתפלל אשר אפילו בין שוכני בתי חומר יחול החיוב
ההוא לשלמתן · עוד אתה חייב על ככה מצד טבעך הנזכר
המובדל מהם · ולהיות כי הפעולות הרעות יהיו במחשבה
או בדבור · או במעשה וכאשר פירשנו באשרי האיש · לכן
אמ' כי האל שונא שלשתן וכנגד אשר לא הלך בעצת רשעים
והיא המחשבה רעה · אמר לא אל חפץ ברשע אתה · ולכן
לא יגור אתך הרע בעל הרשע · כי שני הפכים ושונאים ·
בנושא אחד ובמקום אחד ובזמן אחד לא יכונו · וכנגד ובדרך
חטאי' לא עמד והוא המעשה הרע · אמר לא יתיצבו הוללי' ·
והם השוטים הפועלים רע כי אין אדם עובר עבירה אלא אם
כן נכנס רוח שטות בו · לנגד עיניך · וזה יען כי שנאת
כל פועלי און ולא תכון אתה ומלכותם לשבת יחדיו · וכנגד
ובמושב לצים לא ישב והוא הדבור רע · אמר תאבד דוברי
כזב ומוציאי דבה ולשון הרע · להיותם נתעבים מה'כל
אחד מהם להיותו סבת שפיכת דמים כי שלשה הורג הלשון
הרע האומרו והמקבלו והנאמר עליו · וכן להיותו איש מרמה
אשר בפיו ידבר ובקרבו ישים ארבו · ואני ברוב וגו'
ר"ל מה שאני הוא בהפך מכלם שאם הם נמאסים ונתעבים
מתך לרוע מחשבתם ודבורם ופעולתם · לא כן אנכי עם
אל כי אף שאיני ראוי להדבק בך · מצד רוב חסדך שתגמול
עמדי חנם אבוא ביתיך להתפלל · שהוא הדבור בדברים
אלהיים נגד דבורם כזב ומרמה · ואשתחוה אל היכל קדשך
שהיא פעולה נאותה · נגד פעלם און · וכל זה בהיות
יראתך על פני לבלתי אחטא שהיא מחשבה טובה · נגד
רשע מחשבתם הרעה · ה'נחני וגו' ר"ל ולכן ה'נחני
תמיד בדרך השלם מאריך היינו בחסד ומשפט וצדקה ·
וכנגד הצדקה והוא הצלת העשוק מיד שוסהו · אמ' נחני
בצדקתך למען שוררי · שר"ל הצילני מעושקי למען שלא
ישמחו ברעתי אויבי ויסוררו על מכתי בגילת ורנן · וכנגד
החסד אשר הוא עשיית הישר ולפנים מן השורה · אמ' הישר
לפני דרכך אשר תנחני בה · וכנגד המשפט שהוא עשיית
הנקמה בשוסה רעהו חנם · אמר כי אין בפיהו נכונה וגו' ר"ל
יען כי כל אחד מאויבי המשוררי' לרעתי · אין בפיהו נכונה
ודבר אמת · כי קרבם הוות וקבר פתוח גרונם · בלשונם
יחליקון שר"ל כי ידברו עם זולתם בשפתי חלקות דברים
טובים ודברי ניחומים · ובקרבם בעוד שידברו יחשבו הוות
והוא לבלעם כאו קבר פתוח ומוכן בגרונם לבלעם חנם שם ·
ולכן האשימם אלהים וגו' ר"ל יחשב להם לאשם וחטא בקשתם
לבלעני חנם · ולכן יפלו ממועצותיהם · אשר יעצו נגדי ·
וזולת זה אשר תפר עצתם · עוד יחשב להם האשם הלז כאו
מעשיהם בכף מאזנים · וברוב פשעי' וחטאי' למען תדיחם
לחרפות ולדראון עולם בהיות כי הוא עון פלילי · כי מרו
בך אשר המלכתני לרוב חסדיך והם פשעו בי ובך ·
וישמחו כל חוסי וגומר מה שתעשה ההפך ליראיך ואוהבי
שמך · כי לא תדיחם אבל תקרבם אליך · ולהיות כי הקירוב
אלהי יהיה על שני פנים אם במדרגת כל ישראל עם ה'
אלהיהם · או במדרגת נביאיהם · לכן אמר כנגד המדרגה
הראשונה היותר גרועה וישמחו כל חוסי בך · כלם ולא
מקצתם ישיגו מדרגת השמחה להיותם כלם שוים בבטחון ·
ולכן ירננו בטוב העולם · וזהו אומרו לעולם ירננו · וכנגד
המדרגה השנית המאד נעלה אמר ותסך עלימו · שר"ל
אותם אשר תסך עלימו ויזכו ליהנות מזיו כבוד השכינה
משלם שוכתך וממעונתך מכוון שהם. אוהבי שמך ובמדרגה
יותר עליונה מהחוסי' הנזכר · יעלצו בך שהיא מדרגה יותר
עליונה מהשמחה וקרובה למדרגת הצדיקים שיושבים
ועטרותיהם בראשיהם ונהני' מזיו השכינה · וזה יען כי אתה
ה'תברך הצדיק החוסה בך ברכות תהום רובצת תחת
מעניני' עולמיים וזמניים כשיהיה מהמדרגה הראשונה ·
והצדיק האוהב שמך שהוא מהמדרגה השנית תעטרהו
מרצונך והוא רמז לנאמ' כי עטרותיהם בראשיהם ונהני' מזיו
שכינה שהוא הרצון אלהי · ו'

למנצח

בנגינות וגומר גם המזמור הלז אמרו דוד
בהיותו נרדף מאויביו המבקשים להמיתו
ולגרשו מהעולם הזה · ולהדיחו מעל ה'אלהיו בגרשם אותו
מהסתפח בנחלת ה' למען יאבד העולם הארוך · ה'
אל באפך וגו' שם אף יפול בבליה וכרת מעולם הבא וכאומרו
האלוה למשה ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה
אותך לגוי גדול · כי שם גדולה יאמר על הדברים אלהיים
וכאומרו כי מי גוי גדול אשר לו אלהי' קרובי' אליו כה'אלהינו ·
וכן מלך ישרא' שאל לגחזי על נפלאות אלישע כאומרו ספרה
נא לי את כל הגדולו' אשר עשה וגומר ושם חמה יפול בכליה
וכרת מהעולם הזה ע"י מלאך המות · וכאומרו חמת מלך
מלאכי מות · ור"ל או ה'דרך קריאה ידעתי כי רדיפת
האויבים אלי אינו במקרה רק מפני השגחתך לענשם רוב
פשעי · ולכן אליך אתחנן שאל באפך תוכיחני לטורדני על
ידיהם מהעולם שכלו ארוך ושאהיה מוכח במכאוב בהיותי
על משכבי בלילות אחרי המות · וכן שאל בחמתך תיסרני
לקצר ימי בעולם הלז על ידיהם · אבל אדרבא כנגד
התוכחת באף · חנני ה'כי אומלל אני · ר"ל צריך שבשמך
ה'הרחום והחנון שתחנני ותשקוט האף · כי אם לא תעשה
כן אומלל ונכרת אני מהעולם הבא · וכנגד היסור בחימה
רפאני ה' · ר"ל צריך שבשמך הנזכר שתרפאני ותצילני
מרדת בארה שחת בטרם זמני · שאם לא תעשה כן הוא
כאלו אני מת ונבהלו עצמי · ור"ל בעצמי · הגוף כלו ·
ויחסו אליהם להיותם מוסדותיו · ור"ל בנבהלו · רעדת
כי הקרוב למיתה רעדה יאחזהו לחסרון הרוח הנפשיי
באבריו · ונפשי נבהלה וגומר עוד חזר להתפלל
כנגד התוכחת מכליון הנפש · כאומרו בהיות שנפשי נבהלה
מאד על חטאתיה ומתחרטת · ראוי לך למחול לה עליהם ·
ולמה את ה המכונה בשם ה'בעל הרחמים · ועד מתי ·
תרדוף אלי באף אויבי להשמידני · ולכן אנא ה'חלצה נפשי
מדינה של גהינם · ושובה אותה בגן עדן · כי יהיה שובה
נגזר מן בשובה ונחת תושעון · וחזר להתפלל כנגד היסור
מכליון הגוף כאומרו הושיעני למען חסדך · שר"ל ראוי לך
להושיעני ממות למען חסדך · אף כי כפי מעשי אני חייב
מיה · בהיו' כי אין במו' זכרך · והוא שבעת מות האד' לא יזכור
מעללי יה · מה שיזכרם אם יגבל מתנה · וזהו אומרו בשאול
מי יוד' לך · וכאומרו חזקיהו כי לא שאול תודך ולא מו' יהללך ·
וזה להיותו אח"כ כאבן דומם · ולהיות כי לא קבל חסד חנם
להודו' ולהלל אחרי שמיתתו כוס תרעלת המות · מה שיהיה
בהפך אם לא ימות ויחיה · כי יספר מעשי ה'וחסדיו אשר
הצילו מהמיתה הטבעית אין אז והאריך את ימיו · יגעתי
באנחתי וגו' הטעם להיות כי אני עשיתי תשובה מעלייתא

למרק

למרק התוכחת מהכרת נפחי · והיסור מהכרת זמניי לכן ידעתי נאמנה כי יסורו ממני כל פועלי און וגומר ולהיות כי התשובה תהיה במחשבה ובדבור ובמעשה · ולכן תקנו חז״ל בה כנגד שלשתם · חרטה · ווידוי · ועזיבת החטא · לכן רמז לשלשתם בתשובתו זאת וכנגד החרטה במחשבה · אמר כי כל כך אנחות יוכאות ממנו על חרטתו · כי הוא עיף ויגע · וזהו אומרו יגעתי באנחתי · וכנגד הוידוי בדבור אמר שבכל הלילה הוא מדבר ושח במטתו בתפלותיו ווידויו · וזהו אומרו אשחה בכל לילה מטתי · ותרגם אמלל בבעוי בכל ליליא · וכנגד המעשה אמר כי בדמעות היוצאות מבכיתו העריש דוי שהוא סובב עליו הוא נמס מפני הלחו׳ מימיות הדמע · וזהו אומרו בדמעתי ערשי אמסה · וכל התשובה הנזכר׳ היא למען אנצל מדינה של גהינם · ולמען אנצל מהמו׳ הזמניי מהעולם הזה עששה מכעס וגו׳ ש״ל בעבור כעסי שלא ישמחו במיתתי כל צוררי אבכה לילה ויום באופן שעיני היא כאלו עששה · ר״ל כאלו אכלה עש · מרוב היוכש הבא מנזילת הדמעות · וכאלו נעתקה ממקומה לחסרון הלחות המדבק חלקי כל נברא · סורו ממני וגו׳ ר״ל ולכן בודאי אני יודע שתסורו ממני כל פועלי און הן המבקשים שאאבד העולם הנצחי והן המסבבים שאמות ולא אחיה · וזה יען כי שמע ה׳ קול בכיי בכלל · הן הבכי כדי להשיג העולם שכלו טוב אשר עליו אלין התפללתי באומרי חנני ה׳ כי אומלל אני וזהו אומרו שמע ה׳ תחינתי · והן הבכי כדי להשיג העולם הזה · וזהו אומרו ה׳ תפילתי יקח · והכן כי המאבד עולמיו לחטאתיו · ילך ממדרגה אל מדרגה · כי בתחלה יאבד הנצחי · ואחר כך יאבד הזמניי אחרי אכלו בו שכר מעשה טוב מה שעשה · ובסוב רשע מרשעתו ויעתר לו · ינתן לו השארות נפשו בשאלתו · וביסורין על ערש דוי ימות בעולם הזה למרק אוזה עון אשר חטא · ולכן המשורר אמר פה כנגד העולם הנצחיי ידעתי כי שמע ה׳ תחינתי · וכנגד העולם הזמניי אשר דרך הסב להתיסר בו מחטאיו · אמר אקוה בה׳ כי תפלתי יקח להיטיב אלי גם בו · באופן כי יבושו כל אויבי בראותם הצלתי מאבדת העולם הנצחי ויבהלו מאד כאיש התמה והנבהל על דבר אשר היה אצלו כנמנע · ועוד ישובו ויבושו שנית בראותם הצלתי בעולם הזה ההוה והנפסד המכונה בשם הבל וריק ורגע ·

ז׳

שגיון לדוד וגו׳ המזמור הלז עשאו דוד להודאה לאל על אשר הצילו פעמים הרבה ממספור מיד שאול · וכאשר משה ובני ישראל הודו ושררו לה׳ שיר חדש על כי נפלאות עשה עמם בצאתם ממצרים · וכן דבורה וברק על תשועת סיסרא · ככה הודה דוד לאל אשר הצילו מיד שאול בשירתו זאת · וזהו אומרו אשר שר לה׳ · ואומרו על דברי · ר״ל על הענינים אשר קרהו אתו אשר תמיד התנכל להמיתו · ומכלם הצילו ה׳ והנה קרא לשאול בשם כוש בכנור חם אבי כנען · לדמותו אליו · כי כאשר האל הרחיק חם ובניו מעליו לרוע מעשיו · ככה הבדיל ה׳ לרעה שאול ובניו כי ספו תמו מן כלהות · ולמען יוכר כי דבריו עליו תארו בשם שכנו · באומרו בן ימיני · ה׳ אלהי וגו׳ ראוי לדעת כי בעד שתי דברים חייב האלוה להושיע למשועבדו · אם להיותו חוסה בו אף כי יהיה ריק ממעשים טובים · ואם למעשיו הטובים · שמהם עשיית הטוב לגמול חסד עם אים שלומו · ועשיית היושר לפנים מן השורה שלא לגמול

רע לאשר צרר אותו בלי עון ואשמה · וזהו אומרו פה המשורר ברוח קדשו · אנ ה׳ שאתה אלהי · לך ראוי להושיעני מכל אויבי שיעת שאול הרודפים אותי להכריתני מהעולם הזה · וכן לך ראוי להצילני · מידם המבקשים להכריתני מהעולם הנצחי · פן יטרוף שאול שהוא מלך בישראל כאשר האריה הוא מלך בין החיות · נפשי ויכריתני מהעולם שכלו טוב · וכן פן יהיה פורק ומשבר עצמותי ואין מציל מידו ויכריתני מהעולם הזה · כי יהיה פורק נגזר מן מפרק הרים · והנה אתה חייב על ככה להיות כי בך חסיתי · והוא מן הבוז לגדול אם לא יושיע ויציל החלוש החוסה בצל כנפיו · ה׳ אלהי אם עשיתי וגו׳ · רוצה לומר אנ ה׳ שאתה אלהי · גם ראוי אליך שתושיעני ותצילני מידם כאשר אמרתי · וזה לפעולותי הטובים כי אתה גבוה מעל גבוה שומר לתת לאיש בדרכיו · שאם עשיתי הדבר הזאת אשר אזכיר אף כי היה מהראוי לעשותה · ואם יש עול בכפי שהוא דבר נמאס בעיני אלהי׳ ואדם · והנה בא לפרש מאן דסליק מניה מהעול · באומרו אם גמלתי שולמי רע · כי עול ואשם יהיה לגמול רע לעומד בשלום אתך · ואחר כך פירש אומרו אם עשיתי זאת · באומרו ואם אחלצה צוררי ריקם · כי יהיה אחלצה נגזר מן אנחנו נחלץ חושים · ור״ל כי אף שצוררי צרהוני חנם וריקם · אחרי זמן שבא לידי לא התחזקתי כנגדו ברוב עם לבלעו ולגמול לו כרעתו · ירדוף אויב וגו׳ להיות כי הנפשות מהישראלי הם ארבעה נפש הצומחת ונפש המרגשת ונפש המשכלת ונפש האלהית · לכן רמז פה לארבעתם בשבועתו זאת להאמין טוב פעולותיו · וכנגד נפש הצומחת והיא החיים התאוניי׳ אמר ירדוף אויב נפשי · כי נפש הצומחת תקרא נפש בכלל וכאומרו כי תאוה נפשך לאכול בשר · וכנגד נפש המרגשת שהיא החיים מהכבודות המדומות כהון ועושר אמר וישג חיי כי יבוז לו ויקח את כל ממוני · וכנגד נפש המשכלת שהיא החיים הסיפוקיים וההשכליים המבקשים לעלות על במותי עב עד עולם המלאכים · אמר וירמוס לארץ חיי · שהוא הפך כונתם אל העליה · וכנגד הנפש אלהית שהיא הכבודה בת מלך הנחצבת מתחת כסא כבודו וכל היום התאוה תאוה לעלות לקתדמות לעליון · אמר כבודי לעפר ישכן סלה · ר״ל כבודי ונפשי האלהית הדורשת העליה ולשכון בעולם הנצחיות והסלה · ישכן האויב בעפר שהוא הפך דרישתה · אם דברי אשר אמרתי אינם כנים אתי · ולכן קומה ה׳ וגומר ר״ל כנגד בקשתם להכריתני מהעולם שכלו טוב · קומה ה׳ באפך ותרדוף באף ותשמיד צוררי · והנשא עליהם בעברות · נגזר מן זעם ועברה · ותרגום איתנטל ברוגזא על מעיקי · ועורה אלי עבדך תעורר החק ומשפט שצוית כי זרעי לעולם יהיה וכסא מלכותי כשמש נגדך · ועדת הלאומים · והם שנים עשר שבטי ישר׳ · יחד העדה הקדושה ההיא תסובבך · מכד התאחדם למולכי עליה · באופן כי הנהגתי אותם תהיה בכל כך מדרגה מהטוב · שכמעט תוכל לשוב למרום · ולא לטרוח לשבת ביתה עמהם בשפל התחתונה להנהיגם · והוא משל מדבר בהקב״ה כלשון בני האדם · וזהו אומרו ועליה למרום שובה · ה׳ ידין וגו׳ ר״ל וכנגד בקשתם להכריתני מהעולם הלז · קומה ה׳ ותדין העמי׳ צוררי הנזכרי׳ כפי מעשיהם הרעים אשר הרדיפוני מנוחה על לא חמס בכפי · ולי אני עבדך שפטני ה׳ כצדקי וכתומי אשר הוא גבעי עלי · ורמז בצדקי עשיית הטוב

וכאומרו צדק צדק תרדוף · ורמז בתומי עשיית היושר
וכאומרו תם וישר · יגמור נא וגו' ר"ל ואף כי במצותך
אמלוך על ישראל לא אשפוט בין הצדיק והרשע מהרודפים אלי
ואשר הטיבו עמדי · אחרי מולכי וזה פן אשגה בפעולותי
בהיותי אנושי הבלתי יודע להבחין בין צדיק לרשע · ולכן
אנא וזהו אומרו נא · אתה שהוא אלהים צדיק · ובוחן לבות
וכליות · ע"ד אומרו אברך את ה' אשר יעצני בלבי אף לילות
יסרוני כליותי · ואתה יודע מחשבות לב האדם ותחבולותיו
תפעול באופן שהרע יגמר ויכלה אות' שתבחין היות' רשעים
· ואתה בעצמך תעשה ההפך בצדיק כי תכוננהו ותתן לו
העמדה וקיום · והנה כי בכליון הרשעים יחסו לרע ובלשון
נסתר מהאלוה באומרו יגמור נא רע · להיות כי אין רע יורד
מלמעלה · האמנם בטובת הצדיק יחס הפעל לאלוה בלשון
נוכח באומרו ותכונן צדיק · מגיני על אלהים וגו' ר"ל
המגן שלי אשר בו אגין מכל מציקי הוא תלוי על אלהים ·
וכאומרו אשר שר לה' כשיר השירי' · כמגדל דוד צוארך וגו' אלף
המגן תלוי עליו · אשר זה האלהים האדירים מתואר בהיותו
עושה חסד משפט וצדקה בארץ · וכנגד החסד והוא עשיית
היושר לפני' מן השורה לעשות חסד עם אשר לא גמלהו מאז
טובות · אמ' אלהים מושיע ישרי לב · כי הוא מודד מדה כנגד
מדה · ועושה היושר עם הישרים · וכנגד עשיית הצדקה ·
אמר אלהים שופט צדיק · וכנגד עשיית המשפט ברשעי' אמר
ואל זועם בכל יום על הרשע ומיסרו במכאובות למען ישוב
אל ה' · ואם לא ישוב אז כי ילך עמו בקרי בהכחישו השגחתו
· חרבו ילטוש האל · וידרוך קשתו ויכוננ' · והנה יכין לו לרשע
· כלי המות והכליון והוא החר' ומיניו הנז' לעיל · ויכין חציו
מקשתו אשר דרך לפעול רעה לדולקי' ורודפי' הצדיקי' כי לא
די להם בלתי היות' מכתם · אבל הם רשעי' ופועלי און · כי
נוסף רעה על חטאתם הם מבקשים לכלות את הצדיקים
ורודפים ודולקים אותה · ונגזר מן על הארי' דלקוני · הנה
יחבל וגו' ר"ל הרשע המוכן אליו חרב האלוה הנה תמיד יחבל
ויפסיד קיום הפעול' באון אשר יראה ויחשוב בלבו · מה שיתמשך
מזה שאם הרה עמל ר"ל שפעל הפעולות רעות · וילד שקר
· כי בכלל ימות מיתה משונ' בחרב ובחנית · והרשע הדולק
הצדיק אשר מוכנים אליו חיצי האלוה · יקרה לו שהבור כרה
ויחפרהו ללכוד בו הצדיק כרדף · יפול בו בשחת שפעל ·
באופן כי הרשע המוכן לחרב ישוב עמלו אשר זכרנו והרה
עמל בראשו · והרשע הדול' המוכן לחיצי' על קדקדו חמסו
אשר היה עושה עם הצדיקי' · ירד וישלוט · נגזר מן וירד
מים עד ים · וכל זה הוא רמז על שאול אשר היה מהכת
הראשונ' מהמוכן לחרב לעוברו על דברי ה' · אשר למען זה
נכרת בכריתת חרב מלכותו מזרעו · והיה מהכת השנייה
מהמוכן לחיצים בדולקו ורודפו דוד משיח ה' על לא חמס
בכפיו · ולכן פעלו בו חיצי אויביו · וכאומרו ותכב' המלחמה
אל שאול וימצאוהו המורים אנשי' בקשת ויחל מאד מהמורים
וגו' ויקח שאול את החרב ויפול עליה · אודה ה' וגו' ר"ל
אודה ה' כצדקו אשר בו שופט את הצדיק · ויחס הצדק אל
עצמותו להיותו מטבעו · ואזמרה שם ה' אשר הוא עליון
וגבוה מעל גבוה ורואה כשהרשע מכתי' את הצדיק · ויזעום
עמו · והנ' יחס כעסו וזעמו על הרשעי' לשמו ולא לעצמיותו
כאשר יחס הצדק להיות כי כאשר אמרנו אין רע יורד
מלמעלה · ח"

למנצח על הגתית · להיות כי בזמנו' הקוד' אמר
יגמר נא רע רשעי' והם הכופרי' במחשבת'
באלהי ישראל · וכאומרו המשור' נאום פשע לרשע בקרב לבי
אין פחד אלהים לנגד עיניו · ועוד אמר ותכונן צדיק והוא
הפכו · המאמין היותו בורא העולם ומשגיח עליו · לכן
בזמנו' הלז הודה לאל · הוא ושיעתו בעניני' יורו על אמונתו
· להרא' היותו מכת הצדיק אשר התפלל על קיומו ותכונתו
אשר הוא הפך אבדון וגמר הרשע · ה' אדוננו וגומר
להיות כי כל הנברא יחלק לשלשה · הינו עולם המלאכים
ועולם הגלגלי' ועול' השפל · לכן בא דוד להודות היות האל
בורא כלם כאחד ומשגיח עליה' · וכנגד עול' המלאכי'
אמר ה' אדונינו · ר"ל אני ושיעתי מודים כי אתה הוא ה'
נאוה מהאדוני' שלנו שהם המלאכי' וכאומרו הודו לאלהי האלהים
· וכנגד עולם השפל אמר מה אדיר שמך בכל הארץ ·
שר"ל כמה נלהיותה עכורה ושפלה בערכו לא הזכי' שם ה' בה
· כאשר הזכיר בעולם המלאכי' אבל הזכיר שם שתם להורות
כי בין שוכני בתי חומר לא יוכר רק מפאת פעולותיו ואומרו
לשון גבורה ואדירות באר' הוא להיות כי הצורף חרש חכם לא
יובחן חכמתו בכלים מכסף וזהב · אשר חמרם נחמד ויפה אף
נעים · כי אם בכלי מעץ אלום ונקל לישבר אשר עם כל זה
עשה בו מלאכה מפיתוחים דקי הציור והעשייה · וכן האלוה
יתבר' יובחן גבורתו וחכמת מעשיו ביתום הקטן והדומה לו
שברא בעול' השפל בחומר הלז הגשמי וארציי ועכור · וכנגד
עולם הגלגלי' אמר אשר תנה הודך על השמי' · כי הוד והדר
אתם מה שאין כן בארץ להיותם זכים ובהיריים ונצחיים ·
והנה הקדים הארץ לשמים · להיות כי הצדיקים גמורים
מעולם השפל הם יותר מעולים מהגלגלים · ויהיה מושבם
אחרי חלדם למעל' מהם כי נפש' תהיה צרורה בצרור החיים
את ה' אלוהיהם · מפי עוללים וגו' ר"ל היסוד מאשר
אמרתי שבכל הארץ נראה גבורתך ואדירותך ועוזך · נראה
מהפעולה הנוראה הנראית מפי העוללים · והיונקים · כי
הוא מהפלא היות עובר חי במעי אמו ופיו סתום והוא יונק
מדמיה דם נדותיי דרך טיבורו וניזון בו · ואחרי באתו מרחם
אמו · יסתם טיבורו ויפתח פיו ויינק בו משדיה מהדם
שהוא אשר נהפך לחלב · ואחרי באתו מגדר יונק והכנסו
בגדר עולל שרוצה לומר עשוי נגזר מן מעוללים · יתחיל
לדבר אשר הוא מחסדי האל על המין אנושי ולא ידע
כל הדיבור ואיככה ידבר ומי המניעו על ככה אחרי היותו
נעדר ממנו · אשר עם הפלא הלז נשבית ונבטל שברת
צורריך והאויב ומתנקם · והנה זכר שלשה מכחישים אשר
ימצאו בבריאה · כי יש מכחים לגמרי אשר יחשוב כי לא
ימצא אלוה משגיח ואפילו בעולם המלאכים כבת אפיקורוס
· ואלה קראם צוררים לרוב עזותם · ויחס פעולתם
לעצמותו יתברך כביכול באומרו צורריך להיותם מכחישים
בהחלט · ויש מי שיודה בהשגחתו על המלאכים להיותם
דומים אליו בפשיטות · אבל למטה מהם יחשבו כי לא
ישגיח להיותם גשמיים ורחוקים מפשיטותו ואחדותו והם כת
מהפלוסופים · ואלה קראם אויב · ויש מי שיודה
בהשגחתו גם על עולם הגלגלים להיותם דומים אליו בקצת
לבהירותם וזכותם ונצחיותם · אבל לא ישגיח בעולם
השפל להיות חמרו עכור ומשתנה ונפסד ואלה קראם בשם
מתנקם כי בחושבו שעזב ה' את הארץ ואין רואה יעשה
נקם כאוותו כל היום · באופן כי ישוב אליו כדבר טבעי
לפי פעולת הרע והנקמה · ולכן אמר שם מתנקם · ולא
נוקם · כי אראה וגומר רוצה לומר כאשר אני רואה
שמיך והם גלג' ערבות והדבוקי' בו · והנה יחסו לאלוה להיותו

הוא

הוא רוכבו ומניעו · מעש׳אצבעותיך והוא השמש כי להיותו היותר נכבד ויותר נעלה מכל הנמצא יחס אליו העשיה באצבעו׳האלוה לאט לאט ובכונת מכוין כאשר יעש׳בעשיית הדברי׳ יקרי הערך · ירח וכוכבים אשר כוננתה שהם למטה מהראשונים · ולכן לא יחסם אליו ולא למעשה ידיו הפרטי · וכאשר אביט בכל אלה בגודלם ובתפארתם ובבהירותם וזכותם ונצחיותם · אומר מה אנוש כי תזכרנו · ויעבור במחשבתך זכירת נבזה חלום המזג ונתר הקשרי׳כמוהו · ומה בן אד׳כי תפקדנו ותשגיח עליו לתת לו כפרי מעלליו · כי באמת מצד עלוייך הנראה מעולם הגלגלים · יחשב במעט היות נמנע השגחתך על ההווי׳ ונפסדי׳ אשר תמיד דורכים אל ההשתנו׳ · והנה כי זכר הב׳שמות היותר פחותים במין האנושי · והם האדם אשר יורה על התחלתו · והאנוש אשר יורה על אחרית חלדו · ולא זכר מה שבינים משם איש וגבר להיות כונתו פה להשפיל מינו · ותחסרהו מעט וגו׳ר״ל אבל בראותי אחרי רואי כי הצדיק גמור שבמין האדם הוא מעט חסר מהיות במדרגתך כי בו נפשו האלהית הנחצבת מכסא כבודך באופן שגדולים צדיקי׳יותר ממלאכי השרת · ובראותי כי עטרת אותו מכבוד להיותם גדולים גם כן יותר מעולם הגלגלים · ומהדר להיותם מעולים מכל נברא שבעולם השפל · וכנגד מעלתו על עולם המלאכים אמר תמשילהו במעשה ידיך שהם המלאכי׳שלקורבתם אליו יתיחסו היותם מעש׳ידיו · וכנגד מעלתו על עולם הגלגלי׳ · אמר כל שת״ל כללות כל הגלגלים ומה שבם שתה תחת רגליו · כי במצות שאדם דש בעקביו ורגליו ולזכותם יסדר המערכות ויגזור אומ׳ויקם לו · ושמש בגבעון דום וזולתו יוכיח · וכנגד מעלתו על עולם השפל אמ׳צנה ואלפים וגו׳ שת״ל כי גם שת תחת רגליו מין הצאן והבהמות דקות ומין האלפים והשורים והבהמות גסות · וגם כלם משאר המינים הנמצאים עמו לעבודתו כסוס והגמל והחמור · וגם בהמות שדי שהם החיות היושבות במדברות · וגם צפור שמים בערמתו ילכדם ברשתו · וכן דגי הים · ובתחבולותיו יעבור הימים בספינות ובאניות · באופן כי בראותי כזה אגזור אומ׳ כי לך ה׳אדונינו יש מהות מהשגחת האדיר שמך בכל הארץ · ורמז באומרו בכל הארץ להשגחת האל על מיני המיני׳כלם · שהם כללי אישיהם · ולא עליהם · מה שבמין האנושי ישגיח בכל אישיו · להיות כל איש מהם מובדל מחבירו · כאשר יובדלו המינים · ט׳

למנצח על מות לבן וגו׳ המזמור הלז עשאו דוד להודו׳לה׳על מפלת אויביו והצלתו מידם · ולכן נסמך לקודמים משגיון לדוד · וה׳אדוננו הנמשך אין · ורבו המפרשי׳אשר דעתם · כי אמרו בפרטו׳על מות גולית איש הבינים והצלתו מידו · אודה ה׳וגו׳ ההודאה לאל על חסד גמל לאיש מה · צריך שיהיה על שני פנים · הא׳ להכיר במחשבתו כי הטוב ההוא בא לו בהשגחת אלהיו עליו ולא בקרי · והב׳הוא לספר בשוקים וברחובות נפלאותיו אשר עשה עמו להכנים בלב המאמינים השגחתו למען יבטחו בו · והנה כנגד האופן הראשון אמ׳פה אודה ה׳בכל לבי שר״ל מחשבתי · ע״ד לב חורש מחשבות · ואומרו כל לרמוז כי האמנתו באלוהו לא יהיה חלום ובספק מה · רק ההודאה אין מהכרתו הטוב הנמשך ממנו · יהיה בכללו׳מחשבתו בלי שום פקפוק וחלודה בהודאה ההיא · וכנגד השני אמ׳אספרה כל נפלאותיך כאשר אמרנו · אשמחה וגו׳חזר לפרש האופן הא׳מההודאה · באומרו מצד הכרתי היות הכל נמשך מאתך אבקש להדבק בך בעולם הזה והוא אומרו אשמחה · ולהדבק בך בעולם הארוך והוא אומרו אעלצה בך · והאופן השני באומרו אזמרה שמך בין כל שומעי לאמ׳כי אתה עליון על כל גבור ולה׳הישועה ואין לבטוח בחרב ובחנית כי לא יועילו ביום עברה · בשוב אויבי אחור · ר״ל האופן הראשון מההודאה אעשה בעבור שוב אויבי אחור ממחשבתם אשר חשבו להכותני ולבלעני חנם · כי לא יכלו לי שה׳עוזרי · והאופן הב׳אודה יען כי לא די שהצילני מידם בתואר צדקו · כי זולת זה פעל ועשה בתוארו מהמשפט שאויבי הנז׳ יכשלו ויאבדו מפניך · כי האבדון מפניך יבוא להם להיותם נכשלי׳ איש באחיו · ומרשעים יצא רשע וידי לא תהיה בו ·

כי עשית וגו׳ר״ל כל זה קרה לי להיות כי עשית משפטי והוא הנקמה באויבי · ועשית דיני והוא להצילני מידם · ושני הפעולו׳עשיתם יחד · כאלו ישבת בפעם אחד לכסא שופט לשפוט אויבי · ולכסא צדק להצילני מידם · גערת גוים וגו׳ר״ל והנה המשפט שעשית באויבי הוא ככה · כי לאבדך הרשע גולית גבור פלשתים אשר היה מחרף מערכו׳ אלהי׳ חיים · ולכן קראו רשע כאשר אמרנו כי יחול השם ההוא על המדבר על ה׳תועה · גערת הגויים והקיבוץ מהפלשתים הבאים עמו כי יראו תכף · כאשר ירא האדם מגערה האלה עליו פתאום וכאומרו שם ויראו פלשתי׳כי מת גבורם וינוסו · והשם טוב מהפלשתי׳מחית לעולם ועד · כי בתחלה היו עם אמיץ לבו כגבורים ותקיפים · ועתה נשארו לעולם ועד בשם רע להיותם עבדים לישראל · כאשר התנה במלחמה ההיא גולית עם דוד כי אשר ינצח מהם יהיה אדון ופטרון על העם המנוצח ויתום המלחמה · האויב תמו וגו׳ר״ל וזולת זה גם שתו כוס תרעלת המו׳כי הקיבוץ מהאויב שהיו יושבי׳ בערים אשר עשיתי׳חרבו׳תמו לנצח כי הרדפתי׳והרגתים וכאומרו שם ויקומו אנשי ישראל ויהודה ויריעו וירדפו את הפלשתים עד בואך גיא ועד שערי עקרון ויפלו חללי פלשתי׳בדרך שערים ועד גת ועד עקרון · ועריו׳נתשת וגו׳ר״ל ואפי׳הקבוץ מהם שנשארו והניחו הערים מפחד ישרא׳ · והיו עומדים מחנות מחנות לעמוד על נפשם · גם אבד זכרם כי באו ישראל עליהם ויהרגום וכאומרו שם וישבו בני ישראל מדלוק אחרי פלשתים וישסו את מחניהם · והנה נתשת בת״ו כמו נטשת בט״ת כי אותיות דטלנת מתחלפות · וכאשר ראינו שהט״ת בא במקום הת״ו במלת מה נצטדק · וה׳לעולם וגו׳ הוא דברי המודה להודיע לכל כי הישועה הזאת לא באה במקרה כי אם בהשגחה פרטית מה׳ היושב לעולם בכסאו לכונן המשפט ולהכינו ולהשפיעו על עושי רצונו · כי שם משפט פה יובן בכללות על כל פעולו׳האלוה · ולכן בהיותו ישיבתו נצחית ולעולם · פעולותיו מהטוב יהיו נצחיות ועצמיות ולא מקריות · והוא ישפוט וגו׳בא לפרש המשפט · שאמר שהוא מכונן · ואמר כי יהיה על שלשה פני׳כי הוא עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפץ וזהו אומרו כי הוא ישפוט תבל ארצנו · בצדק שהיא הצדקה · ידין לאומים שהוא המשפט · ובמישרים שהוא החסד · ויהי ה׳וגו׳ר״ל והחסד מהמישרי׳לשון רבי׳הוא באופן הלז · כי הוא ה׳משגב לדך לפדותו מהרעב אף כי אינו ראוי שיושגח לרעתו · וכן הוא משגב לעתות בצרה לעני ולעשיר אף כי לא יהיו ראויים להנצל · ויבטחו בך וגו׳ר״ל ולכן בוטחי׳בך יודעי שמך האדיר בכל הארץ · ליודעם כי מעולם לא עזבת דורשיך ה׳ · כי כחך גדול עד מאד ואין מנוס בכל צרה טוב ממך · זמרו לה׳ וגו׳ הם דברי המודה

לכל הזולת · לאמר זמרו לה' שהוא יושב בציון · וכאומרו לעי'
אומרה שמך עליון · הגידו בעמים עלילותיו · וכאומרו
שם אספרה כל נפלאותיך · כי דורש וגומר ועלילותיו
אשר תגידו הוא כי דורש הדמים · אותם היהודים האומללים
אשר דמם היו כמים לרוב אולשתם בערך הפלשתים · זכר ·
ויהי ה' משגב להם בעתות בצרה · ולא שכח צעקתם אז כי
· אשר היו עניים וענוים ואלושים בערכם · ויהיה ה' משגב
לדכיים ועניותם · חנני ה' וגו' בא לפרש הצעקת ענוים
· כי כל אחד מהם היה קורא בקול גדול לאמ' חנני ה' ותרחם
עלי למען חסדיך הרבים אף כי איני ראוי לכך · וראה עניי
משונאי · ותהי' משגב לדכיי ועניי · ותהיה מרוממי משערי
מות · ותשגב לי בעתות בצרה · למען אספרה וגו'
ר"ל למען אחרי הושעי אספרה כל תהלתך · וכאומרו לעיל
אספרה כל נפלאותיך · ולמען בשערי בת ציון אגילה
בישועתך · וכאומרו שם אשמחה ואעלצה בך · טבעו
גוים וגו' בא לפרש התהלות שיספר והוא שטבעו הגוי' מעם
פלשתים בשחת עשו בעדי כחשבם כי יוכלו לי · וברשת זו
טמנו ללכדני כן · נלכדה רגלם · ור"ל זו · כמו זה
מורה כאצבע להורות כי נמדדו מדה כנגד מדה · נודע
ה' וגו' · ר"ל ונודע בפרסות לכל · שהישועה הזאת לישראל
והמשפט הזה נגד פלשתים מה' היתה ולא מכח ישראל ·
מענין גולית הרשע והמחרף כי בפעל כפיו שהוא חרבו
המניפה בכפות ידיו אשר היה בוטח בה · בה בעצמה
נוקש ונהרג ע"י דוד משיח ה' · מה שדבר נפלא ונורא כזה
יהיה הגיון לכל שלא ישכח מפי הבאים סלה ולעולמים ·
וזהו אומרו הגיון סלה · ישובו רשעים וגו' ר"ל כי מתמה
בראותך שיפרחו הרשעים כמו עשב · ויציצו כל פועלי און
· כי זה יהיה לרע להם ולהשמידם עדי עד · וזהו אומרו
ישובו רשעים והם אותם אשר מעולם לא הכירו את ה' · וכן
ישובו אותם אשר הכירוהו ואח"כ שכחוהו וזהו אומרו כל גוים
שכחי אלהים · ולשון ישוב הוא כמו ואל עפר תשוב ·
כי לא וגו' ר"ל כי גבורתם על האביון והענוים לעשוק אותם
ולדכאם חנם לא יהיה לנצח · כי לרחמי ה' עליהם לא לנצח
ישכח האביון אשר תחתם · וכן תקות הענוים לבאת
משעבודם לא תאבד לעד כי המה יאבדו והאביון והענוים
יעמדו · קומה ה' וגו' הוא תפלה מהמודה קומה ה'
תמיד לעזרת ישראל למען שאל יעוז עוד אנוש · ר"ל שלא
האומללים והאנושים · לא יעיזו פניהם עוד לבוא נגד ישרא'
· להיותם נשפטים בשפטים גדולים · על פניך · ר"ל בעבור
פניך ההולכים בקרב · שיתה ה' וגומר · ר"ל ותשים
יראה להם באופן שידעו הגוים האלה · היות המה בעולם
הבא והשלה אנושים כי אנוש שברם בגהינם · כאשר הם
אנושים בעולם הזה כאשר רמז באומרו אל יעוז אנוש ·

למה ה' תעמוד וגומר המזמור הלז עשאו דוד
כאשר בא להלחם עם גולית עם החמשה
חלוקי אבנים מן הנחל · וכאומרו שם אתה בא אלי בחרב
ובחנית וגומ' ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי מערכות
ישראל אשר חרפת · כי התקין עצמו לתפלה ולמלחמה ·
והנה כאשר נמשח דוד למלך בקרן השמן · תכף חל עליו
הענין ההי וכאומרו ותצלח רוח ה' את דוד מהיום ההוא והלאה
· מה שקרה ההפך לשאול כי רוח ה' סרה מעמו · ובעתתו
תמיד רוח רעה מאתו · ולכן כאש' נאספו פלשתי' אז למלחמה
על שאול ועל עמו · והסכי' דוד ללחום עם גולית סר בכאס

· חשש כי על כי אין אלהים בקרב ישרא' בעבור מלכם שאול
הכוזף ממנו על חטאתיו · פן ינצחו רעות מלחמת פלשתים
ולא יוכלו להם · ולכן התפלל ע"ז באומרו או ה' אב הרחמים
למה תעמוד ברחוק כי שרת רוחך הקדוש מעם שאול ועמי
· כי אין ראוי שיהיה כחו גדול לחטוא מכחך למחול ולהעביר
ראשון ראשון · ואף כי בשאר הזמנים תעמוד ברחוק לבוכר
החטא וריבוייו · למה תעלים עיניך לעתות בצרה מישראל
ואכי ראה גם ראה כי עמך הגוי הגדול הזה · בגאות
רשע וגומר ר"ל ואם לא תעשה למען עמך · עשה למען
קנאתך ברשע הלז מגולית אשר חטא כנגדך במחשב' ודבור
ומעשה · וכנגד המעשה אמר בגאות הרשע הלז השכים
לדלוק העם עני מישרא' ולהרדיפו מנוחה · וכאומרו שם ויצא
איש הבינים ממחנות פלשתי' גלית שמו מגת · וגו' ויהי רצון
שהרשע הלז וכל עמו יתפשו במזימות ומחשבות רעות
שחשבו על ישראל · ואומרו זו מורה באצבע הוא תפלה
שימדוד האל להם מדה נגד מדה · כאשר צוה בתורתו אלינו
לעשות לרשעים · כאומרו ועשיתם לו כאשר זמם ·
כי הלל רשע וגו' וכנגד הדבור אמר כי הלל רשע · ר"ל ראה
ה' והביטה וקנא קנאת' על הרשע הלז שמתהלל על תאות
נפשו שתמיד יוצא אל הים · ולכן אינו מסתפק בהברחי
ותדיר הוא בוצע בצע · ומברך ומנאץ ה' · כי יהיה ברך
כמו ברך אלהים ומות באיוב · וכאומרו שם ויאמר הפלשתי
אני חרפתי את מערכו' ישראל היום הזה וגו' ויאמר הפלשתי
אל דוד לכה אלי ואתנה את בשרך לעוף השמים ולבהמת
הארץ · וכנגד המחשבה אמר רשע כגובה אפו וגומר
ר"ל הרשע הלז העושה רע והמדבר תועה לא ידרוש לדעת
גובה האף והחימה מהגבוה מעל גבוה שומר למנאציו · ולכן
לא ידעהו ולא ירא ממנו · והנה סיבת בלתי דורשו ידיעה
בזאת היא להיות כי כל מזימותיו הם להאמין ולהביא ראיות
על כי אין אלהי' שופט ואין רואה ואין יודע ואיש הישר בעיניו
יעשה · יחילו דרכיו וגו' ר"ל ולכן במעט' דרכיו מהפלשתי
הרשע הלז אשר בכל עת הוא עולה לחרף את מערכות
ישראל מעמידם תמיד בפחד וחיל כיולדה · וכאומרו שם
והנה איש הבינים עולה וידבר כדברים האלה וגומר וכל איש
ישראל בראותם את האיש וינוסו מפניו וייראו ממנו · ויען
כי משפטיך הרעים אשר היו ראוים לחול עליו · הם מרום
ולא ירדו עליו · והם מנגדו · ולא נגדו להרע לו ·
לכן יפיח בהם בכל צורריו ואויביו מישראל וילעיג עליהם
· כדרך המבזה לחבירו שיפיח רוח בפה אחריו להראות כי
הוא חשוב בעיניו כרוח ההוא הנבר' ממנו וכאומרו שם ויבט
הפלשתי ויראה את דוד ויבזהו · ויאמר הפלשתי אל דוד
הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות ויקלל הפלשתי את
דוד · נגזר מן קללני קללה נמרצת שהוא לשון ביזוי ולעג
וקלס · אמר בלבו וגו' ר"ל ולכן במחשבה שאמר בלבו
ובמחשבתו שבהיות כי לית דין ולית דיין · בל אמוט ולא
אסור את עצמי תמיד לדור ודור אשר לא אפעל ברע ·
ובתרגומו ויימר בלבביה לא אזוע מדר לדר מלמעבד בים ·
אלה פיהו וגומר יש לומר ולכן בדבור · פיהו
תמיד מלא מאלות ושבועות למען יאמינו בו ·
ומרמות הם בתוך לבו · כי לא ישכים מחשבת לבו
עם אלת פיהו · והנה ותוך הוא כוי"ו במקום בי"ת
כי אותיות בומף מתחלפות · ותחת לשונו המדבר גדולות
בנגלה מדברי' נכוחים · עמל ואון · עמל כמו מעל והוא
למעל באשר אמר ולבלתי הקים את דברו · ואון שהוא
לעשות

לעשות חמס אליו ואון · וכאשר ראינו בשפתי חלקות מהפלשתי באומרו למה תצאו לערוך מלחמה וגו' ברו לכם איש וירד אלי אם יוכל להלח' אתי והכני והיינו לכם לעבדים ואם ההפך ועבדתם אותנו · ובחלקת שפתיו הקדים הנצחון לישראל בתנאו זה להראות להם לבו הנכון ופיו הכשילו · ישב במארב וגו' להיות כי האינושי יהיה על שלשה פנים כפי הונו ונכסיו · כי יהיה עשיר גדול ואדון ועומד על תילו בחבריו וטירותיו · או יהיה בנוני ואיש הבינים אשר יהיה לו די סיפוקו · או יהיה עני ודל אשר די מחסורו יחסר לו · לכן ביאר המתפלל כי הרשע ברשעתו בולע שלשתם · וכנגד העשיר היכול על כל · אמר ישב במארב חצרים · כי להיות שאמר אליו ללחום בו לחזקתו · יארוב לו בחצרו ובביתו למען הכותו בפעם כפעם בהיותו עומד בטח · וכנגד הבינוני אמר במסתרים יהרוג הנקי אשר אינו עשיר ולא עני אבל הוא נקי · כי לא יחטא מפני גאות עושרו · וגם לא מפני עניותו · וכנגד העני אמר עיניו לחילכה יצפונו · שר"ל בעיניו יצפון הדלים והאביונים ולעיני השמש · כי לעניותם וחולשתם לא יצטרך לרשע לארוב להם · ולא להתחבא במסתרים · ור"ל ביצפונו שיקברם חיים בשאול · יארוב במסתר וגו' עוד חזר לבאר שנית בליעתו לשלשתם · וכנגד העשיר אמ' יארוב במסתר לעשיר העומד בטח בחצרו כאריה העומד בסוכו · וכנגד הבינוני אמ' יארוב גם כן במסתר לחטוף עני שהוא הבינוני הנקי וצדיק ועניו ונכא רוח · וכנגד העני אמר יחטוף עני במושכו ברשתו · כי כאשר הוא דבר נקל לצייד הצד העופות במושכו חוט הרשת אליו שהיא תנועה קלה · ככה הוא נקל לרשע לבלוע את העני לעניותו וחולשתו ·

ידכה וגו' ר"ל ומן הערמות אשר ינהוג ללכוד שלשת המינים הנזכרי' הוא שידכה שירא' עצמו דכא ושח ושפל רוח למען יאמינו בו וילכו בחברתו · עד הגיעו למקום תחבולתו · ואז יפול בעצומים שלו החיל מהנכאים והחלושים · ור"ל עצומיו מקום חזקתו · לחזקת העיר · או לרוב עם מסיעתו המוכן שם להרע לזולתו · או לחזקת אבריו או להיותו חוץ מן הישוב אשר אין מושיע לעשוק מידו ·

אמר בלבו וגו' ר"ל וכל אלה הוא עושה להיותו אומר במחשבתו כי אף שהאל הוא משגיח בעולם המלאכיי והגלגליי · הנה שכח העולם השפל ואינו משגיח בו לחולשתו והיא הכת הראשונה מהכופרים · הסתיר פניו · ר"ל או לאומרו כי הסתיר פניו גם מעולם הגלגליי לגשמיותו · אכן השגחתו יהיה לבד במלאכיי לפשיטותו והיא הכת השני · בל ראה לנצח ר"ל או לאומרו כי אפילו במלאכיי לא ישגיח כי לא ראה ולא השגיח על דבר נברא מעולם ונצח · והיא הכת השלישי' מהכופרים · קומה ה' וגו' ר"ל או ה' היכול על כל קומה ובמדת דינך המכונה בשם אל · נשא ידך ומכתך על הרשע הכופר הלז · כי יהיה כמו יד ה' הויה במקנך · וכנגד אומרו שכח אל · תשא ידך עליו בשם ההוא ואל תשכח הענוים והעניים · על מה וגו' ר"ל וגם קומה ה' ותשא ידך עליו · על אשר נאץ רשע את אלהים באומרו לעיל הסתיר פניו והיא הכת השנייה · וגם קומה ה' עליו על אשר אמר בלבו שלא תדרוש לאלוהין ולא תשגיח בשום דבר ואפילו בעולם המלאכים · ראיתה וגו' ר"ל או ה' תראה לרשע כי דבריו הם שקר וכזב באומרו הסתיר פניו בל ראה לנצח · ותראה לכל כי ראית · וזה בהענישו על בולעו חנם לעשיר ולעני והבינוני · וכנגד העשיר אמר תראה לכל · כי תביט בעמל

וכעס אשר יפעל הרשע עם העשיר באורבו לו בחצרו · לתת בידך · בתתך לו בידך ומכתך מכה טריה נמנעת הריפוי · וכנגד העני אמר עליך יעזוב חלכה · ובפסוק הנמשך שבור זרוע רשע · שר"ל עליך ועל שמך יבקש תמיד העזר חלכה והעני שלך כאשר יראה כי תשבור הזרוע והחוזק מהרשע · ויהיה יעזוב נגזר מן עזוב תעזוב עמו · וכנגד הבינוני והנקי וצדיק והתם הנזכר אמר יתום אתה היית עוזר · ובפסוק הנמשך ורע תדרוש רשעו בל תמצא · שר"ל היתום והתם שהוא הבינוני אתה תעזור מיד הרע · כאשר תדרוש רשעו ממחשבתו הרעה אשר חושב כי לא תמצא ולא תשיג שום השגה ולא תשגיח והוא כופר בך בהחלט · ה' מלך וגו' ר"ל מה שימשך מהצלתך העשיר כי יהיה ה' מלך עולם ועד · כשאבדו גוים מארצו · והם הרודפי' אותו · ומהצלתך העני ימשך כי יהיה ה' מלך עולם ועד כשתאות ענוים ועניים שמעת ה' · ומהצלתך הבינוני והתם ימשך כי ה' מלך עולם ועד כשתקשיב אזנך לתמימי' והבינוניים אשר תכין לבם · כי לבם נכון עמך · לשפוט וגו' ר"ל מה שימשך מהצלתך ולקיחתך המשפט מעושקי היתום והוא הבינוני · והדך והוא העני · והאנוש והוא העשיר · ונקרא אנוש להיות עושרו שמור אליו לרעתו · שבל יוסיף עוד לערוץ אנוש הערוץ מן הארץ לזולתו לפחדו ויראתו ממך · ר"א

למנצח לדוד בה' וגו' המזמור הלז עשאו דוד כשאנשי קעילה שלחו בעדו להושיעם מיד פלשתים כאומרו שם ויגידו לדוד לאמר הנה פלשתים נלחמי' בקעילה והמה שוסים את הגרנות וגו' וילך דוד ואנשיו קעילה ויך בהם מכה גדולה ויושע את יושבי קעילה · ואחר בבוא שאול עליו שם ידע ע"י האפוד מאביתר הכהן את המחשבה הרעה מיושבי קעילה וכי יסגירוהו ביד שאול · וכאומרו שם ויאמר דוד היסגירו בעלי קעילה אותי ואת אנשי ביד שאול ויאמר יסגירו · ואז הלך לו · בה' חסיתי וגו' ר"ל הלא ידעתם מאז ומני קדם כי בה' חסיתי והוא יצילני מכל רע · ואיך אם כן תאמרו לנפשי בשקראתם אותי להושיעכם נודי שתנוד כצפור מהרה ללכת להרכם להצילכם מיד פלשתים · כי הנה וגו' ר"ל והנה הרשעים שבכם היו לכם לבגוד בי ולגמול לי רעה תחת טובה והיו דורכים הקשת · וכוננו החצים על יתר והוא חבל הקשת · לירות ולזרוק החץ ההוא · במו אופל ר"ל בטמון ובחשאי ובבגידה לישרי לב כמוני אשר באתי להושיעם · וזה הוא משל ללשון הרע שלהם כי חץ שחוט לשונם ומרמה דברו · כי השתות וגו' ר"ל הרשתות אשר הכינו לפעמי הצדיק יהרסון · כאשר יוכנו ללכוד צדיק אשר מה פעל מהאון ומרמה · כי זך הוא בלי פשע · ה' בהיכל וגו' ר"ל וזהו יען כי ה' אף שהשגחתו היא בעולם המלאכים שהוא היכל קדשו · ואף כי גם כן השגחתו תהיה בעולם הגלגלים כי בשמים כסאו · עם כל זה עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם · וכאומרו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח וגומר · כי עיניו יחזו הפעולות הנראות והגלויות מבני האדם · ועפעפיו והוא רמז לשכל אשר מושבו למעלה מן העינים יבחנו הפעולות הנסתרות מבני האדם ומחשבתם וכאומרו הנסתרות לה' אלהינו · ולכן לא יועילו אוצרות מחשבות רשע להרע את הצדיק כי ה' לא יעזבנו בידו ·

ה' צדיק וגומר ר"ל ואין להקשות על זה מאשר נראה פעמים רבות בעולם הזה צדיק ורע לו רשע וטוב

לו · כי הרעה מהצדיק בעולם הזה · הוא להיות כי ה׳
צדיק יבחן בצרות ההם · והטוב הנופני מהרשע הוא להיות
כי מרשע ואוהב חמס שנאה נפשו של ה׳ · ולכן נותן שיו שכר
פעולה מה נאותה שפעל בעולם הנפסד כדי להכריתו
מהעולם שכלו טוב · ימטר על וגו׳ מה שיעשה ההפך
בעולם הבא כי יהיה רשע ורע לו · וצדיק וטוב לו · וכנגד
הרשע אמ׳ ימטר על רשעים פחים · ואולי כי הפחים האלו ·
היה פחם מן פיח הכבשן שורק משה השמימה · אש וגפרית ·
ורוח זלעפות ורעדות יהיה מנת כוסם רוצה לומר חלקם
ונחלתם וגורלם · כמו ה׳ מנת חלקי וכוסי וגומר וכלם הם
מינים מצרות ועונשי גהינם · וכנגד הצדיק אמר כי צדיק
ה׳ וגומר רוצה לומר ויען כי צדיק הוא ה׳ · והעושה הצדקות
אהב · וכן אהב הישר · לכן שניהם יחד הצדיק והישר
בעולם הבא יזכו לחזות בנועם פניו וכאומרו נעים זמירות
תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך וגו׳ · יב

למנצח

על השמינית המזמור הלז אמרו דוד על
יושבי קעילה הנז׳ והדומה להם מהזיפים
ודואג ואחיתופל סיעת שאול · אשר היו מבטיחים אותו
ומבקשים בסתר לסגרו ביד שאול · הושיעה ה׳ וגומר רוצה
לומ׳ אנא ה׳ הושיעה לעבדך כי איני יודע עוד על מי אבטח
רק בך · כי גמר ואבד החסיד מן בני האדם · והוא העושה
הישר לפנים מן השורה · ופסו שרוצה לומר ואפסו · אמונים
שרוצה לומר דברי אמונה · מבני אדם · כי אפילו עשיית
הטוב והצדק שהוא מחוייב לאינושי · אשר יכונה בשם קיום
ואמונה ומוכן וכאומרו בצדקה תכונני · נפסד ואבד מהם
ואין עושה טוב אין גם אחד · שוא ידברו וגומר רוצה לומר
ובמקום עשותם החסד והיושר · שוא ידברו איש את רעהו
· כי יאמרו למלאת תאותם ושאלת נפשם מריעיהם כאשר
היה מן הראוי לעשות כפי דת החסד · ואח״כ יכזבו להם ·
ולא יוציאו לעולם הדבר אל הים וכנגד עשיית הצדקה הם
עושים ההפך כי ידברו איש את רעהו בשפת חלקות ובלב
ולב · כי אשר יחשוב לבם לעשות הוא זולת מה שמורה שפת
חלקותם היות בלבם · כי בתוכם ישימו ארבם · יכרת ה׳
וגו׳ · הוא תפלת המזמר לאלוהו · לאמר יהי רצון שיכרת
ה׳ כל שפתי חלקות והוא המין האחרון אשר זכר מהשפת
חלקות העושים הפכו מהצדק · ויכרת ה׳ גב״ה הלשון מדברת
גדולות והוא המין הראשון מהבלתי עושים החסד אשר זכר
באומרו שוא ידברו · כי היא לשון מדברת ונודרת לעשות
גדולות עם רעהו · ואח״כ יכזב לו · אשר אמרו וגו׳
ר״ל כי הכת מהלשון מדברת גדולות אשר שוא ידברו · ואמרו
ללשוננו הגדולה הזאת ובעבור נגביר כי נורה ברבים היותנו
נדיבי עם · באומרנו לעשות הרבה · ואח״כ נעשה מעט
כדי שלא נפזר הוננו ונכזב להם · והפך מדת החסיד שאומר
מעט ועושה הרבה · והכת משפתי חלקות אמרו
ספתינו אתנו לראות זולתנו בהם להראותם היות לבנו
נכון עמהם למען לא ישמרו ממנו · ונהרגם ונגזול את אשר
להם · באופן שמי יהיה אדון לנו להעניסנו · כי לא יוכלו
לדעת מחשבות לבנו להעניסנו עליהם · ודברי שפתינו
אשר אתנו הם תמיד נכוחים וישרי׳ · והמעשה אשר נעשה
יהיה בטמון אחרי ילכדו ברשת זו טמננו להם · משוד
עניי׳ וגו׳ היא תשובת האלוה לתפילתו · ור״ל יאמר ה׳ עתה
אקום לתקן המעוות · מאשר אראה משוד עניי׳ הנעשה ע״י
הכת משפתי חלקות · ומאשר אשמע מאנקת אביוני׳ · והם

התאבים שימלא משאלותם להם מאשר נדרו לעשו׳ להם הכת
מהלשון מדברת גדולו׳ · אשר אח״כ כזבו להם · וכנגד שוד כל
אחד מהעניים אשית ר״ל אלחום מן שות שתו השערה עם
אשר יפיח לו ר״ל אשר לבדו בפח יקוש אשר טמן לו · וכן יפיחו
קריה · וזה אחרי הושיעו מידו וזהו אומרו בישע באופן כי
יעשה ה׳ צדקה ומשפט יחד · צדקה בהושיעו העני משוד
כת השפתי חלקות · ומשפט בלוחמו עמהם להכריתם
מעל פני האדמה · וכנגד אנקת האביונים מהחמס
אשר עושה להם הלשון מדברת גדולות בכזב ושוא אשר
ידבר · אמר אמרות ה׳ וגומר שר״ל לא כן דברי אל כאשר
הם דבריהם משוא וכזב כי אמרות ה׳ הם אמרות טהורות
מהשקר והכזב והוא יתן לאביון הנזכר כסף צרוף מזוקק
שבעתים · והוא משל שישלח אליו די סיפוקו ויאכל
ויותר · כי כחו גדול לעשות כל אלה להיותו בעליל
לארץ · שר״ל אדון ובעל הארץ ומי יאמר לו מה תעשה ·
אתה ה׳ וגומר היא תפלה שנית מהמזמר לאמר אתה ה׳
תשמרם לעניים ולאביונים הנזכרי׳ לעולם · וגם תצור
אותנו אני וסיעת אנשי מן הדור הרע הזה · סביב
רשעים וגומר הוא פירוש לרשעתם · וכנגד כת השפתי
חלקות הסודדי׳ ובוזזים אשר זכר · אמר עוד סביב מהעניים
תמיד הרשעים יתהלכון ללכדם ברשתם · וכנגד כת הלשון
מדברת גדולות אשר שוא ידברו לאביוני׳ הנזכרי׳ · אמר עוד
ברום זולות לבני האדם · שר״ל הזולות והזלזולים והבושות
אשר יקרו לאביונים מבני האדם בבואם לשאול על פתח כת
הלשון הנזכר ואין עונה הם רבים עד אין מספר · באופן
כי מהבושה יהפכו פניהם לכמה גוונים כעוף הנקרא כרום ·
וכדרבי יוחנן ורבי אלעזר בפרק קמא דברכות דאמרי כיון
שנצרך אדם לבריות פניו משתנות ככרום · מאי כרום כי
אתא רב דימי אמר עוף אחד בכרכי הים וכרום שמו וכיון
שחמה זורחת מתהפך לכמה גוונים · יג

למנצח

מזמור לדוד · המזמור הלז עשאו דוד
בהיותו נרדף מכל אויביו המבקשי׳ רעתו
בעולם הזה ובבא · עד אנה וגו׳ הנה דוד בבורחו בהרים
ובמדברות מפני אויביו · היה מאבד פעולת ואהבת ארבע
נפשותיו · כי להיותו חונה לארץ ובלתי מתעסק במצות
אלהיו היה מאבד נפשו האלהית וכאומרו כי גרשוני היום
מהסתפח בנחלת ה׳ · ולהיותו נע ונד ובלתי הוגה יומם
ולילה בחכמות היה מאבד נפשו המשכלת · ולהיותו גולה
ונורח ולחמו לחם עוני · ומימיו מרים כלענה · וגם בלילה
לא שכב לבו על משכבו מעפר ואפר בהרים ובבקעות ·
היה מאבד נפשו הצומחת · ולהיותו עני ודל כי רודפו לקח
את כל אשר לו עד שהוצרך לשאול די מחסרו מנבל אשר
נבלה השיב לו היה מאבד נפשו המרגשת המבקשת
הכבודות והעושר · ולכן בתפלתו לאלהיו על צרתו זכר
אבדתו ארבעתם · והוא אומרו כנגד הנפש אלהית עד אנה
שר״ל עד מתי · כי להיותם שניהם מהי׳ מאמרות · יורו
לפעמים האחד על פעולת חבירו · עד מתי ה׳ תשכחני
באופן שאבוא לאבד העולם הבא שהוא נצח · וכנגד נפש
המשכלת עד אנה תסתיר את פניך ממני · כי באור פני
מלך ישגו החיים השכליים · וכנגד נפש הצומחת עד אנה
בלילה שהוא עת המחשבה אשית עצות כדי להחיות בעני
נפשי כי תאוה לאכול בשר · וביום יהיה תמיד היגון בלבבי ·
וכאשר ראיתו כי כאשר נבל מיאן לתת לו לחם ובשר נתלבש
מכעס

מכעס ויגון · וכנגד נפש המרגשת עד אנה ירום אויבי עלי · כי הוא פגע גדול בנפש ההיא המבקשת הגדולו' והשררה להשתעבד תחת אויביו שהוא כפלי' לרעה · השעבוד שהוא מר · ולאויב שהוא בלתי אפשר השכל · הביטה וגו' ר"ל כנגד הנפש שהית ענני ה' והביטה בהשגחתך עלי באופן שתהיה אלהי ואדבק בך ולא אומר עוד כי גרשוני מהסתפח בנחלתך · וכנגד נפש המשכלת האירה עיני באור פני השפעת חכמתך עלי פן אישן המות · ר"ל פן אחיה בסכלו' מהחכמות והעדרם אשר יכונה בשם מות אשר הוא העדר החיים · וכנגד נפש המרגשת ענני ה' פן יאמר אויבי יכלתיו · וכנגד נפש הצומחת פן צרי יגילו כי אמוט לחולשת אברי מפני הרעב והצמא בלכתי בחוץ על משענתי אמוט ואפול ארצה · והנה בראשונה הקדים פעולת נפש המרגשת לפעולת הצומחת · ובאחרונה הקדים הצומחת למרגשת · להיות כי קדימתם היא לפי מזג ורצון האנשים · כי יש מהם שיסבלו כל צער בנפשם הצומחת מרעב וצמא וחוסר כל · מפני תפארת נפשם המרגשת ולמען לא ירגישו אויביהם בחסרונם וישישו · ויש מהם בהפך כי יסבלו כל בוז לבלתי יסבלו פעם אחת צער במאכלם ואפי' כמלא נימא · ואני בחסדך וגומר ר"ל כי אהיה שלם בארבע נפשותי · כי באלהית · בחסדך בטחתי · ואעמוד בדד בטח לעולם · ובמשכלת יגל לבי בישועתך ור"ל לבי שכלי שישמח בישועת השפעת חכמתך · ובמרגשת · אשירה לה' כי הצילני מיד אויבי ושמם תחתי · ובצומחת · גם אשיר לה' כי גמל עלי טובות גשמיות שאתענג בהם · י"ד

למנצח לדוד אמר נבל וגו' המזמור הזה עשאו דוד על העלילה אשר העליל עליו דואג האדומי אשר למענה מתו כהני נוב בחרב שאול · כי אחימלך נתן לדוד לחם קדש · וחרב גלית · ולא לכונה רעה · ודואג הלשינו כאשר עשה כי למרוד במלך נתכון והוסיף מן דיליה כי שאל לו בה' · וכאומרו ראיתי את בן ישי בא אל אחימלך וגו' וישאלו לו בה' · וצידה נתן לו · ואת חרב גלית הפלשתי נתן לו · אמר נבל וגו' קרא לדואג נבל להיות כי נבלה דבר · ור"ל להיות כי את' נבל בלבו וחשב בלתי היות אלהים עומדי לכן העליל עלילה על כהני נוב בקיימו דברי שאול אשר היה אומר קשרתם עלי כלכם וגו' ואין חולה מכם עלי · וגולה את אזני וגו' · והוא השיב אליו ראיתי את בן ישי בא נבה אל אחימלך וישאל לו בה' וגו' באופן כי הדין עמך המלך כי כלם קשרו עליך ואין עושה טוב · מה שנמשך מהלשנתו כי שאול ושיעתו השחיתו בכהני ה' והתעיבו כי היה מעשה נתעב ונמאס מאד · ה' משמים וגומר ר"ל מה שאמר דואג לשאול כי אין עושה טוב כנגדו ושכלם קשרו בו · הסבה מזה היא לרשעתו ורשעת שיעתו מה שלכן בסופו נפל הוא ועמו ביד פלשתים · כי ה' משמים השקיף על בני אדם כי אינו דר עוד ביניהם כבתחלה וסר צלם מעליהם וכאשר אמר שמואל אל שאול שם · למה תשאלני וה' סר מעליך ויהי עריך · לראות היש משכיל דורש את אלהים · ידוע כי עבודת האל תהיה בהשכיל ממנו מה שאפשר להשכיל ולהשיג כפי ההכנה האנושית כדי לירא ממנו יראת המעלה · ובדעת דרכי ה' כדי לעשותם · אשר הם עושה חסד משפט וצדקה בארץ וכאומרו הנביא כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי וגומר · שר"ל השכל אותי · וידוע כי אני ה' וגומר וזהו אומרו פה כי משמים השקיף ה' לראות היש משכיל · והוא השכל אותי · ודורש את אלהים · והוא ידוע כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה וגומר · הכל סר וגומר · ר"ל כי בהשקפתו זאת מצא כנגד השכל אותי אשר יעשה בדיבוק עם האלוה ותורתו · כי הכל סר ממנו ומתורתו · וכנגד עשיית המשפט ברשעים · מצא כי יחדיו אלה באלה נאלחו שר"ל נתעבו ונשחתו · כי יש ביניהם השנאת חנם והקטטה אשר ימשך ממנה עשיית המשפט והנקמה וההשחתה הם בהם בלי דין ובלי יושר · וכנגד החסד אמר אין עושה טוב · וכנגד הצדקה אמר אין גם אחד שיציל העשוק מיד עושקו · הלא ידעו וגומר הוא לשון תמיהא ור"ל וכי הלא ידעו כל פועלי און מכת שאול · אותם אשר אכלו וכלו עמי מנוב עיר הכהנים · על אשר אכלו לחם עמדי · בתתם אלי מלחמם קדש וכאומרו שם ויאמר שאול שמע נא בן אחיטוב וגומר למה קשרתם עלי אתה ובן ישי בתתך לו לחם וחרב וגומר מות תמות אחימלך אתה וכל בית אביך · כי סבת מות הכהנים ההם היתה הגזרה שנגזרה זה כמה על כלית עלי וזרעו לחטאות חפני ופנחס · והטעם להיות כי ה' לא קראו הכהנים ההם במעשיהם · לכן שם ביד שאול פקדו פקד מהמיתה משונה אשר מתו בה · וכן הלא ידעו כי אלהים הוא משגיח בצדיק מהדור כמוני · ולכן מה להם לבייש עצת העני כמוני היום אשר יעץ ה' עלי לטובה להמליכני על עמו · בהיות כי ה' מחסהו מהעני כזה ולכן לא תוכלו לו · מי יתן וגומר היא תפלת המזמר לאלוהיו · מי יתן שיבוא במהרה מציון משכן ה' ישועת ישראל שאהיה מלך עליהם · באופן שאז כשוב לשון שובה ונחת · בשוב ה' ובהניח שבות ונחת עמו · יגל יעקב אלה הנשים ישמח ישראל אלו האנשים · ויחס לשון השמחה לאנשים להיותו נופל על הרוב בענינים אלהיים וכאומרם ז"ל שהשמחה במעונו · ט"ו

מזמור לדוד וגומר להיות כי במזמור אשר קדם גנה הפועלי און ואמר כי אלהים משגיח בצדיק הדור · בא במזמור הזה לבאר תנאי הצדיק הנזכר · ה' מי יגור וגומר ר"ל אם ה' מי יגור באהלך בעולם הזה · שלמעשיו הנאותים יהיה מושגח ממך בו · ולהיות העולם הזה נפסד הזכיר בו שם יגור כאומרו יעקב לגור בארץ באנו דירת עראי · ואומרו אהלך הוא אהל מועד ומשכן ה' אשר באמצעותו היו מושגחים מאתו אישי ישראל · ומי ישכון בהר קדשך הוא עולם הבא · ולכן הזכיר בו מלת ישכון שהוא הדירה הנצחית · וקראו הר קיים ולא אהל נע ונד · ואמר קדשך · כי שמה יתראה כל קדושתו מה שלא יהיה ככה בעולם הזה לגשמיותו · הולך תמים וגומר ר"ל אותו אשר מקיים מצות עשה · במחשבה ובדבור ומעשה · וכנגד המחשבה אמר הולך תמים · ר"ל כי מאמין בה' באמונה ובוטח בו אשר יחשב לו לצדקה · כי שם תמים יפול על ככה וכאומרו תמים תהיה עם ה' אלהיך כי הגוים האלה וגומר אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך · וכנגד המעשה אמר ופועל צדק · וכנגד הדבור אמר ודובר אמת בפיו ובשפתיו · אשר מסכים כאשר יחשוב בלבבו · ולא יהיה שפתו שפת חלקות ובלב ולב ידבר · לא רגל וגומר ר"ל וזולת קיימו המצות עשה במחשבה ודבור ומעשה · עוד יקיים מצות לא תעשה בשלשתן · וכנגד הדבור אמר לא רגל על לשונו · לשון רגל הוא נגזר מן מרגלים אתם · ור"ל שהרחיק עצמו

מהלשון הרע שהוא עון פלילי להיותו שופך דמים ורוצח · כי שלשה כאחד הורג הלשון הרע האומרו והמקבלו והנאמר עליו · וכנגד המעשה אמר לא עשה לרעהו הבוטח בו רעה · וכנגד המחשבה אמר וחרפה לא נשא על קרובו · שרוצה לומר כי לא נשא במחשבתו מעולם · מחשבת פיגול ותועבה על ה' אלהיו שהוא קרובו · וכאומרו משה רבינו ע"ה כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו · נבזה בעיניו וגו' · ר"ל וזולת קיימו מצות עשה ומצות לא תעשה במחשבה ודיבור ומעשה · עוד ינהוג גדרים וסייגים בשלשתם · וכנגד המחשבה אמר שישים גדר לנפשו שלא תתגאה מפני צדקתו כחזקיהו אשר אמ' זכור נא את אשר התהלכתי לפני' ונענה וגנותי על העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי ולא למענך אשר נתגאית בפעולותיך הטובים · ולהיות כי הקצוות בכל מדה הם פחותות לכן ביאר כי במדת הענוה אין צריך לעמוד באמצעותה כי אם לנטות אל הקצה האחרון וכאומרו ר' לויטס מאד מאד הוי שפל רוח · וזהו אומרו שיהיה נבזה בעיניו והוא הקצה אמצעי מהענוה · ונמאס והוא הקצה האחרון והכבוד יתנהו ליראי ה' כי יחשוב תמיד היותם גדולים ממנו במעלת יראת ה' ומעשי הצדק · וכנגד הדיבור אמ' שיעשה גדר לעשו' שבועות להרע את גופו ולהמית תאותיו בצום ובכי ומספד ולא ימירם · וכנגד המעשה אמר שיעשה גדר · וכספו לא יתן בנשך אף כי חבירו הנותנו יתנהו ברצון טוב ובמתנה גמורה · וכן כי לא יקח שוחד · ואפילו על דבר נקי · להצדיק את הצדיק ולהרשיע את הרשע · ואף כי נותנו יתנהו מרצונו הטוב ובסבר פנים יפות · ועושה אלה השלשה חלוקות מאופן הפעולות · לא ימוט בעולם הזה ויהיה קיים ונצחי לעולם · וראוי לדעת כי לא שמר הסדר מהמחשבה ודבור ומעשה · בשלשת החלוקות האלה כי בראשונה הקדים המחשבה למעשה · ובשנית הקדים הדבור למעשה · ובשלישית הקדים המחשבה לדבור · להורות לנו כי קדימת זה על זה במעלה תהי' כפי המצוה אשר בה ישוערו שלשתם ולפעמים יהפך קדימתם זה על זה וכפי מהות ואיכות המצוה ההיא · ין

מכתם לדוד וגו' המזמור הלז נמשך לכונת הקודש · להודיענו תכלית שלימות השלם ·

שמרני אל וגו' ראוי לדעת כי האיש ישראלי הוא שלם בשני מיני שלמיות · בשלימות בכח · ושלימות בפעל ·

והנה השלימות בכח יבוא אליו בטבע להיותו נולד מזרע האבות הקדושים · אשר הזרע ההוא לבדו מכין המין האנושי · הוא מוכן לדבקות האלהי · מה שלכן לא תחול הנבואה בין הגרים ואף אחרי התיהדם · והשלימות בפעל יבוא אליו מפעל ידיו המרובה ומעשותו מצות ה' אלהיו לשמם · והתרחקו מאשר לא יחפוץ בו · ולכן נעים זמירות באמרו זה · אמר כי ראוי לשהוא לשומרו מכל רע בעולם הזה להיותו חוסה בו לשלימות אשר לו בכח · וזהו אומרו שמרני אל לשון אדירות ואילות כאשר ראוי שיהיה אשר מוטל עליו לשמור זולתו · וזה יען כי חסיתי בך ויש לי השלימות בכח מצד הולדי מזרע קדש · כי ראוי לך לדעת נפשי כי מה שה' הוא אלהינו · אינו לשבתנו · רק מפני אבותינו · וזהו אומרו אמרת בלשון נקבה כאלו מדבר עם נפשו והוא עבר במקום עתיד · שרוצה לומר תאמרי נפשי לה' · כי טובתי מהיות אדון שלי אתה ה' · הוא בל עליך כי אינו בשבתך · אבל

הטוב והשלימות הלז מהיות אלהיך בטבע ה' אלהים היה לשבת אבותיך הקדושים והאדירים · אשר בקדושתם וגבורתם בארץ המה היו עושים כל הפעולות שחפצי בם · והם פעולות האלוה העושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפץ · והנה בקדושה היו נשמרים ונבדלים מלפעול רעה · כי קדוש יאמר לו לאומר לרע אל תגע בי כי קדשתיך · ובאדירות היו פועלי' טוב כי ראוי להיות גבור כארי לעשות רצון אביכו שבשמים · והנה מצינו כי באב הראשון העיד עליו אלהים המשכו לרצונו באומרו כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדק' ומשפט · ובדרך ה' יובן פעולת החסד כי זה דרכו תמיד · ועולם חסד יבנה · ירבו עצבותם וגו' רוצה לומר הן אמת כי השלימות בכח הלז הבא אלי מפני אבותי הקדומים · שתמיד אשמרהו מבדי שלא יאבד · להיות כי כל ישעי וכל חפץ הוא לעבוד אלהי · וירבו עצבותם ומכאובם מאותם אשר מהרו ונתנו מוהר ומתן לאלוה אחר בלעדו · כי אני בל אסיך נסכיהם מאלהים אחרים מדם · ולא די זה שהוא חטא במעשה החמור · כי אפילו בדבור לא אחטא כי בל אשא את שמותם על שפתי · כמצות שם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך · וכן במחשבה לא אחשוב כי אם בה' שהוא הנאהב מכל ארבע נפשותי · כי כנגד האלהית הוא מנתי · וכנגד המשכלת הוא חלקי וכנגד הצומחת הוא כוסי · וכנגד המרגש' אתה תומיך גורלי והוא חיריק במקום צירי · כמו הנני יוסיף על ימיך · חבלים נפלו וגומר רוצה לומר ואגזור במחשבתי כי החבלים והוא היות האל ה' חלקי ואני חלקו · והנחלה מארץ ישראל שנפל בגורלי · בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם שהציב גבולות עמים למספר שבטי ישראל · להיות כי כבר לקח ה' לחלקו עמו ישראל · ויעקב חבל נחלתו · הם יותר מעולים שבחבלים הנעימים · והנחלה שפרה עלי כי היא היותר יפה שתוכל להיות · אברך את ה' וגומר אחרי השלימות לדבר בשלימות בכח · התחיל לדבר בשלימות בפעל והוא הנקנה באמצעות הפעולות הנאותות · וזהו אומרו אברך את ה' אשר יעצני באמצעות מצות תורתו · ואף אברך הלילות אשר בם יסרוני כליותי · לשים ה' לנגדי תמיד · והנה מוסר הכליות יועצות הוא על פנים שניים כי גוי אובד עצות המה ואין בהם תבונה · אכן הם שבתה בנקיותם הדם שהוא משכן הרוח השכלי · ממימותו אשר יעבירנו וישאר זך · ויעשה השכל פעולותיו על נכון · מה שיהיה ההפך בהיות פגע בנושאיו הגשמיים · שויתי ה' וגו' רוצה לומר שאשים לנגד עיני תמיד ה' אלהים · על דרך אומרם ז"ל וכל מעשיך יהיו לשם שמים · כי אין העיקר במעשה הגשמיי מהמצוה · רק במחשבה הטובה אשר תולד בעד המעשה ההוא בנפש הפועל אותה · ולכן לא חטא אליהו במזבח הר הכרמל · ויחטא ואשם האוכל פסחו למלאת נפשו כי תאוה לאכול בשר · כי מימיני בל אמוט · מה שימשך מהשלימות בפעל הלז כי בל אמוט מימיני · שהיא הנפילה הגדולה כי הנופל מצד שמאל יש לו תקוה כי יעזר בצד ימינו · אבל כי יפול הנופל מימינו אין לו תקומה כי אין לו עוזר וצד שמאלו הוא אליו משענת קנה רצוץ · והנה הימין הוא משל לעולם הבא והשמאל משל לעולם הזה · לכן שמח וגומר רוצה לומר לכן להיותי שלם בשלימות בכח ובשלימות בפעל · שמח לבי והוא נפש המשכלת · ויגל כבודי והוא נפש המרגשת אוהבת הכבוד · אף בשרי

ישכון

שסכון לבטח והוא כשם הבוטחת · כי לא תעזוב וגומר
רוצה לומר שמחתם יהיה לדעת כי לא תעזוב נפשי האלהית
לרדת לשאול גהינם מפני שלימותה אשר בכח · כי כני
אברהם לא ירדו שאולה באופן שיהיו נעזבים שמה ככח ·
לא תתן ולא תעזוב חסידך לראות שחת · שרוצה לומר
לשלימותי בפעל ולהיותי חסידך לא תתנני ולא תעזבני
אפילו לראות הגהינם · תודיעני וגו׳ ולא תחשוב שאם
אעמוד חוץ מענשי גהינם · גם אעמוד חוץ מתענוגי גן
עדן · כי לא יהיה ככה כי לשלמותי אשר בכח אזכה לשלם ·
והוא כי תודיעני אורח חיים · וחיים משובע שמחות ·
והחיים משמחה אלה יהיו את פניך · ובאור פני מלך חיים
תענוגיים יהיו לי · ולשלמותי אשר בפעל אזכה גם לשלם
· כי השמחות האלה מהחיים · יהיו נעימות ובהיותי עומד
בנד ימינך כדרך אהובי המלך הרמים והנשאים · ויהיו נצח
ולא נפסדים אבל לעולם ועד · י״ז

תפלה
לדוד ביאר היות תכלית המזמור הלז
הספור מהתפלה לדוד כשהיה נרדף ·
מכל אויביו ומשאול שמעה ה׳ וגו׳ כשהאדם בצרה להיותו המכות
תכופות יקרא אל אלהיו בקול גדול לאמור ענני ה׳ ענני ·
ואם יתמהמה תכיפתם יתפלל אליו בקול רנה ויאריך
יותר בתפלתו · ואם יקלו מעליו יתפלל ויאריך יותר
ויותר מבראשונה ובקול דממה ובכונת הלב למען יתמיד
קלותם מעליו ולא ישובו עוד · ולכן המסורר בתפלתו
זאת חילה פני ה׳ אלהיו שישמע ממנו ויקבל שלשת מיני
התפלות הנז׳ · וכנגד הראשונה אמר שמעה ה׳ צדק ·
שרוצה לומ׳ הנה ה׳ שמע קולי אקרא ותצילני מאויבי העושקים
אלי · ושהכמידתי הצדק אשר אתה מתואר בה
שתציל העשוק מיד עושקו · וכנגד השנית אמר הקשיבה
רינתי · שרוצה לומר הנה ה׳ הקשיבה רינתי ותצילני מהם
כמדתך הצדק כאשר הקדמתי · וכנגד השלישית אמר
האזינה תפילתי בלא שפתי מרמה · שרוצה לומר הנה
ה׳ האזינה תפלתי המסודרת בקול דממה כי שפתי נעות
וקולי לא ישמע · בהיות כי גלוי לפניך שהיא תפלה
ברה · ובלא שפתי מרמה · כי פי ולבי שוים ·
ותצילני משונאי כי אתנו ממני במדתך מהצדק כאשר
אמרנו · כי אומרו צדק יחזור לשלשתן · והנה יחס
לראשונה שהיא שמיעת קול לבד שם שמעה · ולשנית
אשר היא · שמיעת תפילה מה · יחס שם הקשבה ·
ולשלישית שהיא שמיעת תפילה מסודרת יחס שם
האזנה שצריך נטיית האוזן להבינה · מלפניך משפטי
וגו׳ רוצה לומר ואם אינני ראוי להשמע שום מין ממיני
תפילותי הנז׳ מפני חטאתי אשר רבו כמו רבו · מה
שלמרקם הוא מהמחויב שאשתה כוס תרעל׳ משפט הברות ·
אנא ה׳ תעשה שיהיה המשפט ההוא ויצא מלפניך מדבר
או רעב וכדומה · ולא יצא מלפני בני אדם אויב ·
וכאומרו בשמואל כשנתן לו הבחירה במשפטים · נפלה
נא ביד ה׳ כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה · וזהו
אומרו עיניך תחזינה מישרים · כי הוא יותר טוב לקוות
משפטיך להיותך אב הרחמים והחסד כי מהראוי שעיניך
תחזינה מישרים והוא החסד לפנים מן השורה וזהו אומרו
שם בעד נתינת טעם לבחירתו הדבר כי רבים רחמיו באופן
כי תעשה יחד חסד ומשפט וצדקה עמי אשר כאלה חפצת ·
בחנת לבי וגו׳ רוצה לומר השלם מיני תפילות הנז׳

הנעשות בדבור תמיד היו שוות עם מחשבת לבי כי לא היו
שפתי הפתוחות להגי׳ תהלתך כשפתי חלקות. אבל תמיד
פי ולבי שוים · וכנגד המין הראשון אמר בחנת לבי ·
וכנגד המין השני אמר פקדת לילה שהוא עת עבור
המחשבות בלבות האדם · וכנגד המין השלישי אמר
צרפתני · ובכלם מצאת כי זמותי ומחשבתי בל יעבור
פי · וכאשר פי הוא ממלל רברבן בתפילתך ותהילותיך ככה
מחשבתי מתפללת ולא ימצא בה ערות דבר · לפעולות
אדם וגו׳ רוצה לומר וזולת היותך מחויב לשמוע תפילתי
מפני הדיבור והמחשבה הטובים · גם ראוי לך לשמעה
מפני המעשה הטוב · כי המצות עשה שהם פעולות
האדם שהוא מחויב לעשות · בדבר שפתיך אשר צוית
על כנה אני שמרתי אותם · והמצות לא תעשה שהם
פעולות שראוי להתרחק מהם להיותם אורחות פריץ גם
שמרתי ומנעתי את עצמי מלכת באורחות עקלקלות
ההם · תמוך אשורי וגו׳ רוצה לומר וזולת שמרי העשה
ולא תעשה גם שמרתי הסייגים והנדחים שלהם · וזהו
אומרו בחרתי לתמוך באשורי ממעגלותיך · שרוצה
לומר הסייגים המאסרים ללכת בלי נטיה במעגלותיך ·
וזה למען לא ימוטו פעמי · ואחטא או בעשה או בלא
תעשה · כי הסייגים והגדרים ההם מעמידים האדם על
קו היושר מהדרך לבל יטה ימין ושמאל · אני קראתיך
וגו׳ רוצה לומר ונוסף על כל אלה אתה חייב להושיעני
לבוטחי בך שהוא מן הבזיון לגדול כשלא יושיע החוסה תחת
צל כנפיו וזהו אומרו · אני כשקראתיך בתפילתי באומרי
הקשיבה רינתי · היה לבוטחי בך כי תענני · וכן
בקראי אליך אז לאמר האזינה תפילתי והטו אזנך לי ·
היה לבטחון הנז׳ · וכן בהתפללי לאמר שמעה ה׳ צדק
ושמע אמרתי היה לבטחון הנז׳ ולהיות אבלי כודאי שאין בו
ספק כי תושיעני · הפלה חסדיך וגו׳ רוצה לומר ולכן
מפני הבטחון שבטחתי בך אף כי כל המעשים טובים שעשיתי
לא יוכלו למרק החטא מבלי יסורין רעים לגדלו · אתה בכחך
הגדול הבלתי בעל תכלית הפלא לעשות בחסדיך הגדולים ·
ותעזרני ותושיעני ולא יהיה כחי גדול מלחטוא מכחך למחול
אתה שמדרכך להושיע החוסים · עמדי אשר אני מכת
המתקוממים בימינך · רוצה לומר קוממיות ובקומה
זקופה להיותי נאחז בימינך · כי העור המתמשם בבהרים
ילך שחוח לבחרו פן יפגע ממושש אשר יכאיבהו אבן באחוז
ביד ימין הרואה גיבור חיל ילך בקומה זקופה כי לא ירא
מפני כל · שמרני וגו׳ ולכן מפני המעשים טובים אשר
הזכרתי שמרני כאישון בת עין · והוא השחור שבעין
הנותן הראות אשר נראה בו צורת איש קטן · אשר הטבע
לחשיבותו עשה משמרת על משמרתו משבעה כתנות
ולחיות הרבה סביבו והעפעפים · ולבוטחי בך כבוטח
בזולתו וחוסה תחת צל כנפיו אנא בצל כנפיך תסתירני ·
מפני רשעים וגו׳ רוצה לומר וגם אתה חייב להושיעני
מפני היות זו ואלו אשר שודדים אותי רשעים וכופרים כך ·
ולחשבם כי לית דין ולית דיין · לא די כי שדדו אותי ·
ולקחו את אשר לי כי גם אויבי והם סיעת דואג וזולתם אלה
יקיפו עלי על עסקי נפשי ללקחה מאתי · ולהרגני חנם
ואם אני חטאתי הושיעני מיד לבל יתהלל רשע על תאות
נפשו בחושבו כי אין גבוה שומר · אשר אני בעריכם
כצדיק לתשוכתי ולבטחוני בך · חלבמו וגו׳ רוצה לומר
הרשעים האלה מרוב מנוחתם סגרו עם חלבם כל בשר

גופם · כי לא יותר שמנינותם בעניינים ובדרכים כאשר
הוא אלי · ולכן להיות כי אינם סובלים שום צער וצרה ·
בפיהם תמיד ידברו בגאות · וכאומרו המשורר
יבא מחלב עינימו וגו' ממרום ידברו שתו בשמים פיהם
וגו' · אשורנו וגו' רוצה לומר כאותו עתה ותכף שידענו
אשורינו ופסיעותינו ממני ומאנשי יסבבונו ועיניהם ישיתו
לנטות רשת בארץ ללכדנו בו · וכאשר קרה לשאול עמו
שהיה רודפו בכל ערי ישראל · והיה נד לקול כפור ממלשין
כזיפים ודומיהם אשר היו אומרים לו הלא דוד מסתתר
עמנו · דמיונו וגומר הוא על שאול וכאומרו עליו כו
מתואר בכוש בן ימיני פן יטרוף כאריה נפשי וגו' ·
קומה ה' וגו' רוצה לומר אם ה' אתה חייב על כל הנזכר לעיל
לקום ולקדם פניו מהרשע בבואו כנגדי ולהכותו מכה טריה
למען יכרע ויפול · באופן שתפלט נפשי מידו וחרבך אשר
בה תכריעהו יהיה החר' ממתי' אשר ידך ה' עמם להכליחם
והוא רמז לשבט יהודה המבורך מאביו ידך בעורף אויביך ·
וכן ממתים מחלד · שלהם מגיע מלכות העולם ויושבי חלד
והם שבטו כאומרו שם לא יסור שבט מיהודה וגו' אשר יש להם
חלקם מהטוב בחיים מעולם הזה · ומרב טובך אשר צפנת
ליראיך בעולם הבא · תמלא בטנם או בעזרת ה' ·
וזולת היות להם הטוב בזה ובבא · גם יהיו להם בנים בשופע
ושובע · ומהטוב ההוא אשר יותר להם יניחו לעולליהם
מבניהם · כי יראו בנים ובני בנים · אני בצדק וגומר
רוצה לומר וזולת תפלתי הנזכר' שתפלט נפשי בעולם הזה
מהרשע שבא להורגני · גם אחלי כי אני עבדך בצדק הבית
במקום בעבור ורוצה לומר בעבור הצדק שפעלתי · אזכה
לחזות פניך בעולם הזה · ואשבעה מראות תמונתך בעולם
הבא · בהקיץ · רוצה לומר בעבור זכות תהילותי
אשר לילה ויום לא אחשה מלהללך בהם · ובעוד שאלתי
מהשרים ישנים · וכאומרו חצות לילה אקום להודות לך וגו' ·

יח

למנצח לעבד ה' וגו' השירה הזאת חברה דוד
בסוף ימיו · מכללות הדברים אשר תמיד
היה מדבר לה' ומזמר בתודה · אין בכל יום אשר היה מצילו
מכף כל אויביו ומיד שאול השקול ככלם · ומה שהזכיר בשאול
שם יד ולא כף · הוא להעירנו כי דעתו היה לעקרו מן
העולם במכתו ובידו החזקה · והיה שנאתו אליו גדולה
משנאת שאר האויבים אשר כנה אליהם כף היד ולא כל היד ·
וזהו אומרו אשר דבר לה' את דברי השירה הזאת ביום הציל
ה' אותו וגו' · שרוצה לומר שהיה רגיל בכך לומר ביום הצלתו
דברי השירה הזאת · והנה קראו בחיבור השירה הזאת עבד
ה' להיותו בזקנותו ובעת תשובתו וחסידותו · והתבודדותו
עם אלהיו ודיבוקו עמו · ויאמר ארחמך וגו' כשהייתי
נרדף מאויבי ואין דרך לנטות ימין ושמאל להנצל מפניו ·
הייתי נושא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי · וה' בעל
הרחמים היה עונה אותי בצרתי כאומרו חזק ואמץ כי ארחם
אותך ואצילך מצרתך · ויהיה יו"ד חזקי נוספת · ויובן ככה
ויאמר ה' אלי חזק כי ארחמך · ה' סלעי וגו' רוצה לומר
באופן כי ה' מצד היותו בעל הרחמים היה לי בעת צרתי
כסלע ומשגב ומפלט · והם ג' מיני חזקות אשר יעשו בני
האד' להשגב בם אם החזקה הגדולה והרחב' והרמה המוקפת
חומה וגורו' מים סביבותי' והיא הנקראת סלע בלשון הקדש
ובלשון לעז רוקה · ואם המגדלים הגבוהים וגדולים הנבנים
בפיאות הסלע ההוא · וכאומרו בישעיה מצודות סלעים

משגבו · שיחס המצודה לסלע שהוא נושאה ועליו תבנה ·
והם הנקראים מצודות · ובלעז נקראים טורוני · ואם
המגדל הגדול והחזק העשוי בתוך הסלע להיות מפלט ועיר
פליטה ליושבים בו · כשילכדו האויבים הסלע ומצודותיה ·
והיא הנקראת מפלט · ובלעז רוקי"טה מאי"סטרה · וזהו
אומרו סלעי ומצודתי ומפלטי באופן שבו נשמרתי מכל
אויבי שלא ילכדוני · עוד אמר אלי צורי וגו' רוצה לומר ולהיות
כי אחסה בו כלשון אילות וחוזק שהוא משגבי בעת שאחוס
עם אויבי · היה לי בעת צרתי כצור ומגן וקרן · והם
שלשה מיני כלי זיין אשר מהנהוג להיות עם הלוחם בזולתו ·
והם החרב · אשר יקרא צור כאומרו עשה לך חרבות צורים ·
והמגן כדי להשמר מחרב מנגדו · והחנית ללחום עמו
מרחוק · הנקרא קרן כי יעשו כמעשהו · ויהיה כקרני ראם
קרני חניתו אשר בהם עמים ינגח · וזהו אומרו צורי
מגיני וקרן ישעי · כי מכת החנית לשונא יושיע על
הרוב אל הלוחם · ויובן ככה אלי משגבי אחסה בו ·
היה לי צורי מגיני וקרן ישעי · מהולל אקרא וגומר
ביאור כי דבר ה' אלי אשר אמר ארחמך חזק · היה
לתשובה לאשר אקראהו בעת צרתי בשם מהולל לרוב
חסדיו · למען שמן אויבי אושע בעזרתו · אפפוני
וגו' ביאר מיני צרותיו · ויען כי ד' מיני צוררים צררוהו
הפלשתים בטרם מולכו והתחילה צרתם אחרי מות גלית
על ידו · ושאול אחרי שבעתתו רוח רעה · ושאר
האומות ופלשתים עמהם אחרי מולכו · ואבשלום בנו בסוף
ימיו · רמז פה לארבעתם · וכנגד מלחמת גלית
ופלשתים אשר שם נפשו בכפו להושיע כל ישראל היראים
מפניו אמר אפפוני חבלי מות · שרוצה לומר שסבבוני כאבי
המות שכמעט הייתי מת על ידי גלית וסר מר המות אלי
לולי כי בדרך נס ה' הצילני מידו · וכנגד צרת שאול אשר
רדפו באף ובחימה אמר ונחלי בליעל יבעתוני · שרוצה
לומר הבאים מן הבליעל תמיד היו מבעתי' אותי כשהיה
רודפני בהרים ובבקעות · ויהיה נחל נגזר מן נחלה
מכתך · וכנגד התמדת המלחמה עם זולתו מן האומות
הגבורים · אמר חבלי שאול סבבוני · שרוצה לומר
כפי טבע היה מהמחוייב שהחבלים שלי והחלקי' יהיו בשאול
· להיותי לוחם ביום ובלילה · מה שימשך מהמלחמה התמת
לנוהג בה · כי אף שפעמים חדלו מספור ינצח · המקרים
יבאו פעם אחת ולא ישנה לו · וכאומרם אנשי דוד כשניצל
מישבי לא תצא עוד אתנו ולא תכבה נר ישראל · ויהיה
חבל שאול נגזר מן חבלים נפלו לי בנעימי' · וכנגד מלחמת
אבשלום אמר קדמוני מוקשי מות · כי דעתו לא היה להרע
לישראל כי אם להמית את דוד לבדו · וכל המוקשים שהיו
מוסמי' על ידי אחיתופל וזולתו · היו להתנכל אותו להמיתו
בצר לי וגו' סיפר תפילתו לאל על כל אחד ממיני
צרותיו · וכנגד מלחמת גולית אמר בצר לי אקרא ה' ·
וכנגד מלחמת שאול אמר ואל אלהי אשוע והנה קרא אותו
אלהיו לאפוקי בלתי היות עוד אלהי שאול רודפו כי ה' סר
מעמו · וכנגד מלחמת שאר האומות · אמר ישמע מהיכלו
אשר הכינותי לו בציון קולי בכל עת שאקראהו · וכנגד
מלחמת אבשלום אמר ושועתי לפניו · אף כי הייתי גולה
חוץ מירושלם היכלו · בא באזניו כי מלא כל הארץ כבודו ·
ותגעש ותרעש וגומר הוא ביאור איך נענה בארבעתם
· וכנגד מלחמת גולית ונצחונו אשר היה דבר נסיי ומהשגחת
האל על עמו · אמר ותגעש ותרעש הארץ וגו' עד יצילני

מאויבי

מאויבי עז והוא משל כאו' מה' הוצרך אז כדי להגביר ישר' ודוד על פלשתי' לשנות מעשה בראשית ולהרגיז כל הד' יסודות · וכנגד יסוד הארץ אמר ותגעש ותרעש הארץ עד כי חרה לו · כי ראוי לדעת כי ההיולי הוא מורכב מחומרו וצורתו הגשמית וכאומרו עליו הכתוב והארץ שהוא ההיולי היתה תהו שהוא חומרו · ובהו שהוא צורתו אשר בה הוא מה שהוא · והנה העולם השפל הנברא ממנו יש לכל אחד ממיניו · עליו וזולתו מההיולי ההוא · הצורה המיניית אשר ישלימהו ויבדילהו מזולתו · וזהו אומרו כנגד החומר והצורה מההיולי המכונה בשם ארץ ותגעש ותרעש · ותגעש כנגד החומר ותרעש כנגד הצורה גשמיית · וכנגד העולם השפל הנברא ממנו אמר ומוסדי הרים ירגזו שהוא כמו רעשו והוא רמז לצורתם המיניית אשר נותנת להם היסוד והמציאות ואמר · ויתגעשו שהוא כמו געשו שהוא רמז לחמרם · וכל זה היה להיות כי חרה לו לאלוה יתברך על פלשתים · עלה עשן וגומר וכנגד יסוד האש שהוא הפכי ליסוד הארץ אמר עלה עשן וגומר ר"ל מפני שחרה אף ה' ועלה עשן וכאומרו כי אש קדחה באפי כאיש שמתכעס · לכן אש מפיו תאכל גחלים בערו ממנו מאותו אש · באופן כי להרעשת הארץ ורוגז מוסדות ההרים · ותבערת האש עם גחליו אשר הם שתי היסודות הראשון והאחרון מהארץ שהיא מרכז ומוסדות המקיף מן השמים · התחייב הטיית השמים וירדתם תחת · להיות כי כן נטה הערפל שתחת רגליו מהקדוש ברוך הוא · שהוא עולם השפל המכונה בחשך ענן וערפל לעכירותו · ונקרא הארץ הדום רגלי ה'. אשר היה העמוד אשר נשענו עליו השמים ואם עמודיו ירופפו התחייב להם ההטיה · וירכב על כרוב וגומר · ר"ל ואפילו גלגל ערבות שרוכב עליו האל ומניעו וכאומרו לרוכב בערבות קבל הטיה והוא אומרו ויעף · שהיה כאלו עף מתחת רוכבו · וכנגד יסוד האויר אמר וידא על כנפי רוח · כי בהיותו רוכב על הכרוב אשר עף והלך לו נשאר הרוכב בין השמים והארץ והוצרך לעוף על כנפי רוח · כי יהיה וידא נגזר מן כאשר ידאה הנשר · והוא רמז כי יבוא לדור בין ישראל עמו · וזהו אומרו ישת חשך סתרו · שרוצה לומר שהקדוש ברוך הוא ישת מקום סתרו בחשך והוא העולם השפל · סביבותיו סוכתו · רוצה לומר שהבית המקדש שלו המכונה בסוכה וכאומרו ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון הוא נבנה בירושלם שהוא אמצע העולם השפל המכונה בחשך · באופן שסודו הוא סביבותיו מהחשך · כי החשך יקיפהו מכל צד · ושכינתו יחול שם באמצעות העננים המקריים והם העננים מהתקשרות אידי הארץ המשקים אותה ומחשכים האור עד שיריקו מימיהם · וזהו אומרו חשכת מים · ובאמצעות העננים העצמיים והם העננים כבוד הנקראים עבי שחקים · ובזה רמז ליסוד המים ·

מנגה נגדו וגומר באופן כי מנגה האור השכיני שהיה נגדו מישראל · עביו מהאור ההוא אשר הזכרנו לעיל עברו חיל האויבים ברד וגחלי אש שהוא האש המתלקחת שבתוך הברד להומם ולאבדם · וכל זה הוא משל כי אף שלפי טבע המלחמה · הגבור ינצח החלש באופן כי ישראל ודוד היו חייבים הכליה חו' ע"י גולית ועמו · לחלשתם בערכו ולכן היו יראים ממנו לולי רחמי ה' ששינה הטבע כלו והגביר החלש על הגבור ונכנס האבן במצחו ויראו פלשתים כי מת גבורם וינוסו · וירעם משמים וגומר

אחרי השלימו מלהמשיל משל בעולם השפל בא לעשות כבא בעולם הגלגלים · והוא אומרו כאלו הרעים ה' בשמים · והעליון יתן קולו קול גדול ולא יסף · ושלח ברד וגחלי אש בארץ · מה שנמשך מזה כי כאשר שלח חציו מברד וגחלי אש לאויבים הפיצם ה' · וכאשר עליון יתן קולו מקולות וברקים רב · ויהומם כי המם ה' משמיעת הקולות וראות הברקים · ומגערתך רוח ה' ומנשמת רוח אפך · כי האיש הכועס מפני החמימות הוא מתנשם בתכיפות ודפקיו יהיו מתכפיים לחום נכרי אשר התלהב בו בפתע · והוא אומרו לעיל וירעם בשמים ה' · קרה כי לא די שיראו בני האדם מהגערה ההיא · כי גם נרעדו ורגזו המים והיבשה · ונבקעו · והמים נבקעו עד שנראה אמצעיות' והוא אומרו ויראו אפיקי מים · והיבשה נבקעה והוא אומרו ויגלו מוסדות תבל · והוא משל וכאומרו כד"מ גם כן הים ראה וינס הירדן יסוב לאחור ההרים רקדו כאילים וגו' · ישלח ממרום וגומר אחרי השלימו בעולם הגלגלים · אמר כי ממרום והוא עולם המלאכים שלח ידו לקחת אותי ולהצילני מיד גולית · וימשני ממים רבים והוא חיל גדוד פלשתים · יצילני מאויבי וגומר אחרי שביאר איך עזרו ה' בגברת מלחמת גולית בא לבאר איך עזרו גם כן בגברת מלחמת שאול · והוא אומרו יצילני מאויבי עז והוא שאול העז שבישר' להיותו מלך וכאשר המשילו במזמורים הקודמים לאריה · ומשונאי כי אמצו ממני והם סיעת שאול הנמשכים לכונתו · יקדמוני וגומר רוצה לומר שאול וסיעתו קדמו אותי · רוצה לומר שהיו קודמים לבא לפני המקומות אשר ידעו בואי שמה למען ישגעו בי · ביום אידי · ר"ל ביום האיד והשברון שלי והוא יום היותי במדבר מעון · אשר שאול ואנשיו היו עוטרים אותי ואת אנשי לתפשם · כי אז קדמוני · וכאומרו שם שאול לזיפים לכו נא הכינו עוד ודעו וראו את מקומו אשר תהיה רגלו · וראו ודעו מכל המחבואים אשר יתחבא שם ושבתם אלי אל נכון והלכתי אתכם וגומר · ויהי ה' למשען לי כי בדרך טבע היה נמנע ההצלה · לולי ה' ששלח מלאך אל שאול לאמר מהרה ולכה כי פשטו פלשתים על הארץ · וישב שאול מרדוף אחרי דוד וילך לקראת פלשתים · באופן שהוציאני למרחב וזהו אומרו ויוציאני למרחב · ויחלצני כי חפץ בי · יגמלני ה' וגומר ביאר למה חפץ בו האל ועל מה · וסיפר שהיו לו שמונה מדות משובחות אשר בעבורם חפץ בו ומאס בשאול ומדד לו מדה כנגד מדה · האחד יגמלני ה' כצדקי · כי פעמים רבות עשיתי הצדק עם זולתי והצלתי העשוק מיד עושקו · כאשר הצילני ה' ממדבר מעון מיד שאול · והב' כבור ידי ישיב לי · כי הייתי נקי כפים ובר · וגערתי כפי מתמוך בשוחד · וכספי לא נתתי בנשך · והג' שמרתי דרכי ה' · ונבחרתי בהם ומהו רחום אף אני רחום · ומהו חנון אף אני חנון וכן כלם · והד' ולא רשעתי מאלהי · כי לא נכנס בלבי שמץ פסול מתחשבה רעה ומינות מעניני האלוה ית' רק אמונתי בו החלטיית בלי שום פגע · והה' כי כל משפטיו לנגדי · ואף שמצד יכולתי הייתי יכול לדון כרצוני מעולם לא סרתי ימין ושמאל ממשפטיו אשר תמיד היו לנגדי · והו' וחקותיו לא אסיר מני · אף כי הם זרים · והז' ואהיה תמים עמו · כי אף שהחקים ההם טעמם נסתר לא בקשתי לדרוש ולחקור במופלא ממני · רק תמים הייתי עם ה' אלהי · והח' ואשתמרה מעוני · כי הייתי נזהר שלא לעבור על מצותיך · וישב ה' וגומר ספר ח' הטובות אשר הטיב

לו שהיו כנגד השמונה מדות הנזכרי׳ · וכנגד יגמלני ה׳ כצדקי
אמר וישב ה׳ לי כצדקי · וכנגד כבור ידי ישיב לי · אמר
כבור ידי · פר״ל וישב ה׳ לי כבור ידי · וכנגד כי שמרתי
דרכי ה׳ · אמר לנגד עיניו · פר״ל וישב ה׳ לי גמול כאשר
הייתי שומר דרכיו בלכתי לנגד עיניו ללמדם · וכנגד כי
כל משפטיו לנגדי · שהייתי חסיד בעשותי לפני׳ מן השורה
להשפיל יכולתי שלא לעשות אפילו כמלא נימא רק כפי
אשר יסבול הדין · אמר עם חסיד תתחסד · פר״ל לתגמול
היותי חסיד · תמיד גם אתה עשית חסדים עמדי ·
וכנגד אומרו ולא רשעתי מאלהי · ואומרו ואהי תמים עמו ·
שהם שתי מדות מסוג אחד · והוא מהאמנתו בא בשלימות
ובלי דופי · אמר עם גבר תמים תתמם · פר״ל עם האיש
הגבור כאשר לבלתי הרשיע אלהיו · ותמים לבלתי חקור
במופלא ממנו · תתמם שתהיה תמים עמו בתת ה׳ לו
השלימות והתמימות · וכנגד וחקתיו לא אסיר מני · אמר
עם נבר בר לבב במוני אשר אדבק במעשי׳ אשר אין טעמם
נגלה · תתברר · כי יתברר אלהיו עמו להצילו ולהטיבו ·
וכנגד ואשתמר מעוני · אמר ועם עקש אשר לא ישמר
מעונו תתפתל להרע לו · מה שתעשה ההפך עמדי אשר
אשתמר מעוני · ואשר לא ספר ההטבות על סדר ספרו
המדות הוא ממנהג הדיבור השיריי · כי אתה וגומר
אחרי ספרו איך ענהו ה׳ בברית מלחמת שאול בא לספר
ישועתו ממלחמת האומות אחרי מולכו · וזהו אומרו כי
אתה עם עני והם ישראל אשר הם ככבשה בין שבעים
זאבים תושיע · ועינים רמות משאר העמים תשפיל כי
המרום וקדוש שוכן · הוא את דכא ושפל רוח להחיותו ·
מה שירדוף באף וישמיד העינים רמות אשר לרוממותם
כשאו למרום לדבר על עילאה דברים אשר לא כן · כי
אתה וגומר ר״ל ומלך עמך ישראל אשר בחרת כי אני עבדך
השלמת בנפש וגוף · וכנגד הנפש אמר כי אתה תאיר נרי ·
כי נר ה׳ נשמת אדם · ותאירה ברוח קדשך וכאומרו בשמואל
ותבלא רוח ה׳ אל דוד מהיום ההוא ומעלה · וכנגד הגוף
החשוך · אמר ה׳ אלהי יגיה חשכי · כי מבד היותו אלהי ודבק
בי האיר גם כן גופי והבדילו מכל השאר · כאשר עשה לגוף
משה עבדו · וכן נקרא דוד עבד ה׳ כאשר נקרא משה ·
כי כך וגומר ר״ל ולכן מבד השלימות הנפשי אשר יחסנו
לאתה תאיר · ארוץ גדוד החילות מאויבי עמך ישר׳ כאשר
הם במערכות מחניהם · ומבד השלימות הגופיי אשר יחסנו
לאלהי יגיה · אדלג שור וחיל וחומה יחדיו · כשנכור על
עיר גדולה סוגרת ומסוגרת בדלתים ובריח · האל
תמים וגומר בא לספר מאמרי אלהיו אשר אמר כי בו ירוץ
גדוד וידלג שור · ואמר כי יש לו ג׳ מאמרים האחד כי ישלם
לאיש כמעשהו ויעזור לטובים וישפיל הרעים · וזהו
אומרו האל תמים דרכו כי מה שעושה עושה ביושר ותמימו׳
כי אל אמונה הוא ואין עול בו · והשני כי יעזור אל הטובים
במלחמתם עם הרעים עד שישפילם · והבטחון בו על
עזרו אינו כבטחון במצרים משענת קנה רצוץ · כי לא ימיר
דברו · כי אמרת ה׳ צרופה ומזוקקת · והג׳ כי יגין הצדיקים
מהנזקים אשר יזיקו להם הרשעים ויהיה להם למגן ומחסה ·
וזהו אומרו מגן הוא לכל החוסים בו · כי מי אלוה וגומ׳
ביאר כי כח אלהיו בשתי אלה להגין החוסה בו · ולעוזרו
להזיק שונאיו · לא יכנס תחת סוג אחד עם כחות זולתו ·
בפחות ויתר · כי אין כמוהו ואין דומה לו · וזהו אומרו
כי מי אלוה מבלעדי ה׳ לעזור עבדיו כשילחמו עם

אויביהם · ומי צור זולתי אלהינו להשגב בו · כשמטו
ידם במלחמה ונרדפו מהאויבים · האל המאזרני וגו׳
רוצה לומר והאל הלז אשר זכרתי מאמריו הוא אשר אזרני חיל
וכח ללחום מלחמות עמו עם אויביו · ויתן תמים דרכי ·
שרוצה לומר שכפעל ידי הטוב השיב לי · באופן שבחיל הלז
אשר אזרני · עשה אלי י״ב הטבות · הא׳ משוה רגלי כאילות
· שרוצה לומר כי עשאני קל ברגלי כאחד מהאילות לרוץ
אחרי גדוד האויבים · והב׳ ועל במותי יעמידני · שאם היו
האויבים רודפים אותי לא הייתי הופך עורף אליהם אבל
הייתי עומד חזק על במותי להשיב להם דבר · והג׳ מלמד
ידי למלחמה כאלו האוה למדני ללחום בידי עם כל מיני כלי
זיין כי במלחמה צריך הלימוד המלאכותיי · זולת הכח
הטבעי · והד׳ ונחתה קשת נחושה זרועותי · כי הכח
הטבעי שלי היה בכל כך מדרגה מהחוזק בדרך נסיי כי בכח
זרועותי הייתי כופף קשת נחושה אשר היה ברזל במעט
כמנע הכפיפה אבלם לקשיו אשר היו מקשים אותו ככה
במלאכה · והה׳ ותתן לי מגן ישעך · כי היה נראה שי היות
אתי מגן ונכה להגין עלי ממכות המלחמ׳ בזכרי ישעך אשר
היית מוכנת לבוא תמיד בכל עת אדרשה · והו׳ וימינך
תסעדני · שהיה נראה שי היות ימינך לסעדני כי מימיני
בל אמוט · והז׳ וענותך תרבני · כי לא הייתי מתגאה
על עמי לנצחוני · בהכירי כי מאת ה׳ היתה זאת ולא כחי
ועוכם ידי עשה לי את החיל הזה · למה שהייתי נאהב מהם
אהבת עולם · והח׳ תרחי׳ צעדי תחתי ולא מעדו קרסולי
· כי פעמים רבות לצרות המקום יתעדו רגלי הלוחם ויכהו
רעיהו בנפלו · מה שהאל תמיד הרחיב צעדי תחתי
באופן שלא מעדו מעולם קרסולי · והט׳ ארדוף אויבי
תמיד ולא אהיה נרדף · והי׳ ואשיגם · כי פעמים רבות
הרודף לא ישיג הנרדף · אבל אני לא כן כי תמיד בעזור
קוני אשיגם · והי״א ולא אשוב עד כלותם · כי פעמים
רבות כשהרודף ישיג נרדפו · יהפוך הנרדף פניו אליו כי
כפשו מרה לו וילחם כאריה ויקום עליו ויהרגהו · אבל אני
לא כן כי אף שילחמו עמי פעם ופעמים הנרדפים לא אשוב
אחור עד כלותם · והי״ב אמחצם ולא יוכלו קום תחת רגלי
· כי אחרי רמסי העם הלוחם שמחוץ העיירות · אלך אל
עריהם ואם יהיו משכעה עממים החייבים כליה אמחצם
באופן שלא יוכלו קום עוד אחרי מותם · ואם יהיו מעמון
ומואב וזולתם יפלו תחת רגלי כי אתנם עבדים לישראל
ואכיב בהם נציבים ויתנו אלי מס מנדה בלו והלך ·
ותאזרני חיל וגו׳ אחרי השלימו לספר איך עזרהו ה׳ ממלחמת
האומות · בא לספר איך עזרהו גם כן במלחמת אבשלום
ושיעתו · ורוצה לומר זולת החיל שאזרתני במלחמ׳ האומות
וכאומרו האל המאזרני חיל · עוד ותאזרני חיל למלחמה
הידועה מבני אשר קם עלי עם שיעתו · תכריע קמי
תחתי · רוצה לומר שבחיל ההוא הכריע בנו הקם עליו
תחתיו · והנה שם קמי יחול על מלחמת בניו וכאומרו
במזמור אשר עשה בברחו מפני אבשלום בנו ה׳ מה רבו צרי
רבים קמים עלי · ואויבי מבני ישר׳ אשר היו עם אבשלום
נתת לי במלחמה ההיא · והפכו עורף לנוס מפני חיילי
הרודפים אותם וכאומרו שם ויתקע יואב בשופר וישב העם
מרדוף אחרי ישראל · ומשנאי מאחיתופל ושמעי בן גרא
ושבע בן בכרי אצמיתם · ישועו וגו׳ רוצה לומר הקמים
עלי מבני ישועו ואין מושיע · ואויבי מישראל אף כי יהיה
בטחונם על ה׳ לא ענם להיותם בגדיים אלי · ומשנאי אשר
אצמית

אשמית היה כליונם לגמיתות כי אשחקם דקים כעפר הדק אשר לקלותו לא ינוח על האדמה אבל ילך על פני רוח · ואריקם מכלי אל כלי · ר"ל מבורה אל בורה כטיט חוצות אשר לשטף מים הנוזל בחוצות ילך הטיט הדק ההוא ויורק עמהם · והנה המשילם לעפר הארץ לחולשתם ופחיתותם ·

ועל העפר היבש אמר ואשחקם · ועל הלח הטיטיי אמר אריקם כי ללחותו יהיה נוזל ויורק כמים · והוא רמז כי משנאיו אלו מתו מיתה משונה כי אחיתופל נחנק ושמעי ושבע נהרגו ובקלון מת מיד וחרפה רצופה ·

תפלטני מריבי עם וגו' אחרי השלימו לספר אופן הצלתו מכרת גלית · וכרת שאול וכרת שאר כל אויביו מהאומות · וכרת אבשלום בנו · בא לתת השבח להצלתו בכל אחד מהם באומרו הנה מלטת אותי מריבות עם שאול מה שנמשך מנצחון הריב ההוא כי שמתני לראש גויים והם יב' שבטי ישראל · והנה עם גלית הפלשתי אשר לא ידעתי מתמול שלשום בהיותי רועה מעט הצאן הנטושות במדבר · אחרי נצחוני אותו יעבדוני ·

והנה בני הנכר אשר לא נלוו אל ה' משאר אומות העולם לשמע אוזן מכחי הגדו' ישמעו ויתקבצו לי · כי יהיה ישמעו נגזר מן וישמע שאול את העם וכאומרו ויעש דוד שם בשובו מהכו' את ארם וגו' ויכחשו לי כמו יכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרוך וכאומרו ויך דוד את פלשתים וגו' ויך את מואב וימדדם וגו' ויך את הדרעזר וגו' והנה בני נכר המתנכרים לאביהם כאבשלום בני יבולו מלשון נבלה נובל · ויחרגו ממסגרותיהם · ר"ל ויחרגו כמו ויפחדו כי תרגום מחדרים אימה ומתוונים חרגת מותא · ורמז לאשר אמר הכתוב במלחמת אבשלום ותהי שם המלחמה נפוצת על פני כל הארץ וירב היער לאכול בעם מאשר אכלה החרב ביום ההוא · שרוצה לומ' כי עם אבשלום נפוצו אחרי שנגפו לפני עבדי דוד באופן שמפחד כי מחוץ תשכל חרב ברחו ליער · והחיות רעות אכלום · באופן כי מחדרים אשר היו מסגרותיהם להסגב מפני אויב שמה מצאו אימת החיות רעות ויחרגו ויפחדו ממסגרותיהם ההם שביערים הנה נמלטתי מארבעתם לשכה שאומר חי ה' וגו' רוצה לומר כי הנה נמלטתי מיד שאול ומלכתי תחתיו להיות ה' חי ונצחי והעשר והכבו' מלפניו והוא ידע את הנאה לו לעבור בעמו ·

והנה נמלטתי מיד גלית וגם לא ידעתי יעבדני · להיו' כי צורי אשר הצילני מידו הוא ברוך ומקור ההשפעות והוא השפיע עלי כח וגבור' כדי להשפילו · והנה שעבדתי כל האומות ובני נכר יכחשו לי · להיות כי צורי ואלהי ירום · הוא רם · ובהיותי בחירו צריך שירוממני על כל הזולת כי טבע האדון ראוי שימצא בעבדו הנאמן ·

והנה הצילני מיד אבשלום להיותו אלהי ישועתי ובו בטחתי תמיד ולכן לא בושתי · האל הנותן וגו' בא לבאר עוד הצלתו מארבעתם · וכנגד שאול אמר האל הנותן נקמות לי · וכאשר אמר אליו פה אל פה בבאתו מן המערה ישפוט ה' ביני ובינך ונקמני ממך · וכנגד גולית אמר וידבר עמים תחתי והם סרני פלשתים עם עמיהם · וכנגד שאר האויבים מהאומות אמר מפלטי מאויבי · וכנגד אבשלום וסיעתו אמר אף מן קמי תרוממני והם סיעתו מאיש חמס והוא בנו תצילני · על כן וגו' רוצה לומר על כן אודה אותך בגוים ה' בספרי כל נפלאותיך · ולשמך אזמרה בשירים וקול רנה · להיותך מגדיל ישועות מלכו העצמיי כמוני והשפלת שאול המלך המקריי ובלתי קיים ·

ולהיותך עושה חסד למשיחו בנצחון גולית כי אחרי שנמשך דוד במסתרים על ידי שמואל ותצלח רוח ה' אז מהיום ההוא והלאה ובכח המשיחה ההיא נצח לגלית · ולהיותך מגדיל ישוע' לדוד בשעבד אויביו תחתיו ולשמע אזן משם דוד ישמעו לו כי ויהי דוד בכל דרכיו משכיל וה' עמו · וכן להיותך עושה חסד עם לזרעו עד עולם · כי במות אבשלום אשר היה זרעו הבלתי ראוי למלוך נעשה חסד עם זרעו המיוחס והוא שלמה ידידיה וכל הנמשכים ממנו · י"ט

למנצח

מזמור לדוד וגומר המזמור הלז עשאו דוד לתפילה לאל על מחילת חטאיו ובפרט הפשע רב מכת שבע · והקדים זה השבח אליו כמנהג המתפלל · כאשר תקנו חכמנו ז"ל השלש ראשונות מהתפלה שהם לשבח האל · שיוקדמו לאמצעיות שהם עצמות התפלה · השמים מספרים וגו' להיות כי עובדי הע"ז כחשו בה' והיו חושבים כי אין אלוה למעלה מן השמים · ואלהיהם את השמש להיות השפעתו גדולה על העולם השפל · והיו קוראים אותו בכל לשון בליה וזקנה לחשבם היות הוא הזקן ועתיק יומין · לכן המשורר במזמור הלז ביאר כי השמש והשמים שהם אלו אינם האלוה · אבל הם מספרים כבודו · ואלוה העולם הוא ה' אלהי ישראל אשר נתן להם תורה ועדות ופיקודים ומצות ויראתו ומשפטיו להטיב להם · ויען כי לפי הנראה מהעולם האלהי ועולם המלאכיי לא נוכל להשיג דבר להיותם פשוטים והפכיי' לגשמיותנו · לכן באר כי מהשגתנו בעולם הגלגליי · נוכל להשיג דבר קטן בעולם האלהי · ומהשגתנו בעולם השפל נוכל להשיג דבר מה בעולם המלאכיי וזהו אומרו השמים והוא ידיעתנו והשגתנו בהם · יספר לנו כבוד אל בעולמו · וידיעתנו ברקיע והוא יסוד האויר והמורכבים אלו מעולם השפל יגיד אלינו דבר מה במעשה ידיו והם המלאכים אשר לחשיבותם ולהתדמותם אליו בפשיטות יתיחסו אליו ·

יום ליום וגו' ביאר כי האומר אשר יגיד ויביע הרקיע הוא מיום ליום בהתמדת החקירה על הענינים הטבעיים אשר יוכל לו בחכמת מעשה בראשית · והדעת אשר יחוה ויספרו השמים הוא מלילה ללילה בהתמדת העיון בחכמת הגלגלים וסדוריהם · ויחס הדעת לשמים לחשיבותם ויחס גם להם הלילה להיותה עת העיון בענינים קשי ההשגה · אין אומר וגו' בא לפרש שאין לטעות כאשר אמ' שהם מספרים ומגידים כבוד אל שיובן כי ידברו בפה כמונו אנחנו הגשמיים שאינו ככה כי אין להם אומר והוא קול ההברה · ואין דברים והוא חיתוך האותיות · ואף שהיה אפשר שישוער ככה בהם · היה נמנע אלינו שמיעתם לרוחק המרחק אשר בין עולמנו ועולמם · וזהו אומרו בלי נשמע קולם · בכל הארץ וגו' בא לפרש כי כאשר יובן באומ' ודברים אשר אמר הוא הציור בהבנת מעשיהם ואיך בכל הארץ יצא קום ר"ל קו השפעתם ובקצה תבל מליהם · רוצה לומר מעשיהם וענ[illegible] אשר מהם יתרבו המילין בפיות בני האדם · וכל ההשפעה הזאת היא נמשכ' לשמש · רוצה לומר בעבור השמש אשר שם אהלו בהם כי הוא המשפיע הגדול בעולם השפל · והוא כחתן יוצא מחופתו · בזהרו אשר יזהיר כל יושבי תבל · ישיש להשפיע על הכל כאשר ישיש הגבור המוכן לרוץ אורח נגד אויביו שישפי' על כל עבדיו ויתן להם מאשר לו · והשפעתו יגיע על כל אישי הנבראים · כי אהלו הוא במקיף ומקצה מוצאו ויקיף על קצותיו מזה ומזה · באופן שאין נסתר מחמתו · ואותו מכל יושבי תבל המרכז מהמקיף אשר

שבתו כלנו · כי באמצעות החוש ההוא יתילדו כל הנבראים
כי האדם יולידהו האדם והשמש · וכן זולתו משוכני ארץ ·
תורת ה' וגו' רוצה לומר אבל עם כל זה אינינו הוא האלהים
אשר אליו ראוי לעבוד למען ייטיב ויינוח הנפש בעולם
הנצחי · כי אם היו באמצעות תורתו הוא מורה דרך עץ
החיים והיא משיבת הנפש בעולם הבא · ואומרו תמימה ר"ל
שלימה כי הפוך והפוך בה דכולה בה · עדות ה' נאמנה
בא לבאר תמימותה בכל חלקיה · ואמר כי עדות ה' והם
המצות שטעמם נגלה כשבת על חידוש העולם ומצות ופסח
על יציאת מצרים · שהם עדות לישראל להודות לשם ה'
ולהאמין בו כי כאשר הוציאנו ממצרי' בשנותו הטבע מהעולם
כן ברא יש מאין והוא המעמידו ומשגיח עליו תמיד · הוא
עדות נאמן ואמיתי · ומחכימת הפתי שמאמין לכל דבר
ואולי יפותה ויוכלו לו המדברים על ה' תועה מה לולי
עשותו העדות האלו מיום ליום המחקקים בנפשו האמונה
ההיא · פקודי ה' וגו' רוצה לומר הדברים שהם ראוים להיות
בפקדון אבל החכ' המכין מדעתו והוא המופלא מבני האדם
מה שאין דורשין בו אפילו ביחיד רק אם יהיה שלם · הם
ישרים ואמיתיים כפי הקבלה · ומשמחים הלב שהוא השכל ·
מצות ה' וגו' רוצה לומ' והחוקים אשר אין טעמם נגלה
ואין לנו בהם ידיעה רק היותם מצות ה' · ראוי לדעת כי
אף שאין טעמם נגלה והם זרים לשומעיה' · הם ברים ונכים
· והם מאירים עיני חכמת ישראל · כי האומות בראותם
שמעשיית החוקים ההם יבוא תועלת נמרץ לישר' · יאמרו
רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה · ויהיו אבלם כסגולות
אשר יולידו מעשים טובי הערך בלי סבה גלויה · יראת
ה' וגו' רוצה לומ' ההזהר במצות לא תעש' מפני יראת האלהים
· מוליד טהרה בנפש באופן שבזיכוך ממעשי' רעים ובמירוק
במעשים טובים תהיה עומדת לעד · ומשפטי ה' אשר
גזר ועשית' לו כאשר זמם ולא כאשר עשה · הם משפטי אמת
ומשפטים צדיקים שצדקו יחדיו הצלת העד זומם שהרג את
· הנפש בעדותו · והריגתו על אשר זמם להרגו ולא הרגו ·
כי אלהים נצב בעדת הדינים ובקרבם ישפוט והוא המסבב
סבות לתת לאיש כמעלליו · הנחמדים וגו' רוצה לומר
כל חלקי התורה הנזכר' הם נחמדים מזהב ומפז והוא הזהב
הנקי · ואף שיהיה הרבה מאד שהוא אהבת הנפש המרגשת
· והם מתוקים מדבש · ונופת צופים והוא הזולת הדבש
מהנוקרו שהוא אהבת הנפש הצומחת · גם עבדך וגו'
ידוע כי בכל מצות האלה הן במחשב' הן בדיבור הן במעשה
יובחן העשה ולא תעשה · ולהשתלם בלא תעש' לזכך הנפש
צריך הזהירות · ולהשתלם בעשה כדי למרקה צריך הזריזות
· וזהו אומרו המצות הנזכ' אשר הם נחמדים מזהב ומתוקים
מדבש ליראי ה' וחושבי שמו אשר העבידו נפשותיה' הצומחת
והמרגשת · לנפש המשכלת · גם עבדך נזהר בהם
כאשר הם נזהרים בלא תעשה המאוס ונמנע אלינו מבד
אלהינו · וגם עבדך בשמור אותם המצות עשה הוא זריז
וקל ברגליו לעשותם בעקב רב · שרוצה לומר כפסיעה
גסה · ויהיה עקב נגזר מן צאי לך בעקבי הצאן ·
שגיאות מי יבין וגו' אחר שהמשורר הקדים השבח לאלהי
עולם ה' · ואמר היותו עתה עובד ה' ונזהר מלהתקרב
אל אשר ישנאהו · וזריז להתקרב אל אשר יאהבהו ·
התפלל אליו שימחול לו עונותיו הקדומים והיתה שאלתו
בהדרגה · כשאלת אברהם אבינו במהפכת סדום ·
וזהו אומרו שגיאות וגו' כי הנה העונות יהיו על חמשה

פנים הא' הנסתרות כי יחטא באוכלו בשר נבלה והוא לא
ידע · ואף כי אין לנו בכזה אשם · ויהי מה האכילה
ההיא נותנת פגע בנפשו · והב' השגגות כי בשכרותו
יבוא על הערוה וכדומה · ואף כי אין לנו בזה הנוא להיות
חוץ משכלו · הנה אשמו גדול מנשוא כי היה ראוי אליו
להיות זהיר במעשיו ושלא ישתכר · והג' הזדונות בדברים
קלים · כי אף שיודע שהוא עון ואשמה ולבו עמו ·
לתקיפת יצרו עליו יסיר עול המצוה ההיא מעליו ·
ואף כי החטא והעבירה יהיה במצות קלות · הנה חטאו
גדול להיותו בדעתו ולא בשכור הנז"' · והד' שהזדונות יהיו
במצות החמורות אשר יהיה עונשו כפול מצד גודל החטא
ומצד עשותו אותו במזיד · והה' שיהיה חומר החטא
בדבר גדול הערך וזולת היותו במזיד · יעשהו להכעים
ולכתחילה ויקרא פושע אשר עונו גדול מנשוא · והנה
המשורר התפלל על מחילת כל החטא · וכנגד השגגות
והנסתרות אמר ראוי לך לרוב רחמיך למחול השגיאות ·
כי מי יבין בהם וישגיח לענום לחוטא על ככה · והנה
מהנסתרות שהם יותר קלות לא אתפלל עליהם כי ידעתי
שמהם תנקני · כי אין בי חטא על ככה להיות הנסתרות
לה' אלהינו ולא לנו בני אדם · וגם מזדים ועונשם חשוך
עבדך ונפשי מגי שחת · ואז בעולם הבא אבא למען
רחמיך אל ימשלו בי עונשי הזדונו' במצות החמורות והחזקות
· הנרמזות בשם אותם · כי יובן באותם אשר יובן באות)
מוסכך כי בא המם בו תמורת הנון כמשפט הדקדוק ·
וכמוף מקברם יוכיח שטעמו · נוף בנ"ון · וניקיתי
מפשע רב · רוצה לומר ואנא ה' גם תנקני מהפשע רב
וגדול מכת שבע אשר היה בכלל בו גילוי עריות · ושפיכות
דמי אוריה בחרב האויב · ועז' והוא מחשבת פגול להאמין
כי אין רואה ואין יודע · שאם לא כן לא יפעול איש עון פלילי
בזה מוכתר מכל רע ולעיני השמש · ועודנו בשכלו ·
יהיו לרצון וגו' התפלל אנא יהיו לרצון לפניך אמרי פי שהם
שלמים בדבור · להיותך צורי אשר לך אקרא ביום צרתי ·
ויהיה לרצון לפניך הגיון לבי שהוא שלימות במחשבה ·
להיותך גואלי הגואל משחת חיי · והנה לא אמר שיהיו
לרצון לפניו מעשיו להיותם רעים · אבל אמר יהיו לרצון
לפניך לעשות עמדי מה שמדרך ה' לעשות עם החטאים ·
והוא היותו מעביר ראשון ראשון להיותו אל רחום וחנון וזהו
אומרו ה' צורי · כ'

למנצח מזמור לדוד וגו' המזמור הלז היה תפלה

לדוד על עמו ישראל כשהיו הולכי למלחמה
עם שר צבאם בראשם יואב או זולתו מהשרים · יענך
וגו' רוצה לומר ה' להיותו אב הרחמן יענך ביום צרה כאשר
יגברו עליך עמי חיל האויבים הצרים מחוץ · באופן
שתנצל מידם · וזולת זה גם ישגב אותך על אויביך בשם
אלהי יעקב והוא אומרו לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל
כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל · ולכן בכח השם
ההוא ישגבך · למען תשגב על אויביך ותוכל להם ·
ישלח עזרך וגו' ר"ל ואשר יענך ביום צרה וישלח עזרך · יהיה
בזכות הקדש שהוא משכן העדות הנעשה במדבר סיני כי
מיום עשותו לא יכלו האויבים על עם ישראל להיו' ה' בתוכם
· ואשר ישגבך על אויביך ויתן לך סעד וחוזק להחריתם
יהיה בזכות המקדש שבציון אשר היה משכן קבוע לשכינתו
· ומיום עשותו והלאה היו נכבשים כל האומות בנקלה לולי
העונות · יזכור וגומר רוצה לומר ואנא שיזכור ה' ויהיו
לפניו

לפניו כל המנחות שהקרבת בנדבה · ועולתך שהקרבת לכפרת חטאתיך ידשנה סלה · רוצה לומר יהיה עפרה ודשנה סלה ועולם ועד לזכרון לפניו · כעפרו של יצחק · באופן שבזכות מנחתך יתן לך כלבבך לתת אויביך בידיך · ובזכות עולתך · עצתך להנצל מידם כשיגברו ימלא תמיד ״ נרננה וגומר באופן כי אני ועמי יחד נרננה בישועתך אשר עשית להם כשעניתם ביום צרה · ובשם אלהינו והוא אשר אמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל וגומר יעשה דגלנו ונסנו · בהיות כי בשם ההוא ימלא ה׳ כל משאלותיך להשגב על האויבים ולשעבדם ״

עתה ידעתי וגומר רוצה לומר עתה במלחמה הזאת אדע כי הושיע ה׳ לי אני משיחו מבאר שחת וכי עוני נמחל · אם יענהו לישראל עמי ביום צרתו הלא משמי קדשו · ואם ישגבהו על אויביו בגבורות ישע ימינו ימין ה׳ רוממה ועושה חיל ״ אלה ברכב וגומר אשר האויבים האלה מזכירים גבורתם ברכב ובסוסים הבוטחים בם · מה שלא נעשה כן אנחנו כי בשם ה׳ אלהינו נזכיר לקראו ביום צרה שיעננו · מה שימשך מהזכרתם הנזכר כי המה כרעו ואחר כך נפלו לגמרי · ואנחנו אשר לחולשתנו היינו כמעט נופלים קמנו וניצלנו מידם וזולת זה נתחזקנו עליהם ונתעודד · כי יהיה מן מעודד ענוים ה׳ ״ ה׳ הושיעה וגומר וכל זה היה לנו לזכרנו בשם ה׳ · לאמר ה׳ הושיעה והצילנו מידם למען רחמיך · והמלך היכול על כל יעננו ביום קראינו להשגב עליהם ולהשפילם תחתנו ״ כ״א

למנצח מזמור לדוד · המזמור הזה היה אומרו דוד לתודה לה׳ בשוב ישראל עם נצחון מלחמתם אשר התפלל עליה במזמור הקודם ״ ה׳ בעזך · ר״ל באשר היית מגדל עוז לעמך ישראל להצילם ביום צרתם · שמח המלך אני עבדך ובישועתך מגבורות ישע ימינך אשר הכרעת קמיהם תחתם · כמה ומאד גילה רינה היה לו ״ תאות לבו וגומר רוצה לומר תאות לבו אשר התפלל על עמו יתן לך כלבבך והוא ההשגב על האויבים והכריעם · נתתה לו למלך הנז׳ · וארשת ומבטא שפתיו · אשר התפלל גם כן על עמו באומרו וכל עצתך ימלא שהוא הצלתם מיד אויביהם ״ בל מנעת סלה · כי ההצלה מיד האויב היתה תמידיית · מה שלא היה ככה ההתגברות עליהם להשפילם כי זה היה לפי זכיות ישראל וכאשר ירים ידו לעשות המעשים טובים וגבר ״ והפך ״ כי תקדמנו וגומר רוצה לומר וגם המלך הנזכר ישמח מאד להיות כי תקדם פניו בברכות טוב והעולם הזה והוא שלל האויבים · ותשית לראשו עטרת פז של המלך הנכבש · וכאומרו במלחמת רבת בבני עמון ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו · ומשקלה ככר זהב ותהי על ראש דוד · ושלל העיר הוציא הרבה מאד ״ חיים שאל וגומר הוא מה שאמר במזמור הקודם עתה ידעתי כי הושיעה ה׳ משיחו בעולם שכלו ארוך · בשיענהו לישראל · ויגבירהו בגבורות ישע ימינו במלחמה הזאת · וזהו אומרו החיים ששאל המלך ממך שתתן לעמו ישראל במלחמה הזאת · ואתה עשית שאלתו ונתתה לו · היה אליו לאות שתשוה עליו הנצחיות מאורך ימים בעולם ועד הנצחי · ושיהיה האורך ימים בכבוד גדול בישועת

הודך והדרך אשר תשוה עליו מהזכתו מהאור הגנוז לצדיקי׳ שהוא אומר המן · ולחם אבירים · ומזון משה רבינו אשר הקרין פניו ״ כי תשיתהו וגו׳ ועוד יקוה המלך לטוב גדול מזה · והוא נצחיות שמו בעולם הזה לאלף דור · כי תשיתהו ברכות לעד ולנצח ויתברכו בו כל גויי הארץ ויהיה ברכה · ובעול׳ הבא תחדהו בשמחה הידועה והיותר מעולה · והוא להיות את פניך · כי מי יזכה לראות באור פני המלך ה׳ צבאות רק משיחו ועבדו ״ כי המלך וגו׳ הם דברי דוד המשורר נגד עמו ישראל · להיות כי אני המלך בוטח בה׳ שיעזור לנו להשפיל אויבינו תחתנו · ואני בוטח בחסדי עליון אשר לו הכח והגבורה שתמיד יצילנו מידם לבל ישפילונו · ובל ימוט מלכנו · לכן כנגד בוטחי בחסד עליון תמצא ידך לכל אויביך ר״ל יספיק לך בלי עזר אחר ידך להנצל מהאויב · והנה במלחמה יהיו שני מיני נגדיים · אם האנשים הנשכרים בחיל השונאים אשר יבואו למלחמה לא מפני שנאתם עם הנלחם · רק מפני שכרם אשר אתם ״ ולפעמים יפגעו במלחמה כת נגדיי זה לזה · אשר יהיו קרובים · ויקראו אויבים להיותם מוכרחים לפעול עם הנלחם פעולת אויב אף כי תהיה מצד ההכרח · ואם האנשים השונאים בעצם והם הלוחמים בכל לב ויקראו שונאים ומלחמתם באכזריות · וזהו אומרו כנגד הכת האחד תמצא ידך לכל אויביך · וכנגד הכת השנייה אמר ימינך תמצא שונאיך · להיות כי הפאת הימין הנאדרי בכח תרעץ האויב השונא · וכנגד בוטחי בה׳ אל אכום · כי תשיתמו אל האויבים · רוצה לומר כי תשית ותלחום עמהם לעת פניך כשיהיו פניך וכעסך אליך · כאשר ילחום תנור אש עם הקש וקוצים · וכאש תבער יער וכלהבה תלהט הרים ״ ויהיה תשיתמו נגזר מן ופה ישית בגאון גליך באופן שהוא ענין מלחמה · להיות כי ה׳ יהיה בעזרך וכאפו יבלעם · ותאכלם אש החמימות מכעס אפו ״ פרימו וגומר רוצה לומר ואף כי יש אתם פריי איזה מעשה נאות · הנה ה׳ פרימו ההוא מארץ החיי׳ יאבד כי לא יזכו בה למענו · ובעולם הזה זרעם יאבד מבני אדם · כי ימותו וכן אין להם ושמחה שמם בכל המציאות ״ כי נטו וגומר רוצה לומר אבוד זרעם בעולם הזה הוא להם גמול נטייתם עליך רעה ואיבוד פרי מעשה טוב מה שעשו שלא יאכלוהו בעולם הבא · הוא להם גמול שחשבו מזימה ותועה על ה׳ לאמר בל יוכלו ישראל להעזר בו כימי קדם · ולכן זכיותיהם יהפכו להם לפשעים וזדונות ״ כי תשיתמו וגו׳ רוצה לומר המלחמה הזאת אשר תעשה אתה ה׳ עם האויבים האלה · יהיה בתתך להם שכם וחלק מעשיהם הטובים בעולם הזה · בהיותך מכונן על פניהם רוצה לומר בחייהם כמו על פני תרח אביו · ונותן להם גמול מעשיהם הטובים מדה כנגד מדה · כאלו אתה מודד בחבל ויתר · להשמידם עדי עד ולאבד מארץ זכרם וזרעם מבני אדם ״ רומה ה׳ וגו׳ ואז תרום ה׳ בעזך אשר הצלת עמך מאויביה׳ וכאומרו לעיל ה׳ בעזך ישמח מלך · נשירה ונזמרה גבורתך אשר השפלתם תחת עמך ישראל · וכאומרו לעיל ובישועתך מגבורות ישע ימינך מה יגל מאד ״ כ״ב

למנצח על אילת וגומר המזמור הזה אמרו דוד בהיותו נרדף מאויביו ״ אלי

אלי וגומר רוצה לומר אתה שהיית רגיל להיות אלי לשון אילות וכח אשר בו הייתי נכול מאויבי · ואתה שהיית אלי וראשית אוני להשפיל אויבי תחתי ולהכריעם · למה עזבתני בצרה הזאת · ותהיה רחוק מישועתי ולא תושיעני מידם כבתחלה · ותהיה רחוק מדברי שאגתי כאשר בתחילה · כי כהשפילי תחתי אויבי הייתי צורח ושואג וצועק וזועק לשמחת גילי על הנצחון · ועתה אשב בדד ואדום כי רחקת ממני אתה שהוא האוהב ורע · אלהי אקרא וגומר רוצה לומר והנה רחקך ממני איננה לשבת רחקי ממך · כי אני בשם אלהי אקרא יומם ולא תענה · וכן בלילה אקרא ולא תענה ·

וזה תמיד ולא פעמים בשבוע כי אין דומיה ושתיקה לי מעולם ותמיד אקראך ולבי לא רחק ממך · ואתה קדוש וגומר וכן לא יהיה שבת הרוחק הלז להיותך קדוש ומרום תשכון ומה לך בין שוכני בתי חומר · כי הנה מדרכך להיותך יושב בין ישראל לאהבתך לתהילות של עם קדוש כמוהו · בך בטחו רוצה לומר ושבת אהבת ה' לתהילות ישראל הוא לזכות האבות אוהביו ומקדשי שמו · כי בך בטחו אבותינו מישראל וממני מלכם ·

שמתן אויביהם בידיהם כאמרפל וחביריו שנפלו ביד אברהם · ובטחו גם כן בך שתמלטם מיד צריהם · וכן עשית ותפלטמו · והנה מה שתפלטמו ומה שנמלטנו היה להיות כי אליך זעקו · ומה שהכריעו קמיהם תחתם היה להיות כי בך בטחו בטחון החלטיי ולא ברכב ובסוסים ולכן לא בושו · כי ה' מגן צריהם בידיהם כאות נפשם · ואנכי תולעת · הנה האינושי אם שיהיה בתכלית השלימות ויחול עליו שם איש השלם ·

או יהיה הפכו ויהיה שמו אדם נגזר מאדמת נכר אשר ממנה לוקח · ושלם או הפכו שיהיה · יוכל להיות מעם חשוב אשר יכסה חרפתו האישיית · או יהיה מהפכו אשר יוסיף בושת על חרפתו · ולכן המשורר פה אומר אף כי אין לי הדמות עם אבותינו להיותם הם שלמים בתכלית · ואנכי תולעת ולא יחול עלי שם איש · ושם אדם אשר יחול עלי הוא במדרגה היותר פחותה להיותי חרפת אדם והפסולת מכל הנקרא בשם ההוא · וזולת זה אנכי מבזוי עם כי לא מרוצם חשק ה' בהם רק מפני אבותם ולשומרו את שבועתו אתם ·

באופן כי להיותי תולעת · כל רואי ילעיגו לי במחשבה · ולהיותי חרפת אדם כל רואי יפטירו בשפה לדבר עלי תועה · כדבור ולהיותי מן בזוי עם · יניעו ראש כמשפט הלועגים במעשה · עם כל זה להיות אני במושכל ראשון כי גול אל ה'. גול הוא שם על משקל מעוז לתום · ורוצה לומר כי מי שהוא מסובב אל ה' ובלעז ריבולטו יהיה מי שיהיה · יפלטהו מיד צריו · וכן יתן לו יד להכריעם תחתם ויצילהו כי חפץ בו · ולא בהם · לכן השכמתי להתפלל אליך ה' שתושיעני ·

כי אתה וגומר זאת היא תפלתו לאמר · בהיות כי אני מכיר היותך אלי והכל בא מהשגחתך · ואתה היית גוחי ומוציאי מבטן אמי בעת הלידה שהוא כס גדול לצאת חי בעוברי ממעבר השתן הכר ההוא ·

ואתה היית מבטיחי על שדי אמי · שתכף שיצאתי לאויר העולם הכינות שדי אמי להחיותני · מה אחרי המכאך בשתי פעולות קודמות לנזכרות · כי כאשר הושלכת מרחם · כי נוכרתי מקפאון התאחדות זרעי אבי ואמי המושלכים מרחם · אפילו הפעולה ההיא היתה בעבורך ועליך · ואחרי שנוכרתי בשלימותי · כל זמן היותי בבטן אמי אלי אתה · כי בהשגחתך אעמוד חי במקום כר שאין בו לחם ואין שמלה · אל תרחק וגו' רוצה לומר ולכן ראוי לך לבלתי התרחק ממני · כי הצרה היא קרובה · ואין עוזר בלתך · סבבוני פרים וגו' בא לבאר איך הצרה היא קרובה · להיותו כבר מסובב מאויביו · וביאר איך אין לו עזרה ומנוס · להיותם הסובבים בכמות רבים · ובאיכות חזקים · וזהו אומרו פרים רבים שהוא משל לרשעים השמנים ודשנים אשר הם רבים בכמות · אבירי בשן כתרוני כמו שבבוני מן כתרו את בנימן · ובשן היה מרעה כא"י אשר הבהמות היו נעשות שם אבירות וחזקות ודשנות לטוב מרעתן ·

פצו עלי וגומר רוצה לומר ופתחו הפרים ההם פיהם לבלעני כאלו כל אחד מהם היה חזק כאריה שטורף בראשונה ואחר כך שואג לגאותו להראות לכל כי הוא טרף ומי יקח מידו · מה שישתוק בטרם טורפו פן יברחו ממנו · וכן הרשעים האלה אף כי עדיין לא הגיעו כי הם שואגים משמחה כאלו כבר טרפוני · וזה להיות אכלם דבר נקל טריפתי · מה שלכן כמים נשפכתי וגומר · ראוי לדעת כי הכחות הם שלשה מינים · נעבדות והם השכל השר בעניינים הנפשיים · והרעיון והוא השר בעניינים הגופניים · והטבעיות והוא הכח המתעורר הנחלק לכח כועס ולכח מתאוה · והוא עבד לאשר יגבר מהשני כחות הקודמות · ועובדות והם הכחות האחרונות שבכל האיברים הן כיד הן כרגל ובזולתם · והם המתפשטות בהם לעשות כל אחד ואחד מלאכתו ועניינו המיוחד אליו ·

וראוי לדעת כי הפחד והיראה תתיחס לכל אחד מהג' כחות הנזכרו' · וזהו אומרו הנביא כי נמס כל לב והוא רמז ליראת הכחות הנעבדות · וכהתה כל רוח והוא יראת רוח המושל מהכח המתעורר · ורפו כל ידים הראויות לקחת כלי המלחמה · וכל ברכים תלכנה מים · הראויות להיות חזקות ביום קרב לרדוף האויבים או להנצל מפניהם · וכן בפחד מואב מפני בני ישראל · רמז לשלשתם באומרו וירא בלק בשכל · ויגר מואב בכח המתעורר · ויקץ מואב בכחות ידיו ורגליו אשר היה נראה אליו היות שם סירים וקוצים המכאיבים אותם · וזהו רומזו פה לשלשתם · וכנגד יראת הכחות העובדות שבאיברים והידים והרגלים אמר כמים נשפכתי שהוא רמז לבשריות האיברים · והתפרדו כל עצמותי מהאיברים · וכנגד יראת הכחות הנעבדות אמר היה לבי כדונג נמס בתוך מעי · וכנגד הכח האמצעי והוא כח המתעורר המכוה לידי' שיתקרבו להחזיק ברמחים והחרבות · ומכוה לרגלים לנוס בעת צרה · הוא עתה מפני המגור נרתע אחור כאלו היה יבש כחרש אשר אין בו מתום ולא יכר ולא יתרחב · וכל זה הוא להיות כי האיברים אבדו לחותם וכח המוסף והמחזיק והדוחה ·

ואין לחשוב כי אף שאני כפגר מוכס מוכן ללכידה שאוכל להנצל בפי ובשפתי לצוות עבדי שישאוני על כתף · כי הדבר אין כי להיות לשוני מודבק במלקוחי והם החניכים · ואני עומד כמת המוכן להקבר בעפר ותחת הארץ הנקבר שם אחר המות · וזהו אומרו ולעפר מות תשפתני כי סבבוני וגומר ר"ל ושבת כל הפחד הגדול הלז הוא להיות כי סבבוני כלבים והם הפלשתים או שאר האומות אשר לא מבני

לא מכני ישראל המה · עדת מרעים הקיפוני והם העדה הרעה מסיעת שאול או אבשלום ושבע בן בכרי · וכן אותו שהוא כארי לחזקתו ויהיה משל לשאול או אבשלום הקיף ידי ורגלי באופן שבטלו תנועתם · אספר כל וגומר רוצה לומר כשאני מספר מגדולתי וחזקי והעונש שלי · כי יהיה עצמותי נגזר מן ויעצמו במאד ·

המה יביטו יראו בי · ראוי לדעת כי באים יוכחנו שלשה דברים · נפשו והיא עצמותו · כי אשר יובן מיוסף אינו גופו ולבושו כי אם שכלו · וגופו שהוא כן הנפש ולבושו · ובגדיו ולבושיו שהם לבושי הגוף ·

ולכן כנגד נפשו אמר המה הכלבים והמרעים והארי תמיד יביטו בעין שכלם ויראו בי בעצמותי לקחת ממני נפשי · כי שאול צדה את נפשו לקחתה · וכן פלשתים בתחלת מלכותו · וכאומרו ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו · וכן אבשלום בסופו · כי לא היה דעתם ללחום עם ישראל רק עם דוד לבדו לקנאתם כי עצום הוא מהם ועל הבגדים שהם לבושי הגוף אמר כל כך נקל הוא בעיניהם לכידתי · כי יחלקו בגדי להם בטרם היותם בידם · ועל הגוף שהוא לבוש הנפש · אמר ועל לבושי שהוא גופי יפילו גורל · לראות באיזה אופן ממיתה משונה ימיתוני · ואתה ה' וגומר רוצה לומר אתה שהוא בעל הרחמים אל תרחק מלהצילני מידם · ואתה שהוא אילותי והחוזק שלי לעזרתי חושה למען אכניעם תחתי · הצילה וגומר רוצה לומר ובכל אופן הצילה מחרב נפשי · מכל השלם מינים משונים אשר זכרתי ·

וכנגד שסבבוני כלבים · אמר הצילה מיד כלב יחידתי ·

וכנגד כארי ידי ורגלי · אמר הושיעני מפי אריה · וכנגד עדת מרעים · אמר מקרני ראמים עניתני שהוא עבר במקום עתיד · אספרה וגומר רוצה לומר אספרה שמך הטוב לאחי כי עוזר וסומך אתה ותציל עני מחזק ממנו · ובתוך קהל אהללך כי למדת ידי לקרב אצבעותי למלחמה והכרעת קמי תחתי · יראי ה' · וזה אשר אדבר להם · אם יהיו מכת הגרים אשר ליראת ה' חסו תחת כל כנפיו · אומר להם שיהללו אותו · להיות כי בבואם לטהר שיעם · ואם יהיו מזרע יעקב ואף שיהיו מהפסולת ומהריקים שבו · אומר שיכבדוהו · כי הוא דבר נקל לכבד התורה ולמודיה ובדקה יחשב למכבר אף כי לא ידע לעשות טוב מהמעשים התוריים והמצות · ואם יהיו מזרע ישראל והם שרי העם ומאשריו וכהניו ונביאיו · אומר להם שיגורו ויהיו הירא' אלהית החשובה הבאה מפני מעלת כבודו · כי לא בזה וגומר ולמה ראוי להללו ולכבדו וליראה מפניו יען כי מעולם לא בזה ולא שקץ ענות והדלות מהעני לבלתי ישגיח בו לשפלותו · כי רם ה' ושפל יראה · ואם מרום וקדוש שוכן · את דכא ושפל רוח יהיה בעת צרה · ולא הסתיר פניו ממנו מלהצילו מרעתו · ובשועו אליו שמע לתת לו כח לרדוף אויביו ולהשיגם ולמחצם שלא יוכלו קום · מאתך וגומר רוצה לומר וזולת שבתוך קהל אהללך בדיבור ליראי ה' ולזרע יעקב ולזרע ישראל כאשר אמרתי · עוד מאתך תהילתי בקהל רב · שרוצה לומר אהלל אותך בקהל רב במעשה מהקרבת קרבנות נדרי אשר נדרתי בעת צרתי · לעיני יראי ה' · יאכלו וגומר רוצה לומר ומשלמי נדרי יאכלו ענוים והם כהני ה' וישבעו · ויהללו גם הם את ה' מפני היותם דורשיו · וידרשו לדעת הנסים אשר עליהם נקרבו השלמי נדבות ונדרים · באופן שיתלבשו מרוח הקדש כי יחזו את האלהים מגד מה שאכלו ושתו · ויראו איך בעתיד יחי לבבכם מכם עם ישראל והוא כפשכם שתזכה לנבחיות · יזכרו וגומר ועוד יראו איך בעתיד יהיה באלו כל אפסי ארץ אשר שכחו את ה' · יזכרוהו וישובו אליו · וישתחוו לפניו כל משפחות גוים · להכירם כי לה' המלוכה בכל הנמצא · והוא מושל ומשגיח בפרטות בגוים · וכן יראו כי לעתיד לבוא מלאה הארץ דעה את ה' וגר זאב עם כבש וגומר וזהו אומרו כל הבהמות שהם דשנות הארץ כשיאכלו יכירו משגיחם וישתחוו לו · וכן כל שאר החיות ועופות ודגים שסופם לעפר ונפשם לא תחיה כנפש האדם אחר המות · גם הם לפניו יכרעו · זרע יעבדנו וגומר ואין לאומר שיאמר כי בהיות שאז יהפוך לעמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' · כי שאר האומות ישוו במעלה עם ישראל · כי לא יהיה ככה · אבל זרע ישראל שיעבדנו לה' תמיד · לדור שיבוא לעתיד לבוא · הוא לבדו יסופר ויקרא לאדני · רוצה לומר היותו עם ה' וחלקו · והם יבואו תמיד ויגידו צדקת ה' כי עשה מאז שנברא העולם · לעם משאר האומות אשר נולד עתה מחדש בהאמנת שם ה' ותורתו האמיתית · באופן כי יהיו ישראל במדרגת החכמים והמשפיעים ויקראו עם ה' · ויהיו שאר האומות במדרגת התלמידים · ויקראו עם נולד וחדש באמונה ·

כ"ג

מזמור לדוד וגומר המזמור הלז כוונתו שיפור בבטחון השלם בה' · ה' רועי וגומר רוצה לומר בהיות בטחוני בה' · ומחשבתי שהוא רועי תמיד · לכן גזרתי אומר כי לא אחסר · כי יודע ה' דרך צדיקים · ולכן יתקיימו · ודרך רשעים תאבד ותחסר להיות כי אין ה' בקרבם · ואמרו רועי · על דרך האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה שאמר יעקב אבינו · כי האל ירעה הצדיקים וישגיח עליהם · כרעות הרועה את צאנו · בנאות דשא וגומר · רוצה לומר ולכן להיותו רועי · ירביצני בנאות דשא · כאשר יעשה הרועה הטוב שירעה וירביץ בצהרים צאנו במקומות דשנים ומלאים דשאים · ובמקומות שיהיו שם נאות רועים לחסות תחת צלם מעט הצאן בעתות הצריכות לכך · והוא משל שיעמידהו בעולם הזה במיטב הארץ ובעושר וכבוד · ועל מי מנוחות ינהלני כאשר יעשה הרועה הנאמן לצאנו כי לא יפסק מי נחל שוטף לבל יזיקם · והוא משל שהטובות גופניות יהיו אליו ויבואו בלי עמל ויגיעה · נפשי ישובב וגומר · רוצה לומר ובעולם הבא ינוח נפשי · וזה להיות כי למען שמו שהוא רב חסד · ינחני תמיד במעגלי צדק בעולם הזה ויעזרני לפעול פעולות הצדק והיושר כי כח לטהר מסייעין אותו · וגם כי יצרי הרע מניעני לפעול הפעולות הרעות · למען אלך בגיא צלמות והוא גיא בן הינום · אני לא אירא רע · רוצה לומר לא אירא להתפתות אליו לפעול רע · וזה יען כי אתה תמיד עמדי ואת האלהים התהלך בכח · ושבטך והוא שבט מוסר מיסוריך עלי · ומשענתך והוא תורתך אשר בה אשען להיותה משיבת נפש · המה יחד ינחמוני כי לא אלך בגיא צלמות · כי ביסוריך ינשפל · יצרי הרע ·

ובהגיית תורתך ינשא יצרי הטוב • תערוך לפני וגו׳ רוצה לומר ואף כי כפי טבע אין אדם זוכה לשתי שלחנות • אני בוטח בך שתזכני בהם • ותערוך לפני שלחן בעולם הזה • נגד צוררי ועל כרחם • באופן הלז כי דשנת בשמן ראשי • והוא השמן אשר נמשח בו על ידי שמואל למלך • וכוסי שרוצה לומר חלקי בעולם הזה יהיה רויה ומלא כל טוב והוא רמז כי תכון מלכותו מאד ויהיה דוד בכל דרכיו משכיל • וגם כסף וזהב רב אתו • ויעשה שם בכל הארצות • אך טוב וגומר רוצה לומר וגם כך אבטח שתערוך לפני שלחן בעולם הבא • נגד צוררי • בשאך שהוא ממעט כל שאר המעשים • זולת עשייתי הטוב והחסד שהוא הישר ולפנים מן השורה המה ירדפוני כל ימי חיי והם חיי העולם הבא וכאומרם ז״ל ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך לימות המשיח • וזכותם ישייעוני ויהיו נגדי תמיד באופן כי אנוח ושבתי בבית ה׳ לאורך ימים ולעולם ועד ויהיה שבתי מן נפשי ישובב • כ״ד

לדוד מזמור להיות כי אמר במזמור הקודם קוותו לזכות בשתי שלחנות • וכי ינוח בבית ה׳ לאורך ימים • בא לבאר במזמור הלז כי לא כל אדם זוכה לכך רק הנקי כפים וגומר • לה׳ הארץ וגומר רוצה לומר הן לה׳ כל הארץ מהמדברות והרים ובקעות מהבלתי מיושב ומלואה • והן לה׳ תבל והוא החלק המיושב מן הארץ • והיושבים בה • כי הוא וגו׳ רוצה לומר כי החלק הבלתי מיושב על ימים יסדה • כי ים אוקינוס מקיף את כל העולם • והחלק המיושב על נהרות יכוננה • כי בלי מים הוא נמנע הישוב בשום מקום • מי יעלה וגומר רוצה לומר ואף כי כל היושבים בחלק המיושב הם לה׳ ומפעלותיו • לא תחשוב היותם כלם שוים במדרגה אחת • כי מי הוא אשר תחשוב מכל היושבים בעולם • שיזכה לעלות בהר ה׳ והוא עולם המלאכים • ומי יזכה לקום במקום קדשו והוא עולם האלהי • זולת השלם במעשה ובמחשבה ודבור • כי במעשה יהיה נקי כפים • ובמחשבה יהיה בר לבב • ובדבור אשר לא נשא לשוא נפשו מה׳ והוא שמו המורה על מהותו • ורוצה לומר לשוא למגן והוא הזכרת שם שמים לבטלה • וכן לא נשבע למרמה • ישא ברכה וגומר רוצה לומר ואם יזכיר וישא שם שמים בפיו • יהיה להודות לו על הטובה וזהו אומרו ישא ברכה מאת ה׳ • כי יברכהו על הטובה הבאה אליו מאתו • וישא צדקה מאלהי ישעו • והוא שיברך דיין האמת על הרעה הבאה אליו מאלהיו מדת הדין אשר הצרה ההיא תהיה אליו לישע להוציא נפשו מני שחת גיא צלמות במרקו עונותיו בזה • ויצדיק דינו לאמר ה׳ הצדיק ואני הרשע וזהו אומרו וצדקה מאלהי ישעו • זה דור וגומר רוצה לומר ומי הוא זה המתואר בכל אלה שיזכה לכך • זה דור יעקב וזרעו • שהם דורשיו מה׳ למען יטיבם בעולם הזה • והם מבקשים לחזות בנועם פניך בעולם השלה והנצחיות • שאו שערים וגומר הוא תפלה מהמשורר לשערי שמים שיפתחו למען יבוא מלך הכבוד לענות לתפלת ישראל ויטיב להם בעולם הזה • ובעולם הבא • וכנגד בואו להטיבם בעולם הזה אמר שאו שערים ראשיכם • ותכלית הנשאותכם הוא לשתהיו פתחי העולם השפל ויבוא בו מלך הכבוד • נמי[?] זה התכלית שבעבורו יבוא בו מלך הכבוד • להיות ה׳ עזוז וגבור להציל ישראל מיד אויביהם • ולהיות ה׳ גבור מלחמה להכריע כל קמיהם תחתם • וכנגד בואו להטיבם בעולם הבא אמר שאו שערים ראשיכם • ותכלית שאתכם הוא לשתהיו פתחי העולם השפל ויבוא בו מלך הכבוד • ומי הוא זה תכלית ביאתו שנית • הוא להיות ה׳ צבאות מלך הכבוד סלה • רוצה לומר שכאשר ישכון וירא[ה] כבודו בעולם הצבאות ככה ישכון ויראה כבודו סלה ועולם ועד עם נפשות חסידים מישראל בעולם הבא • כ״ה

לדוד אליך וגומר המזמור הלז אמרו דוד בעת תשובתו על חטאיו • והוא נאמר על דרך אלף בית • כאשר כמוהו רבים בספר הלז • וזה לחשיבות המזמור • והנה במזמור הלז אין בו בראש פסוק על דרך האלפא ביתא כמנהג האחרים • הבית והואו והקוף • כי נעדרו מהמזמור להורות כי האומרו בכונה ינצל מדינה של גהינם המתואר בבוקה נגזר מן בוקה ומבולקה • ונכפלו בו שלשה פסוקים היינו פא אלף ריש • והוא אומרו אליך ה׳ נפשי אשא • ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאתי • פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו • להורות כי האומרו בכונה יזכה לחזות בנועם פני ה׳ ויהיה כאתן יכהן הפאר אשר אין למעלה הימנו • ולכן הוא נאות מנהג גלות ירושלם אשר בספרד האומרים אותו בכל יום בנפילת אפים • [אל]יך ה׳ וגומר רוצה לומר להיותך ה׳ בעל הרחמים אליך נפשי אשא ואתנה במנחה ובמתנת גמורה • כי יהיה אשא נגזר מן וישא משאות מאת פניו • אלהי בך וגומר רוצה לומר ולהיותך האלוה המיוחד שלי • בך בטחתי תמיד • ולכן בשאבא לריב עם שונאי אל אבושה • כי תמיד יפלו תחת רגלי • וכשיבאו אויבי לקום עלי ולבלעני • לא יזכו להזיקני ולא יעלזו לרעתי • גם כל וגומר רוצה לומר גם כל האומה ישראלית הקוים אליך בלכתם לצור את עיר אל יבושו כי לא ישובו ריקם אחור מפני אויב • אבל הבוגדים והם צוררי ישראל הבאים לצור אותם המה יבושו וישובו ריקם • דרכיך וגומר רוצה לומר ובהיות כי אתה ה׳ אשר אליך נפשי אשא • ואתה אלהי אשר בך בטחתי • לכן אנא דרכיך ה׳ הודיעני והוא מעלת החכמה להשיג בללות הנמצאות והמסבב מסבה אל מסובב ואיך ה׳ נסב עליו לעבדו ולשמרו וכשאלת משה רבינו עליו השלום בהודיעני נא את דרכיך ואדעך • וכן אנא ארחותיך למדני • והוא מעלת המדות להשיג מדות הא׳ אשר בהם ינהיג עולמו שהם עושה חסד משפט וצדק׳ בארץ וכאומרו כל ארחות ה׳ חסד ואמת וגומר כי עולם חסד יבנה • הדריכני וגומר וכן אנא הדריכני לדעת אמתת מציאותך • ואף כי הוא דבר קשה לאומרי להשיג השגה כזאת • עם הדרכתך אותי לכך • למדני ההשגה ההיא • וכשאלת מ״ע בהראני נא את כבודך אשר נענ׳ עליה היותו נמנע ההשגה כי לא יראני האדם וחי • ויען כי אתה אלהי ישעי אשר בך בטחתי שתתן לנפשי תשוע׳ עולמי׳ מה״ה • ואותך קויתי כל היום • והוא בימי חלדי מהעול׳ הזה • שתגליחני בו לכן העזתי מפח לשאול את שאלתי מהשגת מעל׳ החכמה ומעלות המדות שכך • ואת בקשתי מהשגת אמתת מציאותך • זכור רחמיך וגומר ר״ל זכור אותי אתך להשפיע עלי השגת הנדרים מתני למען רחמיך וחסדיך כי מעול׳ המה • וכאשר בבוראך

בבוראך העול' לא הניעך חכה אחרת לבוראו · רק רחמיך וחסדיך כי עולם חסד יבנה · כן ברחמיך וחסדיך תודיעני את דרכיך והראני את פניך · חטאת וגומר ואל ימנעו לתלאת שאלתי · העונות והפשעים · וחטאת נעורי שהם שגיאות מי יבין · והפשעים שהם הזדים וזדונות אל תזכור אתך למען יבטלוני מקבלת השפעת ההשגה ההיא · אבל אף כי איני מוכן לכך מפני העונות · עם כל זה כחסדך אשר תעשה חנם עם האחרים · תעשה עמדי וזכרתני אתך להשפיע עלי תהשפעה ההיא · וכן מפני השלימות בכח אשר יש לי · שהוא לי אתה למען טובך ה' · רוצה לומר שלהיות האלוה יתברך אלהי אברהם ויצחק ויעקב שהם האבות בטבע הוא אלהי כל זרעו ותכף שיולד האיש ישראלי יחול עליו היותו אלהי · וזהו אומרו לי אתה ואתה אלהי וזה למען טובך ה' · שהוא כנזר מן אעביר כל טובי על פניך ורוצה לומר להיות טובך ודיבוקך דבוק עם זרע האבות וכאשר פירשנו במזמור ששה עשר באומרו אדני אתה טובתי בל עליך לקדושי' אשר בארץ המה וגומר · טוב וישר ה' וגומר בא לבאר איך יתנהג הא' יתברך בהשפעות השלם שאלות הנזכרות עם הבעלי תשובה · ואיך יתנהג עם הצדיקים גמורים · וכנגד הבעלי תשובה אמר להיותו ה' טוב ומטיב לכל הזולת · וישר והוא לעשות לפנים מן השורה לכן ישפיע על החטאים הבעלי תשובה שאלתם מדרכיך ה' הודיעני · וזהו אומרו על כן יורה חטאים בדרך הידועה הנזכר לעיל · וישפיע שאלתם מהדריכני באמתך מה שיהיה אפשר להשפיע ממנו כפי טבע הכנת האינושי · וזהו אומרו ידרך בדרכים מדעת אמתתו · אותם הבעלי תשובה שהם ענוים ונכנעים ברוב המשפט שיענש בו נפשם וגופם מכותות ושאר כל העינויים · וישפיע שאלתם מאורחותיך למדני · וזהו אומרו וילמד לענוים בעלי תשובה הנזכר דרכו והם אורחותיו אשר בקש למידתם · כל אורחות וגומר ובנגד הצדיקים גמורים אמר כל ארחות ה' · הן מידיעת דרכיו וחסדו · והן מידיעת אמיתתו · כלם הם תמיד ידועים ומסורים · לאותם שהם נוצרי בריתו ועדותיו · ורמז באומרו נוצרי בריתו · שים להם האמונה השלימה כן · כי שם ברית יחול על זה וכאומרו הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות וקרא ברית האמונה שלימה שיחקק בלב המאמינים מרוב הנפלאות אשר ראו עיניהם · ואומרו עדותיו רמז לעשיית הפעולות הנאותות ממצות ה' שהם עדות על האמונה השלימה · כשבת המורה על בריאת העולם · והפסח ומצות על יציאת מצרים וזולתם דומיהם · למען שמך וגומר אחרי שתאר האלוה מדרכיו עם עבדיו · חילה פניו כי כאשר יורה חטאים בדרך למען שמו ה' שהוא טוב וישר · כן יורה אליו הדרך ההוא ויסלח עונו הגדול והרב מכת שבע וזהו אומרו למען שמך ה' הטוב וישר וסלחת לעוני כי רב הוא · מי זה האיש וגומר · רוצה לומר להיות כי מי זה האיש שה' יורנו בדרך יבחר והוא הדרך השאול הנזכר · הלא הוא הירא את ה' · מה שלכן נפשו בטוב העולם הבא ודבוק אהי תלין · וזרעו ירש ארץ בעולם הזה · וזה יען כי סוד ה' ממצותיו הוא ליריאיו · ובריתו · רוצה לומר וסוד בריתו שהוא סוד האמונות הנעלמות הוא עתיד להודיעם באחריתם · לכן עיני תמיד אל ה' ושויתי אתו נגדי תמיד לבקשי היות ירא את ה' · כי הוא יוציא מרשת העונות והחטאים רגלי · פנה אלי וגומר בא לחלות פני ה' על הטוב הרוחני והטוב הגופני וכנגד הרוחני אמר פנה אלי רוצה לומר האר פניך אלי ואל תסתר פניך מעבדך · כי אשר ידעהו ה' יתקיים מה שדרך רשעים תאבד להיותה נסתרת ממנו · וזה להיותך חנון ורחום אף כי איני ראוי לכך וזהו אומרו וחנני · כי יחיד ועני אני · רוצה לומר שאף כי אני מלך אני הולך לבדי ובעוני לכפרת חטאתי · ולא ברוב עם הדרת מלך ובגאה וגאון · צרות לבבי וגומר · ידוע כי מפני דאגת דבר יאספו הרוחות ביתה אל הלב · ולפעמים יגדל כל כך שיוליד קדחת דאגוי · ומסימניו אסיפת השתן וחידודו ושקיעת העין · ואולשת הדפק וקטנותו · וזהו אומרו הצרות מהדאגות אשר יש לי לגודל כוספי להשיג שלם שאלותי הנזכרות · גדלו כל כך כי כמעט הרחיבו החדרים הצרים מלבי מה שימשך מזה מבוקית לגוף מקדחות ומקריהם · לכן אנא ממבוקותי אלה הוציאני · והודיעני נא את דרכיך ואורחותיך למדני · ואל ימנעו זה החטאים · כי ראה עניי ועמלי בתשובתי זאת עליהם ושא לכל חטאתי · ראה אויבי וגומר וכנגד הגופני אמר אנא ראה אויבי כי רבו · ומה שסונאים אותי אינו להנקם מרעה גמלתים כי שלם אנכי עמהם · רק שנאתם היא שנאת חמס כדי לשלול שלל ולבוז בז כמשפט החטאים בדרך השופכים דם נקי לקחת את ממונם · שמרה וגומר רוצה לומר ולכן תשמור נפשי והצילני מידם כשיבואו להזיק אלי · וכשאלך להלחם עמהם אנא אל אבושה בשובי ריקם מלהכניעם תחתי בהיות כי חסיתי בך · תום וישר וגומר רוצה לומר ובן אל אבושה להיות כי תום וישר יצרוני · רוצה לומר שאני נוצר אותם כי תמיד אעשה התום והוא עשיית הטוב · ואעשה היושר שהוא עשיית הישר · אשר לכן ראוי שאל אבושה ולסבה הזאת תוסף על כי קויתיך כאומרי בך · פדה אלהים וגומר רוצה לומר ואף כי לא אהיה ראוי להנצל מיד האויבים · ולהכניעם תחתי · מצידי לרוב עונותי · ויהי מה פדה אתה האלהים מכל צרותיו את ישראל למענם · כי הן אל כביר לא ימאס · בן

לדוד ששפטני ה' · המזמור הלז נמשך לכונת הקודם · ששפטני ה' וגו'

הנה נראה בדברי המשורר חילוף בחיוב ושלילה · כי פה אמר ששפטני ה' ובמזמור אחר אמר אל תבוא במשפט את עבדך · ולא קשיא כי ששפטני הוא בעולם הזה · ואל תבוא במשפט הוא בעולם הבא · ובהיות כי ידע דוד שבפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און בעולם הזה · הוא להשמידם עדי עד בעולם שכולו ארוך · ובפרוח צרות רבות ורעות על הצדיק בעולם הזה · הוא למען יפרחו כתמר בעולם הבא וכארז בלבנון ישגו · לכן בחר בצרות הזמניות בעולם הזה כדי למרק עונותיו בו · וינוח אחר כך בנכחיו · וזהו אומרו ששפטני ה' כי חביבין עלי יסורין בעולם הזה · כי אני בתומי הלכתי · רוצה לומר שאף כי חטאתי במעשה · מעולם לא נמצא בי עון אשר חטא במחשבה · כי אני בתומי הלכתי כנזר מן תמים תהיה עם ה' אלהיך וגומר שרוצה לומר בתמימות האמונ' השלימה בבורא ית' בלי שום שמץ פסול · ובה' בטחתי תמיד · ולכן אין ראוי שאמעד ויפלו בשחת רגלי · ואם חטאתי מרוק עוני בעול' הזה · בחנני ה' וגו' הנה הצרות יחולו

על הצדיק בעולם הזה על ג' מינים · כי או יהיו יסורין
של אהבה · כי מאהבת ה' אותו להיותו צדיק גמור ·
יעניטהו ביסורין · כדי להרבות שכרו בעולם המנוחה
אשר יפה קורת רוח משעה אחד שם מכל קורת רוח של
העולם הזה · והמין הזה יקרא בחינה · וזהו אומרו
המשורר · ה' צדיק יבחן וזה לאהבתו אותו · מה שלא
יבחן לרשע ואוהב חמס שנאה נפשו · אבל יעשה עמם
ההפך · או יהיו יסורין מנסיון · כדי לנסות הצדיק
ההוא אם באמונתו יחיה · כדברי השטן אל ה' החנם ירא
איוב אלהים · הלא אתה מעשה ידיו ברכת וגומר ·
ואולם שלח ידך וגע בכל אשר לו אם לא על פניך יברכך ·
ומזה המין והאלהים נסה את אברהם · או יהיו
יסורין על עונם חטא קדם כדי למרקו בעולם הזה וישאר
זך ונקי לרשת משכנות אל · וזה יקרא צרוף · מן
ואצרוף כבור סיגיך · כי כשהכסף נטהר מסיגיו יקרא כסף
צרוף · וכן החוטא שיקבל עונשו כזה יקרא צרוף ·
וזהו אומרו פה המשורר מחלה פני אלהיו שישפטהו בשפטיו
הרעים ובכל השלשה מינים · בחנני ה' · כנגד המין
הראשון · ונסני · כנגד המין השני · צרפה כליותי
ולבי כנגד המין השלישי · כי חסדך וגומר כי
אקבל כל השלשה מינין מיסורין הנזכר · ולא אמעד
לברך אלהים ומות · כי חסדך אשר תעשה עם כל זולתך
תמיד יהיה לנגד עיני · והתהלכתי באמתך · כמו
את האלהים התהלך נח · כי תמיד אעמוד קיים באמונת
אמיתת מציאותך והשגחתך · לא ישבתי וגומר ·
להיות כתות החוטאים שלשה · אם בדבור אם במעשה
אם במחשבה · אמר כי לא ימוט מצד כובד היסורין
להמנות עם אחד מהם · וכנגד הדבור אמר עבר במקום
עתיד לא ישבתי עם מתי שוא · והם האנשים אשר שוא
ידברו על ה' תועה · וכנגד המעשה הנחלק
לשנים אם החוטאים בנסתר ואם החוטאים בנגלה אמר
ועם נעלמים לא אבוא · והם אותם אשר במסתרים
יהרגו נקי ויאכלו דמו ומחתו פיהם ויאמרו לא פעלנו
און · שנאתי קהל מרעים והם רגשת פועלי און לעיני
השמש כי לא יראו אלהים ומלך · וכנגד המחשבה
אמר ועם רשעים והם המינים במחשבתם לא אשב ·
ארחץ בנקיון וגומר ולא אשים יושב בשמים על יסורי
לאמר כי רחמנא עביד דינא בלא דינא · אבל אדרבא
אנקהו מכל עון ואשמה על ככה · להכירי כי הוא
לעונש חטאי כי רבו · ויהיה כפי נגזר מן נשא לבבנו
אל כפים אל אל בשמים · נחנו פשענו ומרינו וגומר · וזהו
אומרו ארחץ בנקיון כפי והם השמים שלי והיושבי בהם ·
לאמר כי לא מאתו באו עלי כל אלה · רק כי גרם
החטא · ואסובבה את מזבחך ה' תמיד לילה ויום ·
לשמיע לזולתי היסורין שלי בקול תודה · כי אודה לה'
עליהם ואברכהו כשם שמברכין על הטובה · ולספר כל
נפלאותיך אשר תעשה תמיד עם כל יראיך · ה'
אהבתי וגומר רוצה לומר אנא ה' יען כי אהבתי מעון
ביתך בעולם הזה והוא אומרו ואסובבה את מזבחך ה' ·
וכן יען כי אהבתי מקום משכן כבודך והוא להדבק נפשי
אחרי המות תחת כסא משכן כבודך · אל תאסף עם
חטאים נפשי והם האומרים נארבה לדם · ואל תאסף עם
אנשי דמים חיי · והם האוהבי בצע · אשר החטאים
בידיהם זמה ועון פלילי מהרצח כי ידיהם דמים
מלאו · ואנשי דמים · ימינם מלאה שוחד · ויהיה
דמים מלשון רבותינו ז"ל כמו דמי שויו · שרוצה לומר
אנשי מעות האוהבים הבצע · ואני בתומי וגומר ·
רוצה לומר אבל אני שבתומי אלך פדני מרדת שחת ·
וזה להיותך רחום וחנון אף כי לפי מעשי לא היה ראוי
הפדיון ההוא · וזהו אומרו וחנני · רגלי עמדה וגומר
רוצה לומר להיות כי סבלתי כל אופני היסורין ולא מטו
רגלי לברך אלהים ומות · אבל רגלי עמדה קיימת
במישור ובאמונה הישרה והתמימה · לכן אזכה לברך
את ה' בפרסום ובמקהלים מהצדיקים בזמן תחיית
המתים · כ"ז

לדוד ה' אורי וישעי וגומר גם המזמור
הלז נמשך לכונת הקודמים · והיא
תפלה כללית להעזר מהאויבים · ה' אורי וגומר הנה
היראה תהיה על שתי פנים · ליראה מפני איש זקן ונשוא
פנים חכם ועשיר ונכבד ולהרתע מלעשות לפני מעלתו
פעולות פחותות · וזאת תקרא יראת המעלה · ואם
לירא מפני איש פריץ עריץ ואכזר ורוצח · ולנוס מפניו פן
יפגע בו ויבלענו · וזאת תקרא יראת הפחד · ולכן פה
רמז המשורר לשתיהן · וכנגד יראת המעלה אמר בהיות
כי ה' אורי · כי הוא המאיר פניו אלי · וגותן הישע
בלוחמי עם אויבי · וזה למעלתו להיותו אלהי האלהים
אדון הכל · אם כן ממי אירא יראת המעלה · כי אם
ממנו · ובהיות כי ה' מעוז חיי · כי אליו אנוס
בבורחי מפני רודפי · אם כן ממי אפחד והיא יראת
הפחד רק ממנו · בקרוב עלי וגומר הנה בכל ענש
ומקרה ופעולה יובחנו שלש קצות · מה שקדמנו ומה שבין
ומה שאליו · ואחד מהם פעולת המלחמה · ואמר
המשורר פה כי בכל אחד מהקצוו' מהמלחמה היה בוטח בה' ·
וכנגד הקצה ראשון והוא המה שקדמנו את' בקרוב עלי מרעי'
לאכול את בשרי · שרוצה לומר כי כשהמרעים ישכימו
במחשבת עצתם לקרוב וללחום עלי כדי להמיתני · שהוא
הקצה ראשון · אבטח בה' ואומר צרי ואויבי לי · המה
כשלו בעצתם הנבערה מדבר נפתל ועקש אשר יעצו עלי
ונפלו תחתי כי אמחצם ולא יוכלו קום · אם תחנה וגו'
וכנגד הקצה האמצעי והוא המה שבין · אמר וכאשר האויב
יחנה עלי מחנה ללחום עמי ולשפוך סוללה על עירי · אז
לבטחוני הגדול בה' לא ירא לבי ממנו · וכנגד הקצה
האחרון אמר אם תקום עלי מלחמה והוא כשפכם הסוללות ·
אפילו בזאת אני בוטח בבטחון החלטיי · כי אפי' חרב מונחת
על צוארו של הבוטח · לא ירא לבו · אחת שאלתי וגו'
ר"ל ואף כי ידי על העליונה תמיד במלחמה להיותך אורי
וישעי ומעוז חיי · לא אבחר בה · אבל שאלה אחת שאלתי
מאת ה' · ואותה אבקש בכל צידי ההשתדלות · והוא שבתי
בבית ה' שהוא בבית המקדש בשובה ונחת ובלי מלחמה כל
ימי חיי הבלי · וזה לתכלית שאזכה בעולם הבא לחזות
בנועם ה' · והוא להדבק בעולם המלאכים · ואזכה לבקר
בהיכלו עולם האלהי · כי יצפנני וגו' וזה בעשותו כן ·
כי כנגד שבתי בבית ה' · יצפנני בסכה ביום רעה · ר"ל
בזמן החסר והרע מהעולם הזה יזכני שאהיה צפון בסכה
שהוא בית מקדשו · וכאומרו ויהי בשלם סכו ומעונתו
בציון · וכנגד לחזות בנועם ה' · אמר יסתירני בסתר
אהלו והוא עולם המלאכים · וכנגד ולבקר בהיכלו · אמ' בצור
ירוממני:

ירוממני . כי ירוממ אותי למעלה מעולם המלאכים
למען אדבק בכור תמיד . ועתה ירום וגומר רוצה
לומר וזה יהיה בשעתה בזמן ההווה ירום ראשי על אויבי
סביבותי באופן שלא יעיקוני . מלעבוד עבודת ה' .
ושאוכל לזבוח באהלו זבחי תרועה . שרוצה לומר זבחי
שמחה . והוא פעל מעשיו . ואשירה לה' שהוא פעל
דבריו . ואזמרה לה' במחשבת לבי שהוא פעל מחשביו .
שמע ה' וגומר רוצה לומר הנה ה' שמע קולי אקרא .
משאלתי האחת אשר שאלתי מלפניך . ועננני אף כי אינני
ראוי לכך . למען שמך הרחום והחנון . וזהו אומרו וחנני
ועננני . לך אמר וגו' הטעם להיות כי לבי ומחשבתי
אמר לפני . שיבקשו לך . מה שנמשך מהאמירה ההיא כי
את פניך ה' אבקש בכל עת ובכל שעה . לכן הנה אל תסתר
פניך ממני הנדרשים בבקשתי הנזכר וגומר . והנה
כוסף המשור' היה לחזות בנועם ה' בעולם המלאכים בנפשו
המשכלת ולבקר בהיכלו עולם האלהי . בנפשו האלהית .
וזה אחרי המות בעולם הבא . וכוספו עתה בעולם הזה
היה . כי ירום בראש נפשו המרגשת על אויביו סביבותיו .
ושבנפשו הצומחת יזבח באהלו זבחי תרועה תשלמי' ודומיהם
. וזהו רומזו לארבעתם בתפלתו זאת . כי כנגד כוסף נפשו
האלהית אמר אל תסתר פניך ממני כי באור פני המלך ה'
צבאות יש חיים וחסד . וכנגד כוסף נפש המשכלת אמר אל
תט באף עבדך . שאם לא אזכה שתרוממני בכור . לפחות
תזכני להסתירני בסתר אהלך בעולם המלאכים ואל תטה
דרכי ממש באפך ובחמתך . כי אשר יחרה אף ה' עליו
יסתר ממנו ומאהלו ויטה מעליו דרכו . וכנגד כוסף נפש
המרגשת אמר עזרתי היית אל תטשני . שרוצה לומר כאשר
בשכבר היית עזרתי להצילני מיד אויב כן עתה אל תטשני
וכנגד נפש הצומחת אמר אל תעזבני וגו' כי אבי וגומר
. שרוצה לומר הנה אל יחסר לי די סיפוק מזוני בעודי חי
על האדמה . ואל תעזבני אלהי ישעי . כאשר לא עזבתני
בשכבר כאשר אבי ואמי עזבוני אחרי גדול' אותי בחלב שדיה
וזיעת אפם . וה' אספני בלמדו אותי דרך החיים במלאכה
והשתדלות . הורני ה' וגומר אחרי התפללו אל ה' על
כוסף ארבע נפשותיו . על צד השאלה הזאת להתפלל שנית
על צד החיוב . וכנגד נפש האלהית אמר הורני ה' דרכך .
וכנגד נפש המשכלת אמר ונחני באורח מישור למען אזכה
לחזות בנועם ה' שהם המלאכים שהם שוררי והמביטים אלי
תמיד להשפיע השפעתם להיותם שרים על הגשמיים .
וכנגד נפש הצומחת אמר אל תתנני בנפש צרי .
ויהיה בנפש נגזר מן כי תאוה נפשך הבהמית לאכול בשר .
ויהיה תתנני מן ולא נתנו אלהים להרע . לשון עזיבה .
ורוצה לומר אל תעזבני בנפש הצומחת שלי ביד צרי שאבוא
לידי על ככר לחם . וכנגד נפש המרגשת אמר אל
תתנני ותעזבני ביד צרי . אשר בקשו להשמידני מן השני
עולמות כאשר קמו בי עדי שקר ויפח חמס נגזר מן יפיח
כזבים עד שקר . והם הזיפים ודואג ודומיהם . והיו יכולים
לי לולא בטחוני בך שהצילני מידם . לאמונתי ובטחוני
לראות בטוב ה' והוא העולם הבא . ולראות בטוב ארץ החיים
ולמלוך עליה . וארץ החיים היא ארץ ישראל אשר עיני ה' בה
מראשית השנה ואחריתו . קוה אל ה' וגומר דברי
המשורר אל נפשו לאמר . בטח בה' בכל אלה הארבעה
השגות מהארבעה אהבות מהארבעה הנפשות ותשיגם .
וכנגד הנפש אלהית אמר קוה אל ה' . וכנגד נפש הצומחת
אמר חזק . כי הגבורה והחוזק הוא תכליתה . וכנגד
נפש המרגשת אמר ויאמץ לבך . לב הומה לאסיפת
המתונות והסררה על הזולת . וכנגד נפש המשכלת אמר
וקוה אל ה' . כ"ח

לדוד אליך וגומר גם זה המזמור נמשך
בכונת הקוד' לתפלה לה' על ההספק
בעולם הזה . כדי שיוכל לעשות בו ההכנה לזכות בעולם
הבא . אליך ה' וגומר רוצה לומר אליך ה' בעל הרחמים
אקרא שתזכני בשתי שולחנות . בהספק העולם הזה .
ובטוב העולם הבא . מה שלכן צריך שאתה תענני לשתי
שאלותי . ולא תשתוק מלענותני בשתיהם . וזהו אומרו
כנגד ההספק מהאויבים בעולם הזה . הנה צורי במלחמותי
. אל תחרש ואל תשתוק מלענותני בשאלה הזאת . וכנגד
זכותו לטוב העולם הבא אמר פן תחשה ממני ונמשלתי עם
יורדי בור . שרוצה לומר ובן הנה אל תחשה משאלתי זאת
פן אתדמה ליורדי בור . שמע קול וגו' אחרי התפללו
על ככה בדרך שלילה חזר להתפלל שנית בדרך החיוב .
וזהו אומרו הנה שמע קול תחנוני בשועי אליך על הספק
העולם הזה ושמע קול תחנוני בנשאי ידי אל דביר קדשך
לזכות בטוב ההר הטוב ההוא . אל תמשכני וגומר
כי תסייעני לזכות בשובע שמחות את פניך . ואל תמשכני
עם רשעים והם החוטאים במחשבה . ועם פועלי און והם
החוטאים במעשה . ועם דוברי שלום עם רעיהם ורעה
בלבבם והם החוטאים בדבור . תן להם וגומר כי להם
תתן מדה כנגד מדה הגמול כפי מעשיהם . והנה
המעשים יהיו על שלשה אופנים . אם הנעשים לכתחלה
ובמחשבת החושב לתכלית מיוחד ויקרא פעל . וכאומרו
כל פעל ה' למענהו שרוצה לומר למען תכליתו . וגם
רשע ליום רעה . וזה יקרא בחטאים פשע כי מכיר את
רבונו ומכוין למרוד בו . ואם החטאים הנעשים כמזיד כדי
למלאת תאותו . אף כי יודע שחוטא . אבל לפי האמת
לבו בלי עמו כי אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס
רוח שטות בקרבו . וזה יקרא מעלל רע . שרוצה לומר
מעשה נמשך מעילה חסרה . והוא שטות עושהו .
ואם החטאים הנעשים בשוגג . ואין למחשבת העושה מבוא
בהם . רק ידיו שפכו את הפעל המגונה הלז והוא לא ידע
. ויקרא מעשה ידיו . כי יתיחס להם לבדם . וזהו
רומזו כנגד הפושעים אומרו תן להם כפעלם . וכנגד
הזדונות וכרוע מעלליהם . וכנגד השגגות כמעשה
ידיהם תן להם . והשב גמולם להם מדה כנגד מדה וכפי
גודל החטא . כי לא יבינו וגומר רוצה לומר מפני רוע
מעשיהם בשלש אופנים הנזכרי' מהמעשה תתן להם גמולם
מדה כנגד מדה . ומפני סכלותם בחכמות אשר יסבבו
יראת ה' . מחכמת מעשה בראשית ומעשה מרכבה .
יהי רצון שיהרסם ה' ולא יבנם עוד אף כי ישובו אליו . ורמז
לחכמת מעשה מרכבה באומרו כי לא יבינו אל פעולות ה'
. ולחכמת מעשה בראשית באומרו כי לא יבינו אל מעשה
ידיו . והנה החכמה ההיא יחסה אל ידיו ולא לעצמותו
בראשונה לפחיתות נושאה מהעול' השפל . ברוך ה' וגומר
הוא הודאת המשור' לאל בראותו ברוח קדשו כי נשמע' תפלתו
. ה' עוזי וגומ' ביאר מה שימשך משמיעת תפלתו כי יהיה
ה' עוזי להנצל בו מפני אויבי . ויהיה מגיני ללכת בו נלחם
עמה' ולהשפיל תחתי . והנה יהיה עוזי . להיות כי בו בטח

לבי ונעזרתי · ויהיה מגיני · להיות כי כאשר בשאר הנצחונות עלז לבי לשמחתי בנצחון אויבי · לא הייתי כפוי טובה · אבל תמיד משירי אהודנו · להכירי היותו הוא סבת הנצחון · ולא כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה · ה' עוז וגומ' ר"ל בהיות כי ה' עתה עוז למו לישראל עמו הוא · וגם עוז משיחו אני מלכם הוא · לכן אתפלל אליו שיהיה כן עד העולם · וזהו אומרו הושיעה את עמך מיד אויביהם · וברך את נחלתך והיא ארץ ישראל נחלת ה' שתתן הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו · ורעם לישראל ונשאם עד העולם בדיבוק אלהי אשר בו יתפרדו מעמי הארץ ויכנשאו עליהם · ורמז לשלש מתנות מישראל · היינו מתנת הזרע ומתנת הארץ ומתנת הדיבוק אלהי ·

כט

מזמור לדוד וגומר להיות כי במזמור הקודם אילה את פני ה' אלהיו שיתמיד לעמו ישראל השלש מתנות שנתן להם · בא במזמור הזה ללמד לבני יהודה שלא יהיו כפויי טובה ויודו לה' על שלשתם ·

ויען כי חלקי עטרת וכתר האלוה הם שלשה אלה · גדול וגבור ונורא · לכן בזה להודות בשלשתם · וכנגד גדול · אמר או עם ישראל שאתם בני האבות ואליה ואביליה · הבו תודה לה' · ממה שמורה שם ה' והוא היותו מהוה ההמצאות אשר לכן יקרא גדול על כל · וזהו הבדלו המיוחד · כי אין זולתו בורא אפילו כנף יתוש קטן · וכנגד גבור · אמר הבו לה' כבוד ועוז שהוא תפארת הגבורה והעוז · וכנגד נורא אמר הבו לה' כבוד שמו · והוא היותו נורא מיראת המעלה מפני כבוד שמו הגדול הנורא במעשיו · והנה בשלשתם יש מבוא בנתינת השלש מתנות · כי בגדולתו · ינשאם עד העולם · ובגבורת כבוד עוז יושיעם מיד צריהם · ובכבוד שמו יברך את נחלתם · וזולת הודאתכם אליו בדבור · עוד הדרו לו במעשה כי תשתחוו לו בהדרת קדש והוא בית המקדש · ולא במקום אחר כי כאשר ה' אחד כן יחד בית להשתחוות לו להסיר מחשבת פיגול מישראל פן ידמוהו לעבודה זרה אשר ישתחוו לה בכל מקום ותחת כל עץ רענן · קול ה' וגומר בא להודות לה' כאשר ברא העולם · ואמר שבעה קולות כנגד ששת ימים אשר עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת · והכל עשה בקולו וכאומרו ויאמר אלהים יהי אור ודומיהם · וכנגד היום הראשון · בעד אשר בקולו ברא את הארץ מעובי המים אשר רוח אלהים היה מרחפת על פניהם · אמר קול ה' על המים · ובעד אשר בקולו ביום ההוא ברא את האור הגנוז לצדיקים שהוא כבוד ה' · אמר אל הכבוד הרעים · ש"ל האל הרעים בקולו לאמר יהי אור שהוא הכבוד · ויהי אור · ובעד אשר בקולו ביום ההוא ברא את השמים מהדק והמעולה שבמים · אמר ה' על מים רבים · ש"ל ה' הרעים בקולו על המים רבי המעלה לדקותם וברא את השמים · וכנגד היום השני · אשר בקולו עשה את הרקיע והבדיל בין המים של מעלה ממנו למים אשר תחתיו · אשר להבדל בזה היה צריך כח ועוז וגבורה · אמר קול ה' בכח · וכנגד היום השלישי · אשר בקולו נקוו המים ונראה היבשה · ותוצא הארץ דשא עשב · אשר היה דבר מאד יפה ונהדר למראה · מה שלא היה כן בהתפשט המים המלוחים על פני כל הארץ · אמר קול ה' בהדר · וכנגד היום הרביעי · אשר בקולו נברא המאור הגדול לממשלת ביום · והמאור הקטן לממשלת בלילה והכוכבים · אשר הם שרים ומלכים על הארץ · ונמשלים לחזקתם לארזים הגדולים וההרים הגבנונים · אבל עם כל חזקתם ישפילם ה' ברצונו · וישדד מערכותם · אמר קול ה' שובר ארזים והם מערכי השמים וכסיליהם · וזה להיותו משבר ברצונו ארזי הלבנון והם כוכבי מעלה · ועושה שירקדו לפניו במרוצתם לעשות רצונו כעגל הקטן שהוא קל ורוקד ורץ · וכן השמש והירח הנמשלים בהרים גבנונים שהם לבנון ושריון ירקדו לפניו · כמו בן ראמים שעם כל גדלו · לקטנותו וקלותו אז ירקד בנקלה · וכנגד היום החמשי · אשר בקולו שרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ · אשר מחצב נפשותם הוא מהדק שביסודות שהוא האש · אמר קול ה' חוצב נפשותם מלהבות אש · וכנגד היום הששי · בעד אשר מקולו תחיל הארץ המכונה אז במדבר להעדרה מנפש חיה · כאומרו תוצא הארץ נפש חיה ויהי כן · אמר קול ה' יחיל מדבר · ובעד אשר מקולו תחיל הארץ הקדושה · אשר ממנה נחצבה גוף אדם הראשון · כאומרו נעשה אדם בצלמנו וגומר וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה וגומר אמר יחיל ה' מדבר קדש · וכנגד היום השביעי אשר כלה אלהים בו מלאכתו אשר עשה · כאשר נתן מנוחה לכל מעשה ידיו ביום ההוא · והוא שבת מכל מלאכתו אשר עשה · בעד מנוחת הבהמות וחיתו יער · אמר קול ה' יחולל אילות שלידתן קשה לצרות רחמן · למען ילדו וינוחו · והיערות ימלאו מעדריהן · כי יחשוף פעל נגזר מן שם כשנים חשופי עזים שתרגומו כתרין גזורי עזים שטעמו שני עדרים קטנים מן העזים · ובעד מנוחת בני האדם · אמר ובהיכלו שהוא ארץ ישראל · אומר ה' שכלו רוכה לומר כל יום השבת יהיה יום כבוד בכל הדברים וכאומרו זכור את יום השבת לקדשו · וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד · ה' למבול וגומר · אחרי ששבח לה' על בריאת העולם שבחו עוד על הרסו אותו במבול · וזהו אומרו אותו ה' אשר ברא את העולם ישב והיה לו העמדה וקיום ביום המבול · כי קיום העולם או העדרו לא יעשה בעצמותו דבר מתוספת או גרעון · וכן ישב ה' ויהיה לו העמדה וקיום · בעולם החדש מימות המשיח כשיהיה מלך על כל הארץ ולא יתחדש בעצמותו דבר · ה' עוז וגומר הוא תפלת המשורר לה' על עמו · שיתן לו עוז בעולם הזה להנצל מהאויבים ולהכריעם תחתם · ושיברך אותו בתת לו שלום הנצחיות בעולם שכלו ארוך ·

ל'

מזמור שיר חנוכת וגומר · הנה נתן הנביא גזר בשם ה' על דוד לעונש חטאו מות אוריה בחרב בני עמון · כי חרב לא יסור מביתו · ולעונש חטאו לקיחתו את אשתו בת שבע · אמר ולקחתי את נשיך ונתתי לרעיך וגו' · מה שנמשך כי דוד הודה ולא בוש באומרו חטאתי לה' · ואז נתן השיבו · גם ה' העביר חטאתך לא תמות · אפס כי נאץ נאצת את אויבי ה' בדבר הזה גם הבן הילוד לך מות ימות · שרוצה לומר הנה לתשובתך בוידוייך ה' העביר חטאתך במקצת שלא תמות · אבל ואפס להיות החטא גדול מכסוא יען כי נאץ נאצת נאצה על נאצה · צריך שתסבול יסורין מחולאים נעלתם ·

ואולתם · ותהיה מנוי את אויבי ה' ונכלל תחת גדרם בדבר
הזה מסבול העונש על החטא · וגם זולת שכלך אולאי' כגופך
· תסבול הגזרה הזאת כי הבן הילוד לך מות ימות · וכן
קרה כי תכף ויגוף ה' את הילד אשר ילדה אשת אוריה לדוד ·
ויאנש דוד הנזכר שרוצה לומר חלה את חוליו הנגזר עליו ·
וכן הוא התפלל על שתי הגזרות · וכאומרו ויבקש דוד את
האלהים בעד הנער · ויצם דוד צום ובא ולן ושכב ארצה
בעד גזרת חוליו · וכן השיב לעבדיו כאומרו צמתי ואבכה
כי אמרתי מי יודע וחנני ה' ויקל חוליי · וחי הילד וביום
השביעי מת הילד · מה שהמיתתו · ובחוליו שבעת ימים
· ובתשובתו בכל לבו אל האלהים · קלו מעונשי החטא ·
ונתרפא ויקם דוד מהארץ וירחץ ויסך ויחלף שמלותיו ויבא
בית ה' · והיא היתה הפעם הראשונה אשר בא אל בית ה'
אחרי היותו בעל תשוב' · מה שיקרא כל התחלת דבר חינוך
· על דרך אשר בנה בית ולא חנכו לבוא לשבת בו · ואז
אמר המזמור הלז וכאומרו שם ויבוא בית ה' וישתחו · וזהו
אומרו מזמור שיר חנוכת הבית לדוד · ארוממך ה' וגו'
רוצה לומר ארומם אותך ה' בעל הרחמים כי אף שדליתני
כנגזר מן מדוע אתה ככה דל בן המלך וכן אשרי משכיל אל
דל שמשמעו חולה · לא שמחת אויבי בעבורי ולי · רוצה
לומר בעבור מיתתי · כי תכף הנביא אמר לא תמות ·
ה' אלהי וגו' רוצה לומר ואז בהיותך ה' אהי רוצה לומר דן אותי
במדת הדין מאלהים · שועתי אליך וקראתיך שתרפאני
מחולי הנפש וחולי הגוף · ה' העלית וגו' · ואת' עניתני
בשתיהם כי בחולי הנפשי העלית משאול הגהינם נפשי ·
ובחולי הגוף · החייתני מירדי בור · רוצה לומר נתת לי
החיים · למען לא אהיה מיורדי בור המתים בכרת בטרם
זמנ' הטבעי · זמרו לה' וגו' ולכן הוא מהמחויב שתזמרו
לה' ולעבודתו אתם חסידיו היודעי' אותו · ואתם שאר העם
אשר לא תדעו ולא תבינו את דרכיו · הודו לזכר קדשו ·
אותו המעט מזכר קדושתו אשר בינכם · כי רגע וגו'
רוצה לומר כי ה' הוא נוח לרצות וקשה לכעוס · שאם
יכעס אחרי קושי גדול · לא יאריך אפו רק כמו רגע וזה
להיותו נוח לרצות · וברצונו יהיו חיים ארוכים לרצוי להיותו
קשה לכעוס ולא יבטל רצויו בנקלה · והנה הוא כל כך נוח
לרצות שאם בערב ילין בכי מכר' בבית אחד לכעסו עליה ·
תכף בבקר ירצה וילין בבית ההיא רנה ושמחה · ואני
אמרתי וגו' סיפר כי בהיותו שלו ובריא אולם · היה אומר בל
אמוט לעולם · וה' במנע חול חולי עלי לטוב מזגי ויופי תוכן
הרכבתי · ה' ברצונך וגו' אבל עתה הכרתי כי לא היה
סבת בריאותי נמשך מהטבע רק מכח השגחתך עלי · כי
ברצונך העמדת עוז הבריאות להררי רוצה לומר ההר שלי
והוא הגוף שהוא הר ומשכן הנפש · וזה הכרתי אחרי ראותי
כי תכף שהסתרת פניך ממני לעוני · הייתי נבהל מפני
מקרי החולי המבהילים הגוף · אליך ה' וגו' ותכף כשחל
עלי החולי והבהלה לא הלכתי עמך בקרי · אבל אליך ה' שם
ההויה בעל הרחמים קראתי · ואליך אדני בעל מדת הדין
אתחנן שתשיב אחור ימינך מלכלותני · מה בצע וגו'
והיו דברי עם אדני בעל מדת הדין · מה בצע בדמי במות
מהעולם הזה · ומה בצע ברדתי אל שחת במות מהעולם
הבא · היודך עפר מהמית מהעולם הזה · היגיד אמתך
המת מהעולם הבא · שמע ה' וגו' רוצ' לומר והיו דברי
עם ה' בעל הרחמים · שמע ה' וחנני בעולם הזה · ה' היה
עוזר לי בעולם הבא · הפכת מספדי וגומר סיפר כי
ענהו ה' · כאומרו הפכת מספדי מהמות מהעולם הזה
למחול לי · כי החייתני ולא מתי בעוני ושמחת ניגון המחול
היא שמחה גופנית · ופתחת שקי מהאבלות על המות
מהעולם הבא · ותאזרני שמחה · שהיא שמחת הנפש ·
למען יזמרך וגומר ר"ל הנה הפכת מספדי למחול ·
למען יזמרך בעולם הזה כבוד שהיא נפשי ולא ידום ·
ופתחת שקי ותאזרני שמחה · למען שה' אהי לעולם שבלג
אריך אודך · ל"א

למנצח

מזמור לדוד וגו' המזמו' הלז אמרו בהיותו
נרדף מהגזרות · בך ה' חסיתי וגו'
ר"ל להיותי חוסה בך הוא מן המחויב שאל אבושה לעולם
בלכתי ללחום את מושלי הגויי' ולא אשוב ריקם אבל אכניעם
תחתי · בצדקתך פלטני וגו' הנה במלחמה יובחנו
שלש קצות כאשר אמרנו במזמור ה' אורי וישעי · הקצה
הראשון בקרוב על הנרדף מרעים לאכול את בשרו · הקצה
האמצעי בחנות עליו מחנה · והקצה האחרון בקומם עליו
מלחמה · והנה הנרדף ינצל מהם באחת משלש חזקות ·
אם בצור והיא החוזקה הנקרא' בלשון לעז רוקא · ואם במעוז
הנעשה בצור ההוא ובלעז טוריגו · ואם בבית מצודו' הנבנה
בתוך הצור הנקרא רוקא מא"ספרא · וזהו אומרו בצדקתך
פלטני רוצה לומר בעבור היותך עושה חסד משפט וצדקה
בארץ · שרוצה לומר כשם צדקה הצלת העני מיד עושקו
אתה מחויב לפלטני כשתהיה מלחמת האויבים עלי בקצה
הראשון · ואתה מחויב להטות לי אזנך מהרה בקראי אליך
ולהצילני כשתהיה המלחמה עלי בקצה האמצעי · ואתה
מחויב להיות לי לעזר להושיעני כשתהיה המלחמה בקצה
האחרון · מה שבקצה הראשון מהמלחמה תהיה לי
לצור לפלטני · ובקצה אמצעי תהיה לי למעוז
הצילני · ובקצה האחרון תהיה לי לבית מצודות להושיעני
שהם שלשת מיני החוזקות שהם בית מנוס לנרדף ·
כי סלעי וגו' רוצה לומר מה שימשך מהיותך סלעי והוא
אשר אומר היה לי לצור · כי צור וסלע הכל דבר אחד ·
ומהיותך מצודתי · והוא אשר אומ' לבית מצודות · ומהיותך
אתה מעזי והוא אשר יאמר צור מעוז · כי בשלשתם
תהיה בית מנוס לנרדף למען שמך המתואר בעוש' צדקה
בארץ להציל עני מחזק ממנו · הוא שתפעל עמי שלשה
פעולות · פעולה אחת בכל א' ממיני השלשה חזקות ·
כי בקצה ראשון ואחרון מהמלחמה תנחני בצור ותנהלני
בבית מצודות · ובקצה אמצעי בחנות המחנה עלי ובטמנם
רשת לרגלי בעצת' ללכדני · אתה שהוא מעו' שלי תושיעני
מידם ותוציאני מהרשת זאת אשר טמנו לי · בידך
אפקיד וגו' סיפר שבח בטחונו בה' כאומרו · לראותי כשכבר
כי להיות שבידך הייתי מפקיד רוחי ביום צרתי לבטחוני
בך · תכף היית פודה אותי · וזה במדת הרחמים שלך
והוא אומרו ה' · ובמדת הדין והוא אומרו אל ובמדת הקיום
שלך הפדיון היה תמידיי · ובהשגחה מאתך ולא מקריי ·
וזהו אומרו אמת · לכן שנאתי השומרים הבלי שוא · והם
המעוננים והקוסמים ועובדי ע"ז אשר יאמרו לא טוב היום
לצאת חוצה ונוף הוא לשמור עד יום מחר כי יבוא · והנה
השמירה ההי' היא הבל משוא שאין בו ממש · כי לא ידעו ולא
יבינו בחשיכה יתהלכו · מה שלא כן אני עם אל · כי אל ה'
בטחתי בכל מעשי · ולא אך כפעם בפעם לקראת כחומים
ודברי הבל ושקר וכזב · אגילה וגו' ר"ל מה שנמשך לבטחוני

כך · כי בחסדך אשר היית גומל עמדי חנם בעניני העולם
הזה ובענייני העה"ב · הייתי תמיד בגיל ובשמחה · וזהו אומרו
אגילה בחסדך אשר ראית את עוניי בעניני העולם הזה ·
ואשמחה בחסדך אשר ידעת בצרות נפשי להטיב לה בעולם
הבא · ויהיה ידעת נגזר מן כי ידעתי את מכאוביו ·
ולא הסגרתני וגו' רוצה לומר מה שנמשך מראותך את
עוניי בעניני העולם הזה · כי לא הסגרתני ביד אויב ·
ומה שנמשך מדעתך בצרות נפשי להטיב לי בעולם שכלו
ארוך · כי העמדת במרחב רגלי · ולא במקום צר כבאר
שחת · חנני ה' וגו' חזר לתפלתו באומרו חנני ה'
בארבע נפשותי · נפש האלהית ונפש המשכלת ונפש
המרגשת ונפש הצומחת · וכנגד האלהית אמר כי צר לי ·
שרוצה לומר לעצמותי · כי האיש ישראלי הוא מה שהוא
מפני ההבדל העצמותיי שיש לו על כל החיי' בנפש האלהית
· וכנגד המשכלת אמר עששה בכעס עיני · והוא עין
השכל ודמה כאלו אכלו עש · וכנגד הצומחת אמר כאלו
עששה בכעס נפשי שהיא המתאוה לאכול בשר · וכנגד
המרגשת אמר כלו עששה מכעס בטני · כי דימה אותה
לבטן המלאה אשר לעולם לא תשבע · להיות ככה
האוהב כסף כי לא ישבע כסף · ויהיה מאכלו שובע אכחות
וקצף · כי כלו וגו' בא לבאר צרתו בארבעתם · וכנגד
האלהית · אמר כי כלו ביגון חיי · שרוצה לומר חיי הנצחיים
כלו וספו תמו · לרוב עונותי · מה שלכן תמיד ירון בלבבי
יומם · וכנגד המשכלת · אמר ושנותי באנחה · שרוצה
לומר כי שנותי אשר היה לי בהם לרדוף המושכלות כלו ותמו
בהבלי העולם החולף · מה שלכן אעמוד תמיד באנחה ·
וכנגד הצומחת אמר כשל בעוני כחי · שרוצה לומר כחי
וגבורתי שהוא תכלית הנפש הצומחת כשל בעבור עוני כי
רב הוא · וכנגד המרגשת אמר ועצמי עששו · שרוצ' לומר
עניני העושר שהוא היסוד לאדם כאשר הם עצמותיו · שהוא
הנאהב מהמרגשת · כאלו עש אכלם ונרקבו · מכל
צוררי וגו' רוצה לומר מה שנמשך מצרת נפש האלהית ·
כי מכל צוררי הייתי חרפה · ומצרת נפש המשכלת · כי
לשכני מאד הייתי חרפה · ומצרת נפש הצומחת מחולשת
כחי ועוצם ידי · כי היה פחד למיודעי לראותם הייתי
מעותד לנזק האויבים לחולשת גבורתי · ומצרת נפש
המרגש' · כי ראוי בחוץ נדדו ממני להיותי לבוש בלויי סחבות
ומזוהם לדלותי · על דרך נעו עורים בחוצות נגואלו בדם
וגו' סורו טמא קראו למו וגו' · נשכחתי וגו' מה שלצרת
נפש האלהי' והמשכלת · נשכחתי כמת מלב אוהבי ומיודעי
· ולצרת נפש הצומחת והמרגשת · הייתי ככלי אובד
בעיני כל רואי לחולשת כחי · ודלותי ועניי · כי
שמעתי וגו' רוצה לומר כאשר שמעתי דבת הרבים מגרי
האומרים כי כלו חיי הנצחיים מהנפש האלהית · וכאשר אשמע
מגור מסביב לצרת נפש המשכלת · וכאשר אשמע
בהוסדם יחד עלי כל שונאי · לראותם כי כשל בעוני כחי
הנמשך מנפש הצומח' · וכאשר אשמע כי לקחת נפשי זממו
· והוא רמז לממון כי הדם יאה הנפש המרגשת ·
אז אני עליך בטחתי ה' · ואמרתי אלהי אתה · ועליך
להטיב לי בארבעתם · בידך עיתותי וגו' רוצה לומר מה
שבנפש המרגשת אשר לקחתי נפשי זממו · להיות כי בידך
עתותי לפיכ' אחלה פניך שתצילני מיד אויבי והם השונאים
הנסתרים · ומרודפי והם השונאים הנגלים · ומה שבנפש
הצומחת לחולשתי נוסדו יחד עלי · אחלה פניך שתאירס
על עבדך והושיעני בחסדך · ומה שבנפש המשכלת מגור
מסביב היה לי · אחלה פניך ה' שאל אבושה כי קראתיך ·
אבל יבושו הרשעים וידמו ויכרתו נפשם לשאול גהינם · ומה
שבנפש האלהי שמעתי דבת רבים היותה נכרתת מהחיים
ושובע שמחות את פניך · אחלי שתאלמנה שפתי שקר
מהרבים המוציאים הדבה ההיא · הדוברות על צדיק שהוא
מוכן לחיי העולם הבא · עתק ובקול חזק ובגאוה · בוז עליו
לאמר אלהים עזבו ואין מציל אותו מדינה של גהינם ·
מה רב וגומר רוצה לומר מה שלא יהיה ככה בדבורם עתק
אבל תזכני ברב טובך מהדיבוק אלהי אשר צפנת ליראיך
לזכותם · ופעלת לחוסים בך נגד בני אדם · כי אף שלא
היו יראי שמך בשכבר · לקדשם את שמך ברבים לנגד
בני אדם בחסותם בך · תפעל בכחך הגדול לזכותם
בטוב ההוא אף כי לא היו ראויים לכך · תסתירם
בסתר וגו' רוצה לומר מה שלהיותם יראיך או
חוסים בך · אתה תסתירם בסתר השגחת פניך עליהם
ותצילם מרוכסי איש · רוצה לומר מחברת אנשים הקמים
עליהם בעולם הזה · ויהיה מרוכסי נגזר מן וירכסו את
החושן · ובעולם הבא תצפנם בסכה · והוא בית המקדש
שלמעלה ותצילם מריב הלשונות מדבת רבים ושפתי
שקר הדוברות עליהם בעתק וגאוה · בוז וקלון ·
ברוך ה' וגומר מה שלהיותך מסתיר גם אותי בעולם הזה
בסתר פניך להצילני מרוכסי איש · אהללך באומרי ברוך
ה' כי הפליא חסדו לי בעיר מצור והוא העולם הלז החולף
· ולהיותך צופן אותי בסוכה להצילני מריב לשונות ·
אשר גם אני עמהם אמרתי בחפזי ר"ל בהיותי בסוף ימי
אשר אני נחפז ללכת מן העולם הלז נגרזתי מנגד עיניך
ולא אזכה לראות בחיים הנצחיים אהללך באומרי ברוך ה'
אשר אכן שמעת קול תחנוני בשועי אליך · אהבו את
ה' וגומר להיות כי לעיל אמר ששתי כתות יזכו לטוב הצפון
· יראי ה' ואוהבי שמו · והחוסים בו · לכן אמר לכת
הראשונה · ראוי הוא ומחויב לכם כל חסידי ה' שתאהבוהו
· להיות כי אמונים נוצר ה' והם חסידיו ויראי שמו ·
והוא משלם רעה לעושה רעה על יתר שאת וגאוה שיהיה
לו · ולכת השנייה אמר חזקו ויאמץ לבבכם מכל הבוטחים
בה' ומיחלים לו · לב
לדוד משכיל אשרי נשוי פשע וגומר המזמור
הלז אמרו דוד בעת תשובתו ללמד
פושעים דרכי ה' · אשרי נשוי וגומר להיות כי המשורר
אמר במזמור השתים משפרים וגומר כי שגיאות מי יבין ·
מנסתרות נקני · גם מזדים חשוך עבדך · אל ימשלו
בי אז איתם · ונקיתי מפשע רב · שהם ה' חלוקות · לכן
בא לבאר פה שאשרי הנמחל מאל על כלם והשמיט חלוקת
השגיאות כי לקלותה מי יבינה · וכנגד אומרו שם ונקיתי
מפשע רב אמר פה אשרי נשוי פשע · וכנגד אומרו אל
ימשלו בי אז איתם · אמר אשרי כסוי חטאה כי השם הלז
לפעמי' יפול על העונות החמורות וכאומרו בני אם יפתוך
חטאים אל תאבה וגומר אם יאמרו לכה אתנו נארבה לדם
וגומר והוא שפיכות דמים · וכנגד אומרו גם מזדים חשוך
עבדך · אמר אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון · כי להיותו
אדם נגזר מן אדמה גשמיותו יגבר עליו להעותו מדרך
החיים · וכנגד אומרו מנסתרות נקני · אמר ואין ברוחו
רמיה בבאת מפעולותיו החטא ההוא כי הוא לא ידע ואשם ·
כי החרשתי וגו' בא לבאר שהפושע והחוטא והמעוה
והשוגג

שהשוגג בנסתרות · לא ישא ויכסה על עונש האל הדיין
אמת · רק אחרי שובו אל ה' וקבלו עונשו בעולם הזה
הן רב או מעט · כי כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן
יותרון מיעוהי רק מאריך אפיה וגבי דיליה · וזהו אומרו
אשר ישא האל פשעו ויכסה על חטאו · ולא יחשוב לו עונו ·
וכל שכן שגגו כאשר אין ברוחו רמיה · ויהיה בהקדימו שתי
פעולות כאשר עשיתי אני והוא קבלת היסורין והתשובה ·
וכנגד קבלת היסורין אמר כי החרשתי · שרוצה לומ' כאשר
החרשתי וסבלתי היסורין באהבה על חטא המאן דסליק
והוא מהנסתרות אשר לא היה ברוחי רמיה בעשיתו · אשר
היסורין היו על דרך משל כבלית העצמות שהוא הולשת
השב ויבש ההולך על משענתו לבלית עצמותיו שהם
משענת הגוף · והוא רמז כי היסורין יהיו קטני האיכות
לקוטן החטא · וכאשר החרשתי וסבלתי היסורין
באהבה על העון אשר הוא יותר חמור מהראשון · אשר
היסורין היו יותר גדולים מבאבים נמרצים בגופי אשר
למענם הייתי שואג בשאגתי כל היום · וכאשר
החרשתי וסבלתי היסורין באהבה על החטאה אשר היא
יותר חמורה מהעון · אשר היסורין היו יותר כבדים כי יומם
ולילה תכבד עלי ידך ומכתך באופן כי לא שלותי ולא
שקטתי לילה ויום · וכאשר החרשתי וסבלתי היסורין
באהבה על הפשע אשר הוא יותר חמור מכלם · אשר גם
היסורין היו יותר כבדים מכלם · כי לכובד החולי מהדקה
שדלקני נהפך הלשד המותן שלי בעד דבר יבש ונשרף דומה
לעלי האילן היבשים בקיץ ויהיה בית בחרבוני במקום
בעבור · וכנגד התשובה אמר חטאתי אודיעך למען
שתכסהו · ועוני לא כסיתי למען שלא תחשבהו · ואמרתי
במחשבתי להתודות לה' תמיד עלי פשעי למען אהיה
נמחל ונכסה מהם · ואתה נשאת עון חטאתי · והוא העון
הנמשך מחטא הייתי בלתי נזהר · כי הנזהר לא יחטא אפילו
בנסתרות · והנה בזה לא זכר הוידוי להיות העון מהחטא
ההוא נעלם ונסתר ממנו · ולכן על ה' אב הרחמי' להעבירם
ראשון ראשון · מה שאחרי תשובתי על עונותי ומירוקם
בעולם הזה ביסורין אזכה לראות בטוב ה' בארץ החיים
בעולם הבא וזהו רומזו באומרו סלה · והנה דבק יחד
בוידויו הקנה ראשון בחטאים שהוא הפשע · והקנה האחרון
שהוא חטא הנסתרות · בהקדימו החטא והעון שהוא הקנה
אמצעי וכאומרו חטאתי אודיעך ועוני וגומר להודיענו כי
הבעל תשובה יהיה מחטא חמור או קל אחרי קבלו עונשו
על חטאו · הוא אהוב לאל כמוהו כי לא אים אל אשר לא
ישכח לנבת מרד העבד כשיהיה גדול מנשוא והוא נעתר
לכל שב בכל לבבו ובכל נפשו ויהיה רצוי אליו כצדיק גמור
ויותר כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורי'
יכולים לעמוד · על זאת וגומר אחרי שפירש דרכי
הבעל תשובה בא לבאר מה שצריך שיעשה החסיד והוא
הצדיק גמור אשר לא ירא מעונשי גהינם · והיסורין של
אהבה בעולם הזה חביבין עליו · כדי להגדיל שכרו בבא ·
וזהו אומרו על זאת ועל הדבר הזה לבד יתפלל כל
חסיד אליך פעם בשנה והוא לעת מצוא עשרת ימי התשובה
· נאמר עליהם דרשו ה' בהמצאו · ותפלתו היא כי רק
לשטף מים רבים אליו לא יגיעו · שרוצה לומר כי כאשר יצא
גזרה כללית בעולם הזה ולא ימצאון שם עשרה צדיקים אשר
בעבורם ימנע ההשחתה · אשר מההכרח הטבעי הוא
להיות הצדיק ההוא כרשע נכלל בה · שיגדל נא כח ה' להצילו

מרעתו ואליו לא יגיעו מי השטף ההוא אשר מדרכם לשטוף
הכל רעים וטובים · אתה סתר לי וגומר הוא הודאת
דוד המשורר ובעל תשובה לאלהיו על אשר הצילו מעונשי
העולם הזה והבא · וזהו אומרו אודך ה' כי אתה סתר לי ·
הן בעולם הזה כי מצר תצרני · והן בעולם הבא · כי כן
המכונה בסלה תסובבני רני פלט · רוצה לומר כי תמיד
בעולם הבא תרננה שפתי רננות מהפליאה על אשר הצלת
נפשי ממות הנצחי · אשכילך וגומר הם דברי המשורר
הבעל התשובה אשר נשה כל הנסיונות ומיעץ לזולתו
באומרו אשכילך בנפש המשכלת · ואורך בדרך זו תלך
בנפש האלהית · ואיעצה עליך בעין השכל המעשי מאשר
השיג מהנסיונות בשאר הנפשות · אל תהיו כסוס וגו'
זאת היא העצה לאמר אל תהיו אתם המקבלי' המוסר כסוס
כפרד אין הבין כי אין להם שכל · ולכן העדי מכל אחד
מהם נכלל בשלשה דברים · כשיהיה לסוס ההוא מתג יפה ·
והוא כלי הברזל אשר ברגלי הרוכב להעיר הנרכב ללכת
בהרגישו חידוד הברזל בבשרו · הנקרא בלשון חכמים ז"ל
מגפים · ואינו כאשר חשבו רבים מין הרסן והראיה אומרו
שוט לסוס ומתג לחמור אשר יובן בחמור היותו דרבן הברזל
התחוב בשבט עץ שנוהגין בו אותו למען יזדרז ללכת ויובן
בסוס ופרד אין הבין במגפים הדומים לדרבן וכאשר פירשנו
ובשיהיה אליו רסן יפה לשתי תכליות האחד להחזיק בו
הרוכב להישירו בו ללכת בדרך ישרה ואל אשר יחפוץ יטנו
אם להימין ואם להשמאיל · והשני לבלום פיו שלא ישכנו
בדרך רוב הסוסים הנושכים לבעליהם וממיתים אותם ·
וזהו אומרו עדיו מהסוס והפרד הוא במתג ורסן ולבלום
ולסגור פיו בל קרוב אליך שרוצה לומר שלא ילחום אליך
בכלי קרב מהשנים שבפיו · ולכן אתם המקבלים מוסר
לא תהיו כמותם לבשיאמר שהעדי שלכם הוא כי לא תדעו
ולא תבינו בחשיכה תלכו עד יערה רוח ממרום ויבש הרסן
והמתג והבלימה מהיסורין כבדי השכל עליכם ·
רבים מכאובים וגומר רוצה לומר כי הרשע והשונא תוכחת
הדומה לסוס ולפרד יבואו עליו רבים וגדולים מכאובים ·
אבל הבוטח בה' ושומע עצתי מהנסיונו' אשר עליהם אמרתי
איעצה עליך עיני · חסד יסובבנו · והשומעים עצתי
מהצדיקים אשר אמרתי אל כל אחד מהם אשכילך וגו' אומר
שמחו בה' וגילו והוא שמחת החכמ' · והשומעי' עצתי מהישרי
לב ושכל אלהי אשר אמרתי אל כל אחד מהם אורך בדרך זו
תלך · ולכן נקראו ישרים כי הלכו בדרך הישר אשר הורתי
אותם · אומר הרנינו כל ישרי לב כי גם הם בעולם הבא
ירננו רני פלט כמוני ·

ל"ג

רננו צדיקים וגו' בא במזמו' הלז להרחיב הדבור
כאשר אמר בקודם גילו צדיקי' והרנינו כל
ישרי לב · ואומרו רננו צדיקים בה' משמעו שמחו וגילו
צדיקים בה' כי גילת ורנן הכל אחד ואף גילת ורנן ינוח ·
לישרים נאוה תהלה ולהם יאות להלל ולרנן ולפאר ליוצרם
להיותם מכירי' ניסיו ונפלאותיו ואשר יהיה אפש' לשוכן בתי
חומר להשיג ממנו יתברך · הודו לה' וגו' בא לבאר איך
יעשה רננת הצדיקים ואמר כי בתחלה יודו לה' ויספרו
נפלאותיו אשר עשה עמהם וזה בכינו' והוא אחד מכלי הניגון
· ואחר כך וזמרו לפניו ויהללוהו על הנפלאות ההם בשני
מיני ניגון בנבל ועשור · והיות שני מינים יונח עלי עשור
ועלי נבל · שירו לו וגו' בא לבאר איך תעשה תהלת
הישרים ואמר כי הוא מההכרח להם לשיר לפניו ית' שיר חדש

ונכדל מאשר עשו הצדיקים להיותם גדולי המעלה מהם ·
ושיר הלז יהיה בפה · והיטיבו נגן בתרועה · והוא הניגון
בידים במינים ועוגב · יחד עם הניגון בפה בכלי תרועה
הנקראים בלשון לעז ביפ"לוטי · אשר יבאו משתייהם קולות
ערבות מביאות השמחה לשומעיהם · כי ישר וגומר
רוצה לומר תהלת הישרים היא מוכרחת · להיות כי דבר
ה' בבריאת העולם בעשרה מאמרות אשר יבא אל הים ·
ומעשהו באמונה שרוצה לומר כי אחרי באתו אל הים היותו
קיים כאשר הטביעו קונו כל זה קרה והיה להיות כי ישר ה'
ועושה חסד לפנים מן השורה וכאומרו עולם חסד יבנה ·

אוהב צדקה וגו' רוצה לומר ורנת הצדיקי' היא מוכרחת
להיות כי אף שחסד ה' מלאה הארץ אשר לכן הישרי' והחסידים
הם מחוייבים להלל לפניו · גם הוא אוהב צדקה ומשפט אשר
לכן הצדיקים גם הם מחוייבים לרנן לפניו · בדבר
ה' וגו' בא לבאר אשר קדם באומרו כי ישר דבר ה' וכל
מעשהו · ושמים נעשו הם הגלגלים · וברוח פיו כל צבאם
הם צבא השמים מהכוכבים ושמש וירח · כונס כנד מי הים
היה באומרו יקוו המים · נותן באוצרו' תהומות היה כאומרו
ותראה היבשה · והנה לא זכר דבר מעולם המלאכים להיות
ענינו נעלם בין אשר בעפר יסודם · יראו מה' וגומר
להיות כי לעיל זכר הויות האל בורא העולם באומרו כי ישר
דבר ה' וזכר היותו מקיימו באומרו וכל מעשהו באמונה ·

לכן אמר יראו מה' כל הארץ שרוצה לומר יושביה להיות כי
הוא מאין בראה ולשבת יצרה · וממנו יגורו כל יושבי תבל
בהיות כי אף שמטבעו להיות תבל מקור הבליה וההפסד
עם כל זה מעמידו ומקיימו באמונה · וזהו אומרו כנגד
הבריאה כי הוא אמר ויהי · וכנגד הקיום הוא צוה ויעמוד ·

· ה' הפיר וגו' רוצה לומר הנה ה' מפר עצת הגוים והם
הפילוסופים המכחישים השגחת האל בפרטים · מפר עצת
חכמתם · ומניא מחשבות עמים משאר האומות העובדות
שרי מעלה המכחישי' באהי שהיהם ה' ועצתו לעולם תעמוד
ומחשבתו לדור דור אשר הוא הפכי לעצתם ומחשבתם ·
באשר יתן האושרים לגוי אשר לקח ה' לאלהיו · והעם אשר
ה' בחר לנחלה לו והוא ישראל · וכאומרו את ה' האמרת היום
להיות לך לאלהים וה' האמירך היום להיות לו לעם · ואת כל
שאר בני האדם · הנבזים במעשיה' ודומים לחומרם האדמיי
והארציי אף כי יביט ה' עליה' וישגיח לא יהיה בדיבוק שכניי
בהבטת ישראל ע"י השכינה השוכנת אתם בתוך טומאתם
וכאומרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם · רק תהיה ההבטה
מרחוק מן השמים והבטה מראיה ובזיון · כי יהיה ראה
את כל בני האדם נגזר מן אל תראוני שאני שחרחורת ·

ממכון שבתו וגו' רוצה לומר ומה מצריך האל ממכון שבתו
מן השמים להשגיח אל כל יושבי הארץ הוא להיותו הוא
היוצר יחד לבם · מה שלכן אם הוא יוצרם הוא מההכרח
שיהיה המבין אל כל מעשיהם · כי אין אומן שונא מעשה
ידיו אף כי יהיה נבזה ונמאס · אין המלך וגו' בא לבאר
עוד ענין השגחת האל האישיית ואמר כשיהיה עין ה'
והשגחתו אל יראיו אשר ליראתם לה' ובטחונם בו אינם
יראים מחרב האויב · להציל ממות נפשם · וכשיהיה עין
ה' לחיות ברעב היראים הנזכרים המיחלים לחסדו שר חיל
האויבים ישבבום להמית נפשם ברעב · ואז המלך האויב
לא יהיה נושע ברוב חיל והוא גודלו בכמות · ואף שיהיה
גבור לא ינצל ברו' כח והוא גדלו באיכות · ויהיה שקר הסום
לתשועה · וברוב חילו והוא הקיבוץ מכלי המלחמ' לא ימלט
המלך את עמו מיד יראי ה' המיחלי' שיו והנה ספר ד' דברים
ההכרחיים במלחמה · רוב עם · והיותם גבורים · ושום
מוכן ליום מלחמה · ויקבוץ רב מכלי קרב להגין וללחום ·
ואת כלם ישא רוח כי לה' הישועה · נפשנו חכתה וגו'
היא מבו' המשורר ושיעתו לנפשם · לאמר או נפשנו חכתה
לה' עבר במקו' ביווי כמשפט הלשון הנבואיי · כי הוא יהיה
עזרנו להכות באויבנו · ויהיה מגיננו להצילנו ממכתם ·
ואמנם יהיה עזרנו כי בו ישמח לבנו ר"ל כאשר בו ויהיה כי
במקום כאשר · ויהיה מגיננו כאשר בשם קדשו בטחנו עבר
במקום עתיד · יהי חסדך וגו' היא תפלת המשורר
ושיעתו לאמר יהי חסדך ה' עלינו להיות עזרנו ומגיננו
באמור · כאשר יחלנו לך וכך שמח לבנו ובש' קדשך בטחנו ·

לד'

לדוד בשנותו וגו' המזמור הלז עשאו דוד כאשר
ברח מפני שאול אל אכיש מלך גת
ועבדיו בקשו להמיתו באומרם למלכם הלא זה דוד מלך
ישראל אשר יענו לו במחולות הכה שאול באלפיו ודוד
ברבבותיו · ואז נתירא דוד ושינה טעמו לפניהם כאומרו
הכתוב וישנו את טעמו בעיניהם ויתהולל בידם ויתו על
דלתות השער ויורד רירו אל זקנו מה שלכן הבריחוהו
מעליהם וינצל · ועל הנס הלז עשה המזמור הלז לתהלה
ולהודאה · ולהפלגת השבח חברו דרך האלפא ביתא ·

ומה שקורא פה לאכיש מלך גת אבימלך · הוא להיות כי
כל מלכי פלשתים היו להם שתי שמות שם כללי והוא שם
אבימלך הנקראים כלם ככה על שם הראשון הקדום · ושם
פרטי למולך אז כאכיש וזולתם מן השמות · וכן למלכי
מצרים היו שתי שמות · פרעה לשם כללי ושם פרטי לכל
אחד מהם · וכן היו נוהגים מלכי רומי לקרות שם כללי
לכלם קיסר · על שם יוליאו קיסר הראשון אשר יצא מבטן
אמו אחרי מותה על ידי חיתוך דופניה · והיו גם כן קוראים
לכל אחד שם פרטי כמו קיסר אגוסטו וזולתם מן השמות ·

והנה חסר באלפא ביתא הזאת אות הוא"ו וכפל אות הפ"א
באומרו פודה ה' נפש עבדיו וגו' להודיענו כי דוד חטא
באשר כזב לאחימלך הכהן כשחרד לקראתו לאמר מדוע
אתה לבדך וגו' והוא השיבו שהמלך צוהו דבר לו לבדו שאיש
אל ידע מאומה · מה שלכן נתן לו אחימלך לחם הקדש
אשר גם כן חטא באכילתו ונתן לו חרב גלית · ונמשך
מהכזב הלז הריגת נוב עיר הכהנים והריגת שאול
ושלשת בניו ושנטרד דואג המלשין · ועל כן היה חייב
גם הוא מיתה ולכן כשברח תכף אל אכיש מלך גת ואמרו
עבדיו הדברים ההם נתירא דוד מפני אכיש כי חשש פן
יגרום החטא לו משפט מר המות · לולי ה' אשר עזרו
לבוטחי בו בכל לבבו ובכל נפשו · והנה המדת הרחמים
מיאלה יתברך יורמז באות הה"א · ולכן השמים והארץ בה"א
נבראו ובאומרו אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ודרשו
חכמינו ז"ל בה"א בראם כי עולם חסד יבנה · ומדת הדין
נרמז באות הוי"ו שמתכונתה כקו הדין · ולכן במזמור הלז
חסר המשורר מדת הדין הנרמזת באות הוי"ו וכפל אות
הפ"א · לומר פודה ה' נפש עבדיו מגזרת מדת הדין ולא
יאשמו רוצה לומר שאשמם יכופר להיותם חוסי בו ·

אברכה את ה' וגו' ר"ל בכל עת אברך את ה' במחשבה ·
ותמיד יהיה תהילתו בפי בדיבור · בה' תתהלל וגו' ר"ל
ומה שבה' תתהלל נפשי תמיד בדיבור יהיה למען ישמעו
ענוים וישמחו ויהללו גם הם אתי · ומה שאודיעכם כי

אברכה

אברכה את ה' תמיד כמחשבתי · הוא למען שגם הענוים
הם במחשבתם יברכו את ה' · גדלו לה' אתי ונרוממה שמו
יחדיו · דרשתי את ה' וגו' ר"ל ובכל זה למה יען כי
בהיותי ביד שאול וביד אכיש מלך גת אשר בנוסי מפחד
הראשון נפלתי בפחת השני · דרשתי את ה' בתפלתי
וענני ומכל מגורותי הנזכ' הצילני · הביטו אליו וגו'
ר"ל כי זה דרכו תמיד עם כל החוסים בו שכשהביטו אליו
בדרך המתפלל לשאת עיניו לשמים · ונהרו ורצו
אל ישועת החוסים הנזכרי' · פניהם אל יחפרו ולא בושו
כי ענה האל תכף לתפלתם · זה עני וגו' היה אומר
על עצמו זה מורה באצבע. ורוצה לומר וכן זה עני במוני
היום קרא וה' שמע · ומכל צרותיו מצרת שאול וצרת אכיש
וזולתם הושיעו · חונה מלאך וגומר רוצה לומר והנה
הישועה היא באה כל כך במהירות מה שלכן ישוער היות
תמיד חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם · טעמו
וראו וגומ' רוצה לומר מדרך השכל ובטעמים וראיות מופתיות
יודע היות טוב ה' · וכן מדרך הנסיון יראה בכל יום היותו
כן וזהו אומרו וראו · ומי שהוא טוב הוא מההכרח שיהיה מטיב
לזולת · ולכן אשרי הגבר יחסה בו כי עליו יחולו כל הטובות
המתמשכות ממנו הטוב · יראו את ה' וגו' רוצה לומר
וכן יראו את ה' קדושיו הפרושים מהנהגות העולם הזה · כי
אין מחסור ליראיו · כפירים והם בני אדם המושלים
והעשירים הטורפים טרף ככפיר ופיהם לא ימלא · בהשגחת
ה' רשו ורעבו ויבקשו פת לחם איה · ודורשי ה' לא יחסרו כל
טוב · כי לא די שלא יהיה להם מחסור מאותו המעט קט
המספיק להם · כי גם לא יחסרו כל אופני הטוב מהון ועושר
ותענוגות האדם · לכו בנים וגומר רוצה לומר הזדרזו
חלושי הדע' ולכן קראם בנים להיותם כקטנים חסרי הידיעה
לקטנותם · ושמעו לי ויראת ה' אלמדכם · מי האיש
וגו' רוצה לומר ואני מדבר עם הכת מהבנים ומי מהם אשר
יכסוף להיו' איש החפץ חיים בעולם הזה · ואוהב ימי' נצחיים
לראות טוב העולם הבא כמו אני אעביר כל טובי וגומר ·
נצור לשונך וגו' נצור לשונך מרע · כל העבירות התלויות
בדיבור · ושפתיך מדבר מרמה · כל העבירות התלוית
במחשבה · כי מה ששפתיך ידברו לא ישכים עם הפה והלב
כי הם מרמה דברו והלב לא כן יחשוב · סור מרע ועשה
טוב · כל מצות עשה ולא תעשה · בקש שלום ורדפהו ·
הוא רמז למעלת המדות המשלימות האינושי · עיני
ה' וגומ' רוצה לומר אשר אמרתי כי האוהב להשיג ימי העולם
הבא יעשה הפעולות הנזכרו' הוא האמת ככה · להיות כי
עיני ה' והשגחתו אל צדיקים ולכן יתמידו תמיד כהתמדתו
· ואשר אמרתי כי החפץ חיים זמניים יפעלם גם הוא יהיה ·
להיות כי אזני ה' תמיד מוכנות לשמוע אל שועתם ·
פני ה' וגומר מה שיהיה ההפך בעושי רע · כי פני ה' וחמתו
בהם בעולם הזה · ולהכרית מארץ זכרם בארץ החיים ·
צעקו וגומ' בא לבאר אומרו לעיל כצדיקים ואזניו אל
שועתם · ואמר כי תכף כאשר יצעקו ה' שמע ומכל צרותם
יצילם · כי לא יקרה להם כהצלה בעזר בשר ודם אשר לא
יוכלו לעזור לזולתם לגמרי בצרתם · כי אם קבלו מכות
מהאויבים לא יוכלו לרפאתם כי אם על ידי רופא אומן ובזמן
ובתרופות ובימורי החולה מה שאין כן עזרת ה' בגבורים כי
תכף מכל צרותם יצילם באופן שישארו חזקים בראשי מוכן
בבראשונה כאלו לא חל עליהם מעולם צרה · קרוב ה' וגו'
רוצה לומר וזה יהיה יען כי קרוב ה' לנשברי לב ולכן להם

שהם דכאי רוח יושיע תכף ומיד כי לב נשבר ונדכה אלהים
לא יבזה · רבות רעות וגו' רוצה לומר וזולת כי האל
יציל הצדיק מכל הצרה וכבדותה וריבויה באיכותה באופן
שלא יוכר בו שמץ פסול ממנה · עוד יצילהו מהריבוי בכמות
כי אף שרבות רעות יחולו על הצדיק מכלם יציל אותו ה' ·
ושומר כל עצמותיו שאפילו אחת מהן לא תשבר והוא רמז
שלא יוכר בו מקרה רע מכל הריבוי מהצרות בכמות ואיכות
· תמותת רשע וגו' רוצה לומר מה שלא יהיה ככה ברשע כי
לא די שכשיבואו עליו רבות רעות ימות ואבד שמו · אבל
אפילו ברעה אחת לבדה שתקפיהו ימיתהו · ואותם אשר
אינם רשעים אבל הם שונאים הצדיק לקנאתם אליו יאשמו ·
רוצה לומר יחול עליהם פרי אשמם ואם לא ימותו ברשע ·
יבאבו במכאובים שונים · פודה ה' וגו' רוצ' לומר מה שיהיה
בהפך בעבדי ה' כי לא ימית הרעה ולא מפניה יאסף הצדיק
כי ה' יפדהו · ולא יאשמו כל החוסים בו כאשר יאשמו שונאי
הצדיק · לה"

לדוד ריבה וגו' המזמור הלז עשאו דוד בבורחו
מפני שאול אחרי באתו מיד אכיש מלך
גת בשומעו הריגת נוב עיר הכהנים בעדות דואג האדומי
וזולתו מהמלשינים · ריבה ה' את יריבי המריבים
אתי ומבקשים להטרידני מן העולם הבא בגרשם אותי
מהסתפח בנחלת ה' · ולחם את לוחמי המבקשים להרגני
ולעקרני מן העולם הזה והם שאול וסיעתו · החזק מגן
וגו' בא לבאר איך ילחום את לוחמיו · ויהא בשתחזיק ותאחז
בזריזות מגן וצנה להגין אותי בה' מתכתם בקומך לעזרתי
· ובשתריק חנית וסגור ללכת עמהם לקראת רודפי
לכלותם מעל פני האדמה · וסגור הוא כלי מכלי המלחמה
המזיקים בזולת · ואולי כי הוא כחרב שתי פיות מאהוד
הנאמר עליה כי תקעה בבטן עגלון המואבי ויבוא גם
הנצב אחר הלהב ויסגור החלב בעד הלהב וגו' ושם סגור
יהיה נגזר מן ויסגור · ולכן אל עליו שם פעלת והרק ·
על דרך וחרב אריק אחריכם · אמור לנפשי וגומר
בא לבאר עוד איך יריב את מריביו · באומרו אמור לנפשי
ישועתך אני בהפך כונתם המבקשים להדיחני מעל ה' ·
יבושו ויכלמו וגו' רוצ' לומר יבושו ויכלמו מריבי המבקשים
נפשיי ולאבדה מן העולם שכלו טוב · ישוגו אחור ויחפרו
לוחמי חושבי רעתי בעולם הזה · יהיו כמוץ וגו' רוצה
לומר מריבי המבקשים נפשי · יהיו בעולם הבא כמוץ
לפני רוח וכאומרו לא כן הרשעים כי אם כמוץ אשר תדפנו
רוח · וזולת זה יהיה להם רעה על רעה כי מלאך ה' יהי'
תמיד דוחם מדחי אל דחי והוא הגהינם מהרשעים על דרך
אומרו והיתה נפש אדו' צרורה בצרור החיים ואת נפש אויביך
יקלענה בתוך כף הקלע וזה להיות כי הרשעים בגהינם
הם כים נגרש כי השקט לא יוכל · יהי דרכם וגו' רוצה
לומר ולוחמי חושבי רעתי בעולם הזה · יהי דרכם בזה
חשך כאיש ההולך בחשך אשר יפול בכשלו במכשול הדרכים
· וחלקלקות כי כל שכן שיפול נפילה אחר נפיל' כשהדרך
יהיה חלק בהמעדת רגליו · ומלאך ה' רודפם כי אז לא
יהיה להם תקומה כי יפלו פעמים חדלו מספור · כי
חנם וגומר רוצה לומר ואין לי עון על קללי אותם בשתי אלה
להיות כי הם חנם טמנו לי רשתם ללכדני בו ולהוציאני מן
העולם הזה · וחנם חפרו שחת לנפשי · כי בגרשם
אותי מהסתפח בנחלת ה' כדי שלא אזכה בנועם החיים
בעולם הבא הוא כאלו חפרו שחת הגהינם לנפשי ·

תבואהו שואה וגו' היה מקלל לדואג המלשין באומרו תבואהו שואה שרוצה לומר מהומה בפתע שלא יהיה לו הקדמת הידיעה ממנה · וזה בשתי עולמות בעולם הזה שרשתו אשר טמן בעדי תלכוד אותו · ובעולם הבא שהשחת אשר חפר בעדי בשואה יפול הוא בה · ונפשי תגיל וגומר מה שלא יקרה ההפך כי בעול' הבא נפשי תגיל בה' ותשיש בישועתו תשועת עולמים · ובעולם הזה כל עצמותי שהם מוסדות הגוף ומשענתו תאמרנה ה' מי כמוך מציל עני כמוני היום מחזק ממנו שהוא שאול · ועני ואביון מגוזלו זה דואג אשר גזל בפיו ובשפתיו דם נוב עיר הכהני' ובקש לגזול דמי דוד · יקומון עידי וגו' בא לבאר גזלת הגוזל הלז · באומרו כי יקומון עידי חמס כדואג · אשר לא ידעתי ישאלוני · רוצה לומר והעיד לשאול לאמר ראיתי את בן ישי בא אל אחימלך בן אחיטוב וישאל לו בה' · וצידה נתן לו · ואת חרב גלית הפלשתי נתן לו · והנה עדות הצידה והחרב שנתן לו היה דבר אמת · אבל שאל לו בה' ש היה שקר וכזב כי לא שאל לו לפי אשר מעיד הכתוב · וזהו אומרו יקומון עידי חמס להעי' שקר על אשר לא ידעתי ולא עלה על לבי לבקש מכהני נוב שישאלוני בה' כאשר העיד דואג · ישלמוני וגו' רוצה לומר וכאשר יבקשו שכול והמות לנפשי ישלמוני רעה תחת הטובה אשר אני הייתי פועל עמהם בעת צרתם · כי אני בחלותם לבושי שק וגו' ר"ל שכשיחלה כל אחד מהם · הייתי עומד בתשובה בלבישת שק ותענית ותפלה תמידיות וזהו אומרו ותפלתי על חיקי תשוב שרוצה לומר בלב תמיד היה מתפלל ושב ומתפלל והתהלכתי עם החולה הלז והתנהגתי עמו כאלו היה ריע ואח לי · ואם היה מת אחד מהם ולא הועילה לו תפלתי · כאבל אם קודר שחותי ר"ל הייתי מתאבל עליו כאבל אם שהוא האבלות היותר גדול כי אין אוהב יותר גדול לאדם מאמו שהעמידו ט' חדשים בבטנה ואח"כ גדלו וטפחו · והייתי הולך שחוח וקודר בלבישת שחורי' ובגדי קדרות · וכן בשרי היה קודר כי מפני דאגת הלב האוספת פנימה ליחות ורוחות הגוף היה נאבד הזוהר בחיצוני הגוף להעדר הרוחות וליחות ההם · ובצלעי וגו' ר"ל מה שהם עושים עמדי בהפך כי בצלעי ר"ל בהיותי צולע והוא משל לבוא עליו צרות שמחו ונאספו לדבר עלי תועה ולשמוח זה עם זה לחליי וצרותי · נאספו עלי נכים ולא ידעתי · כי אפילו הנכים הנבזים ומדוכאים אשר לפחיתותם לא ידעתים מתמול שלשום גם הם יאספו · קרעו ולא דמו · וכאלו יקרעו פיהם מרוב הצחוק ולא ידמו מלדבר כי לילה ויום לא יחשו · בחנפי וגו' רוצה לומר ואם היו באים לבקרני בחליי · היו מדברים טוב בפיהם ובלשונם יכזבו לי · כי היו חורקים עלי שיניהו · בחנפיות ולעג לאמר שאוכל המעוג והיא העוגה מהלחם הקלוקל הנתן לחולים · כמו אם יש מעוג דאליהו · כדי שאוכל לסבול החולי ובזאת' מאתי שמחו ונאספו ללעוג עלי · אדני כמה וגו' רוצה לומר או אדני כמה אנסיות תראה שעושי' אתי ותסבלם מה שהוא תימה אצלי להיותך אל אמונה ואין עול · ולכן אנא השיבה נפשי משואיהם שרוצה לומר ממהומתם אשר מבקשי' להכרית נפשי מהעולם הבא · והצילה מכפירים יחידתי והיא הנפש אשר מבקשים לטרפה ולהכריתה מן העולם הזה · אודך וגו' רוצה לומר מה שלכן אודך בקהל רב בעולם הזה · בעם עצום שאהללך בבא · אל ישמחו וגו' רוצה לומר ותעשה שלא ישמחו לי אויבי שקר · רוצה לומר שהם אויבי בחנם · כמו אך לשקר שמרתי

· והם המבקשים להכריתני מן העולם הלז · ושונאי חנם אל יקרצו עין במשפט' בהלעיגם עלי שהם הנה המבקשים להטרידני מן העולם שכלו טוב · כי לא שלום וגו' רוצה לומר שאין להביט לשטחיות דבריהם דברי שלום ואמת · כי בקרבם ישימו ארבם ולא שלום ידברו באמת · כי על רגעי ארץ ישראל הנרעשים והנשברים מהארץ והם הישרים כמוני המסובב מצרות · והשקט לא אוכל לדמותי לים · ויהיה רגעי מן רוגע הים · דברי מרמות יחשובון · וירחיבו וגומר רוצה לומר ואחרי באתם מאתי מרחיבים עלי פיהם לאמר האח האח ראתה עינינו רוצה לומר ב' שמחות ראה עינינו בו הא' כליונו בעולם הזה והב' כליונו בבא · ראיתה ה' וגו' ראיתה ה' ההאח שלהם על כליוני בזה · ואל תחרש מלהראות להם ההפך · וגם ראיתה אדני ההאח · על כליוני בבא ולכן אל תרחק ממני כי האובד לא ידבק הגוה בו · העירה וגו' רוצה לומר העירה והקיצה למשפטי בהאח על כליוני בזה אלהי ואדני העירה והקיצה לריבי על ההאח מהבא · שפטני וגו' רוצה לומר ואם תרצה לשפוט אותי על עונותי אנא שפטני בצדקת' ובמד' הרחמים ה' אלהי · ואל באפך פן תמעיטני וישמחו אויבי לי · אל יאמרו וגו' וזה למען שלא יאמרו בלבם האח ושמחה לנפשנו על כליוני מהעולם הזה · ושלא יאמרו בלענוהו מהעולם הבא · יבושו ויחפרו וגו' · רוצ' לומר אבל יבושו ויחפרו יחדיו שמחי רעתי בעולם הזה · וילבשו בושת וכלימה המגדילי' פיהם עלי לאמר כי אין לי תקוה בעולם שכלו טוב · ירנו וגו' וירונו וישמחו חפצי צדקי בעולם הזה שר"ל כי חפצים שה' ישפוט אותו בצדק וברחמים ולא במדת הדין · ויאמרו תמיד וגו' ר"ל הקבוץ מכל אחד מהחפצים שלום עבדו מה' כמוני בעולם הבא · יאמרו תמיד יגדל ה' וגומר ולשוני וגו' ר"ל ולשוני תהגה צדקך בעולם הזה וכל היום תהילתך בעולם הבא ·

לו'

למנצח לעבד ה' וגו' המזמור הלז עשאו דוד על דואג וזולתו מהנבלים המתחסדים ומראים שלפיהם להראות עצמם כבעלי אמונה ובקרבם ארבם לכפור בפינותיה · ולכן קרא עצמו בהקדמת המזמו' בשם עבד ה' להיותו הפכיי ונגדיי להם ולא מחשבותיו מחשבותיהם · נאום פשע וגו' הנה יפולו החטא והפשע בשלשה · היינו במחשב' ובדבור ובמעשה · ולכן אמ' המשורר כי בלבו ובקרב מחשבתו הוא חושב הפשע מהרש' בשלשתם · וזהו אומרו פשע לרשע בקרב לבי · וכנגד הדבור אמר נאום פשע לרשע וגו' שר"ל הפשע בדבור ובנאום הוא בקרב לבי · וכנגד המחשב' אמ' אין פחד אלהים לנגד עיניו · שר"ל הפשע מהרשע במחשבתו להיותו כופר מה שלכן אין פחד אלהים לנגד עיניו · הוא בקרב לבי · וכנגד המעשה אמ' כי החליק אליו בעיניו למצוא עונו לשנוא · שר"ל הפשע מהרשע במעש' הוא בקרב לבי ומחשבתי · וזה כי הוא החליק לעצמו והנעים לעצמו בעיני שכלו הכופר ובטענותיו הכוזבות היות טוב למצוא העון ולחפש אותו ולשנוא ולעשות שבע תועבות ה' אשר שנא · וזה לחושבו כי לית דין ולית דיין ולית עלם אחרן · דברי פיו וגומר עוד חזר להזכיר שנית שלשתם · וכנגד הדיבור אמר דברי פיו און ומרמה · ואין ראוי להאמין לדבריו הנראים טובים · להיות כי בלבו חושב רעה ומרמה · וכנגד המחשבה אמר חדל להשכיל · וכאומרו הנביא השכל וידוע אותי · וכנגד המעשה אמר חדל להטיב · און יחשוב וגו' עוד חזר שלישית להזכיר שלשתם · וכנגד

המחשבה

המחשבה אמר און יחשוב על משכבו · וכנגד המעשה אמר
יתיצב על דרך לא טוב · וכנגד הדבור אמ' רע לא ימאס שר"ל
הלשון הרע לא ימאס · ה' בהשמי' וגו' בא המשורר לבאר
ולפרש אמונתו מתנו עבד ה' באלוהו הפך אמונת הרשע
המכחים · ופירש פעולותיו השלשה בארץ ואם עושה חסד
משפט וצדקה בארץ אשר באלה חפץ · וכנגד החסד אמר ה'
בהשמים חסדך ואמונתך עד שחקים · שר"ל פעולת החסד
שלך תוכר בבריאת העולם כי עולם חסד יבנה · ומה שלא
הזכיר מהג' עולמות רק השמי' · הוא להעלם עולם המלאכים
מפני חשיבותו · ולפחיתות עולם השפל ולכן אחז הדרך
האמצעי · ואמר כי אף שהשמי' למעלתם הם בהירים וזכים
הנה להיותם הווים וכל הווה נפסד היה ראוי להם ההפסד
והיותם שחקים שחוקים כעפר לולי אמונת ה' שנתן להם
האמונה אומן והקיום שמעמידם בחיים וזהו אומרו ואמונתך
עד שחקי' · שר"ל אמונתך מעמיד' לעד ולעולם אף שמטבעם
היה ראוי להיותם שחקים ושחוקים · צדקתך כהררי
וגו' וכנגד הצדקה והיא הצלת העשוק מיד עושקו אמ' צדקתך
כהררי אל · שר"ל הצדקה שה' עשה בארץ היתה אחרי בורא
העולם שכדרך טבע המים היו כפים על הארץ · ויכוסו כל
ההרים הגבנונים וההרים החזקים הררי אל כגזר מן אילות ·
וה' ברחמים הציל הארץ מיד עושקו מהמים ויאמר יקוו
המים ותראה היבשה · משפטיך תהו' וגו' וכנג' המשפט
והוא להעניש העושק לגזלתו אמר שהמשפט שעשה ה' בארץ
היה אחרי גלותו היבשה שהשפיל המים וצוה להם שיקוו וילכו
תחת הארץ בתהום רבה · במקום היותם גוברי' מעל הארץ
והיו למעלה ראש · אדם ובהמה תושיע ה' · ר"ל
מה שלכן כעשיו' הצדקה ומשפט בארץ אדם ובהמה הושעת
ה' · שאם היו המים מכסים פני ארץ היה מהנמנע להתילד
האדם והבהמה · ולעמוד מינם קיימים אחרי התילדם ·
מה יקר וגו' אחרי הזכירו · חסד ה' בעולם הזה בא לבאר
כי יש לו חסד גדול מזה בעולם הבא · וזהו אומרו מה
יקר חסדך וכמה הוא יותר יקר החסד ההוא בעולם הנשמות
בהיותך אלהים ודן לכל איש כדרכיו וכפרי מעלליו · ובני
אדם וגו' ר"ל שהחסד יהיה כשבני אדם אשר בצל כנפיך יחסיון
בהיותם בעה"ז אז בעולם הבא אשר הוא ביתך ירויון מהדשן
ההוא · ור"ל ירויון מדשן עולם המלאכי' הנקרא בית ה' והדשן
ההוא כי ישיגום וישיגו השגתם · ונחל עדניך תשקם
ר"ל כי ישיגו יותר מהם בעולם האלהי · כי גדולים צדיקים
גמורים ממלאכי השרת · כי עמך מקור וגו' ר"ל ולא די
שישיגו השגה נפלאה בעולם האלהי כי עוד ישיגו מעצמות
האלוה אשר יהיה אפשר כפי טבע השגת' להשיג · וזהו אומרו
באורך כי עמך ר"ל אשר עמך אתה שהוא מקור החיים נראה
אור מה ונשיג השגה מה · משוך חסדך וגו' היא תפלת
המשורר לאל לאמר משוך חסדך ליודעיך · כמוני בעולם
הזה להמציא די טרפי בנקלה ושלא יאכלו זרים חילי · ומשוך
צדקתך לישרי לב כמוני להצילני ממבקשי רעתי ·
אל תבואני וגו' · בא לבאר אומרו משוך חסדך וגו' לבל יבואני
שר"ל יבוא אלי רגל גאוה מהרשע לאכול את בשרי · וכנגד
אומרו צדקתך לישרי לב אמר ויד רשעים אל תנידני · כי
הרשעים הם מכחישי ה' אשר מבקשים תמיד להניד לב ישרי
הלבב התמימים עם ה' אלהיהם · שם נפלו וגו' ר"ל אז ·
כי יהיה עמתו כמו שם יצעקו ולא יענה · ור"ל אז בבוא רגלי
הגאוה עלי יפלו הפועלי און ההם ולא יהי' להם כח ברגליהם
דוחו ולא יכלו קום · ר"ל ואז בבוא הרשעים להנידני
ולהדיחני · הם ידחו ולא יוכלו קום ואו' עבר במקו' עתי' ·

ל"ז

לדוד אל וגו' המזמור הלז עשאו דוד להראות
לזולתו ההבדלים בין עבד ה' לרשע ·
אשר הזכיר ענינם במזמור הקודם · כי תכלית הרשע הוא
ההפסד וכליון חרוץ · ותכלית הבוטח בה' מעבדיו הוא
להתענג בו בשובע שמחות את פניו · אל תתחר וגו'
ר"ל אל תתערב והוא כגזר מן ואיך תתחרה את הסוסים אף
כי הוא נבדל ממנו בבנין · כי שרשו תחר · ור"ל אף כי אתה
רואה אותם חזקים כראי מוצק ועומדים על תלם ואין שטן
ואין פגע רע להם · אל תתערב עמהם לעשות כמעשיהם
· ואפי' במחשבתך לא יעבור מחשבת פגול מקנאה · כי
בשום אופן אל תקנא בעושי עולה · והנה במעשה קראם
מרעים להיותם בטבעם תמיד פועלי הרע · ובמחשבה
קראם עושי עולה כי אף שתמיד מחשבת' פגומה · לא יעשו
המעשה הפגום כי אם לפעמים ובמסתרים ולכן לא יחול
עליהם שם מרעים בהחלט · כי כחציר וגו' ר"ל והנה
אלמדך להועיל שאל תתחר במרעים · להיות כי פתאום
יבוא אידם וכחציר מהרה ימלו שר"ל יכרתו · והנה חציר הוא
העשב הנקצר למאכל הבהמות הנקרא פיי"נו בלע"ז · וגם
איעצך שאל תקנא בעושי עולה · להיות כי אחריתם יהיה
נבל · וכירק דשא יבולון · כי אף שהירק הוא מאכל אדם ולא
יכרת כלו בפעם אחת כחציר הנה בטבעו אחרי היותו דשא
מזריע זרע על הארץ ימים מה יתיבש ויבול · והנה יחס
העונש לעונש כיחס החטא לחטא · והמרעים חטאם גדול
ולכן עונשם הכליה והאבדון מהרה · כי כחציר מהרה ימלו ·
והעושי עולה יהיו כירק דשא אשר יבול בהדרגה ·
בטח בה' וגו' ר"ל ואתה לא תהיה מכתתם אבל תפעל ההפך
· וכנגד היותם עושי עולה במחשבתם הרעה כי עזב ה' את
הארץ · לכך לא כן יחשוב אבל בטח בה' במחשבתך הזכה
ועשה טוב כנגד עשותם עולה · וכנגד היותם מרעים
ובטבעם תמיד מוכנים אל הפעולה הרעה בגאותם גאה
וגאון ודרך רע · אתה שכן ארץ ר"ל תשפיל עצמך כעפר
ארץ ורעה אמונה · כנגד היותם מרעים לרעותם החמס
וריב בעיר · והתענג על ה' וגו' ר"ל ושכר היותך שוכן
ארץ ורועה אמונה · יהיה כי תתענג על ה' בעולם הארוך
· ושכר היותך בוטח בו ועושה טוב · יהיה כי יתן לך משאלות
לבך בעול' הזה · גול על ה' וגו' בא לבאר אומרו לעיל
בטח בה' · באומרו גול שר"ל שוב וגלגל דרכך ובורכיך על ה'
והשלך עליו יהבך בבטחך בו והוא יעשה כל מעשי' בשלימות
· והוציא כאור וגומר ר"ל וה' במדת הרחמים אשר לו
המסלת לאור · תמיד יוציא צדקך אל הים כי יצילך מכל
אויב ומעיק בעת צרתך וזה בודאי כאור בקר יזרח שמש ·
כי כאשר השומרים לבקר לא יבושו · ככה לא תבוש בשמרך
לישועת צדקת ה' · ומשפטיך כצהרים ר"ל כי במדת הדין
אשר לו המסלת לצהרים · תמיד ישפוט לכל המעיקים אליך
וזה בודאי ובאמת · כאשר הוא ודאי שקיעת האור בעת
צהרים · ויהיה משפטיך כצהרים כתרגו' ודינך היך טיהרא
והוא עת שקיעת האור · ע"ד אומרם ז"ל שרגא בטיהרא מאי
מהניא · דום לה' וגו' בא לבאר אומרו לעיל שכן ארץ
ורעה אמונה · באומרו התחולל לו שר"ל בשיחול עליך חיל
הצרות והמהומות · תסבלם בעבור אהבת ה' ודום · ודום
לה' ותשתוק ותשים יד לפה לבלתי ברך אלהים ומות · ואל
תתחר ותתערב בשום אופן במצליח דרכו ועושה מרעים

הנז' לעיל · ואל תתחר באיש עושה העולה במזימו' ומחשבת פגול וכאומרו לעיל אל תקנא בעושי עולה · הרף מאף וגו' ר"ל מה שאני אומר אליך שתרפא האף ודום לה' ובאפך אל תוכיחהו על מבותיך · ומה שאמרתי שתעזוב החימה על אחיל מכאביך והתחולל לו ולאהבתו · ומה שאמרתי שאל תתחר במצליח דרכו אך להרע · ומיעטיבאך הלז כי אף שבהתחב' לרשע יפרוץ ה' מעשיו · בעת הבורך הוא מותר אך בזאת כי לא ילמוד ממעשיו להרע · הוא להיו' כי מרעים יכרתון וכאומרו לעיל כי כחציר מהרה ימלו · אבל קווי ה' הבוטחים בו לא יכרתו כי ירשו ארץ החיים הנצחיים וכאומרו לעיל בטח בה' וגו' ושכרו אתו כי התענג על ה' וגו' ·

ועוד מעט וגו' ר"ל ואשר אמרתי אליך אל תתחר באיש עושה עולה במזימות זו חשב באומרו באיש עושה מזימות · הוא להיות כי עוד מעט ואין רשע והוא החוטא במחשבת פגול · ור"ל באומרו ועוד מעט · כלו יאמר בזמן קצר וכאומרו לעיל בו וכירק דשא יבולון · כי תתבונן על מקומו ואיננו כי לקח אותו אלהים בהשגחתו הפרטית · וענוים ירשו ארץ וגו' ר"ל מה שיהיה ההפך לענוי' כי ירשו ארץ החיים הנצחיים · ואפי' בעול' הזה בסופם יתענגו על רוב שלום · הן בשלום גופותם ובריאותם הן בשלום העולם כי שם שלום יובן כלל ופרט · זומם רשע וגו' בא לבאר מזימות הרשע אשר הזהיר לעיל עליו אל תתחר באיש עושה מזימות · כאומרו זומם רשע לצדיק · והוא כי כל היום התאוה תאוה הרשע להתנכל על הצדי' ולחשוב מחשבות און עליו להפילו ארצה · וזה בכעס נמרץ כי חורק עליו שניו כדרך הכועס על חבירו ומבקש הנקמה ממנו על פעל רע שנמשך אליו ממנו · אדני ישחק וגו' ר"ל אדני במדת הדין ישבריהו וישחקהו כעפר ארץ מפני מחשבתם הרעה · ויהיה ישחק מגזרת שחיק טמיא אף כי ידלו בסבולת · כי ראה וגו' ר"ל כי אף שמחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה · הנה ברשע הלז מצרפה למעשה ומעניש עליה · להיות כי ה' ראה שלא ישוב ממחשבתו הרעה ותמיד יעמוד בעורפו הקשה להכתיר את הצדיק · וראה כי יבוא יומו מהרשע אם יניחהו לעשות כאשר יחשוב שחרב יפתח עם חברת שאר הרשעי' ור"ל פתחו הוצאת החרב מתיקה על דרך אל יתהלל חוגר כמפתח שר"ל כי פעמים רבות איש מה יחגור החרב לצאת למלחמה וכל לפחיתותו לא יפתחה מתערה · כי אין הגבורה בחגירתה כי אם בפתיחתה · ודרכו קשתם ר"ל כי זולת פתיחתם החרב שהוא כלי זיין המזיק לזולתו בפגישה · עוד הרעו לעשות כי דרכו קשתם להזיק מרחוק · והנה פתיחת החרב היא להפיל עני ואביון · ודריכת הקשת היא לטבוח ישרי דרך · ר"ל ההולכים בדרך לעשות מעשיהם ביושר לבם כי לא ידעו ולא יבינו שמרחוק כשור לטבח יובלו · חרבם וגו' ר"ל מה שלהיות יודע האל תכלית מחשבתם איך יהיה · מצרף מחשבתם למעשה · ומיסרם מדה כנגד מדה כי חרבם תבוא בלבם · וקשתות' תשברנה · שלא יניח לצאת מחשבתם הרעה אל הים · טוב מעט וגו' בא לבאר מעלת הצדיק על הרשע בשלשת אושרי העול' שהם בני חיי ומזוני · וכנגד מזוני אמר טוב מעט לצדיק · מהמון וריבוי העושר וההון אשר לרשעים הרבים והגדולי המעלה כי יהיה רבים מגזרת רבי המלך · כי זרועות וגו' בא לתת טעם לאשר אמ' · כאומרו כי זרועות רשעים וגבורתם מעושרם וגדולת' תשברנה בסופם · מה שלא יהיה כן בצדיק כי אותו המעט אשר לצדיקים סומך ה' ומתמידו · יודע

ה' וגו' ר"ל וכנגד חיי אמר יודע ה' ימי תמימים · ולכן יבלו בטוב ימיהם כי אשר ידע האלוה יתקיים · ונחלתם בעולם הזה לעולם תהיה · ר"ל לעולם פה · כי יחיו מה שיהיה כפי טבע האפשר לחיות · וזה יען כי לא ימותו בכרת · כי ה' יצילם מכל סבותיו · ולא יבושו בעת רעה מדבר וחרב ומלחמה וחיה רעה · ובימי רעבון אף שיהיה כללי ישבעו ·

כי רשעים וגו' ר"ל מה שלא יהיה כן לרשעים כי להיות שיודע ה' דרך צדיקים ולא דרכם · לכן יאבדו ויקצרו ימיהם בעולם הזה · ואם יהיה רשעתם רבה באופן שיכנסו בגדר אויבי ה' · כיקר שבכרים שהוא חלב הכבשים והטוב והיקר שבהם הקרב על המזבח וכלה בשריפה · כן אויבי ה' כלו בעשן כלו · רמז לכליון וכרת בעולם הזה · ובבא באש גהינ' · ולכן אמר כלו שתי פעמים · לוה רשע וגו' וכנגד בני אמר להיות כי הרשע לוקח בהלואה מזולתו · ולא ישלם מה שלכן יקולל הוא וכל זרעו מהעניים המלוים אליו דמיהם · והצדיק הוא בהפכו כי לא די שחונן העניים ולכן איננו שואל דמיהם בם בהלוא' בלשון רמיה כרשע · אבל הוא נותן אליהם משלו בהלוא' ובמתינה כפי הבורך מה שלכן יבורך הוא וזרעו תמיד מפיהם · כי מבורכיו וגו' ר"ל לכן הבנים המבורכים מהצדיק ירשו ארץ ומתון אביהם ויהיה להם העמדה וקיום · אבל הבנים המקוללי' מהרשע יכרתו מעולם הזה ויהיו במוץ לפני רוח · מה' מצעדי וגו' בא להתיר ספק צדיק ורע לו כאומרו כי הרע הבא לו הוא מהשגחת האל עליו · כי מה' כוננו מצעדי הצדיק הגבור כארי לעשות רצון אביו שבשמים כי דרכו מה' יחפץ על דרך והלכת בדרכיו ·

כי יפול וגו' ר"ל ואף כי ברצון קונו לטוב לו באחריתו · יפול מגדולתו לא יוטל ולא יושלך לגמרי כי ה' סומך ידו מה שלא יהיה כן בנפילת הרשע כי אם יפול יוטל להיות כי אין לו משען ומשענה לסמוך בו · נער הייתי וגו' בא המשורר לחזק דבריו באם' ראה בנסיון בכל זמני ימיו כאומרו כי נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב לגמרי · ואף אחרי מותו לא ראיתי זרעו מבקש לחם · כי ה' סומך ידו בזכות אביו הצדיק המת אשר כל היום היה חונן ומלוה · מה שלכן היה זרעו לברכה כי הכל היו מברכים אותו וכל זרעו וזרע זרעו · סור מרע וגו' הוא עצת המשורר לזולתו כאומרו אם תרצה לזכות לשכון במנוחה לעולם · סור מרע והוא להתרחק מכל מצות לא תעשה · ועשה טוב והוא להתקרב לכל מצות עשה · כי ה' וגו' בא לתת טעם לאשר אמר · באומרו כי ה' אוהב משפט · ולכן כשיטה קו משפטיו הרעים על העולם · לא יעזוב את חסידיו ולעולם ישמרו מהמשפטים ההם · מה שלא ישמור את זרע הרשעים לרשעתם ורשעת אביהם המרבה ולכן יכרת במשפטים הרעים ההם · צדיקים ירשו וגו' בא לבאר איך זולת אשר ישמרו הצדיקים מהמשפטים הרעים עוד ינוחו וישכנו לעד · כאומרו צדיקים ירשו ארץ החיים וישכנו לעד עליה להיותם שלמים במחשבה ובדבור ובמעשה · פי צדיק וגו' וכנגד הדבור אמר פי צדיק יהגה חכמה ללמוד לזולתו · ולשונו תדבר משפט לדון בין איש לרעיהו · תורת אלהיו וגו' וכנגד המחשבה תורת אלהיו בלבו כי תמיד יחשוב בה לילה ויום · וכנגד המעשה אמר לא תמעד אשוריו כי לא ימעד כל אחד מרגליו מלכת בדרכי יושר ובדרכי ה' ·

צופה רשע וגו' בא לכפול עצתו שיסור מרע וגו' שני' כאומרו בהיות כי כשצופה הרשע לצדיק להרע לו ומבקש להמיתו · ה' לא יעזבנו בידו אבל יצילהו · ובהיות כי כשה' אוהב משפט

להברית

הכרית זרע הרשעים אז ישמור את חסידיו מהמשפט הרע ההוא כאשר אמרנו · וזהו אומרו ולא ירשיענו מגזרת אשר ירשיעון אלהים שר"ל לא ישפוט וירשיע הצדיק בהש[פט] הרשע · לכן אעפ"כ שתקוה תמיד אל ה' ושמור דרכו ללכת בדרכיו · למען ירוממך לרשת ארץ בעולם הבא · ובהכרת רשעים בעולם הזה תראה · ראיתי רשע וגו' בא להביא ראיה מהנסיון לאומרו כי יראה כרת הרשעים אף כי נראה אותו מהנמנע כריתתם להיו' בארץ שרשם · באומרו ראיתי רשע שהוא שלם באושר בבני חיי ומזוני · כי כנגד חיי · הוא עריץ וחזק ואמיץ כח ובריא אולם · וכנגד בני הוא מתערה כאזרח ר"ל הוא מדובק בבנים ובני בנים ואחים וקרובים עד אין סוף כאזרח הארץ אשר להיותו אזרחי ימצאו לו כתות שונות מקרובי' ואחים מה שלא יהיה כן לגר · ויהיה מתערה מגזרת וקיר ערה מגן בישעיה שהוא ענין דבוק שר"ל כי דבק המגן אל חומת העיר להלחם · וכנגד מזוני · הוא רענן בכבוד והון ועושר בביתו · ויהיה רענן מורה על אסיפת הממון כאומרו דשנים ורעננים יהיו כי הדשנות יאמר על הטובות הגשמיות · ויעבור וגומר רוצה לומר ועם כל זה ויעבור בפתע פתאום והנה איננו · ואבקשהו שרוצה לומר שאם תבקשהו מתוך בניו וקרוביו ואוהבי' מרעיו לא תמצאהו כי לא יותר לו משתין בקיר · שמר תם וגו' רוצה לומר מה שלא יהיה ככה לצדיק כי אף שיעברו עליו צרות רבות ורעות אחריתו יהיה שלום וזהו אומרו שמר ותקוה לראות ענין התם והישר המסובבים בצרות · ותראה כי אחרית לאיש כזה הוא שלום · ופושעים וגומר אבל הפושעים נשמדו יחדיו · רוצה לומר בפתע פתאום וכל בני ביתם ישופו ויתמו מן בלהות באופן שאחרית רשעים אלה לא יהיה שלום כתם וישר וזה יען כי נכרתה אחריתם · ותשועת צדיקים וגומר ר"ל ולהיות כי הצדיקים מקוי' ישועת ה' בעולם הבא · והוא מעוזם בעת צרה בעולם הזה · לכן ויעזרם ה' בעולם הבא · ויפלטם בעולם הזה · היינו כי יפלטם מהרשעים המעיקים אותם בזה · ויושיעם מרדת שחת בעולם הבא אף כי הם חייבים עונש מה · וזה לזכות כי חסו בו · והבוטח בה' חסד יסובבנו · לא

מזמור לדוד להזכיר וגומר הנה במזמור הל' שהיא מזמור שיר חנוכת הבית וגומר פירשתי שדוד חלה חולי כבד על ענין בת שבע ובשובו אל ה' בתפלתו ובשועתו נושע · וכאומרו ה' אלהי שועתי אליך ותרפאני · מה שהמזמור הלז היה שועתו אז בעת צרת חוליו · וכונתו היא התפלה אל המיוחד שימחול עונו וחטאו אשר דואג עליו ומתחרט · ושירפאהו מחוליו · ה' אל בקצפך וגומר דבר ידוע שבעת הכעס מתנועע המרה אדומה · שהיא סבתו ובהתגברות שלה יגבר הכעס וההפך · ולכן האדומיים הם נוחים לכעוס והלבניים הם קשים לכעוס ונוחים לרצות · וכשהאדומה תהיה חמה בתכלית החום ודקה וקלה מה שלכן תהיה קצפיית וקצף על פני המים ותעלה מעלה מעלה אז בעלה יפעל פעולת התוכחת באשר כועס עליו שהיא פעולה זרה ונמנעת השכל לנושאה וכאומרו והוכח במכאוב על משכבו · ואל תוכח לץ פן ישנאך וגומר · וכשתהיה חמה על השיווי כפי מזגה אז נושאה יפעל פעולת המוסר שהיא פעולה קלת השכל לנושאה כפעולת היסורין הנתנין מהאב הרחמן לבן וכאומרו כי באשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך · וכן המסור

שהיה על ערש דוי חולה פני ה' אלהיו שאל בקצפו יוכיחהו להיותו נמנע אליו השכל · אבל אם לחטאו היה רוצה להענישו יהיה בחמתו ובייסורין הנמשכים מחמת החימה · ולא בתוכחת הנמשכת מחמת הקצף · כי חציך וגומר נחתו בי כמו ננחתו · ומה שחסר הדגש מהחית הוא להיותה מאותיות אהע"ח אשר כן משפטם · ורוצה לומר שהחיצים אשר הושלכו בי ובאיברי נחתו מלשון ונחתה קשת נחושה זרועותי שרוצה לומר נשבר בזרועותי · ותנחת עלי ידיך · כתרגו' ושרת עלי מחת ידך · אין מתום וגומר בא לפרש ירידת החצים · ומכת היד · באומרו כי משל החיצים הוא על חולי בשרו אשר מכף רגל ועד ראש אין בו מתום פצע וחבורה ומכה טריה · ומשל מכת היד הוא על החולי המגיע עד העצם אשר גם בו נעדר שלום הבריאות · והנה חולי הבשר הוא להיותי זעום ה' להיות' חוטא במחשבה · וחולי העצמות הוא להיותי חוטא במעשה · כי עונותי וגומר רוצה לומר להיות כי בעת שנשקלו יחד עונותי עם זכיותי הנמשכים מהנפש והשכל שמשכנו הראש · העונות עברו במשקל לראשי וזכיותיו · ולא תחשוב שאם עבר השיווי ביניהם היה במעט קט כחוט השערה · כי אדרבה כבדו העונות במשקל · מתני כאלו היה משא כבד בכף השקל · שהעונות כבדו וירד הכף הנושאם מטה מטה · והכף השניה מהזכיות עלה מעלה מעלה לקלותה · הבאישו נמקו וגו' רוצה לומר לכן החבורות שלי נמקו ונמסו ונשפכו הליחות הנסרחות והבאישו ויעל באשם וצחנתם · מפני אולתי בעותי וגו' ר"ל ולהיות כי הייתי אויל ורשע כי אין אדם עושה עבירה אלא אם כן נכנס רוח שטות בו · לכן החולי הגיע מהבשר עד העצבים בעלי התנועה וההרגש · ונכוו ונעויתי בהתעוותם ושחותי כי הלכתי שח ונשפל · וזה בתכלית האחרון עד מאד · וכל היום קודר הלכתי · כי חשך משחור תארי מפני כובד החולי · כי כסלי וגו' הכסלים הם סמוכי' לכליות ולכן יתיחס להם היותם יועצות ככליות · ואמר להיות כי כסלי תמיד מלאו נקלה שר"ל עצות מבזיון וכלימה · שהם פעולות חמריות הנבזות ונקלות · ובבשרי ובחמריותי אין מתום · כי אין הכונה במזגי לשום דבר טוב רק אל הרע מה שלכן רשעי יבוא מצד מזג הגוף ומצד המחשבה · לכן נפוגותי ונדכתי וגו' · שר"ל נפוגותי ענין רפיון וחולשה · ושאגתי מנהמת לבי על כובד החולי הנמנע השכל בשום פני' ובפרט לחולשה הגדולה שהיא גדולה עד מאד · אדני נגדך וגומר רוצה לומר כל תאותי היא לידבק בך · ואנחתי אשר היא על בכה ממך לא נסתרה · והנה אדני הוא באלף דלת נון יוד כי להיותו חוטא מכיר את ערכו היותו בלתי ראוי לידבק ביוד הא ואו הא שהוא המדרגה היותר חשובה · לבי סחרחר · וגו' ר"ל והנה אתה הרואה כי לבי סחרחר ואינו מיושב רק סובב הנה והנה על רוב הצרות · וכן אתה רואה כי עזבני כחי ואיני יכול לפעול עוד שום פעולה · ואתה רואה כי אור עיני גם הם אין אתי · והנה זכר שלש אלה להיות' סרסורי עבירה כי העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרי' · אוהבי וגו' מה שלכן להיותי במאס בעד חוליי כל אוהבי מאסו בי · והנה יש לאד' ג' מיני אוהבי' · האוהב המבקש לקרב אליו הנאות ולהרחיק ממנו המזיק · והוא הנקרא אוהב בהחלט · והאוהב המבקש לעמיתו השמחה וכל ישעו וכל חפץ הוא על בכה והוא הנקרא ריע נגזר מן בנת לריעי מרחוק שר"ל המחשבה וכאומרו באבות ר' מאיר שהעוסק בתורה נקרא אהוב וריע.

ופי׳ אוהב אוהב את המקו׳ והבריות · ופי׳ ריע תשמח המקום
והבריות · והג׳ הקרוב אליו ממשפחתו · ואמר פה המשורר כי
לרוב המאיסו׳ מנגעי גופי ולרוב הליאות אשר הלאתי׳ אוהבי
ורעי וקרובי שלשתם שנאו אותי ומאסו כי ויניחוני למקרה
ופגע · וינקשו מבקשי וגומ׳ ר״ל וראות שונאי נפשי כי
אוהבי עזבוני ואינם אתי · בקשו לכלותני במחשבה ובדבור
ובמעשה · וכנגד המעשה אמר וינקשו מבקשי נפשי · שר״ל
התנכלו במוקשיהם ללכדני ולבלעני · וכנגד הדבור אמר
ודורשי רעתי דברו הוות עלי · וכנגד המחשבה אמ׳ ומרמות
כל היום יהגו · ואני כחרש וגומ׳ ר״ל ואני אף כי אשמע
דבריהם הוות נעשתי כחרש לא ישמע · ואף כי אראה היות
מזורה הרשת לרגלי · נעשיתי כאלם לא יפתח פיו אף כי
יסרוהו בשוטים · להיותו הדבור נמנע אליו · ואף כי אשמע
ואבין בשכלי מרמו׳ מחשבותיהם נעשתי כאיש אשר לא שומע
ואין לו הכנ׳ להבין דבר מתוך דבר ולכן לא היה בפי תוכחו׳
לענות לשום אחד מהכתות האלה · כי נעשתי לגמרי כאיש
אשר אין בפיו תוכחות · כי לך ה׳ וגו׳ ר״ל וכל זה עשיתי ·
לא להיותי רק ובלתי שומע · רק להיותי בוטח בך · ולך ה׳
הוחלתי ואתה תענה לשלשתם · להיותך אדני אלהי ·
כי אמרתי וגומר ר״ל והנה לך ה׳ הוחלתי · להיות כי אמרתי
שצריך אלי עזרך פן ישמחו לי בצרתי · כי ראיתי הנסיון
שאפי׳ במעט צרה שבא אלי ובמוט רגלי עלי הגדילו בלשונם
· וגם שישחקו עלי וישמחו בכליוני · אשר אני מוכן אליו · כי
אני לצלע נכון · הוא מלשון ובצלעי שמחו · שר״ל שפלות
ונפילה · ומכאובי נגדי תמיד כי לא ירפה אותי החולי אפי׳
רגע אחד · כי עוני וגומ׳ ר״ל והנני שב אל ה׳ בדבור
ובמחשבה · כי בדבור עוני אגיד והוא הוידוי · ובמחשבה
אדאג מחטאתי והיא החרטה · להיות כי ראיתי מאויבי חיים
עצמו · שר״ל נתעצמו בחיי הבריאות ואלה עליהם מעלת
הגבורה · ורבו שונאי שקר ר״ל בחנם הם שונאים אותי · ורבו
יהיה מגזרת רבי המלך כי נתגדלו במעלת העושר והכבו׳
· והם משלמי׳ רעה תחת טובה אשר פעלתי עמה׳ כשכבר ·
וישטנוני תחת רדפי טוב · כי עוד היום אני רודף להטיב
להם כאשר אוכל · ולכן אני צריך לעזר אלהי ואליו תשוקתי ·
אל תעזבני וגו׳ היא תפלת המשורר לאמר אל תעזבני ה׳
להיותך אב הרחמן · ולהיותך אלהי בפרטות אל תרחק ממני
מלהצילני מידם ולהיות׳ אדני תשועתי ר״ל אדני במדת הדין
שלך אתה חייב להמצא לתשועתי בלכתי ללחום נגד משנאי
· ולכן חושה לעזרתי למען אשפילם ואוכל להם · והנה זכר
שלשה מיני השגחות שישגיח האדון על העבד · האחד שלא
יעזבהו ויצילהו מיד אויב ע״י משרתיו ועבדיו · אבל הוא
רחוק ממנו · והב׳ שבעצמו ובכבודו יצילהו מיד שונאו כי
יהיה קרוב אליו ולא רחוק · והג׳ שזולת שיצילהו מידו עוד
יעזרהו להנקם מאויביו המבקשים רעתו · לט״

למנצח לידותון מזמור וגומר כונת המזמור הלז היא
שועת המשורר לאל והתפלה אליו על חוליו
עם תשובתו הרמתה · וענינו ענין הקודם · אמרתי
אשמרה וגו׳ ר״ל הסכמתי וגזרתי אומ׳ לשמור דרכי ושלא לחטוא
במעשה · ואמרתי ולשמור מחטוא בלשוני בדבור לבלתי
תת תפלה לאלהים · ואמרתי לשמור לפי מחסום · והוא משל
למחשבה שבפתע משוטטת אנה ואנה לחשוב עשתונות
משתנו׳ אם לא יושם מחסו׳ לפיה שסביב לבל תבא מקו׳ השיוני ·

ואפי׳ בעוד שהרשע מבני אדם והשטן מבני אלהי׳ הוא לנגדי
להכאיבני במכותיו · כי הסכמתי לסבול היסורי׳ באהבה ושלא
לברך אלהי׳ ולמות · נאלמתי וגו׳ ר״ל ולכן נאלמתי ולא חטאתי
במעשה · ולי היה דומיה ולא חטאתי בדבור · והחשתי ולא
חטאתי במחשבה · ושלשת השתיקו׳ האלה מלדבר תועה היו
לי בשלימות · כאשר הם בהיותם נמשכי׳ מטוב האל על איש
שותק אשר אין לו סבה שיניעהו לדבר דברים אשר לא כן
בהיותו שלו על שמריו ושאנן ואין מחריד · וזהו אומרו מטוב ·
וכאבי נעכר וגו׳ ר״ל מה שנעדר ממני כל טוב · והיה לי
לחטוא במעשה להיו׳ כאבי בבשרי נעכר כי הבשר היא מלאה
מעכירות שחין מכרי׳ · והיה לי לחטוא במחשבה להיות כי
חם לבי בקרבי מהקדחת אשר הוא חום נכרי מתלהב בלב
תחלה · והיה לי לחטוא בדבור להיות כי בהגיגי תבער אש ·
כי כל כך הוא חום הקדחת שכמעט בפתחי פי לדבר בהבל
פי אבעיר את הבערה תבערת אש · אבל עכ״ז נאלמתי
דומיה והחשתי מלדבר תועה · ומה שדברתי בלשוני היה
לחלו׳ פני ה׳ שיודיעני קצי וגו׳ · וזהו אומרו דברתי בלשוני
הודיעני ה׳ וגו׳ הנה באדם ימצאו שלשה גבולי׳ · האחד כל ימי
הבלו אשר הוא חי על פני האדמה · והב׳ בסוף ימיו ובעת
מותו · והג׳ אחרי מותו עוד כל ימי עולם הנצחי · והנה
המשורר מתוך צרתו שאל לאל על שלשתם · וכנגד סוף
ימיו ובעת המות אמר הודיעני ה׳ קצי כי היא סוף כל האדם
ולא תכליתו · וכנגד ימיו אשר הוא חי על האדמה · אמר
ומדת ימי מה היא · וכנגד תכליתו שהוא אחרי המות אמר
אדעה מה חדל אני · חדל הוא מואר ושמו עם יושבי חדל
שר״ל עולם · והטעם אולי שאדעה המהות מהיותי אני חדל
בעולם הנצחי · ולאיזה מדרגה ממדרגות עולם הבא אזכה ·
הנה טפחות וגו׳ ר״ל ואשר אחשוב אני בשלש מדרגו׳ הנזכרות
הוא כי הנה טפחות נתת ימי · שר״ל מדת ימי חיי בעולם
הזה היא מדה קטנה כטפח שהיא הקטנה שבמדות · וחלדי
שהוא סוף ימי ובעת המות כאין נגדך כי לפי האמת המות
הוא מוס עובר · אך כל הבל וגו׳ ובתכלית ימי בעולם הנצחי
אחרי המות · אחשוב שהנפש שהוא כל · ודבר כללי אשר
היא הכל בעינינו להיותו בלתי מוחש · אשר הוא בכל אדם
כי אין אדם נעדר מנפש כי יאמר מה שהוא בעדר אותו הכל
מהנפש ההיא · הוא נצב וקיים סלה ועד בעולם הנצחי · כי
יהיה נצב מגזרת והנה ה׳ נצב עליו שר״ל קיים כי אינו גשם
להיותו נצב · אך בצלם וגו׳ ר״ל כי התהלכות האיש השלם
וקיומו אחרי המות הוא בנפשו אשר היא צלמו בצלם אלהים ·
ובעת חיי האיש הזה בעולם הזה הבל יהמיון כחותיו ההומי׳
תמיד עושר וכבוד בית והון ונחלה · כי בסופו בעת מותו
לא ירד אחריו כבודו ואשר צבר לא ידע מי יאספהו כי פעמי׳
רבות יניח האדם ממון רב לבניו ויאבדוהו ברגע קטן בענין
רע וזהו אומרו יצבור ולא ידע מי אוספם · ועתה מה
קויתי וגו׳ ר״ל ועת׳ בחליי זה מה קויתי אדני ר״ל למי קויתי
זולתך כי אתה הוא היודע כי לא הלכתי כפעם בפע׳ לקראת
רופאי׳ ולדרוש באלהי העמי׳ · ואפי׳ בשיתוף עמך · כי תוחלתי
לך לבדך היא ואין לזרי׳ אתך · מכל פשעי וגו׳ ר״ל ולכן מכל
פשעי הצילני שהם סבת חוליי · ואל תשימני חרפת נבל
האויב שמחרפני ומלעיג עלי על כובד צרותי · נאלמתי
וגו׳ ר״ל ואתה הרוא׳ כי נאלמתי מלדבר תועה כנגדך ולא אפתח
פי לאמ׳ כי אתה עשית לי הרעה הזאת · כי אין רע יורד
מלמעלה אבל עונותי הטו אלה · הסר מעלי וגו׳ ולכן בהיותי
מוד׳ ועוזב ארוחם והסר מעלי נגעך מתיכך שנחתו בי · כי

מתגרת

מתגרת ומלחמת מכתך וידך אשר נחה עלי כמעט שאני כליתי ׃ בתוכחות וגו׳ ר״ל כי אני האיש יסרת בתוכחות אלהים רעי׳ כי משפטו נגזר מן והוכח במכאוב על משכבו ׃ על עון האשה בת שבע ׃ ותמס כעש חמודו ׃ ר״ל כאשר העש ימס את כל הנוגע בו כן המסית חמודו מהאיש הנזכר שמשמן בשרו ירזה החולי והיסורין ׃ אך הבל כל אדם סלה ׃ ר״ל וזאת נחמתי בעניי כי הבל כל אדם שהיא הנפש כאשר אמרנו תהיה נצחיית ועומדת סלה ׃ כי במירוק הגוף ביסורין תטהר היא ברה וזכה לחזות בנועם ה׳ ׃ שמעה תפילתי וגו׳ ר״ל שמעה תפילתי ה׳ ׃ והיא התפלה הקלה ׃ ושועתי האזינה והיא התפלה הארוכה כויעתר יצחק לה׳ שהרבה והפציר בתפלה ׃ אל דמעתי אל תחרש כי שערי דמעה לא ננעלו מאתך ׃ בהיו׳ כי קבלתי יסוריך באהבה ׃ ושאני מכיר כי גר אנכי עמך ׃ שר״ל שאתה מנהיגי ומשגיח עלי ודירתי בעולם היא כגר וכאורח נטה ללון ׃ ואם יעבור חק הגר ואכנס בגדר התושב אהיה תושב בהם ולא יותר ואל למה לי החיי׳ הזמניי׳ האלה רק לפעול בהם הפעולו׳ הנאותות לטוב לי באחריתי ׃ ולכן השע והרפה ממני יסורי חולייך ואבליגה ואתחזק מעט כדי שאוכל לעשות רצונך ומצותיך בטרם אלך מהעולם הזה ריק ממעשי׳ טובי׳ ׃ ואינני בעולם הבא ׃ אם לא אעשה אהכנה מעשיית הטוב בזה ׃ כי מי שהתקין בערב שבת יאכל בשבת ׃ מ׳

למנצח

לדוד מזמור וגו׳ גם המזמור הזה עשאו דוד בעת חוליו וכונתו ההודאה לאל על רפואתו ׃

קוה קויתי וגו׳ הנה הבוטח אם שיבטח בזולתו בטחון חלוש במדרגה הראשונ׳ מהבטחון ׃ ואם שיבטח בטחון חזק והחלטיי והיא המדרג׳ האחרונ׳ ׃ וזהו אומרו קוה לרמוז שבטח במדרגה הראשונ׳ ׃ וקויתי ה׳ לרמוז שבטח במדרג׳ השנית ׃ מה שנמשך מהבטחון הראשון ׃ כי האלוה ית׳ אשר היה רחוק ממני ׃ ויט אלי ׃ ונמשך מהבטחון האחרון ׃ כי שמע שועתי ׃ ויעלני מבור וגו׳ מה שמהטייתו אלי נמשך כי העלני מבור שאון והוא גיהנם אשר שם תמיד קול שאון מהרשעי׳ הנכנסי׳ ׃ כי חוליו היה על העון החמור מבת שבע ׃ ונמשך כי העלני מטיט היון והוא הקבר מקו׳ הטיט הנדבק כי נרפאתי מחוליי ׃ ולא תחשוב כי נשארתי חלוש מהחולי באופן שלא אוכל לעמוד על רגלי ׃ כי אדרבה ויקם על סלע רגלי ׃ כי אפי׳ במקומו׳ הקשים כסלע אוכל לעמוד על רגלי ולא יכאיבו לי האבנים הקשים ׃ וזולת עומדי על רגלי ׃ גם אוכל ללכת אנה ואנה כבריא אולם כאלו יום אתמ׳ מי שכונן אשורי ׃ ויתן בפי וגו׳ ר״ל ומשמעו שועתי נמשך כי אמרתי שיר חדש להודאה ולתהלה לאלהינו אשר הושיעני כי חייב אדם להודות ולהלל לאל על כל ישועה וגם אשר יעשה לו ׃ ולהיו׳ כי זו המזמורי׳ היה עושה דוד באמצעו׳ הרוח הקדש לכן יחסם אל ה׳ באומרו ויתן בפי שיר כאלו ה׳ הוא הנותן ׃ ונמשך מזה כי יראו רבים ממני אד׳ התהלה מאלהינו על הנס המקובל ויראו מה׳ ויבטחו בו בעת צרתם כאשר עשיתי אני ׃ אשרי הגבר וגו׳ זהו השיר חדש שאמר ׃ ור״ל האושרים מהעולם הבא לעלו׳ מבור שאון ׃ ומהעולם הזה לעלות מטיט היון ׃ הם מהגבר הגבור כארי לעשו׳ רצון אביו שבשמי׳ אשר שם ה׳ מבטחו בהחלט ולא בשיתוף עם זולתו ולכן לא פנה אל עזר הרהבי׳ והם האנשים הגבורים ובעלי הממשלה והיכולת ׃ וכן לא פנה אל עזר השטי׳ כזב ׃ ר״ל הנוטי׳ אל הכזב והם הרופאים אשר על הרוב יכזבו בידיעת סבת החולי ׃ וירפאוהו על אופני׳ יוצאים מהראוי בחשבם היות הסבה אחרת מאשר היא באמיתות ׃ והם הם העוזרים יעזרוהו לבלותו מן העולם בחפזון גדול וכאבים גדולי׳ ׃ מה שאין כן ה׳ אלהינו הרופא כל בשר ומפליא כי הוא סבת הסבו׳ ולכן מאומה לא יעלם מעיניו ׃ רבות עשית וגו׳ ר״ל אתה ה׳ אלהי רבות מנפלאותיך ומחשבותיך עשית אלינו ׃ אני וסיעתי ׃ ולכן אין ערוך אליך עושה נפלאות גדולות לבדו והנפלאות והמחשבות הם כל כך שאם ארצה להגיד לזולתי הנפלאות ׃ וארצה לדבר ביני לבין עצמי המחשבו׳ ׃ אי איפשר להיו׳ כי עצמו מספר ׃ ורמז בנפלאו׳ לנסים נגלים ומפורסמים ׃ ורמז במחשבו׳ לנסים נסתרי׳ אשר יחשוב האדם היותם מחשבו׳ אל והשגחתו לשמור האיש ההוא מפגעי׳ שוני׳ ׃ זבח ומנחה וגו׳ עד אז אמרתי הנה באתי וגו׳ ור״ל אז בקומי מחוליי אמרתי שאתה ה׳ זבח ומנחה הבאו׳ בנדבה לא חפצת כי שונא מתנות ה׳ ׃ ועולה וחטאה הבאות למרק העונות והחטאי׳ לא שאלת ׃ אבל אשר תחפוץ בו הוא לשמוע בקול ה׳ ׃ וכאומרו שמואל הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים ׃ וזהו אומרו אזנים כרית לי נגזר מן כי יכרה איש בור שר״ל חפצך הוא שאפתח אזני לשמוע בלמודי׳ ׃ ולכן הנה באתי במגלת ספר כתו׳ עלי ׃ ר״ל באתי לפני אל בשטר מאושר ומקויי׳ עם עדי׳ אשר כתוב בו את אשר קבלתי עלי לשמוע דברי ה׳ ׃ וכי לעשות רצונך אלהי חפצתי ׃ וכי תורתך תהיה תמיד בתוך מעי ׃ והוא רמז לבתוך מחשבתי ׃ בשרתי צדק וגו׳ הנה כל הקרבנות מואס ה׳ רק קרבן תודה עם ההודאה הנאמרת עליו בפה ׃ וזהו אומרו בשרתי צדק שר״ל איך הצלתני מצרתי שהו׳ הצדק בקהל רב בעזרה בעת העשות הקרבן תודה ׃ ולא אשכח נפלאות ה׳ אחרי הקריבי הקרבן לתודה עליהם ׃ כי הנה שפתי לא אכלא מלספר בם ולהגידם ברחובו׳ קריה תמיד כל ימי חיי ׃ ה׳ אתה ידעת צדקתך לא כסיתי וגו׳ ר״ל להיות כי ה׳ אתה ידעת שלא כסיתי פעולותיך שהם עו׳ חסד משפט וצדקה בארץ לכן אחלה פניך שאתה ה׳ לא תכלא רחמיך ממני ׃ והנה רמז לצדק׳ כיד והו׳ הצלת העשוק מיד עושקו באומרו צדקתך לא כסיתי בתוך לבי ׃ ורמז למשפט באומרו אמונתך ותשועתך אמרתי ׃ כי הוא ישוע׳ לעשוק כשהו׳ נעזר לעשו׳ משפט בעושקו ׃ וכנגד החסד אמ׳ לא כחדתי חסדך ואמתך לקהל רב ׃ והנה במשפט וחסד זכר אמונה אומן לשון קיום להיות פעולו׳ רבי הערך מהצדק׳ ׃ כי הצלת זולתו הוא יותר קל מלעוזרו לעשות אחרי׳ משפט ולתת לו הון ועושר בחסד ׃ אתה ה׳ וגו׳ וחסדך ואמתך תמיד יצרוני ׃ כי צריך אני לחסד חנם להיותי ריק מזכיו׳ ׃ כי אפפו וגו׳ כי אפפו וסבבו עלי רעו׳ ממקרי הזמן עד אין מספר ׃ כי מי שאין לו זכיות שיגינו עליו הנה הוא מוכן למקרי הזמן ומהלומותיו ׃ וזולתם עוד נתוספו צרו׳ רבות ורעו׳ הבאו׳ מההשגחה העליונה על העונו׳ וזהו אומרו השיגוני עונותי וגו׳ ׃ וכנגד היות בעשיית העון עיני הרואה לכן בעונשו לא יכולתי לראו׳ ׃ וכנגד היות בלי המעש׳ גומרים אותו ׃ לכן בעונשו עצמו הצרו׳ משערות ראשי ׃ וכנגד היות לבי החומד את העון ההו׳ לכן לבי עזבני כי נשארתי כאיש אשר אין לו לב ׃ רצה ה׳ וגו׳ ר״ל ובהיו׳ כי אני מודה ועוזב לכן רצה ה׳ להצילני מהצרות הרעות האלה ומיד כל אויבי ׃ וה׳ לעזרתי חושה כדי שאוכל להשפילם ולהכניעם ׃ יבושו וגו׳ ר״ל ויבושו ויחפרו מבקשי נפשי לספותה בבואם ובקומם עלי ׃ ובקומי עליהם לכלותם מהר יסוגו אחור ויכלמו חפצי רעתי ׃ כי לאולמתם לא יהיו עוד מבקשי נפשי ורעפי בפרהסיא אומנם במסתרים יהיו חפצי רעתי ׃ ישומו וגו׳ ר״ל על עקב ובשכר הבושת

שהיו מביישין אותי בעת נפלתי באומרם לי האח האח
ראתה עינינו עתה ישומו ויהיו שממה ׃ ישישו וישמחו
בך כל מבקשיך והם מבקשי ׃ ויאמרו תמיד יגדל ה' אוהבי
תשועתך והם אוהבי תשועתי ׃ כי בכל צרתם מאוהבי ה'
כביכול לו צר וכן בתשועתם אליו תשוה ׃ ואני עני
וגו' היא תפלת המשורר שאף כי הוא עני ובתכלית העוני
שהוא האביון התאב לכל דבר ׃ אשר עכ"א איננו נחשב לכלום
׃ ה' יחשוב לי וגו' ר"ל אבל כי אהיה חשוב בעיני ה'
שיהיה עזרתי להנקם מאויבי ׃ ומפלטי להצילני מידם ׃
ושיהיה הצלתי בבלי שום איחור להיותו אלהי וזהו אומרו אלהי
אל תאחר ׃ מ"א

למנצח מזמור וגו' גם המזמור הזה אמרו דוד בעת
חוליו וכוונתו כוונת הקודמים ׃ אשרי
משכיל וגו' ר"ל האושרים יתנם ה' למבקר החולה הנקרא דל
כאומרו מדוע אתה ככה דל בן המלך ׃ כי מהחולי ימשך
דלות הבשר וכחשותו אשר בבקרו אותו משכיל אל דל ומודיע
אליו שיבטח בה' כי ביום רעה ימלטהו ה' ולכן אליו תהיה
תשוקתו כי לה' הישועה ׃ ה' ישמרהו וגו' ואומר ר"ל שאין כי
ה' ישמרהו מן המות ולא תחשוב כי ישאר עוד בחיים חיית
חולני ורפה המזג כי ה' יחייהו ויבריאהו בריא אולם על דרך
ותחלימני והחייני ׃ ונוסף על אלה כי יוליד בנים ובני בנים
ואושר בארץ שיתקיים בארץ אחרי מותו בהניחו בניו אחריו
כי יהיה נגזר מן אשרנוה וקיימנוה ׃ וכן משכיל אל הדל
שבעולם הבא ש תתנהו אתה ה' במקום שעומד נפש אויבי
ה' בגהינם אשר כיקר כרים כלו כעשן כלו ׃ אבל תנוח נפשו
בג"ע כי אויבי ה' הם אויביו וההפך ׃ ה' יסעדנו וגו' וכן
המבקר את החולה מתפלל לאל לפניו שה' יסעדנו ויתן לו
סעד וכח שיוכל לסבול החלאים על ערש דוי אשר שם כל
משכבו הפכת בחליו ׃ כי כאשר החולה נח שעה אחת ביום
הוא סימן נאות אליו ׃ אבל כאשר בחוליו יתהפך תמיד כל
היום על משכבו אז הוא סימן רע לו ויקרא ערשו ערש דוי
הנעדר המנוחה לגמרי ׃ והנה פה לפעמים מדבר עם האל
בנסתר ופעמים לנוכח ׃ להיות כי כן דרכו וכאשר אמרנו
להודיענו כי מלא כל הארץ כבודו ואף כי הוא נסתר ממנו
השגחתו היא נראית אלינו תמיד ׃ אני אמרתי וגו'
הם דברי החולה למבקרו אשר אמר אליו שיבטח בה' ויקום
מחוליו והתפלל עליו בפניו ׃ באומרו אני עשיתי כדברך
לבטוח בה' ולהתפלל אליו על חוליי ואמרתי ה' חנני רפאה
נפשי כי חטאתי לך ׃ וחולי גופי לא בא אלי במקרה כי אם
בהשגחה לחולי הנפש ׃ אויבי יאמרו וגו' עוד ספר החולה
למבקר מה שיעשו שאר המבקרים אליו מאנשי רע ׃ כי לא
ידברו עלי טוב כמוך אבל יאמרו במסתרים רע בעבורי
מתי ימות ואבד שמו ׃ ואם בא לראותני אחד מהם ׃ ויורה
בדבריו בפרסום התאבלו על חוליי ׃ אני מכיר כי שוא ידבר
ולא כן לבבו אתו ׃ ובפיו ידבר טובות ׃ ולבו יקבץ און לו אז
בעת הדיבור ובצאתו חוצה ידבר עלי רעה כאשר עם לבבו
יחד עלי וגו' ותכף יתקבצו עליו חברת פועלי און ועלי
יתלחשו כל שונאי וידברו אתו בלאט ׃ עלי יחשבו רעה לי ׃
כי אשר יתאוו יחשבו ׃ דבר בליעל וגו' ואם יחשבו עלי
הרעה בהסכמתם השקועה לאומרם דבר בליעל יצוק בו ר"ל
העון מכת שבע הגדול ואתו יצוק ויתפך עתה בו ובאחריו
כי הוא מקבל עתה עונשו ׃ ולהיותו גדול מנשוא אשר שכב
לא יוסיף לקום כי לא יספיקו היסורין מבלתי המית למרקו ׃
גם איש וגו' ואפילו איש שלומי אשר בשבר החזקתיו

היותו מאוזנת מריעי ׃ אשר בטחתי בו ׃ והוא אוכל לחמי ׃
אשר יש תלתא לטיבותא הגדיל עלי עקב ׃ שר"ל מרמה ׃
מן ויעקבני זה פעמים ׃ ואתה ה' וגו' ר"ל אתה ה' בעל
הרחמים חנני והקימני מהחולי הזה הפך כוונתם ׃ ותן לי כח
לשלם להם כפעלם ולכלותם מעל פני האדמ' ׃ בזאת
ידעתי וגו' ר"ל ובפעם הזאת אדע נאמנה כי חפצת בי ׃
בהצילך אותי מנפילה אשר לא ישמח ויריע אויבי עלי ׃
ואני וגו' ואשר הצלתני אף כי רבו מעשי הרעי' ׃ היה בעבור
תומי ׃ שאני מאמין בה' בתמימות לב ׃ וזהו אומרו ואני בתומי
תמכת בי לבלתי אמעד ואמות המות הגופני' ׃ ויהיה ב"ת
בתומי ב"ת בעבור ׃ ותציבני לפניך לעולם כי לא אמות
המות הנפשיית אבל אעמוד לפניך נצחי בנצחיותך ׃
ברוך ה' וגו' הם דברי המשורר בסוף ספרו זה הראשון להודות
לאל אשר עזרהו וזה דרכו בד' האחרים ׃ ור"ל ברוך ה' להיותו
ה' האל הגדול הגבור והנורא ׃ וברוך ה' להיותו אלהי ישראל
ומשגיח עליהם בפרטות אשר עזרני להשלים ספרי הראשון
הזה ׃ והברכ' הזאת תהיה תמידיי' מהעולם הזה ועד העולם
הבא כל ימי היותו עד ועד בכלל ׃ אמן בעולם הזה ׃ ואמן
בבא ׃ תם הספר הראשון ׃ ישתבח השומרנו כאישון ׃ מ"ב

ספר שני

למנצח משכיל וגו' הנה לפעמים מחבר הספר לא
יהיה כותבו כי יוכן בכתיבה דבר זולתיית
מאשר יוכן בשם חיבור ׃ כי המחבר הוא העושה ספר אחד
או פי' אחד בשכלו והכותב הוא הנביא או המלבש ברוח הקדש
אשר מצא חבור או פי' וברוח קדשו מברר בו הפסולת והשקר
מן האמת ומסדרו ׃ כי על הרוב המחבר יחסר מהראוי או
יותיר עליו וכאשר פי' כל זה בארוכה בהקדמתינו לפירושנו
על הה' מגלות ׃ והנה המשורר דוד בחברו תהלותיו מצא
בכתובי' תהלות חוברו מזולתו מהקדמוני' על ידי בני קרח
וזולתם וכתבם עם תהלותיו וכדברי חז"ל באומרם דוד כתב
ספרו ע"י י' זקנים וגומר והבן כי לא אמר חבר רק כתב
׃ והוא כי אחרי חברו תהלותיו פשפש בכתובים ׃ ולקח כל
תהילת זולתו וכתבם יחד עם תהילותיו וטהרם מן השקר
וסדרן ׃ והנה בני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף היו ממחברי
תהילות כשניצולו מדינה של גהינם מקום אביהם המרבח ׃
ולהיות כי המשורר דוד לא מצא בהקדמת התהילות ההם ׃
מי משלשתם עשה כל א' מהם בידעו ברוח קדשו כי הם בני
קרח חברוהו והאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם ׃
לכן יחסם אליהם בכללות וזהו אומרו למנצח משכיל לבני
קרח ׃ כאיל תערוג וגו' המזמור הזה נאמר על
העתיד ׃ כי כנסת ישראל בגלותם יתפללו אל אלהיהם
בדברים האלה לאמר כאשר נפש האיל תערוג ותצעק על
אפיקי מים כאשר יאכל הנחשים השרפים אשר ארסיותם חם
והוא במדבר שממה אשר אין שם מים ולכן תערוג נפשו
עליהם להשקיט צמאונו כן נפשי תערוג אליך אלהי' כי בהיות
נפש כנסת ישראל חמה ויבשה מרוב הצרות תערוג אל
אלהיה למען בעזרתו יקררה בתרופותיו ׃ כאשר תערוג
נפשו האיל על המים שהם תרופת חום מאכלה מן הנחשים
׃ ורצה לומר כאפיקים נחלים קטנים ועמוקים המתילדים
מהמים הנגרים מן גבנונית ההר ׃ ולהיות ההבדל
גדול בין הנמשל למשל ׃ לכן במשל אמר לשון על
אפיקי מים להורות על גשמיותו ׃ ובנמשל אמר לשון אל
כאומרו אליך אלהי' להורו' על פשיטותו ׃ צמאה נפשי וגו'

הנה

הנה שם משלו כצמא מהמים להיותה תאוה נמנעת השכל ויותר גוברת מהרעב שהוא תאות הלחם · והמשיל באיל שהוא הגדול שבבהמות · וכן התשוקה והצמאון מהנפש השלימה לשוב אל כבודה היא היותר גדולה מכל שאר הצמאונות ׃

לאלהים לאל חי וגו׳ רמז כי כנסת ישראל צמאה להתדבק עם אלהיה · ולהיות כי הדבקות עמה בימי קדם היה על שלש מדרגות וכאשר פירשנו באר היטב בפירושנו לשיר השירים לכן זכרה שלשתם · וכנגד המדרגה הראשונ׳ שהיתה ביציאת מצרים והוא הדיבוק ע״י מלאך וכאומרו ויסע מלאך האלהים וגומר · אמר פה צמאה נפשי לאלהים כי השם ההוא יפול בשיתוף על מלאכי אלהי׳ היורדי׳ בשליחותו · וכנגד המדרגה השנית שהיתה במתן תורה והוא הדיבוק מהאלוה עם עמו בעצמו ובכבודו ולא ע״י שליח כי מן השמים השמיעם את קולו ואנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום · אמר צמאה נפשי לאל חי שהוא האלוה יתברך אשר הוא חי ומחוייב המציאות לאפוקי המלאכי׳ אשר לא יקראו חיים בהחלט להיו׳ כי חיותם אינו בעצמם אבל הוא תלוי בה׳ סבתם · וכנגד המדרגה השלישית שהיתה בעשותם המשכן שאז לא דבר ה׳ עמהם מן השמים אבל הרבין שכינתו בארץ ובמשכן מקום כבודו בין שני הכרובים והניח העולם השמימיי ומלאכיו ואלהיו · כדי לדור עם שוכני בתי חומר ולהראות להם פנים אל פנים · אמר צמאה נפשי מתי אבוא לשלש רגלים במנהגי ואראה פני אלהים · במצות אל שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגומר ׃ היתה לי וגומר רוצה לומר כי באכילת היו׳ ובאכילת הלילה תמיד היא בוכה · כאלו הדמעה היא הלחם אשר היא אוכלת · באמור אלי האויבים כל היום איה אלהיך זו חפצת בו יקום ויושיעך מידנו ׃ אלה אזכרה וגו׳ דימה שכנסת ישראל מדברת עם נפשה לאמר או נפשי כשהדברים האלה אזכרה אז אשפוך עלי דמעות עיני כמים ׃ כי אעבור וגו׳ ר״ל והדבר אשר אני זוכרת הוא כי אעבור ר״ל כאשר הייתי עוברת לראש בסך והמוני׳ מעולי רגלים · והוא על דרך אעבור בכל באנך היום · כי הראש הוא העובר על כלם לכלכלם ולסדרם · והייתי מדדה אותם ומניעם לאט לאט עד בית אלהים · וזה בקול רנה ותודה שההמון ההוא היה חוגג ומזמר ומכרכר בדרך · ויהיה חוגג כמו אוכלים ושותים וחוגגים ׃ מה תשתוחחי וגו׳ דימה כאלו כנסת ישראל מנחמת לנפשה אשר שחה לעפר על העדר המעלה מהדיבוק אלהי באומרה אליה מה תשתוחחי נפשי ותהמי עלי על ברותיך · הוחילי לאלהים ותקוי לישועתו · כי עוד אודנו על הישועו׳ שיעש׳ עמדי · וההודאה ההיא יהיה פני אל פני׳ בבנין בית המקדש העתיד אשר אז אבוא ואראה פני אלהי׳ · וזהו אומרו כי עוד אודנו ישועו׳ פניו ׃ אלהי עלי וגו׳ הם דברי כנסת ישראל לשהיה מתרעמת על גלותה לאמ׳ או אלהי על כן עלי נפשי תשתוחח ותהיה נכנעת להיות כי אזכרך בימי קדם בעלו׳ כל ישראל לראו׳ את פני ה׳ אלהי׳ · הן בני ישראל אשר בארץ הקדושה ותתיחס אל הירדן להיות החשוב שבנהרותיה · וזהו אומרו מארץ ירדן · והן בני ישראל אשר בעבר הירדן ויקראו חרמונים להתיחס הארץ ההיא להר מבעבר שבה שד׳ אמות נקראו לו לחשיבותו · והם חרמון שריון ושניר ושיאון · וזה להיות שד׳ מלכיות היו מתפארות בו ולכן היו משיתים לו כל אחד מהם שם בכתבם ובלשונם ׃ תהום וגו׳ ועתה מרעה אל רעה אלך · כאלו הוא עת המבול אשר תהום אל תהום קורא שיפתח ויבא מי׳ רבי׳ · לקול צנוריך מימיי המטר אשר תמטיר על הארץ ויתא׳ מטל כי הברות יבואו מלמעלה ומלמטה פנים ואחור · באופן כי ממימי המטר וממימי התהומות יעשה ים גדול רחב ידי׳ רב מבולה וכל משבריך וגליך מהים הלז עלי עברו ׃

יומם יצוה וגו׳ היא תפלת כנסת ישראל לאמר אנא בגלותי במקום שדמעתי לחם יומם ולילה · יומם תצוה ה׳ חסדך עמדי להטיב עמדי · ובלילה תצוה שירך עמדי ותפלה לך שאתה הוא אל חיי · כי בהבילך אותי מברות הגלו׳ תחלימני ותחייני ולכן לך נאה לקרוא אל חיי ׃ אומרה וגו׳ עד ברצח וגומר ור״ל הם דברי כנסת ישראל האומרת כאשר אני ברצח בעצמותי שהאויבים הורגים אותי ורוצחי׳ גדולי ישראל שהם מוסדותי כאשר הם העצמות באדם · אז אומרה לאל שהיה סלעי בימי קדם למה שכחתני ׃ וכאשר חרפוני צוררי אחרי הורגם זקני וגדולי באמרם אלי כל היום איה אלהיך יקום ויושיעך מידנו ויהי עליכם סתרה · אז אומרה לאל סלעי למה תבחר ותקרב שקודר אלך בלחץ אויב · ור״ל קודר בוש ונכלם כי מי אשר אחזתו הבושת יוסר מפניו העין האדום ויחשך משחור תארו להתאסף הרוח והדם הביתה אל הלב ׃ מה תשתוחחי וגו׳ היא נחמת כנסת ישרא׳ לנפשה כאשר אמרנו · והנה בנחמה הראשונה אמ׳ ישועו׳ פניו · ופה אמר ישועו׳ פני ואלהי · והכל אחד רק שבזאת פירש הראשונה כי עוד אודנו על ישועותיו וזה בהיו׳ פני ואלהי יחד בדבקות בבית מקדשו ׃ מג״

שפטני אלהי׳ וגו׳ כונת המזמור הלז בכונת הקודם ׃ ור״ל אז אלהים במדת הדין שלך תעשה משפט ונקמה בגוי לא חסיד אשר עשה הרצח בעצמותי · וריבה ריבי מהגוי ההוא אשר מריבי׳ אתי בכל יום ומחרפים באומרם אלי איה אלהיך · ולהיות כי חסידי אומות העולם והם המחזיקים בתורת בני נח · יש להם חלק לעולם הבא · לכן אמרה כי הגוי ההוא אינו מהחסידים ולכן אין ראוי לחוס עליו · מאיש מרמה וגו׳ הם האישים המשומדים מישראל אשר שמעו לקול נוגשם ועברו על דת · והם הצוררי׳ לים׳ ומציקי׳ אותם יותר מהגוי׳ · אם לשנאתם לקנאת׳ מהם אשר עומדים על האמת ואם כדי להראות לעמי׳ כי נגאשו בישראל אחיהם ויאמינו בם · ולכן קראם בלשון איש וחשיבו׳ לולי המרמ׳ ועולה אשר יבזם ׃ כי אתה וגו׳ ר״ל אשר אשאל ממך שתשפטני מגוי לא חסיד הוא להיותך חייב בכך כי אתה אלהי מעוזי מקדם · ולמה זנחתני עתה בגלותי · ואשר אמרתי שתריב את ריבי הוא להיו׳ כי הדין מחייב כך שבהיותך אלהי מעוזי למה קודר מהבושה ומהלחץ מהמריבה שמריבי׳ עמדי אלך · וזהו אומרו למה קודר אלך בלחץ אויב ׃ שלח אורך וגו׳ אורך רמז לאליהו שהוא מלאך בהירייו ופניו כאור ה׳ · ואמתך הוא משיח צדקנו האמיתי אשר ינוח עליו רוח ה׳ · המה שניהם ינחוני לי כנסת ישראל בדרך בהוציאם אותי ממברי׳ העמים ומארצותם לגוייהם · ויביאוני אל הר קדשך הוא הר המוריה מקום בית המקדש · אשר שם משכנותיך העזרה והדביר ובית קדש הקדשים ׃ ואבואה וגו׳ ר״ל ואז אקריב קרבנותי כבתחלה · אל ל׳ שמחת גילי כי באמצעו׳ הקרבנו׳ יחול רוח קדשו בכנסת ישר׳ וידבק בהם והיא השמחה היותר גדולה שיוכל להשיג האדם בעוד בחיי׳ חייתו לשתות ולהנות מזיו השכינה כי זה עולם הבא וג״ע ואין אחריה שמחה וגילה · ואודך וגו׳ כי בהיותם בני הנביאים מלובשים ברוח הקדש היו מודים לה׳ ומשוררים בתוף וכינור וזהו אומרו אלהים אלהי כי אז הם מדובקים בו והוא אלהיהם · וכאומרו בשמואל ופגעת חבל נביאים יורדים מהבמה ולפניהם נבל

ותוף וחליל וכינור והמה מתנבאים · מה תשתוחחי וגו' כוונתו כוונת הקודמים · והנה נכתב נחמת כנסת ישראל לנפשה בלשון מה תשתוחחי שלשה פעמים · להיות כי היא כואבת על שלשה מדרגות מהדיבוק אלהי אשר אבדה · ולכן מנחם אותה כי עוד יודנו פנים בפנים כשלשתם · תם

למנצח לבני קרח וגו' כוונת המזמור הזה כוונת הקודמי' וספר בעת הצרה והגלו' המעלה הקדומה שהיה לישרא' בימים הראשוני' ואיך אבדוה והתפלה לאלהים שישיב עטרה ליושנה · אלהים באזנינו וגו' רוצה לומר אז אלהים באזנינו שמענו מפי אומות העולם · ואבותינו סיפרו לנו הפעל שפעלת בימיהם · ולמען לא תחשוב כי הפעל הזה ופעל עם האבות הקרובים לכן פירש כי כוונתו על האבות הרחוקי' באומרו בימי קדם · אתה ידך וגו' ר"ל אתה אלהים במכתך גוים והם שבעה עממים הורשת · ויחסר בי"ת הכלי מידך · כאשר יחסר בי"ת המקום בהנמצא בית ה' שר"ל הנמצא בבית ה' · ותטעם ליב' שבטי ישראל במושבותיהם במקומם כאומרו הכתוב תביאמו ותטעמו בהר נחלתך · תרע לאומים ותשלחם ר"ל כי הרע אשר הרעות אל האומים החזקים סיחון ועוג היה סבה כי נמוגו כל יושבי כנען · והגרגשי פנה מפני ישראל והגבעונים עשו גם המה בערמה · כי לא בחרבם וגו' כי ישראל לא בחרבם ירשו ארץ כנען · וזרועם לא הושיעה למו כי הזרוע שלהם לא היה כדאי להושיעם מכמו' שונאיהם · וכל שכן כי לא היה יכול להורישם ולרשת את ארצם · כי אשר בו ירשו ארץ היה בימינך ובזרועך ובאור פניך אשר היית מאיר עליהם ולוחם מלחמתם כאשר רביתם · ורמז באומרו בימינך לאשר אומר בשירה ימינך ה' נאדרי בכח · ובאומרו וזרועך רמז לאומרו שם ימינך ה' תרעץ אויב ובאומרו ואור פניך רמז לאומרו שם וברוב גאונך תהרוס קמיך כי הגאון מה' מלך גאות לבש הוא אור פניו כאשר ישתירהו מהבר וישפיעהו על הרצוי אליו · אתה הוא וגו' הם דברי כנסת ישראל המתפללת לאלהיה לאמר אתה שהוא מלכי אלהים עתה בגלותי צוה ישועות יעקב · ובזה שבך צרינו ננגח · ובשמך נבוס קמינו והם הקמי' להושיע צרינו מידינו · והנה לנגח הצרים אמ' בך להיות הדבר נגד הטבע שהעבד יקום על האדון וינגחהו ולכן צריך עזר גדול מהאלוה עצמו · אבל לבוס הקמים עליהם אחרי נוכחם הזכיר בשמך להיותו דבר נקל להיותם בחזקת הנכחון · כי לא בקשתי וגומ' כי לא בקשתי אבטח · לנגח הצרי' · ולא אבטח שחרבי תושיעני מיד הקמים עלי · כי הושעתנו וגו' רוצה לומר תמיד עמדנו על אמונתנו וברכנו אל ה' על הרעה כשם שברכנו על הטובה · וכאשר כשהושעתנו מצרינו · ומשנאינו הבישות כי לא יצא מחשבתם אל הים באלהים הללנו כל היום בעולם הזה · ושמך לעולם נודה בעולם הבא והנצחיות ככה אף כשזנחת ותכלימנו וגו' עד כל זאת באתנו · עם כל הרעה הזאת לא שכחנוך וגו' · אף זנחת וגו' ספר עשרה מיני צרות אשר יש להם בגלות · האחד שזנחת אותנו ולכן אנו בביתינו בושים ונכלמים כי סר צלך מעלינו · והב' שלא תצא חוצה למלחמה עוד בצבאותנו · שלשה תשיבנו אחור מני צר כי אין לנו כח להעיז להם כאלו אתה משיבנו אחור לבל נרע להם · ארבעה ומשנאינו שסו למו כי אין לנו כח להשמר מהם והם שוסים אותנו ולוקחים את מחמד עינינו למו · ה' תתננו כצאן מאכל כי כאשר הצאן הם מאכל האנשים והם קלים ליהרג כן כל אחד ואחד מהנבזים שבצרינו משעבד בנו בעבודת פרך כאלו בטבע נולדנו למאכל להם כבהמות אשר בטבע נבראו לעבודת האדם · ו' ובגוים זריתנו כי אין שעבודנו מגוי וממלכה אחד רק מכל גויי הארצות אשר אנו מפוזרים ומפורדים ביניהם · ז' תמכור עמך בלא הון וגומ' כי הנה הכושים שחורי העור הסכימו קצת האומות שיהיו עבדים בטבע לאחיהם הלבנים לחסרונם · אבל עם כל פחיתותם ריבו במחיריהם · כי עבד אחד מהם שוה כ' זהובים ופחות או יותר כפי שניו וכפי שלימות גופו · אבל אתה אלהים מכרת עמך ביד האומות בלא הון ולא הרבית סך שווים במחיריהם · כי הם נמכרים ואין קונה להיות מיעוט המחיר שלהם להיותם נבזי' בעיני העמי' · כקללתך והתמכרתם ואין קונה · ח' תשימנו חרפה לשכנינו המושבי' אשר היו דרים בינינו · ולעג וקלס לסביבותנו מהאומות · כי כאשר רוצים לזכור בפיהם דבר מחרפה ולעג וקלס הם מזכירים שם יהודי כי אחריו אין בפיהם דבר יותר מכוער נבזה ונמס · ט' תשימנו משל בגוים וגומר כי אפילו הגוים הרחוקים אשר לא היו שכנינו ובסביבותנו כשהם רוצים לעשות משל לנמשל רע מכוער ונבזה מזכירים היהודים · ומנוד ראש בלאומים כי יניד ראשם בהלעיגם עלינו ועל תורתנו · י' כל היום כלימתי וגומר רוצה לומר כל היום כלימתי נגדי מקול מחרף תורתי ומגדף אלהי אשר בנוחתי כו כאומרם אלי איה הוא שגוים מרקדין בהיכלו ומשעבדין בבניו · וכל היום בושת פני כסתני מראות פני האויב המחרף ומתנקם · כי הוא מבקש הנקמה ממני על אשר לא אשמע בקולו להמיר דתי · כאלו הרעתי לו · כל זאת וגומר רוצה לומר כל הקבוץ מהי' צרות הנזכרו' באתנו ולא שכחנוך · והחזקנו באמונתנו במחשבה ובדבור ובמעשה · וכנגד הדבור אמר לא שקרנו בבריתך · כי לא זכה האויב לשמוע מפינו רק היות האמת עמנו ועם דתנו · וכנגד המחשבה לא נסוג אחור לבנו · וכנגד המעשה אמר ותט אשורנו מני ארחיך · שרוצה לומר ולא הטינו אשורנו ודרכינו מדרכיך · כי לא מזכר עומד במקום שנים · כי דכיתנו וגומר רוצה לומר כאשר דכית אותנו בכל הצרות הנזכרות במקום אויבינו שהם אכזרים כתנין · והתמידו הצרות ההם כאלו שם כיסיתנו וכיסיתנו בצלמו' שהוא כל המות מהתמכות מהגלות · לא שכחנו שם אלהינו וגומר שאם שכחנו שם אלהינו עם כל המון הצרות אבל במחשבתנו תמיד עמדנו על האמת · ואם כשהיו אונסין אותנו לעבוד עבודתם הנכריה אם פירשנו כפינו לאל זר אף כי במחשבתנו היה ה' לנגדנו · הלא אלהים במדת הדין שלא יחקור זאת כדי להענישנו עליו כי הוא יודע תעלומות לב ושלא שכחנו שם אלהינו · והוא יודע שלא פרשנו כפינו לאל זר אבל עליך ה' הורגנו כל היום כדי שלא לכפור בך ונחשבנו כצאן טבחה · עורה וגומר רוצה לומר ולכן עליך להוציאנו מהצרה הזאת ועורה למה תישן ה' · והתפלל אליו על הג' מדרגות מהדיבוק אלהי · וכנגד המדרגה הראשונה שהיא על ידי מלאך אמר עורה למה תישן אדני ולכן זכר אלף דלת נון יוד · כי אין עצמותו במדרגה ההיא · וכנגד המדרגה השנית שהיא על ידי הקדוש ברוך הוא בהיותו בעולם האלהי אמר הקיצה אל תזנח לנצח · וכנגד המדרגה השלישית אשר פניו ילכו להניח את עמו בהיותו דר ביניהם ופנים בפנים ידבר עמו · אמר למה פניך תסתיר

תשכח עניינו ולחצנו ׃ כי שחה וגו׳ הדין נותן שמלך או שר הרואה לאיש אחד בצרה גדולה שיעזרהו בחסדיו הרבים אף כי אינו מכירו מתמול שלשום ׃ ולכן אומר להיות כי בצרה גדולה אנחנו עד שכמעט אנו על פרק המיתה ונחשבים כמת אשר שחה לעפר נפשו ודבקה לארץ בטנו בקברו ׃ לכן קומה עזרתה לנו ׃ ר״ל לעזרה לנו ׃ ואם אין בנו מעשים כדנו תמו׳ הכרו׳ למען חסדך כאשר עשי׳ הגדולים אנשי שם המטיבי׳ לזולתם ׃ ת״ה

למנצח על שושנים וגו׳ כונת המזמור הלז הנבואה על ימות המשיח אשר יקום עזרתה לנו ויפדנו למען חסד ה׳ ׃ ולא למען המעשים טובי׳ שבישראל ׃

רחש לבי וגו׳ הם דברי המשורר המדבר ברוח הקדש לכנסת ישרא׳ המתפללת לאלהיה על צרת גלותה ׃ לאמר התנחמי כי הגיע שכלי דבר טוב עליך ׃ אומר אני מעשי וגומר בא לבאר הטוב ההוא שהרגיש ורחש בשכלו באמצעות ההשפעה נבואיית ׃ ואמר כי הוא רוצה לספר ולומ׳ המעשי׳ והמדות שלפי שכלו יהיו למלך המשיח בלשונו שר״ל בדבור ובעט סופר מהיר שר״ל בכתב למען ידעו דור אחרון גם הם תאריו ומדותיו ומעשיו ׃ והנה יחסר בית הכלי מבלשוני ומבעט כמנהג הלשון ׃ יפיפית מבני אדם וגו׳ ר״ל רואה אני היותך היותר יפה בשלימו׳ שבמין האדם ׃ וכחז״ל בהנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד ׃ ירום מאברה׳ וגבה מאד ממשה ׃ הוצק חן בשפתותיך כאומרו הנביא ישעיה ויצא חטר מגזע ישי וגו׳ והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע ׃ וזה בחן אשר יבק ה׳ על שפתיו ההם ׃ על כן ברכך וגו׳ חגור חרבך וגומר ר״ל או גבור על כן ברכך אלהים לשתהיה מלך לעולם ׃ בעבור שבמלחמת גוג ומגוג תחגור חרבך על ירך ׃ אשר החרב ההיא תהיה הודך והדרך בנצחך אותם ׃ ויהיה חגור מקור ׃ והדרך וגו׳ ר״ל וההדר שיהיה לך אז בנצחונך הוא שאף שתצלח בכל דרכיך ותרכב בממשלתך על כל העולם לא תתגאה להטות משפט גבר ׃ אבל עניניך יהיו מיוסדים על דבר אמת וכאומרו ישעיה והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו ׃ ויהיו מיוסדים על ענוה צדק וכאומרו שם ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ ׃ מה שימשך ממעלת המדות האמורות מעלת החכמה ׃ כי תורה אותך דברי׳ נוראים וסודות בחכמה ימינך שהוא השכל ׃ כי הדמיון שהוא שטן הוא יצר הרע הוא שמאל האדם ומבקש להשמאילו ולשטנו ׃ וכאומרו שם ונחה עליו רוח חכמה וגו׳ חציך שנוני׳ וגו׳ ר״ל עמי׳ תחתיך יפלו ׃ להיות כי חציך שנונים ומחודדים תמיד יפלו בלב אויבי המלך כי לא יושלך לבטלה אפי׳ חץ אחד כי בהשגחה כלם כאחד יעשו פעולתם להרוג העמים אויבי ה׳ ׃ כסאך וגו׳ ר״ל או אתה המלך שאתה אלהים ודיין אמת כסאך מלכותך יתקיים לעולם ועד להיות כי שבט מלכותך לעשות הדין הוא שבט מישור ׃ אהבת צדק וגומר ר״ל ולהיות כי אהבת צדק ותשנא רשע ׃ על כן משחך אלהי׳ אלהיך בשמן ששון שישמחו כל העולם במלכותך וכאר כך מחביריך ׃ מור וגו׳ וידוע כי לבוש הנפש הוא הגוף ולבוש הגוף הם הבגדי׳ ולכן המבקש גדולות מהדיבוק אלהי צריך להסיר הבגדים הצואים מעליו ׃ ולהסיר המדות הרעות מגופו ולהתלבש במעלת המדות ׃ ואחר כך להלבים נפשו במעלת החכמה כי אז הנפש עם לבושיה תהיה מוכנת אל הדבקות ׃ ולכן אסור לת״ח ללכת בשמנונית על בגדיו ובטלאי על גבי טלאי במנעליו ׃ וכן

אחז״ל ריח בגדיהם של צדיקים מעין העולם הבא ׃ ואחרי שבחו פה מלך המשיח במעלת החכמה ובמעלת המדות ׃ בא לשבחו עוד בבגדיו כאומרו שבגדיך יש להם כל כך ריח טוב כי נראה כאלו הם מור שהוא המושק׳ שריחו נודף ביותר ואהלו׳ שהם השנדאלום וקציעו׳ שהוא הקידה הנקראת בערבי ענברה ׃ מן הכלי שן מני שמחוך ׃ בא לבאר גדולת המקום המקיף אין כי הנפש השלימה צריך שיהיה שלם לבושה שהוא הגוף ובגדיה שהם לבושי הגוף והבית המקיף אותה מחומר ולבנים שהיא לבוש הלבושים ׃ וזהו אומרו שהבגדים ההם יוצאים ממקומם הגעלה שהוא מן הכלי שן הלבן הנעשה משן הפיל ׃ אשר מן ההכלות ההם בא אליך גילה ושמחה ׃ כי דירה נאה מרחבת לבו של אדם ומאריכה ימיו ׃ בנות מלכים וגומר ר״ל שאר האומות שיחסו תחת כל כנפיך יהיו במדרגה שיהיו הבנות והפלגשים מהמלך אבל אדוניהן ׃ כי יהיו כנסים היקרות אשר לו ׃ אבל כנסת ישראל תהיה במדרגה שתתיצב המלכה בכתר זהב לימין המלך להיותה אהובתו יחידתו ׃ והנה המלכה תקרא שגל להיות כי המלך ישגלנה תמיד ולא לפרקים כאשר יעשה לשאר הנשים ׃ וכאומרו הכתוב והשגל יושבת אצלו ׃ שמעי בת וגו׳ הם דברי המשורר היועץ ברוח קדשו לכנסת ישראל מה שתעשה להשיג הדיבוק אלהי ׃ כאומרו שמעי בת למצות ה׳ ׃ וראי כפלאות חכמה מתורתו ׃ והטי אזנך לשמוע מפי סופרים כי הוא העיקר ׃ ושכחי עמך והוא הקבוץ מהכלים הגשמיים מהגוף המטים מדרך ה׳ ׃ ובית אביך והוא העולם השפל ׃ ואם תעשי כה יתאו המלך ה׳ צבאות יפיך ולהדבק ביך כי הוא יהיה אדוניך וישגיח עליך תמיד ואת תמיד תשתחוי לו ולא לאל אחר ׃ ובת צור וגומר ואז לימות המשיח בת צור אשר נתמלאת מחורבנה של ירושלם ולכן הם עשירי עם שאין בעולם עשירים כמותם ׃ במנחה פניך יחלו ׃ ותמלא ירושלם מתלונאה ׃ כל כבודה וגומר בא לפרש הפרש המדרגה שיהיה בין כנסת ישראל לאומות ׃ באומרו הכבודה בת מלך ה׳ צבאות שהיא כנסת ישראל תהיה מוסבה פנימה וככל הפנימיות אשר אין אחרינ׳ מקום ׃ וזהו אומרו כל כבודה כי ישוב הכל אל פנימה ולבושה יהיה ממשבצות זהב והוא רמז לדבוק שיהיה נפלא ׃

לרקמות וגומ׳ אבל שאר הבתולות מהאומות לא יהיה מלבושם ממשבצות זהב כי אם מלבושים מרוקמים זהב ׃ כי מדרגתם בהשגה לא תהיה שוה עם השגת ישראל ׃ וכן לא יהיה מושבם פנימה אבל הבתולות ריעותיה מהכבודה בת מלך תובל אליו ברקמות לבושים מרוקמים ׃ ויהיה מושבם אחריה מהכבודה בת מלך הנזכר כי לא יהיו שוות במדרגת המקום כי מקומה יהיה יותר נעלה ׃ ויהיה לה מעלה אחרת כי בטרם ילכו הבתולות אל המלך יובאו אל המלכה להשתחוות לה ׃ וזהו אומרו מובאות לך ׃ תובלנה וגומר רוצה לומר כי הבתולות כאשר יובלו אל המלך וכאשר יבואו בהיכלו לפני המלכה יהיה בשמחה וגיל כי אף שלא יגיעו למעלת ישראל ויהיו משועבדיהם יגילו וישמחו במעט ההשגה ההיא ׃

תחת אבותיך וגומר הם דברי המשורר למשיח אשר הגיע אליו הממלכה מירושה מאבותיו להבטיחו תחת אבותיך המלכים יהיו בניך גם המה מלכים כי תשיתמו לשרים בכל הארץ ולא תפסק המלוכה מהם ׃ אזכירה וגו׳ רוצה לומר בשיר ידידות הלז אני מזכיר שמך שם טוב בכל דור ודור אשר יראוהו ׃ ועל כן על השם טוב

הנה עמים יהודוך לעולם ועד · כי מטבע האנשים להודות שלימות השלמים ·

מו

למנצח לבני קרח על עלמות וגו' כונת המזמור הנה ספור ישועת ישראל לעתיד לבוא במלחמת גוג ומגוג · אלהים לנו וגו' ר"ל האלהים שהוא לנו בעת מחסה להצילנו מאויבינו · ועוז לעזרנו לכלותם מעל פני האדמה · הוא יהיה עזרה לישראל בצרות אחבלי משיח ובמלחמת גוג ומגוג להצילם מידם · ויהיה נמצא מאד עמהם ותמיד לעוזרם להרוג בהם ולנצחם · כי יהיה צריך ממנו עזר גדול ומאודיי ותמידיי לדבר הנה בהיות נגדיי לטבע שהמעט קט ינצח המרובה וחזק · על כן וגו' ר"ל להיות כי בצרות הגדולות ההם אלהי' לנו עזרה ונמצא מאד על כן לא נירא אז בהמיר ארץ אדוניה · כי עד שם היתה משועבדת לאומות העולם · ואז תשתעבד לאומה ישראלית ולהיות כי לבוא מן ההפך אל ההפך מבלתי אמצעי הוא דבר קשה על כן בתמורה ההיא יתחדשו מלחמות גדולות וצרות רבות ורעות · וזהו אומרו ובמוט הרים בלב ימים אשר מההתמוטטות ההוא יהמו מימיו ויחמרו כי ברוב המייתם יגרשו רפש וטיט וחומר · והוא משל להתמוטטות והשברון למלכי הארצות הנמשלים להרי' בלב ימים · נהר פלגיו וגו' כאשר דימה הפסד האומות להמיית המים · כן דימה ישועת ישראל למנוחתם · כאומרו נהר היוצא מעדן · פלגיו השאננים ושקטים ישמחו עיר אלהים שהיא ירושלם אשר היא קדוש משכני עליון · שאין קדוש ממנה בכל משכנותיו · אלהים בקרבה וגו' אחרי פרשו הפסד הגוים ותשועת ישראל בדרך משל · בא לפרש הנמשל באומרו כנגד ישועת ישראל אלהי' בקרבה מעיר הקדש · ולכן בל תמוט · ויעזרה אלהים מגוג ומגוג לפנות בקר · הנה עת הצרה תקרא ערב ועת הישועה תקרא בקר · ור"ל כי אלהי' יעזרה כשיתחיל להיות פונה ולבוא עת ישועתה · וכנגד הפסד האומות אמר המו גוים ועשו המיה גדולה בהתקבצם לבוא על ירושלם ומטו הממלכות ההם כי מתו כלם ונפסדו וזה בעזרת האל אשר נתן עליהם בקולו להומם ולאבדם ותמוג ארץ כי נמוגו ונמסו כמים ולא נותר מהם עד אחד · ה' צבאות וגו' מה שהקול ההוא לא עשה פגע בעם ה' להיות כי ה' צבאות עמנו · ואף כי כפי מזלם היה ראוי להם הנזק · ה' שהוא מלך הצבאות מהגלגלים מסדר מערכותם ומשברם · וזה לא לזכותנו כי אם לזכות האבות כי הוא משגב לנו להיותו אלהי יעקב בעולם האלהי והסלה והנצחי כי דמות דקיוננו תמיד בכסא כבודו · לכו חזו וגומר יהיו דברי האל חי לאומות הנשארות לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ · כי כל אלה הבהלות והמיות ומלחמות לא באו במקרה ומפאת המערכת רק ממני ומאתי היתה זאת · ואנכי הוא המשבית מלחמות עד קצה הארץ כי לא יהיו עוד בעולם וכאומרו הכתוב ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה · וקשת ישבר וקצץ חנית ועגלות הכלי זיין ישרוף באש · ולכן הרפו ממעשיכם הקדומים וממחשבתכם הקדומה ודעו כי אנכי אלהים ומחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל · ודעו גם כן כי ארום בגוים ארום בארץ לעולם ועד כי אז יהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' ולעובדו שכם אחד · ה' צבאות וגומר להיות כי אמר שאז גם האומות יהיו עבדי ה' · לכן בא לבאר כי לא יהיה השגתם שוה עם השגת ישראל · להיות כי ה' צבאות יהיה עמנו תמיד בדבקות ולא לפרקים כאשר יהיה עם האומות ·

וזה להיותו משגב לנו מימי קדם להיותו אלהי יעקב בעולם הסלה כאשר פירשנו ·

מז

למנצח לבני קרח וגו' כונת המזמור הנה היא להודיענו דברי ישראל אז בימות המשיח עם האומות הנשארות אחרי השקט והמנוחה ממלחמת גוג ומגוג · כל העמים וגו' רוצה לומר או כל העמים תקעו כף אל כף כמשפט השמחים המנגנים בכלי ובכפה ובכף · והוא מענין ימחאו כף כיד · והריעו לאלהים בכפה בקול רנה מענין רננו צדיקים בה' · כי ה' וגומר ר"ל והרינה אשר תרננו אליו היא להכתירו בכתרו המשולש מקדוש שהוא הגדול והגבור והנורא · וכנגד נורא אמר כי ה' עליון נורא כי לעליונותו ולפשיטותו הוא מאד נורא · וכנגד גדול אמר מלך גדול על כל הארץ כי אין מי שיעשה כפעולותיו ונפלאותיו · וכנגד גבור אמר ידבר עמים וגו' שהוא מלשון ותדבר את כל זרע הממלכה ובתרגומו יקטל עממיא במותנא חילופנא · כי הנה האל יתברך הרשה לנבראיו שהשלם מחבירו יכבוש בו ולכן הצומח יכבוש הדומם ויניקהו · והחי יכבוש בצומח ויאכלהו · והמדבר יכבוש בחי וירכיבהו ויאכלהו · ולכן הוא מותר להכלית האלהי מהמין ישראלי שיהרגו המדברים · וזהו אומרו הכתוב משגיא לגוים ויאבדם ואכרתי גוים נשמו פנותם אמרתי אך תיראי תקחי מוסר וזהו סוד מכות פרעה ולמה היה מחזק ה' את לבו כי למען יקחו ישראל מוסר ויראו מפני ה' אלהים הוא מותר להכות האומות ולאבדם וזהו אומרו ידבר עמים ויהרגם תחתנו ובמקומנו · ובגבורתו ישים לאומים והם השרים שבהם תחת רגלינו שיהיו משועבדינו · יבחר לנו וגומ' הנה מתנות האלוה יתברך לאברהם אוהבו היו שלשה · מתנת האלהות שיהיה הוא ה' אלוהיו וזרע ישראל עמו · ומתנת ארץ ישראל ומתנת הזרע · ושלשתם אבדום בחורבן הבית כי נטשם ה' · ונתשם מעל אדמתם · וזרעם היו לזעוה בכל קצות הארץ · ובימי משיחנו ישיב ה' את שבותנו משלשתם · וכנגד מתנת האלהות אמר יבחר לנו לו לעם · וכנגד מתנת הארץ אמר יבחר את נחלתנו שהיא ארץ הצבי · וכנגד מתנת הזרע אמר יבחר את גאון אשר אהב סלה · שרוצה לומר כי לאהבת ה' את יעקב חקק דקיוננו בכסאו · והוא הגאון יעקב · כי גאוה ושררה היא לעבד כשרבונו יתגדל בשמו ובתארו וזהו אומרו אשר אהב בעולם הסלה · עלה אלהים וגו' להיות כי לעיל אמר שבעתיד ירננו לאל בתקיעת כף אל כף וכאומרו כל העמי' תקעו כף · וירננו לו בכפה וכאומרו בקול רנה · אומר עתה שגם כן ירננו אליו בכלי והוא אומרו שאז יתעלה אלהים בתרועה והוא מדת הדין · וה' והוא מדת רחמים בקול שופר · ועלה והוא עבר במקום עתיד · זמרו וגומר הזכיר חמש זמירות להיות כי ראוי לזמר לה' על חמש נבראים חיים שברא בעולמו · והם הבעלי חיים · והמין האינושי · והמין ישראלי · והגלגלים והמלאכים · ולהיות כי הבעלי חיים והמין אינושי הם כמעט שוים כי סופם לעפר לכן שמם יחד באומרו זמרו אלהים כנגד הבעלי חיים · זמרו כנגד האינושיים · ולהיות כי המין אינושי והגלגלים הם כמעט שוים כי שניהם גוף וסופם לעולם האלהי · לכן שמם יחד באומרו זמרו למלכנו זמרו · ולא קרא עליהם אלוה להיותו שם כולל רק מלך להיותו שם פרטי כי הוא מלכם ומנהיגם · וכנגד המלאכים השפטים המשכילים

אמר

אמר זמרו למשכיל המשכילים כי מלך כל הארץ אלהים כי הנה
אחריהם אין מדרגה יותר עליונה ואם הוא מלך עליהם ·
יפול באמת עליו שם היותו מלך כל הארץ להיותו אדוני
האדונים ואלהי האלהים · מלך אלהים וגו׳ ר״ל והזמרה
תהיה לאמר מלך אלהים על גוים שהם שאר האומות · ואלהים
ישב על כסא קדשו הקדומה למלוך על ישראל עמו · כי לא
יהיו יש׳ והאומות שוים בעבודת ה׳ · כי האומות יהיו כעבדים
וישראל כבנים · וזהו אומרו כנגד׳ אלהים ישב על כסא קדשו ·
נדיבי עמים והם בני ישראל נאספו לעבוד עבודת בוראם ·
אשר הם עם אלהי אברהם אשר היה הראשון בעולמו לקרוא
שמו וסבל מן העונשים הגופניי׳ לבלי אחר על עבודתו · וכנגד
אומרו מלך אלהים על גוים אמר כי יהיה מאד נעלה כאשר
לאלהים יהיה מגיני ארץ שהם מלכי שאר האומות שיחסו תחת
כל כנפיו · וכמו הבו קלון מגיניה כי הם מגיני האר׳ להיותם
מגינים שאל יבלעו חיים איש את רעהו · מ״ח

שיר מזמור לבני קרח וגו׳ כונת המזמור הלז להודיע
שבימו׳ המשיח אף כי יהיה ה׳ אחד ושמו אחד בכל
העולם כי הכל ידעוהו · הנה עקר שכינתו יהי׳ בירושלם עיר
הקדש כשנים קדמוניו׳ · גדול ה׳ וגו׳ ר״ל כי כאשר אמרנו
יהיה ה׳ ביום ההוא גדול בכל העולם ומהולל · ובעיר אלהינו
מימי קדם שהוא הר קדשו הר המוריה · שם יהיה אז גדול
ומהולל מאד · ובמדרגה יותר גדולה מבשאר הארצות · וזה
יען כי שם יראה מגדולתו ושכינתו יותר כפלים מאשר יראה
בשארית העולם · ועמו יש׳ להיותם יותר משכילי׳ ומעולים
מזולתם יהללוהו במדרגה יותר גדולה מאשר יהללו הם ·
יפה נוף וגו׳ ר״ל להיות כי ההר ההוא משובח בכל התשבחות
שהוא יפה נוף ר״ל אקלים · כי העולם נחלק לז׳ נופו׳ הנקראים
בערבי אקלימי׳ שר״ל מחוזות · והוא היפה שבכלם ויופי פריו
יוכיח · והוא משוש כל הארץ כי זולת יופיו אוירו זך ומחכים
ליושביו ומעמידם על קו הבריאות והחולים הבאים שם מחוץ
ישישו וישמחו באויר ההוא המרפאם · והוא הר ציון · כנגד
מן הביבי לך ציונים כי איננו כמו ההרים הגבוהי׳ והמעוותים
רק הר ישר כמו מצבה ומתוקן בכל ענייניו · ושמו מורה על
מהותו · והוא לירכתי צפון כי ירושלם היא בטבור הארץ
ולכן היא סוף לארבע רוחותיו · ומפני שהישוב הוא ·
לצד צפון לכן יחס אליה הרוח ההו׳ ולא זולתו · וכטבע המאמר
הוא שלם מהמוקדם להיות כי השלימו׳ הולך בהדרגה · ואם
ירושלם היא סוף הישוב הוא מההכרח שתהיה העירית ממנו
· והוא קרית מלך רב שהיא קרית חנה דוד ונקרא׳ על שמו
עיר דוד · ושלימות הדברים יהיה כפי שלימות עושיהם ·
ולכן בהכרח הוא היתה שלימה להיות עושה ובונאה שלם ·
לכן אלהים בארמנותיה וגו׳ ר״ל כי להיות מההר ההוא והלבנון
שלם בה׳ שלמיות אשר ספרתי לכן אלהים נודע למשגב תמיד
בארמנות הקריה ההיא כי בחרה למשכן לשכינתו · והו׳ ע״ד
אומרו נודע ביהודה אלהים וגו׳ ויהי בשלם סוכו וגו׳ שמה שבר
רשפי קשת מגן וגו׳ המלכים וגו׳ · ר״ל אלהים נודע למשגב
מהקריה ההיא כאשר המלכי׳ מהארצות נועדו עם גוג ומגוג
להלחם עמה · ואחרי הועד התחילו במעט כי עברו ללחום
· ואז המה ראו מעשה ה׳ כי נורא הוא בהתקיים דברי הנביא
ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אל גביש ואש
וגפרית עליו ועל אגפיו ועל עמים רבים אשר אתו ·
כן תמהו וגו׳ עניינו כמו כן דברת · שר״ל ובאמת יבוא עליהם
ה׳ מיני רעדות על הה׳ מיני המיתות משונות שהם מיתה
בידי שמים · והיא אומרו בדבר · והרג · והוא אומרו בדם ·
וחנק · והוא אומרו וגשם שוטף · וסקילה · והוא אומרו ואבני
אלגביש · ושריפה · והוא אומרו אש גפרית · ולכן הזכיר ה׳
מיני רעדות · שהם תמהו שענינו מתמהון לבב · ונבהלו
מענין בהלה · ונחפזו מענין ויהי דוד נחפז ללכ׳ מפני שאול
ולא היה יודע אנה להיותו מעוט׳ משאול ומאנשיו המבקשים
לתפשו · ורעד׳ אחזתם שם במקומם באופן כי לא היו יכולים
לברוח · ואחזתם שם חיל כיולדה · ברוח קדים וגו׳ ר״ל
המכות הנזכ׳ יחולו על ראש העם הבא ללחום לירושלם דרך
הארץ · ואות׳ אשר יבואו ללחום דרך הים · ברוח קדים תשבר
אניותיהם אף שיהיו כאניות תרשים שהיא עיר גדולה
אשר אניותיה היותר יפות וחזקות שבעולם וכאומרו
אני׳ תרשים שרותיך מערבך · והנה הזכי׳ רוח הקדי׳ להיותו
הוא המושיע לישראל על הים בבאתם ממצרי׳ וכאומרו ויולך
ה׳ את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה
וגו׳ · כאשר שמענו וגו׳ הם דברי ישראל אז · שיאמרו זה
לזה כאש׳ שמענו מכהנינו ונביאנו אשר נבאו מפלת גוג ומגוג
· כן ראינו בעיר ה׳ צבאות · ר״ל שהוא ארון צבאו׳ מעלה ומטה
· ולכן בידו לסדר מערכות מעלה · ולהשפיל ולהרי׳ צבאות
מטה כאשר הריס אותנו מאספות גלותנו · והשפי׳ גוג ומגוג
אויבינו · בעיר אלהינו כי אף שהו׳ מלך כל הארץ בחר בירושל׳
לבדה · ואף כי הוא מלך כל העמים בחר בנו מכלם ·
אלהים יכוננה וגו׳ הוא תפלה שאלהים יכוננה בעולם הזה עד
עולם שהוא הזמן המוגבל לחורבן העולם · ויכוננה אחרי
חורבן העולם בימי עולם הבא והסלה · כי אז לא ישא׳ מיושב
רק אדמ׳ הקדש · כי לא יחול עליה הכליון וההפסד לקדושתה
· ולכן מי המבול לא נגעו בה · כי לא גושמה ביום זעם ·
דמינו אלהים וגו׳ הוא מענין דומו עד הגיענו אליכם · ור״ל
שבהיותנו בקרב היכלך שהוא ארץ ישראל להמתין מלחמת
גוג ומגוג לא בטחנו על הסוס וחרב וחני׳ · אבל שברנו וקוינו
לחסדך שיושיענו · כשמך אלהים וגו׳ הם דברי המשורר
כאשר שמך הטוב אלהים הוא בקרב ישראל היום הזה · כן אז
בימי המשיח אחרי תום מלחמת גוג ומגוג יהיה תהלת׳ על
קצוי ארץ · והכל יודוך · ויהללוך לאמר שצדק מלאה ימינך ·
והנה הצדק הוא הצלת ישראל העשוק מיד שוסיהו ·
ישמח הר ציון וגו׳ ר״ל כי יושבי הר ציון והם האנשים ישמחו ·
ותגלנה בנות יהודה והם הנשים למען משפטיך החתם הנז׳
אשר בהם שפטת אויביהם גוג ומגוג · סובו ציון וגו׳ בא
לבאר בנין העי׳ אשר בחר ה׳ לאמר אתם בני הדור ההוא אשר
ראיתם עולם חרוב ובנוי · סובו ציון בפנים מהעיר והקיפוה
מחוץ לעיר · וספרו מגדליה הרבים · ושיתו לבבם לחילה ·
והיא החומה הקטנה אשר סביב החומה הגדולה מבפנים
הנעשית מעצים ותבן ועפר להמית בתוכה אם הסוללות
הנקרא בלשון לעז טירא לי״ו מבאסטי״און · ואמר בה שיתו
לבבם להיותה נעשי׳ בחכמה רבה כדי להגין על החומה אשר
אחרי׳ מחומר ולבני׳ · ושיתו לבבם לראו׳ איך פסגו ארמנותיה
שר״ל גבהו למעלה ראש והוא פעל נגזר מן שם ראש הפסגה ·
וזה למה למען תספרו לדור אחרון את גדול׳ הבנין ואת יופיו
כי דור לדור יגיד את מעשה ה׳ כי נורא הוא · כי זה
אלהים וגו׳ ר״ל וכל הטובה הזאת באה אלינו להיות כי זה אלהים
הוא אלהינו בעולם הזה לעולם ועד · והוא ינהגנו עלמות ·
שר״ל בנבחיות בעולם הבא ויהיה עלמות שם נגזר מן עולם
ויהיה כאומרו דורא״בי למיננטי · מ״ט

למנצח לבני קרח מזמור וגו׳ כונת המזמור הלז
להעיר לב בני ישראל וזולתם מן האומות

אל בזות עניני העולם הזה · ובטול הברות כדי להשיג עולם הבא והגיע אל המשורר לזמר המזמור הלז ראותו כי בימי חבלי המשיח רבים מעמי הארץ ומהיהודים ישוגו אחור מאמונת האמת לראותם הצלחת המתנגדים ושפלות עצמם בצרותיהם · שמעו זאת וגו' ר"ל שמעו המוסר הזה כל העמים · והאזינו כל יושבי חלד נגזר מן וחלדי כאין נגדך · שר"ל זמני · ורמז לישראל שהם היושבים ראשונה במלכות אשר יש להם ישוב והעמדה וקיום חלד ועדן ועדנין לבלתי תכלית בעולם הבא · ואמר בהם האזנה שהיא יותר משמיעה להיותם מחוייבים בכך יותר משאר העמים ·
גם בני אדם וגו' ר"ל ודברי אלה הם לפחותי הב' כתות הנז' המכונים בשם אדם להיותם נוטים אל היסוד הפחות שבהם לאדמתם ולעפרם · ולחשובי הב' כתות הנזכרות גם כן המכונים בשם איש לנטיותם אל היסוד החשוב שבהם מהאש וכן דברי הם יחד לעשיר שבהם ולאביון שבהם ·
פי ידבר חכמות וגו' ר"ל במחשבה ובדבור ובמעשה יהיו דברי אלה שלמי' אתכם · וכנגד הדבור אמר פי ידבר חכמות · וכנגד המחשבה אמר והגות לבי תבונות · וכנגד המעשה אמר אטה למשל אזני וגו' · שר"ל אני רוצה להטות את עצמי אל המשל המפורסם אשר תמיד שמעו אזני ואפתח לכם חידתי זאת בכינור כמשפט המשוררים אשר ישוררו בנבל וכינור · למה אירא וגו' המשל והחידה המפורסמת כפי כל הוא שבהתאסף על האדם עדת מרעים מהיצר הרע להזהירו שיאסף ממון רב בית והון ונחלות בבחרותו בטרם יבואו ימי הרעה והימים אשר לא יהיה לו חפץ בהם לבלתי היות לו כח ללכת אנה ואנה לעשות מעשיו · ראוי להשיב לו האפיקורוס ההוא למה אירא בעבור ימי רע כי יהיה בית ביתי במקום בעבור · והטע' למה אדאג ואפחד בעבור ימי הרעה שהם ימי הזקנה וימי העוני עד שתביאני היראה ההיא להתעמל באסיפת הממונות לא בצדק ולא במשפט · ותביאני להשלך אחרי גו תלמוד תורתו הקדושה בלכתי לילה ויום נחוץ ונחרץ לאסוף ולכנוס ולאצור י' שפים כברי כסף מה שבסוף ברות עון עקבי ורגלי שלרע ירוצו ולא להסתפח בנחלת ה' ישוב אותי ויהיה עושרי אשר עמלתי בו בבחרותי עושר שמור לבעליו לרעתו · כי יהיה בעוכרי ·
הבוטחים וגו' הוא נמשל מהמשל האמור · והא' הבוטחים היא הא' הקריאה כמו הקהל חוקה אחת לכם · ורוצה לומ' או אתם הבוטחים על חילם שהוא הממון מכסף וזהב · וברב עשרם מצאן בקר ועבדים ושפחות ובתים ונחלות יתהללו · מה יועילו לכם כל אלה ביום המות אשר אין שעלון אז ואיש לרעהו לא יוכל לעוזרו ואח לא פדה יפדה אחיהו הוא · ואפי' את עצמו לא יוכל לעזור להציל נפשו מפני מות בתתו כל אשר לו בכפר נפשו · וזהו אומרו לא יתן לאלהים כפרו ·
ויקר פדיון וגו' הנה פעמים רבות השכיל מרשע אשר פעל רעה בימיו · ביום מותו יתן צדק' ממונו לפדיון נפש אחיו ונפשו שלא יענשו בעולם הארוך · ולכן אמר כי הצדקה הזאת ממתנת שכיב מרע אינה חשובה בעיני ה' ופעמים רבות לא יועיל לפדו' נפשם מפני שחת וזהו אומרו ויקר פדיון נפשם כי יהיה דבר יקר ובמעט נמנע הפדיון ההוא ·
ועניינו מן ודבר ה' היה יקר בימים ההם וגו' ואשר לא יזכה להיות נפדה להיות עונותיו מרובים וזכיותיו מועטים יהיה חדל מכל טוב לעולם ועד כי תרד נפשו שאולה · כי מי שלא טרח בערב שבת לא יאכל בשבת · ויחי עוד וגו' עד כי יראה חכמים וגו' בא להסיר ספק מלב האנשים שיאמרו אם כן הוא כי כצדיק כרשע ישפוט האלהים במות וכי אח לא פדה יפדה איש · ולא יתן לאלהים כפרו · מה לי צדק צדק לרדוף כי כצדיק כרשע · ולכן אמר כאשר יראה הרשע שחכמים הצדיקי' ימותו ראוי לו לדעת כי כל אחד מהם ויחי עוד לנצח בזמן תחית המתי' · ואחרי מותו לא יראה השחת שהוא גהינם · מה שלא יהיה כן בכסיל ובער שהם יאבדו מהעולם הבא ומתחיית המתים · ולא יזכו בניהם לרשת עשרם וחילם לחטאת אביהם אבל יעזבום לאחרים באופן כי לא יהיה להם שם ושארית לא בעולם הזה ולא בבא ·
קרבם בתימו וגו' ר"ל הכסיל ובער שיאבדו · בקרב' חושבים שבתימו יהיו קיימים לעולם ומשכנותם לדור ודור · ולכן אינם מבקשים כי אם לקנות בתים ונחלות ועירות למען יקראו בשמם ויאמר מזולתם היותם שלהם · וזה בחשבם כי הבתים ההם הם קיימים והשם ההוא לא יכרת מעליהם וזהו אומרו קראו בשמותם עלי אדמות · והמה הסכלים לא יראו ולא יבינו כי האדם ביקר והכבוד מהעולם הזה בל ילין בבא · אבל יכרת השם ההוא ויהיה נמשל כבהמות שנדמו ונכרתו בעת המות כי לא יזכרו עוד ולא יפקדו · זה דרכם וגו' ר"ל זה דרכם עוד בחיים חייתם להיות הכסיל למו ולרודפם אותו · ואחריהם וגו' ר"ל ובאחריתם בעת מותם ירצו ויחפצו עולם הסלה והנצחיות ואיננו מוכן להם להעדר הכנתם לעולם ההוא · להיות כי כצאן המוכנות בטבעם לרדת אל השאול ולאבדון כי אין להם השארות כן שתו את עצמם והכינוהו · ולכן הגהינם שמו מות ירעה אותם · וכאשר הם בעולם הזה משלו וירדו בצדיקים · כן לבקר והוא עולם הבא אשר הוא כערך הבוקר ללילה כערך העולם הזה · ירדו בם ישרים · וצורם שהיא נפשם שהיא צור שלהם סופו לבלות שאול · שהגהינם יכלהו · להיותו זבול לו לצור ההוא · ויהיה מ"ש מזבול מ"ם הסבה פועלת ·
אך אלהים וגו' היא תפלת המשורר לאמר אחלי שאלהים יפדה נפשי מיד שאול הגהינם' כאשר יקחני בעת המות · ואנה שינחילני עולם הסלה והנצחיות · אל תירא וגו' דברי המשורר אל כל אחד מהנקראים לשמוע מוסריו · אל תירא ואל תדאג כאשר תראה שיעשיר איש וירבה כבוד ביתו בקנאתך ממנו שאין לך כן בעולם הזה · כי לא במותו יקח הכל הוא כמו ולרש אין כל מר"ל מאומ' · ולא ירד אחריו כבודו · כי שבת רשע וטוב לו הוא כי האלוה י"ת יברך נפשו בחיין על זכות קדם להענישו בבא ועד · מה שלא יקבן בבא · וזולת שברך אשר יהיה הרבה מאד עוד תשיג בעולם הזה שבח ומהלל כי יודוך בני האדם בראותם כי במעשיך הטובים תטיב לך בעולם הבא · תבוא עד דור וגו' ר"ל מה שהרשע יכלה ויפסד שמו ונפשו תבוא עד דור אבותיו בגהינם אשר עד נצח לא יראו אור · אדם ביקר וגו' ר"ל האדם אשר הוא בנפש היקרה אם לא יבין בעולם הזה להכין בידה לעול' הבא · הוא נמשל אח"כ ביום מותו לבהמו' שנדמו ונכרתו להיותם נעדרות הנפש השכלית ·

נ

מזמור לאסף וגומר כונת המזמור הלז להעיד ולהודיע את בני ישראל קצת מאשר יקרה להם באחרית הימים ביום הדין כאשר יקבץ את כל הגוים בעמק יהושפט לשפטם שם · וכדברי יואל בימי' ההמה ובעת ההיא אשיב את שבות יהודה וירושלם וקבצתי את כל הגוים והורדתים אל עמק יהושפט ונשפטתי עמו שם · אל אלהים ה' וגו' ר"ל ה' שיהיה אז מוכר מכל העולם היותו אלהי האלהים

כי ביום

כי ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד שהכל יכספוהו · ויפעל
אז שלשה פעולות שימשכו מג' השמות הנז' כי בשם הא' יורה
חזקתו בעולם · ובשם אלהים יורה מידת דינו בעוברי רצונו
· ובשם ה' יורה מידת רחמיו באוהביו ושומרי בריתו · דבר
ויקרא ארץ עבר במקום עתיד כמשפט הלשון הנבואיי ·
ממזרח שמש ועד מבואו · כי יקרא כל שוכני ארץ ממזרח ועד
מערב לבוא למשפט לפניו · מציון וגו' ר"ל והמקום אשר
בו יקרא' לדין יהיה מציון שהוא מכלל ועטרת היופי שבעולם
· משם אלהים הופיע שכינתו · ובדברי יואל ה' מציון ישאג
ומירושלי' יתן קולו יבוא אלהינו וגו' ר"ל יבוא אלהינו אז בהשכמה
שקוטה לפקוד את כל הגוים · ולא יחרש עוד כאשר עשה עד
כה אשר האריך להם חטאתם · כי כל האומר הקב"ה ותרן
יותרון מיעוהי רק מאריך אפיה וגבי דיליה · ובבואו אש
לפניו תאכל וסביביו נשערה מאד הארץ · לרוב כעסו
בעוברי רצונו אשר הכעיסוהו · יקרא אל השמים וגו' ר"ל
ואז יקרא אל בני האדם לדין עמו ויען כי הוא מורכב מהנפש
אשר היא מעל לשמי' ומהגוף שהוא חלק הארץ · והחוטא יחטא
בהיותם יחד לכן כשיקרא' לדין עמו · יקבצם יחד הגוף עם
הנפש · אספו לי חסידי וגו' הנה כל בר ישראל אשר יש לו
ברית המילה יעלה השמים ליהנות מזיו השכינה · וכחז"ל מי
יעלה לנו השמימה בראשי תיבות · מילה · ומי שלא יהיה לו
אות ברית קדש יורש גהינם · וביום הדין יבחין הדיין אמת
בין המולי' לבלתי מולים · וזהו אומרו כי יאמר האלוה אז אספו
לי חסידי מבני ישראל אשר כרתו ברית מילתם עלי זבח כי
עשו יום משתה ושמחה יום המילה · ויגידו שמים צדקו מכל
אחד מהחסידים האלה · למען ירש עולם הבא · כי אלהים
הדיין אמת הוא שופט סלה ונבח לבלתי מולים · שמעה
עמי וגומר עשה ב' מיני דיבורים הא' עם הצדיק והב' עם
הרשע כי יוכיח לישרא' כבערו מהם הרשעי' וכשומרן הטובים
וכדברי צפניה כי אז אסיר מקרב' עליזי גאותך וגו' והשארתי
בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה' וגו' · וכנגד הצדיק אמר
שמעה עמי ואדברה ישרא' ואעידה בך · אלהים אנכי על
כל העולם ואפי' הכי הנחתי כל האומות ובחרתי להיות אלהיך
בפרטות · ולכן ראוי לך להיות לי עבד נאמן · ולא תחשוב
כי העבודה אשר בחרתי היא עבודת הקרבנות · כי אינו כן
שהנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אלים · וזהו אומרו לא
על זבחיך אוכיחך ולא כוסף עולותיך לנגדי תמיד · ולא
אתאוה לקחת מביתך פר וממכלאותיך עתודים · כי לי כל
חיתו יער · ולי הבהמות שבהררי אלף ר"ל שבהמות אלף
הרים אקבצם יחד בדיבור אחד לעבודתי · וידעתי כל עוף
הרים · והם העופות המעופפות בגובה האויר כנשר · וזיז
שדי עמדי והם העופות המעופפות אצל הארץ ומתנתרות
עליה כארבה והסלע' למיניהו · ועל שם שמנתר וזז ממקום
למקום קראו זיז · ויחסו לשדות להיות שם ביתו לאכול את
תבואת הארץ · אם ארעב לא אומר לך וגו' · האוכל בשר
אבירים · פרים אבירי בשן · ודם עתודי' אשתה · הא' האוכל
היא הא' התמיה · כי הוא מהנמנע לאלוה האכילה והשתייה
להיותו פשוט · ולכן לא אבחר בדברים הגופני' האלה · וכל
חפצי הוא שלא תחטא לכשתצטר' להביא קרבנו' על חטאתיך
· זבח לאלהים וגו' ר"ל כי האל אינו בוחר בשום קרבן רק
בקרבן תודה ולכן לעתיד לבוא יתבטלו כל הקרבנות חוץ
מקרבן תודה · כי בלע המות מיצר הרע ולא יחטאו עוד
בני ישראל ולא יצטרכו לקרבנות · ושלם לעליון נדריך אשר
תדור ביום צרה · וקראני ביום צרה · ובודאי אחלצך ·

ואתה תכבדני בהודות לי על החסד שקבלת · וכספר
נפלאותי לבני האדם · ולרשע וגו' ר"ל אחרי שדבר האלוה
עם הצדיק אשר קראו עמו · בא לדבר עם הרשע באומרו
אליו מה לך לספר חקי ולגנותם על העדר טעמם · ומה לך
לישא מצות ברית מילה על פיך לגנותה · ואתה שנאת
וגו' ר"ל כי סבת היותם זרים בעיניך המצות הוא להיותך כי
שנאת המוסר ותשלך דברי אחריך ולכן הם נקלים בעיניך ·
אם ראית גנב וגו' ר"ל ואשר בחרת בו הוא שאם ראית גנב
ותרבית עם חברתו · ועם מנאפים חלקך · ואתה עובר
על לא תגנוב ועל לא תנאף שהם דברי · וכן על לא תענה
ברעך עד שקר · כי פיך שלחת ברעה · ולשונך תצמיד
ותחבר דברי מרמה מעדות שקר עם זולתך רשע אחר
המעיד כמוך · תשב באחיך וגו' ואתה הולך רכיל בעמך
ותשב באחיך תדבר לשון הרע ובבן אמך תתן דופי לומר
היותו ממזר ולא תחוש על כבוד אמך הטהורה והכבודה ·
אלה עשית וגו' ר"ל להיות כי כל אלה עשית והחרשתי להמתין
אם באולי תעשה תשובה · לכן דמית וחשבת היות אהיה
כמוך בלתי יודע הנסתרו' · ולכן אני רוצה להוכיחך וליסרך
על חטאתיך · בהקדימי לערכם לפניך אחד לאחד · למען
אודיעך כי הכל גלוי וצפוי לפני · בינו נא וגו' הם דברי
האל בינו נא זאת שוכחי אלוה ושובו אלי ואשובה אליכם פן
אטרוף ואין מציל אם לא תעשו תשובה · כי זובח תודה על
חסד קבל אשר יכבדנני בהללו אותי ברוב עם · ושם דרך
אשר ישים ויאמוד וישע' דרכיו ומדותיו שיהיו בקצה האמצעי
ושוה ולא בקצוות הקודמות והמאוחרות אשר הם המאוסות ·
כל אחד משניהם אראנו בישע אלהים בעולם הנכחי והקיים ·

נ"א

למנצח מזמו' לדוד וגו' כונת המזמור הלז התפלה
לדוד על סליחת העון הגדול מבת שבע
· והנה חברו כאשר בא אליו נתן הנביא והוכיחו במצות האל
· והוא הודה ולא בוש באומרו חטאתי לה' · מה שנעתר
תפילתו והשיבו הנביא גם ה' העביר חטאתך לא תמות ·
חנני אלהים וגו' ר"ל חנני אלהים שלא אענש בכאבים גדולים
בעולם הזה · וזה כמדת חסדך · ולא כמדת בית דינך שכפי
הדין ראוי אני לעונש גדול · וברוב רחמיך מחה פשעי מבת
שבע · ואוריה · לבלתי אענש עליהם בעולם הבא · הרב
כבסני וגו' הרב הוא על משקל הרף ושניהם מבנין הפעיל ·
ור"ל תרבה לכבסני מעוני בעול' הזה · כי העון עושה כתם
בנפש · כאשר עושה השמן כתם בבגד · ומחטאתי טהרני
בעולם הבא · ועון וחטא ופשע פה הם שמות נרדפי' שכלם
יורו על עון אחד · כי פשעי וגו' בא לתת טעם להעיז
פניו להתפלל אל ה' על מחילת פשעי' כבדים כאלה · באומרו
אם היאמת הוא כי מודה ועוזב ירוחם · אני ראוי להיו' מרוחם
יען כי פשעי אני אדע ואכיר כי חטאתי ואתודה עליה' ולא
אכפור אותם כקין שאמר לא ידעתי · וחטאתי נגדי תמיד
כי זולת הוידוי שהוא תמיד בפי · עוד תמיד החרטה
במחשבתי · וחטאתי נגדי למען אזהר לעזוב אותה בבואו
לידי ולעשות הפכו · שהם שלשת תנאי התשובה וידוי חרטה
ועזיב' החטא · לך לבדך וגו' ר"ל ואין חטאתי במה שבין
אדם לחבירו לכשאצטרך לפייסו ולהשיב החמס אליו · כי לך
לבדך חטאתי במות אוריה כי אינו חי לכשאהיה חוטא לו ·
והרע בעיניך עשיתי בדבר בת שבע · ואם כן הוא כבר
עשיתי מה שמוטל עלי מהתשובה בוידוי וחרטה ועזיבת
החטא · ולכן עליך לעשות בדרך בספרך לאמר ושבת עד

ה' אלהיך ושמעת בקולו וגו' ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך · וזהו אומרו למען תצדק בדברך שיהיו דבריך צדיקים וקיימים ויבאו אל היום כאשר הבטחת להיות תזכה אל החוטא השב בשופטך העולם וכאומרו ושב ה' ורחמ'· הן בעון וגו' בא בדבריו להקל חטאו · להיותו חטא מפעולה טבעית אשר בה יבראו כל בני האדם · ואף כי יהיה בה מותר ואסור הנה כשיחטא איש בדרך האסור שבה אין עונו גדול מנשוא להיותו דבר בלתי מרוחק מן הטבע · וזהו אומרו הן בעון חוללתי מצד אבי · כי המשגל המותר הוא באשתו ולכונת ההולד' ולא לדבר אחר · והנה אבי אף כי היה עושה הפעולה ההיא להוליד · הנה היה עושה גם כן להשביע יצרו באופן כי מצדו בעון חוללתי · ומצ' אמי גם הי' נתחממ' בהתעברה ממני בחטא המחשב' ההיא · כי הוא מהנמנ' לגשמיי להרחיקו מהדברים הטבעיי' לגמרי · הן אמת וגו' בא להקל עוד חטאו לאמר כי לא חטא להכעי' את רבונו ח"ו רק כי היצר גבר עליו ונכנס רוח שטות בו בעת ההיא וכאלו הושם מסוה על עיניו לבל יראה בחסרון הפעולה ההי' · והאמ' שר"ל העיקרי' מתורתך שחפצת שאאמינם באמת תמיד היו בטוחות שלי שהם הכליות אשר להם תתיחס העצה להיותם מטהרי' הדם מתימיותו מה שלבן הרוח נשוא יהיה דק ובהיר ועצתו יהיה עצה אמיתית · והסודות מהחכמה העליונה אשר הודעתני תמיד היה בסתום כי לא עברתי ממצותך אשר הזהרתני לבלתי אגלם לזולתי כי סוד ה' ליריאיו ולא חטאתי בככבד בעיקרי התורה ובסגולותיה כי אם בדב' טבעי וגופני וזה לא במרד ולא במעל רק להשקית יצרי אשר התאוה תאוה ·

תכבסני וגו' ר"ל ולכן בהיו' העון קל וכי עליו עשיתי התשובה הראויה ראוי על שתחטאני באזוב ואטהר מהעון הזה בעולם הזה ואמר באזוב למשל להיותו הוא המטהר האחרון בהזאה · תכבסני מהעון ההוא בעולם הבא ומשלג אלבין ואזכה לראות בנועם ה'· כי עין הלבן הוא מתיחס אל הדברים העליונים וכאומרו לבושיה כתלג חיור ושער רישיה כעמר נקי ·

תשמיעני וגו' ר"ל תשמיעני שבעולם הבא אזכה לששון ושמחה ליהנות מזיו השכינה · ובעולם הזה תגלנה עצמות דכית · כי אחרי קבלם קצת עונש על העון · יגילו וישמחו גם הם במנוחה מה בעולם הזה · הסתר פניך וגו' ר"ל תגלנה העצמות בשתסתיר פניך מחטאי· ותשמיעני ששון ושמח' בשכל עונותי תמחה · לב טהור וגו' הנה החוטא פעמים רבות אף שימחל עונו · לא ישוב לאיתנו הראשון ולרצון אלהיו ואם היה נביא יאבד נבואתו וישוב למדרג' חכם מחכמי ישר' ולכן דוד המלך היה מחלה פני אלהיו שישיבהו למעלתו הראשונה ולרצונו עם אלהיו · וזהו אומרו או אלהים לב טהור ברא לי עבדך · ורוח נכון חדש בקרבי למען אהיה ראוי לידבק בך · ואל תשליכני מלפניך מהדבקות הקודש · ורוח קדשך אל תקח ממני · אבל השיבה לי הששון והשמחה שהיה לי בראותי ישע אלהים ושכינתך הזכה· ורוח הקדש הניתן בנדבה לעובדיך תסמכני תמיד שלא אפול בפחת מכשול החטא · אלמדה וגו' ר"ל אלמד פושעים שדרכיך להיות נושא עון ופשע לשבים כאשר קרה לי · וימשך מזה שחטאים אליך ישובו ביודעם כן · הצילני וגו' ר"ל כי בהצילך אותי מדמי אוריה אתה אלהים שופט צדיק שמטבע זה ה' היה ראוי לעונשני עונשים כבדים · בשם היותך אלהי תשועתי מגבר חסדך ורחמיך · יהיה שבה שתרנן לשוני צדקת' אשר עשית עמדי · ואדני שפתי תפתח כי מי שיקבל הטובה מזולתו הוא פותח שפתיו שיודה ויהללהו בשערים ·

וזהו אומרו ופי יגיד תהלתך · כי לא תחפוץ וגו' ר"ל התהלה היא כי לא תחפוץ זבח שיתן לך · עולה לא תרצה · אבל זבחי אלהים אשר יבחר בהם · הוא הרוח נשבר' והחרטה על החטאים · וזה להיות כי לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה כי תכף תעתר לו ותענהו · הטיבה וגו' יתפלל לה' שעונותיו אל יעכבו שהוא או א' מבניו יבנה הבית המקדש · וזהו אומרו היטיבה ברצונך את ציון· שר"ל שישים שכינתו שם המכונת בטוב כאומרו אני אעביר כל טובי וגו' · ותבנה חומות ירושלם · ואז בבית המקדש ההוא תחפוץ זבחי צדק שהם קרבן תודה הצדיקים בעיני ה' · ועולה מישראל · וכליל ממנחת הכהן · ואז יעלו על מזבחך פרים מהחטאות והשלמים ·

נב

למנצח משכיל לדוד וגו' בבוא דואג האדומי ר"ל כשהסכים להביא דבה ולהוציאה רעה על דוד · כי יש מן האנשי' שמביאים דבה שהוא ספר האמת אשר ראו ואשר שמעו · וכמו ויבא יוסף את דבתם רעה וגו' · ויש שמוציאי' דבה בספרם שקר וכזב על דבר מה אשר לא ראו ולא שמעו ולא עלה על לב מהמסופר ממנו · וכמו במרגלים ויוציאו דבת הארץ וגו' והנה דואג חטא בשניהם כי הביא דבה לאמר בא דוד אל בית אחימלך וצידה נתן לו וחרב גלית הפלשתי שכן היה האמת ואל זה רמז באומרו פה ויאמר לו בא דוד וגו' · והוציא דבה באומרו כי אחימלך היה יודע כי בורח הוא דוד מפני מלכו ושאל לו באלהים · ואל זה רמז אומרו פה ויגד לשאול · שאמר לו דברים קשים כנגדו' דברי שקר וכזב · מה תתהלל וגו' הנה דואג היה מזרע ישראל ולהתגוררו בשכבר בארץ אדום התיחס אליו וכמו אוריה החתי יתרא הישמעלי · והיה מעבדי שאול ומגבוריו והיה בעל תורה ואביר וראש לרועי ישראל ופעמים רבות היה נעצר לפני ה' אם לזבוח ואם לעסוק בתורתו וכל אלה לא שוה לו להנחילו עולם הבא להיותו בעל לשון הרע · וזהו אומרו הכתוב ושם איש לשון חשיבות מעבדי שאול כי מלך כמוהו לא יבחר כי אם בשלמים נעצר לפני ה' לעובדו כי זה דרכו · ושמו דואג האדומי כי בשמו היה נכר בכל הארץ אביר הרועים אשר לשאול וכמדרש שהי' אב בית דין · ואמר דוד המשורר כנגדו אתה דואג הגבור ברעה רוצה לומר לדבר רעה · מה תתהלל שדרכך לעשות חסד אל כל היום שבהיותו תמיד נעצר לפני ה' לזבוח וללמוד היה מתהלל עם הזולת כי דרכיו הם דרכי ה' וכי היה אוהב לעשות חסד כל היום כאשר הוא מדרכי האל העושה חסד משפט וצדקה בארץ ·

הוות תחשוב וגו' מה שאינו כן כי דרכך לעשות חסד · ואדרבא במחשבה ודבור ומעשה דרכך לפעול רע כל היום · וכנגד המחשב' אמר הוות תחשוב · וכנגד הדבור אמר לשונך היא כתער מלוטש לדבר הוות אשר חשבת · וכנגד המעשה אמר עושה רמיה כי תכלית מחשבתך ודבריך הרעי' הם לעשו' רמיה באשר נמשך מדבריך שנהרגו שמוני' וחמשה כהני' נושאי אפוד בד לבד הטף ועל ידך היה המעש' · אהבת רע וגו' להיות כי כאשר אמרנו דואג חטא בהוציאו דבה · ובהביאו דבה · לכן רמז לשניהם וכנגד הוציאו דבה שאמר דברי' אשר לא היו אמר אהבת רע יותר מהטוב ואהבת שקר מדבר צדק כי אמר שקר וכזב באומרו ושאל לו באלהים אשר היה נראה שאחימלך היה יודע כי דוד מורד במלכות היה · ואומרו סלה חוזר לטוב דלעיל שרוצה לומ' אהבת רע הגהינ' מטוב הסלה והעול' הבא וזה באהבתך לשקר

לשקר מדבר צדק · וכנגד הביאו דבה שדבר דברים נכוחים
כאשר היו אבל חטא כי לא היה לו לאומרם להיותם דברי
לשון הרע ההורג את הנפש · אמר אהבת כל דברי בלע ר״ל
דברים המבלעים והורגים בני האדם · הנאמרים בלשון
מרמה כי פעמי׳ יאמר האדם הלשון הרע מדברי אמת אבל
יתקן הדברים באופן שלא יזיקו לזולתו · ופעמים בדבריו
יזיק עד מות בהכינו הלשון הרע ובתקנו אותו בלשון רמיה
· גם אל וגו׳ ר״ל גם אל יפרע לך מדה כנגד מדה · כי
יענישך בב׳ עונשים בעולם הזה ובב׳ עונשים בעולם הבא ·
וכנגד עונש העול׳ הזה הנקר׳ אהל להיותו דבר קל ההעתק
אמר יחתך מאהל שר״ל שתמות בכרת · ויחתך יהיה מלשון
לקיחה כמו היחתה איש אש בחיקו · ויסחך מאהל שלא ישאר
לך נין ונכד ולא משתין בקיר כי בית גאים יסח ה׳ · וכנגד
עונש העולם הבא אמר יתצך לנצח כי בעולם הבא והנצח
תנתץ נפשך ולא יהיה עוד לך תקומה כרשעים שמשפטם
בגהינ׳ יב׳ חדש אשר אחרי כן יבאו לאור · או יקומו בתחיית
המתים כי לא יהיה לך עוד שרש בארץ החיים בתחיית
המתים ולא בעול׳ הבא וזהו אומרו ושרשך מארץ חיים סלה
· ויראו צדיקים וגו׳ ר״ל שהצדיקים בראות עונש דואג
יראו מה׳ יותר מאשר היו יראי׳ קודם · ועליו ישחקו באומרם
הנה זה עונש הגבר לשון גבורה אשר לא שם אלהים מעוזו ·
אבל בטח ברוב עושרו · יעוז בהוותו · ר״ל נתגבר להרע
לזולתו בהוות שחשב ובלשונו · ואני כזית וגו׳ ר״ל דואג
שהיה נעצר לפני ה׳ ובטח ברוב עושרו נעקר מלפני ה׳
· אבל אנכי אהיה כזית רענן בבית אלהים עולם ועד
· ר״ל בבית אלהי׳ בעולם הזה · ועולם ועד בעולם הבא
להיות כי בטחתי בחסד אלהים ולא בעושרי · אודך
לעולם וגו׳ ר״ל אודך לעולם נגד חסידיך כי עשית עמדי
חסד ואמת · ואקוה תמיד שמך כי טוב ולכן הוא מטיב אל
הזולת · נ״ג

למנצח על מחלת וגו׳ כבר ביארנו המזמור הלז
בספר ראשון אשר שם דוגמתו המזמור
הי״ד ואין ביניה׳ רק שינוי מילות מעט · וביארנו שם שאמרו
על עלילת דואג האדומי אשר סבב מות כהני ה׳ והבדלי׳
שים בין המזמורים הללו הם כי בראשון אמר למנצח לדוד ·
ופה אומ׳ למנצח על מחל׳ משכיל לדוד ובהקדמתנו פירשנו
הנרצ׳ בשמות הללו ונספיק בו · ושם אמר התעיבו עלילה ·
ופה אומר עול והכל אחד כי הוא עול ודבר חמס להעליל על
זולתו להורגו · ושם אמר ה׳ השקיף · ופה אומר אלהים משמים
השקיף להורו׳ כי השגחתו והשקפתו יהיה בעולם הזה במדת
רחמים משם היו במדת הדין משם אלהים · ושם אמר הכל סר
יחדיו נאלחו · ופה אומר כלו סג יחדיו נאלחו · שהוא פעל
עומד מנסוגו אחור ור״ל כלו הולך לאחור תמיד ולא לפנים ·
ושם אמר ה׳ לא קראו · ופה אומ׳ אלהים לא קראו לשבה האמורה
· ושם אמר שם פחדו פחד כי אלהים בדור צדיק עצת עני
תבישו כי ה׳ מחסהו · ופה אומר שם פחדו פחד לא היה פחד
כי אלהים פזר עצמות חונך הבישותה כי אלהים מאסם ·
שר״ל הלא ידעו פועלי און אשר אכלו וכלו עמי מנוב עיר
הכהנים על אשר אכלו לחם קדש עמי בתת אלי אחימלך
מלחם הקדש · כי סבת מיתתם היתה להיות כי ה׳ לא קראו
אבותיהם הראשונים חפני ופנחס בני עלי ולכן שם בהיותם
ביד שאול ודואג פחדו פחד אשר לא היה הפחד ההוא בעדם
· אבל להיות כי אלהים במדת הדין שלו פיזר עצמו׳ הכהנים
ההם אשר היו חונים סביב שאול על ידי הגזיר׳ אשר גזר על
בית עלי · ולכן אתה דואג הבישותה אותם והרגתם להיות
כי אלהים מאסם זה לפנים · ועוד שם אמר ישועת
ישראל לשון יחיד ופה אומר ישועות ישראל לשון רבים בשוב
אלהים וגו׳ כי שם בהזכירו השם המיוחד הזכיר ישועת לשון
יחיד · ופה בהזכירו שם אלהים לשון רבים הזכיר ישוע׳ לשון
רבים · והכל כונה אחת כי הישועה אז תהיה סוג אחד אשר
תתחלק למינים מתחלפים במין · ושם רמז לסוג · ופה
למינים · נ״ד

למנצח בנגינות וגומר כונת המזמור הלז הוא
מהמפורסם · אלהים וגו׳ ר״ל אלהים
בשמך הגדול עושה חסד הושיעני · ובשמך מגבור תדינני
ותשפוט באויבי הקמי׳ עלי · אלהים שמע וגו׳ ר״ל · אלהים
שמע תפילתי שבמחשבה · והאזינה לאמרי פי שהיא תפלה
בדבור · כי זרים וגו׳ ר״ל כי זרים קמו עלי שהם דואג
וסיעתו · ועריצים שהם הזיפים שאינם זרים כי הם משבטי
שבט יהודה הגבור ועריץ באחיו בקשו נפשי בהלשינם אותי
לשאול · לא שמו לנגד עיניהם אלהים המנהיג עולם הזה ·
ועולם הסלה בבקשם להרוג אותי ולגרשני מהעולם הזה ·
ולקחת את נפשי זממו בגרשם אותי מהסתפח בנחלת ה׳ ·
הנה אלהים וגו׳ ר״ל כי לא יזכו להזיקני בשום אופן ·
וכנגד נזק הגוף בעולם הזה אמר הנה אלהים עוזר לי · וכנגד
נזק הגוף בעולם הבא אמר אדני בסומכי נפשי · ישיב
הרע וגו׳ ר״ל ישיב הרע הגופני לשוררים ומביטים את מקומי
לבלעני חנם · ובאמתך שהוא בעולם האמת והנצחיות
הצמיתם ותכריתם כי לא יזכו לראות בנועם ה׳ ·
בנדבה וגו׳ ר״ל בקרבן תודה מנדבה אזבחה לך · אודה בתוך
קהל ועדה שמך ה׳ כי טוב · ומדרכך להטיב אל הזולת · וזה
להיות כי מכל צרה הצילני · ולא די שהצילני ופעל עמדי
מדות הצדק · כי פעל עוד ועם׳ מדת המשפט למדוד מדה
כנגד מדה לעושים רעה עמדי · וזהו אומרו ובאויבי
ראתה עיני מה שהיו רוצים לראות בי · נ״ה

למנצח בנגינות משכיל לדוד · המזמור הלז אמרו
דוד בבורחו מפני אבשלו׳ בנו ובשמעו את
אבלו כי אחיתופל בקושרים · ולירא׳ אותו התפלל סכל נא
עצת אחיתופל ה׳ · האזינה אלהים וגומר ר״ל האזינה
אלהים תפילתי שבמחשבה · ואל תתעלם מתחינתי שבדבור ·
והקשיבה לי וענני בכל פנים בשישכים עם המחשב׳ והדבור
המעט׳ כשאריד בשיחי ואהימה · כי אריד הוא מענין תנודה
וטלטול כמו ועניים מרודים תביא בית שתרגום וחשיכין
מטלטלין וזה כי מי שיכבד כאבו עליו ילך בכי׳ ובשר׳ כטלטול
בבכי ונהם ככפיר כי לא ימצא מקו׳ מנוחה · וזהו אומרו אריד
ואטלטל בשיחי ואהימה · מקול אויב וגו׳ ר״ל מפני קול
עצת האויב אחיתופל · ומפני עקת וצרת הרש׳ בני אבשלום
· אשר שניהם ימיטו עלי און כתרגומו ייכדון עלי שקר׳ שר״ל
יתעסקו להגיע עלי עונות ראשונים כי יבקשו ויחפשו
לכתוב על ספר כדי להענישני בדין לפי סברת׳ ולקחת את
המלוכה מידי · כאשר עושים עוד היום הפרוכי״טום נגד
המלכים או האפיפי״ורים החוטאים להענישם בהסירם מן
המלוכה · ובאף ישטמוני · כי לא די שמבקשים לקחת את
המלוכה מידי · כי גם לקחת נפשי זממו באחרי אפם כי עז
ועברת׳ כי קשתה וכן היתה עצת אחיתופל וכאומרו והכית
את המלך לבדו · לבי וגו׳ ר״ל מה שמפחד בקשם לקחת
המלוכה · לבי יחיל בקרבי · ומפחד בקשם לקחת את נפשי

. אימות מות נפלו עלי • יראה וגו׳ ר״ל ומפני הפחד
בא כי היראה כי מכל דבר שאראה אני ירא • וכאלו בטבעי
נעשיתי פחות הנפש וירא מקול עלה נדף • ועוד בא כי
מדרג׳ אחרת יותר גדולה מהפחד והיא הרעד׳ שמתנועעים
האיברים בתנועת הפירל״טיקו מפני הפחד • ועוד בא כי
המדרגה האחרונה שכנגד הפלצות שהיא רעדה כוללת כל
האברים ושיסא׳ מפני הפחד כאיש עובר ובטל בעל השיתוק
הנקרא אפופל״טיקו • ואומר וגו׳ ר״ל כ״כ גבר בי הפחד
כי אין לי כח עוד ללחום כנגדם • ואומ׳ מי יתן לי אבר ונוצה
בכנף כיונה • אעופה ואשכון מפני אויבי • הנה ארחיק
וגו׳ הייתי מרחיק נדוד ללין במדבר במקום בלתי מיושב כל
ימי חלדי עד לכתי אל עולם הנצחיות והסלה • וזהו אומרו
סלה • והייתי מחיש וממה׳ המפלט לי מרוח הנוסעת מסער
ורעש • כי יהיה סועה כמו נוסעה להיותו מנחי הפ״א • ורוח
הנוסע מסער הוא משל לצרות אבשלום וסיעתו • בלע
ה׳ וגו׳ היא תפילתו כאומרו סכל נא עצת אחיתופל ה׳ • וזהו
אומרו פה בלע ה׳ פלג לשונם שר״ל תשים מחלוקת בעצת
לשונ׳ כי ראיתי חמס וריב בעיר ירושלם • כי הוא חמס הריב
אשר יריבון אתי • יומם ולילה וגו׳ ר״ל כי יומ׳ ולילה היו
מסבבים ירושלם וחומותיה אבשלו׳ וסיעתו לעשות און ועמל
בקרבה וזה היה כאשר אבשלו׳ היה גונב לב בני ישרא׳ כאומרו
ויגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל׳ הוות בקרבה כאשר בא
אבשלום אל פילגשי אביו וכאומרו ויבוא אבשלום אל פילגשי
אביו לעיני כל ישראל • ולא ימיש מרחובה תוך ומרמה הוא
כשיעץ אחיתופל להכו׳ את דוד וכאומרו ואבוא עליו והוא יגע
ורפה ידי׳ וגו׳ והכתי את המלך לבדו • כי לא וגו׳ ר״ל בהיות
כי אינו אויב אותו שמחרפני • אשר אשא ואוכל לסבו׳ העלבון
להיותו דבר טבעי שהאויב מבקש להגיע הרע לאויבו • וכן
בהיות כי אינו משנאי אותו שהגדיל לדבר עלי בעבו׳ רעות
• אשר אסתר ממנו ואעלים עיני • לדעתי כי זה דרכו כשל
לו להגיע לשונאו הרעה • אבל הוא אתה אחיתופל שהייתי
מעריך אותך כערכי ומכבדך בכבודי • והיית ראש לאלופי
שהם שרי העם ושוטריו • והיית ראש למיודעי שהם ריעי
המלך • והיית ראש ליועצי כי יחדיו נמתיק סוד • כי כל
סודותי נתוני׳ נתונים היו לך ועצתך בהם היה מתוק לחיכי
• וכל אלה בדברים הגופניים • ואפי׳ בדברים הרוחניים לא
הייתי מבקש לחברה כהן או נביא • כי אם לך ובבית אלהים
נהלך ברגש ר״ל בחברה כמו מרגשת פועלי און • ועם כל
הכבוד הלז אשר נתתי לך היית בקושרים עלי לא חמס בכפי
• הוא נמנע השכל לדבר הזה • ולכן לא אשא ואסבול החמס
הזה • ולא אסתר ואעלם ממנו • אבל אחלי אל בית האלהים •
כי ישיא מות עלימו אחיתופל ואבשלו׳ כאשר מבקשי׳ להשיתה
עלי ויהיה ישיא כמו הנחש השיאני ואוכל לשון השתה • ירדו
שאול חיים כקרח ובעדתו • כי רעות במגורם בקרבם • פי
כאשר הרעה היא בקרב לבם כן היא בקרב ביתם ומגור׳ ולכן
הוא הדין שפי הארץ יבלע אותם ואת בתיהם ואת כל אשר
להם • והנה לא נענשו בכך להיות כי גזירה היתה זאת
מאת ה׳ על עון דוד • ומגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה
על ידי חייב • ולכן נענשו אבל לא בעונש כזה •
אני אל אלהים וגו׳ ר״ל כשהיו רוצים ללחום אתי אני אל אלהים
אקרא שישפוט באויבי במדת דינו הצדק • ואל ה׳ אקרא
שיושיעני • ערב וגו׳ ר״ל ערב בתפלת ערבית אשיחה
• ובבקר בתפלה אהמה • וצהרים בתפלת המנחה
אתפלל למען ישמע קולי אחרי עבור מנחת השלם תפלות

על פניו • פדה וגו׳ ר״ל והאל ענני ופדה נפשי שלא גרשוני
מהסתפח בנחלת ה׳ אבל נשארתי על כני בשלום • ופדה
מקרוב לי שלא הזיקו בגופי • כי ברבים היו עמדי • רוצה
לומר בעניינים רבים היו רוצים ללחום עמדי בנפש והגוף
• ישמע אל וגו׳ ר״ל היושב קדם בעולם הסלה והנצחיות
• ישמע תפילתי ויענה לשון עינוי אות׳ לאחיתופל וסיעתו
אשר הם עניים ומרודים ואין חליפות שאלות למו ועם כל
עניים לא יראו אלהים • ושלח אחיתופל ידיו באנשי שלומיו
כמוני • וחלל בריתו ברית אהבה אשר היה לו עמי •
חלקו וגו׳ ר״ל כי דברי פיו היו חלקים מחמאת בקר להראות
היותו בשלום אתי ולא היה כן כי בלבו היה המחשב׳ לעשות
קרב ומלחמ׳ ורכו דבריו דברי שלום משמן • והמה במחשבתו
פתוחות שהם החרבות אשר היה חושב להכנים בגופו •
השלך על ה׳ וגו׳ ר״ל כל צדיק וצדיק ישלך משאו על ה׳ והוא
יכלכלהו ויסבלהו ויוציא לאור משפטו כי לא יתן לעולם מוט
לצדיק • והוא יהבך הוא לשון משא מדברי חז״ל שקיל יהבך
ושדי אגמלא • ואתה אלהים תוריד׳ לאחיתופל וסיעתו
לבאר שחת שהוא גהינ׳ להיותם אנשי דמים ומרמ׳ • ובעולם
הזה לא יחצו ימיהם כי יכרתו ימיהם ולא יזכו להגיע לחצי
ימיה׳ הקבועים • ואני אבטח בך כל ימי צבאי ויקרני בעד
הבטחון ההוא הקיום בעולם הזמניי ובעולם הנצחי • נ״ו

למנצח

על יונת אלם וגו׳ באחוז אותו פלשתים
בגת הנה בבורחו מפני שאול אל אכיש
מלך גת • ונראה כי אחי גולית אחזוהו כאומרם לאכיש הלא
זה דוד מלך הארץ וגו׳ ונכל בשעשה עצמו משוגע • ואכיש
אף כי היה מכירו חפץ להצילו בהיות כי ברח אליו וראוי
למלכים לעזור לחוסים תחת צלם • ולכן הצילו באומרו למה
תביאו אותו אלי חסר משוגעים אנכי כדי להאמינם כי אינו
דוד מלך ישרא׳ • והנה מה שירא דוד ממנו היה אחרי שומעו
דברי עבדי אכיש כי חשש פן יצטרך להורגו למצוא חן בעיני
עבדיו • ובפעם השנית כשהלך אליו היה בהקדמת הידיעה
כי נבא עם שאול ולכן היה מבקש ממנו ועבדיו אם רוצים
לקבלו • וקבלוהו בסבר פנים יפות • חנני אלהים וגו׳
ר״ל או אלהים חנני כי מבקש לבלעני אנוש והוא אחיו של
גלית וכתרגומו ארום שפייני תחותוי ישבי גבר חייב • ויהי׳
שאפני מן פי פערתי ואשאפה • כל היום לוחם ללחוץ
אותי כאומרו לאכיש הלא זה דוד אשר היו משוררים לפניו
הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו • שאפו וגו׳
רוצה לומר או אלהי מרום כל היום יש לי מי שיבלע כי
לבלעני חנם • כי רבים לוחמים לי • ואם אנוש מפחד שאול
וישראל אפול אל פחת פלשתים • יום אירא וגו׳ רוצה
לומ׳ היום שיראתי מאכיש ועבדיו אני אליך כמו עליך בטחתי
• באלהים וגומר הוא לשון שבועה • וכאלו יאמר אני
נשבע באלהים אשר תמיד אהלל דברו ותורתו הקדושה • כי
יש לי הבטחון לגמרי בכל מעשי • ותמיד בטחתי באלהים
ולא אירא מה שיעש׳ בשר לי כי המה יאבדו ואתה תעמוד
• כל היום וגו׳ ר״ל כל היום מתעצבים מדברי ומעניני
בראותם כי ה׳ עמי • ולכן יגורו מלשון ויגר מואב כי ירא
ממני פן אמלוך על ישראל ואכביד עולי על שונאי • ולכן
יצפונו רוצ׳ לומר יארבו לי במקו׳ צפון כאשר קוו נפשי ללקחה
• על און וגו׳ ר״ל כשיהיו בצרה ויקראוך תפלט להם
ותציל על און ועמל והבל ורוח כי לא תשמע להיות׳ בלתי
בוטחים בך • ואדרבה אתה אלהים במידת הדין שלך באף
וחרון

ומרון תוריד העמים השואפים אותי · נודי וגו' לומר כי
אתה ספרת ההתנודדות שלי בשבתם · וספרת הדמעות
שלי על כובד הצרו' אשר צררוני והלא כלם גלויים לפניך כאלו
הם כתובים בספרך · אז ישובו וגו' ר"ל אני יודע בודאי כי
אז ביום אקרא תכף ישובו אויבי אחור · והדבר הזה ידעתי
יען כי אלהים לי ואין כונתי וכל חפצי כי אם לעבדו ·
באלהים וגו' הוא לשון שבועה ור"ל אני נשבע באלהים אשר אהלל
דברו ממדת הדין ואני נשבע בה' אשר אהלל דברו ממדת
הרחמי' כי תמיד באלהים בטחתי בטחון גמור ולא בדבר זולתו ·
ולכן לא אירא ממה שיעשה אדם לי · עלי אלהים וגו'
ר"ל עלי לשלם הנדרי' אשר נדרתי בעת צרתי על כי הצלת
נפשי ממיתות הגופני · ועלי לשלם תודות לך על כי הלא
הצלת רגלי מהיותם נדחים מלהתהלך לפני אלהים שהוא
ארץ ישראל · אשר התהלך בו בעולם הזה יתן הכנה לזכות
באור החיים הנצחיים · וכאומרו כי גרשוני היום מהסתפח
בנחלת ה' וגו' ·

נז

למנצח אל תשחת וגו' הנה שלש מזמורי' הנמשכים
מתחילים אל תשחת לדוד · להיותם על
ענין רדיפ' שאול לדוד להשחיתו ולהמיתו · והוא היה מתפלל
לאל שיצילהו מידו לבל ישחיתהו · והנה המזמור הזה נאמר
בברחו מפני שאול במער' · אשר היה שאול בידו כשיר' להסך
את רגליו · ולא רצה להזיקו כאומרו מי שלח ידו במשיח ה'
ונקה · חנני אלהים וגו' ר"ל חנני אלהים בעולם הבא כי
בך חסיה נפשי · וחנני בעולם הזה כי בצל כנפיך אחסה ·
עד יעבור הוות ר"ל עד אשר ימו' ויעבור מהעולם הזה שאול
בעל ההוות כי אף שהוא עתה בידי איני רוצה לשלוח ידי
בו כי חי ה' או יומו יבוא וימות המו' הטבעי או ה' יגפנו וימות
המות מהכרת או במלחמ' ירד ונספה וימות המות המקריית
· ולא זכר המות הבחיריית לחושבו כי לא יפול בה להיותו
מלך · ובאחריתו נפל בה והוא הרג את עצמו בבחרו מות
בכבוד מן החיים הבזויים · אקרא וגו' ר"ל אני אקרא אל
אלהים עליון המשגיח בחלק הגופני שלי ואקרא לאל שגומר
עלי ומשפיע על שכלי שופע חכמה ודעת · ויהיה גומר
לשון גמרא גמור שה"א לשון למידה כי הש"י מ'למד לנביאיו
בהשפעתו אשר ישפיע עליהם · ישלח משמים וגו'
ר"ל ואשר אשאל מאלהים עליון הוא כי ישלח ישועתו משמים
ויושיעני בעולם הזה מיד צרי · ויחרף שואפי הרוב' לבלעני
חנם · ואשר אשאל מאל גומר עלי · הוא כי בעולם השלם
והנצחיות ישלח אלהים לי חסדו ואמתו · שאזכה לראות בנועם
ה' ובאמתתו · אשר הזוכה לראותו יקרא נאמן בכל ביתו וכמו
מרע"ה · נפשי וגו' בתוך לבאים אלו שאול ועבדי אכיש
מלך גת אשר בקשו להורגו · וזהו אומרו בני אדם שיניהם
חנית להרוג מקרוב וחיצים להרוג מרחוק אשכבה לוהטים אלו
אחיתופל ודואג אשר היו שורפים האויר בהבל הלשון הרע
שבפיהם · וזהו אומרו ולשונם חרב חדה · רומה וגו' ר"ל
ואתה אלהים אשר נתרוממת על השמים · ועל כל הארץ
כבודך תסבב כי הרשת שהכינו לפעמי להכריתני מהעולם
הזה · והשוחה שכרו לפני לכפוף נפשי להכריתני מהעולם
הבא · הם יפלו בתוכה מהרשת ויכרתו בעולם הזה · ויפלו
בתוכה מהשוחה · ויכרתו מעולם השלם והנצחיות ·
נכון לבי וגו' ר"ל וכל אלה תפעל עמדי להיות כי נכון לבי
בעניני העולם הזה · ונכון לבי בעניני העולם הבא ·
ואשירה לאל על טוב העולם הזה · ואזמרה על טוב העולם
הבא · עורה כבודי וגו' זאת היא השירה והזמרה ·
ר"ל כאשר אעיר' בשחר תכף אני מעורר לנפשי וגופי שיהללו
לאל · וכנגד הנפש אומר עורה כבודי · וכנגד הגוף עורה
הנבל וכינור · אודך וגו' והנה כנגד הודאת הגוף אמר
אודך בעמים ה' כי גדול עד שמים חסדך ועד שחקי' אמתך
· ורמז באומרו עד שמים חסדך · לעולם השפל המגיע
עד גלגל הירח שהוא הווה ונפסד ויראו בו חסדי ה' תמיד ·
ורמז באומרו ועד שחקים אמתך לעולם הגלגלים המגיע
עד גלגל ערבות שהוא נצחי ובלתי משתנה · ושם יראה
אמיתות קונו ומקיומו · כי לשון אמתך הוא לשון קיום ·
וכנגד הודאת הנפש אמר אזמרך בלאומי' כי אף שעל הארץ
כבודך הנה נתרוממת אלהים על השמים · כי השגחתך
הפרטית תהיה בעולם המלאכים אשר תחת כסא כבודך ·

נח

למנצח אל תשחת וגו' בונת המזמו' הלז על דואג
ואחיתופל המלשינים · האמנם וגו'
ספר השפרש שבין הצדיק לרשע באומרו כי האמנם אתם
הצדיקי' אלם צדק תדברון ר"ל אפי' בעת קטנותכם שאתם
אלמים ואינכם יודעים לדבר מפני היותכם בימי הטפות ·
כמעט שאז לטוב מזגיכם צדק תדברון והוא הצלת העשוק
מיד עושקו · ותדברו גם כן מישרים והוא עשיית החסד
ומשפטו בני אדם · שהם שלשת דרכי ה' צדק ומשפט ומישרי' ·
· אף בלב וגו' ר"ל וכאשר יגבר עליכם מעט השכל ·
וזהו אומרו אף בלב כי הלב הוא השכל · אז כוספיכם הוא
לפעול קרבנות עולה · והחמס שיעשה בארץ לפלס אותו ·
ולעשות שהעושק ישיב את העושק אשר עשק ולהכריחו על
ככה בכח גדול וביד חזקה וזהו אומרו בידיכם ויהיה מפלסון
מן פלס מעגל רגליך וגו' · זורו רשעים וגו' רוצ' לומר
ואמנם הרשעי' הם זרים בטבעם מרחם שהוא מעת לידתם
והרשעים הדוברי כזב הם תועים מעת היותם בבטן אמם
· חמת למו וגו' ר"ל יש לרשעי' הנז' חימה להזיק בזולתם
כדמות החימה מהנחש · וכדמות חמת הפתן חרש שיאטם
אזנו לבלתי שמוע לקול מלחשים ולקול החובר חברים אף
שיהיה היותר מחוכם שבעולם · וכן אלו הרשעים הם תמיד
מזיקים לזולתם ולא ישמעו לקול מלחשים מהחכמי' המוכיחי' ·
· אלהים וגו' הוא תפלה לאלהים שיהרוס לרשעים
המלשינים האלו ששיניהם חנית וחצים שיניהם בפיהם ·
ומלתעותיהם ינתוץ ה' · שר"ל כי דבריהם לא יזיקוני ·
ימאסו וגו' ר"ל ואחרי שיבטל הש"י מחשבתם ולא יזיקוני בלשונ'
עוד יענישם על מחשבתם הרעה ויהיו נמאסים כמו שהם
נמאסים המים שהולכים ונגרים מאליהם ברחובות קריה
שהם מלאים רפש וטיט · כי ידרוך האל חציו לנגדם
כמו יתמוללו רוצה לומר כן יתמוללו הרשעים וימסו ויכרתו
כמו שיתמולל השבלול שתמס יהלוך · כי בהילוכו הוא
נמס · והוא שרץ הלומאגה אשר יש לה הקרנים
ובמהלכה היא מנחת ריר אשר הוא חלק מעצמותה ··
וכמו נפל האשה אשר לא ראה השמש כי הוא דם נקפא אשר
בשחם השמש נמס · ובל חזו לשון רבים חוזר לשבלול ולנפל
· כי גם השבלול אינו רואה אור בהכנסו בתוך קליפתו ·
בטרם יבינו וגומר הוא מדבר בעד בני הרשעי' לאמר בטרם
שיבינו הבנים השוררים שלכם לעשות רע המכונה באטד ·
כי לקטנותם לא ידעו ולא יבינו לעשות רע כגדולי' המכונים
כמו חי כי האיש השלם בשנים ובדעת הן להרע הן להטיב
יקרא חי ומזה ואמרת כה לחי כמו החרון שישערנו לחי אביו
הרשע · כן ישער לכל אחד מהקטנים אשר בטבעם להיות

רשעים כאשר צוה ה' להרוג הזולל והסובא אף כי חטאו מועט לראותו כי תכליתו לפשוע ולחטוא בנכבד · ולהיות סורר ומורה · ישמח צדיק וגו' ר"ל וישמח צדיק כי חזה נקם בראות כלית בני הרשע · וברחוץ פעמיו ורגליו בדם הרשע · ויאמר אדם וגומר ר"ל אפילו אומות העולם הבלתי מאמינים ביחוד ה' יתברך יאמרו ויאמינו כי יש פרי לצדיק ממעשיו הטובים וכי יש אלהים שופטים בארץ · והנה אמר שופטים לשון רבים להיות כי האומות אף שיאמינו בה' יהיה בשיתוף אלהיהם וכשמרונים אשר את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים · נט

למנצח אל תשחת וגו' הנה כונת המזמור מבואר · הצילני מאויבי וגו' הנה האדם יבקש להמית את חבירו לד' סיבות · אם מפני שהוא אויבו אשר הזיקו בשכבר ולכן הוא מתנכל למדוד לו מדה כנגד מדה · ואם מפני קנאתו על מעשיו הרעים וכי הוא מזיק לזולתו ולכן מבקש לבער קוצים מן הכרם במכות ובערת הרע מקרבך ואם מפני עושרו עושר שמור לבעליו לרעתו אשר התאוה תאוה לו ולכן כדי להשיגו מבקש להוציאו מן העולם וכעובדא דאחאב עם כרם נבות ואם לא לסבה גלויה רק למלאת תאותו לשפוך דם נקי להיותו אדמוני עם ריבוני מאדומה גוברת עליו וככבו מאדי' ונחלש שכלו ואין לו יכולת עם יצרו והנה המשורר דוד ספר כי באנשים הבאים להורגו במצות שאול היו אלו הד' דעות הנז' מהם שהיו באים המית לחשבם כי דוד היה אויבם בבקשו המלוכה מאדוניהם המלך שאול אשר אחרי עקור את מלכם יעקרם גם הם · וכנגדם התפלל הצילני מאויבי אלהי · ומהם שהיו באים להמיתו לחשבם היות דוד בן מות ומורד במלכו בהיותו בורח ממנו והיה דעתם לטובה לבער הרשעים מן העולם למען ינוחו צדיקים וכנגדם התפלל ממתקוממי תשגבני · ומהם שהיו באים כדי לשלול שלל ולבוז בז בביתו וכדי שימנו שרים וגדולים תחתיו אחרי מותו וכנגדם התפלל הצילני מפועלי און ומהם שהיו באים כדי לשפוך דם ולפעול רע כתאות נפשם הכלביית · וכנגדם אמר ומאנשי דמים הושיעני · כי הנה וגו' בא לרמוז לד' כתות הנז' והתחיל מתתא דסליק מינה · כי כנגד התפללו מאנשי דמים הושיעני אמר ראוי לך להושיעני מהר כי הנה ארבו לקחת נפשי וכנגד הצילני מפועלי און אמר ראוי לך להצילני מהר כי הנה העזים ההם התקבצו עלי לבלעני · וכנגד ממתקוממי תשגבני אמר ראוי לך להושיעני מידם כי אינו כמו שחושבים שאני חוטא ופושע וחייב מיתה כי אתה ה' יודע מחשבות לב כי אין בי פשע וחטאת · וכנגד הצילני מאויבי אמר ראוי לך להצילני מידם · בהיותם אויבי המבקשים רעתי על לא חמס בכפי כי בלי עון בי ירוצו ויכונו עצמ' להזיקני ולכן עורה לקראתי להצילני וראה מה שעושים אתי מאון וחמס · ואתה ה' אלהים וגו' ר"ל ואתה המשגיח בפרטים שמך ה' להשגחתך בעולם האלהים · ושמך אלהים להשגחתך בעולם המלאכים ושמך צבאות להשגחתך בעולם הגלגלים · ושמך אלהי ישראל להשגחתך בעולם השפל הקיצה לפקוד כל הגוים שהם הד' כתות הנז' המבקשות את נפשי וזה בעול' הזה כי תפקדם להכריתם ממני ואל תחון לנפש כל בוגדי און אלו בעולם הסלה והנצחיות · ישובו לערב וגו' ר"ל כי השומרים הבית להמיתו בערב ובלילה ההיא היו הולכים ושבים ויהמו ככלב וזולת שבבם הבית היו מסבבים גם כן העיר · הנה יביעון וגו' ר"ל שאז היו מדברים גדולות כנגדי וחרבות בשפתותיהם כי היו מגזימים להרגני בחרבותיהם · והיו מדברים בקול גדול באומרם כי מי שומע שיוכל לבטל מחשבותינו כאשר יעשה הלים טורף ששואג בגאותו לאמר שטרף ואין מי שיציל מידו · ואתה ה' וגו' תשחק למו מכונתם והסכמתם להרגני ותלעג לכל גוים שהם הארבע' כתות הנזכרות כי לא יוכלו הם לבטל מחשבתך ואשר נשבעת להקימני מלך ורועה נאמן על עמך · עוזו וגו' הוא מדבר כנגד שאול לאמר עוזו ומלכותו של' עם ה' אשר נתנו אליך · אני שומר ומתחין אותו · כי ה' סר מעליך ויהי ערך והוא אלהים משגבי ויצילני מידך · והוא אלהי חסדי ולכן למען חסדיו יקדם אותי על כל עמו קדימ' מעלה · וזולת זה אלהי' יראני משפ' ודין בשוררי אשר הכיתו כי לרעתם · והנה בהיותו אלהים משגבו יעשה צדק' שהוא להציל העשוק מיד עושקו · ובהיותו אלהי חסדו יעשה חסד · ובהיותו אלהים אשר יראהו בשורריו · יעשה משפט · שהם שלשת דרכי אל · אל תהרגם וגו' היא תפלת המשורר לאל ה' שהוא מגינו שבעשותו משפט בשורריו לא יהרגם בפתע פן ישכחו עמי · הוא כמו ישכחו · ור"ל פן ישכחו עמי היות דב' השגחתי ולעונם חטאתם · כי יאמרו מקרה בלתי טהור הוא · ולכן הניעמו בחילך והורידמו · חילך ר"ל הממון · וכאמרו הבוטחי' על חילם וברוב עושר' · ור"ל תניע אותם בעוש' שנתת להם ותעשה שבמדרגה יאבדוהו עד שבסוף ירדו מנכסיה' לגמרי · וזה לשתי סבות למען יחיו בחיי צער ובזרו' רבות · ולמען יאמינו הרואים כי מה' היתה זאת · חטאת פימו וגו' ר"ל וילכדו בעונשים האלה לחטאת פימו מהלשון הרע · ולדבר שפתימו שפתי חלקות · ומאלה יספרו והוא השבועת שקר · ומכחש יספרו והו' העדות שקר אשר יעידו · כלה וגו' ר"ל ואח"כ תכלה אותם בחימה מהעולם הזה · ותגלה אותם ואינימו בעולם הבא · וידעו כל בני העולם · כי אלהים מושל ומשגיח ביעקב · ומושל ומשגיח לאפסי הארץ בשא' האומות · והוא מושל גם כן בעולם הסלה והנצח · וישובו לערב וגו' וסבת ידעם כל בני העולם השגחת ה' על עולמו יהיה לראותם כי עמירי עם כזה · ישובו לערב הם הולכי' ושבים בעת הער' בכתי' לשאול לחם איה ויהמו ככלב לרוב הרעב אשר יהיה להם ויסובבו עיר והמה יניעון כי ילכו נעי' ונדים לבקש מחיתם ולא יזכו לקבץ מן הלחם שיעור שישבע' וילינו בשלא יהיו שבעים · ואני אשיר · ר"ל ואני אשיר עוזך · שאתה אלהי המשפט שעשית משפטי ודיני · וארנן לבקר חסדך שאתה אלהי החסד שגמלתני חסד להמליכני על עמך · וכן אומרה כי אתה אלהי הצדקה כי היית משגב לי ומנוס ביום צר לי · והצלתני מאויבי · עוזי וגו' רוצה לומר סוף דבר אשר אזמר תמיד אליך הוא היותך עוזי ואלהי המשפט · והיותך משגבי ואלהי הצדקה והיותך חסדי ואלהי החסד · ס'

למנצח על שושן עדות' כונת המזמור הלז התפלה לאל בשלחם דוד עם הדרעזר מלך צובה שלכד ממנו אלף ושבע מאות פרשים ועשרים אלף איש רגלי · ובשלחם עם ארם דמשק ויך בהם עשרים ושנים אלף איש · ובששם באדום נציבים שעשאם עבדים אליו אחרי שלחם עמהם

עמהם · ובספר מלכים לא ספר כמה הרג מהם במלחמה ההיא · ופה פירש כי נהרגו י"ב אלף ע"י יואב שר צבאו בסובו משאר המלחמות · ומה ששם מספר ויעש דוד שם בשובו מהכותו את ארם בגיא מלח י"ח אלף · היה כי נקבצו הי"ח אלף ההם מכלימת חיל הדרעזר בגיא מלח ללחום את דוד · וי"ב אלף מחיל ארם נקבצו שם ללחום את יואב ותהי להם המלחמה פני ואחור · וה' עזרום וכל אחד מהם הרג בשונאיהם כרצונם ולא נמלט איש · ומה שמספר בדברי הימים כי אבישי הרג שם בגיא מלח י"ח אלף מאדום היה כי אחרי נפלם ביד יואב אחיו · נתקבצו שנית הי"ח אלף ההם מאדום והלך כנגדם אבישי והרגם באופן שכל הפסוקים יבואו על מתכונתם · אלהים זנחתנו וגו' הנה הדרעזר בתחלה לעונות ישראל הכה בהם ולקח מארצם · ובלכתו להעמיד גבולו בנהר פרת כי כבש כל המחוז עד שם אז קם עליו דוד והכהו וכאומרו הכתוב ויך דוד את הדרעזר בלכתו להציב ידו בנהר פרת · וזהו אומרו המשורר פה אלהי' במדת דינך זנחתנו והרחקת ממנו אכינו · ופרצתנו כי האויב פרץ בארצנו פרץ על פני פרץ וכל זה הוא להיות כי אנפת וכעסת בנו על רוב חטאתינו · ולכן אנא תשובב לנו עתה · שרוצה לומר תן לנו טובה ונחת · הרעשתה וגומר דימה לקיחת האויב מארץ ישראל כאלו האל הרעים הארץ ובקעה · כי תרגו' ובקע לו אלוני ופצים ליה ארכין · ולכן אנא רפא שבריה מארץ ישראל כי מטה לנפול אם לא יתוקנו בדקיה · הראית וגו' רוצה לומר הראית לעמך קשה ר"ל קושי ומרירות בשכתנו ביד אויב · והשקיתנו יין תרעלה · שהוא משל לצרות הנתונות לישראל מהאויב · נתת ליראיך וגו' רוצה לומר אתה שנתת לעמך ישראל יראיך נס מגדולה להתנוסס ולהתגדל על כל האומות · והגדולה היא מפני האמת והקשט והקיום הנצחיי אשר לישראל בעולם השלם והנצחיות · למען יחלצון וינצלו בעולם הזה גם כן ידידיך הנזכר הושיעה בימינך וענני · ויחסר בית הכלי בימינך · והנה בהצלה הנצחיית קראם ידיאך להיות האל מחוייב על ככה להיותם יראיו · ואמנם בהצלת העולם הזה קראם ידידיך להיות כי אין אדם זוכה לשתי שלחנות ואם יזכה להם יהיה לאהבה עזה וידידו' כפלא מהאל יתברך שמו עמו · אלהים דבר וגומר רוצה לומר אלהים דבר אלי ברוח קדשו שאעלוז במלכות אשר יתן לי · כי יהיה בגללי על כל ישראל שלי גלעד רוצה לומר בני ישראל אשר המליכו איש בושת על ארץ הגלעד וכאומרו הכתוב ואבנר בן נר שר צבא אשר לשאול וגומר לקח את איש בשת וגומר וימליכהו אל הגלעד וגומר ועל כל ישראל כלה · וזה יהיה להיות כי לי מנשה ואפרים שיהיו מעוז ראשי · ולי יהודה מחוקקי הוא פעל ולא שם · ורוצה לומר שהוא היה המחוקק והמליך אותי בתחלה בחברון שבע שנים וחצי לפני מולכי בישראל · ואם השנים בכורות משבטי ישראל שהם יוסף ויהודה הם בעזרתי בודאי כל ישראל יהיו לי ואמלוך עליהם בהשקט ושלוה · והנה מחוקק רוצה לומר מלך וכאומרו לא יסור שבט מיהודה ומחוקק עד וגומר ואומרו אחלקה שכם וגומר רמז שימלוך על כל ארץ ישראל ולהיות כי העיר הראשונה אשר בא בה יעקב אבינו ע"ה היתה שכם · וכן קנה חלקת השדה אשר קרא סוכות וכאומרו ויבוא יעקב שלם עיר שכם · וכאמר ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות על כן קרא שם המקום סוכות · לכן יחס כל ארץ ישרא' לשכם כאומרו אחלקה שכם · וקרא עמק סוכות כאומרו ועמק סוכות אמדד ומואב שהוא מזרע לוט אחי אברה' לא אכריתנו אבל יהיה משועבד לעבודתי הנכריה כסיר והקדירה המוכנת לאסוף המים המטונפים מרחיצת הרגלים · וכן אדום להיותו בן יצחק לא אגרשנו מן הארץ אבל יהיה מוכן לעבודה בזויה כי עליו אשליך נעלי · אבל עלי פלשת אומר התרועעי ר"ל משברי כל כך צרות יבואך על ידי וכאומרו ויך דוד את פלשתים ויכניעם ויהיה התרועעי מענין רוע התרועעה ארץ · מי יובילני וגו' הוא לשון תמה ור"ל מי הוא אשר הוביל אותי ללחום את עיר מצור וערי חומה הבצורות · ומי נחני לכבוש עד אדום · הלא אתה אלהי' היית שעזרתנו למלוך על כלם · מה שלפנים עשית ההפך כי זנחתנו ולא היית יוצא אלהים בצבאותינו · מה שלכן היינו נגפים לפני אויבינו · כי בדרך טבע הוא נמנע הנצחון לנו להיותנו כטלים במיעוטנו · הבה לנו וגו' ר"ל ולכן אנא הבה לנו עזרה מצר תמיד מכאן והלאה · כי שוא תשועת אדם · באלהים וגו' ר"ל ואף כי אנו מעטי הכמות בעזרת ה' נעשה חיל למלחמ' · והוא יבוס צרינו כטיט חוצות וירמסם תחת רגלינו · ס"א

למנצח

על נגינת לדוד וגו' כונת המזמור הלז כונת הקודש ודוד אמרו בעת שאמר הקודש · שמעה אלהים וגומ' ר"ל שמע אלהים רנתי שבמחשבה · והקשיבה תפלתי שבדבור · כאשר אליך אקרא מקצה הארץ בה"א הידועה שהיא בקצה ארץ ישרא' בעטוף לבי ביום צרתי כאשר תנחני ביד האויב שהוא הצור והחוזק שירום ממני ויתפשני · כי היית וגומ' ר"ל והנה אליך אקרא יען כי בשכבר תמיד היית מחסה לי ומגדל עוז מפני אויב · אגורה וגו' ר"ל ותצילני מיד האויבי' למען אגור ואשכון באהלך מאהל מועד והמשכן עולמים כל עוד נשמתי בי · בעולם הזה · ולמען אחסה בסתר כנפיך בעולם השלם והנצחיות · כי אתה וגו' ר"ל כאשר אתה אלהים שמעת לנדרי · ונתת אלי הירושה והתכלית מיראיך שמך שהוא האושר האחרון מעולם הבא · כן תאריך ימי בעולם הזה · וימים תוסיף על הימים הקצובים למלך שלך אני עבדך משיחך · ושנותיו שיהיו כמו דור ודור הדור הקצוב כפי מזגי · והדור הנוסף בהשגחה · ישב עולם וגו' ר"ל באופן כי המלך ישב בעולם הזה לפני אלהים וכאהליו · ובעולם הבא · מן והכין החסד ואמת שינצרונהו · ויהיה מן כמו וימן ה' דג · כן אזמרה וגומר ר"ל וכן אזמרה שמך לעד בעולם הבא · ואזמרה יום יום בעולם הזה כשלמי נדרי אשר נדרתי · ס"ב

למנצח

על ידותון וגומר כונת המזמור הלז כונת הקודמי' להתפלל לאל שיצילהו מאויביו · אך אל אלהים וגו' מדבר עם נפשו שלא תקוה לישועת אל אחר רק לישועת ה' וזהו אומרו אך שענינו כמו לבד · ור"ל לבד לאלהים תיחלי נפשי כי ממנו יבוא בודאי ישועתי · ויהיה דומיה מענין דמו עד הגיענו אליכם · והוא על משקל גפן פוריה · אך הוא וגומר רוצה לומ' לבד הוא בעצמו ובכבודו ולא על ידי שליח צורי להצילני מיד אויבי וישועתי לעזור אותי לרכאו תחת רגלי · ומשגבי להעמידני מתמיד בנצחון כשיחזור האויב שנית ללחום לבאת מתחת שעבודי · ולכן לא אמוט מוטה רבה · כי תכף כמוט רגלי עלי יגדיל ישועתו · עד אנה וגומר רוצה לומר עד אנה תחשבו הוות על האיש השלם אשר בחר בו ה' · והאות

שתחשבו שלש׳ הוא שתרצחו אותו · כשו הוא דבר נקל להיותו בעיניכ׳ כקיר נטוי וגדר הדחויה אשר הם קלי ההריסה · אך משאתו וגו׳ ר״ל שיועצים להדיח האיש הנז׳ משאתו וממעלת מלכותו · ויעשו במרמה כדי להדיחו · כי ירצו ויחפצו בכזב שבפיו ובפניו מהאיש המולך יברכו מלכותו וה׳המליך אותו · ובקרבם יקללו לו ולממליכו שהוא בעולם הסלה ״
אך לאלהים וגו׳ ר״ל הם מבקשים להדיחני ולא יכלו לי · כי ד׳ נפשותי הם בוטחים באלהים והבוטח בה׳ חסד יסובבנו · ולכן עשה ד׳ חלוקות ובכל א׳ מהם הזכיר אלהי׳ כי הוא שזכר באומרו אך הוא צורי · יהיה במקום אלהים ״ והנה כנגד נפש הצומחת אמר אך נפשי לבד לאלהים דומי ותיחלי · כי ממנו תקותי שלא יחסר די סיפוקי כל עוד נשמתי בי · והנה תקרא נפש הצומחת · נפש בהחלט כאומרו הכתוב כי תאוה נפשך לאכול בשר ״ וכנגד נפש המרגשת אמ׳ אך הוא צורי וישועתי וגו׳ וכאשר פירשנו · וכנגד נפש האלהית אמר על אלהי׳ ישעי וכבודי · כי כבוד גדול הוא לראות כישע אלהים ולעמוד אצלו · כי יהיה על אלהים כמו ועליו מטה מנסה · וכנגד נפש המשכלת אמר צור עוזי מחסי באלהים · והבן כי בב׳ נפשות האחרונות המעולות · אמר על אלהים ובאלהים להיותן קרובות למלכות · ובשתי׳ הראשונות הפחותות אמר לאלהים והוא צורי ״ בטחו בו וגו׳ ר״ל או אתם ישראל עם ה׳ בטחו בו בכל עת למען יהיה אלהים מחסה לנו בעולם הזה ושפכו לפניו לבבכם למען יהיה מחסה לנו בעול׳ הסלה והנצחיות ״ אך הבל וגומ׳ ר״ל כי אין לבטוח בזולתו כי אך ובודאי הבל בני אדם שהם הבלתי שלמים שבמין האינושי · וכזב ודבר מחוסר כי יהיה עניינו מן אשר לא יזכו מימין · הוא בני איש השלמים · וכשיהיו יחד הבני אדם עם בני איש בכף מאזנים · וההבל בכף שניה · ההבל יכריע את כלם כי יהיה בו יותר ממשות · כי במאזני׳ יעלו המה למעלה יותר מההבל כי ההבל יכריעם והוא משל לחסרון המין האינושי ״
אל תבטחו וגו׳ בא לחזק עצתו שיבטחו בה׳ לאמר ה׳ תבטחו בעושק שהוא הממון שבא לו מאת רעהו שנתנו אליו וכחש בו · ובגזל שהוא הממון הנגזל בחזקה אל תהבלו שר״ל אל תעשו בו יסוד מהבל · ואפילו בחיל שהוא הממון שלך ביותר כי ינוב מלשון תנובות שדי שר״ל כי יפרה מעצמו · ולא כא אליך בגזל ובעושק · ה׳ תשיתו לב לבטוח בו ״
אחת וגו׳ ר״ל כי פעם ופעמים שמעתי כי דבר אלהים היות העוז והגבורה אליו ולא לזולתו ולכן אין לבטוח כי אם בו שלו הכח להציל העשוק מיד עושקו והוא אלהי הצדקה ״
ולך ה׳ וגו׳ ר״ל ולך ה׳ חסד לתת מתנות חנם כי אתה אלהי החסד · כי אתה תשלם לאיש כמעשהו להיותך אלהי המשפט · והם שלשה דרכי ה׳ שהוא עושה חסד משפט וצדקה בארץ ״
ס״ג

מזמור לדוד בהיותו וגומר הכונה במזמור הלז התפלל לה׳ שיושיעהו בהיותו במדב׳ יהודה שהוא מדבר זיף אשר היה בגבולו ״ אלהים אלי וגו׳ ר״ל או אלהים אלי נחזקי אתה · ולכן אף כי אני בארץ ציה בלי מים שהוא המדבר · ואני עיף ויגע מהדרכי׳ עכ״ז כנפש המשכלת שלי אקום בשחר להתפלל לפניך · וכמאה לך נפשי נפש המרגשת · כי כאשר היא מדרכה להיות כמאה לכבודות המדומות ככה היא כמאה לבוא בחצרות קדשך לעובדך · וכמה לך בשרי · ר״ל ואפילו הנפש צומחת שלי נכספה וגם כלתה לחצרות בית ה׳ ״ כן בקדש וגו׳ ר״ל וכן בנפש האלהית שהיא ממקו׳ הקדש חזיתיך במחשבתי ולא שכחתיך

ובשפתי לראות עוזך ממדת הדין וכבודך ממדת רחמים כי אין בכל הנפשות מי שיזכה לראות כל ה׳ רק היא נפש האלהית להיותה מחצב קונה ״ כי טוב וגומר רוצה לומר שפתי ישבחו אותך היות טוב חסדך מהרב טוב אשר צפנת ליראיך מחיים מהעולם הזה · כן אברכך וגומר רוצה לומר כאשר בגלותי ובברחי ובארץ ציה אני מברכך · כן אזכה לברכך בחיי חיי המנוחה והשלוה והוא כנגד הנפש אלהית · בשמך אשא כפי · הוא כנגד הנפש המשכלת · ורוצה לומר בשמך אשא ואתן מעלה לשמים שהם המשפיעים עלי החכמה · ויהיה כפי מן נשא לבבינו אל כפים · ותשבע נפשי נפש הצומחת מלהתענג בכבודך · כמו וכאלו היתה אוכלת ונהנית מחלב ודשן שהיא מענוגה הטבעי ״
ובשפתי רננות יהלל פי כנגד נפש המרגשת · ויחסר בית הכלי משפתי רננות ״ אם זכרתיך וגומר אם כגזר מאמת ורוצה לומר בודאי זכרתיך על יצועי כי אפי׳ בעת שהייתי ישן הייתי חולם כך · ובאשמורת כאשר הייתי ער אהגה כך הייתי חושב כך · כי היית וגומר רוצה לומר וכל זה יען כי היית עזרתה לי · כאשר הייתי מרנן וצועק שתושיעני להיותי חוסה בצל כנפיך ״ דבקה וגומר רוצה לומר ולכן דבקה נפשי אחריך · להיות כי בעת צרתי בי תמכה ימינך לעוזרני ״ והמה וגומר רוצה לומר אנא כי אותם שמבקשים נפשי להשימה בשואה ושממה שהוא הקבר · יבואו הם בתחתיות ארץ מדה כנגד מדה ״
יגירוהו וגומר רוצה לומ׳ ששאול ראשם יגירו דמו על ידי חרב · ומנת וחלק תשועלים יהיו הוא וכל שיעתו · כי יאכלוהו בהמות השדה וחיתו יער ״ והמלך · רוצה לומ׳ והמלך דוד ישמח באלהים ויתהלל כל הנשבע בו במלך ההוא · כי יסכר ויסג׳ פי דוברי שקר · באופן כי כל העם יחדיו יתהללו במלכם וישבעו בו מפני אהבתם אליו ״ ס״ד

למנצח מזמור לדוד וגו׳ · המזמור הלז כונתו כונת הקודם ״ שמע וגו׳ ר״ל או אלהים שמע קולי בשיחי בשאשיח ואספר תלאותי · ומפחד האויב שאול תצור חיי ״ תסתירני וגו׳ ר״ל תסתירני מהמרעי׳ שלא יוכלו לפעול כי ההסכמה שעשו ביניהם בסוד · ותסתירני מרגשת וקבוץ פועלי און המבקשים להוציא ה׳ היא הסכמת סודם ״ אשר שננו וגומר ספר עצמות סודם היות כי שננו כחרב לשונם לדבר רעה עלי · וכשו דרכו חיצם דבר מר · כי משחו החץ בדב׳ מר שהוא סם המות · לירות ולזרוק החץ במסתרי׳ לתם · ופתאום יורוהו ויזרקוהו מת על הארץ כי הסם הממית ימיתהו בפתע · וכל זאת עשו כי לא יראו מה׳ ״ יחזקו וגו׳ ר״ל הם מחזקים בדבריהם הדבר הרע שחושבים לעשות עמי בהביאם טענות זה לזה להראות כי אינו רע מה שמבקשים לעשות להיותי חייב מיתה · והם מספרים לטמון מוקשים באומרם מי יראה להם בחשבם שה׳ מאסני ואין רואה ואין שומע כדי להצילני מידם ״ יחפשו וגו׳ ר״ל כשיחזקו כונתם הרעה להרגני באומרם כי מאסני ה׳ ושכחני לעונותי · יחפשו חפש מחופש ר״ל חיפוש אחר חיפוש למצוא עון וחטא כי להאשימני בו · ויאמרו עולות תמנו · רוצה לומר זכות העולות שהיה מקריב דוד בהיותו בארץ ישראל כבר תם ונשלם · כי זה ימים רבים בלכתו בארץ אויב אשר לא הקריב עולה וזבח · והקרב והלב והמחשבה מהאיש דוד הוא בודאי עמוק · ר״ל חשוך וכהה בעיניהם האלהיים כי בודאי ברוב הצרות אשר סבבוהו לא עמד על אמונתו למען יחיה · ויהיה עמוק מבנין מראהו

מראהו עמוק מן העור וגו׳ונמצא אותו הכהן ׃ ויורם וגו׳ר״ל
האל מודד להם מדה כנגד מדה ׃ וכנגד אשר דרכו חיצם
לירות במסתרים תם ׃ לכן ויורם אלהי׳ ׃ וכנגד אשר משחוהו
בדבר מר למען פתאום יורוהו ׃ לכן המכות שלהם היו כחץ
אשר פתאום הכוס ׃ ויכשילוהו וגו׳ ר״ל וכנגד אשר שננו
כחרב לשונם עלי ׃ לכן יכשילו אותו החרב מלשונם עליה׳ ׃
כי יפלו ויכשלו בחרב לשונם ההוא אשר בקשו להכשילני בו ׃
ויהיה כל כך מפלתם כי יתנודדו כל רואה בם ויניעו ראשם
עליהם לתמהם על רוב וכובד הצרה ׃ ויראו וגו׳ואז בעת
נקמתם יראו כל אדם את מעשה ה׳ כי נורא הוא ׃ ויגידו
פעל אלהים ומעשהו אשר השכילו ׃ כי ראו היותו מודד מדה
כנגד מדה ומקימי מעפר דל ׃ ואת עריצים ישפיל ׃
ישמח וגו׳ר״ל והצדיק כמוני אשר הייתי נרדף על לא חמס
בכפי ישמח בה׳ ויחסה בו ׃ ויתהללו בה׳כל ישרי לב משיעת
דוד ׃ ס״ה

למנצח

מזמור לדוד וגו׳המזמור הלז אמרו דוד כשהיה
גולה חוץ מארץ הקדושה ׃ לך דומיה וגו׳
ור״ל לך אלהי׳שמעונתו בציון ׃ ראוי לעבוד במחשבה ודבור
ומעש׳ ׃ וכנגד המחשבה אמ׳דומיה לשון שתיקה ׃ כי החושב
ישתוק בעודנו מתבודד ׃ וכנגד הדבור אמ׳לך ראוי התהלה
בפה ׃ וכנגד המעשה אמר ולך ראוי שישולם נדר הנעשה
ביום צרה ׃ שומע וגומר ר״ל לך ראוי העבודה הנזכרת
כששמע התפלה מכל בשר שעדיך יבואו לחסו׳ תחת צלך
ויתפללו לך ׃ דברי עונות וגו׳ ר״ל וכשתכפר העונות
שכדבור שגברו מן זכיותי כי דוד לרוב צרותיו וגלותו פעמי׳
רבו׳ היה חושב כדבור להיותו נרדף על לא חמס בכפיו ואין
שומע ואין רואה ׃ ופשעינו ממני ומשיעתי כשתכפרם
להיותך רחום וחנון ׃ אשרי וגו׳ר״ל וכשהאושרים יהיה
מאותו שתבחר ותקרב שישכון בחצריך חצרי המלוכה כמוני
אשר בחרת בי מכל ישרא׳ ׃ וכשנשבעה אני ושיעתי בדיבוק
אהי בהיותנו על אדמת ה׳המכונ׳בטוב ׃ וזהו אומרו נשבעה
בטוב ביתך שהוא העזרה ובטוב קדוש היכלך שהוא הדביר ׃
ובטוב היכלך שהוא לפנים ולפני שהוא היכל ה׳ומקום קדשו ׃
נוראות וגו׳ר״ל במדת הצדק אשר לך להציל העשוק
מיד עושקו ׃ תעננו לי ולשיעתי ההולכי׳בגלות ׃ ותעננו
בנוראות שתעשה כפלאות עמנו ותשפיל קמים תחתינו ׃
אתה שהוא אלהי ישענו ׃ ומבטח כל קצוי ארץ וים רחוקי׳ ׃ כי
לא די שאתה קרוב לקרובי׳אליך מעמך ישרא׳ כי אפי׳הרחוקי׳
ממך שבוטחים בך אתה תענם ותעזרם ׃ מכין הרי׳וגו׳
ר״ל ואתה הוא מכין ההרים ומעמידם בכחך ׃ ומתיד נאזר
בגבורה ׃ כי לא יצטרך לעזר זולתו ׃ משביח וגו׳ר״ל ואתה
הוא משקיט שאון ימים ׃ ושאון גליהם ולא יעברו החול גבול
לים לכסות ארץ ׃ וכן אתה משקיט המיית הלאומי׳ הגבורים
הקמים על זולתם להשפילם ׃ ויראו וגו׳ר״ל ואתה הוא
שיראים ממך יושבי קצוות העולם מפני אותותיך העצומו׳ ׃
שתרנין ותשמח בני האדם באור השמש היוצא בבקר ׃ ובאור
הלבנה וכוכבי שחק היוצאי׳בערב ׃ פקדת וגו׳ר״ל פקדת
הארץ בעת צורכה למי המטר ׃ ותשוקקה והצפת ריבוי מים
עליה ׃ כי יהיה ענינו מן והשיקו היקבי׳ תירוש ויצהר שר״ל
והציפו ׃ רבת תעשרנה ׃ ר״ל בריבוי תעשרה לארץ ׃ במי׳
אשר תמטיר מן פלג אלהים שהוא מלא מים והוא האויר
האמצעי ׃ באופן שתכין דגנם מהאנשים ׃ באשר כן תכין
הארץ הנזכר׳ ׃ ויהיה כי במקום באשר ׃ תלמיה וגו׳בא
לפרש הכנת הארץ איך ראוי להיות באומרו תלמיה והם
גבשושית הארץ החרושה רוה ממי׳כי צריך לרדת מים רבים
עליהם להיות כי אינם מחזיקים אותם להיותם משופעים ׃
נחת גדודיה ׃ ר״ל החפירות העמוקות שבין תלם לתלם ׃
ולהם מספיק מעט מטר שירד עליה׳ להיות להם בית קבול
ובמעט דבר ירוטבו וזהו אומרו נחת גדודיה ׃ ובמקומות
הקשים אשר לא נחרשו מפני קושים ׃ הארץ ההיא תמוגג
ברביבים שהוא המטר הגדול למען גם הארץ ההיא תתלחלח
׃ וכעשותך כן הצמח מהארץ תברך ׃ כי יהיה כעץ שתול
על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו וכל אשר יעש׳ יצליח ׃
עטרת וגו׳ ר״ל כי השנה הטובה שתסכים לשלוח בעולמך ׃
אתה מעטר ומקיף כל העול׳מהטוב ההוא ׃ בדרכי׳ובמדברו׳
ובגבעות ובמישור ובעמקים ׃ כי מעגליך שהם הדרכי׳מן
שלם מעגל רגליך ירעפון דשן כי אף שם ימצא תבוא׳בשופע
מן הגרעיני חטה שנופלים מהעוברים ושבים ׃ וכן ירעפו
נאות מדבר אף כי הארץ יבשה ׃ ובלתי מבורכת ׃ והגבעו׳
תחגורנה גיל מרוב התבואות ׃ ויתלבשו הכרים והמישורים ׃
שענינו מן כר נרחב ׃ מן הצאן שיבואו לאכול מן התבואו׳ כי
יפרו וירבו והבהמות בשופע המזון אשר ימצא ׃ וכאו העמקי׳
יתעטפו ויתכסו מהבר ומזון ׃ באופן שכל החיים יתרועעו
ואף בני אדם ישירו ׃ ס״ו

למנצח

שיר מזמור וגו׳ המזמור הלז אמרו דוד אחרי
שהניח ה׳ אותו ואת עמו ישראל מכל אויביו
מסביב ׃ הריעו וגו׳ר״ל ראוי להודו׳לה׳כל הארץ שהם עמי
הארצו׳וישרא׳ עם ה׳בג׳מיני הודאה ׃ היינו בכלי ׃ ובמחשבה
ודבור ומעשה ׃ וכנגד ההודאה בכלי אמר הריעו לה׳כל
הארץ הן עם ה׳והן עמי הארצו׳ ׃ זמרו וגו׳וכנגד ההודאה
במחשבה מעם ה׳ ׃ אמ׳זמרו כבוד שמו ׃ וכנגד ההודאה ממנו
במעש׳ ׃ אמ׳שימו כבוד תהילתו ׃ שתעשו מעש׳מהשתחויה
וזולתו מהמעשים לשים כבוד לה׳לתהלה אליו ׃ וכנגד הודאה
ממנו בדבור אמר אמרו לאלהי׳מה נורא כל אחד ממעשיך ׃
שברוב עוזך וגבורתך יכחשו לך אויביך ׃ ר״ל שיניחנו אליך
לעבדי׳ ׃ כמו ויתכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרוך
׃ כל הארץ וגו׳וכנגד ההודאה במעשה מעמי הארצות
אמר כל הארץ ישתחוו לך ׃ וכנגד ההודאה במחשבה מהם
אמר ויזמרו לך ׃ וכנגד ההודאה בדבור מהם אמ׳ יזמרו שמך
שאתה עומד בעולם השלה והנצחיות ׃ לכו וראו וגו׳בא
לפרש מה נורא מעשה ה׳אשר שבחו בכך ׃ ואמר לכו וראו
מפעלו׳אלהי׳על בני אדם אשר בעדם נקרא נורא עלילה ׃
ר״ל כי מעשיו ועלילותיו הם נוראי׳ ׃ הפך ים ליבשה׳בקריעת
ים סוף ׃ בנהר יעברו ברגל בבקיעת הירדן ׃ ושם בים סוף
שמחנו בו ר״ל בראו׳ כבודו כי ראתה שפחה על הים מה שלא
ראה יחזקאל בן בוזי ׃ מושל וגו׳ בא לפרש גבורת ה׳ אשר
שבחו בכך ואמ׳הוא מושל כל העולם בגבורתו ׃ ועיניו בגוי׳
תצפינה׳לראו׳מעשיה׳כדי לגמלם מדה כנגד מדה ׃ והסוררי׳
אל ירומו למו ראשם בעולם השלה והנצחיו׳כי יכרתון ׃
ברכו וגו׳הוא מדבר עם שני׳עשר שבטי ישרא׳ ׃ לאמר ברכו
עמי׳אלהינו על כל הטובה שהטיב עמנו ׃ והשמיעו בקול
תהילתו ׃ ויחסר בי״ת עם מן הקול ׃ השם וגו׳ר״ל נברך
לאלהינו אשר סדר שנפשותנו יעמדו בחיים הנצחיים בעולם
הבא ׃ ולא נתן למוט רגלינו בעולם הזה ׃ ויהיה השם
נפשנו מענין ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ׃
כי בחנתנו וגומר רוצה לומר בגלותנו ובצרות הנתנים
אלינו מאויבינו בחנתנו אלהי׳לראו׳אם אנו עבדיך בלב שלם
וצרפתנו כצרוף כסף ׃ והבאתנו במצודה ורשת האויב שאין

דרך לבנות ימין ושמאל כי אם בדרך נס · ושמת מועקה שהוא כלי ברזל אשר משימים לאסורים במסמר כדי שלא יברחו · ולהעיקם כדי שיתנו עליהם מוהר ומתן רב כיד המלך · הרכבת אנוש וגו' הוא הכלי ברזל קטן מרובע שמשימים אותו במצח ראש הנתפש ומהדקים אותו עד שמתנענע יכנס בראש · להעיקו כדי שידור ממון רב כופר נפשו · ולכן נקרא אנוש להיות כי אנושה מכתו לנתפש ובלעז הד"אטו · באנו באש ובמים היא ברת האש ששורפים רגליו · ושמתיכים שעוה ושומן הנסרף באש על בטנו כדי שידור ויפלם · וכן ברת המים היא כי נותנים אליו לשתות מים עם סיד כדי לשרפם · וכן כי מאכילים אותם דברים מלוחים · ומונעים השתיה מהם · שכלם הם ברות רבות ורעות המעיקות כל איברי האדם · ועם כל אלה בגבורתך הוכחתנו לרויה · שרוצה לומר לשובע שמחות · אבוא וגו' רוצה לומר ולכן אני רוצה לבוא ביתך בעולות · לשלם לך נדרי · אשר נדרתי אותם ופצו שפתי ודבר פי בצר לי · עולות וגומר ורוצה אני שיהיו מהמיטב כי העולות שאעלה לך אבחרם שיהיו בעלי מוח ושמנים · עם קטורת חלבי האלים · ואעשה קרבנות מבקר עם עתודי' לאלהי הסלה והנצחיות · לכו וגו' דברי המשורר עם השומעי' יראי ה' · לכו שמעו ואספרה לכם כל יראי אלהים אשר עשה לנפשי כשהייתי בצרה · אליו פי וגו' ר"ל כשאליו בפי קראתי בתפלתי · ואפי' בקראי אליו בעת הצרה הקרובה כי אין עוזר לאמר או רומם עזרני וזה בשפה רפה מפני הצרה וכלא הקול יוכא מתחת לשוני · אף כי און הייתי חושב בלבי ולא כפי כן לבי · הנה ה' למען חסדיו המחשבה רעה לא ישמע · אכן הדבור הטוב שהייתי קורא רומם שיבוא לעזרתי שמע אלהים · וכן הקשיב בקול תפלתי בהיות לי זמן להתפלל ·

ברוך וגו' ר"ל ברוך אלהים אשר עזרני הן מצד חסדו העושה חסד חנם עם זולתו · הן מצד תפלתי אשר אליו התפללתי בחסותי תחת כל כנפיו · וזהו אומרו אשר לא הסיר תפילתי וחסדו מאתי · סז

למנצח

בנגינות וגומר גם המזמור הלז אמרו דוד אחרי הניח ה' אותו ואת עמו מכל אויביו · אלהים וגומר בירך אותו ואת עמו ישראל בברכת כהנים הנחלקת לארבעה חלקי' · כי האיש ישראלי הוא מעוטר בד' נפשות או כחות אשר לכל אחד מהן אהבה ובוסף אחד זולתיו מחבירו · אשר יקראו מעלות · כי לו הנפש אלהית · אשר מעלתה היותה נוספת לדיבוק אלהי אשר הוא הכבוד האחרון · והנפש המשכלת אשר מעלתה מעלת החכמה · והנפש המרגשת אשר מעלתה מעלת העושר · והנפש הצומחת אשר מעלתה מעלת הגבורה · ולכן צוה ה' את עבדיו הכהנים שכה יברכו לבני ישראל לאמ' להם יברכך ה' שהו' לשון תוספת טובה והוא מעלת העושר · ולהיותה בלתי דבקה עם האדם ולכן היא קלת ההפסד עי" גנבים או שודדי לילה · לכן התפלל שאחרי שיברכהו שישמור לו הברכ' ההיא פן תלקח מאתו וזהו אומרו וישמרך · ויאר ה' פניו אליך · שהיא מעלת הדיבוק אלהי · כי באור פני המלך ה' יש החיים הנצחיים · כי העולם הבא אין בו תענוג גשמיי רק צדיקים גמורים עומדים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו שכינה שהוא אור אלהי · ומתפלל הכהן כי יתלהב ה' בפניו מהאור ההוא למען ישפיע ממנו אליך וידבק בך באמצעותו · ויחונך שהיא מעלת החכמה הנתנת בחנינה וכאומרו המתפלל אתה חונן לאדם דעת וגו' וחוננו מאתך דעה ובינה והשכל · ישא ה' פניו וגו' וישם לך שלום · היא מעלת הגבורה · שהתפלל לא שיסיר כעסו מישראל למען יהיה להם שלום הבריאות שהוא שלום הד' ליחות שבגוף ושלום המלחמה שינוח מכל אויביו · וזאת היא תפלת המשורר פה · אלהים יחננו כנגד מעלת החכמה · ויברכנו כנגד מעלת העושר · יאר פניו בדבקו אתנו בעולם הסלה והנצחיות · והיא מעלת הדיבוק אלהי · לדעת בארץ דרכך באמצעות הבריאות כי החולה לא די שלא ידע דבר מחדש כי ישכח את הידוע · ובכל גוים ישועתך באמצעות השלום שיהיה בעולם ·

יודוך וגו' ר"ל מה שלכן על כל הטובו' הנזכרו' יודוך עמי' אלהים שהם י"ב שבטי ישראל · ויודוך עמים כלם שהם שאר האומו' ·

ישמחו וגו' ר"ל ישמחו וירננו לאומים שהם בני ישראל על כי תשפוט במשפטיך הרעי' עמי' שהם שאר האומו' השונאות ישראל · במשור ובדין · ולאומים שהם בני ישראל תנחם בארץ החיים והסלה והנצחיו' · יודוך וגו' חזר שנית לספר הד' מעלות הנזכרו' ולהודות עליהם כאלו כבר נתנו באומרו יודוך עמים אלהים וגו' כאשר פירשנו · על כי ארץ נתנה יבולה שהוא מעלת העושר · ועל כי ברכנו אלהים להיות אלהינו בדיבוק שהיא מעלת הדיבוק אלהי · ועל כי ברכנו אלהים בהחלצו שהיא מעלת החכמה · ועל כי יראו אותו כל אפסי ארץ ולכן יהיה שלום בעולם שהיא מעלת הגבורה · סח

למנצח

לדוד וגו' המזמור הלז אמרו דוד כשנאספו עליו למלחמ' בני עמון · ושכרו את ארם בית רחוב ואת ארם צובא ואת מלך מעכה · ואת איש טוב · והיה לו המלחמה פני' ואחור · ואז התפלל לא' שיקום עליהם למלחמה למען ינוסו ממנו כי כפי טבע היה נמנע אלית הנצחון · וכן היה כי נס ארם מפני בני ישרא' והרג דוד שבע מאות רכב וארבעים אלף פרשים ואת שובך שר צבאו · והנשארים מהמלכים השלימו את דוד ועבדוהו · ולכן קצת המזמור הלז הוא תפלה לאל שיקום על האויבים למען ינוסו · וקצתו הוא הודאה ושיר לה' על כל הטובה שעשה עמו ועם עמו בהושיעם מאויביהם והשפילם תחתיהם · יקום אלהים וגו' ר"ל יקום אלהים למלחמה על אויבי ישראל שהם אויביו כי בכלל ברתם לו צר · למען יפוצו וינוסו מפניו ·

כהנדוף וגו' עניינו כלו יאמ' כהנדף העשן מפני רוח כן תנדוף את האויבי' · וכהמס מקור · הדונג והוא השעוה מפני אש כן ימסו ויאבדו רשעים מהאויבי' הקמי' עלינו מפני אלהי' ·

וצדיקי' וגו' ר"ל והאומה ישרא' שהם עם ה' הצדיקי' יקבלו שמחה בארבע נפשותיהם · כי ישמחו ויעלצו בנפש אלהית ונפש המשכלת ולכן אמר לפני אלהים להיות שמחתם במחשבם כי טבע המקור ימצא במה שיחשב ממנו · וכנגד המרגשת והצומחת אמר וישישו בשמחה · והנה בתפלתו זאת פיגתי' מדבר עם האלוה לנוכח ופעמים לנסתר כמשפט התפלות והברכות להראות לעמים כי אין אלהינו דבר רמוז אליו אבל הוא לנכח ונסתר יחד ומלא כל הארץ כבודו · שירו לאלהי' וגו' היא הודאה לאל על הושיעו ישראל מיד אויביו · וכאלו הוא מנוה להם אשר קראם בשם צדיקים לעיל · שבשמחתם בד' נפשות הנזכר שיודו לה' וישירו אליו · וכנגד נפש הצומחת אמר שירו לאלהים המנהיג העולם השפל · וכנגד נפש המרגשת אמר זמרו שמו המנהיג עולם הגלגלים · וכנגד נפש המשכלת אמר סולו שר"ל רוממו ועניינו מן סלסליה ותרוממך לרוכב בערבות · רוצה לומר למניע הגלגל האלף העליון המקיף כל גלגלי השמים בתנועתו · ויקרא המניע

רוכב

רוכב · להיות כי הרוכב מניע הנרכב גם הוא · ביה שמו ·
ר"ל כאשר אמרתי שתזמרו שמו מהרוכב ערבות כן אני אומר
שתסלסלו שמו אשר הוא רוכב ושר ואדון בעולם המלאכים ·
כי גם עליהם יחול שם אלהים ויה · אבל לא שם ה' כי בו
יתיחד אדון הכל · וכנגד הנפש אלהית אמר ועלזו לפניו ·
כלו' הצדיקים ידובקו בו ויעמדו לפניו עלזים בהתענג' בזיו
השכינה · אבי וגו' ספר ד' שבחות לאלהי הד' עולמות
· וכנגד עולם השפל אמר אף כי אלהים הוא עומד במעון
קדשו בכבוד ותפארת עכ"ז הוא אבי יתומים ודיין אלמנות
מהעול' השפל · וזה להיות כי רם ה' ושפל יראה · ולא כמלכי
הארצות אשר לגאותם לא ישגיחו בשפלים ונבזים · אלהים
מושיב וגו' וכנגד עולם הגלגלי' אמר תליא בהם מילתא דבני
חיי ומזוני · אלהים אשר הוא מושל עליהם · הוא משדד
ומשבר מערכותיה' · ואיש ואשתו אשר יעמדו יחידי' בירכתי
בית בלי בנים מפאת גזרת המערכה אשר כן גזרה עליהם
אלהים מושיבם ביתה שר"ל בקיבוץ בנים · כי יהיה מן ויעשה
להם בתים · והוא כנגד בני · ואשר הם אסירי' בכושרות
שהם שלשלאות ברזל והם קרובים למות מיתה משונה כי כן
גזר מזלם · אלהים בכחו הגדול מוציאם משם כאשר עשה
בהוציאו ישרא' ממצרי' והוא כנגד חיי · ואותם שהם סוררי
ה' ובלתי מאמינים בו אך הם לבדם שוכנים בצחיחה · חסרי
כל טוב וצמאים ותאבים אפי' לדברים הקלים · מה שלא יהיה
כן לאוהבי ה' המתפללים אליו · כי אף שמזלם יגזור עליהם
העניות והדלות · ה' יספיק להם מזונם בכבוד · והוא כנגד
מזוני · וכנגד עולם המלאכים אמר אלהים בצאתך לפני
עמך וגו' וספר המדרגה הראשונה מהדיבוק אלהי עם ישרא'
שהיה עי" מלאך בצאתם ממצרים · וזהו אומרו כנגד מלאך
האלהים ההולך לפני מחנה ישרא' · או אלהים ר"ל אתה המלאך
כי הוא יקרא בשם רבו · בצאתך לפני עמך בצאת' ממצרים
וכאומרו לפני מחנה ישראל · ובצעדך שהיית הולך לפניהם
באר' ישימון ושממה במדב' הגדול והנורא בעמוד אש ועמוד
ענן · וזה להדריך האומה ישראלית למען יזכו עולם
הסלה והנצחיות · אז כמעט שעולם השפל ועולם הגלגלים
נהפכו מפני המלאך ההוא כי נשתנה מעשה בראשית
בנפלאות שנעשו ביציאת מצרים · וזהו אומרו כנגד עולם
השפל ארץ רעשה · וכנגד עולם הגלגלים אף שמים נטפו
מים כי זהו רחוק מהטבע שהשמי' עצמם יטיפו מים ויפתחו
ארובו' השמי' · כי מקום ירידת המטר הוא מן האויר האמצעי
ואם יקרא שמים יהיה בשם משותף · וכנגד עולם האלהי
אמר זה סיני וגו' וספר המדרגה השנית מהדיבוק אלהי שלא
עי" מלאך במתן תורה · באומרו זה סיני רעש מפני אלהים
שהוא אלהי ישרא' מה שאינו כן המלאך · ואז גשם נדבו' הנפת
אלהים על עמך ישראל · והוא משל להשפעת נבואתו על
כלם · וכי זכו לשמוע מפיו כלם כאחד אנכי ולא יהיה לך ·
נחלתך ונלאה וגו' ספר המדרגה השלישית מהדיבוק אלהי
שהיה בעשותם המשכן וירד כבוד ה' לשכון באהל מועד בין
שוכני בתי חומר · באומרו נחלת' שהם בני ישרא' אשר היתה
נלאה מצרות המצריים אתה כוננת אותה במשכן · וכאומרו
מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך · חייתך וגו'
הם עדת ישראל ונקראים חיית ה' להיותם חיים ונצחיים
בהתדבק' עמו · ישבו בה בביתך ובמשכניך · ואז תכין אתה
אלהים לעם עני ודל החוסים בך · בטוב שלך שהוא השכינה
וכאומרו אני אעביר כל טובי על פניך · ה' יתן וגומר
היא תפלה מהמשורר כי כאשר האל ענה לישראל בהיותם

בארץ מצרים · והוציאם מעבדות לחירות ונתן למו את
ממונם והכניסם לארץ ישרא' ובנה להם בית הבחיר' כן בגלות
אדום העתיד ה' יתן אומר מהנבואות המבשרו' שבבא ישרא'
אשר יהיה מעט קט ונפוץ בכל פנות הארץ · שבסוף יגאלו
ויהיו צבא רב הן בכמות הן באיכות אשר שם רב יורה על
שניהם · כיורה על הריבוי ועל הגדולה · מלכי צבאות
וגומר ר"ל מלכי גוג ומגוג אשר יבואו עליהם למלחמה יוכו
ויתנועעו ויתנודדו ממקומ' בנוסם מפני כנסת ישרא' · והיא
שהיתה תמיד נות בית וכלת הקב"ה שעמדה באמונתה
בגלותה ולא זנתה תחתיו לכניעותה בהיותה נות בית ·
תחלק שלל המלכי צבאות שידודון · אם תשכבון וגו'
אם הוא נגזר מאמת · ור"ל אז כשהנות בית תחלק שלל כו
מלכי צבאות ינודו · אם וכאמת תשכבו אתם כל בני ישראל
בין שפתים · הוא כמו רובץ בין המשפתים ויחסר ממנו מ"ם
הנוספת ופירושו כתרגומו בין תחומיא · ור"ל כי אז יהיו בני
ישראל מולכים על כל העולם וישכבו בין התחומים · ויהיו
כלם עשירים מכסף וזהב · כי כנפי היונה · והם אומי כנסת
ישרא' יהיו מחופי' בכסף ואברותיה בחרוץ ירקרק שהוא הזהב
הטוב המזוקק שבעתים ונקי מכל סיג · ולכן הוא מאד ירוק
כי זה עינו הטבעי כאשר לא יעיקהו תערובת שישנהו
ממראיתו · בפרש שדי וגו' ר"ל ואז ביום בוא גוג על
אדמת ישרא' שתפרש לשון ובפרישכם כפיכם · שהמלכי' ההם
יהיו נהרגים ושטוחים על פני האדמה בה באדמת ישראל ·
תשלג בצלמון הר אלהים וגו' ר"ל שתשלח שלג ועביני צלמות
מאבני אלגביש ואש וגפרית על הר אלהים והר בשן מארץ ישר'
וכאומרו יחזקאל ביום בוא גוג על אדמת ישראל תעלה חמתי
באפי וגו' ויהיה רעש גדול וגו' ורעשו מפני כל מיני החיים
וגו' ונהרסו ההרים ונפלו המדרגות וגו' וקראתי עליו לכל הרי
חרב וגו' ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש
אש וגפרית אמטיר עליו וגו' · למה וגו' תרצדון הוא
כמו תרקדון מענין ההרים רקדו כאילים · ור"ל למה תרקדו
משמחה אז בעת גאולת ישרא' אתם הרים גבנוני' בחשבכם
כי לגבנוניתב' יבחר ה' בכם לשכן שמו שם · כי לא יהיה כן ·
אבל ההר שחמד אלהים לשבתו בעת צאת ישראל ממצרים
· אף ה' יבחר בו בגאולה · הזאת לשכון נצח · ורכב אלהים
שהם רבותים מחיות הקדש · ואלפי שנאן מהמלאכים שהם
שנאנים · ואדני בם ועמהם · ישכון בסיני מקום הקדש ·
עלית וגומר הם דברי המשורר לכנסת ישראל ברוח הקדש
לאמ' אז בעת הגאולה · כמה עלית למרום המעלה והגדולה
· באשר שבית שבי של עם גוג ומגוג להיותם לך לעבדים
לעולם · ולקחת מתנות באדם' שללת כל רכושם · והסוררים
מהאומות ספו תמו מן בלהות האף והחימה · וזהו אומרו ואף
סוררים · ואתה זכית לשכון עם יה אלהים · ברוך ה' וגומר
ר"ל ברוך ה' שאז בימי הגאול' יום יום יעמוס לנו מטוב העולם
הזה · והוא האל יתן ישועתנו בעולם הסלה והנצחיות · האל
וגו' ר"ל האל לנו יהיה אל נותן מושעות בעול' הזה ובעול' הבא ·
אבל אויבי אדני אלהים יתן במקום מושעו' תוצאות המות הן
בעול' הזה והן בבא · ור"ל תוצאות מוצאות ושערי' · אך אלהים
וגו' כי אלהי' ימחץ ראש אויביו בקדקד' במקו' חילוק השער שהיא
מכה טריה באמצע הראש · וזה להיותו תמיד מתהל' באשמיו
וחוטא ורשע · אמר ה' וגו' ר"ל כי בעת הגאולה יאמר
ה' להשיב שבות עמו ממקום היותם מבשן שהם ההרים
הגבנונים · וממצולות ים שהם בקצוי הארץ ואיי הים ·
למען תמחץ וגומר ר"ל מה שלכן תמחץ עינינו כמו תמחץ

מלשון חמוץ בגדים . ור״ל שתמחץ רגלך ועדתך כי יהיה רגלך מן בא אתה וכל העם אשר ברגלך . כדם לשון כלביך יקרא אויבי ישראל המלשינים והמשומדים המדברים תועה כלביך . וכדם מהאויבים משאר האומות הממונים עליהם . ויהיה מנהו . כמו ממונהו . ראו הליכותיך וגו׳ ר״ל ואז ישראל יראו הליכותיך אלהים . כאשר ראו הליכות אלי מלכי בקדש בגאולת מצרי׳ כי ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי . וכאשר אז בגאולת מצרי׳ שר משה ובני ישר׳ את השירה . ותצא מרים בתופים ובמחולו׳ כן בגלות העתיד יקדמו השרים והשרות אחר נוגנים לשיר ולהלל לאל בתוך עלמות ובתולות שתופפות גם הן לזמר ולהודו׳ לה׳ .

במקהלות וגו׳ ר״ל וסוף שירם יהיה לאמר במקהלות ברכו אלהים בעד מדת הדין שלו ששפט באויבינו . וברכו ה׳ בעד מדת הרחמים שלו שהוציאנו מאפילה לאור גדול . כל איש ואיש שיהיה ממקור ישר׳ . שם בנימן וגו׳ ר״ל כי אז בנימן שהוא הצעיר שבשבטים יהיה רודה אותם האויבים . ושרי יהודה שהוא הגדול והחשוב שבשבטים ירגום אותם האויבים וכן שרי זבולון שרי נפתלי שהם האמצעיים . צוה אלהיך וגו׳ ר״ל ומה שבני ישר׳ החלושים יוכלו לרדו׳ באויביהם ולרגום אותם יהיה יען כי צוה אלהיך ממך עם ישראל שיהיה העוז אליך . וראוי שנודהו על ככה לאמר עוזה זאת אלהים אתה פעלת לנו כי העוז והממשלה זאת לא בא אלינו במקרה . כי אם בהשגחה . מהיכליך וגו׳ ר״ל מסבת היכלך שהוא על ירושלם לך יובילו מלכים הנשארים מהאומות שי ותשורה כי יכירו היות ה׳ מלך על כל הארץ וביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד . גער וגו׳ ר״ל ואז תגעור בחית קנה . ר״ל בעדה הבאים למלחמה בחנית ורומח הנחשבי׳ אצלך כקנה . וגער בעדת האבירים והמלכים הבאים למלחמה בעגלי עמים . ר״ל בעמים העשירים והשמנים כעגלים . באופן שכל אחד מהאבירי׳ ההם יהיה מתרפס ומשתטח לפני ישר׳ ברוצות מרבי כסף . שר״ל חתיכות כסף . ובזר ותפזר העמים שיחפצו קרבות ומלחמות ולא יובילו שי למורא ולבני ישראל עבדיו . יאתיו וגו׳ ר״ל שאז יבואו חשמני׳ . שר״ל שרים גדולי המעלה מני מצרי׳ לשחר פני ה׳ בירושלם . וכוש ירוץ ידיו להביא קרבנות נדבה לפניו . וממלכו׳ הארץ ישירו לאלהים אדון העולם הזה . ויזמרו אדני אדון עולם השפל והנכחיות . לרוכב וגו׳ רוצה לומר ויזמרו לרוכב בשמי שמי קדם . שהם שמי גלגל ערבות כאשר אמרנו . וקראם שמי קדם להיותם קדומים מיום הבראם מה שאינם כן אישי העולם השפל . אשר יתן אז בקולו קול עוז על האויבים להומם ולאבדם . תנו עוז וגו׳ ויתנו תהלת עוז לאלהים להיותו מתגאה בעומדו עם ישראל בעולם השפל עם היות עוזו בשחקים . כי דבר גדול הוא כשהמלך מניח חצרו בית הקיץ ובית החורף והולך לדור עם אהובו במקום אשר קצר מהשתרע וזה לרוב חיבתו עמו . נורא וגו׳ רוצה לומר ודירתו עם ישר׳ בארץ . יהיה בבית אלהי׳ הנורא שבמקדשך כי בית אלהים היה מחולק לעזרה ודביר וקדש הקדשים . וכלם היו קדש . ובקדש הקדשים היה המקום הנורא המיוחד לשכינה . ומשם מבין שני הכרובים אל ישר׳ יהיה נותן העוז והתעצומות לעמו ישר׳ שהוא ברוך מאלהי׳ . כאשר היה בימי קדם בשני מקדשו׳ הקודמו׳ . ס״ט

למנצח על שושנים וגומר המזמור הלז אמרו דוד כשאמר המזמור הקודם כשנאספו עליו עמון וארם כאשר סיפרנו . הושיעני וגומר רוצה לומר אז אלהים הושיעני כי באו מים עד נפש . שהגיעו המי׳ אלי באופן שאגוע בהם ויקחו את נפשי . והוא משל לצרת מלחמת בני עמון אז . והושיעני כי טבעתי ביון מצולה . שר״ל בטיט של פלג מים רבים אשר אין בו דבר קשה שאוכל לעמוד בו אבל כל הטיט הוא מימיי ורך שאין בו מעמד ולכן טבעתי בו . והוא משל לצרת מלחמת מלך מעכה . באתי במעמקי מים . הוא משל למלחמת איש טוב . ושבולת שהוא מרוצת מי הנהר שטפתני . והוא משל לצרת מלחמת ארם בית רחוב וארם צובא . יגעתי וגומר כשאדם טובע במים קורא בקול גדול למען יעזרוהו בני אדם . וישא עיניו השמימה מאין יבוא עזרו . וזהו אומרו יגעתי בקראי . כל כך קראתי לעזרה כי יגעתי . ונחר גרוני בקראי . וכן כלו עיני ונתעורו מלהביט אל האלהים ביחלי אל ישועתו .

רבו וגו׳ רוצה לומר רבו בכמו׳ משערות ראשי השונאי׳ אותו בחנם . כי הנה חנון מלך עמון הוא שונא אותי בחנם . ושלחתי לו עבדי כדי לעשו׳ חסד עמו והוא הכלימם . והנה אני צריך לעזרתך להיות כי הם עצומים וגבורי׳ אלו השונאי׳ המבקשים להיות מצמיתי . שר״ל כורתי בשקר ובחנם כי לא קבלו ממני רעה אשר יבקשו הנקמה עליה . אבל יעלילו עלי כי אני רוצה לגזול את אשר להם ולכן הם מבקשי׳ להשיב לי תגמול על ככה . וזהו אומרו אשר לא גזלתי אז אשיב . והנה העלילו עלי עבדי חנון מלך עמון באומרם אל אדוניהם המכבד דוד את אביך בעיניך כי שלח לך מנחמי׳ הלא בעבור חקור את העיר ולרגלה שלח דוד את עבדיו אליך . מה שלא עלה על לב דוד ולא חשב דבר כזה . לגזול את ארצו וחנון בחשבו היות דעתו כן גלח את חצי זקנם ממלאכי דוד וכרת את מדויהם בחצי עד שתותיהם .

אלהים וגו׳ רוצה לומר ואל יהיו עונותי סבה שינצחוני . כי הנה אתה ידעת לאולתי והם הזדונות מהעבירות שנעשות על ידי רוח שטות הנכנס בחוטא . ואשמותי ממך לא נכחדו שהם השגיאות . כי הנה בשכבר התודיתי עליהם ומודה ועוזב ירוחם . אל יבושו וגו׳ ר״ל ואם לא תעשה בעדי להיותי חוטא . אנא אל יבושו במלחמה עמך ישראל המקוים ישועתך בעדי ובעד חטאתי ויהיה ב״ת בי במקום בעבור . וקראו אדני להיותו אדון בעולם האלהי . וקראו אלהים להיותו אדון בעולם המלאכים וקראו צבאות להיותו אדון בעולם הגלגלים . וקראו אלהי ישראל להיותו אדון מעולם השפל . וזהו אומרו אל יכלמו בי ובעבורי מבקשיך אלהי ישר׳ . כי עליך וגו׳ ר״ל וזכור כי בימי שאול עליך ובעבורך נשאתי חרפה שהיה מחרפני תמיד על לא חמס בכפי רק מפני אשר שלחת למשחני למלך אשר לא דרשתי ולא בקשתי . וכסתה כלימה פני במשפט הנרדפים והנדחי׳ שיבושו מבני האדם . ומוזר הייתי לאחי בני יהודה אשר היו מחשבים אותי לזר ומלשיני׳ אותי לשאול . ונכרי הייתי לבני אמי שהם שאר שבטי ישראל . כי קנאת וגו׳ ר״ל וכל זה היה לי לקנאתם ממני להיותי בן ביתך וקרוב ואהוב למלכותך . וזהו אומרו כי קנאת ביתך אכלתני . ולכן חרפו׳ מהמחרפים אליך נפלו עלי . כי הנה המחרפים לי על המלכות אשר נתת לי הם חורפיך . מה שלכן הייתי בוכה . ונפשי נפש הבוטחת היתה תמיד בצום . ותהי הבכי והצום ההוא לחרפות לי כי היו מתלוצצים עלי . וכן כשאתנה לבושי שק בעת תעניתי . אהי להם משל כי היו קוראים אותי האיש לבוש השקים . וישיחו בי תמיד יושבי שער העיר אשר הם יושבי קרנות . וישיחו בי שותי השכר בנגינות . ואני תפלתי וגומר ר״ל

ואני' ר"ל אנא שיהיה תפילתי לך ה' עתה ועת רצון · למען שאתה אלהים ברוב חסדך ולא למען זכיותי תענני בישעך האמיתות כי אין זולתה · כי הישועות האחרו' לבטוח בחרב או בחנית הם מסופקות · אבל לה' הישועה האמיתית · ותצילני מטיט ואל אטבעה · ואינצלה משונאי וממעמקי מים · ואל תשטפני שבולת מים · ואל תבלעני מצולה ואל תאטר ש"ל יסגור עלי הבאר פיה מהמצולה באופן כי לא אוכל לצאת חוצה · והם הד' צרות מהד' אומות הנלחמות אתו כאשר זכרנו · ענני ה' וגו' ר"ל ענני ה' בחסדך הטוב · וברוב רחמיך פנה אלי ואל תביט אל מעשי הרעים · ואל תסתר פניך מעבדך בשום אופן · כי צר לי עתה שהמלחמ' מהאויב היא פנים ואחור · ולכן מהר ענני ; קרבה וגו' ר"ל תקרב אל נפשי שהיא בצרה ותגאל אותה · ואם אין בי זכו' · למען אויבי פדני פן יאמרו ידינו רמה ולא ה' פעל כל זאת ·

אתה ידעת וגו' ר"ל אתה ידעת חרפתי מהנפש הצומחת ובשתי מהנפש המרגשת וכלימתי מהנפש המשכלת · וכנגד הנפש אלהית אמר נגדך כל צוררי · כי בהיותם צוררים נפשי האלהית · הם צוררים נגדך · חרפה שברה וגו' ר"ל החרפה שמחרפים אותי האויבים שברה לבי · באופן כי נחלתי ונהייתי ואנושה הוא פעל נגזר מן שם אנושה מכתו · ומשפטו ואאנושה ויהיה מנחי הפ"א · ואקוה שיבוא איזה מהם לנוד לי ואין · ואקוה למנחמים ולא מצאתי · כי כל העמים נועדו יחד ל[illegible]וס עם ה' ועם משיחו · ויתנו בברותי וגו' ר"ל ולא די שלא בא אחד מ[illegible] לנחמני ולהיות בעזרתי · כי אדרבה היו לי לאויבים ויתנו בברותי ש"ל מאכלי ראש ולענה · לצמאי ישקוני חומץ · וזאת משל לברות ברוהו ·

יהי שלחנם וגו' ר"ל כן יהי רצון שיהי שלחנם לפניהם · כי יהפך לשם המות כשבכבר מה שיאכלו וישתו · ומה שמבקשים לשלומים להם · יהיה למוקש · ותחשכנה עיניהם מראות · ומתניהם תמיד המעד · ויחס ההמעדה למתנים להיות כי חלשתם היא סבתה · ושפך עליה' זעמך בעולם הזה שיספו ויתמו · וחרון אפך ישיגם בעולם הבא · ולא ישאר להם שום זכר ושארית בעולם · לא מביתו יהא אשר משאיר שם הבעל בית [illegible] אין לו בנים · וזהו אומרו תהי טירתם נשמה · ולא מבנים אשר משאירים שם אביהם על פני אדמה אף כי ישלכו בלי בית וחצר · וזהו אומרו באהליהם הנעשו' מיריעו' אל יהי יושב · כי אתה וגומר ר"ל כי אשר הכית אתה מכה הליית לארץ החטא · הם רדפו לילה ויום · ותמיד יספרו בלעג וקלס [illegible] ותברה מחלליך עם ישר' ·

תנה וגו' ר"ל הנה כאשר הרע לישראל במדה שקצף ה' ע' שהוא מעט לא חטאו כי אדרבה עשו רצון קונם · אבל כאשר עזרו לרעה והוא [illegible] להרע י[illegible]ר מרצון הבורא חטאו ופשעו · ולכן אומר על העון אשר [illegible] כאשר עזרו לרעה תוסיף ותתן עון אחר [illegible] יחשב לה [illegible] אפי' אותו המעט שהרעו ברצון קונם · בהיות כי למפר[illegible] נראה כי נתכונו להרע לזולתם ולא לדבר אחר וזהו אומרו [illegible] יבואו בצדקתך ש"ל · ואל יבואו בכלל פעולה מצודקת [illegible] המעט שהרעו לישר' בהיות כי כונו לרעה · ימחו וגו' ר"ל ספר חיים בעולם הזה · ועם צדיקים אל יכתבו בעולם הבא · ואני עני וגו' ר"ל ואני עני וכואב על צרות המלחמ' אשר סבוני גם סבבוני ישועתך אלהים תשגבני · אהללה וגו' ר"ל ואחרי נוצחי אותם במלחמה אהללה שם אלהים בשיר · ואגדלנו בתודה בפה · אשר הוא טוב בעיני ה' ההלל וההודאה הזאת בפה מקרבן שור או פר גדול בעל קרנים ופרסות חזקות ·

ראו וגו' עתיד במקום עבר ור"ל אז יראו ענוים הנכנעים הישועה וישמחו · ויראוה דורשי אלהים ויחי לבבם שהיה כמת מפני כובד הצרות · וירב' כפעם לנסתר ופע' לנכח כמשפט הלשון הנבואיי · כי שומע וגו' עד יהללוהו שמים וגו' ור"ל יהללוהו שמי' וארץ שהוא היבשה ימים וכל רומש בם · כי שומע אל אביונים ה' והם בני ישרא' הנתפשי' ביד אויב והם אסירים בכבלי ברזל כי לא בזה אותם · ועתה כשנכנעו ארם עבדים לדוד חזרו אים לביתו · ויהללוהו כי אלהים יושיע ציון שלא יכבש מהאויבים · ויבנה ערי יהודה ההרוסות במלחמה · וישבו שם בני יהוד' וירשוה · וזרע עבדיו ואוהביו שהם האבות · ינחלוה וישכנו בה · ע'

למנצח לדוד להזכיר וגו' המזמור הלז אמרו דוד בבורחו מפני אבשלום בנו ור"ל אז אלהים חושה ומהר להצילני מיד אויב · וה' חושה לעזרתי כשאלך נגדו להשפילו תחתיו · והנה אמר שם אלהים ממדת הדין בהצלה מיד אויב להיותו האלוה השופט צדק חייב להציל העשוק מיד עושקו · ואמ' ושם ה' ממדת רחמי' בעזר' להעניש האויב להיותו בלתי מחוייב לעזר ההוא אם לא לרוב חסדיו · יבושו וגו' ר"ל יבושו בנפש האלהית ויכלמו בנפש המשכלת מבקשי נפשי להכריתה מהעולם הבא יסוגו אחור כמשפט הבושים שהרוחות והליחות שלהם יסוגו אחור ויכנסו בפנימיות הגוף · וזה כנגד נפש הצומחת · ויכלמו בנפש המרגשת חפצי רעתי בעולם הזה · ישובו וגומר ר"ל האומרי' בשמחה · האח ראתה עינינו מהכרת' דוד מהעולם הזה · והאח ראת' מהכרתתו מהעול' הבא · ישובו מהשמחה ההיא אל התכלי' האחרון מהבושת והכלימה · וזהו אומרו על עקב בושתם · ש"ל סוף בושתה · וכינהו בשם עקב להיות כי עקבי האדם הם קצוותיו וסוף קומתו והנבזה שבגופו · ישישו וגומר ר"ל ישישו בנפש האלהית וישמחו בך בנפש המשכלת כל מבקשי' בעת צרת' למען לא יגורשו מהסתפח בנחלת ה' ואוהבי ישועתך בעולם הזה יאמרו תמיד יגדל אלהים אשר הראה נפלאותיו וגדולותיו עמנו · ואני וגו' ר"ל ואני עבדך העני ואביון כי הגעתי לתכלית העוני כי בני לקח את כל אשר לי · אלהים במדת הדין שלך ואתה ה' במדת רחמי' שלך חושה להיות לי עזרי למען אנכח אויבי · ומפלטי למען לא אנוצח מהם · אל תאחר בשום פנים כי השעה היא מאד דחוקה וצריכה לכך · ע"א

בך ה' חסיתי וגו' גם המזמור הלז אמרו דוד ז"ל בבורחו מפני אבשלום בנו · ר"ל להיות כי בך ה' חסיתי · הוא מהמחוייב שאל אבושה לעולם כי זה דרך הגדולים לעזור תמיד החוסים בצל כנפיהם · בצדקתך וגו' ר"ל בעבור צדקתך ולא בצדקתי כי יודע היית היות חטא אוריה סבת הצרה ההיא · אתה מחוייב להטות אלי אזנך לשמוע תפילתי · ולהציל ולפלט ולהושיע שלש נפשותי · היה לי וגו' ר"ל ולכן היה לי למעון צור וחוזק לבוא תמיד בשתבוא למלאכיך להושיעני · בהיות שאתה סלעי ומצודתי והם שלש חלקי המגדל עוז ומבצר הנעשה בעיר הנקרא בלע"ז רוקה · או קסטילו · אלהי וגו' היא תפלה לאל שיפלטהו אף הפעם מיד רשע שהוא אחיתופל · מכף מעול וחומץ שהוא אבשלום · שהיה מבקש בעול להרוג את דוד ולעשות חמוץ בגדו מדמו · כי יהיה ענינו ענין אדמימות כמו חמוץ בגדים מבצרה · כי אתה וגומר רוצה לומר אתה ה' אלהים תקותי ומבטחי מנעורי · עליך וגומר רוצה לומר ובאלו אפילו בבטן אמי בטחתי ·

ונסמכתי עליך · וממעי אמי שהייתי דבוק בהם אתה גוזי ·
רוצה לומר אתה חותך ומפריד אותי ממעיה והוא מלשון
לגוז באחו · ובך תהלתי תמיד · כמופת וגומר ר"ל כי
רבים לוקחים מופת ראיה ממני · כי בראותם שמפני
חטאתי נענשתי · ובשוב אל ה' אתה משוב להיות לי מחסה
עוז · הם נמנעים מלחטוא · ואם חטאו ישובו בתשובה ·
ימלא וגו' ר"ל מפני היותך מחסי עוז לכן ימלא פי כל היום
מתהלת תפארתך · אל תשליכני וגו' ר"ל ולכן אנא אל
תשליכני מעליך עתה לעת זקנתי · ואל תעזבני עתה
בכלות כחי : כי אמרו וגו' כי אמרו אויבי שהם אחיתופל
ושמעי · לי ובעבורי · ושומרי וממתיני נפשי לקחתה ·
שהם אבשלום ושמעי · אמרי שנועצו יחדיו לאמר אלהים
עזבו לרוב חטאתיו · ולכן רדפו ותפשוהו כי אין מציל ·
אלהים וגו' ר"ל אנא אלהים אל תרחק ממני כאשר הם חושבים
ואל תעזבם להרע עמדי כמנהג בית דינך הצדק · ולהיותך
אלהי בפרעות ואני עבדך חוסה ומהר לבוא לעזרתי למען
אשפילם ואכניעם · יבושו וגו' ויבושו כשיכלו שונאי נפשי
שהם אחיתופל ושמעי · ויעטו ויתעטפו מחרפה וכלימה
מבקשי רעתי מאבשלום ושמעי · ואני וגו' ואני אשר
אראה כי תענני בעניי · תמיד איחל ואקוה לישועתך ה' ·
והוספתי בכל יום על כל תהלתך · פי וגו' כי פי ידבר
כל היום צדקת תשועתך עם כי לא ידעתי ספורות · והוא
שם על מסקל גבורות · ור"ל כי לא ידעתי מספר התשוע'
כי רבו כמו רבו שאין בעל הנס מכיר בנסו · אבוא וגו'
ר"ל כשאבוא להלחם עם אבשלום לא אבטח בחרב ובחנית
כי אם בגבורות ה' אלהי' · ובהזכירי שמו לבדו אשר הוא עושה
צדק ומשפט ומציל עני מחזק ממנו · וכאומרו דוד במלחמת
גלית אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון · ואנכי בא אליך
בשם ה' צבאות וגו' · אלהים וגו' ר"ל אלהי' אתה למדתני
מנעורי שהם ימי הצמיחה · ועד הנה הגדתי נפלאותיך
כי אגיד עתיד במקום עבר · וגם אגידם עד זקנה שהם ימי
העמידה · ועד שיבה שהם ימי הירידה · ולכן אלהים אל
תעזבני עתה בצרה הזאת · עד ולמען אגיד זרועך גבורתך
לכל דור שיבוא · ושלא תפסק מפי ההגדה הזאת ·
וצדקתך וגו' ר"ל ועד שאגיד צדקתך אלהים שגדלה עד מרום
שהוא משל שהיא גדולה עד התכלית האחרון · ואגיד אשר
עשית גדולות שהם הנפלאות אשר למענם יאמרו לך אלהי'
מי כמוך כי אין זולתך יכול לברוא אפילו כנף יתוש קטן
מעצמו · אשר וגומר רוצה לומר ואגיד אשר הראיתנו
לי ולשיעתי צרות רבות ורעות · ואחר כך בשובנו אליך
תשוב תחיינו · ומתהומות הארץ אשר השפלתנו בעונותינו
עד שם · תשוב תעלינו · תרב וגו' היא תפלה לאל
שירבה גדולתו וישיבהו למלכותו וישוב פניו אליו וינחמהו ·
ולא יהפוך עוד פניו ממנו · גם אני וגו' ר"ל אם תעשה
כה גם אני אעשה המוטל עלי · ואודה בכלי נבל אמתך
אלהי · ר"ל היותך אמיתי וקיים ולא כאלוהות אשר פה להם
ולא ידברו · ואזמרה בכינור היותך קדוש ישראל כי הבדלתם
מעמי הארצות והם הבדילוך משאר האלוהות · תרננה
וגו' ר"ל ויחד כאשר אזמר בכלי · ארנן ואזמר בשפתי · ונפשי
אשר פדית · ר"ל כי יהיה בכונה רצויה הזמר והרנון ובאו גם
הנפש אשר פדית תרנן גם היא במחשבתה · גם לשוני וגו'
ר"ל וזולת הזמר והרנון בעת התפלה הקבועה · גם כל היום
לא תמנע לשוני מלהגות צדקתך וזה יען כי בושו וחפרו
מבקשי רעתי · ואינו ראוי להיות בפני טובה · עב

לשלמה

אלהי' וגו' המזמור הלז עשאו דוד בסוף
ימיו כשכלו תפלות דוד בן ישי · והוא
תפלה לאל שיכון כסא בנו שלמה שהמליכו אז וזהו אומרו
לשלמה שר"ל המזמור הלז הוא בעבור שלמה · כי הלמד היא
במקום בעבור · אלהים וגו' ר"ל אנא אלהים שחכמת
משפטיך ודינך תתן למלך שלמ' · וחכמת צדקתך לבן מלך
אנכי עבדך כי אני והוא נמשחנו על פיך · וזה למען
שבחכמת הצדק · יוכל לדעת לדון עמך בצדק · ובחכמת
המשפט ידע לדין עניך במשפט · והנה בצדק אמר עמך
להיות כי עמך כלם צדיקי' ויחול השם ההוא עליה' באמיתו' ·
ובמשפט אמר ועניך להיות כי הנדונים במשפט הם נכאים
ומעונים · וקראם עניך להיות כי מיתתם כפרתם ולכן גם
הם ירשו ארץ החיים · אחרי קבלם עונשם · וזהו קוראו אותם
עניי ה' · ותפלה כזאת התפלל שלמה עצמו עליו וכאומרו
ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך להבין בין טוב
לרע כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה · והנה בשם
צדק יובן לדון דין אמת בדיני ממונות · ובשם משפט יובן
לדון דין אמת בדיני נפשות · ישאו וגו' ר"ל שבימיו יהי' שלום
בעול' כי יפחדו כל העם ממנו מפני חכמתו וההרי' והתקומו'
שמדרכם לעמוד שם לסטים ורוצחים ושודדי לילה יהיה שלום
ואמת ולא מפני השתדלו' מעם שיעמיד לשמו' שלום הדרכים
אבל כאלו ההרים בעצמם ובטבעם הם ישאו את השלום · וכן
הגבעו' בצדקה כי לא יהיה ריב בין איש לרעיהו על עסקי
ממון ואפי' במקומות הנעדרי' משופט צדק להיותם מקומות
בלתי מיושבות · וזה יען כי יהיה כאלו הגבעו' עצמם יעשו
הצדקה · וכן אומר בשלמה וישמעו כל ישראל את המשפט
אשר שפט המלך ויראו מפני המלך כי ראו כי חכמת אלהים
בקרבו לעשות משפט · ישפוט וגו' ר"ל להיות כי שלמה
ישפוט עניי עם שהם הרוצחים האנשי' ואח"כ עושקי' בניהם ·
נחייבים לקבל עינוי המיתה · ויושיע לבני האביון הנרצח
בשידכה העושק ההוא · לכן ייראוך לך ה' עם ימי' עם השמש
שהוא ביום שמאיר השמש · ולפני ירח שהוא בלילה שמאיר
הירח וזה דור דורים שר"ל שנים רבות · כי לילה ויום ואפילו
במסתרים יראו ממשפט שלמה מפני חכמתו · ירד וגו' ר"ל
ירד ההצלחה בימיו לכל אישי ישרא' · כהצלחת המטר כשירד
על העשב הנחתך ונגזז מן הארבה · וכרביבים זרזיף ארץ
רוצה לומר מטר גדול שנוטף על הארץ היבשה כדי להצליחה
וזרזיף הוא לשון נטיפה כדברי חכמים ז"ל מטא זרזיפא דמיא
אריסא · וכן היה כי בימיו נתעשרו ישראל עושר גדול
ועמדו איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו · יפרח
וגומר רוצה לומר שיהיו צדיקים בני דורו כי ממנו יראו וכן
יעשו · וכן החכמה מהתלמידים יפרח בימיו ויגיעו כלם
לדעת חכמת מעש' בראשית שהיא חכמת הטבע מהדברי'
המקבלים ההויה וההפסד והבליה שהם תחת גלגל הירח
וזהו אומרו עד בלי מלשון בליה שתחת הירח · והנה
החכמה תקרא שלום וכאומרו ורב שלום בניך אל תקרא בניך
אלא בוניך שהם התלמידי חכמים · וירד מים וגו' ר"ל
שימשול בחלק הימיי שבעולם · וזהו אומרו וירד מי' עד ים ·
ובחלק הארציי וזהו אומרו ומנהר עד אפסי ארץ · ובחלק
המדבריי · וזהו אומרו לפניו יכרעו ציים שהם היושבים
בארץ ציה במדברות · ואויביו עפר ילחכו · רוצה
לומר המלכים מהם שלא ירצו להשתעבד אליו וילחמו אתו
לא יוכלו לו וישעבדם תחתיו ויעמידם שפלים ונבזי' ולוחכי
עפר רגליו · מלכי וגו' ר"ל מלכי תרשיש ואיים שהם בחלק
הימיי ·

המיומיו מנחה ישיבו בכל שנה · מלכי שבא וסבא שהם בחלק
הארביי אשר שהוא לשון מנחה גם כן יקריבו · וישתחוו לו
כל מלכים וכל גוים יעבדוהו ואפי' אותם שבחלק המדבריי ·
וכן ראינו כי שלמה מלך בכל הארצות · ויגדל מכל מלכי
הארץ לעושר ולחכמה · וכל הארץ היו מבקשים את פניו
לשמוע חכמתו · ומלכת שבא אשר הקריבה היא בעצמה
ולא ע"י שליח · כי יציל וגו' ר"ל וכל אלה יהיו לו להיות
כי יציל אביון ועני משוע ומועק כי הוא נעשק · ואין עוזר
לו · יחוס וגו' ר"ל ואחרי הצילו הדל ואביון הלז מיד עושקו
יחוס עליו ויתן לו מחיתו · ונפשות וגו' ולא תחשוב כי
יהיה המעשה הלז מקריי · ולא מתמיד · כי תדיר נפשות
רבות מאביונים יושיע · ומתוך ומחמס יגאל נפשם ויקר דמם
בעיניו ולכן יצילם פן ישפכו דמם · תוך הוא חמס הנעשה
במחשב' כי ארב לו וקם עליו והכהו לקחת את אשר לו · וחמס
הוא כי בפתע כראותו איש הדמים ההכנה לבוז בז יקום על
רעהו בלי מחשבה קודמת על ככה ורצחו נפש · ויחי
כל אחד מהאביוני' · ויעשרהו ויתן לו מזהב שבא · ואם יהיה
חולה יתפלל אל ה' בעדו תמיד וכל היום יברכנהו ·
יהי פיסת וגו' פיסת הוא מלשון כי פשה הנגע · ור"ל שיפשה
הבר ולחם ומזון בארץ · ואפי' בראש הרים ומקום שאין מדרכו
להצמיח רק קוץ ודרדר יפשה ויתרבה הבר · והאילנו' והעצי
פרי ירעשו בראש הרים מהרוח היושב בהם כאשר ירעש
הלבנון מהעצי שרק אשר בו · ויציצו מברכת עיר ה' שהיא
ירושלם כעשב הארץ · יהי שמו וגומ' ר"ל השם טוב שלו
יתפשט בכל העול' לפני שמש ינון שמו · ר"ל שיתמיד מלכותו
בעולם מאב לבן בהתמדת השמש · ויכון הוא על משקל יכון
· ועניינו ענין ממשלה כמו ואחריתו יהיה מנון · שר"ל מושל
ואולי כי מפני בן נקרא הבן נון להיותו מושל תחת אביו
בחלק הנותן לו בעולמו · ויתברכו בו כל גוים אשר יאשרוהו
· כי יאמרו יהי רצון שתחכם ותאושר כשלמה השלם ·
ברוך וגו' הם דברי המשורר דוד שמסיים דבורו בברכת ה'
כאשר עשה בסוף הספר הראשון · לאמר ברוך ה' המנהיג
עולם המלאכים · אלהים המנהיג עולם הגלגלים · אהי ישרא
המנהיג עולם השפל · עושה נפלאות לבדו להיותו לבדו
בעולם השפלי ואין זולתו בורא · וברוך שם כבודו לעול' שהוא
שם ההויה ה' הברוך המורה על הכבוד המיוחד אליו כי אין
זולתו מהוה · ויהי רצון שימלא כבודו את כל הארץ ויושב מכל
נברא בשוה בימות המשיח אמן ואמן · ר"ל קיום אחר קיום
שכן יהיה באמת ואין ספק בדבר ואם יתמהמה חכה לו ·
כלו תפילות דוד בן ישי · הנה המזמו' הלז היה האחרון שאמר
דוד בימיו כי אמרו בהיותו על המטה כשהמליך שלמה · ולכן
הגיד כאשר דבר שבזה כלו תפילותיו ואין להקשו' מהילולים
רבים ממנו שנכתבו אחרי זה · כי כאשר הה' חומשי התורה
מתרעה לא נכתבו על הסדר כן הה' חומשי תהילה מדוד
לא נכתבו על הסדר וכאשר נעלם ממנו הסבה מהאחד כן
נעל' הסבה מהאחר וה' יגלה סודותיו לעבדיו ויצילנו מחטוא
בלשוננו ברוך ה' אמן ואמן · ע"ג

ספר שלישי

מזמור לאסף וגו' המזמו' הלז כונתו לעורר קושיית
צדיק ורע לו רשע וטוב לו כאשר עוררוה
הרבה מן הנביאי' · וכירמיה שאמר צדיק אתה ה' כי אריב
אך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה ·

וכחבקוק שאמר על משמרתי אעמודה ואתיצבה על מצפה
וגו' כי רשע מכתיר את הצדיק · וכן איוב וזולתו · אך טוב
וגו' ר"ל בודאי כמו אך עצמי ובשרי אתה · ור"ל אל תחשוב כי
הספק אשר אעור' הוא להיות מחשבתי פגומה · כי אבלי הוא
ודאי היות אהים טוב לברי לבב שבישרא · ואני כמעט וגו'
ר"ל ואני בטרם התבונני היטב בדרכי קוני מה שבגללם
כתאות אלי טובתו · כמעט שנטיו רגלי מלכת בדרכי ה'
לחושבי בתחילת הדעת כי לית דיין משגיח בפרטי העולם
הזה · וכאין שופכו אשורי · ר"ל ולא חסר כי אם כחוט השערה
החשוב כאין ששופכו הבטותי שהייתי מביט תמיד אל המעלה
לחושבי כי יש שם מבוי ממציא הנמצא · אל מטה לחשוב כי
אין למעלה עין רואה ואוזן שומעת אבל עולם כמנהגו נוהג
מעצמו · ויהיה אשורי שם נגזר מן פעל אשורנו ולא קרוב ·
כי קנאתי וגו' ר"ל וסבת כל אלה היה קנאתי בהוללים שהם
החוטאים במעשה ומתעסקים בעניני הנפש הצומחת
מאכילה שתיה ולויה עם הנשים · ולא יחושו אם יהרגו ויגזלו
למלאת תאותם הבהמית · וקנאתי כשאראה שלום הרשעים
החוטאים במחשבתם הרעה כי עזב ה' את הארץ · כי אין
וגו' ר"ל הנה מטובות העול' הזה הוא היות האדם בריא כל ימי
היותו על הארץ · ובסוף ימיו שימות בלא חלאים ומהרה בלי
יסורי המיתה · ואמר כי הרשעים יזכו בשתיהם כי במותם
ימותו במהרה כאלו רוחם דבק בגוף בחוט השער' אשר מהרה
יפסק · ולא כאותם אשר מתים בצער נמרץ כפירוק חיבור
מהנפש עם הגוף · כי יהיה כאלו נפשם קשורה בגופ' בחבלים
עבים וכארכובות וקשרים קשי ההפרד · וארכובות הוא כמו
קיסורים קשים · ואולם לשון חוזק כלשון מז"ל כל דאיש גבר ·
בעמל וגו' ר"ל וזולת שיהיה להם מעלת הגבורה והבריאות
מהנפש הצומחת · עוד יהיה להם מעלת העושר מהנפש
המרגשת · כי בעמל אנוש להשיג מחיית הבית ועמו' וכבוד
אנימתו · כי הם ישיגו העושר בקלה · מה שלאחרים קשה
השגת מזונותיהם כקריעת ים סוף · ועם אדם לא ינוגעו ·
כי אם האחרי' ישיגו עושר מה אחר העמל והטורח · יאבדוהו
בענין רע אם מפני מלחמה או רעם או מגפה שהם נגעי
השוה בעולמו והם ינצלו ולא ינוגעו עמה' ויבדלו מהם לטובה
· לכן וגו' ר"ל מה שלכן במעלת העושר שלהם · ענקתמו
גאוה · הנה המתגאי' על הרוב ילכו נטויי גרון וכאומרו יען
גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון · ור"ל הגאוה
נעשתה ענק לצוארותיה' ולגרגרותיה' · ותמיד יעטוף להם
השית והמלחמה מהחמס כי מפני גבהות' תמיד ילחמו עם
זולתם בדבר חמס וירצו לנצחם · ויהיה שית מן שות שתו
השערה · יצא וגו' ר"ל ובמעלת הגבורה והבריאות שלהם
· הנה בעל הדקה אחד משימכיו עיני' שקועות לרוב היוכם
הנוכר בו · וההפך לשמן כי יהיו בולטות · וזהו אומרו יצא כל
אחד מעינימו חוכה · משבת החלב והשומן הגובר בהם ·
עברו משכיות לבב · ר"ל וסבת בריאותם הוא שמחתם כי
ישיגו בנקלה כל אשר תאוה נפש' ויותר · וזהו אומרו משכיות
וציורי לבבם עברו בהשגתם יותר מאשר ציירו וחשבו
להשיג · ימיקו וגומר ענינו מן המק בשרו
ור"ל כי ימסו בני האדם בעושקם אותם ולוקחם את אשר להם
· ולא יבושו מלגלות ברחובות קריה את הרע עושק אשר
עשקו · כי ידברו בפומבי ברע עוש' אשר עשו · וזה להיותם
חושבים כי לית דין ולית דיין · ומאלהי המרום שהוא עולם
המלאכים ידברו כי אין לו ממשלה עליהם · ושתו בשמים
פיהם לאמר כי אין לו יכולת בשמים · ושתו עניינו כמו

שמו וכתרגו' שויאו וגו' · ולשונס תהלך בארץ כי גם יאמרו שלא
ישגיח על הארץ · לכן ישוב וגו' ר"ל לכן על כל הנזכר
לעיל ישיב הקב"ה ויעמיד עמו נדכה והלום · והלום ענינו
מן וילך הלום שהוא ענין שבירה · ומי מלא ימצו למו · ר"ל
וכאלו ממימי כוס התרעלה מלא תמיד ימצו וישתו · מענין
שתית ומצי' · ואמרו וגו' ר"ל שיאמרו איכה ידע אל וישגיח
בעולם הגלגלים והמלאכים ואיכה יש דעה בעליון להשגיח
בעולם השפל · בהיות כי הנה אלה הרשעים המתמאים בכל
דור ודור הם היושבי' בשלוה בעולם כי הם בריאי' ושלום להם
בארבע ליסודותיה' שהיא מעלת הנפש הצומחת · והשגו חיל
והון רב ועושר וכבוד שהיא מעלת הנפש המרגשת ·
אך ריק וגו' מה שלא כן לי כי לריק זכיתי לבבי · ואהיה בר
לבב במחשב' · וארחץ בנקיון כפי כי אהיה נקי כפים במעש'
· ועם כל אלה אהיה נגוע כל היום מצרות יכלו מתני והוני
שהוא מעלת נפש המרגשת · ותוכחתי לבקרי' שאהיה חולה
ולא אשקוט ולא אנוח תמיד ואפילו בבקרי' אשר מדרך החולה
לשקוט מעט אז יתראה גב"כ תוכחתי כבשאר חלקי היום שהוא
הפגע והרעה בנפש הצומחת · אם אמרתי וגו' הם
דברי המשורר לאמר אם אמרתי · שהוא עבר במקום עתיד
וענינו כמו אם אומר ור"ל אם אומר הנה אספרה בעיניני' האלה
דברי מינות כמו שמספרים בניך היושבים בגלו' שעם היותם
בניך ועובדיך הם משועבדים למינים ולאשר אין להם תקוה
הנה אני יודע בודאי שאחטא ואבגוד בקוני · ואחשבה
וגו' ולהיו' כי איני יכול לספר בדברים כאלה · ויהי מה אמרתי
אחשבה במחשבתי לדעת הסבה הזאת · והנה בעיני לא
אמצא סבה נכונה · ויהיה בעיני הדבר הלז עמל ואון
וחמס מפורסם · עד אבא וגו' רוצה לומר לא השגתי
הדבר הלז עד שבאתי להשגת מקדשי אל וסודותיו באמצעות
רוח הקדש · ואז הבנתי אחריתם כי מרה תהיה באחרונה
לרשעים · והכל הולך אחר התכלית · אך וגומר
רוצה לומר וראיתי כי אך ובודאי אתה תשית ותלחום להם
בחלקות שהוא בלשון חלקות ובהטיב להם בתחילתם · כדי
להפילם למשואות באחריתם · ור"ל למשואות לשממ' ולשאייה
· וכן אתה מכין להם הטוב ההוא המעט קט הזמניי לשכר
מזכות מה קדם להם להפילם למשואות וחרבות עולם ·
איך היו וגו' הם דברי רואיה' בעולם הזה בשלו' והשקט שיתמהו
באחריתם ויאמרו איך היו לשמה כרגע וספו תמו מן בלהות
כי לא נשאר להם נין ונכד ושריד ופליט · כחלום וגומר
ויהיה הצלחת' בעולם הזה כחלו' החולם מאחרי שיקיץ וריקה
נפשו · ובעולם הבא שהוא עיר ה' צלמם ונפשם תבזה כי
תקלענה בתוך כף הקלע · כי יתחמץ וגו' ר"ל בטרם
הביני שבת הדבר הלז היה מתאד' לבבי וכליותי שהם בעלי
המחשב' כאו אשתונן ואעביר חיבי בם · ויהיה יתחמץ מחמוץ
בגדים · ויהיה אשתונן מחץ שנון · ואני בער וגו' וזה
להיותי בער ולא אדע וכבהמות השדה הייתי עמך ·
ואני וגו' ר"ל ובהיותי תמיד עמך בדבקות אחזת ביד ימיני ·
ובעצתך תנחני אשר אמר' לי כי אחר עבור עלי כוס הברות
· תקחני בכבוד · מי לי וגו' ר"ל והייתי קורא לבל לאמר
מי הוא לי ומחלקי יכסוף לעלות השמי' ויכסוף לעמוד עמך
האל הגדול · וזה יען כי לא חפצתי בארץ ובדברים הארציים
· ולכן כלה תאות שארי שהוא נפש הצומחת · ולבבי שהוא
נפש המרגשת · כי צור לבבי וחלקי הוא אלהים לעולם ·
כי הנה וגו' ר"ל כי הנה המתרחקים ממך יאבדו · ותצמית
ותכרית כל זונה ממך · כי יודע ה' דרך צדיקי' ודרך רשעים
תאבד · ואני וגו' ר"ל ואני בעבור הקורבה שיש לי עם
אלהים אזכה לטוב הצפון ליראיו ושתי ושמתי בה' אלהים מחסי
שתלמדני לספר כל מלאכותיך ר"ל סבת כל השליחיו' שתשלח
לעשו' בעולם הלז הן מטוב הן מרע · ויהיה ענין מלאכותיך
מענין מלאכות ה' מענין מלאך שר"ל שליח · ע"ר

משכיל

לאסף למה אלהים וגומר המזמור הלז
נאמר על חרבן המקדשות ואורך
הגלות בהעדר הדיבוק אלהי ·
· למה אלהים וגו' הם דברי כנסת ישרא' הצועקת אל
אלהיהם לאמר למה אלהים הרחקת צאן מרעיתך לנצח
מפני התמדת כעסך עליהם כי אין מדרך השלמים להיות
נוחים לכעוס וקשים לרצות · ואמר לשון עישון אף · יען כי
הכועס יצא כיחותיו ורוחותיו וליחותיו חוצה לעוזרו ולכן
יתחמם ויתלהב ויתאדמו פניו וינפחו ומפני החום יהיה כאלו
יצא עשן מנחיריו · זכור וגומר ר"ל הנה הקב"ה נתן
שלש מתנות לאברהם אבינו ע"ה זרע ישרא' · וארץ ישראל ·
והדיבוק אלהי בישראל וזהו אומרו כנגד מתנת הזרע זכור
עדתך קנית קדם כי היו עבדים במצרי' ואתה קנית אותם
· וכנגד מתנת ארץ ישראל אמר זכור שבט נחלתך
שר"ל החלק מנחלתך אשר גאלת מיד הכנעני · וכנגד מתנת
הדיבוק אלהי אמר זכור הר ציון אשר שכנת בו · בזה מורה
באצבע כי הכהנים הקדושים היו רואים ומורים באצבע
האור אלהי השכיני · הרימה וגו' משמע הרימה פעמיך
בקדם · שכל אויב הרע בהם · והטע' הדרכים שבהם שלש
פעמים בשנה היה מתראה כל זכורך את פניך בקדש ·
שכל אויב ואויב הרע בקדש ההוא ובדרכי' ההם באופן שהם
למשואות נצח ולשממת עולם הרימה והגבה אותם ·
שאגו וגו' ר"ל והאויבים והצוררים ההם כשהיו עושים רעת
בקדש שהם מועדי ה' הבית שנועדים שם כל ישראל לראות
את פני ה' אלהים היו שואגים וצועקים לשמחתם הרבה על
הנצחון · ויהיו משימים אותותם אותות · כי היה השם בכל
העולם כי ה' נלחם לישרא' במסות ובאותות · ובנוצחם לאל
העושה האותות · ובעמדם בביתו בבזיון וקלס היו אומרים
היותם גבורים ממנו וכי אותותם הם למעלה מהאותות
האלהיות המפורסמו' בעולם · יודע וגו' ר"ל ואז בעת
חרבן הבי' היה יודע ונחשב אצלם המניף הקרדומות בעצי
הבית המסובכים בבנין כדי לאחצבם כאלו היה מביא קרבן
למעלה לאל העליון לפי כונתם · ועתה וגו' ועת
כתוב ור"ל ובעת ההיא הפיתוחים והציורים מהבית יהלומו
האויבי' בכשיל וכלפות שהם שני מיני כלי משחית מהנגרים
· שלחו וגו' ר"ל ובסוף שלחו בארץ מקדשיך באש ·
באופן שחללו משכן שמך · אמרו בלבם וגו' ר"ל ובבנין
בית שני יאמרו בלבם יחד נינם כמו ניניהם שר"ל בניהם
מישראל אשר יהיו בבנין הבית ההוא יאמרו בלבם האויבים
הקדומים שרפו כל הבתים שהיו מועדי אל והשליכום בארץ
· אותותינו וגו' ועתה בבנין הבית הלז אותותינו
הקדומים מאורים ותומים ואש מן השמים לא ראינו ואין עוד
נביא כי במלאכי פסק הנבואה · ואין עוד אתנו יודע עד
מה ימשך העדר הנבואה ואותותינו הנז' · עד מתי
וגו' ר"ל ובגלות אחרי חרבן הבית שני יאמרו בלבם יחד
נינם · עד מתי אלהים יחרף צר את האומה ישראלית כי
כאשר יזכר שם היהודי ביניהם יאא כהזכיר אשפת העולם
ומותרו · ינאץ אויב שמך לנצח כי המחרף ישרא' יחרף אלהיו
וינאצהו

ויכלהו · למה תשיב וגו' ר"ל למה תשיב ידך השמאלית
וימינך מ' חיקך ולא תפעל עמה' כנגד אויביך · אבל תוציאה
מקרב חיקך וכלה באויביך · ואלהים וגו ר"ל בהיותך
אלהים מלך כל העולם · אבל לאהבתך אותי בין האומות
נעשית מלכי בפרעות מקדם · ולכן ראוי לך להיות פועל
ישועו' בקרב הארץ · אתה וגו' בא לספר איך הוא אלהים
על כל העולם להיות כי בעת בריא' העולם המי' היו מכסים
את הארץ ואתה בעזך פוררת ושברת את המים הנקראים
ים בצוותך להם יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבש' שברת
ראשי תנינים על המים · כי בהקוות המים ראשי התנינים
העומדים במים היו נשברים ונמעכים במהירותם לעשות
רצון קונם · אתה וגו' ר"ל אתה רצצת אז בעת הקוות
המי' ראשי לויתן התנין הגדול העתיד להנתן למאכל לעם
היושבים לציים שר"ל האומה ישראל' אשר יושלכו מכל הארצות
אל המדברות ויקדשו השם הגדול והנורא ויעמדו באמונתם
ולא יחושו לצרות הגוף · כי לויתן יהיה מאכל ביום הגדול
והנורא לצדיקי' לפי דעת חז"ל · וציים הוא מלשון חורב כציון
שהוא המדבר החרב והיבש · אתה בקעת וגו ר"ל ואתה
בבאת ישראל ממצרים בקעת ים סוף ושם היה מעין ונחל
מים מתוקים לכל שבט מישראל · אתה הובשת נהרו' איתן
מלשון חוזק · והוא הירדן בלכת ישרא' לכבוש את ארצו' כנען ·
לך יום וגו' לך יום ולך לילה בהכינותך בשמים בלילה
מאור הירח וכוכבים · וביום מאור השמש · אתה וגו'
ר"ל אתה הצבת כל גבולו' ארץ שהם הג' חלקים שהעולם נחלק
להם ובלשון לעז אירופה · ואפריקה · ואשי"אה · שהאירופה
נחלקת לה' מלכיו' · והעם היושב בה אנשי מדות ואנשי שכל ·
והאפרי"קה נחלקת לט"ו מלכיות והם עשירים ומלאים מכל
טוב · והאשי"אה נחלק' לנ"ה מלכיות והם עם גס ובהמיי ורבים
כחול אשר על שפת הים · והקיץ והחורף שהם הפכים אתה
יצרתם · זכור וגו' ר"ל אתה אל גדול כאשר אמרנו זכור
זאת מהאויב חרף ה' ומהעם נבל אשר נאצו שמך · אל
תתן וגו' כמו ולא נתנו אלהים · ור"ל אל תניח לחית ועדת
ישראל שים לה נפש התורה שלך · כי היא חכמתה ובינתה
לעיני העמים · והחיה והעדה אשר היו עיניך בעת הגלות
וקבלו יסורין על שמך אל תשכח לנצח · הבט וגו' ר"ל
ואם לא תעשה למען ישרא' הבט לברית שכרת עם אבותינו
· והבט כי מלאו נאות הארץ מחשכים ומחתם הנעשה עם
בניך בכל הארץ משכנותם · אל ישוב וגו' ר"ל ואל ישוב
העם ישרא' הדך נכלם מתפלתו · ור"ל כי אף בהיותו בגלותו
עני ואביון תמיד יהללו שמך ומברכין על הרעה כשם
שמברכין על הטובה · קומה וגו' ר"ל ואם לא תעשה בעד
עדתך קנית קדם קומה אלהים וריבה ריבך וזכור חרפתך
מן הנבל כל היום אשר יאמר כי אין בך יכולת וברע' הוצאת'
להרוג אותם בהרים מבלתי יכולת אל להעמידם בארצותם
ובגוייהם · אל תשכח וגו' ר"ל אל תשכח הקול ושאון צורריך
וקמיך שעולה תמיד לשמי שמיך ותשפילם ותכניעם ואותנו
תוציא משם למען נהלך בשערי' ותהי' למלך על כל הארץ ·
ע"ה

למנצח אל תשחת וגו' המזמור הלז אמרו אסף על
חבלי משיח אשר יחשבו ישרא' היות השחתה
החלטית להם ואינו כן כי בסוף יגאלו וזהו אומרו אל תשחת ·
ועל קיבוץ הגליות ועונש האומות הצרים אותם ·
הודינו וגו' הם דברי בני ישרא' והודאתם לאלהים אשר הצילם
מחבלי משיח וקבצם וענש צורריהם · ור"ל אז נודה לך אלהים
אשר היית אלינו קרוב שמך בכל קראינו אליך להצילנו מצרות ·
רבות ורעות אשר סבבונו · ואז נודה אליך גם כן שעשי' נקם
באויבינו במסות ובאותות כאשר ספרו אלינו נפלאותיך אלה
נביאיך הקודמים · כי אקח וגו' הם דברי האל' ית' לאמר
אל תחשבו כי אני ישן ושלום רשעים אראה ולא אעניש ·
כי אקח מועד ויום מיוחד לשפוט את כל העולם במישר ואם
אתמהמה הוא להיותי ארך אפים ולהמתיני להם למען
ישובו בתשובה · וגו' ר"ל ואם לא ישובו אז אעשה כי יהיה
נמוגים ארץ וכל יושביה מהרשעים כאשר קרה לקרח אשר
ירד שאולה הוא ובניו וביתו וכל אשר לו אבל ארץ וכל יושביה
מהצדיקים לעולם תעמוד כי אנכי תכנתי עמודיה · ואפי'
בימי העולם הבא והסלה שבכל העולם יהיה חרב היא לעולם
תעמוד וכדעת קצת מחז"ל המאמינים כי בארץ ישראל לא
ירד המבול ובעת חרבן העולם היא לעולם תעמוד וסוד ה'
ליראיו ואם קבלה נקבל · אמרתי וגו' הם דברי האלה
שאומר כי הזהיר את האומות ואת כל העולם שלא יחטאו כי
בסוף יתנו דין וחשבון על כל מעשיהם · והנה כאשר אמרנו
פעמים רבות מעלות האדם יהיו ד' הנמשכים מד' נפשותיו
וכן חסרונותיו יהיו ד' · ולכן פירש כי הא' הזהירם על חסרון
כל א' מנפשותיה' וכנגד חסרון הנפש הצומחת אמר אמרתי
להוללים אל תהולו כי הוללות הוא לאומרים שחוט בקר וצאן
ואכול את בשרם ושתה כי מחר נמות וישימו כסלם באכילה
שתיה ולויה עם הנשים הנמשך מהוללות · וכנגד
חסרון הנפש המשכלת אמר אמרתי לרשעים והם החוטאים
במחשבה אל תרימו קרן לדבר תועה בתורת ה' ומצותיו ·
וכנגד חסרון הנפש אהית אמר ואמרתי לרשעים אל תרימו
למרום קרניכם כי לא די שתרימו ראש ותעיזו מצח לדבר
בתורתו · כי עוד תעיזו מצחכם בזונה למלל מילין לבר
עילאה ובעצמותו וסודותיו כאלישע אחר · וכנגד הנפש
המרגשת אמר ואמרתי אליהם אל תדברו בצואר עתק ·
הנה בעלי העושר בטבע הם גאים וידברו עתק בגאוה ובוז
שלהם · וזהו אומרו פה אל תדברו עתק בצואר הנטוי כי
סימן הגאוה ללכת נטוי גרון · כי לא וגו' ר"ל שכל המעלות
והעושר שיבואו לבני האדם לא יבואו ממנהיג שמקומו במזרח
שהו' מוצא השמש ולא ממנהיג שמקומו במערב ולא ממנהיג
שמקומו במדברות ולא ממנהיג שמקומו בהרים גבנונים
· כי אלהים וגו' אבל כל הטובות והרעות יבואו מאלהים
השוכן שמי שמי קדם ובשופטו בני האדם זה ישפיל וזה ירים
לפי מעשיהם · ולכן מתנו ראוי ליראו ולאהבה אותו בכל לב
ובכל נפש · כי כוס וגו' ר"ל כי ביום הדין יהיה ביד ה'
כוס מתרעלה להענים את הרשעים בעלי הד' חסרונות
הנז' וכן ספר ד' תארים בכוס הלז · הא' כי יהי' מיין שבטבעו
להוציא את האדם משכלו כשישתכר ממנו · והב' כי היין ההו'
יהיה יין חמר · שר"ל עכור בשמריו · ויהי' ענינו מן יחמרו
מימיו שפתרונו יעכרו מימיו · והג' כי יהיה מלא הכוס ·
והד' כי יהיה בו מסך מענינים מזיקים אחרים אשר יהיה
ממוזג בהם · וענינו כמו מסכה יינה שר"ל מזגה · ויגר מזה
ר"ל באופן שכל רשע מהם אחרי שישתה הכוס ההוא ישתכר
ויאבד שכלו ויפול מפה ומפ' מזה ומזה ויגר עיניו כמו המים
המוגרים במורד וזה להיות כי אך וכודאי שמריה ימצו וישתו
כל רשעי ארץ כאשר שתו עם ישראל אותו בגלות וכאומרו
את קובעת כוס התרעלה שתית מצית והכל משל לצרות
· ואני וגו' הם דברי האלה שאומר כי לעולם הוא מגיד
ומזהיר לכל הבריות שיזמרו לאלהי יעקב כי לו ראוי הזמרה ·

וכל וגו' וזה יען כי כל קרני רשעי הכופרי' אגדע ותרוממנה
קרנות צדיק בעת הגאולה העתידה לימות המשיח׃
ע"ו

למנצח בנגינות וגומר המזמור הלז נאמר על
מלחמת גוג ומגוג ואיבודם והצלת ישראל׃
נודע וגו' הנה כתר הא-ל יתברך הוא שלש תארים
אשר לו ביחוד ולא ישוה אליו אחד מכל נברא בהם והם גבול
היותו גדול וגיבור ונורא ולזה אין לנו רשות להללו רק באלו
להיותם כתרו יען כי לו דומיה תהלה. להיות מהנמנע
לנברא לשבחו ית' הנעלה מכל התושבחות.
וזהו אומרנו בהכתירנו אליו קדוש ג' פעמים. כי הוא קדוש
ונבדל מכל נמצ' להיותו הוא הממצי' הכל בגדולתו ונפלאותיו
והוא קדוש ונבדל להיותו הגבור על כל הגבורי'. והוא קדוש
ונבדל להיותו הנורא על כל הנוראים לחשיבותו ומעלתו׃
ולכן כאשר כיחש פרעה בה' באומרו לא ידעתי את ה'.
הסכים הא-ל ית' להודיעו מי ה' מצד כתרו. ושלח לו מכות
דם צפרדע כינים שהם כלם דברים נבראים מחדש להודיעו
היותו גדול. ושלח לו ערוב דבר שחין שהם כלם מכות
ממיתות כמכות מלחמה להודיעו כי הוא גבור ושלח לו ברד
ארבה חושך שהם כלם דברי' מפחידים להודיעו כי הוא נורא
ובסוף שלח אליו מכת בכורות המורכבת משלשתם לאמת
לו כתרו הנז' ולא יפקפק בו ולכן תכף גרש את ישרא' מארצו
. והנה אחרי חרבן המקדשות נעלם מעיני הבריות ידיעת
ה' וכתרו המקודם ולא ידעוהו. והמשורר אסף פה במזמור
הלז נבא כי בימי המשיח אחרי תום מלחמת גוג ומגוג יודע
כתר ה' וזהו אומרו נודע עבר במקום עתיד ביהודה וביש'
שהיו נחלקים בתחילה לשני מלכיות. ובימות המשיח יהיו
לעם אחד היות אלהים גדול שמו והוא כנגד גדול. וכשיהיה
בשלם ובציון סוכו ומעונתו. שר"ל מקדשו שיבנה במהרה
בימינו בימי משיח צדקנו. והנה שלם הוא ירושלם. כי שם
הוא מלכי צדק קראו שלם להכירו היות השלימות שם ואברה'
קראו יראה להכירו היות הדיבוק אלהי והראות שכינתו שם
וה' הסכים בשני השמות האלו והרכיבם וקראו ירושלם. שר"ל
יראה שלם. שמה וגו' ר"ל ויבנה המקדש ההוא אחרי
ששמה בשלם ישבר הא-ל רשפי קשת שהם החיצים שלוחים
כגחלי אש ושמה ישבר מגן וחרב וכל כלי מלחמה מגוג ומגוג
. וזה יען כי כלם כאחד ינוסו לעולם הנצחי והשלם׃
נאור וגו' ר"ל ואז תהי' נאור ומאיר מפני שם האדירות והגבור'
שלך שיתפשט בעולם והוא כנגד גבור. כי כן דרך הגבורים
שיאירו פניהם בכבוד שיתכבדו בעולם מגבורתם. מהררי
טרף. ר"ל שאפי' בהרים הגבנונים אשר נמנע ההליכה בהם
מפני החיות הטורפות. שמה יודע שם ה' היותו גבור.
אשתוללו האלף במקום ה"א כמשפט האותיות המתחלפות.
וענינו לשון שטות כמו מוליך יועצים שולל. ור"ל כי אותם
שהם אבירי שכל שהוא הלב. כדי לתת העצות הנכונות
במלחמה. כי בתחבולות יעשה המלחמ' הקב"ה ישכל עצת'
ויוליכם בשטות ובוללות. ואותם שהם אנשי חיל במלחמה
יעשה הא-ל שתרדמה יפול עליהם וינומו מלשון תנומה שנתם
שנת עולם ולא ימצאו ידיהם מוכנים ללחום כי העצלה
והתרדמה יפול עליהם׃ מגערתך וגו' כי יהיה כאו
מגערתך אלהי יעקב ירדם הלוחם והרכב והסוס גוג ומגוג׃
אתה וגו' ר"ל וכנגד נורא. אמ' אתה תהיה אז נורא מכל עמי
הארץ כי ידעו שהוא מהנמנע לעמוד לפניך מאז שיחרה
אפך׃ משמים וגו' כי ראו בעת שבמשמים השמעת

דין שרבונך לעשות דין בארץ. תכף ארץ יראה ושקטה והוא
משל לגוג ומגוג יושבי ארץ כי יראו ושקטו ממלחמ' תכף כשמוע
דברי ה'׃ בקום וגו' וזה היה בקום לעשות משפט אלהים
בגוג ומגוג להושיע כל ענוי ארץ שהם ישראל שסבלו כל כך
מהגלות והעינוי למען שמו ויזכו לנוח בעולם הזה. וכן
בעולם השלם והנצחיות׃ כי חמת וגו' ר"ל כי הגוים
אשר היה להם כעס וחימה על ישראל ואלהיו תודך עתה.
כי לשארית מהגוים ההם אשר ישארו תחגור ותאסור חמתם
בראותם כי אתה נורא אתה׃ נדרו וגו' ר"ל ואז ידרו
נדרים מקרבנות וישלמו לה' שיהיה אלוה כל העולם בשוה.
כל סביביו מירושלם מאומות הנשארים. יובילו שי ומנחה
מכסף וזהב למורא שהוא בית המקדש שהוא מקום המורא׃
יבצור וגו' ר"ל ואז יבצור וימנע וישפיל רוח ורצון הנדיבים
ומלכי' מהאומות אשר רצונם להשפיל ישרא'. ולכן יהיה נורא
למלכי ארץ כי הכל יראו מלפניו ויעבדוהו׃ ע"ז

למנצח על ידותון וגו' המזמור הלז נאמר לתפלה
לבני הגלות אל ה' על צרתם ואורך גלותם׃
קולי וגו' הנה בני הגלות אין להם שום מעלה ממעלו' הנפש
שהם עושר וגבורה וחכמה. כי עושר אין להם כי מה שקנה
עבד קנה רבו. וגבורה ובריאות אין להם להיות' משועבדים
בעבודת פרך ובמאכל בהמה השומ' והכבלים והאסיר.
והחכמה נעדרה מהם להיותם בלתי פנויים לעסוק בה׃
ותאבד חכמת חכמיו היודעים אותה מפני מרידות לבם.
ולכן אומר המשורר בשם כנסת ישראל בני הגלות. קולי אל
אלהים להעדר מעלת העושר ממני. ואצעקה אל אלהים
להעדר ממני מעלת הגבורה. קולי אל אלהים להעדר ממני
מעלת החכמה. ולכן אנא האזין אלי ולקול שועתי׃
ביום צרתי וגו' ר"ל כי ביום צרתי שהוא בהיותי בעניי והעדר
העושר ממני. דרשתי את אדני. וכן דרשתיהו בשידי ומכת
חוליי בלילה נגרה ותרוץ. ולא תפוג ולא תרפה. כי שיתן
רע לחולה בשלא ינוח בלילה. וזהו אומרו כי חוליו ומכתו
ירוץ ויתמסך אפי' בלילה ולא ירפ' אותו באופן שלא ינוח להעדר
בריאותו וגבורתו׃ וכן דרשתיהו בשמאנה הנחם נפשי נפש
המשכלת ההומה לדברי החכמות ואינה יכולה לעסוק בהם
למקרי גלותה המונעים ומעיקים אותה מכל טוב׃
אזכרה וגו' ר"ל כשאזכור אלהים מעולם השלם והנצחיות ואחשוב
בסודות חכמתו. אהמיה ואהיה הומה לרודפו לרוב כוספי
אליו. וכשאשיחה ואדבר בפי מסודות חכמתו הנזכר מעולם
השלם. תתעטף רוחי כי יהיה כאלו יתקבץ רוחי ויתעטף
לצאת חוצה׃ אחזת וגו' עד חשבתי ימים וגו' ר"ל הוא
כאלו אחזת העפעפים שהם שמורות עיני באופן שלא אוכל
לישן בלילה ויהיה כאלו נפעמתי נגזר מן ותפע' רוחו באופן
שלא אדבר מבלתי יכולת. כשאחשוב בטוב הזמניי מהימים
מקדם. ובטוב הנצחיי מהחכמה מהשנו' מהעולמי' הקודמים
. אזכרה וגו' ר"ל כשבלילה אזכרה הנגינה שלי והשמחה
שלי בימי קדם במעלת העושר שהיה לי. וכשאזכרה
שעם לבבי אשיחה כי הייתי בריא אולם וגבור ויודע ליעץ
עצות במלחמה. וכשאזכרה כי רוחי רוח הנפש המשכל' היה
מחפש החכמות ככסף וכמטמונים. אז אתפלל לאלהים
לאמר הלעולמים יזנח ה' וגו'. ר"ל הלעולמי' יזנח ה' את עמו
וינעם בעוני: ולא יוסיף לרצותם עוד במעלת העושר׃
האפס ותם חסדו לנצח וגמר פסק אומר שיהיו חולי' וחלושים
מפני גלותם לדור ודור׃ השכח אל חנות לזולתו החכמה
והדעת

והדעת המודיענו חכמת עולם הנבחין והשלה · כי החכמה
תנתן בחנינה וכאומרו אתה חונן לאדם דעת וגו' ואם קפץ
ושגר רחמיו שהם אלינו בטבע מפני האף והחימה שהוא מקרה
קרה לו במקרה · ויהיה קפץ מלשון ועולתה קפצה פיה ·
ואומר וגו' ר"ל ואז אומר גם כן שהחלות פני אל שדי והתפלל
אליו עיקרו היא לעבוד את ה' במחשבה ובדבור ובמעשה ·
וכנגד המעשה אמר שראוי ללכת בדרכי הא-ל העליון ולשנות
ולשלום מעשה ימינו ימין ה' עושה חיל כי הלכ' בדרכיו כתיב
· וכנגד המחשבה אמר אזכור מעללי יה במחשבתי כאשר
אזכור פלאך שעשית בעולם מקדם · וכנגד הדבור אמר
והגיתי בכל פעלך בבריאת העולם · ובעלילותיך ביציאת
מצרים שהיא עדות הבריאה אשיחה · אלהים וגו' ספר
מה שהוא הוגה בכל פעולותיו ומשיח בכל עלילותיו · ור"ל או
אלהים דרכך הנפלאה והיותך במדרגה אשר אין גדול כמוך ·
היה נודע לבד במקום הקדש שהוא בעולם האלהי והמלאכיי
והשמימיי · אבל לא בעולם השפל · אתה הא-ל וגו' ר"ל
אבל אתה הא-ל בעשותך פלא בעולם השפל הודעת בעמים
עוזך אשר היה נעלם מהם · גאלת וגו' ר"ל והפלא אשר
עשית הוא ביציא' מצרים כי הוא המעיד על בריאת העולם
· כאשר גאלת בזרוע וחוזק עמך שהם בני יעקב אשר ירדו
למצרים ובני יוסף אשר נולדו שם ושניהם נשתעבדו בפרך
ואתה גאלתם למען ינוחו במנוח' העולם הזה · וינוחו במנוחת
עולם השלה והנצחיות · כי ישראל רובם היו עובדים ע"ז
במצרים עד אשר גאלם המקום · ראוך וגו' ספר כי
ביציאת מצרים ראוך אלהים המים מי ים סוף ויחילו ויראו ·
וכאומרו ויולך ה' את הים ברוח קדי' עזה כל הלילה וישם את
הים לחרבה לתשועת ישראל · וראוך מים הב' פעם שנית
ויחילו · וכאומרו ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על הים וישובו
המי' על מצרי' על רכבו ופרשיו וכן עשה · וישב הים לפנות
בקר לאיתנו · אף ירגזו וירעשו התהומות כשנער ה' את
פרעה וכל חילו בים וכאומרו וישובו המי' מי התהומות ויכסו
את הרכב ואת הפרשים ולכל חיל פרעה לא נשאר בהם עד
אחד · וזה יען כי תהומות יכסיומו · זרמו וגו' ר"ל כי
בתוך הים נעשו י"ב נהרות מזרם מי העבים והעננים
מים מתוקים להשקות שנים עשר שבטי ישראל · קול
נתנו וגו' סיפר ענין מתן תורה · כי אז קול נתנו השחקים
וכאומרו ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות · אף
חצציך יתהלכו הם העננים החוצבים בין שוכני בתי חומר
לקדושים · וכאומרו וענן כבד על ההר כי היה צריך המסך
המבדיל מהענן פן יהרסו לראות ונפל ממנו רב · וכאומרו
הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבו' ישמע העם בדברי
עמך · קול רעמך בגלגל כי זולת קולות השחקים היה קול
רעם בגלגל השמי' בקול שופר וכאומרו וקול שופר חזק מאד ·
האירו ברקים שהיו אז במתן תורה התבל ויושבי בה כאמרו
ויהי קולות וברקים · רגזה ותרעש הארץ וכאומרו ויחרד כל
העם אשר במחנה · ויחרד כל ההר מאד · בים דרכך
וגו' עד נחית וגו' סיפר נס העבר' הירדן ביבשה בימי יהושע
· ור"ל כאשר שמת דרכך בים סוף בשנחית כצאן עמך ביד
משה ואהרן · כן שמת שבילך במים רבים בירדן שהיה מלא
על כל גדותיו · ועקבותיך לא נודעו כי כל עת שעמדו
הכהנים עם ארון ברית ה' בתוך הירדן נכרתו מימי הירדן
והמים היורדי' מלמעלה עמדו נד אחד · ותכף כאשר נתקו
כפות רגלי הכהנים אל החרבה שבו מי הירדן למקומם וילכו
בתמול שלש' על כל גדותיו בא' לא נכרתו מעולם ולא עמדו
שם עקבות רגלי הכהנים · ע"א

משכיל

לאסף וגו' כונת המזמור הלז סיפור וקצת
המאורעות מיום צאת בני ישראל מארץ
מצרים עד יום מלוך דוד מלכם עליהם · להודיע מעלת
מלכות בית דוד אשר הגיע אליו מאת הא-ל ית' בברכה אשר
ברכו אביו הקודש באומרו לא יסור שבט מיהודה וגומר · וכי
מלכותו לא יפסק מעת מלוך מלך המשיח שנית בימי
הגאולה · האזינה וגו' הם דברי המשורר ור"ל יהיה שכה
לשתאזין אתה עמי תורתי תורת ה' ליראה ממנו ולבלתי
המרות את פיו · אם תטו כלכם אזניכם לשמוע דברי פי
בספרי נפלאות ה' לאוהביו וליראי שמו והעונש והרעה
למתעלים אליו · אפתחה וגו' ר"ל אשר דברי פי הנזכר
אומר אותם אחרי הקדימי הקדמה לפתוח פי ולדבר במשל
ובחידות מני קדם שהם סודות בריאת העולם והתחדשו
מאין המוחלט אשר להיותם סתומים ובלתי נודעים כי אם
מיראי ה' אחד מעיר ושנים ממשפחה לכן קראם משל וחידה
שהם ענינים סתומים ולא הנגלה מהם כנסתר מהם ·
אשר שמענו וגומר כי מפני שעניני הבריאה לא התבארו
במופת · ואמונתנו בהם הוא כפי הקבלה · לכן אומר אשר
נדעם אותם מצד אשר שמענו מאחרים ומאבותינו אשר
ספרו לנו · לא נכחד וגו' ר"ל וכן אנחנו כאשר שמענו
וקבלנו הדברים ההם מהחכמים המשמיעים כן לא נכחידם
מבניהם ולא נעלימם למען מדור לדור יודעו הסודות ההם
עד שיגיע הדור האחרון ויהיו גם הם מספרים תהלות ה'
ועזוזו ונפלאותיו אשר עשה · כי בכתרו מגדול וגיבור ונורא
פעל ועשה העולם וזהו אומרו כנגד נורא · תהלו' ה' להיותו
נורא תהילות · וכנגד גבור אמר ועזוזו · וכנגד גדול אמר
ונפלאותיו אשר עשה · כי יעשה הנפלאות שיקראו גדולות
מצד היותו גדול · ויקם וגומר הנה להיות כי עיקר
דברי אסף בשיר הלז הוא לספר עניני בני ישראל ובקוראו
אליהם על ככה באומרו הטו אזניכם לאמרי פי · לכן השמיט
סיפורו מבריאת העולם כדי שלא להטריח על המזמור · אף
כי בעת עשותו אותו ספר גם ממנו כאשר הקדים באומרו
אפתחה במשל פי וגו' כי לא רצה לכתוב דבר מהמקובלות
רק מן המוחשות להיות' הם הראיה והמופת על המקובלות
כי נשיב אל האפיקורוס המכחים בבריאת העולם ביציאת
מצרים הדומה לבריאת העולם אשר היה מן המוחשות ·
ור"ל כאשר המקובלת מבריא' העולם אשר שמענו מאבותינו
אנו מודיעים אותם לדור ודור למען לא ישכח מפי זרעינו
כן הקב"ה הקים עדות ביעקב ושם דת · כי התור' אשר שם
וסדר ביום אשר צוה את אבותינו בהר סיני להודיעם לבניה'
כי כל אב חייב ללמוד את בניו התורה אשר שם משה לפני
בני ישראל · וזה למען ידעו הדור האחרון והבנים שיולדו
יקומו ויספרו לבניהם מדור לדור · וישימו וגו' למען
כי בראותם העניינים הקודמים עונש הרשע ושכר הצדיק
ישימו באלהים כסלם ובטחונם · ולא ישכחו מעללי אל רוצה
לומר המעללים השנואים מהאל שהם מצות לא תעשה ·
ומצותיו ינצורו שהם מצות עשה · ולא יהיו וגו' רוצה
לומר ולא יהיו כאבותם דור המדבר אשר היו בלתי שלמים
בשלש הנפשות · וכנגד הנפש הצומח' אמר דור סורר ומורה
להיותו זולל וסובא באומרו זכרנו את הדגה וגו' ונפשנו קצה
בלחם הקלוקל וגו' להמית אותי ואת מקני בצמא וגו' · ויחל
העם לזנות את בנות מואב וגו' · וכנגד נפש המרגשת אמר
דור לא הכין לבו · כי לבם היה בלתי נכון והיו מבקשים

הכבודות המדומות ולא לשם שמים וכעובדא דקורח וכל
עדתו אשר היו מבקשים ההתנשאות והמעלה מפני
הקנאה והתאוה והכבוד המוציאים את האדם מן העולם •
וכנגד נפש המשכלת אמר ולא נאמנה אל אל רוחו • כי לא
היו מאמינים בו אחרי ראותם נסים ונפלאות שעשה עמם
וכעובדא דמרגלים דכתיב ותשא כל העדה ויתנו את קולם
ויבכו העם וגו' ויאמרו לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה
לו מתנו ולמה ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת לנפול בחרב
נשינו וטפינו יהיו לבז הלא וגו' ויאמרו נתנה ראש ונשובה
מצרימה וגו' וכל זה להיותם בלתי מאמינים • וכאומרם היש
ה' בקרבנו אם אין • וכעובדם הע"ז בהזנותם את בנות
מואב ותקראן לעם לזבחי אלהיהם ויאכ' העם וישתחוו לאלהיהן
• בני אפרים וגו' ר"ל ולא יהיו כבני ישראל המכונים
בשם אפרים אחרי שנחלקה מלכות בית דוד ומלך עליהם
ירבעם אפרתי • אשר כל ימי עמדם במלכותם בארצם
ובמושבותם היו רעים וחטאים ובלתי בוטחים בה' רק בחרב
ובחנית • והיו מחניפים ונושקים הרומי והזורקי קשת כי
יהיה רומי מן רמה בים ולכן לא היו נוצחים במלחמתם אבל
ביום הקרב והמלחמה היו הופכים פניהם • להיות כי לא
שמרו ברית אלהים לבלתי עשות פסל ומסכה • ובתורתו
ובמצותיו המעשיות מאנו ללכת • וישכחו עלילותיו שהוא
אשר התעלל במצרים • ונפלאותיו אשר הראם בים ובמדבר
ובכניסת הארץ • נגד אבותם וגו' חוזר לאשר אמר ולא
יהיו כאבותם וגו' וכא לפרש הניסי' אשר היה עושה הא' עמם
ועם כל זה היו דור סורר ומורה ובלתי נכון לבו ואמונתו בא'
ה' • ור"ל נגד אבות' עשה פלא שהוא שם הסוג מכל הפלאים
שונים שעשה עמהם בארץ מצרים שהיא המעולה שבכל
הארצות שהוא שדה צוען היקרה והנכבדת כי היו בצוען
שרין לחשיבותה ור"ל שדה מחוז כמו שדה ארם • בקע
וגו' ספר עוד נפלאות בקיעת הים • כי בקע הים ויעבירם
שהוא נס גדול • ועוד נס שני שהציב המים כמו נד וכאומרו
נצבו כמו נד נוזלים והיו להם חומה • וינחם בענן יומם
לנחותם הדרך וכל הלילה באור אש להאי' להם • ובקע צורים
במדבר בהיותם ברפידים וכאומרו והכית בצור ויצאו ממנו
מים ושתה העם ויעש כן משה וגו' • וישק בתהומו' רבה ר"ל
שהצור ההוא נעשה כבאר הוא בארה של מרים • והיה הבאר
ההוא שופע ונובע מי תהום רבה באופן שכל ישראל הם
ומקניהם היו שותים בשופע ממי הבאר ההוא לבדו •
ויוציא נוזלי' מסלע בהיותם בקדש וכאומרו והוצאת להם מים
מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם ויורד כנהרו' מים
וכאומרו ויך את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים
מה שלא היה כן במי הצור כי לא היו רבים כי אם נקבצים
במקום אחד • בבאר ומשם ישקו העדרים ורועיהם •
ויוסיפו וגו' ר"ל הנה בשאלם המים חטאו וכאשר יעיד הכתוב
שם • ועוד הוסיפו לחטוא לו • ולא חטא קטן כי אם מרי גדול
ששתו בשמי' ובעליון פיהם בהיותם בציה במדב' • כי בהיות
בספק אבלם אם היה ה' בקרבם חשבו בלבבם לנסותו בשאול
ממנו אוכל לנפשם הבהמית • וידברו וגו' ר"ל וזולת חטאם
במחשבה חטאו בדבור • כי דברו באלהים • תועה באומרם
בלשון תמיה היוכל אל לערוך שלחן במדבר • הן הכה
וגו' הם דברי רוח הקדש המשיב לשאלת' מקו' לאמר מי אשר
היה לו יכולת להכות צור ברפידי' ויזובו מים • ונחלים ישטופו
בהכאת הסלע בקדש אשר הם דברי' הפכי הטבע • כל שכן
וכש שיהיה לו יכולת לגם לחם תת ולהכין שאר לעמו שהוא

הבשר • לכן וגו' ר"ל לכן בשמוע ה' מחשבתם הרעה
ויתעבר ויכעס בהם • ואש נשקה ביעקב כמו בסתך לשון
הסקה והבערה והוא רמז לאש תבערה מהמתאוננים רע
בעיני ה' • וגם אף עלה בישר' והוא רמז לאומרו הבשר עודנו
בין שיניהם טרם יכרת ואף ה' חרה בעם ויך ה' בעם מכה
רבה מאד • כי לא וגו' ר"ל ומה שהתעבר ה' בהם לא היה
לשלם נרכם • רק מפני רצונם לנסותו להיות' בלתי מאמינים
באלהים ובלתי בוטחים בישועתו • כי לפי האמת' לא היו חסרים
דבר כי היה להם המן אשר היו מוצאים בו כל טעם • והיו
לוקטי' אותו בלתי טורח וזהו אומרו ויצו שחקי' ממעל שדלתי
שמים יפתחו וכאומרו ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם
מן השמים • וימטר עליהם לאכול אותו אשר קראו הם מן
שהוא דגן השמי' אשר כתן למו • כי ידוע שכל נברא הוא כזון
מזולתו • ולכן הדומם יזון מהיסודות והצומח מהארץ והמים •
והחי מהצומח • והמדבר מהחי • והישרא' המורכב מהמדבר
והמלאך • אם יטה למדבר יהיה מזונו החי כמוהו • ואם יטה
למלאך יהיה מזונו מזון המלאך • והשמי' שהם גשמי' ספיריים
ובהיריים יזונו מן המן שהוא אור אלהי שנתגשם • ולכן זיכה
ה' את עמו ישרא' שיהיה מזונם מזון השמים אשר הם גשמיים
כמותם • אף כי יבדלו להיות גשמיותם זך ונבחר מה שאין כן
גשמיותנו כי הוא עכור ונפסד • והמלאכים האבירים יזונו מן
האור אלהי הפשוט • אשר זכה ליזון מן הלחם ההוא האיש משה
אדוננו מ' יום וארבעים לילה ולכן קרן עור פניו כי טבע
המזון ימצא בניזון ממנו • וזהו אומרו לחם אבירים אכל איש •
שר"ל המן הוא דגן השמים שהוא לחם האבירים כשיתפשט
אשר גם ממנו אכל האיש משה וכידה שהיא הבשר שלא להם
לשובע • כי ישע רוח קדים בשמים וכאומרו ורוח נסע מאת
ה' ויגז שלוי' וגו' וינהג בעוזו תימן שהוא רוח דרומי שהיה הרוח
ההוא מזרחי דרומי • וימטר עליהם שאר כעפר וכחול ימים
אשר השאר ההוא היה עוף של כנף ולא היו מועילי' אין בכפיו
ללכת אל מקום אשר היה רוחו ללכת כי רוח ה' היה דוחה רוחו
ומשליכו ומפילו בקרב מחנהו של ישראל וסביב למשכנותיו
למעט להם הטורח • ויאכלו וגו' ר"ל כי אכלו המספיק
למלאת תאותם • ואחר כך אכלו עוד וישבעו וזה במאד מאד
כזוללים וכאומרו עד אשר יצא מאפכם • ותאותם יביא להם •
ר"ל כי היתה תאותם הכלביית נוספת וגדלה עם האוכל כי
כל עוד שהיו אוכלים היו יותר רעבי' עד אומרם ז"ל אבר קטן
יש לו לאדם כל זמן שמשביעו רעב • ומרעיבו שבע • וזהו
אומרו ותאות' יביא להם תאוה על תאוה • לא זרו וגו'
ר"ל עדיין לא נעשו זרים לתאוה ההיא אבל היו משימים כל
מגמתם אל החמריות ההוא כי עוד ותמיד היה אכלם בפיהם
• ואף וגו' כי בראות אלהים שמאתם היה להשביע נפש
חמריותם נת עבר ואפו עלה עליהם ויהרוג במשמניהם ר"ל
החזירים השמנים החמריים אשר אכלו הבשר לילה ויום •
וכאומרו ויך ה' בעם מכה רבה מאד • והעם הוא שם מורה
על פתוחי הקיבוץ המדיני • כי לפי האמת האספסוף אשר
בקרבו הוא אשר התאוה תאוה בראשונה • ובחורי ישראל
ונכבדיהם הכריע ה' לכף זכות ולא מתו • כי לא הכה אף ה'
רק האספסוף אשר התאוו תאוה לבד ולא בני ישרא' אף כי גם
הם נמשכו אחריהם וישובו ויבכו ויאמרו מי יאכילנו בשר •
להיות חטאם מעטי כי לא שאלו הבשר רק די סיפוקם וחיותם
ולא כאספסוף אשר שאלוהו למלאת כריסם • וזהו אומרו
הכתוב ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאוה כי שם
קברו את העם המתאוים שהם האספסוף ולא בחורי
ישראל

ישראל כי ה' הכריעם בהכרעת הזכות • בכל זאת וגומר רוצה לומר בכל הפורענות שראו שהיה מגיע להם לעונם מרייס • וההפך למעשיהם הטובי' • חטאו עוד בדבר המרגלים וקרח ומי מריבה וזולתם • ולא האמינו בנפלאותיו אשר ראו ולכן היו יראים מלעלות לרשת ארץ ישראל ואמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה • ויכל וגומ' ר"ל והאל כלה בהבל ימיהם ושנותם במיתת הבהלה בכרת בטרם זמנם • וכאומרו חי אני אם לא כאשר דברתם באזני כן אעשה לכם במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' • ונאמר תשאו את עונותיכם ארבעים שנה וגו' • אם הרגם וגו' ר"ל שבת חוטאים עוד אחרי קבלם עונם על החטא הקודם • הוא להיות זה דרכם כסל למו • כי כשיחטאו ויענישם ויהרגם האל • ידרשוהו וישובו בתשובה ושיחרו אל • ויזכרו וגו' ר"ל ויזכרו בפיהם לאמר כי הם מכירים היות אלהים צורם לעזור להם להשפיל קמיהם תחתם • וכי הוא אל עליון גואלם ומצילם מידם •

ויפתוהו וגומ' ר"ל ותשובתם זאת איננה שלימה כי הם מפתים האל לפי דעתם בפיהם ובלשונם יכזבו לו כי לבם לא נכון עמו ואינם נאמנים בבריתו • והם חושבים לפתות האל בשפתי חלקות ולבהם ופיהם בלתי שוה •

חצי הספר

והוא רחום וגו' ר"ל ואף כי הקב"ה מכיר כונתם הרעה • עם כל זה להיותו רחום • יכפר העון אשר מתנו עשו תשובה במרמה • בשלא ישחיתם ויכלם ברגע • אבל ביום פקדו יפקוד עליהם חטאתם • והרבה להשיב אפו וגו' ר"ל כי הדבר הלז לא יהיה פעם או פעמים אבל פעמים רבות יחטאו ויעשו תשובה במרמה • והקב"ה ברחמיו כרובם לחטוא הוא מרבה להשיב ולהניח אפו ולבלתי העיר כל חמתו • ויהיה להשיב נגזר מן שובה ונחת •

ויזכור וגומר ר"ל ובכל זה לזוכרו כי בשר המה אשר בטבעה משתנית ומתאוה תאוות • והרוח החיוני שלהם רוח הולך ולא ישוב כי יאבד באבדת הגוף • והרוח איננו הנפש • כי הנפש יש לה העמדה וקיום להיות מחצבה מן העליונים • אבל הרוח החיוני מחצבו מן התחתונים ולכן סופו כסופם •

כמה וגומר ר"ל כמה פעמים ימרו את פיו במדבר • ויעציבוהו בדברי תועה בישימון שהוא המדבר מקום שממה • ואחרי שנמחל להם שבו לנסות האל • וקדוש ישראל התוו • מן והתוית תיו ש"ל היו עושים סימן לנסיון ולראות אם יוכל לעשות הדבר ההוא המסומן • לא זכרו וגו' ולא זכרו את ידו החזקה אשר הראם ביום אשר פדם מני הצר פרעה •

אשר שם וגומר ר"ל אשר שם במצרים ובשדה צוען אותותיו ומופתיו • למען יהי להם לאות ולמופת כי ה' הוא האלהים אשר הכחישו פרעה באומרו מי ה' אשר אשמע בקולו •

ויהפוך וגו' כי הפך לדם יאוריהם ונוזליהם מהאגמים • בל ישתיון המצרי' וישלח בהם ערוב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם • כי הערוב היה הורג תכף • אבל הצפרדע היה נכנס באיברים ומשחיתם והיה מחליאם והורגם בחלאים רעים ורבים • ויתן לחסיל יבולם ויגיעם לארבה • ויהרוג בברד גפנם • ושקמותם הם מיני תאנה גסות שענפיה עבות • בחנמל הוא הקרח הנורא המשבר האילנו' ובלעז טינפי"שטה

וזכר שני מיני הפירות האלו להיותם המשובחים שבג' המינים • ויסגר לברד בעירם • ר"ל שמסרו לברד כמו לא תסגיר עבד אל אדניו • ובעירם ר"ל הרועי' המקנה ונקראו בעירים מלשון בער ולא ידע להיותם על הרוב סכלים וכבהמות השדה • ומקניהם לרשפים רשפי אש המתלקחת בתוך הברד • והנה הזכיר עד כה ה' מכות שסימנם דע"ץ אב' • והה' הנותרות כללם באלו הה' תיבות שהם חרון אפו • עברה • וזעם • וצרה • ומשלחת מלאכי רעים ששלח בם •

יפלס וגומר ר"ל היישיר האל הנתיב לאפו שהוא בלתי בעל תכלית. כשרצה להרוג בכורי מצרים בעצמו ובכבודו באופן שלא חשך לאחד מהם נפשם ממות ואפי' חיתם לדבר הסגיר כי מתו גם כן כל בכור בהמה • ויך כל בכור במצרים אפילו בכור בהמה • וראשית אונים באהלי חם שהם בכורי האנשים ממצרים כן חם שהם כחם וראשית אונם מאביהם •

ויסע וגו' ר"ל שהסיעם ממצרי' תכף אחר מכת בכורו' לאטם כצאן והנהיגם לבטח בלי פחד וכאומרו ובני ישראל יוצאי' ביד רמה • וינחם בים סוף לבטח ולא פחדו ואת אויביהם כסה הים • ויביאם אל גבול קדשו שהוא ארץ ישראל • גם הר זה קנתה ימינו • שהוא בית המקדש וכאומרו תביאמו ותטעמו בהר נחלתך וגו' • ויגרש מפניהם גויים שהוא כבוש עממים • ויפילם בחבל נחלה שהוא כשחלקו על פי הגורל נחלת הארץ וישכן שכינתו אחר כך באהליהם משבטי ישראל שהם אהלי משכן שילה • וינסו וגו' אחרי היותם שוקטים על אדמתם התחילו לנסות ולמרות את אלהי' עליון ועדותיו לא שמרו בימי שפוט השופטים • ויסוגו וגומ' ר"ל כי נסוגו אחור מעבודת ה' • ויבגדו בו כאבותם • והם הפכפכים כקשת רמיה • אשר הרובה קשת • מראה היות כונתו לירות לצד אחד ותכף יתהפך ויורה לצד אחר • וכן הם אם בימי שופט ישר היו ישרי' בהראות • תכף אחרי מותו היו נהפכים לעבוד הע"ז • ויכעיסוהו וגו' ר"ל ויכעיסוהו לה' בבמותם ובפסיליהם יקניאוהו • כי אפי' בימי עלי היתה הע"ז ביניהם במסתרים • ואפי' חפני ופנחס לא היו עובדים עבודת הקדש לשם ה' כי אם לשם זוללות • שמע וגו' ר"ל שמע אלהים דבריהם הרעים ומעשיהם ויתעבר • וימאס למאד בישראל ויטוש משכן שילה • אשר היה האהל כי באמצעותו שכן שכינתו באדם ובין שוכני בתי חומר • ויתן לשבי עוזו שהם הלוחות ותפארתו ביד צר שהוא הארון אשר שבו פלשתים • ויסגר לחרב עמו באותה המלחמה מפלשתים • ובנחלתו התעבר כי לקחו עיירו' הרבה מארץ ישראל נחלת ה' • בחוריו אכלה אש להט החרב המתהפכת במלחמה • ובתולותיו לא הוללו בבתולותיהן כי נשבו ונטמאו בעורלות פלשתים • כהניו בחרב נפלו אלו חפני ופנחס כהנים לה' • ואלמנותיו לא תבכינה מרוב היגון • כאשת פנחס שלא בכתה מרוב היגון אשר מתה ממנו בהקשותה בלדתה • ויקץ כישן וגו' ר"ל כי אחרי הגלות הלז ריחם ה' על עמו למען רחמיו וחסדיו ויקץ כישן אדני וכגבור מתרונן מיין ש"ל כגבור שהרדימו היין ויתעורר מהתרדמה ההיא אל גבורתו וכתרגו' היך גברא דמתפקח מן חמרא והוא משל שהוא היה סובל לראות הגלות ההוא לעמו ולמשכנו לרוב חטאתיו • ואחר כך נכמרו רחמיו ויך צריו הפלשתים מכת אחור בטחורים חרפת עולם נתן למו הוא החרפות שעשה לדגון אלהיהם עד שהשיבו את ארון ה' בכבוד גדול לארץ ישראל • וימאס וגו' ר"ל כי אף שסב ארון ה' לא חזר לשכון בשילה כבתחילה יען כי האל מאס באהל יוסף שהוא משכן שילה שהיה בחלקו ובשבט אפרים לא בחר • ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב שהיה בחלקו • ויבן וגו' ר"ל שבנה בית מקדש קיים ולא כקודמים מגלגל ושילה

ונוב וגבעון · כאשר בנה כקיום הרמים שהם השמים הרמים וכאשר בנה הארץ אשר יסדה לעולם · ויבחר בדוד עבדו לעבור בעמו · ויקחהו ממכלאו׳ צאן ומאחר הצאן והבקר עלות ויולדו׳ הביאו · לרעות ביעקב עמו אז הכשים וביסראל נחלתו אלו האנשים · כי מי שידע לרעו׳ הצאן והעלות ולסבול טורח בדי לגדלם היטב ולנהלם לאט׳ · ידע לנהל עם אחד ולסבול טרחם ומשאם · וירעם דוד כתום לבבו וכתבונות וככפיו ינחם כאשר ינחה אותם הרועה במקל אשר בכף ידיו · והוא רמז כי במחשבה ירעם בתמימו׳ וכתבונה · ובמעשה ינחם הוא בידיו ולא ע״י שליח כי ישגיח הוא׳ בעצמו על פרטיותיו

· הנה המזמור הלז נעשה ברוח הקדש כראשונים וקצת דבריו בעבר וקצתם בעתיד ואין לפקפק אם מינה סדר המכות ועניניס אחרים מאשר הוא בכתוב כי סמך על המבין · ע״ט

מזמור לאסף וגומר המזמור הלז נאמר על חרבן הבית · אהים וגו׳ הנה כאם׳ אמרנו פעמים רבות · שלש מתנות נתן הקב״ה לים׳ שהם מתנת הזרע ומתנת הארץ ומתנת האלהות ובחרבן הבית נאבדו שלשתם ובקינת ירמיה איכה ישבה בדד העיר רבתי עם כנגד מתנת הזרע · ואיכה היתה כאלמנה רבתי בגויים כנגד מתנת האהות · כי מי גוי גדול אשר לו אהים קרובים אלין כים׳ · ואיכה שרתי במדינות היתה למס כנגד מתנת הארץ וכאשר פירשנו באר היטב בפירושנו למגילת איכה · וזהו אומרו פה המשורר אלהים באו גוים בנחלתך שהם עמך ישראל כנגד מתנת הזרע טמאו את היכל קדשך כנגד מתנת האלהות · שמו את ירושלים לעיים שהם גלי עפר וסיד מחרבנות הבתים כנגד מתנת הארץ · נתנו וגו׳ בא לפרש אומרו באו גוים בנחלתך לאמר כי נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים ובשר חסידך מאכל לחית הארץ · והנה עבד ה׳ יקרא העושה הטוב · וחסיד יקרא העושה היושר שהוא לפנים מן השורה כי אף שהיו ישראל רשעים ובחטאם מתו ונחרב הבית · הנה היו ביניה׳ צדיקים הרבה ובניהם הקטנים אשר נהרגו מהאויב לשפים ולרבבות גם הם היו צדיקים כי לא יומתו אבות על בנים · והאויב עשה יותר מאשר צוה · שפכו וגומר בא לפרש אומרו שמו את ירושלם לעיים · לאמ׳ שפכו דמם מהעבדי׳ והצדיקים סביבות ירושלם ואין קובר אותם מפני פחד האויב · היינו חרפ׳ וגו׳ בא לפרש אומרו טמאו את היכל קדשך · לאמר היינו חרפ׳ ולעג וקלס משל׳ נפשותינו לשכנינו שבסביבותנו · אחרי שנחרבה הבית אשר היתה לנו לכבוד ולתפארת ·

עד מה וגו׳ עד מה ה׳ תאנף לנצח בעמך להניחם בגלות · ותבער כמו אש קנאתך לתת לנו בגלותנו זה צרות רבות ורעות · שפוך וגו׳ ראוי לך לשפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך כאשר ידענוך אנו · ועל הממלכות אשר בשמך לא קראו · כאשר קוראים אנו תמיד אף כי חטאנו לך ·

כי אכל וגו׳ וזכור כי אכל כל א׳ מן הגוים האלה את יעקב תמימך · ואת נוהו שהוא בית המקדש השמו · ועשו יותר מאשר צויתם וכאומרו אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה · אל תזכור וגו׳ הנה האל פוקד עון אבות על בנים כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיה׳ · וזהו אומרו די לנו עונותינו · ולכן אנא אל תזכור לנו עונות ראשונים מאבותינו · להענישנו עליהם · ומהר לעשות שיקדמונו רחמיך · כי דלונו מאד · אין לנו עוד כח לסבול הצרות · עזרנו וגו׳ עזרנו אהי

ישענו על דבר ובשביל כבוד שמך המחולל בגוים · למען נוכל להשפיל אויבינו · והצילנו מידם כשתכפר על חטאתינו שהם סבת היותנו תחתם וזה למען שמך המיוחד מה׳ בעל הרחמים · למה וגו׳ פירש איך כבוד שמו מחולל בגוים כי יאמרו איה אלהיהם · כשיעיקו לבני ישראל · ואנא לעינינו נראה שיודע בגוים והם יודו בצרתם היותה לנקמת מדם עבדיך השפוך · תבוא וגו׳ ותבוא לפניך האנקה והאנחה מישראל שהוא אסיר בגלות · וכגודל זרועך הותר והשאיר על הארץ ישראל המוכנים למות · שהם אסורים בכבלי ברזל ומוכנים לארבע מיתות בית דין להיות׳ ישראלים · והשב וגו׳ והשב לשכינינו שבעתים מריבוי נקמה אל חיקם על חרפתם אשר חרפוך ה׳ באומרם איה אהיכם יקומו ויושיעכם יהי עליכם סתרה · ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם הארוך שכולו טוב ולדור ודור בעולם הזה נספר תהלתך · פ״ו

למנצח אל שושנים וגו המזמור הלז גם הוא נאמר על הגלות · רועה וגו׳ הם דברי בני הגלות שאומרים אתה שהיית רועה ישראל כשהיו לאחרים בטרם שנחלק מלכות בית דוד ואתה שהיית נוהג כצאן יוסף אחרי שנחלק מלכות בית דוד ונחלקו ישראל במלכותם ובשמם · כי עם רחבעם נקרא יהודה להיותו המלך מהשבט ההוא · ועם ירבעם נקרא יוסף או אפרים להיותו המלך אפרתי · והיית רועה ונוהג אותם בהיותך יושב הכרובים ושוכן אתם בתוך טומאתם · אנא האזינה תפילתנו והופיעה עלינו ותשפיע מהשגחתך · לפני וגו׳ ולפני אפרים שהם עשרת השבטי׳ שהם בגלות לבדם ולפני בנימין ומנשה שהם עם יהודה אחיהם בגלות לבדם · תעורר את גבורתך · ולכה לישועתה לנו · והנה לא זכר יהודה פה לכבודו להיות כי המלך משבטו היה סבת חלוק ישראל לשנים · אשר נתשכו משם כל הרעות · אהים וגומר רוצה לומר אהים השיבנו אליך והשב שופטנו כבראשונה · והאר פניך אלינו אשר הסתרת עד כה ונושעה · כי אשר יסתיר ה׳ פניו ממנו יאבד · והפך אשר יאיר פניו אליו כי יחננהו ·

ה׳ אלהים וגומר רוצה לומר ה׳ שהוא אדון עולם האלהי׳ · אהים שהוא אדון עולם המלאכים · צבאות שהוא אדון עולם הגלגלים עד מתי עשנת לשון קצף וכעס בתפלת עמך · לא תרצה לקבלה · למען תהיה אדון על עולם השפל כי במה יודע איפה היותך אדון עליו כי אם בתהילות בתפילות ישראל עמך עם אחד בארץ · האכלתם וגומר והאכלתם לחם בדמעה · ותשקימו בשלים מדמעות שרוב׳ לומר מדה במו ובכל בשלים והוא משל לצרות התכופות וכאמרו היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה · תשימנו וגו׳ ותשימנו מדון לשכנינו כי תמיד יריבו עמנו ואויבינו ילעגו ממנו למו ובניהם · אלהים וגו׳ חזר להתפלל שנית אלהים השיבנו אליך וגו׳ למען נושעה והוסיף על שם אלהים צבאות שהיא מדרגה אחרת מהדרגות שים לאלוה יתברך על הגלגלים מצד היותו צבאות תוסף על היותו אלהים ואדון למלאכים כאשר אמרנו · גפן וגו׳ כינה כנסת ישראל לגפן וכאומרו ישעיהו כרם ה׳ צבאות בית ישראל · ור״ל הגפן אשר השעת ממצרים בשבות וביד חזקה · וגרשת שבעה גוים מפניה ותטעיה בארצותם במושבותם · פנית לפניה כל אויב ומציק כי לא עמד איש בפניהם · ותשרש שרשיה ותמלא ארץ כי בני ישראל פרו

וישרצו

וישרשו בארץ ישראל ותמלא הארץ אותם. וכאלו נתכסו ההרים מצלה. ונתכסו מענפיה ארזי אל. והוא משל כי בני ישראל בכבישת הארץ נתפשטו בהרים הגבנונים ובבקעות וכאומרו ביהושע וידברו בני יוסף את יהושע מדוע נתת לי נחלה גורל אחד ואני עם רב עד אשר עד כה ברכני ה'. ויאמר להם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה ובראת לך שם בארץ הפרזי והרפאים כי אץ לך הר אפרים. תשלח קציריה ר"ל שעיפיה הקשים כמו עשה קציר כמו נטע עד ים כי יתפשטו עד הים ים פלשתים. ואל נהר יונקותיה שהם הענפים הרכים. והנהר הוא נהר פרת. והנה ספר אורך ארץ ישראל שהוא עד ים פלשתים. ורחבה שהוא עד נהר פרת. וכאומרו ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים. וממדבר עד הנהר. ונאמר מן נהר פרת עד ים האחרון יהיה גבולכם.

למה עתה פרצת גדרי הכרם ההוא אשר היו שומרי' אותה. באופן שארוה ולקטוה כל עוברי דרך להיות כי פתח פתוח מבאו. יכרסמנה לשון נתיקה כלשון משנה שדה שכרסמוהו נמלים. ורוצה לומר וכרסם ונתק אותה חזיר מיער הוא משל לגלות בבל על ידי נבוכדנצר החזיר והרשע. ועין יער היא תלויה להורות כי הגלות ההוא לא יתמיד רק ע' שנה. וזיז שדי ירענה. זיז רוצה לומר העוף הרומש על הארץ ונז ממקום למקום. והוא משל לשאר הגליות. ולכן קרא שמם חזיר וזיז להיות כי לא יתמידו במעלתם כי יחזרו לפחיתותם ויזוזו ממלכותם. אלהים וגו'. אלהים צבאות שוב נא אלינו והבט משמים וראה ופקוד גפן זאת הרמושה מהחיות. וכנה וגומר רוצה לומר ופקוד גם כן הכן והכנים שלה שהיא שרשה אשר נטעה ימינך והוא משל לבית המקדש שהוא כן וכנים ישראל. והמעמידים עמידה זמניית ונצחיית. ונון וכנה היא תלויה לרמוז לחרבנו אחרי עבור עליו עשרים שנה מוסף על הארבע מאות שנה בבית מקדש השני והאחרון. ועל בן וגו' ר"ל ופקוד על הבן שהוא משיח בן דוד אשר אמצת אותו לך להושיע עמך כי נחה עליו רוח ה' רוח עצה וגבורה ויהיה גבור ואמיץ לבו בגבורים שהוא מצטער על איחור ביאתו.

שרופה וגומר חוזר לכנה. ורוצה לומ' פקוד הכן שלה שהוא בית המקדש שהוא שרוף בעונות. והיא כסוחה ר"ל כרות. ותעשה שאויביך השורפים והכורתים אותו מגערת פניך יאבדו. תהי וגו' רוצה לומר תהי ידך וגבורתך על כמו אבל ודוגמתו ועליו מטה מנשה. אבל איש ימינך שהוא אליהו העומד לימין ה'. ואבל בן אדם שאימצת לך שהוא המשיח להושיענו מהגלות המר הזה. ולא וגו' רוצה לומר ואחר שתגאלינו לא נחטא עוד כי לא נסוג ולא נשוב אחור ממך. כי אתה תחיינו ואנו בשמך נקרא.

ה' אלהים וגומר חזר שלישית להתפלל על הישועה והוסיף שם ה' שהוא מעלה על כל מעלותיו להיותו לבדו מלך על עולם האלהי ושוכן לבדד שם בטח ברוך הוא לעולם ישתבח ויתהלל ונראה שרמז לג' הגליות וכפי כפל הברות כפל האזכרות להרבו' בתחינה. פ"א

למנצח על הגתית וגו' המזמור הלז נאמר על התבטל העבודת פרך מאבותינו במצרי' בר"ה. ועל יציאת מצרי' בניסן ולכן היו מזמרי' אותו במקדש ביום ר"ה. הרנינו וגומר ר"ל אתם בני ישראל הרנינו לאלהים שהיה עוזנו ביום ר"ה להקל מעלינו עול עבודת המצרים. והריעו לאלהי יעקב אשר הורידו למצרי' והבטיחו ואעלך גם עלה. אשר קיים הבטחתו לישראל ברוך המקום ברוך הוא. שאו וגומר בא לפרש איך תהיה הרנה. בשתשאו קול זמרה. ותתנו בידכם התוף והכינור נעים עם נבל. כי נראה שביומים ההם המוסי"קה היותר נעלה היתה הנעשית מקול זמרה בפה. עם קולות הג' כלי ניגון הנז'.

תקעו וגו' בא לפרש איך תהיה התרועה. בשתתקעו בחדש שהוא יום הראשון להתחדש הלבנה השופר. וזה לא בכל חדש. כי אם בחדש המוכן ומועד להיו' יום חגינו שהוא ר"ח תשרי שאז הוא יום מועד לחג. ויהיה הכסא. מן ליום הכסא יבוא ביתו. כי חק וגומ' ר"ל כי חק לישראל הוא לתקוע ביום זה שופר להיותו יום משפט לאלהי יעקב.

עדות וגו' ר"ל כי צווי התקיעה הזאת שמו ביהוסף שהוא כלל כל ישראל ואמנם כינהו בשם יוסף להיותו בכור רחל שהיתה עיקר הבית. ולהיותו נגיד במצרים על אחיו והוא הורידם שם וכלכלם בלחם בימי הרעב לעדות בצאתו אל אלהים ה' על מצרים שהייתי משועבד שם והייתי מוכרח לשמוע השפה שלא ידעתי כי הייתי חייב להיו' זריז לעבור עבודתם מכף כשהיו מצוים אותה כדי להנצל מהנוגשים אכים. הסירותי וגו' בא לפרש אשר עשה האל בצאתו על ארץ מצרים. כי הסירותי שכמו מסבלות מצרים. והעברתי כפיו וידיו מהחומר ולבנים שמשם יעשו הדודים והקדרות. כי בר"ה השנה כאשר אמרנו נתבטלה העבודת פרך ההיא ולכן לעדות על ככה צונו לתקוע בשופר שהוא אות לעשות העבדים חפשים כאשר יעשה בשופר היובל.

בצרה וגו' ר"ל בצרת מצרים קראת וכאומרו ויאנחו מן העבודה ויזעקו. ואחלצך כי הוצאתיך משם. ואחר כך הביאותיך תחת כנפי השכינה ואענך בסתר רעם וכאומרו והאלהים יעננו בקול. והאל היה מדבר במתן תורה מתוך קולות וברקים וענן כבד עמהם למען העלותם לעולם סלה והנצחיות. וזה היה אחרי אשר בחנתיך על מי מריבה ברפידי' וראיתיך אלום כאמונה וכאומרו עוד מעט וסקלוני ועכ"ז לא מנעתי ממך מתן תורה. כאומרו אליך שמע ישראל עמי ואעידה בך. אם תרצה לשמוע לי. לא יהיה בך אל זר. ואם תאמר לא יהיה בי ובארץ ישראל אבל אלך לארצות הנכרים פעם בשנה להשתחוות לו להנאתי ולטובתי. לכן אמר ולא תשתחוה לאל נכר הארץ. כי אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים ולכן ראוי אליך לעבוד אותי ביחוד ולא בשיתוף אלהים אחרים. ואותם ההנאות שמהנים אלהים אחרים לא יחסרו לך כי הרחב פיך לשאול והעמק שאלה. כי אמלאהו ואמלא כל משאלות לבך לטובה. ולא שמע וגומ' ר"ל ולא כן עשו כי לא שמע עמי לקולי. וישראל לא אבה לי כי אם לתבנית שור אוכל עשב וסרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים. ואשלחהו בשרירות לבם שילכו במועצותיהם. שהם בקשו אמצעי ביני לבינם וכן הסכמתי אני אז לעשו'. וכאומרו אחרי המסילה מהעגל ויאמר ה' אל משה וגומר לך נחה את העם אל אשר דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביו' פקדי ופקדתי. לו עמי וגו' מה שאם עמי ישרא' היה שומע לי ללכת בדרכי. כמעט וכמו רגע בזמן קצר הייתי מכניע אויביהם והייתי משיב ידי ומכתי על צריה'. באופן שמשנאי ה' יכחשו לו לאל זר מפחדם מה' ומעמו יש' וישובו לדת האמת. ויהי עתם מהכנע' והעוני תחת ידים לעול'. כי

לעולם מהם היית נעבד · והיית אוכל מכף מחלב החטה ·
ומצור דבש היית שבע וזכר הראשון והאחרון משבע' המינים
לחשיבותם · והוא משל שהיו שולטים שלא מלכי האומות שהם
חזקים כצור · מה שלא זכו עובדי העגל לכך כי מגלגלין
זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב · ונתגלגל הדבר כי
חטאו פשע על עון ונוקשו ונלכדו בעון המרגלים וספו תמו
מן בלהות ולא זכו לשום דבר מהדברים הנזכרים לעיל ·

פ״ב

מזמור לאסף וגו' המזמור הלז הוא להזהי' הדיינים
שלא יעשו עול במשפט · אלהים
נצב וגו' ר״ל אלהים ה' נצב בעדת אל שהם הדיינים ובקרבם
מהם שהם אלהים ודיינים ישפוט · ולכן צוה האל ועשיתם לו
כאשר זמם ולא כאשר עשה · שאם נהרג הנשפט על פי עדי
שקר · ואחרי מותו נודע הדבר היותם עדי שקר לא יומתו
· כי האל הוא אשר סיבב סבות לבלתי יגלה הדבר מהיותם
עדי שקר למען יומת האיש ההוא אשר חטא במסתרים חטא
משפט מות · אכן אם נתגלה היותם זוממים בטרם מותו אז
יהרגו ומחשבתם הרעה על רעיהם ישוב על ראשם וכל
ישראל ישמעו ויראו · עד מתי וגו' ולכן אתם הדיינים
עד מתי תשפטו עול ופני רשעים תשאו · נגד הדת כי אין
ראוי לישא פנים לזקן ולעשיר בדין · שפטו דל וגו' ר״ל
ואם תרצו לזכות בעולם השלם והנצחיות שפטו דל ויתום
ונקמו נקמתם מהעושקים מתוכם להיותם חלושי כח · כי הדל
הוא החולה אשר אין לו פה לדבר וכח לעמוד על רגליו מפני
חוליו וכמוהו מדוע אתה ככה דל בן המלך · והיתום הוא
קטן השנים שאין לו פה לדבר ולסדר טענותיו עני ורש
הצדיקו ולא תשאו פני העשירים המריבים עמהם · ופלטו
דל מהכאת הראשונה והצילו האביון מהכאת השנייה מיד
הרשעים כי זה דרכם להרוג את זולתו כשלא יוכלו לנצחו
בדין · לא ידעו וגו' אחרי דברו עם השופטים החכמים
המטים את הדין מפני הבצע דבר עם השופטים הסכלים
אשר נתמנו על ככה מפני עושרם ותקפם ואמר שאותם
השופטים שלא ידעו ידיעה מקובלת מזולתם · ולא יבינו
מעצמם דרכי המשפט אבל יתהלכו בהם כהולך בחשיכה ·
הם סבה שימוטו כל מוסדי ארץ כי העולם קיים על הדין ·
אני וגו' ר״ל אני אמרתי בשופטיכם צדק · כאלהים
אתם כי כל הדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקדו' ברוך
הוא · וכבני עליון כלכם שהם המלאכים כי תזכו למעלה
רמה הן בחיים הן אחרי המות ממעלת בני אדם ·
אכן וגו' אכן כשתעשו עול במשפט כאדם הראשון שבחטאו
מת כן תמותון גם אתם וכאחד השרים שהוא עזא שנפל מן
השמים לחטאו כן גם אתם תפולו · ולא תהיו כבני עליון ·
קומה וגו' היא תפלה לאל קומה אלהים שפטה הארץ
אחרי שאין בה מי שישפוט בצדק · כי סופך באחרית שתנחל
בכל הגוים וכאשר ישראל הם נחלתך ככה כל הגוים יהיו
נחלתך ·

פ״ג

שיר מזמור לאסף וגו' גם המזמור הלז נאמר על
הגלות הזה שכל האומות מסכימו' להרע
לישראל כאלו היא דת טבעית ביניהם · אלהים וגומר
הנה מדרך השומרים העיר לצעוק תמיד לעורר ולקרוא
הכת מהשומרים האחרים שבקצה העיר למען לא ירעו
בשנתם פן תגזל העיר אז מהם · וכאומרו על חומותיך
ירושלם הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא
יחשו המזכירים את ה' אל דומי לכם · וזהו אומרו אלהים
שאתה שומר ישראל תעשה שאל יהיה דמי ושתיקה לך ·
ודמי הוא שם כמשקל עוני עמי · ועוד מדרך השומר
לענות לקוראים אותו משאר השומרים מהקצה האחר ·
ומהנשמרים מהם וזהו אומרו אל תחרש מלענות אותם
כשיקראוך · ועוד מדרך השומרי' לשבוב את העיר וחומותיה
· וכאומרו מצאוני השומרים הסובבים בעיר · וזהו אומרו אף
כי הוא טורח רב התנועה השבובית המתמדת ההיא אל
תשקוט מלעשותה אתה שהוא אל אמיץ וחזק · כי הנה
וגו' ר״ל כי צריך לעשות שמירה מעליתא להיות כי שמענו
המיה גדולה מאויבינו ומשנאינו שהם אויביך ומשנאיך כי הם
רוצים לנשאות את ראש העם מהמלחמה לפקודיהם ללחום
עלינו · ויהיה ענינו מן נשוא את ראש בני ישרא' לפקודיהם
· וכאומרו על עמך וגומר שרוצה לומר בסוד הם מערימים
ויועצים רעה על עמך שהם צפוניך הנסתרים וצפונים
תחת צל כנפיך · אמרו וגומר רוצה לומ' באומרם לכו
ונכחידם מגוי כי נהרוג רובם · והנשארים נכריחם להמיר
דתם באופן שלא יזכר שם ישראל עוד · כי נועצו וגו'
רוצה לומר ואל תחשוב שהגוים האלה מפני ריבויים ושנאתם
הקדומה ביניהם יבואו במחלוקת ולא יבא אל הים מחשבתם
· כי הנה נועצו בלב טוב יחדיו וכרתו ברית שלום ואמת
ללכת עליך למלחמה · כי בלכתם על ישראל ילכו עליך
שאתה הוא מלכם מקדם · אהלי וגומר שיפר האומות
הנועדות יחד · שהם אהלי אדום וישמעאלים · שהם הרודים
בעם ישראל כי העולם מחולק ביניהם שהם הגויים
והמאקומי״ עאכי בלעז · מואב והגרים וגומר רוצה
לומר כי לא תחשוב שאדום וישמעאל זה הם לבדם ישמעאל
בן אברהם ואדום בן יצחק כי יש אומות רבות שנלוו עמם
ונקראו על שמם · כי מואב והגרים והם כל בני הגר היא
קטורה · וגבל היא אומה לא ידעתיה ואולי כי על שמה
נקראים אחד מן החלקים שבארצותינו אשר מורה אמונתו
באצבע גיבלי״ני אשר והפכם המורה אמונתו בגודל ·
ועמון ועמלק פלשת עם יושבי צור · וגם אשור כל אחד
מאלו נלוה עמם ונתחבר עם אדום וישמעאל הנזכר כי מה
שהאומה נכרית תקרא אדום הוא להיות כי עיקרם ואשר
קיים דתם בתחלה היה מאומת אדום וכן האומה
הישמעאלית ולא מפני שכלם הם מהזרע ההוא כי בא
סנחריב ובלבל כל העולם וכלם הם מעורבים ונלוים יחד ·
היו זרוע וגומר נראה שלוט הוליד בנים זולת עמון
ומואב ואולי כי היו שוכנים אצל אשור · ורוצה לומר כי
בני אשור היו זרוע ועזרה לבני לוט שכיניהם בהגלות
בני ישראל לחלח וחבור ונהר גוזן בימי שלמנאסר מלך
אשור כשהגלה שומרון בימי הושע בן אלה · סלה עשה
להם וגומר רוצה לומר אתה שהוא אלהי עולם הנצחיות
והשלם עשה להם כאשר עשית למדין על ידי גדעון בן
יואש · וכאשר עשית לסיסרא שר צבא יבין ולכל עמו בנחל
קישון שנטבעו בו · ונשמדו בעין דאר שהוא מחוז תענך
ומגדו הנזכר בשירת דבורה · כאומרו ביהושע ויהי למנשה
וגומר יושבי עין דאר ובנותיה ויושבי תענך ובנותיה ·
ויושבי מגידו ובנותיה · היו דומן לאדמה · כי הושיע ה'
ביום ההוא את ישראל מצרי סיסרא כאשר הושיע את בני
ישראל מארץ מצרים כי הנחל פלטן על שפתו כדי שיראום
בני ישרא' · ונשארו שם לדומן לאדמה · שיתמו וגו' ר״ל
ותשית הנדיבי' שלהם כעורב וכזאב · ותשית הנסכי' ומלכים
שלהם

שלהם כזבח וכצלמונע · שהרג ארבעתם גדעון שופט ישראל · אשר אמרו וגומר רוצה לומר כי אלו השרים ארבעתם הנזכרי' אמרו בלבבם נירשה לנו את נאות אלהים שהוא ארץ ישראל · אלהי וגומר רוצה לומר אנא אלהי תשית אותם כגלגל שהם העלים העגולים שמתגלגלים לפני הרוח החזק הנקרא סופה וכאומרו וכגלגל לפני סופה · כקש לפני רוח כי אפילו ברוח מצויה דיבשה מתגלגל והולך לאבדון · וכאש תבער יער שבפתע ישרוף הכל מפני הזדמנות העצים השכנים אלו לאלו · וכלהבה תלהט הרים · כי מרוב הזדמנות הרוח שם תתפשט הלהבה על ידו בפתע על כל עשבי ההרים וישרפו · כן וגומר רוצה לומר כן תרדפם לשונאים האלו בסערך ותבהלם בסופתך שהוא משל לצרות · מלא וגומר רוצה לומר ותמלא פניהם מקלון שיהיו נבזים ושפלים בעולם · באופן שיבקשו שמך ה' לעובדו בכל לבבם · יבושו וגומר ואותם מהעמים שלא יבקשו שמך · הבושת והכלימה שלהם לא תוסר כאשר יוסר מהמבקשים ה'· אבל יבושו ויבהלו עדי עד בהיותם בעולם הזה · ובעולם הבא יחפרו שחת לעצמם ויאבדו · וידעו וגומר רוצה לומר ואז ידעו הכל הן ישראל הן העמים הנשארים · כי אתה ושמך ה' לבדך עליון על כל הארץ ואין זר אתך · פ"ר

למנצח על הגתית וגומר כונת המזמור הלז הנבואה על תאות בני הגלות לירושלם ולמקדש המקדשים ומבדילים האומה ישראלי' ביושבם שמה מכל משפחות האדמה בחכמה ובדעת ובקירון עור פנים לאור האלהי השוכן אתם · מה ידידות וגו' רוצה לומר אף כי אתה ה' שוכן בעולם המלאכים · ואתה צבאות שוכן בעולם הגלגלים · כמה הם ידידות ונאהבו' מאד משכנותיך שבעולם השפל מקדשך ומעונתך בציון · נכספה וגומר ולכן הנפש אלהית שלי נכספה · והנפש המשכלת גם כלתה · ולבי שהוא נפש המרגשת · ובשרי שהוא נפש הצומחת גם הם התאוו תאוה לחצרות ה' למען ירננו ארבעתם לאל חי · שאף כי הוא חי החיים הנצחיים ולא היה ראוי להיות דירתו בין החיים ההפסדיים עם כל זה לאהבת ישראל מורה יכולתו והיותו אל חזק ואמיץ בין שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם ואלין ישובו · גם צפור וגומר אמר דרך קינה אוי נא לנו כי הר ציון שמם שועלים הלכו בו · וגם צפור אשר כשהיה בית המקדש על מתכונתו לא היתה מוצאה מקום לעשות בית לאפרוחיה בו · כי היה גג הבית חלק ובאופן שלא היה יכול הצפור והדרור לנוח לעשות קן בו מפני הטומאה · עתה מצאה מקום לעשות לה בית · ודרור שהיא הרונדאני"ה בלע"ז מצאה מקום לעשות קן לה · ושתה אפרוחיה אבל ואת מזבחותיך הקדומים כשהיית מלכי ואלהי ומשגיח בי בעולם שפלותי אף כי היית ה' צבאות מלך שני עולמות רבים ונכבדים מהעולם השפל · אשרי וגומר כי ראוי לנו להאמין כי ישוב ה' שבות עמו ושבו בנים לגבולם ויבנה בית המקדש עם כל חורבנו · ואשרי והאושרים יהיו מהמאמינים ומקוים להיות מיושבי ביתך בית המקדש העתיד · והמאמינים ומקוים להיות עוד שרוצה לומר לנצח מהללים אותך בעולם הבא והסלה והנצחיות · ואשרי וגומר והאושרים גם כן יהיו מהאדם הטרוד בגלות הלז ברוב הצרות ומתמיד לו עוז ומבטח בך ולא ימיר דתו כדי להשוות עם נוגשיו · אבל בקבלו היסורין מנוגשיו יוכח עמהם על עניני הדת וישים מסילות ודרכי האמת בלבבם במופתים חותכים וראיות נכוחות למבין · עוברי וגומר והנוגשים האלו שהם עוברים בעמק הבכא שהוא נגזר מן נבכי ים שרוצה לומר עמקי ים והוא המקום שיש בו ברכת המים ויובשם · והוא משל לסכלותם שהם עובדים ללא אלהים · בכי ישראל אלו המוכים מהם ועם כל מכותם יוכחו עמהם עניני הדת וישימו מסילות החכמה בלבבם · ישיתוהו לכל אחד מהם כמעין המתגבר בכל חכמה · גם ברכות וגומ' ויהיה שכרם מהמוכים המורים התורה לנוגשיהם הנזכ' בעולם הזה ובעולם הבא · כי בעולם הזה יעטה ויתעטף המורה צדק הזה מברכות ושופע טובות ובעולם הבא בימי הגאולה העתידה יזכו לטוב הצפון ליראי ה' כשיראה אל אלהים בציון באופן שילכו מחיל וטוב העולם הזה אל חיל וטוב העולם העתיד · והנה אל אלהים הוא בסגול במקום צירי כי הנקודות לפעמים יתחלפו גם הם כאשר יתחלפו האותיות · ה' וגומר ה' אלהים צבאות אדון השלש עולמות העליונות שמעה תפילתי להוציאני מן הגלות · ואלהי יעקב בעולם השפל האזינה להדבק כי בבנין בית מקדשך השמם למען אזכה לעולם הסלה · מגיננו וגומר ואנה אלהים ראה במגיננו שהוא אליהו הנביא שהוא בשמים למגן ובכה על עמו ישראל · וראה והבט פני משיחך למען יבואו להוציאנו מן הגלות · כי עתה ה' הסתיר פניו מהם ומעמו ישראל ולכן אנו לזעוה לכל ממלכות הארץ ·
כי טוב וגומר כי טוב יום אחד לעמוד בחצריך מאלף ימים מתענג בעולם הזה חוץ משכינתך · ובחרתי הסתופף לשון סף הסער · שרוצה לומר הישיבה בסף השער אף כי לא אזכה לדור בתוכו · מלדור באהלי וחצרי ארמנות הגוים ארמנות הטומאה והרשע · כי שמש וגומר כאשר ה' אלהים בעולם הזה שאנו בגלות ולכן הוא אלהים כי מדת דיננו מתוחה עלינו · אבל להיותו ה' בעל הרחמים הוא לנו כשמש מאיר למחשך הגלות ומגן מהצרות · כן לעתיד לבוא שיהיה ה' בעל הרחמים ולא אלהים כי מדת הדין תפסק מעלינו · חן וכבוד יתן לעמו ישראל בהיותם על אדמת הקדש בדבקות השכינה · ואחרי מותם לא ימנע הרב טוב הצפון ליראיו ההולכים בתמים · ה' וגומר כי האושרים הם מהבוטח בך ה' צבאות · ולכן ההולכים בתמים אשר בטחו בך יזכו לאושר חן וכבוד בעולם הזה ולאושר טוב הצפון בעולם הבא · פ"ה

למנצח לבני קרח וגומר גם המזמור הלז הוא על הגלות הארוך אשר אנו בו · רצית וגומר כאשר בגלות בבל אשר אבדו ישראל שלש מתנותיהם· אחרי נמכרו גאולה היתה להם בשלשתם · כי במתנת הארץ רצית ה' ארצך אחרי אשר הרבת את שבותיה כל ימי השמה · ובמתנת הזרע אשר היו אובדים בארץ אויביהם שבת שבות יעקב · ובמתנת האלהות אשר עונם וחטאתם גרמום מהסתפח בנחלת ה' בעובדם אלהים אחרים · אתה נשאת עון עמך וכסית כל חטאתם אשר היה מונעם מלזכות בעולם הסלה · ויהיה נשאת וכסית כאשר פירשנו באשרי נשוי פשע כסוי חטאה · והעברה אשר היא

ראוי לחול עליהם על העון · אתה אספת כל עברתך · והחרון אף שהיה ראוי לחול עליהם על החטאת אתה השיבות מחרון אפך · שובנו וגומר כן בגלות הזאת במתכונת הזרע שובנו אלהי ישענו כי לך ראוי להושיענו · כאשר אז שבת שבות יעקב · ובמתכונת האלהות אשר אבדנו ההדבק בשכינתו מפני כעס האל · אנא הפר כעסך עמנו · וכי הלעולם תאנף בנו ותמשוך אפך לדור ודור · הלא הלעולם הא התמיה · הלא לפי אשר הבטיחונו נביאיך הקדושים אתה תשוב תחיינו באור שכינתך ועמך ישמחו בך כי יהנו כדיבוקם בך כבראשונה · ולכן אנא ה' מהר להראנו שכינתך אשר תראה לנו בחסדך · וישעך מצרות הגלות תתן לנו ·

ושנזכה שיהיה בכנסת ישראל נביא אמת שומע דברי אל · וזהו אומרו בשם כנסת ישראל אשמעה מה ידבר האל ה' · כאשר ירבה לדבר דברי שלום ואמת אל עמו ישראל ואל חסידיו מאומות העולם אשר ישובו אליו ידבר עמהם באמצעות הנביא ההוא · ולא ישובו עוד לכסלה שרוצה לומר לחטוא בכסלות כי אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס רוח שטות בו · אך קרוב וגומר ובמתכונת הארץ אנא כי אך ובודאי יהיה קרוב ישענו ליראיו ולשכון כבוד בארצנו כי בעיר החרבה והשוממה ומלאה חרפה ישכון אז הכבוד כי כל העולם יהללוה ויכבדוה · חסד וגומר באופן כי אז לעתיד לבוא כשיפגשו וינשקו המדות האלו בבני ישראל וימצאו בם יחד גם ה' יתן הטוב · ורוצה לומר בחסד מעלת החכמה הנתונת בחנינה וחסד וכאומרו אתה חונן לאדם דעת · ורוצה לומר באמת מעלת האלהות שהיא ידיעת תורתו האמיתית המכונה בשם אמת שבתיהם מעלות בשכל העיוני ·

ורוצה לומר בצדק עשיית הטוב במדה במשקל ובמשורה שהיא מעלת המדות · ורוצה לומר בשלום עשיית היושר לפנים מן השורה כדי לשים שלום בעולם שבתיהם מעלות בשכל המעשי · ולהיותם יותר גשמיות מהראשונות לכן המשילם בפגישה יותר גשמיית שהיא הנשיקה שהיא פגישת פנימות אבר עם פנימיות אבר חבירו · מה שאין כן פגישת היד ביד · אמת וגומר והאמת והצדק הנזכר שתצמח ביושבי הארץ יהיה נשקף ונראה מן השמים ·

גם ה' וגומר לזכות המעשים טובים ההם ה' יתן להם הטוב שהוא הדבוק האלהי המכונה בטוב כמו אני אעביר כל טובי · שהוא הטוב הנפשיי וארצנו תתן יבולה ופריה שהוא הטוב הגופני · והנה ממעלות השכל העיוני לקח אמת להיותה היותר מעולה · וממעלות השכל המעשי לקח צדק להיותה היותר נהוגה ונמצאת כי על המעט יעשה לפנים מן השורה ואשריו מי שיזכה לעשות כשורה ·

צדק וגומר רוצה לומר כי זכות מעשה הצדקה לפניו יהלך בעולם הזה · וישם פעמיו הזכות ההוא ללכת לפניו לדרך העולם הבא ·

פ"ו

תפלה

לדוד וגומר המזמור הזה עשאו דוד בעת צרותיו לתפלה לאל עליהם ולמען יהיה מוכן להיות שגור בפי כל איש מאישי ישראל בארכות גלותם · והנה פירושו על כונת דוד בתפלה ההיא על עצמו הוא מפורש מעצמו · ולכן אפרשהו על כונת האיש ישראל בגלותו · הטה ה' וגומר התפלל ז' תפילות לאל ולכלם נתן טעם וראיה אשר למענם האל חייב לענות לתפילתו ההיא · התפלה האחד הטה ה' אזנך ענני · והב' שמרה נפשי · והג' הושע עבדך · והד' חנני ה' · והה' שמח נפש עבדך · והו' האזינה ה' תפלתי · והז' והקשיבה בקול תחנונותי · והנה טעם הז' תפילות או הוא כי בתחלה התפלל הגולה בגלותו דרך כלל לאמר כלשון קריאה אנא ה' הטה אזנך לתפלתי וענני · יען כי עני ומדוכה אני בצרות הגלות · ואביון אני כי שדדוני בוזזי האומות ואין לי כל · ואתה חייב להיות עם העניים והאביונים כדברי נביאך כה אמר ה' מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח וגומר · ואחר כך פרט כי תפלתו זאת היא על עוני הנפש ועל עוני הגוף · ועל הנפש אמר שמרה נפשי הנאבדת בגלותי כי חסיד אני ועם כל כובד הצרות לא עברתי על מצותי' ולא שכחתי · ועל הגוף אמר הושע עבדך אתה שהוא אלהי מקדם · בהיות שעבדך הוא בוטח אליך ואל זולתך בלתי נשען ·

ולהיות כי כללות הנפש נחלק לארבעה · לצמחית ולמשכלת ולמרגשת ולבוטחת לכן פרט תפלתו בכל אחת מהם · ועל המשכלת אשר נתנת החכמה בחנינה אמר חנני ה' בינה והשכל בגלותי כי אליך אקרא כל היום ואף שאני מוכה מצרות הגלות אשר הם סבה לשכוח החכמה · תמיד אקרא אליך על ככה · ועל האלהית אשר שמחתה ביהנות מזיו השכינה · אמר שמח נפש עבדך באור שכינתך · כי אליך ה' נפשי האלהית אשא ואתנה תשורה ומנחה למען תדבק בך · ועל נפש הצומחת אמר אף כי חטאתי בגלותי במאכלות אסורות וזולתם מן התועבות קצתם באונס וקצתם ברצון · בהיות כי אתה ה' טוב וסלח לעונות השב אליך · לכן אנא ה' האזינה תפילתי · ועל הנפש המרגשת אמר להיות כי אתה רב חסד לכל קוראיך לעשות עמה חסד ולהצילם מעניותם וברעב לפדותם ממות · לכן אנא הקשיבה בקול תחנונותי · ביום צרתי וגומר כי ביום צרתי אני קורא אליך למען תענני · ואיני קורא לזולתך · להיות מאומות אבלי כי אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך · וידעתי כי אף שעתה בלתי נודע שמך בעולם · לעתי' לבוא כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך ה' בבית מקדשך · ואשר לא יוכלו לבוא יכבדו לשמך ממושבות' בארציהם · וזה להיות כי אתה אלהים לבדך הגדול ולכן לבדך תעשה הנפלאות שהם הגדולות שאין נברא בנמצאות שיוכל לברוא בריאה חדשה אפילו בכנף היתוש · או לשנות מעשה בראשית זולת האלוה יתברך אשר ברצונו ברא וברצונו יוכל להפסידו יתברך על כל נברא ויתברך לבלתי תכלית עד אין סוף ·

הורני וגומר ה' דרכך הוא מעלת המדות וכמו הודיעני נא את דרכיך ויעבור ה' על פניו ויקרא השלש עשרה מדות · למען אוכל ללכת ולהשיג באמתך שהוא מעלת החכמה · אשר מהשני מעלות אלו אבוא להשגת יראת אלהים כי תיחד לבבי ליראה שמך · ואבוא להשגת אהבת ה' כי אודך ה' אלהי בכל לבבי במצות ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ואכבדה שמך לעולם · כי חסדך וגומר שבלמדך אותי דרכיך ואמתך יראה חסד גדול אלי · כי יהיה סבה להצלת נפשי משאול תחתיה מגהינם כי אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד וביודעי האמת מן השקר אברח מן הרע ואבחר בטוב · אלהים וגומר הוא לשון קריאה או אלהים ראה כי גוים זדים קמו עלי להפסיד גופי בעינויי הגוף · ועדת עריצי' בקשו נפשי כי הם רוצים לאנסני להמיר דתי לאבד את נפשי ולא שמוך לנגד' בחשבם כי זנחתנו

כי זנחתני אלהים • ואתה וגומר מה שאינו כן כי אתה
ה׳ אל אמיץ וחזק • ורחום לגוף הנכאב • וחנון לנפש הנכאבת
כי לשון חנינה יפול על הדעת • ארך אפים לחוטאים עד
שישובו בתשובה • ורב חסד ואמת • כי מרבה ומשפיע על
האדם מעלת המדות מגמילות החסד וזולתם • ומעלת
החכמה מהאמיתיות • פנה וגומ׳ ולכן פנה אלי וחנני
כנגד הנפש • תנה עוזך לעבדך כנגד הגוף • והושיעה
לבן אמתך כנסת ישראל אשר אני בן ופרטי ממנה •
עשה וגומר ועשה עמי אות לטובה בהוציאך אותי מהגלות
המר והנמהר הזה • ויראו שונאי האותות מהגאולה ויבושו
כאשר אתה ה׳ תעזרני ותנחמני • ועזרתני ונחמתני הוא
עבר במקום עתיד כמשפט הלשון הנבואיי • כי להיות
שנבואתם אמיתית יכתבו העתיד לבוא בשם עבר להיותו
דבר אמת ועתיד לבוא בלי ספק כאשה׳הם אמיתיי׳ הדברים
החולפים אשר כבר היו • פז׳

לבני קרח מזמור וגומ׳ כונת המזמור הלז לשבח
ירושלם אשר הרי׳ סביב לה והיא הנכבדת
שבארצות להיות אוירה מחכים בטבעו וזהו אומרו לבני קרח
מזמור שיר אשר יסודתו מהמזמור הלז הוא לדבר בהררי
קדש שהם הרי ישראל ומחוזם • אוהב ה׳ וגומר הנה
יקרא שער מקום המשפט והצדק והחכמה והישיבה • וכמו
בועז עלה השער וישב שם • שהיה מקום הבית דין • וכן
אומר השערה אל הזקני׳ וכן בימים ההם ומרדכי יושב בשער
המלך וכתרגו׳ ומרדכי יתיב בסנהדרין דתקינת לה אסתר
בתרע מלכא • וזהו אומרו אוהב ה׳ שערי ציון שהם הישיבות
שבציון מכל שאר המשכנות והישיבות מיעקב שבכל ארץ
ישראל • כי כלם באין לחכמת ציון • כי מציון תצא תורה
ודבר ה׳ מירושלם • כי דברים נפלאים מסודות נכבדות
בחכמות הרמות מעולם השלם והנבחיות תמיד מדובר בך
ירושלם שאתה עיר האלהים • וזה להיות כי בטבעה אוירה
מחכמת לעם היושב בה יהיה מי שיהיה אף שלא נולד שם
ואף שלא נתישב שם ימים רבים באופן שיקרא יודעו מהעיר
• מה שאינו כן בשאר הארצות כי אוירם אינו טוב כי אם
לנולדים שם או לאשר נתישבו שם ימים רבים וידעוהו •
וזהו אומרו כשאזכיר רהב שהיא מצרים ובבל שהם עיירות
גדולות וראשי מלכיות ששמם בכל העולם • תאמר כל אחת
מהם הנה אוירי מועיל ליודעי שהיא מעלה רמה כי לא די
שמועיל לאשר נולדו שם • כי גם מועיל האויר ההוא
לזרים הבאים מחוץ אף בזאת שיתישבו ימים רבים עליה
ויהיו מיודעיה • והנה פלשת וצור עם כוש מועיל
אוירם לזה האיש הפרטי אשר יולד שם כי הם פחותות
מרהב ובבל כי לא יועילו לגר תושב כהמה •
ולציון וגומר אבל ציון אינה כמותם כי בעבור ציון
יאמר שכל אחד מהאנשים בין שיהיה תושב בין שיהיה
זר שנתישב • ובין שיהיה זר נכרי • יועיל אליו
האויר כאלו יולד בה • וסבת השלימות הלז על כל
הארצות הוא להיות כי הוא האל העליון יכוננה •
וכאומרו עיני ה׳ אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית
השנה • ה׳ יספור וגומר ה׳ יספור כשיכתוב בעולם
השלם והנבחיות העמים הזרים שבאו לדור בירושלם
כאשר יספור בכתוב זה היהודי אשר יולד שם • כי
ידוע שבעולם הבא יספרו כל החיים ויכתבו אלה לחיי
עולם • ואלה לחרפות ולדראון עולם • וכל בני ירושלם
לחכמתם יזכו לחיי עולם • ואפילו הזרים שבתוכה יזכו
לנבחיות כאלו היו נולדים שם להיותם שלמים כמותם להיות
האויר ההוא המחכים ומשלים בלתי מבחין בין התושב
לגר • ושרים וגומר רוצה לומר שהעמים ישירו לאמר
לנולדים בארץ • אנו במדרגת מעלת יושבי ירושלם •
כחוללים שרוצה לומר כנולדים בה ; ויהיה חוללים מן כי חלה
גם ילדה ציון את בניה • וכאלו כל מעיני בך ירושלם •
ורמז במעיני לאבותיו הקדומים כי האבות הם כמו מעין
שנובעים הבנים מאב ולבן • כי הזרים אבותיהם אינם
קבורים בארץ מגוריהם • כי נשארו בארץ מושבותם • אבל
הנכרים שבירושלם יהיה כאלו אבותיהם יהיו בה •
פח

שיר מזמור לבני קרח וגומר גם המזמור הלז
נאמר על אורך הגלות • ה׳ אלהי וגומר
מדבר בלשון יחיד כאלו כנסת ישראל תדבר לאמר ביום
שהוא בלתי פנוי ניש טרדת העסקים מה שלבן הוא נמנע
להתכוין בתפלה • אנכי צעקתי אליך לאמר אנא ה׳ בלשון
קריאה היא נא אלהי ישועתי • ובלילה שהוא עת הכונה
כי אין קול ואין עונה ואין קשב כי כלם נרדמים אז אעמוד
נגדך בכונה בתפלה ובתחנונים • תבוא וגומר ולכן
אנא תבוא לפניך תפילתי מהלילה • והטה אזנך לרנתי
ובצעקתי מהיום • כי שבעה וגומר כי נפשי שבעה
ברעות וכרו׳ הגוף עד שכמעט חיי לשאול הגיעו שהגעתי
עד פרק המיתה • נחשבתי וגומר ונחשבתי בעיני
כאלו אני עם יורדי בור שהוא גהינם • להיותי כגבר אין איל
שאין לו כח ואילות לעשות מצות ה׳ בגלותי • במתים
וגומר להיות כי אשר ישכב עם המתים הוא חפשי מצרות
רבות ורעות כאלה • לכן אתאוה להיות כמו חללים שוכבי
קבר אשר לא זכרתם עוד כי בעולם הזה אין זכירה עוד עם
החיים • והמה מידך וממכת יסוריך נגזרו ונפרשו • כי לא
יאונם עוד כל און הצרות הזמניות כי הם חפשים מהם •
שתני וגומ׳ כי אבחר במות מחיים להיות כי אתה אלהים
שתני ושמתני בבור תחתיות מהצרות ובמצולות החשוכות
מהבור והוא משל לכבדות הצרות נמנעי הסבל להיותם
בתכלית האחרון מהרוע • עלי וגומר שיפר הצרות
באומרו עלי סמכה חמתך שרוצה לומר שבבה כי הצרות
יחולו על כל האברים סביב סביב • וכל משבריך ענית •
רוצה לומר ועניית אותי בכל משבריך כי זולת היות הצרות
כוללות הם תכופות • באופן כי אפונה שכאשר אבדתי
העולם הזה • ככה אבדתי עולם השלם והנבחיות להיות כי
אין לי פנאי לעסוק בדברים האלהיים • הרחקת וגו׳
הרחקת מיודעי ממני כי בעת הצרה הכל יברחו מבעל
הצרה • ולא די כי ירחקו ממני כי עוד שתני תועבות
למו • כדבר נתעב ונאלח כי כל אחי רש שנאוהו • באופן
שאעמוד כלוא בבית ולא אצא כי אנה אלך והכל שנאוני •
והוא משל לשנאת האומות לישראל באופן כי בהזכירם שם
יהודי יברחו ממנו כאשר יברחו מן הנבלה הנתעבת •
עיני וגומר רוצה לומר עיני דאבה מלשון דאבון נפש מנ׳
עוני מריבוי הבכי בכל יום כשקראתיך ה׳ • בכפי פרושות
ושטוחות השמים • הלמתים וגומר הקריאה אל ה׳
היא זאת לאמר מהר ה׳ וחושה להושיע לעמך כי בצרה
גדולה הם בגרם יכלו • וכי הלמתים תעשה

פלא להוציאם מן הגלות אחרי מותם · ואם רפאים אשר נהרגו בלי מכות לכובד הגלות יקומו ויודוך בעולם הסלה והנצחיות · היסופר בקבר חסדך שהוא מעלת המדות ·

ואמונתך שהוא מעלת החכמה באבדון שהוא גהינם · היודע בחשך כשהיא הקבר פלאך · וצדקתך בארץ נשיה שהוא הגהינם הנשכח מאל ונזכר ממלאכי חבלה · ולכן אני אליך ה׳ שועתי כל עוד נשמתי בי ובבקר תקדמך תפילתי שתמהר ותחיש לגאול אותנו בטרם כלינו · כי למה ה׳ תזנח נפשי · ותסתיר פניך ממני ומגופי · עני אני וגומר רוצה לומר כי מנעורותי עני אני וגוע שרוצה לומר נגוע ומת בצרות · ונשאתי כל מיני צרות · ומאימיך ומפחדותיך אפונה שרוצה לומר אגורה והוא פעל נגזר מן שם פן · עלי עברו חרוניך וביעותיך צמתתוני והכריתוני · וסבוני הצרות כמים כל היום · והקיפו עלי יחד · מה שבגלל הרחקת ממני אוהב והריע · והייתי למיודעי כמחשך ודבר חשוך · כ״ט

משכיל לאיתן האזרחי כונת המזמור הלז בכונת הקודמים על אורך הגלות והפסד מלכות בית דוד · חסדי ה׳ וגומר ר״ל אשיר מעלת המדות מה׳ ואיך הוא עושה חסד לעולם · ואודיע בפי לדור ודור אמונתך שהוא מעלת החכמה בידיעת אמיתת הנמצאות וזה בקבוץ התלמידים אשר אלמדם והם ילמדו לזולתם מדור לדור · וכן בקבוץ הספרים והחיבורים אשר אחבר · כי אמרתי וגומר כי חסדי ה׳ אשיר כאשר אומר ואספר איך העולם בכללו נבנה בחסד יש מאין · ואודיע אמונתו בפי כאשר אומר איך בשמים הכנת אמונתך כי מעלה רמה היא לידע סוד בריאת השמים הגשמיים הבהיריים ונצחיים עם כל נשמיותם · כרתי וגומר וכן חסדי ה׳ עולם אשירה כאשר אספר הבטחתך לדוד עבדך על ידי נתן נביא לאמר כרתי ברית לבחירי וכאומרו ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל · נשבעתי לדוד עבדי כי עד עולם אכין זרעך בעולם הזה · ובניתי לדור ודור כסאך בעולם הסלה והנצחיות · וכאומרו נתן הנביא וכוננתי כסאו עד עולם וביתו יכנה לך ה׳ · ויודו וגו׳ וכאשר אני מעולם השפל חייב להודות ולזמר לך על השני מעלו׳ הנזכר׳ ככה חייבים להודות השמים ועולם הגלגלים פלאך ה׳ בבריאת העולם בחסד · ואף חייבים לספר אמונתך ומעלת החכמה בבריאתי׳ ויודוך גם כן בשתיהם בקהל קדושים שהם עולם המלאכים ·

כי מי וגו׳ זאת היא ההודאה כי מי יש בעולם הגלגלים שידמה ויעריך לה׳ · ומי בבני אלים שבעולם המלאכים שידמה ויעריך אליו · אל נערץ וגומ׳ אל שהוא נערץ ונורא בסוד והחברה רבה מהקדושים בעולם המלאכים כי כלם כאחד יעריצו ויראו מלפניו ויהיה ענין סוד כמו בסוד ישרים ועדה · וכן הוא נורא על כל סביביו שהם עולם הגלגלים הסובבים תמיד כדי לעובדו · ה׳ אלהי וגו׳ ר״ל אתה שהוא מלך על השלש עולמות העליונות מי כמוך חסין יה · רוצה לומר גבור בהויתם כי גם שם יה יורה על היותו מהוה · ומי כמוך שאחרי בוראך אותם הג׳ עולמות שהם סביבותיך שמת אמונתך בהם וקיימתם להיותם נצחיים · אתה וגומר אחרי דברו בעליונים דבר בתחתוני׳ לאמור ומי כמוך חסין בעולם השפל שאתה מושל בגאות הים כי בטבעו לבאת על הארץ ואתה מעמידו על ברח בנום במקום אחד · ובשוא ובהנשא גלין אתה משבחם

ומשקיטם וכאומרו משביח שאון ימים שאון גליהם · וכל זה היה בקריעת ים סוף · אתה וגומ׳ וכן השפלת הגאה שבאומות · כי אתה דכאת רהב שהוא מצרים בתוך הים כאלו היו חללים מתים הבלתי יודעים לנוס אנה ואנה כי תשש כחם לנוס מהי׳ החרבה אל היבשה ונטבעו בים סוף · ובזרוע עוזך פזרת אויביך במי הים וכאומרו וינער ה׳ את מצרים בתוך הים · לך וגו׳ לך הכל כי אתה בראתו יש מאין כי לך שמים אף לך ארץ מתדברות והבלתי מיושב · תבל שהוא המיושב ומלואה מהבעלי חיים והאדם אתה יסדתם · וצפון וימין אתה בראתם · ותבור וחרמון שהם הרי׳ ידועים והוא משל לכללות ההרים בשמך ירננו כי אתה בראתם · והוא על דרך אומרם ירננו עצי היער שהוא משל על היות מביאותם וקיומם מאתך · לך זרוע וגו׳ לך זרוע עם גבורה להעמיד העולם קיים וכאומרו ומתחת זרועו׳ עולם · כי תעוז ידך השמאלית ותרום ימינך כי שניהם שוים בחוזק לקיים העולם ולהעמידו · צדק וגו׳ הם פעולו׳ ה׳ העושה חסד משפט וצדקה בארץ · כי צדק ומשפט מכון כסאך וחסד ואמת יקדמו פניך · ורוצה לומ׳ באמת קיום כי אחרי עשותו חסד עם העני להעשירו מקיים לו העושר ההוא קל האבדון לבלתי יפסד ויהיה עושר שמור לבעליו לרעתו ור״ל יקדמו פניך היותם מזומני׳ תמיד אתך להנהיג את עולמך בהם ·

אשרי וגו׳ בא לספר אהבת ה׳ בשבחר לעמו בחירו · באומרו האושרים היו מהעם שבחרת לסגולה ולנחלה לך ומלכת עליהם והיו יודעים התרועה הראויה לך בעת מלכותך כמשפט המלכים המריעים לפניהם בעת שמחה · ובעת מלחמה להפחיד האויבים וכאומרו ותרועת מלך בו · אשר היו הולכים באור פניך ה׳ שכל מהלכם היה בהשגחתך ועפ״ה יחנו ועפ״ה יסעו את משמרת ה׳ שמרו · בשמך וגו׳ כי אז בשמך יגילון כל היום בהיותם נהנים מזיו שכינה · ובצדקתך ירומו על האומות · כי תפארת העוז שלהם היית אתה · וכן אנו כי עתה לנו בגלותנו ברצונך תרים קרננו שהוא קרן מלכות בית דוד · כי לה׳ החיוב לשלוח מגיננו שהוא אליה הנביא ולקדוש ישראל החיוב לשלוח מלכנו מלך המשיח · אז וגו׳ בא להראות חובת האל לשלוח משיח בן דוד באומרו כי אז בימי שמואל מקוראי שמך ונתן נביאך דברת בחזון אלהים חסידך ותאמר שויתי ושמתי עזר ישראל על גבור שהוא דוד שהיה גבור מנעורותו וכאומרו גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך · הרימותי בחור מעם · כי מעם ומקבוץ בני ישי בחרתי והרימותי מכם תרומה לה׳ זה הבחור הנבחר וכאומרו וימשח אותו בקרב אחיו · מצאתי דוד עבדי ובשמן קדשי משחתיו · שהוא שמן משחת קדש · אשר ידי תכון עמו לעוזרו תמיד · אף זרועי תאמצנו · לא ישיא וגומ׳ כי לא יזכה האויב לראותו בעוני ודלות כדי שילוה אליו ויהיה נושה בו · וכאומרו והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבוט · ומשלת בגוים רבים ובך לא ימשולו וזהו אומרו וכן עולה לא יעננו כמושלו בו · וכתותי וגו׳ כי אכתת מפניו צריו · ואגוף משנאיו · והמשנאים הם יותר רעים מהאויבים להיותם מכירים רבונם ומבונים למרוד בו ולכן עונשם המות במגפה מה שלצרים די בכתותי מכתת שיעורם הרב · ואמונתי וגו׳ ר״ל כי יהיה עמו תושיה לדעת אמונת ה׳ שהיא מעלת החכמה · וחסדי ה׳ שהו׳ מעלת המדות · ובשמי שתמיד יקראהו תרום קרן מלכותו · ושמתי בים ידו ובנהרות ימינו כי ירדה בימי׳ ובנהרו׳ כאשר ראינו כי מלך דוד בכל ויהי בכל דרכיו משכיל וה׳ עמו ·

והוא

והוא יקראני אבי אתה שכאשר האב יורה לבן דרך החכמה ככה אלמדהו בינה · אלי וחזקי להשפיל עמים תחתי · וצור ישועתי להנצל מהם כשידיהם רמה ולא ה' פעל לאיזה שכה שיהיה · אף אני כאשר הוא קורא לי אבי · אתנהו כבני בכורי עליון לכל מלכי הארץ כי לו משפט הבכורה ·
ולעולם אשמור לו החסד הלז מהממלכה שנתתי לו · ובריתי שכרתי עמו יהיה נאמנת לו כי לא אשקר בבריתי ומוצא שפתי לא אשנה · ושמתי לעד זרעו כי לא יאבד משפחתו מן העולם עוד כל ימי הארץ · וכסאו שיהיה מזרעו תמיד בן מולך ·· יתמיד כימי שמים וכאשר הם נצחיים כן מלכות בית דוד לא יפסק · אם יעזבו וגו' בא לתת טעם וסבה להתמדת מלכות בית דוד · להיות כי שבת כריתת זרע משפחה מה · או מעלה מה אשר לה · הוא עונות וחטאים האב החוטא וכחטאות בית עלי · אשר לעונם החטאים ההם יחול הכרת על החוטא ועל זרעו · מה שלזרע דוד נשבע ה' כי אף שיחטאו לא יענישם בכרת כי אם ביסורין · וזהו אומרו אם יעזבו בניו תורתי שהוא מצות התלמוד תורה · ובמשפטי לא ילכון שהם המצות אשר מציאותם וטעמם נגלה · אם חקתי יחללו שהם המצות שמציאותם וטעמם נסתר · ומצותי לא ישמורו שהם המצות שמציאותם נסתר וטעמם נגלה כמצה וסוכה · אז לא אכריתם לעונם חטאם · אבל פקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם וכאשר ייסר איש את בנו ה' אלהים ייסרם · וכאשר אמר אליו נתן הנביא ובהעוותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני האדם ·
וחסדי שהוא המלכות שנתתי אליו בחסד לא אפיר מעמו ולא אשקר באמונתי אשר נשבעתי באמת ובאמונה · כי כסאו כימי שמים · לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה אף כי הוא יחללהו כי לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם · אחת וגומר עד כה דבר במלכות בית דוד בעולם הזה · ומכאן והלאה מדבר במלכותו לימות המשיח בנו ורוצה לומר כי שבועה אחת נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב בשום פנים אבל זרעו לעולם יהיה שלא יכרת · והמעלה מהמלכות לא יכרת מזרעו כי כסאו יהיה מתמיד בנגדי כהתמדת השמש · וכהתמדת הירח שכל אחד מהם יכון עולם · ועד בשחק נאמן סלה · רוצה לומר שכל אחד מהשמש והירח יהיה עד בשחק משבועתי זאת על מלכות בית דוד לעתיד לבוא בעולם השלם והנצחיות ·
ואתה וגומר היא תלונת בית ישראל על ה' על הפסק מלכות בית דוד בעולם הזה · והיא תלונה כתלונת הצדיקים והנביאים על צדיק ורע לו רשע וטוב לו · אשר הוא לסכלותם כי לא ידעו ולא יבינו דרכי ה' כי פעמים הצדיק בנגלה יהיה רשע במסתרים · וההפך · וכן הרע הנגלה יהיה טוב בסופו · כי לא דרכיו דרכינו · יתברך ויתברך למעלה מכל הברכות · והנה התשובה על הפסק מלכות בית דוד היא · כי ה' אלהים נשבע לדוד באמונתו שאם יעזבו בניו תורתו ומצותיו ליסרם ביסורים · כאשר יעשה הבעל לאשתו המורדת ובלתי רוצה לעשות מצותיו אשר ייסרה בשוטים · אבל אם תלך אשתו מעמו ותשנא אותו בלבבה ותזנה תחתיו עם אנשים שונים ובפניו ימעול מעל להכעיסו · אף כי הבעל נשבע בה' לבלתי הניחה עוד כל ימי עולם · ולישרה כל עוותה שתחטא ותאשם · הוא יכול להניחה כי נקי הוא משבועתו להיות כי חטאה בבגד והסכימה לבלתי הכפף תחתיו עוד ויצאה מרשותו ·

וכן מלכי בית דוד אשר כפרו במלכם ה' ויכעיסוהו בבמותם ופסיליהם כאחז ומנשה ואמון וצדקיה · וה' למען דוד עבדו האריך אפו להם ולא שבו אל ה' ותמיד היה ידם נטויה להוסיף פשע על חטאת · הסירם ממלכותם ינקה משבועתו · אבל לעתיד לבוא בשוב ה' את שבות ציון ושבו בנים לגבולם יצא בעולם משיח צדקנו חטר מגזע ישי ונצר משרשיו · ועם כל זה אף בכל ארצות הגלות לא פסקו בני דוד מהיות ראשי גליות וגדולים על זולתם מישראל · וזולת זה כי השבועה האלהית לא נתבטלה · וכאשר יש רשיון לבעל אשר נשבע לבלתי גרש את אשתו · לגרשה יום או יומים כדי ליסרה · ככה יש רשיון לאל יתברך לגרש מלכי בית דוד יום או יומים מימי האלוה שהם אלף שנים · כי אלף שנים בעיניו כיום אתמול כי יעבור בעינינו · ויחס היום אל היום כיחס הנשבע אל הנשבע · ונחזור לענינו ואתה זנחת וגומר ואתה הרחקת זרע דוד ותמאס אותו · וידמה כאלו התעברת עם משיחך דוד בהפסיקך המלכות מבניו · ונארת לשון השחתה הברית שכרת עם דוד עבדך · וחללת נזרו ובתר מלכותו בשפל לארץ · פרצת כל גדרותיו שהם חומות ירושלם ושאר העיירות אשר עשו מלכי בית דוד ושמת מבצריו מחתה · רוצה לומר שבר כי נבקעו ונכנסו בם האויבים לבטח · מה שבהיות הכל פתוח שסוהו כל עוברי דרך · והיה חרפה לשכניו במקום היותו גדול למלכי ארץ · הרימות ימין צריו המכים ובוררים אותו · מה שבזה השמחת כל אויביו · אף תשיב וגומר רוצה לומר באף ובחימה תשיב על גופו חרבו מהאויב שהוא חדוד כצור וכאומרו חרבות צורים שרוצה לומר חדודי · ולא הקמותו במלחמה כשימעד ויפול כימי קדם כאשר מעדו קרסוליו · השבת וגומר כי בימי קדם היה המלך מולך על כסאו ואם היה חוטא · היה האל מטהר חטאו ביסורין ובהביא מלך נכרי עליו לענותו · אבל עתה השבת ובטלת מטהר אותו עוד בבראשונה · ועשית בליה בו כי כסאו לארץ מגרת שרוצה לומר הפלת כתרגום ויפול רוכבו אחור וימגר רוכביהון לאחורא ·
הקצרת וגומר הנה מלכות בית דוד כאשר אמרנו היה בעולם הזה · ויהיה לעתיד בעולם השלם · וזהו אומרו מלכותו בעולם הזה הקצרת וקורא אותו ימי עלומיו להיותם הקודמים והפחותים בערך לימים אשר אחריהם · ובקיצור הלז העטית עליו בושה מההבטחה ממלכותו בעולם השלם כי רבים אומרים אין ישועתה לו באלהים סלה · והראיה ממלכותו אשר נקצר ונכרת בכלימה בעולם הזה ·
עד מה וגומ' היא תפלת כנסת ישראל עד מה שרוצה לומר עד מתי ה' תסתר לנצח ולא תביט בבלע הרשע הצורר הצדיק ממנו שהוא ישראל ועד מתי תבער כמו אש חמתך ותרבה עלי מהר ומתן מצרות רבות ורעות · זכור וגומר רוצה לומר הוא על דרך אומרו ויזכר כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב וזהו אומרו זכור מה אני בחלד ובעולם הזה · ועל מה שוא בראת כל בני האדם אשר הם מאדמה · ואל עניני האדמה כוספם · וסופם אל האדמה אשר ממנו לוקחו כי מי גבר יחיה ולא יראה מות אף שיהיה האמיץ לבו בגבורים · ומי ימלט נפשו מיד שאול הגיהנם בעולם השלם והנצחיות כי אין צדיק בארץ אשר לא יחטא וצריך למרק בגיהנם עונותיו אם מעט ואם הרבה · איה חסדיך הראשונים ה' אשר היית עושה

עם אבותינו · ואיה אשר נשבעת לדוד באמונתך ׃ זכור וגומר ואם לא תעשה על כל האמור · זכור ה׳ חרפת עבדיך בגלות · וזכור שאתי בחקי המשא מכל העמים הרבים כי כלם יגלונו ויענונו וירדו בנו בפרך ׃ וזכור אשר חרפו אויביך לך ה׳ באומרם כי בניך בגלות ארוך כזה ולא תגאלם · וזכור אשר חרפו עקבות משיחך ופסיעותיו כי יאמרו שלא יבוא ויפסיע פסיעה באדמותינו ׃ ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן היא ברכת המשורר בסוף הספר כמנהגו ׃

צ׳

ספר רביעי

תפלה למשה וגומר הנה המזמור הלז והי׳ מזמורים הנמשכים עד לדוד מזמור לפי דעת קצת מחכמים ז״ל כלם אמרם משה רבינו כנגד הי״א שבטים שבירך · וחיבר מזמור כנגד כל אחד מהם · היינו תפלה למשה כנגד ראובן · דכתיב תשב אנוש עד דכא · נגד יחי ראובן ואל ימות ׃ יושב בסתר עליון כנגד שבט לוי שהיה יושב בסתרו ומתלונן כבתי מקדשו ׃

מזמור שיר ליום השבת טוב להודות · כנגד יהודה דכתיב בו הפעם אודה את ה׳ ׃ ה׳ מלך גאות לבש · כנגד בנימן שבא בגבולו של מלכו עולם שנאמר חופף עליו כל היום ׃ אל נקמות ה׳ כנגד גד שיצא ממנו אליהו שנקם נקמת ה׳ מעובדי הבעל · לכו נרננה כנגד שבט יששכר שהיה עוסק ברנה של תורה ׃ ולפי דעתי כי אמר שירו לה׳ שיר חדש · כנגד זבולון אשר היה שמח בצאתו בפרקמטיא והיה מרויח בסחורה · ועל כן היה לו לשורר ולברך לה׳ על כל הטובה והברכה אשר ברכו ׃

ואמר ה׳ מלך תגל הארץ כנגד יוסף אשר יצא ממנו יהושע אשר שעבד כל ממלכות כנען וה׳ מלך ביום ההוא כי נמוגו כל יושבי העולם מנפלאותיו אשר עשה כי שמעו שהוביש ה׳ את מי ים סוף מפני בני ישראל ׃ ואמר מזמור שירו לה׳ שיר חדש · כנגד נפתלי שהוא שבע רצון ומלא ברכת ה׳ ולכן גם היה חייב לשורר ולברך לאל ׃ ואמר ה׳ מלך ירגזו עמים וגומר · כנגד דן גור אריה יזנק מן הבשן כי להיות מלכו ה׳ · ירגזו העמים ויכבשם דן ׃

ואמר מזמור לתודה הריעו לה׳ כל הארץ · כנגד אשר הוא ברוך מבנים · ולכן הוא חייב לתת תודה לה׳ ולברך שמו ׃ אדני מעון וגומר המזמור הלז גם הוא כונתו על הגלות · ורוצה לומר אדני אתה היית בימי קדם מעון ודירה לנו בדור ודור · והוא משל שכאשר הדירה היא מחסה לאדם מזרם וממטר ומחורב השמש · ככה ה׳ היה מחסה לישראל מכל הצרות שסבבום בטרם הרים וגומר בטרם שהחלק ההריריי מהעולם נברא · ובטרם שתחולל ארץ שהוא החלק המדבריי · ותבל שהוא החלק המיושב · ומעולם הגלגלים ועד עולם המלאכים ובטרם שנבראו אתה אל · כי כל הנבראים יחד לא ישלימוך כשום דבר כי בטרם היותם היית שלם ויכול · ואם צדקו מה יתננו לך או מה מידם תקח ׃ תשב וגומר ועם כל היותך קדמון ונאל · בטרם שנברא העולם כי אתה בראתו יש מאין · עם כל זה ענותך תרבה להשגיח בעולם השפל · ותשב אנוש אשר אנושה מכתו לרוב חטאיו עד דכא עד שיהיה אומלל ודכא · כי תייסרנו ביסורין נמרקים על עונותיו למען ישוב אל ה׳ וירחמהו · ובדבר הזה תאמר

שובו לבני אדם כי החוטאים בראותם העונש שיחול על אחד מהם מפני החטא יראו וישובו תכף אל ה׳ ׃ כי אלף וגומר רמז כי הקדוש ברוך הוא מאריך אפיה וגבי דיליה · מה שאין כן בבשר ודם כי מבקש הנקמה מאשר חטא לו תכף ומיד פן יקראהו אסון ולא יבא תאותו אל הים · אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן כי הוא על הזמן · ואלף שנים בעיניך ה׳ כיום אתמול כי יעבור · ואשמורה בלילה · ואתה יכול להאריך אפך להמתין עד שישובו ׃ זרמתם וגומר ואם הם לא ישובו אל ה׳ ויאחזם השינה והעצלות אז תכלם באפך בזרם מי הצרות · וזהו אומרו שינה יהיו זרמתם · בבקר כחציר יחלוף · כי יכרת מטוב העולם הזה המכונה בבקר כאשר יכרת החציר ׃

בבקר יציץ וחלף · כי יכרת מטוב העולם הבא המכונה בבקר יציץ · יען כי אז יציץ ויראה האור השכליי · לערב ימולל ויבש · כי זולת שלא יזכה בשתי הטובות הנזכרות עוד בגיהנם המכונה בערב ימולל ויבש ׃ ויתולל הוא מענין מלילות כי לרוב יובשו יהיה נפרך ביד כי כלינו וגומר היא תפלת כנסת ישראל לאלהיה לאמר להיות כי כלינו באפך לעונש עונותינו אשר שתה ושמת לפניך · ובחמתך נבהלנו לעונש עלומנו שהם העונות הנעלמים והשגיאות אשר שתה ושמת · למאור פניך שרוצה לומר לנגד עיניך שהם המאורות בפנים כשמש וירח מאורות בשמים ׃

כי כל וגומר ולהיות כי כל ימינו אשר בעמוד בגלותנו פנו בעברתך · וכלינו שנותינו כמו הגא שהוא הדבור קל בעלמא · והראיה מזה שימי שנותינו בהם בחיים על הרוב הוא שבעים שנה · ואם בגבורות יעבור אין יגיע לשמונים שנה · ורהבם עמל ואון · כי חוזק הימים יהיה בהבל היינו ימי העלומים וימי השיבה אשר ישוב האדם לימי עלומיו שהם חני ימיו · ודמה בהם לבהמת השדה ולחיתו יער בהגבר עליו הסכלות ׃ כי גז וגו׳ ולהיות כי לעון החוטא יחיש גז שרוצה לומר המיתה בכרת כי יהיה גז מענין וכן נגזו ועבר שרוצה לומר נכרתו · ולא יזכה לחיות השבעים שנה הקבועים כפי טבע מזג החיים ·

כי מי יודע להשמר מעוז אפך ולהיות ירחק להשמר מעברתך באופן שיהיה יראתך שלו כעברתך ויגון היראה על העברה ׃ למנות וגומר לכן על כל הכתוב לעיל מהשלם פחיתיות שים לנו אנא הודע אלינו למנות ימינו ימי הגלות באמיתות וזהו אומרו · כן הודע כי עינינו מן כנים אתם · ולא כאשר עשו אבותינו אשר בללו במים אדירים לדעת הקץ והעלו חרס בידם · ובזה נביא חכמה רבה בלבבנו ׃ ושובה ה׳ את שביתנו · ועד מתי תשבחנו והנחם על עבדיך אשר סבלו עונם פרי חטאתם ׃ ושבענו בבקר שהוא בעולם העתיד מחסדך באופן שנרננה ונשמחה באור שכינתך בכל ימינו ימי המשיח ׃

ושמחנו כימות עניתנו ושנות ראינו רעה ׃ כי המדה טובה מהאל יתברך היא יתרה על מדת הפורענות אחת על חמש מאות כי הרעה לארבעה דורות והטובה לאלפים · וכאומרו פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים לשונאי · ועושה חסד לאלפים לאוהבי · ולכן אומר שיעשה החסד עמהם כפי שנות הרעה לערך האמור ׃ יראה וגומר ויראה לנו עבדיך פעלך מהישועה וההדר · ויראה גם כן על בניהם כי אבות ובנים יחד יזכו אליה ׃ ואז בימי הישועה יהי נועם ה׳ אלהינו עלינו שאור שכינתו ינעימנו ויבדילנו

בזוהר

בזוהר פנינו מעתי הארץ · ומעשה ידינו כוננה עלינו וגו׳ הוא כדברי ר׳ מאיר האומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם · כי ר״ל הכילי הוא תפארת לעושי׳ כי קובץ על יד ירבה · אבל אין תפארת לו מן האדם כי מונע בר יקבוהו לאום והמפזר הוא תפארת לו מן האדם כי אוהבי עשיר רבים והכל ישבחוהו אבל אין תפארת לעושי׳ כי בסוף יעני אבל הנדיב הנותן בעת הצורך ומקבץ בעת הראוי יש לו תפארת ותועלת אליו ולבני האדם · וזהו אומרו כנגד תפאר׳ לעושה ומעשה ידינו כוננה עלינו · וכנגד תפארת לו מן האד׳ אמר ומעשה ידינו כוננהו בערך הבריות · צ״א

יושב בסתר וגומר גם המזמור הלז נאמר על הגלות והם דברי המשור׳ שמדבר לכנסת ישראל לאמר · אומר תמיד והתפלל לה׳ שהוא מחסי בקבה הראשון מהמלחמה שהוא בקרוב עלי מרעים לאכול את בשרי · והוא מצודתי בקבה האמצעי מהמלחמ׳ כשיחנו עלי מחנה · והוא אלהי אבטח בו בקבה האחרון כשיקום עלי מלחמה וחרב מונחת על צוארי · כי הוא וגו׳ כי הוא יציל אותך שאתה יושב בסתר עליון ובוטח בו בגלותך ובצל שדי אתה מתלונן וחוסה בו והנה זכר שם עליון להיותו צריך להיות כן למען יוכל להשפיל האויבים המשעבדים בניו · וזכר שדי להיותו צריך להיות גם כן כדי לתת להם די סיפוקם אחרי צאתם מן הגלות ערומים ·

מפח יקוש וגומר והצלה תהיה בעולם הזה מפח המוקש מהגלות · ותהיה בעולם הבא · מדבר הוות · שהוא דבר השיברון מגיהנם · באברתו וגו׳ אופן ההצלה בעולם הזה תהיה כי באברתו ובכנפיו יסך לך מפגעי הגלות בשתחת כנפיו תחסה בלב טוב · ויהיה לך צנה שהוא המגן הקטן · וסוחרה שהוא המגן הסובב כל הגוף כי תרגום סביב סחור כשיהיה האמנת אמתו תקועה בלבבך · לא תירא וגו׳ ואופן ההצלה בעולם הבא תהיה כי לא תירא מפחד הגהינ׳ הנקרא לילה · מחץ יעוף יומם הוא המלאך המשחית הממונה בבקר · מדבר באופל יהלוך הוא המלאך חבלה הממונה בערב · מקטב ישוד צהרים שהוא המלאך המות הממונה בצהרים · מה שלכן ערב ובוקר וצהרים ישיחו בני ישראל תפלתם להנצל מהם · יפול וגו׳ כי יפולו מצדך אלף שונים ורבבה משדים תימינך ואליך לא יגש השטן שרם ומלכם · רק אם תביט בהם בעיניך למען תראה השילום שמשלם הקב״ה לרשעים על עונותיה׳ ותודה לאל על הצלתך מיסורים גדולים כאלה · כי אתה וגו׳ ולהיות כי אתה לה׳ עליון שהוא מחסי · שמת אותו מעונך ומחסך כי בטחת בו שיגין עליך לכן לא תאונה אליך בגופך רעה · ונגע לא יקרב באהליך שהוא אשתך ובניך · כי מלאכיו יצוה לך ובעבורך לשמרך בכל דרכיך · על כפים וגו׳ והם ישאו שליחותם היטב כי יהיה כאלו ישאונך על כפיהם ולא תשים רגליך על הארץ פן תגפנו באיזה אבן קשה ·

על שחל וגו׳ עד כי כי חשק וגו׳ הם דברי האלוה יען כי כי חשק לכן אפלטהו כאשר תדרוך על שחל ופתן · ויען כי ידע שמי אשגבהו כאשר תרמו׳ כפיר ותנין והוא משל שבבוא עליו מקרי צרות הגלות האל ימלטהו מהם להיותו בוטח בו · יקראני וגו׳ וכאשר יקראני לתת את שאלתו תכף אענהו · וכאשר יהיה בצרה ולא יוכל לקראני מפני האומות המונעות מלהזכיר שמי בעולם · עמו אנכי בצרה ואחלצהו מידם ואכבדהו בהצלה הזאת כי יתמהו כל העולם איך ניצול ויהיה מכובד בעיניהם להיותו מושגח · אורך ימים אשביעהו בעולם הזה · ואראהו בישועתי בעולם הבא ·

צ״ב

מזמור שיר ליום השבת · גם המזמור הלז חברו משה רבינו על הגלו׳ כדי להאמין לסובלים אותו אמונת חידוש העולם הנמשכ׳ ממנה אמונת ההשגחה וגמול ועונש מה שכתיב׳ השבת היה לקבוע בלבבנו אמונות כאלה · טוב וגו׳ ביום השבת ראוי להודות לה׳ המהוה כל הנמצאות · באמור אין שהו׳ טוב · אשר הוא שם מהמבורך כי כל טוב ראוי להטיב אל זולת · וזאת היתה שבת בוראו את העולם כדי להמציא בריות ויטיבם וישתלם בשם הטוב אשר היה לו בכח וראוי לזמר לשמך היותו עליון בערך הנבראים אשר בראת מה שלפנים היה נעדר השם ההוא לא לחסרון בחק הבורא חלילה כי אם לחסרון ולהעדר הנברא אשר הוא שפל בערך העליון בוראו · להגיד וגו׳ וזולת מה שאמרנו היות ראוי ביום השבת להודות בשם טוב ובשם עליון לה׳ · עוד ראוי להגיד בבקר מיום השב׳ חסדך שהוא מעלת המדות המגמילות חסדים שלך · ואמונתך שהוא מעלת החכמה אמיתית שורותיך בלילות · כאשר מן הנהוג לדרוש בתורת אל ביום השבת בערב ובבקר ובצהרים במדרשות ובכנסיות ומקהלות בכל קהל עדת ישראל · עלי וגו׳ ר״ל כי ראוי להיות הזמר הנזכר עלי עשור ועלי נבל ובכינו׳ שהם שלשה מיני כלי ניגון הנהוגי׳ בבית המקדש · וראוי להיות ההודאה הנזכר׳ בהגיון שהוא המוסי״קה בפה · כי שמחתני וגו׳ כאשר ביום השבת אעיין ואדרוש בפעליך בבריאת העולם העליון אשמח ואגיל מאד וכאשר אעיין ואדרוש במעשה ידיך שהוא העולם השפל הנראה כאלו נעשה ביד לאמריותו אז ארנן · כי אין שמחה בעולם בהשגת אמיתת החכמות אשר הוא כוסף הנפש המשכלת הגברת בנפשות ויחס הנפש אל הנפש יחס הכוסף אל הכוסף ומן המפורסם היותה הנכבדת שבנפשות ולכן כוספה הנכבד שבכוספים · מה גדלו וגו׳ מה גדלו מעשי׳ ה׳ בעולם השפל · מאד עמקו מחשבותיך בעולם העליון · ואין כל אדם רשאי ליכנס בפרדס עומק מחשבותיך להיות נמנע אליו לפי טבעו לבקש גדולות כאלה · ודי לו אחרי היותו שלם ליכנס בפרדס ידיעת דבר מה בעולם השפל אשר לא כל אדם ידעהו · כי איש בער לא ידע שום דבר בו · והכסיל שיש לו ידיע׳ ברב׳ מה ושכלות בדבר מה לא יבין את הסוד הזאת שהיא תשובת קושי׳ צדיק ורע לו רשע וטוב לו · בפרוח וגו׳ ר״ל כי בפרוח רשעים שהם החוטאים במחשבה בעולם הזה כמו עשב · ויציצו כל פועלי און שהם החוטאים במעשה · אינו להעדר ההשגחה והיה כצדיק כרשע · רק למען יקבלו בטובות הגשמיות זכיותיהם בעולם הזה להשמדם עדי עד בעולם הבא · ואתה וגו׳ כי אתה מרום לעולם ה׳ ומשגיח בתחתונים לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו · כי הנה וגו׳ כי הנה אויביך ה׳ במחשבה · כי הנה אויביך כדבור יאבדו שניהם · ויתפרדו כל פועלי און החוטאים במעשה · ותרם וגו׳ והצדיק אשר לענין מה אשר היה לו הלך גולה בעולם בכנסת ישראל הגולה בין האומות למרק חטאתיה תאמר ותודה לאל בעת הגאולה לאמר · ותרם כקרני ראם שהיא חיה גדולה ונוראה קרני אשר היה שפל והוא רמז לצמיחת קרן דוד מלך ישראל · בלותי בשמן רענן · ור״ל אבלה בטוב ימי ושנותי בנעימים

אהיה רענן כאלו הייתי בשמן. כי כל הדברים המושמים בשמן כגבינה והבשר מליח יבש וזולתם יתמידו רעננים בהיותם בשמן. והוא משל על רוב הטוב והתענוג׃
ותבט וגו׳ ותבט עיני בכרת שוררי שהיו מביטים אלי להרע לי במחשבתם. בקמים עלי להרע לי בדבור. ובמרעים המרעים במעשה תשמענה אזני רעתם וכרתם׃
צדיק וגו׳ אבל הצדיק ישראל אשר הלך בגלות ימים ושנים. יפרח כתמ׳ שהוא אילן גדול וישר. וכארז בלבנון שהוא מקום גדולו ישגא׃ שתולים וגו׳ וכל בני הצדיק ישראל. יהיו שתולי׳ בבית ה׳ שהוא בית המקדש העתיד. בחצרות אלהינו יפריחו. כי כולם כאחד ילכו שם מקום החכמה והדע׳ לראות את פני ה׳ אלהיהם׃ עוד וגו׳ ולא יהיו כאילנות אשר יש להם זמן קצוב לגידולם. אבל תמיד ועוד ולנצח ינובון ויגדלו ואף בימי השיבה. כי יחיו בימות המשיח ימים רבים על פני האדמה כדכתיב הנער בן מאה שנה ימות. ואפילו בעת המות דשני׳ ורעננ׳ יהיו וכמו במרעה אשר לא כהתה עינו ולא נס ליחה׃ להגיד וגו׳ ואז יגיד כנסת ישראל כי ישר ה׳ צורי. ולא עולתה בו. בראותו הטוב לצדיקי׳ והרע לרשעים. ויבחין כי אשר היה נראה ההפך בעולם הקודם הוא להיותו ההכנ׳ לעולם העתיד והכל הולך אחר התכלית. ולהיות ה׳ ארך אפים היה חייב כפי טבעו להאריך להם לראות אם ישובו או לפרו׳ להם שכר טוב מה שפעלו להשמיד׳ עדי עד וההפך בצדיקים׃ צ״ג

יי מלך וגו׳ גם המזמור הלז נאמר על זמן ימות המשיח׃ ה׳ וגומר כשה׳ מלך עבר במקום עתיד. כשיהיה ה׳ לעתיד לבוא מלך על כל העולם. אז גאות לבש בעולם האלהי. לבש ה׳ גאות בעולם המלאכים. עוז התאזר בעולם הגלגלים. ואף עוז התאזר בשתכון תבל בל תמוט. כי אז יהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה׳. ויהיה גאות הלבוש לו לבדו כי לא יתגאו עוד בני האדם ולא יתלבשו בלבוש ההוא להכיר׳ היות לבוש האדון וכי יחטא ואשם הנוגע בו ולא ינקה׃ נכון וגו׳ ולא תחשוב כי לעתיד לבוא ישתלם האלוה בדבר נעדר׳ ממנו חלילה ואף כי הוא השלם שבשלמי׳. והחסרון הוא מצד האנשי׳ ולא מצדו. כי נכון כסאך ויושר מאז ומני קדם שנברא העולם. ומעולם אתה אל שמיום שבראת אותו ועד סוף העולם אתה אחד בשיווי ולא נשתנית בבריאתו ולא תשתנה בהשתנותו. אם לרע ואם לטוב׃ נשאו וגומר הנה החוזק והממלכה ידועה בנהרות ובמים להיות כח המים ופתאומיות׳ רב עד מאד וכהמשילו הכתוב למלך אשור מפני חזקתו לנהר. באומרו הנני מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים׃ ור״ל כי ביום ההוא שיהיה ה׳ מלך על כל הארץ ינשאו נהרות ה׳ והוא משל לכחות ולחוזק העולם האלהי. וינשאו נהרות העולם המלאכיי בקולם שיקרא זה אל זה לאמר קדוש קדוש. וישאו נהרות העולם הגלגליי דכים ובקולם כקול הדוכה במדוכה בתנועתם הסבוביית׃ מקולות וגו׳ ויהיה כח וחוזק הקולות הנז׳ גדול מקולות מים רבים. ומאדירים משברי ים. וזה להיות המרום ה׳ יותר אדיר מהם. ולכן קולם יותר אדירים מהמים רבים ומהאדירי׳ משברי ים הם דברי כנסת ישראל אז בעת הגאולה׃ עדותיך וגו׳ עדותיך שהעדת בנביאיך שלביתך ה׳ יהיה יפה ונאה הקדש לאורך ימים הנה נאמנו מאד. כי בא משיח צדקך ואלה הקדושה על ביתך כאשר נבאו׃
צ״ד

אל נקמות ה׳ וגו׳ גם המזמור הלז נאמר על זמן הגאולה׃ והוא תפלה מבני הגלות לאמר דרך קריאה אתה שהוא ה׳ מלך העולם האלהי׳ מקום דירתך. ואתה אל נקמות לאויביך על ידי מלאכיך מהעולם המלאכיי ואתה שהוא אל נקמות הופיע באמצעות כוכבי השמים וכסילה׳ המופיעים ומביטים ומשגיחים בעולם השפל. ואתה שים לך ההנשא והמעלה מהיותך שופט הארץ. השב גמול המעשי׳ רעים על אומות העולם הגאים׃
עד מתי וגו׳ עד מתי ה׳ אדום הרשעה. ועד מתי ישמעאל הרע יעלוזו. בשעבד׳ בי כי אדום ידומני. וישמעאל ישמח לאיד׃ יביעו וגו׳ מלשון מבוע והוא הלב. ור״ל כי יחשבו להרע לי במחשבה בלבם. ולהרע לי בדבור כי ידברו עתק לשון חוזק ואומץ. ולהרע לי במעשם כי יתאמרו לשון ה׳ האמירך ור״ל כי כל פועלי און יחזיקו עצמם היותם גדולים וגבוהים ויכולים להרע לי כאלו הרשות בתוכה׃
עמך וגו׳ ובמחשבה עמך ה׳ ידכאו. ובדבור נחלתך יענו. ובמעשה אפי׳ האלמנה וגר יהרוגו ויתומים ירצחו וכל שכן כי יהרגו האנשים ראשי הבית וגדולי האומה׃ ויאמרו וגו׳ ושבת פעולת׳ האכזרית כזאת היא לאומרם כי לא יראה יה הבורא העולם ולא ישגיח בעולם השפל. ואף כי יודו שישגיח עליו. יאמרו כי לא יראה ביעקב מצד שהיה אלהי אביו יעקב כי אחרי שבני ישראל שכחו אל מושיעם. שכחם גם הוא לנצח ולא ישיב עוד שבות׳ לעולם. ולכן לפי דעתם דם היהודי מותר להם מכל בר׃ בינו וגו׳ בא לבטל דעתם הראשון שמכחישים השגחת האל לאמר בינו אתם הבוערים בכל עם ועם ואתם הכסילי׳. הבער הוא הבלתי יודע דבר כי נעדר ממנו כל מזמת חכמה. והסכל הוא היודע אבל בסכלות קניני כי מאמין הדברים בהוייתם׃ הנוטע וגו׳ איך תאמרו כי לא ישמע ה׳ מעשיכם. הנוטע אזן הלא ישמע. היוצר עין הלא יביט. כי האומן בטרם שיעשה כלי אחד ידע במחשבתו צורת הכלי ההו׳ ותכליתו אשר למענהו יעשהו. ולכן הוא מההכרח שישמ׳ ויביט מעשיכ׳ ופעולותכם׃ היוסר וגו׳ הסמך פה במקום הכד׳ כי אותיות זסשצ״ן מתחלפות. ור״ל אשר יסר הגוים ולמד דעת את אדם הראשון הלא ראוי שיוכיחם וייסרם על מעשיהם הרעים כאשר ייסר איש את בנו אשר יסרו ולמדו דעת׃ ה׳ יודע וגו׳ ולכן ראוי להאמין כי ה׳ יודע מחשבות אדם. אף כי המה הבל. והוא משגיח בכל כקטון כגדול הפך מחשבתם׃ אשרי וגו׳ בא לבטל דעת החושבים כי עזב ה׳ את עמו וכי אין להם עוד תקומה לרוב חטאתם. באומרו כי האמת שלרוב מריים הגלם מארצם כדי לייסרם ולא שכחם בעבור זה. כי אדרבא האושרי׳ הם מהגבר אשר תיסרנו יה ועם כל יסוריו מתורתך תלמדנו כי החזיק בתורתו ובמצותיו כאשר עושים ישראל זה מאות שנה אשר החזיקו בדתם ומתים ונהרגים עליה ואין כל אומה ולשון יכולים לבטל התורה מהאומה הזאת בכללה׃
להשקיט וגו׳ ויהיו צרות העולם הזה סבת השקטו מימי רע בגהינם בעוד שיכרה שחת הגהינם לרשע שהם אומות העולם כי אין אדם זוכה לשתי שלחנו׳. ואם נחו בעולם הזה לא ישקוטו בבא. וההפך האומה הישראלית׃ כי לא וגו׳ כי לא יטוש ה׳ את עמו כאשר הם חושבים. ונחלתו שהיא ארץ ישראל לא יעזוב ויחזור עם קדשו בארץ קדשו׃ כי עד וגו׳ ואז ישובו שלשת פעולות האל מחסד משפט וצדקה בארץ לאיתנם. כי עד צדק ישוב המשפ׳ ואחריו כל ישרי לב ר״ל שבתחלה יפעל פעולת הצדק בהציל ישראל מיד מושיעם׃

ואחריו

ואחריו פעולת המשפט להעניש האומות שעשקום · ואחריו
יפעל פעולת החסד והיושר עם כל ישראל מהם ישרי לב ·
ומדרכם לעשו' לפנים מן השורה והאל יגמול להם מדה כנגד
מדה · מי יקום וגו' והראיה כי האל לא שכחנו כי אפילו
בגלותנו נראה אות לטובה כי משגיח עלינו לטובה · כי בכל
יום ויום קמים האומות עלינו לכלותנו וה' מצילנו מידם ·
וזהו אומרו מי יקום לי בגלותי כשאני נופל עם מרעים
המבקשים לכלותני · ומי יתיצב לי עם פועלי און ·
לולי ה' שהוא עזרתה לי כאשר הבטיחנו באומרו ואף גם זאת
בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם
וגו' · כמעט שכנה וגו' ולולי ה' שהוא עוזר לי כבר הייתי ·
כמעט ששבתי לדת הגוים מפני כובד הצרות וכפרתי שם
אלהי אשר היה סבה לשכון נפשי בדומה ובגהינם ·
אם אמרתי וגו' כשאני בצרות הגלו' אם מפני הצער אמרתי
יהיה מהכרח שמטה רגלי והוא משל שיכפור בתורתו כדי
להשוות עם הגוים כדי להקל עול הצרו' אז חסדך ה' יסעדני
ויקל עולי מעלי · ולא תמאס בי מפני דברי הרעים ·
ברוב וגו' ואם אחטא אז במחשבה ברוב שרעפי ומחשבותי
אשר הם בקרבי · תנחומיך בהקלך מעלי הצרות ישעשעו
נפשי וישמחו אותה · היחברך וגו' כי האל ברחם על
יש' לאהבתו את אבותם ולשנאתו האומות מפני רשעתם ·
וזהו אומרו היחובר אתך כסא הוות מהאומות אשר הכסא
ההוא יוצר עמל ואון ונחם על החק והמשפט שכתבת
בתורתך · יגודו וגו' כי הם כורתים ופוסקים המיתה
על נפש צדיק · ודם נקי ירשיעו ויהיה יגודו מלשון כריתה
מגודו אילנא · ויהי וגו' ולכן היה ה' לי למשגב מתמיד
מכד היותו ה' רחמן מטבעו ולהיותו אלהי ביחוד ולא אלהי
שאר האומות היה לי לצור מחסי בגלותי · וישב וגו'
וה' אלהינו עליה' ישוב את אונם והוא האון אשר פעלו במעש'
וברעתם אשר עשו בדיבור יצמיתם ויכריתם וכרעתם אשר
עשו במחשבה גם יצמיתם שנית לעתיד לבא ויהיה ה' מלך
על כל הארץ יהיה הוא ושמו אחד ·

צ"ה

לכו נרננה וגו' כונת המזמור הלז ללמד לבני
יהודה שבגלותם יעמדו חזקים בתורת
ה' אלהיהם המשגיח בכל הפרטים ויתן להם כפרי מעשיהם
הטובים ולאומו' העולם כפרי מעלליהם הרעים · וזהו אומרו
לבני הגלות לכו והזדרזו למען נרננה לה' ולא לאלהי הגוים
וזה להיותו המהוה הנמצאות ובריותיו אנו וגם נריע' לפניו
בשמחה להיותו צור ישענו · ויהיה הרינון מפני אהבת
הטוב במה שהוא טוב · ויהיה התרועה מפני אהבת
המועיל כי הוא יושיענו מהגלות הלז · נקדמה וגו'
הרינון יהיה בשנקדמה פניו בתודה שהוא ההודאה בשיר
בפה · והתרועה יהיה בזמירות לו בכלי הניגון · כי
אל וגו' כי וזה להיות כי ה' הוא אל גדול ומלך גדול על כל אלהים
ויותר נאות הוא לעבוד את הגדול מכל הגדולים מלעבוד
את אשר תחתיו במעלה · אשר בידו וגו' בא להראות
איך הוא הגדול שבגדולים · להיות כי בידו מחקרי ארץ והוא
החלק המדבריי מהארץ אשר הוא קשה החקירה והחיפוש
לבני אדם לגדלו ולשממותו כי לא עבר בה איש ולא ישב
אדם שם · ותועפות הרים לו שהוא החלק ההררי ותועפות
נגזר מן תועפות ראם לו · אשר לו הים והוא עשהו שהוא
החלק הימיי ויבשת ידיו יצרו שהוא החלק המיושב ובים אמר
לשון עשיה להיות כי הוא עשהו בהקוות המים אל מקום
אחד · ויבשת אמר לשון יצירה להיות כי יצר את האדם
בחכמה אשר הוא מולך ביבשה ולתכליתו נברא כל העולם
· באו נשתחוה וגו' אחרי אומרו כי ראוי לרנן ולהריע לה'
מפני היותו מלך העולם אמר כי ראוי להשתחוו' לו ולכרוע
לפניו להיותו אלהי ישראל בפרטות המשגיח על כל פרטיותם
ואנחנו עם מרעיתו וצאן אשר ינהג בידו · וההשתחויה הוא
פישוט ידים ורגלים על הארץ והכריעה הוא השפלת הראש
עם קצת הגוף · וההברכה הוא כריעת הברכים בארץ ·
היום אם בקולו תשמעו ר"ל והיום יוציאכם מן הגלות אם
בקולו תשמעו ותחזרו בתשובה · אל תקשו וגו' ולכן
אל תקשו לבבכם ותמנעו מן התשובה ותהרהרו בי אם אני
בקרבכם אם אין כאשר עשו אבותיכם במי מריבה בקדש ·
וכאשר עשו במי מסה ומריבה במדבר ברפידי' · אשר נסוני
אבותיכם ביום שתי פעמים ובחנוני בבשר ובלחם גם
שראו פעלי ואותותי במצרים ועל הים ועם כל זה לא
האמינו בי אמונה שלימה והיו מנסים אותי · ארבעים
וגומר אשר לרשעתם ארבעים שנה הייתי מתקוטט בדור
ההוא מבן עשרים שנה ומעלה לכלותם במדבר כי אמרתי
עם תועה לבב הם · בהיות שלא רצו להכיר ולדעת דרכי
מהניסים ונפלאות שעשיתי עמהם לאלפים ולרבבות ·
ולכן נשבעתי באפי ובכעסי עליהם אם יבואון אל מנוחתי
המנוחה והנחלה אשר הכינותי לעם ישראל לאוהבי ולשומרי
מצותי · צ"ו

שירו לה' וגו' המזמור הלז כונתו כונת הקודם ·
כי אמר לכו נרננה לה' וגו' ושירו לו שיר
חדש וגו' · ור"ל אז בעת הגאולה כשיהיה ה' מלך על כל
הארץ שירו לה' אתם בני יש' שיר חדש ולא כשירות הקודמות
כי לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה בני יש' מארץ מצרים כי
אם חי ה' אשר העלה אתכם מארץ צפון כי לא יזכרו עוד
הניסים הקודמים והשירים שנעשו עליהם · כי אם הניסים
הגדולים אשר יהיו אז אשר עליהם יעשו שיר חדש · ושירו
לה' כל הארץ אתם האומות אשר לא הכרתם מי ה' עד עתה
תעשו לו שיר אשר לא יקרא חדש אליהם להעדר שיר קודם
אשר יהיה ישן בערכו · שירו וגו' בא לבאר שיר בני
ישראל שיהיה כשיברכוהו על כל הטובה שהטיב עמהם
להושיעם מהגלות מה שבגלל חייבים לבשר מיום ליום
ישועתו ונפלאותיו לבני אדם · ספרו וגו' בא לבאר
השיר מהאומות שיהיה בשיספרו ביניהם הגוי' כבוד ה' אשר
השיגו · ויספרו בכל העמים מה שראו מנפלאותיו · כי גדול
ביאר הכבוד ההוא שהשיגו היותו השגת כתרו מהיותו גדול
וגבור ונורא הנכתר בשלשתם כאשר פירשנו פעמים הרבה
היות כתרו זה · וזהו אומרו כנגד גדול · כי גדול ה' ומהולל
מאד בנפלאותיו וגדולותיו אשר עשה · וכנגד נורא אמר ·
ונורא הוא על כל אלהים · כי כל וגו' פירש היותו גדול
להיות כי כל אלהי העמים אלילים והבלים כי לא יבראו כל
עולם המלאכי והשמימיי כרגל הפרעוש · וה' שמים עשה
וברא את כל צבאם המנהיגים עולם השפל ומי שקנה הרב
קנה העבד ומה שקנה העבד קנה רבו · הוד וגו' פירש
היותו נורא להיות כי הוד והדר לפניו מה שלכן הוא נורא
למעלתו · כאומרו אבינו יעקב בהרגישו הוד והדר מקום
לינתו · מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה
שער השמים · עוז וגו' וכנגד גבור אמר עוז ותפארת
במקדשו · כי הגבורה לגבור הוא תפארת גדול אליו ·
הבו וגו' הבו לה' משפחות עמים כבוד על היותו נורא כי כן

המנהג לכבד האנשי' הנוראים בזקנה ושם טוב מחכמ' ומדות
מזוקנות בעושר · והבו לה' כבוד על העוז שלא להיותו גבור
· והבו לה' כבוד שמו שם ההויה המורה היותו מהוה כל נמצא
אשר בזה יהיה גדול מכל אלהים בעשותו גדולות כאלה אשר
אין מי שידמה לו בזה · שאו מנחה וגו' כי להיותו נורא
שאו וקחו מנחה ובואו לחצרותיו · ולהיותו גבור השתחוו לה'
בהדר' קודש שהוא בית המקדש המהודר וחילו ותראו מפניו
כל הארץ · ולהיותו גדול אמרו ותפרסמו בגוים כי ה' מלך
בכל העולם והשקיטו · כי לא יהיה עוד מלחמה בארץ כי
הכין התבל באופן שלא ימוט עוד · ודן את העמי' במישרים
אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם · ישמחו
וגו' זכר אשר יהיה בבוא יום ה' הגדול והנורא · כי יראו מקרים
שירו משמחת השמים וגילת הארץ שהוא החלק המדברי
ירעם הים ומלואו אשר הוא החלק המימיי · יעלוז שדי וכל
אשר בו שהוא החלק המיושב · אז ירננו כל עצי יער שהוא
החלק ההרריי המגדל עצים · והוא משל על השמח' הגדולה
שיהיה בעולם מפני רוב השלום · לפני ה' כי בא לגאול עמו
ישראל · וכי בא לשפוט הארץ ולהענישם' על אשר עשו לעמו
· ישפוט תבל אשר שעברו בבניו בצדק · ויגאול עמים שהם
י"ב שבטי ישרא' באמונתו וכהבטחתו האמיתי' אשר הבטיחם
על ככה · כ"ז

יי מלך וגו' כונתו כונת הקודם והוא נקשר עמו ·
ור"ל כשה' ימלוך תגל הארץ · אפילו הארץ
הבלתי מיושבת והאיים הרבים וגדולים שבים בקצוי העולם
אשר לא שמעו כשכבר את שמע ה' ישמחו גם הם אז להיותו
מוכר בכל העולם · ורבים כמו רבי המלך שר"ל גדוליו ·
ענן וגו' ענן וערפל סביביו להחשיך לאשר לא יכירוהו ולא
יודוהו וצדק ומשפט מכון כסאו כי כאשר אמרנו ישפוט תבל
בצדק · אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו כי לא יוכלו
להנצל ממנו להיותו סובבם · האירו ברקיו מהאש ההוא
תבל שהוא המקום המיושב ותראה ותחל הארץ שהוא הבלתי
מיושב · והרים שהוא החלק ההרריי הקשה כמו סלע ומצודה
כדונג שהוא השעוה נמסו אז מלפני ה' המהוה הנמצאות ·
ולהיותו עתה אדון כל הארץ מה שלא היה כן לפנים להיותו
בלתי מוכר אף כי באמת הוא מאין בראו · הגידו השמים
צדקו במשפט אשר יעשה וראו כל העמים כבודו · ויבושו כל
עובדי פסל אשר היו מתהללים באלילים ובהבלים אשר הבל
וריק יעזרו · והם יראו כי כל שאר האלהים מהעולם
השמימיי ישתחוו לו · והו' משל שכל אומות העולם מד' רוחות
העולם יכירו מהנפלאו' אשר יעשה ה' בגאולת ישרא' ובביאת
משיחנו היותו הוא אלהי האלהים וכי הוא בורא הכל ובכחו
אז לבוראו כחו עתה להפסידו · ולהשפיל הגבוה ולהגביה
השפל וידעו כלם כאחד כי ה' מלך על כל הארץ · שמעה
וגו' שמעה כל הדברים האלה ותשמח ציון למען משפטיך ה'
אשר עשית באויבי ישראל · ותגלנה בנות יהודה לראותם
כי אתה ה' עליון על כל הארץ · ומאד נעלית על כל אלהים
שבשמים ובעולם המלאכים · כי זאת היתה אמונתם מקדם
והאומות היו מכחישים אותה ולכן ישמחו בראותם כי נגלת
היות אתם אמונה אומן · אוהבי וגו' היא תוכחת המשורר
לאמר אתם אוהבי ה' שנאו הרע ואל תפעלוהו בשום פנים ·
ואל תבטלו דתכם מפני כובד הגלות כי בודאי ה' הוא שומר
נפשות חסידיו בהיותם בגלות ולבסוף מיד רשעים יצילם ·
והנאת האור הגנוז לעתיד לבוא הוא זרוע לצדיק והשמחה
מהאור ההוא שהיא מעלה יתרה מההנאה הוא זרוע לישרי

לב שהם החסידי' העושים לפנים מן השורה וע"ן זרוע הוא
במקו' ח"ת כי אותיות אהע"ח מתחלפות והוא מלשון זריחה
· ואז יאמר שמחו צדיקים בדבוק עם ה' והודו לזכר קדשו
שהוא שמו המיוחד · צ"ח

מזמור שירו לה' וגו' גם המזמור הלז כונתו כונת
הקודמים · שירו לה' שיר חדש אתם בני
ישרא' כי נפלאות חדשות עשה עמכ' בגאולה הזאת וגדולות
מנפלאות מצרים ולכן צריך שיר חדש · כי בגאולה הזאת
הושיעו לו לישראל ימינו וזרוע קדשו השמאלית היינו
שהושיעו בשתי ידיו · מה שבגאולת מצרים הושיעם
ימינו לבד וכאומרו ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ
אויב · הודיע וגו' הודיע ה' ישועתו לעמו ישראל אשר
הבטיחם עליו זה כמה להושיעם מהגלות · ולעיני הגוים
גלה צדקתו שהיא מדתו להציל העשוק מיד עושקו ·
זכר וגו' וזכר הבטחתו לבית ישרא' לעשו' עמהם חסד באמונה
וקיום כמנע ההפס' והבטול · וראו כל אפסי ארץ את ישועת
אהינו מהחסד שעשה עם האומה יש' להמליכם על כל הארץ
· הריעו וגו' זכר שלש מיני זמרה · הא' הריעו לה' כל
הארץ · והב' פצחו ופתחו פיכם ורננו בפה בקול המוסי"קה ·
והג' וזמרו · זמרו וגו' בא לפרש השלשה מינים הנזכרי' ·
והתחיל ממאן דסליק מניה והוא אומרו זמרו · ופי' כי הזמרה
ההיא יהיה לה' בכינור לבדו · ופירש אומרו פצחו ורננו · כי
יהיה בכינו' וקול זמרה בכלי ובפה יחד · ופירש אומרו הריעו
לה' · כי יהיה בחצוצרות וקול שופר התרועה לפני המלך
ה' · כי התרועה הוא פעל הנעשה לפני המלכים וכאומרו
ותרועת מלך בו · ירעם וגו' אחרי פרשו מה שיעשה
החלק המדבריי מהארץ ביאר כי החלק המימיי יעשה פעל
מורה שמחה גם הוא כי ירעם הים ומלואו · ונהרות ימחאו
כף שר"ל יכו כי תרגום והכה ומחא מרוב השמחה · ותבל
ויושבי בה גם הוא ירעם שהוא החלק המיושב · ויחד הרים
ירננו שהוא החלק ההרריי · ואמנם הפסיק בחלק המיושב
בין הים ונהרות להיות כי אף שכל הנחלים הולכים אל הים
הנה מושבם ביישוב ומבועם מן ההרים ולכן שמם באמצע
הישוב וההרים · והכל משל לרוב השלום והשמחה שיהיה
בעולם · לפני וגו' לפני ה' כי בא לשפוט הארץ · וישפוט
יושבי תבל מאחר האומו' בצדק להצדיק את הצדיק ולהרשיע
את הרשע כפי קו הדין · וישפוט עמים שהם י"ב שבטי ישרא'
במישרים לפנים מן השורה · שימחול להם על עונם ויתן
להם שכר על שכר טוב על צדקתם · צ"ט

יי מלך ירגזו וגו' המזמור הלז נאמר על גוג ומגוג
כשה' ימלוך ירגזו העמים שיבואו על
ירושלם למלחמה ויהיה ה' מלך על עמו ישרא' ויזכו למתנת
הזרע וכשיהיה יושב הכרובים בבית מקדשו בארץ ימ' אז
תנוט הארץ שמשפטו כמו תנוד עם דל"ת שאותיות
דטלנ"ת מתחלפות ויזכו למתנת הארץ · ה' וגו' וכשיהיה
ה' בציון גדול בהדבקו בציון עם עמו יש' גוי גדול בארץ ·
אז יהיה רם על כל העמים כי כלם יודו לו וישתחוו לפניו ·
ויזכו ישראל למתנת האלהות · יודו וגו' ביאר הוראת
העמים שיהיה בהכתירו מגדול גבור ונורא · וזהו
אומרו כנגד גדול יודו שמך היותו גדול וכנגד נורא אמר
יודו שמך היות הוא קדוש ונורא כי יראו מפניו מעלת
קדושתו וכנגד גבור אמר יודו העוז והגבורה מהמלך שאהב
המשפט · אתה וגו' ר"ל ויודוך בשלשת פעולותיך שהם
עושה

עושה חסד משפט וצדקה בארץ מהו אומרו אתה כוננת מישרים שהוא החסד לעשות לפני' מן השור' וכוננת משפט וכוננת צדקה · ועתה בזמן הגאולה ביעקב אתה עשית שלשתם כי עשית משפט בהם בהעמידם זמן ארוך בגלות על עונם · ועשית צדקה בגאול אותם מהגלות · ועשית חסד בהמליכם על משעבדיהם ועל כל העולם ·

רוממו וגו' הוא מדבר עם בני הגלות לאמר שירוממו ה' אלהינו ויתפללו אליו · וישתחוו למקום שהוא קדום מהדום רגליו והנה הארץ תקרא הדום כאומרו כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדו' רגלי והמקום קדום שבה הוא בית המקדש וכן אנו משתחוים בתפילותינו כנגדו · משה וגו' כי צריך להתנפל בתפלה ובתחנונים כל בית ישרא' לפני ה' כדי למהר הקץ כי שערי דמעה לא ננעלו ואפי' בזמני' הקודמים היו צריכים יש' לתפלת נביאיהם וחסידיהם כי משה לבדו כשהיה קורא אל ה' בעד ישראל להיותו החשוב שבאנשים היה נענה · וכן כשהיה קורא אהרן בחברת כהניו האחרים כי להיותו במדרג' למטה ממשה היה צריך חברה מתפללי' עמו כדי שישמעם ה' כי הן אל כביר לא ימאס ותפלת רבים נשמעת · כן גם הוא היה נענה וכן כשהיה קורא שמואל בחברת שאר קוראי שם ה' היה נענה · בעמוד וגו' כי האל בעמוד ענן ידבר אליהם כאשר הוא מהמפורסם היות ענן קשור על פתח אהליהם שיזהרו בני יש' לשמור עדותיו וחוקותיו מכאן והלאה · ה' וגו' ועל העונות הקודמים אתה עניתם להיות אל נושא להם · ונוקם מאויביהם על העלילות שהעלילו על ישראל כאשר עשה לנבוכד נצר וסנחריב כי אף שהיו שבט אפו ליסר בו יש' על עונותיהם · השמידם ה' להיות כי הוא קצף מעט והם עזרו לרעה · זולת זה כי הם חייבים כליה לעונותיהם והאל גלגל חובת יש' על ידיהם להיותם חייבים כי מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב · רוממו וגו' חזר שנית להזהירם על ככה וכאשר פירשנו · ק'

מזמור לתודה וגו' גם המזמור הלז לעתיד לבוא · כי יודו בזמן ההוא לאל באומרם אז לגו'

· הריעו לה' כל הארץ מאומות העולם אשר ימליכוהו עליהם ויריעו לאמר יחי המלך כי מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא · עבדו וגו' ואתם בני יש' עבדו את ה' בשמחה ולא כאשר עשיתם בזמן הקודם · ותחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה מרוב כל · התקצף ה' עמך ועבדת את איביך בחוסר כל · ובואו לפניו ג' רגלים בשנה ברננה ולא כבזמן ירבעם אשר מנע טוב מבעליו · דעו וגו' ושבת היות עם יש' יותר מחוייב בעבודת ה' משאר האומות הוא להיות כי יש לכם לדעת שעם היות כי ה' הוא אלהים על כל העולם בשוה והוא עשאנו אנו בני האדם · ולא אנחנו בראנו את עצמנו · שהוא הפך המצרי שאמר לי יאורי ואני עשיתיני · באופן שאנו והאומות שוים יחד בבריא' · עם כל זה אנו נבדלים מהם להיותנו עמו וצאן מרעיתו · מה שהאומות הם כצאן מרעית שרי מעלה ושיהם תשוקתם והם משלו בהם · בואו וגו' ולכן אתם עדת ישראל חייבים לבוא שעריו מבית מקדשו בקרבן תודה כי לעתיד לבוא כל הקרבנות יתבטלו לבלתי המצא חוטא חטא אשר עליו יביא קרבן · ולא ישאר כי אם קרבן תודה · ובואו חצרותיו בתהילה בפה · והודו לו בספר שבחיו וברכו שמו · וההודאה יהיה באמור · כי טוב ה' ומטיב לזולת כאשר עשה חסד לעולמו בגאולת ישראל · ויהיה החסד קיים כי עד דור ודור אמונתו מקיום החסד ההוא לעמו ישרא' כי לא ילכו עוד בגלות · קא

לדוד מזמור וגומר הנה כאשר כבר אמרתי הוא מהנמנע לתת קשר למזמורים שבספר הלז · כי כאשר לא ידענו קשר הה' חומשי תורה ופרשיותיה · ככה לא נדע קשר הה' חומשי תהלה ומזמוריה · וכאשר יאמר אין מוקדם ומאוחר בתור' ככה יאמר אין מוקד' ומאוח' בתהלה · ואולי כי הוא לחשיבות שמות מקדושה אשר יבאו מהם ולכן לא חששו להתקשרות הענין מפני החשיבות ההוא · ואולי כי היה למען בלבל מוח המסכלים אשר לא יוכלו להבין סודותיה · וכאשר ראינו בדבו' המופתי מהאר' הגדול הר"מבם במורה הנבוכים שלו אשר בלבל פרקיו לסבה הזאת · וכן נעשה בדבור הנבואיי מהתורה והתהלה המורים אותנו דרך עץ החיי' · וה' יפקח עינינו לראות אור חכמתו והיה לנו למשיב נפש · ולכן אף כי אמר לעיל כלו תפילו' דוד בן ישי · ואמר תפלות ותהלו' זולתו עד כה · עתה הפסיק הענין בדבריו ותפילותיו · וכונת המזמור הלז ספור הנהגתו בהנהגת עצמו · ובהנהגת ביתו ובהנהגת מדינת מלכותו ·

חסד וגו' אני אשיר לה' תמיד בתהילותי · בעשותי חסד עם זולתי מהצדיקים · ומשפט ברשעים · אשכילה וגו' אני משכיל ומבינו תמיד ללכת בדרך תמים שהוא אברהם האב הראשון שאמר לו האל התהלך לפני והיה תמים · ואמ' עליו כי ידעתיו אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט · ואני ממתין הזמן מתי תבא אלי אתה ה' ברוח הנבואיי ותדבק כי · אשר הדרך ההוא מה' הוא סולם להשגת הדיבוק הלז · אתהלך וגו' אחרי ספרו הנהגתו את עצמו ספר הנהגת ביתו · באומרו את הלך ואתנהג בתו' לבבי בקרב ביתי כי בני ביתי גם הם אייסר' אל ההנהגה בתם לבב כאשר אתנהג את עצמי ·

לא וגו' לא אשית לנגד עיני דבר בליעל · כי תמיד ימצא בבני בית בליעל מה מסית ומדיח בלשונו הרע להרע לזולתו · וזה להיות כי שנאתי לעשות סטים ודברים נוטים מדרך היושר · ולא ידבק בי מאומ' מזולתי כי חרם הוא ושקץ אשקצנו · לבב וגו' ואותו הבליעל אשר לו לבב עקש תכף יסור ממני ולא ארצה שיעמוד בביתי · כי איני רוצה שהרע והרשע יהיה ממיודעי ואריצהו · מלשני וגו' משפט שאר המלכים לקרב אליהם המלשינים לתועלתם · אבל אני איני כן כי המלשין בסתר רעהו אותו אצמי' ואכרית · גבה עיני לראות ולהסתכל בתענוגות בני האדם · ורחב לבב לחמדם כי עינא ולבא תרין סרסורי דחטא' אינון · אותו לא אוכל ולא אסבו' · עיני וגו' אבל עיני ולבי הם בחסידי' נאמני ארץ ואותם אבקש לשבת עמדי · והולך בדרך תמים הוא ישרתני · כי לא ישב בקרב ביתי עושה רמיה · ודובר שקרים לא יכון לנגד עיני · לבקרים וגו' ספר הנהגת המדינה · כי בכל בקר ובקר ימצא איש רשע נדון ברחוב העיר באופן שמעט מעט אגרשם מן הארץ ואכרית מעיר ה' שהיא ירושלם כל פועלי און · קב

תפלה לעני וגו' הנה המזמור הלז חברו דוד על עצמו ולמען יזמרהו גם כן כל אחד מבני הגלות · וכן נפרשהו על היחיד הגולה בתוך האומות · ור"ל זאת היא תפלה מהמעונ' בגלות · כאשר יתעטף קבתו בקבתו כאלו יתקבצו אבריו ויתכסו אלו עם אלו מרוב הצרה בהתפללו · ולפני ה' ישפוך שיחו שהם שם מונח על רוב

התפלה · ה׳ וגו׳ ה׳ שמע תפלתי שאתפלל כאשר יש לי פנאי להתפלל אליך · ושועתי ונעקתי שאצעק איך לאחר שתעזרני לבלתי היות לי פנאי לסדר תפלה מפני כובד הצרות · אנא אליך תבוא כאלו היתה תפלה מסודרת ·

אל תסתר וגו׳ ואל תסתר פניך ממני ביום צר לי כשאזעק לאחר שתעזרני · והטה אלי אזנך ביום אקרא אליך בתפלה מסודרת ומהר ענני כשתי הפעמים הנז׳ · כי כלו וגו׳ כי כלו כעשן הכלה ימי · ועצמותי נחרו ונשרפו כמוקד שהוא האוד מוצל מאש · כי קצתו כלה בעשן · וקצתו נחרה באש ונחשך משחור תארו · הוכה לבי וייבש כאשר יבש העשב המוכה מחום השמש וזה להיו׳ כי מפני הצרה שכחתי מאכול לחמי המטיב גוף האדם וידבק בי חום נכרי מתלהב בלב מחלה · וגדל עד אשר יבשו · מקול אנחתי דבקה עצמי לבשרי כי גדל היובש מפני הדאגה · וכל שכן עם הקול מאנחה המתמיד · דמיתי וגו׳ כאופן שבקול אנחתי דמיתי לקאת השוכן במדב׳ · והייתי ככוס אשר יושב בחרבות אשר צועקים בקול נהי · שקדתי וגו׳ ר״ל כי בגלות הלז אף כי שקדתי והתמדתי לגור במקום אחד ימים ושנים תמיד אחשב ביניהם כגר וכצפור בודד על גג אשר לא יכנס בבית מפני פחד האנשים · וכן אנכי בגלותי ואף מכיתי בארץ הקדושה נחשב בין האומות כגר · וכל היום חרפוני אויבי לאמר כי עזב ה׳ אותי ומהוללי שהם האויבי׳ המלעיגים בי בדברי הוללות בי נשבעו · כי לרוב צרתי ושפלותי נתנני ה׳ לאלה ולשבועה · לאמר אהיה כיהודי אם אעשה הדבר הזה · כי אפר כלחם אכלתי שהיה טעמו כפי לרוב צרתי כטעם האפר · וכן כי להפסד מזגי הטוב אתאו׳ אכילת העפר כאשר יתאוו לפעמים בן המעוברו׳ וזולת׳ מן הדברים הרעים ושיקוי מסכתי בבכי · מפני וגו׳ וכל זה מפני זעמך וקצפך עלי כי נשאתני ברום המעלה · ואחר כך השלכתני עד שאול תחתית מהבזיון והכלימה · עד שימי הם ככל נטוי לעת ערב שממהר לשקוע · ואני איבש ברוב הצרות כעשב אשר ייבש בקלה · ואתה ה׳ וגו׳ אחרי ספרו צרות הגלות התפלל אל אל על הגאולה באומרו אתה ה׳ שלעולם תשב באופן אחד בלי שינוי קודם הבריאה ואחריה וקודם הגלות ואחריו כי זכרך יהיה לדור ודור ולנצח אחרי הגאולה · אנא כי אתה תקום לרחם ציון העיר האריכה והשוממה · כי כבר הוא עת וזמן לחנן אותה · כי כבר בא המועד · ורמז לב׳ זמני הקץ אם הקצו׳ ביום מועד יהיו ישר׳ טובים או רעים ואם קודם המועד אם יזכו ישראל במעשיהם הטובים לקרב הקץ בטרם זמנו כי יחנן ה׳ ויקצר זמן הגלות

· כי רצו וגו ורצוי לך לרחם ציון להיות כי עבדיך עם ישר׳ אף כי הם שקטים ושלוי׳ בארמנות הגוים ובחצרותיהם ובעירותם · הם חפצים יותר ומתאוים לעמוד בחרבותיה מלעמוד בחצרות ההם · כי רצו וחפצו באבניה ואת עפרה יחוננו כי ישא חן בעיניהם העפר ההוא מהחרבות ירושלם

· וייראו וגו׳ חזר לעיל כי אנא תקום תרחם ציון · וייראו גוים וכל מלכי הארץ את שם ה׳ ואת כבודך לראותם הנסות הגדולות והאותות והמופתים שיהיו בגאולת ישראל אז ·

כי בנה וגו׳ כי כאשר יבנה ה׳ ציון ירא׳ בכבודו על כל העולם

· ויאמרו האומות אלו לאלו ויספרו איך ה׳ פנה אל תפלת הערער שהוא ישראל שהיו מערערין עליו כל האומות ·

ולא בזה את בית תפלתם אשר היינו מבזין אנחנו ·

תכתב וגו׳ תכתב זאת הגאולה למען שהדור האחרון מהעם נברא ובנים יולדו אשר לא ראו את מעשה ה׳ · ידעו גם הם אותה ויהללו יה · כי השקיף וגו׳ כי השקיף יה ממרום קדשו השקפה לרעה על האומות · וה׳ משמים הביט אל ארץ לשמוע אנקת אסיר הגלות · ולפתח האסורים להמיתם כאלו היו בני מות ובני תמותה על מעשה רע שעשו ·

לספר וגומר למען יספרו בציון שם ה׳ · ויספרו תהילתו בירושלם · בהקבץ וגו׳ ויספרו שם ה׳ ותהילתו בהקבץ עמים וממלכות יחדיו לעבוד את ה׳ כי אז יהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה׳ ולעובדו שכם אחד ·

ענה וגו׳ זאת היא סיפור תהילתו לאמר כשהייתי בגלו׳ ענה האל בדרך כחי שבבלתי מוצאי מנוח לכף רגלי הייתי הולך כל היום נע ונד בעולם וכחי היה מעונה כי הדרכי׳ מענים האדם מה שלכן היו קצרים ימי · ולכן תמיד הייתי אומר ומתפלל לאל לאמר אנא אלי אל תעלני אל שמי בדקך במות בחצי ימי באופן שלא אזכה לראות הישועה ואמות בהביטי בעמל ובכעס · אתה שבדור דורים שנותיך ומחי׳ לנצח לדור דורים האריך ימי מעט לבל אספה בטרם אראה הישועה · לפנים וגו׳ ר״ל ואת׳ שמזמן קדמון הארץ והעולם השפל יצרת ומעשה ידיך שמים · אשר המה יאבדו ביובל הגדול מהמ״ט אלף ואתה תעמוד קיים בלי שנוי ותמורה וכלם יבלו כבגד הבלה וכלה · וכלבוש תחליפם ויחלופו פעם אחר פעם וכדעת האומר כי הקב״ה בורא עולמות ומחריבן ומחליפן · ועם כל ההשתנות האלה בנבראיך אתה הוא תמיד קיים באופן אחד · ושנותיך לא יתמו · בני וגו׳ וקבלת תפילתי כי הנה בני עבדיך שהם ישראל בני האבות · ישכונו בטח בארצם העולם הזה · וזרעם לפניך בעולם הבא יכון ·

ק״ג

לדוד ברכי וגו׳ המזמור הלז עשאו דוד לעצמו לתת שבח והודאה לאל על אשר גמלו חסד · ולמען יהיה מוכן לאומרו לחסידי בני הגלות לשבח לאל על השגחתו באומה בגלותה ולהתפלל לפניו שיחיש גאולתה · ברכי וגומר הוא מדבר עם ד׳ נפשותיו ומכוה אותן שיברכו את ה׳ ונותן הסבה לכל אחת מהן · וכנגד נפש המרגשת ההומה אל הבכורות המדומות ואהבת הממון אמר ברכי נפשי את ה׳ · ונתן למטה הסבה להיות כי הוא האל הסולח לעונכי אשר מעשי בעיניים הנאהבי׳ מהנפש הזאת · וכנגד נפש הצומחת המתאוה למאכל ומשתה ומשגל · אמר וכל קרבי ברכו את שם קדשו · ונתן הסבה לפנינו להיות כי הוא רופא לכל תחלואיכי באהבה ותאוה כלביית הזאת כי הוא חולי כבד מאד · וכנגד הנפש המשכלת אמ׳ ברכי נפשי את ה׳ · ונתן הסבה למטה להיות כי הוא גואל משחת השכלות חייכי ומעטרכי חכמה ובינה הנתנת בחן ובחסד וברחמים · וכנגד הנפש האלהית אמר ברכי נפשי את ה׳ ואל תשכחי כל גמוליו הטובים בעולם הבא · ונתן למטה הסבה להיות כי האל יהיה משביעך בעולם הבא בעדייך שהוא הרב טוב הצפון לצדיקים מהדיבוק אלהי · אשר אז תתחדשי בנעורים כנשר אשר תתחדש בכל עשר שנים ויפול ממנה אברה הבלויה · ותעלה אבר חדש וכן תעשה עשר שנים עשר פעמים עד הפעם האחרונה בשנת המאה כי תמות ערותה מנוכתה · עושה וגו׳ הברכה לה׳ וההודאה אליו יהיה בספר שלשת פעולותיו מהיותו עושה חסד משפט וצדקה בארץ · כי הוא עושה צדקות ה׳ להציל העניים מיד עושקיהם · והוא עושה משפטים לכל עשוקים בעשותו משפט ונקמה בעושקיהם · כאשר הודיע דרכיו למשה ועלילותיו לבני ישר׳ כשהצילם מיד פרעה וחילו וינער ה׳ אותם

בתוך

בתוך הים ובני ישראל הולכים ביד רמה · רחום וגומר והוא
עושה חסד כי היה רחום וחנון לישראל במדבר אשר עשה
עמהם חסדים גדולים בדרך רחמנות וחנינה · וכשחטאו היה
ארך אפים להם ולא מנע חסדו הרב מהם מעולם אף כי היו
חוטאים · לא וגו' ועתה בגלותנו זה אשר מריב עמנו
בעונם ולכן נטשנו למדרך כף רגל · לא לנצח יריב ולא לעולם
יטור איבה עם עמו בחירו · והראיה מזה שלא לנצח יריב כי
לא כחטאינו עשה לנו בגלותינו · ולא כעונותינו גמל עלינו
כי לפי כובד החטא היינו חייבים כליה ולא גלות וכאשר באיכות
עונם החטא ריחם עלינו כן ירחם עלינו בכמות עונם החטא
ולא יהיה נצחיי · כי כגבוה וגו' ר"ל כי כגבוה שמים על
הארץ · אשר הם הפכיים כי השמים אף כי הם גשמיים הם
נצחיים ולא יתאוו תאוות משתנות מענינים זרים בעניני
קונם רק מגמתם תמיד לעבוד את בוראם · מה שההפך
הוא בארץ · וכהפרש הגדול ההוא שבטבע בין השמים לארץ
· כן גבר חסדו על יראיו מהאומה ישראלי' כי אף שיחטאו
ירחיק מהם וממנו את פשעינו לבל יזיקנו עונם' וזה ברוחק
גדול כרחוק מזרח ממערב · וזה להיות כי כרחם אב על בנים
ריחם ה' את יראיו · להיות כי ידע יצרנו והוא זכור לפניו
כי עפר אנחנו ולא גשם זך ובהיר כשמים ולכן עפר אנחנו
ואל עפר ודברים ארציים ישוב כונתנו ותאותינו · וכן הוא
ידע כי אנוש אנושה מכתו וכחציר וכעשב היבש מהרה · כן
ימיו יהיו כלים מהרה · וכציץ השדה כן יציץ מהרה · ומהרה
יכלה כי בין לילה היה ובין לילה אבד · כי הרוח החיוני אשר
בו יעבור בפתע ואיננו · ולא יכירנו למת אחרי מותו עוד
אנשי מקומו כי ישתנו פניו וזיו מראהו וישאר כפגר מובס ·
וחסד וגו' ואף כי הגוף יכלה ישא חסד ה' עם נפש יראיו לעד
ולעולמי עד כי תברור נפשו בברור החיים את ה' אלהיו ושכר
צדקתו ומעשיו הטובים מיראה את ה' אשר מת יהיה לבניו
ולבני בניו לשומרי ברי' תורתו מה' וזוכרי פקודיו לעשותם
שאם יהיו רשעים לא יזכו לטוב מפני אביהם · כי אבא לא
מזכי ברא · ה' וגו' כי ה' אף בשמים הכין כסאו הנה מלכותו
בכל משלה הוא משגיח גם בתחתונים לתת לאיש כדרכיו
וכפרי מעלליו · ברכו וגו' ולהיותו מושל בכל לכן מברכים
מעלה ומטה אותו בשוה · וכנגד עולם המלאכים אמר ברכו
ה' מלאכיו · שים להם ג' שלמיות הא' שהם גיבורי כח כאשר
מניעים עולם הגלגלים · הב' שהם מוכנים לעשות דברו
כמלאכי לוט ואברה' וזולתם מן השלוחים בשם ה' · והג' שהם
שומעים בקול דבריו ומקבלים השפעת חכמתו באופן
היותר קרוב מהדיבוק שאפשר · וכנגד עולם הגלגלים אמר
ברכו ה' כל צבאיו צבא השמים · משרתיו בהשפיעם על
עולם השפל ועושי רצונו בשירצה לסדר מערכותם ולשברם
לבורך אומה או יחיד אהובו והם סובלים · וכנגד עולם השפל
אמר ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו שבעולם
השפל · וכנגד עולם השכלי אשר מגבראיה נפש האיש ישראלי
· אמר ברכי נפשי האלהית את ה' ·

ק"ד

ברכי נפשי וגו' להיות כי לעיל צוה את נפשו
האלהית בסוף המזמור שתברך את ה' ·
בא במזמור הלז לבאר במה יברכהו · ואמר ברכי נפשי את
ה' בספר גדולותיו בסדרי מעשה בראשית · ה' אלהי
וגו' הנה כאשר אמרנו פעמי' רבות כתר האלוה יתברך הוא
היותו גדול גבור ונורא · ולכן רמז פה לכתרו באומרו ה' אלהי
בבריאת העולם גדלת מאד · כנגד גדול · ולבשת הוד כנגד
גבור כי הוד הוא לנגד גבורתו כי שם הוד יאמר על הגבורה
וכאומרו איוב התתן לסוס גבורה וגומר הוד נחרו אימה ·
ולבשת הדר כנגד נורא מצד המעלה וכאומרו בזקן הנורא
מצד מעלת קדימתו בזמן והדרת פני זקן · עוטה
וגו' התחיל לספר מעשה בראשי' והתחיל מעולם המלאכים
באומרו עוטה אור בעולם כשלמה שהוא הבגד פשתים לבן
רחב מאד בסדינים אשר נוטים ברחובות קריה להגין מפני
החמה · וכאומרו ויאמר אלהי' יהי אור · שרמז למלאכים שהם
אור אלהים זך פשוט ונבדל מחומר וכן מזונם מהאור כי הם
דומים בפשיטותם לקונם אף כי לא ישוו אין מכל צד ולעומק
השגתם לכן הספיק ברמיזתם ולא האריך לדבר בם ויהיה
עוטה כמו נוטה מגזרת · ויעט העם אל השלל ס"ל כי נטה
אין · ואומרו כשלמה לרמוז היותם כלם משגיחים ומשפיעים
בכל העולמות שלמטה מהם כאשר מתפשט תועלת
השלמה בכל אשר תכסה · נוטה וגומר רמז לעולם
הגלגלים באומרו נוטה שמים כיריעה על כל העולם השפל
אשר הוא מרכז השמים הסובבים תמיד · המקרה וגו'
סיפר בריאת המסך מהעננים שתחת גלגל הירח המבדילים
על הרוב בין השמי' והארץ ואמר כי כאשר בני האדם עושים
המקרה מחדריהם ועליותיהם מקורות ורהטים · ככה האלוה
ית' מקרה עליותיו באויר האמצעי מקורות של מים שהם
העננים הנעשים ממים שנתעבו · השם עבים רכובו רמז
כאשר יתפרדו העבים ויראה כאלו ה' רוכב על עב קל
בהפרדם אז לצד אחד ואלו לצד אחר · המהלך על כנפי רוח
כאז הרוח הנושב הוא כנפי הענן כי הוא יוליכהו וידחפהו מ
מקום אשר רוח הרוח ללכת · עושה וגו' בא לרמוז לד'
היסודות שהם יסוד וחומר לעולם השפל · וכנגד יסוד האויר
אמר עושה מלאכיו רוחות · וכנגד יסוד האש אמר משרתיו
אש לוהט · ורמז כי הא' ישלח רוח בים כדי להזעימו לעשות
דבר יטב בעיניו כמו בים סוף וביונה בן אמיתי וזולתו ·
וישלח אש להבעיר בערה כאשר ישר בעיניו כמו באיוב
ובשרי החמישים מאליהו · וכנגד יסוד האדמה אמר יסד ארץ
על מכוניה בל תמוט עולם ועד להיותה מרכז העולם מה
שלכן היא כבדה ולעולם עומדת ולא תתנועע כי הנקודה
שבסובב היא הכרחי' המנוחה · תהום וגו' וכנגד יסוד המים
אמ' תהום כלבוש כסיתו לארץ כי המי' שהם יותר קלי' מטבע'
לעמוד על הארץ הכבדה ולכן אפילו על ההרים הגבנונים
יעמדו מים · מן גערתך וגומר אבל להושיע האדם
והבהמה גערת במי' ומן גערתך ינוסון ומקול רעמך יחפזון
ללכת ואותם המי' אשר היו עולות על ההרים ירדו במהירות
אל הבקעות עד לבתם אל מקום זה שיסדת להם שהוא הים
· גבול וגו' ולא תשוב כי ברצונם ישובו ויכסו ארץ כי
גבול שמת להם בל יעבורון בל ישובון לכסות ארץ וכאומרו
אשר שמתי חול גבול לים · המשלח וגו' סיפר מטובות
הבורא כי אשר הוא יותר הכרחי הוא יותר נמצא בזול כאויר
והמים וזהו אומרו המשלח מעינים בנחלים · אשר ילכו ויזלו
בין ההרים כי שם מבועם ומחצבם · ישקו וגו' סיפר
תועלת הנחלים כי ישקו כל חיות השד' ושם ישברו הפראים
המדבריי' צמאם · עליהם וגו' ועליהם ואצליהם עוף השמים
ישכון כי יגדלו במים ובאויר ההוא המימיי ובדגי' קטנים ושאר
מיני אוכלים שימצאו במים ומעלי האילנות ופרותיהם
הגדלים על הרוב בשפתי הנהרות · ומבין עפאים
ר"ל העלים מהאילנות יתנו קול בצפצפם · ועפאים הוא
לשון ארמי מעלי אילן · משקה וגומר זכר כי האל משקה

ההרים הנטועים עץ כל פרי מעליותיו אשר זכר לעיל המקרה במים עליותיו שהם העננים · שהוא המטר אשר ממטיר על הארץ להרטיבה למען תתן פריה · מה שלכן מפרי מעשיך תשבע הארץ · כי יתרבו הפירות על הארץ כחול אשר על שפת הים להשביע בני האדם · ויהיה מצמיח חציר ועשב לבהמה כשור וחמור וזולתם המוכנים לעבודת האדם לחרוש ולעשות כל שאר מיני העבודו' הצריכו' להוציא לחם מן הארץ · ולהוציא היין שישמח לבב אנוש ככאב אשר אנושה מכתו · ולהוציא השמן שהוא מצהיל פנים באורו בלילה שהוא תועלת גדול לבני האדם · והוא גם כן מצהיל פני השכל שטוב הוא לזכירה · ולחם לבב אנוש יסעד בהזכירו תועלת היין והשמן הזכיר גם כן תועלת הלחם ואחרון אחרון חביב · וישבעו מהמטר ההוא גם כן העצי' עצי היער אשר תועלתם לחצוב לשרוף כמו אש · וחצוב למלאכה בבנין הבתים כקרשים ועבים וקורות ורהיטים · וקראם עצי ה' וארזי לבנון אשר נטע להיותם גדולי' וגבוהים וגדלי' מעצמם בלתי עזר מעבודת אדם בהם · אשר וגומר אשר מתועלתם להיות בית ומחסה לכל צפור כל כנף כי שם צפרים יקננו וחסידה מעשה ביתה בברושים · הרים וגו' ספר תועלת ההרים שהם לבית ולמחסה לחיות היינו ההרים הגבוהים אשר אין מבוא לאדם בהם כי האחרים יש תועלות רבות לאדם מפירות וזולתם · ואמ' הרים הגבוהים הם לבית ומחסה ליעלים · וסלעים מחסה לשפנים ·

עשה וגו' סיפר הנהגת האדם והחיו' בעולם השפל · באומרו כי השמש והירח הם המושלי' בזה העולם השפל והיו לאותות ולמועדים ושנים · כי הקף הירח באזור המזלות בכל יום כמעט · יקרא חדש והקף השמש באזור ההוא בזמן שיקיפהו הירח י"ב פעמים יקרא שנה · מה שלכן הוסכם בעולם כי משקל אחד מזהב שהוא תולדת השמש יהיה שוה בשני עשר משקלות כסף נקי שהוא תולדת הירח · שמש וגו' ר"ל כאשר השמש ידע מבואו שהוא תחת הארץ אז תשת חשך אלינו ויהי לילה · אשר בו תרמוש כל חיתו יער היראי' לרמוש ביום מפני פחדתם מבני האדם · והכפירים אז שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם · תזרח וגו' וכשתזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון למען לא יזיקו לבני האדם בהיותם עושים מלאכתם לבטח · ויצא אדם לפעלו שהם המלאכות · ולעבודתו שהיא עבודת האדמה עדי ערב · מה רבו וגומ' אחרי השלימו לספר עניני היבשה התחיל לספר עניני הים באומרו כמה רבו מעשיך ביבשה ה' באיכות כי כלם באמת בחכמה עשית · ומה רבו בכמות כי מלאה הארץ קניניך · אבל עם כל זה אין לדמותם בנבראי הים · כי זה הים גדול באורך שהוא מקיף את כל העולם · ורחב ידים ברוחב · ושם ים רמש בלי מספר · וחיות קטנות עם גדולות בלי מספר · וגם שם ים בני האדם ההולכים באניות · ושם הלויתן נחש בריח זה אשר יצרת לשחק בו · והוא משל כי לגודלו וחזקו ותפארתו הוא בריה שאין לה דמות בנבראים וראוי ליחסה אל קונה · כאלו כביכול היא החיה אשר המלך שוחק בה כמנהג המלכים המגדלים בחצרותיהם מיני חיות משונות כדי לטייל ולשחק בהם · כלם וגו' ר"ל כל נבראיך שבים ושביבשה אליך ישברו וימתינו שתתן להם אכלם בעתו הקצוב מהאוכל · ואתה נותן להם אכלם יום יום ילקטוהו כאשר היו עושים בני ישראל את המן · וזה כשובע כי אין כילות למעלה שתפתח ידך וישבעו מהטוב · תסתיר וגו' מה שאם תעשה ההפך ותסתיר פניך מהם יבהלון · ותאסף רוחם ויגועון ואל עפרם ישובון כי אין להם לבהמות רוח אלהי אשר יפנה אל מעלה · תשלח וגו' ותשלח רצונך ויבראון חיות אחרות תחתיהן ותחדש פני אדמה כי המינים לא יפסדו אף שיפסדו האישים · יהי וגו' ולא תחשוב שבהפסד אישים בלתי בעלי תכלית ובהתהוות אחרים תחתיהם ישתנה כבוד ה' המשגיח עליהם · כי יהי כבוד ה' לעולם כשוה ולא ישתנה · כי יגיעהו ממעשיו שמחת משלימות ולא חסרון · וזה להיותו בלתי משגיח באישי מיני הבעלי חיים רק במיניהם מה שאין כן באדם כי הוא משגיח על כל איש ואיש מהם · וזהו אומרו כי יתהוו אישי הבעלי חיים בהיותו מביט דרך כלל בארץ ותרעד ותהוה אותם · וכשיפסדו יגע בהרים ויעשנו כי יצא עשן רוח אישי הבעלי חיים מאפיהם וימתו · ולא ה' פועל כל זאת בהשגחה על כל איש ואיש מהם רק בהשגחה כללית על מיניהם ·

אשירה וגו' הם דברי המשורר האומר לכן על כל אלה אשירה לה' בפה בחיי · ואזמרה בכלי לאלהי בעודי · יערב וגו' ויערב אל ה' שיחי משירי לו · מה שלכן אזכה לידבק בו ולשמוח בשמחת הנאת זיו שכינתו · יתמו וגו' מה שלא יהיה כן לחטאים במעשה כי יתמו מן הארץ · ולרשעים החוטאים במחשבה כי אינם ולא יזכו לחיות בעולם העוד והנצח · ולכן ברכי נפשי את ה' תמיד וקראי בקול גדול לאמר כלכם השומעים הללויה · קה

הודו לה' וגו' המזמור הלז עשאו דוד לתהלה לה' על כל הטובות שגמלנו · ואמרו כשנעלה הארון מבית עובד אדום לירושלם · אחרי העשות בו נסים רבים ומשונים בפלשתים · ומה שנראה בדברי הימים כי דוד נתנו לשורר לפני הארון למשוררים אסף ואחיו ויש הפרש גדול מאשר נאמ' שם לנאמר כאן · אינו כן כי הכל אחד · אבל סדר דוד להם שיאמרו מהמזמור הלז עד ולנביאי אל תרעו · ובמקום המותר מהמזמור שהוא ויקרא רעב על הארץ · שיאמרו המזמור בו שירו לה' שיר חדש עד כי בא לשפוט הארץ · להיו' כי העניני' ההם כבר היו מפורסמים להם · והיה שיר יותר נאו' הרכבת אלו הב' מזמורים עם הפסוקים המתחננים אשר סמכו להם · מהמזמור הזה כלו לבדו · וחז"ל אמרו שהחלק מזה המזמור עד ולנביאי אל תרעו היו אומרים בבקר · ומזמור שירו לה' היו אומרים בערב · הודו וגו' הוא כאלו יקרא לזרע אברהם וגו' לאמר להם או אתם זרע אברהם עבד ה' ובני יעקב בחירים שלו כי לא נשתלם הזרע עד עבור עליו נקיון הסיג שלו שלש פעמים כי באברהם נטהר הזרע בישמעאל ובני קטורה · וביצחק נטהר הזרע בעשו · באופן שיעקב נשאר זרעו טהור ונקי מכל סיג וחלאה ולכן מטתו היתה שלימה והיו כלם בחירי אל שנים עשר שבטי ישראל ·

הודו לה' וגו' וזכר שנים עשר מיני הילולים כנגד שנים עשר בני יעקב בחיריו · האחד הודו לה' כי ראוי לאדם אשר הטיבו קונו להכיר כי לא באו אליו הטובו' במקרה · ולא בחו ואונו עשה לו את כל הכבוד הזה רק הכל בא אליו מאת האלוה התקיף ולכן ראוי לו להודות לה' כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך וגו' · הב' קראו בשמו · כי ראוי לאדם כאשר יבואהו צרה קטנה או גדולה להתפלל לה' ולקרוא בשמו למען יעננו ויצילהו מצרתו ולא יחשוב כי בא אליו הצרה בקרי פן יכהו ה' בחמת קרי · הג' הודיעו בעמים עלילותיו · כי ראוי לאדם כשינצל מצרה מה אחרי התפללו אל ה' עליה להודיע בעמים עלילותיו אשר עשה

עמו

עמו בבריתו ולספרם בפרסום לבני האדם כדכתיב יודו לה'
חסדו ונפלאותיו לבני אד' שר"ל אחרי שיודו לה' חסדו ונפלאותיו
ראוי להודיעם לבני האד' ולרוממו בקהלי עם ובמושב זקנים
׃ הד' שירו לו · כי ראוי לאיש ישראלי כדי להשיג הנבואה
והדיבוק אלהי לשיר לפניו בפה כדי לעורר השמחה שהוא
אחד מתנאי ההשגה כזאת ׃ הה' זמרו לו · כי ראוי לאיש
ישראלי להשיג ההשגה הנז' לזמר לפניו בכלי ׃ הו' שיחו בכל
נפלאותיו · כי ראוי לאיש ישראלי הנז' כדי להשיג ההשגה הנז'
שיהיה חכם ומבין מדעתו בנפלאו' הבורא במעשה בראשית
ומעשה מרכבה ׃ הז' התהללו בשם קדשו · כי ראוי לנז'
כדי להשיג ההשגה הנז' להתהלל בידיעת שם קדשו מהל מה
שראוי שיושג כפי טבע האפשר לאנושי שהם סודות העשר
ספירות ׃ הח' ישמח לב מבקשי ה' · כי אחרי היות לו כל
התנאים הנז' יעלה למעלת הנבואה ויזכה להיות נביא ורב
משפיע לאסופות בני הנביאים אשר יחול עליהם הרוח
באמצעותו · כי ישמח ברוח הקדש שלו הלב והשכל מבני
הנביאים תלמידיו המבקשי' את ה' וההדבק בו ׃ הט' דרשו
ה' ועוזו · כי שאר בני ישראל אשר לא יזכו למעלת הנבואה כי
לא כולי עלמ' נבואה גמירי · ראוי להם בכל שנה לדרוש פני
ה' אלהיהם ועוזו שהוא ארון קדשו וכאומרו ויתן לשבי עוזו · כי
אף שבכל ימי השנה הם נעדרים מהדיבוק אלהי בבואם שם
מביתם בכונה טובה לדרוש את ה' ובהיותם בטהרה ובקדושה
בעיר ה' ובבית ה' הוא מההכרח שישיגו דבר מה מהדיבוק
אלהי וכפי הכנתם אל ההשגה ׃ הי' בקשו פניו תמיד · כי
ראוי לכל איש ישראל לראו' תמיד את פני ה' אלהיו כאשר אמרנו
לפחות פעם בשנה בחג הסוכות בבוא כל ישראל לראות את
פני ה' אלהיהם למען ידבק באלהיו פעם בשנה פן יאבד
הכנתו אל טוב הדיבוק ברוחק מן הזמן אשר עמד מלדורשו
כי האדם חמרי בטבע ולו מחוץ מונעים ומעיקים רבים אל
השגת הטוב ולכן ראוי לו להיות זריז על ככה ובולי האי
ועדיין אולי ׃ הי"א זכרו נפלאותיו אשר עשה · כי ראוי
לאיש ישראלי בשאר ימות השנה בהיותו בביתו שלו ושאנן
לזכור נפלאו' ה' אשר עשה בבריאת העולם במעש' בראשית
ומעשה מרכבה ולעיין בהם תמיד לילה ויום למען ירא את
ה' יראת המעלה שהיא המשובחת ׃ הי"ב מופתיו ומשפטי
פיו · כי ראוי גם כן לאיש ישראלי בשאר ימות השנה אחרי
למדו דעת ויראת ה' בבריאת העולם שיזכור גם כן ענין
יציאת מצרים ומופתיו אז אשר הם המופת והראיה על
בריאת העולם כי אשר הוציא ישרא' ממצרי' במסות ובאותות
ובמופתים · ובמשפטי פיו למצריים כי היה גוזר בפיו לבוא
המשפט ליום קבוע למצרי' · ולא יחטיא מלבוא ביומו · והפלה
ה' בין מצרים ובין ישראל · כי ליהודים היתה אורה ושמחה
׃ בשלשת ימי האפילה למצרים וכן בזולתם מן המכות ׃
הוא היה הבורא העולם יש מאין · ובכחו עתה במצרים
לברוא חדשות ולשנות הנבראים · כחו אז לבוראם יש מאין
ומי שעושה הדבר הוא יכול להפסידו כרצונו ולשנותו
התהלה והשבח אליו בורא כל נברא ומפליא לעשות ׃
הוא ה' וגומר וההודאה שראוי שיודו בני ישראל אל ה' על
הטובה אשר הטיב עמהם היא זאת · שיאמרו ויכירו שהוא
ה' אלהינו ומנהיגנו אשר הטיב עמנו בהוציא אותנו מארץ
מצרים שהיה דבר הפכיי לטבע · והוא הביאנו לארץ כנען
אשר היה נגדיי אליו ולא כחנו ועוצם ידינו עשה לנו את
כל החיל הזה · וזהו אומרו כנגד יציאת מצרים הוא ה'
אלהינו באשר הביא בכל הארץ ממצרים משפטיו מהי' מכות

וטביעת ים סוף כדי להצילנו מידם · וכנגד ביאת ארץ
כנען אמר הוא ה' אלהינו באשר זכר לעולם בריתו מבין
הבתרים באומרו אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדי' לתת
לך את הארץ הזאת לרשתה · והנה אומרו היות הברית
לעולם היה בתנאי אם יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו
דרך ה' · ואף כי אבדוה לבלתי שמרם התנאי עוד לימות
המשיח נשוב לבנין כבתחלה ויקויים לרשתה עד עולם ׃
דבר צוה לאלף דור הוא מתנת הזרע שנדר אליו אז וכאומרו
ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים וגומר כה יהיה
זרעך בכמות המספר ובכמות זמן ימי עומדם על האדמה
כי בני ישראל הם קיימים במין בעולם הזה · ובאים בעולם
הבא וכדברי הנביא כאשר השמים החדשים והארץ החדשה
אשר אני עושה עומדים לפני באמת כן יעמוד זרעכם
ושמכם ׃ אשר כרת וגו' אמר כי הברית הלז כרתו עם
אברה' · ואחר כך ליצחק נשבע עליו שנית ׃ ויעמידה לחק
הברית הנז' ליעקב · ואחר כך כשנשתנה שמו ונקרא ישראל
העמידו ונדר אליו פעם רביעית שיהיה לברית עולם ׃
לאמר וגו' ספר דבר הברית שהיה · לאמר לכל אחד מהם
לך אתן את ארץ כנען · שהוא חבל נחלתכם מכם שני' עשר
שבטי ישראל וכאומרו הכתוב בהנחל עליון גוים בהפרידו
בני אדם יצב גבולות עמי' למספר בני ישראל ׃ בהיותם
וגומ' ספר כי אף שהברית היה לתת המעלה והממשלה
לבניהם אשר יקומו ולא להם · עכ"ז תמיד היו גדולי המעלה
בעיני זולתם · כי בהיותם האבות מתי מספר · ומעט זמן
היו גרים בה בארץ כנען כי היו הולכי' מגוי אל גוי וממלכה
אל עם אחר באברהם למצרים ולפלשתים · ויצחק לפלשתים
ויעקב ללבן הארמי ולמצרים · מה שלכן היה ראוי להיותם
נעשקי' כדרך הגרי' כי הדרך ממעטת את השם ואת הממון
עכ"ז לא היו נעשקים מזולתם כי לא הניח האל לשום אדם
לעושקם · ויוכח במכאובות עליהם ובעבורם מלכים שהם
פרעה ואבימלך · והיה אומר ומודיע לכל אל תגעו במשיחי
שר"ל מלכים משוחים · וכן היו בעיני האומו' חשובים כמלכים
וכאומרם בני חת לאברה' נשיא אלהי' אתה בתוכנו · ואבימלך
ליצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו עד מאד · ואח"כ מפחדו
אליו הלך הוא בעצמו עם פיכול שר צבאו לבקש שלומו ·
ולנביאי אל תרעו כי שלשת' היו נביאי' במדרגת הנבואה מאל
שדי כי שמו ה' לא הודיע להם ׃ ויקרא וגו' ספר אופן רדתם
מצרי' בדרך השגחה לקיים תנאי הברית ידוע תדע כי גר
יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם · ואח"כ ספר
הברי' וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי בי' מכות ואח"כ יצאו
ממצרי' ברכוש גדול · ואח"כ ספר ביאתם לארץ ׃ וזהו אומרו
כי האל כדי לסבב כל האמור ויקרא רעב על כל הארץ · וזולת
רעב הלחם · ג"כ קרא רעב אחר כי כל מטה ומשען שנשענו
עליהם בני האד' לחיו' בהם תחת הלחם הכל שבר · כעשבי'
ואילנו' השדה ׃ שלח וגו' ושלח לפני יעקב ובניו האיש השלם
שבהם שהוא יוסף למצרים וכאומרו וישלחני אלהים לפניכם ·
באופן הלז כי לעבד נמכר יוסף שהוא פוטיפר עבד פרעה ·
ענו בכבל רגלו כאשר אסרו אדוניו בבית הסהר מקום אשר
אסירי המלך חייבי מיתה אסורים שם · וברזל באה נפשו כי
היה קשר ברזל הכבל נכנס בבשרו להיותו מהודק וקשור
קשר אמיץ · ויהיה נפשו כנפש הנמחת שבבשר ׃ עד עת
וגומר כי היה במאסר עד עת בוא דבר ורצון האל להצילו
משם אחרי אשר אמרת האל צרפתהו · כי כאשר האלהי' נסה
את אברהם ויצחק ויעקב בנסיונות משתנות כדי לצרפם

אם הם קיימים באמונתו. כן צרף האל הנסיונות רבות ליוסף ובכלם עמד קיים באמונת האל. שלח וגו' ושלח האל יתברך מלך מושל עמי' והוא פרעה ויתירהו מבית המשמר. ויפתחהו מכבל הברזל. ושמו אדון לביתו שהוא הנהגת הבית. ומושל בכל קנינו שהוא הנהגת המדינה. ולהיות כי הנהגת המדינה תהיה אם בחכמה אם בכלי קרב. לכן אמ' כי היה ראוי להנהיגה בשתיהם ולכן נתן לו רשות לאסור שריו בנפשו וברצונו אם יראה היות השעה צריכה לכך שהוא ההנהגה בכלי קרב. וזקניו יחכם להיותו יותר חכם מהם שהיא ההנהגה בחכמה. ויבוא וגו' מה שלכן בא ישראל מצרי' בסבת הרעב וממשלת יוסף בנו. וגר בארץ חם כי לא חזר עוד חי לארץ כנען. והנה בבואו למצרים קראו ישראל להיותו שלם יוצא מארץ השלימה ואמנם בגורו בארץ מצרים הטמאה קראו יעקב שהוא שם הפחות הבלתי מורה על מעלת מהותו. ויפר וגו' כי האל הפרה והרבה את עמו במצרים מאד ויעצימהו ממצרים צריו וכאומרו ובני ישראל פרו וישרצו וגו' ויעצמו במאד מאד וגו'. הפך וגו' כי האל סיבב שנאת מצרים לישראל והוא הפך לבם של המצריים שהיו אוהבים את ישרא' לאהבת יוסף. לשנוא עמו עם ישראל ולהתנכל להמית את עבדיו וכאומרם הבה נתחכמה לו פן ירבה וגו'. שלח וגו' הקב"ה שלח משה עבדו ואהרן אשר בחר בו לכהן עליון. שמו וגו' ושמו בם במצריי' דברי אותותיו ומופתיו בארץ חם. והנה אומרו שמו בם אותותיו הוא רמז למכות שהיו מגיעות לגוף האנשים בשחין והערוב שהיה הורגם ומכת בכורות. ואומרו ומופתי' בארץ חם רמז למכות הארץ ותחלואיה כארבה וברד וזולתם.

והנה לא זכר המכות כסדר וחסר מהם שחין ודבר שסימנם שד להיות הפועלם שד שר השוטנים להיות כי המשורר ידבר לפי אשר ישפיע הרוח הנבואיי עליו וישען על הנזכר בתורה וכן עשה במזמור האזינה עמי תורתי.

שלח וגו' שלח חשך ויחשיך למצרים לבד כי לבני ישרא' היה אור במושבותם. ולא החזיק עם מצרי' את דבריו לענות את ישראל. שהיו מרי לה' אף אחרי קבלו המכה כי הקשה את ערפו ויעבידוהו ויענוהו יותר. וזהו אומרו ולא מרו את דבריו. והפך את מימיהם לדם וימת את דגתם הדם ההוא כי לא יחיה הדג רק במים. שרץ ארצם במקומות המים צפרדעים אשר לרובם היו באים בחדרי מלכיהם מנקיים מכל זוהמא. אמר ובוא שיבוא הערוב. והכנים בכל גבולם. נתן במקום גשמי ברכה הברד ואש להבות בארצם שהוא האש מתלקחת שהיה בתוך הברד. ויך גפנם ותאנתם שהם המשובחים שבשבעת המינים. וישבר כל שאר העצים שבגבולם. ואמר ויבוא ארבה וילק ואין מספר ויאכל הארבה כל עשב בארצם ויאכל הילק פרי אדמתם. כי נראה שכל אחד מאלו השני מינים אוהב אכילת דבר זולתיית מאשר אוהב חבירו זה העשב. וזה הפרי עץ. ויך כל בכור בארצם. זהו בכור וגדול הבית כשלא היה שם בכור פטר רחם. ראשית לכל אונם זהו הבכור פטר רחם וכאומרו יעקב על ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני. ויוציאם האל לישראל בכסף וזהב כי וינצלו את מצרים. באופן שכלם היו עשירים. וכן כלם היו בריאים וגבורים ואין בשבטיו אחד שיהיה חולה וכושל מפני לכתו כשיצא לחוץ על משענתו. ושמח מצרים בצאתם כי נפל פחדם עליהם וכאומרו קומו צאו מתוך עמי וגו'. פרש וגומ' ר"ל פרש עמוד הענן ההולך לפניהם כמסך אשר לפני הפתח ועמוד האש להאיר בלילה. שאל וגו' שאל ישראל בהיותו במדבר שאלות רבו' וכלם נתנם להם קונם. כי הביא להם שלו. ולחם שמים שהוא המן ישביעם כי כאשר אמרנו הוא לחם אבירים שהם המלאכים כשיהיה אור אלהי פשוט. ויהיה לחם הגלגלים כשיתגשם כגשם זך בהירי. ויהיה לחם בני האד' כשיתגשם בגשם לבן כפשר כתן אשר תכף כשחם השמש ונמס. כי הדבר היותר שוה שבעולם השפל והיותר נעלה יהיה מוכן לעפוש ולהפסד יותר מזולתו. ולכן ביצת התרנגול ומי המטר ושכבת זרע הם קלי קבלת העפוש וההפסד לדקותם. וכן המן לדקותו ולמעלתו היה קל ההפסד. ופתח צור ויזובו מים הם מי רפידים והיו הולכים המים בציותו במקום ציה וחורב כמו נהר הם מי קדש אשר יצאו מים רבים בב' הכאות. כי זכר וגו' ר"ל ישראל להיותם מנסי' את ה' לא היו ראוים לצאת ממצרים ולא ליכנס לארץ כנען. אבל להיות כי האל זכר את דבר קדשו אשר הוכיח בשפתיו לאמר גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם וגו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. והם קבלו הגלות ולכן היה חסרון בחק האל אם לא ימלא דברו לטובה כאשר מלאו לרעה. לפיכך ויוציא עמו ובחיריו בששון וברנה. ויען זכר את אברהם עבדו אשר נדר לו לזרעך אתן את כל הארץ הזאת לפיכך נתן להם ארצות גוים. וירשו העמל מהלאומים ומה שעמלו לבנות ולנטוע. בעבור וגו' ר"ל כי הארץ הקדושה אשר נתן הקב"ה ליש' הוא לתכלית ובעבור שישמרו חקיו ותורותיו ינצורו. כאשר הזהירם התור' ולא תקיא אתכם הארץ כאשר קאה את הגוי וגו' הללו יה. הם דברי המשורר בהשלים שירו לקרוא לשומעים שיהללו יה.

קו

הללויה

הודו לה' וגומ' גם המזמור הזה עשאו דוד בעת שעשה הקודם ולכונת הקודם וכן עשה אז הנמשך לזה מהד' שצריכים להודות ואם אסף לא אמרם שלשתם הנה אמרם הוא בהיותו מפזז ומכרכר בכל עוז לפני ארון ה'. והנה במזמור הזה זכר מענין אבותינו במדבר ובארץ כנען דבר זולתיי מאשר זכר בקודם. הללו יה וגו' כאלו יקרא לשומעים לאמ' הללו יה באמור אליו כי הוא טוב ומטיב לזולת. והודו לה' באמור אליו כי לעולם חסדו עם ישראל ולא נפסק מהם אף כי פעמים רבות חטאו. מי ימלל וגו' הם דברי המשורר מי ימלל גבורו' ה' בבריאת העולם אשר בראו להיותו טוב אשר ע"כ היה מוכרח להטיב אל הזולת. ומי ישמיע כל תהלתו באשר עשה עם עמו ביציאת מצרי' להיות לעולם חסדו. אשרי וגו' אשר נתן הב' אושרים להם האושר הזמניי והנצחיי. כאשר נדר לאביהם אברהם וזה להיותם שומרי משפט. ועושים צדקה בכל עת כאשר עשה משה רבנו כי עשה משפט במצרי המכה אחיו ויטמנהו בחול ועשה צדק' עם בנות יתרו כי קם והושיען מהרועי'. ועשה עוד את חסד כי ויסק את צאנם. וכאומרו האל המבטיח לאביהם ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ כי ידעתיו אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו. זכרני וגו' ניבא כי עתיד המקדש ליחרב ועתידי' ישראל לאבד השלם מתכונת לרוב עונותיהם. ולכן המשורר מתפלל לאל שיזכהו לזוכרו בעולם הנצחיי לרצותו ברצו' אשר ירצ' את עמו. ושיזכהו לפקדו בתשועתו בתחיית המתי' למען עוד ישוב ויראה השלם מתכו' על מתכונתם. וכנגד מתנת האלהות את' לראו' בטובת בחיריך שהוא הדיבוק אהי' עם בחירי יש' וכאומרו אני אעביר כל טובי על פניך.

וכנגד

וכנגד מתנ' הזרע את' לשמוח בשמחת גוייך שני' עשר שבטי
ישראל וכנגד מתנת הארץ אמר להתהלל עם נחלתך ארץ
ישראל • חטאנו וגומ' ספר כי אף שיהיו ישראל בגלות
הארוך אין לאבד בטחון הגאולה כי פעמי' חדלו מספור חטאו
במדבר ובאר' והקב"ה כעס עליהם · ואחר כך שב את שבותם
וכן יהיה בגלות הארוך ההוא • וזהו אומרו שאם אנחנו
חטאנו שהוא השוגג · והעוינו שהוא המזיד · והרשענו שהוא
הפושע המכוין להכעים · וכן חטאנו במעש' והעוינו בדבור
והרשענו במחשבה · ככה עשו אבותינו גם כן וה' סלח להם
אחרי שיסרם בשוטי ועקרבי היסורין • אבותינו וגומר
התחיל לספר כל חטאתם לאמר אבותינו ביציאת מצרים
כשפרעה וכל חילו רדפום לא השכילו נפלאותיך אשר עשית
במכות מצרים ולא זכרו את רוב חסדיך אשר עשית עמהם
להצילם מהמכו' ההם כי זולת נס שליחות המכה על המצריים
היה צריך נס אחר להפלות ולהבדיל בין המצרי לישראלי כי
משנתן רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע ·
וזה להיות השוה בלתי בעל תכלית ולכן פעולתו כדבר מה
צריך להיות כוללת הכל · ולעשו' מאמרו שהוא בטבע בלתי
בעל תכלית ושלא יתפשט כי אם בתכלית מוגבל הוא נס
גדול · ורוב חסדיך גם כן להוציא' מבית עבדים מלאים כסף
וזהב · וימרו על ים בים סוף· כי המרו את רוחו בהיותם על
הים ואבלו כאומרם המבלי אין קברים במצרים וגומר והמרו
בהיותם בתוך הים כי לא היו מאמינים לעברו בלו ביבשה
בחייהם להיותו ים זועף רב מצולה ורחב ידים · אשר זה הוא
ענין פלילים להיותם כפויי טובה לאשר גמלתם טוב ולא רע
תמיד · ועם כל זה מחל להם · והושיעם למען שמו· שהוא
ה' אב הרחמים · ולמען הודיע את גבורתו בבריאת העולם
• כאשר אמרנו כי יציאת מצרי' היא המופת והראיה לבריאת
העולם · ובהיותם על ים סוף ואבלו אשר אמרו המבלי אין
קברים ויגער בים סוף ברוחו רוח קדים ויחרב ונכנסו בו •
ובהיותם בתוכו בחרבה אשר עדין לא היו מאמינים בחייהם
להכירם היות לו תהומות עמוקות · הוא הוליכם בתהומות
ההם בחרבה· כאלו היו הולכים במדבר היבש ממים · באופן
שהושיע' מיד פרעה השונא שלהם · וגאלם מיד מצרים אויבם
מלך קשה ואומ' קשה · ולא די כי פעל עמה' הצדק להושיעם
מיד עושקיה' · כי עשה משפט באויביה' כי כסו המים צריהם
ואחד מהם לא נותר · באופן שאז האמינו לגמרי בדבריו
כאומרו ויאמינו בה' ובמשה עבדו · ישירו תהילתו כאומרו
אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' וגו' · מהרו
וגו' והאמונה הזאת לא נתקיימה בהם כי מהרו בסוף שלשת
ימים שנסעו מים סוף למרתה ושכחו מעשיו • ולא חכו
והמתינו לעצתו על חסרון המים כי היה ראוי להם למות
בצמא ולבלתי דבר דבר כי אשר ראו את מעשה ה' הנורא
היה להם לבטוח בו בטחון שלם ולעמוד בכל הנסיונות והמה
לא כן עשו אבל וילונו העם וגו' ועם כל זה המתיק להם מי
מרה ולא שת לבו לחטאם· ויתאוו תאות הבשר במדבר וינסו
אל בישימון אם יכין שאר לעמו במקום בלתי מיושב · ויתן
להם שאלתם · וישלח רזון בנפשם הבומחת אשר היו מבקשים
להשמין וכאומרו הבשר עודנו בין שניהם ואף ה' חרה בעם
וגו' • ויקנאו קרח ועדתו למשה במחנה להיותו מלך
ולאהרון קדוש ה' להיותו כהן גדול · ותפתח הארץ את פיה
ותבלע דתן ותכס על עדת אבירם · ותבער אש בעדתם
המאתים וחמשים נשיאי עדה · להבה תלהט רשעי' זה קרח
וזולתו מן המסיתים ומדיחים אשר נבלעו ונשרפו •

יעשו וגו' ואחר כך חטאו מרי על מרי בעשותם עגל בחורב
במקום הקדושה · וישתחוו למסכה מעשה ידי אדם · וימירו
את האלוה יתברך כבודם · בפסל מסכה העשוי בידי אדם
בתבנית שור אוכל עשב · ושכחו אל מושיעם מהמצריים
בעשותו גדולות במצרים במכות · נפלאו' בארץ חם בהבדיל
ישראל מכל מכה ומכל חולי ועשה נוראות על ים סוף והעזו
פניהם לאמר על העגל אלה אלהיך ישראל אשר הוציאך מארץ
מצרים וגו' · באופן שהסכי' הא' לגודל החטא ואמר להשמידם
ולכלות' מעל פני האדמה· לולי משה בחירו אשר עמד לגדר
לפני האל בפרץ אשר פרצו ישראל וברוב תפלותיו גדר את
הפרוץ והשיב חמתו מהשחית אבל לא השיב חמתו למחול
להם לגמרי כאומרו וביום פקדי ופקדתי • וימאסו
בארץ חמדה בלשון הרע מהמרגלים ולא האמינו לדברו •
וירגנו באהליהם לאמר למה ה' מביא אותנו וגו' נשינו וטפינו
יהיו לבז הלא טוב לנו עבוד מצרים וגומ' ולא שמעו בקול ה'
אשר היה מבטיחם שנית על ידי משה ואהרן ויהושע וכלב •
וישא ידו ונשבע להם להפיל אותם במדב' ומבן עשרים שנה
ומעלה שם יתמו ושם ימותו · ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם
בארצות לבניהם אשר יקומו בעת חרבן השני מקדשות
העתידו' כי הם בכו בליל תשעה באב בכיה של חנם והקב"ה
קבעה בכיה לדורות ואז היו חייבי' בני ישראל הגלות לחטאת
אבותיהם דור המדבר אבל הקב"ה האריך להם להקים את
השבוע' אשר נשבע לאבותיה' ולמען לא יאמרו מצרי' ברעה
הוציאם • ויצמדו לבעל פעור כדכתיב ויצמד ישראל לבעל
פעור · ויאכלו זבחי אלהים מתים כדכתיב ותקראן לעם
לזבחי אלהיהן ויכעיסו לאל במעלליה' בהזנות' עם בנות מואב
ותפרוץ בם מגפה לעונש חטאתם • ויעמוד פנחס ויפלל
ועשה פלילים ומשפט בזמרי ראש המנאפי' ותעצר המגפה
• ותחשב לו מהאל לצדקה כי בזה הציל ישראל מעונש המגפה
• ונתן לו הכהונה לדור ודור וכאומרו והיתה לו ברית כהונת
עולם תחת אשר קנא וגו' ור"ל ברי' קיום נצחי · ונתן לו החיים
הנצחיים עד עולם וכאומרו לכן הנני נותן לו את בריתי
שלום · ור"ל בשלום החיים וכאומרו בריתי היתה אתו החיים
והשלום כי הוא שלום הד' יסודות שלא יגברו זה על זה •
ויקציפו על מי מריבה בתלונתם כמנהג' הרע וירע הקב"ה
למשה בעבור' · כי המרו את רוחו ובא לכלל כעס· ובא לכלל
טעות כי בטא בשפתיו דברי קנתורי' נגד יש' כאומרו שמעו
נא המורי' · והאי' משה ענו מאד מכל האדם אשר כל העולם
היו למדי' חכמה ומוס' מדבריו ומעשיו ותנועותיו כי גדולה
שמושה יותר מלימוד לא היה לו ליפול בטעות מדה פחותה
כזאת לבל ילמדו בני יש' ממנו לעשות כן בחשב' היות מעלת
שררה מדת הכעס • לא השמידו את העמי' אשר אמ' ה' להם
שישמידו' בכניסת' לארץ פן יהיו להם למוקש · ויתערבו בהם
לקחת להם נשים מכל אשר בחרו · וילמדו מעשיהם הרעים
מתועבו' הארצו' · ויעבדו את עצביהם · ויזבחו את בניהם
ואת בנותיה' לשדי' · וישפכו דם נקי דם בניה' ובנותיה' אשר
זבחו לעצבי כנען · ותחנ' הא' בדמי' כי היה בהם שפיכות
דמים לשנאת חנם ויטמאו במעשיה' זה תועבת המשכ' זכור
ומשכב הבהמו' · ויזנו במעלליה' בזנות נשותיה' • ויחר אף
ה' בעמו עם ה' מקדש ויתעב את נחלתו ארץ יש' נחל' ה' מאז
• ויתנם ביד גוים אשר הגלום לחלח וחבור · ואשר נשארו
בארץ ישר' וימשלו בהם שונאיה' · אמנם היו עומדים לבטח
על אדמתם ומשועבדים לשונאיהם בימי מלכי פרס ·
וילחצום אויביהם ויכנעו תחת ידם בימי שעבוד היונים •

ופעמים רבות כשהיו נלחמים יצילם הש״י. והמה יחזרו לחטוא ולהמרות לאל בעצתם הרעה. והיו חוזרים להיות מוכים ונכאים בעונם בארצות אויביהם וזהו אומרו וימוכו בעונם וירא הקב״ה בצר להם בשמעו את רנתם וצעקתם מכובד הגלות ויזכור להם בריתו עם האבות וינחם מהרעה הגדולה אשר הם חייבים לסבול על כובד חטאם. וזה כרוב חסדיו. ויתן אותם לרחמים לפני כל שוביהם כאשר אנו רואים בגלותינו שאם ארצות המערב יגרשונו ארצות המזרח יקבצונו וזה לחסד ה׳. הושיענו וגומר ולכן בגלותנו זה ראוי לבטוח בה׳ ולקוות לישועתו כי למען חסדיו ירחמנו כאשר ריחם תמיד. וראוי להתפלל לפניו ככה. הושיענו אלהי ישענו מיד שונאינו. וקבצנו מן הגוים מארבע כנפות הארץ להודות לשם קדשך. ולהשתבח בתהלתך שנהלך בתוך קהל ועדה על כל הטובות שגמלתנו. ברוך וגו׳ עשה המשורר בסוף הספר הזה כאשר עשה בסוף האחרים להודות לה׳ ולברכו על אשר עזרו. והוא אומרו ברוך יהיה ה׳ שעם היותו שוכן עד וקדוש שמו הוא אלהי ישראל ומשגיח גם עם כל היותם שוכני בתי חמר. מן העולם הזה ועד העולם הבא כי בשני העולמות ישגיח עליה׳ לטובה ואמר כל העם אמן הללויה.

ק״ז

ספר חמישי

הודו לה׳ כי טוב וגו׳ גם המזמור הזה אמרו דוד אז לפני הארון בעלותו אותו כאש׳ ספרנו במזמורים הקודמים. וכונתו ללמד לבני יהודה כי צריכים להודות לאל ולברכו ברכת הגומל לחייבים טובות כשישובו לביתם שלמים מהליכת׳ למדברות ומהליכתם לים ומרדתם לבית האסורי׳. ומעליית׳ על ערש דוי. ור״ל והתחיל מהולכי מדברות שהוא דבר נמצא תמיד ונהוג ולא דוקא הולכי מדבר׳ צריך לברך אבל כל היוצא מביתו ללכת בדרך ביבשה חייב לברך יהיה דרכו במיושב או לא. וזהו אומרו יאמרו גאולים גאולי ה׳ אשר גאלם מיד צר ואויב בדרך כי הדרכים בחזקת סכנה הם הודו לה׳ אתם השומעים עמדי כי הוא טוב ומטיב לזולת ולעולם חסדו עם עבדיו הנבראים.

ומארצות וגומ׳ וכן יאמרו גם כן אותם אשר מארצות קבצם. ממזרח וממערב מצפון ומים הדרומי. וכתרגו׳ ומן ימא דרומא. אשר היו חברה גדולה וארחת תגרי׳ כלם מעיר אחד. ותעו במדבר בישימון ר״ל המדבר השמם. הדרך הנאות למהלכם מפני נשיבת הרוחות שהניע החול ובלבל הדרכים והפריד׳ איש מעל אחיו. וכל אחד מהם הולך יחידי תועה במדבר ואינם מוצאים עיר מושב. והם רעבים וגם צמאים כי הם במקום שמם נעדר מכל טוב באופן שנפשם בהם תתעטף לבאת. ויצעקו וגו׳ ויצעקו אל ה׳ בצר להם למען יצילם ממצוקותיהם כי אין דרך לנטות ימין ושמאל רק לישועתו. וידריכם וגו׳ כי ישמע אל ויענם וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב. יודו וגומ׳ ולכן הם חייבים להודות לה׳ חסדו. ולספר לבני האדם נפלאותיו אשר עשה עמהם להוציאם מן הישימון ההוא. ושהשביע הנפש השוקקה ומתאוה למים ונפש רעבה מלא טוב שהוא המאכל. ויהיה שוקקה כגזר מן ואל אישך תשוקתך. יושבי וגו׳ עתה זכר היוצא מבית האסורים. באומרו היושבים במאסר מקום חשך וצלמות. והם האסורים ונקשרי׳ בדברי׳ המענים והוא רמז אל הקשר המהודק מהידים. וברזל והוא רמז אל כבלי הברזל מהרגלים. כי המרו וגומ׳ אשר בודאי המאסר ההוא לא בא להם במקרה כי אם בהשגחה לעונם אשר המרו אמרי אל והם המצות שהיות ועצת עליון נאצו והם הגדרים והסייגים אשר עשו החכמים ז״ל ויכנע וגומר כי הכניע האל לבם הגאה בעמל השבי. יכשלו ונפלו ביד אויב ואין עוזר להם. ויזעקו וגומר ואז ויזעקו אל ה׳ בצר להם למען יושיעם ממצוקותיהם. יוציאם מחשך וצלמות מאסרם. ומוסרותיה׳ ינתק וזה כהכין להם דרך יברחו בו. או בתת בלב שוביה׳ שיתירם והרבה דרכים למקום. יודו וגו׳ מה שלכן הם חייבים להודות לה׳ חסדו. ולספר נפלאותיו לבני אדם. כי שבר האל להם דלתות נחשת מבית משמרם ובריחי ברזל גדע והוא משל שהצילם מבית מאסרם.

אוילים וגו׳ עתה זכר החולה שנתרפא. באומרו האוילים והם הרשעים כי אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס רוח שטות בו. אשר יתענו בחליים רעים ורבים. מפני דרך פשעם ומפני עונותיהם. באופן שכל אוכל תתעב נפשם כמשפט החולי׳ חולי משונה. ויגיעו עד שערי מות שכמעט אין להם תרופה. ואז יצעקו אל ה׳ בצר להם למען יושיעם ממצוקותיהם. והוא ישלח דברו וירפאם בדבור ולא כרופאים המרפאים בתרופות ומרקחות. וימלט אותם משחיתותם ר״ל מרשתות החלאים כי הנרפא מחולי כבד. תמיד ישארו לו כל ימי חייו מקרים רעים מהחולי ההוא אבל הנרפא באמצעות האל ישאר נקי מכל פגע ומקרה רע ובריא אולם ויהיה ענין שחיתותם כמו נלכד בשחיתותם מקינות.

יודו וגו׳ מה שלכן יודו לה׳ חסדו ויספרו נפלאותיו לבני אדם. בזבחם זבחי תודה ובספרם מעשיו ברנה ושיר. והנה אמר ענין הקרבן בחולים מזולת׳ כי להיותם על מטתם ובביתם אף כי הם בצער יש להם זמן לידור נדרים לה׳ פרים ובפרט כשירפא מעט לעת בקר החולי. יורדי וגו׳ עתה זכר גם יורדי הים באומרו כיורדי הים באניו׳ ואמר לשון ירידה להיות כי האניה תלך בים כדבר הנמעד ממקו׳ גבוה לשפל. עושי מלאכה במים רבים שהם מלאכו׳ השייכות לאניה לתקן הנס והתורן והחבלים והמשוטות וכלי הברזל הנקראים אנקוראש בלע״ז. המה ראו מעשי ה׳. ונפלאותיו במצולה שהוא במעמקי הים והגולפו שלו. ומעשי ה׳ הגדולים שם הם אשר נתן חכמה ודעת באדם לחשוב מחשבות ללכת במרחקי ים על לוחות עץ. ונפלאותיו במצולה הם באשר יאמר האל שיעמיד רוח סערה בים. ותרומם אותו הרוח גליו. ויעלו אנשי הספינה אל השמים. וירדו תהומות באופן שנפשם תתמוגג ותמס ברעה. ויחוגו וינודו וינועו כשכור כי ילכו אנה ואנה החובלים וכל חכמתם אשר היה להם בהנהגת הספינה תתבלע. ואין להם שום צד להנצל כי אם לצעוק אל ה׳ בצר להם שממצוקותיהם יוציאם. ויקם סערת הים לדממה. ויחשו גליהם מאנשי הספינה המבלעים חכמתם. וישמחו אז כאשר ישקוטו הגלים. וינחם אל מחוז חפצם.

יודו וגו׳ מה שלכן יודו לה׳ חסדו. ויספרו נפלאותיו לבני אדם. וירוממוהו וגו׳ ספר כי כל א׳ מהד׳ הנז׳ שחייבים להודות ולספר נפלאותיו לבני האדם. צריך שההודאה ההיא לרומם לאל על כל הטובה שגמלתהו שיהיה בפומבי ולא במסתרים כי ראוי לרוממו בקהל עם. וההלול ההוא מספר נפלאותיו צריך שיהיה במושב זקנים. ישם וגו׳ וענין ההודאה יהיה להודות לו על כל אשר פעל עמו הן מהטוב הן מהרע כי חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. ולהכיר כי הוא אדון הכל ובידו להשפי׳ ולהרי׳. כי ישם הנהרו׳ למדבר וחרב. ומוצאי מים לצמאון וישם ארץ פרי למלחה כמהפכת

סדום ועמורה וכל זה לסבת ומרעת יושבי בה · כי ה' ישפיל גאים העוברי רצונו · וכן יעשה ההפך שישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים · ויושב שם רעבים עושי רצונו · ויכוננו שם עיר מושב · ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי תבואה · ויברכם ברכו' שדים ורחם וירבו מאד ובהמתם לא ימעיט כי גם עליהם תחול הברכה ההיא ·· וימעטו וגו' ר"ל וכל אלה אשר יעשה האל כל הטובות הנז' · ימעטו תחת אשר היו רבים · וישוחו ויספלו תחת זולתם מהאנשים במקום היותם גדולים ובלתי משועבדים לזולת ·· מעוצר וגו' ר"ל מפני האסיפה מרעה ויגון שנאסף בקהלם כי שכחו אל מושיעם ונתגאו ומהרו שכחו מעשיו וכל אשר ישאלם לבבם לב כוסף הרע עשו · ולכן האל שפך בוז עליהם שהיו נדיבים והגלם מעל אדמתם ויתעם בתהו לא דרך ובמקומות חשוכים בגלותם · וכאשר קרא לאומה ישראלית · והנה עובר ענינו ענין עברת בוגדים ·· וישגב וגו' ואם ישוב אל ה' העם הלז האביון החוט' · ישגבהו מעוניו · וישימהו כארצו בבתחלה ברוב עם ומשפחות רבות · כאשר יתרבו הצאן ·· ויראו ישרים גדולות הבורא המעלה ומשפיל ומרים לפי המעשה אשר יעשה האדם וישמחו לראות' כי יחזו באמת ודרך ישר אתם · וכל איש עולה יקפוץ פיו ויסגרהו מלדבר ·· מי חכם וגומר הם דברי המשורר הקורא בקול גדול לשומעים לאמר מי בכם שיהיה חכם וישמור כל אלה הדברים אשר דברתי להודיעם בשערים למען יתבוננו בפרסום חסדי ה' ·· קח

שיר מזמו' לדוד וגו' הנה מבינו כי זולת הפסוק הראשון מזה המזמור · כל שאר הפסוקים כבר אמרם דוד בספרו זה · כי הד' המתחכים לראשון אמרם בלמנצח אל תשחת לדוד בבורחו מפני שאול במערה שהוא מזמור נז' · והח' פסוקים האחרים עד סוף המזמור אמרם בלמנצח על שושן עדות בהכותו את ארם נהרים ואת ארם צובה שהוא מזמור ס' · ואין ביניהם חילוף בענין רק בקצת תיבות בלתי משנות הענין · וסבת אומרו בספרו הפסוקים האלו פעמים הוא כי שם אמרם על ענין פרטי קרה לו עם שאול ועם ארם ואויביו · וכאן העידו השפע נבואיי לאומרם על הגאולה העתידה הכוללת לכל האומה ·· נכון וגו' הוא כאלו ידבר בן דוד הנמצא בגלות אשר אליו יאות המלוכה נכון לבי אלהים עמך כי לא נואשתי מן הגאולה אף כי ארכו ימי הגלות ולכן תמיד אשיר בפה ואזמר בכלי · ולא די שאעשה כן כל היום כי אף בלילה אף כבודי שהוא נפשי היא מעוררת הנבל וכינור כי אשכים בשחר בוא השמש לזמר בהם באופן שאני מעיר השחר · וכל שאר הפסוקים מפורשים בשאר המזמורים אשר אמרנו רק כי צריך להבינם על בני הגלות · ושם אמר גדול עד שמים חסדך להיות כי אמרו על עצמו · וכאן אמר מעל שמים לאומרו על יציאת ישראל מבין האומות במסות ובאותות שיהיה נס יותר גדול מיציאת מצרים ·· קט

למנצח לדוד מזמור · זה המזמור נאמ' גם כן על הגלות וכאלו בן דוד הנז' הנמצא בגלות ידבר בשם כנסת ישראל לאמר אלהי תהילתי · שאני מהלל אין בשיר ובזימרה כאשר אמר במזמור הקודם אשירה ואזמרה · אנא אל תחרש · ר"ל אל תעשה עצמך חרש מלשמוע תפילתי · כי פי וגו' כי פי רשע שהוא אדום ופי איש מרמה שהוא ישמעאל עלי פתחו בגלותי זה ודברו אתי בענין הלשון שקר מדתם כי מסיתים ומדיחים אותי לעזוב את ה' אלהי

ושאדבק בהם ובדתם ·· ודברי וגומר ויסבבוני בדבר שנאה שהם מגזמים אותי להרגני אם לא אעשה כדבר באופן שהם לוחמים אתי בחנם כי אני לא הרעותי עמהם מעולם · ותחת אהבתי אותם כמצות ה' אלהי לא תתעב אדומי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו · וישמעאל לקח אשה מארץ מצרי' הם ישטמו אותי עתה בגלותי למען השיבני מדתם · ותחת היותי תפלה להם בהיותי על ארצי שקט ובתפלת שלמה באומרו וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא וגו' אתה תשמע השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי · ובהיות ישראל על אדמתם היו כבית תפלה לנכרים וכן היו מקריבים על הע' אומות ע' פרים לתפלה להם על הצלתם · ועתה הם ישטמוני להדיחני מעל ה' אלהי ·· וישימו וגו' באופן שהם משימים עלי רעה תחת הטובה שהייתי עושה להם בארמתי להיותי להם תפלה · ושנאה תחת אהבתי אותם כאשר בוני אלהי ·· הפקד וגומר ולכן אנא בראותך החמס שעושים עמדי הפקד עליו על הרשע שהוא אדום ושלא אין יום הפקוד' והסלו' · ושטן יעמוד על ימינו מישמעאל ·· בהשפטו וגו' ספר עתה הפקודי' והסילו' שיבוא לכל אחד מהם בהיות תמיד השטן על ימינם לשטנם · כי בהיות כל אחד מהם לפני אל למשפט יצא רשע בדין ולא זכאי · ותפלתו תהיה לחטאה כי זכויותיו יחשבם ה' כעונות ·· יהיו וגו' הטוב הגשמיי הוא בני חיי ומזוני · והוא יאבד כלם וכנגד חיי · אמר יהיו ימיו מעטים · וכנגד מזוני את' פקודתו יקח אחר שהוא ממונו אשר הוא פקיד עליו כל ימי הבלו כי לא במותו יקח הכל · וכנגד בני · אמר יהיו בניו יתומים ואשתו אלמנה · מה שלכן יהיו נכאי רוח ושפלים כמשפט היתומים · ולהיות כי אביהם המרבה אבד את כל עושרו בענין רע · לכן נוע ינועו בניו ושאלו פת לחם איש לסעד לבם ודרשו מחרבותיהם · כי ילכו בדרכים לעמוד בחרבות כדי לדרוש מזונם מהעוברים ושבים ·· ינקש וגו' כא לפרש איך פקודתו יקח אחר ויאבד עושרו · כי חבינו ילך בנכסך ובתרבית אשר ינקשהו הנושה בנכסך ההוא וחבינו האחר מיגיעו יבוזו הזרים כי ישודדוהו שודדי לילה וישאר ערום בחוסר כל ·· אל יהי וגו' בא לפרש הרע מבני באומרו אל יהי לו לרשע הלז מושך חסד לבניו בעבור טובה שפעל בימיו · ואל יהי חונן ליתומיו ·· יהי וגו' פירש הרע מחיי באומרו כי יהי אחריתו להכרית וימות בכרת בעולם הזה · ובדור אחר שהוא העולם הבא ימח שמם · כי יכרתו מהעולם הנבחי גם כן ·· יזכר וגו' ויזכר עון אבותיו של כל אחד מנוגשי ישראל אל ה' וחטאת אמו אל תמח · ויענשו אבות ובנים · ואם על בנים רוטשה · ויהיו נגד ה' תמיד אותם העונות ויכרת מארץ החיים זכרם ·· יען וגומר יען אשר לא זכר האב והאם מהנוגם לבניה' שיעשו חסד עם ישראל הגולים · ואדרבא כאשר בניהם גדלים ומתחילי' לדבר לומדים אותם לקלל את ישראל ולרדוף למותת ולהמית איש שלם מעונה מהגלות · ואבין כי הוא רש שאין לו כל · והוא נכאה מרוב חלאים · כאשר יארע לנו בגלותנו כי נער קטן נבזה וחדל אישי' ועני ודל ירדוף ראש ישראל ויסקלהו באבנים ויקללהו וירוק בפניו ·· ויאהב וגו' ר"ל אהב לקלל זולתו · ולכן ראוי שתבואהו הקללה כי הקב"ה מודד מדה כנגד מדה · וכן ראוי שבהיו' שלא חפץ לתת ברכה לאחרי' · שתרחק הברכה ממנו וילבש הקלל' במדו · ש"ל כמדתו להלבים אחרי' ותבוא הקללה ההגונה אין בקרבו · כאשר יבואו מי המרי' המאררים בקרב הסוטה המוטאת · וכאשר יבוא השמן בעצמות

אנשרף על פי בית דין שהיו נותנים לו לשתו' עופרת נתך
ונוזל כשמן לשרוף קרביו ׃ תהי וגו' ותהי לו הקללה
בעולם הבא כבגד יעטה ויעטוף אותו ׃ ולמזח שהיא רצועה
שתמיד יחגור אותה ׃ זאת וגו' זאת היא פעולת שוטני
בגופי אשר אבקש מאת ה'. ופעולת הדוברים רע על נפשי
כדי לגרשה מהסתפח בנחלת ה' ׃ ואתה וגו' ואתה
אלהים ה' עשה אתי אות לטובה למען שמך אב הרחמי'. כי
טוב חסדך הצילני מהגלות הרע הזה ׃ כי עני וגו' כי
בגלותי זה עני ומעונה אנכי מהצרות. ואביון אנכי להיותי
רש ונקלה. ולבי חלל בקרבי. כי מקול עלה נדף אפחד
אירא. וכצל בנטותו נהלכתי כי ימי כצל עובר. ונגערתי
ממקום למקום כארבה שאין לו קן והולך תמיד מפה אל פה
וכן אנכי בגלותי אלך נע ונד זה יגרשני וזה יאספני ואין לי
בית מנוחה ׃ ברכי וגו' ברכי כשלו כי איני יכול לעמוד
עליהם מפני חולשתם לצומו' שאעשה למען יראה ה' בעניי
וירחמני. ובשרי כחש משמן שהיה לי קודם ׃ ואני הייתי
חרפה להם כשיראוני שאני קורא בקול גדול לאלהי בצום ובכי
ומספד ויניעון ראשם בהלעיגם עלי באומרם אלי כל היום
איה אלהיך ׃ עזרני וגו' ולכן עזרני ה' שאתה אלהי
והושיעני כחסדך. וידעו אלה השונאים המלעיגים עלי כי
ידך זאת ומכתך זאת אשר תשלח להם אתה ה' עשית ולא
מקרה קרה להם ׃ יקללו וגו' ואם הם קללו אותי אתה
תברכני. ובאשר קמו עלי המה יבושו ועבדך ישמח בראותי
במפלתם ׃ ובראותי כי ילבשו שוטני כלימה. ויעטו
כמעיל בושתם ׃ אודה וגו' ואני אז אודה ה' מאד בפי.
ובתוך רבים אהללנו בזמרה בכלי. כי יעמוד לימין אביון
כמוני. להושיע אותו משופטי נפשו העושים משפטים בו ׃

ק"י

לדוד מזמור ונומ' חז"ל אמרו כי מלכי צדק מלך
שלם שהוא שם בן נח אמר זה המזמור על
אברהם אבינו בהלחמו עם הד' מלכים. והיה מנבא עליו
טוב באומרו כי נאום ה' לאדוני אברהם. ויהיה הלמד במקום
בעבור. בלכתו להלחם עם אויביו. שב לימיני עד אשית
אויביך הדום לרגליך. כאשר עשה שהשפילם תחתיו ׃
מטה וגו' כי מטה העוז ישלח לך ה' מציון כי אף שארץ ישראל
היתה בידי האומו'. תמיד מאז נברא העול' החזיקה בקדושה
וכדברי היושב אהלים אין זה כי אם בית אלהים וזה שער
השמים. ותרדה במטה ההוא בקרב אויביך ובתוך מחניהם
החזק ׃ עמך וגו' ר"ל ביום שהוצרכת לקבץ חיל ללחום
עם המלכי' ההם לא הוצרכת להוציא הון רב כדי להשכירם.
כי כלם באו אתך למלחמה בנדבות בלי פרעון. וזה בעבור
ההררי קדש. שר"ל המדות שלך המהודרות והקדושות. כי
מעת באתך מרחם לך נאה המשחר והמתלבה. שהוא נגזר
מן הדבק לשחור ונוח לתשחורת. כי לך טל המדות טובות
אפילו בילדותך. וירמוז שם הטל למדות טובות. כדברי
חז"ל יערוף כמטר לקחי בתלמיד שאינו הגון. יזל כטל
אמרתי בתלמיד שהוא הגון כי בני אדם ישמחו בו כשמחתם
בטל הבלתי מזיק לשום דבר אבל הוא מועיל ׃ נשבע
וגו' ולכן לטוב טעמך ומדותיך נשבע ה' ולא ינחם. כי אתה
תהיה כהן לעולם שר"ל מלך ושר ונגיד ואולי כי ירמוז לזרע
אהרן הכהן שיצא מאברהם. והאמן לדברתי מלכי צדק אשר
אני יודע הדבר באמיתו' לפי אשר השגתי במראה הנבואה ׃
אדני וגו' וכן היה כי נצחת אברהם. ובהיות ה' על ימינך
מחץ ביום אפו המלכים הארבעה הגדולי' ההם ׃ ידין וגו'
ידין בגויי המלכים ההם ויהי הארץ מלא גויות מהם ומחץ על
הארץ מכה רבה ראשי כל הגויים הבאים אתם ׃ מנחל
וגו' ומי שירבה לשתות דם חללי' ישתה מנחל הנעשה בדרך
מהדם ההוא. ועל כן אברהם מאז והלאה הרים ראש בין כל
השרים וכלם כבדוהו ובאומרם בני חת אליו נשיא אלהי' אתה
בתוכנו ׃ והנה כי אף מלכי צדק אמרו על אברהם.
דוד המשורר ברוח קדשו אמרו על משיח צדקנו. ואין לתמוה
מזה. כי כבר פירשנו שהמזמור ק"ח נכון לבי אלהים וגו' הוא
הרכבת ב' מזמורי' שדוד אמרם בפרטו' על עצמו במקומותם
בספר. ואז אמרו על הגאולה העתידה. ולכן התיחס אלינו
באומרו שיר מזמור לדוד וכדקו דברי חז"ל. וכדק התיחס אל
דוד כאשר אמרנו ׃

קי"א

הללויה אודה ונומר הנה המזמור הלז אמרו דוד
לתקוע בלב הבוטחים אמונת חידוש
העולם ויציאת מצרי' אשר היא המופת לחידוש ולכן אין לנו
להתיאש מן הגאולה כי ראשית אוהבין ישראל ואחריתו עדי
אוהב כבתחלה. ונעשה ע"ד האלפא ביתא כדרך המזמורים
גדולי המעלה ׃ הללויה וגו' אתם השומעים הללויה
כשאודה אני את ה' בכל לבב ביצר הטוב וביצר הרע אשר גם
הוא אכניע לעבודתו. אשר אודה אותו כאשר ארע מסוד
ישרים שהם האומ' ישראל' וכדברי השתום העין תמות נפשי
מות ישרים. והוא סוד חכמת הקבלה ׃ ובסוד העדה
שהם שאר חכמי האומות היודעים חכמת מעשה בראשית
ומעשה מרכבה בידיעת מעלה ומטה כפי אשר יהיה אפשר
לאינושי להשיג מצד המחקר ׃ גדולים וגו' גדולי' מעשה
ה' בעולם האהי ואין מי שיוכל להשיגם. אבל עכ"ז הם דרושי'
ונדרשים מכל החכמים אשר להם חפציהם מהגדולים מעשה
ה'. כי החכם אף כי ידע שלא יוכל להשיג ידיעת קונו ישתדל
בכוונה כדי להשיג אותו המעט קט שיוכל ותכלית מה שידע
ממנו הוא היותו כמנע ההשגה שאלו ידענוהו הייננוהו ׃
הוד פעלו בבריאת עולם המלאכים הפשוטים ׃ והדר
פעלו בבריאת הגלגלים אשר להם הדר ותפארת הגבורה
בהיותם גבורי כח עושי דברו. וצדקתו בעולם השפל
להשפיל המים אשר כסו כל ההרים גבנונים למען הושיע
ה' אדם ובהמה היא עומדת לעד כי לא ישובו עוד כל ימי
עולם המים לכסות פני ארץ ׃ זכר ונומ' אחרי ספרו
בריאת העולם ספר כי האל יתברך שהוא חנון ורחום עשה
זכר לנפלאותיו בבריאת העולם. למען יאמינוהו בני האדם
כאשר נתן טרף ליראיו שהם האבות אשר תמיד הלך עמהם
והשגיח עליהם. ואחר כך זכר לעולם בריתו אשר כרת
עמהם לתת להם זרע רב וארץ כנען לנחלה. וכח מעשיו
הגיד לעמו בהוציאם ממצרים. וכן הגידם כשהלך עמהם
לתת להם נחלת גויים ׃ ומעשה ידיו בישרו בשוטי
המכות למצרים ולכנען לא תחשוב היותו אכזריות כי הם
מעשים של אמת למשפט להם על רוב רשעתם. כי הם
נאמנים ואמיתיים כל פקודיו וגזרותיו ׃ סמוכים וגו'
כי מעשיו ופקודיו הם סמוכי' ולא ימוטו לעד ולעולם להיותם
עשויים באמת וביושר. כי הדברים הבלתי נעשים ביושר
ונראוי אין להם סמך והעמדה וקיום. והפך הנעשים
ביושר ׃ פדות וגו' ואל תחשוב תמיה במעשה ה' אשר
השפיל שאר הגוים והרים קרן ישראל שהיה לאהבתו אותם
ולא להיות האמת מהדין שוכל ככה והאהבה מקלקלת
השורה. והראיה כי למעם' ההוא לא היה סמך וקיו' כי גורשו
מארצם ונגלו בראש גולי' וירב בבת יהוד' תאניה ואניה. כי זה
היה

היה כדי ליסרם על חטאתם · ולא יתמיד כן כי פדות ישלח
ה' לעמו ויפדם מהגלות הארוך הזה · כי הוא אשר קדוש ונורא
שמו · צוה שיהיה מתמיד לעולם בריתו עם ישראל · ואם ילכו
בגלות כדי ליסרם עוד ישובו ויעבדו את ה' אלהיהם והיו רק
למעלה · ראשית וגו' ויהיה ולכל העושי' מהאומה הישראל'
מה שיחייב ראשית החכמה שהם המשפטי' שאלו לא נכתבו ·
השכל מחייבם בראשית החכמה שהם המושכלות ראשונות
כרוצח שירצח וכן זולתם · ולכל עושיהם מה שיחייב יראת ה'
הנלמד מתורתו הקדושה שהם המצות שאלו לא נכתבו לא
נודעו · שכל טוב והצלחה בעולם הזה · כי יהיה ענינו מן
ויהי דוד בכל דרכיו משכיל · ותהלתו מכל אחד מהם תהיה
עומדת לעד בעולם הבא · קי"ב

הללויה

אשרי וגו' גם המזמור הזה נעשה באלפא
בי"תא שתי אותיות בפסוק ושלש בשנים
האחרונים כקודם · למעלתו כי כונתו לספר אושרי האדם
ואופן השגתם · אשרי וגו' האושרים כלם הם מהאיש
השלם שהוא ירא את ה' ולכן יתרחק ממצות לא תעשה ·
והוא במצותיו חפץ מאד ולכן יתקרב אל המצות עשה ·
גבור וגו' ספר האושרים היותם נכללים בשלשה סוגים · שהם
השלם מתנות שנתן הקב"ה לאברהם אבינו · מתנת הזרע ·
ומתנת הארץ ומתנת האלהות · וכנגד מתנת הזרע
אמר יהיה זרעו בארץ שרמז לרוב כמותו כי נתפשטו בכל
הארץ ושיהיו כעפר הארץ · ובאיכותו שיפר כי יהיה גבור
ובריא אולם · ולא נבזה ובעל מכאובות וידוע חולי מפני
ריבויו · ויהיו כלם טובים ובעלי מעשים טובים כי יקרא
דור ישרים · ויבורך הדור ההוא מכל מכיריו ויודעיו ·
וכנגד מתנת הארץ אמר כשיהיה בביתו בארץ ישראל לא
יהיה מאשר מטה ידם אבל יהיה לו הון רב שהוא הממון
והנכסים שהוא עושר מקריי · ויהיה לו עושר מבתי' ונחלות
ומקנה כבד מאד שהוא העושר העצמיי · ולא יהיה
כנבל כילי כליו רעים כי נתון יתן לעני משלו ולא ירע
לבבו בתתו וצדקתו שהוא עושה עם העניים היא מתמדת
ועומדת לעד · וכנגד מתנת האלהות אמר זרח
בחשך וגו' כי האל שהוא חנון ורחום ונותן לאדם דעת בחנינה ·
והוא צדיק לתת לאיש כדרכיו · יזרח אור החכמה והאור
האלהי לישרים האלה · אף בהיותם בחשך אחריותם וכעוד
בחיים חייתם כי זהו גם נפלא כי הנפש המוגשמת תשיג
השגה נפשטת מהאור האלהי ותדבק בו · התהלה וההודאה
לגדול אשר הגדילנו על כל נברא · טוב וגו' כי האיש
שראוי שיקרא טוב הוא המטיב לזולת ולכן חונן העניים
מקבלי צדקה · ומלוה לבלתי רוצים לקבל ויכלכל דבריו
במשפט · שבכל מדותיו יבחר באמצעי כי הוא סבלות לתת
כל אשר לו לצדקה ולישאר עני נודד ללחם איה · כי הוא
עושה צדקה בכל עת הזן את בני ביתו בכבוד ובלי עון ·
וכן בכל שאר המדות ראוי לברוח מן הקצוות · כי השם דרך
יראה כישע אלהים · כי לעולם וגו' כי לעולם הזה לא
ימוט · ולעולם הבא יהיה זכר צדיק לברכה · ובעולם הזה
משמועה רעה לא ירא · להיות לבו נכון ובטוח בה' · ולהיות
סמוך לבו ונשען בה' לא ירא לעד משום רע · אבל יקוה אשר
יראהו בצריו · פזר וגו' ולהיות כי נתן צדקה לאביונים
בפיזור כי במדה הזאת הוא טוב להטות אל הקצה האחרון ·
לכן זכות הצדקה הזאת תהיה עומדת לעד בעולם הבא ·
והקרן מנכסיו לא יחסרו בעולם הזה מפני הפיזור ההוא ·
כי אדרבא תרום ויתרבה ובכבוד גדול כי האל יצליח דרכיו

ויהיה משכיל בכל אשר יעשה · רשע וגו' והרשע יראה
הצלחתו וכעס מפני רוב הקנאה · ושניו יחרוק ויתם לבבו
שהם תולדות הקנאה · כי רקב עצמות היא · ותאות רשעי'
להגיע אל ההצלחה ההיא תאבד · להיותם בלתי ראויים אל
ההצלחה כי אם אל האבדון הנצחיי · קי"ג

הללויה

הללו וגו' הנה לשבח ולמעלת המזמור
הזה והה' מזמורים הנמשכים סדרום חז"ל
שסתם לאומרם בהלל בימים המחוייבים לאומרו בח' ימי החג ·
והימים הקדושים מש[א]ר המועדים וזולתם · כי הב' הראשונים
הם תודה לה' על יציאת מצרים והשלישי הוא תפלה אלין
על הגלות הארוך הזה · והב' האחרונים הם תודה לה' על
יציאת הגלות המר הזה · הללויה וגו' הם דברי המשורר
דוד לשומעים אותו · הללו שם יה שהיא המדרגה אשר בה
מפרנס ומכלכל העולם הגלגליי · והללו עבדי ה' ר"ל
המדרגה אשר בה יפרנס ויכלכל העולם המלאכיי שיקראו
עבדיו להיותם היותר קרובים אליו · והללו את שם ה' שהיא
המדרגה אשר בה יפרנס ויכלכל העולם האלהי · יהי
וגו' יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם בהנהגתו לעולם
השפל · ור"ל כמעתה ועד עולם כל זמן שיתמיד ·
ממזרח וגו' וכנגד ההלול מעולם השפל אמר ממזרח שמש
ועד מבואו מהולל שם ה' כי הכל יכירו היותו סבת הסבות
ואף כי יעבדו ע"ז · וכנגד עולם הגלגלים אמר רם
על כל הגוים ה' כי השגחתו יהיה בדבר מרומם מהם שהוא
בהיות כבוד השגחתו על השמים · וכנגד עולם המלאכיי
והאלהי אמר מי כה' אלהינו המגביהי לשבת שלא ישוער
גובה על גובה שבתו · המשפילי וגו' ועם כל רוממותו
בביכול הוא משפיל כבודו לראות ולהשגיח בשמים ובארץ ·
ובארץ הוא מקים מעפר הקבר · הדל והחולה הקרוב למות ·
ומרים מאשפות השפלות האביון כי דרך העניים שאין להם
בית למחסה · לישן בימי הקור באשפות לחמימותם ·
להושיבי וגו' ולא די שמרים אותם מהשפלות הנכוה ההוא
להשוותם לשאר האדם · כי יגביהם להושיבם עם הנדיבים ·
ועם היותר מעולים מהנדיבים שהם נדיבי עמו ישראל זרע
קדש ברך ה' · מושיבי וגו' והוא מושיב עקרת הבית · אם
הבנים שמחה · ולכן ראוי לכם להלל יה · וכל זה קרה לישראל
במצרים שהיו דלים וחולים ומוכנים למיתה הן מפני כובד
העבודה הן מפני המכות ומרורים שהיו מאכילים אותם
והדגה אשר באם כיאור והקשואים והאבטחים שהם כלם
דברים מולידים ליחות רעות · באופן שבדרך טבע היו
חייבים מיתה בקדחת הרוחות בכובד העבודה · ובקדחת
הליחות · ובקדחת העצמות לולי ה' שהיה להם ועל כרחם
היה מעמידם בריאים וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ ·
והיו אביונים ורשים בלי כל ונבזים עד אשפות · לולי
ה' שרחם עליהם והוציאם ממצרים ביד רמה ועשירי' מלכים
כי וינצלו את מצרים · והיו מתי מעט ובדרך טבע
היו מולידים מעט כי נשאר לנשותיהם טבע אמם האמהות
העקרות · לולי ה' שזכר הבטחתו לאברהם ובני ישראל בדרך
נס פרו וישרצו וירבו ויעצמו ותמלא הארץ אותם ·
קי"ד

בצאת

ישראל וגומר כונת המזמור הזה כונת
הקודם כאשר אמרנו · ורוצה לומר
בצאת ישראל ממצרים שהם האנשים · ובית יעקב שהם
הנשים מעם לועז ר"ל עם בלתי מובן לשונם · שהאנשי' היו

מבינים לשון מצרי להיותם מתעסקים בהם אבל הנשים
שהיו כבודות עומדות פנימה לא היו יודעות כי אם לשונם
העברי ׃ היתה וגומ' יהודה לקדשו מהאל · כי קדשו
והבדילו אליו לראש על ישראל וכוה שיהיה מושל עליהם והם
יהיו ממשלותיו · וכאשר תראה כי הוא היה הראשון הנוסע
בדגלים · וכן במלחמו' אומר יהודה יעלה בתחלה · כברכת
האב יעקב לא יסור שבט מיהוד' · ונחשון נשיאו קפץ בתחלה
אל הים להיות ישראל יראים מרדת אליו ׃ הים וגומר
וכאשר ראה הים נחשון קדוש ה' נכנס בו במצות קונו נס
מפניו · כי המים חזרו אחור · והירדן וכל שאר הנהרות
ההולכים אל הים הסבו אחור · וההרים אשר מהם יוצאים
המי' מהנהרות · בהיות כי לא להם מספך חרדו וזעו מרוב
המים אשר בקערירותם להיות בלתי יכול הריקות שבהם
להכילם וכן הגבעות ׃ מה לך וגו' הוא משל כאלו שואל
ישאל מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור · ההרים
תרקדו כאלים גבעות כבני צאן ׃ מלפני וגומר היא
תשובתם כי סבת נוסם היא להיות ראוי חולי מקור מלפון
חלחלה · הארץ וכל חלקיה מלפני אדוניה · שהוא אלוה יעקב
אשר הפך בעדו הצור לאגם מים ברפידי' · חלמיש למעיינו
מים בקדש · קטו

לא

לנו וגו' כונת המזמור הלז התפלה מבני
ישראל העומדים בגלות הארוך לה' שהיהם
שיושיעם וכאשר אמרנו ׃ לא וגומר ר"ל אנא ה' כאשר
עשית חסד עם אבותינו בצאת ישראל ממצרי' ככה תעשה
עמנו בהוציאנו ממצרי הגלות המר הלז · וזה לא לנו
ובעבורנו כי ידענו שאין לנו זכות אשר בעדו נהיה ראוי
לינאל · ולא לנו ובעבורנו להיותנו נקיי חטא ועון עם כל
נקיוננו מזכיות כי יש לנו שני החסרונות נקיים מזכיות
ובלתי נקיים מעונות · כי אם בעבור תת כבוד לשמך
המחולל בגוים · ועל ובעבור מדת חסדך להטיב חסד חנם
עם זולתך · ובעבור השבועה שנשבעת לאבותינו באמת
ובצדקה שראוי לך לאמתה · וזהו אומרו ועל אמתך ׃
למה בא לפרש חלול השם בגלות ישראל כאומרו למה יאמרו
הגוי' בהלעיגם עלינו איה נא אלהיהם יקום ויושיעם מידינו
בחשבם כי אין רואה ואין שומע · מה שאינו כן כי אלהינו
בשמים כל אשר חפץ עשה ׃ אבל עצביהם מכסף וזהב
שהם מעשה ידי אדם הם בלתי רואים ובלתי שומעים ואין
חפץ להם · כי פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו ·
אזני' להם ולא ישמעו אף להם ולא יריחון · ידיהם ולא ימישון
כמו ימששון · רגליהם ולא יהלכו ולא יהגו בגרונם ׃
וספר עיקר התנועות האנושיות · שהם הדבור וכאומרו ולא
יהגו בגרונם · וההליכה אל מקום אשר רוחו ללכת ׃
וכאומרו רגליהם ולא יהלכו והה' חושים · חוש הטעם וכאומרו
פה להם ולא ידברו ענייני האכילה כי יהיה ענינו מן ותדבר
את כל זרע הממלכה שהוא ענין שברון ׃ חוש הראות
וכאומרו עיני' להם ולא יראו · חוש השמע וכאומרו אזני' להם
ולא ישמעו ׃ חוש הריח וכאומרו אף להם ולא יריחון ׃
חוש המשוש וכאומרו ידיהם ולא ימישון ׃ כי הצורות
האלו היו נעשים כדי להוריד כחניות ורוחניות העליונים
והם היו כחרס הנשבר · אבל היו עושים אותם על צורת
בני האדם שהיא צורת צלם אלהים כדי להטעות בני אדם
בהם ׃ כמוהם וגו' הוא תפלה יהי רצון שיהיו עושיה' ·
ואשר לא עשום אבל בוטחים בהם כהם ולא יהיה להם כח
ממשלה לפעול פעולה רק כפעולתם ׃ ישראל וגומ'

מה שאין כן עם ישראל כי כל חלקיו בוטחים בה' · שישראל
והם כללות העם תמיד בטח בה' כי הוא ביווי במקום עבר
להיות כי הם רואים היותו תמיד עוזרם להשפיל אויביהם
תחתם ומגינם להצילם מידם · וכן בית אהרן היו בוטחים
בה' · וכן יראי ה' שהם הלויים הנאמר עליהם תומיך ואוריך
לאיש חסידך אשר נסיתו במסה וגו' היו בוטחים בה' כאמור ׃
ה' זכרנו וגו' ולהיות כי כל ישרא' בטחו ב[illegible]
היות להם עזר ומגן לכן אנא ה' ברך ה[illegible] הקטנים
עם הגדולים · הן הזכרים מבית ישראל [illegible]
הזכרים מבית אהרן והזכרים מיראי ה' ׃ יוסף [illegible]
פירש כי הברכה יהיה בשלש מתנות שנאבדו בגלות · וכנגד
מתנת הזרע אמר יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמי' · עליכם
ועל בניכם שתחול הברכה מדור דור עד שתרבו לרוב בקרב
הארץ ׃ וכנגד מתנת הארץ אמר ברוכים אתם לה'
עושה שמים וארץ כי ישלח לכם ברכות שמים מעל ברכות
תהום רובצת תחת ונתן לכם לנחלה את ארץ הצבי · כי
שמי השמים הם לה' לכסא כבוד והארץ אשר היא שער השמי'
אשר היא ארץ ישראל נתן לבני אדם הראשון שהם ישראל
הקרויים אדם לחול עליהם הנפש האלהית אשר בו · נוספת
על הנפש המשכלת אשר נשארה לבורה לשאר האומות ׃
לא המתים וגומ' וכנגד מתנת האלהות אמר לא המתים
שהם האומות שבחייהם נקראים מתים הפך הצדיקים · ולא
כל יורדי דומה לגיהנם אחרי מותם · יהללו יה · כי לא
יכירוהו ואין להם דבקו' עמו · אבל אנחנו נברך יה מעתה
בעולם הזה ועד עולם לעולם הבא להיותנו דבקים בו ·
ולכן כלכם הללויה ׃ קי"ו

אהבתי

כי ישמע וגומ' כונת המזמור הלז הודאת
בני הגלות לה' על גאולתם כאשר אמרנו ׃
דברי כנסת ישראל לאלוהיה · בהיותי בגלותי מאד אהבתי
וחשקתי יהיה שומע ה' לקולי ותחנוני · כשאפפוני חבלי
מות מהעולם הזה · וכשהיו מוצאי' אותי מצרי שאול הגיהנם ·
שהצרות הרעות והתכופות מהגלות מונעו' הטוב מהעולם
הזה והטוב מהעולם הבא בבטלם מלעשות הפעולות
המדריכות אליו ׃ וכן אהבתי וחשקתי כי יטה אזנו לי
בשכיותי אקרא אליו בתפלה · שהוא בשברה ויגון אמצא · אשר
להיותם ברות קלי השכל מהראשונות יש לי פנאי להתפלל
ביותי בנחת ובכונה · ולא בקול לקרוא ה' ענני לבד כאשר
בראשונות לבלתי היות פנאי לנכאב מפני תכיפו' כאיבי ·
ואז בשם ה' אקרא בתפילתי לאמר אנא ה' מלטה נפשי מרדת
שחת הגיהנם · ואתה ה' שמדרכך להיות חנון וצדיק ·
ואלהינו המשגיח עלינו בפרטות ולא על שאר האומות ·
ומרחם · ושומר פתאים אשר אין להם תחבולה להנצל בה
ובטוחים תמיד לקונם · לי יהושיע חסדך בדלותי וחוליי
בגלותי הלז ׃ שובי וגו' והוא למען רחמיו וחסדיו שמע
תפילתי והוציאני מן הגלו' ולכן אומ' לנפשי שובי למנוחייכי
כי ה' גמל טוב עלייכי · ולא כחי ועוצם ידי עשה לי את
כל החיל הזה · כי אני הייתי בגלותי דל ונכאה ׃ כי
חלצת וגומ' כי אתה בכחך עשית את כל הטובות האלה כי
חלצת נפשי ממות בעולם הבא · את עיני מדמעה מפני
כובד הצרות · את רגלי מדחי שהיו הולכים נעים ונדים
בגלות ׃ · ועוד אתהלך בעולם הבא לפ[illegible]' · ועוד
אתהלך בעולם הזה בארצות החיים שהם ערי ישראל ׃
האמנתי וגומר וכל זה היה לי לבטחון שלם שתמיד בטחתי
בקוני · כי תמיד האמנתי בו · ואפי' כשהייתי מדבר בגלותי

ביני לבין

כיני לכין עבמי לאמר אני עניתי מאד בעינויים שוני' ולא
ידעתי השבה · וזה להיות כי אני אמרתי בהיותי בחפזות
ורעדה כל האדם כוזב ואין לבטוח באדם שהוא משענת קנה
רצוץ אבל טוב לחסות בה' הקיים והנצחי והרחמן · מה
אשיב וגו' והנה מה אשיב לה' מנחה ושילו' חסד מכל תגמולותי
עלי שהם כב"ת · והוא עליון על כל העליונים ואני שפל
מכל [illegible] כוס וגו' ולכן הנראה אלי היותו היותר
ס[illegible] עמי כוס הישועות שעשה עמי · ר"ל
כ[illegible]כר שלי למען אקרא בשמו שם ה' תמיד
בש[illegible] ורחובות בספרים לכל שומע ותכין ולילה ויום לא
אחשה · נדרי וגו' וזולת המעשה הזה כדבור · עוד
אעשה מעשה ביד כי נדרי אשר נדרתי בגלותי לה' מתודה
ושלמים אשלם נגד כל עמו בהודיעי בפומבי שבח הקרבן
והנדר ההוא · יקר וגו' כי יקרה נפשי בעיניו להצילה
מן המות · כאשר יקר בעיניו מלשבול המות לחסידיו · וכן
אנא ה' יהיה תמיד כי אני עבדך ובגלותי מעול' לא עברתי
מצותיך ולא שכחתי · ואני עבדך להיותי בן אמתך שהוא
רמז לאבות הקדושים · כי ב' שלימיו'ים לאים ישראל · השלמו'
בכח לבאתו מתחכב האבות הצדיקים · והשלמות בפעל ·
לפעלם מצות ה' ופקודיו · ויען כי פתחת למוסרי
מעול הגלות לך אזבח זבח תודה כי אז כל הקרבנו' יתבטלו
לבד זה ובשם ה' אקרא לספר כל נפלאותיו · ונדרי לה' אשלם
נגדה נא לכל עמו כדי לקדש שמו ברבים · וכל זה בחצרות
בית ה' ומקדשו העתיד שיבנה בתוככי ירושלם הללויה כל
השומעים · קי"ז

הללו את ה' וגו' כונתו כונת הקודש · ור"ל הללו
את ה' כל גוים שהם בני שם וחם ויפת ·
ושבחוהו כל האומים שהם האומות אשר יש להם קורבה עם
עמנו כאדום וישמעאל וזולתם · כי אז לימות המשיח כלם
יכירו את ה' וישבחוהו אבל לא יהיה מדרגתם בהללם לה'
כמדרגת ישרא' ולכן המשורר עשה המזמור הקטן הלז לרמוז
השבח שישבחו הם · והמזמור הנמשך לרמוז לשבח שישבחו
ישראל · כי גבר וגו' כי שבח האומות יהיה להכירם אותו
מצד כי גבר חסדו על ישראל · ואמת ה' לעולם כי האמת
ההוא יהיה קיים ואמיתי ולא ישובו עוד בני ישראל לחטוא
ולהשתעבד תחת זולתם · ולכן הללו יה כל השומעים ·
קי"ח

הודו לה' וגו' זהו השבח שישבחו אומת ישראל
להקדוש ברוך הוא לעתיד לבוא ·
לאמ' אלו לנו הודו לה' כי טוב הוא כאשר הטיב עמנו להוציאנו
מן הגלות המר והנמהר · כי לעולם חסדו · וראוי להודות לו
גם כן על כי החסד הלז שעשה עמנו יהיה תמידיי ולעולם
ולא נפסק ומקבל ההפסד כראשונים · יאמר וגו' וראוי
לשומע אל הקורא בקול גדול לאמר הודו לה' · אם יהיה מכת
ישראל להשיב ולקיים דבריו באמור כי אמת הוא שלעולם
חסדו וכן הוא מאמין · ואם יהיה מכת אהרן הכהן יאמ' וישיב
גם כן כי לעולם חסדו · ואם יהיה מכת הלויים יראי ה' יאמ'
גם כן כי לעולם חסדו · מן המצר וגו' ואחרי שכל אחד
מהכתות ישיב לקול הקורא הודו לה' · באומרו כי הוא מאמין
כי לעולם חסדו · צריך שישיב גם כן לאשר אמר הודו לה' כי
טוב כאשר הטיב עמנו לגאול אותנו מהגלות · וכל אחד מהם
יקיים היותו טוב · כאשר יספר צרת הגלות ואיך קרא יה
ועננו · וזהו אומרו מן המצר קראתי יה · ועננו יה במרחב
שנתן לי שיצא מצר המצר · והוא רמז לגאולה שהיא הפך

הגלות · ה' וגו' ר"ל ולהיות כי הייתי בוטח בטחון שלם
באלהי באומרי ה' הוא לי לחלקי ולאלהי · ולכן לא אירא ממה
שירצה לעשות לי האדם כגזור מן אדמה נבזה ושפל · כי ה'
יהיה לי בעוזרי להצילני מידם · ויהיה בעוזרי למען אראה
הרעה והצרה בשונאי כי אשפילם עד עפר ארץ · טוב
וגו' וטוב הוא לחסות בה' שהוא אל עליון קונה שמים וארץ
מבטוח באדם השפל ונבזה · וטוב לחסו' בה' מבטוח בנדיבים
שהם המלאכים שרי עם ועם בלשונו וזה להיות כי אף שהם
נצחיים הנה הם עבדי ה' וישפילם בכל עת שירצה כדי
לעשות רצונו כאשר עשה לשר מצרים ושר מלכות פרס ושר
מלכות יון · לכן כל גויים סבבוני במלחמת גוג ומגוג
הכרתים והשמדתים בשם ה' · והנה לכל הפעולות יש ג'
גבולים המה שממנו ומה שבין ומה שאליו · ולכן אמר כי
בכל ג' הגבולים במלחמת גוג ומגוג היה בוטח בה' ומאומת
אצלו הנצחון כאלו כבר נצחם · וזהו אומרו כנגד המה שממנו
ישע הלוחם לבוא לצור לעיר · כשכל הגוים נועדו יחד לבוא
לסבוב אותי · אז אומר בשם ה' כי אמילם שהוא לשון מילה
וחתיכה · וכאומרו המשורר בספרו זה בקרוב עלי מרעים
לאכול את בשרי אז אומר צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו ·
וכנגד המה שבין אמר וכשסבוני גם סבבוני כי הם
אצל העיר אף כי לא התחילו להלחם אז אומר גם כן בשם ה'
כי אמילם וכאומרו המשורר שם אם תחנה עלי מחנה לא ירא
לבי · וכנגד המה שאליו שהוא בעת עשותם המלחמה
שסבוני כדבורים הנדבקים בבשר האדם כדי לעקצו · אז
כאש הקוצים שידעך ויכבה במהרה ולא יהיה לו העמדה
וקיום · כן הם ידעך נירם וימותו כלם ולא יהיה להם
שארית · וזה יען כי בשם ה' אמילם ואכרית' וכאומרו המשורר
שם אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח · דחה וגו'
כי האויב התחיל לנצח במלחמה כשהרג את משיח בן יוסף
ודחה דחיתני לנפול כי גרם את עמי אל ההרי' וא' המדברו'
וה' עזרני בכח משיח בן דוד · עזי וגו' ולכן ראוי תמיד
שאכיר היות יה עוזי בהיות שהיה לי לישועה · וראוי שיהיה
זמרתי שתמיד אזמר אליו · קול וגו' וראוי שיהיה קול
רנה מהישועה באהלי צדיקים שהם ישראל · והקול ההוא
יהיה קורא ימין ה' עושה חיל כנגד פעולת המה שממנו
ממלחמת האויב · ימין ה' רוממה כנגד פעולת המה שבין ·
ימין ה' עושה חיל כנגד פעולת המה שאליו · לא אמות
וגו' ויאמר הקול ההוא לא אמות כאשר חשבו הרשעים האלה
לכלותני מן העולם כי אחיה ואספר מעשה יה הנפלאו' אשר
עשה עמי בגאולה הזאת · כי יסור יסרני ה' על חטאתי
בגלות הארוך ולמות לא נתנני כי כאשר ייסר איש את בנו
אשר לא יתנהו למות כן יסרני יה · פתחו וגו' ר"ל פתחו
לי שערי צדק שהם שערי בית המקדש ואבוא בם ואודה יה
בבית קדשו · זה וגו' בא לפרש מי הם השערים הנז'
ולמה קראם שערי צדק באומרו השערים הנז' הם שערי מזה
השער הגדול שבבית ה' ואשר אקראם שערי צדק הוא על
שם הנכנסים בו תמיד · שצדיקים עם ישראל יבואו בו ·
אודך וגו' זאת היא ההודאה לאמר אודך על כי עניתני בעת
צרתי בגלות · ותהי לי לישועה בעת הגאולה · אבן
וגו' הוא משל כי ישראל שהיה בזוי עם ומפוזר ומפורד בין
העמים ונרדף מכלם · עתה הוא שר העולם ומלכו ·
מאת וגו' והדבר הלז אשר הוא נפלא בעינינו להיותו נגד
הטבע וכמעט שהיה מכת הנמנע · מאת ה' היה כי הוא
היכול על כל והוא מקימי מעפר דל ומאשפות ירים אביון ·

זה וגו׳ולכן בזה היום שעשה ה׳הישועה הגדולה הזאת . תמיד מדור דור נגילה ונשמחה בו . כי כאשר נעשה חג הפסח זכר ליציאת מצרים ככה יעשה חג חדש זכר ליציאת מצרי הגלות האחרון . אנא וגו׳והגילה והשמחה שיעשה בחג ההוא . יהיה בבוא כל ישראל אז אל הרגל בקראם בקול גדול לאמר אנא ה׳הושיעה נא אנא ה׳ הצליחה נא . ברוך וגו׳והכהנים ילכו אל שער ירושלם לקבלם בסבר פנים יפות באומרם אליו ברוך הבא בשם ה׳כפיו שקורא אנא ה׳הושיעה נא . וכבר עשינו שאלתכם . כי ברכנו אתכם בברכת כהנים מבית ה׳ כי אף שאתם רחוקים מירושלם תמיד בברכותינו נזכירכם . אל וגו׳ולכן לאל ה׳שהאיר לנו הכהנים פניו והשפיע עלינו שכינתו למען נברך אתכם . אסרו חג וקשרו בהמות מנדרים ונדבות בעבותים וחבלי׳ . אשר מריבוייס יגיעו עד קרנות המזבח . אלי וגו׳ועל קרבן תודתכם הללוהו בפה לאמר אלי אתה ואודך על אשר הצלתני מיד אויבי . ואלהי אתה וארוממך על אשר עזרתני להשפילם . ולכן כל השומעי׳הודו לה׳כי טוב כי לעולם חסדו כאשר פירשנו . קי״ט

אשרי תמימי וגו׳הנה המזמור הלז הוא היותר חשוב ויותר נעלה שבכל המזמורים . כי הוא תפלת דוד לאל שיעזור לנפשו ויזכיה למען ילמד ליראה את ה׳ולהדבק בדרכיו ומעשיו ומצותיו כדי לזכות בהם אל הנועם הנצחיי . והיה מודיע לאל חשקו על ככה כי ולכן ראוי כי הבא לטהר יסייעו אותו . והיה מספר דאגתו על המונעים ומעיקים אליו מחוץ ומטרידים אותו מהדבקו׳ עם אלהיו . ועכ״ז היה מעיז פניו כנגדם וכנגד הזמן המר וקורותיו המעיקים לו והיו עיניו ולבו תמיד להתעסק בעבודת אלהיו ולהדבק בדרכי תורתו ומצותיו . ולכן היה מבקש העזר שהי על זה . ולהיות כוספו וכל חשקו אל תורת ה׳ומצותיו . היה מזכירם פעמים אחדים מספור בשמות משתנות . כמי שנכסף לשבח דבר מה שמרבה בזכירת השבחים בכפל ענין במלות שונות . והשמות משתנות שיזכיר בהם תורת האלוה ומצותיו הם שנים עשר . האחד דרך . וכאומרו אשרי תמימי דרך וזולתם . הב׳תורה . וכאומרו ההולכים בתורת ה׳וזולתם . הג׳עדות . וכאומרו אשרי נוצרי עדותיו . הד׳פקודים . וכאומרו אתה צוית פקודיך . הה׳חקים . וכאומרו לשמור חקיך . הו׳מצות . וכאומרו בהביטי אל כל מצותיך . הז׳משפטים . וכאומרו בלמדי משפטי צדקך . הח׳צדק . וכאומרו בצדקתך חייני . הט׳דבר . וכאומרו לשמור כדבריך . הי׳ אמרה . וכאומרו בלבי צפנתי אמרתך . הי״א אורח . וכאומרו ואביטה ארחותיך . הי״ב נפלאות . וכאומרו ואביטה בנפלאותיך . וכל אלו הם נאמרים על התורה אם בכללותה . ואם בפרטיה . והכן כי אין פסוק אחד שלא נזכר בו אחד מהם או דומה להם . כמו ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים . כי טוב נאמר על התורה וכאומרו טוב לי תורת פיך . וכמו לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד כי שם אמונה יפול על כל התורה בכללה וכל זולתם כן . והמזמור כלו בנוי על סדר האלפא ביתא לרוב מעלתו . ולגודל מעלתו על כל השאר הפליג להזכיר שמונה פסוקים על כל אות . וכאשר סך הא׳הכלתי נהוג בענינים המסובבי׳ בעשרות והשביעיות . לרמוז כי עצמותו הנכלל בשכום שמונה מהג׳נפשות וה׳חושים . כלם הם מוכנים לעבוד את ה׳ שהוא השתיני שבנמצאות מעלה אל עגלגל בהתחילנו

מהדומם אשר עילתו הצומח . אשר עילתו החי . אשר עילתו המדבר . אשר עילתו האלהי והם זרע ישראל אשר יש להם הנפש האלהית למעלה על נפש המשכלת שבבני האדם ולמעכם נברא העולם השפל . אשר עילתו עולם הגלגלים . אשר עילתו עולם המלאכים אשר עילתו האלוה יתברך סבת הסבות יתברך ויתעלה . ונכספה גם כלתה נפשו ידיעת השבע חכמות והחכמה מהתורה השמינית אשר עלתה על כלנה . כדי לעבוד את ה׳ כאמצעותם כי אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד . וקבלתי מרבותי כי במזמור הלז יש סודות נפלאים משמות הבורא יתברך שהם עניני׳שייכים לחכמת הקבלה הנעדרת מבני דורנו . וכי המתמיד לאומרו יפתח לבו כסגולה הן ללמוד בקבלה החכמות והן להיות זריז לעבודת אלהיו וה׳ידריכני במעגלי יושר ויפתח לבי בתורתו .

אות האלף אשרי וגו׳ כונת האות הזה להודיע הדרך להשגת הב׳אושרים הזמניי והנצחיי . ותפילת המשורר לאל שיעזרהו ללכת בדרך ההוא למען ישיג תכליתו מהאושרים . ור״ל האושרים הם מאותם שיש להם שבעה תנאים . האחד שיהיו תמימי דרך . פר״ל מאמינים במציאות האל יתברך וכל מגמתם אליו ולא לאלהים אחרים . וכאומרו הכתוב תמים תהיה עם ה׳אלהיך כי הגוים האלה אשר אתה בא שם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה׳ אלהיך כי זה יסוד היסודות ועמוד החכמות . הב׳ שיהיו הולכים תמיד להגות בתורת ה׳ המחכמת פתי לדעת לבקש דרך ישכון אור כי כאשר אמרתי אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד . הג׳שיהיו נוצרי עדותיו שהם המצו׳שטעמם נגלה ומציאותם נסתר כפסח וסוכה שהם עדות על נסים נעשו לאבותינו . הד׳שיתפללו לאל וידרשוהו בעת צרתם וזה בכל לב ביצר הטוב וביצר הרע . הה׳כי אף לא פעלו עולה ולא עברו על מצות עשה . הו׳כי בדרכיו הלכו שהם החקים שטעמם ומציאותם נסתר להיותם מדרכי האל וסודותיו . הז׳ כי הלכו בפקודיך שאתה צוית לשמור מאד . שהם המשפטי׳אשר שכלנו מצוה לשמרם . והתורה צוה לנו שמירה על שמירה להיותם סבת קיום העולם והעמדתו . ולכן נקראו פקודים להיותם נפקדי׳בשכלנו בטרם נתנה התורה . אחלי וגו׳ היא תפלת המשורר לאל שיעזרהו ללכת בז׳דרכים הנז׳למען ישיג התכלית . וזהו אומרו תחינותי ואחלי לפניך ה׳ הוא שיכונו דרכי לשמור חקיך שהם זרים בעיני האדם להיותם נעדרי הטעם . והם הדרכים שזכר לעיל . ואחלי שאז בהביטי בספר תורתך כל מצותיך אחד לאחד בהגיגי בו יומם ולילה . שאז לא אבוש להיותי עברין באחד מהם . כי כל המצות שהם העדות הנז׳ לעיל אעשם בזמנם . ולא אבוש כי ישתוה המעשה עם הדבור . ולא אבוש בקראי על ספר מצו׳לא תגנוב וזה להיותי נקי כפים . מה שאם ידי היו מלאים דמים הייתי מתבייש במוכחי כי עברתי על דת . ואחלי שאודך ביושר לבב שהוא כנגד התפלה אשר אמר בכל לב ידרשוהו . וזה בלמדי משפטי צדקך שהם הפקודים שזכר לעיל . וקראם צדקך כי אין בעולם משפטים צדיקים כיוצאים מלפני בד׳ של ישראל להיותם נמנעי הטעות להיות אלהים נצב שם והוא היה נותן בפיהם הדברי׳ אשר ידברו בכל דין . וזהו סוד ועשיתם לו כאשר זמם ולא כאשר עשה . ואחלי כי את חקיך

אשמור

אשמור שהם מצות לא תעשה כי השמר פן ואל רומז אל לא תעשה · נקראם חוקים על דרך ההשאלה להיותם חק ודת מלך אשר צוה לבלתי עשות כדברים האלה · ואחלי שאל תעזבני עד מאד ועד עולם · ותמים אהיה עמך ולא אעזבך לחשוב באלהים אחרים והוא כאלו ישאל עזר מאתו לבלתי יחטא במחשבה ·

בית במה יזכה וגו' כונת האות הזה לומר כי במה יזכה הנער מכל פליות כתוכי לזכך ולברר אורחו מכל סיג עד שאגיע לשמור כדבריך כי כבר עשיתי הז' תנאים שבדרך הנאות הנז' לעיל כי כנגד התפלה · בכל לבי דרשתיך וחיליתי פניך שאל תשגני ממצותיך אבל תעזרני ללכת בהם · וכנגד הזהר מהלא תעשה · הנה בלבי צפנתי אמרתך מכל המצו' לא תעשה למען לא אחטא לך בשום אחד מהם · כי לא אוכל · כי לא אוכל לחטוא בהיותם נגד לבי תמיד · וכנגד עשיית החקים אני מתפלל אליך · ברוך אתה ה' שתלמדני סוד וטעם חוקיך אשר אני עושה · וכנגד עשיית המשפטים בשפתי ספרתי כל משפטי פיך ולא משפטי שכלי להיותם בלתי צדיקים כמותם · וכנגד עשיית מצות העדות · בדרך עדותיך ששתי כעל כל הון לדעתי טעמם · וכנגד התלמוד תורה · בפיקודיך אשיחה שהם שם מושל על כל המצות · ואביטה אורחותיך מהיותך עושה חסד משפט וצדקה בארץ ואכיר גדולתך מהחכמות אשר אלמוד יומם ולילה · וכנגד הר אני להיות תמים עם ה' בחקותיך אשתעשע כי אפי' החוקים שאומות העולם והשטן מונין את יש' בהם אנכי אשמח בהם ויהיו לי לשעשועים ולא אפקפק בהם ובטעמם · ובודאי לא אשכח דבריך אשר צוית לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ·

גימל גמול על עבדך וגומר כונת האות הזה התפלה לאל שיען הכין את עצמו בשבע' התנאים הנז' שיעזרהו להשיג תכליתו בשלימות · ושיגמול עליו עבדו החיים הארוכים כדי שיהיה אליו פנאי לשמור דברו כי להיותו מלך היה טרוד בעניני המלוכה והמלחמות עם הצרים מחוץ מה שמונעים ומטרידים אותו מלשמור דברו שהוא שם כולל על כל השבעה תנאים הנז' והתפלה לה' שכהבינו בתורתו להגות בו יומם ולילה שיגלה עיניו עיני השכל למען ישיג סודות נפלאות מתורתו · גר אנכי וגו' ר"ל וסבת שאלי החיים ארוכים הוא להיות כי גר אנכי בארץ כי ידע דוד היותו קצר ימים להיותו כפי מזלו נפל לולי ה' שנתן לו ע' שנים מאותם אשר חסר לאביו אדם הראשון מיומו השלם שהוא יום ה' כי אלף שנים בעיניו כיום אתמול כי יעבור והוא לא חיה רק תתקל שנים לקיים חק קונו כי ביום אכלך ממנו מות תמות · וזהו אומרו להיות קצר ימים לכן ראוי שבדרך נס תודיעני מה שהזמן היה מספיק להוכאת האמת ולכן אל תסתר ממני ידיעת סודות מצותיך כי גרסה ונשתברה נפשי מלשון גרס כרמל מפני התאוה שלי אל ידיעת סודות משפטיך בכל עת כי לא היה מסתפק בידיעת התורה ומצותיה · והיה מבקש ידיעת סודותיה וסוד כל מצותיה · ואמר כי תגעור בארורים הזדים כי הם מזידים לבלתי שמוע תורתך · מה שלכן שוגים ממצותיך כי לא ידעו האסור והמותר ומה שאני מתפלל על מפלתם הוא להיותם מעיקים ומטרידים אי מעיוני · ובאבדתם תגלה מעלי חרפה ובוז שהם מבזים אותי באשר עדותיך נצרתי · גם תחשוב שאף כי היו מבזים אותי לכן הייתי מניח מללמוד תורתי ומלעשות המצות · כי אף וגם שישבו שרים שדרך בני אדם להתבייש מהם · ובי נדברו דברי בזויים · עבדך לא היה נותן לב לדבריהם אבל ישיח בחקיך אף כי הם הזרי' שבמצות להיות טעמם נסתר · וגם עדותיך שעשועי בהיותי בתוך אנשי עצתי שדרך המלכים לדבר עמהם בעניני המלוכה וכדברי טיולים · ואני לא כן כי תמיד תורתך ומצותיך הם שעשועי בכל מקום ובכל זמן ובכל ענין ·

דלת דבקה וגו' כונת האות הזה כונת הקודמים ור"ל נפשי דבקה לעפר שהו' הגוף החמרי והעפריי ומצדו מקבלת המות וההפסד · ולכן אנא חייני לבל אמות ואספה במו' הגוף · כדברך אשר הבטחת לעמך יש' שיהיה להם ההשארות נצחי ויהיה ממלכת כהנים וגוי קדוש · דרכי שהם הענינים הגופניים אשר בי המטרידים אותי מלהדבק בך כבר ספרתים אליך ולכן אנא תענני ולמדני סודות חוקיך · ודרך פקודיך שהם המשפטי' הבינני · ואשיחה מעצמי בעדותיך שהם עדות לנפלאותיך כפסח על יציאת מצרים וסוכה על ענני כבוד · ודלפה ונמסה ונתכה נפשי כמים מתוגה ודאג' לב ליראתי מהפסד וכליון חרוץ · ולכן אנא קיימני כדבריך · והוא כאומרו לעיל חייני כדבריך · ודרך שקר הסר ממני בלומדי החכמו' שלא אכשל בטעות והבנת תורתך תן לי בחנינה כי אתה חונן ומלמד לאנוש בינה · כי דרך אמונה בחרתי ולא דרך שקר · ודרך משפטיך שהם בעיני שוים וישרים · ודברתי ללמוד תמיד בעדותיך · ולכן ה' אל תבישני שאל אטעה בהבנתם ואקוה בחסדך כי כאשר תרחיב לבי ושכלי · שבהבנת דרך מצותיך ארוץ כי יהיה קל אלי הבנתם מאד ·

הא הורני ה' וגו' ר"ל הורני ידיעת דרך חקיך ואצור הדרך הזה' בתכלית אחרון שאפשר כי עקב לשון סוף להיותו סוף הגוף · ולכן יובן על השכ' הבא בסוף הפעולה · והבינני סודות תורתך שאדעם בכל לבי ובכל שכלי · ואצור תורתך ואשמרנה כי לא אשכח תלמודי בעשותי גדרים לשכחה · והדריכני בנתי' מצותיך כי בנתיב ההוא חפצתי · אבל ליראתי מהמטרידים אותי מהדברים הגופניי' אחלה פניך שתדריכני בנתיב מצותיך ותטי' בלבבי לעשותם · והט לבי ושכלי אל עדותיך ואל אל בצע וכוסף וחמדת הממון · אשר הוא חמדה אשר אין לה תכלי' כי אוהב כסף לא ישבע כסף · והעבר עיני מראות שוא · כי להיות שראות העין הוא סבת כל החטאי' כי העין רואה והלב חומד וכלי מעשה גומרין · לכן אנא העבר עיני מראות דבר רע שיחמדהו לבי · שאם לא היה רואה דוד לבת שבע מעל הגג לא היה חוטא · שאם תעש' כה תחייני כדבריך כי לא אחטא · והקם לעבדך אמרתך מהשכר טוב הנתן לאשר בלבו יראתך כי גם אנכי מיראיך · והעבר חרפתי אשר יגורתי שיבוא לי מפני המעיקים המטרידים מללמוד תורתך כי משפטיך הם טובים בעיני · והנה תאבתי לדעת פקודיך שהם המשפטי' הנז' · ולכן בצדקת' חייני · והארך ימי בצדקה למען אוכל ללמוד תורתך ולעשות רצונך בהם ·

ואו ויבואוני וגו' ר"ל ויבואוני חסדי' ה' ותשועתך כאמרתך והבטחתך אלי על יד נביאיך · ואענה חורפי שהיה מחרפני לאמר שאין ישועתה לי באלהים סלה · דבר ותשובה נאותה · וזה ראוי לך לעשות להיות כי

בטחתי בדברך ולא הרהרתי אחר מדותיך · ואל תצל ותפרים
מפי כל היום דבר אמת · שהוא הלימוד בתורת' תורת אמת
· כי עד מאד תמיד יחלתי לידיעת משפטיך · ואחרי למדי
תורתך לא אשכחנה בנקלה · כי אשמרה ידיעת תורתך
בכח השומר שלי תמיד בעולם הזה · ולעולם ועד בעולם
הבא · ואתהלכה ברחבה בעולם הבא בשכר כי פקודיך שהם
המשפטים דרשתי · ובשכר שאדברה בעדותיך נגד מלכים
ולא אבוש כי ראוי לאדם להיות עז כנמר לעשות רצון אבינ
שבשמים · ובשכר כי זולת הדבור במצות · עוד אשעשע
בשעשוע ובאהבה ובשמחה · וזהו אומרו ואשתעשע במצותיך
אשר אהבתי · ואשא כפי אל השמים לברך ברכת המצו' קודם
לעשייתן וזהו אומרו אל מצותיך אשר אהבתי · ואשא כפי אל
על לברך ברכת התורה כשאשיח בחקיך ·

זין

זכור וגו' ר"ל זכור הדבר טוב לעבדך אנכי
אשר אמרת לי שאיחלה ואקוה ע"י נביאיך
נתן ושמואל · וזה לשכר כי זאת היתה נחמתי בעניי בבורחי
אנה ואנה בלמדי תורתך ואמרת' שהיא חייתני כי לולי היא
הייתי מת מגיון ודאגה · ולשכר כי זדים הליצוני עד מאד
כשהייתי לומד והוגה בתורתך בהיותי גולה הזדי' היו לועגי'
ומתלוצצים בי · ועם כל דבריהם מתורתך לא נטיתי ·
וזכרתי משפטיך אשר מעולם ה' לעוברי רצונך כסדום וקרח
ועדתו · ולכן שבתי בתשובה ואתנחם מעונותי · כי יראתי
וזלעפה אחזתני בחשבי המשפטים נקמות מהרשעים עוזבי
תורתך · ולשכר כי למידת חקיך הזדים להסתר טעמם היו
לי כזמירות בבית מגורי במקומות אשר הייתי גולה שם ·
וזכרתי בלילה שמך ה' כשהייתי נעור בלילה · והייתי מסכי'
אז במחשבתי לשמור תורתך · ולכן זאת ההבטחה מהמלוכה
המתמדת היה לי להיות כי פקודיך שהם המשפטים נצרתי
תמיד אף כשהייתי גולה ונאה המלוכה לשופט צדק בטבעו ·

חית

חלקי וגומר ר"ל אני אמרתי שבעולם הזה
חלקי ה' ולא אחום להיות לחלקי תענוגות
בני האדם והעושר והכבוד ולכן אמרתי והסכמתי לשמור
דברך · וחליתי פניך והייתי מתפלל אליך בכל לב · ולכן
ראוי לך לחון אותי בחכינת הדעת והחכמה כדברך כי הבא
ליטהר מסייעין אותו · וכשהיצר הרע היה דוחני אל הדברים
הגופניים חשבתי דרכי וראיתי כי הדברים ההם הבל המה
מעשה תעתועי' ולכן אשיבה רגלי אשר היו נדחים אל הגופני
מלכת שמה · והיישרתים אל עדותיך · וחשתי ומהרתי
לא התמהמהתי לשמור מצותיך פן יפסוק המות · ואף כי
חבלי וכאבי רשעי' עודוני הוא כמו עותוני כי אותיו' דטלנת'
מתחלפות · ור"ל כי הרשעים היו מכבידי' עלי כאבים לעוות
אותי מדרך הישר · והם לא יכלו לי כי תורתך לא שכחתי ·
ולא די כי כל היום הייתי הוגה בה כי גם חצות לילה הייתי
קם להודות לך · ואקום לעיין על משפטי צדקך · ואעשה
חבר ולא ארון לכל אשר יראוך · ולשומרי פקודיך שהם משפטי
צדק · ולכן אנא ה' מחסדך אשר מלאה הארץ תמוך עלי חסד
ללמדני חקיך ·

טית

טוב עשית וגומ' ר"ל טובות הרבה עשית
עם עבדך ה' כדברך אשר הבטחתני ·
ושאלה אחת אשאל מאדוני אך הטעם שטוב טעם ודעת במצותיך
תלמדני למען אדע טעמי המצות · ושאלתי זאת איננו
מפני היות לי ספק מה במצותיך · כי בהם האמנתי אמונה
קיימת וחזקה · והנה ידעתי כי גורס אענה לשאול שאלתי
זאת כי יהיה מן ויען איוב · אני שוגג ותועה כי אין ראוי לבקש
לדעת סודות המלך ובמופלא ממך אל תחקור · אבל מה
אעש' כי עתה הביאני עד הלום אמרת' אשר שמרתי ואוהב
לשמור ולכן כספי לדעת עיקרה וסודותי' · ולכן אתה שהוא
טוב ומטיב אנא למדני טעמי חקיך · בשכר שטפלו ונתחברו
עלי בחנם על לא חמס בכפי זדים להטרידני מהתעסק
בעבודתך · ולא יכלו לי כי אני בכל לב אצור פקודיך · וטפש
ונסתם כלב הנסת' בחלב ולא נתנו לב לעבודתך כלל · אבל
אני שעשעתי בלמידת תורתך · וטוב לי כי עוניתי בעמל
ההתבודדות למען אלמד טעמי חקיך · וטוב לי תורת פיך
מאלפי זהב וכסף ·

יוד

ידיך עשוני וגומר ר"ל ידיך עשוני כנגד
החלק הגופיי שלי השוה שבגופות נבראי
העולם השפל ויכוננוני כנגד החלק הנפשיי שלי והשכל ·
ויען כי אני שלם בשני חלקי לא יהיה שלמותי והכנתי
לבטלה אלא הבינני ואלמדה מצותיך · ויראיך יראוני כי
יען שלדבריך יחלתי לכן השפעת עלי חכמה ודעת ולכן
ישמחו · ידעתי וגו' הוא צידוק הדין על גלות הצרות
שחלו עליו · באומרו ידעתי ה' כי בצדק משפטיך שדנתני
בהם · ובאמונה עניתני · ואנא אחרי הצדיקי עלי את הדין
שיהי נא חסדך אתי לנחמני כאמרתך לעבדך שהמודה
ועוזב ירוחם · ויבואוני רחמיך להצילני מצרותי ואחיה כי
תורתך שעשועי ובעבורה אכסוף החיים הארוכים למען
יהיה לי זמן להשיגה · ויבושו זדים כי שקר ובחנם בקשו
לעוות ולעקל דרכי מעל ה' מה שלא יכלו לעותו ולעקלו
כי אני תמיד אשיח בפקודיך · וכשיבושו הזדים ישובו ויבואו
אלי בוא ושוב יראיך ויודעי עדותיך כי יבקשו לדבק בי
לראותם טוב כונתי · ולכן אנא שיהי לבי ושכלי תמי' בחוקיך
שאאמין בהם עם כל זרותם להסתר טעמם למען לא אבוש
בעולם הבא אם הייתי חוטא במחשבתי באחד מהם ·

כף

כלתה וגומר כלתה מלשון ותכל נפש דוד
ונכספה נפשי לתשועתך בעולם הבא ·
ולדברך מהטוב בעולם הזה יחלתי · וכלו עיני מלשון כליון
עינים לרוב הזמן אשר הוחלתי לאמרתך אשר הבטחתני
בה בנחמה רבה · והכליון עינים הוא באומרי מתי תנחמני
מהרה אשר אני בה · כי הייתי בגלותי כנאד היבש בקיטור
עשן האש · מפני יובש הצרות ועם כל זה אפי' חוקיך שהם
הזרים שבמצות לא שכחתי · וכמה ימי עבדך הלא מעט
ורעים הם ואם כן מתי תעשה ברודפי משפ' ונקמה למען
אראה בחיי ואנחם מכל אשר עשו לי · כי כרו לי הזדים האלה
שיחות ומערות למען אפול בהם · והוא משל כי בקשו
להדיחני מעל ה' ושאעשה אשר לא כתורתך · ואשר לא ככל
מצותיך שהם אמונה כי בקשו להחטיא לי במצות לא תעשה
ובמצות עשה · ושקר ובחנם רדפוני כי לא פעלתי עמהם
רעה אשר על כן יבקשו הנקמה ולכן עזרני · וכמעט כלוני
בארץ בארבם את נפשי לקחתה מאחרי ה' בהטרידם אותי
מהעיון ועם כל זה אני לא עזבתי פקודיך ולכן אנא כחסדך
חייני הפך כונתם ואשמרה עדות פיך על ברחם ·

למד

לעולם ה' וגומר ר"ל לעולם ה' דברך נצב
וקיים בבריאת השמים · כי לא ישתנו ולא
יתמוטו מאחרם ויספרו · ולדור ודור באמונתך כוננת ארץ
ותעמוד

תלמוד קיימ' כי אף שמשתנה באישיה לא תשתנ' בכללותה
כי היא מרכז השמים הסובבים · ועם כל קיומם למשפטיך
שתעשה בשניהם לסדר המערכות מהשמים או טבע הארץ
עמדו היום ובכל יום מוכנים לקבלם ההשתנות · וזה להיות
כי הכל מעלה ומטה הם עבדיך · ולולי כי יודע אני כל זה
מתורתך שהיא שעשועי אז אבדתי בעניי כי הייתי חושב
שאין תקומה לנופל · מה שלכן אעש' ההפך כי לעולם בעת
צרותי לא אשכח פקודיך · יען כי בם חייתני ולא אבדתי
בעוניי · ולכן בהיו' שלך אני ה' כי פקודיך דרשתי· הושיעני
מצרתי · כי לי קוו רשעי' לאבדני מהשתי עולמו' בהטרידם
אותי מהשתפח בתורת ה'· ולא יכלו לי כי תמיד בעדותיך
אתבונן · לכל תכלה ולכל חמדה ראיתי קץ כי התאב מאכל
ומשתה והמשגל באחריתו ישבע מחמדתו · מה שאינו כן
בתאות החכמה שרחבה מצותך מאד ואין לה קץ ותכלית ·

מם מה אהבתי וגו' ר"ל כמה אהבתי תורתך ·
כי כל היו' היא שיחתי ולא אקוץ בהתמדה
· בדרך הדברים הנמצאים תמיד אצל האדם שנפשו קצה
בהם · והנה אהבתיה כ"כ כי אפילו מאויבי אראה להתחכם
במצותיך כי אשפיל את עצמי לשאול מהם דת ודין · ולא
אחוש לבזיון כבודי מפני אהבתי לתורה · כי לעולם היא לי
המדה הזאת להשכיל וללמוד מכל מלמדי יהיה מי שיהיה ·
כאשר עדותיך הם שיחה לי ואמצא בהם ספק · כי תכף אלך
לשאול תשובה מקשיי · וכן כאשר פקודיך שהם המשפטים
נצרתי מזקנים אתבונן כי צך לשמש החכמי' הזקני' שבשער
הבית דין · כדי ללמד ממעשיהם הפקודי' כי גדולה שמושה
יותר מלמודה · ומכל אורח רע כלאתי ומנעתי רגלי למען
אשמור דברך אשר צוית להתרחק משכן רע ומהרשע ·
וממשפטיך לא סרתי כי תמיד שפטתי בהם לעניי עמך כי
אתה הורתני בתורתך לאמר צדק צדק תרדוף ושפטו את
העם משפט צדק · וכמה נראים הלביים ומתוקנים כל אחד
מאמרתך · כשאקרא' על ספר תורתך · והם מתוקים לחיכי
יותר מהדבש שבא בפי · ולהיו' כי מפקודיך אתבונן ואתחכם
ועל כן שנאתי כל אורח שקר שמטפש לב האדם · ואוהב
פקודי תורתך ·

נון נר לרגלי וגו' דבר תורת' היא כנר המאיר
בלילה במקום השמת הרגל כשילך האדם
בחוץ על משענתו מהנר · והא'ור לנתיב אשר ירצה ללכת
בו כי אלמלא האור ההוא לא היה יודע באפילה להבחין בין
הנתיב ההולך לביתו לנתיב ההולך הפכו · וככה התורה
היא מורה הדרך ללכת אל גן העדן ועץ חיים היא למחזיקים
בה כי לא יתעו הדרך ההוא ובתמכ' בה ילכו ולא יעפו עד
אשר ישיגו היום האחרון · ולכן נשבעתי ואני רוצה לקיים
שבועתי זאת לשמור משפטי צדקך יען כי הם כנר לרגלי ·
ויען כי נעניתי ונכנעתי עד מאד בטרדו' האויבי' המונעים
אותי מלשמור תורתך · לכן אנא חייני כדברך ותן לי חיים
ארוכים למען שהזמן יספיק להוצאת האמת · והנדבות מפי
שהם התפלות והתהלות רצה נא ה' ומשפטיך למדני · כי
נפשי בכפי תמיד בהיותי נרדף מהאוי' · ועם כל זה תורתך
לא שכחתי · ונתנו רשעים פח לי למען אלכד בו ואטעה
באמונתי · ולא יכלו לי כי מפקודיך לא תעיתי · וזה להיותי
מוחזק בעניני תורתך · וכאלו נחלתי עדותיך לעולם · וזה
להיות כי ששון לבי המה · ולכן כל היו' וכל הלילה לא אפסוק
מלדבר בם בשבתי בביתי ובשכבי ובקומי ואפילו בבאתי אל
חוץ העיר · ונטיתי לבי לעשות חקיך לעולם · עד עקבו
וסופו ·

סמך סעפים וגו' סעפים הוא שם התאר והענין
המקרה של התאר הלז הוא סעיפים ·
ור"ל המרעים שהם סעפים ובעלי מחשבות הפוסחים על
שתי הסעיפי' שנאתי · כי אני תורתך אהבתי אהבה שלימה
· ואינני פוסח כמותם · ואתה סתרי ומגיני בעת צרתי
ולדברך יחלתי ולא לדברי זולתך · ולכן סורו ממני מרעים
המבקשי' להסיתני ולהדיחני מעל אלהי · כי אני רוצה לשמור
מצות אלהי ולא לזולתו · ולכן אנא ה' סמכני כאמרתך
שהבטחתני כי מלכותי יהיה לעד ואחיה ואל תבישני משברי
שאשבר ואקוה תשועתך · וסעדני ואושעה ואשעה ואביט
בחקיך תמיד · מן ואל מנחתו לא שעה · סלית ענין רמישה
עבר במקום בזוי · ותרמוס כל שוגים מחקיך כי שקר הוא
התרמית והמרמה שלהם כי בנגלה יתחסדו ובקרבם ישימו
ארבם · ויען כי רואה אנכי שתשבית מן העולם הרשעים
שהם כמו סיגי' · לכן אהבתי עדותיך · וסמר בשרי מפחדך
כי יראתי ממשפטיך הרעים אם אחטא ואאשם ·

עין עשיתי משפט וגו' עשיתי משפט וצדק ·
ולכן ראוי לך שאל תניחני לעושקי · כי ה'
הוא מודד מדה כנגד מדה וכאשר הבלתי העשוק מיד עושקו
בעשותי הצדק · ועשיתי משפט ונקמה בעושק כן ראוי
שיעשה לי אלהים עם העושקים אותי וערוב עבדך לטוב
שר"ל ותערבני תמיד עם איש טוב · הן בהיותי בבית הן
בדרכים המציא והזמן לי חבירת אנשים טובים אשר יטיבו
עמדי ולא חברת זדים פן יעשקוני · עיני כלו ותמו
לקוותם ישועתך ואמרת צדקך ואינם · ולכן אנא עשה עם
עבדך ישועתך כמדת חסדך וחוקיך למדני אשר כלו עיני
לאורך ההמתנה והתוחלת להם · כי עבדך אני ולכן ראוי לך
להבינני למען אדעה עדותיך · ויען כי העולם הזה הוא
עת לשוב אל ה' ולעשות מצותיו לאותם אשר הפרו תורתך
כי אחרי מותם אין עוד תקוה כי מי שהכין בע"ש יאכל בשב'
· על כן אהבתי מצותיך מזהב ומפז אשר אין מלוין את
האדם אלא עד קברו · מה שהולך לפני האדם צדקו וכבוד ה'
יאספהו · ועל כן כל פקודי האלה המכונה בכל להיות כל
העולם תלוי בו · ישרתי לעין כל בהאמיני היותם ישרים ·
וכל אורח שקר שנאתי ·

פא פלאות וגו' ר"ל סודות נסתרות מן כי
יפלא ממך יש בעדותיך ועל כן נצרתם
נפשי כי סוד ה' ליראיו ובמופלא ממך אין ראוי לדרוש ברבי'
· פתח דברך בה' חומשי תורה הוא מאיר עיני האנשים
בחידוש העולם ובבריאתו · ומבין ונותן בינה לפתאים :
ויהיה כאלו פי פערתי ופתחתי ואשאף את דבריך מרוב
תאותי אליהם · ואשאף ר"ל משיכת האויר אל הפה · וזה היה
להיות כי למצותיך יאבתי שהוא לשון תאוה · ולכן פנה אלי
וחנני כדין וכמשפט לאוהבי שמך כי האוהב ראוי שיאהב
והמרחם ירוחם · ופעמי ומעגלותי והנהגתי הכן שיהיה
באמרתך ואל תטה ימין ושמאל ממנה · למען שלא תשלט בי
כל און והם הצרות הבאות לנוטה מדרך ואמרת היושר ·
ופדני מעושק אדם למען אוכל לשמו' פקודיך ושלא יטרידוני
· פניך האר בעבדך שר"ל כי תשפיע על עבדך מאור
פניך ולמדני את חוקיך בהתלבשי בחכמת אור פניך ·
פלגי מים ירדו עיני על אבדת הרשעים אשר לא שמרו

תורתך כמשפט הטובים האמתאלים על כל דבר הנפסד כי כן דרך הא׳ כי לא יחפוץ במות הרשע כי אם בשובו מדרכיו וחיה ׃

צדי צדיק אתה וגומר פעמים רבות שהצדיק יחטא במחשבתו בקנאתו לרשע החוטא שהוא שקט על שמריו והוא הצדיק ניסר תמי׳ מסובב ומסובך בצרות · מה שלכן תכף הא׳ ייסרהו על מחשבתו הרע׳ אשר עבר עליו · ולכן המשורר מצדיק דינו על היסורין ההם לאמר צדיק אתה ה׳ ויסר במשפטיך הרעים אשר תשפטני · כאשר צמתתני ויכריתני קנאתי משלות האויבי׳ צרי כאשר שכחו דבריך אשר צוית בצדק · ועדותיך אשר צוית באמונה מאד כי העדות הם לעדות על אמונ׳נם מה קדם · והדברי׳ הם המשפטי׳ הצדיקי׳ · והמקרא מסורס כדרך הלשון הנבואיי לפעמים · ולהכירי כי אמרתך היא צרופה מכל סיג מאד ותכף תצרף כצרוף כסף במשפטי יסוריך לאוהביך כבאתם מקו היושר לכן עבדך אהב׳ אהבה וחיב׳ חזקה קשת ההעתק להיותה אהבת הטוב במה שהוא טוב ובלתי תלויה בדבר · כי ראיתי הנסיון שבעיר אנכי ונבזה בעיני כל ששכחתי מצותיך · ולכן פקודי׳ לא שכחתי · כי הוא סגולה לפקודיך לתת כבוד וממשלה לשומרם בכל לב · והסגולה הזאת אשר להם הוא להיות טבע האמת שמו׳ בתוכם · כי צדק׳ משפטיך הם צדק לעולם וכל דברי תורתך הם אמת · ומטבע האמת לעלות ולהגביה האומרו והאוהבו והמאמינו · ולכן אפילו בשברה ומצוקה מצאוני והשיגוני אז מצותיך הם שעשועי · ואנא צדק סוד עדותיך הבינני ואחיה לעולם הבא ׃

קוף קראתי וגו׳ כשאני בתוקף הצרות קראתי אליך בכל לב · ולכן ענני ה׳ למען אצור חקיך כי לא אשאל התפלה לתכלית אחר כי אם כדי לעבדך בלב שלם · והוא ענין כשקראתיך הושיעני למען אשמור עדותיך שהוא המין האחר מן המצות אשר טעמו נגלה ·

וספר כי תפילתו היה בעתות הלילה שהמחשבה פנויה מהדברים הגשמיים ובין הג׳ אשמורות שאז הקב״ה נזכ׳ מצרות ישרא׳ והוא עת רצון להתקבל תפלת המתפלל · וזהו אומרו קדמתי בנשף שהוא הלילה ואשועה אליך שלדברך יחלתי · וקדמו עיני באשמורו׳ לשיח באמרת׳ · כי קודם הייתי לומד בתורתך ואחר כך בין אשמורה לאשמורה הייתי מתפלל · ולכן קולי שמעה כחסדך הנב״ת · וכמשפטיך אשר שפטני בהם למרק חטאתי · חייני כי אחרי הצר׳ ראוי לבוא המנוחה כי קרבו לי לדחות פעמי רודפי זמה שהוא סוג לכל המעשי׳ הרעים · אשר מתורתך רחקו שאין לומדים בה · אבל אקוה כי לא יוכלו לי כי יותר קרוב אתה ה׳ לכל קוראיך מהם ·

ויותר קרוב אתה כל מצותיך אשר שמרתי להצילני ממה שהם קרובים להזיקני והאמת ההוא יעזרני מידם · כי זה ומאז ומני קדם אשר ידעתי מעדותיך ומצותיך הנזכרי׳ כי עשיתם יסוד לעולם ובזכות׳ העולם קיים · ולכן בודאי זכות המצות ההם יקיימוני ויהיו קרובים אלי להצילני מהרודפי זמה אשר קרבו ׃

ריש ראה עניי וגומר ראה עניי בצרת צוררי וחלצני מיד׳ · בזכות כי תורת׳ לא שכחתי גם בעת הצרה · וריבה ריבי וקח נקמתי מהם וגאלני מידם וחייני למען אשמור אמרתך כי לא אשאל החיים לתענוג גופניי · ורחוק הישועה לבוא אלי לפי דעת הרשעים · וזהו להיות כי חקיך לא דרשו · ולכן לא ידעו סגולת החוקים כי בסגולה יושיעו במהרה לעושים אותם · וכאומרו רבן של נביאים העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה · כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה׳ אלהינו בכל קראינו אליו · כי הרופא אשר ירפא ויעשה נפלאות בסגולות מעשבים או עניינים אחרים יקרא יותר חכם מהרופא המובהק · כי אין לנו לדין כי אם כפי המוחשות ותכלית הפעולות מכל אחד מהם · ואם בעשיית החקים הזרים האלה יראה תכלי׳ אשר אין למעלה הימנו כי האלהים הוא קרוב אליו בכל קוראו · הנה בודאי העם הזה הוא החכם ונבון מכל הזולת · אבל רחמיך רבים ה׳ ואפי׳ שלא הייתי ראוי את׳ חייב להצילני כפי מדת רחמיך · ולכן חייני כאשר ענשתני במשפטיך והוא על דרך אומרו שבענו כימות עניתני שנות ראינו רעה · כי אף שרבי׳ הינו רודפי וצרי · מעדותי׳ לא נטיתי · ולא די כי לא הייתי עוב׳ אמן לדבריהם המבקשים להטותני מדרך הישר · כי העזתי מצח כנגדם וכשראיתי הבוגדים הללו אשר אמרתך לא שמרו אריב ואתקוטט עמהם · וראה מכל הנזכר לעיל כי פקודיך אהבתי · וכי אהבתי הרא׳ והעיקר מתורתך שהוא מעלת החכמה המכונה בשם אמת להיות ענינ׳ ידיעת האמתיות · ואהבתי כל משפט צדקך לעולם השכל שהוא מעלת המדות · ולכן ה׳ חייני כחסדך · והמקרא מסורס כמשפט הלשון הנבואיי לפעמים ׃

שין שרים רדפוני וגו׳ שרים רדפוני חנם רוצ׳ לשלול ולהשלים · או למלכי שאר האומות · ואני לא פחדתי מהם · כי אם ממך ומדברך · שהירא את ה׳ אין לו לירא ולפחוד מזולתו · ולכן אני זז ממקום עיוני בעדם · ושש אנכי כשאשיג הבנה מה באמרתך כמוצא שלל רב · כי שקר מהשלל רב ועושר ונכסים שנאתי ואתעבה שהתיעוב הוא יותר מהשנאה · ותורתך אהבתי ושמתי כח · ושבע ביום הללתיך על הצדק והיושר אשר אני רואה במשפטיך בגמול ועונש בעולם · ולאו דוקא סך השבע אבל הוא לשון מור׳ על הריבוי כשבע יפול צדיק וקם · אשר הוא׳ שם השבע על הריבוי לחשיבותו כי הנמצאי׳ בעלי כח ונפש הם ז׳ מעלה אל עלול והם המתכיא ית׳ וית׳ · והמלאכים · והגלגלים · והאיש ישראלי · והאנושי המדבר · והבעל חיים · והצומח אשר לו כח ונפש הצומחת ׃ וכן הללתיך על השלו׳ רב בלי מכשול אשר אני רואה היותו מוכן בעולם הבא לאוהבי תורתך · ולהיות כי גם אנכי שברתי וקויתי לישועה ההיא · מצותיך עשיתי · ושמרה נפשי עדותיך במחשבתי ואוהבם מאד · ושמרתי פקודיך ועדותי׳ גם כן להיות כי כל דרכי הם נגדך כי שויתי ה׳ לנגדי תמיד וכל מעשי הם לשם שמים להכירי אותו עליון על כל העליונים · ואף כי ידעתי ששוף השכר לבוא · הנה לא פעלתי הצדק על מנת לקבל פרס ולא לאהבת הנעבד · כי אם לאהבתו ולהיות כל דרכי נגדו למעלתו גם כן ׃

תיו תקרב וגו׳ ר״ל אנא שתקרב לפניך רינתי וצעקתי · והבין אותי ולדברי כדבר׳ אשר הבטחת לעבדך היותך שומע תפלה מהשבים אליך בכל לב · ותבוא תחינתי לפניך שהיא התפלה המסודרת ובאמרתך הצילני מיד האויבי׳ · ותבענה ותדברנ׳ שפתי תהלה כאשר תלמדני חוקיך אחרי הצילך אותי מיד האויב · ותענה מן ויען אויב לשוני אמרתך · ותענה כי כל מצותיך הם צדק ויושר ׃ ואנא תהי ידך וכחך עומדי לעזרני יען כי פקודיך בחרתי · ותאבתי לישועתך ה׳ הנצחית · ותורתך שעשועי

ואנא

ואנא תחי נפשי ותהללך · ומשפטיך שהם מעלת המדות יעזרוני לחיות · כי תעיתי בצרות העולם הזה כשה אובד · ולכן צריך שתבקש עבדך הנאהב יען כי עבדך אנכי ומצותיך לא שכחתי ·

שיר המעלות אל ה' בצרתה וגו' להיות כי ציור בית המקדש היה ידוע לדוד בנבואה וכאומרו הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כי יען כי לא זכה לבנותו לרוב דמים אשר שפך זכה לראותו ברוח הנבואה כאשר קרה לרבן של נביאים שלהיות שלא זכה ליכנס לארץ מפני חטא מי המריבה · זכה לראותה מעל ההר בכח אלהי שנתן בראות עיניו אשר כהנה מרחוק בראייה ההיא כאלו היה רואה מקרוב עיר ועיר ומחוז ומחוז וזה לרוב אהבת ה' לאוהבי שמו · וראה היות חמש עשרה מעלות בהר הבית בשטח סוף עזרת הנשים שבהם היו עולים לעזרת ישראל וכל אחת גבוה חצי אמה · אשר אולי היו ט"ו ולא פחות ולא יותר לרמוז ט"ו מעלות שיש לאיש בהנהג' שניו מה שאין כן לאשה להיותה בלתי חייבת בתלמוד תורה ובמצות עשה שהזמן גרמא להיות תכליתה לעבוד האדם כשאר הבעלי חיים אף כי לה מעלה רבה מהם להיותה נבראת מצלע האדם יכיר כפי היוצר הראשון · והנו מעלו' הם זו הא' עד ה' שנים ראוי שיחנכהו אביו במצות וכפי הבנתו מהנער וחריפותו · וכן ה' שנים למקרא · וכן י' למשנ' · וכן י"ג למצות וכן ט"ו לתלמו' · וכן י"ח לחופה מה שהאשה כאמ' בגרה בתך שחרר עבדך ותנהו לה פן תהיה לבוז · בן כ' לרדוף בן ל' לכח · בן מ' לבינה · בן נ' לעצה · בן ס' לזקנה · בן ע' לשיבה · בן פ' לגבורה · בן צ' לשוח · בן ק' כאלו עבר ובטל מן העולם והוא פטור מן המצו' כי ישוב לימי עלומיו · ואולי כי בימי המבול המים המכסים הארץ כמים המכסה את האשה · חמש עשרה אמה מלמעלה גברו ויכוסו ההרים ולא פחות ולא יותר ·
לכן המשורר האלהי חבר ברוח קדשו ט"ו מזמורים אלו למען יזמרום הלויים א' מהם בכל מעלה · ואולי כי היה לתכלית אחר זולת הזמר' והוא כדי לשמור מלהתערב שם הנשים עם האנשים במחשבת פגול כי בשמע' דברי אלהים חיים יתפרדו המחשבות רעות ויתבטלו וסוד ה' ליראיו · והנה כונת כלם הוא על הגלות והגאולה · אל ה' וגו' הם דברי כנסת ישראל לאמר בצרתה לי מהגלות קראתי ויענני · ותיו מצרתה להגדיל הצרה · ה' וגו' הקריאה היתה זאת אנא ה' הצילה נפשי שלא תתערב' כדת שפת שקר שהוא אדום · וכדת לשון רמיה שהוא ישמעאל · מה וגו' מה יתן לך טובת הנאה ומה יוסיף לך הלשון רמיה מישמעאל שאת' מאריך כ"כ מלכותו · חצי וגו' מה יתן לך וגו' השפת שקר מאדו' הגבור שמלך בכפה אשר חציו הם שנונים ומלוטשים · והם כגחלי רתמים שהוא מין עץ שכשנכבה מחוץ עדיין דולק בפנים והרואה אותו יחשוב שהוא כבה לגמרי ולוקחו ביד ואינו מרגיש עד שיכוה בחומו והוא רמז לשמדות וגרושין מאדום לשה פזורה יש' · ואולי כי העץ הזה הוא הנקרא ייניסטה · אויה וגו' הוא קינת כנסת יש' האומרת אויה לי כי גרתי בגלותי עם משך שהיא אות' טוסקאנה אשר היא ראש מלכו' אדום · כי האירופה שנחלקת לה' מחוזות ספרד · וצרפת ואשכנז · וגריציאה ארץ יון · ואיטאליאה רדויה אות' אדום הנכרית · ואיטאליאה היא האמצעית שבאירופה · וטוסקאנה היא החלק הממוצע שבאיטאליאה · ורומה עם קאמפנייא רומאנ' בימי קדם היתה תחת מחוז טוסקאנ' ולמעלתה שמו לה שם מיוחד קאמפאנייא רומאנ' · ואויה לי כי שכנתי עם אהלי קדר שהם הישמעאלים אשר על הרוב הם יושבי אהלים · רבת וגו' זמן רב הוא ששכנה לה נפשי עם כל א' מאלו הב' אומות השונאים השלום עמדי · כי כל עוד שאני מדבר שלום עמה' · המה למלחמה עמדי כי אינם דורשים שלומי אבל תמיד בגלותי מתנכלים אותי להמיתי ולכן ראוי אליך להצילני · קכא

שיר למעלות אשא וגו' המלמד במקום הא כמו הסלים אשר למלך כנען על ידו · והם דברי כנסת ישר' המנוחת לאומיה לאמר הנני נושא עיני ומגביה אותם אל המקומו' הגבוהים כדרך הבוטח בשאין שפוג' למעלתו בעת צרתו · לראו' מאיזה צד יבוא הגאולה ועזרי · שיהיה העזר מעם ה' עושה שמים וארץ · אל יתן וגו' כי אני יודע בודאי שאל יתן ואל יניח להתמוטט מכל וכל הרגל מכל אחד מכם בני הגלות · ולא ינום שאינו מתנמנם ויישן מי שהיה שומרך כשכבר · כי אין דרכו בכך שאל ינום ולא יישן שומר יש' · והתנומה היא השינה קלה · והשינ' היא הארוכה · והוא רמז כי אף שבני ישרא' הם בגלות למרק חטאתם · לא הניחם ה' והוא משגיח עליה' יומם ולילה ועושה עמהם נסים נסתרים לאלפים ולרבבות והנסיון יוכיח כי הוא רחוק מהטבע עמיד' שנים חדלו מספור כבשה בין ע' אריות · וזהו אומרו ה' שומרך מיד הגוי' אותך שלא יהרגו' · וה' הוא על יד ימינך תמיד לכל · באופן שבצל ההוא תסתר · כי ביום · השמש בחומו לא יככה · וירח בקורו בלילה גם לא יככה · והוא רמז לצרות הגלו' · ה' וגו' ה' ישמורך מכל רע הוא שלא תתערב עם עמי הארצו' אשר אתה בתוכ' והיית לעם אחד · וישמור את נפשך שלא תחזור לדתם · ה' וגו' וה' ישמור צאתך מהגלות כי צרות חבלי משיח לא יכלוך · וישמור בואך לארץ יש' בזמן הגאולה · מעת' ועד עולם כי הגאולה ההיא תהיה נצחיית · קכב

שיר המעלות לדוד שמחתי וגו' הם דברי בני ישר' שיאמרו אלו לאלו בעת הגאולה ובנין הבית העתיד · שמחתי באומרים לי שנלך בעגלא ובזמן קריב לבית ה' ומקדשו הנעלה · עומדות וגו' בא לשבח ירושלם עיר ה' מקום המקדש באומרו בימים הקדמונים היו עומדות וקיימות רגלינו והחבורו' מעם יש' · כי יהיה רגלנו מן בא אתה וכל העם אשר ברגלך · והנה קיומם היה בזכות שעריך ירושלם שהם הבתי מדרשות כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם · ויהיה שערי' מן אוהב ה' שערי ציון שדרשו חז"ל המצויינין בהלכה · ירושלם וגו' ספר כי כל ירושלם היה בתי מדרשות וכל העם אשר בתוכה אנשי מדות וחכמה · כאומרו ירושלם הבנויה מחכמי' ואנשי שם ויהיה עניינו מן רב שלום בניך שדרשו חז"ל בוניך שהם התלמידים ·
כעיר שחוברה וגו' הנה אנשי המדינה יתחלקו קבתם לחלק הגופניי והם התגרי' ובעלי המלאכו' ובעלי עבודת האדמה · ולחלק נפשיי והם החכמים והחסידי' והמתפללים והשופטים והדיינים · וצריך חלק שלישי כדי לשומרם מזולתם המגיע לכל חלק מהשנים הנזכרי' ממלאכתו · והם אנשי המלחמה העומדי' בשערי' לשמור העיר והסובבים אותה בלילה · והם הנקראים בלשון לעז לאבראדורי' · ואוראדורים · דיפינסורים · ובעת העשות העצה מאנשי העיר על ענין קרה לא יתקבצו אל בית העצה הלאבראדורים והדיפינסורים להיותם המוני' ונעדרי החכמ' · ולכן אין להם עצה כי נעדרה מהם סבתה שהיא החכמ' · ואמנם יתקבצו לבד האוראדורים בעלי החכמה · ואמר המשורר כי ירושלם אינה כשאר העירו' אשר

ימצא בהם ש"ה הנ' חלוקו' · כי כלם חכמים ויודעי' וכשנקבצים
לעבה הם רוצים להתחבר יחד כל אחד מאלו הכתות וזהו
אומרו היא כעיר שראוי להתחבר לה בעבת' כל העם מקצה
ואחרין · והוא על דרך אומרו אזכיר רהב ובבל ליודעי הנה
פלשת וצור עם כוש זה יולד שם · ולציון יאמר איש ואיש
יולד בה לשלימות העיר שכל היושב בה יהיה שלם ·
ששם וגו' ספר מעלתה כי שם היו עולי' לשלש רגלי' השבטים
להודות לשם ה' · אשר השבטים ההם נקראים שבטי יה ·
להיות כי שם יה היה עדות לישראל שהיו בני יעקב טהורים
ונקיים מכל סיג זרע המצרים כבאתם ממצרים וכאמרם ז"ל
כי האומות היו אומרים כי כשאבותינו במצרים היו עובדים
העבודה קשה היו המצרי' שוכבים עם נשותיהם · מה עשה
הקב"ה הטיל שמו עליה' בתחל' וסוף כדי להעיד על טהרתם
וזהו אומרו לחנוך משפחת החנוכי הא בתחלת התיבה ויוד
בסופה · וכן כלם · כי שמה וגו' כי שמה ישבו כסאות
למשפט שהם כסאות שופטי ישראל החסידים · כסאות לבית
דוד שהם מלכי בית דוד הצדיקים · שאלו וגו' יאמרו אלו
לאלו שישאלו שלום ירושלם וגומר והנה המלחמה שהיא הפך
השלום אם שתהיה מחוץ כי אויבים יבואו עליה ללכדה · ואם
שתהיה בפנים כי אנשי העיר יריבו אלה עם זה כאשר היה
מלחמת הפריצים בבית שני אשר חרב עירנו · ולכן אמר
כנגד המלחמה מחוץ שאלו שלום ירושלם · וכנגד המלחמה
מבפנים אמר ישליו אוהביך · יהי וגו' עוד אמר כנגד
המלחמה מחוץ יהיה שלום בחילך · שחיל וחומה יחדיו לא
יכרתו מהאויבים מחוץ וכנגד מלחמת פנימה אמר שלוה
בארמנותיך · למען וגומר נתן הסבה להתפללו על
מלחמת החלקים שבתוך העיר כי הוא למען שאחי ורעי
ישבו לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו ולא יהרגו אלו לאלו
· כי בית המקדש לא היה לו פגם מפני המלחמה הזאת · כי
כדי לשמור הבית היו נעשים אחים כהרף עין · כאשר ראינו
בבית שני · ונתן הסבה להתפללו על מלחמ' חוץ מהאויבים
באומרו למען בית ה' אלהינו שלא יחרב מהאויבים אבקשה
טוב לך שהוא שלום המלחמה מחוץ · קכג

שיר המעלו' אליך וגו' דברי כנסת ישראל בגלותה
אל אלהי' אליך היושבי בשמים נשאתי את
עיני בעת צרתי למען תעזרני כי אין לי עוזר וסומך אלא
אתה ולכן אברח ממך אליך · הנה וגו' הנה כאשר עיני
העבדים המוכים מיד אדוניה' והשפחה המוכית מיד גברתה
לא יברחו מתחת ידם · פן יגורשו מביתם לעולם · אבל
יסבלו מכותם · ועיניהם יהיו אל ידם לחלות פניהם שירפו
מעליהם · כן כאשר ה' אלהינו הכנו ביד ומכת הגלות לא
ברחנו מתחת צלו ללכת לעבוד אלהים אחרים אבל תמיד
ועד היו עינינו אליו לחלות פניו שיחוננו · חננו וגומר
ולכן חננו ה' להצילנו מהגלות וחננו להשיבנו על אדמתינו
כי שבענו מרוב בוז · רבת וגו' כי בכמות הבוז שבענו
מרוב בוז · וזה נמשך זמן רב · כי רבת והרבה זמן שבעה
לה נפשנו מלעג השאננים שהם ישמעאל · ומבוז הגאיונים
שהם אדום הגאים · ולחוזק גאותם קורא להם כן · קכד

שיר המעלות לדוד לולי ה' וגו' דברי בני הגלות
שיאמר נא ישראל לולי ה' שהיה לנו בהצלת
גופינו · ולולי ה' שהיה לנו בהצלת נפשינו בקום עלינו אדם
כנגד הגוף אזי חיים בלעונו האויבים בחרות אפם בנו · והיו
עושים בנו כליה · וכנגד הנפש אזי המים שטפונו נחלה
עבר על נפשנו והוא רמז לתמורת התורה בדת ישמעאל ·
אזי עבר על נפשינו המים הזדונים והוא רמז לתמור' התורה
בדת · ברוך וגו' בא לתת הודאה לאל על ההצלות
הנזכרו' באומרו כנגד הצלת הגוף ברוך ה' שלא נתננו טרף
לשיניהם · נפשנו וגו' וכנגד הנפש אמר ברוך ה' שנפשנו
כצפור נמלטה מפח יוקשים שהם הב' דתות · כי בהיותנו
מוכנים אל ההילכד כפח היה כאלו הפח נשבר ואנחנו נמלטנו
· וזה היה לזכות היות הבטחתנו ועזרנו תמיד בשם ה' עושה
שמים וארץ אשר בידו הכל · קכה

שיר המעלות הבוטחים וגומר הבוטחים בה'
בגלותם שה' ישיב שבותם · יבא אל הים
בטחונם בבאתם מהגלות ושובם על אדמתם · והגאולה
תהיה מתמדת · בהתמדת בית המקדש העתיד בהר ציון
שלא ימוט עוד בב' מקדשות הקודמות ולעולם ישב · ושבת
קיומם יהיה להיו' כי כאשר ירושלם מקום המקדש הרים סביב
לה · כן ה' סביב לעמו מעתה בעול' הזה ועד עולם לעולם
הבא · ומי שלא יהיו הקיים ישובבהו לאומרו יהיה תמיד קיים ·
כי לא ינוח שבט שולטנות אומה הרשעה · על גורל וחלק
ונחלה מהארץ שהיא גורל הצדיקי' עם ישרא'. והיא ארץ ישרא'
· וזה בזכות ולמען שבהיותם הצדיקים ההם בגלות לא שלחו
ידיהם בעולתה · רק ישלחום במצות ומעשים טובים ·
הטיבה וגו' הנה כאשר אמר זכר מתנת הזרע באומרו וה'
סביב לעמו · וזכר מתנת הארץ באומרו כי לא ינוח שבט
הרשע על גורל הצדיקים · ועתה חילה לאל על מתנת
האלהות המכונה בטוב וכאומרו אני אעביר כל טובי על פניך
· כאשר אמ' אנא ה' הטיבה לטובים אשר עשו הטוב · ולישרים
אשר עשו היושר לפנים מן השורה · אשר טובתם ויושרם בא
מלבם לב טהור · ולא לרמות בני האדם כי כלבם כן פיהם
ומעשיהם · והטבה הזאת יהיה בהשפיעך עליהם אור
שכינתך · אבל המטים את הדרך ישרה מעם ישרא' בהיותם
בגלותם · וקרא אורחותם עקלקלותם על שם מקריהם
מהעקלתון · יוליכם ה' את פועלי און משאר האומו' לבהלה
ולחרפת עולם · ויהיה בזה שלום על ישרא' הנשארי' בהיותם
נקיים מכל סיג וצרופים ככסף · קכו

שיר המעלו' בשוב ה' וגו' הוא סיפור בני הגלות
בעת הגאולה בשובם אל אדמתם לאמר
בשוב ה' ובהביא את שיבת ציון בגאולה העתידה · אז נהיה
כחולמים · כי להיותו כדבר נמנע שעם בזוי ושסוי זה מאות
שנה ימלוך על הכל · יראה בעינינו שהוא כחלום הרעב
שאוכל ושותה ושבע · וכשהקיץ מצא ריקה נפשו · אז וגו'
אבל אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה כאשר נראה התאמת
והתקיים הדבר ובאתו מגדר חלום והוא כשאז יודו הגויים
גדולתנו ויאמרו הגדיל ה' לעשות עם אלה בהוציאו מן הגלות
ובהמליכם על הכל · הגדיל וגו' וכשנראה שהגדיל ה'
עשות עמנו בהדבקו בנו באור שכינתו שאז נהיה שמחים
שמחת הנפש · שובה וגו' הוא תפלת כנסת ישראל
בגלותם על הגאולה לאמר שובה ה' את שביתנו לשון שביה
· ותן רטיבות ולחות ליובש צרות הגלות · כאשר יעשו
האפיקי' מים כשיבואו בארץ הנגב היבשה כי תרגום יבשו
המים נגבו מיא · הזורעי' וגו' ואמא כי הזורעי' את החטה
בימי היוקר בדמעה להיותם מוציאי' אותה מפיהם לטמנה
תחת הארץ אשר הוא בספק אם תעלה ותצמיח · תעשה
שברנה יקצורו · ומה שהנושא משך הזרע כשיזרע אותו ילך

הלך

הולך וזורע ובכה. תעשה שבוא יבוא ברנה אל ביתו כשיהיה נושא אלומותיו מהזרע ההוא אשר זרע. והוא משל כי האומה יש' אשר זורעת בגלותה מכות רבות וסובלת הצרו' והבכי. שבזמן הגאולה תשבע מפרי זריעתה. קכ"ז

שיר המעלות לשלמה וגו'. ר"ל בעבור המלך שהשלו' שלו ימשך לעולם והוא מלך המשיח. ונקרא שלמה גם להדמותו לשלמה בן דוד אשר היה חכם מכל בני העולם וירד מים עד ים ובנה בית המקדש.

אם ה' וגו' אם ה' לא יבנה הבית המקדש אבל יהיה התעוררות בן אדם כמקדש ראשון אשר התעורר על בנינו דוד ושלמה בנו. לשוא עמלו בוניו בו. כי כאשר הבונה הוא הווה ונפסד כן הוא הכרחי שיהיה הבנין. ואם ה' לא ישמור עיר מקום בית המקדש כאשר היה בבית שני לרוב עונותיהם. לשוא שקד בהתעסקות והשתדלות השומר אותה כי נתנה ה' ביד טיטוס והאריכה עד יסודותיה.

שוא וגו' השוא והשקר לכם אומת ישמעאל המשכימי קום ללכת לבית תועבותם. ומאחרי שבת שם להתפלל לנביאם. ושב לכם אומת אדום אוכלי לחם קרבן עצביהם. אשר אלו הב' דתות פורחות במציאו' ועומדות בעוד שיתן ה' לידידו משיח צדקנו שנא' והוא רמז שיאחר ביאתו כאלו הוא ישן.

הנה וגו' כי אם יתמהמה משיח האמת בוא יבוא. כי הנה נחלת ה' שהיא ארץ ישראל יהיה לבנים הידועים שהם בני יש' הנאמר עליהם בני בכורי ישראל. והנחלה ההיא יהיה שכר המעשים טובים שעשו בגלות פרי הבטן הקדוש מהאמהות שהוא עם יש'.

כחצים וגו' ואז לימות המשיח במלחמת גוג ומגוג יהיו בני הנעורים מיש' למשיח הצדק כחצי' ביד גבור אשר בהם ימשול על כל זולתו וכן המשיח בכח נערי בני ישראל ימשול על כל העולם. כי האושרים הם מהגבר הגבור ההוא אשר מלא את אשפתו מהם. כי לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער ירושלם כשירצו לקחת' להם. ויהיה ידברו מענין שברון כמו ותדבר את כל זרע הממלכה. קכ"ח

שיר המעלות אשרי וגו' ר"ל האושרים הם מכל ירא ה' ונזהר ממצות לא תעשה. וההולך בדרכיו וזריז במצות עשה.

יגיע וגו' הנה האושרים הם בני חיי ומזוני. אשר הם השלש מתנו' מיש' כנגד בני מתנת הזרע. וכנגד מזוני מתנת הארץ. וכנגד חיי מתנת החיים הנצחיים בדבקות הש"י. וזהו אומרו כי יזכה למתנת הארץ ומזוני החיים הלזה. כי יגיע כפי' כי תאכל יהיה באוש' בעולם הזה ובטוב לעולם הבא. והו' כי יש מיני אדם אשר כל יגיעם יהיה לאסוף הון רב וחומס וגוזל לזולתו. כדי למלאת תאותו. ולא השליטו האלהים לאכול מכל עושרו רק לחם צר ומים לחץ. הרי נמצא כי יגיע כפיו אינו אוכל והוא בלתי מאושר בעולם הזה בהיותו תמיד יגע ובלי שום הנאה. והוא בלתי מאושר בעולם הבא כי סופו יורש גיהנם ולא נחתם גזר דינו אלא על הגזל. מה שהחסיד הלז יקרה לו ההפך בשלשת'. כי יגיע כפיו יאכל ויתענג בו כאשר תשכול הדת ויהי' מאושר בזה. ובבא כי לא חטא לזולתו. והוא נקי כפי' ובר לבב וראוי לעלות אל הר ה'. ויזכה לבני ומתנ' הזרע. כי אשתך הכבודה העומדת פנימה בירכתי ביתך לצניעות תהי' כגפן פוריה ותלד בנים ובנות לרוב כגפן הטעונה מאשכלות בבת אשר כל אשכול טעון מענבים הרבה. וכגפן אשר יטעה האדם בירכתי בית והיא פורח' שמה ועלת' נכה והבשילו אשכלותיה ענבים. וכנגד חיי ומתנת הש"ית את' בניך שהם תלמידיך מרב שלום בניך אל תקרי אלא בוניך הם כשתילי זתים סביב לשלחנך כי להיות שתושה יותר מלמודה הם תמיד סובבים אותך. ודמה אותם לזתים להיות השמן שמור בתוכם שהוא פותח השכל. וכן להיות כי העלי זית הם קיימים כל השנה קיץ וחורף וכן אלו התלמידים קיימי' בעיונם בתורה ובחכמה כל השנ' כולה. וכן להיות כי עץ הזית הו' תמיד עומד לבדו ובלתי מקבל ההרכבה וכן אלו התלמידי' הם עם לבדד ישכון לעבוד עבודת בורא' ובשאר העם לא יתחשבו ולא יתרכבו.

הנה וגו' ר"ל ובהיות כי כן יבור' גבר הירא את ה'. לכן אשכים לברך האומה יש' בשלם זה האושרי'. וזהו אומרו כנגד מתנת הארץ יברכך ה' מציון בברכו' שמים מעל וברכו' תהום רובצת תחת שלשון ברכה הוא תוספת טובה בענינים הגשמיים.

וכנגד מתנת הש"ית אמר וראה בטוב ירושלם שהוא הדיבוק האלהי כל ימי חייך. וכנגד מתנת הזרע אמר וראה בנים לבניך בהיות שלום על ישראל. הם שלום הבריאות הן שלום המלחמה. קכ"ט

שיר המעלות רבת וגו' דברי כנסת יש' בימי הגאולה לאמר רבת צרה צררוני מנעורי במצרים כי הייתי בימי נעורי אז כי היה זמן מעט להמצא אומות יש' בעולם. וה' הצילני מידם. ורבת צררוני מנעורי בבבל כי גם אז הייתי בימי נעורי כי היה זמן מועט להמצא אומת יש' משוררת ומולכת בארצה וגם הם בעיר האל לא יכלו לי ואחרי עבור ע' שנים חזרתי לביתי ולארצי.

על גבי וגו' אבל עתה בגלות הארוך הלז על הגב שלי חרשו חורשים והאריכו למעניתם. ור"ל במענית שהחורש אותו בדעתו לפי כח השורי' קו אחד לאורך השדה או לרחבו למען יחרוש מראש אותו הקו עד סופו בחרישה אחת בלי הפסק הליכת השור ובהיותו שם ינוחו השורים מעט והופך פניהם ואחורם מסוף הקו לראשו הסמוך לקו הראשון ואותו הקו יקרא מענית וכל שהמענית ארוך יתרבה יגיעת השורים כי אין הפסק לתנועתם עד הגיעם לראש הקו ולסופו וזהו אומרו האריכו למעניתם. והוא משל להיותנו בגלות הלז למשסה נקלים ובוז ומגורשים מכל בני העולם ואין לנו מנוח לכף רגלינו בשום מקום ואורך מאד הגלות כזה.

ה' וגומר ועם כל כובד הגלות ואורכו ה' שהוא צדיק קצץ עבות העול שעל צוארינו מהרשעים בימי משיח צדקנו. ויבושו אז כל שונאי ציון ויסוגו אחור כי כל ענינם ילכו לאחור ולא לפנים כי לא יהיה להם עוד הצלחה בעולם כבראשונה. ולא יהיה להם שום העמדה וקיום אבל יהיו כחציר וכעשב הגדל על גגות הבתים שקדמת ובטרם שיצמח ושלף מענין חליצת הדבר ויציאתה ממקומה. יתיבש אם בקור ואם בחום ובין לילה היה ובין לילה אבד. ולא יזכה העשב ההוא שיהיה כל' שימלא כפו מתנה הקוצר כדרך הקוצרים כי יקחו בידם מלא כפם חציר או שבלים ואח"כ יקברוהו ויחתכוהו. ולא יזכה שימלא המעמר חצנו שר"ל זרועו מתנה וזה למעוטה. ולא יזכה שבעת הקצירה אליה יאמרו העוברי דרך שם לקוצרים ברכת ה' יבוא אליכם או ברכנו אתכם בשם ה' שהם ב' מיני שאלת שלום לקוצרים. וכבועז אשר אמר לקוצרים ה' עמכם והוא משל שיתמעטו האומות בעולם וכאומרו שלא מלא כפו קוצר ואם יתרבו ויולידו עם רב לא יזכו לגידול וכאומרו ולא ימלא חצנו וזרועו מעמר והנמצאים אשר לא יכירו את ה' לא יזכו לברכתו בעולם הזה ולבא מה שיהיה ההפך האומה ישראל' כי יזכו ויתרבו באיכות ובכמות ויזכו באושר הזמניי והנצחיי. ק"ל

שיר המעלות ממעמקים וגו' הם דברי כנסת
ישראל בגלותה לאמר ממעמקי צרות
ומכוכות הגלות קראתיך ה'. ולכן ה' שמעה בקולי כשתהיה
הצרה גדולה ותכופה ולא יהיה לי פנאי להתפלל רק אקרא
בקול גדול ה' ה' הושיעני. שמע נא לקול ההוא אף כשתהיה
יחידה מתפלה ותחנונים ובלי כונה. ותהיינה אזנך
קשובות לקול תחנוני כשיהיה לי פנאי להתפלל בלשון רכה
ותחנונים. אם עונות וגו' ואל יעכב כל חטא ועון את
תפילתי שאם עונות תשמור יה. מי יוכל לעמוד לפניך כי
אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ולכן הוא הכרחי
שלא תשמרם. וזולת זה כי אתה חייב לסלוח ועמך ראוי
להיות מדת הסליחה למען תורא. כי העבד אשר חטא
לאדוניו אם ידע היותו רחמן יכנע לפניו וישוב אליו וירחמהו
ויסלח לפשעו. ואם ידע היותו אכזרי ומונע הסליחה לא
יכנע אליו וכל שכן דפקר טפי וירדפהו ותמיד לילה ויום לא
יחשה מלהיות בעוכריו. קויתי וגו' ולכן בגלותי זה
קויתי ה' שיתן לי האושר הזמניי. וקותה נפשי שיתן לי
האושר הנצחיי ולדברו והבטחתו על שניהם יחלתי.
נפשי וגומר ר"ל כי בטחון נפשי בה' בשתי אלה הוא בטחון
החלטיי. כשומרים ומתתינים ביאת הבקר אשר אין ספק
להם כי בוא יבוא ולא יאחר. ואמר ב' פעמים שומרים לבקר
על שמירתו והמתנתו לב' האושרים הנז'. ורמז בבקר לזמן
הגאולה שהוא בקר בערך הלילה החשוכה מהגלות.
יחל וגו' הם דברי המשורר לבני הגלות יחל ויקוה ישראל אל
ה' כי עם ה' החסד לגמול חסד חנם עם עבדיו והרבה עמו
פדות כאשר ראינו כי פדאם משאר הגליות. ואל תחשוב כי
יעכב החטא והעון. כי הוא יפדה את ישראל מכל עונותיו
ויתחלם ובשור הסבה יסור החולי. קל"א

שיר המעלות לדוד וגו' הם דברי כנסת ישראל
להיה לאמר ה' לא חטאתי בגלותי בחטא
הגאוה לא בגוף ולא בנפש. וכנגד הנפש אמר לא גבה
לבי שהוא השכל. וכנגד הגוף אמ' ולא רמו עיני. ולא הלכתי
בגדולות ובנפלאו' ממני כי לא חשבתי באורך הגלות ובקושית
צדיק ורע לו והחפך וזולתם מן הדברים אשר הם נמנעי
הידיעה אלי אבל סבלתי גלותי בחשבי כי לא אים אל אשר
יעשה עול במשפט. אם לא וגו' ר"ל לא עשיתי השלש
פעולות הנזכרו' אבל עשיתי הפכם. כי דוממתי ושתקתי
בגדולות ובפלאות ממני. ולא רמו עיני אבל שויתי
ושמתי נפשי הבוטחת במדת השפלו' והענוה כגמול כשהוא
עלי אמו ובחיקה אשר הוא כעיר פרא. ולא גבה לבי ונפשי
אבל היתה עלי נפשי בהכנעה כאלו הייתי כנער גמול משדי
אמו. יחל וגו' ולכן בהיות לישראל אלו הג' מדות הנז'
ראוי ליחל ישרא' אל ה' כי יושיעהו מעתה בעולם הזה. ועד
עולם לעולם הבא. קל"ב

שיר המעלות זכור וגו' הם דברי כנסת ישראל
בגלותה. זכור ה' לדוד המלך את כל
ענותו וכל מה שטרח ועמל למצוא לך מקום למשכן כבודך.
אשר נשבע וגו' אשר נשבע לה' ונדר לאביר יעקב אם
אבוא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי. ואם אתן שינה
לעיני ולעפעפי תנומה. עד אמצא מקום לה' משכנות
לאביר יעקב שהם העזרה והאולם ובית קדש הקדשים שהיו
המשכנות במקום ובית ה'. והוא כי דוד חשב לבנות הבית
והשתד' בזה הרבה והכין כסף וזהב לרוב לבנין וכאומרו
ויאמר המלך לנתן וגו' ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון

האלהים יושב בתוך היריעה. ומנעהו האל ע"י נתן הנביא
באומרו לא אתה תבנה הבית וגומר והבטיחו שזרעו אחריו
יבנהו ושיהיה כסאו לעולם לפניו אם לא יגרום החטא. הנה
וגו' ר"ל הנה שמענו מהכתובי' כי המקו' ההוא נבנה באפרתה
ע"י שלמה בנו. כי אפרתה היה שם מחוז שהיה כולל ירושלם
ובית לחם שהיה מהלך שלשה פרסאות לירושלם וזולתם מן
העיירות. ועתה בעונותינו אנו מוצאים היות אותו הבית
ואותו מקום בשדה יער כי ירושלם היא עיר חריבה והר ציון
הוא שמם ושדה יער ששועלים הלכו בו. נבוא וגו' ולכן אנא
ה' תבנה הבית המקודש ההוא למען נבוא למשכנותיו שלש
רגלים בשנה. ונשתחוה להדום רגליו כי בית המקדש של
מטה מכוון כנגד כסא הכבוד. ונאמ' אז אלו הג' פסוקי' שאמר
שלמה בבנין הבית הראשון. קומה ה' ממקום תחנותך עד
כה ללכת למקום מנוחתך כי המקדש היה ראוי להיות בית
עולמי' ומקום מנוחה לעולם ועד לולי החטאים. אתה וארון
עוזך. ורמז באומרו אתה לאור אלהי השוכן אתם בתוך
טומאותם. וארון עוזך ור"ל עוזך להיות שם שברי לוחות
ולוחות שהם עוז לישראל. כהניך ילבשו צדק בלבישת הד'
והח' בגדי כהונה בעבדם עבודתם לפני ה'. וחסידיך שהם
הלויים וכאומרו תומיך ואוריך לאיש חסידיך ירננו בשירה
וזמרה על הדוכן. ובעבור זכות דוד עבדך אל תשב פני
משיחך משיח צדקנו בנו. וזכור את אשר נשבעת לדוד
בשבועת אמת וקיום שאין להשיב ממנה מהשבוע' ההיא כי
לא איש אל ויכזב לאמר מפרי בטנך אשית לכסא המלוכה. לך
ולזכותך. ואחרי שבניך יזכו אל המלוכה לזכותך. אקיימה
בידם לעולם ועד אם ישמרו תורתי. וזהו אומרו אם ישמרו
בניך בריתי שהוא תורת משה. ועדותי זו אלמדם ע"י נביאי
שהוא תורת המלך כפי רצון האל מדור דור במלחמת עמלק
לשאול וזולתם מן המצות הפרטיות אשר יצוה האל כפי העת
וכפי הזמן. גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך. וביושב' הם
על כסאם אעמו' גם אנכי על כסאי בבית המקדש. כי כסא
ה' וכסא מלכי בית דוד הם דבוקים יחד. ויחדיו נעשו בית
ה' ובית המלך ע"י שלמה בן דוד ויחדיו אותללו. כי בחר וגו'
ויען כי בחר ה' בציון אוה למושב לו. ואמר זאת מנוחתי עדי
עד פה אשב כי אויתיה. לכן האל היה אומר ברך אברך ציון
בצידה שיהיה שבעה מכל טוב. ואפי' אביוניה יהיו שבעי
לחם. וכהניה אלבים בגדי ישע ומעיל צדקה. וחסידיה שהם
הלויים רנן ירננו. שם אצמיח וגו' ר"ל וגם אז נשבעת לדוד
עבדך שאם יחטאו בניו אשר על כן יכרתו מארץ. כסא ה'
ובית מקדשו. וכסא בית דוד. באחרית הימים נכון יהיה
בית ה'. ובית המלך. כי שם במקו' אשר היה הבי' בראשונה
בעיר ירושלם אצמיח מחדש קרן לדוד והמלכה. כשאערוך
נר בעולם השפל למשיחי שיהי' מאיר את כל העולם החשוך
בנר. ואז אויביו מכל שאר האומות אלבים בושת. ועליו
יציץ ויצמח נזר כתר מלכותו. קל"ג

שיר המעלות לדוד הנה וגומ' יען כי לעיל אמר
שעליו משי' צדקנו יציץ נזרו וכתרו מהמלכות
. ויציץ נזר וכתר כהונה מהכהני' שילבשו צדק. וכתר תורה
מהלויים שרנן ירננו בדברי תורה כי יורו משפטיך ליעקב
ותורתך לישרא'. וכתר שם טוב מעיר ה' ועם ה' אשר בתוכה
כי בחר ה' בציון אוה למושב לו. לכן אמר המשורר הנה מה
טוב ומה נעים יהיה כשישבו אלו הד' כתרי' יחד בבית המקדש
העתי' בזמן הגאולה. וכנגד כתר מלכות רמז באומרו כשמן
הטוב שיורד על הראש מהע' ומלכו כשמושחי' אותו. וכנג' כתר
כהונה

בהונה אמר כשמן היורד על הזקן זקן אהרן כשהיו מושחים אותו בשמן המשחה · וכנגד כתר תורה אמר כשמן היורד על פי מדותיו מהנכתר בכתר התור' אשר יהיה לו מעלת המדות בשלימות ולא יטה ימין ושמאל מכל אשר יורוהו תורתו · וכנגד כתר שם טוב אמר שהוא כטל חרמון וגומר והנה חרמון הוא הר גבוה ותלול מעבר לירדן ואולי כי היה יורד עליו מטר חופף במקום טל · מה שהמטר ההוא בהררי ציון היה טל ברכה · וזה להיות כי שם בציון להיות מקום מנוחתו צוה ה' את הברכה בדברים הגשמיים · וחיים נצחיים עד העולם · קל״ד

שיר

המעלות הנה וגו' צוה שהד' בתות הנז' בעלי הד' כתרים הנז' יברכו את ה' ·

וכנגד הבעלי כתר שם טוב אמר הנה ברכו את ה' עבדי ה' · וכנגד הבעלי כתר תורה שהם הלויים אמר ברכו את ה' עבדי ה' העומדים בביתו בלילות · וכנגד בעלי הכתר כהונה אמר שאו ידיכם אל הקדש בברכת כהנים וברכו את ה' · וכנגד בעל הכתר מלכו' שהוא המלך אמר כלשון יחיד ראוי אתה לברכו יותר מכל הזולת למען יברכך ה' עושה שמים וארץ מכון · כי המלך ראוי שיהיה יותר עניו ונכנע מכל השאר למען ילמדו ממנו הזולת ולכן ראוי להיות ספר התורה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' · קל״ה

הללויה

הללו וגומר המזמור הלז נאמר על זמן הגאולה ור״ל כי בזמן בית המקדש העתיד

יהללו יה הד' כתות מהד' כתרים הנז' · ובתחלה אמר הללו יה כל השומעים דרך כלל · ואח״כ פרט מי הם הראוים להלל · וכנגד שרי העם ומלכו אמר הללו את שם ה' · וכנגד הבעלי כתר שם טוב מפני מעשיהם הטובים אמר הללו עבדי ה' · וכנגד הבעלי כתר תורה שהם הלוים אמר הללו אותם שעומדים בבית ה' · וכנגד הבעלי כתר כהונה אמר הללו העומדים בחצרות בית אלהינו · הללויה וגומר בא לפרש אופן ההלול כי יהי' בהללו בפה כי טוב ה' ומטיב לזולת ובזמר לשמו בכלי' לאמר שהוא נעים וערב להיותו שלם בתכלית השלמות · כי יעקב וגו' ואתם בני ישראל חייבים להללו יותר מכל הזולת יען כי מאז ומני קדם יעקב בחר לו לאלוה שם יה · ושם יה בחר ישראל לסגולתו וכאומרו ואתם תהיו לי סגולה מכל העמים · כי אני וגו' והסבה שיעקב בחר בו הוא להתאמת אצלו גדולת האלוה כאשר התאמת אצלי כי אני ידעתי כי גדול ה' שהוא אדונינו מכל אלהים · כל אשר וגו' וגדולתו עליהם הוא להיות כי אין להם כח לעשות רק מה שנטבעו בו בעת בריאתם · אבל ה' כל אשר חפץ עשה בשמי' ובארץ ובימי' וכל תהומות · ולא מפתחות המטר שהוא מזון כל הארץ · כי הוא מעלה נשיאים שהם האדים מקצה הארץ ומעמיקה וברקים למטר עשה שהם ממקרי המטר כי מפירוק חיבור ענני המים יתילד האש ההוא ומוציא רוח מאוצרותיו לרחות המטר אל המקום הצריך אין וכן כי הוא ממקרי המטר להתילדו מעובי העננים · ורמז ליסוד הארץ באומרו מעלה נשיאים מקצה הארץ · ורמז ליסוד האש באומרו ברקים עשה · ורמז ליסוד המים באומרו למטר עשה · ורמז ליסוד האויר באומרו ומוציא רוח מאוצרותיו · שהכה וגו' ספר קצת מהפלאות יציאת מצרים שהם עדות על בריאת העולם · וזהו אומרו שהכה בכורי מצרים מאדם ועד בהמה · אחרי אשר שלח אותות ומופתים מסתנים בתוככי מצרים בפרעה ובכל עבדיו · שהכה גוים רבים רבי המעלה והכה שהם עם סיחון ועוג שבעבר הירדן · והרג מלכים עצומים שהם סיחון ועוג והכה כל ממלכות כנען ל״א מלכים ששעבד יהושע · ונתן ארצם לנחלה לישר' עמו · ה' וגו' מה שנפלאות האלה השם טוב שלך ונזכר יהיה לעולם ויהיה נצח לדור ודור · כי ידין וגו' ר״ל ואף כי אחרי מרדו בו ישרא' ה' עשה משפט בהם ודן אותם בגלות הארוך · אבל' על עבדיו יתנחם והשיבם על אדמתם · כי אין אלהינו כעצבי הגוים אשר הינ בוחלים ארצנו שהם מכסף וזהב וגו' ואשר מהם הד' דברים העקריים שבאד' והוא הדבור והראות והשמע והרוח הנפשיי אשר בו יהיה ההרגש והתנועה · בית יש' וגו' מה שלכן בית יש' שהם הנשים יברכו את ה' בית אהרן שלהם כתר כהונה יברכו את ה' · בית הלוי שלהם כתר תורה ברכו את ה' · יראי ה' שלהם כתר שם טוב ברכו את ה' והמלך המולך בציון שציץ עליו נזרו מכתר מלכות יאמר ברוך ה' מציון השוכן בירושלם · הללויה כל השומעים · קל״ו

הודו

לה' וגו' ספר אופן הברכת הודאה שראוי שיברכו לאל בה הד' כתות הנז' · וכאומרו לעיל ברכו את ה' שהם כו' הילולים שבסופם כי לעולם חסדו · ואולי כי הם כנגד כו' מלכים מיש' רשעים גמורים שמתו ברשעתם · וה' העמיד ישראל אז למען חסדו כי לרשעתם ורשעת מלכם היו חייבים כליה · והנה המלכים הנז' הם יט' מלכי יש' שהם ירבעם נדב בעשא אלה זמרי · עמרי · אחאב · אחזיהו · יהורם · יהוא · יהואחז · יהואש · ירבעם · זכריהו · שלום · מנחם · פקחיה · פקח · הושע אשר הגלה · וז' מלכי יהודה שהם אביה יהורם · אחזיהו · אחז אמון · יואחז · יהויקים · ואף שנמצאו בהם רשעים אחרים אם שהי' נמצא בהם דבר טוב ולא היו רשעים לגמרי או שעשו תשובה כמנשה או שמרקו עונם בעולם הזה בגלות כיהויכין וצדקיהו · הודו לה' כנגד העולם האלהים כי טוב הוא ומטיב לזולת ולעולם חסדו · וכנגד עולם המלאכים אמר הודו לאלהים שהם המלאכים כלא' וכנגד עולם הגלגלים אמר הודו לאדוני האדונים שהם הגלגלים אדוני הארץ כלא' · לעושה וגומר פירש כי האלוה ית' ברא עולם המלאכים וזהו אומרו לעושה נפלאות גדולות לבדו · כי אין בבריאה דבר זך ובהיר ואור פשוט אשר יראה בו מגדולת נפלאותיו כעולם המלאכים · וברא עולם הגלגלים וזהו אומרו לעושה השמים בתבונה כלא כי נראה בבריאתם תבונתו להיותם גלגלים רבים וכבבים רבים וגדולים וסובבים ומתנועעים זו בתוך אלו · לרוקע וגומר ספר בריאתו עולם השפל · וספר ממנו החסד שעשה שהושיע את אדם ובהמ' בהרקיעו הארץ על המים שהיו מכסים את הארץ ומונעים ממנה כל טוב · לעושה אורים וגומר ספר מאשר נתן לארץ לקיומה אור השמש ביום ואור הירח וכוכבים בלילה אשר בהם יתהוה כל נברא כי האדם יולידהו האדם והשמש וכן כל הזולת · למכה מצרים וגו' ספר קצת מיציאת מצרים אשר הוא הראיה על בריאתו העולם כאשר אמרנו · וספר מכת בכורות אשר עמה הוציאם ממצרים ביד חזקה · וספר קריעת ים סוף לשנים עשר גזרים לשנים עשר שבטי ישראל ואיך נער פרעה וחילו בים סוף · וספר למוליך עמו במדבר אשר בזה כלל כל נסי המדבר

כי סמך על הכתוב בתורה · וספר מלחמת סיחון ועוג
אשר נתן ארצם לנחלה לישראל באשר כי לא היתה נכללת
בכרי' מתנת הארץ · שבשפלנו וגו' ואחרי שהגלינו מעירנו
בין האומות לעונותינו ועונות אבותינו · תמיד כשפלנו
זכר לנו · כי השגיח עלינו לטובה בגלותנו ועשה עמנו נסים
ונפלאות · ואחר כך שלח לנו את משיחנו ויפרקנו מצרינו כי
לעולם חסדו ולא לזכות ישראל · ונתן לחם לכל בשר כי כל
שאר האומות אשר רבו בזמן הגאולה לידבק עם ה' נתן להם
מלחמו ומתורתו הקדושה וחלק ונחלה בה' · הודו
וגו' ולכן הודו לאל השמים כ"לח · קל"ז

על נהרות בבל וגומר המזמור הלז נאמר על
העתיד · שכך יאמרו הלויים בגלותם
בהזכיר' ברתם · על נהרות בבל כשהלכנו בגולה שם ישבנו
בלכתנו ע' הנהרות על מקו' המים לנוח מדאגתנו · ואפילו
גם שם בכינו בזכרנו את ציון · על ערבים וגו' וכשהיינו
בתוך בבל יושבי' אצל הערבי נחל לנוח מדאגתנו · הוכרחנו
לתלות כנורותינו שר"ל תיקון הכינור כדי לנגן כו בפסע
נימיהן ויתריהם ולמותחם · כי הפיסוע ההוא יקרא תלייה ·
כי כל שטיחת דבר ומתיחתו להעמידו על מתכונתו תקרא
תלייה · וכאומרו תולה ארץ על בלי מה שר"ל כי מתחה על
בלי מה · וזה היה בהכרח כי שם שאלונו שובנו ותוללינו
שנשיר דברי שיר ושמחה · ותוללינו הוא כמו שוללנו כי התיו
בלשון כשדים במקו' שין בעברי כדאמרינן מאי כרוש ברתא
שברושים וברותים אחד הוא · איך וגומר ואמרנו היינו
מרודים ואבלי' על זה באומרנו בלבבנו איך נשיר את שיר ה'
על אדמת נכר · אם אשכחך וגו' וכשהיינו מנגני' ומשוררי'
באונס מפני אימת האויב היינו אומרי' אם אשכחך ירושלם אף
כי אני מנ-ן· תשכח יד ימיני זאת המנגנת מלאכת הניגון
וכל שאר מלאכותיה כי תתבטל לגמרי · ותדבק לשוני
המשוררת אם לא אזכרכי עתה · ואם לא אעלה את ירושלם
על ראש שמחתי בפעמים האחרים · שתמיד אזכור חרבנה
ואהיה שומם וכאבל אם קודר ככל שמחה שיהיה לי ·
זכור וגו' והנ' ראינו נקמתנו בהם מכליון חרון והשמד החלטיי
לבבל ובנותיה ויושביה · ואנא כאשר זכרת את אשר עשה
לנו בת בבל השדודה אז · כן זכור ה' בגלותנו זה בין בני
אדום את יום חרבן ירושלם שנית על ידי טיטוס הרשע ·
כשהיו בני אדום אומרים ערו ערו עד היסוד בה · שר"ל איש
לרעהו יאמרו לגלות כל הבנינים עד היסוד ולנתוץ ולנתוש
ולהרוס ולהשמיד ולאבד · אשרי שישלם וגו' והאושרים יהיו אז
מעם ישראל שישלם לך כבוא משיחנו את גמולך שגמלת לנו
· והאושרים יהיו מכל אחד מהם שיאחז עולליך וינפצם על
הסלע · כי לא יבחר ה' באומ' הרשעה ההיא · ולכן יהיה מכוה
לעקרה ולבלתי חיות כל נשמה כאשר ביונו על הז' עממין ·
קל"ח

לדוד אודך וגו' המזמור הלז נאמר על העתיד
אחרי שמשיח צדקנו ינצח מלחמ' גוג ומגוג
יאמר כך · אודך בשיר בפה בכל לבי · שר"ל בכל כונת שכלי ·
ונגדך אלהים אזמרך בזמרה בכלי · בהשתחוי ע' היכל קדשך
· והנה ההודאה בשיר הנז' תהיה את שמך על חסדך אשר
עשית עמדי להמליכני על הכל מה שהחסד ההו' יהיה קיים
ואמת ומתמיד · והזמר' בשיר תהיה על כי הגדלת שמך שם
הטוב על כל אמרתך · כי על כל דבר ודבר מטוב שהבטחת
לעמך על ידי נביאיך · הוספת לעשות טובה יותר מאשר
הבטחת כי אמרת מעט ועשית הרבה · ביום וגומר
ותרהיבני וחזקת בנפשי האמנת עוזך אמונה על אמונת
ביום בוא גוג על אדמתי שקראתי אליך ותענני ·
יודוך וגומר ויודוך ה' כל מלכי ארץ · כי שמעו אמרי פיך
בהבטחתך מגאולת ישראל על ידי נביאיך · בראותם איך
קיימת הבטחתך וכפלים לטובה מאשר הבטחת ·
וישירו וגו' וישירו בפה בעבור דרכי ה' הטובי' אשר הם רואים
· כי גדול כבוד ה' · כי רם וגו' ואף כי רם ה' · הוא משגיח
בתחתונים ושפל יראה וישגיח · ואף כי הוא גבוה מעל גבוה
שומר ממרחק יידע כל הנעשה אפילו במקומות החשוכים
מהארץ · אם אך וגו' ואם היית הולך בקרב צרה בהלחמי
עם גוג ומגוג תחייני · ועל אפם ועל חמתם תשלח ידך
ומכתך בהם ותושיעני ימינך מידם · ה' וגו' היא תפלה לא
שיגמור וילמד בעדו זכות כי יהיה ענינו מן גמר' גמו' למען
יזכה למתנת הזרע · ה' חסדך כמת לזרע ההוא מתנת
הארץ יהיה לעולם ועד וה' מעשה ידיך שהוא מקדש ה' כוננו
ידיך העתיד אל תרף לעולם אותו כאשר הרפת הקודמים
והוא רמז למתנת האלהות · קל"ט

לדוד מזמור ה' חקרתני וגו' להיות כי לעיל אמר
שרם ה' ושפל יראה וגבוה ממרחק יידע בא
לפרש איך השגחתו היא פרטי' בכל עניני האד' וידע בשכבו
ובקומו · ה' וגו' ר"ל ה' אתה ידעת אותי וכל עניני בפרטות
כאשר ידע בפרטות אדם מה כשיחקור דבר מה דרישה אחר
חקירה · והוא ע"ד אומרו אני ה' חוקר לב ובוחן כליות ·
אתה וגו' אתה ידעת התכלית אשר למענו אשב בשבתי ·
והתכלית אשר למענו אקום בקומי · כי כל עניניו יעשה
האדם בבחירה · ולא כרצון כבעלי חיים · וסבת זה הוא כי
אתה בנת לרעי מן רעיון רוח שר"ל מחשבתי מרחוק ממקו'
דירתך מן השמים · ארחי וגו' וכן זרית מלשון זר זהב שר"ל
הקפ' בהילוכי ובשכבי · ויהיה רבעי מן תרגו' ותרבץ ורבעת
· וידיעתך מקפת התכלית אשר למענו אלך או אשכב ·
באופן שכל דרכי שהם הד' הנז' והתכלית אשר למענו אפעל
כל אחד מהם · הם ידועים אצלך כמנהג ורגילות מן ההסכן
הסכנתי · כי אין וגו' הנה הכתב יורה על הדיבור ·
והדבור על הנחשב במחשבה ור"ל אין המילה והדבור עדיין
בלשוני כי הן ה' ידעת כלה · וזה לדעתך מחשבות לבי אשר
הדבור יורה עליהן · אחור וגו' ואם יהיה הילוכי למערב
או למזר' אתה במבור עלי המקיף והו' ע"ד אומרו ארחי ורבעי
זרית · ואם יהיה הלוכי למעלה או למטה · יהיה כאלו שמת
עלי כפך ואני מוקף ממנה · כי מלא כל הארץ כבודו
ולפניו כחשיכה כאורה · פליאה וגו' ולא כאשר אתה יודע
כל פרטי עניני ככה אדע גם אנכי קצת מעניני' · כי פליאה
ומכוסה הידיעה כזאת ממני · ולא תחשוב כי יש דרך להשיגה
באמצעות החקירה וידיעת החכמות כי היא נשגבה שלא
אוכל לה להשיגה בשום אופן · אנה וגו' חזר לאומרו אחור
וקדם צרתני וגומ' באופן שאין לי בית מנוס ממך אם הייתי
עובר על רצונך כי אנה אך מרוחך · שרוחך ורצונך לא יוכל
לשלוט כי שם · ואנה מפניך אברח · אם אסק שמי' שם אתה
· ואם אציעה שאול הנך · ואם אומר לישא כנפי לעוף בהם
למזרח מקום בוא השחר בזריחת השמש · או אשכנה באחרית
ים שהוא קצה המערב · גם שם ידך השמאלית תנחני
במכות ויסורין אם אעבור על רצונך · וגם שם תאחזני
יד ימינך להטיב עמדי כי אלך בדרכיך · ואומר
וגו' ואם באולי אומר אך וכודאי החשך ישופני ויחשיך בעדי
כי יהיה למסך מבדיל החשך כי ההורג במסתרים נקי לא
יראהו

יראהו אל אף כשיהיה ביום אם ויהיה במקום חשוך · וישופני
הוא מענין נשף · ולילה והחשיכה מהאור בלילה ישך בעדני
כי לא יראה מעשי האלוה בלילה · גם וגו׳ גם זה לא
יועילני כי חשך היום לא יחשיך ממך · ולילה כיום יאיר ·
כי הכל לפניו שוה כחשיכה כאורה · כי אתה וגו׳ וסבת
ידיעתך כל ענייני בפרטות וכל מחשבותי הוא להיות כי
אתה קנית ועשית כליותי שהם תחלת המחשבה כי הכליות
יועצות · וכבטן אמי החשוך בעצמות וגידים תסוככני ·
אודך וגו׳ ואודך תמיד על כי נפלאתי בבריאתי בדברים
נוראים ונפלאים · ונפלאי׳ מעשיך ביצירתי · ונפשי המשכלת
יודעת מאד בחכמת הנתוח תכונת האיברים ומניהם מה
שאין כן לשאר הבעלי חיים שאף כי גם בהם נפלאים מעשה
ה׳ לא ידעו ולא יבינו דבר מהות׳ ואיכות׳ ובחשיב׳ מהארכיות
יתהלכו ואל עפר ישובו · לא וגו׳ לא נכחד עצמותי
שאופן התהוותו ממך · אשר עשיתי בסתר רמז להקפאת
הזרע וכאומרו וכגבינה תקפיאני · ולהיות הקפאת הגבינה
נעשית בעיסוי בידים כדי להפריד ממנה הקום · לכן אמר
לשון עושתי · רוקמתי בתחתיות ארץ והוא רמז לשפל
התחתונ׳ מבטן האשה · ולהיות השתבכו׳ הגידים והשריינים
והעצבים עם החלב והבשר והעצמות על אופנים שוני׳ ועל
מהלכים משתבכים לכן קרא היצירה בלשון רקום ·
גלמי וגו׳ ר״ל הגולם בלי צורה והוא אחרי השלמתו בטרם בוא
הרוח חיים בו אשר לדע׳ קצת הזכר כל ארבעי׳ יום והנקבה
כפלים שמונים יום עומד בלתי הרוח להיותו בלתי נשלם
יצירתו · וכאלו על ספרך כלם האברים יכתבו ולכן אתה
יוצרם כלם בימים האלה אשר יוצרו · ולא לאלוה יתברך אחד
בהם שהוא הנפש · כי כל השאר הם מאביו ואמו ומזרעם רק
הנפש החצובה מכסא הכבוד כי שלשה שותפים יש בו באדם
אביו ואמו והקדוש ברוך הוא · ולי וגו׳ ומר הנה כל ענייני
ואופן יצירתי הם נגלים לפני האל · אבל לי כמה נמנעו
ידיעות מחשבותיך כי יהיה ענין יקרו מן הוקר רגלך וזה
מבר מעלת איכותם · וכן מבר מעלת כמותם · כי כמה
וכמה נתרבו ועצמו ראשיהם ומניינם · ויהיה ענין ראשיהם
מן כי תשא את ראש · אספרם וגו׳ ואם היה לי ידיעה
לספרם אף כי לא הייתי מבין אותם · מחול ירבון · באופן
שאם תמיד אעמוד ער והקיץ ולא אנום ולא אישן בעת
המנוח הקבועה · עודי עמך תמיד לספו׳ רעיך ומחשבותיך
הנז׳ · וזה כי להיותך בב״ת כן מחשבותיך בב״ת · ומה שהאדם
שהו בעל תכלי׳ נמנע לספרם וכם לה בונס · אם תקטול
וגו׳ אחרי ספרו אמונתו בהשגחת ה׳ בכל פרטי האדם · ספר
דעת המכחישים השגחתו · בעלותם אותו על רום המעלה
ברמותם אותו למלך בשר ודם שלא השגיח במשכנו העיר ולא
ידעם וככה האל ית׳ אשר הוא האלוה על עולם המלאכים
והגלגלים שהם נבראים נצחיים · לא ישפיל לראות בארץ
אשפת נבראיו להיותם משתנים והווים ונפסדים פן תשתנ׳
ידיעתו בהשתנותם · וה׳ הוא שלם על כל השלמיות ונמנע
התיחם אין שום חסרון ובם׳ חסרון ההשתנות אשר הוא מינות
ונגד האמת כי רם ה׳ ושפל יראה ואם הוא רם ונשא את דכא
ושפל רוח ישכון · ולמוחשות מנפלאות יציאת מצרים וזולתם
אשר הם מן המקובלות המפורסמות אין צריך ראיה · ולא
דרשו דרכינו אשר מדרכינו נעשה הקשים ונוליד תולדות
משתונות כוזבות בחקו ית׳ להיות הדברים והעניינים
כאמרים עליו ועלינו בשתוף השם וכאשר לא יאותו תולדו׳
מיוחאות מההקשים הנעשים מהאדם המצוייר כבותל · על
האדם חי מדבר להיות שם אדם נשוא עליהם בשיתוף ולא
בהסכמה ככה לא יאותו על האלוה ית׳ התולדות הנולדות
מההקשים הנעשים מהקדמות אנושיות מעניינים אנושיים
ומקריהם · וזהו אומרו אנא שבודאי אתה האלוה המשגיח
תקטול הרשע החוטא במחשבה ויהיה אם תקטול מענין אם
כסף תלוה · ואנשי דמים השופכים דם נקי בחשבם כי עזב
ה׳ את הארץ ולא כבלתו בלמנו תסירם ממני · אשר
וגו׳ וזה יהיה לעונם חטאתם אשר יומרוך עדיך ושואיך אלו
ויעלוך · מן ה׳ האמיר היום · למזמה ליחם איך פחיתו׳ ודכר
מתועב · מן כי זימה עשו · ואתה נשוא ומעולה מאד לפי
דעת׳ · אשר תהיה ההתנשאו׳ הזאת לשוא ולחסרון כי הצייר
היקר בחכמת אומנותו תתראה חכמתו ובינתו בציירו צורת
אדם בגרעיני הגרגרניות · וזה לקוטן הגרעין ולהיותו קל
הסכיר׳ · וכן האלוה ית׳ יראה חכמתו בארץ בנבראי׳ הנפסדים
וביתום יראה מחכמתו יותר מאשר יראה בבריאת השמש ·
הלא וגו׳ הלא ה׳ משנאיך אלה תמיד אשנא ובתקוממיך את
תמיד אתקוטט ואריב עמהם ואוכח על מחשבתם הרעה ·
ותכלית שנאה שנאתים · ולאויבים היו לי · כי לא מחשבותי
מחשבותיהם ואתה היודע כי חקרני אל ודע לבבי בדעו׳ האל
ובחנני ודע שרעפי מענין שעיפי והם המחשבות · וראה
אם דרך עוצב ומרי כי מן המה מרו ועצבו וגומר · ונחני
בדרך עולם שהוא המות · אבל ידעתי כי תמלאני קיים
באמונת השגחתך ולכן תחליפני בעולם הזה ותחייני
בעולם הבא · ק״מ

למנצח מזמור לדוד חלצני וגו׳ המזמור הלז אמרו
דוד בבורחו מפני שאול כשהיו מלשינים
אותו רעי אדם כדואג וזיפים וזולתם ויוכל להתפרש על בני
הגלות · כי המזמורים שחבר דוד על ענין קרה לו · הם
ראויים להיות תפלה על עניינים משתנים · וגם נבא בהם
על דברים עתידים כי הדברים האלהיים הם מאד כוללים
ולא כדברי בני האדם · ולכן אמרו חז״ל שבעים פנים לתורה
· ולא רצו באומרם סכום השבעים הגבלתם הסך ההוא ולא
יותר · כי הפנים שיש לתורה הם בב״ת להיות הנותנה
בב״ת אכן בחרו בסך ההוא שהוא שבע עשרות כי הוא מורה
לשון ריבוי · כמו שבע יפול צדיק וקם · אשר סכום השבע
יורה על הריבוי לשבה אשר אמרנו פעמים רבות בפירושנו
זה· וכדי להגדיל ריבוי על ריבוי שמו סכום השבע בעשרות
· חלצני וגומר הם דברי כנסת ישראל בגלותה אנא
ה׳ חלצני מאדם רע שהוא אומת ישמעאל שים להם הנהגה
רעה במעשיהם וכל מגמתם אל הארציות יעד שכתבו
בתורתם היתר המשכב זכור בעולם הזה · והשכר
השמור לעולם הבא היות לראש גבר ראש רחמתים וזכרים
לרוב עם המאכל הדשן ומשתה היין · והם רעים
ושונאים לאומה ישראלית כי תחת גוי ולא תחת ישמעאל
ימצא מנוחה מה · מאיש חמסים תנצרני זה אשר
יש להם שליטות ההנהגה אבל לשנאתם שה פזורה ישראל
יחמסוה תמיד · אשר וגו׳ חזר לאיש חמסים אשר
תמיד חושבי׳ על יש׳ רעות בלב להמי׳ את דתם כל יום יגורו
ויאספו מלחמות בעשותם גירושין ליש׳ או שמדות חס ושלו׳
שננו וגו׳ חזר לישמעאל אדם רע ואמר ששננו וחדדו לשונם
לדבר רעה על ישראל ולבזות אותם · חמת עכשוב
והוא האדם שכתין נחש הנקרא עכשוב תחת שפתימו כדי

להעביר ישר' על דתם ושיאבדו עולם השלה כי הישמעאלים שכפרם ומדי ובבל יעשו שמדות גדולות ופעמים רבות · והאחרון הכביד בימי משיח של תימן אשר אחזתו רוח רעה לומ' שהוא משיח של ישר' ונתן לאו' ומופת כי אם יחתכו את ראשו לא ימות · והמלך חתך את ראשו וימות ויאבד את כל שארית ישראל ועליו אמר האריה הגדול הרמב"ם חסיד שוטה היה ומיתתו תהיה כפרתו · והנה שמעתי מפי מורי הרב ר' עמנואל כי בהיותו בפ"ץ אשר במחוז בירבירייאה מאפריקה · שבבאתו חופה מהבית היו פוגעים בו הישמעאלים והיו מורטים את שער זקנו ורוקקים על פניו ליודעם היותו מרביץ תורה שם · וכן הוא בסוריאה ובארץ הצבי · ומה שבתוגרמים ימצא תרבות מה הוא להיותם מיוחסים ומדם הטורוייאני הקדומים כמעלה · שמרני וגו' שמרני ה' מידי רשע זה ישמעאל · מאיש חמסים תנצרני זה אשר שניהם כאחד המולכים בכפה חשבו לדחות פעמי מעל ה' אלהי ושאמיר דתי · טמנו וגו' פירש איך חשבו לדחות פעמי בטמון הגאים שזה פח לי וכפרשם חבלי הרשת ליד ולמקום שיהיה מעגלי ושארצה לעבור דרך שם · וישמעאל שתו לי מוקשים ללכדני בהם להמיר את דתי ושאאבד עולם השלה · אמרתי וגו' ואז בעת צרותי אמרתי לה' אלי אתה ולכן ראוי שתאזין קול תחנוני · כי אלהים ה' היה עוז ישועתי בזמן הקודם כששכותה כבובע ישועה לראשי ביום נשק וביום מלחמה · אל תתן וגו' ולכן אל תתן ה' מאויו לישמעאל הרשע · וזממו ומחשבתו להביאני אל דתו אל תפק ואל תוציא אל הים · אשר חושבים שבבאתו אל הים מחשבת' זאת ירומו עם נביא' בעולם השלה והנבחיות · ראש וגו' וראש המסבבים אותי שזה וסיעתו · עמל הוא כמו מעל ושקר מהשפתים שלהם יכסה אותם · וכאשר אחזו שקר בידיהם כן תכליתם יהיה לשקר ולבהלה · ימוטו וגו' ר"ל כי סופם לגהינם וימוטו עליהם גחלים · כי באש יפילם האל · ובמהמורות שהם השוחות עמוקות מגהינם · שבל יקומו מהם בתחיית המתים · איש וגומר ואיש לשון שזה ישמעאל אשר שנן לשונו כמו נחש · לא יכון מלכותו בארץ · כי איש חמס רע אשר זה הוא יצוד אותו וישלחהו למדחפות · כי נראה שבטרם בוא הגואל יבא לישמעאל במלחמה וישלחהו למדחפות · כי זהו דרך ה' ליסר הרשע בכח רשע אחר · ידעתי וגו' ידעתי כי לעתיד לבוא יעשה ה' דין עני עמו ישר' בישמעא' · ומשפט אביוני אומתו · אך וגו' אך ולבד הצדיקים מעמך ישראל יודו לשמך בעולם הזה · וישבו ישר' את פניך בעולם הבא ·

קמא

מזמור לדוד ה' קראתיך וגו' גם המזמו' הלז תפלת כנסת ישראל לאלוהיהם שיהיו דבריה מקובלים לפניו · ושידריכה בידיעת האמת לבל יוכלו הזרים להטותה מן הדרך ישכון אור · ה' וגו' ה' קראתיך בתפלה בצרתי ולכן חושה ומהר להיו' לי לעזר · והאזינה קולי בקראי לך בקול לבד לבלתי היות לי פנאי להתפלל מפני כובד הצרה · תכון וגו' ותכון תפלתי בצרתי לפניך כקטורת הנעשה בבקר · ומשאת כפי ושטיחתם אליך כמנחת הערב · שיתה וגו' ר"ל היה בעזרי לבל אחטא במחשבה ודבור ומעשה · וכנגד הדבור אמר שיתה ה' שמרה לפי שהוא שם מן שמירה לבל אדבר תועה נגדך · ושיתה נצרה שהוא גם כן שם · על דלת שפתי לבל שפתי יתנועעו בדבר רעה אף כי הקול לא ישמע · וכנגד המחשבה אמר אל תט לבי ומחשבתי לדבר רע · להתעולל עלילות על הפנות התוריות ועיקריה במופתים והקשים מרשע · וכנגד המעשה אמר אל תט אותי ללכת את אישים פועלי און · ובל אלחם במנעמיהם שהם המאכלים הנעימי' והדשנים שאוכלים פועלי און אשר בושפים החיים כדי לאכול ולשתות בשומם תכליתם אל עפר יסודם · יהלמני וגו' כי שנאתי מעונגם ומשתיהם ואהבתי מוסר הצדיק כי כאשר יהלום אותי ויכני לישרני ולהוכיחני הנה אבלי חסד · והתוכחת ההוא אבחר בו תמיד ולא אשבע ממנו להניאו מעלי · כאשר השמן הערב המשובח והראש שבשמנים שמושחים בו הראש · אל יניאהו ויסירהו ראשי מעליה עוד ומעולם · להיותו ערב אבלה · ולשנאתי אותם תמיד תפילתי ברעותיהם · נשמטו וגו' זאת היא תפלתו לא שישמיטו בידי סלע ובשפתיה שופטי'ה' וחבמיהם מהאומות המתעי' אותם בשפתי חלקות · באופן כי האומות הנשארות ישמעו דברי דברי אלהים חיים כי נעמו · כמו וגו' והדין עלי לקללם להיו' כי כמו ששהפולח ובוקע עצים על הארץ יתפזרו אנה ואנה החתיכות קטנות · ככה נפזרו עצמינו בגלו' לרוב הצרות עד שכמעט הגענו לפי שאול ולפרק המיתה · כי אליך וגו' ויען כי אשא עיני אליך ה' · ובך חסיתי בעת צרתי ולא בזולת · אל תער נפשי ותשפב' מלפניך · ושמרני מידי פח ומהמוקשות אשר יקשו לי ושמום למוקש הפועלי און · ויפלו במכמוריו מהפח הנז' הרשעים פועלי און הנז' יחד כלם · עד אעבור אנכי מהפח ההוא ואנצל · והוא משל כי הא' משגיח על ישראל בגלותם מפח האומות · עד יעבור זמן הגלות ·

קמב

משכיל לדוד בהיותו במערה וגומר המזמור הלז כוונתו התפלה לה' בהיותו נחבא במערה אשר בא שאול להסך את רגליו לא שהיה לו בית מנוס כי אם אל ה' אלהיו ויתפרש גם כן על בני הגלות הסגורים במערת האפילה מהגלות · קולי וגו' אני אזעק אל ה' בקולי לבד כדרך הצועקים אנא ה' הושיעני ואינם אומרים דבר אחר כי לכובד הצרה אין להם פנאי להתפלל · ובקולי אל ה' אתחנן בתפלה ובתחנונים בהרפות מעלי צרתי · כשנתנני השב רוחי ואז אשפוך לפניו שיחי ותפלתי בהגידי לפניו צרתי · והנה הרבות בתפלה יקרא שיחה · בהתעטף וגו' ספר היו' צרתו התעטף עליו רוחו כדי לצאת מגופו מפני כובד הצרה · שבאורח ובכל דרך שאלך טמנו פח לי · ואתה יודע נתיבתי אם הוא אמת אשר אני אומר שבכל נתיבותי עוו דרכי בפחים ומכשולות · הבט וגו' הוא ציווי הבט לבד ימין ולשאר הצדדים וראה כי אין לי מכיר שירצה להכירני להיות לי לעזרה · ואבד מנוס ממני לבלתי היות דורש לנפשי · אבל כלם מארבים לנפשי ומלשינים אותי ואפילו הזיפים שהיו מיהודה · זעקתי וגומר ולכן זעקתי אליך ה' באומרי כי אתה מחסי בעולם הזה וחלקי בארץ החיים בעולם הבא · ועליך להקשיב את רנתי כי דלותי מאד ונחלתי ונהייתי מפני היותי נע ונד בארץ · והצילני מרודפי כי אמצו ממני שהם שאול וסיעתו · והוציאה ממסגר נפשי הסגורה במערה הזאת · להודות את שמך · כי וגומר וכי תגמול עלי טוב · כי יכתירו הצדיקים את עצמם בכתר הבטחון · בראותם כי בטחוני ההאלטוי הוא הצילני ·

קמג

מזמור

מזמור לדוד ה׳ שמע וגו׳ המזמור הלז כוונתו כוונת
הקודש ויובן על ענין פרטי מדוד ·
ועל ענין כללי מכנסת ישראל בגלותה · ה׳ וגו׳ ה׳ שמע
תפלתי ועננו בצדקתך להצילני מיד אויב · והאזינה אל
תחנוני שיהא התפלה הארוכה ועננו כאמונתך שתקיים לי
ההקבלה הזאת שתהיה גאולה שלימה ולא כראשונות אשר
חזרתי אל הגלות והצרו׳ · ואל וגו׳ ר״ל תבט אל המעשים
הרעים מפני הגלות עם ישראל עבדך · ותרצה לשופטם
על ככה במשפטיך הרעים מהגלות · כי לא יצדק לפניך כל
חי · שאין צדיק בארץ אשר לא יחטא · כי רדף וגו׳ אבל
הבט כי רדף אויב נפשי הבהמיית כדי להכריתני מהעולם
הזה · ובקש לדכא עד ארץ חייתי והיא הנפש החיה כדי
להכריתה מהעולם הנצחי ותרד עד הארץ במקום גופה ·
כי הושיבני במחשכים ובמאמר חשך כמתי עולם שהם
האנשים שמתו המושמים בגא צלמות תחת הארץ · והוא
משל לצרות הגלות המונעות התענוג גופיי · והתענוג
נפשיי · כי מפני כבדם הוא מהמנע מלעשות המצות
ולהשתפח בנחלת ה׳ · ותתעטף וגומר באופן שהרוח
החיוני הגשמיי שבי התעטף עלי כדי לצאת ממני · ולבי
ושכלי שהוא רמז לנפש המשכלת החיה ישתומ׳ בתוכי ויהיה
נבוך ושמם מכל טוב · זכרתי וגו׳ והנה זכרתי ימים מקדם
בטרם הגלו׳ שהגיתי בכל פעלך בלומדי תורתך · ובמעשה
ידיך שהם המצו׳ המעשיות אשר צוית לעשו׳ אשוחח ואשפיל
את עצמי לעשותם · והייתי פורש תמיד אליך בתפלה ·
מה שאני נעדר עתה משלשתם כי לא אהגה עוד בתורתך
· ולא אעשה מצותיך · ולא אתפלל אליך בכוונה וכל
זה לכובד הגלות · נפשי כארץ וגו׳ ועכ״ז אף כי המעשה
הטוב הוא נמנע ממני · המחשבה טובה עודנה אתי · כי
נפשי שהיא עתה כארץ עייפ׳ ויבשה מכל טוב לבלתי היותה
בארץ אשר עיני ה׳ אלהיך בה מראשי׳ השנה ועד אחרית השנה
· היא לך אלהי עולם השלה והנצחיות · מהר וגו׳ ולכן
ה׳ מהר ענני כי כמעט כלתה רוחי מפני צרת הגלות · ואל
תסתר פניך ממני פן נמשלתי עם יורדי בור שהוא הקבר ·
השמיעני וגו׳ והשמיעני בבקר שהו׳ זמן הגאולה שהפכה
ערב הגלות · יען כי בך בטחתי · ואז הודיעני דרך זו אלך
ותורתך תורת אמת שהיא הדרך הישרה שיבור לו האדם ·
כי אליך נשאתי נפשי · ורצוני להגביה למעלה בתורה
ובמעשים טובים למען תדבק בך ולא להשפילה ולדכ׳ אותה
לארץ בהפך המעשים טובים · הצילני וגו׳ ובגלותי זה
הצילני מאויבי ה׳ כי אליך ובך חסיתי וכסיתי את עצמי ·
כאלו בכנפי כל השגחתך תכסה ותחופף עלי להגין מצרות
האויבים · למדני וגו׳ ולמדני לעשות רצונך בגלותי כי
אתה אלהי ולכן אתה חייב שרוחך ורצונך הטוב תנחני בארץ
מישור · שתנהיגנו בדרך מישור כאשר יעשה האב לבן ·
למען וגו׳ ולמען שמך ה׳ שהוא בעל הרחמים תחייני · ובמדת
צדקתך תוציא מצרה נפשי · ובחסדך וגו׳ ובן במדת
חסדך תצמית אויבי אשר בקשו להכריתני מהעולם הזה ·
והאבדת כל צוררי נפשי אשר בקשו להכריתני מהעולם הבא
כי אני עבדך הדבק באמונתך והם אויביך · קמ״ד

לדוד ברוך ה׳ וגו׳ המזמור הלז חברו דוד להודות
לה׳ על אשר הניח לו מכל אויביו מסביב
והתנבא בו על צרת הגליות והתפלל עליהם · ברוך
וגומ׳ ברוך יהיה ה׳ שהוא צורי להשגב בו מפני אויב מאומות
העולם · והוא מלמ׳ ידי ואצבעותי לעשו׳ עמה׳ קרב ומלחמה
והוא משל שיעזרהו להשפיל כל האומות תחתם · חסדי
וגו׳ והוא גם כן אלהי חסדי אשר המליכני בחסדו ובדר׳ קיום
המלכה וכאומרו וחסדי לא אפיר ממנו · והוא לי כמצודת
שהיא המגדל החזק שבעיר הנקרא בלעז רוקא וקשטילייו ·
ומשגב שהם החדרים החזקים שבקצוות המגדל הנקראים
בלעז טורוני · ומפלט שהיא המגדל החזק הקטן שבתוך
המגדל הגדול שהו׳ בית מפלט לשומר המגדל הגדול כשילכד
מהאויבים הנקרא בלעז טורא מאישרא · ובכל זה להיות מגיני
מעם ישראל ושריו כשהיו רוצים להרים יד בי כשאול ואבשלום
ואחיתופל ודואג וזולתם · ויען כי בו חסיתי · היה רודד
ושוטח תחתי עמי עם ישראל · כי תרגום וירקעו ורדידו ·
ה׳ וגו׳ הם דברי ענוה לאל שהשגיח עליו בהיותו שוכן בתי
חומר והוא על דרך אמרו בשמואל ויאמר דוד מי אנכי ה׳ ומי
ביתי כי הביאותני עד הלום ותקטן עוד זאת בעיניך ה׳ אלהים
ותדבר גם אל בית עבדך מרחוק וזאת תורת האדם ה׳ אלהים
· וזהו אומרו ה׳ מה הוא האדם נחשב בתחלת זמנו אשר יקרא
אדם נגזר מאדמתו · שתשגיח בו ותדעהו להטי׳ עמו כאשר
עשית את עבדך · ומה הוא נחשב האנוש בסוף זמנו אשר
יקרא אנוש להיות אנושה מכתו מחוליי הזקנה · שתחשבהו
להמלכו על שאר האנשים · אדם וגו׳ כי הנה בתחילתו
בהיותו אדם להבל דמה · ובהיותו בסוף ימיו בהיותו אנוש
ימיו הם כצל עובר מהר׳ כי לא יאריך לחיות · ה׳ וגו׳ לראות
דוד בעין הנבואה כי חסדו מהמלכות לא יאריך בי ילכו בניו
באחריתם שבי לפני צר עם עמם יש׳ · לכן התפלל לאל על
גאולת עמו ישראל ומלכם אשר יהיה מבניו · וזהו אומרו
בד״מ בשם כנסת ישראל ה׳ הט שמיך למטה ותרד להושיע
עמך ישראל · וגע בהרים שהם מלכי האומות הרשעים
במכתך · ויעשנו מפני אש ה׳ אשר ילהטם · ויהיה גע
בהרים · כמו שלח נא ידך וגע בכל אשר לו מאיוב ·
וברא׳ שוב׳ ברוק ברק ותפיצם מהיותם מקובצי׳ יחד ונועדים
על ה׳ ועל משיחו · כי מפחדם מהברקים יתפזרו ·
ואחר כך שלח חציך ותהומם · שלח וגומר ושלח ידך
ימינך ממרום ופצני ממים רבים שהם צרות המבקשים
לכלותני מהעולם הבא בדחותם אותי מעל ה׳ אלהי ללכת
לעבוד אלהיהם אלהים לא ידעתים · והצילני מיד
ומכת בני נכר המבקשים לכלותני במכתם מהעולם הזה ·
אשר וגומר אשר פיהם בעקרי דתם דבר שוא וימינם ועזרם
לשב אל דתם היא ימין שקר כי ידרו לו הרבה ויעשו מעט
כאשר יקרא למומרים מבני עמינו כי רובם נודדים ללחם
איה · אלהים וגומר ואז אלהים כשתושיעני שיר חדש
אשירה לך בפי · ובכלי הנבל עשור מעשרה מיתרים אזמר׳
לך · כי לא יאמר עוד שירת משה ובני ישראל אשר שרו על
יציאת מצרים · כי אם שירה חדשה על הגאולה האחרונה ·
הנותן וגו׳ אחרי שהתפלל כנסת יש׳ על עמה · התפללה
שנית על המשיח מלכה באומרו מי שנתן תשועה למלכים
בימי קדם ובפרט הפוצה את דוד עבדו תמיד מחרב רעה
מכל אויביו הוא יפצני ויצילני וגומר וכאמ׳ פירשנו רק שהיא
תפלה פרטית על המלך המשיח · ולא אמר ממים רבים
להיות כי לא ימצא מי שישית ידיו למשיח צדקנו כאשר
היו נמצאים המשיתים לאומה ישראלית · אמנם יקומו עליו
למלחמה לכלותו מעל פני האדמה · אשר וגומר ואחרי
שתצילנו מידם עשה אשר יהיה לנו השלם מתנות שאברנו

שהם מתנת הזרע ומתנת הארץ ומתנת הדיבוק באלהי' · וזהו אומרו כנגד מתנת הזרע · מעשה אשר בנינו יהיו בכמות כנטעים שמנטע אחד יבאו נטעים רבים · ובאיכות יהיו מגודלים במעלת המדות ובמעלת החכמה אפי' בנעוריהם · כי יראה כמעט כאלו נולדו חכמים וידועים · ובנותינו יהיו שלמות ובנועות ותמיד יהיו כבודות עומדות פנימה כאלו הם אבני שיש המקבועים בזוית הבית אשר מעולם לא יזוזו משם · ומפני זה לא תחשו' כי יהיו כעורו' · אבל יהיו מעולות ביופי תבנית' · שידמה לתבנית היכל יפה · כי הבית נאה הוא דומה לאשה נאה · ויהיה מחוטבות בתרגו' וה' האמירך · שהוא וה' חטבך וכמו וחטובות אטון מצרים · מזוינו וגו' וכנגד מתנת הארץ והעושר והנכסים אמר מזוינו שהם זויות כל הארץ בבית ובשדה הם מלאים מכל טוב מפיקי' מאכל · גם יהיו מאותם אשר לא השליטם אלהים לבעת בעושר' לאכול משתה טוב בכל ימיהם · כי ירבו השמחו' בהם ויהיו מפיקים ויוצאים מזן אל זן משעורה של מכוה לשעורה של מכוה · וממטעם אחד אל מטעם אחר · כי לא יבתכמו בשחוט צאן ובקר · כי הצאן שלנו ילדו לאלפים ולרבבות בחוצותינו · כי לרובם לא יאוספו הביתה · ואלופינו שהם מין הבקר מן שגר אלפיך · יהיו מסובלים ולא יוכלו ללכת מרוב שמניותם · אין פרץ וגו' וכנגד הדיבוק באל' ולא תחשוב שמפני יתרון הטוב ירום לבב ישר' וישכח את ה' אלהיו ויעשה פרצות בע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים כי לא יהיה כך שאין פרץ בעון הע"ז ובעון העריות אין אשה יוצאת לתרבות רעה · ואין צוחה מהמוכה לשפיכות דמיו ברחובותינו · אשרי וגו' הם דברי המשורר לאמר האומרים יהיו מהעם הזה שככה לו כאשר אמרנו מהטובות הגשמיות · והאומרים יהיו מהעם' הזה שה' אלהיו נדבק עמו ויזכה לטובות הנצחיות · קמ"ד

תהלה

לדוד וגו' הנה המזמור הזה והה' מזמורים הנמשכים אחריו עד סוף הספר · הם חתימת ספר תהלים והוא המשובח שבכל הספר להיות החתימה כוללת תמיד רוב הדרוש במלו' קצרות ובאיזה חידוש מענין נוסף · ולכן הסכמתי להאריך בפירושה וכפי מה שקבלתי מהרב א"א ז"ל · בהקדימי הקדמה כי ראוי שתדע שהמזמור הזה הראשון יחלק לב' חלקים החלק הא' בתהלה מהאומה יש' אל ה' אלהיה · והחלק האחר בתהלה משאר האומות · וזהו אומרו בסופו כנגד תהלת ישראל תהלת ה' ידבר פי · וכנגד תהלת האומות אמר ויברך כל בשר שם קדשו · כי לא תהלת יש' כתהלת האומו' · להיות כי לא דיבוקם עם האל יתברך שוה לדבקות האומות עמו · כי הוא אלהי יש' בגולת אמצעי ובדד ינחנו ואין עמו אל נכר · ולאומו' אינינו כן אבל מנהיגם דרך כלל ע"י שרי מעלה אשר הם אלהיהם ביחוד לא השי"ת כי הוא אל אלהיהם · ולכן מעשי ה' עם יש' הם הנפלאו' היוצאות מההיקש הטבעי אשר אינם יכולים לעשותם שרי מעלה רק הוא ית' לבדו מה שמעשיו עם האומו' הם הענינים הטבעיים אשר הטביע השי"ת עליהם השרים וצבא השמים · ואם שזהו כן ראוי שהאומה יש' יהלל אותו בתהלה יותר נפלאה משאר האומות להיותה משגת ממנו טובות יותר מעולו' מאד מאד · והנה ראוי לדע' כי ההלל הנאו' לה' יאה מה שהעמידונו עליו אנשי כנסת הגדולה ולמדוה ממשה רבינו ע"ה שהוא הא' הגדול הגבור והנורא וכראיתא בברכות ההוא דנחית לקמיה דרבי זירא ואמ' הא' העזוז והאמיץ וגו' א"ל סיימתינהו לכלהו שבחי

דמרך וגו' הני תלת אי לאו דאמרינהו משה רבינו ואתו כנסת יש' ותקנינהו בתפלה לא אמרי' וגומר שנראה מזה שזהו השבח והמהלל היותר נפלא ואין להללו יתברך בזולתו · ושבת זה הוא כי התארים יהיו בא' מג' פנים או בכלם · אם תארים עצמיי' כאומרך באדם שהוא חי ומשכיל · ואם תארי' מעשיים כאומרך בו שהוא גבור ונדיב · ואם שפליים לקוחים מהזולת כאומרך בו שהוא מכובד ונירא · וזאת היא חלוקה הכרחיית · ולכן משה רבינו עליו השלום לקח תואר אחד מכל אחד מאלה הג' סוגים מהתארים והיותר עליון שאפשר ותאר אותו ית' בו · אם בערך התארים העצמיים אמר הגדול כלום אינו יכול לתאר אותו ית' מצד עצמותו להיותו נעלם אבל מה שאומר הוא שעצמותו גדול מכל השאר שהוא המביא כל נמצא והוא סבת הסיבות · ולכן נקרא שם בן ד' שהוא שם העצם שם הגדול וכאומרו את שמי הגדול · ולכן גב' נקראו הנפלאות שהם פעולות מיוחדות אליו ית' ויוצאות מעצמותו רבוני מצד היותו סבת הסבות · פעולות גדולות וכאומרו לעושה נפלאו' גדולו' לבדו ספרה נא לי את כל הגדולו' אשר עשה אלישע וזולת' · ואם בערך התארי' המעשיי' אמר הגבור ואם בערך התארים השפליים אמר הנורא · ובכלל בכל אלו הג' תארים הורה היותו עליון מכל שאר הנמצאות · כי גדול מורה היות כל השאר קטנים בערכו וגבור מורה היות כל השאר חלושים אצלו · ונורא מורה היות כל השאר נכנעים לפניו ולכן סידרם משה רבינו ע"ה שלשתם באומרו כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים האל הגדול הגיבור והנורא · ובשירת הים רמזם גב' באומרו מי כמוך נאדר בקודש שהוא גבור · נורא תהילות שהוא נורא · עושה פלא שהוא גדול · הרי מבואר שהתארים האלה שלשתם הוא השבח המיוחד אליו יתברך אבל צריך שתדע שאומות העולם עם כל חכמתם האינושית אינם מגיעים לדעת מהתאר הא' שהוא גדול רק המביאות לבד רבו' שהם יודעים שעצמותו יתברך הוא גדול מהכל אבל אינם יודעים כלל מהות עצמותו אכן האומה יש' היא יודעת ממנו הרבה מפני שה' היה מתראה להם בנבואה ומשפיעם מהמדע האלהי' למעלה ממדרגת השכל האינושי ולכן לא היה נודע האל אצל האומות רק בשם אלהים ובאומה יש' היה נקרא ה' שהוא השם המורה על עצמותו · ומפני זה גב' הנפלאות לא היו נעשות רק באומה יש' וע"י נביאיהם להיותם הם הפעולות הגדולות המיוחדות אליו ית' מפני היותו מה שהוא וזהו אומרו ביש' גדול שמו · שנראה מזה שאצל האומות אינינו גדול שמו כלומר שאינם מכירים כלל מגדולתו ונתן טעם בזה מפני כי בשלם סוכו ומעונתו בציון כלומר שהשכינה מוספה בארץ יש' ולכן הם מכירים גדולתו האמנם מהב' תארים האחרי' שהם גבור ונורא האומות מכירים מהם הכרה גדולה מפני שהם תארים מצד המעשי' והם דברים נראים שהרי גבורתו נראית בהיותו תולה ארץ על בלי מה וכאומרו על זה מכין הרים בכחו נאזר בגבורה · וכן העולם השפל כלו מורכב מד' הפכים אש ואויר ומים ועפר והם שונאים זה את זה ומחריבים זה את זה והאל מושל עליהם בחזקה ומעמיד' ככה וכאומרו על זה מושל בגבורתו עולם וכן נראית גבורתו מהתנועה השמימיית התמידיית אשר היא מהנעה אלהיית בב"ת החוזק וכאומרו הלא ידעת' אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצו' הארץ לא ייעף ולא יגע · וכמו כן נראה' גם כן נוראותיו שהרי הים עם כל גאונו נרתע לאחוריו להיותו ירא מגערתו יתברך וכאומרו משביח שאון ימים שאון גליהם והמון לאומי' ויראו יושבי קצוות מאותותיך

ואומר

ואומר האותי לא תיראו נאום ה' אשר שמתי חול גבול לים · וזולת כל האמור עוד צריך לדעת שהנהגת האל את ברואיו הוא בג' פעולות כאשר אמרנו פעמים רבות שהם חסד משפט וצדקה וכאמרו עושה חסד משפט וצדקה בארץ · ואמר אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ · והחסד הוא להטיב את הבריות אם במה שהמציאם מהאפס הגמור וכאמרו הודו לה' כי טוב כי לעול' חסדו · וכן במה שמחיה את כלם וזן אותם וכאומרו נותן לחם לכל בשר כ"ל כי כלם אליך ישברון לתת אכלם בעתו · ועניין המשפט הוא שמעניש את הרשעי' וגורם להם הרע וההפסד על עונותיה' וכאומרו ארורה האדמה לסבת חטאו של אדם והמבול מפני החמס והפכת סדום מפני חטאתם כי רבה וכן בכל דור ודור מאבד המלכיו' לעונש עונם כענין בבל ע"י פרס ופרס ע"י יון ויון ע"י הרומיים וכן זולתם כי על זה יורה מלת משפט וכאומרו וידבר אתו משפטים · וכדברי חכמינו ז"ל משפט הרשעים בגיהנם י"ב חדש · ועניין הצדקה הוא שלפעמים שה' ית' אינו עושה הטבה וגם אינו מעניש אבל יעמיד הדבר כמו שהיה וזהו נקרא צדק והוא כי זה האיש שהיה עשוק מזולתו יצילהו מידו ויעמידהו על עומדו כבראשונה · וכאומרו צדקתך כהררי אל וגו' שר"ל הנה הארץ היתה עשוקה מהמים המכסים אותה · והאל פעל הצדקה בהרים החזקים הגבוהים אשר היו מכוסים מהמי' כאשר גלה אותם · ומשפטיך פעלת במים שהיו מכסים הארץ ונשאים עליה ואתה השפלתם עד תהום רבה מה שבזה אדם ובהמ' תושיע ה' כי היה מהנמנע האכל האדם והבהמה על הארץ בהיותה עשוקה מהמים · והכלל העולה מכל הנאמ' בהקדמה הזאת הוא שלשה גזירות ·

הגזירה הא' היא שה' ית' מלך ונשא על המלאכים שהם אדונים על צבא השמי' שהם אדונים על אישי העולם השפל ולכן קראוהו חכמינו ז"ל מלך מלכי המלכים הקב"ה · ואחר כך יחס הא"ל עולם השפל בהנהגתו הוא יחס עובר אל מנהיג שלישי · אבל לאומה ישראל' אינו כן כי עם היותם מעולם השפל הוא יתברך בעצמו ובכבודו האלוה והמלך שלהם בזולת אמצעי מסר או מזל וכאומרו ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר ·

הגזירה השנית היא שזה האלוה תאריו הם שלשה · הא' המורה על עצמותיו רבוני שעצמותו הוא יותר נפלא מכל זולתו והוא התאר מגדול · והב' מצד מעשיו שהוא הגובר על כל זולתו והוא תאר גבור · והג' מצד האחשיבות שעושים לו הזולת והוא תאר נורא ·

הגזירה הג' שהאלוה המתואר באופן הזה הוא מנהיג את בריותיו בחסד ובצדק ומשפט · ואחרי ההקדמה הזאת יתבא' המזמור באר היטב ארוממך וגו' הנה השם ית' עצמותו נאה לשמו ושמו נאה לעצמותו וכאומרו אני ה' הוא שמי · ולכן מי שיהלל אותו יתברך ראוי שיהלל את עצמותו ואת שמו · וזהו אומרו ארוממ' אלהי המלך שהוא הרוממות את עצמותו · וכן אברכה את שמך · ועוד חזר ואמר בכל יום אברכך ר"ל לעצמותך · וכן ואהללה שמך לעולם ועד · ויש לדקדק למה כפל העניין הלז בב' פסוקים · ועוד למה הפך העניין כי בפסוק הראשון הזכיר הרוממות בעצמותו יתברך וכאומרו ארוממך אלהי המלך והזכיר הברכה בשמו וכאומרו ואברכה שמך · ובפסוק השני הזכירם בהפך באומרו בכל יום אברכך ר"ל לעצמות אלהי · ואהללה שמך שהוא הרוממות · והראיה אומרו ממזרח שמש ועד מבואו מהולל שם ה' רם על כל גוים ה' · ביאר שהתהלה הוא הרוממות · אב"ל אומרו הנה ואהללה שמך ר"ל ארומם את שמך · ויש גם כן לדעת הברכה ברוממות והברכה בברכה ·

ותשובה על כל האמור הוא כי הא"ל גבוה על כל גבוהים ונבדל מזולתו מן הנמצאי' ואין עליו סבה שיהיה גבוה ממנו וזהו הנרצה במלת רם · ועם זה יש לו עניין אחר שהוא מקור ההשפעה והברכ' לכל הזולת כי ממנו יושפע להם המציאות והטוב וזהו הנרצה במלת ברוך · והוא אומרו מרום וקדוש אשכון שהוא התאר הראשון ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים שהוא התאר השני · ואלו הם ב' בחינות אשר בו יתברך מצד היותו מה שהוא ר"ל מחוייב המציאות הא' שמציאותו ית' בלתי מצטרך למציאות זולתו כי הוא סבת עצמותו ואין לו סבה זולתו · והב' שמציאות כל שאר הנמצאות מצטרך למציאותו כי ממנו קנו המציאות · ולזה ברבות דוד להללו ית' הזכיר בו הרוממות שהוא הבחינה הא' כאומרו ארוממך אלהי המלך · והזכיר בו עוד הברכה שהוא הבחינ' הב' כאומרו ואברכה שמך לעולם ועד · ויען כי התהלה ראוי שיהיה לעצמותו יתברך ולשמו כפל הפסוק ב' פעמים · ובפסוק הא' ייחס הרוממות אל העצם האלהיי והברכה לשמו · ובפסוק הב' ייחס הברכה אל העצם אלהיי · והתהלה שהוא הרוממות ייחס לשמו · והרי העצם והשם נזכרים שניהם עם הרוממות ועם הברכה · ומה שאמר ארוממך אלהי המלך הוא מה שאמר משה רבינו ע"ה כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים כלומר ארוממך אלהים שאתה אלוה שלי ומנהיג אותי בייחוד עם היותך מלך כללי לכל העולם כלו וכלל באומרו מלך כל מה שאמר משה באומרו הוא אלהי האלהים ואדני האדונים · ופי' לעולם ועד הם ב' מלות מורות על הנצחיות · ולפי דעתי כי עולם נגזר מן והעלם' ממני לא תוכל להתעלם כלומר הזמן המכוסה והנסתר כי הדברים הנצחיים אין להם זמן קצוב ונודע אבל הוא נסתר כי לא תקיפהו הידיעה · ומפני זה הנמצאות נקראו עולם להיותם נצחיות וכאומרו לעולם דברך נצב בשמים לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד ואולי מפני זה נקרא הבחור עלם להיות סופו בלתי ניכר עדיין מה שאין כן בזקן כי הכרת פניו ענת' בו שמתוך ימים אחדים ישיגהו ההפסד · וכן מלת ועד הוא שם התאר נגזר ממלת עד שהיא מורה על זמן או מקום מוגבל כמו עד הגבול שלחוך · עד אשר ישאו ערים וכאשר לא הוזכר עניין הגבול ותבוא מלת עד לבדה תורה על גבול בלתי משוער שהוא הנצחיות כמו וצדקתו עומדת לעד וכן מלת ועד הוא נגזר ממנו והוא שם תאר ·

ואחרי שהזכיר כי הוא ראוי לרוממו ולברכו מפני כי הוא אלהיו עם היותו מלך כולל לכל העולם · הזכיר שבחיו שהם הג' תארים מגדול וגבור ונורא · והוא אומרו גדול ה' ומהולל מאד · ואמר מאד כי צבא השמים הם גדולים כנגד הארץ והמלאכים הם גדולים בערכם אבל אינם גדולים מאד כלומר בהחלט זולת הש"י שהוא הגדול המוחלט · ומה שאמר ולגדולתו אין חקר · ר"ל שאין החקירה האנושית יכולה עליו להבחין בגדולתו · והטעם מפני כי גדולתו ר"ל עצמותו והעצם האלהי אין בו מחקר · וכנגד גבור אמר דור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו · ומפני כי הוא מורה על הפעולו' אשר הם מושגו' לאנשי' אמר בו דור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו · כלו' בתאר הגדול אין חקר אבל בתאר הגבור כלם יודעי' ומספרי' אותו דור אחר

דור · הדר וגו' כבר ידוע כי הנפלאו' הם פעולו' מיוחדו' אל העצם אלהי ולכן הם מורות על גדולתו וכאומרו כי גדול אתה ועושה נפלאות כמו שקדם · ואלה הנפלאות אינם נעשות רק אצל האומה ישראלי' ולא בשאר האומות אם כן עם היות שלגדולתו יתברך אין חקר אצל האומות כלם : עכ"ז אצל האומ' ישראלי' יש חקר וידיעה מה מפני הנפלאו' הנעשו' בתוכם · ולכן אמ' דוד הנה הש"ית הוא גדול ובענין הזה אין חקר · אכן בענין גבורותיו יש חקר וידיעה מדור לדור · אבל אני מפני היותי חוץ מהאומות אוכל לדבר בענין הנפלאות שהם פעולות נמשכות מהגדולה האלהית · וזהו אומרו הדר כבוד הודך ודברי נפלאותיך אשיחה · כלומר הדורות יגידו גבורותיך אבל אני אשיח בדברי נפלאותיך · וכנגד נורא אמר ועזוז נוראותיך יאמרו · ומפני היותו מואר לקוח מההכנעה הנעשית לו יתברך מצד בריותיו יוכלו לדעת אותו ולדבר בו הדורות הנז' למעלה · וזהו אומרו ועזוז נוראותיך יאמרו הדורות לדור הנז' · ואומרו וגדולתך אספרנה ר"ל אבל אני אספר ואדבר מענין הגאולה אשר בה אין מחקר אל הדורות האלה · זכר רב וגומ' זהו שיפיר הפעולות שמתנהג בהם האל בזה העולם עם האומו' · אשר הם חסד צדקה ומשפט וכאשר הקדמנו · אמנם מפני כי האחד משלשתם הוא פעל רע שהוא המשפט והעונש · והשנים חסד וצדקה הם טובים לכן לא רצה להזכיר בתהלה הזאת רק השתים הטובות והשמיט הרעה להיותה פעולה בלתי מיוחסת לעצמותו כאחרות כי אין רע יורד מלמעלה · וזהו אומרו זכר רב טובך יביעו שהוא פעולת החסד כי החסד והטוב יתהפכו במשא וכאומרו אך טוב וחסד ירדפוני · וכנגד הצדק אמ' וצדקתך ירננו · חנון וגו' בא לפרש מדת הצדק שהיא היותו ה' חנון ורחום וארך אפים · שענינו כי כשהש"ית יושב עם בריותיו לדין הוא רואה אותם מכף בהכנעת החן · ואחר כך מרחם על פחיתותם לשלם להם כפעלם הרע כי הוא ידע יצרם יצר רע ולכן חומל עליהם ומאריך אפו עליהם ומצילם מיד האויב שנמסרו בידו על עונם החטא כי מטבע החטא להוליד העונש מכף לולי רחמי ה' שמגין על החוטא · עוד פירש מדת החסד שהיא גדולה מאד באומרו וגדל חסד · טוב ה' וגו' ביאר שהחסד והצדק הנז' הם כוללים לכל הבריות וזהו אומרו טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו · ורצה בטוב ענין החסד וברחמי' ענין הצדק כמו שקדם · הרי כי הזכיר ג' דרושים בב' מדות האלה · האחד שהם נמצאים בו יתברך · הב' שעצמות הצדק הוא חנינה ורחמים ואריכות אפים · וענין החסד הוא היותו טוב גדול מאד ולפנים משורה · והג' שהם כוללים לכל הבריות · יודוך וגו' יחזור אל התהלה הקודמת מהחסד והצדק הנז' · וכן מהגדול וגבור ונורא באופן האמור למעלה · וחסידיך יברכוכה · הוא כמו לא אדוני ועבדיך באו לשבור אוכל · שהוין במקום אבל · ור"ל מה שאמרתי עד עתה הוא המהלל שיודוך בו כל מעשיך והם הבריות · אבל חסידיך שהם בני האומה ישראלי' שהם הקרובים אליך יברכוך באופן אחר והוא הנמשך אחרי זה באומרו כבוד מלכותך יאמרו · ולכן יברכוכה הוא מלא עם הא באחריתו להשמיענו יברכו כה כאשר אראך ולא כאופן הנז' · כבוד מלכותך וגו' הנה המלכות יהיה על שני פנים אם שהאומה יבחרו איש מה להנהיגם ויתנו עליו הוד מלכות וזהו הנקרא מלך · או שהוא מעצמו יקום וימשול עליהם בחזקה ויכריחם על כרחם להשתעבד אליו וזהו הנקרא מושל או גבור וכאומרו בנמרוד אשר מלך בחזקה הוא החל להיות גבור בארץ · והנה האל הוא מלך על האומה ישראלי' כי הם מרצונם ממליכים אותו בכל יום עליהם · ומקבלים עול מלכותו באהבה וכאומרו כה אמר ה' מלך ישרא' וגואלו וגו' וזולתם מן הפסוקים הרבה מאד · אבל על אומות העול' איננו מלך כי אם מושל וגבור וכאומרו מושל בגבורתו עולם · וזהו אומרו כבוד מלכותך יאמרו שהוא המלוכה מפני הכבוד שלו יתברך מהאומה ישראלי' · וגבורתך ידברו שהיא הממשלה אשר לו יתברך על האומות מפני הגבורה · להודיע וגומ' רצה לבאר עצמות זה המלכות וזאת הממשלה אם הם קיימים לעד · או כשאר מלכות וממשלות בני האדם שיעמדו ימים ואחר כך יאבדו וזהו אומרו להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו · שמלכותך מלכו' כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור · ולא כמלכות וממשלת בני האדם שהם נפסדות · סומך ה' וגומ' רצה לבאר פעולות ההנהגה שעושה יתברך בממשלתו על האומות והם הג' שקדם זכרם הצדק והחסד והוא אומרו סומך ה' לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים וזהו צדק להעמיד כל אדם על שהוא · ועוד עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו · פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון והוא חסד · ולכן כלל הענין באומרו צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו אם צדיק מפני שהוא סומך וזוקף הנופלים והכפופי' · ואם חסיד מפני שנותן האוכל ומשביע לכל חי · ואחרי שביאר אופן הנהגת ממשלתו יתברך עם האומו' כמו שקדם · נעתק לבאר אופן הנהגת מלכותו עם האומה הישראלי' · והוא אומרו קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת · והוא כאומרו משה רבינו עליו השלום כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובי' אליו כה' אלהינו בכל קראינו אליו · ומש"ב באמת רצה שלא תהיה הקריאה בפה ולבו לא נכון עמו ע"ד קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם · ומפני שאלו הקוראי' יחלקו לב' מינים · אם עדת היראים אותו יתברך שהוא המדרגה הראשונה מן השלמות · ואם עדת האוהבים אותו יתברך שהוא המדרגה השנית והאחרונה מהשלמות · לכן הזכיר אופן הנהגתו יתברך עם שניהם והוא באופנים מתחלפים כפי התחלפות מדרגותיהם אם אל היראים אמר רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם · התנה בהם שני ענינים שמה שמקבלי' ממנו יתברך בעת קוראם אליו הוא שנעשה רצונם ומושיע אותם מצרתם אבל איננו נוקם את נקמתם מהאויבים כי די להם לפי שלמותם שיושיעם · והענין השני הוא שצריך שיצעקו וישועו אליו יתברך ראשונה · כלומר שיפצירו בתפלה ע"ד אל תתני דומי לך עד יכונן וגו' כי אין שלימותם כל כך שיתעורר הש"ית מעצמו להושיעם עד שישועו ויצעקו · ואם אל האוהבים אמר שומר ה' את כל אוהביו ואת כל הרשעי' ישמיד · והם ב' ענינים יותר גדולים מעניני היראי' שקדם זכרם · אם הראשון שהוא זולת שמושיע אותם מאויביהם עוד לוקח נקמתם מהם והוא אומרו ואת כל הרשעים ישמיד כלומ' הרשעים שמרשיעי' ועושי' עמהם רע · והענין השני שאיננו צריך האל שיעוררוהו ראשונה בתפלה אבל הוא מעצמו מתעורר להצילם והוא אומרו שומר ה' את כל אוהביו כלומר מעצמו ולכן לא הזכיר ששמע תפלתם · והוא אומרו והיה טרם יקראו ואני אענה והיא מדרגת האוהבים · עוד הם מדברים ואני אשמע שהיא מדרגת היראי' והוא ענין יפה ואמיתי · והכלל העולה מכל המזמור שהאומות מהללים אותו יתברך בשהוא גדול וגבור ונורא אבל בגדול אינם מזכירי' מעצמותו כלל רק ממציאותו

לבד כי

לבד כי לגדולתו אין להם חקר · ומגבור ונורא מזכירים
המציאות והעצמות ועוד מהללי' אותו יתברך מצד הנהגתו
עמהם בשהוא עושה צדק וחסד · אבל החסידים מברכים
ומהללים אותו יתברך באופן אחר · היינו שמזכירים מלכותו
עם האומה ישראלי' · וממשלתו עם האומות · ועצמות כל
אחד ואחד מהם שהוא ענין קיים ועוד מזכירים פעולות
הנהגת ממשלתו עם האומות שהם שתים הצדק והחסד ·
וכן פעולות הנהגת מלכותו עם האומה ישראלי' שהם גם כן
שתים הישועה אל היראי' והנקמה אל האויבי' · והנה תמצא
בפרשת וילך שהזכיר מרע"ה ב' אלה המדרגות אל היראים
ואל האוהבים · באומרו והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה
הברכה והקללה וגו' ושבת עד ה' אלהיך וגו' ושב ה' אלהיך את
שבותך ורחמך וגו' והטיבך והרבך מאבותיך וגו' ביאר כי בשוב
ישראל אל ה' מחמת היראה מפני קבלם הקללות אז האל ישוב
אליה' ויחון אותם וייטיב עמהם לבד אבל לא ינקום נקמתם ·
עוד אמר אחר כך ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב
זרעך לאהבה את ה' אלהיך והיא מדרגת האהבה שהיא
המדרגה האחרונה ואז ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה
על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך אם כן כדרך דוד במה
שאמר שיושיע האל את היראים אבל ישמור את האוהבים
וישמיד הרשעים שהם האויבים אשר רדפום · ואחר כך
אמר תהלת ה' ידבר פי · והוא כנגד מהלל חסידי ישראל שהוא
מכללם והחסיד שבכלם וכאומרו שמרה נפשי כי חסיד
אני · ועוד ויברך כל בשר שם קדשו שהם האומו' הנקראי' בשר
ובני אדם והוא כנגד המהלל מהאומו' וזה הפסוק יורה הוראה
אמיתית ויעיד עדות נאמנה שפי' המזמור הוא כפי מה
שקדם בלי ספק · ומ"ש לעולם ועד יחזור לתהלת ה' ידבר פי
וגם אל מ"ש ויברך כל בשר · כלומר תהלת פי וברכת כל
בשר יהיו לעולם ועד · שלא יהיו נפסקים אבל תמידיים
לנצח · קמ"ו

הללויה הללי נפשי את ה' · אחרי שהזכיר במזמור
הקודם ב' מיני מהללים אל אלוה יתברך ·
אם המהלל מהאומות ואם המהלל מהאומה ישראלי' בא עתה
לסדר ב' מזמורים על הב' מהללים הנז' · והמזמור הלז הוא
כשם האומו' ומיוחד על מהללם · והראיה אומרו שאל יעקב
בעזרו · וימלוך ה' לעולם אלהיך ציון · שנראה היות המדבר
זולתיי מעדת יעקב וציון וזולת מהדברים המורי' על ככה ·
אמנם המזמור הנמשך לזה שהוא כי טוב זמרה אלהינו · הוא
המיוחד למהלל ישראל · ולכן אומר כי טוב זמרה אלהינו
בכינוי המדברים בעדם · הללו יה וגו' הנה כאשר פעמי'
רבו' אמרנו המלה הזאת היא מורכבת והרצון בה שהמשורר
קורא לכל השומעים שיהללו לנצח המשובח המכונה בשם
יה יתברך · ומה שנזכר פעמים רבות השם הלז בתהלות
דוד ולא הוזכרו שאר השמות הוא מפני זה · כי הנה שם בן
ד' הנכתב ולא נקרא · ושם אהיה · ושם יה · שלשתם נגזרים
מענין אחד ואותיותיהם אותות אחדו' · והבדלם יהיה להיות
שהתאר המיוחד אליו יתברך עד שבו יבדל מזולתו · וכמשמע
יורה על עצמותו הוא היותו יתברך מחוייב המציאות ·
והתאר הזה יובחנו בו ב' בחינות · האחד שאין לו סבה
למציאותו רק הוא סבת עצמו · והשנית כי הוא יתברך סבה
לכל שאר הנמצאים · ולכן נתיחדו אליו ג' שמות · הב' מהם
על כל בחינה ובחינה מהבחינות הנז' · והג' על הב' בחינות
יחד · אם על הבחינה האחד שהוא סבת עצמו יתברך · הוא
שם אהיה כלומר אני סבת הויתי ומציאותי · ומפני שבחינה
הזאת נסתמו שערי העיון ואין מי שידע מזה דבר רק הוא
לבדו שידע עצמותו לכן בא זה השם בלשון מדבר בעדו
שהוא יתברך המדבר בעד עצמו · ולכן גם כן באה המלה
מהבני' הקל מפני שמציאותו אינו יוצא מעצמו · וזהו שבעלי
הקבלה קראו לספירה הראשונה שהיא כתר שם אהיה וכינו
אותה אי"ן מפני כי אין המחשבה שולטת בה כלל · ואמנ' על
הבחינה השנית נתיחד שם יה · וביאר המלה בלשון הפעיל
להורות שהאל נותן ההיות והמציאות לזולתו · ומפני כי
בבחינה הזאת ניכר האל מצד מעשיו ובריותיו אשר
המציאם מאין וממשיך להם תמיד המציאות לכן בא השם
הזה בלשון נסתר להורות כי נוכל לדבר בו יתברך מזה הצד
· ואמנם על הב' בחינות יחד נתיחד שם בן ד' וזה כי ענין
ההיות תמצאהו בכתוב לפעמים עם יוד אחר ההא וכאומרו
היה לי לצור מעוז · ולפעמים עם ויו וכאומרו כי לשלג
יאמר הוה ארץ ומה שיורה היה יורה הוה והוא כינוי מבנין
הקל · אבל ענין ההויה שהוא לתת ההוות לאחרים איננו
יכול לבוא בשום צד רק עם ויו אחר ההא ובבנין פעל
הדגוש כי נוכל לומר מהוה ולא נאמר מהיה · ולכן שם בן
ד' הנז' אם תקח אותיותיו הד' בלי ניקוד תוכל להבין מהם
שמדבר מענין ההיות אלהיי כלומר מהבחינה הראשונה
אשר קדם זכרה ויהיה הוין שבו כמו ויו הוה ארץ שהוא במקום
יוד כמו היה · או נוכל לומר שהוא מענין הויה שנותן ההיות
לזולתו והוא אם כן מורה על הבחינה השנית · אבל אם
הוא מהבחינה האחד ראוי שיהיה ניקודו כמו ניקוד אגבה
מויגבה ה' צבאות שהוא על משקלו מאיתן כבנין הקל ואם
הוא מהבחינה השנית ראוי שיהיה ניקודו כניקוד ישוה
משוה רגלי כאילות מבנין פעל הדגוש · ואנחנו נמצא
שהיוד מהשם הנכבד באה עם ניקוד שוא על משקל ישוה
שיורה על ההויה לזולתו · וניקוד הוא"ו שבו באה עם ניקוד
קמץ שהוא על משקל יגבה מבנין הקל שיורה על ההיות
אם כן השם הזה הוא מורכב מהיות והוייה כי יורה על היותו
יתברך ועל הוייתו יתברך לזולת והם ב' בחינות שקדמו
והוא ענין נפלא ואמיתי · ולכן השם הזה יתברך לעד
הוא שם העצם להיותו על ב' הבחינות אשר בו יתברך
מצד היותו מחוייב המציאות אשר בתאר הזה נבדל מכל
זולתו · וזהו שם המפורש · שרוצה לומר שם המפרש
עצמותו יתברך מכל שאר השמות · ונכלול כי שם יה מורה
על הוייתו יתברך אל הזולת ר"ל על מעשיו אשר מזה אנו
בני האדם נוכל לדבר בו ולהללו · ולא על היותו יתברך כי
בזה נסתמו שערי העיון כמו שקדם · ולכן הושם בתהלות
לומר הללויה · כי מצד היותו יתברך נקרא יה נהללהו
וזהו אומרו הכתוב בטחו בה' עדי עד כי בי"ה ה' צור עולמים
ביאר שמצד היותו יתברך יה הוא הסבה פועלת ש' העולמי'
כלם · הללי נפשי וגומר הוא כאלו דוד מדבר עם נפשו
לאמר הללי נפשי את ה' והיא משיבה אליו אהללה את ה' בחיי
אזמרה לאלהי בעודי · וכזה תמצא שאמ' במזמור ברכי נפשי
את ה' כי בתחלה צוה לנפשו ברכי נפשי את ה' · ובסוף
אמר אשירה לה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי · ומה שכפל
באומרו אהללה ואזמרה הוא מה שהתקינו אנשי כנסת
הגדולה בשמנה עשר ברכות של תפלה בברכת ההודאה
נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל
נשמותינו הפקודות לך והם ב' ענינים . על הגוף שהוא חי
ועל הנפש בעוד שהיא עומדת עם הגוף · אל תבטחו
וגו' הוא מדבר כנגד האומות מפני שהם בוטחים על חילם

ועל הסוס ורכב אשר להם ואינם מחשיבים אותו ית' וכאומרו
במלך אשור כה תאמרון לחזקיהו אל ישיאך אלהיך אשר אתה
בוטח בו וגו' כי הנה אתה שמעת את אשר עשו מלכי אשור
לכל הארצות להחרימם ואתה תנצל ולכן אמר כנגדם אל
תבטחו בנדיבים והם השרים והמלכים ונקראו כן מפני כי יש
לאל ידם לעשות כרצונם בכל אשר ידבם לבם · וביאר הסבה
באומרו בבן אדם שאין לו תשועה · כלומר אחרי שכל אחד
מהנדיבים ההם הוא בן אדם שנחצב מאדמה ועפר הוא ואל
עפר ישוב וכאומרו בבן אדם שאין לו תשועה שאינו יכול
להושיע את עצמו כי תצא רוחו ישוב לאדמתו וביום ההוא
נאבדים עשתונותיו · כלומר זדונותיו ומחשבותיו הגבוהות
והוא נגזר מן אז יעשן אף ה' וקנאתו כי הכועס מפני גובה
לבבו עולה עשן באפו · אשרי שאל יעקב וגו' הוא ההפך
שיהיה קיים עומד בבטחונו מי שבוטח על ה' כי מלת אשרי
פה ר"ל קיום והוא על דרך ארור הגבר אשר יבטח באדם' והיה
כערער בערבה · וברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה כעץ
שתול עלי מים · כלומר שהבוטח בה' יהיה קיים כמו העץ
השתול על המים והבוטח באדם יהיה ההפך שיהיה בטחונו
כמו אכזב כעץ הערער בערבה · ור"ל שהמשפיע יהיה
מרוצה להשפיע והוא אומרו שאל יעקב בעזרו שר"ל שרוצה
להיות בעזרו · והזכיר אל יעקב מפני כי ליעקב ולזרעו
נתרצה האל להיות בעוזרם ולא לשאר בני העולם וכאומרו
וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב ועוד התנה תנאי שני
שיהיה המקבל השפע מוכן אליו כי עם היות שיהיה אל יעקב
בעזרו אם לא יוכן הוא לקבל את העזר לא יהיה מאושר
אבל צריך שגם הוא יעשה כל הכנתו לקבל העזר האלהי והוא
שישים בטחונו בו ולא יבטח בזולתו · וזהו אומרו שברו על ה'
אלהיו וכינוי לאלהיו יחזור לאלהי יעקב · עושה שמים
וגו' השי"ת אינו כשאר הפועלים שמניחים פעולותיהם אחרי
גמר הפעול' כמו הבנאי והנגר שמניחי' הבית אחרי שנגמר
מלאכתו אבל הוא יתברך עשה העולם מאין ואחרי שהשלים
כל מלאכתו בו עוד מנהיג אותו ומשקיף בו ומתמידו ככה
עדי עד וכאומרו לעולם ה' דברך נצב בשמים · שר"ל הדיבור
האלהי שדבר יהי רקיע ויהיה כן · זה הדבור נצב תמיד
בשמים · כי הוא רוצה בקיומם ולכן הם קיימי' וכן לדור ודור
אמונתך כוננת ארץ ותעמד · שר"ל לדור ודור הוא קיומך
שכוננת הארץ כשבראת אותה באופן שהיא תעמוד כן כל
הימים · ואם כן אחרי שמעשה האלוה הם קיימים ואינם
אובדים בו ראוי לבטוח כי הוא מושיע לזולתו ומעמיד' תמיד
קיימים לא כבן אדם שאין לו יכולת להושיע את עצמו ותצא
רוחו ישוב לאדמתו · ועוד הזכיר שלשה מיני פעולות
ההנהגה שבו מעמיד האל את עולמו והם הנזכרים במזמור
הקודם · וכנגד המשפט אמר עושה משפט לעשוקים כעונשו
את עושקיהם · וכנגד החסד אמר נותן לחם לרעבים ומכין
להם מזון · וכנגד הצדק אמר ה' מתיר אסורים ה' פוקח
עורים ה' זוקף כפופים · והזכיר בענין הצדק שלשה ענינים
התרת הידים האסורות ופקיחת העינים וזקיפת הרגלים
שבהם האדם עומד כפוף · להיותם השלשה אברים היותר
הכרחיים באדם · אם העינים להיותם במדרגת הצופה
שמביט הדברים הנאותים אל האדם להתקרב אליהם וההפך
כדי להתרחק מהם ועל כן אמר החכם שהושמו בגובה הראש
כי הוא העליון מהגוף כדי שיראה עד למרחוק · ואמנם
הרגלים הם האברים אשר בהם מתקרב או מתרחק האדם
מהנאות ומהבלתי נאות אשר יראה אותו · ואמנם הידים

הם כלי העשייה · שכאשר יתקרב האדם אל הנאות יקחהו
בהם ויעש' בו כל צורכו · או כאשר יהיה בלתי נאות ישליכהו
מעליו וינגדהו וזהו אומרו הנביא לפקוח עינים עורות והוא
כנגד פוקח עורים להוציא ממסגר אסיר ר"ל אסיר הידים ·
ע"ד ידיך לא אסורות והוא כנגד ה' מתיר אסורים · מבית כלא
יושבי חשך ר"ל כלוא הרגלים וכאומרו כלוא ולא אצא והיציאה
היא עם הרגלים · והוא כנגד ה' זוקף כפופים · כי הכלוא
ברגלי' אינו יכול לעמוד על עמדו וכאומרו שנו בכבל רגלו ·
ה' אוהב וגו' ביאר סבת עשות ה' אלו הג' מינים
מהפעולות הנזכרו' וחזר למאן דסליק מניה והוא פקיחת
העורים והתרת האסורים וזקיפת הכפופים · ועל זה אמר
ה' אוהב צדיקים כלומר מפני שהאל אוהב הצדיקים על כן
בראותו איש עור ואסו' וכפוף יחזירהו על מה שהוא וזהו צדק
· וכן אמר כנגד נותן לחם לרעבים · ה' שומר את גרים
יתום ואלמנה יעודד ופי' שומר את גרים שיזון אותם באופן
שיהיו נשמרים ממות מפני כי ברעב יחסר חומו הטבעי
וימות ולזה נמצא יעקב אבינו ע"ה שכאשר אמ' ושמרני בדרך
הזכיר אבל השמירה ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש כי מי
שיחסר לחמו ובגדיו איננו נשמר וזה נכלל במש' לו האל
ושמרתיך בכל אשר תלך · ויעקב פירש ענין השמיר' היות
המזון והלבוש · כי מפני שהיה הולך לגור בארץ לא לו והגרים
אין להם אחוזת נחלה ולכן הם קרובי' אל הסכנה למות ברעב
יותר משאר האזרחים לכן הבטיחו האל שישמרהו בכל אשר
ילך כי עם היותו גר יהיה נשמר · ומפני זה אמר הנה ה'
שומר את גרים ונותן להם לחם · וכן אמ' יתום ואלמנה יעודד
נגזרת מלת עוד · ירצה כי היתום והאלמנה מפני שמתו
מנהיגיהם ואשר היו מספיקים להם המזונות שהאב חייב
במזונות בניו והבעל במזונות אשתו · הנה נתמעטה
ונקטנה מדרגתם מאד כי אינם מצד עצמם יכולים לזון את
עצמם כשאר בני האדם והם קטני הערך ופחותים מהם ·
ולכן אמר כי האל מעודד אותם ר"ל שיעשה עמהם חסד
באופן שהם במדרגה יותר עליונה משאר האדם ואם כן יש
להם עוד מה שיש לזולתם · וזה העודדות הוא במזונותם
שלא יחסר לחמם · והנה מלת גרים נגזרת ממגור · כי
האנשי' אשר אינם אזרחי' לבגתם נרתעים לאחוריהם ויראים
ולכן פניהם חשוכים הפך האזרחים שניצוצי הלב משוטטים
חוצה ויש להם עזות מצח לדבר ולעשות מה שרוצים כמו
האור שזורח במקומות הרחוקים ממנו · ומלת יתום נגזרת
מן תם אני לא אדע נפשי כי הנער שמת אביו המלמדו
להועיל הוא תם ואינו יודע בין ימינו לשמאלו לעשות צרכו
ומלת אלמנה נגזרת מן ואני כרחל נאלמה וכאלם לא יפתח
פיו · כי האלמנה שמת בעלה אינה יכולה לדבר עניניה
והצריך לה · כי מת לה המדבר בעדה · והענין הוא כי
הדיבור אל האשה מגונה מאד וכאומרם ז"ל קול באשה ערוה
ולכן האלמנה לא תפתח פיה מפני שלא תתגנה אל השומעי'
לה וגם אין לה בעלה שידבר בעדה ומפני זה עניניה
הולכים מרעה אל רעה ולזה היה מחסדי האל להבין המזונו'
יותר לאלו הג' מיני האנשים ממה שהוא לזולתם וזהו אומרו
הכתוב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא
תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה · ואמר כי תחבוט
זיתך לא תפאר אחריך לגר ליתום ולאלמנה יהיה · ואמר כי
תבצור כרמך לא תעולל אחריך לגר ליתום ולאלמנה יהיה ·
הרי שהאל חשש יותר למזונות אלה משאר העניים · ולכן
דע"ה הזכיר הנה הגר יתום ואלמנה · כי כנגד הגר אמר

נותן להם לרעבים כי אלה הם אשר ירעבו יותר מהשאר · והנה אמר בגרים שמירה · וביתום ואלמנה עודדות · ולא כלל שלשתם בלשון אחד מפני כי הגרים יש להם שכל מה שאין ליתום · ופה לדבר מה שאין לאלמנה רק שאינו אזרח ואין לו נחלה · ולכן די לו שהאל שומר אותו שלא יחסר ממה שהוא · אבל היתום והאלמנה לא די להם שהאל ישמרם כפי מה שהם אבל צריך שיוסיף להם יותר ממה שהם עד שיהיו כשאר האנשים · ודרך רשעים וגו' הוא כנגד מה שאמר עושה משפט לעשוקים · ויתבאר זה מאומרו על כן לא יקומו רשעי' במשפט וגו' כי יודע ה' דרך וגו' כי ביאר שכאשר האל עושה דין ומשפט ועונש באנשים הרשעים והחטאים אינם קמים מהמשפט ואדרבא דוחו ולא יוכלו קום · מה שאין כן הצדיקים · ולמה הוא זה להיות כי יודע ה' דרך צדיקים וגו' שר"ל כי כל אדם כשישיגהו רע מבקש הדרך הנאות לצאת ממנו ומי שמוצא הדרך הטוב ימלט ומי שאינו מוצא אותו יפול ברעה · והוא אומרו ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה · וברשעים אמר ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע שהאל משליך נפש הרשע למטה ברצותה לעלות למעלה כמשכיל באופן שתאבד · וזהו אומרו הנה שהאל יעות דרך הרשעים כי ר"ל שלא יניחם ללכת בדרכים הטובים שהם ישרים ללכת למחוז החפץ אבל יכשילם ללכת בדרך המעוות וזהו שכנגד שעושה משפט לעשוקים ·

ימלוך ה' וגו' זאת היא התשובה שמשיבים האומות לדוד אל מה שאמר להם אל תבטחו בנדיבים וגומ' אשרי שאל יעקב בעזרו וגו' וזה שהם מודים אליו שהאמת כדבריו ולכן אומרים ימלוך ה' לעולם · כי המלך הוא הבטחון הגדול אל העם וכאומרו בחזקיהו הנה בטחת על משענת קנה הרצוץ הזה על מצרים וגו' כן פרעה מלך מצרים לכל הבוטחים בו · הרי שקרא למלך בטחון · ומפני זה אומרי' האומות שראוי שימלוך ה' לעולם · שר"ל שהם מקבלים עול מלכותו מפני שבטחונו בטחון קיים · וסיים המזמור במלת הללו יה והוא המלה שהתחיל בו והוא האמתת הדבר שהיא כן בלי ספק כי הכפל יורה על החיזוק · וזהו אומרו הללו יה באופן הלז הללו יה ·

קמז

הללויה

כי טוב זמרה וגומ' כבר קדם למעלה שהמזמור הלז הוא מיוחד להלל בו האומה הישראלי' · ולכן התחיל כי טוב זמרה אלהינו וביאור זה כי המדינה תאמר על ב' ענינים אם על המדינה ממש ר"ל הבתים שבה עם החומות והשדות והכרמים שלה והוא ענין אחד · ואם על אנשי המדינה הדרים בה · ולפעמים תהיה הארץ טובה ומבורכת והאנשים אשר בה אינם כן · או ההפך אבל כשיהיו ב' הענינים טובים אז הברכה מרובה · ולזה חלק המשורר זה המזמו' לב' חלקים · האחד כמהלל מהאומה ישראלי' יושבי ארץ ישראל מצד עצמם · והב' כמהלל מארץ ישראל ובפרט ירושלם שהיא עיר ואם אליה מצד עצמה · ומפני זה הקדים כי טוב זמרה אלהינו לרמוז על המהלל האחד · ועוד כי נעים נאוה תהלה לרמוז על המהלל הב' · ואין לפרש כי טוב זמרה אלהינו שר"ל היות דבר טוב לזמר אל האל · אבל הכונה שהתואר הזה מטוב הוא ראוי לזמר בו אל האל כלומר לתאר אותו שהוא טוב · וכן תואר הנעים הוא תהלה נאות אל האל · והראיה על זה אומרו במקום אחר הללויה כי טוב ה' זמרו לשמו כי נעים · ושני אלה התוארי' יורו על התועלת המושג ממנו יתברך · כי טוב ר"ל עושה חסד וכאומרו הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו · ונעים ר"ל שהוא מתוק עד"ר מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם · והוא אומרו ויהי נועם ה' אלהינו עלינו כלומ' מתיקותו והוא הדבר שנכספהו ומפני שהם ב' מהללים כנגד ב' מיני חסדים המושגים ממנו יתברך אמר כנגד האחד כי טוב · ואמ' כנגד הב' כי נעים והוא אמת אין בו ספק · ושיעור הפסוק הללויה אשר הוא טוב · הוא המזמור לומר אלהינו ואשר הוא נעים הוא התהלה הנאוה ·

והתחיל במהלל האחד מהמדינה · והוא אומרו דרך כלל בונה ירושלם ה' · ועוד הזכיר המהלל הב' מהדרים בה והוא אומרו נדחי ישראל יכנס · וביאר בזה המהלל הב' שני דברי' · האחד בערך הכמו' והוא נדחי ישראל יכנס שיקבץ המפוזרים והמפורדים באומות והוא הענין האחד · והב' הוא בערך האיכות שירפא אותם שהם שבורי לב ויחבש לעצבותם · והרצון שכבר הזכירו הרופאים שהלב לא יסבול הרפואה כשיקרהו פירוק החיבור וישראל בגלות הם שבורי לב כלומר שהם נואשים מכל תקוה וכאומרו יחזקאל העצמות היבשות כל בית ישראל המה הנם אומרים יבשו עצמותינו אבדה תקותינו נגזרנו לנו ולכן אמר שהאל ירפא לאותם שבורי לב ואם הוא נמנע לפי הטבע · ומה שהזכיר ומחבש לעצבותם מפני כי הרופא במלאכת היד צריך שיהיה לו לפי' על המכה הסמים הראויים להעלות לה ארוכה · ועוד צריך שידע לחבוש אותה ולהדקה היטב והוא אימון ידי' הצריך לבקיאות גדול · ולכן אמר שהאל יודע לעשות ב' הענינים ההם אם הרפואה ואם החיבוש · ופי' עצבותם מכותם ונקרא כן מפני הכאב · מונה מספר וגו' נותן סבה לב' ענינים שזכר · אם לנדחי ישראל יכנס · אמר אל תתמה מזה שיקבץ האל המפוזרים אחד לאחד שהרי מונה מספר לכוכבים עם היותם במספר עצום ונפלא ויקרא לכל אחד וא' מהם בשמו המיוחד · וכן יעשה לנדחי ישראל · ואם אל הענין הב' מהרופא לשבורי לב · אמר גדול אדונינו ורב כח וגו' מעודד ענוים · ירצה וכן אל תתמה שירפא האל שבורי הלב כי הוא גדול הכח ונבון הרבה לעשות מה שאין בחק הטבע להעשות · ולכן אחרי שכחו וחכמתו גדולים · אם כן יוכל לעודד הענוים ר"ל המדוכים שהם שבורי לב וישפיל הרשעים שהם האומות שמדכאים אותם עד הארץ · וזהו כאומרו ישעיהו למה תאמר יעקב וגומ' נסתרה דרכי מה' ומאלהי משפטי יעבור הלא ידעת וגומ' ביאר שישראל צועקים מרה אל האל שמשפטם ר"ל ענשם עבר ממנו יתברך כלומר שהוא יותר מהראוי להם לפי הדין · וזה כי הוא בקמה וכליון לא משפט והשיבם האל הלא ידעת שהש"ית הוא אלהי עולם כלומ' מנהיגו · ואין זה כמו שאומר החוקר שהאל מנהיג העולם אבל הוא הנהיגו בכה מזמן קדום ולא חודם · ולכן אמר בורא קצות הארץ · כלומר שהוא מנהיגו ובראו · ועוד שלא ייעף ולא ייגע כלומ' שכחו בב"ת שלא יכלה כחו לגמרי וכן לא ישיגהו לאות ועוד אין חקר לתבונתו שחכמתו רבה · והם ג' הקדמות · האחד שהאל ברא העולם והוא מנהיגו והב' שכחו בב"ת והג' שחכמתו עצומה · ואחר שהוא כן נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה כלומר יוכל לתת כח למי שאיננו לו · ולהסירו ממי שיש לו · וזהו אומרו וייעפו נערים וייגעו ובחורי' כשול יכשלו כלומר האומות עם היותם בכח ויכולת נמרץ עד שהם כמו הנערים שכחם גדל תמיד וכמו בחורים שהם בימי העמידה וייעפו ויכשלו · אבל קוי ה' שהם ישראל יחליפו כח וגומר כי מפני היותו הוא מנהיג העולם והוא בראו יוכל לעשות בנערים ובבחורים שיכשלו ויעפו · ובמיחלים אליו שיחליפו כח כי מפני היותו רב הכח יוכל לתת הכח למי שאיננו

לו כלל ועיקר · כי הבבת' אין צריך שהמקבל יהיה בעל
הכנ' לקבל השפעתו אבל המוכן והבלתי מוכן הם שוים אצלו
· ומפני היותו רב החכמה אין צריך לשאול ממנו מדוע אינו
עושה כן כל זה הזמן הארו' מהגלות כי לו נתכנו עלילות ·
וכן אמר בכאן מונה מספר לכוכבים גדול אדונינו כנגד שהי'
עולם ה' וגומר ועוד ורב כח כנגד לא ייעף ולא יגע ועוד
ולתבונתו אין מספר כנגד אין חקר לתבונתו וכמו שהוליד שם
ויעפו נערים וייגעו וקווי ה' יחליפו כח · ככה הוליד בכאן
מעודד ענוים ה' משפיל רשעים עדי ארץ · וענין
מונה מספר לכוכבים ר"ל שהאל מונה צבא השמים א' לא' כמו
השר שמונה את משרתיו ומשים אותם א' לא' על המלאכה
והאומנות המיוחד אליו כדי לשרתו · וזהו אומרו ישעיהו שאו
מרום עיניכם וראו מי ברא אלה · שמוציא במספר צבאם
לכלם בשם יקרא מרוב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר · כלו'
שהאל ברא השמים בכללם ולכן מושל על צבאם ומוציא אותם
במספר יר' אחד לאחד בפרטות ולא דרך כלל וקורא אותם
בשם שיבאו לשרתו איש איש על מלאכתו · והם אינם זזים
מלשמוע בקולו · מפני כי הוא יתברך בעל הכחות וראוי
להכנע לו והוא אומרו מרוב אונים ואמיץ כח · כלומר מפני
שהאל רוב אונים יר' בכת' בריבוי הכחות · וכן אמיץ כח
בכת' בחוזק הכח שהוא כמות הכחות ואיכותם · לכן איש לא
נעדר כלומר לא זז שום אחד מהכוכבים הנז' מלהשמע אליו ·
וכמו זה אמר דוד המשורר לעולם ה' דברך נצב בשמים לדור
ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד למשפטיך עמדו היום כי
הכל עבדיך · ולכן אמר בכאן אחרי אומרו מונה מספר
לכוכבים גדול אדונינו · כלו' כי מפני היותו אדונינו יתברך
גדול על כל · ע"כ הוא מונה מספר לכוכבים וקורא אותם
לעבודתו · ענו לה' וגו' הנה אחרי שהזכיר שני מיני
הטובות שיעשה האל עם ישראל אם בנין ירושלם ואם קבוץ
גליות ורפואת שברון לבבם · סידר ב' מיני מהללים שראוי
שיתנו לו יתברך על אלה הטובות הנז' והוא אומרו כנגד
ישרא' ענו לה' בתודה זמרו לאלהינו בכינור כלומר שיתנו לו
התהלה בהודאה בפה · וכן בכינור שהוא אחד מכלי הניגון ·
הורה בזה על שראוי שיתעוררו בתכלי' לעשות לו התהלה
בשלימות · ולכן לא יהיה להם די בדיבור אבל גם בכלי
המעשה כי הם מעוררים הכונה באופן שהמהלל יהיה כאות
כראוי · וביאר מהו ענין המהלל והוא שהאל יכסה השמים
בעבים כי יעלה האדים מהארץ עד שיתכסו כל השמי' · ואז
מאלה העבים מכין לארץ מטר · כי יתקררו בחלק האמצע
מן האויר וישובו מים וירדו לארץ והוא המטר · ואז לסבת זה
המטר מצמיח הרים חציר כי בהתקבץ יסוד המים עם
העפר באמצעות האויר והחום יצמחו הצמחים · וכל זה
שעושה האל הוא כדי לתת לבהמה לחמה ולבני עורב אשר
יקראו · עם היותם הבה' בלתי מוכנים מצד עצמם
לשיעשה להם כמו זה הענין · כי אין להם כלל מהשלימות
ועל כל זה האל משגיח בם דכמו זה האופן הנפלא לא מצד
הכנת' רק מצד שלמותו יתברך והיותו טוב לכל מעשיו · וכן
האומה ישראלי' עם היותם מפוזרים ושבורי לב אשר אין להם
שום הכנה לשיגברו ינצ' אויביהם ויבאו מתחת ידם הנה האל
יכול להוציאם מצד עצמו · והוא אומרו לא בגבורת הסוס
יחפץ ולא בשוקי האיש ירצה · כלומר סוס ורוכבו מהאומות ·
אבל רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו שהם ישרא' כמו
שאמר וקווי ה' יחליפו כח · והענין הזה הוא מש' דוד במקום
אחר אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר ·

אם כן ישראל בגלות הם כמו הבהמה ובני עורב שקוראים
וצועקי' על מזונם שאין להם הכנ' לבקש טרפם מצד עצמם
· והאל מסבב הסבות מהעבים והמטר כדי לתת להם אכלם ·
וכן ישרא' אין להם סוס ורכב כמו הגוים אבל בשם ה' מזכירים
צועקים אליו · והאל רוצה בם מפני שמיחלים לחסדו ·

ואמנם כנגד המהלל השני מירושלם אמר שבחי
ירושלם את ה' הללי אלהיך ציון · וכפל זה
הב' מלות יורה על ב' ענינים כי כמו שהטובות שיעשה הא'
לישרא' הם שנים · אם נדחי ישראל יכנס · ואם רופא לשבורי
לב · ככה לירושלם עושה ב' מיני טובות · הא' עולמיי והוא
בנין ירושלם · והא' רוחניי והוא שוב השכינה והנבואה לציון ·
ולזה אמ' כנגד הא' שבחי ירושלם את ה' · שהיא עיר ירושלם
· וכנגד הב' אמר הללי אלהיך ציון שהיא בית המקדש ששם
מכון השכינה · וביאר ענין הראשון והוא כי חזק בריחי
שעריך ר"ל שבנה אותה חזקה באופן שלא יכנסו האויבי' וכן
עשה אותה מבורכת בה בואו' והוא אומרו בירך בניך בקרבך
· ע"ד וציויתי את ברכתי וגומר ועשת את התבואה לשלש
השנים והוא חוזק הארץ ושבעה · ואמ' עוד השם גבולך שלום
והוא ענין נמשך ממה' כי חזק בריחי שעריך כי מפני
היותה חזקה כל הגוים יעשו שלום עמה בכל גבולה · ואמר
עוד חלב חטים ישביעך והוא נמשך מבירך בניך בקרבך כי
מפני הברכה תמשך השובע הרב · השולח אמרתו וגומר
וביאורו הוא מש' ישעיהו כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמי'
ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ וגו' כן יהיה דברי אשר
יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי
והצליח את אשר שלחתיו וגומ' עד והיה לה' לשם וגו' שר"ל כי
כמו שהגשם והשלג יורדים מן השמים ומרוים את הארץ כן
דבר האל שדבר לישראל לא ישוב ריקם עד שיתקיים לגמרי
והדבר ההוא הוא ב' ענינים · הא' השלו' והוא אומרו כי בשמחה
תצאו מן הגלות ובשלום תובלון לארץ ישראל · והענין השני
הוא השובע והוא תחת הנעצוץ יעלה ברוש כלומר שהארץ
תתן יבולה כ"כ עד שהאילנים הרעי' ישובו טובים ומועילים
כמו הסרפד והנעצוץ שהם מיני קוצים ובמקומ' יהיו הברוש
וההדס שהם ענינים יפים ומעולים וכמו זה בענינו אמ' הנה
השולח אמרתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו הנותן שלג כצמר
· כלומר שהאל יכול לעשות שגבולך יהיה שלום וחלב חטים
ישביעך מפני שהוא שולח אמרתו ארץ שיהיה כן · וזה הדבר
ירוץ מרוצה עד הגבול מהמהירו' היותר אפשר שיוכל להיות
והוא אומרו השול' אמרתו ארץ ומכף רץ דברו לעשו' הפעולה
· הנכספ' לו ית' כי כן נותן שלג כצמר וכפור כאפר ומשליך
הקרח כפיתים והם קרים מאד עד שמפני הקור הגדול א"א
לפי הטבע שיתשו והאל שולח דברו שר"ל רצונו וישיב' מים כדי
לרוות את הארץ · וככה ענין ישרא' שאף אם האומות יכולים
עליה' האל ישלח דברו ויכניע' · כי העושה זה · יעשה זה · ומי
ששולח הגשם והשלג ועושים דברו · ככה ישלח אמרתו ארץ
ויתקיי' · והכלל העולה שהענין העולמיי מירושל' שהוא השלו'
והשובע · האל יקיימהו כיון שהוציא אותו מפיו · והיוצא מפיו
יתקיי' בהכרח כמו הגשם והשלג ששולחו מהאל לא ישובו ריקם
עד שעשו הצלחה · מגיד דבריו וגו' והוא הטוב הרוחני מציון
· והוא שהאל יגיד דבריו ליעקב וגו' כלו' שתשוב הנבואה · והוא
מש' הנביא והיה באחרי' הימים נכון יהיה הר ה' וגו' ונהרו אליו
כל הגוים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' וגו' כי מציון תצא תורה
ודבר ה' מירושלם · וזהו אומרו הנה מגיד דבריו ליעקב חקיו
ומשפטיו לישראל · והזכיר שלשה דברים · דבר · חק ·

משפטו · כי הם ג' מיני מצו' שמתחלקת להם התורה האלהית · האחד יקרא עדות ולפעמים דבר · והם המצות המורו' על ענינים · כפסח על יציאת מצרים וזולתם והב' הם חקים שאין להם טעם · והג' המשפטים שיש להם טעם והם נודעי' מצד עצמם · והוא אומרו אלה העדות והחקים והמשפטים · וזהו אומרו הנה מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל · ומש"לא עשה כן לכל גוי ומשפטי' בל ידעום · רצה כי הענין הראשון מהשלום והשובע ישתתפו עם ירושלם שאר מדינות הגויים · עם שאינם כמוה מתם אבל מתחלפנה בפחות ויתר · אבן בענין הרוחניי שמגיד דבריו ליעקב וגומ' זהו ענין לא עשה כן לכל גוי · ומפני שהמשפטים ישנם לכל האומות · ע"כ אמר כי אף המשפטים לא ידעום · כלומ' עם היות שלפי האמת יש להם משפטים נעשים בידי אדם וע"פ חכמיהם · הנה לא באו לתכליתם ואינם אמיתיים · וכאומרו הכתוב כי מי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים · כי עם היות שיש לאומות משפטים אינם צודקים והוא הרצון באומרו הנה בל ידעום כלומר אינם נאותים · ואחיים הללויה כי זהו ההלל הראוי לאומרו ·

קמ״ח

הללויה הללו את ה' וגו' כבר זכרתי במה שקדם שאלה המזמורים בנויים על מאמ' מרע"ה כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים האל הגדול הגבור והנורא וגו' ולכן התחיל ארוממך אלהי המלך שהרצון בו מש" כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים וגו' ואמר עוד גדול ה' ומהולל מאד וגו' כנגד הגדול גבור ונורא · ואמר זכר רב טובך יביעו וגו' כנגד אשר לא ישא פני' וגו' וזהו ענין המזמור הראשון · ומפני שנזכר בסוף המזמור ההוא יודוך ה' כל מעשיך שהוא הזכרת הרב טוב הנז' למעלה · ועוד וחסידיך יברכוך שהוא אופן אחר מטוב יותר עליון · הנעשה עם" ישראל המכונים בשם חסידים · לכן באו ב' המזמורים הנמשכים אליו · האחד כנגד יודוך ה' כל מעשיך · והאחר כנגד וחסידיך יברכוך כמו שקדם · ועתה בא לסדר ב' מזמורים אחרים כנגד ארוממך אלהי המלך שהרצון בו לישראל ביחוד עם היותו מלך כללי על כל הנמצאו' · וזהו שהמזמור הזה מדבר בענין היותו מלך כללי על כל העולמות השלשה · ולכן אמ' להם דוד ע"ה שיהללוהו כל א' וא' לפי ענינו · והמזמור הבא אחרי זה מדבר בענין היותו יתברך אלהי האומה ישראלית ביחוד · והוא אומרו הללויה שירו לה' שיר חדש תהלתו בקהל חסידים · הללו את ה' וגו' ר"ל כי אלו הג' עולמות עם היות כל אחד מתחלף בעצמותו מזולתו · עכ"ז ישתתפו עולם המלאכים ועולם הגלגלים בשהם נצחיים לעד ואין בהם ולא באישיהם כליון ושנוי · מה שאין כן בעולם השפל ולכן צירף יחד המהלל מאלו הב' עולמות · וזכר המהלל מעולם השפל לבדו · ורצה באומרו הללו את ה' מן השמים מן הגרמים השמימיים · ובאומרו הללוהו במרומים הוא עולם העליון ר"ל גלגל ערבות והוא הגלגל התשיעי שהוא למעלה מכל הגלגלים אשר יניעוהו עולם המלאכים ולכן יתיחסו היותם שם · ובאמרם ז"ל בפרק אין דורשין ערבות שבו גנזי שלום וגו' ואראלים וחשמלים · וביאר מי הם אשר יהללוהו במרומים והוא אומרו הללוהו כל מלאכיו · שהם אישי העולם ההוא הנקרא מרומי' וכן ביאר מי הם אשר יהללוהו מן השמי' · והוא אומרו הללוהו כל צבאיו והם הככבים הקיימים מהגלגל הח' אשר נקראו צבא לרובם הנפלא · וכן אמר הללוהו שמש וירח והם שני המאורות אשר מכונם בגלגלים המיוחדים להם והם גדולי המעלה למטה מהככבים הקיימים וכן את' הללוהו

כל ככבי אור והם שאר החמש ככבי לכת · אשר מעלתם למטה מאלה · ואלה הם כל אישי העולמות השני' המעולים · הללוהו שמי השמים וגו' הם הגלגלים אשר הם מעון הככבים שנזכרו למעלה וכאלו רצה שיהללו את האל אנשי הבית וגם הבית עצמה · והככבים הם אנשי הבית · והבית היא הגלגלים · ומפני שאלה הגלגלים הם רבי' הזכירם בלשון שמי השמים · והמים אשר מעל וגו' הוא פי' לאומרו לעיל במרומים כי לשון על הוא כמו מרום ורמז אל גלגל ערבות · ואמנם נקרא המים שמעל השמים מפני כי מהמים נעשו ג' חלוקות במעשה בראשית · מהמים האמצעיים היה הרקיע שהם שמים · ולכן נקראו שמי' שהרצון בו שהם מים · ומהמים העליונים נעשה גלגל ערבות ולכן נקרא המים אשר מעל השמים · ומהמים התחתונים נעשו היסודות הג' האש והאויר ומים · אם כן מה שאמר הנה הללוהו שמי השמים הוא מש" קודם זה הללו את ה' מן השמים · וגם מה שאמר והמים אשר מעל לשמים הוא מש" ראשונה הללוהו במרומים · ורצה גם כן בזה שצריך שיהללוהו המרומים שהוא גלגל ערבות שהוא מעון למלאכים כמו שמהללים אותו אישי המעון ההוא שהם המלאכים עצמם · יהללו את שם ה' וגומ' הוא עצמות המהלל שראוי שיהללו בו גלגל ערבות ומלאכיו · ושאר הגלגלים וכוכביהם · והוא כולל ב' ענינים · האחד שהאל המציאם מהאפס הגמור · והוא אומרו כי הוא צוה ונבראו · והב' שמעמיד אות' בכה תמיד ונצח · עם היותו זה מהנמנע כי כל הווה נפסד · והם הווים ואינם נפסדים והוא אומרו ויעמידם לעד לעולם · וכאומרו חק נתן ולא יעבור ר"ל כי בזה העולם השפל לפעמים האל יגזור דבר מה · ואחר כך יעבור על זה וכאומרו בירמיהו רגע אדבר על גוי ועל ממלכה וגו' וכן אמר במעשה בראשית יקוו המי' ותראה היבשה · וכמבול ניחם על זה ועבר על דברו מפני רוע אנשי הדור ההוא · ולכן אמר שבעולם המלאכים והגלגלים העמידם לעד לעולם · ולא נתחרט ולא יתחרט מזה עדי עד והוא אומרו חק נתן ולא יעבור · הללו את ה' וגו' הוא המהלל מעולם השפל · ומפני שהוא נחלק לד' יסודות ובכל אחד ואחד מהם יש אישים מתחלפים מאישי העולם האחר · לכן הזכירם ארבעתם אחד לאחד הם ואישיהם · והוא אומרו הללו את ה' מן הארץ כלומ' מהעולם השפל הנקרא כלו בכללו ארץ · והתחיל במים והוא אומרו תניני' וכל תהומות · והתנינים הם הדגים וכאומרו ויברא אלהים את התנינים הגדולים · והתהומות הם מעון התנינים ההם · עוד אמר אש וברד · והוא יסוד האש והאישים הבאים מהם שהם אבני הברד · עוד אמר שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו · ופי' עושה דברו שמשתלחת להענים הבריות וכאומרו ובקעתי רוח סערות באפי והענין שהוא רוח גדולה וחזק ואליו ראוי להלל יותר מאשר הרוחות הקטנות · וכן הזכיר ביסוד המים התנינים שהם דגים גדולים והתהומות שהם המי' העמוקים וביסוד האש הברד שהוא אש מתלקחת מתיך ויסרוף בפתע כל אשר ימצא יותר מהאש שלנו · וביסוד המי' השלג והקיטור והרוח גדול ולא המטר שהוא דבר נח · וביסוד הארץ ההרים ולא העמקים · ובצומח עץ פרי והארזים הגדולים לא אילני סרק והעשבים · ובבח"כלם רק המולעים אשר מתוך האדמה השפלי' · ועל כלם המין האנושי והוא נחלק כערך הממשלה למלכים והם העליונים · וללאומים והם השפלים ולשרים וכל שופטי ארץ והם האמצעיים · אבל השרי' הם הקרובי' למלכי' · והשופטי ארץ הם הקרובים ללאומים · והם ד' מיני אנשים

אשר יש במדינה · והם אשר אמ' הכתוב ראשיכם שבטיכ' ר"ל הראשונים לשבטיכם זקניכם ושוטרכם כל איש ישראל · ועוד הזכיר חלוקה אחרת למין האנושי בערך הזמן והוא אומרו בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים · יהללו את שם ה' וגו' ר"ל כי לפי שמהלל המלאכי' והגלגלים הוא שהם נצחיים אשר בזה מתדמי' אל הא' הנאמר בו חי אנכי עד עולם · ובזה אינו משתתף עולם השפל · לכן בא עולם השפל ואמ' כי הא' הוא לבדו נשגב כלומר סבת הסבות מה שאינם כן המלאכים והגלגלים כי הם מסובבים כמו הארץ · ועם היות האל עליון ושלא הודו והשפעתו על ארץ ושמים · וענין הודו ר"ל האור מהמאורו' המשפעת בעולם השפ' שהוא סבת קיומו והעמדתו · וכמו שאמר ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת · גדלת מאד הוא מה שאמר הנה כי נשגב שמו לבדו · והוד והדר לבשת · הוא מה שאמ' הנה הודו על ארץ ושמים · וההוד הוא אור · וע"כ אמר בו לבשת · וביאור זה ואמ' עוטה אור כשלמה · והזכיר בזה ארץ ושמים מפני שהאור הבא על הארץ הוא באמצעות השמים כלומר הודו על ארץ ע"י השמים · וזהו כאומרו במקום אחר קק"ק ה' צבאות שהוא כמו נשגב שמו לבדו · ועוד מלא כל הארץ כבודו שהוא כמו הודו על ארץ ושמים · ואולי רנה באומרו הודו על ארץ ושמים · כי מפני שהשמים ישתתפו עם המלאכי' במהלל הראשון שהם נצחיים · לכן בא עולם השפל להלל את הא' במהלל ישתתפו בו השמים בששניהם העמדתם הוא ע"י הודו ית' ר"ל אורו · וא"כ הם אמצעיים בין המלאכי' והארץ · ולכן כשמהללים את הא' המלאכים משתתפים עמהם השמים · וכאשר מהללת אותו ית' הארץ משתתפת גם כן עמה השמים · וירם קרן וגומר הם דברים מהמהלל הנז' מהעולם השפל ושיעורו האל הוא לבדו נשגב והודו על ארץ ושמים אבל יש אומה אחת והיא יש' שהם יותר עליוני' מהארץ והשמים כי הא' הרים קרנם ושמם תהלה בארץ והם עם קרובו · ורמז בזה לשלשה ענינים שיש לאומה יש' ביחוד · הזכירם מרע"ה באומרו ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ורנה באומרו הנה וירם קרן לעמו · מ"ש שם ולתפארת כי התפארת הוא כתר מלכות · וכאומרו והיית עטרת תפארת ביד ה' · ורנה באומרו הנה תהלה לכל חסידיו מה שאמ' שם ולתהלה · ורנה באומרו לבני ישרא' עם קרובו מה שאמר שם ולשם · וכאומרו כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו · הרי ששמם של ישרא' הוא עם קרובו · וכן אמר ישעיה כי לך יקרא חפצי בה · והחפץ כדבר יקריבהו אליו · כי ענין הרצון הוא התקרב הרוצה אל הנרצה · וזהו שתיקנו אנשי כנסת הגדולה אתה בחרתנו ורצית בנו וקרבתנו מלכנו לעבודתך · והנה שיש' יותר קרובים אל האל מן השמים והארץ · מבואר מאד ממה שאמר מרע"ה הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה · רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם · מיעט באומרו רק באבותיך חשק ה' שאין חשקו בשמים ושמי השמי' והארץ אשר קדם זכרם רק באבו' הקדושים ובזרעם אחריהם · ולכן יהיה המהלל מהארץ שהאל חילק מהודו עליה ועל השמים והוא האור כמו שזכרנו אבל אל האומה ישראלית שהוא חלק ה' מעולם השפל נתן הוד יותר נפלא מזה והוא הרמז אל השכינה אשר היא מהאור הגנוז הרוחני אשר הוא יותר עליון מהאור השמימיי והארציי ·

קמ"ט

הללויה הללו את ה' וגומר המזמור הלז מיוחד על המהלל הנאמר אל הא' מהאומה ישרא' · וזה שמפני כי במזמו' הקודם הזכיר ג' מיני מהללים מהג' עולמות · אם המהלל מהמלאכים ומצבא השמים ומעולם השפל אשר באותו המהלל מעולם השפל הוזכרו כל מיני הנמצאים לבד האומה ישראלי' שלא נכלל בה אדרבא אמר בהם שהאל הרים קרנם והם יותר גבוהים ומרומים מזולת' מאישי שאר האומות · לכן בא להזכי' המהלל שלהם · והתחיל במה שסיים במזמור הקוד' באומרו וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישרא' עם קרובו · ועתה אמר הללויה שירו לה' שיר חדש תהלתו בקהל חסידים · והם מה שהזכיר תהלה לכל חסידיו · ואמר ישמח ישרא' בעושיו · והוא מה שהזכיר לבני יש' עם קרובו · ואמר בני ציון יגילו במלכם והוא מה שהזכי' וירם קרן לעמו · א"כ בישראל יש ג' מינים מאנשים המהללים את האל והם העם וישראל והחסידים · והכונה כי האומה ישרא' מתחלק לג' חלקים ההמון והבינוניי' בעלי המדות חשובות · והאלהיים כמו הנביאים ודומיהם · והמדרגה הא' נקראת עם סתם · והשנית ישרא' · והג' חסידים כי הם היושבים ראשונה וכאומרו אז דברת בחזון לחסידיך · ולא שלשתם מהללי' אותו יתברך על ג' מעלות קבלו ממנו · הא' היא התהלה כלומר האור האלהי והכבוד השכיניי אשר הוא ענין מיוחד אל החסידים · והב' השם הטוב הנקרא להם חפצי בה והוא הענין המיוח' לישרא' ואיננו כ"כ מעולה כראשון כי התהלה והשכינה הוא שידבק האל עם החסידים · והענין הזה הוא שחפץ בם ורוצה אותם אבל איננו דבק דיבוק עצמיי עמהם · והמדרגה הג' היא המלכות שהאל מולך על האומה ישרא' והוא כולל גם אל ההמון אבל איננו דבק בם ולא חפץ עמהם · כמו ב"ב כתות הקודמו' וזהו אומרו שירו לה' שיר חדש תהילתו בקהל חסידים · ישמח ישראל בעושיו בני ציון יגילו במלכם · כי החסידים וישראל ובני ציון שהם ההמון כלם ראוי שישמחו וישירו וביאר אח"כ מה הם ג' המעלות שיקבלו אלה הג' כתות והוא אומרו כי רוצה ה' בעמו והוא השם הטוב שנקראים חפצי בה · כי מלת רוצה ומלת חפצי בה הכל דבר אחד · עוד אמר יפאר ענוים בישועה והוא המלכות הנקרא פאר וכאומרו והיית עטרת תפאר' ביד ה' · עוד אמר יעלזו חסידים בכבוד והוא השכינה הנקרא כבוד וכאומרו וישכון כבוד ה' על הר סיני · וכבוד ה' מלא את המשכן והוא כנגד מ"ש תהילתו בקהל חסידים · כי תהלה ר"ל אור השכינה מלשון בהלו נרו עלי ראשי · וכבוד ר"ל גם כן אור וכאומרו וכבוד ה' עליך זרח · אם כן כמו ששלשה עולמות הזכירו מעלתם אשר להם מהאל ומהללים אותו עליהם · כן האומה ישרא' מזכירים מעלתם והם ג' וע"כ מהללים לאל על שלשתם · והם מה שהזכירם מרע"ה באומרו ולתת' עליון על כל הגוי' אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת · והנה קרא לזה השיר שיר חדש מפני שעד אותו הזמן שיבוא לא בא האל אל האומה ישראלי' כאשר יבוא אז ולא יפליג בישועה כאשר יפליג אז ולכן השיר ההוא לא יהיה כשירת הים וכשירת דבורה וזולתם רק שיר חדש · ירננו על משכבותם וגו' רמז כי כאשר יקבלו ישראל אלו הג' מעלות · יהיה להם בהם ב' ענינים אשר מאתם תהיה נסבה שתגדל ותרבה שמחתם · הענין הא' הוא שתהיה להם התמדה ולא יחששו שיסובו ויפסדו אותם כאשר בתחלה אדרבא יהיו מובטחי' ועומדי' וזהו שמחה יתירה מה שאין כן במי שעומד במעלה וממתין שמהרה תפסד ותאבד · והוא אומרו ירננו על משכבותם · מלשון ושכבתם ואין מחריד שהיא המנוחה בלי יראה וחרדה שתאבד ממנו אותה המעלה והוא הענין הראשון · והאמנם הענין שתרבה השמחה מפניו הוא שיראה

האדם את עצמו בתעלה ועוד יראה נקמה מהאויבי׳ · וזהו שהיה אומר המן וכל זה איננו שוה לי וגומ׳ כלומר שעם כל כבודו ורוב עושרו לא היה שוה לו בכל עת שהיה רואה למרדכי אויבו יושב בשער המלך ולכן בקש להתנקם ממנו · כדי שתגדל שמחתו · ולזה אמר הנה רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם לעשות נקמה בגוים · והענין הוא כי ישרא׳ כשהיו הולכים במלחמה היו מזכירים שבחי הא׳ ראשונה ואחר כך היו נלחמים ונוצחים כדי להורות כי אין נצחונם רק מפני הא׳ לא מפני גבורתם · וכמ״ש במלחמת יהושפט עם ההמון הרב מבני עמון וזולתו ויועץ א׳ העם ויעמ׳ משוררים לה׳ ומהללים להדרת קדש בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו · ובעת החלו ברנה ותהלה נתן ה׳ מארבים על בני עמון מואב והר שעיר הבאים ליהודה וינגפו · וכן במלחמת ישראל בזמן בני עלי עם פלשתים נאמר ויהי כבוא ארון ברית ה׳ אל המחנה ויריעו כל ישראל תרועה גדולה · ואז פחדו הפלישתי׳ ואמרו אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים אלה · ולכן אמר פה רוממות א׳ בגרונם וחרב פיפיות בידם · כלומר שירננו א׳ הא׳ כשיבואו למלחמת כנגד האויבים להנקם מהם ואז יהיה בידם חרב בעל שני פיפיות להכות מצד ימין ומצד שמאל · והוא דר״ל שהאל יתן להם נצחון מופלא כדי שיעשו הנקמה באומות והזכיר שני מיני אנשים שהם האומות והמלכים והשרים באומרו לעשות נקמה בגוים וגומר לאסור מלכיהם בזיקים וגומר ועוד אמר לעשות בהם משפט כתוב רמז שהנקמ׳ הזאת תהיה גדולת האיכות · וכלל ענינה בקיצור במ״ש לעשות בהם משפט כתוב · והוא המשפט שנכתב בתורת מר״עה בשירת האזינו כי אשא א׳ שמים ידי וגו׳ אם שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי אשיב נקם לצרי ולמשנאי׳ אשלם אשכיר חיצי מדם וחרבי תאכל בשר מדם חלל ושביה מראש פרעות אויב · רמז שיעשה שני דברים · האחד ריבוי החללים · והשני השביה · והם מה שנזכרו הנה לעשות נקמה בגוים תוכחו׳ בלאומים והוא ההריגה · ועוד לאסור מלכיהם בזיקים והוא השביה · כי אל הבזויים הנקמה היא ההריגה · ואל הגדולים יותר נקמה היא היותם בשביה בבוז ובקלון מההריגה · ואמ׳ שזהו הדר לכל חסידיו · כי הנצחון הוא הוד והדר אל הנוצחים חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך · וכן נאמר אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה׳ מגן עזרך ואשר חרב גאותך · והנה המהלל הזה הכולל א׳ הב׳ ענינים מהבטחון והמנוחה והנקמה · הזכירם מר״עה באומרו הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו והוא הענין ראשון · ועוד וכפר אדמתו עמו והוא השני כלומר שיכפרם וירצה להם ·

קנ

הללויה הללו אל וגו׳ זה חתום כל התהילות ולכן הזכיר דרך כלל ארבע׳ מהללי׳ שיו יתברך · ואמר ראשונה כנגד עולם המלאכים הללו אל בקדשו כלומר הללו אותו במקום קדשו · וכמו שאמר דוד ע״ה במקום אחר א׳ נערץ בסוד קדושים רבה · ואמר גם כן מר״עה מי כמוך נאדר בקדש · ומפני שבני העולם העליון ההוא כולם הם שכלים נבדלים ונקיים מחומר על כן נקראו קדושים ונקרא מקומם קדוש · עוד אמר הללוהו ברקיע עוזו · כנגד עולם הגלגלים וקרא אותם עוזו מפני כי עם היותם גשמים הם נצחיים וקיימים וכחם גדול שאינם כלים ונפסדים כמו שאר הגשמים ולכן אמר איוב עליהם חזקים כראי מוצק · וזהו שאמר במקום אחר על ישראל גאותו ועוזו בשחקים · עוד אמר הללוהו בגבורותיו כנגד עולם השפל אשר אמר בו במקום אחר מושל בגבורתו עולם · מכין הרים בכחו נאזר בגבורה · כמו שקדם · עוד אמר הללוהו כרוב גדלו · הוא כנגד אומה ישראלי׳ שהם המין הרביעי מהמהללים אותו יתברך ותהילתם הוא בריבוי נפלאותיו הנקראות גדולות אשר עשה אותם בתוכם ולא בשום עולם מהעולמות הנזכ׳ · וכמו הענין הזה תמצא אמר דוד ע״ה במקום אחר ברכו ה׳ מלאכיו · עוד ברכו ה׳ כל צבאיו · עוד ברכו ה׳ כל מעשיו · והם השלשה עולמות · עוד ברכי נפשי את ה׳ והוא כנגד ישראל · ולזה התחיל המזמור הנמשך אל זה · ברכי נפשי את ה׳ · ה׳ אלהי גדלת מאד · ביאר שהברכה שתברך נפשו את הא׳ הוא שגדל מאד והזכיר גודלו בבריאת העולם · ומפני שישראל לבדם יודעים ענין חידוש העולם מפני יציאת מצרי׳ והתורה עליו ושאר הנפלאות הנעשות בכל יום ביניהם · לכן התהלה הזאת מהגדולה האלהית תאות להם ולא לזולתם · וכמו שקדם כל זה · ולזה אמר בכאן כנגדם הללוהו כרוב גודלו · הללוהו בנבל וכינור וגו׳ הם ששת מינים מהכלים הנגוניים · וכפי אשר אבאר · ידוע כי יש בחכמת המוסיקה קולות המעוררו׳ היגון · וקולות מעוררות ההפך שהוא השמחה · ויש גם כן כלים מיוחדים אל היגון וכלים מיוחדים אל השמחה · ומפני שהעבודה האלהית ובפרט העבודה שבלב כמו התפלה והזמירות צריכות מאד אל הכוונה · לכן ראוי שתעורב בהם השמחה עם היגון · כי השמחה לבדה כשתפליג תעיק א׳ הכוונה מפני שהרוח אשר בלב תתפשט חוצה ויבוא אדם לידי קלות ראש · וגם היגון לבדו תעיק אל הכונה מפני שהרוח נרתע לאחור ומתקבץ לבד פנים ויהיה האדם בהול וחרד ומזדעזע · וזהו שאמר המשור׳ דוד עבדו את ה׳ ביראה וגילו ברעד׳ ואמרו חז״ל במקום גילה שם תהא רעדה היינו מעורבת הגילה עם הרעדה · ולכן הזכיר דוד ע״ה הנה שיהללו את האל בכלים מעוררים השמחה והוא אומרו הללוהו בנבל וכינור · ובכלי׳ המעוררים היגון והוא אמרו הללוהו בתקע שופר · כי השופר מביא אל החרד׳ וכאומרו אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו · עוד הזכיר פעם ב׳ כלים אחרים מעוררים השמחה והוא אומרו הללוהו במינים ועוגב כי המינים הוא הכלי הנקרא בלעז אורגאנו · מפני שבו מיני קולות משונות עבות ודקות אשר בו מפני זה מתיקות רב · ועוגב נגזר משירי עגבים · כי הבחורים החושקים הבתולות משמיעים הכלי ההוא להביא חשקם בתוך לבבם · ואמר הללוהו בתוף ובמחול · והם כלים מביאים היגון כי מחול נגזר מן חלחלה וכאשר הזכירו חז״ל החלילים בענין האבילו׳ ותוף הוא נגזר מלשון תפת וכאומרו ובנו את במות התופת והוא שם גנאי אל הע״ז · ואמר כי ערוך מאתמול תפתה כינוי לגהינ׳ אשר בו הצער והנפלא · עוד הזכיר פעם שלישית כלים אחרים מביאים השמח׳ והוא אומרו הללוהו בצלצלי שמע והם החצוצרות שתוקעים בהם להקהיל את העם בעת המלחמה ללכת כנגד האויבים ויהיה שמע מגזר׳ וישמע שאול את העם והם קולות ערבות או יהיה פירושו בצלצלים הנאותים אל חוש השמע · ואמר עוד הללוהו בצלצלי תרועה והם כלים אחרים המשמיעים תרועה כלו׳ קול שברים ויבבא המכניעים את הלב · וא״כ יש הנה ג׳ זוגים מכלי הניגון וכל זוג יש בו כלי מביא השמחה וכלי מביא היגון · והסבה למה הצריך המשורר בכל אל הג׳ זוגים במהלל האלהי בהיותם שלשתם שוים ומה שבזה הוא

בואלתו · הוא להיות כי האדם מורכב מג' נפשות משכלת ומרגשת וצומחת וכל א' מהן פונה לפעולה מיוחד' מחברתה כי המשכלת דורשת העיון והמרגש' העושר והכבוד והצומח' המאכל והמשתה · ומפני שהכונה בתפלה ובתהלה צריך שתהיה גדולה עד מאד לכן ראוי שהאדם יתבודד ויפריד את כל ג' נפשותיו הנזכרות מפעולותיהן כדי שלא יטרידוהו מהכונה ולכן אמרו חכמינו ז"ל שאין עומדים להתפלל מתוך הלכה שאינה פסוקה מפני שהנפש השכלית טרודה בעיון אותה ההלכה קשה ולא תוכל להתכוין בתפלה · וכן אמרו שהחסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם שיתפללו כדי שיפנו את לבם מעסקיהם העולמיים בהיות כי הנפש המרגשת טרודה בהם ולכן צריך זמן מה לשהות קודם התפלה עד שיגיל ממנו אותם המחשבות העולמיות · וכן אמרו עוד שתוי אל יתפלל מפני שהצומחת טרודה במאכל ובמשתה הרי שהג' נפשות צריכות אל הכונה · ולכן הזכיר המשורר פה ג' זוגים מכלים מביאים שמחה וניגון כנגד שלש הנפשות הנז' · כי הנבל וכינור ותקע שופר · הוא להעיר השמחה וניגון אל הנפש המשכלת · והמיני' ועוגב ותוף ומחול הוא זוג שני להעיר השמחה וניגון אל הנפש המרגשת והצלצלי שמע והצלצלי תרועה הוא זוג שלישי להביא השמחה וניגון אל הנפש הצומחת · כי אז תהיה הכונה כהוגן באופן שיבא ההלול כראוי · והוא אומרו כל הנשמה תהלל יה · כלומר כל הג' נפשות · ופה נשלם מה שראיתי בקוצר שכלי בפי' ספר התהלות ית' לעד בעל התהלל האמיתי הכור' תהלות · והיתה השלמתו ערב השבת נחמו י"ד באב משנת פז"ר נתן לאביונים אשר ברומה מדת הדין · כי הביא האלהים על האפפי"ור קלימי"נטי אדוננו גוי עז פני מקצה הארץ מספרד ואשכנז ויבואו על העיר בטח ויהרגו וישללו ויבוזו ולא נמלט מהם איש · ובתוכם הק"ק מרומי שפו תמו מן בלהות מי בחרב ומי ברעב ומי במגפה · והנשארים לעבדי' ולשפחות נמכרו · ואותנו אשר תחת ממשלתו הוציא מתוך ההפיכה אחרי ששתינו את קובעת כוס התרעלה מההרות אשר עוד ידם נטויה המנחם האמיתי ינחמנו ויאמר די לצרותנו ויהיה בעזרנו · ויהפך שנתנו לשנת עזרי מעם ה' אב הרחמים ·

תם ונשלם תהלה לאל עולם ·

x Pope. Clement 1527.

משלי

שלמה וגו' אמר העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד בן הקדוש יוסף בן דוד בן יוסף בן שלמ' בן הנגיד דוד בן גדליה בן שלמה בן הרב יוסף בן יהודה בן האדון דון יחייא משם ועד יהודה אשר בגלות ירושלם אשר בספרד מליסבונה עיר ואם במלכות פורטוגאל · הנה שמעתי דבת רבים · בהודות ובהלל מרבים · לספר משלי שלמה · אשר היה אלהין עמו · ותחל רוח ה' לפעמו · ובחמלתו על עמו · חברו מתהלך בתומו · וכדבר חז"ל · אשר כמל תזל · עד שלא עמד שלמה למה היו דומי' דברי תורה · אשר הארץ מאירה · לבאר שהיו מימיו נובכין ועמוקי' · הבאים מעמקים · שהיו מודרי הבאה לאנשים המלקקי' ולבאים מרחוק למלאת כדים וכלים רקים · מה עשה פקח אחד · חכם ובעמו מיוחד · חבר חבל לחבל ומשיחה למשיחה · ודלה ושתה · כך עשה שלמה המלך · בנור בינה מקלא · הלך ממש' למשל ומדב' לדבר עד שבדברי תורה עמד · ועוד אמרו הם אמת · ודבריהם אמת · היות דומים דברי תורה · שדרך חיים מורה · בטרם בא החכם מכל נברא · לנעדרת אזנים כפיפה · מה שלכן לראותי אני באלפי הדל · היות הספר הלז לתורת ה' עוז ומגדל · והוא אזנים לכפיפה ועל הכל יתגדל · שמתי אל המדב' בו פני · והנה מי מהם עוקר הרי' ומי סיני · ולא נחה רוחי בדבריהם · נכרי הייתי בעיניהם · כי לא כתבו קשר לפסוקים · ולא שמו ריוח בין הדבקים · ובתוכם גדול הדור · אשר ביניהם קנה מדור הרב הזקן דון דוד יחיי' קרובי · אשר לו מלת ענ' בלביא · גם הוא עשה כמעשיהם · וכמוהו כמוה' · בפירושו קב ונקי · לספ' הלז חזקי וחשקי · מה שבגלל חשכתי לרדת אל גינת הבכתנ · לתקן את אשר מי שקדמני עותו · ובטחתי כי ה' מכון שבתו · יתן לי כח בפירושו שאוכל שאתו · ושערתי בו חמשים ושתים פרשות · להוציא פועלי און מתוקשותי אשר בהם אגיד חדשות · לבודד נפשות · לבתי כנסיות ומדרשות · ואל זה רמז באומרו דברי אגור בן · כי דברי בינה האגורים בו הם כמנין בן · ולמה שהיה ענין פירושי · הקאת הבינה מתורשי ודבשי · קראתי שמו בן יקא · מכל סיג מנוקה · אנא כי יהיה אלהים עמדי ושמרני משגיאות והנסתרות ובפונו' יפתנח · ויהיו לרצון אמרי פי ·

קראתי בכל לב ענני ה' חקיך אצורה ·
מה נמלצו לחכי אמרתך מדבש לפי ·
גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ·

הקדמה הנה כפי המפורסם וכפי עדות הכתוב שלמה המלך עליו השלום היה החכם מכל נברא בחסד אלהים וכאומרו אליו הא' הנה עשיתי כדבריך הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריך לא יקום · והנה לפי הנגלה אופני השפעתו על הזולת חכמתו ההיא היה על אחת מג' פנים אם במשל ואם בשיר ואם בדיבור · וכאומרו וידבר שלשת אלפים משל · ויהי שירה חמשה ואלף · וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון וגו' · והשפעתו ההיא אם שהיה בכח השכל שלו · ואם שהיה בכח הרוח הקדש האל עליו וכל המשלים והשירים והדיבורי' הנז' היו בכח השכל שלו והיו חיבורים רבי המעלה אשר כתפשטו בישראל למאות ולאלפים אף כי נעדרו ממנו לאורך הגלות · זולת אלה השלשה אחד מעיר כל סוג מהם שנבדלו מזולתם להיותם נשפעים בכח רוח הקדש ולכן נכתבו בין שאר ספרי הקדש ויהי להם העמדה וקיום בכח קדושתם עד היום הזה היינו ספר משלי מהשלשת אלפים משלי וספר שיר השירים משירה חמשה ואלף · וספר קהלת מדבורו על הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר בקיר · שכלם הם עניני עולם השפל · ויען כי יש לאדם ג' כחות או נפשות · היינו נפש הבומחת אשר אהבתה היא לדברים הגשמיים מאכילה ושתיה ולויה עם הנשים · ונפש המרגשת אשר אהבתה הממון ועושר וכבוד המדומה ובית הון ונחלות לבלי חק · ונפש המשכלת אשר אהבתה החכמה והטוב במה שהוא טוב · ויען וביען כי זמני האדם יהיו על ג' פנים שני הנערות והם ימי התוספת והעליה אשר אז תגבר נפש הבומחת להעדר פעולת הנפ' המשכלת לגמרי ושני הבחרו' והם ימי העמיד' אשר אז תגבר הנפש המרגשת ושני הזקנה והם ימי הירידה אשר אז תגבר נפש המשכלת לחולש' פעולת הב' נפשות אחרות אשר הן השכיות אליה · לכן החכם מכל האדם חבר הג' ספרים אלו להנהגת האדם בשלשת אלה זמני ימיו · כי אמנם חבר ספר משלי הלז להנהגת הזמן מימי הנערות אשר גובר עליו נפש הבומחת · ולכן רוב דברי הספר הם עם הנערים אשר הם בנים אצל אביהם וכאומרו שמע בני מוסר אביך ועתה בנים שמעו לי וזולתם · או עם הפתיים שהם הזקנים שהם כנערים להיותם נעורים מכל חכמה כי אין הפרש בין הנער לפי שניו לנער כפי שכלו ורוב אזהרותיו הוא להפרישו מהאשה הזונ' אשר אמריה החליקה · ושלא ירדוף חברת הרשעים הכופרים פן ילכד ברשתם לחולשתו באמונ' להיותו נער ורך · ולהיות תכלית כל התורה כלה היא יראת ה' וכאומרו ועתה יש' מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה לכן בהקדמת הספ' אמר כי יראת ה' היא ראשית דעת · ובחתימתו אמר אשה יראת ה' היא תתהלל · ואמנם חיבר ספר קהלת להנהגת הזמן מימי הבחרות אשר גובר עליו נפש המרגשת לרדוף אחר העושר

והכבודות המדומות · ולכן רוב אזהרותיו הם להבדיל
העושר והכבוד וכל עניני העולם השפל · וחתם הספר
ביראת אלהים באומרו סוף דבר הכל נשמע את האלהים
ירא וגומר כי זה כל האדם · ואמנם חיבר ספר שיר
השירים להנהגת הזמן מימי הזקנה אשר גובר עליו נפש
המשכלת · אשר תשוקתה הדבקה אל קונה באמצעות
שירות ותושבחות כשירי דוד וזולתם · ולכן כל
דברי הספר ההוא לספר דיבוק האומה ישראלית בשכבר
עם קונה ביציאת מצרים ומתן תורה וכא״ וכאומרו ישקני
מנשיקות פיהו וגומר והדיבוק העתיד בימי הגאולה וכאשר
פרשתי באר היטב בפרושי אל הספר ההוא · והנה לפי
אשר קבלו חז"ל שלמה חבר שיר השירים בקטנותו כי להיותו
ידידיה והעומד תמיד בן ברכי דוד אביו לאהבתו אותו למד
מדרכיו אשר היה קם חצות לילה להודו' ולהלל לאלהיו הדבק
עמו · וכן גם הוא חיבר אז ספר שיר השירים המורה על
הדיבוק אלהי · ולהיותו אז נער וקטון ובחיי אביו המלך לכן
לא תאר אליו מלוכה וקראו בשמו לבד וכאומרו שיר השירים
אשר לשלמה · וחבר ספר משלי בבחרותו אחרי שנתגדל
ולמד חכמה ודעת בעניינים הגבוהים והשפלים ובעת
תגבורת כחותיו ובתחלת מלכותו · ולזה תאר אליו כל
השלמיות · היינו היותו שלמה החכם מכל אדם · ובן דוד בר
אוריין ובר אבהן · ומלך אומה שלימה בכללותה שהיא ישראל
וזהו אומרו משלי שלמה בן דוד מלך ישראל · וחבר ספר
קהלת בזקנותו אחרי שברוב הימים והזמן · עברו עליו כמה
מהנסיונות בעניני העולם השפל הן ברעתו והן בטובתו
ולהיות כי הזקן ישוב ליתי עלומיו ולא ישמע בקול שרים
ושרות · ובעיניו לא יראה · ולא יטעם עוד · וכל
מאכלו יהיה בפיו כעפר מן האדמ' ויתבטלו ממנו כל כחותיו
· וכל אשר נרה בעולמו היה להבל לכן בזה בספרו ההוא כל
עניני העולם השפל להיותם דברים נפסדים · רק יראת
ה' וצדק צדק לרדוף להיות כי יהלוך לפניו צדקהו ובכבוד
ה' יאספהו · וכל הנשארים מעניניו ועושרו ופעולותיו הרה
ינוסו אז מפניו וישאר נקי מהם · ולזה תאר אליו התארים
הנז' רק שקראו קהלת להיותו בעת זקנותו שנקה'ל בו ידיעת
כל הדברים · וקראו מלך בירושלם העיר אשר בחר בה ה' ·
כי להיותו בעת זקנותו חלום על ערש דוי הניח הנהגת
המלוכה לשריו הנאמנים והיתה הנהגתו לבד העיר ההיא
הקדושה מקום דירתו וזהו אומרו דברי קהלת בן דוד מלך
בירושלם · והנה ר"ל בשם משלי הדבר שים לנגלהו נסתר
כי בזה יבדל המדבר החכם מהסכל · להיותו יכול לדבר עם
הדומה לו בפומבי · באופן שלא ישמעהו הסכל מן האנשים
אשר אסור להודיעו הדבר ההוא להיות כי סוד ה' ליראיו ·
ובספר הלז יש משל שהו' רב התועלת והוא להתרחק מהאשה
זונה · שהנמשל אין ערוך למעלתו ולתועלתו והוא להתרחק
מהע"ז והמינו' וכן רבים משלים אחרים דומים לזה · והנה
הפרשה הקטנה הזאת מהז' פסוקים אלה עד אוילים בזו היא
פתיחת הספר אשר בה הודיענו הסבה הפועלת ומי חברו
באומרו משלי שלמה בן דוד וגומר והסבה הצורית והוא
באיזה מדרגה חברו שהיא מדרגת הרוח הקדש וכאומרו
להבין אמרי בינה שהם אמרי החמשים שערי בינה אשר לא
יובן שום אחד מהם אם לא ברוח הנבואיי · והסבה החמרית
והוא אומרו לדעת חכמה וגומר לקחת מוסר השכל וגומר
לתת לפתאים ערמה וגומר ישמע חכם וגומר להבין משל
ומליצה וגו' והסבה התכליתית שהוא היראה אלהית וכאומרו

יראת ה' ראשית דעת ·

הפרשה הא'

לדעת וגומ' ספר כי אמר הספר הלז ואשר ידובר
בו הוא משלשה עניינים אשר בהם ישלם
האיש הישראלי · והם מעלת החכמה · ומעלת המדות
המכונה בשם מוסר · ומעלת התורה אשר השיגה אדון
הנביאים באמצעות חמשים שערי בינה שנמסרו לו · וזהו
אומרו להבין אמרי בינה · ולהיות כי במעלת התורה
יבדלו בני ישראל ממין האנושי כי גם להם יש הב' מעלות
מהחכמה ומוסר · לכן לא חברה עם השני מעלות ההם ·
ושמה לבדה ובאומרו להבין אמרי בינה · ולא נכנסה תחת
גדר לדעת חכמה וגומר שקדם · לקחת מוסר וגומר
בא לפרש התועלת הנמשך ממנו במעלת המדות אשר זכר
בשם מוסר · והנה מעלת המדות מהאיש ישראלי אשר
ימשכו אין מהשכילו בדרכי קונו לעשות כהם וכמדות והלכת
בדרכיו · הם השלשה אשר הזהיר עליהם הנביא באומרו
השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ
כי באלה חפצתי ולכן ראוי שתחפצו גם אתם בהם · וזהו
אומרו לקחת מוסר מההשכל ההוא שאת' הנביא שהוא לעשות
הצדק והוא עשיית הטוב והנכון כדין וכראוי ולהציל העשוק
מיד עושקו · ומשפט והוא עשיית הנקמה בעושק לרעהו ·
ומשרים והוא עשיית החסד לפנים משורה · לתת
לפתאים וגומ' הא לפרש התועלת הנמשך במעלת החכמה
· ויען כי האנשים יהיו על אחד מארבעה מינים אם סכלים
לנערותם ולקטנותם כי לא הספיק להם הזמן ללמוד ספר
ולשון למודים · ואם הסכלים לפתייתם ולגסות חמרם · ואם
החכמים במעלת החכמה · ואם הנבונים במעלת התורה
· לכן פירש התועלת בארבעתם באומרו לתת לפתאים
שהם בני דעת וגדולים אבל לגסות חמרם יתפתו ויאמינו
כל דבר לסכלותם ולהעדר החכמה מהם · ערמה שהוא
קנין מידיעה השכית מהפתיות · וכמקום היותו פתי
ישוב ערום מבין בכל דבר ובלתי נפתה · ולנער שאין
לו דעת אבל הוא כעיר פרא לתת אליו הידיעת להשמר מן
המזיק ולהתקרב אל הנאות · אשר בו ישתנה האדם עם
הבהמה · ולתת לו נוסף על הידיעת · המזימה והיא
הבחירה בראותו את הנולד בדברים · ולבחור ברע
ממרירות שתיית התרופה · מפני התכלית הטוב המושג
מהרע ההוא שהוא בריאות הגוף וכן ההפך · ולחכם
במעלת החכמה לא אמר שם נתינה להיותו כבר שלם בה ·
אבל אמר כי בשומעו הדברים היפים האלה יוסיף לקח שר"ל
עצה וכאומרו מה יקחך לבך · כי לכל אחד מהחכמים אופן
אחד מהדבור מובדל מדבור חבירו ותמיד ימצא חידוש מה
באחד זולת האחר כי כל החכמו' והמדות טובות ימצאו בכלל
המין האנושי ואין יחיד נכלל בכלם רק היחידי יתברך ולכן
צדק מאמר החכם אשר גזר איזהו חכם הלמד מכל אדם כי
באופן הלז יאסוף הבית' מעט מזה ומעט מזה · אשר מעטים
הרבה יעשו כל שלם · ולנבון במעלת התורה המושגת
מהשערי בינה · אמר כי יקנה תחבולות להבין באמצעותם
ארבעה דברים שהם משל ומליצה דברי חכמים וחידותם ·
כי הנה תורתינו הקדושה תחלק ראשונה לתורה שבכתב
ותורה שבעל פה · והתורה שבכתב תחלק לידיעת מעשה
בראשית הרמוז בתוכה · וידיעת מעשה מרכבה אשר היא
ידיעה יותר נפלאה הנרמזת בה · ותורה שבעל פה
תחלק לדברי החכמים ודיניהם · ולמאמריהם בעניינים
האלהי׳

הנפלאים מהבורא יתברך · ולכן אמר כי הנבון ישיג
תחבולות להבין ידיעת מעשה בראשית הנרמזת בתורה
במשל בבריאת העולם ועניין הנחש עם האשה וזולתם כי
אף שנודה היות האמת נגלהו · הנה לנסתר הנרמז בו יש
סודות נפלאים נעלמים מעיני כל חי רק לשרידים אשר ה׳
קורא בדור דור · ולהבין ידיעת מעשה מרכבה אשר
היא ידיעה יותר נעלמת · ונמנעת ההשגה זולתי בעזר
האלהי · והיא כלשון האשכנזי הנמנעת ההבנה ללועזי
זולתי באמצעות המליץ אשר בתוכם וכן היא לא תובן רק
באמצעות המליץ אשר הוא הרוח הנבואיי או רוח הקדש או
ענין למטה ממנו דומה אליו בדורנו זה · ולכן נקרא
מליצ׳ נגזר מן הם לא ידעו כי שומע יוסף כי המליץ בינותם
· ולהבין דברי חכמים בדינים והוויות דאביי ורבא ·
ולהבין חידותם והם מאמרי התלמוד שהם סותמים ויש בהם
דבר נסתר · והוא כמו חוד חידה שרוצה לומר דבר
נסתר וחידות שמשון יוכיחו · יראת ה׳ וגומר הנה
ידוע כי תכלית המעשה הוא ראשית המחשבה · ולכן
שתי שמות יקראו לו תכלית בערך המעשה כי יבוא אחרינו
בפעל · וראשית בערך המחשבה כי יקדם אל המעשה
בכח · וזהו אומרו פה התכלית שהוא ראשית המחשבה
מידיעת החכמה ומוסר אשר הזכרנו הוא יראת ה׳ אשר בזו
האוילים והם האנשים החטאים בנפשותם אשר יקראו שוטים
ואויליט כי אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס רוח שטות
בו · ולא זכר בו [illegible] הם תכלית ידיעת התורה היותו יראת
ה׳ [illegible] לה היותו דבר מפורסם · מה שאין כן במינים מעלות
הנזכרות אשר יערחו גם בהשגתם שאר עמי הארץ ולא
לתכלית יראת ה׳ כי לא יאמינו בו רק להשתלם במינם מין
[illegible] כי [illegible] ירחיק האפשרות · ב׳

שמע בני מוסר וגומר הנה הדיבור היותר
עיקריי שבעשר הדברות הוא הכיבוד
אב ואם · שאם יכבד האדם אביו
ואמו ויירא מהם יאמין באשר ילמדוהו מקבלתם באמונות
האמתיות ובמצות התוריות ויזכו לנועם הזמניי והנצחיי ·
מה שיהיה ההפך אם יבזו להם ולדבריהם · וזהו אומרו
שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך · ואמנם יחס
לאב המוסר ולא לאם להיות על הרוב הנשים רחמניות
ולא ייסרו את בניהם השוטים להטותם אל הדרך הישר
כאשר יעשה האב · וייחס הוראת דרך האמת לאם להיות
הבן בקטנותו נמצא תמיד עמה והיא בדברים טובים
תמיד מדריכתו אל הטוב ומנהיגתו על האמת ·
והנמשל מזה הוא כי ראוי לבן לשמוע מוסר השכל שהוא
אביו וכאשר האב ינהיג הבן כך השכל ינהיג הגוף ·
וישעבד וישפיל תחת רגליו יצר הרע שהוא אויב אביו הראשון
במשנה · על דרך אומרו המשורר אשרי הגבר אשר מלא
את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער ·
ובשום אופן אין לו להניח ולינטוש תורת אמו כנסת ישראל
שהיא הקבלה האמיתית מהתורה בזה לבני משה · כי
אף שאיש ישמע אלי יטוש מוסר אביו השכל כי יהיה סכל ולא
חכם · אם הוא מאמין בקבלה האמיתית ויעשה מצות
ה׳ יהיה נושע בה׳ מגן ועזר אמו כנסת ישראל · מה שלא
יהיה כן אם יעשה בהפך · ולכן הוא טוב לאחוז בזה וגם
בזה · רק שישמור את נפשו מליטוש תורת אמו תורת

ה׳ תמימה משיבת נפש · כי לוית חן וגומר כי הנה
היה המנהג בכל הארצות ובין האומות כי כשימנו איש
אחד כפומבי לחכם בחכמה אחת · לשים על ראשו כלילת
יופי מעשבים הקיימים כל השנה טובי הריח כעשב הנקרא
בלעז מילאורו ובלשון תלמוד דופנא ודומיהם לרמוז כי
לטוב שכלם אשר בראשם ריחם טוב טעמם יתפשט בעולם
ויתמיד התמדה נצחיית · וזולת זה ישימו ענקי זהב על
צואריהם · להורות כי כאשר הזהב הוא הטוב והנעלה
שבמתכות ככה דבור החכם הלז היוצא מן הצואר בדברי
חכמה ודעת הוא החשוב והנעלה שבדיבורים · וזהו אומרו
כי לשמיעת מוסר אביו השכל · יראה הלויית חן לראשו
את הכלילת יופי שהוא כבוד נמרץ למוכת׳ בה · ולבלתי הניחו
תורת אמו כנסת ישר׳ יראה הענקים לגרגרותיו כי הדבור
בדברי התורה הוא היותר נעלה להיותם דברי אלהים חיים ·
בני אם יפתוך וגומר אחרי הזהירו הבן על דבור כבוד אב
ואם · עוד הזהירו על דיבור לא תרצח ולא תגנוב
הנמשכים מחמדת כל אשר לריעהו שהו׳ דיבור לא תחמוד
· וידוע כי אוי לרשע ואוי לשכנו · וכן אשרי הצדיק ואשרי
שכינו כי החברה עם האנשים הטובים ילמד לאדם דעת
ועשיית הטוב כי קרב לאידהנא ואידהן · וחבירת הרשעים
בהפך וכל שכן בהיותו האיש בקטנותו אשר הוא כחומר נעדר
הצורה שמוכן להתלבש בצורה הקודמת להזדמן לפניו ·
כי חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה ·
ולכן הוא יועץ את הנער לאמר בני אם יפתוך אנשים חטאים
להניח החכמה ומוסר לא תשמע אליהם ואל תאבה לעשות
ברצונם · ואף כי יניחוך ללמוד חכמה רק שיאמרו אליך
לכה אתנו אך הפעם הזאת · ונארבה ונעשה מארב בלילה
לגנוב דם והון בני האדם · כי יהיה דם מלשון חכמינו ז״ל
מעות מצויים · ונצפנה את עצמנו בדרכים לגזול בחזקה
ביום לעובר הדרך שהוא נקי ממנו ואינו חייב לנו דבר ומה
שנגזלהו הוא בחנם ולא לסבת סבב הוא רק כדי להשיג דם
ומוסר ובבער · נבלעם וגומר ואל תספק אם יבא
מחשבתנו אל הים כי בודאי במארב הלילה נבלע מה שלהם
באשר השאול בולע האנשים חיים כלם ולא ישאר איש אשר לא
ירד אליה · וכן לא ישאר פרסה לאיש הלז מכל אשר לו כי
נריק ביתו ונמלא בתינו שלל · ובמצפון היום נבלע מה
שלהם לנקיים ותמימים עוברי דרך כיורדי בור שאין טוב
אין גם אחד שינצל מרדת בו · ולא ישאר להם מאומה ·
וכל הון יקר נמצא · כי מהעוברי דרכים לא יקחו שלל
רק דברים גדולי הערך וקטני הכמות להיותם רחוקים מן
העיר ויכבד המשא · ויודע הדבר · גורלך תפיל
וגומר ומהכים אשר יהיה אז לכלנו מלאה מכל הון יקר ·
תפיל הגורל בתוכנו לקחת חלקך ללכת לשוב אל מקומך ·
והנה לא אמרו לתת אליו חלק מהשלל להיות כי הנער
לא יחפוץ לקחתו פן יראוהו הוריו ויתפרסם רשעם · וכל
זה הם עושים במרמ׳ להטותו מעט מעט מדרכם ומעשיהם
הרעים · בני אל תלך וגומר הזהירו שלא די שלא
יתפתה ללכת עמהם לארוב לדם ולצפון לנקי · אבל
אפילו ללכת בדרך אתם חוץ לעיר לעשות עסקיו אל ילך
בשום פנים · וכן שימנע רגליו מלכת בנתיבתם בלכתם
ברחובות קריה בתוך העיר כי אוי לרשע ואוי לשכנו ·
כי רגליהם וגומר ואל תחשוב בני כי לא יהיה עון
אחר ביניהם רק הגזל · כי רגליהם מאלו החטאים ירוצו
ממדרגה אל מדרגה לעשות רע יותר גדול · כמ

ימיתרו בזמן קרוב לספוך דם נקי · כי פעמים הרבה הגנגב והנגזל יעמוד על נפשו להציל ממונו ויקום הגנב עליו ורצחו נפש · כי חנם וגומר הפסוק הלז הוא דבק עם פסוק כן אורחות ופסוק והם לדמ' יארובו כמסך לפסוק כי רגליהם לרע ירוצו · ורוצה לומר אלו אשר לרע ירוצו וימהרו לספוך דם כאומרם נארבה לדם נצפנה לנקי חנם · לדמם יארובו ויצפנו לנפשותם כי בסוף יתגלה הדבר ויקחו הכו' דין דמם וממונם · ויקחו נפשותם בא' מארבע מיתות בית דין · כי כאשר בעיני כל בעל כנף הכוסף לאכול גרעיני החטה אשר בתוך הרשת · הרשת תהיא חנם מזורה ושטוחה שם · ולכן ירד לאכול החטה וישאר נלכד ברשת זו שמנו לו · כן הוא אורחו' כל בוצע בצע אשר להפיק רצונו יגנוב ויגזול ובעיניו חנם מזורה רשת הארבע מיתות ב"ד · ולא יזהר ממעשיו הרעים ההם · והבצע ההו' את נפש בעליו הבוצע יקח כי יומת בקלון מתמיד וחרפה רצופה · חכמות בחוץ וגו' ואל תחשוב שהחטאים האלה אשר יומתו על מעשיהם הרעי' · יומתו בלי התראה ועדים · כי כל אחת מהחכמות בחוץ העיר בדרכים תרון לשון צעקה כמו ותעבור הרנה · וברחובות תוך העיר מקום קבוץ האנשי' תתן קולה · ובאם ובראש הדרכים ששם תמיד קבוץ גדול מעוברים ושבים והמון רב הולך ושב ונמצא שם תמיד קול המיה תקרא · ובפתחי שערי העיר מקום קיבוץ גדול מהאנשים היוצאים מהעיר ונכנסים לה אמריה הנעימים תאמר לאלו החטאים אשר רגליהם לרע ירוצו · עד מתי פתאים וגו' אלה הם דברי החכמה · וקרא פה לחטאים הנז' פתאים להיותם כיונה פותה אין לב אשר תחשוב כי חנם מזורה הרשת · וזהו אומרה עד מתי אתם הפתאים החוטאים במעשה · תאהבו פתי והוא שם בפתיות כי פעמים הרבה יחול שם אחד על ענין המקרה ועל שם התואר · ולצים החוטאים בדיבור · לצון חמדו להם והכסילים החוטאים במחשבה לסכלותם · עד מתי ישנאו דעת · תשובו וגומר ר"ל תשובו לתוכחתי אתם הפתאים החוטאים במעשה · הנה אביע' רוחי ומחשבתי לכם הכסילים ששנאת' הדעת וחטאתם במחשבה · אודיעה דברי אתכם הלצים שחטאתם בדבור · יען קראתי וגו' הם דברי החכמה האומרת להם יען קראתי והתרתי בכם שתשמעו לעצתי · ותמאנו לשמעה · נטיתי ידי כי זולת בקשי לעזור אתכם בעצתי עוד בקשתי לעזורכם במעשה ולנטות ידי להחזיק בכם להדריכם בדרך ישרה ואין מקשיב להחזיק בה · ותפרעו כמו למה משה ואהרן תפריעו וגו' ור"ל כי הוספתם פשע על חטאת ובטלתם כל ענייני עצתי בכונה להכעים · ותוכחתי לא אביתם לשמוע וכמעט שהייתם לועגים עלי ועל דברי · גם אני וגומר גם אגמול לכם מדה כנגד מדה ובאדכם אשחק · ואלעג בבוא פחדכם · אשר הפחד ההוא יבוא בפתע כשאון מים כבירים אשר ישאון בסערת הים הבא בפתע · והאיד הוא יאתה בפתע כרוח סופה משבר הרים ומפרק סלעים בבוא עליהם צרה וצוקה לעונ' חטאתכ'· כי אין מית' בלא חטא · ואין חטא בלא מיתה · אז יקראונני וגומר ואז כשיהיו בצרה יקראונני שאעזרם ולא אענה · ישחרונני וישכימו בבקר לבוא אלי ולא ימצאונני · תחת וגו' והנה לא אענם יען כי שנאו דעת שהיא מעלת החכמה ויראת ה' שהיא תכלית מעלת התורה לא בחרו · ולא אבו לעצתי במעלת המדו'· נאצו כל תוכחתי במעלת המדות · ויאכלו וגו' ולכן ראוי שיאכלו מפרי דרכם הרעה · והוא עונש מעשיהם הרעים · ישבעו מפרי מועצותיהם והוא עונש מחשבתם הרעה · כי משובת וגו' ביאר אז הב' פירות מעונשים לב' החטאים ממעשה ומחשבה · וכנגד עונש המעש' אמר כי משובת פתאי' אשר לבם שובב תהרגם · והמות יהיה פרי משובתם · וכנגד עונש המחשבה אמר ושלות כסילים אשר לא רצו לטרוח בהשיג הידיעו' תאבדם · ויהי' פרי שלות' האבדון ההחלטי בעולם הארוך · ויחם עונש יותר גדול לחוטא במחשב' להיותו מין וכופר ואין פחד אלהים לנגד עיניו · ושומע לי וגומר אבל מי שישמע לדברי ולעצתי ישכון בטח בעולם הזה · ושאנן מפחד רעה בעולם הבא כי לא ישלוט בו פחד הרעה מגהינם · והנה הנמשל מהפרשה הזאת הוא כי היצר הרע הוא מפתה אל הנער או הבחור ללכת אחרי אהב' הנפש המרגש' ולגנוב ולגזול לאסוף הון רב · ולא ירא' כי הוי בונה ביתו בלא צדק כי אחריתו יהיה נבל · ויהיה עושר שמור לבעליו לרעתו · והיצר הטוב הוא מרנן בחוץ ובראש' הומיות יקרא להבדילם מאהב' הזאת ושימשכו לאהבת הנפש המשכלת ש' החכמות פן יבוא כשואה פחדם ואיד' כסופ' · והוא לא יוכל להצילם כי מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת · ולכן תחת כי שנאו דעת ויראת ה' יאכלו מפרי דרכם ויאבדו מן העולם הזה והבא מה שיקרה בהפך לשומע עצת היצר הטוב כי ישכון בטח בעולם הזה ושאנן מפחד רעה בעולם הבא · ג'

בני

אם תקח אמרי וגומ' אחרי שהזהיר הנער מלעשות רע וללכת בדרך חטאים · זרזו על עשיית הטוב ובקשת החכמה אשר היא יצילהו מהאיש המדבר תהפוכות בעדות שקר · ומאשה רעה ונכריה אשר אמריה החליקה שהם השני דברות אחרונות מהלוח שבין אדם לחבירו · היינו לא תנאף ולא תענה ברעך עד שקר · ורוצה לומר בני אם תקח אמרי שהוא להקשיב אזנך לחכמה למען תשיג מעלת החכמה · ומצותי תצפון אתך שהוא שתטה לבך לתבונה שהיא מעלת התורה האלהית למען תשיגה · ולכן למעלתה יחס אליה הטיית הלב והשכל · ולא הקשבת האזן לבד · ויחס לה ההטמנה והמצפון את האדם · ולא הלקיחה בלבד · כי אם לבינה וגומר הנה אמרי שהתלמיד יהיה חכם ומבין מדעתו · בטבעו יהיה להשפיע אל הזולת כמעין המתגבר ושופע ויעשה תלמידים הרבה · ואחר כך בעת זקנותו יהיה כנהר שמתגבר והולך ועושה ספרים הרבה מחיבורים ופירושים · וזהו אומרו כי אם אחרי שיקשיב אזנך לחכמ' ויטה לבך לתבונה · לבינה שהיא מעלת החכמה תקרא ותלמוד לזולתך · ולתבונה שהיא מעלת התורה תתן קולך כדי להשפיעה על תלמידיך · אם תבקשנה וגו' ואחרי עשותך תלמידי' הרבה אם תבקשנה מעלת החכמה ככסף אשר האדם עושה כל ההשתדלות כדי להשיגו ולהתעשר בו ולשומרו · וכן תחפש אותה יומם ולילה בעיונך אותה כדי לכתוב דברי חפץ על ספר שתחב' מחדש · וכמטמונים שהם הפנינים והאבנים הטובות גדולי הערך לבלי חק מהכסף תחפשנה למעלת התורה לכתוב גם בה דברי אמת דברים של טעם · אז תבין וגומ' אז תשיג התכלית ממעלת התורה שהיא יראת ה' אשר באמצעותה יושג הדיבוק אלהי · ותשיג התכלית ממעלת החכמה שהוא ידיעת דעת אלהים שהם המלאכים המשיגים ידיעת מעלה ומטה ותשוה אליהם ותדבק בם · והנה זה הוא כהקש

מתנאי

מתנאי מתדבק מורכב מג' הקדמות אשר מהם יצא תולדה אחת. היינו אם תשתדל בכל עוז להיות חכם. ואם תשתדל להיות רב מורה צדק לתלמידים. ומשפיע אל הזולת. ואם תשתדל לעשות ספרים הרבה כדי להשפיע אל הזולת לדורי דורות: זהו ההקש. והתולדה אשר ימשך ממנו הוא אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא. שהוא התכלית מתעלת החכמה ומתעלת התורה כאשר אמרנו: כי ה' וגו' ו"ל תחשוב היותה נמנעת ההשגה הזאת אם תבקשנה ואם תחפשנה. או היותה קשת ההשגה אף כי לא תהיה נמנעת. כי אין כילות למעלה ויותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק כי ה' חונן ונותן לאדם דעת כשיכין עצמו אליה. וזהו אומרו כי ה' יתן מעלת החכמה. ומפיו יתן הדעת ותבונה שהיא מעלת התורה ולכן יחס אליה למעלתה הכתיבה בפה מה שלא אמר כן בחכמה:

יצפון וגומר והטורח ההוא שיטרח החכם ההוא כדי להשיגה לא יהיה לבטלה כי הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו. ויצפון לישרים שהם הפועלים היושר לפנים מן השורה. תושיה לעולם הבא שרוצה לומר דבר שיש לו ישות ועצמות ולא כתענוגי העולם הזה העוברים כצל עובר והוא ע"ד מה רב טובך אשר צפנת ליראיך: ובעולם הזה הוא מגן להולכי תום כדי לנצור אורחות משפט שהם האנשים ההמוניים אשר אין להם חכמה אבל יש להם מדינות ושכל טוב וילכו בדרך תמים וינצרו אורחות משפט: ודרך חסידיו החכמים הפועלים לפנים מן השורה הנזכרת ישמור גם בעולם הזה. והנה אף כי ההולכי תום יש גם להם חלק לעולם הבא לא זכרם אבל אומרו יצפון לישרים תושיה. להיותה מדרגה מאד פחותה ממדרגת הישרים וכמעט נבדלת במין: אז תבין וגומר זאת היא תולדה נמשכת מהקש אחר אשר יאמר ואין לתמוה מהקדימו התולדה להקש כי כן המנה' לפעמים בלשון הלציי. ורוצה לומר כי תבוא מעלת החכמה בלבך ובשכלך. ודעת שהיא מעלת התורה לנפשך ינעם. ולכן יחסה אל הנפש ולא אל השכל למעלתה. זהו ההקש. אז תשיג עשיית צדק ומשפט ומשרים שהם שלשת פעולות הא' שהם מעלת המדות הנמשכת ממעלת התורה. ואז תשיג כל מעגל טוב שהיא מעלת המדות הנמשכת ממעלת החכמה והוא על דרך פלס מעגל רגלך וכל דרכיך יכונו. זאת היא התולדה: מזמה תשמור וגומ' בא לבאר איך מעלת החכמה והתורה תדריך האדם במעלת המדות טובות וזהו אומרו מזמה שהיא מעלת החכמה תשמור עליך מלסלף מעגל רגלך והדרך הישרה שראוי לבור לו האדם. ותבונה שהיא מעלת התורה תנצרכה מלכת בדרכי חשך:

להצילך וגומ' ביאר כי מעלת התורה יצילהו מהדרך רע אשר ילך בו האיש המדבר תהפוכו' הפך האמת והעונה ברעהו עד שקר. ויצילהו מהאנשים העוזבים אורחות יושר שהיא עשות חסד צדקה ומשפט. ללכת בדרכי חשך שהוא הפכם: השמחים וגומר ויצילהו מאותם אשר יפעלו הרעה ולא לתכלית כרכם כגנב אשר יגנוב למלאות נפשו כי ירעב. רק לרוע מזגם כי הם שמחים לעשות רעה. ויגילו בראותם הדברים מתהפוכות שעושה האיש רע. כי הם ישמחו בפעלם הרעה. ויגילו בראות' שזולתם יפעלהו והם חוטאים ומחטיאים: אשר ארחותיהם וגומר הנה בכל המדות יש שלשה קצוות הקצה הראשון ד"מ כמפזר הונו. והוא רעב כי בסופו יצוד ללחם איש. והקצה אחרון והוא הכילי והוא גם כן רע. כי לא יועיל לזולתו בממונו ויקבוהו לאום: והקצה אמצעי והוא הישר בעיני אלהים ואדם והוא נדיב כי יתן בעת הצריך לתת ובמקום הצריך ולאיש הצריך. וזהו דעת רבי ע"ה שאומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם כנדיב כי הוא תפארת לעושה כי לא יפזר ממונו ויעני כמפזר. והוא תפארת לו מן האדם שהכל ישבחוהו כי לא יקבץ על יד כדי להרבות הונו ככלי שהכל יקבוהו:

והנה הקצה אמצעי יקרא אורחות יושר. והקצה ראשון יקרא מעגל נלוז. והקצה האחרון מהכילות יקרא אורח עקש. וזהו אומרו פה כי הם עוזבים אורחות יושר שהוא הקצה אמצעי ואוהבים שיהיו אורחותיהם עקשים ונלוזים במעגלותם שהם השני קצוות עקלקלות:

להצילך מאשה רעה וגומר ביאר כי מעלת החכמה יצילהו מהאשה רעה שהיא נכריה אל כל זולתה רק לבעלה שהיא עצם מעצמיו. והמנאפת הזאת אמריה החליקה אל הבחור הלז כדי ללכדו ברשתה להיות אצלה לישכב עמה כאשת פוטיפר ליוסף הצדיק: העוזבת וגומר ספר גנותה כי היא עוזבת אותו האיש שהוא אדוניה ואלופה ע"ד כי הוא אדוניך והשתחוי לו. וזה מזמן נעוריה. שאף כי לא היה אסור הדת בדבר. השכל לא היה סובל אכזריו' כזה שתעזוב אותו אשר אהבתה מנעוריה ללכת להבעל אל עם אשר לא ידעה מתמול שלשום. וכל שכן כי יש איסור הדת כי אסרה את עצמה לזולת בברית הכתובה והקדושין וה' ברכות כאשר סדר ה' אלהים וזהו אומרו ואת ברית אלהיה שכחה:

כי שחה וגומר ספר כי הצלתה הוא דבר רב התועלת יען כי בחברתה יש המיתה זמניית והנצחיית. וכנגד הזמניית אמר כי ביתה שחה כשוחה עמוקה פי זרות ומעגלותיה הם סבה לעשות האנשים נהרגים ורפאים. כי קנאה חמת גבר ולא יחמול ביום נקם ויהרוג הנואף והמנאפת:

כל באיה וגומר וכנגד הנצחיית אמר כל באיה אל האשה המנאפת לא ישובון בתשובה כי שכבתה כיון דעב' עב'. ועל הרוב הוא חטא נמנע התשוב' להיות כי המוכרח בתשובה הוא עזיבת החטא מה שא"א בחטא כזה להיות כי עזה כמות אהבה. ומים רבים לא יוכלו לכבותה ואם יתן איש את כל הון ביתו בוז יבוזו לו. ולכן יהיה מהנמנע אליהם השגת אורחות החיים נצחיים: למען תלך וגו' ר"ל כי המזמה שהיא מעלת החכמה תשמור אותו ויצילהו מכל האמור. למען ילך בדרך טובים שהם אותם אשר ינהגו את עצמם בדרכי החכמה המואסת הניאוף וזולתם מן הפעולות רעות. ותבונה שהיא מעלת התורה תנצור אותו למען ישמור אורחות צדיקים אשר ינהגו דרכי הצדק מהתורה: כי ישרים וגו' וזה יען כי תכלית הישרים בעלי התורה הוא לשכון כבא בארץ החיי' ותכלית התמימים בעלי החכמה הוא להיות גם להם יתר שאת בארץ החיים אף שלא יהיה שוה מעלתם עם מעלת הישרים בעלי התורה: ורשעים וגומר ותכלית הרשעים הכופרים דרכי התורה. להכרת מהארץ ההיא שלא יזכו בה. ותכלית הבוגדים אפי' בדרך החכמה אשר כל אדם כפי הטבע ראוי להתנהג בה. יסחו ממנה לגמרי שהוא עונש גדול מהראשון כי לא יהיה עוד להם תקוה לשוב אל הארץ ההיא: והנה הנמשל מהפרשה הזאת הוא דברי היצר הטוב אל האדם שישתדל להשיג מעלת החכמה להיות חכם מספיק בעצמו. וב' מעלת הרבנות להיות רב משפיע חכמה אל התלמידים להיותו כמעין המתגבר. וג' מעלת עשות ספרים

ופירושים וחבורים כדי להשפיע חכמה אל זולת לדורי דורים
להיותו כנהר שאינו פוסק והולך׃ וזה לתכלית להדבק
עם קונו ועם מלאכיו עושי רצונו ׃ וכי תכף כהכינו את
עצמו לזה ישפיעו עליו מן השמים שופע חכמות יראה
ודעת ׃ ויזכה לטוב הצפון בעולם הבא ולטוב העולם הזה
׃ ויזכה למעלת המדות ולמעלת המצות ׃ וינצל
מדרכי המיני׳ ומדברי הרשעים והכופרי׳ המדברי׳ תהפוכות
וינצל מהטעאת המינות המכונה במנאפת אשר אמריה
החליקה אשר הוא סכנה גדולה לשמוע דבריה כי כל באיה
לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים ׃ ויתדרך בדרך טובים
וצדיקים הזוכים לשכון בארץ החיי׳ ׃ הפך המינים והמומרים
אשר אין להם תקוה ויסחו מהארץ ההיא׃ ד׳

בני תורתי אל תשכח וגו׳ בא לזרז הבן שיאחז
בדרך החסיד אשר לו תשעה תנאים ׃
האחד שלא תשכח תלמודך בתורת ה׳
תמימה כי תהגה בה יומם ולילה ׃ וזהו אומרו תורתי אל
תשכח ׃ והשנית שיצור לבך מצות תורת ה׳ ׃ כי אין
עיקר מצות הסוכה דרך עשייתה בידים בארבעה דפנות
וסכך כשר ׃ רק שמחת הלב בעשייתה למען עשות
רצון האל ׃ והמחשבה בתכלית עשייתה לקבוע בנפש
המאמין הנס הגדול מהענני כבוד ׃ וזהו אומרו תחת אשר
לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה ובטוב לבב וגומר ועבדת
את אויביך וגומר כי יהיה מחוייב גלות אף שיעבוד את ה׳
ויעשה מצותיו ׃ כשיעשם כמצות אנשים מלומדה ולא
בכונה ובשמחה ׃ ולכן יחס פה נצירת המצות אל הלב
ולא אל כלי האדם ׃ כי אורך וגומר כי אלו השני תנאים
הנזכרים לבדם יוסיפו לך אורך ימים בעולם הארוך ׃
ובעולם הזה גם יוסיפו לך שנות חיים כאשר נוספו לחזקיהו ׃
ויהיו שנות שלום ׃ משלום הבריאות בביטול מלחמת
הארבעה ליחות הייני הדם והאדומה והלבנה והשחורה ׃
ושלום מלחמת האויבים ׃ כי החיים מצער ומלחמה
בעולם הזה הם מרים ממות ׃ ויובחר המות לתרופתם׃
חסד ואמת וגומר והתנאי השלישי ׃ והתנאי הרביעי ׃
הוא שחסד לעשות לפנים מן השורה עם בני אדם ׃
ואמת והוא לדעת הידיעות אמתיות מסודות האלוה ׃
אל יעזבוך כי תמיד תהיה האמת במחשבתך ׃ ותמיד
יהיה החסד בפעולותיך ׃ הן בדבור וזהו אומרו קשרם על
גרגרותיך ׃ והן במחשבה וזהו אומרו כתבם על לוח לבך
׃ ומצא חן וגומר מה שבחסד תמצא חן בעיני בני
אדם ׃ ובאמת תמצא שכל טוב בעיני אלהים ׃ כי שכלך
ישוב אלהי וטוב בהדבקך עמו באמצעות הידיעות ההם׃
בטח אל ה׳ וגומר והתנאי החמישי הוא שתבטח אל
ה׳ בכל לבך ׃ בטחון שלם והאלהיי כי אין ראוי לבטוח
בבן אדם שאין לו תשועה רק בה׳ שהוא יודע מעת לעת
ברכיך ויש לו יכולת על ההפכים ׃ ויוכל להושיעך מכל
פגע רע הן בעולם הזה והן בבא ׃ ואל תשען אל בינתך
כי היא תדריכך בדרך יושר להנצל מהמקרים ומהפגעים
להיות כי אפילו בינת לב מלך הוא ביד ה׳ ויטנו לכל אשר
יחפוץ ולפעמים יבחר ברע וימאס בטוב להיותה בינה
אנושיית בלתי שלימה ולא יודעת הדברים כהויתם׃
בכל דרכיך וגומר והתנאי הו׳ הוא שתשוה ה׳ נגדך תמיד
ובכל דרכיך בהנהגת חייתך דעהו כי בעת האוכל תאכל
לשם שמים כדי לחיות להכיר בוראך ולשבחו ׃ וכן בעת

השתיה כדית ׃ ובעת המשגל תשגל אשתך למען תוליד
בנים לעבודת ה׳ ׃ או כדי לתת לה חק עונתה כאשר
צונו ה׳ או להנצל מן החטא עם זולתה בהשביעך את היצר
׃ ובעת עשו׳ מלאכתך או סחורתך תכוין טורחך להרויח
המזונות לזון בכבוד בני ביתך לעבודת ה׳ ולהתרחק מן
הגזל כי העניות והדלות לא הניח מדה טובה לבעלה ׃
ולמען העניק לדל מגרנך ומיקבך ׃ ולא לשם אסיפת
הממון והעושר למלאת תאות הנפש המרגשת אשר אין
תכלית לה ואוהב כסף לא ישבע כסף כי יקרא אליו כבאר
למים אשר ישתה מים מלוחים כי יוסיף צמא על צמאו
׃ וכשתלך ללמוד לבית המדרש לא יהיה כונתך
להתחכם למען יהי׳ לך לכבוד ולתפארת כי חבירך יעשוך
רב עליהם ׃ או להיות החכמה לך כקרדום להרויח בה הון
עתק רק לשם שמי׳ למען דעת לעבוד את ה׳ ולשמו׳ מצותיו
כי אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ׃ והוא ה׳ אלהים יישר
אורחותי׳ כי בא לטהר מסייעין אותו וכל התכליות הטובות
אשר תכוין בכל דרכיך הנז׳ יבאו אל היש ׃ ויהיו לך בנים
עבדי ה׳ ומזונות ברוחב לזון בני ביתך בכבוד ולהעניק
לעני ׃ וגם העושר וכבוד אשר לא שאלת יהיו לך והחכמה
תמצא לך והיית רק למעלה ׃ באופן שאפי׳ הפעולות
הגופניות המוכרחות אליך יחשבו לפני אלקיך כמצות כי
רחמנא לבא בעי ׃ ולא עשיית הפעולה הוא העיקר רק
המחשבה טובה ׃ ולכן מחשבה טובה הקב״ה מצרפה למעשה
׃ והתנאי הז׳ אל תהי וגו׳ הנה פעמים רבות שהצדיק
גמור יחטא בחטא הגאוה להיותו חכם בעיניו ושלם וכשאול
בחטא עמלק אשר אמר לשמואל כשהיה מוכיחו על כי לא
שמע בקול ה׳ אשר שמעתי בקול ה׳ ואלך בדרך אשר
שלחני ואביא את אגג מלך עמלק חי ואת עמלק החרמתי
׃ ויקח העם מהשלל צאן ובקר לזבוח לה׳ והוא היה אומר
משפטו בפיו ׃ כי הכוה אליו והמתה מאיש ועד אשה
מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור ׃ והוא
עבר על מצות ה׳ בהצלת אגג ובהצלת הצאן ׃ ולהיותו חכם
בעיניו וגאה לא היה מודה ועוזב רק היה מסביר בכל עוז
כי שמע בקול ה׳ ׃ וכחטא חזקיהו בגאותו ׃ וכחטא עוזיהו
בגאותו שהיו צדיקים גמורים ׃ וחטא הגאוה שהיא הפכית
היראה ׃ היה סבה להיותם חכמים בעיניהם ׃ מה שהיה
סבת אבדתם ׃ וזהו אומרו כשאתה צדיק גמור וסר מרע ׃
אל תהי חכם בעיניך שסבת זה הגאוה ׃ אבל תהיה ירא
את ה׳ ונכנע ועניו יחד עם היותך סר מרע׃
רפאות תהי וגומר הנה גאות שאול אבד המלוכה ממנו
ומבניו והענוה ויראת ה׳ מדוד נתן אליו המלכה ולבניו
אחריו לברית עולם ׃ וזהו אומרו הענוה ויראת ה׳ לצדיק
גמור הסר מרע במוך תהי רפאות אליך שכל ימיך תהיה
מלך ׃ ויהיה שיקוי שרוצה לומר משקה תרופיי לעצמותיך
שהם בניך שגם הם יזכו למלכות ׃ ויחס החיות באים לטבור
האדם אשר תכף מצאתו מרחם אמו ויאכל אבי בשרו מהטבור
כי יחתכוהו ׃ וכן החיות באים הוא בלתי מתמיד׃
ויחס החיות במין בבני האים הלז ובני בניו עד דור דור
לעצמות הקשים אשר יש להם עצמות מה והעמדה וקיום
עד עת קץ׃ והתנאי הח׳ כבד את ה׳ וגו׳ שתכבד את
ה׳ מההון אשר יתן לך וזה בהפרישך התרומה והמעשר
ובהעניקך מן טובך לאביון לגר ליתום ולאלמנה ׃ ובכבדך
שבתותיו ומועדיו במאכל ובמשתה ובסות נקיה ׃ כי כל
אשר יוציא האדם מיותר לכבוד השבת אינו נכנס בחשבון
הפרנסה

הפרנסה הקצובה לו מן השמים · ואם יוסיף יוסיפו לו ואם
יחסר יחסרו לו · וכן הוא בספר הרב המלמד את בניו ·
וההוכחה הזאת אשר תעשה לכבוד ה' לא יהיה מן הזבורית
במנחת קין רק מן העדית כמנחת הבל וזהו אומרו
ומראשית ומהיותר טוב מכל תבואתך · וימלאו וגומר
כי כשכתון תתן לא יחסר הונך בעבור זה אדרבא ימלאו
אסמיך שבע ותירוש יקביך יפרוצו והוא הדין לכל הזולת
אבל זכר אלו השנים מינים שהם העיקר הלחם שלבב אנוש
יסעד · והיין שישמח לבב אנוש · וכחכמינו ז"ל עשר תעשר ·
עשר בשביל שתתעשר · והתנאי הט' מוסר ה' וגומר
הנה פעמים רבות יחולו צרות משונות על הצדיק הגמור
בוטח בה' ומיראיו וחונן דל · אשר על זה יתמהו בני האדם ·
וכן הכתוב הוא מאד מתלונן על ככה כאשר היה עושה איוב
שהיה איש תם וישר וירא אלהים וסר מרע · והצרות ההם
יקראו יסורין של אהבה · כי אינם חלים על האהוב הזה
למרק חטא קדם רק כדי להשפיל ולהכניע חמריותו בעולם
הזה · כדי להגדיל שכר נפשו בעולם הבא · וכן כדי לנסותו
אם יעבוד את ה' מתוך הצרה כאשר היה עושה בעת
הרוחה והכל לטובתו · וזהו אומרו מוסר ה' בני אל תמאס
ואל תקוץ בתוכחתו · כשתוכח במכאוב על משכבך
מפני כובד יסורין · יען כי הם יסורין של אהבה ואת אשר
יאהב ה' יוכיח · וכאב את בן ירצה שמוכיחהו בשבט למען
הדריכו בדרך הישר · אשרי אדם וגומר רוצה לומ' הנה
האושרים מהעולם הזה ומהבא הם מהאדם הנזכר שמצא
והשיג מעלת החכמה · והפיק לפעל ידיעת התבונה
שהיא מעלת התורה · כי טוב וגומר ביאר היותו
יותר טוב קנין מעלת התורה · מקנין ארבעה דברים
הנאהבים מבני האדם · וזה להיות נמשכת מקניה ארבעה
דברים יותר חשובים מהד' הנזכרי' וזהו אומרו טוב סחרה
מסחר כסף · ומטוב תבואתה ותכליתה מחרוץ שהוא הזהב
היקר · ויקרה היא מהפנינים החשובים · וכל שאר חפצי
האדם היותר נאהבים ממנו לא ישוו בה · וזה לארבעה
דברים יותר מעולים המושגים בעדה · האחד כי הקונה
מעלת התורה לשמה · הקרן משכרו הוא בעולם הבא לזכות
לאורך ימים נצחיים · והפרי ממנו הוא בעולם הזה להשיג
עושר וכבוד · ולכן יחס הקרן שהוא העיקר לצד ימין ·
והפרי שהוא מפל לצד שמאל · והב' דרכיה וגומר כי
תדריך האדם ותלמדהו להיות נעים בדבריו עם בני האדם
ומתון במעשיו ובלתי כועס רק סבלן באופן שיהיה לו שלום
עם כל האדם כי גם לכל הדברים אשר ישמע לא יענה רק
מענה רך להשיב חימה · וזהו אומרו דרכיה דרכי נועם
וכל נתיבותיה שלום · והג' עץ חיים וגו' כי המחזיקים
בה תהיה להם תרופה כאלו היו אוכלים מעץ חיים הטוב
לבריאות ומאריך הימים בעולם הזה כאשר נעשה לחזקיהו ·
והד' ותומכיה מאושר · כי יהיו חייהם הארוכים
בעולם הזה באושר ובשמחה ולא חיי צער אשר המות טובה
מהם · והנה הנמשל מהפרשה הזאת הוא מבואר כאשר
פירשנו ממנה · ה'

יי בחכמה בא להזהיר הבן שישמר מז' לאוין שהם
שבת האכרזן הזמניי והנבחיי שנים
מהם במה שבין אדם למקום והה' הנותרים במה שבין אדם
לחבירו · והקדים לומר כי בריאת העולם על ידי
הקדוש ברוך הוא היה במעלת החכמה ובמעלת התורה

ובמעלת המדות · וזהו אומרו ה' בעל הרחמים בחכמה יסד
ארץ שהוא שם כולל למה שתחת גלגל הירח · וכונן שמים
שהוא כולל כל עולם הגלגלים במעלת התורה · כי לחשיבות
העולם ההוא הוצרך לברא אותו במעלה יותר מעולה
ממעלת החכמה · וכאומרו אם לא בריתי מהתורה ·
חוקות שמים וארץ לא שמתי · ובדעתו שהוא מעלת המדו'
הנקרא דעת · כי בה יודע הטוב ורע · מה שהיתה
ידיעה כזאת נעדרת מאדם בטרם אכלו מעץ הדעת טוב
ורע ולכן היו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו כי
לא היו מרגישים במגונה עד אכלם מהעץ שאז אמ' אדם לה'
את קולך שמעתי בגן ואירא כי ערום אנכי · ויאמר לו ה'
מי הגיד לך כי ערום אתה המן העץ אשר צויתיך לבלתי
אכול ממנו אכלת · תהומות נבקעו וגומר הנה כפי טבע
הבריאה יסוד המים הוא מכסה פני תבל אבל לרחמי ה' על
הצומח ומרגיש ומדבר אשר היה נמנע בריאתם · בהיותו
עומד העולם על מתכונתו · אמר הוא יתברך יקוו המים
מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה · ונבקעו
המים וירדו לתהום רבה · מה שבזה פעל ה' מדת הצדק
לעשותו היושר כפי קו הדין ולהציל הארץ העשוקה מיד
המים הזדונים אשר היו עושקי' אותה · ופעל מדת המשפט
כי הכניסה והשפילה תחת הארץ · וכאומרו המשורר
צדקתך כהררי אל החזקים והגבוהים אשר היו
מכוסים מהמים שהצלתם מידם · ומשפטיך נראו כאשר
קבצתם מתחת לארץ בתהום רבה · מה שבזה אדם ובהמה
הושעת ה' כי באופן אחר היה נמנע הוייתם · ובדעתו זה
שחקים ירעפו טל והוא האויר האמצעי הקר אשר בו יתילד
המים מאידי הארץ · כי בזולת המטר הוא נמנע קיום
העולם השפל ולכן מפתחות המטר לגדולתן הם נמסרות
ביד ה' · והנה הלאו הראשון הוא בני אל ילזו מעיניך
וגומר רוצה לומר כי ידיעת אלו הסודות מבריאת העולם
אין ראוי שיוסרו תמיד מנגד עיניך להיות כי אלו הדעות
האמיתיות נותנים שלימות רב · ויהיו סבה שתנצור למצות
ה' היוצאות מתורתו הקדושה הנקראת תושיה לרוב הישות
ועצמות שיש בה · ותנצור המדות טובות היוצאות מהחכמה
הנקראת מזמה כנגזר מן ועשיתם לו כאשר זמם שהוא לשון
מחשבה · ויהיו חיים וגומר הידיעות האלה והמדות
האלה יהיו חיים לנפשך בעולם הנצחי · ויהיו חן לגרגרותיך
בעולם הלז כי כשתדבר בחכמה תשא חן ותתעלה בעיני
כל רואיך · אז תלך וגומר וכשתלך אז בעת המות
דרכך אל העולם הבא תלך לבטח בלי פחד · והזמן אשר
תעמוד בעולם הזה רגלך לא תגוף כי לא יאונה אליך כל
רע · אם תשכב וגומר וכשתשכב שהוא בעת המות
לא תפחד מהמיתה · כי תכספנה לראות הרב טוב אשר
תראה היותו צפון אליך · ושכבת רוצה לומר ואחרי שתשכב
ואחרי מיתתך ערבה שנתך ולא תהיה נים ולא נים תיר
ולא תיר · והוא משל מהערבות וההנאה שיהיה לו בדיבוקו
עם זיו השכינה · והלאו הב' הוא אל תירא מפחד
פתאום · כי ראוי לצדיק שיהיה בוטח בה' בטחון שלם ולכן
ראוי לו לירא מה' ולא מזולתו אף שיהיה דבר מפחיד וזהו
אומרו אל תירא מהפחד מהצרות הזמניות שבאות פתאום
בעולם הזה וכן אל תירא משואת רשעים והשממון שלהם
בגיהנם כי תבוא · כי ה' יהיה בכסלך ובבטחונך שבטחת
בו והוא יצילך מדינה של גיהנם · ובעולם הזה ישמור רגלך
מלכד הצרות · והלאו הג' הוא אל תמנע טוב וגומ' כו

ראוי לאדם לבלתי ימנע מלעשות הטוב לזולתו הראוי
לקבל הטוב ההוא וזהו אומרו מבעליו · בהיות לאל ידך
לעשו' כי אולי כשתרבה לא תוכל · ויוכלל בזה לתת הצדקה
לעניים · ולעשות גמילות חסדים עם כל אדם אף שיהיו
עשירים · ולהשפיע מחכמתו על הזולת ולעשות תלמידי'
הרבה · ותן משלך לזולתך כי אתה ושלך שלו יתברך ·
והלאו הר' הוא אל תאמר לרעך וגומר הריע שלך ששואל
ממך צרכו אם במתנה ואם בהלואה · אל תדחהו מיום ליום
לתת את שאלתו כשיש אתך כאומרך אליו לך ושוב ומחר
אתן · כי באולי הוא צריך מאד אל הדבר ההוא ובהיו' שאתה
חפץ לתתה אליו מה תרויח בהטריחו לשוב פעם אחר פעם
לביישו · ובלי תועלתך אתה גורם אליו היזק וטורח ובושת ·
והלאו הה' אל תחרש וגומ' הנה הוא יותר מגונה
כשאיש יעשה רעה עם אויבו אשר שונא אותו מתמול
שלשום · מאשר יזיק הן במעשה הן במחשבה לאוהב אשר
בוטח בו · כי יהיו דבריו מתוקים ובקרבו ישים אורבו ·
וזהו אומרו כי לא מבעיא שאין ראוי לעשות לרעך רעה ·
אבל אפילו לחושבה הוא אסור כי הוא יושב לבטח אתך ועומד
תחת כל אהבתך ואיככה תזיקהו · והלאו הו' אל תריב
וגומר לא די כי אין לך לעשות ריב עם רעך אבל אפילו
עם כל אדם אין לך לריב חנם אם לא גמלך רעה · אבל אם
גמלך רעה התורה אסרה הנקמה כאומרו לא תקום ואסרה
הנטירה בלב כאומרו לא תטור ולכן צריך לריב עמו ולגלות
מצפוני לבו על הדבר וכאשר עשה אברהם אבינו עם
אבימלך כי אחרי ששאל ממנו אבימלך שיכרות ברית עמו
אמר לו אנכי אשבע אבל קודם הוכיח אברהם את אבימלך
על אודות הבאר אשר גזלו עבדיו ממנו · והלאו הז' אל
תקנא וגו' אם ראית רשע עריץ ומתעלה כאורח רענן אל
תקנא בטובו ובעושרו · ותחשוב כי דרכיו הם סבת הטוב
ההוא · ותבחר ללכת בהם · כי תועבת וגומר כי
הדרכים ההם מהנלוז והרשע ההוא הם תועבת ה' ולכן
יתרחק מהם הוא יתברך · ואמנם דיבוקו יתברך וסודו יהיה
את ישרים · מארת וגו' ובסוף יהיה מארת ה' בבית
הרשע ההוא ויחסר כל טובו ויהיה בפתע פתאום · ונוה
הצדיקים והישרים ההם יבורך ויתוסף בו תוספת טובה על
טובה · אם ללצים וגומר אם כמו אם כסף תלוה · ר"ל
בודאי האל יתברך יליץ וילעיג בסוף ללצים כי ישמידם
מתחת שמיו · ולישרים אשר היו עניים וענוים ונכנעים יתן
חן בעולם הזה · ובעולם הבא החכמים ההם כבוד מהדיבוק
האלהי ינחלו · ולאותם הרשעי' והכסלים מרים האל יתברך
קלון · כי יהיה קלונם היותר גדול ורם שיוכל להיות ·

ד'

שמעו בנים מוסר אב וגומר ר"ל שמעו והקשיבו
בנים מוסר השכל אביכם במה שקדם
מהמדות בב' פרשיות הקודמות · לתכלית לדעת ולהשיג
הבינה שהיא מעלת התורה אשר מעלת המדות היא סולם
אליה · כי לקח וגו' כי עצה טובה אני נותן לכם שאל
תעזבו תורתי תורת ה' תמימה משיבת נפש · כי בן
וגומר הביא להם הלכה למעשה מזה שאירע אליו באומרו
כי גם אנכי ככם הייתי בן ונעדר מידיעה לאבי השכל ·
ורך ויחיד ונלמוד מהכנה לפני אמי שהיא התורה הקדושה ·
וזה יען כי עיר פרא אדם יולד · ויורני וגו' ואבי השכל
הורני שלבי יתמוך דבריו שהם מעלת המדות למען
שבאמצעותם אקנה מעלת החכמה · ואמי התורה ויאמר
לי שמור מצותי שהם מעלת המצות שנותנים יותר שלמות
ממעלת המדות שהוא החיות הנכחי וזהו אומרו וחיה · מה
שבאמצעותם תקנה בינה שהיא מעלת התורה · כי כל
שיראת חטאו קודמת לחכמתו · חכמתו מתקיימת · ולכן
מעלת המצות סולם למעלת התורה כאשר מעלת המדות
סולם למעלת החכמה · וזהו אומרו קנה חכמה קנה בינה
שהוא הקנין שיבוא אליו אחרי תומכו דברי אביו ושומרו מצות
אמו · שכל אחד מהם אמר אליו אל תשכח במחשבה ואל
תט במעשה מאמרי פי אשר צויתיך · אל תעזבה
וגומ' אל תעזביה לחכמה ותשמרך בעולם הזה כי החכם
עיניו בראשו להשמר ממקרי הזמנים יותר מהסכל · ואהבה
לתורה ותנצרך בעולם הבא · ולמעלתה בזה במצות עשה
לאהוב אותה מה שבחכמה הספיק בנותנו בלא תעשה
לבלתי עוזבה · ראשית חכמה וגומר הנה כבר אמרנו
שראשית ותכלית הכל דבר אחד יען כי ראשית המחשבה
תכלית המעשה · וזהו אומרו ראשית ותכלית קנות החכמה
· הוא הקנין מדבר נעלה ממעלת החכמה אשר בה האדם
הוא מה שהוא ויבדל מהבעלי חיים והדומים להם מבני
האדם · ואמנם קנין הבינה שהיא מעלת התורה · תכליתה
יותר נעלה · ולכן ראוי שתכלית כל קניניך בעולם הזה
הן הגשמיים הן הרוחניים יהיה למען קנות בינה שהיא
מעלת התור' המשלמת האדם שלימות שאין למעלה הימינה
· כי מוציאה אותו מגדר אינושי ומכניסתו בגדר אלהי בתתה
אליו הטוב הגשמיי והנצחיי · סלסלה וגומ' ר"ל תרומם
אתה התורה ותרוממך על דרך את ה' האמרת וה' האמירך ·
וזה בעולם הבא כי תהיה מרומם מבני האדם בהדבקך עם
קונך · ותכבדך להושיבך בין נכבדי ארץ מהצדיקי' גמורים
שעומדים בעטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו שכינה · כאשר
תחבקנה התורה · שרוצה לומר כי תתיחד בה כאלו אתה
תהיה גוף התורה ותהפך אלהי בכל דבר · תתן לראשך
וגומר ובעולם הזה תתן לראשך לוית חן מהעטרת של
תפארת שיסבב ראשך כמו מגן · והיא העטרת מעשב
הדופנה הנקר' מילאברו שמעטרין בה ראש החכם כשסומכים
אותו למען יהיה לו לכבוד ולתפארת וכאשר הקדמנו ·

ז'

שמע בני וגו' רוצה לומ' שמע בני מה שהוריתיך
ללכת בדרך מעלת החכמה · וקח אמרי
אשר בהם הדרכתיך במעגלי יושר שהוא מעלת המדו' מה
שבחכמת' ירבו לך שנות חיים · ובמדו' בלכתך לא יצר צעדך
כי כל הדרכים יהיו סלולים לפניך באופן שאף כי תרוץ בהם
במרוצה חזקה לא תכשל והוא משל שמי שיהיה חכם ובעל
מדות טובות על הרוב ינצל מכל הפגעים ומקרי הזמן ·
החזק וגו' ולכן ראוי לך להחזיק במוסר שהוא מעלת המדות
ולבלתי הרפה אותו בשום עת ובשום מקום · ונצרה לחכמה
כי היא חייך כאשר אמרתי שיתן לך שנות חיים ·
באורח וגו' הזהירו שאף שיהיה חכם וצדיק לא יאמין בעצמו
עד יום מותו · ולכן יתרחק מלבוא בדרך הרשעים החוטאים
במחשבה ומבזים החכמה ויסודותיה · וגם יאשר בדרך רעים
והם החוטאים במעשה ומבזים מעלת המדות ויהיה אל
תאשר מענין מתוך אשורי במעגלותיך שר"ל דרכי או רגלי ·
פרעהו וגו' ואפילו פעם ביובל אם נזדמן לך לצורך
עסקיך לעבור באורח רשעים · פרעהו מלשון חז"ל הקורא
מגלה למפרע ור"ל תעבור בדרך אחר הפכי ושיהיה למפרע
מהאורח ההוא ואל תעבור בו בשום אופן אפי' הפעם ההוא ·
וכן

וכן גם כן אם יקרה לך הזדמנות ההעברה בדרך רעים · שטה מעל הדרך ההוא ועבור מעליו · כי לא וגו' נתן שנה למה מזהירו מלעבור במקרה אפילו פעם בשנה · כי בהיותו חכם ובעל מדות טובות הוא מהנמנע שידבק בדרכיהם בההעברה הקלה ההיא · וזהו אומרו כי כל היום אינם חושבים בדבר אחר · כי אם לצוד לבות בני האדם להטותם לדרכיהם · כי הרעים לא ישנו בלילה · אם היום לא עשו איזה אדם שיהפך להיות רע כמוהם · וזהו אומרו אם לא ירעו · והרשעים נגזלה שנתם · אם לא יכשילו איש מה · שיחשוב דעותיהם הנכוזבים ומחשבותיהם מחשבת פיגול מינות · ולכן ראוי לברוח מהם פן תלכד ברשתם ·

כי לחמו וגו' שסבת היותם מחטיאים את הרבים · הוא להיות כי המינים הרשעים לחמו לחם רשע · והוא משל לספרי מינות אשר למדו באופן שהדעות ההם הם להם כמזון · והרעים יין חמסים ישתו · כי כל ישעם וכל חפץ הוא לגזול ולחמוס ולכסות חרפתם מבקשים למלאות הארץ חמס ושכלם יעשו כמעשיהם · ולכן ראוי לך להתרחק מהם להיות כי תכליתך טוב מתכליתם · וארח וגו' כי ארח הצדיקי' הוא כאור הכוכב נוגה שאינו הולך אורו בעלות השחר בלכת שאר הכוכבים · אבל הוא הולך ואור עד שהיום יהיה נכון בזריחת השמש · וכן הצדיקי' שנפשותם היא בלילה מהגוף החשוך כאור נוגה · האור ההוא הולך ואור בגופם ולומדים החכמה ועושי' הצדק · עד שתפרד הנפש ותעלה מעלה מעלה להדבק עם קונה שאז יהיה נכון היום אליה · בבואה מהגוף החשוך בלילה ובהדבקה באור אלהי ·

דרך רשעים וגו' מה שדרך הרשעים יהיה בהפך · כי יהיה כהולך באפילה שלא ידעו במה יכשלו · ובעוד בחיים חייתם ישטפו בתאוות הגשמיות וישתוו בבהמות השדה וחיתו יער וסופם כסוף הבעלי חיים · ח'

בני לדברי הקשיבה וגומר ר"ל בני לדברי הקשיבה שהוא מעלת המדות ולאמרי הט אזנך שהוא מעלת המצו' שלמעלתם צריך הטיה גדולה מהאזן · אל יליזו מעיניך מעלת המצות היינו מעיני השכל שהוא שר הנפש · שמרם מעלת המדות בתוך לבבך שהוא המחשבה שבלב שר הגוף כי חיים נצחיים הם למוצאיהם מעלת המצות · ולכל בשרו מרפא בעולם הזה מעלת המדות · כי המצות יתנו האושר הנצחיי · והמדות טובות האושר זמניי · מכל משמר וגו' הנה הלב הוא החומד כל הדברים הנמנעים במצות לא תעשה והמצווים להשמר מהם · וזהו אומרו כנגד מצו' לא תעשה שהוא חלק ממעלת המצות · נצור לבך מלחמוד כל משמר שהם כל הדברי' אשר צוותה להשמר מעשותם כי ממנו מהשמר הלז תוצאות חיים בהיותך נקי מעון המזהם הנפש ומרחקתה מחיי העולם הבא · הסר ממך וגו' כי זולת הרחקתך מעשיית העון · עוד תתרחק מלהזכירו בפיך אף כי בלבך אין לעשותו פן מהדבור תבוא לידי מעשה · וזהו אומרו הרחק ממך עקשות פה · וכן תתרחק מן החשד ומלפעול דברים מגונים שיחשדוך · בעברין וזהו אומרו ולזות שפתים מזולתך הרחק ממך · ולכן בראשון אמר הסר ובשני הרחק · עיניך וגו' וכנגד מצ' עשה שהוא החלק הב' ממעלת המצות אמר כל מעשיך יהיו לשם שמים ועיניך בעשייתם לנוכח האל יביטו · ועפעפיך ייישרו נוכחיות הא' נגדך עד"ש שויתי ה' לנגדי תמיד · פלס וגו' וכנגד מעלת המדות אמר פלס במאזני צדק המעגל והדרך אשר תנהוג בו · ואז כל דרכיך יכונו ויהיו טובות בעיני אלהים ואדם · אל תט וגו' בא לבאר איזה דרך ישכון אור מהדרכים השקולים בפלס · אם אותה שהיא בכף הפלס הימנית או השמאלית או לבחור בשניהם יחד או למאום בשניהם יחד · וזהו אומרו שראוי למאום בשניהם יחד ואל תט ימין ושמאל · רק להטות אל הדרך האמצעי · שהיא הדרך הישרה שיבור לו האדם שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם · ולהיות כי פעמים רבות הקצה האמצעי אינו טוב במדו' רבות כי במדת הצדקה הקצה האמצעי אינו טוב אבל ראוי לנטות אל הקצה האחרון כי נתון תתן לו ואל ירע לבבך בתתך אמר רחמנא · וכן במדת הענוה ראוי לנטות אל הקצה האחרון כי מאד מאד ראוי להיות שפל רוח כי תקות אנוש רמה · לכן בכלל מאמרו הסר רגלך מרע ולא תתקרב רק אל הטוב בכל מין מהמדו' וכפי אשר יורו אליך מלמדיך להועיל · ט'

בני לחכמתי הקשיבה וגומ' הזהירו שיקשיב מעלת החכמ' · ושיטה אזנו לתבונה שהיא מעלת התורה · לשמור וגומ' וזה לתכלית להשמר מהמזמות והמחשבות רעות מינות · ולמען שהשפתים ינצרו דעת בהשיבם ע' האפיקורוס · ולא יחטא לא במחשבה ולא בדבור · כי נפת וגו' כי ראוי מאד להשמר ממחשבות האשה זונה ומאמריה אשר החליקה · והוא המינות מהחכמה חיצונית הנבנית על קו תהו ואבני בוהו מדברים טבעיים והשכליים הטעאיים המושכים לב האדם הפתי הנעדר מחכמה ותבונ' · וזהו אומרו כי נפת כופי דבש מאמרי נועם תטופנה שרוצה לומר תזולנה שפתי זרה · וזה להיות חכם חלק מהשמן הדשן · ואחריתה וגו' ואתה בני אל תבט אל מראה ואל גובה ערכו' דבריה · כי אחריתה מרה כלענה לשומע דבריה · וחדה כחרב פיות להרע לאשר ידבק בה ·

רגליה וגו' פירוש כי אחריתה מרה להולך ברגליה ובדרכיה היורדות אל המות הזמניי ומורידות אל ההולך בהם · וחדה כחרב פיות להולך בצעדיה התומכות שאול הגיהנם בעולם הבא · ארח חיים וגו' הנה הוא אסור לאדם לשמוע דברי מינות פן יכשל בנעימות הדברי' ההם וכן הוא אסור לבקש לדעת נפלאות ממנו כידיעת הסודות אלהיות וטעמי המצות ודומיהם · כי כן גזר רצון האל והם נעלמות מעיני כל חי · ולכן אין לחשוב תועבה בעניני התורה להעדר ידיעת סודותם וטעמם · וזהו אומרו פן תפלס ותרב' לדעת כל עניני התור' בפלס שכלך מסודותיה וטעמיה · לכן נעו מעגלותיה ונפרשו מבני אדם ואתה לא תדע את אשר חשבת לדעת בה להיותו מהנמנע · י'

ועתה בנים שמעו לי וגו' אחרי הזהירו בפרשה הקודמת שיתרחק מהמינות שהוא פגע בנפש המשכלת · הזהירו עוד שיתרחק מהנפש המרגשת והוא התאוה לאסיפת הממונות בלי צדק ומשפט · ומהנפש הצומחת והוא התאוה למאכלות אסורות ולבעול הנשים האסורות אליו · וזהו אומרו ועתה בנים שמעו לי להבדל מתאות הממון · ואל תסורו מאמרי פי להבדל מתאות הערב · ולהיותה יותר נמאסת ויותר בלבביית לכן אמר בה אל תסורו בשום אופן מאשר אומר אליכם מה שלא אמר כן בקודמת · הרחק וגו' המשיל התאוות האלה לאשה זרה · כאשר המשיל המינות אליה · וכנגד תאות הממון אמר הרחק מעליה דרכך · וכנגד תאות הערב היותר נמאסת

אמר אל תקרב אל פתח ביתה · פן תתן וגו׳ וכנגד תאות המועיל אמר הרחק מעליה דרכך · פן תתן וגו׳ כי הנה האדם הבא לאסיפת הממונות שהוא עמל תחת השמש לאסיפתם וכל ימיו מכאובים וכעס ענינו וגם בלילה לא שכב לבו · שהשיג עושר ונכסים ועבודה רבה · ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו להיות מגמתו אל התוספת בעושר ולא אל החסרון · על הרוב אם שיצטרך להניח ממונו לבניו אשר הם אחרים ונבדלים מכונתו ובמקום היות אביהם קובץ על יד ירבה · הם יפזרו ההוד והדר מהעושר ההוא · כי יקרא הוד להיותו סבת הכבוד וההוד בעולם הזה · וזהו אומרו פן תתן לאחרים הודך · ואם שיצטרך להניחו לבן יחיד ונגלמוד ובן זקונים אשר אכזרי הוא לאביו ולאמו ולא ירחם · ויפזר כל הוד והדרו בענין רע · וזהו אומרו ושנותיך לאכזרי · שרוצה לומר פן תתן עמל שנותיך לאכזרי ·

ואם שבן אין לו רק בנות ויתנם לזרים אשר יאכלו וישבעו וימלאו תאותם מהעושר ההוא · וזהו אומרו פן ישבעו זרים מכחך שהוא העושר אשר קנית בכחך ובטורח זרועך הנטויה לקבצו · ואם שאין לו רק בת אחת וכל הטורח שטרח ילך בבית חתנו הנכרי · ונכרי לכונתו כי יפזר כל אשר נתן לו וזהו אומרו ועצביך בבית נכרי שרוצה לומר מה שטרחת בזעת אפך ובעצבון נמרץ · וכאומרו קהלת איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים ולא ישליטנו אלהים לאכול ממנו כי איש נכרי יאכלנו · ונהמת וגומר ובאחרית ימיך כשתראה הכליון חרוץ מבשרך שבזקנתך תתרזה ותחלה · והכליון חרוץ משארך והוא העושר שטרחת בו כל ימיך על אדמתך לאוספו ולשומרו · כי יהיה ענינו משאר כסות ועונה שהוא מזון האשה הנעשה בעושר · תנהום ותאנח ותתחרט על הטורח שטרחת להבל וריק · ואמרת וגו׳ ותתודה על שגגתך לאמר איך שנאתי מוסר · והוא מוסר המורים העצמיים אשר לאדם המתמידים ללמדם מוסר ודעת · ותוכחת נאץ לבי · והוא מוסר התלמידים מחוץ שבמקרה פעם ביובל ילמדו לזולתם ויוכיחום על חטאתם · לקיים מצות הוכח תוכיח את עמיתך · וזהו אומרו ולא שמעתי לקול מורי ולמלמדי לא הטיתי אזני · כמעט וגומר מה שלכן במקום היותי נכבד בתוך קהל ועדה והעושר והכבוד אתי · עתה כמעט שאני בתוכם בכל רע · כי נאבד העושר בענין רע על ידי בני או חתני ויום אתי קלון מתמיד וחרפה · שתה מים וגומר וכנגד תאות הערב אמר אל תקרב אל פתח ביתה מהזונה לשתות מי בארה · רק שתה מים מבורך · ונוזלים מתוך בארך · הנה דמה מקור האשה לבור על דרך אומרו הביטו אל בור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם · ודמה תאות המשגל לצמאון המים אשר הוא קשה הסבל מהרעב · ולהיות כי יש בן אדם שיסתפק בהכרחי מתאות המים ההם · ויש מי שלא יסתפק רק בשופע וריבוי שתיתם · לכן כנגד המסתפק אמר שתה מים מבורך · וכנגד המתאוה תאוה אמר ונוזלים מתוך בארך · שהוא משל שישבע יצרו באשתו הטהורה · וכשיהיה מסתפק בהכרחי קרא מקור אשתו בור שהוא המחזיק מעט מים · וכשיהיה מתאוה ולא מסתפק קראו באר הנובע מים נוזלים ·

יפוצו וגומר באופן שיפוצו מעינותיך חוצה והוא משל לבנים אשר יוליד מזרעו הנובע ממעינו · וברחובות יהיו פלגי מים מהמעינות ההם והוא משל לריבוי הבנים ·

יהיו לך וגומר כי הבנים ההם יהיו שלך לבדך ואין לזרי׳ אתך חלק בהם · יהי מקורך וגומר וזה יען כי המקור שלך באשתך המיוחדת אליך אשר שם יפוצו מעינותיך הוא ברוך ומבורך מאת ה׳ לקדושת ומהרת אשתך הנדקת אשר היא כבודה בת מלך פנימה ולא יראה חוצה לבני האדם ולכן אין להם חלק בבניך · ובכן שמח באשת נעוריך זאת אשר היא האילת אהבים ויעלת חן שלך · ואם תגבר התאוה בך ולא תסתפק בהכרחי דדיה ירווך בכל עת ובאהבתה תשגה תמיד לשון ריבוי כמו ושלוי עולם השגו חיל · ולמה וגו׳ ולמה תשגה בני ותרבה באהבת הזרה · ותחבק דדי חיק נכריה · כי נכח וגו׳ הלא ידעת הלא שמעת כי נכח עיני ה׳ דרכי איש וכל מעגלותיו מפלס · ואף כי במסתרים תחבק חיק נכריה · לפניו כחשיכה כאורה ולא נעלם ממנו דבר · עונותיו וגומר והאל נותן העונש בפי החטא · והעונות הם ילכדו את הרשע המכחים השגחת האל מה שלכן הוא חוטא במעשה · שאם היה מאמין היות נכח עיני ה׳ דרכי איש לא היה במסתרי׳ שוגה בזרה · ובחבלי חטאתו יתמך ויתלה · כי הנתלה הוא נתמך בחבל המחניקו והוא משל כי התאוה יוליד החטא · והחטא יוליד העונש · הוא ימות וגו׳ מה שלכן הוא ימות לעונש אשר לא קבל המוסר האמור וברוב אולתו ישגה באהבת האשה הזרה · כי נואף אשה חסר לב והוא משחית את נפשו ואין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס רוח שטות בו ·

בני אם ערבת וגו׳ להיות כי גנה לעיל אהבת המועיל בא להזהיר פה כי אין ראוי לאדם מפני זה להיות מפזר עושרו ולעשות ערביות מפני לווים אהוביו כי יצטרך לפרוע החובות ההם וישאר נקי מנכסיו · וכן אין להיות מפני זה עצל ולישכב ולנוח ביום ובלילה כי באופן הלז יעני ויצטרך לבריות ובכל הדברים הקצוות הם נמאסים וכאשר הוא נמאס המית התאוה אל אסיפת הממונ׳ בלי צדק ובלי משפט ככה הוא נמאס העצלות מלקבץ מה שהזמן מספיק אליו בצדק וביושר · והוא נמאס הפיזור למה שנתן אליו מההון לחלקו רק בצדקה ובגמילו׳ חסדים וכפי אשר צותה התורה · בני אם ערבת וגו׳ הנה האדם יעשה ערבות בעד הלווה אהובו לאחד משני מיני אדם המלוים · אם לאיש טוב אהובו וריעו · ואם לאיש זר במעשיו ונכרי אליו כי לא ידעו מתמול שלשום · וזהו אומרו בני אם ערבת למלוה שהוא רעך · ותקעת לזר כפך שהוא מלוה זר אליך · ולכן לזרותו אינו מסתפק בערבות אשר תעשה באמרי פיך לידור אליו על פרעון החוב ההוא אם לא יפרעהו הלווה · כאשר יעשה המלוה שהוא ריעך · אבל רוצה על האמרים תקיעת הכף · נוקשת וגו׳ מה שבערבו׳ לרעך נוקשת באמרי פיך כי סופך לפרוע החוב ההו׳ · ובערבו׳ הזר נלכדת באמרי פיך · מה שלהיותו זר יחם אליו הלכידה כי בודאי הוא נלכד ברשתו ולא ינכה לו מחוט ועד שרוך כעל כאשר באולי׳ יעשה הריע לטוב מזגו · עשה זאת וגו׳ ואיעבך שתעשה זאת איפה בני להנצל כאשר באת בכף רעך הלווה אשר הביאך עד הלום · אם יהיה הערבו׳ למלוה הזר לך אליו והתרפס מלשון ברגלה רפשה · שר״ל תכנע תחת כפו׳ רגליו עד שירפוס אותך ברגליו למען ינוח זרותו · ולא ילחכך על הערבו׳ · ואם הערבו׳ הוא לאיש טוב ריעך לך ורהב רעך מלשון ירהבו הנער בזקן · שרוצה לומ׳ תגדלהו ותשבחהו ותשימהו לראש עליך למען יגדל כח טובו להטיב עמך ולא ילחכך על הערבו׳ · אל תתן וגו׳ וכל זה צריך

מתעסה בזריזות. ואל תתן שינה לעיניך בלילה ותנומה לעפעפיך ביום · הנצל וגומר אבל בקש להנצל מיד המלוה הרע כצבי המשתדל להנצל מיד המחזיקו בחוזקה בידים לבלתי היות לו רשת · ובקש להנצל מיד המלוה הזה כצפור המשתדל להנצל מיד יקוש שהוא פורש אשר לכדתה · ויוכל להיות המשל מזה כי כל ישראל ערבים זה לזה · ולכן כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה גדול עונו מנשוא · כי ראוי לו לצאת מערבותו ולהשתדל בכל עוז להיסיר המעוות וכל מוטה לנתק ולחלות פני האל המלוה אשר ימחול המלוה וזה בתשובה וההתרפס וההכנע תחת רגליו ובמעשים טובים ותפלות ותושבחות להללו ולרוממו ולהגביהו ·

י״ב

לך אל נמלה וגומר אחרי שהזהיר שראוי לברוח מן הערבות הזהיר עוד שראוי לברוח מן העצלות וכאשר אמרנו · וזה אומרו אתה העצל לך אל הנמלה שהיא בריה קטנת הכמות והאיכות וראה דרכיה והתחכם מהם · ולא אמר פעולותיה או הנהגותיה להיותם דברים מוטבעים בה אשר חנן לה הטבע ברצון האל · אשר מהדרכים ההם הוא התחזק לשאת החטה ההיא הכבדה ממנה פעמים רבות · וזה כדי להקל מעליה כבדות הרעב פעמים רבות · וכן ראוי לאדם לטרוח כדי להרויח די סיפוק שנתו לבל יצטרך בכובד הרעב וההצטרך אל זולתו · ומהם הוא כי כאשר איננה יכולה לשאת החטה בהילוכה בדרך ישר · היא הולכת לאחור ולא לפנים וכן ראוי שהאדם לא יטרח מלמצוא דרכים שונים כדי להשיג די מחיתו בכבוד רק שכל מעשיו יהיו לשם שמים · ומהם שהיא עושה שלשה מדורים ואיננה משימה החטה במדור הראשון לבל יגנב ממנה · ולא באחרון לבל יצמיח בלחות הארץ · אבל משימה אותו במדור האמצעי · ומחתכת חידוד החטה לבל יצמיח גם שם ובימי הסתיו תוציאהו לשמש ליבש לחות מה הנמצא בו לבל ירקב · וכן ראוי לאדם שאחרי שהשיג די מחיתו לעבדה ולשמר לבל יגזל ממנו · ולעשות משמרת למשמרתה וכל זה למען לא יבוא לידי מתנת בשר ודם · ומהם שהיא מבקשת טרפה בעת המצאו ומשמרתו לעת העדרו · וזהו אומרו תכין בקיץ בעת הקציר לחמה ואיננה מבקשת המותרות וזהו אומרו מאכלה שר״ל די ספוקה · וכן ראוי לאדם להכין די מחיתו בטרם הצטרכו אליו · ולהסתפק בהכרחי ולבלתי בקש גדולות ונפלאות ממנו במותרות · ומהם שאיננה נהנה מן הגזל ועל גרעין חטה מנמלה אחת יעברו אלף נמלות ואף כי לא ימצאו אחרת רק החטה ההיא ואין גבורתה עליה לא יגיעו בה · וזהו אומרו אשר אין לה קצין והוא מלך העיר ואין לה מושל והוא שופט העיר ואין לה שוטר והוא המכה אל היום דין המלך והשופט ומכה ורודה את העם עד שיקבלוהו ויעשו מצות אדוניה׳ · ועכ״ז תכין בקיץ לחמה המותר אליה ולא לחם זולתה · וכן ראוי לאדם לבלתי יהנה מן הגזל שהוא עון פלילי ואין לו כפרה רק בהשבת העושק אשר עשק ואתה הרואה כי לא נחתם גזר דינם של דור המבול אלא על הגזל · עד מתי וגומר ולכן עד מתי אתה העצל תשכב שינת הלילה · עד מתי תקום משנתך ביום · מעט שנות וגומר קום משנתך ולמוד מהנמלה ויהיו לך מעט שנות בלילה · ומעט תנומות ביום · ומעט חיבוק ידים עם דודי אשתך לשכב עמה כי על הרוב העצלים היושבים תמיד על המשכב ובירכתי בית זה דרכם כסל למו לנהוג עם נשותיהם לילה ויום כתרנגולים · ובא וגומר ואם תעשה כן להיות זריז וחרוץ תעשיר

ובא כמהלך רשך · הריש והעוני והמחסור שלך לא יתמיד בביתך אבל יהיה כאורח אשר נטה ללון בבית אחר שבבקר ילך לו · וכן כאיש מגן מאנשי המלחמה הבריש על עיר אשר ינטה לשבת ביתה לחסות מקרה בלילה · ובבקר ילך ואיננו · אדם בליעל וגומר ר״ל ואם הזהרתיך לבלתי היות עצל רק זריז וחרוץ · הנה ראוי שיהיה הזריזות לטובה כזריזות הנמלה ולא לרעה · להיות חריף בליעל בלי עול האל יתברך עליו להיותו כופר בעיקר וחוטא במחשבה · ואיש און בעל מעשים רעים חוטא במעשה · הולך עקשות פה · שכל דבריו מעוותים הפכיי האמת וחוטא בדבור · קורץ וגומר מה שאם לא יוכל לדבר בפיו התהפוכות שבלבו שחורש רע בכל עת לשלוח מדנים בין אחים · הוא קורץ בעיניו ומולל ברגליו ומורה באצבעותיו למען הוציא אל הים מחשבתו הרעה · על כן וגומר כי לחריף הלז על כן כי מחשבתו ודבורו ופעולתו הם רעים · פתאום יבוא אידו בעולם הזה ופתע ישבר ואין מרפא בעולם הבא כי שמה לא יועיל מרפא התשובה לתשובת הרשעים · שש וגו׳ כי שש פעולות הנה אשר שנא ה׳ והשביעית שהיא שליחת מדנים בין אחים היא תועבת נפשו · וזה כי ה׳ ברא הארץ ומקיימה ואוהב החפץ בחפצו מה שלכן גזרו חז״ל שכל הדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת כעושה שותף להקב״ה וזה יען כי הוא משים אהבה ושלום בין השני בעלי דינין · והשלום מקיים העולם והמלחמה עושה הפכו · האחד עינים רמות והיא מדת הגאוה שהיא היותר פחותה שבמדות והפכיית לאמת · כי מה לו להתגאות מי שעובר כמעבר השתן הדם נגזר מאדמה קצר ימים ושבע רוגז · אשר הוא כנמלה בערך כדור הארץ שהיא לקטנותה כמרכז אל המקיף · וכ״ש כי הכל הוא מעשה תעתועים בערך האלף לפין סוסמסוניה לו יתברך וריבוא רבוון שקודמוהי יקומון · ואפילו הצדיק גמור אבד מן הארץ מפני הגאוה וכל צדקתו לא שוה לו כשאול וחזקיהו ועוזיהו וכמ׳ השכלים מבני אדם הנעדרים מכל טוב ואיככה יתלאם לבם להתלבש בלבוש של ה׳ מלך גאות לבש · והשני הוא לשון שקר · כי ראוי לאדם ללכת בדרכי האל אשר לא איש אל ויכזב כי ה׳ אלהים אמת · הוא האמת האמיתי ולכן שונא השקר שהוא הפכו והלשון המדברו · והשלשה וידים שופכות דם נקי · כי בצלם אלהים עשה את האדם ומי שמבזה צלם האלוה יתברך ומריש ידו עליו הוא כאלו בזה עצמותו יתברך ח״ו וחל עליו העונש ההוא עצמו וכ״ש כי האיש עושה הפך כונת בוראו המקיים את העולם והוא מחריבו · והארבעה לב חורש מחשבות און כי איננו פעם חורש טוב ופעם רע · רק תמיד חורש מחשבות און כאלו בטבעו הוטבע על כך שהוא הפכו יתברך אשר הוא טוב ומטיב אל הזולת וכל מחשבותיו להטיב לאחרים · ואין רע יורד מלמעלה · והחמשה רגלים ממהרות לרוץ לרעה כי אחרי שהעינים רמות רואים את הכסף · והלב חומדו · הרגלים לא אוסר בנחושתים מלהתמהמה לעשות הפועל המגונה הנכסף אבל הם ממהרות לרוץ לעשות הרעה · והששה העד שקר שפיח כזבים ואוכל בחבירו ובכפיו ובשפתיו ימית הרשע הלז לזולתו · והשבעה ומשלח מדנים בין אחים שהוא הרכיל הבעל לשון רע שאין חטא בעולם יותר גדול מזה · יען כי ברכילותו ישים מלחמה וקטטה בעולם ויהיה סבת איבודו · ושלשה הלשון הרע הורג האומרו וסיעתו · והנאמר עליו וסיעתו · ומי שמקבלו וסיעתו · כי מכף בקבלו הלשון הרע מאסף המחנות מסיעת מריעיו להלחם עם הנאמר

עליו. ואולי כי שקר דבר האומרו או כי הוסיף מן דיליה על
דברי הנאמר עליו מה שלכן יקח נקמתו ממנו. ויהיו ג'
כתות נלחמו אלה באלה. י"ג

נצור בני וגו' להיות כי גינה לעיל בפרשה הי'
אהבת המועיל ואהבת הערב. והרחיב
הדבור בגנות אהבת המועיל בפרשיות הנמשכות אליה.
בא בפרשה הזאת ובנמשכו' לדבר בגנות אהבת הערב ושבח
אהבת החכמה ההפכית לה. ור"ל נצור בני מצו' אביך
השכל והוא מעלת החכמה. ואל תטוש תורת אמך כנסת
ישראל והוא מעלת התורה. קשרם וגומ' הוא כאומרו
והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך וקשרתם
לאו' על ידכה. יד כהה שכנגד הלב. ענדם על גרגרותיך
כאומרו ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך.
בהתהלכך וגו' בהתהלכך תנחה אותך. כאומרו ודברתם בם
בלכתך בדרך. בשכבך תשמור עליך כאומרו ובשכבך.
והקיצות היא תשיחך. כאומרו ובקומך. כי נר וגו' כי
מעלת החכמה שהיא מצות אביך היא כנר המאירה לחפש
את דרך עץ החיים. ומעלת התורה שהיא תורת אמך היא
כאור הגדול מהשמש. ותוכחות מוסר שהוא מעלת המדות
הוא גם כן דרך להשיג החיי' הנצחיים. כי היא סולם למעלו'
השכליות והאלהיות. לשמרך וגו' כי במעלת המדות
תשמר מלנאוף עם הישראלית אשת הרע והרשע הסובל
זנות אשתו לאהבת המועיל. ומחלקת לשון נכריה שאינה
מזרע ישראל כבנות מואב בבעל פעור וזולתן. שאהבת
הערבו' הלז הוא הפכי למעלות הנו' השכליות. יען כי זנות
יין ותירוש יקח לב שהוא השכל. אל תחמוד וגו' ויעזרך
התורה והחכמה שאל תחמוד יופיה בלבבך. ושאל תקחך
בעפעפיה. כי כח האשה אשר בה תמשוך האנשים ברשתה
הוא בחן עיניה ויופיה. והאל יתברך יעזרהו כי הבא לטהר
מסייעין אותו הן מצדו כי לא יחמדה. והן מצדה כי לא
תשתדל ללכדו בעפעפיה. כי בעד אשה וגומ' ואל
תחשוב כי התועלת הלז מהמעלות הנז' בשמורך מאשת רע
והנכריה הוא דבר מועט. כי הוא תל שהכל תלוי בו ואסרינו
ואסרהו הניכול מידה. יען כי היא מורישה לנלכד ברשתה
העונש בעולם הזה. והעונש בעולם הבא. כי בעד ובשבת
אשה זונה יענש האדם עד בואו לשאול ככר לחם והיא על
הפתחי' ואשת איש נפש יקרה תצוד ותהיה שבת הכרתתה
בעולם שכלו טוב. והנה יחס העונש בעולם הזה לזונה אף
שלא תהיה בעולת בעל. ויחס העונש בעולם הבא לאשת
איש שגדול עונה ממשוא מה שאינו כן חטא הפנויה זונה.
היחתה וגו' ר"ל כאשר הוא מהנמנע שיחתה איש אש
בחיקו ובגדיו לא תשרפנה. ושיהלך איש על הגחלים ורגליו
לא תכוינה. כן הוא מהנמנע שהבא אל אשת רעהו. ואפי'
הנוגע בה אף כי לא בא עליה שינקה מעונש וכפי גודל
החטא. וזה יען כי הוא חוטא בנכבד ועושה נגד רצון האל
בדבר עיקרי שהאל הבדיל את עמו ישראל מן התועים.
והבדילם מן המאכלות אסורות המעבות לב ושכל האדם
ומטמאות אותו. והבדילם מערלת אבר המשגל ומהדם החם
הנברר בערלה ההיא. אשר בזה שימול ביום השמיני כברית
קדש. למען לא יהיה הנולד חם אדומיי ונוסף לתאוות
הגשמיות. ולטעם זה גם כן הבדילנו מן הדם הנדותיי.
והבדילנו מן העריות. כי רבה בעניינים מלאכותיים לזכך
החמר הגשמיי העבור מישראל למען יהיה מוכן לקבל
השפע הנבואיי. והרשע הלז רבה לטמא כלאים במין הקדוש

הישראל ולהוליד ממזר בקהל ה' המתועב ממנו להיותו
מהנמנע חול עליו חכמה ומדו' טובו' לפי שחמרו המתועב
מאלהים ואנשים ומהטבע. לא יבוזו וגומ' לא יבוזו כ"כ
לגנב כמו שיבוזו לנואף כאשר יגנוב למלא נפשו כי ירעב.
וזה יען כי ההתנצלות אתו. כי כל התורה נדחית מפני
פיקוח נפש. וזולת זה כי יש לו תשלומין שאם המצא תמצא
הגנבה ישלם פעמים רבות וכפי אשר סדרה התורה. ואף
שבשילום ההוא יתן את כל הון ביתו כי עני הוא ואינו שוה
כל אשר לו בעולם רק כדי לשלם הגניבה. ויהי מה אם
נכסין יאבדו גופו ישאר נקי. ולא ידובר עוד בדבר.
נואף וגו' מה שאין כן בנואף אשה כי אין לו התנצלות כגנב.
רק למו' היותו חסר לב וכי נכנס רוח שטות בו. ולא די שהוא
משחית גופו כי המשגל משחית הגוף ומביא הזקנה וכל מיני
חולאים וכתשובת החכם לשואל איזה העת הראוי למשגל.
בשעה שתרצה להשחית את גופך. כי גם הוא משחית נפשו
ויעשה השחתה. נגע וגו' כי הוא משחית את גופו
והנפש הבהמית כי נגע ימצא בגופו מבעל האשה והוא
משחית את כבוד הנפש המרגשת כי קלון ימצא שבני האדם
תמיד יקללוהו בשוקים וברחובות. ומשחית את נפשו נפש
המשכלת כי חרפתו בעולם הבא לא תמחה. כי קנאה
וגו' ולא תחשוב כי יש תשלומין כגנב אשר ישלם שבעתים.
כי הקנאה שקנא את אשתו היא שבת חמת הגבר הלז. אשר
חמת הקנאה היא רותחת עד מאד ולא תחדל מרתיחתה
עד שינקום נקמת קנאתו. ולא יחמול ביום נקם אף כי יתן
לו את כל הון ביתו. באופן שהוא הכרחי שיקבל נגע וקלון
בעולם הזה לעונש חטאו. וכן יקבל עונשו בעולם הבא אם
לא יעשה תשובה. ולא יועיל לו הונו ביום עברה. כי האל
יתברך לא ישא פני כל כפר. ולא יאבה כי תרבה שוחד.
ולכן הראוי הוא לברוח ממנ' ולבלתי התקרב אל פתח ביתה.
י"ד

בני שמור אמרי וגו' כונת הפרשה הזאת כונת
הקודמת לגנו' אהבת הערב ושבח אהבת
החכמה. וזהו אומרו בני שמור אמרי ממעלת המדות.
ומצותי תצפון אתך ממעלת המצות. ולחשיבותם אמר
בהם שיצפינם תמיד אתו שהיא שמירה יותר משובחת
מהשמירה ההחלטיית. שמור מצותי וגומ' ותכלית
שמירתך מצותי ותורתי כאישון עיניך הצפון בין כתנות
העינים ומכסיהם. הוא למען תחיה החיים הנצחיים.
קשרם וגו' ולכן ראוי לך לקשור המצות על אצבעותיך והוא
משל למעשה המצות בידים. וכתבם על לוח לבך והוא משל
למחשבה טובה לעשייתם. אמור וגומ' ואמור לחכמה
שהיא מעלת החכמה אחותי את ותדבק עמה. ולבינה
שהיא מעלת התורה תקרא מודע ואח. והנה הדבקות
מהאדם עם אחיו שהוא ממשפחתו ונקראים שניהם על שם
משפחה אחת. הוא יותר מדבקותו עם אחותו בעולת בעל
הנקראת על שם משפחת בעלה. ולזה כנה החכמה בשם
אחות. וקרא התורה לחשיבותה בשם אח ומודע.
לשמרך וגו' ותועלת הב' מעלות הנז' שבעיון שהם מעלת
התורה ומעלת החכמה. ותועלת הב' מעלות שבמעשה
שהם מעלת המצוות ומעלת המדו' יועילוך לשמרך מאשה
הזרה לך להיותה אשת איש. ומהאשה הנכריה אשר לא
מבנות ישראל היא אשר אמריה החליקה ללכדך ברשתה.
כי בחלון וגו' ספר אופן לכידת האשה אל האיש חסר לב.
ודימה כאלו בהיותו משקיף בחלון ביתו בעד אשנבו ראה את
אשר

אשר יספר · ואשנב הוא כמין תיבה מרובעת כלה נקבים נקבים חלולים חלולים אשר תושם בחלונות למען משם יוכלו הנשים הצנועות להשקיף ולראות את הנעשה · והן לא יראו חוצה · הנקראת בלשון לעז זילוסי"א · וארא וגו' שפר כי פעמים ראיתי היות הנער הנעור וריק מחכמה החסר לב להיותו נואף · מכת הפתאים והם הזקנים חסרי הידיעה וסכלים · ופעמים מכת הבנים קטני הזמן · אשר שניהם יחד יקראו נער כי אין הפרש בין הנער כפי שניו לנער כפי שכלו · עובר וגו' וראיתיו החסר לב ההוא היותו עובר בשוק אצל פנת ביתה · ואצל ביתה יצעד והוא עובר והולך ושב כדי לראותה · בנשף וגו' והוא עובר בשבני ארם אינם מצויים בשוק · והוא בנשף שהוא בבקר בעלות השחר · ובערב יום שהוא כבוא השמש בתחלת הלילה · כי גם שם הנשף יאמ' על הבקר כאשר יאמר על הלילה וכאומרו מהנשף עד הערב למחרתם · ובאישון לילה שהוא עת שחרות הלילה לחוזק החשך · ובעת האפלה יהיה ביום או בלילה · כאפילה מיום המעונן וזולתה · והנה וגומר וראיתי כי הנה באה אשה לקראתו אשר השית והתיקון שלה מורה היותה זונה · ונצורת לב רוצה לומ' חרבת הלב והשכל אשר נעדר ממנה · ויהיה ענינו מן נעיר נצורה · ונצורי ישראל להשיב שענינם ענין החורבה והשממון · הומיה וגומר ולקלות שכלה אינם נשמעים דבריה בנחת כדרך הנשים הטובות והשאננות כי קול כאשה ערוה · רק היא צועקת בקול גדול וזהו אומרו הומיה היא · ואינה שומעת לעצת חכם אבל היא כפרה סוררה הבלתי שומעת לקול זולתה · ובביתה לא ישכנו רגליה כדרך הכבודה בת מלך שמושבה פנימה לצניעות · אבל פעם היא הולכת בחוץ לעיר ופעם ברחובו' עיר ואצל כל פנה תארוב להביט אם רואה מאהוביה · והחזיקה וגומר ובמוצאה אותו החזיקה בו ונשקה לו העיזה פניה ותאמר לו את המנסך · כהפך מהטבע כי האיש מבקש את האשה אשר היא מהצלע אשר אבד · כי האובד מבקש את כליו אשר אבד · ואין הנאבד מבקש את האובד · זבחי שלמים וגומר אלו הם דבריה הנה קרא במקרה שהיום שלמתי נדרי אשר נדרתי זה ימים באופן כי זבחי שלמים ומשתה גדול עלי היום לעשות · על כן וגומר ולהיות כי אני אוהבת אותך על כן יצאתי לקראתך לשחר פניך שתבוא לאכול עמי · ויהי מזלי כי תכף מצאתיך · מרבדים וגומר והנה ערשי הקפתיו מהמשכים היפים · אשר המשכים ההם נעשו חטובות ונכרתות במדה במשקל ובמשורה · כי זולת חשיבותם בעצמותם להיותם משם של מצרים הם חשובות מאד להיותן חטובות על מתכנתם כגזר מן מחוטב עצך · והנה הם נעשות מאטון מצרים · ותר' גום מיתריהם הוא אטוניהון · ורוצה לומר כי הם נעשות מפתילים גסים כמיתרים מהשם של מצרים הדק והנאה שהוא ענין יפה מאד · נפתי וגומר ונפתי והזלתי במשכבי כל מיני ריחות טובות והוא מנפת תנופנה · כי לבגדים הנאי' והריחות טובות מבוא גדול באהבת המשגל · לכה וגומר ויען כי עשיתי מגידי כל ההכנות לכה נרוה דודים עד הבקר והוא הנאת הנשיקה ומשמוש ידים · נתעלסה באהבים והוא הנאת המשגל ולא אמר בו עד הבקר להיות נמנע לאיש התמדתו מפני החולשה אשר יולד מהפעל ההוא · כי אין וגו' ואל תפחד להתעכב אתי עד הבוקר מפני אימת בעלי כי אין האיש בביתו · ולא

תחשוב כי אף שהוא חוץ מן הבית כי יהיה קרוב אלי ויוכל לבוא בזמן קריב כי הלך בדרך מרחוק · צרור וגומר והראיה כי צרור הכסף לקח בידו לקנות הסחורה ההיא מרחוק · וידעתי לפי אשר אמר אלי כי ליום הכסא והוא החג הקרוב יבוא לביתו באופן שאין שום ספק מפחד בדבר · הטתו וגומ' באופן שהטתו לזה הנער חסר לב ברוב לקחה ועצתה · ובחלקות שפתיה תדיחנו שילך אחריה · הולך וגו' באופן שהולך אחריה וכשור אל טבח יבוא · וכעכס והם העכסים מכבלי הברזל אשר אוסרים בהם האויל כדי ליסרו והוא לסכלותו חושב בראשונה היות לו הכבלי ברזל ההם לשעשוע · והבל לרעתו וכן החסר הלב הלז הוא חושב היות הליכתו שם לשמוח · ויהיה לו לכעס ואבדון נמרץ · עד יפלח וגו' והחסר לב הלז הוא נמשך לתענוג ההוא ואינו מבחין בין טוב לרע בפעולתו זאת · עד שבפתע הבעל מהנואפת יבוא אל ביתו ויפלח כחץ כבדו · ויקרה אז שיפול ברשת חץ הבעל מהרה ובפתע · כמהר צפור ליפול אל פח בשיבוא לאכול החטה · ולא ידע הצפור כי בנפשו הוא הפח יקום המוכן שם · ר"ל בעבור נפשו לקחתה ·

טו"

ועתה בנים וגומ' בא לבנות עוד אהבת הערב באומרו ועתה בני אשר שמעתם התכלי' הרע שיבוא תלכת אל בית אשה זונה · ראוי לכם לשמוע לי כאשר הזהרתי אתכם שתפרשו ממנה · ולהקשיב לאמרי פי כאשר זרזתי אתכם לקרוא לחכמה אחות ומודע לתבונה · וזהו אומרו כנגד האזהרה אל ישט לבך ללכת אל דרכיה כאשר עושה החסר לב הצועד דרך ביתה כאשר הולך לבקשה · ואל תתע בנתיבותיה אשר היא הולכת בהם פעם בחוץ פעם ברחובות ואצל כל פנה שתארוב לבקש אהוביה · ואמרו לשון תתע כי האהוב המבקשה ברחובו' העיר ובלתי מוצאה הוא הולך כמתעתע בדרך אשר הולך אנה ואנה למצוא אותה · כי רבים וגו' כי רבים חללים הפילה מהאנשים ההולכים לבקשה בביתה · ועצומים כל הרוגיה מהאנשי' אשר היא הולכת לבקשם פעם בחוץ ופעם ברחובו' ואצל כל פנה תארוב ולכן כנה אותם אליה באומרו הרוגיה מה שלא כנה כן החללי' להיות כי הם באים מאליהם · ור"ל בשם עצומים רבים כמו ובני ישראל פרו וגו' וירבו ויעצמו וגו' · דרכי שאול וגו' ולא די כי שני הכתו' הנז' המבקשי' הזונה והמבוקשים ממנה שיאבדו גופם בעולם הזה · כי יאבדו גם כן נפשם בעולם הבא · וזהו אומרו כנגד הכת הראשון הצועד דרך ביתה · כי דרכי שאול הגהינם הוא דרך ביתה · והנפשות אשר נצודו ממנה בשתארוב אצל כל פנה יורדות אל חדרי מות שהם חדרי הגהינם · הלא חכמה וגו' וכנגד הזריזות אמר כי ראוי לשמוע לדברי החכמה והתבונה אשר גם היא תקרא והולכת לבקש בני אדם להמשיכם אליה לטוב להם ולא כזונה אשר בקשתה אותם הוא לרע להם · וזהו אומרו הלא חכמה שהיא מעלת החכמה תקרא · ותבונה שהיא מעלת התור' תתן קולה · ולכן למעלתה יחס אליה הקריאה בקול גדול · בראש וגו' סיפר ד' מקומות ששמה כל אחת מהמעלות הנז' קוראה לבני אדם · האחד בראש מקום גבוה ומרום עלי אם הדרך · והב' שהיא נצבה בית נתיבות · ש"ל בבית שמשם יפרדו העוברים ושבים והיו לארבעה ראשים בלכתם לארבעה פנות האדמה · ליד וגו' והג' ליד ומקום ששמה השערים שערי פי הקרת והעיר · כי השער לעיר היא כפה לגוף האדם · אשר היא מבוא להכנים אל

יאסוף כל המצטרך אליו · וככה השער הוא מבוא להכנים אל
העיר כל המצטרך לו · והארבעה כי תרונה שתיהן
המעלות הנז' ותצעקנה במבוא הפתחים שבכל בית מבתי
המדינה באופן שלא יבצל איש מלשמוע דבריה ולא יוכל
להתנצל בסכלותו מהקריאה ההיא · אליכם וגו' סיפר
אופן קריאתה אותם · ואיך דבריה הם עם ארבעה מיני בני
אדם · האחד בעלי מעלת התורה השלמים והם הנקראים
נבונים ואישים להדמותם למדרגה העשירית מהמלאכים
הנקראים כן וכאומרו בהקדמתו בפרשה הא' על הכת הזאת
נבון תחבולות יקנה · והב' בעלי מעלת החכמה
והשלמים באנושות' כי בנפש המשכלת הם מה שהם ויפרדו
מהבעלי חיים · וכאומרו שם על הכת הזאת ישמע חכם
ויוסף לקח וזהו אומרו וקולי אל בני אדם · והשלשה
הפתאים שהם זקני' ואמנם אין להם דעת כנערי' לפתיותם
וכאומרו שם על הכת הזאת לתת לפתאים ערמה ·
והד' הנערים שהם שכלים מרצון ובחירה למיעוטו זמנם אשר
על הכת הזאת אמר שם לנער דעת ומזימה · והכת
לפתאים ונערים הנעדרים מהחכמה לגמרי אמר הבינו
להיות צריכה ומוכרחת אליהם ההכנה הנעדרת מהם ·
ואמנם לחכמים ונבונים אמר לשון קריאה להיותם בלתי
צריכים אל ההכנה רק של השמיעה החכם כדי להוסיף לקח ·
והנבון כדי לקנות תחבולות · שמעו וגו' הנה מעלת
התורה תמשך מעלת המדות · וממעלת החכמה תמשך
מעלת המדות · ואמנם המעלת החכמה תפרד לג' סוגים
· הא' חכמת האלהות שהוא הדבור בענינים הנבדלים מחומר
לגמרי · כידיעת האפשר לדעת ממנו יתברך וידיעת
מלאכיו והשכל והנפש · והב' חכמת הטבע שהוא הדבור
בענינים התלוים בחומר ובמקריהם · כידיעת כל מורכב
מטמא ובורה · כעצם השמים לטוהר ובכאותיו והד' היסודות
וכל המורכב מהם · והג' חכמת הלמודים אשר היא
אמצעית בין שתי החכמות הנז' ובקצתה תדמה לאלהית ·
ובקצתה תדמה לטבעית · והיא נחלקת לשבעה
מינים · הא' חכמת המספר שהיא ידיעת דברי' אין מציאות
להם בחמר אבל הם מקרים אליו ולא יראו בו · ולפשיטותה
תדמה לחכמה אלהית · והב' חכמת התשבורת שהיא
ידיעת דברים שאפשר שידומו זולת חמר עם כי השכל ישיג
השגה אמיתית כי לא ימצאו כי אם בחומר · אבל עם כל זה
לא ירמזו בחמר נראה · והג' חכמת הנגון · והארבעה
חכמת המשקלות · והחמשה חכמת המדות ·
והששה חכמת המבטים שארבעתם ידיעת דברים שהם
בחומר ויהיה לאחת על זולתה יתרון בקרוב אל החכמה
הטבעית והרוחק ממנה והמזג ביניה' אם מעט ואם הרבה ·
והז' חכמת התכונה שהיא חכמה מזוגה מטבעית
ולמודית ובשואה הגדול שבכל חלקי החכמה הטבעית שהם
השמים · ואמנם ההגיון והרפואה לא יקראו חכמות כי
אם מלאכות · וזהו אומרה פה החכמה בקוראה בקול
גדול שמעו השומעים כלם · כי הדברים אשר אדבר הם
דברים נגידים ונכבדים מאד והוא רמז למעלת התורה ·
ומפתח שפתי מישרים והוא רמז לחכמת המספר אשר לא
יפול בה הטעות · כי אמת יהגה חיכי והוא רמז לחכמת
התשבורת הנמנעת משגיאה · ותועבת שפתי רשע ·
והוא רמז לחכמת הניגון הנעימה הן בפה הן בכלי · שראוי
לתעוב אותה בשנעשית לשם רשע מזנות ולשתו' יין בשיר
כי תכליתה האמת הוא לשורר לאלהי הצדק על הדוכן ·

ולתת ההכנה לנביא לקבל שפע הנבואה בכנור שישמע ותוף
וחליל אשר לפני בני הנביאים · בצדק כל אמרי פי ·
הוא רמז לחכמ' המשקל' שראוי שיצדקו יחד לבוא של תכליתם
· אין בהם נפתל ועקש · הוא רמז לחכמת המדות שראוי
להיותם ישרות בלי פתלתלות ועקשות · כלם נכוחים
למבין · הוא רמז לחכמת המבטי' הנכוחים דבריה למבינה ·
וישרים למוצאי דעת והוא רמז לחכמת התכונה ·
שדבריה ישרים למוצאים הדעת כי לא כל חכמיה יבואו עד
תכליתה · כי הם מודיעים לחדשים מאשר יבואו בעולם ולא
כל אשר יבוא כי על הרוב יטעו או במקצת או בכלו · ולא
ימצא היושר המוחלטיי רק בדברי הנביא המדבר בשם האל
יתברך אשר מצא הדעת האמיתי · קחו וגו' קחו מוסרי
ממעלת המדות ולא כסף · וקחו הדעת ממעלת המבות
שהוא משובח ונעלה מחרוץ נבחר שהוא זהב אופז ·
כי טובה וגו' כי טובה חכמה מפנינים · ולכן מעלת המדות
הנמשכת ממנה היא טובה מכסף מזוקק שבעתים · וכל
חפציך לא ישוו בה במעלת התורה ולכן מעלת המבות
הנמשכת ממנה טובה מחרוץ נבחר · אני חכמה וגו' הם
דברי החכמה שהית המספרת כי תחול ותשכון בא' מג' מיני
בני אדם · הא' עם הערו' אשר הוא הפך הפתאים אשר צריך
לתת להם ערמה · וזהו אומרו אני חכמה שכנתי עם האיש
בעל הערמה · והב' עם האיש אשר לו הרצון והבחיר' · הפך
הנער אשר צריך לתת לו דעת ומזימה · וזהו אומרו והאיש
מהדעת ומזימות אמצא · והג' עם האיש אשר בטבעו יש
לו יראת ה' ושנאת כל רע כי מי שיראת חטאו קודמ' לחכמתו
חכמתו מתקיימת אף כי יחסרו לו ההכנות האחרות מדעת
ומזמה וערמה · כי מן השמים יסייעוהו · וכתן סבה לזה
להיות כי שנאתי אני החכמה הגאה בנפש האלהית · והגאון
בנפש המשכלת · ודרך רע בנפש הבומחת כי השחית את
דרכו על הארץ בתענוגים הבהמיים · ואיש תהפוכו' בנפש
המרגש' אשר אין אמונה בפיו והוא המהפך ואיש און למלאות
נפשו כי ירעב אסיפת המתונות · ולכן האיש הלז השונא
מוכאי מהרע ואוהב יראתי הוא אהובי וראוי לקרבו לי · לי
עצה וגו' ספר ד' מעלות שיש אפי' בדברים המעשיי' והנהגת
בני האדם · הא' לי עצה להנהגת הדברי' המדיניים ובפרט
לעניני המלחמה · מה שלבן ברוב תבוא שמוכה לגבורה ·
וכאומרו עצה וגבורה למלחמה · והב' לי תושיה שהוא שם
הנאמר ג"כ לפעמי' על ההנהג' מעשיי' וכאומרו ולא תעשנה
ידיה תושי' · והג' אני בינה להבין דבר מתוך דבר במלאכות
והענינים המעשיים · כי שם בינה יאמר גם כן על המבין
דבר מתוך דבר ולהיו' כי שם בינה יאמר עליה בשם מוסכם
כאשר אמרנו כי התורה תקרא בינה ותבונ' להיותה מוסגת
באמצעות החמשים שערי בינה · אף כי פה נאמר עליה
בשם משותף להיותה מבינה דבר מתוך דבר אמר בה אני
בינה · כי הוא שמה ולא לי בינה כאשר אמר באחרות ·
והארבעה לי גבורה ללחום מלחמות ה' עם האויבים ·
כי לא תחשוב שהחכם במעלת החכמה אלהית יהיה
כעיר פרא בדברי' ההמוניים אבל יהיה לו עצה ותושי' ובינה
בהם · ויהיה לו בח לבאת להלחם כשאר שרי צבאות החיל ·
כי מלכים וגו' ספר התועלת הנמש' לבוחריה המתואר' בה ·
והנה כקיבוץ ההמוני ימצאו ה' מינים מאנשי' מעולים · המלך
שהוא אדון על כלם · והרוזנים שהם אדונים קטנים מלכי
עיירות קטנו' או כפר וכפרי' שהם תחת יד וממשלת המלך
הגדול ההוא ושרים של ממשלתו · ושרי המלך ומשרתיו
הקרובים

אקרובים אליו · והשופטים שים לו בכל עיר ועיר לשפוט
צדק ונדיבי העם והמיוחסים שבהם · וזהו אומרו כי התורה
היא סבת כל אחת מהמעלות הנז' ובלתה לא יעמדו ימים
רבים וזהו אומרו בי מלכי ימלוכו כנגד המלך אדוני האדונים
· ורוזנים יחוקקו צדק כנגד האדוני' הקטנים שהם מוכרחים
לעשות הצדק מפני אימת המלך הגדול אשר עליהם ·
בי שרים ישורו כנגד שרי המלך ועבדיו · ונדיבי' כנגד נדיבי
העם אשר נאספו בעיר ועיר · כל שופטי צדק כנגד שופטי
העם ומנהיגיו · כי לזכות התורה הא־ל יתברך נותן להם
המעלה ההי' כאשר נתן המלכות לדוד · ויסירה מהם כאשר
ימרו את פיה כאשר הסיר המלכו' משאול · אני אוהבי
וגו' ולאשר לא יזכו לאחד מהמ' מעלות הנז' לא תחשוב שאקפח
שכרם כי אוהבי מהם אהב ומשחרי ימצאונני · ואטיב עמהם
בעושר וכבוד שיש אתי והון עתק וצדקה · כי יש לי העושר
הטבעי מבקר וצאן ועבודה רבה ובית והון ונחלות אשר
העושר הלז נותן הכבו' לבעליו · וכן יש אתי הון עתק והוא
עושר הממון אשר בו ינתן הצדקה לעני כי לא ינתן לו שור
בבת אחד רק מעט מעט בכל פעם ולכן צריכים הפרוטות
והסלעים לתת הצדקה לעני כפי צרכו ואיכותו ·
טוב פריו וגו' ואל תחשוב כי יהיה הפרי והתכלית מהתורה
יאמעלות והעושר בעולם הזה לבד כי אינינו כן שטוב יהיה
פריו מחרוץ ומפז שאתן בעולם הזה ותבואתי מכסף נבחר
· בארח וגו' כי אהלך בארח צדקה שהוא הגן עדן ·
להנחיל אוהבי הצדיקים במורים הים והטוב הנבחי · ואהלך
בתוך נתיבות המשפט והעונש שהוא גהינם להסיר משם
אוהבי אשר חטאו ומרקו חטאתם שם כדי למלאת אוצרותיהם
מהטוב ההוא · יי'

יי קנני

וגו' אחרי שהתור' ספרה עצמותה ואלקיה
ושבחיה ספרה עוד סבת' ותכליתה והנה
מעלת המסובב תהי' כפי מעלת המסבב ומעלת תכליתו
אשר למענו נברא וזהו אומרו בנגד סבתה ה' קנני · מה שיש
בי הנקנית מעלת כב"ת כפי מעלת הקונה · והנה שם
הקנין יורה על היות הדבר ההו' נקנה מהקונה בעצמו ולא
עפי' אמצעי ושהוא נאחד וחביב אליו · וקיים ומתמיד עמו
· להיותו אין קנין עצמותיי · ולא ענין קל ההשתנות ומקריי
· ושלשתם בתורה כי הא־ל ית' הוא סבת התורה ולא סבת
סבותיה · והיא חביבה אליו ודבק עמה ולכן באמצעותה
תדבק האור האלהי עם האומה הקדושה · ובנתינתה שכן
כבודו על הר סיני · והיא נצחית בנצחיותו להיות' דבק עמו
· וכנגד תכליתה אמ' היותה ראשי' דרכו · הנה כבר אמרתי
כי תכלית הדבר פעמים יקרא ראשית ופעמים תכלית · כי
בבחינת המחשב' יקרא ראשי' להיותו קודם למעש' · ובבחינת
הפעולה יקרא תכלית להיותו בא בסוף המעש' · והנה דרך
ה' יקרא עשיי' החסד וצדקה ומשפט אשר עשה בארץ · החסד
בבוראו העולם בחסד וכאומרו עולם חסד יבנה · והצדקה
בהצילו הארץ מיד המים האדוני' המשעבדו אותה · והמשפט
בהשפילו המים מתחת לארץ לעונש גאותם וגאונם · וזהו
אומרו כי בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה'
עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי · ובאומרו
באברה' כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' ושמרו דרך
ה' לעשות צדקה ומשפט וגו' הרי כי דרך ה' הוא עשות צדקה
ומשפט שנבחר אין מוכח ור"ל הראשיק במחשב' שהוא תכלית
במעש' מדרכו ית' בעשיית החסד ומשפט וצדקה בארץ היתה
התורה שאלמלא בשביל התורה לא היה נברא העולם וכאומרו

אם לא בריתי מהתורה חוקו' שמים וארץ לא שמתי · וזה יען
כי העולם לא נברא רק מפני בני יש' שהם מבחר המין אנושי
שהתור' צורת' · קדם מפעליו וגו' ספר היותה קודמ' קדימת
הסבה תכליתיי' לג' עולמות · כי הוא מהנמנע להכין היותה
קדימה זמניית כי סבת הזמן הוא מספר התנוע' מהגלגלים
בקודם ובמתאח' ואיך ית כן שימצא המקר' והעצ' נושאו נעדר
כי לא נברא עדיין · וכנגד עולם המלאכי' שמתיחס פעולתם
אליו ית' להיות' הקרובי' לעצמותו ית' והיותר דומים אליו · אמר
היותה התורה קודמת אליו במעלה וכאומרו קדם מפעליו ·
וקודמת בסבה תכליתיי' · וכאומרו מאז · כי מאז שנבר' היתה
המחשבה התכליתיי' מכוונה · וכנגד עולם הגלגלים אשר לא
יקראו מפעליו להיותם פחותים בערך המלאכי' אבל יקראו
עולם להיות סודותיהם נעלמי' מבני אדם · אמ' אנכי נסכתי
ויש לי אדנות ושררה וקדימת מעלה · מעולם הגלגלי' · ויש
לי גב"כ קדימת סבה תכליתיית וזהו אומרו מראש · כי מראש
ומאז היתה המחשב' התכליתיי' מכוונת · וכנגד העולם השפל
אשר נקרא ארץ לפחיתותו להיותו בלתי קיים רק רץ והווה
ונפסד · אמר מקדמי ארץ · שר"ל כי יש לה הב' קדימו' גב"כ על
הארץ שהיא קדימה במעלה וקדימה בסבה · באין וגו' ויען
כי הארץ אשר נדע עצמות' וחלקיה היא נחלקת לד' חלקים
· החלק המימיי · והחלק ההרריי · והחלק הישוביי · והחלק
המדבריי · רמז לארבעת' · וכנג' החלק המימיי הנחלק שנית
לב' חלקי' מים מלוחים ומים מתוקי' · אמר כנגד המי' המלוחים
באין תהומות חוללתי · וכנגד המים המתוקי' באין מעינות
נכבדי מים · וכנגד החלק ההריי הנחלק שנית לב' חלקים
ההרים הגבנונים · וההרים השפלים קלי העליה בהם · אמר
כנגד ההרים גבנונים בטרם הרים הטבעו · וכנגד השפלים
לפני גבעו' חוללתי · וכנג' החלק הישוביי הנחלק לב' חלקים
שנית · הארץ שחוץ לעיר הנזרע' והדרכי' · והעיירו' וחוצותם
· אמר כנגד הארץ הנזרעת אשר חוצה לחומו' העיר עד לא
עשה ארץ · וכנגד העיירו' וחוצותם אמר עד לא עשה חוצות
· וכנגד החלק המדבריי אשר הוא חלק הנקרא תבל מקור
הבליה להיותו נעדר מכל טוב ושעירי' ירקדו שם ואין בו רק
הרים גבנונים מעפרות החול אשר ברוח מכויה דיבשה ולכן
ולא ייעפו מזוית לזוית רחוק כמה מילין · אמ' וראש עפרות
תבל · בהכינו שמים וגו' אחרי שחזר ופי' מאן דסליק מיניה
מהארץ · פי' גב"כ שנית בשמים כאומרו בהכינו השמי' שם אני ·
ובחוקו חוג על פני תהום · שפני התהום שהוא הארץ הוא
כמרכז והנקודה שהחוג שהם השמים העגולים יסבבו עליו ·
והחוג הוא הכלי אשר יש לו ב' קצוות והקצה הא' יעמוד קיים
בנקוד' · ובקצ' האחר יסבב סביב הנקוד' ההיא ויעש' העגולה
הנקר' בלשון לע"ז קונפ"אסו והוא כדברי מנחומ' שאומ' שהקב"ה
נתיעץ בתורה וברא את העולם · באמצו וגו' בא לפר' גב"כ
שנית ענין עולם המלאכי' והנה לפי הנרא' בכל הג' עולמות
יש מבוא למים בבריאת' · וכאומרו אחרי בריא' האור במאמר
יהי אור ויהי אור · ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי
מבדיל בין מים למים · ויעש אלהים את הרקיע ויבדל
בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל הרקיע
· הרי כי מהמים העליונים נברא עולם המלאכים שהם
על הרקיע שהוא עולם הגלגלים כי אין ביניהם אמצעי ·
ומהמים האמצעיים נעשה הרקיע אשר קראו אלהים
שמים להיותו מורכב מאש ומים · ומהמים
התחתונים שהיו מכסים פני תבל נעשו הימים והנהרות
כי תכף באמירה הנמשכת לזאת אמר אלהים יקוו המים

שנשארו מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה וקרא אל למקוה המים ההוא ימים · ועולם המלאכים יקרא שחקים להיותו דבר בלתי נראה שאין לו תמונות כדבר השחוק אשר נחלק עצמותו לחלקים דקים שכמעט יהם בלתי נראי' · וזה לדקותו ולפשיטותו · ויקראו המלאכים שכן אמיצים ואבירים וכאומרו לחם אבירים אכל איש · וזהו אומרה התורה בעת שאמץ האל ית' השחקים שהוא עולם המלאכים האמיצים והאבירים שנעשו מהמי' אשר ממעל לרקיע · ומהמים אשר מתחת לרקיע עשה העזוז והגבורה לקוותם במקום אחד קבתם בעינות תהום שהם המים המתוקים · וקבתם מים מלוחים נקבצים בים הגדול · ושם לים חוקו חק ומשפט שמימיו לא יעברו פיו מהחוק אשר שם להם לגבול החול מיסודות הארץ · ואהיה וגו' אז הייתי אצלו ית' אמון מן האמוני' עלי תולע כביכול שהאל היה מגדלני והיה אומן אותי כאשר יגדל האומן את היונק · ויהיה אומן הפועל ואמון הנפעל · ואהיה שעשועים שלו שהיה משעשע כי כאשר ישעשע האב עם בנו הקטן ואנכי הייתי משחקת לפניו בכל עת כדרך הנערים קטני הזמן · והוא משל שבטרם בריאת העולם היה הקב"ה א' ושמו אחד והיה משעשע בהשכלתו את עצמו ובהשגתו והי' היה לו ערבות גדול ושמחה · משחקת וגו' ועתה אחרי שברא העולם אני משחקת בתבל ארצו ושעשועי את בני אדם השלמי' והחכמים המעיינים בתורה ושמחים בהשגתה ושונאים כל ערבו' ותענוג מפני הערבות שלי הרי כי התורה קדמה לעולם קדימת שנה · וקדימת מעלה וכאומרם ז"ל אלפים שנה קדמה תור' לעולם שהוא משל לקדימתה כאמור ולאו דוקא אלפים שנה · שאם לא היה הזמן נברא איך ימצא השנה · וימצא מספר האלפים רק הוא כאשר אמרתי ויהיה שם אלפים לשון ריבוי וכאומרו ואו חיה האדם אלף שנים פעמים שר"ל אלפים המורה על הריבוי · ין'

ועתה בנים שמעו לי וגו' ר"ל ועתה בנים אחרי אשר הודעתי אתכם חלקי ודרכי ותכליתי וסבתי שמעו לי כאשר אצוה אתכם כי האושרים בעולם הזה ובבא הם מאותם שדרכי לעשות חסד צדקה ומשפט שהם דרכי האל יתברך ישמורו · שמעו מוסר וגומר וזולת עשיית הדרכים הנזכרים עוד יש לכם לשמוע מוסר שהוא מעלת המדות הנמשכת ממעלת החכמה וזהו אומרו וחכמו · וזולת מעלת המדות עוד ראוי שיהיה לכם מעלת המצות ושאל תפרעו ותעשו בשום אופן ההפך מהם · אשרי אדם וגומר חזר שנית לומר שהאושרים גם כן הם מהאדם השומע לי לבקש מעלת התורה ומעלת החכמה אחרי שהשיג מעלת המצות ומעלת המדו' וזהו אומרו לשקוד על דלתותי יום יום שרוצה לומר להשכים בבוקר לבקש ולחפש התורה והחכמה בישיבה ובניינו מן ויפקוד ה' שהוא ענין מהירות · ואף כי הוא הראשון ליכנס בישיבה של תורה לא יהיה מפני כן הראשון לצאת אבל מן האחרונים הוא הנשא' לשמור מזוזות פתחי כאלו שם ביתו · כי מוצאי וגו' וזה יען כי מוצאי ומשיגי מצא חיי' בעולם הזה ויפק רצון מה' בעולם הבא וחוטאי שהו' לשון חסרון מן השערה ולא יחטיא שמחסר נפשו מטובת השג' התורה חומס נפשו בעולם הזה כי יכרתו חייו ובחצי ימיו ימות · ויהיה מכלל משנאי אשר אהבו מות בעולם הבא · חכמות בנתה וגו' דימה כאלו האשה החכמה תרדוף אחרי הפתי למשוך אותו אחריה לטובתו · והאשה הכסילות תרדוף גב' אחריו למשכו ברשתה לרע לו באחריתו ·

ויאז מלחמת היצר הטוב עם היצר הרע · והנה לפניו דרך החיים ודרך המות מה שראוי לו לבחו' בחיים · וזהו אומרו כל אחת מהנשים החכמות שהוא רמז למעלת התורה ומעלת החכמה · בנתה ביתה שר"ל הקדמותיה והקשיה ותולדותיה אשר הם חצובות מעמודים שבעה שהוא הצומח והמרגיש והמדב' והישרא' שמובדל נפשו מנפש המדב' ועולם הגלגלי' ועולם המלאכים והעולם האלהי שהם שבעה מיני נמצאים אשר יתיחס אליהם הנפש · טבחה טבחה וגו' טבחה הוא משל לחכמת האלהות · מסכה יינה רמז לחכמת הטבע אף ערכה שלחנה הוא רמז לחכמת הלמודים · שלחה וגו' ושלחה כל א' מהחכמות הנז' נערותיה שהם התלמידי חכמים הדורשים שכל א' מהן תקרא על גפי כמו על גבי כי אותיות בומ"ף מתחלפות · מי פתי וגו' זאת היא הקריאה אשר תקרא מי שהוא פתי יסור ויגיע הנה שהו' הזקן הסכל · ומי שהוא חסר לב להיותו נער ורך בשנים אמרה לו גב' שיסור הנה ·

לכו וגו' לכו לחמו בלחמי שהוא מעלת התורה שלבב אנוש יסעד · ושתו ביין מסכתי שהוא מעלת החכמה שישמח לבב אנוש · עזבו וגו' עזבו פתאים הדרך הרע והכסילות והפתיות שים לכם וחיו במעלת החכמה בעולם הזה · ואשרו שהוא האושר האחרון מהעולם הבא בדרך בינה שהו' מעלת התורה · יוסר לץ וגו' עצה טובה קח משמע לץ שהרבנים והדורשים התור' לקנות לב העם שיסורו אל תורת ה' וליסרם על מעשיהם הרעים צריך שיבחנו לבלתי הוכיח וליסר ללץ החוטא בדבור ולרש' החוטא במחשבה יען כי יהיו דבריו לריק וכ"ש דפקר טפי כי יוסר לץ לוקח לו קלון · כי הלץ יתלוצץ עליו ועל דבריו ובתוך קהל ועדה ידבר אתו משפ' לומר טול קורה מבין עיניך אשר יהיה לו לקלון וכן המוכיח לרש' יהיה סבה שהרשע יגלה מומו ברוב עם ואם איש נקי הוא יעליל עליו לומר גם אתה חולית כמוני בחטאי' אשר עשית במקום פלוני אלמוני מה שלא עלה על לב המיסר לעולם מעולם · אל תוכח וגומר ולכן אל תוכח לץ פן ישנאך אבל הוכח לחכם ויאהבך · תן לחכם וגו' ותן לחכם במעלת החכמה מוסר והשכל ויחכם עוד הודע לצדיק במעלת התור' מוסר והשכל גב' ויוסיף לקח ומתבונות יקנה להבין כל חלקי התורה · תחלת וגומר התכלית שהוא סוף המעשה ותחלה במחשבה מהחכמה הוא יראת ה' כי בדעתך בדרך החכמ' מעלת וגדולת האלוה תירא ממנו יראת המעלה · ותכלית ידיעת מעלת התורה הנרמזת בשם בינה · הוא לדעת דעת קדושים כי באמצעות התורה ימשג הדיבוק האלהי בנבואה אשר אז ישיג דעת הקדושי' ואופן מדרגתם · כי בי וגו' שבתור' ירבו ימיך בה · ויוסיפו לך שנו' חיים בעולם הזה · אם חכמ' וגו' הם דברי כל א' מן החכמות לפתי ולנער · ראה והבן כי הטוב והרע ממעשיך יהי' לך לבדך שאם חכמת חכמ' לך ולתועלתך ואם לצת לבדך תשא העונש · ולכן ראוי לך להשתדל לברוח מן הרע ולהדבק אל הטוב · אשת כסילות וגו' אחרי ספרו אופן קריא' האשה החכמה אל הפתי ספר אופן קריא' אשת כסילות אליו · וזהו אומרו אשת כסילות הנעדרת ממעלת החכמה ולכן היא הומיה ונעדרת ממעלת המדות · ואשת פתיות הנעדר' ממעלת התורה · ולכן כל ידעה מה לעשו' במעלת המצות · ולכן ישבה לפתח ביתה · ולא ככבודה בת מלך פנימה · וזה כדי להשיב למבקשים אותה מהפתאים · וישבה על כסא מרומי קרת כשהולכת היא לבקשם · לקרוא וגומר לקרוא לעוברי דרך המישרים אורחותם · כי הם הולכים לתומם בדרכיה' הישר לעשות מעשיהם · וזאת הרשעה.

הרשע' קורא אותם בקול גדול לאמר מי פתי יסור הנה והוא הזקן הסכל · חסר לב ואמרה לו והוא הנער הסכל · מים גנובים וגו' ר"ל אף כי אתה כשוי אשה ראוי לך להדבק כי יען כי מים גנובי' ימתקו לבוא ולחם סתרים ינעם לרעב והוא כי הביאה האסורה במסתרים תהיה מתוקה ונעימה לבועל יותר מהביאה המותרת · וזה בדרך טבע יען כי כל הנאסר הוא יותר נכסף · ולא ידע וגומר מה שהפתי ילכד ברשתה ולא ידע כי רפאי' שם בביתה כי רבים חללים הפילה · והוא רמז שיכרתו חייו בעולם הזה · ושהקרואים ממנה כמוהו הם בעמקי שאול בגהינם · הפך תכלית קרואי מעלת התורה והחכמה שישיגו העולם הזה והעולם הבא ·

י"ח

משלי שלמה וגו' הנה עד עתה הזהיר הבן על רדיפת מעלת החכמה והתורה שהם אהבות הב' נפשות הנעלות נפש המשכלת והנפש האלהית · ולברוח מרדיפת אהבת הערב מהנפש הבהמית · ואהבת המועיל מהנפש המרגשת · רק בהכרחי כדי לחיות · עתה בא להזהירו ולזרזו על מעלת המדות ומעל' המדות ושהם תולדות מעלת התורה ומעלת החכמה · וישבח הטובות מהם למען יזדרז להשיגם · ויגנה המגונות מהם למען יזהר להשמר מהם · ולפעמים בפסוק א' ישבח המדה הטובה בראשיתו · ויגנה הרעה ההיא הפכ' בסופו · וכאומרו אוגר בקיץ שהוא עת הקציר · בן משכיל · והוא שבח המדה טובה · ונרדם בקציר ואינו אוגר · בן מביש · והוא גנות המדה ההפכית לטובה שזכר · ולפעמים שלאוזן טוב המדה ההיא · יכפול שבחה פעמים בפסוק א' · ולפעמים שלאוזן גנותה · יכפול גנותה פעמים · ולפעמים שכל חלקי הפסוק יהיה גזרה אחת · וזהו אומרו מחדש משלי שלמה להבדילם מהמשלים הקודמים שאינם מסוגם · בן חכם וגו' האיש הישראלי שיהיה חכם וכל מעשיו בחכמה ישמח אביו שבשמים כי ישמח ה' במעשיו השלמים · ובן כסיל הוא תוגת אמו כנסת ישראל להיות כל ישראל ערבים זה לזה · ואיננו תוגת אביו כי לא יתיחס לו יתברך כענין ואם רשעת מה תעשה לו · לא יועילו וגו' האוצרות מהכסיל הנז' שיקבץ ברשע ובלא משפט לא יועילו לו ביום עברה · וצדקה שיתן לעני הבן חכם מאשר לו בצדק ובמשפט תצילהו מהמות הכללי הנגזר על מדינה אחת · לא ירעיב וגו' כי נפש הצדיק הנז' לא ירעיב ה' ביום רעה מרעב ומלחמה · והות ורשעת הרשעי' יהדפם · כי הם שנואים מה' ומהבריו' ולכן הם נדפים מכל רואיהם · ראש וגו' כי זהו בהשגחה שיהיה רש מי שעושה כף המשקל רמיה כדי להונות בני אדם בו · ויד החרוצי' שהם בני האדם הזריזים להתנועע למצוא טרפם ביושר ובמשפט · מה שלכן צריך זירוז גדול כי קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף ובפרט למי אשר לא ירצה להושיט ידו בגזל · תעשיר אותם כי האל בהשגחתו יעזרם ולא יגעו לריק · אוגר וגו' וזה הבן משכיל בחריצותו הוא אוגר בקיץ זמן הזול די סיפוק מחיתו לכל שנתו כאשר יעשה הנמלה · אבל הבן מביש אז בקציר הוא נרדם ולכן בסופו יהיה רש ויצטרך להונו' לזולתו ולגזול כדי לחיות · וקראו מביש להיותו בושת כל משפחתו ·

ברכות וגו' הברכות ברכות שמים ממעל מהאל · וברכות התחת השמים מבני האדם יכסו ראש הצדיק · כי הכל יודוהו ויברכוהו להיות רוח הבריות נוחה הימנו · והחמס שהכל קוראים חמס על הרשע להיות כי קבלו נזק ממנו יכסה פי רשעים כי לא יהיה להם מענה לשון ויסובו כאלמים כי כל הפעם מקצה אומרי' חמסי עליך כי עשית עמי רע כל היום ויקולל מכלם · זכר וגו' וכן יהיה אחרי המות ג"כ כי בהזכר הצדיק יברכוהו · ובהזכר הרשע יקללוהו לאמר כי ימח שמו וירקב ולא יזכר עוד · חכם וגו' מי שהוא חכם בלבו ובשכלו יקח ויקבל המצו' מהגדול ממנו · אבל האויל הנער' מהחכמה ילבט ויתעות מלקבלם וזולת אשר ברמיזה התעותות גופו יורה היות בלתי רצונו לקבלם · עוד בפרהסי' בשפתיו יפרש היות רצונו כך · הולך וגו' כאופן שהחכ' לב אשר לקח המצות מה שלכן הוא הולך בתו' ילך בטח בעולם הזה ובבא · והאויל אשר לא רצה ללקח' מה שלכן הוא מעקש דרכיו יודע ויסבר מן ויודע בהם את אנשי סוכות בעולם הזה ובבא · קורץ וגו' כי במה שהוא קורץ עין לרמוז היות בלתי רצונו לקב' המצות יקבל עונש העצבת בעולם הזה והיות כל ימיו מכאובים וכעס עניינו · ובמה שהוא אויל שפתים · שבפיו ובשפתיו יאמר בפומבי שנאתו לדברים האלהיים · יקבל עונש שילבט ויתעות בעולם שכלו ארוך · מקור וגו' כי פי הצדיק המקבל בסבר פנים יפות המצות ועונה אעשה ואשמע הנה שכרו אתו לזכות במקו' החיים · ופי רשעים המתאן לשמוע בקול המורי צדק · יכסה ליהם עונש החכמ' אשר בכפיהם · שנאה וגו' ואם הצדיק יחטא ואשם הא' יעבור על חטאתו וימחלהו כי על כל פשעים תכסה אהבה יען כי קבל עליו עול מלכות שמים · אבל לרשע אינו כן כי השנא' אשר לא' ית' עמו תעורר מדנים ליו על כל חטא כקטן כגדול · וכלם בספר נכתבים · בשפתי וגו' והסבה היא כי במוסר שפתי נבון שמוכיח לצדיק תכף תמצא חכמה וישוב ויתחר' על פשעו וזה להיותו מקבל מוסר · מה שאינו כן הרשע כי לא יקבל מוסר בדברים · אבל השבט הוא שייסר לגו החסר לב ההוא · חכמי' וגו' כי החכמים יצפנו בלבותם הדעת מהתוכחת שמוכיחים אותם זולתם · והאויל אינו כן כי לא די שאינו מקבלה כי הוא משיב דברי תועה למוכיחי' מה שלזה מחיתה קרובה לבוא ליו כי יענש מכד מעשיו הרעים · הון וגו' מה שכפינת דעת התוכחת לכל אחד מן החכמים הוא הון עשיר וקרית עוזו · והמחתה קרובה לדלים אוילי הדעת הוא סבת רישם ועניותם · פעולת וגו' כל מגמת הצדיק ותכלית פעולותיו הוא לקנות החיים הזמניים והנצחיים ליו ולכל זולתו · ותבואת ותכלית פעולות הרשע הוא להוליד חטאת ומרי ופשע שהם סבת האבדון נצחי ומות · אורח וגו' כי האורח והדרך להשיג החיים הוא שמירת המוסר מהמוכיח · אבל עוזב התוכחת ואינו שומרו הוא מתעה מהאורח והדרך ההוא · מכסה וגו' והעוזב תוכחת הוא כסיל שמכסה השנאה שיש לו עם חבירו בשפתי שקר ושפתי חלקות כי בקרבו ישים ארבו · ואח"כ במסתרים יהרו' לחבירו בהוציאו דבה רעה עליו אשר לא חשב ולא עלה על לבו · ברוב וגו' כי אין ראוי להאמין בדברים טובים רק במעשים טובים · כי ברוב דברים לא יחדל פשע כי יהיה ענינו כעפרון שאמר הרבה ועשה מעט · וחושך שפתיו מלידור משכיל כי אח"כ יעשה הרבה כאומרו מעט כאברהם הנדיב · כסף וגו' כי לשון הצדיק יהיה בכסף נבחר שכלו טוב ובכל אשר יוצא מפיהם יעשו · אבל לשון הרשעי' אינו כמוהו אבל הוא ככסף סיגים שיש בו מעט מן הכסף כי כן כלם ולשונם · שפתי וגו' ושפתי לשון הצדי' שהוא ככסף נבחר ירעו רבים בהוכיחם אותם להחזיר' למוטב כי הם טובים בעצמם ומטיבים לזולתם · אבל האוילים אפילו את עצמם אינם מטיבים כי לא ידעו ולא יבינו הדרך הטוב להיותם חסרי לב ולכן ימותו המות הזמניית והנצחיית · ברכת

וגומר והצדיק הרועה לזולתו לא די שיזכ' לחיים הנצחיים כי גם יזכה לשמחת החיים הזמניים כי ברכת ה' תעשירהו ולא יהיה עושר שמור לבעליו לרעתו · ושיהיה נבהל להון איש רע עין אשר לא ישליטהו אלהים לאכול ממנו כי לא יוסיף עצב עמה עם הברכה ההיא · כשחוק וגומר והסבה שהאוילים בחסר לב ימותו · הוא להיו' עשיית הזמה לכסיל דבר וקל כשחוק וזה כי העובר עביר' ושנה בה נעשה כהית' לו · ונואף אשה חסר לב והוא משחית נפשו · מה שהחכמה הוא כקל כשחוק לאיש תבונה בעל מעלת התורה ולכן בשפתיו ירעה רבים · מגורת וגומר הפחד והמגור מהרשע בעל הזמה שהוא מפחד מבעל האשה וקרוביה ומהעונש האלהי היא תבואנו · ותאות צדיקים המבקשים לרעות זולתם בדרכי מוסר יתן הנותן האמיתי · כעבור וגו' ויהיה תכלית הרשע כי כעבור סופה בפתע פתאום כן יעבור הוא ואיננו · אבל צדיק הוא כמו היסוד לעולם שהוא קיים ונצחי · כחומץ וגומר וסבת אבדת הרשע הוא לעצלותו לבלתי שמוע בקול מלחשי' המוכיחים בדבריהם הנעימים כי כחומץ לשנים וכעשן לעינים שהם שני דברים מקהים השינים ומסמים העינים כן הוא העצל לשולחיו כי דבריהם הם אין נגדיים והפכיי' במדרגת נגדיות והפכיות החומץ לשנים והעשן לעינים · יט'

יראת ה' תוסיף וגו' יראת ה' תוסיף ימי האדם יען כי יפרד מהמעשי' המגונים המקצרים הימים בטבע ובהשגחה · ושנות רשעים תקצרנה להיות מעשיהם הפך היראה את ה' · תוחלת וגו' מה שלכן תוחלת הצדיקים הנז' הוא אורך ימים בעולם הבא בשמחה ובנעימו' בהדבקם בזיו השכינה ותקות רשעי' שהם התענוגים הזמניים תאבד כי אינם נצחיים · מעוז וגו' דרך ה' שהוא לעשות חסד צדקה ומשפט הוא מעוז ומחסה לבעלי התום האוהבי' אותו הוא מחתה לפועלי און השונאים אותו דרך · להיות כי הוא גוזר עליהם המשפט והעונש מפני מעשיהם הרעים · צדיק וגו' ויהיה הדרך ההוא מעוז לכל אחד מאנשי התום כי הצדיק יהיה נצחי ולעולם בל ימוט · ורשעים לא ישכנו ארץ כי לא די שלא יהיה להם נצחיות בעולם הבא כי אף בעולם הזה לא יהיה להם משכן והעמדה · פי צדיק וגומ' והסבה מזה הוא להיו' כי פי צדיק ינוב חכמה כי תכליתו הוא להטיב לזולתו בתבואת חכמתו מה שהרשע הוא בהפך ולכן לשונו לשון תהפוכות תכרת · שפתי וגו' ושפתי הצדיק ידעון לרצות את בוראם בתפלות ותחנונים להציל העולם ממד' הדין קשה ופי רשעים בדבריהם הרעים דברי תועה הם מהפכים מדת הרחמים למד' הדין ויהיה פיהם פי תהפוכו' · מאזני וגו' אשר מאזניהם מהרשעים הם מאזני מרמה שהוא תועבת ה' ואבן שלימה מהצדיקים הוא רצונו · בא וגומ' ותכף יבוא הזדון לרשעים כשהקונים ירגישו במרמה ויבוא להם הקלון כי הם יכעסו עם זולתם ויקללום · וגם האחרים יקללו המה · מה שאין כן בצנועים אשר יש להם החכמה כי אינם מרמים לזולתם ואינם עונים לכסילי' והם מן העלובים ולא מן העולבים · לא יועיל וגומר ומה לרשע מזר יהיר הלא לאסוף הון במאזני מרמה כי הנה לא יועיל ביום עברה כשמדת הדין מתוחה על כל העולם · ואמנם הצדקה שיתן הצדיק לעני יצילהו אז ממות וכענין דניאל דאמר חטאיך בצדקה פרוק ועויתך במחן ענין הן תהוי ארכא לשלותך · תומת וגו' התום לבב מהישרים אשר אינם מרמים לזולתם במאזני מרמה · תנחם בדרך הטוב להשיג החיים נצחיים · הסלף מהבוגדים אשר ישלפו ויעותו הדרך הישר ברמאותם

לזולת' והם בוגדים באמונת ישדד אותם מהטוב הנצחי כי לא יזכו אליו · צדקת וגו' וזה יען כי צדקת התמי' הנז' תישר דרכו וילך בו בלי טורח אל העולם הבא · מה שהרשע יהיה דרכו בלתי מיושר ויפול בפח רשעתו · צדק' וגו' ובעולם הזה צדק' ישרים תצילם מהמקרים הרעים · אבל הבוגדי' ילכדו בהות רשעתם · במות וגו' ותכף שימות האדם הרשע תאבד תקוה כי א"א לו לעשות תשובה ולכן הוא כאבד אבדון נצחי בלתי תרופה · והתוחלת שהיה לו ברוב אונים ואמיצות כחו כדי לשוב אל קונו אבדה כי הוא מהנמנע אליו לשוב עוד ומי שטרח בערב שבת יאכל בשבת וההפך · צדיק וגו' והצדי' לזכותו נחלץ ונצול מצרה כללית שנגז' על עירו · וכל העיר ינצל גם בזכותו · כצוער שנחלץ בעד זכות לוט · מה שלכן בהכירו הרשע את כל הטוב אשר מצאתהו לזכות הצדי' ההוא ישתעבד ויכנע תחתיו · בפה וגו' והרשע הנז' החוטא במחשבתו מחשב' מינות בפה חנף ישחית רעהו כי ידיחהו מעל ה' אלהיו בתועבותיו והקשותיו ממינו' וישחיתהו מה"ע מה שהצדיקי' ישעו בהפך כי בהפך ודעת שלא יחלצו זולתם מהחוטאי' במחשבת פגול לבלתי ירדו שאולי הגיהנם · בטוב וגו' מה שלכן בטוב הצדיקי' תעלוץ קריה להכיר' היות' מצילי' האנשים מגהינ' · ובאבוד רשעים רנה להכיר' היות' מסיתים ומדיחים בני האדם להטותם מדרכי יושר · בברכת וגו' להכיר' כי בברכת ישרים תרום קרת ובפי רשעי' פה ממלל רברבן להסית ולהדיח תהרס כמשפט וכדין עיר הנדחת · בז וגו' כי כל א' מהרשעי' בפיו ובשפתיו ימית לזולתו · כי הוא בז לרעהו ומלעיג עליו וזה להיותו חסר לב ואינו רואה בחסרונו והוא מתלונן על חסרונו' זולתו · מה שאיש תבונות יחרים ולא יהיה לץ יושב במושב לצים · הולך וגו' והוא הולך רכיל והוא המוציא דבה ואומר לשון הרע מזה לזה ובודה דברי' מלבו ואומ' בשם הנאמ' עליו מה שלא דמה ולא עלתה על לבו · והוא מגלה סוד שהוא המוציא דבה ואומ' לשון הרע מזה לזה כאשר שמע ולא יוסיף עליה ולא יגרע ממנו · מה שהנאמן רוח לא די שאינו בודה הדברים מלבו · כי אפי' מה ששמע כשישאלוהו עליו יכסה הדבר לראותו הרעה וההיזק שיגיע לחבירו בדבריו ההם · באין וגו' באופן שהצדי' הנז' בתחבולותיו לכסו' את אשר שמע ייטיב את רעהו שלא יכשל בעולם הזה · ובעצתו אליו להמשיכו אל דרך ה' לעשו' צדקה ומשפט ייטיב עמו שלא יכשל בעולם הבא · וזהו אומרו באין תחבולות יפול עם במלחמה ובקבוץ המדיני וההפך הוא כי בתחבולות ינצלו מהנפילה והכשלון · ותשועה נצחית ימצא ברוב יועץ · רע וגו' ומי שלא יהיה בעל תחבולות יפול בפחת שיתקע לזר כפו בערבו' שיעשה · וברע ירוע וישבר באחריתו כי הנושה יקח את כל אשר לו מה שהבעל תחבולות השונא תוקעים הכף כשיקחו הערבות מזולת' וינצל מלערב לרעהו בלשון רכה ודברים טובים הוא בוטח ועומד לבטח ולא יפחד · כ'

אשת חן וגו' ר"ל האש' בעלת חן בכל מעשי' הטובים להיות' יראת ה' · כל מעשיה יהיו לשם שמים ולתמוך הכבוד ולעובדו ולשומרו · ולא תחוס לאבדת הממון כדי להציל הכבוד שהו' מעולה מהעושר מה שהעריצי' יעשו ההפך כי כל מגמתם הוא לתמוך העושר ולא יחושו לאבדת הנפש והכבוד כדי לאסוף הון רב לא בצדק ולא במשפט · גומל וגו' והגומל טוב לנפשו כאשר עושה האשה שנזכ' הממון הבא בגזל כדי לתמוך כבוד ולהציל נפשה מדינה של גהינ' · הוא איש חסד · ועוכר שארו שר"ל מזונו מן שאר כסות ועונה כל אשר יאכל ושתה יהיה מגזל · הוא איש אכזרי כי יביא נפשו

נפשו לבאר שחת • רשע וגומר כי פעולת הרשע
הלז המאסף הממון היא פעולת שקר והבל כי לא יהיה
קיום להונו ובאחריתו יאכלנו איש זר • ואמנם הצדי׳ כי לא די
שלא יקבץ ממון מגזל • אבל אפי׳ מן המעט קט שהספיק לו
זמנו יהיה זורע צדקה ויתנהו לעניים הנה שכרו אתו שכר
של אמת וקיום נצחי בעולם הזה לבניו אחריו • ובעולם הבא
לנפשו • כן וגו׳ שהוא כן כשגלה שהמרדף לעשות צדקה
לעניים • הוא מרדף לשכר החיים הנצחיים • ומרדף הרעה
והגזל כדי לאסוף העשו׳ • הוא מרדף למיתתו ולהכרת׳ נפשו
בעולם הזה ובבא • תועבת וגו׳ וזה יען כי תועבת
ה׳ עקשי לב ההולכים בדרך עקלתון • ולכן יאבדו בהסתרת
פניו מהם • ורצונו יהיה עם תמימי דרך ההולכי׳ בדרכיו
לעשות צדקה ומשפט • יד ליד וגו׳ ואף כי האל יאריך אפו
לרשעים לא תחשוב מפני זה כי ינוקו מעונש פרי חטאת׳ כי
יד ליד ומדור לדור לא ינקה הרשע מהעונש אבל יחול עלית
העונש כפי חטאו • ואף כי יאריך אפו לו • כי הוא פוקד עון
אבות על בנים עד שלשי׳ ורבעי׳ כשיהיו שונאיו וזרע צדיקים
נמלט מכל רע להיותו עושה חסד לאלפים לאוהביו • נזם
וגו׳ כאשר שבח האשה הנאה במעשיה ובעלת חן שהיא יותר
מעולה מהאיש הפגום במעשיו כן גינה האשה שהיא הפכה •
שאף כי תהיה יפה אשר הוא שלימו׳ בתינה • היא מגונה מאד
כשתהיה סרת טעם ונעדרת משכל • ודמה יופיה המקוע
בחוסר לב לנזם זהב המקוע באף חזיר אשר נוקב בו כל
אשפו׳ וזוהמות העי׳ וכן האולת אשר באשה הזאת יטנף יופיה
ויהיה לאין נחשב והאשה הכעורה ובעלת חן ונאה במעשה
היא יותר חביבה בין האנשים ממנה • תאות וגו׳ תאות
צדיקי׳ אנשי האמת חן תתמיך כבוד • הוא לבד אהבת הטוב
במה שהוא טוב ולא אהבות אחרו׳ מהמועיל והערב להיותם
נפסדו׳ • אבל תקות ואהבת הרשעים אנשי האשה יפה וסרת
טעם • הוא עברה שכ״ל דברים עוברים ונפסדים כאהבת
הערב ואהבת המועיל כאשר ראינו באשת און אשת חן אשר
אשר הכילה בעלה מהרע ובאשת קרח אשה סרת טעם
אשר הרחיקה בעלה מהטוב • יש וגומר ואל תחשוב
כי אהבת המועיל ולקבץ הממון בגזל ובחמס • ובכמכמו
מלפתוח היד לאביון יתוסף ההון כי יש מפזר ונוסף עוד
הרבה מאד שהוא הנותן צדקה כי המעט הכנסותיו יתעשר
• מה שיקרה בהפך לממכם וחושך מלעשות היושר לפנים
מן השורה עם העניים כי אך ובודאי יהיה למחסור • ויחסר
לחמו באחריתו • נפש וגו׳ וזה יען כי האל מודד מדה
כנגד מדה • והנפש של ברכה שנותן מלחמו לדל תדושן
מכל טוב שישפיע האל בביתו • ומי שמרוה לזולתו גם הוא
יורה רוכה לומר יהיה רוה ודשן • וענינו כמו ירוה בהפוך
כבם בכשב • מונע וגו׳ מה שהוא בהפך למונע בר
שאסף בעת הזול להמתינו עד שיתיקר השע׳ מאד שיקבוהו
לאום • ויתנו ברכה לראש משביר • ושומע אל אביונים ה׳
ויתן לאים כדרכיו וכפרי מעלליו • שוחר וגו׳ ומי שהוא
שוחר ומשכים לעשות טוב עם זולתו • יבקש רצון האל
יתברך • והדורש הרעה לזולתו • תבוא אליו הרעה
ההיא • בוטח וגומר והבוטח בעושרו ולכן לא ירא מה׳
ולא ירא׳ רלים הוא יפול כי יהיה עושרו עושר שמור לבעליו
לרעתו • והצדיקי׳ יפרחו כעלה האילן הקטנה שהיא בוחחת
וגדלה כפתע • וכן הצדיקים הנוטים מממונם לצדקה לא
יחסר לחמם מפני זה ואדרבא יכפל עושרם וממונם •
עוכר וגו׳ האויל הלז הקובץ על יד כדי להרבות ממונו •
יאו עוכר בני ביתו בהרעיבם ובהאכילו אותם לחם יבם

ונקודים ובשר מליח • ובהלבישו אותם בלוי סחבות • ובסופו
ינחיל רוח כי לא יהיה קיים עושרו רק ברוח העוכר ויעני
וימכר לעבד לחכם לב • פרי וגומר ותכלית הצדיק
החכם אינו לנחול רוח כפרי הרשע האויל • אבל פרי הצדיק
החכם שלוקח נפשות וקונה אותם בהשביע רעבונם ביתי
רעבון • ובהסירם ממחשבות רעות ממינות בחכמתו •
הוא לזכות כנוטע עץ החיים שהזוכה בו ואוכל ממנו הוא חי
לעולם ולנצח נצחים והוא משל לחיי העולם הבא •
הן צדיק וגו׳ ואל תפקפק ותספק כאשר אמרתי כי תכלית
הרשע הוא רע ותכלית הטוב הוא טוב בראותך צדיק ורע
לו רשע וטוב לו • כי הן צדיק בארץ הלזו הגשמה מהעולם
הזה ישולם מאיזה מעשה או מחשבה בלתי נאים אשר עברו
עליו למען הנחילו כל אופני הטוב בעולם הבא • וכל שכן
שהרשע החוטא במחשבה • והחוטא במעשה • כי לא ינקה
מעונש • ואם יש לו טוב בהווה הוא כדי לקבל שכרו מטוב
מה אשר פעל • אוהב וגו׳ מה שלכן אוהב המוסר לטוב
לו באחריתו הוא אוהב דעת והוא בר דעה לבחרו בטוב •
ושונא התוכח׳ הוא בער ובעיר פרי אשר לא יראה את הנולד
• טוב וגו׳ והטוב האוהב בטוב יפיק רצון מה׳ במעשיו
הטובים ואיש מזימות ובעל מחשבות רעות ירשיעהו ה׳
בהשפטו ויתעבנו • לא יכון וגומר כי הוא מהנמנע
שיכון אדם ברשע להיותו מתועב מה׳ • ושרש הצדיקים בל
ימוט אף כי יחול עליהם לפעמים צרות מה אם למרק
עונות מה שעשו בעולם הזה • ואם שיהיו יסורין של אהבה
להגדיל שכרם • לא

אשת חיל וגו׳ ר״ל האשת חיל אשר גדרה הוא
הנזכר בסוף זה הספר כי יש לה דעת
ושכלתנו לתת חלק לגוף וחלק לנפש בשמרה המי׳ תועלת
הגוף והנפש מבעלה • היא עטר׳ בעלה • וכאשר העטר׳ היא
אות שלימו׳ לראש המעוטר בה ככה האש׳ הזאת היא שלימות
לאיש המתוא׳ היותו בעלה מה שהוא הפכה המבים׳ לבעלה
תמיד הן בדברים הגופניים הן בדברים הרוחניים כי היא
כרקב בעצמותיו אשר הוא מהנמנע ההנצל מהזקו •
מחשבות וגו׳ ומחשבות הצדיקי׳ בעלי המין מהאשה הנז׳ אשר
הם שלמים בשלימותה • הוא לעשות משפט בעוברי רצונו
ית׳ • ותחבולות רשעי׳ אשת המבישה הוא לרמאת את זולתם
במרמ׳ לבם • דברי וגו ודבריה׳ הוא לארוב דם כי מה שיחשבו
בלבותם במרמה לארוב לדם יוציאוהו בפיהם • ופי ישרים
יצילם לנאר׳ כי בשכלם יבינו מחבולותיהם ויגלום לשכלים
המוכנים להלכד ברשתותיה׳ • הפוך וגו׳ מה שלכן הרשעים
לעונש חטאתם יאבדו כרגע ואם תעיף עיניך בו ואיננו •
והפוך לראותם ואינם • אבל בית הצדיקים הוא בהפך כי
יעמוד קיים ונצחי כי ישארו הבנים במקום אבותם במעלה
ובכבוד עד נצח • לפי וגו׳ ולכן ראוי לרדוף אהבת השכל ולא
אהבת הגוף כי לפי שכלו יהולל איש בעולם הזה ובבא • אבל
נעוה לב ושכל יהיה לבוז כי תעיף עיניך בו ואיננו מפני
עונש רודפו אחרי אהב׳ הגוף ותענוגיו ועוזבו הנפ׳ ומעשיה
הטובים • טוב וגו׳ וטוב הוא האיש הרודף אחרי עבת השכל
להיות נקלה ועניו מה שלכן יהיה עבד לו להיותו עשיר
ברודפו העב׳ הכבוב׳ משכלו מהיותו איש מתכב׳ רודף אחרי
עבת נפש המתגשמת וגאה וגאון ודרך רע וזד יהיר מה שלכן
יהיה בסופו חסר לחם כי ישנאוהו האנשי׳ ויעלילו עליו ויאבד
עושרו בענין רע • יודע וגו׳ כי האיש הטוב הנקלה
לא די כי הוא יודע נפש האנשים זולתו ומרחם עליהם

כי גב׳ יודע נפש בהמתו ומרחם עליה וזה להיותו מטבעו
רחמן · מה שלכן ירוח׳גם הוא מה׳ומהאנשי׳ · אבל הרשעים
רחמנותם על האנשי׳ הוא אכזריות ולכן סופם להיות חסרי
לב · עובד וגו׳ והטוב והצדיק הנז׳ להיותו שפל בעיניו
ונקלה הוא עובד אדמתו ולכן ישבע לחם כל השנה · אבל
המתכבד ואכזרי שהוא חסר לב וסכל הוא מרדף רקים בעת
עבודת האדמה ולכן יהיה חסר לחם · חמד וגו׳ והרשע
הנז׳ חמד תמיד להיות לו מצוד ורשת הרעים חביריו למען
· תן הרשת ההיא הסרם והסר והראם מהצדיקים שילכד בה ·
בפשע וגו׳ והאל יתברך ישגיח ויעשה שבעבור הפשע
שפשע הרשע לבטא בשפתיו חמדתו ללכוד הצדיק שילכד
הוא במוקש הרע ההוא · ויצא מצרת המוקש הצדיק ההוא ·
מפרי וגו׳ וזה יען כי האל יתברך מודד מדה כנגד
מדה ומפרי פי האיש השלם והצדיק הוא כי ישבע מטוב ·
וגמול ידי אדם הנבזה והרשע אשר הכין רשת לפעמיו ישיב
לו האל יתברך כי יפול הוא במוקש הרע ההוא אשר הכין לו
כהמן אשר נפל כען אשר הכין למרדכי · דרך וגו׳ מה
שלכן אין ראוי לאדם לרדוף תאותיו כי לפעמים יהיו תאות
רעות ויהיו נפסדות כי דרך אויל ישר בעיניו ובסופו יאבד
בדרך ההוא · אבל השומע לעצה הוא חכם ויפע׳ הפעולות
הנאותות · אויל וגו׳ כי האויל הנז׳ביום יודע כעסו כי
הוא בלתי סבלן ומכל דבר נקל יתפעל ויכעס שהוא המדה
היותר פחותה שאפשר ומולידה רעות עד אין תכלית · אבל
השומע לעצה והערום הוא מכסה איזה קלון אשר יאמר לו
מזולתו ויעבור עליו ולא יכעס כי לא יהיה נוח לכעוס אבל
יהיה מן הנעלבים ולא מן העולבים · יפיח וגו׳ והערום
הנז׳ תמיד יפיח בפיו אמונה והדברים כאשר הם ולא יוסיף
ולא יגרע עליהם · ויגיד צדק כאשר יקרא להעיד על דבר ·
אמנם בעל המרמה יהיה עד שקרים ויגיד כזב · יש וגומ׳
ולא די כי יגיד השקר והכזב כהקראו להעיד על דבר · כי
תמיד הוא בוטה לשון הרע אשר הוא כמדקרו׳ חרב למקבלו
ולאשר נאמר עליו · מה שלשון החכמים הוא בהפך כי הוא
מרפא לאנשי׳בשימם שלום בין איש לחבירו ובהמשיכם אותם
לעבודתו יתברך בחכמתם · שפת וגו׳ מה שהצדיק שים
לו שפת אמת תכון לעד הוא ודבריו אמנם הלשון שקר לא
יכון רק כמו רגע כי ה׳ אמת ולכן הוא אוהב דוברי אמת
ואוהב אותם ומקיימ׳ · ומתעב ושונא דוברי שקר ולכן ישתיר
פניו מהם ויהיו לבער · מרמה וגו׳ ואפי׳ בעולם הזה
האנשי׳ שלבם חורש רע תמיד הם ביגון כדי לחשוב מחשבת
מרמה להוציא בונתם אל הים · מה שהוא בהפך לאנשים
הצדיקים היועצים השלום לזולתם כי תמיד הם בשמחה כי
אין צריך להם לחשוב תחבולות כדי לנות׳וליען האמת · יען
כי האמת יורה דרכו ומתילא משתמע ואינו צריך תחבולות
כדי לגלותה · לא יאונה וגו׳ מה שלכן לא יאונה לצדיק
כל און לא בעולם הזה ולא בעולם הבא · אבל הרשעים מלאו
רע הן בזה הן בבא · תועבת וגו׳וזה כי כאשר אמרנו
הוא תועבת ה׳ שפתי שקר · ורצונו היא עם עושי אמונה ·
אדם וגומ׳ והאדם הערום הנז׳ יש לו שלימות אחר כי
הוא כוסה דבריו בדעת ואינו מדבר רק בדברים הראויים
ובתקונות הראויים כי יחשותא דבבל שתיקותא · ואמנם לב
ושכל הכסילים יקרא אולת כי תמיד הוא מדבר וכל דבריו
אולת · יד וגו׳ והאיש הערום הנז׳ אשר לו יד חרוצים שהם
כת האנשים הזריזים לקבץ די סיפוקם בצדק ובמשפט · היד
ההיא תמשל יתים רבים ויהיה לה העמדה וקיום · אמנם
היד רמיה תהיה למס כי ישנאוהו האנשים ויתרחקו ממנו ·
דאגה וגומר רמיה יעמוד תמיד בדאגה בכוספו אל
הון זולתו כדאג׳ אחאב על חשקו לכרם נבות מה שלכן ישחה
וישפיל הלב וישברנו הדאגה ההיא · אמנם הדבר טוב שכוסף
תמיד הלב והוא אותו המעט קט שהספיק לו זמנו יעמיד
תמיד הלב בשמחה · יתר וגו׳ והצדיק הנזכר השמח
לב יש לו יתרון מעלה מרעהו הדואג תמיד לכוספו דרך
רשעים שתתעם ויורידם לבאר שחת · לא יחרוך וגו׳
הנה מדרך הציידים לחרוך באש שער כנף הנצוד למען לא
יוכל לעוף והוא משל כי כאשר לא יזכה בעל הרמיה הצד ציד
לחרוך כנף בידו כי יברח ממנו ככה האיש רמיה המרמה
לזולתו כדי לאסוף הון רב לא יזכה לקבצו כי תכף יאבד
בענין רע · ואמנם הון האדם היקר שיהיה לו העמדה
וקיום הוא הון החרו׳אשר יאספהו בזריזותו ובחריצותו בצדקה
ובמשפט ולא בגזל ועושק · באורח וגומר ואחרי קבצו
העושר לא יחדל מלתת לחמו לדל · מה שבאורח הצדקה
שיתן לעני יזכה לחיים הנצחיים · ובדרך נתיבה מהצדקה
יזכה לבלתי קבלו המות בעולם הזה בטרם זמנו כי היה
מעשה הצדקה שלום לזה ולבא · כ״ב

בן חכם וגומר הבן חכם הוא שומע מוסר אב
לטוב לו באחריתו · אבל הבן לץ לא די כי
לא ישמע מוסר האב ודבריו · כי אפילו הגערה לא יועיל
לו שאם תכתוש את האויל במכתש לא יוסר מעליו אולתו ·
מפרי וגומ׳ מפרי דברי פי האיש המיסר לבנו החכם
השומע דבריו · הוא כי הבן חכם ההוא יאכל טוב · אבל
נפש הבנים הבוגדים במוסר אביהם תאכל פרי החמס אשר
חושבת ועושה · נוצר וגומר והבן חכם ההוא שנוצר
פיו ואינו מדבר רק המותר לו הוא שומר נפשו מכל רע · מה
שהלץ שהוא פוסק ופותח שפתיו לדבר כל אשר בלבבו ·
הדבור ההוא מחתה לו · מתאוה וגומר והלץ הנזכר
שאיננו שומע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אותו ולא ישמע
אליהם מה שלכן יהיה עצל ובלתי זריז להשיג המוכרח אליו
· בסופו תהיה נפשו מתאוה לכל הדברים · ואינם ניעמוד
בנער חוסר התאוה ההיא · אבל נפש השומעים בקול
אביהם והם חרוצים וזריזים להשיג המוכרח אליהם בצדק
ומשפט תדושן כי לא יחסר כל אליה · דבר וגומר וכן
הצדיק ההוא ישנא דבר שקר ולא יבטא בשפתיו כי אם אמת
· אמנם הרשע בשקריו וכזביו יבאיש העולם ויחפיר יולדתו ·
צדקה וגומר והצדקה ועשיית היושר מהצדיק הנזכר
תצור הדרך הישר לתם שלא יטה ממנו ימין ושמאל · ורשעה
שהוא הפך הצדקה תסלף הדרך ההוא ויטה הרשע לעשות
החטאת על דרך אומרם זכרונם לברכה מצוה גוררת מצוה
ועבירה גוררת עבירה · והבא לטהר מסייעין אותו והבא
לטמא פתחים לו · יש וגומ׳ יש מתעשר בטורחו יומם
ולילה לקבץ ההון ולבצעתו ויקפוץ ידו לאביון ולא ישלוט בכל
אשר לו לאכול ממנו כדי שבעה · וכהרף עין אין כל לו כי
יאבד העושר ההוא בענין רע · ויש מתרושש בפתחו ידו
לאביון ובהעניקו לעני פעם אחר פעם · ועם כל זה
בהשגח׳ כשילך לעשות חשבון נכסיו ימצא הון רב כי יברכהו
ה׳ בגלל צדקתו והמרחם ירוחם · כפר וגומר כי האל
יסבב שהעשיר המתעשר ילכדוהו השודדי דרך ויתן עושרו
כופר נפשו · אמנם הרש המתרושש לא ישמע גערה
מהשודדים ההם כי ה׳ יצילהו מידם ולא יוכרח לתת עושרו
כופר

כופר נפשו • אור וגו׳ וזולת עונש המתעשר בעולם
הזה כי סופו להיות רש אין כל בידו • ושכר המתרושש כי
סופו לאסוף הון רב בביתו • הנה בעולם הבא הנפש מכל
אחד מהצדיקים ההם ישמח בזיו שכינתו יתברך והנפש
מהרשעים ידעך בגהינם • וכינה נפש הצדיק כאור הגדול
המתמיד והקיים • ונפש הרשע כאור הנר הנפסד וכלה •
רק בזדון וגומר וזה יען כי הנהגת כל אחד מהרשעים
אינה רק בזדון והוא משועבד לכח הכועס אשר עושה
פעולותיו בפתע • מה שלכן יתן ויוסיף מצה ומריבה בעיר
אשר הוא יושב • אמנם את הצדיקים הנועצים תמיד עם
זולתם בטרם יפעלו שום דבר • תמיד ימצא החכמה ולא
המצה ומריבה • הון וגו׳ הון המתעשר משכה קלה
שלא הכל ימעט בהשגחתו ית׳ • אמנם מי שלא יקפוץ ידו
לאביון ואמנם הוא קובץ על יד צדקה לתת לעניי׳ הן משלו
הן משל אחרים הוא ירבה הונו ולא ימעיטהו • תוחלת
וגו׳ ולרשע המתעשר יהיו לו שתים רעו׳ א׳ התוחלת ממושכה
להתעשר ולא יגיע עד תכליתו • והב׳ המחלת לב כשיהיה
רש בלי כל • מה שלצדיק המתרושש יהיו לו שתים טובות
הפכם • כי התאוה מהעושר שהוא אהבת המועיל הטבעית
לכל אינושי תבוא ותשיגה • וכן תשיג עץ חיים ושלימו׳ כבחי
בעולם הבא • בז וגו׳ והרשע שבז לדבר אביו המיסרו
יחבל לו אותו הבזיון כי יבואו עליו כל דברי הרע׳ הקודמים
• וירא מצות אביו הוא ישולם בכל הטובות הספורות •

כ״ג

תורת חכם וגו׳ התור׳ שילמוד החכם • היא מקור
חיים אליו • כי יזכה בה בחיים הזמניים
ובחיים הנצחיים • וזה יען כי היא תשמרהו לסור ולהנצל
ממוקשי המות והרשתות הפרושות ללכדו • שכל וגו׳
והשכל טוב מהחכם הנז׳ יתנהו לחן בעיני אלהים ואדם להיות
דרכיו דרכי ה׳ כענוה ויראה • מה שדרך הבוגדים איננו נותן
חן להיות נעדר מהם הענוה והיראה והם נלבשים בגאוה
וחוזק ועזות וזהו אומרו ודרך בוגדים איתן שהוא לשון חוזק
כמו איתן מושבך • כל וגו׳ כל ערום וחכם יעש׳ כל עניניו
בדעת למען יהיה רוח הבריות נוחה הימנו ורוח המקו׳ נוחה
הימנו • אמנם הכסיל יעשה מעשיו בהפך ולא יסתיר׳ אבל
יפרוש שמלת אולתו ממעשיו המגונים לעיני השמש •
מלאך וגו׳ ואם עיר מה או מדינה ישלח מלאכים למלך או שר
על ענין הכרחי אליה • אם יהיה המלאך רשע ובוגד בעל
חוזק וגאוה • הוא יפול ברע ויפיל לשולחו כמרגלי׳ מלאכי יש׳
אשר להיותם רשעי׳ נפלו והפילו דור המדבר • וציר אמונים
החכם הצנוע יהיה שליחותו מרפא אליו ולשולחים אותו •
כמרגלים אשר שלח יהושע ליריחו • רש וגו׳ וראוי לאהוב
תורת החכם ולשמוע מוסרו • יען כי רש ועניות ודלו׳ יבוא
לפורע מוסר מן פרעה אהרן • ואיננו רוצה לשמוע בקול
מוכיחיו וזולת העניות יבוא לו קלון שהוא הבזיון דבק בנפש
מהיותו סכל ובור נעדר מכל חכמ׳ • מה שיהיה ההפ׳ לשומר
תוכחת כי יכובד מפני חכמתו ומפני עושרו כי הכבוד דבר
מורכב לעושר • תאוה וגו׳ בא לפרש איך ישיג השומ׳ תוכחת
הכבוד • והפכו ההפך • כי לשבור מלתעות תאות ואהבת
המנעים והערב ובלתי הדבק בם רק בדברים אשר התירה
התור׳ וזהו אומרו תאוה נהיה מן נהייתי ונחלתי תער׳ לנפש
ונותן לה ערבו׳ בע״ה ובבא • מה שיקר׳ ההפך לכסילי׳ להיות
דבר נתעב אליה׳ סור מרע התאו׳ הנז׳ וא״א לשני מלכי׳ בכתר
א׳ • ומי שימי׳ את גופו יערב ניחיה לנפשו • ומי שיחיה את
גופו ימית את נפשו • הולך וגו׳ והשומ׳ תוכחת הנזכר
אחרי השלימו במעלות המדות ולהכניע התאות הוא הולך
את חכמים ויחכם בלמדו מחכמתם וממעשיהם • והפורע
מוסר הנזכר הוא רועה כסילים ומתדבק בהם ולכן ירוע
וישבר כרש וקלון • חטאים וגומר וזולת כי האנשים
החטאים הרועים הכסילים ירועו בעולם הזה ברש וקלון
עוד בעולם הבא אחרי המות תרדף אחריהם הרעה וירוע
בגהינם • ואת צדיקים ישלם הוא יתברך טוב והוא הרב
טוב הצפון ליראיו מהדיבוק הרוחני על דרך אומרו אני
אעביר כל טובי על פניך וגומר • טוב וגומר והאיש
הטוב ההולך את חכמים זולת הטוב הרוחני שינחל בעולם
הבא וינחיל את בניו בצוותו אותם לעשות צדקה ומשפט
• עוד בעולם הזה ינחיל עושרו לבני בנים • וגם החיל
והעושר מהחוטא הנזכר ינחילהו להם להיותו צפון לו ולבניו
אחריו על דרך יכין וצדיק ילבש • רב וגומר והצדיק
העשיר הלז שיש לו רב אוכל הוא ניר לראשי׳ שנותן מהאוכל
ההוא להם להחיות את נפשם • ובגלל הדבר הזה יברכהו
ה׳ בעולם הזה וישמרהו בעולם הבא מה שהחוטא הנזכר
הוא נספה מהעולם הזה ומהבא • בעונש הלא משפט
שעשה בעושקו לזולתו ובקפצו ידו לאביון • חושך
וגומר מה שלכן שהפורע מוסר יענש בכל האמור ושומר
תוכחת יכובד • מי שחושך שבטו מלהכות בו את בנו כדי
ליסרו • הוא שונאו כי סופו יהיה רע • ומי שאוהב בנו
הוא משכים ליסרו • צדיק וגומר ואחד מהמוסרים
שצריך שהאב יתן לבן הוא ללמדו להיות צדיק אוכל הצריך
לו כדי לשבוע נפשו הבוטחת כדי מחיתה • למען לא
יהיה זולל וסובא וכבנין הרשעים שתמיד נראה להם
שהוא ריק וחסר מן המאכל כי לא יתמלא כריסם אף אם
יאכלו יום ולילה • וישימו מגמתם וכל ישעם וכל חפץ
למלאת תאותם הבהמית מה שלכן יהפכו כבהמות השדה
וחיתו יער ויהיו סוררים ומורדים להוריהם ולאלהיהם •
מה שלכן צותה התורה לסקלם באבנים ומתו כדי לבער
הרע מקרב ישראל •

כ״ד

חכמות וגומר כל אחת מהחכמות הנשים בנתה
ביתה בשכלה ובטוב טעמה ובנותנה
הסדר להוצאת הבית שהוא חצי הספוק ובצמצמה ההוצאה
במקום הצריך ובפזרה המזון בעת הצריך כדי לחיות נפש
רעבה • אמנם האולת שהיא הפכה לא די כי לא תבנה
הבית ולא יצמיח בה שום טוב כי אותו המעט קנו אשר בה
יוציאהו בענין רע ויאבדהו בידי׳ וזהו אומרו בידיה תהרסנ׳
• הולך וגו׳ מה שבעל החכמה הוא הולך ביושרו ובתומו
וכל מעשיו לשם שמים להיותו ירא את ה׳ ובעל האולת איננ
הולך בדרך הישר אבל הוא נלוז דרכיו להיותו בוזה את ה׳ •
בפי וגו׳ בפי האויל הבוזה ה׳ הנז׳ יש חוטר גאוה והוא לשונו
אשר תמיד תדבר בגאוה ובבזות לחבירו אשר החוטר ההוא
יהיה מקל הפסדו בעולם הזה ובבא ושפתי החכמים בעלי
הענוה ויראת ה׳ תשמרם מכל הפסד • באין וגו׳ כשאין
אלפים ושורים באבוס האויל הנז׳ אין בר ולחם ומזון אליו וזה יען
כי רוב התבואות הם באות בכח שור • והאויל בעל הגאוה
אשר יאב׳ עשרו וסגר אלפיו בענין רע לא יוכל לסבול הטורח
לעשות המלאכות הסייבות לאסיפת הבר בידיו ובכחו • מה
שלכן יהיה נודד ללחם איה • אבל החכם בעל הענוה אשר
ישמור את אשר לו בשפתי חכמתו ובענותנותו לא יבוא
לשפלו׳ כזה • עד וגו׳ והיה החכם עד אמוני׳ כשיקר׳ להעיד

על דבר · ולא יכזב בשום דבר בדברו עם האנשים כי כל דבריו יהיו אמת · והפכו הרשע כי יהיה עד שקר · ותמיד יפיח כזבים כאלו הוא בטבעו שונא האמת · בקש וגו׳ ואם הרשע הנז׳ בזקנותו אחרי שיהיה בעיניו יבקש החכמה · היא נמנע׳ ממנו להיות נעדרות ממנו ההקדמות מהחכמות אשר ישיגו בימי הנערות · כשנטה לשבת במושב לצים ואבד זמנו בליצנות · מה שהוא ההפך לנבון שהוא נקל לו להשיג כל דעת וידיעה · לך וגו׳ עצה טובה קח משמע לך שתמיד ילך האדם ויסור מלעמוד נגד האיש כסיל · ומנגד אותו שלא ידע בודאי היות לו שפתי דעת · וזה יען כי הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע והוא נמנע אליו לשוב לבקש החכמ׳ · כי בקש לץ חכמ׳ ואין להיו׳ נעדר מההקדמות הצריכות לכך · חכמת וגו׳ חכמת האיש הערום היא שבת הבינו דרכו ויודעו להרויח בסחורות משתנו׳ ולהוליכם אל מקום אשר יתיקר השער מהם · אבל הכסלים הפתאים אין דרך להם להרויח מפני אולתם רק במרמה וברמאתם לזולתם · אוילים וגו׳ כל אחד מהאוילים ילין את רעהו דברי אשם ודברי קלון מה שלכן יהיה תמיד מריבה ואיבה ביניהם · אבל בין הישרי׳ יש תמיד הרצון ואהב׳ ושלום וריעות כי לכוונתם איש לריעהו שלום ידברו · לב יודע וגו׳ הוא מפורסם כי הקלות ראש מהאדם עם חבירו יביאהו לידי בזיון ויליכו דברי אשם ובוז איש לרעהו ולכן הזהיר החכ׳ מכל נברא בספרו זה הוקר רגלך מבית ריעך וגו׳ ולכן בא לתת הסבה למה בין ישרי׳ ימצא רצון להיו׳ כי הישר בעומדו עם רעהו יעמוד שחוריו ובבלתי קלות ראש להיות לבו ושכלו חושב במרירו׳ נפשו כנפש הבומחת אשר סופה אל ההפסד · ובשפעם ביוכל יעשה משתה של שמחה לא יקרא לזולתו אל משת׳ היין רק ישמח עם אנשי ביתו וקרוביו וזהו אומרו ובשמחתו לא יתערב זר · בית וגו׳ הרשעים שעושים עולמם כבית מוסד ביסוד חזק · ישמיד ה׳ אותם ובתיהם · אמנם הצדיקים והישרים שחושבים אותו כאהל תקוע ביתד קל ההנתק מה שלכן יחשבו טוב ולא יחטאו יפריח ה׳ · כי צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגא · יש דרך וגו׳ והיוסר מהישרי׳ אינו צריך שיהיה לפי אומד דעתם · רק לפי אשר יצוה אל כי לפעמים יטעה האדם ויש דרך ישר לפניו ואחריתה דרכי מות ·

גם וגו׳ והרשעים העושים עולמם כבית ושמחים בו ואוכלים ושותים וחוגגי׳ גם בשחוק ההוא יכאב לבם · להיות השמחה בלתי שלם בעיניה׳ כאשר התאוהו · ואם כי ההרגו׳ באכילה והשחוק ההוא יחלו · ואחריתה מהשמחה בעולם הזה הוא תוגה בעולם הבא להיו׳ כי השמחה ההיא מנעתהו מלפעול הטוב · מדרכיו וגו׳ הרשע סוג לב אשר נסג אחור לבו מלפעול טובה · אם פעם מה עשה מעש׳ טוב · מפרי דרכיו הטובי׳ אשר עשה ישבע בעולם הזה כי יאכל כל זכותו בחייו · ובמותו ישאר נקי מכל טוב וילך לאבדון ומות · ואמנ׳ השלם איש טוב ישבע מהעלים מפרי דרכיו הטובים בעולם הזה והפרי שהוא הקרן יהיה שמור אליו לעולם הבא ויזכה לשתי שלחנות · פתי וגו׳ ולכן אין לאדם להדב׳ רק בדרכי ה׳ הכתובי׳ בתורתו הקדושה ולא למצא הדרך ישר בשכלו כי לפעמים יהיה פתי ויאמין לכל דבר ובנקל ישוב אל דתות הגוים · מה שהחכם הערום הוא מבין תמיד בספר תורת האלהים אשר תהיה אסורה להשיג האושר הנצחי כי מי מאושר כישראל עם נושע בה׳ מגן עזרו · חכם וגו׳ והערום החכם הלז הוא ירא מיום הדין יום הגדול והנורא · ולכן הוא סר מרע · ואמנם הכסיל יש לו ההפך מהיראה שהוא הרעתת הנפש והסוג כחותיה אחור אשר הפכה הוא הכעס בבא׳ כל כחות הגוף חוכה בגאו׳ וזדון וזה להיותו בוטח בעושרו וגאונו אשר בו יפול · קצר וגומר כי הכסיל הלז הוא כעסן וקצר אפי׳ ונוח לכעו׳ ולא ארך אפים אשר בכעס ההו׳ כפתע פתאו׳ תמיד יעשה אולת · ואפי׳ כשינוח רתיחת כעסו הוא איש מזימו׳ ויחשוב מחשבות רעות · ולכן ראוי לשנאות אותו · נחלו וגו׳ ולא תחשוב כי יש תרופה למכת אולתו · יען כי האולת הוא אליו בנחלה · מה שלערומים הדעת הוא להם לכתר · שחו וגו׳ מה שלכן בסוף ישחו הרעי׳ והרשעים לפני הטובים והצדיקים ויבואו לפתח ביתם לשאול לחם · גם וגומר וזה לעונש כי בהיותו הרשע הנז׳ עשיר גדול היו אוהביו רבים · והיה שונא הרשים ואפי׳ הרש שבעת עושרו היה אוהבו ורעהו · ואחר כך ברדתו מן נכסיו יתנכר אליו ולא יביט בו · בז וגו׳ כי בזה אשר בזה לרעהו העני חטא חטא משפט מות ויעני גם הוא כמוהו מה שהצדי׳ שחונן עניים אחריו ולעושרו יהיה אוצר וקיום ולא יפסד · הלא וגו׳ וזה הוא דבר אמיתי שאין בו ספק׳ כי יתעו ויפסדו חורשי רע · וחסד ואמת יבוא לחורשי טוב · בכל וגו׳ והחורשים טוב הנז׳ יהיה להם יתר שאת ומעלה בהיות להם תמיד בכל מעשיהם עצב ודאגה ולא קלות ראש מה שלכן תמיד יהיה להם השתיקה ויאמרו מעט ויעשו הרבה · אמנם החורשים רע יהיה להם לחסרון גדול הדבר שפתים אשר להם תמיד בשחוק וקלות ראש ובגלותם מחשבותיהם הרעות · ואם יאמרו הרבה בעשיית טוב מה יעשו אא״כ מעט בדבר שפתים מעפרון · עטרת וגומ׳ כשיהיה יחד עם החכמה העושר יהיה להם עטרה בעושר ההוא כי ישתלם חכמתם בעושר ההוא אשר יעשוהו כלי אליה כדי להשיג באמצעותו החכמה בשלימו׳ ולעשות כל אשר תסדר · אמנם העושר ההוא לכסילים הוא מוסיף להם אולת על אולת · מציל וגו׳ העד אמת הוא מציל נפשות רבות בעדותו היושר מה שיעשה ההפך האי׳ מרמה שיפיח כזבים ·

כ״ה

ביראת ה׳ וגומר האיש הירא את ה׳ ביראתו ית׳ יהיה לו מבטח עוז בכל צרותיו כי לא ירא מזולתו ויבטח בו אפי׳ חרב מונחת על צוארו · ובזכות זה יהיה הוא ית׳ מחסה לבניו גם כן בעת צרתם אחרי מותו · יראת וגו׳ כי יראת ה׳ היא סבה לזכות במקור החיים הזמניים והנצחיי׳ בהצילה את האדם והסירה אותו מרשתות מוקשי המות · ברוב וגומ׳ והירא את ה׳ במעט עם ינצח לעם רב כמו במלחמת אברה׳ עם הה׳ מלכים וגדעון עם מדין וזולתם הרבה מאד והמה בכתובים · אמנם אומות העולם שעניניהם הולכים על דרך הטבע ברוב עם יהיה הדרת המלך במלחמה בנצחו אויביו · ובאפס לאום יהיה המחתה למלך והרזון הנז׳ כי ינוצח מאויביו · ואחרי השפלתו לא קראו מלך כי אם רזון להיותו רזה וכחוש ודל · ארך וגו׳ והירא הנז׳ יש לו מעלו׳ המדות שהוא ארך אפי׳ וקשה לכעוס · ויש לו מעלת החכמה שהוא רב תבונה · מה שהבלתי ירא הוא הפכו כי הוא קצר רוח וקצר אפי׳ ונוח לכעוס · והוא מרים אולת ולא תבונה · חיי וגומר והירא הנז׳ יש לו מרפא הלב ההומה לאסיפת הקנינים בשהסכמתו השקוטה תהיה להשיג מה שיספיק לחיי בשריו שונא המותרות הנרדפות ולקנאת איש מרעהו · אשר הקנאה ההיא תרקב העצמות כי תמיד יהיה המקנא דואג בלילה ויגון בלבבו יומם · עושק וגו׳ ושופו לעשוק הדל כדי לנהוג הכבודות והמותרות

ההם אשר בזה הוא מחרף עושהו · כי אם היה מאמין
בהשגחתו והשגחתו לא היה עושה ככה · מה שהירא את ה'
אשר חונן האביון הוא מכבדו יתברך ·· ברעתו וגומר
והרשע העושק הנז' ברעתו ידחה מהעולם הזה ומהבא ·
מה שהצדיק הירא אפילו במותו יחסה בה' ויהיה לו למחסה ·
בלב וגו' ואם הרשע שמרים אולת ואין בו תבונה הנז'
ישיג מעט קט מתנה · הנה יבדל מהחכם הצדיק · כי בלב
הנבון זה תנוח החכמה ואף כי היא תקועה בלבו היא חכמה
גדולה לא יפרסמנה להשתבח בה רק בעת ההכרח ללמדה
לזולתו · מה שהמעט מחכמה שהיא בקרב הכסילים ולא
בלבם תודע ותפורסם מהם בכל פינות העיר כי יותר הם
רוצים להקרא חכמים מלהיותם וזה לרדפם אחרי הכבוד
ההוא · מה שהוא ההפך בצדיקים כי לא ילכו אחרי ההבל
כהם · צדקה וגומ' לתת הצדקה לעני בעת צורכו
הזכות ההוא תרומם גוי · ועשות גמילות חסד אפילו עם
העשירים הוא כמו חטאת אל הלאומי' וכאשר בעשיית קרבן
החטאת יכופר עון · ככה בחסד ואמת יכופר עון וכעצת
דניאל לנבוכדנצר באומרו להן מלכי מלכי ישפר עליך
וחטאיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן ענין הן ליהוי ארכא
לשלותך · רצון וגו' רצון המלך ואהבתו תהיה בעבד
משכיל · ועברתו תהיה בעבד מבים המביישו במעשיו
המגונים · מענה וגו' כי המלך להיותו גדול יהיה נוח
לכעוס וחמת מלך מלאכי מות · ומענה רך מהעבד משכיל
ישיב חמתו · והתשובה אליו מהעבד מביש כדברי' מעציבי'
יעלה האף והחימה ההיא · לשון וגו' וזהו כטבע כי לשון
עבדי המלך המשכילים והחכמים תטיב דעת המלך המלא
חימה · מה שיעשה ההפך פי הכסילים כאשר יביע אולת ·
בכל וגו' וכמו שהעבד משכיל יודע להשיב חמת המלך
בלשונו לשון חכמה ודעת כן יודע להשיב חמת ה' מלכו של
עולם והוא עומד תמיד בתשובה בחושבו שבכל מקום עיני
ה' והשגחתו מצויה וצופה הרעים וטובים ומעשיהם כי הוא
בוחן לבות וכליות ולפניו כחשיכה כאורה · מרפא וגו'
וכאשר העבד המשכיל הנז' ירפא לשונו בעת התשובה ולא
ידבר בה רק בדברים האלהיים ולהוכיח לזולתו · אז יזכה
לעץ החיים הנצחיים · מה שלרשע אשר יהיה סלף ועוות
בה בחוטאו בלשונו בלשון הרע ובשבועת שוא ונבול פה ·
יהיה שברון לרוחו ונפשו בעולם הבא · אויל וגומ' וכן
המשכיל המוכיח הלז אשר ישמע דברי לשון אביו הבעל
תשובה · אם יהיה אויל ינאץ מוסרו · ואם יהיה ערום ישמור
תוכחתו · בית צדיק וגו' לבית הצדיק יש חוסן וחוזק
רב כי לזכותו יתקיים ביתו לדורי דורות · מה שבית הרשע
תהיה נעכרת לתבואת ופרי ועונם חטאתיו · שפתי
וגו' כי הצדיק לבו ופיו שוי' · ושפתיו יזרו ויפזרו הדעת כאשר
יש בלבו · מה שלב הרשעים לא כן כאשר יזרו שפתיו כי
שפתיו הם שפתי חלקות ובקרבו ישים ארבו · זבח וגו'
מה שלכן זבח הרשעים אשר לבם ופיהם בלתי שוים הוא
תועבה כי לא ישובו אל ה' בכל לבבם והנה שמוע מזבח
טוב · ואמנם התפלה הקלה מהישרים בלבותם הוא רצונו ·
תועבת וגו' וזה יען כי תועבת ה' דרך הרשע · ויאהב
המרדף צדקה · מוסר וגו' והרשע העוזב אורח היושר
לשונאו התוכחת ינתן לו מוסר רע ויסורין רעים בעולם
הזה · וימות בעולם הבא ולא יזכה לחיים הנצחיים ·
שאול וגו' השאול שהוא רמז ליסורי העולם הזה הנז' · והאבדון
והוא רמז לגהינם בעולם הבא אשר יחולו באף וחימה בבני

האדם · הם נגד ה' וכהשגחתו יחולו עליהם כפי רשע לבותם
כי האל יתברך יודע הכל ומשגיח עליו וישיב לאיש כמחשבתו
אם רעה ואם טובה · לא וגו' והנה הלץ אין לו תרופה
להנצל מהשאול והאבדון הנז' כי יש לו אחד מן הכ"ד דברים
שמונעים התשובה · והוא שלא יאהב למוכיחו אבל ישנאהו
ויתרחק ממנו וממעשיו · והוא מעצמו לא יתעורר ללכת
אל חכמים לשמוע דבריהם ולעשות כמעשיהם · לב וגו'
ויהיה ללץ הנז' לב שמח בשתיית היין שישמח לבב אנוש ·
ויטיב הפנים ויהיה מסולסל בשערו ברודפו אחרי אהבת
הנערות והבחורות · מה שהחכם הוא בהפך כי הוא עומד
בעצבון לבב בהיותו נזיר מודר הנאה מהיין וכל יומו עומד
בבוס ובכי על עונותיו · ויש לו רוח נכאה להיותו לבוש בלויי
סחבות בהפך הלץ הלבוש בדים וזהב ותכלת וארגמן ·
לב וגו' וזה יען כי כל ישעו וכל חפץ מהנבון הנז' הוא לבקש
דעת כדי להשיג העולם הנצחי · ולכן יבזה העולם הזה
וקורותיו · מה שפי הכסילים ירעה אולת מתאות נפש
הבוטחת באכילה ושתיה והמשגל · וזה להיות כי אין להם לב
ולכן פיהם ירעם ולא לבם הערל · כל ימי וגו' באופן
שכל ימי הפרוש הלז המענה את עצמו הם רעים בעולם
הזה · מה שהטוב לב שיש לו לב שמח הוא עומד במשתה
תמיד כי זה חשקו ותכליתו · טוב וגו' אבל נטוב מעט
מאהבת המועיל ואסיפת הממון ביראת ה' יען כי יתקיים
לנצח לו ולבניו אחריו · מאוצר רב מהרשע אשר כסף יהיה
מהומה בו ויאבד בענין רע · נטוב וגו' וכאהבת הערב
טוב ארוחת ירק ואהבה שם באכילה ההיא עם מלכו ואלהיו
באמצעות ברכת המוציא וברכת המזון והברכות האחרות ·
משור אבוס ושמן שאוכל הרשע במשתה אחד ושנאה בו ממנו
יתברך · מה שלכן טובי' הם ימי העני שהם רעי' מהמשתה
תמיד מהטוב לב הרשע · איש וגו' כי הרשע הלז הוא
איש חימה וכעסן נוח לכעוס ויגרה מדון ויחרחר ריב
ויולידהו עם אנשי ביתו וזולתם · ולכן אכילתו השור אבוס
ההוא לא יהיה במנוחה כי יכעס עם אנשי ביתו וישמע
בשולחנו קול ענות מאלות וקללות ודברי קנטורין · מה
שהעני החכם הנז' הוא ארך אפים ולא יגרה הוא הריב · ואם
במקרה יריבו אנשי ביתו פעם בשנה הוא ישקיט הריב ההוא
באופן שאותו המעט שיאכל יהיה במנוחה וישמע בשלחנו
קול ששון וקול ענות לו יתברך ברכות ותושבחות והילולים ·
דרך וגו' לנהוג המנהג והדרך שדורך הרשע הנז' שהוא עצל
מלבקש דרך האמת הוא כדרך הנגדר בקוצי המדבר
והברקונים שהעוברי' שם יכאבו בשפיכת דם בשרם בקוצים
ההם · מה שאורח הישרים הנז' היא סלולה ואין שטן ואין פגע
רע בה ואשרי האוחז בה כי ישיג הטוב הזמניי והנצחיי ·

כו

בן חכם וגו' הבן חכם ישמח אב שהוא אביו
המולידו · ועל"ד נסתר שכלו · והאדם
הכסיל הוא בוזה אמו אשר ילדתו כי להיותו רגיל אצלה לא
יהיה לו יראה ממנה כיראתו לאביו ועל"ד הנסתר · היא אמו
תורת ה' התמימה · אולת וגו' והכסיל החסר לב הנז'
האולת היא שמחה לו כי לחוסר לבו לא יבחין בין טוב לרע ·
מה שהחכם איש תבונה הנז' ידע בחכמתו להישיר דרכו
ללכת אל החיים הנצחיים · הפר וגו' וזה יען כי סבת
בלתי באת מחשבות האדם אל הים והיותם מופרות הוא
להיותם בלתי נעשות בעצה וסוד · ועל"ד בסודם אל תבוא
נפשי שר"ל עצתם הנעשית בסוד · ואמנם כשיעשו ברוב

יועצים תקום ותהיה · ולכן הנכון שעושה כל עניניו בעצת החכמה יישר לכת בלי ספק · שמחה וגו' והאיש השלם הלז אשר עושה דבריו ברוב יועצים ולכן תקום מעשהו ויבא אל הים · יהיה לו שמחה במענה פיו מעצתו כאשר יבא הדבר אל הים בעתו · וכאוכן היותר טוב שאפשר וזהו אומרו מה טוב · ע"ד מה רבו מעשיך ה' · ארח וגו' והדרך אשר יישר האיש תבונה ללכת בו הוא הדרך והארח מהחיים הנצחיים בהדבקו למעלה עם המשכיל שהוא השכל הפועל · למען סור מהדבק בשאול מטה אשר בו ידבקו רוחות הבהמות ורוחות האנשים הבהמיים הדומים אליהם · בית וגו' ואף כי ראוי לאדם לבקש לידבק למעלה למשכיל הנה לא ישיג זה בהתגאות לבו ובבזותו השפלים · כי אדרבא המשפיל את עצמו עד שאול מטה הוא יזכה לעלות לידבק למעלה למשכיל · והמעלה את עצמו בגאותו עד על · ישפל עד שאול תחתית כי בית גאים יסח ה' · ויצב גבול האיש השפל ועניו כאלמנה אשר היא שפלה ומדוכה למקרה הרע אשר קרה לה מהעדר אדוניה הפורש כנפיו עליה · תועבת וגו' והוא תועבת ה' מחשבו' הגאה הרע כי הוא חושב לעלות על במותי עב ולהתדמות לעליון ולכן לבש לבושו כי ה' מלך גאות לבש · ואמנם הם טהורים לפניו אמרי נועם מהשפל העניו הבלתי מדבר עתק בגאוה ובוז לזולתו ·

עוכר וגו' והגאה הנז' הוא עוכר ביתו בהיותו בוצע בצע מה שהעניו יחיה בהיותו שונא בצע ואפי' המתנות הנתונו' נתונים המה לו ברצון הנותן וחפצו הוא שונאם ובלתי מקבלם · לב וגו' והצדיק העניו כשידבר עם בני האדם יהגה ויחשוב בלבבו את אשר לו לענות להם לבלתי יחטא בשפתיו בהיותו נבהל להשיב · ואמנ' הרשע בבלתי מחשבת הלב יביע וידבר כמעין הנובע רעות בגאותו ורוממותו ·

רחוק וגו' מה שלכן רחוק ה' מרשעים · ואמנם תפלת הצדיקים ישמע להיותו קרוב לשועתם · מאור וגו' ואוזן שומעת וגו' הנה יזכה למאור עינים שהיא מצות ה' ברה מאירת עינים · ולשמחת הלב שהוא פיקודי ה' הישרים משמחי לב · ולשמועה הטובה שהיא כי תורת ה' תמימה משיבת נפש בעולם הבא · ולשמחת ודשנות העצם שהוא עדו' ה' נאמנה המחכימת פתי שהוא השמחה גדולה מהשגת החכמה שאין למעלה הימנה · מי שיהיה לו אוזן שומעת התוכחת המביאה אל החיים · והוא לן תמיד בקרב החכמים ללמוד ממעשיהם · פורע וגו' כי מי שהוא פורע המוסר ועושה למפרע ממנו הוא שונא את נפשו ומביאתה אל המות הנצחי · ואמנם השומע התוכחת הוא קונה לב ושכל אשר באמצעותו ישיג החיים הנצחיים · כן

יראת ה' וגו' הנה הכניעה מבן אנוש אם תהיה כנגד האל ית' תקרא יראת ה' ואם תהיה כנגד בני אדם תקרא ענוה · וזהו אומרו לפני יראת ה' צריך שימצא מוסר החכמה באיש הירא · להיות החכמה סבת היראה · והיראה תכליתה וכאומרו ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה ונאמ' סוף דבר וגו' את האלהי' ירא וגו' · ולפני הכבוד מבני האדם צריך הענוה · כי בני האדם ישנאו הגאה ויבזוהו · ויאהבו העניו ויכבדוהו · לאדם וגו' הנה פעמים רבות ימצאו אנשים רמאים מורים בפומבי היותם יראי ה' ובמסתרים יהרגו נקי והפך · וה' יענה לכל אחד מהם כפי מערכו' ומחשבו' לבם · ואם יהיו יראי' בהאלם אשר לבותם יחשבו הטוב תמיד · מה' יהיה המענה לשון להם טוב כי בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם · ואם יהיו בהפך ה' יגלה עונם ובפון לבם הטמא לעיני השמש והיו לזועה · כל וגו' כי לא המעשה המורה על היראה הוא העיקר כי אם המחשבה טובה כי כל אחד מדרכי האיש זך בעיניו ית' רק שיהיה לשם שמים ותוכן רוחות והמחשבו' ה' ויודע תכונת כל רוח ורוח ונותן גמול לאיש כפי המחשבה אם טובה היא אם רעה · גול וגו' ולכן ראוי לך הירא לגלגל אל ה' כל מעשיך כי יהיו לשם שמי' אחרי שיכונו מחשבותיך ויהיו נכונו' תמיד לעשיית הטוב · כל וגו' כי ראוי להיו' מחשבו' האדם ותחבולותיו נכונים לעבודתו להיות כי כל אשר פעל ה' בעולמו הוא לתכלית שיעבדהו וזהו אומרו למענהו · ואפי' הרשע נברא לתכליתו להיות הכלי שלו ליום רעה להרע באמצעותו לאש' יחפוץ להענים כנבוכדנצאר וסנחריב וטיטוס וזולתם · תועבת וגו' ולכן על כל האמור לעיל ראוי לאדם להיות ירא את ה' ועניו עם הבריות · כי תועבת ה' הפכו מהאנשים הגבה לב · ובחשבונו עם אלוהו המעביר ראשון ראשון מיד ליד ומנקה אותם אם יהיה בכלל החטאים ההם חטא הגאוה לא ינקה יד ליד להיות דבר מתועב אבלו כי מי שלח ידו להתלבש בלבוש מלכות מהמלך ה' מלך גאות לבש על פני מלכו ונקה · בחסד וגו' ולא תחשוב שהחוטא הגאה הנז' אשר לא ינקה אין תרופה למכתו · כי כל העונו' יש להם התרופה בתשובה · והעון הנז' יכופר בעשו' החוטא חסד לפנים מן השורה עם האנשים ובעשותו הצדק שהוא הדבר אמת לעשות כשורה · ובהיות לו יראת ה' כדי לסור מרע השנוי לה' באמצעות היראה ההיא · ברצות וגו' ואחרי עשות תשובה האיש החוטא הנז' אשר יד ליד לא ינקה · ואז ירצה ה' בדרכיו ישים עליו לטובה וגם אויביו ישלים אתו ויושפלו תחתיו · טוב וגו' וטוב מעט מההון לאיש בצדקה כי יהיה קיים ונצחי וימיו יהיו במנוחה ולא בכעס מרוב תבואות בלא משפט וצדקה כי כל עומת שבא כן ילך ובהבל בא ובהבל שמו יכוסה וכל ימיו מכאובי' כי ירדפוהו העשוקים ממנו ויקללוהו ויחרפוהו בשערי' · לב וגו' והנה ימי האדם העניו הנז' בעל המעט בצדק יהיו בחיי נחת · כי לבו יחשב דרכו למצוא בו מחיתו כי איננו עצל טומן ידו בצלחת · וה' יכין צעדו כי מה' מצעדי גבר כוננו כשדרכו יחפץ ולכן בנקלה ישיג כדי מחיתו ובלי צער · קסם וגו' ואפי' שיהיה הירא העניו הנז' ממלכי האומות · ה' יהיה עמו וכאשר יעשה משפט ודין בין אדם לחבירו לא ימעל פיו רק ישפוט משפט צדק כאלו היה הקסם בשפתיו שעושה שידבר הדברים ההם הישרים · והנה יהיה הסבה האל יתברך כי אף שהוא נכרי לא יקפח לו שכרו · פלס וגו' כי האל יתברך נותן לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו יהיה מי שיהיה ישראלי או נכרי וכאלו יש אתו יתברך הפלס והמאזנים הישרי' הנעשים במשפט ואבני כים הנשקלים בם כן כל מעשהו בעולם הזה מהשכר והעונש נעשה במדה במשקל ובמשורה ·

תועבת וגומר ולכן המלכים מהעולם השפל המבקשים להדמות ליוצרם היא תועבה להם עשות רשע · כי בצדקה יכון כסא · ובהפך לא יכון כי אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו · ואם מאשרי העם מתעים יהפך העולם לתוהו ולא יכון · ולכן רצון המלכים הוא לשפתי צדק · ודובר דברים ישרים יאהב מהם ·

חמת וגומר ותכלית חמת המלך על האיש הבלתי נרצה ממנו הוא שישלח מלאכי מות לקחת את נפשו ובאומרו שלמה לבניהו לך פגע בו · ואיש חכם יכפרנה ויבטלנה

ויבטלנה למות ההיא בדברי חכמתו כאשר עשתה החכמה התקועי' במתיק דבריה על אבשלום · וכאשר עשתה האשה החכמה עם יואב כאשר נתנה אליו ראש שבע בן בכרי · באור וגו' ובהפך ימשך משמחת המלך ורצונו ואור פניו על איש מה כי יגיעו אין החיים חיי המנוחה והשמחה ורצונו על האיש ההוא יהיה כעב מלקוש שהוא הגשם המאוחר אשר יקוו בני האדם להטיב את כל הנזרע והנטוע · כ"ח

קנה חכמה וגו' שבח קניית החכמה שהוא טוב מקניית החרוץ שהוא הזהב והדברים החשובים · ושבח קניות התורה הנרמזת בשם בינה שהוא נבחר מקניי' הכסף ואף כי הכסף הוא פחות במעלה מהזהב יחס אליו התורה הנעלה מהחכמה · להיותו קל ההמצא מהזהב · כאשר התורה היא קלת ההמצא בין האומה ישראלית ממה שהוא החכמה בין שאר האומות אשר היא נחלתם · כי רצה המקום לזכות את ישראל ולפיכך הרבה להם תורה ומצות למען יהיו תמיד מסובבים ומסובבי' בהם · מה שבין האומות אחד מעיר ושנים ממשפחה ישיג אל קנה החכמה בבלעם ולבן וזולתם · וכל השאר יהיו סכלים וכבהמות השדה וחיתו יער · והנה מעלתם על הזהב והכסף הוא מפורסם כי הם דברים נפסדים ומפסידים לרודפיהם מה שהתורה והחכמה הם בהפך כי הם דברים נצחיים ומתמידים נצח רודפיהם · מסלת וגו' הדרך מסלה מהישרים הנזכר מהחכם והתורני היא בהיות כל מגמתם לסור מרע · כי מי שירצה לשמור נפשו משאול תחתית · צריך שישמור דרכו לסור מרע ·

חצי הספר

לפני שבר וגו' ובדברים אשר יותר ראוי שיזהר הישר בדרכו הוא לבלתי חטוא בגבה' שהוא חטא הגאוה · כי סבת השבר בעולם הזה הוא עון הגאוה עם בני האדם שהיא הפך הענוה · וסבת הכשלון בעולם הבא הוא הגובה רוח עמו יתברך לבלתי שמוע מצותיו שהוא הפך היראה שהית · טוב וגו' וטוב הוא היות עני ושפל רוח ועבד לענוים · מהיות חבר ועמית לחלק שלל את גאים · כי הענוים יהיו סבה לטובו וקיומו בזה ובבא · והגאים יהיו סבת אבדתו בשתיהם · משכיל וגומר כי בהיותו בין הענוים יהיה משכיל ומעיין בכל דבר ודבר בטרם עשותו אותו כדי למצוא הדרך הטוב בו פן יחטא ואשם בעשייתו אותו באופן מבלתי אופן · ובבוטחו בכל דרכיו בה' אשריו כי הוא יעזרהו לבחור בטוב ולמאוס ברע · לחכם וגומר ויגיע למדרגה שיקרא חכם לב מצד השיגו מעלת החכמה · ולהקרא נבון מצד השיגו מעלת התורה · וישיג להיות משפיע לזולתו ולעשות תלמידים הרבה במתק שפתים · וישיג להיות מוסיף לקח בעשותו ספרים הרבה וחיבורים ופירושים בהיותו כנהר שמתגבר והולך וכמעין המתגבר · מקור וגומ' וזולת השפיעו על זולתו מעלת החכמה והתורה · עוד בשכל שלו שהוא בעליו ועל פיו ישק כל גופו במעלת המדות · ישפיע על זולתו מעלת המדות ההיא ומעלת המצות שהם יחד מקור החיים הזמניים והנצחיים · מה שהוא בהפך מוסר האוילים כי אינו מקור חיים אבל הוא מקור אולת · לב וגו' ואפי' השיחה בטלה ממנו יהיה דבר מועיל · כי לבו החכם ישכיל פיהו · וכלו פיו הוא משכיל

וחכם ובר דעת שבמקרה תמיד על שפתיו יוסיף לקח · צוף וגו' ויהיו כצוף דבש אמריו אמרי נועם · אשר הצוף מהאמרים ההם יהיה טוב ומתוק לנפש בעולם הבא · ומרפא לגוף ולעצם בעולם הזה · יש וגו' אחרי ספרו שבחי החכם המשכיל על דבר למצוא הדרך הטוב בו ספר גנות הסכל הסומך על דעתו ועושה העולה על רוחו מבלי הבנה וזהו אומרו יש דרך ישר לפני איש לכאורה · ואחריתה מהדרך ההיא להביא לדרכי מות · נפש וגומר והאיש הנזכר החוטא בבחרו הדרך הרע יהיה עמל ויגע בברות נפשו יעמול לו כי כן גזר עליו ואכף והכריע דברי פיו הרעים · והוא בהפך החכם אשר צוף דבריו הנעימים הוא מתוק לנפש ומרפא לעצם · איש וגו' בהיותו איש בליעל אשר פרק מעליו עול היראה שהית · והוא כורה רעה וחופר מחשבות רעות בלבבו · והמחשבות ההם יהיו על שפתיו כאש צרבת כי ילהיב וישרוף לב השומעים הרעה ההיא באופן כי הוא חוטא במעשה בהיותו בליעל · וחוטא במחשבה בהיותו כורה רעה · וחוטא בדבור בהיות הרעה על שפתיו כאש צרבת · איש תהפוכות וגו' והוא איש תהפוכות כי אין בדבריו אמנה וקיום ואם ידור לעשות דבר מיד יתהפך ולא יקיים דברו ויחללהו מה שבזה ישלח מדון עם ריעיו כי יכעסו בו כשלא ירצה לקיים את אשר נדר להם · והוא איש נרגן ובעל לשון הרע ומפריד האלוף נעורים מן האשה אשר בטחה בו בשומו מלחמה ומריבה בין איש לאשתו · ומראה אליה שמשים שלום בינה ובינו והוא עושה בהפך · איש חמס וגו' והוא איש חמס מכת האנשים החטאים המפתה לריעהו לאמר לכה אתי נארבה לדם נצפנה לנקי חנם כל הון יקר נמצא נמלא בתינו שלל באופן שבדבריו מוליכו בדרך לא טוב · עוצה וגו' ותמיד הוא עוצה וסותם עיניו כדר' בעלי המחשבה · וזה כדי לחשוב תהפוכות · והוא קורץ שפתיו שעניינו לשון חתיכה על דרך מחומר קורצתי וגו' כי פעמים שהמתבודד במחשבה זולת עצימת עיניו עוד ינשוך שפתיו בשיניו שהם מקרים נעשי' במקרה לרוב המחשבה · וכל ההתבודדו' הלז הוא למצוא דרך לכלות הרעה בשלימות על חבירו · כ"ט

עטרת וגו' השיבה לאנשים היא עטרת תפארת להם כי היא עדות נאמנה על יושרם וצדקתם יען כי השיבה תמצא ותושג בעשות דרך הצדקה והמשפט · מה שהכרת יכרת נפש העושה ההפך ולא תזכה אליה · טוב וגו' והזוכה אליה מהרודפים דרך הצדקה הוא הארך אפים וקשה לכעו' שהוא טוב מגבור · יען כי סבת גבורת הגבור הוא העזר הנתן אליו מכחותיו ורוחותיו · ואם הוא ינצח בשכלו לכחות ההם שהם סבת הגבורה הנה הוא טוב מהגבו' ההוא · כי יותר גבור נקרא המנצח לגבור שנצח לזולתו · מהמנצח לאיש מן האנשים אשר לא יתואר בשום כד מהגבורה · והמושל ברוחו רוח התאוני כאהבת המועיל ואהבת הערב · שהוא טוב מלוכד עיר · יען כי הלוכד עיר יועזר משריו ועבדיו אכן פה האברי' והכחות והרוחו' הם נגד השכל בדבר הזה כי להיותם חמריי' יעזרו לכחות החמריות · וישאר השכל יחידי כי כל ריעיו בגדו בו היו לו לאויבים ואם ינצחם יתיחס אליו מן הגבורה החלק שיהיה אפשר התיחסו לבן אדמה · בחיק וגומ' והשלם הנז' כשיוטל גורל מה על דבר מה בחיק · כדרך המטילים גורל על דבר הנחלק ביניהם שמשימים בחיק איש אחד הפתקים המזכירים שמות האנשים או בדבר אחר שיכסה אותם למען לא יראו · ובחיק

אים אחר פתקים לבניס אשר בהם יש שנים פתקי' שנכתבים בהם שמות השני חלקים אם הימני ואם השמאלי מהדבר אשר יוטל הגורל עליו · אז מה'כל משפטו כי הוא יתברך יגלגל הדברים באופן שיבוא אליו החלק הנבחר מן השנים · וכאומרו המשורר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי וכאלו הוא יתברך שתך ידו על הגורל הטוב כדי להגיעו לחלקו · טוב וגו' וגם שבת אורך ימיו מהשלם הנז'היה לרוב שלום ביתו · כי טוב הוא לאכול פת חריבה בלי בשר ויין כשיהיה בשלוה ואהבה ואחוה מכל בני הבית · מלאכול בבית שהוא מלא מזבחי בקר וצאן עם ריב ומדון בין האוכלי' כי אותו המעט מפת חריבה עם השלוה מאריך ימי' · ואות ו הריבוי מזבחים עם הריב מקצר הימים · עבד וגומ' שבח השלימות והחכמה כי העבד בהיותו משכיל יבוא בחכמתו למשול בבן אדוניו המבייש · ויגיע אהבת אדוניו אליו כי ינחילהו בנכסיו כאחד מבניו וזהו אומרו ובתוך אחים יחלוק נחלה · מצרף וגו' כאשר המצרף שהוא הכור המיוחד לצרף הכסף · הוא המצרפו · וכאשר כור הזהב הוא מצרפו · ככה ה' הוא מצרף ללבות בני האדם ובוחנם בנסיונות לראות אם עומדים על שלימותם כעשרה נסיונות אשר בם נסה את אברה' אבינו · והשלם הנז' אשר בחכמתו יעמוד באמונתו יחיה ויראה זרע ויאריך ימים · מרע וגו' והמרע הרשע שיש לו ה' עונות גדולים שהוא מקשיב על שפת און מהמביא דבה שהוא המביא רכילות מדברים אשר שמע ואינו מוסיף ולא גורע עליהם · והוא מאזין השקר שעל לשון הוות מהמוציא דבה שבודה דברים מלבו כדי להפריד האהבה בין החברים · לועג וגו' והוא לועג לרש שאין לו כל השואל הלחם על פתח ביתו · ולא די שהוא בלתי נעזר ממנו הן במעשה הן בדבור · כי הוא כלעג ממנו ומבויים מדבריו · והוא מחרף עושהו יתברך מהרש הנז' אשר הוא שואל הצדקה למען כבודו · והוא שמח לאיד הבא על זולתו · כשה' יבחין לבו ויכיר כל רשעתו · לא ינקה מעונש והכרת מכרת הנפש ההיא מהעולם הזה ועונה בה בעולם הבא · מה שהשלם הנז' שיש לו ה' מעלות נגדיות לה' פחותיות הנז' יזכה לחיי העולם הזה ולחיי העולם הבא · עטרת וגו' ויזכה להיות לו עטרת הזקנים שהוא לראות בני בנים · ויהיו הם האבות תפארת לבניהם כי בעת זקנותם יתוסף עליהם חכמה ודעת שיהיה לכבוד ולתפארת לבנים בהפך האבות הזקנים הסכלים שכל זמן שמזקינים הסכלות נוסף עליהם ויהיו לכלימה לבניהם · לא נאוה וגו' והזקן הנבל הסכל לא נאוה אליו לדבר בשפתיו דברי יתר ומעלה וזה מפני האף והחימה הנמצא אתו להיותו נוח לכעוס · כאשר לא נאוה לנדיב לדבר בשפתיו דברי שקר ודברי חימה כי הוא ארך אפים ונוח לרצות ומי שלא בא לכלל כעס לא בא לכלל טעות · אבן וגו' הזהיר כי ראוי לשלם להתרחק מן השוחד ואפילו לעשות משפט אמת · יען כי השוחד הוא כאבן חן בעיני בעליו הלוקחו · ואל כל אשר יפנה לעשות השוחד הנז' ישכיל · מכסה וגו' כי השוחד הוא מכסה פשע · שאם רוצח אשר הרג את הנפש יביא אל השופט ככר כסף יכסה פשעו ויאטם אזנו · ועיניו יעצום מלראו' בפשע ההוא ומלשומעו · ובשוחד האדם מבקש אהבת הנשים ע"י נותנו שוחד לאמצעיים בינו וביניו וע"י מתנות ודורונו' שישלח להם שוכה כדבר הלז לרדוף אהבת הנשים ע"י השוחד הנז' הוא מפריד אלוף נעורים מהאשה ההיא כי בהרגישו בדבר יקנא באשתו ויפרד ממנה · תחת וגו' ואם האוהב השוחד הלז

יהיה מבין תחת גערתי זאת אשר אמרתי וחזרתי על ההפרד ממנו · במבין הנז' תמה שתחת ותכאיב מאה הכא' בגוף הכסיל · אך וגו' יען כי הרע והכסיל בטבעו הוא מבקש למרות בקונו ובאלהיו ובמיסרים אותו · מה שבסופו ירדפהו הרעה ומלאך אכזרי ולא ירחם ישולח בו להכותו בעולם הזה ובעולם הבא · פגוש וגו' כי רעת הכסיל גדולה ויותר טוב הוא לפגוש האיש כדוב שכול שהו' מלא כעס ויגון על בניו · מלפגוש בכסיל כשהוא באולתו · יען כי האיש ההוא להיותו ערום מכל חית השדה ימצא דרך להנצל מן הדוב · מה שלא יוכל למצוא דרך להנצל מהכסיל · להיות כי כל שכלו האינושי נהפך למשחית ולמצוא תחבולות להרע לזולתו · משיב וגומ' ואפילו אם תעשה הטובות לכסיל הנז' לא יועיל כי הוא תמיד משיב רעה תחת טובה · ותמיד לא תמוש רעה מביתו כי בעצם ובמקרה יבא הרעה ממנו ומביתו · פוטר וגו' והכסיל הוא ראשית כל מדון שהוא פוטר הריב כאשר יעשה הפוטר מי הנהר בנקב קטן שעושה בשפתו · ויעלו המים בשבת הנקב ההוא על כל הארץ וישטפו הכל · וכן זה הכסיל על לא דבר הוא מתחיל מדון גדול · מה שלכן איעצך שתטוש הריב לפני התגלע ובטרם תתגלה בין האנשים פן תהיה לבוז כי אין לענות כסיל כאולתו פן תשוה לו גם אתה · מצדיק וגו' כי השכל הלז כל דבריו הם הפך האמת כי הוא מצדיק הרשע ומרשיע הצדיק שתועבת ה' גם שניהם · למה וגו' הנה ההון והמחיר שביד החכם הוא תועלת אליו בהיותו כלי להשיג בו החכמה ותועלת לזולתו שיועילהו בעושרו · אמנם לכסיל הלז למה זה מחיר ועושר בידו · כי לתכלית קניית החכמה אליו לא יועיל כי לב ושכל אין לו · וכן להטיב לזולתו לא יועיל יען כי בכל עת אוהב הרע וגומר כי כל חפצו מהכסיל הלז הוא להרע לזולתו · וכאלו הוא נולד מתחבב אחד יחד עם הצרה כי הוא שבת צרת זולתו וכהמצאו תמצא הצרה ההיא להיותם אחים ולא יתפרדו · אדם וגו' והוא אדם נגזר מאדמה ומיוחס אליה לחמריותו · חסר לב ושכל ונמשל כבהמו' נדמה · ולחסרון שכלו הוא תוקע כף בשעורב ערובה לפני רעהו בהיותו מרבה לעשות ערבו' בתקיעת כף לזולתו · אוהב וגו' והוא אוהב פשע בפשעו תמיד לאשר נדר להם לפרוע דמי הערביות ההם כי לא יפרע מחוט ועד שרוך כעל לשום אחד מהם · מה שלזה הוא אוהב מכה כי יריבו עמו הנושים בו כמו ערב קבלן · ויצטרך להגביה פתח ביתו למען לא יקל ליכנס בו לנושיו ולשוטרים הנשלחים עמהם מהשופטי' לקחת את כל נכסיו · ובערביות האלו אשר הוא עושה מבקש שבר · כי ישבר ממונו ונכסיו וכבודו ויוחזק לכזבן ובלתי איש אמונים בין האנשים · עקש וגו' והוא עקש לב ולא ישמע עצה מזולתו מה שלכן לא ימצא טוב בלכתו בעצת לבו הנבערה ; והוא נהפך בלשונו ויכזב לאשר נדר להם לפרוע הסך מהערבות ההוא · ולכן יפול ברעה כי יקללוהו ויהרגוהו ויכוהו הנושים אשר ערב להם · יולד וגו' והאב היולד הכסיל הלז יהיה לתוגה לו בעולם הזה · ולא ישמח אבי נבל בעולם הבא · כי האד' יכסף לבניס להיותם תחתיו קיימים במין בעולם הזה ולמען יזכוהו במעשיהם הטובים בעולם הבא · והבן הסכל הנבל הלז לא ישמח לאביו אפי' באחד משתיהם · לב וגו' ויהיה לכסיל הלז תמיד לא שמח כי לא ידאג על דבר ולכן ייטיב הגהה ויתאר ויתראה מהפנים · אמנם הרוח נכאה שיש לחכם בדאגתו על עונותיו תיבש גרם כי הדאגה תבלה

הבשר

הכשר והעצמות. מה שהשמחה יעשה בהפך. שוחד וגו' והכסיל הלז יקח השוחד מחיק הבעל דין רשע בדינו כדי להטות ארחות משפט כי ישאלהו כפה. ויבחין מי מהבעלי דינין רשע בדינו כדי לשאול ממנו השוחד כדי להטו' המשפט כי הבעל דין הצדיק בדין ההוא לא יתן השוחד בהיות כי אינו צריך אליו כי הדין עמו. את פני וגו' והנה יבחין מי הצדיק משניהם להיות כי את פני המבין יש החכמה. להיותו ארך אפים ועניו ושפל ומדבר דבריו בהשקט ומנוחה ופניו יוכיחו על שלימותו. מה שהכסיל יש לו התארים ההפכיים מאלו וכדברו עם זולתו יהיו עיניו בקצה הארץ בגאוה וזדון אשר לו. כעס וגו' מה שהבן כסיל הלז יתן כעס לאביו במעשיו הרעים. וממר לאמו אשר ילדתו. והוא שם מתהיין מורת רוח וגו'. גם ענוש וגו' חוזר לפסוק דלעיל שאמר כי שוחד מחיק רשע יקח להטו' ארחות משפט. ואומר כי הלא טוב והרשע הלז הלוקח שוחד זולת שהוא מצדיק הרשע בדינו. גם הוא מרשיע וענוש הצדיק בדינו לפרוע מה שאינו חייב. ואם לא ירצה לפורעו יכוף אותו על ככה בהכאות אכזריות וזהו אומרו להכות נדיבים עלי יושר. חושך וגו' חוזר לפסוק דלעיל שאמר כי את פני מבין חכמה להיותו חושך אמריו ולא ידבר רק במקום הצריך. והוא יודע דעת שהוא מעלת החכמה ויקר רוח שהוא מעלת המדות ואיש תבונה שהוא מעלת התורה. גם וגו' כי אפילו האויל כשהוא מחריש ובלתי מדבר רק בעת הצורך יחשב חכם שלם במעלת החכמה. ואוטם שפתיו כמעט לגמרי כי הוא שותק ואינו מדבר רק לצרכות לשומעים אליו יחשב איש תבונה שלם במעלת התורה. לתאוה וגו' והכסיל הנפרד מדרך האמת כשהוא לומד החכמ' לא ירדפה מפני אהבת הטוב במה שהוא טוב. רק מפני תאות הכבוד ולמען יקרא רבי. ולכן בכל תושיה ובכל חכמה יתגלע ויתערב כי יחפוץ ללמוד זעיר כאן וזעיר כאן בכל חכמה למען יכבדוהו בחשבם היותו חכם כולל ידיעת כל החכמות. לא וגו' כי לא יחפוץ הכסיל ההוא בתבונה לטובתה. רק כדי לגלות לבו ושכלו לזולת ולהראות שיש לו שכל טוב. בבוא וגו' ובבוא הכסיל הרשע הנז' בעיר בא גם בוז ועם קלון חרפה שהם ג' מיני בזיון הדבק כל אחד מהם עם כל אחד מהג' נפשות. כי יהיה בוז באהבת נפשו המשכלת. וקלון באהבת נפשו המרגשת. וחרפה באהבת נפשו הצומחת. מים וגו' מה שבבוא הצדיק בעיר בא הודה והדרה. כי יהיו דברי פי האיש השלם הלז מהם דברי חכמה נעלמים וקשי ההשגה כמים העמוקים שהם קשי השתיה לעמקם. ומהם דברים קלי ההשגה ממקור החכמה כמי המעין נובע שהם קלי השתיה. שאת וגו' ולכן אינו טוב אבל הוא ענין רע מאד לשאת פני רשע כדי להטו' צדיק במשפט. שפתי וגו' שהרשע הכסיל הלז בבואו לדין שפתיו יבואו בריב ופיו למהלומות יקרא כי הוא מריב עם רעיהו הבעל דין המנגדו. ומגדף אותו בהכאו' ומהלומו' מן הלמוני בל ידעתי. פי וגומ' וכפיו יחרוץ דינו כי בסכלותו ידבר הרבה ומתוך דבריו הרבים יודע האמת. באופן כי דבריו יהיו מחתה לו. ושפתיו יהיו מוקש נפשו כי יגלה הוא בעצמו את המעשים רעים אשר עשה וישמעם השופט ויענישם עליהם. דברי וגומר ודבריו מהכסיל הלז הם דברי נרגן בעל לשון הרע המוציא דבה אשר הדברים ההם עושים רעה לאומרו ומקבלו והנאמר עליו. ובתחלת הענין נראה היות הרעה ההיא המגעת קלה

במתלהמים שרוצה לומר כאנשים שמכים אלו את אלו באבן או באגרוף. ובסופם יתגלו היותם מכות גדולות יורדו' עד חדרי בטן אשר הם כמעט נמנעי התרופה. גם וגו' והבעל לשון הרע הלז הוא מתרפה במלאכתו ומתעצל בה בהיותו אח לבעל משחית בלכתו בבתי חביריו בדברי רכילות ולשון הרע. ל'

מגדל עוז וגומ' השם בן ד' אותיות המורה על עצמותו יתברך שהוא שם ה' הוא כמגדל של עוז אשר בעת צרה מה ירוצו להשגב שמה האנשים. וכן הצדיקים בכל צרתם לא ירוצו לעזרה אל כספם ואל זהבם ואל הנדיבי' גם כי אין לבטוח בנדיבים ובבן אדם שאין לו תשועה. ואמנם ירוצו לעזרה ל' שם ה' הבוטחי' בו בכל לבבם ובודאי תמיד הוא נשגב כל אחד מהם כי לא איש אל ויכזב לבוטחים בו מפני חולשתו כי הוא הגבור ההחלטיי ובכל אשר יחפוץ יעשה. הון וגו' ואמנם הרשע אשר כלם כספו אל העושר ולכן יקרא עשיר הונו הוא לו קרית עוזו. ויראה בעיניו כאלו העושר ההוא הוא חומה נשגבה לחדרי משכיתו הבנויים במשכיות כסף. לפני וגו' והגבהת לב האיש וגאותו בבלתי הכירו ערכו השפל בערך העליונים יהיה סבת שברו כי יענש מן השמים על העון פלילי ההוא מן הגאוה. וענות האיש והכנעתו אל השמים ואל הברי'. יהיה סבת כבודו כי יהיה רצוי לרוב אחיו ורצוי לשמים. משיב וגו' והגאה הנז' יוכר בהיותו משיב דבר לחבירו בטרם ישמעה כי לרוב גאונו יראה כאלו הוא יודע מצפון לב האנשים ואשר ירצו לדבר. אשר בזה יראה אולתו ויכלם מהם כי על הרוב לא ידע את אשר ירצו לדבר והתחלה לא יורה על סוף הדבר ויתבלבל בדבורו ויבוש ויכלם מאולתו. רוח וגומר לאיש הגבה לב הנז'. הרוח המושל עליו מהגאוה יכלכל ויזון מחלהו מן הגבהת לבו. כי לא יכיר חולי גאותו כדי לרפאתו בהפכו מן הכניעה כי הבריאות ישמר בדומהו והחולי ירופא בהפכו. ואמנם האיש הנזכר כשיהיה לו רוח נכאה ונכנעת. מי ישאנה למחלה הנזכרת הוא לשון תמיה. ובודאי לא ישאנה למחלה ההיא כי הכניעה היא תרופתו. לב וגומר ולב הנכא רוח הלז אם יהיה נבון במעלת התורה יקנה דעת באמצעות הרוח הקדש יען כי הענוה מביאה לידי חסידות וחסידות לרוח הקדש. ואם יהיה חכם במעלת החכמה באזנו יבקש לשמוע החכמה מפי המלמדים מורי צדק כי לא יקנה מעצמו אותה באמצעות רוח הקדש כי לא חל עליו. מתן וגומר והעניו הלז המתן שיתן משלו לאדם העני ירחיב לו את גבולו ואת נכסיו כי ימצא בשנה האחרת מאה שערים על אשר אמר כי עשר בשביל שתתעשר אמר רחמנא. ויהיה גדול על שאר הגדולים כי הזכות הלז מהמתן ינחנו בדרך לפני הגדולים כי למעלתו עליהם יקדם אליהם גם בקדימת הסדר. צדיק וגומר הזהיר לעניו הלז אשר עלה לגדולה כי בבוא בעלי דינים לפניו לדין שלא ישמע טענת אחד מהם כשיהיה לבדו שלא בפני הבעל דין האחר המנגדו אליו. וזה יען כי נראה לכאורה היות צדיק בריבו הראשון אשר הקדים לספר טענותיו כפי רצונו בבלתי היות נגדיות לדברי ויבוא הדיין לטעות. ואם במקרה ישמעם. אחר כן בבוא רעהו יחקור שנית על דברי הקודם למע

שמע את אשר ישיב אליו רעיהו עליהם ואם יודע או יקשה אליהם· מדינים וגו׳ הזהיר אל השופט הנז׳ שעל הרוב יעשה פשרה ביניה׳· ואם ירצו לחלוק דבר מה משחורה או קרקעות שיש להם יחד וכל אחד מהם נוטה לבו ל׳ אחד מן החלקים מה שלכן יריבו על זה· הזהירו כי יטילו גורל על הדבר כי מדינים ישבית הגורל ובין עצומי׳ שהם בני המלך החולקים על המלכות יפריד המדינים· ויהיה מי שאבד המלכות בגורל נפשע מאנשי הקרי׳ עוז כאשר יהיה נפשע גם כן מבריח דלתות ארמון בית המלוכה כי הכל ישפטו כי ימליכו את אחיו בראותם כי מאת ה׳ היתה זאת כי כן גזר הגורל· וזהו אומרו אח נפשע וגו׳ עד כבריח ארמון·

מפרי וגו׳ הזהיר לאיש השלם הנזכר על חטא הדיבור באומרו כי מפרי פי איש תשבע בטנו ותבואת שפתיו ישבע· ולכן אם יהיה הפרי טוב ישבע מדבר טוב ואם יהיה הפכו ישבע בטנו מדבר רע· מות וגו׳ וזה יען כי מות וחיים ביד לשון· ואוהב דבור הלשון יאכל פריה שאם יהיה הדבור בלשון הרע ובנבול פה ובשבועת שוא יהיה פריה העונש הזמני והרוחני ואם יהיה הדבור בתהילו׳ ותפלות לה׳ ובדברי תורה וביסר אל העם להשיבם אל ה׳ ובלמדם דעת ויראת ה׳ יהיה פריה הטוב הזמני והרוחני· ל״א

מצא אשה וגו׳ מי שימצא אשה שתם אשר השם הוא יורה על אשה שלימ׳ כאשר יורה שם איש על איש שלם· בודאי מצא טוב בעולם הזה ובבא והוא מהאנשים שהפיק רצון מה׳ ומצא חן בעיניו· כי מוצא אשת כסילו׳ מצא מר ממות שהוא ההפך· תחנוני׳ וגו׳ והרש בעל האשה המשכלת ידבר תחנונים בשיחתו ואם למרק עונו כאון בן פלת אשר אשתו יעצתו כן והצלתו בטוב טעמה· ועשיר בעל האשת כסילות ידבר עזות כקרח העשיר אשר אשתו הדיחתו מתחת כנפי השכינה בעזות דבריה וכדרשת חז״ל· איש וגו׳ והעשיר המדבר עזות הוא איש רעים וסופו להתרועע ולהשבר הוא והם יחד כקרח אשר לקח בדבריו לרעים מאתים וחמשי׳ ראשים מישראל ודתן ואבירם ובסוף נטרד מן העולם הזה ומן הבא הוא והם· ואין לעזוב מפני כן לבלתי בקש האדם לעשות לו אוהבים ורעים כי יש אוהב שהוא דבק עם אוהבו יותר מהאח וכאשר האח כפי טבע האחוה מפרי׳ מאחיו הרעה ומקרב לו הטובה כן יעשה הוא וביותר זריזות ואהבה ממנו· טוב וגו׳ והאוהב הלז הוא הרש הצדיק הנז׳ אשר ידבר תחנונים· כי יותר טוב יגיע ממנו הרש ההולך בתומו לחבירו ואוהבו· ממה שיגיע מהעשיר שהוא עקש בשפתיו ותמיד ידבר רעה בפיו ובשפתיו להיותו כסיל· גם וגו׳ והכסיל הלז גם זולת חוטא בדבור בשפתיו· יחטא במחשבה כי להיותו בלא דעת לבו נפשו ומחשבתו תהיה תמיד ל׳ הלא טוב· ויחטא במעשה כי יהיה חוטא אץ ומהיר וקל ברגליו לרוץ לעשות החטא· אולת וגו׳ ואולת החוטא הכסיל הלז תסלף דרכו ויחטא׳ ויפשע· ואח״כ כשיקבל עונשו· על ה׳ יזעף לבו· ומה לו עם ה׳ כי אין רע יורד ממנו ומעשה ידיו הקיפו עליו את כל הרעה ההיא· הון וגו׳ ומעשיו הרעים הוא כי בהונו יוסיף ריעים חדשי׳ רעים כמוהו מגדולי ורבי הארץ· והדל שהיה משיעת מריעיו מקדם יפרד ממנו בראותו כי גבה לבו בעושרו לאמר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה· עד וגו׳ אשר העושר ההוא קנאו בהיותו עד שקרי׳ בלוקחו שוחד להעיד שקר מה שלכן לא ינקה מעונש· ובהיותו מפיח כזבים ובעל לשון הרע מה שלכן לא ימלט מהעונש הנז׳· רבים וגו׳ רבי הארץ וגדוליה העזים יחלו פני הנדיב העשיר השכל הלז כי לרוב עושרו יקראוהו נדיב וכן להיותו נדיב עמה׳ לפעמים מפני יוהרא וגאוה· וכל הרע וכל הרעות יעשה האיש הלז עם הרש הצדיק שמקדם קדמתא היה איש מתן· כל וגו׳ כי כל אחי הרש הלז שנאוהו אחרי שנורם אף וכ״ש שסיעת מריעיהו רחקו ממנו· וסבת זה הוא להיותו מרדף אמרים מאמרות ה׳ אמרות טהורות מתורת ה׳ תמימה· ואינו מרדף המה ללכת אחריהם לכבדם ברחובות קריה בהיותו זנב לאריות· קונה וגו׳ יען כי הוא מבקש לקנות חכמה ושכל להיותו אוהב נפשו ולכן אינו אוהב זולתה מן הגדולים והעשירים· והוא שומר דברי התורה ומבונתיה הנרמזת בשם תבונה למצוא טוב בעולם הזה ובבא· עד וגו׳ בהפך העד שקרים שלא ינקה מעונש אשר אמרנו· והמפיח כזבים אשר יאבד ולא יזכה לתענוג הנפשיי· לא וגו׳ כי לא נאוה אלו הכסיל תענוג נפשיי· כאשר אף אינו נאוה לעבד הנבזה ושפל למשול בשרים נכבדי ארץ וגדוליה· שכל וגו׳ אכל התענוג הוא נאוה לחכם הנזכר אשר בשכלו מאדם יאריך אפו ולא יהיה נוח לכעום· כי תפארתו יהיה בעוברו על פשע· נהם וגו׳ ואם יהיה החכם הנז׳ מלך ומושל ינהום ככפי׳ בעת כעסו וזעפו כדי להראות לעבדיו היותו זעוף למען יראו ממנו· ואמנם כטל על עשב רצונו כי רוחו בפנים הוא נח ושקט על שמריו ומורה את עצמו כעוס לתכלית טוב ואינו כן· הות וגו׳ הנה כאשר שבח המוצא אשה טובה שמצא טוב· גנה המוצא אשת מדיני׳ כי מצא רע· באומרו כי הבן כסיל הוא הוות לאביו כי נגע וקלון ימצא מפני סכלותו· אמנם מהאשת מדינים ימצא יותר ויותר· כי נזקו יהיה כנזק הדלף טורד ביום הגשם שיהיה בחדרי משכיתו כי אם יצא חוצה קוצותיו ימלאו טל ומטר ואם יעמוד פנימה גם שמה ירדפהו המטר בדלף ההוא באופן כי לא ינוח ולא ישקוט· וכן האיש הלז בבואו מחוצה לנוח מטורח בקשת הלחם והדברים ההכרחיי׳ כיגיעת האף· ימצא האשה הרעה אשר יריב עמו ויטריחהו בהמית דבריה באופן כי יבחר מות מחיים· ל״ב

בית והון וגו׳ בא לשבח עוד השגת האש׳ הטובה והמשכלת באומרו כי מי שיהיה לו בית והון יהיה מנחלת וחלק אבותיו ויזכה לנחול מה שינחלו הם וכפי טובתם ורשעתם· ומי שיהיה לו אשה משכלת יהיה מנחלת ה׳ וחלקו· ויזכה לטוב הזמני והרוחני כאון אשר אשתו הצלתו מהמות הרוחני· ונבל אשר אביגיל אשתו הצלתו מהמות הזמני ע״י דוד· וזולתן הרבה מאד· עצלה וג׳ והאשה העצלה ההפכית למשכלת תפיל תרדמה על בעליה הן בהשיג המצטרך לחיים הזמניים הן בהשיג ההכרחי להשגת החיים הנצחיים· ואותה האשה שים לה נפש רמיה ומבקשת להשיג טרפה ברמאות ותלמד׳ לבעליה דרכה הרע· בסופה תרעב ותבוא לעניות ולידי בשר ודם אשר רמה אותם וזה בהשגחה אלהית· שומר וגו׳ מה שבעל המשכלת להיותו שומר מצות קונו ישמור את נפשו מרדת שחת· ואמנם בעל העצלה נפש רמיה שהוא בוזה דרכי קונו ימות כקרח ועדתו אשר שמע לעצ׳ אשתו לבזות דברי אל ומשה עבדו· מלוה וגו׳ מה שבעל המשכלת לא ירעב בסופו כאשר ירעב בעל העצלה· כי יהיה עשיר ויהיה מלוה מכספו לעבדי ה׳ העניים הענוים אשר לא ירצו לקבל במתנה כי אם בהלואה· והוא חונן דל שהוא העני

החולה

שחולה והדל שא״א לו לקבל בהלואה יען כי אין לו דרך ואופן ותקוה לפרוע ההלואה ולגמול חסד לחונן לו ולכן יקבלהו במתנה. וה׳ ישלם גמולו לחונן הלז בעד העני הדל ההוא׃

יסר וגומ׳ הזהיר למשכיל הלז שייסר את בנו כאשר יש תקוה להעתיקו מהמדות המגונות שהוא בימי הנערות. ואם תעשה כן לא תשא אתה אותו בנפשך וברצונך אל הבית דין להמיתו במצות בן סורר ומורה ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אותו אל זקני עירו ואמרו בנינו זה סורר ומורה וגו׳ ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת וגו׳׃ גדל וגו׳ ולא תגיע לתכלית גודל החימה להיו׳ נושא בכך לעונש המיתה כי בודאי החימה גדולה שים לך עליו יביאהו עד הלום. כי אם ורק תכילהו מהמות ההיא כאשר עוד ונכא תוסיף לייסרו ולהכותו מכה על מכה כי בודאי אף כי הוא קשה עורף התמדת ההכאות והתוכחת יועילו לו׃ שמע וגו׳ הזהיר לבן ההוא שישמע מוסר אביו לטוב לו וזהו אומרו שמע עצת אביך אשר ידבר אליך וקבל מוסר ההכאות שיכהו בסבר פנים יפות למען תחכם באחריתך ותזכה לטוב הזמני והרוחני כי החכם עיניו בראשו ובחכמתו יהיה קל אליו ההתרחק מהרע וההתקרב אל הטוב׃ רבות וגו׳ הזהירו שאף כי לפי האמת החכמה יהיה כלי אל החכם אשר בו יתרחק מהרע ויתקרב אל הטוב לא מפני זה ישים כל בטחונו בה. כי רבות מחשבות בלב איש והם רבות בכמות ורבות וגדולות ואמיתיות באיכות ועל כל זה עצת ה׳ היא תקום ולכן עליו יתברך ראוי לבטוח ולא בזולתו כי הוא מוליך יועצים שולל ולב מלך ביד ה׳ אל כל אשר יחפוץ יטנו׃

תאות וגומר ובחסדו מה׳ יגיע האדם הבוטח בו אל תאותו. ויתן הטוב אל הרש. יותר קל ומהר ויותר נכחי וקיים מאשר יגיעהו ויתנהו האיש העשיר שהוא איש כזב להיותו נפסד ובלתי קיים כי תצא רוחו ישוב לאדמתו ביום ההוא אבדו עשתונותיו. ולכן אין ראוי לבטוח בנדיבי׳ שאין להם תשועה. והבוטח בה׳ חסדו האמור יסובבנהו׃

יראת וגומר כי מי שיהיה לו יראת ה׳ יזכה לחיים הנצחיים בעולם הבא. ובעולם הזה שבע ילין להיותו עשיר וברכת ה׳ בכל אשר לו. ובל יפקד ברע כי ינצל מכל פגעי הרע מהעולם הזה׃ טמן וגומר לץ תכה וגומר חזר שנית להזהיר האב שייסר את בנו. ויען כי ארבעה בנים דברה תורת הטבע בבני האדם. אחד חכם. ואחד לץ ורשע. ואחד פתי ותם. ואחד עצל שאינו יודע לשאל. לכן אמר כי המוסר יועיל לארבעתם. כי העצל שאינו יודע לשאל ולעשות צרכיו מפני עצלותו. כי אפילו כשירעב אם ישים ידו בצלחת ובקדרה כדי לקחת הבשר. גם אל פיהו לא ישיבנה מפני עצלותו והוא משל כי אינו יודע להכין אפילו צרכיו ההכרחיים לרוב עצלותו. והרשע הלץ שכל הטוב הוא מוכיחו אל רע ודופי. לשניהם תכה תכה ולא יחמול עינך עליהם פן תבוא להביאם אל המות לפני זקני שער העיר במשפט הבן סורר ומורה. ואז הפתי התם יערים כי יפחד מההכאות ויוסר בדעת זולתו. והוכיח בדברים לנבון החכם בחכמת התורה יבין דעת במצות אלהיות׃

משדד וגומ׳ כי ראוי אליך ליסר בהכאות ומרבות לבן הרשע הלץ יען כי הבן הלז בסופו הוא משדד אב ולוקח כל רכושו ויבריח האם מן הבית כי יקללהו ויכהו. ויהיה מביש להם ומחפיר ולכן טוב הוא להם להמיתו בנערותו תחת שבט המוסר משיבוא לפעול את כל הרעה הזאת׃ חדל וגו׳ יזהיר שנית הבן על שמיעת המוסר הטוב וההתרחק מלשמוע המוסר רע. וזהו אומרו חדל בני לשמוע מוסר מהמסית ומדיח לשגו׳ מאמרי דעת בעקרי התור׳ ויסודותיה׃ עד וגו׳ ומלהיות שומע לאשר ידיחך להיות עד בליעל מעיד עדות שקר אשר ילין וידבר העדו׳ ההוא משפט מות בחברך. ומלהיות פיך כפי הרשעים אשר יבלע וישחית העולם באון וכזב אשר ידבר׃ נכונו וגו׳ כי בסוף יענשו על מריים. כי הם נכונים ומעותדים השפטים הרעים והמהלומות לחול על גוו הלבים הכסילים׃ לץ וגו׳ והנה יחולו עליהם השפטי׳ ולא יוכלו להנצל מהם יען כי מי שהוא לץ בסבת היין ואהבתו אל הערב. ומי שהוא לץ בסבת היותו הומה אל השכר והוא משל אל אהבת המועיל. ואינו מסתפק בהכרחי מאלו הב׳ אהבות רק הוא שוגה בו בכל אחד מהם לא יחכם יען כי הב׳ אהבות הנזכרו׳ הם נגדיות לאהבת החכמה ומונעים ומעיקים אליה. ומי שאין לו חכמה אין לו דעת לבקש מגן וצנה לפגעי הזמן הרע וקורותיו׃ נהם וגו׳ אבל ראוי לאדם לעמוד תמיד ביראת המלך ה׳ ופחדו כאשר יפחד האדם מנהם הכפיר. ולהאמין כי מתעברו ומכעיסו יתברך הא וטא בנפשו. ולכן אין ראוי לחטוא רק לעשות רצונו כדי להטיב רצונו ית׳ וית׳׃ כבוד וגו׳ הזהירו שיהיה מן הנעלבים ולא מן העולבים וישמע חרפתו ולא יענה יען כי כבוד הוא לאיש לשבת מלריב כי בשתקו לחבירו המחייבו לא יתפשט הריב ולא ישמע בחוץ קולם. ולא יתבזה בפני זולתו בדברים הרעים אשר ישמע מתקללו ובדברים הרעי׳ אשר יאמר כתשובה להם. ואדרבא חבירו בראות את מזגו הטוב כי לא השיב לו רעה על דבריו יכנע ויכלם וישאל מחילה ממנו. ואמנם האויל הרשע הוא יתגלע ויפרסם הריב לזולת ויתפשט בו כי הוא מענוגו לדבר תועבה ולשמצה׃ מחרף וגו׳ העצל מפני קור החרף לא יחרוש ולא יזרע. וכשישאל בקציר התבואה מאדמתו ואין כי לא הצמיח רק קור ודרדר להיותה בלתי נחרשת ונזרעת והוא משל גם כן לענייניים ההשכליי׳ כי מי שלא טרח בערב שבת בעולם הזה לא יאכל בעולם הבא שכלו שבת׃ מים וגו׳ אבל האיש מבונ׳ שעצה בלבו לא די כי יקצור בקציר תבואתו אשר זרע כי זהו דבר קל כי אפילו הדברים קשי ההשגה הנמשלים במים עמוקים בעצת תבונתו ידלנה וישיגם׃

לג״

רב אדם וגומ׳ האדם שהוא רב וגדול ולכן אינו נושא פנים לזולתו מן החוטאים יקרא לכל איש ואיש מהם וייסרהו על חטאתו וחסדו כנזר מן חסד הוא. ויקרא גם כן לכל איש ואיש אמונים וישבחהו לאמר מי ימצא וישיג הטוב הגופני והרוחני יחד כמוהו׃ מתהלך וגו׳ והאדם שהוא צדיק מתהלך בתומו ככה אשר היה איש צדיק תמי׳ מתהלך בתומו את האלהי׳. האושרי׳ מהעולם הזה והבא לא די כי הוא יזכה בהם כי גם ינחילם לבניו אחריו כי הוא ית׳ עושה חסד לאלפי׳ לאוהביו ולשומרי מצותיו׃ מלך וגו׳ כי הנה רב ומלך יושב תמיד על כסא דין להעמיד במשפט ארץ והוא שותף להקב״ה במעש׳ בראשית בקיימו אותו בדין. ומזרה ומפזר בעיניו כל רע כי בהבטת עיניו ברשעים ינוסו מפניו לראותם היותו כעוס עליהם וכי כלתה אליהם הרעה׃ מי יאמר וגו׳ ומי מהאנשים הרעים שנסו מפניו מפני הבטת עינו שימלאהו לבו לבוא להתנפל לפניו ולהתנצל לאמ׳ זכיתי לבי וטהרתי מעוני ואין האמת אשר האשימוני עליו כי בראותם היות חכמת ה׳ בלבו יראו ממנו בחשבם כי גלוי לפניו מצפון לבם הרע׃ אבן וגו׳ וגלוי גם

שאכן ואבן א' גדולה לקבל בה וא' קטנה לתת בה אשר הין להם
במשמושים · והאיפה ואיפה אשר תועבת ה' גם שניהם ·
גם וגו' וגם בגלוי לפני המלך הנז' אם זך וישר פעלו מהרשע
שנער נעור מכל טוב כשיתנכ' במעלליו כי הוא רשע בלבו
ובמחשבתו · ויעשה בגלוי המעשי' נאותים לא מפני אהבתו
אותם כי אם מפני היראה · אזן וגו' כי האזן שומעת והעין
רואה מהמלך הלז אשר בהם יבחין כל הדברים החיצונים
והפנימיים הם אליו בהשגחה כי ה' עשה גם שניהם למען
יהיה שלם ויוכל לדין את כל העם באמת ובצדקה וכאשר
עשה לשלמה השלם אשר שאל מקונו לב שומע לשפוט את
העם להבין בין טוב לרע · ויאמר אלהים אליו הנה נתתי
לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריך לא יקום
כמוך · אל תאהב וגו' הזהיר האדם שלא יאהב השינה
והעצלות שלבקש הדברים המצטרכים לגוף וההכרחיי' לנפש
פן תורש ויאבד גופך ונפשך אבל פקח עיני שכלך וחקור
ודרוש הענינים המצטרכים אליך ותשבע מלחם שהוא משל
למזון הגופני והרוחני · וכאשר עשה שלמה המלך כי בקש
החכמה ומצאה וכן השיג העושר והכבוד · רע וגומר
כשהקונה ירצה לקנות דבר מה מהמוכר יזלזלנו לאמר כי
הוא דבר רע ובזה · ואחרי שיקנהו וילך לו אז יתהלל בדבר
ההוא אשר קנה להיותו טוב עד מאד · יש וגו' באופן כי יש
איש שיש לו זהב ורב פנינים ויהיה עשיר גדול · ואמנם הוא
כלי יקר מהם שפתי הדעת שיהיה לאיש מה אף כי עני הוא
יען כי בהם ישיג החכמה והעוש' והכבוד · כאשר עשה שלמה
בשפתי דעת שלו כי רע רע אמר היות קניית העושר ולא
בקש מה' כי אם חכמה · והשיג ממנו החכמה והדעת וגם
העושר והכבוד וכאומרו אלהים אליו יען אשר לא שאלת לך ימים
רבים ולא שאלת לך עושר · ולא שאלת נפש אויביך ושאלת לך
הבין לשמוע משפט הנה עשיתי כדבריך וגם אשר לא שאלת
נתתי לך גם עושר גם כבוד אשר לא היה כמוך איש במלכים
· לקח וגו' כי העשיר הנעדר משפתי דעת בסופו יאבד
כי אם שיעשה ערבות בעד זולתו והשופט יקח בגדו ונכסיו
כדי לפרוע הנושה בו מהערבו' ההוא · ואם שיתנאו בנכריה
השופט יכהו ויחבלהו כי יהיה ענינו מן וחבל את מעשה
ידיך · ערב וגו' ואם שיהיה עשיר גזלן ויהיה ערב אליו
הלחם שקר שגזל וגנב ואמר ובכסף ימלא פיהו חצץ ואבנים
ויאבד הערבות ההוא בפיו כשהשופט יכהו על ככה ויקח את
ממונו · מחשבות וגו' ואמנם העשיר אשר לו שפתי דעת
במחשבות ועצה תכון עושרו כי יתקרב אל הטוב ויגיעהו
הטוב ויתרחק מן הרע · ובתחבולות עשה מלחמה עם
אויביך המבקשים את דמך ואת נכסיך הן להנצל מידו והן
לאבדו מן העולם · גולה וגו' וכן תכון העושר ההוא כשלא
תתערב עם גולה סוד פן יגלה סוד מחשבתיך ועצתך הנז'
· וכן שלא תתער' עם הרכיל פן תכשל להיותך אם מקבלי
הלשון הרע ואם מהנאמ' עליו · וכן לא תתערב עם הפתי
הפותה בשפתיו שתמיד הוא מדבר בשוקים וברחובות כל
אשר יראה וישמע ולא לכונה רעה כאשר עושה הרכיל כי אם
לסכלותו ופתיותו · מקלל וגו' וכן לא תתערב עם מקלל
אביו ואמו כי בודאי הוא מין אפיקורוס כי כאשר כחש בהוריו
ככה כחש בקונו ואף כי לא יפרסמהו בגלוי בודאי כן הוא
במצפוני לבו · וסופו שידעך נרו שהיא נפשו באישון חשך
ש[illegible] גהינם · נחלה וגו' ואף כי תראה שהרשע הלז יש
לו נחלה מבוהלת שר"ל כי בבהלה ומהירות נכסיו מתרבים
מאד מבליה בכל דרכיו אל תתערב עמו כי אחריתה לא
תבורך · ובהתברך לרשע יפרוץ ה' גם את מעשיך ·
אל תאמר וגומר וכן תכון העושר כשלא תאמר אשלמה רע
לאשר הרע אתי רק קוה לה' כי הוא יקח נקמת' ממנו ובזכות
הלז יוסיף לך תמיד מכל ברה כי אוהב ענוים ועלובים ה' ·
תועבת וגו' וכן תכון העושר כשיתעב העשיר מה
שהוא תועבת ה' להחזיק האבן גדולה וקטנה כדי לרמות
בני האדם בהם ולהחזיק מאזני מרמה אשר לא טוב בעיניו ·
מה' וגו' וכן תכון העושר בבטחון בה' כי ממנו נגזרים
מצעדי גבר · ואדם מה יבין דרכו הנה לא ידע ולא יבין דבר
ממנו ולכן אשרי הבוטח בה' כי חסד יסובבנו · מוקש וגו'
וכן ראוי להזה' העשיר מהדבר שהוא מוקש גדול לאדם שהוא
מלהקדיש ממונו ונכסיו ומלידור נדרים · כי אחר כך יתחרט
וילע ויבלע הקדש כי יאכל מנכסיו אשר הקדיש · ויבקר אחר
הנדרים לאמר לא נדרתי כי אם בתנאי ויחפש למצוא עלה
לבלתי שלמו · לד

מזרה

רשעים וגו' המלך חכם כשלמה הוא מזרה
הרשעי' כי יחלקם ביעקב ויפיצם בישרא'
למען לא יוכלו לעשות סוד מעצות רעות · וכן כי הם
מעצתם יתפזרו אנה ואנה לפחדם ממנו · להיות משיב
עליהם כמעש' ידיהם ובאופן אשר עשו עם אחרים כן יעשה
להם מדה כנגד מדה · נר וגו' ויוכל המלך הלז למדוד
לרשעים כפי חטאתם להיות נר ה' אתו והוא הרוח הקדש
אשר חופש נשמת האדם החוטא וחופש כל חדרי בטנו וידע
מחשבות לבו ומעשיו כאשר פעל ועשה · חסד וגו' וזולת
עשותו משפט ברשעים עוד יעשה חסד לפנים מן השורה
· ואמת שהוא הצדק האמיתיי בשורה עם הצדיקי' וזהו אמרו
חסד ואמת יצרו מלך כשאלה הם אתו תמיד מעבדיו השומרים
אותו · והוא סועד כסאו בחסד כי על הרוב דבריו הם לפנים
מן השורה · תפארת וגו' תפארת הבחורים הצדיקים
עבדי המלך החכם הוא כחם אשר בו יתגברו על יצרם הרע
וישעבדוהו תחתם · והדר זקני המלך הצדיקים הוא השיבה
ואורך ימיהם כי הוא אות ומופת על המנעם מעשות רע
אשר יכרית הימים ועל התקרבם אל עשיית הטוב המאריך
ימים · חבורות וגומר ואמנם הרע והרשע התמרוק
שלהם שענינו מן ונתון תמרוקיהן והתפארת וההדר שלהם
הוא החבורות והפצע והמכות שירדו עד חדרי בטן שיקבלו
מהאל יתברך בזה ובבא לעונש רשעתם · פלגי וגומר
אחרי אשר שבח המלך החכם עד מאד הזהיר כי אין לבטוח
בו ובנדיבים מבני אדם שאין להם תשועה · רק באל יעקב
שהוא עזרו כי כאשר פלגי המים תוכל להטותם לצד שתרצה
על ידי חריצי' שתעשה בצד ההוא ככה לב מלך ביד ה' ועל
כל אשר יחפוץ יטנו ואם כן ראוי לבטוח במניע הראשון
אשר יניע העולם ומלכיו ושריו ונדיביו כרצונו ולא בהם
המתנועעים על ידו יתברך · כל וגומר כי האדם
שכלו אינו יכול להבחין איזהו הדרך הישר כדי לבחור בו ולכן
על הרוב יטעה בבחירתו · אבל ה' הוא תוכן מחשבות
הלבבות ומדריכם לבחור בדרך הטוב ולכן בו יתברך המתוכן
לבות ראוי לבטוח ולא באיש אשר כל דרך ישר בעיניו ·
עשה וגומר פירש הדברים אשר ראוי שיתקרב אליהם
הבוטח בה' והדברים אשר ראוי שיתרחק מהם באומרו עשה
צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח כי הנה שמוע מזבח טוב
להקשי' מחלב אילים כי למה לי רוב זבחיכם יאמר ה' ומי בקש
זאת מידכם רמוס חצרי ונותר טוב הוא שלא לחטוא ולבלתי
הקריב

הקריב קרבן מעולם מלהקריבו תמיד על שגגות וזדונות
רום וגו' הוא חטאת אשר ראוי שיתרחק ממנו הבוטח
בה' · ג' פחיתיות שיש ברשעים · הא' רום עינים והוא הגאוה
שהיא אם לכל המדות הפחותות שבנפש המרגשת · והב'
ורחב לב שהוא אהבת הערב והתאוות שהיא מדה פחותה
והפכית להסתפקות שבנפש הבוטחת · והג' הניר והגדולה
והמלוכה בחוזקה על הוולת שלא לשם שמים כי יהיה ניר מן
למען היות ניר לדוד עבדי שנקרא כן להיות המלכות כנר
לעולם להאיר להם בנפשו המשכלת בעשותו משפט וצדקה
בארץ ושומו שלום בעולם עם חסד ואמת אשר יצרוהו ·
מחשבות וגו' וראוי שיהיה זריז וחרוץ עם כל דבריו במחשבה
ועצה יען כי מחשבות החרוץ הם שבה שתמיד יצליח בכל
דבריו ויהי' לו מותר ויתר שאת מה שאין והמהיר במלאכתו
באין עצה ואין תבונה לא יצליח אבל יחסר לחמו ויהי' תמיד
מוכן למחסור · פעל וגומר וכן ראוי להתרחק מן
הגזל כי הפעל מהאוצרות מלאים כל טוב כשיהיה נעשה
בלשון שקר ולא בצדק ומשפט הנה הפועל ההוא הכל נדף
וכקש לפני רוח וכגלגל לפני סופה כי לא יהיה לו העמדה
וקיום · והמבקשים הפעל ההוא הם מבקשים המות הזמניי
והרוחני · שוד וגו' והשוד אשר עשו הרשעים בקבצם
האוצרות הנזכרות הוא יביא עליהם המגור ויגורם יען כי
מאנו לעשות משפט ולקחו שוחד להטות הדין למלא בתיהם
כסף · הפכפך וגו' וראוי לבוטח בה' שלא יהיה הפכפך
כדרך האיש שהוא זר רק כזך וכר לבב אשר ישר פעלו וזה
כל מגמתו ולא יתהפך מעולם מהכונה הזאת · טוב
וגו' הזהיר הבוטח בה' שיבקש להתחבר עם אשה טובה · ועם
שכן טוב יען כי טוב הוא לשבת יחידי ועל פנת גג מקום
צר ומסוכן משבת בבית רחב עם אשת מדינים וטוב לשבת
על פנת גג הנזכר משבת בבי' שכן וחבר רע שיש לו נפש
רשע שיקנא בו ויתאוה הרעה עליו ובעת צרתו לא יוחן
בעיניו רעהו ולא יעזרהו אפילו בדבור וזהו אומרו נפש
רשע אותה רע וגומר · בענוש וגומר הזהירו
שיתיסר באשר יראה מן הטוב והרע המגיע לזולתו כפי
מעשיהם · וזהו אומרו בענוש לץ על ידי שמים או על ידי
הדין שבתחתונים אז יחכם הפתי כי יתיסר ברעת הלץ
המגיע אליו לעונש חטאתיו · ואמנם החכם בערבו ישכילהו
העונש המגיע על עשיית הרע והטוב המגיע על
עשיית הטוב יקח דעת ויאמין אליו אף שלא יראהו באשר
כאשר יצטרך לפתי לראות עונש הלץ בטרם יחכם ·
משכיל וגומר והצדיק הוא משכיל לבית רשע שיזהרו
מחטאותיו וישובו אל ה' כי ירחם עליהם ויסיר מעל ביתם
חרון אפו · וכן הצדיק מסלף הרשעים שמבקשים להרע
ממחשבתם ההיא וזה בדבריו הנעימים מתוכחה · אוטם
וגו' והצדיק מזהיר לרשע ומיסרו שישמע צעקת דלים
יען כי אוטם אזנו מצעקת דל גם הוא יקרא בסופו
שיחזור עני אל פתח עשיר אחר כמוהו למען יעזרהו ולא
יענה ממנו כי יאטם אזנו · מתן וגו' אבל ראוי לחון ולחום
על דל ואביון ולתת להם הצדקה בסתר למען לא יבושו
ויכלמו כי מתן בסתר יכפה אף ה' וקנאתו וצדקה תציל
ממות · וכהפך הוא בלקוח השוחד המוסם בחיק מהבעלי
דינין שיביא חימה רבה כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש
ההוא ורבצו בו כל אלות הברית · שמחה וגו' והדיין הצדיק
ימאס בשוחד וישמח לעשות המשפט · מה שהוא מחתה
לדיינים הפועלי און כי יותר היו שמחים בהטותם אותו
בקבלם השוחד כי מה שלא הטוהו היה לסבת הבעלי דינין
כי לא רצו לתת השוחד · אדם וגומר מה שהדיין התועה
מדרך השכל בלוקחו שחד אשר יעור עיני השכל מהחכמים
סופו לנוח בקהל רפאי' כי יכרתו ימיו בעולם הזה ובב' וינוח
בקהל הרשעי' הרפאים אשר נכרתו ימיו במנוחתם בגהינם
אשר שמה הרשעים כיס נגרם כי תסקנו לא יוכל ·
איש וגו' והאיש שרודף אחרי השמחה בעולם הזה מהכבודות
המדומו' ובתים מלאים כל טוב ולבוש' נאים בסופו יהיה איש
מחסור כי יפזר ממונו בהבל ההוא · וכן האוהב הערב מיין
ושמן לא יעשיר · כפר וגו' הרשע בעל התאוות הנז' יהיה
כופר לצדיק · והבוגד יהיה כופר לישרי' כי צדיק מצר' נחלץ
ויבוא רשע תחתיו · טוב וגו' וטוב לשבת בארץ מדב' יחיד
וגלמוד מלשבת עם אשת מדינים וכעס והוא רמז לתאוות
הגשמיות ששופם עמל וכעס · אוצר וגו' החכם בחכמתו
אף כי יהיה עני אוצר נחמד מאהבת המועט' · ואוצר נחמד
משמן ועניני אכילה מאהבת הערב ימצא בנוהו · וזה יען
כי הוא מסתפק ולא יאהב המותרות · ואמנם הכסיל לא די
כי הוא לא יוסיף הון בחכמתו · כי אפילו אותו אשר הניחו לו
אבותיו יבלענו ·
לא

רודף צדק' וגו' מי שרודף לעשות צדקה והוא עשיית
הטוב עם הראוי לקבלו כפי הדין · וחסד שהוא
עשיית הטוב לפנים מן השורה אף עם הבלתי ראוי לקבלו
ימצא וישיג בשכר זה כל האושרי' שהם בני חיי ומזוני · וכנגד
חיי אמר ימצא חיים הן הזמניים הן הנצחיים · וכנגד מזוני
אמר ימצא צדקה כי יהיה עשיר מושפע ונותן צדקה גדולה
מנכסיו לעניי' וכנגד בני אמ' ימצא כבוד שהבני' הם תפארת
אבותם ואשרי אשר ימלא את אשפתו מהם כי לא יבושו כי
ידברו את אויבי' בשער · עיר וגו' והחכ' הלז הרודף צדקה
וחסד יעלה עיר גבורי' שהם המלאכי' גבורי כח עושה דברו
כי שכלו יעלה מעלה מעלה וישתוטט בהשגתם והשג ישיג
כי יחול עליו הרוח הנבואיי ויוריד עליו העוז מה מבטח
מהעיר הנז' שהוא הרוח הקדש וזיו השכינ' שהוא לחם אבירים
אשר נזונים ממנו ובוטחי' בו כאמר יבטח האדם על פת לחם
אשר לבבו יסעד ויחייהו · שומר וגו' והוא שומר פיו
מלהתגאל בפת בג המותרות · ושומר לשונו מלהתגאל
בפת בג הרכילות ושבועת שוא ונבול פה · וכזה שומר
מצרת נפשו הן בעולם הזה הן בבא · זד וגומר ואמנם מי
ששמו זד שהוא הפכיי לעושה צדקה וחסד · ושמו יהיר
שהוא הפכיי לנכנע החכם שבחכמתו עלה עיר גבורים ·
ושמו לץ שהוא הפכיי לשומר פיו ולשונו מלחטו' בהם בליצנות
ושאר העבירות · הקדו' ברוך הוא עושה עמו רעה בעברת
זדון ויכריתהו בעברתו מהעולם הזה ומן הבא ·
תאות וגומר והנה בעולם הזה תמיתהו תאותו מהמנוחה
בחברת יושבי קרנות מהלצים · כי מאנו ידיו לעשות שום
מלאכה ועסק לחיות בו · כל היום וגומר מה שלכן
יאכל אותו המעט קט שהספיק לו זמנו ואחר כך יחסר לחמו
וכל היום התאוה תאוה בהיותו ברעב ובצמא ובחוסר כל ·
מה שהצדיק החרוץ אשר זרע בחורף ועמל בידיו ובכל
איבריו יהיה לו המצטרך אוכל והאתר ויתן לזולתו ממנו ולא
יחשוך מלתת להיות היתרון גדול · זבח וגומר
ואף כי הרשעים האלו יביאו זבח לה' לכפרת חטאתיהם
הוא תועבה לפני ה' · נסכת חרות אפו באם להיות

כי בזמה יביאנו כל אחד מהם ובמחשבה רעה · כי לא יכנע אז לבם הערל ויתחרטו ויתהו על הרעות הראשונות ולכן יכעס ה׳ עליהם כי נראה כאלו באים ללעוג לחבריו ולרמסם ·

עד וגו׳ וכבאתו מעשות הזבח ישוב למלאכתו להיות עד כזבים אשר בעדותו יאבד לזולתו · ולהיות איש המבקש לשמוע הנדבר בין האנשים כדי לדבר לנכח מאשר ישמע הן בלשון הרע ורכילות שיביא אחים לרעהו הן בדברי לצון ונבלת פה · העז וגומר והעד שקר הלז יש לו עזות להעיד העדות ההוא בפניו מהאיש שיעיד עליו הדבר שקר ההוא · והאיש הישר ההוא שמעידים עליו הדבר שקר ההוא בעזר האלהי הוא יבין לשופט דרכו דרך ישר וכי לא חטא כאשר מאשימים אותו · אין וגו׳ כי אלהים נצב בעדת השופטי׳ ומגלה הצפון ואף כי העדים ההם באים במועצות חכמה ודעת להוציא כונתם אל הים ה׳ אלהים יבטל מחשבתם הרעה · כי אין חכמה וגו׳ ואף כי העד הלז הוא בקי במעלת החכמה ובמעלת המדו׳ הנקראת עצה · ובמעלת התבונה שהיא התורה ובכלן ישתדל להרע לזולתו בעדותו לא יועיל לו כי כל הידיעות כאין לפניו יתברך ·

סוס וגומר וכן לפניו כאין כל ענייני המלחמה כי סוס מוכן ליום מלחמה לנצח בו לאויבו · ואותו אשר יקרא בשם ה׳ הבוטח בו יהיה לו התשועה אף כי יהיה נעדר מסוס ורוכב · נבחר וגומר השם מאן טוב שיש לאיש בעיני אלהים ואדם כי רוח הבריות ורוח המקום נוחה הימינו אף כי יהיה עני ודל הוא נבחר מהאיש שיש לו עושר רב מכסף וזהב · כי העני בשמו הטוב יתעשר ויתגדל והעשיר יעני בהיותו רע לשמים ולבריות ·

עשיר וגומר כי פגישת העושר לעשיר והעוני לעני הכל הוא בהשגחה ועושה כלם ה׳ · ערום וגומר כי הערום הנז׳ שיש לו השם טוב ראה היות תכלית עשיית הרע׳ רעה ולכן נסתר מלעשותו · אבל הפתיים מהעשירים אשר בתיהם מלאים כל טוב עברו על רצון האל ונענשו ·

לו׳

עקב ענוה וגו׳ הנה מדת הגאוה המתועבת תהיה אם גאות הרשע בערך האל ית׳ לכן יבזהו ולא ישמע למצותיו · ואם גאותו בערך האנשים לכן יבזם ויכניעם וישפילם תחתיו והפך מהגאו׳ עם בני האדם יקרא ענוה והפך מהגאוה עמו יתברך יקר׳ יראת ה׳ · וזהו אומרו העקב והשכר מהענוה ויראת ה׳ מהאיש שהוא נכנע לשניהם ונוח לשניהם הוא עושר וכבוד בעולם הזה וחיים נצחיים לעולם הבא · צנים וגו׳ ואמנם העונש לאשר הולך בדרך העקש הגאה עם ה׳ ואנשים הוא הצנים והם הקוצים והפחים והוא משל לצרות בעולם הזה ובבא· ומי שירצה לשמור נפשו ירחק מהם · חנוך וגו׳ הזהיר לאב שירחק הנער מדרך העקש ושיחנכהו על פי דרכו יתברך לעשות צדקה ומשפט כי גם אחרי שיזקין לא יסור ממנה מהדרך ההיא · וכן לא יסור מדרך רעה אם יאחז בה בנערותו ולא יפרישוהו ממנה · עשיר וגומר והעניו הירא ה׳ שזכה לעושר וכבוד ימשול ברשים אשר היו עשירים ולגאותם אבדו עשרם בענין רע · וכל אחד מהם יהיה אלין המלוה עבד ולוה כי לעניותו יצטרך אליו ויעבדהו וישרתהו ויקח בהלואה ממנו כדי להחיות את נפשו ·

זורע וגו׳ כי הגאה אשר זרע עולה בגאותו יקצור און והוא משל כי ישולם לו כמדתו ויען כי כגאוה יושפל · ושבט עברתו אשר היה נוח לכעוס ומכה לדלים בשבט עברתו כלה כי לשפלותו ולדלותו יהיה עבד למלוה ולא יכעס

עוד · טוב וגומר אבל העניו שהיה טוב עין ונדיב הוא יבורך מהאל ומבני האדם יען כי נתן מלחמו הקבוע למאכלו לדל והיה מוציאו מפיו כדי לחוס על דל ואביון · גרש וגו׳ וכדרש ה׳ את הלץ הגאוה הלז מגאון עושרו יצא המדון והדין והקלון כי בגאותו היה מחרחר ריב עם זולתו ומכה אותם ומקלל אות׳ והיו באים לדין על מכה וקול ענות היה תמיד נשמע בעיר מה שנתבטל הכל בהשפלתו · אוהב וגומר אבל העניו שהוא אוהב לשמים ולבריות · והוא טהר לב כי כלבו כן פיו ותמיד חן בשפתיו כאשר לבו זך ונקי ככה שפתיו תמיד ידברו בלשון אהבה ותחנוני׳ עם זולתו זה ראוי להיות רעה המלך ה׳ בבאות בעולם הבא

· עיני וגומר יען כי עיני ה׳ והשגחתו נצרו האיש שיש לו דעת כאוהב טהר לב הזה · ואמנם הוא מסלף מנגד פניו ומסתיר השגחתו מהאיש שיש לו דברי בוגד ואין פיו ושפתיו שוים · אמר וגו׳ אשר מדברי הבוגד הלז הוא כי כשיאמרו אליו ללכת אל בית המדרש אשר מחוץ יאמר שהוא מפחד ללכת מפני ארי שיש בחוץ · ואם יאמרו שילך לבי׳ המדרש שברחוב העיר יאמר שהוא מפחד ללכת פן ירצח בתוך רחובות · שוחה וגומר והוא בוחר לשבת במושב לצים ופיו פי זרות מדבר בנבלות פה ובלשון הרע ושבוע׳ שוא אשר לדבר הזה יהיה זעום ה׳ · ויפול שם בגהינם בשוחה היותר עמוקה שימצא · אולת וגומר הזהיר האב שייסר את בנו בעת נערותו אשר האולת הנזכ׳ למאום בטוב מהבית מדרש ובחור ברע מתושב לצים בטבע נקשר עמו · וזהו אומרו שבט מוסר ירחיקנה ממנו יען כי חנוך לנער על פי דרכו וגומר · עושק וגומר מי שעושק הדל להרבות ממונו בסופו יהיה מוכרח הוא לתת לעשיר אחרי כל אשר לו עד אשר יבוא למחסור ודלות כדל אשר עשק ·

לז״

הט אזנך וגו׳ מזהיר אל האדם · הטוב אשר ראוי להתקרב אליו והרע אשר ראוי שיתרחק ממנו וזהו אומרו הט אזנך ושמע דברי חכמים ותשיג מעלת החכמ׳ · וכל לבך ושכלך תשי׳ לדעתי ותשיג מעלת התורה שהיא הדעת שלי · כי נעים וגו׳ וזולת הטיית האוזן לשמע׳ · עוד הוא דבר נאות ונעים שאותם הדברי׳ שתשמע כי תשמרם בבטן מחשבתך · וכאומרו והיו הדברי׳ האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך · והוא נעים שיכונו יחדיו החכמה והתורה על שפתיך וכאומרו ודברת בם בשבתך בביתך וגו׳ ואומרו והגית בו יומם ולילה · להיות וגו׳ וגם אודיעך היום ואזהירך על הדבר הלז בפרטות להיותו גדול הערך להיות תמיד כל מבטחך בה׳ ולא בזולתך מהעושר והכבוד ובני האדם ההווים ונפסדים · הלא וגו׳ הלא כתבתי לך בספר הלז שלישים הוא כינוי לריבוי כי כל שלשה יקנה חזקה לתשלם במועצות ודעת · להודיעך וגו׳ כי ראוי לך לבקש מי שיודיעך קשט דברי אמת מן התורה והחכמה · וראוי לך להשיב אמרים מאמת לשולחך כי מטבע הנפש הטהורה המתדמה ליוצרה ה׳ אלהים אמת הוא לדבר אמת תמיד · אל וגו׳ הזהירו כשאל יגזול הכל כשיבוא לדין לפניו כי דל הוא ולכן אין ראוי להטות את דינו כי די לו דלותו והוא אזהרת עוות הדין · ואל תדכא עני בשער הזקנים כשיבוא לדין והוא אזהרת עינוי הדין · כי וגו׳ כי ה׳ יריב את ריבם אשר עוו ועינו בדין · וקבע מלשון חז״ל דירת קבע · ור״ל כי אותם אשר גזלו את ממונ׳ בדין וקבעום בעניי׳ ודלו׳ שלהם ה׳ יקבע את נפש׳ בדירת קבע בגהינ׳ · אל תתרע וגו׳ הזהיר

שלא

שלא תתחבר עם בעל אף שהוא הכעסן בטבע ונוח לכעוס
וקשה לרצות · וכן שלא תבוא בחברה עם איש חימות שהוא
נוח לכעוס אף כי הוא נוח לרצות ·   פן וגו׳ פן תאלף
ותלמוד אורחותיו ולקחת מוקש לנפשך כי יבא לכלל כעס
יבוא לכלל טעות ·   אל תהי וגו׳ וכן הזהירו שלא תהי
מהמהירים לתקוע כף לעשות ערבות למשאת רעהו · אם
וגו׳ כי סופך לפרוע הערבו׳ ואם לא יהיה לך לשלם יקח הנושה
ע״י הדין משכבך מתחתך · ולמה אתה רוצה לבא עד הלום
מפני הערביות ·   אל תסג וגו׳ הזהירו במצות ארור מסיג
גבול רעהו שהוא דבר כולל הן בקרקעות הן בכל דבר שאם
תראה חבירך נכנס בסחור׳ אחד לא תכנס אתה בה ותוסיף
מהר ומתן כדי להסירה מידו כי לך אל נחלה כי לא תגע
מעולם בגרגיר חטה אשר נגעה חברתה אף בהניחה אותו ·
חזית וגו׳ ואם תרבה להעשיר תהיה חרוץ ומהיר במלאכתך
ולא תגזול זולתך בהשיג גבולו · כי חזי׳ שבעל הרוב איש מהיר
במלאכתו וחרוץ בסוף יעלה לגדולה ולפני מלכי׳ יתיצב מה
שלא יתיצב לפני החשוכים העצלי׳ היושבים בחשך להיותם
נגדיים למזגו ·   כי וגו׳ הזהירו שכשתזכה להתיצב לפני
מלכים ותשב ללחום את מושל ולאכול עמו ולעמוד לפניו ·
לא תדבר כל אשר יבוא בפיך ולא תאכל כל אשר ישאל נפשך
אבל בין תבין את אשר לפניך מהמלך המוש׳ ההוא אף שהוא
אוהבך פן יכעס עליך ויהרגך כי חמת מלך מלאכי מות ·
ושמת וגו׳ ולכן תשים סכין בלועך והוא משל שתגדור דבריך
ומאכלך אם בעל נפש ובעל שכל אתה ·   אל תתאו וגו׳
ועכתי היא שאל תתודע לרשות ואל תתאו למטעמותיו כי
הוא לחם כזבים שאם היום תאכל עמו בשמח׳ ובאהבה למחר
ישתנ׳ ויכזב באהבת׳ כפי אשר יעלה על רוחו ויהרגך כאשר
היה לחם אחשורוש במשת׳ אסתר לחם כזבים להמן אהובו ·
אל תיגע וגו׳ הזהירו כי אף שהוא דבר נאות היות חרוץ ומהיר
במלאכתו כדי להשיג העושר והכבוד שאין ראוי שתיגע
להעשי׳ באופן שתחדול את עצמך מהתלמוד תור׳ הנקראת
בינה שאתה חייב להגות בה ·   התעיף וגו׳ יען כי העושר
הוא הווה ונפסד וכהרף עין וסגירתו יאבד ואיננו כי עשה
יעשה לו כנפים ויהיה מהיר לאבד כאשר הוא קל העופפות
לנשר בשמים ·   אל תלחם וגו׳ הזהירו אל תלחם ותאכול
את לחם הרע עין ונכל ואל תתאו למטעמותיו ·
כי וגו׳ נתן הסבה כי כן הוא לו כער ואלאלה האכילה
ההיא כאלו היתה מכה בנפשו גדולה כמו שער כאשר קרה
לנבל עם דוד וקרא הגוף נפש · מפני נפש הבהמ׳ המניעה
אותו ואל תאמין בו כשיפציר בך לאכול ולשתות עמו כי לבו
בל עמך ואין פיו ולבו שוים ·   פתך וגו׳ ואם תאכ׳ עמו
סופך להקיא פתך שאכלת עמו כי ישאל ממך בעד הלגימה
ההיא חסדים ומתנות שישוו אלף פעמים יותר · כי אתה
השחת את עצמך בדבריך הנעימים מהחנות שהחזקת לו
על הלגימה ההיא ומהנדרי׳ אשר נדרת לו להטיב עמו בכל
מאמצי כחך בכל אשר ידרשך ·   באזני וגומר והיה
ראוי לך לבלתי דבר הדברים הנעימים ההם באזני הכסיל
הנבל הנזכר יען כי הוא בז לנעימות הדברים הנעימים
מבעל מדה טובה · וידבק בבקשת התועלת מהמעולה
ההוא בהסירו מסוה הבושת מעל פניו ובשאלו ממנו תמיד
הב הב כעלוקה אשר לה שתי בנות ·   אל תסג וגומר הנה
אחרי הזהירו לעיל על מצות לא תסיג גבול הריע לכל אדם
חזר שנית להזהירו על ככה בפרטות על היתומים אשר
מת אביהם בעודם קטנים ואינם יודעים גבול שדותיהם
ואדמתם והוא קל לרמאתם לכל אדם וזהו אומרו אל תסג
גבול עולם ופירש שזה נשמע בפרט על היתומים שאין
לבוא בגבולם כאומרו ובשדי יתומים אל תבוא כי על שאר
כל אדם כבר הזהירו לעיל ·   כי גואלם וגומר ואל
תחשוב כי אין להם גואלים שגואלם הוא חזק מאביהם שהיה
גואלם בחיין שהוא האל יתברך והוא יריב את ריבם עמך ·
הביאה וגומר הזהירו הביאה והרגל לבך למוסר שהוא
מעלת המדות · ואזניך הט לאמרי דעת שהוא מעלת
החכמה ·   אל תמנע וגומר וכמו שתרגיל לבך למוסר
ככה תרגיל הלב מבנך הנער וכאשר תכנו בשבט כדי ליסרו
לא ימות המיתה הזמניית יען כי יתיסר מלחטוא ·
אתה וגומר וכן כאשר אתה תכנו הכאה על הכאה · תציל
נפשו משאול וגהינם ·   לא

בני אם חכם וגומר הנה לאב ראוי להבחין
בבניו · ולכסיל צריך לכתוש במכתשת
הכאות השבט עד שפך דם מעליו · ולחכם די בדברי
נעימות מתוכחות מוסר כי תחת גערה במבין מהכות
כסיל מאה · ואלו הם דבריו הנעימים עמו בני אם נתחכם
לבך מה שלבן השמחה במעונו ורמז בשם לב לנפש ישמח
לבי גם אני ·   ותעלוזנה וגומ׳ ותעלוזנה כליותי והוא רמז
לגוף בדבר שפתיך מישרים שהם הדברי׳ האמיתיים והישרי׳
מהחכמה ·   אל וגו׳ הזהירו אל יקנא לבך בחטאים אשר
פרקו עול יראת ה׳ מעליהם אף כי תראם מצליחים לפי
הנראה · אבל ראוי לך לקנאות באשר להם יראת ה׳ כל
היום ·   כי אם וגו׳ כי באמת ובודאי יש אחרית ותגמול
לכל אחד מהכתות הנז׳ כי החוטא יכרת בסופו והצלחתו ·
והירא ה׳ יעלה מעלה מעלה ויהיה נצחי וקיים · ולכן
אם תהיה מהיראים תקותך לא תכרת כרשעים ·
שמע וגומר שמע אתה בני דברי תוכחתי וחכם ותבקש
מעלת החכמה · ואחר היותך נלבש במעלה ההיא תדריך
ותאשר בדרך לבך שהיא בדרך מעלת המדות המצרנית
אליה · ויהיה ואשר בדרך מעכין מתוך אמורי במעגלותיך
וגומר ·   אל תהי וגומר הזהירו שאל יהיה זולל וסובא
· כי וגומר יען כי בסופו יורש הזולל וסובא מהכנסים
כפזרו אותם בתענוגי האדם והיין יקח לבו ולא יהיה חרוץ
לאסוף הון · וכן יורש מהגוף והנפש כי הכרת יכרת האיש
ההוא עונו בו וקרעים ובגדים בואים ובלויי סחבות מלבים
התנומה והעצלות שסבבי האדם ההולכים אחרי שרירות
לבם הטמא ויעזבו את ה׳ אלהיהם ·   שמע וגו׳ ושמע
לאביך זה ילדך ואל תבוז לאמך כי זקנה ושמע עצתם לטוב
לך באחריתך ·   אמת וגו תמיד בקש לקנות הדברים
האמתיים ואל תמכור קניית האמת ותחליפהו בקניית
הדברים הזמניים הנפסדים · ודברי האמת הנז׳ פירש
היותם קניית מעלת החכמה ומלת המוסר והמדו׳ ומעלת
התורה והבינה ·   גיל וגומר כי גיל יגיל בעולם הזה
ובבא אבי הצדיק השלם במעלת המצות ויולד החכ׳ במעלת
החכמה ישמח בו ·   ישמח וגומר ולכן אחוז במעלת
החכמה למען ישמח אביך ואמך ואחוז במעלת המצות
למען תגל יולדתך יחד עמדי כאם׳ אמר גיל יגיל אבי צדיק
· תנה וגומר בני תנה לבך לי ולדברים טובים אשר
יעצתיך ולא תתנהו לנשים אשר זנות יין ותירוש יקח לב
ועיניך דרכי תבורנה ולא יתורו אחרי נשים נכריות · כי
וגו׳ כי שוחה עמוקה בגהינם ינתן לרודף אחרי האשה זונה ·
ובאר צרה שמה ינתן לרודף אחרי זונה נכריה בת אל נכר כי

תטה לבו אל עבודת אלהים אחרים כבנות מואב כבעל פעור ונשי שלמה אשר הטו את לבבו׃ אף וגומר כי ראוי להשמר ממנה הרבה מאד יען כי תארוב כחטף שרוצה לומר לחטוף האנשים׃ ובוגדים במין האדם תוסיף׃ כי הרבה מהם ההולכים לתומם בדרך ישר ותמים כשיחטפו מהן ילכדו ברשתן ולא יוכלו להנצל׃ למי וגומר והנה ראוי לך לברוח מן הזונות ויין ותירוש אשר יקחו לב יען כי רודפם בסופם יחולו עליהם כל מיני הצרות׃ כי למי אוי ואבוי וגומר רק למאחרים על היין שכל היום והלילה לא יחדלו משתות׃ ולבאים לחקור ממסך שהוא מקום דירת הזונות הפרוץ מהעיר אשר יש לו מסך מבדיל ממנו פן ילמדו אנשי העיר ממעשיהן הרעים ולכן נקרא מסך׃ וזהו אמרו למאחרים וגומ׳ והנה האמת ככה כי שתיית היין יוליד נזילות וחלאים רעים ורבים מפודאגרה ושאין פורח אבעבועות מהתלהבות הדם אשר לבאים בעולם יצעק תמיד אוי ואבוי בפצעים ההם׃ וכשישתכר יהיה לו חכלילות עינים ומדינים ושיח כי ידבר הרבה ודברי שטות עם אולתו בעת שכרותו ויריב עם בני האדם חנם ויקללם ויתרעם ויהיה לבוז בעיניהם ויקללוהו ויכוהו עד שפך דם׃ וכן הרודף אחר המשגל על הרוב ידבקו בו נגעי׳ ופצעים מנגעי מצרים הרעים וזה מעפוש הזרעים שונים אשר ישפכו ברחם הזונה מה שלכן תמיד יצעק אוי ואבוי ויהיה לו מדינים חנם ושיח עם אלהיו על מכותיו ואולתו תסלף דרכו ועל ה׳ יזעף לבו׃ אל תרא וגומר ולכן בני אל תרא ואל תביט ביין כי יתאדם כי יתן עינו ומראיתו היפה בכוס׃ וכשהוא הולך ונוזל בשפיכתו ביושר שהוא אות שהיין טוב ואינו מעופש כי בהיותו מעופש ילך בדרך עקלתון בהטותו הנה והנה בנזילתו׃ אחריתו וגו׳ כי אחרית היין הוא לישך האיש השותה כנחש׃ וכצפעוני יפריש שרוצה לומר יכאב כי הכאב יולד בפירוק המחובר׃ וכן יקרא לשכורים כי יכאבו בהגעשת היין ואידיו באצטומכתו ומוחו ויקיאו את אשר אכלו ואשר שתו ויהי׳ להם לאבל שמחת יינם׃ עיניך וגומר וחמימות היין יניעך לבקש לראות הזונות זרות׃ ולכך יחשוב וידבר תהפוכות כי כן דרך השכור לדבר הרבה ודברים נגדיי האמת׃ והיית וגומר ואז בעת שכרותך היית כשוכב בספינה בלב ים כשהוא הולך וסוער וזה לשכרת עליית האדים אל המוח ורדתם אשר יגעשוך וירעשוך וכשוכב בראש חבל שהוא תורן הספינה אשר כל החבלים תלויים בו ותמיד יתנועע ואפילו ברוח מצויה דיבשה׃ הכוני וגומר ומשכלות השכור הוא כי יאמר אף שהכוני בני אדם כל חליתי ולא הרגשתי במכותם ואף כי הלמוני כל ידעתי מה שעשו אתי רעה מה שלכן אגזור כי אין בעולם דבר יותר נעלה מהיין שהוא רופא ומוחץ׃ ולכן אתאוה מתי אקיץ להוסיף ולבקשו עוד׃ אל תקנא וגומר ולכן בני אל תקנא באנשי רעה אלו השיכורים והנואפים׃ ואל תתאו להיות אתם׃ כי וגומר לבם יחשוב ויהגה תמיד השוד והשבר לאולתם למלאת תאותם הבהמית׃ ועמל ואון שפתיהם תדברנה׃ ל״ט

בחכמה יבנה בית וגומר במעלת החכמה יבנה האדם בית׃ ובמעלת התורה ובזכותה יכונן ימים רבים על האדמה ביתו אשר בנה׃ ובאומרו ה׳ לדוד והקימותי את זרעך אחריך וגומר והכינותי את ממלכתו הוא יבנ׳ בית לשמי וכוננתי את כסא ממלכתו עד עולם וגומר אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני האדם׃ ובדעת וגומר ובדעת שהוא מעלת המדות החדרים מהבית ימלאו כל הון יקר ונעים ולא הון מגזל ודופי׃ כי להיותו נוח לבריות כלם ידבקו בו ויטיבוהו ויעשו שותפיות מסחורות עמו ויעזרוהו בממונם עד שיעשיר׃ גבר וגומר והגבר אשר יש לו מעלת החכמה והוא חכם ויש לו מעלת הגבורה מהעוז׃ ויש לו מעלת המדות שהוא איש דעת׃ הוא מאמץ כח על כחו בגבורה בב׳ המעלות מהחכמה והמדות אשר נתחברו אליו׃ כי וגומר וזה יען כי בתחבולות הנלמדות ממעלת החכמה תעשה לך מלחמה עם אחרים ותנצחם׃ והתשועה מהאויבים הרודפים אותך להרגך תהיה ברוב חכמת היועץ חכם שיורה הדרכים והאופני׳ הנאותים אל ההנצל׃ ראמות וגומר מה שהכסיל אשר לא למד החכמה להיות ראמות החכמו׳ בעיניו וכשמים קנס ונמנעי ההשגה לאנשים׃ כשיהיה בשער הזקנים להביא עצות מרחוק על עשיית המלחמה וההנצל מן האויבים׃ והנהגת המדינה לא יפתח פיו כי הוא לא ידע ואשם בדברו ולכן ימנע מהדבור׃ מחשב וגו׳ ואתו השכל האינושי אשר הוטבע בו בכסיל הנזכר כי יהיה מחשב תמיד להרע לאולתו׃ ולכן לו יקראו האנשים בעל מזימות ומרמות כי יהיה חכם להרע ולהטיב לא ידע׃ זמת וגומר ואף כי הכסיל הלז לא יהיה מחשב להרע עם כל זה נקרא חוטא׃ יען כי עון וזמת האולת והיותו רק מן חכמ׳ הוא חטאת גדול׃ כי בחכמה יושג הדבקות האלהי מה שימנע השגתו בהעדר החכמה׃ ותועבה היא לאדם היותו לץ כי לא נברא רק להודות ולהלל לאשר בראו והוא לא כן עושה אבל הוא מאבד ימיו בשיחות בטלות עם יושבי קרנות ולוצצים׃ התרפית וגומר הזהיר האדם שיהיה זריז ומהיר לגמול חסד לזולתו ובפרט כשהוא בצרה ולבקש להצילו בכל מאמצי כחו׃ וזה יען כי אם התרפית ביום צרת עמיתך ולא עזרתו ולא הצלתו׃ בעונש הרפיון הלז כחך ונפשך יבוא גם היא בצר ומצוק ואין עוזר׃ הצל וגומר ולכן ראוי לך להציל האנשים השבויים הלקוחים למות ולפדותם בממונך׃ והבאים לבית עמיתך להרוג אותו׃ אם בודאי ראוי לך לחשוך ההרג ההוא ולהצילו ואין לך לעמוד על דם רעך׃ כי תאמר וגומר ודע נאמנה כי לא יועילך ההתנצלות לאמר הן לא ידענו הדבר הרע הזה ולכן לא מחיתי אותו ולא עזרתי הנרדף׃ כי הלא התוכן לבות הוא יבין מחשבותיו׃ ומי שנוצר נפשך בתוך גופך הוא יודע מחשבתך׃ והשיב לאדם כפעלו ואם ידעת הדבר הרע והתעלמת ממנה השב ישיב ה׳ אליך גמולך בראשך׃ אכל וגומר אחרי ששבח ידיעת החכמה ובינה השכלות׃ הזהיר לבן שיאמר באכלו הדבש כי טוב והנופת מתוק על חכו והוא משל לאכילת הדברי׳ המתוקים והדשנים ישמח מאד בערבו׳ ההוא ככה ישמח ויגיל בהשגתו החכמה שהוא מזון הנפש משכלת׃ וזהו אומרו כן דעה חכמה לנפשך׃ ואם מצאת והשגת החכמה בודאי יהיה לך אחרית טוב בעולם הזה ותקותך בעולם הבא לא תכרת׃ אל וגומר הנה כאשר אמרנו כשהאיש ישאר שכל מהחכמה על הרוב ישנא לחכמים ויחרוש רעה עליהם ולכן הזהירו לאמר ואתה הרשע הסכל מהחכמה אל תארוב לנוה צדיק שהוא רבצו כדי לשדדו כי לא תוכל לו׃ כי וגו׳

כי אף שפעמים רבות יפול הצדיק אם עי' צרות שמימיות ואם עי' צרות ארציות מהרשע הרודפו · תמיד הוא קם בעזר האלהי ואמנם הרשעים יכשלו ויאבדו ברעה הראשונה אשר יחול עליהם ולא יהיה להם לעולם תקומה ׃ בנפול וגו' ואם הרשע הסכל לא יהיה מאחורשי' רע · אבל מהשמחי' אלי צרת הצדיק הזהירו כי גם על זה יענש כי כראות ה' שמחת הרשע על צרת הצדיק ינחם מהרעה ההיא וישיבה אל חיק הרשע הראוי אליה וזהו אומרו בנפול אויבך הצדיק אל תשמח ובהכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' הדבר הרע הזה וירע בעיניו ויקנא על ככה והשיב מעליו מהצדיק אפו לחול על ראש הרשע השמח לאיד ולא ינקה ׃ אל וגומ' הזהיר לצדיק החכם הנז' למעלה לאמר אל תתחר ותתערב עם מרעים ואל תקנא ברשעים המצליחים לפי הנראה ׃

כי וגו' כי לרע ורשע לא תהיה אחרית טוב בעולם הזה ויאבד עושרו בענין רע כמו רגע · והנר והנפש מהרשעי' ידעך ויכבה בעולם הבא ׃ מ'

ירא את ה' וגומ' הזהיר את הבן על יראת ה' ויראת המלך המושל בו אשר יוכלל בשם מלך גם כן אביו ורבו המושלים בו שאם ירא מהם ישמע לעצתם ויעשה טוב ולא יחטא · ועם שונים מי ושנו את טעמו והם האוילים אשר לכסילותם מברכים אלהים ומלך וכופרים בהם אל תתערב ׃ כי וגו' פתאום יבוא איד מהשונים הנז' בעולם הזה לענשם כפירתם · ופיד ושבר שניהם מהשונים הנז' הן השונה הכופר באלוהו · הן השונה הכופר במלכו · בעולם הבא מי יודע כי הוא נמנע הידיעה לשוכן בתי חומר ׃ גם וגומ' ואלה הנ' עונשים בעולם הזה ובעולם הבא שחלים על ראש השונים והסכלים הנז' · גם יבואו לחכמים השופטים שיש להם הכר פנים במשפט לאיש הרשע כל טוב ומכבדים אותו ועושים הדין כפי רצונו ולא כפי הדת ׃ אומר וגו' כי הדיין כזה שמכיר פני' במשפט ואומר לרשע בדינו צדיק אתה יקבוהו עמים שיענם בעולם הזה ויזעמוהו לאומים שיענם בעולם הבא ויהיה זעום ה' ׃

ולמוכיחים וגו' מה שיהיה ההפך לדיינים הצדיקים המוכיחים את הרשע כי ינעם ה' אליהם בעולם הבא ויהיו נועמו עליהם · ועליהם בעולם הזה תבוא ברכת טוב ׃

שפתים וגו' כי שפתים ישק והוא משל לדבוק עם האלוה על דרך ישקני מנשיקות פיהו וכאשר פירשתי במגלת שיר השירים · הדיין שמשיב דברים נכוחים אל הבעלי דינין באופן שמבר שאלתו ותשובתו יברר אוכל מתוך פסולת וידין דין לאמיתו ׃ הכן וגו' חזר עוד להזהיר את הבן הירא לאלוהו ומלכו לאמר כי בטרם שתשא אשה תלמוד מלאכה ואומנו' לחיו' בו ותלך בחוץ לעיר או חוץ לבית אביך לעמוד לשרת אחרים אשר ילמדוך ועתד והכן אותה למען תהיה במקום שדה לך · כי כאשר השדה נותן המחיה לעשיר בעל השדה ככה המלאכה ההיא יתן אליו מחיתו ׃ ואחר כך בנית ביתך שהיא לקיחת האשה וכאומרו מושיב יחידי' ביתה והוא הזיווג מהאיש עם האשה שעושה האל יתברך ׃ אל תהי וגומר הזהיר הבן על מכות לא תענה ברעך עד שקר ושא תהי מפתה בשפתיך נערה אשר לא אורשה לישכב עמה כי אף שלבאורה אינו עון חמור להיותה בלתי בעולת בעל · הנה הוא עון פלילי להיותה נדה בבלתי טבילה ובבלתי חופה וקדושין וימשך מזה כל ריב וכל נגע כי יקומו עליו כל בני המשפחה אשר הבזיון נדבק בנפשם ויכוהו ויהרגוהו וזהו

אומרו והפיתית בשפתיך שהוא מן המלות זרות מורכבת מבנין הפעיל ומבנין הדגוש ׃ אל תאמר וגו' הזהירו על לא תקום ולא תטור ׃ על שדה וגו' הזהירו גם כן על הזריזות והחריצות ובריחת העצלות · וספר הלכה למעשה לאמר על שדה איש עצל עברתי · ועל כרם אדם חסר לב שרודף אחרי הזנות ויין ותירוש ומכר השדה לקנות כרם ׃ והנה וגו' וראיתי כי הנה עלה כל השדה קמשונים כי תחת חטה עלה חוח יען כי לא נחרש ולא נזרע לעצלות אדוניו · וכסו פני הכרם מחרולים · והגדר מהאבנים שסביב הכרם נהרסה כי היה כמו הפקר לכל ואין מי שיפקדנה לרגעים ויעזקנה שורק ויעזקה ויסקלה ׃ ואחזה וגומר ואחזה אנכי התכלית הרע הלז הנמשך מהעצלות והחסרון לב · ואשית ושמתי לבי ומחשבתי על המראה הגדולה אשר ראיתי ולכן הסכמתי לקחת מוסר ולהשתלם במעלת המדות ׃ מעט וגומר והסכמתי לעשות מעט שנות בלילה ומעט תנומות ביום הפך מאשר היה עושה העצל ׃

ולעשות מעט חיבוק ידים לישכב עם נשים הפך מאשר היה עושה החסר לב ׃ ובא וגומר וזה יען כי ראיתי שברדיפת דרך העצל בא כמהלך והוא הרץ הרגלי ההולך בשליחיות ואגרות מעיר לעיר וממלכה אל ממלכה · רישך וברדיפת דרך החסר לב הנואף בא התחסור שהוא יותר מהרישות והדלות כי הוא חסר מכל כל · כאיש מגן והוא הרץ הרוכב על סוס קל הנשלח עם השליחיות ואגרות גם הוא מתקן למקום ולהיותו רוכב ולא רגלי ירוץ יותר מהרה ומזויין עם מגן ורומח ׃ מ"א

גם אלה משלי וגו' הנה שלמה עליו השלו' דבר שלשת אלפים משל כאשר העיד הכתוב באומרו וידבר שלשת אלפי' משל ואופן דבורו אותם היה בכח שכלו · ובית וכם דבר משלים הרבה בכח הרוח הקדש השוכן אתו אז · וכל משליו הנז' הן הנדברי' ברוח הקדש הן האמרי' בכח שכלו היו מעורבים יחד ועמדו כן ימים רבים עד בוא חזקיהו ובית דינו וברו אוכל מתוך פסולת בכח הרוח הקדש החל עליהם · וסיימו ספר משלי הלז בפסוק ובא כמהלך רישך ומחסורך כאיש מגן בחשבם כי לא היו עוד משלים הנאמרים ברוח הקדש מעורבים עם המשלים האחרים ·

ואחרי ימים בחפשם במשלים ההם מצאו עוד הרבה מהם שהיו גם כן נאמרים ברוח הקדש וחברום יחד ודבקו' לחבור ההוא לחבור הקודם וזהו אומרו גם אלה כראשונים הם משלי שלמה מסוג המשלים הקודמים אשר העתיקו והסירו ובדלו מהמשלים האחרים הנאמרים בכח השכל אנשי חזקיהו מלך יהודה ׃ כבוד וגומר הנה העובד האמיתי מהאלוה יתברך ראוי להסתיר מבני אדם פעולותיו הטובות שהוא עושה בעבודת אלוהו ולבלתי התהלל בו כי יחשב לגם רוח וזד יהיר וזהו אומרו כבוד אלהים הסתר דבר · אמנם העובד למלך בשר ודם הוא כבוד לו שבני אדם יחקרו לעובד מאופן עבודתו ומעושרו וגדולתו מהמלך ׃ שמים וגו' וכאשר לב האיש אשר עלה במעלות עד ראש השמים · וירד במעלות ההם עד עומק הארץ הוא לב נדכה · ככה לב המלכים הוא לב נדכה כשאין חקר ואין מי שיחקור על חוקם ותקפם ועושרם אשר ע"כ יהוללו מבני האדם ׃ הגו וגו' הנה פעמים רבות יהיה המלך צדיק ויבא ממנו משפט מעוקל לסבת עבד רשע שיהיה לו אשר יענה הדין

מבעלי הדין כי כבואם אל המלך יסגור הדלת לפניהם
כאומרו כבר שכב · ובסובבם לעת מחר יאמר כבר רכב ·
וכן יעות הדין בדברו תועה אל המלך על הצדיק מהבעלי
דינין ההם כדי לעזור לרשע השוה אליו במזגו ומעשיו · מה
שלכן לא יכון כסא המלך כל ימי היותו הרשע ההוא
אצלו · כי כאש׳ בהסרת הסיגים מהכסף יצא הכלי הנעשה
ממנו שלם ונקי ויפה מתחת ידי הצורף ככה בהסר׳ הרשע
מלפני המלך יכון בצדק כסאו וזהו אומרו הגו רשע וגו׳ ·
אל תתהדר וגו׳ הזהיר לעבד השלם אל תתהדר ותקח הוד
והדר בלכתך לפני מלך כי לא יש תועלת באהבתו וכאומר׳
ז״ל ואל תתודע לרשות כי יקרבך בעת הנאתו וירחיק ממך
בעת צרכך ובמקום גדולים ל׳ תעמוד שהם יושבים במקום
ההוא ואתה עומד כי להיותך בלתי שוה אליהם לא יושיבוך
ביניהם · ואתה תבחר בבזיון ההוא ויהי מה למען עמוד
בחברתם · כי טוב וגומר כי יותר טוב הוא לך ללכת
בחברת השוים לך ושפלים ממך אשר יהי׳ בבחירתך לכבד
כל אחד מהם אם תרצה · באמור לו עלה הנה ושב אצלי ·
מהשפילך לפני נדיב בהיותו הוא יושב ואתה עומד כעבד
העומד לפני רבו אשר ראו עיניך הבזיון ההוא ועם כל זה
היית סובלו לרדיפתך היוהרא והגאוה · אל תצא וגו׳
אל תהיה נוח לכעוס ויוצא לריב מהר עם ריעך · פן מה
תעשה באחריתה מהריב כי אחרי שיסבול רעך פעמים
שלש דכריך הרעים בריב גם הוא יכלימך ותקום עליו
ותהרגהו מפני גודל הכח כועס הגובר עליך ותאבד מן
העולם הזה והבא · ריבך וגומר הנה אפילו הקשה
לכעוס לפעמי׳ יבוא לכלל כעס עם ריעו אשר פעל ועשה
עמו שלא כשורה · ולכן הזהירו שכשתריב ריבך הראויה
את רעך על פעולה שלא כהוגן שפעל אתך · הסוד
מאיש אחר אשר גלה אליך הריע ההוא בהיותו אתך באהבה
אל תגלה אותו כדי להכעיסו כי ראוי להיות תמיד נאמן
רוח תכסה דבר ואפילו בעת הכעס · פן וגומר פן
השומע יחשוב לך הדבר ההוא לחסד ולחסרון גדול · ודבתך
הטובה לא תשוב עוד לאיתנה הראשון כי הכל יברחו ממך
כאומרם אם היום הוא אוהבי למחר ישנאני ויגלה לזולת כל
סתרי לבי · ת״כ

תפוחי

זהב וגומר הדבר אשר יחוייב כפי הדת
להיו׳ כמוס ובלתי מפורסם רק לשרידים
אשר ה׳ קורא יען כי סוד ה׳ ליריאיו ·
מה שלכן החכמים ידברוהו במשל וחידה אשר ישמע בו ב׳
אופני ההבנה אם הנגלה ואם הנסתר · הוא דומה לתפוח
אשר עצמותו הוא מזהב וכסותו הוא משכבת כסף דקת
הנקבים אשר לא יוכר עצמותו הזהביי מרחוק כי אם לדקי
הראו׳ וככה המשל לא יובן הנמשל ממנו כי אם לחכם המבין
מדעתו אשר אליו הותר לדרוש במעשה בראשית ומעשה
מרכבה · נזם וגומר וכשיהיה החכם השלם הלז אשר
הבין הנמשל ההוא בשכלו מוכיח על אוזן שומעת מחכם
אחר דומה לו · יהיה תוכחתו נעימה עליו כאילו היה נותן
אליו במתנה נזם זהב וחלי כתם · והזכיר אלה הב׳ מיני
עדי יען כי תוכחת החכם הוא אליו כנזם המושם בחוטם
הבהמה כדי למושכה בחבל אל מקום אשר יהיה שמה הרוח
ללכת · וכן הוא ימשך אל רצון המוכיח כדבור קל אשר
יצא מפיו לעשות מצותיו · והוא אליו כמו החלאים
הברזלים הנקראים מאגני״טאש אשר יאסרו בו הידי׳ לאסורים
אשר בבית הסוהר · וכן הוא כדבור קל מהמוכיח יאסור
ידיו מלפעול דבר נגד רצונו · כצנת וגומר כאשר
ישיב ויניח נפש השר והאדון העיפ׳ מחום הקיץ עת הקציר
הצנה אשר בפתע יולד באויר בצנת השתיו עת השלג
ככה ישיב נפש האדון הלז העיפה לתאותה לדעת ענין
מה גדול הערך אצלה הציר נאמן לשולחיו בשובו בשמועה
טובה תדשן עצם · נשיאים וגומר הנה האדים שיעלו
מן הארץ בחום השמש אם שיהיו קרים ולחים והם חומר
המטר · כי בעלותם למעלה חמישים ואחת מיל עד
מקום התהפכות השמש יפגעו באויר האמצעי הקר וישתנו
למים ולכן נקראו נשיאים להנשאם על הארץ · ואם שיהיו
חמים ויבשים והם חומר הרוח · ועל הרוב בטרם בוא
המטר יתראה עליית הנשיאים ונשיבת הרוח · ולפעמים
יבואו בלי המטר כי תבטל המטר במקום ההוא אם מפני
חוזק חום השמש אשר נגב ויבש האדים · ואם מפני נשיבת
הרוחות אשר השליכו אותם האדים אל ארץ אחרת ושמה
המטירו מים · וכאשר בני האדם המקוים המטר לראותם
הנשיאים ורוח והגשם יהיה אין ישארו נכלמים · כן ישארו
נכלמים המקוים למתת האיש המתהלל לתתה אליהם ·
כשיהיה תהלתו תהלת מתת שקר ושוא ודבר כזב כפיו ·
בארך וגומר הזהיר האדם שיהיה ארך אפים וקשה
לכעוס יען כי בארך אפים יפותה אפילו הקצין וכל שכן
שאר בני האדם · וכן יפותה בלשון רכה שתשבור גרם ·
כי כאשר בשבירת גרם הכפיל במקל ימשך אל רצון
השובר גרמו ככה בשבירת גרם הקצין בלשון רכה ימשך
אל רצון דורשו · דבש וגומר הזהירו שאם בשוב מדותיו
ישא חן בעיני הקצין וישבור גרמו בלשונו הרך וימשיכהו
אל רצונו בכל דבר שאל יפליג לשאול בהתמדה פן ישבע
הקצין ממנו וישנאהו ולא די כי לא יטיב עמו עוד · כי
אפילו אשר כבר הטיב עמו יעשה שיקיאהו · וזהו אומרו
דרך משל אם דבש מצאת אכול דיך פן תשבענו והקאתו
כי כן דרך הדברים המתוקים לעורר הקיא באשר יאכלו
לשבעה · הוקר וגומר ולא לבד אזהירך על ככה עם
הקצין שהוא אדונך ואתה חייב בכבודו אבל אפי׳ עם ריעך
אשר הוא האוהב הנאמן שלך ראוי להוקר רגלך מביתו
ולבלתי הרגיל עמו בהתמדה מתמידה פן ישבעך ושנאך
רק ראוי להתראות לו ובביתו לפרקים · מפיץ
וגומר הנה לפעמים ימצאו רשעי׳ אשר כדי למצוא חן בעיני
הקצין יעידו עדות שקר על רעיהם ויחשבו היות עונם
קל יען כי לא הזיקום בידיה׳ · ולכן אמר כי איננו כאשר
יחשוב אבל האיש העונה ברעהו עד שקר הוא כאלו היה
מכהו במפיץ שהוא כלי מכלי מלחמה האכזריים וכאומרו
מפץ אתה לי ואולי כי הוא מכלי הארטליירי״אה אשר יפוץ
האנשים פגרים מתים על פני השדה · ובחרב · ובחץ
שנון · שן וגומר והנה הרשע הלז לא ישיג אהבת
הקצין אשר למענה יפעל הפעולה הרעה ההיא · ואף
כי בפיו יראה לו אהבה בלבבו לא כן יחשוב · כי אף שיאהב
פעולתו המגונ׳ לתועלתו הנה לא יאהוב הפועל כי כן דרך
בני האדם בטבע · וזהו אומרו כאשר הוא בטחון על
משענת קנה רצוץ האוכל הבוטח על שן רעוע אשר
ישבר באוכלו · וההולך הבוטח על רגל מוכן ל׳ ההמעדים
לחולשתו · ככה הוא מבטח הבוגד הלז שבוטח בקצין
אוהבו ביום צרתו · כי לא יענהו ולא יצילהו ביום
רעתו

רעתו לשנאתו אותו בלבו: מעדה וגומר והנה הלב רע מהקצין עליו אין לו תרופה. כי אף שיבקש הבוגד לשיר בשירים לפניו כדי לשמחו ולהטיב לבו לא יועיל ואדרבא יזיק. כאשר יזיק המעדה ומסיר הבגדים מעל חבירו ביום קרה. ויזיק המשים חומץ על נתר שהוא מין עפר שרוחצים בו הראש והבגדים ומיקונו במים וקלקולו בחומץ: אם רעב וגומר הזהירו גם כן שלא יעיד עדות שקר על חבירו מפני שנאתו אליו ואדרבא אם יהיה רעב שונאך האכילהו לחם ואם יהיה צמא השקהו מים כאשר צוך אלהיך לא תקום ולא תטור: כי גחלים וגומ' כי זאת היא הנקמה היותר גדולה כפי טבע שתוכל להנקם ממנו שבראותו שפלותו מהכרחיותו לבוא לידך יתעצב אל לבו ויכנע ויאנח מרעתו. אשר הוא אליו כאלו גחלים אתה חותה על ראשו אשר בם יכוה וה' ישלם לך גמול טוב על היותך ארך אפים ומוחל וסולח: רוח וגו' הנה הלאות שרשי שבלב תחולל ותזון החום יסודיי ממנו בהדבקו עמו ובכלותו אותו. כאשר יזון ויחולל השמן שבנר לאש הדלוק בפתילה. וככה הגשם שהוא קר ולא יחולל ויזון הרוח צפוני שהוא קר ויבש אשר יקרשהו בקורו וייבשהו ביובשו. וזהו אומרו לרוח צפון תחולל הגשם. וכן לפנים נזעמים מהדיין על אחד מהבעלי דינין יחולל ויזון הלשון סתר שידבר אתו הבעל דין על נתינת האבן חן מהשוחד. כי מתן בסתר יכפה אף. וזהו אומרו ולפנים נזעמים יחולל הלשון סתר. וכאשר הכזון יכלה המזון הזן אותו. ככה השוחד הלז שהוא מזון הדיין בעל הפנים נזעמים יכלהו ויפסידהו מהעולם הזה ומהבא:

טוב וגומר אחרי אשר הזהירו לבלתי היות נוקם ונוטר ואם רעב שונאו שיאכילהו לחם. ושלא ירבה לקחת שוחד להטות משפט כי ישנאוהו בני האדם. הזהירו עוד שיברח מהקטטה ומהמריבה כי טוב הוא לשבת יחידי על פנת גג מלשבת עם אשת מדינים. כי להיותה אשה. בטבעה היא אוהבת הרכילות ולשון הרע. וכ"ש כשבמזגה היא אשת מדינים כי אז יהיה נמנע השכל חברתה הרעה ושכונתה ומלעמוד בבית חבר אשר יתחברו בה כל איש בד ונמנוק כי בסופו ילמד ממעשיהם. ובדברי ירמיהו באומרו מי יתנני במדבר מלון אורחים וגומר ואעזבה את עמי וגו' כי כלם מנאפים וגומר: מים וגומר והאדם הלז הבורח מלעמוד בבית מלא זבחי ריב והולך לעמוד על פנת גג מקום צר ולחוץ יש לו כל כך תענוג והנאה. כהנאה והתענוג שמקבלת הנפש עיפה במים קרים. והבורח מחברת הרעים והולך במדבר ועל פנת גג יש לו תענוג והנאה. כתענוג שמקבל האדם מהשמועה טובה הבאה אליו מארץ מרחק אשר לקושי השגתה תשוקתו אליה היתה רבה: מ"ג

מעין נרפש וגומר כאשר מעין הנובע מים מתוקים זכים ובהירים. כשאיש אחד יבלבלהו ויגרשו מימיו רפש וטיט. וכן המקור מנחל נוזל אשר כשישחיתהו איש מה ויבלבל מימיו. אותו הבלבול וההשחתה ועכירות המים לא יעמוד זמן רב כי תכף ישוב לאיתנו הראשון ויזלו מימיו זכים ובהירים כבראשונה. ככה הצדיק שמט לפני רשע לא יעמוד ההתמוטטות ההוא זמן רב כי ה' לא יעזבנו בידו ויעלהו גם עלה: אכול וגומר גנה הרשע כי יש לו תענוג כפלא בהרבות פעולת הלא טוב פתענוג אכול הדבש ומיני מתיקה. וכי הכבוד שלו הוא שיחקרו בני האדם מכבודם ורוב עשרם כי הוא רודף הכבודות המדומות ולא המושכלות: עיר וגומ' וכל פעולותיו הם בלתי נגדרים רק כעיר פרוצה אין חומה וכל אשר ישאלהו נפשו הבהמית יתן לה ולא יהיה מעצור לרוחו כי המשיל יצרו הרע על שכלו ורוח המושל יעלה עליו. ומקום מחצבו כשא הכבוד הנזה: כשלג וגו' ובסופו מרה תהיה באחרונה ויאבד כבודו מן העולם הזה ומן הבא. כי כאשר לא נאוה השלג בקיץ יען כי נקבי הגוף פתוחים מפני החום. והקור ההוא יכנס בפתע בגוף ויחליאהו ככה לא נאוה לכסיל כבוד בעולם הזה. וכאשר לא נאוה המטר שוחף בקציר כי ישחוף כל התבואות ובידת השנה. ככה לא נאוה לכסיל כבוד בעולם הבא להיות כי לא הבין צידה לדרך ממעשים טובים:

כצפור וגומר הנה הרשע הכסיל אשר אין מעצור לרוחו הוא נוח לכעוס והוא מקלל לזולתו תמיד בחנם על לא חמס בכפו. ובהשגחת ה' ישוב קללתו בראשו ועל קדקדו חמסו ירד ולא יגיע מהקללה ההיא נזק לזולתו. וזהו אומרו כצפור אשר הוא נד מקינו והדרור אשר הוא עף ממקומו לבקש טרפו תכף ישוב אל קינו ואל מקומו אשר ממנו יצא. ככה הקללת חנם מהרשע שמקלל לזולתו לא תבוא על ראש זולתו. אבל אליו ולו תבוא ותחול על קדקדו. ולכן לא באלף כתיב. ולו בויו קרי: שוט וגומר כאשר לא יודרך הסוס ללכת בדרך הישרה בדברי הרוכבו כי אם בשוט. וכן החמור לא יודרך רק במתג המתקוע בלחייו על דרך אומרו ושמתי חוחי באפיך ומתגי בלחייך. ככה הכסיל לא יודרך ללכת בדרך הישרה בדברי תוכחות מוסר. כי אם בשבט היסורין שיתנו בגוו: אל תען וגומר הנה הכסיל יהיה עצמות דבורו אולת. ואופן דבורו באולת כי ידבר בקול רם צועק כחמור נוער ותכלית דבריו יהיה אולת. ולכן הזהיר לחכם אשר יצטרך לענות אליו. שאל יענה אליו באולת כאופן דבורו בצעקה ובקול רם רק בשובה ונחת כי דברי חכמים בנחת נשמעים. פן תשוה לו גם אתה בעיני הרואים אשר ישמעוך צועק במנהג אשר בשגעון הלך: ענה וגומר ואל עצמות דבריו תענה אליו כאולתו ותסתור דבריו ואם דבר תועה ישמע תועה וחרפה פן יהיה חכם בעיניו אם יראה שתשתוק מלענות לדברי אולתו: מקצה וגומר הנה כשאיש מה טוען עם זולתו בדין צריך שיזהר בדבריו פן יטעה בויכוח ויאבד טענתו בדין. ומי ששולח דברי ריבו וטענתו ביד כסיל הוא מקצה וכורת כל רגלי טענתו כי יתבלבל בדבריו ופיו יכשילהו ומשפטו יחרוץ בלשונו ויהיה שותה החמס כי הבל יתנו אליו החמס בטענה ההיא ויצדיקו דין המנגדו כפי אשר שמעו מפי הכסיל שלוחו:

דליו וגומר כי הכסיל אין לו כח הדבור במשל ולשון הלציי המפיק הרצון במאמר מתוק. וכאשר דללו ונחרבו השוקים מהפסח כן דללו וחרבו המשלים ולשון הלציי מפי הכסילים: כצרור וגומר והנותן כבוד לכסיל בשלוח אותו לטעון ולשאול ולהשיב בטענתו לפני הדיין. אותו הכבוד יהיה אליו לקלון מתמיד וחרפה רצופה. כאשר הקשר שקושרים האבן במרגמה שהיא כף הקלע. אינינו להסקט ולמנוחה לאבן רק לתנועה רבה כי יקולע בכף הקלע ויושלך מרחוק: חוח וגומר כאשר בני האדם ילעגו וישחקו בשכור אשר עלה חוח בידו

ומכאיב בו בני האדם וינוסו מפניו ואח'כ ישובו אליו להכעיסו כדי שירוץ אחריהם וישמחו בשחוק הלז ככה ישמחו בשומעם דברי משל והלכה בפי כסילים הבאים לדון כי לא ידעו לדבר אפילו כאחד מהמון העם וירצו לדבר כדברי משל ומליצה כדברי החכמים וישגו בדבורם ויהיו ללעג וקלס ויהתלו בם כל שומעם: רב וגו' הזהיר שהאיש הגדול והרב שהוא מחולל וזן כל מיני בני האדם · והוא נותן שכר ופרס לשוכר כסיל אשר שלח דבריו אל הדין בידו ושתה החמס מפני סכלותו · והוא נותן שכר ופרעון לשוכרי' החכמים ועוברים בחכמת' על המין האינושי · שלא יבטח מעולם בשוכר כסיל כי אין תרופה למכתו: ככלב וגו' ככלב שב על קיאו לאוכלו אף כי נמאס ונתעב האוכל ההוא ממה שהי' בראשונה · כן הכסיל שאכל פעם אחת טענת רבו בדין מפני סכלותו יהיה שונה באולתו ולא יזהר מאשר טעה בו בראשונה: ראית וגו' הנה יש שני מיני סכליות · המין הא' סכלו' העדרי והוא האיש הסכל מכל חכמה ואמנם הוא מכיר ערכו אשר יש תקוה מה לרפא' את חליו כי בהכירו היותו נעדר מדבר חשוב ישתדל בכל עוז להגיע אל קצהו · והמין השני הוא הסכלות קניני כי יהיה נעדר מכל חכמה ולא יכיר ערכו ויחשוב היותו חכם כדעו' רעות הקנויות אל מדעתו הרעה אשר אין מזור לחליו כי לא יבקש אל התרופה בחושבו היותו בריא: וזהו אומרו אם ראית איש שהוא חכם בעיניו תבדל ממנו ומחברתו כי יותר תקוה יש לכסיל בסכלות העדרי מהתקוה שיש ממנו הלכוד בסכלו' קניני: אמר וגומר זכר עוד מין אחר מסכלות אשר ראוי להתרחק ממנו והוא העצלות כי העצל לא יכין צידה לגופו בעולם הזה וצידה לנפשו לעולם הבא ואם יוכיחוהו על ככה יתנצל באומרו כי שחל בדרך ארי ברחובות והוא משל למונעים מתחלפים אשר מנעוהו מלהשיג המבוקש ההוא: הדלת וגומר ואינו כן כי אין לו מונע רק אהבתו העצלה והתרדמה ולא די שנת כל הלילה כי גם היום ישכב וירדם באופן שהדלת מביתו תסוב על צירה מפני הנכנסי' ויוצאים והעצל עודנו על מטתו כי לא יקום מפני ההמיה ההיא: טמן וגו' ובקומו לאכול יטמון ידו בצלחת לאכול התבשיל וילאה להשיבה אל פיו: חכם וגומר והווה על הווה הוא בלתי הכירו ערכו כי העצל הוא חכם בעיניו משבעה חכמים היודעים להשיב טעם לנשאל מהם · וכן הוא ישיב הטעם משחל בדרך וגומר לשואלים סבת עצלותו ויהיה אכלו שבה נאותה: מחזיק וגומר והמוכיח העצל כדי להעירו משנתו יקרה אליו כאשר יקרה למחזיק באזני כלב הישן כדי להעירו שהוא עובר ומתעבר על ריב לא לו כי יקום עליו וינשכהו ויחזור לשנתו וככה העצל לא יקבל תוכחת וישנאך וירע אתך אם יוכל: כמתלהלה וגומר כשונא היורה לחבירו זקים והם אבני הארגול' יריאה וחצים אשר בם יתן אליו המות והעדר החיים כמשתגע כן וגומר כן הוא שונא המרמה לחבירו ולוקח את דמו וממונו ואומר משחק אני ומתלהלה: באפס וגומר גנה בעלי הלשון הרע באומרו כי הוא נושא המדון וסבתו · כאשר העצים הם נושאי האש וסבתם · ובשור הסבה ישור המסובב ולכן באפס עצים והעדרם תכבה אש · ובאין נרגן והעדרו ישתוק מדון: פחם וגומר כי כאשר בפחם יתהוו הגחלים וידלקו ובעצים יתהוה האש וידלק · ככה באיש מדינים יתהוה התעוררות הריב והדלקו: דברי וגומר כי דברי הנרגן ואיש מדינים כשידבר הלשון הרע עם איש מה הם כמתלהמים נגזר מן הולם פעם כי הוא מראה את עצמו הלום ומוכה מהאיש ההוא הנאמר עליו הרכילות ההוא · לדברו תועה נגד המקבל הלשון הרע ואומר כי להיותו אוהבו וחס על כבודו לכן הוא מודיעו הדברים אשר ידע ושמע · וכי עליו להכותו ולרודפו ברעה יען שלח ידיו בשלומיו וחלל בריתו · והם הדברים ההם יורדים לחדרי בטן המקבל ההוא ומכים אותו שמה מכה בלתי סרה כי בסופו יכשל בלשון הרע לא ינקה כל הנוגע בו הן הנאמר עליו הן האומרו והן המקבלו: כסף וגו' והנה הנרגן הלז לא לאהבת המקבל הלשון הרע הוא מתכוין כי הוא שונא לו גם מתמול גם משלשום רק משנאתו אותו בלבבו כדי להכשילו · וכאשר הכלי חרש מצופה מכסף סיגים אין תוכו כברו · ואפילו ברו אינו מזוקק רק מסיגים כן בעל הלשון הרע אין תוכו כברו · ובתוכו יש לב רע · ובברו יש שפתים דולקים את דליקת הריב בלשון רכה וחלקלקות: בשפתיו וגומר כי בשפתיו יתנכר השונא מהאיש הלז כי ידבר עמו דברי' טובים דברי נימוסים ומראה את עצמו היותו אוהבו כדי להדליק את הריב · ובקרבו ישית מרמה כי כונתו היא לכלותו מעל פני האדמה: כי יחנן וגומר ולכן כאשר הנרגן הלז יראה היותו אוהבך ויחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו ותואנה הוא מבקש לך: תכסה וגומר הזהיר האדם שלא יהיה נרגן שונא אחיו בלבבו כי בסוף ישוב עמלו בראשו · וזהו אומרו כשתכוסה השנאה מהנרגן הלז במשאון מענין הנחש השיאני כי הוא יחנן קולו עם שונאו ויראה בגלוי היותו אוהבו ויפתהו בדבריו · הנה בהשגחת האל תגלה רעתו שבלבו בקהל: כורה וגומר כי הכורה שחת והוא משל למסית לחבירו להדיחו מעל ה' אלהיו בה יפול הוא וינצל חבירו כי ה' לא יעזבנו בידו · וגולל אבן בזריקתו אותה למעלה והוא משל למסית לחבירו בשפתי חלקות למען יכשל וינזק אליו תשוב האבן ההיא ויכה על ראשו ועל קדקדו חמסו ירד: לשון וגומר והלשון שקר מזה אשר ישנא לחבירו ויבקש לדכאו בשפתי חלקות אליו ישובו דכיו והיזקיו · והפה חלק ממנו אשר יבקש להדיחו מעל אלהיו יעשה מדחה לעצמו ויהיה הוא המודח ומגורש מבית אלהים כי לא אל חפץ רשע הוא: מ"ד

אל תתהלל וגומר הזהירו אל תדבר בגאוה במה שתרצה לעשות לעתיד ביום מחר ותתהלל שיש לך כח וגבורה להוציאו אל היש בכל פנים · כי לא תדע מה ילד יום ומקרה יולד בהרף עין ויבטל מחשבתך רק תיחס כל מעשיך אל רצון המשגיח יתברך והוא יעזרך על ככה: יהללך וגומר ואחרי אשר תעשה המעשה ההוא ותשיג מבוקשך לא תתהלל על ככה לאמר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה כי יחשב לך לגאה וגאון ודרך רע · ומעצמם בני האדם יהללוך על ככה בשערים ויהיה לך לכבוד ולתפארת וזהו אומרו יהללך זר ולא פיך וגומר: כובד וגומר והנה השתיקה היא טובה אליך מההלול יען כי יקנאו בך הכסילים ויזיקוך · והוא יותר כבד הכעס מהאויל המקנא מכובד האבן ומנטל החול שהל' המשא כתרגו' משא בני קהת מטול בני קהת כי חמתו היא חימה אכזרית ואפו כשטף מים רבים ומי יעמוד לפני קנאה כזאת אשר הלולך את עצמך סבב את כל אלה וזהו אומרו אכזריות חימה וגומר:

טובה

טובה וגו׳ התוכחת המגולה שיוכיח המוכיח לחבירו היא טובה כשיהיה שכן זה אהבה מסותרת שאוהב אותו בכל לבו ולכן מביישו בפומבי למען ישוב מדרכיו הרעי׳ לטוב לו באחריתו ועל כמו זה נצטוינו בהוכח תוכיח את עמיתך · מה שלא יהיה כן כשיהיה שכן זה שנאה מסותרת ולכן מלבין פניו ברבים ·

נאמנים וגו׳ והפצעים מהבושת וההלבנה אשר יגיעו לנוכח מהמוכיח האוהב אף כי יהיו רבים יראו מעטים אבל להיות׳ נאמנים ובאמונה מאוהבו הם באים לו · ואמנם הנשיקות וההדלקות מהבושת וכ׳ זיון שבזהו שונאו ברבים אף כי יהיו מעטות יראו אליו נעתרות ורבות · ויהיה נשיקות שם מן פעל ואש נשקה ביעקב שענינו ענין ההדלקה והבערה ·

נפש וגו׳ האיש שישבע נפשו הבהמית ויתן לה כל משאלות לבה תבוס ותרמו׳ הנופת המתוק מהתוכחת מגולה ותבוס ענינו מן והוא יבוס קמינו · ואמנם מי שיש לו נפש רעבה כי הגדי׳ שכלו ויכרו הטוב עליה כל מר מהבושה והחרפה מהתוכחת הוא לו כמתוק ·

כצפור וגו׳ הנה בזה בספר קהלת אם רוח המושל והוא היצר הרע ירבה להתנאות ויעלה עליך מקומך אל תנח והשפילהו והשליכהו ארצה · וזהו אומרו פה האיש הנודד ממקומו שהניח מקומו ונתעלה ונתגאה עליו רוח המושל מהיצר הרע הוא הולך נע ונד כלב מעורף כצפור הקטן שנודד מן קנה בפעם הראשונה שיעוף כי איננה יודעת לשוב אל קינה ואנה תלך ותעמוד וכן החוטא הלז אשר גבר יצרו עליו הוא מעורף ואיננו יודע מה תיקונו כדי לשוב לאיתנו הראשון ·

שמן וגו׳ כאשר שמן הנר הדולק וקטורת מעצי בשמי הודו הטובים ישמח לב · כן ישמח לב האיש החוטא המעורף במתק דברי רעהו בעצת תקון נפשו אשר ייעצהו איך יתקנה וישפיל יצרו הרע אשר גבר עליו ·

ריעך וגו׳ ולכן ריעך וריע אביך אל תעזוב ולך אצלם לקחת עצה ותוכחת על עניניך ביום אידך כשהיצר גבר עליך · והם הרבנים היודעי דת ודין · ובית אחיך והם האנשים הדומים אליך אשר גבר יצרם גם עליה׳ אל תבוא ביום אידך כי אין לאל ידם לעזרך ואדרבא יעיקוך מהטוב · וטוב שכן קרוב שהם החכמים שיקרבוך לטובה · מהאח רחוק שהוא הדומה לך שירחק אותך וידיחך מהטוב ·

מ״ה

חכם

בני וגומר הוא צווי מהאב לבנו ולכן נוקד החית בחטף פתח. ור״ל תבקש להתחכם בני למען אזכה לעולם הבא בזכות׳ כי ברא מזכה אבא וישמח לבי שהיא נפש המשכלת שם · ואשיבה חורפי דבר בעולם הזה כי אשרי אשר ימל׳ את אשפתו מהם כי ידברו את אויבים בשער ·

ערום וגו׳ וכן זולת הטוב בזה ובבא שימשך מחכמתך אלי · גם אתה תזכה בטוב ההוא בעצמו כי החכם הערום הרואה את הנולד ראה רעה הן בגופני הן ברוחני ולכן בשכלו ידע להסתר ממנו ולהחבא כמעט רגע עד יעבור זעם · ואמנם הפתאים הבלתי רואים את הנולד לא נסתרו ונתחבאו מהרעה אבל עברו ולכן נענשו והוא משל על כי לא הכינו צידה לדרכם וכבהמות עברו חק וחטאו וכבהמות יענשו ·

קח וגו׳ ציווי האב לבן חכם שהוא שופט בעמו מפני חכמתו לאמר לקח בני בגדו מהפתי אשר לפתיותו עשה ערבות מסך גדול ממון בעד זר אשר לא הכירו · וכשהנושה יבוא לגבות את חובו תשפוט משפט צדק שיקחו כל אשר לו עד בגדיו אשר עליו · וגם כן הפתי הלז אשר נתפתה לאשה נכריה חבלהו מלשון וחבל את מעשה

ידיך ור״ל שתיסרהו בשוטים מכת מרדו׳ עד שישוב ממעשיו הרעים ·

מברך וגו׳ ספר הסבה אשר למענה נתפתה הפתי מהאיש זר לעשות הערבות בעדו · וזה כי בבל בקר השכם היה הזר מברך רעהו זה הפתי והולך אחריו ומהללו ומברכו בקול גדול בפומבי · מה שברכתו זאת קללה תחשב לו באחריתו כי יקח בגדו השופט מעליו כדי לפרוע החוב ההוא מהזר המברכו ·

דלף וגו׳ ספר איך הפתי נתפתה מהאשה נכריה · וזה יען כי האשה הזאת אשת מדיני׳ נמשלה לדלף טורד ביום סגריר · וכאשר הדלף הנוזל בפנימי׳ החדרים ביום הגשם שוטף שכל איש יסגר בביתו מפניו הוא טורד לב האדם כי איננו יכול לצאת חוצה ושמה ירדפהו הגש׳ ההוא ולא יהיה תרופה למכתו אז · ככה האשה נכריה אשת מדיני׳ היא טורדת לב האדם ושכלו ומוציאו מבחירתו וישעבדהו אליה ·

צופניה וגו׳ הנה החכם מכל נברא אמר בספרו קהלת טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו · וזהו אומרו כי לצופנים ושומרים האשה נכריה ורודפי׳ אחרי המסגל כל ימי הבלם יקרה להם המות הרוחני ויצפנם הרוח תחת אחת השיחים אבל כל בהמת השדה וחיתו יער · ויקרא הקורא המדבר עליו אחרי מותו היות ימינו ומעלתו רודפו אחרי שמן הריח הנודף אשר לו מבוא גדול באהבה ולא ישכחהו ויקרא עליו היותו רודף אחרי השם טוב במעשיו המשובחים אשר הוא יותר נעלה מרדיפת השמן הטוב כי האדם ישובח ויגונה אחרי מותו כפי אשר פעל בחייו ·

ברזל וגומר הזהיר האב לבנו החכם כי כאשר הוא מהראוי לברוח מהפתי ומהנכריה כן ראוי לקנות לו חבר דומה לו במדות טובות כי כאשר הברזל שיהי׳ יחד עם ברזל דומה לו ישמע קול שניהם יחדיו ויחדד זה את זה ככה איש יחד את פני רעהו ישמע בחוץ קולם יחד קול ששון וקול שמחה קול חכמה ומעשים טובים ויחדדו זה את זה ומה שיהיה מכוסה מזה יגלה זה כי המורכב משתי נפרדים חשובים יעשה פעולה משובחת ·

נוצר וגו׳ כינה עשיית הפעולות המגונות ורדיפת צפינת הנשים ושמירתם בשם תאנה להיותו הפרי אשר עליו כיסו ערות אבינו הראשון ואולי כי הוא גלה ערותו בחוטאו בו · ואמר כי הפתי הנוצר תאנה יאכל פריה כי יצפנהו הרוח בסופו וכאשר אמר צופניה צפן רוח · ואמנם החכם השומר מצות אדוניו יתברך יכובד ממנו בעולם שכלו טוב ולכן ראוי להתרחק מהפתי המזיק ולהתקרב אל החכם המועיל ·

כמים וגומר הנה בזמן הנבואה היה נאצל הרוח הנבואיי על הבלתי מוכן באמצעות הנביא המוכן שהיה בחברתו · וכן יאצל מרוח החכמה השכלית מאיש לחבירו ולכן צונו מחז״ל לקנות חבר שלם כדי שיתחברו יחד ב׳ שכלי החברים האלו ומתוך שניהם יתבר׳ הלב׳ וזהו אומרו כאשר המים הספיריים אשר הם אצל פני איש מה יראו בם הפני׳ ההם מהתהפכות הצורה ההיא · ככה לב האדם ושכלו יתהפך ויתדבק לאדם חבירו ויהיו לאחדים ומה שכיסה זה גילה זה ·

שאול וגומר הזהיר הבן מלהתדבק עם האדם הצמא לאסיפת הממונות אשר אין קץ ותכלית לתאותו · וכאשר השאול והוא פי הארץ הקובר המתים · ואבדון והוא ההויה והפסד מנבראי העולם השפל לא תשבענה · ככה עיני האדם הרואים את הדברים מה שלכן הלב חומדם לא תשבענ׳ מראות והלב לחמוד והיא מכה טריה לא זורה ולא חובשה לאשר אין לו לב ·

מצרף וגו׳ למד לבנו איכה יכיר ויבחין בין החכ׳ והאויל למען ידבק באחד ויפרד מהאחר · וזהו אומרו כאשר במצרף יבחן הכסף ובכור יבחן הזהב כי שמה יפרד מכל סיגיו · כן האיש יבחן

לפי מהללו שאם יתהלל במתת שקר הוא אויל · ואם יהללוהו
בני האדם הוא חכם · אם וגו' והאויל הוא קל ההכרה כי
הוא תמיד עומד על ענין אחד מאולתו כי לא יקבל תוכחת
· ואם תכתוש את האויל במכת' אשר יכתשו בו חטים הריפות
ש"ל בכתשות ועכינו מן עמודי שמים ירופפו · ובתוך
החטים ההם · ובעלי שהוא יד המכתש לא תסור מעליו
אולתו ומתנו ראוי להתרחק · ידוע וגו' הזהיר הכן כי
אף שאמר לו שית"ח מהאים ההומה לאסיפת הממונות שלא
מפני זה יתיאש מעניני העולם הזה ויניח עסקיו ללכת
לאבדון ויאבד עשרו בענין רע מפני העדר השגחתו עליו
ואדרבא ידוע תדע בהשגחה על השגחה פני צאנך ושית
נשים לכך וכונתך להרבות בעדרים ולא למעטם · כי
לא וגו' כי לא לעולם יתמיד החוסן וההצלחה מהאכסים · ואם
נזר בלשון תמיה וכי אפשר כי הנזר והכתר מההצלח' יתמיד
לדור דור אינו כן · ולכן הוא ראוי בזמן ההצלחה לאסוף הון
לעבודת ה' כדי לאכול ממנו בעת הירידה והזעם · גלה
וגומר וכן ראוי לחכם להשגיח כאשר יגלה חציר ויראה הדשא
לאסוף אותו יחד עם עשבות הרים להיותם שמורים למאכל
בהמה בימי הסתיו אשר יכוסו בשלג כל פני ארץ · כבשים
וגו' ויפריד מעדריו הכבשים לגוז את צמרן ללבוש · ויקנה
שדות וכרמים ויתן במחיר שדה הנקנה עתודים מה אשר
הפריד לכך · ודי וגו' ויעשה שיהיו לו עדרי עזים הרבה
שיהיה לו די חלב עזים ללחמך כי הוא החלב המשוב' והיותר
בריא שבכלם · ושיהיה כ"כ בשופע שממה שימכו' ממנו יקנה
לחם ביתו · ויקבץ המותר ויתן לתת לנערותיו בעת
כשואיהן וזהו אומרו וחיים לנערותיך ע"ד אומרו ראה חיים
עם האשה אשר אהבת · נסו וגו' ואם תראה צאן ובקר
לרוב ועבוד' רבה לרשע מה מצליח דרכו אל תתחר ותתערב
עמו כי העדרים ההם והעושר ההוא מהרשע נסו עבר
במקו' עתיד ויפרדו וינוסו ממנו בלי רודף אותם ש"ל ברגע
ובלי סבה וזה לפרי חטאתם · ואמנם העושר מהצדיקים הוא
כטרף הכפיר אשר יבטח בגודלו ובגבורתו ושואג בקול גדול
לקרוא שאר החיות שיבואו להציל הטרף מידו ואין עונה כי
כלם ינוסו מפניו להיותו מלכם וגבורם בטבע · וכן הצדיקים
הבוטחים בה' רוב חילם יהיה קיים ונכחי ולא ינום מהם והנה
בהון הרשע אמר לשון יחיד באומרו ואין רודף רשע יען כי
הוא לבדד ישכון להיותו חמסן וגזלן ולא ידבקו בו בני האדם ·
ואמנם בצדיקים אמ' לשון רבים באומרו וצדיקים ככפיר וגו'
כי להיות להם טוב החברה יעמדו יחד כי רוח הבריות נוחה
בהם · בפשע וגו' בעבור הפשע והחטאת מאנשי הארץ
בבחירתם השר אשר ימשול עליהם בלתי הגון וראוי לכך ·
רבים שריה כי ימותו ולא יאריכו ימים בממשלתם · ובעבור
בחירת' אדם מבין בתורה ויודע בחכמה כן יאריך ימים על
ממלכתו הוא לבדו כאשר ארכו כל השרים יחד אשר קדמוהו
כאשר קרה במקדש ראשון כי להיותם בוחרים בכהני' גדולים
הגונים שמשו י"ח כהנים גדולים לבד · ובמקדש שני להיות
בחירת' כפי הרצון ולא כפי המעלה שמשו שלש מאות כהנים
גדולים כי לא היו מאריכים ימים · וזה כי מהרשע ינום ואין
רודף הממון והחיים וכל טוב וזה בהשגחה פרטית מה שיקרה
ההפך לצדיקים · גבר וגו' כי הרשע שהוא גבר גבור
ובעל כח ואמנ' הוא רש כי אין קץ לתאותו ואינו עשיר שמח
בחלקו ומסתפק · מה שלכן הוא עושק דלים כדי לאסוף הון
רב למלא' תאותו · הנה עושרו לא יצלח ולא יהיה לו העמדה
וקיום ויהיה כמשל למטר סוחף מן השמים אשר יהיה סבה

להעדר הלחם כי לא די שלא יצמיח התבואות כי ישחוף
וישטוף כל זרע השדה ויוליכהו למדחפות כלא מה שהמטר
מגשמי ברכה עושה ההפך · עוזבי וגו' ועוזבי התורה
והרשעים יהללו השר הרשע אשר המליכו עליהם · ושומרי
התורה יתגרו וילחמו בעוזבים ההם ויחלק לבם מה שלכן
יאשמו · אנשי וגו' ושבת הלול העוזבי תורה לשר הרשע
הוא להיותם בלתי מבחינים במעשיו הרעים כי לא יבינו
משפט מפני טבעם הרע אשר הוטבעו בו · ואמנם השומרי
תורה שהם מבקשי ה' יבינו כל דבר וידעו רמאות השר
ואופניו הרעים להרוג נקי במסתרים ונטותו אל הבצע
והטותו דין עני ואביון מה שלכן ישנאוהו · טוב וגומר
ואומרים השומרי תורה כי היה יותר טוב לבחור לשר עליהם
ראש אחר בזו משפחות אף שיהיה צדיק הולך בתומו מאותו
אשר בחרו שהוא עקש דרכים אף שהוא עשיר וממשפחת רם
כי ראוי לרדוף לבקש למיוחס כפי מעשיו ולא למיוחס כפי
משפחתו ·

ת״ו

נוצר תורה וגו' הבן שינצו' וישמור מצות התורה
הוא מבין ואינו כאנשי רע שלא יבינו
משפט · ואמנם הבן הרועה זוללים ונמסך לאהבת הנפש
הבוחרת יכליש אביו בזה ובבא מה שיעשה בהפך המבין
הנז' · מרבה וגו' וכן הבן הנמסך לאהבת הנפש המרגשת
לאסיפת הממונות ומרבה הונו בנשך ובמרבית · כל טורחו
אשר יטרח יהיה להבל כי יקבץ ההון ההוא לאיש צדיק חונן
דלים כי בהשגחת האל הוא ירשהו · מסיר וגו' וזולת
שמירת המצות מהתורה צריך הכוונה בה כי תלמוד תורה
חביבה כנגד כלן · ולכן מי שמסיר אזנו משמוע תורה · גם
לרבות כל המצות שיעשה והתפלה שיתפלל הם תועבה
ונתעב' מהאל יתבר' כי יפעלם מפני אהבת ההרגל והמנהג
ולא לשם שמים · והסרתו משמוע תורה יוכיח · משגה
וגו' ולא די כי יסיר את עצמו מלשמוע תורה בבתי כנסיות
ובבתי מדרשות כי גם הוא משגה הישרים המבקשים לשמוע
דברי ה' ומתעה אותם להוליכם בדרך רעה ללכת לטייל
ברחובות קריה לשמוע שמועות הבאי בעוד שהדורש ידרוש
התורה ברבים · והיה שכרו אתו כי בודאי הוא יפול בשחותו
בגהינם ולא יהיה תרופה למכתו בתשובה כי שערי תשובה
ננעלו לו להיותו חוטא ומחטיא אשר חטא הרבים תלוי בו ·
ואמנם התמימי דרך ההולכים לשמוע תורת ה' ינחלו טוב
שהוא הדיבוק אלהי בגן עדן המכונה בשם טוב וכאומרו אני
אעביר כל טובי וגו' · חכם וגו' ויש מן האנשים מי שמזלו
העשירו והוא חכם בעיניו ובוטח בעושרו אשר לפי השערתו
בחו ועוצם ידו עשה לו את החיל ההוא · ולכן הוא מבזה
התורה ולומדיה · ובהשגחת האל דל מבין יחקרנו לעושר
העשיר ההוא כי ה' יתנהו בידו ע"ד אומרו לעיל לחונן דלים
יקבצנו · בעלוץ וגו' כשהעולם יתנהג על פי התמימים
הצדיקי' הנז' בעלי תורה יהיה שמחה וחדוה בעולם כי ישבו
איש תחת גפנו ותחת תאנתו בטוב' ונחת ויתרב' התפארת
מלבושי הוד והדר ובתים יפים מלאים כל טוב ותכשיטים
מתכשיטים שונים אבל בקום הרשעים וכשיהיה הממשלה
בידם יחופש אדם ויתבטל כל הנאמר מפני פחדם ויתחפש
האדם וישנה במלבושיו כדי שלא יוכר ויהיה ענינו מן
התחפש ובא במלחמה ש"ל כי ישנה מלבושיו לבל יכירוהו
במלחמה · מכסה וגו' להיות כי אמר לעיל שמשגה ישרים
בדרך רעה בשחותו הוא יפול ולא יועילהו התשובה · בא
לתת הסב' באומרו כי הרשע כזה המסיר אזנו משמוע תורה

אהבה

איככה יוסר ויקבל תוכחת כדי נשוב אל ה' אם אינו רוצה לשמוע דרכי התשובה ולכן הוא מכסה פשעיו ולא יתודם לפני ה' ועל כן לא יצליח בעולם הזה ובבא · מה שהשומע תורת ה' ודרכי התשובה ומודה העונות ועוזב אותם ירוחם מה' ולא יפול עוד בשחת זו נותנו לו · אשרי וגומ' כי האושרים מהעולם הזה ומהבא הם למפחד תמיד מעונותיו ולכן הוא עומד בתשובה תמידיית · ואמנם המקשה לבו כפרעה וכנען וסיסרא יפול ברעה ואבדון החלטיי · ארי וגו' והמושל רשע המקשה לבו · יהיה פחדו מוטל על העם המונהג ממנו · כאימת הארי נוהם והדוב שוקק המוטל על שומעם · כי לא יהיה מטיל אימתו עליהם לשם שמים · כי אם לשלול אותם ולהעבידם בפרך · נגיד וגו' כי הוא נגיד חסר תבונות להיותו בער ולא יבין · והוא רב מעשקות כי כל מגמתו לאסיפת ההון · ולכן לרוע מעשיו הנגיד המקשה לבו הלז יפול ברעה · ואמנם הנגיד היושר השונא בצע זה יאריך ימי' כי יהיה דן דין אמת ויעשה שותף להקדוש ברוך הוא בקיומו מעשה בראשית כי על הדין העולם קיים · אדם וגו' כי הנגיד היושר הלז אינו כנגיד רב מעשקות אשר יגיל את הרוצח מפני ככר כסף שיתן לו · כי אם ינוס העושק האדם העשוק בדם נפשו אשר נהרג בחרבו ובקשתו ונשפך כמו ארצה · עד שאול תחתית שמה ישלח כעדו לבערו מן העולם ואל יתמכו בו הוא ועבדיו כדי לעוזרו מפני כל הון ביתו שיתן או מפני תחינת אוהבי' ורעים כי כוון יכוונו לכל הדברים לאהבתם האמת ורדיפת היושר על כלם · הולך וגו' ולכן הנגיד היושר שהולך תמים יושע בזה ובבא · והנגיד הרשע הנעקש דרכים אף כי יהיה מצליח בעולם הזה בודאי כי יפול באחת מהעולמו' שהוא עולם הבא כי שם יפול בגיהנ' ולא יהיה לו עוד תקומ' ·

מז

עובד אדמתו וגומ' הוא משל כי מי שמשתדל בעולם הזה ישיג בהשתדלותו עושר וכבוד בו וחיים בעולם הבא וכהפך העצל ומרדף רקים כי ישבע ריש ולא ישיג שום אחד מאלו · איש וגו' הזהיר כי אין צריך שיגיע ההשתדלות אל תכלית שיבוא לגזול כדי לאסוף הון רק ראוי שיהיה המשתדל החרוץ הלז איש אמונות במשאו ובמתנו מה שלכן אל אמונה יתן לו רב ברכות · ואמנם האץ ומהיר להעשיר ויגזול ויגנוב ויטה משפט גר ויתום כדי לקבוץ ולאצור ממון רב לא ינקה מעונש ואחריתו יהיה מרה · הכר וגו' כי אינו טוב הכר פנים במשפט · ואינו טוב כי בעבור פת לחם והוא משל לשוחד מעטי שיתן לו הבעל דין יפשע הגבר הדיין הלז ויטה הדין · נבהל וגומ' כי הוא נבהל ומהיר לאסוף הון והוא איש רע עין וכילי שלא השליטו האלהים לאכול מהונו · ואינו מבחין כי בסופו חסד וחרפה וחסרון יבואנו · מוכיח וגו' והאיש אמונות הנז' הוא מוכיח האדם אחרי שר"ל שנעשה אחר וכפר במלכו ובאלהיו · על דרך קוראם חז"ל אלישע אחר לקוכן בכנויו' · וכתרגו' גבר אוחרן · מה שבזה יותר חן ימצא בעיני אלהים ואדם מאשר ימצא המחליק לשון אליו ובלתי מוכיחו כי יהיה סבה לטורדו מן העולם הזה ומן הבא שהוא האיש רע עין שמחליק לשון אליו ויועצו לגזול לאביו ואמו כנסיהם למען ידבק בידו דבר מה מהם ויועצו לגזול אביו הקדוש ברוך הוא ואמו כנסת ישראל ולבלתי שמור מצותיו וחקותיו · גוזל וגו' מה שהאיש אמונות יוכיחהו על ככה לאמר גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע לאיות כי בסוף כל הממון הלז יהיה שלי הוא חבר לאיש משחית העובד ע"ז שנאמר עליה רד כי שחת עמך וגומר וזה כי בסופו יתגרו בו אביו ואמו ויקללם ויכם וממדרגה למדרגה ירד עד יעבור כל י' הדברות וכופרו בעיקר · רחב וגו' והאיש רע. עין הנז' הוא רחב נפש ובעל גאוה וכמדומה לו כי אין איש למעלה הימינו במעלה ולכן יגרה מדון בבזותו שאר האנשים ובקללו אותם · מה שהאיש אמונות שהוא בוטח בה' ולא בעושרו ידושן ישפיל את עצמו כדשן על דרך אומרו הקדוש אבי האבות ואנכי עפר ואפר · בוטח וגומר מה שהרחב נפש הבוטח בלבו הוא כסיל ולכן בחשך הגהינם ילך · והבוטח על ה' הולך בחכמה בכל מעשיו ודרכיו הוא ימלט מדינה של גהינם · נותן וגומר והוא נותן לראש משלו מה שלכן לא יהיה בביתו מחסור לעולם · מה שהאיש רע עין המעלים עיניו מהרש יהיה רב מארות וכל אשר יעשה לא יצליח · בקום וגומר כשיהיה מעט תקומה ומעלה לרשעים לתכלית מפורסם אבלו יתברך אז יסתר אדם השלם כי ישתירהו ה' ולא יעזבהו בידם ובסוף באבדם כי לא ימותו בהצלחתם אז ירבו ויגדלו הצדיקים כי יהיה ענינו מן רבי המלך · איש וגומר ולא תחשוב כי יעמוד כל אחד מהרשעים ההם בתקומה ההיא זמן רב כי כל איש מהם שומע תוכחות מוכיחו ועם כל זה הוא מקשה עורף לא יתמיד תקומתו כי פתע ישבר ואין מרפא אליו יען כי אינו שומע לקול המלחשים באזנו · ברבות וגומר וברבות צדיקים ועלותם לגדולה ישמח העם ליודעם כי כלם כאחד ינוחו איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו · ובמשול רשע יאנח עם ליודעם ההפך ·

מח

איש אוהב וגומר הבחור שאוהב החכמה שהיא אהבת הנפש המשכלת ישמח אביו כי בן חכם ישמח אב ואמנם האיש שאהבתו לרעות הזונות שהיא אהבת נפש הבומחת הבהמית יאבד הון כי יפזרהו בהן מה שלכן ידאג אביו · מלך וגו' מה שהילד מסכן וחכם הלז מבית הסורי' יצא למלוך ויהיה מלך שיעמיד ארץ במשפט שיעשה בחכמתו מה שהמלך רועה זונו' מאבד הון שיהיה איש תרומות ממסים וארנוניות שיקח מעמו יהרסנה לארץ ההיא · גבר וגו' הזהיר לעבדי המלך הזקן וכסיל הנזכר שלא ידברו אליו בשפתי חלקות בהללם מעשיו המגונים מפני פחדם ממנו · יען כי הגבר מחליק על רעהו ואינו מוכיחו על מעשיו הרעים · יחשב לו לעון כאלו הוא פורש רשת לפעמיו כדי להחטיאו כי באולי בדברי תוכחתו ישוב ממעשיו הרעים וירוחם · בפשע וגו' בעבור הפשע מהאיש רע המלך זקן וכסיל יבוא לו מוקש וידחה ממלכותו · והצדיק ילד מסכן וחכם אשר ימלוך ירון בעולם הזה ושמח בעולם הבא · וסבת קיום המלך צדיק הוא להיותו יודע דין דלים ומשגיח עליו · מה שהרשע הזקן וכסיל לא יבין דעת ולא ישפוט משפט צדק וזהו אומרו יודע צדיק וגו' אנשי וגו' ואנשי לצון מהמלך זקן וכסיל לא ידעו למלט את הקריה עיר קטנה שאנשי' בה מעט ובא עליה מלך גדול וסבב אותה ולכן יתנו עצה לאנשיה שיברחו למלט את נפשם · ויהיה יפיחו מגזרת עד אשר יפוח היום · ואמנם האנשים החכמים מהילד מסכן וחכם ישיבו אף המלך הגדול וימלטו העיר בחכמתם · איש וגומר האיש חכם בהיותו בחברת איש כסיל לעבור

עבודת המלך הוא כאלו הוא נספה בספקות גדולים בהיותו
את האיש האויל ההוא יען כי לפעמים ירגז ויכעס האויל
ההוא להיותו נוח לכעוס ולפעמים ישחק להיותו קל ראש
באופן שאין נחת אפילו שעה אחת לאיש חכם עמו ·
אנשי וגומ' וזולת זה הוא שונא אותו · כי אנשי דמים בטבעם
שונאים התם והישרים · ויבקשו נפשם לקחתה באופן שלא
שלו ולא שקט עמו מעולם · כל וגומ' וכבואם יחד לדין
החכם והכסיל הנזכר לפני מלכם כל רוחו יוציא כסיל וכל
טענותיו יאמרם בבת אחת ובבהלה ומהירות וכעס · והחכם
באחור מקור · ורוצה לומר באחר ועקב טענותיו ובאומרם
מסודרות בשובה ונחת ישבחנה לטענה שלו · מושל
וגומר והמושל מלך זקן וכסיל המקשיב על דבר שקר ונוטה
אזנו ללשון הרע כל משרתיו יהיו רשעים גם כן כי ילמדו
ממנו כהורדוס המלך אשר להיותו מקשיב על שפת שקר
שפך הדם נקי מבניו ואשתו ויאבד כל זרע בית חשמונאי
ועבדיו שפכו דם נקי בקרב ישראל · וכן שאול בהיותו
מקשיב לשפת שקר מדואג אבד את נוב עיר הכהנים ויהי
סבת אבדת דואג משרתו וסיעתו · רש וגומר
וכשיקרה שהמלך יהיה מסכן ורש יפגשו במשרתים שיהיה כל
אחד מהם איש תככי' שתוכו כברו אז יהיה מאיר עיני שניהם
ה' ויופיע מזיו חכמתו על המלך ועל עבדיו · מלך
וגומר ויהיה מלך שופט באמת דלים · מה שלכן כסאו
לעד יכון · מ"ט

שבט ותוכחת וגומר יזהיר לאב שייסר את
בנו בקטנותו כי חנוך לנער על פי
דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה וזהו אומרו ההכאה בשבט
לבן והתוכחת בדבור יתן לו חכמה · כי אם יניחהו ללכת
בשרירות לבו ולהיות משולח על פני התאוות הבהמיות
יהיה מביים אמו הטבעית כי יאמרו רוב הבנים דומים לאחי
האם ויתן חרפה לאנשים הצדיקים ההם אשר הלכו לבית
עולמם ויהיה מביים אמו כנסת ישראל בעוברו על דת
בעזות מצח ובפרהסיא · ברבות וגומ' וצריך להרחיק
הבן מחברת הרשעים פן ילמד ממעשיה' המגונים בהיותו
רך ונער וקל ללומדם ויהיה אחריתו אחרית רשעים ידעך
והצלחתם יהיה כצל עובר · כי יען שברבות רשעים
ובהיותם גדולים ירבה פשע · לכן בהשגחה הצדיקים
יראו מהרה במפלתם · יסר וגומר ולכן יסר בנך
ויניחך בעולם הזה ויתן מעדנים לנפשך בעולם הבא בגן
העדן · באין וגומר כי בעבור שהעם אינו שומע
לחזון הנביאים המוכיחים אותו לכן יפרע ויתבטל ויגלה
מארצו וענין יפרע מן ותפרעו כל עצתי · ואמנם העם
השומר התורה ומצותיה ושומע לחזון הנביאים אשריו כי
יאושר ויתקיים בעולם הזה ובבא ולא יתבטל ולכן מחוייב כל
בר ישראל שהוא חלק מהעם ליסר את בנו למען ישמע
החזון וישמור התורה ויחזיק יד השומרים אותה לטוב לו
ולעמו · בדברים וגומר הזהיר כי העבד ראוי ליסרו
בשוטים כי בדברים לא יוסר להיותו ממזג ומתכונה רעה כי
לא מבני ישראל הקדושים הוא · ולכן כאשר יבין התוכחת
הנדבר אין לא יענה ולא יקבל לעשותו · חזית וגומר
ותראה ותחזה היותו העבד ההוא אץ בדבריו ונבהל להשיב
תשובה למוכיחים אותו · מה שיש יותר תקוה בכסיל אשר

הוא מזרע ישראל ממנו שנולד מזרע גויי הארץ הטמאים
בגופתם ובנפשותיהם · מפנק וגו' ולכן ראוי לשעבדם
ולהעבידם בפרך כי המפנק ומענג ומעדן עבדו מנוער
בעת נערותו ובתחלתו וחס עליו ומלבישו ומאכילו כאלו
היה עבד עברי באחריתו יהיה מנון מענין לא תונו איש
את עמיתו והוא ישלם לו רעה תחת טובה ויונהו באונאת
דברים ובאונאת ממון כי זה דרכם כסל למו · איש
וגומר כי יתגאה ויהיה איש אף ונוח לכעוס ולכן תמיד יגרה
מדון ויחרחר ריב בבית אדוניו · ויהיה בעל חימה בהיותו
קשה לרצות וחמתו תמיד בוערה בו ולכן יהיה רב פשע כי
הכעס היא סבת כל הפשעים וזה העבד אשר הוא נוח
לכעוס וקשה לרצות תמיד סבת הפשע דבוקה אתו וכאלו
היא כנטבע אליו ולכן המסובב ימצא גם כן תמיד אתו ·
גאות וגומר בא לפרש עיקר התוכחת אשר ראוי
שיוכיח האב לבן עליו · ואמר שהוא יזהר בשני דברים
שהם הגאוה והגזל והיות זריז בשני דברים שהם הבטחון בה'
ואהבת הריע · וכנגד הגאוה · אמר כי ראוי להתרחק ממנה
יען כי הגאוה מהאדם תשפילנו וזה להיותו נתעב מאלהים
ואנשים · מה שיהיה בהפך לשפל רוח כי יהיה אהוב
ויתמוך כבוד מאלהים ואנשים · חולק וגומר וכנגד
הגזל אמר שראוי להתרחק ממנו ואף כי הוא לא יגנוב אין לו
לתת עזר לגנב ולחלוק עמו או לקבל ממנו שום תועלת ·
יען כי ישנא נפשו אם כשישמע אלות וקללות הנגנבים
והנגזלים אם לא יגיד הגזל וישיבנו להם כי שערי דמעת
העשוקים לא ננעלו וקללותיהם יחולו על ראש עושקיהם
והמחזיקים ידיהם · חרדת וגומר וכנגד הבטחון בה'
אמר כי הבוטח בה' ישוגב בעת צרה ולכן ראוי לבחור
ולהיות חרד ממנו ולא מזולתו כי חרדת האדם
מזולתו מפני מיעוט בטחונו בה' יתן אליו מוקש כי ה' לא
ישגבהו בהיות שלא חסה בו בכל לבו · רבים וגומר
ולכן ראוי לבטוח בו ולא בבני אדם שאין להם תשועה כי
רבים מבני אדם שמבקשי' פני מושל לשאול עזר מאתם ולא
יועילו להם כי לא יוכלו לעזרם להיות כי מה' משפט האיש
ההוא ולא מקרה קרה לו ואחר כך מי הוא זה ואיזהו אשר
ימלאהו לבו לבטל רצון קונו · מה שאם יבטח בה' בכל
לבו יוציא לאור משפטו ויחייהו ואושר בארץ · תועבת
וגומר וכנגד אהבת הריע שכולל מה דעלך סני לחברך לא
תעבד אמר כי ראוי לתעוב מה שיאהבו הרשעים ולאהוב
מה שיתעבו הם וזהו אומרו כי תועבת צדיקים הוא איש
עול שעושה לחבירו מה שהוא שונא שיעשה לו · ותועבת
הרשע הוא הישר דרך האוהב לריעו כמוהו · כ"

דברי אגור וגומר הנה ידיעת מעשה
בראשית מהעולם השפל וידיעת
מעשה מרכבה מהעולם הגלגליי והמלאכיי · ואותו
המעט קטן שהוא אפשר ההשגה מעולם האלהי היה נודעת
לנביא בכח הנבואיי בדרך השתלשלותו מעלה לעלול ·
והיא נמנעת ההשגה בכח השכל אם לא ילוה אליו רוח
הקדש והידיעה ההיא תהיה אז מעלול אל עלה ·
ולכן הנכנס בפרדס הידיעות האלה על הרוב יקנה
דעת בונב אשר יורידהו מהעולם הזה ומהבא
אם לא

אם לא יעזרהו ה' להיותו שלם כעקיבא שנכנס בשלום ויצא בשלום מה שלא קרה כן לשלשת ריעיו בן עזאי ובן זומא ואלישע אחר · וזה היה החסד אשר פעל ועשה ה' לשלמה להכין שכלו באופן שיוכל להכין בו כל הידיעו' ההם בשלימות מה שהוא נמנע בטבע לכל מי שקדמו ולכל אשר יבואו אחריו · ולהיות כי אנשי דורו היו מבקשים ממנו ידיעת הידיעות והחכמות ההם לכן הודיע' כי הם נמנעי הלמידה לזולתו יען כי הוא לא השיגם כאינושי רק כאלהי ובחסד האלוה יתברך ולכן יתעסקו בתורת משה אשר היא אמרת אלוה צרופה ושאל יוסיפו בדבריו ובמצותיו · ושישאלו ממנו שאלות לעזר לשמירת התורה לטוב להם ובמופלא מהם לא יחקרו וזהו אומרו דברי אגור וגומר קרא את עצמו אגור בין שאגר וקבץ הבינה ע"ד קורא את עצמו קהלת על ככה · יקא המשא · ר"ל הם דבריו לבני דורו אשר היו מבקשים ממנו שיקיא וידרוש ברבים ידיעת מעשה בראשית ומעש' מרכבה שהוא ענין מושג במשא וחזון ונבואה ולא באופן אחר · נאם הגבר וגו' קרא את עצמו גבר להיותו גבור וכעת בחרותו כשחבר הספר הלז · לאיתיאל וגו' ר"ל זאת היתה תשובתי והנאום שלי לאשר היו מפצירים בי שאלמדם החכמות ההם באומרם שאתי אל ושאתי אל ולכן שאוכל ללמדם בכל פנים ·

כי בער וגו' זאת היתה תשובתי אליהם כי החכמה הזאת לא באה אלי בטבע כי בער אנכי בטבעי יותר ממה שהיה האדם משה כי חמרו היה יותר זך ויותר מוכן ללמוד החכמה ממני · ולא בינת אדם הראשון יכיר כפי האלוה יתברך לי כי בודאי חומרו היה גם כן יותר זך מכל אשר בא אחריו · ולא למדתי חכמה מתלמדים · ועם כל זה דעת קדושים שהם המלאכים אדע וזה בחסד אלהי · מי עלה וגו' וכן אדע מהעולם הגלגליי מי העולה בשמים ומי היורד ואופן סיבוב הגלגלים ותניעם · ואדע מהעולם השפל מי אסף רוח בחפניו והוא מי התניע יסוד האויר וחלקיו ומי צרר מים בשמלה והוא ידיעת יסוד המים · ומי הקים כל אפסי ארץ והוא ידיעת יסוד הארץ ולא הזכיר יסוד האש להיותו נסתר מעיני האנשים ויוכלל בידיעת עניני השמים ·

ולכן אינו בידי ללמדו לזולתי ואם יהיה אפשר שתדע דבר מה ממנו יהיה לדעת מה שמו מהעלה ומה שם בנו העלול מהעלה ואמנם ידיעת מהות העלה והעלול הוא נמנע ·

כל וגומ' ולכן בני שמע בקולי אל תבקש לך גדולות הרחוקות מטבעך והדבק בתורת ה' התמימה אשר כל אמרת ה' בה היא צרופה ומזוקקת ואמיתי' כי הוא מגן לכל החוסים בו ומודים ומברכים אותו לגדולתו הנעלמת מהם ועושים מצותיו בשמחה ובטוב לבב · אל תוסף וגו' אל תהרוס להוסיף על דבריו מצוה מה פן יוכיח בך ונכזבת ותהיה נעדר מהעולם כי אשר יוכיחהו האל וייסרהו על מעשיו המגונים ויעלים עיניו ממנו יהיה לבער ולהעדר ויהיה ענין ונכזבת מלשון חסרון כמו לא יכזבו מימיו וזה כי הכזב הוא הפך האמת וכאשר האמת יוכן על הקיום ככה הכזב יוכן על ההעדר והחסרון · שתים וגו' למדו שיתפלל תמיד אל ה' התפלה הקצרה הזאת לאמר אנא ה' שתים שאלתי מאתך · אל תמנע ממני הב' שאלות האלו בטרם אמות · למען יהיה מיתתי נכונה ומתוך מעשי' טובים עם לב טוב · שוא וגו' השאלה הא' היא שתרחק ממני ראות שוא על דרך התפללו המשורר הנאמן העבר' עיני מראות שוא וזה יען כי העין רואה והלב חומד והם תרי סרסורי דחטאה · ומי שלא יראה לא יחטא כי לא יחמוד המעשה המגונה ההוא להיותו נעלם ממנו ובלתי נחמד ונכסף · ושתרחק ממני דבר כזב שלא אשמע דברי מינות פן ימנו את לבבי לכזב ולכפור בך מלכי ואלהי · והשאלה הב' שאל תתן לי ריש ועושר שהם הב' הפכים רק הטריפני לחם חוקי שהוא הקצה האמצעי · פן וגו' והנה אשנא הקצה הראשון מהעושר פן אשבע שובע גדול מעושר ועבודה רבה ואתגאה לאמר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה · וכחשתי שכל הטוב הזה בא אלי מאת האל ואמרתי מי ה' על דרך אומרו וישמן ישורון ויבעט וגו' ויטוש אלוה עשהו וינבל צור ישועתו · ואשנא הקצה האחרון מהעוני פן אורש וגנבתי למלאת נפשי כי ירעב · ותפשתי שם אלהי כי אתפשהו בקשית רוע הנהגתו בעולם כי מי יעני ומי יעשיר וכמעט לפי הנראה על הרוב יראה במציאות היות צדיק מי שרע לו ורשע מי שטוב לו ·

אל תלשן וגו' הזהירו שאל ידבר מילין לבד עילאה כי אין ראוי לעבד להלשין ולדבר תועה אל אדוניו · פן יקללך אדונך ה' ואשמת ותהיה נאשם ונאבד מן העולם · ויהיה תלשן כמו אל תדבר להיות הדבור נאמר בלשון · דור וגו' ואל תבחר להיות איסיי משום א' מאלו הד' דורות · הא' הדור שיקלל ויבזה אביו המולידו ואביו שבשמים · ואת אמו אשר ילדתו ואמו כנסת ישראל לא יברך · מה שהיה ראוי לברכה לטורח הרב אשר טרחה בעדו · דור וגו' והב' הדור שהם כפולי' אחד בפה ואחד בלב · כי הוא טהור בעיניו ובמראיתו לפי הנגלה והמפורס' · ומבאתו וזוהמת חטאו לא רוחץ ויהיה בעיניו מענין והנה הנגע עמד בעיניו · דור וגו' והג' הדור שהם כלם גאים כי כמה וכמה רמו עיניו ועפעפיו ינשאו והוא משל כי יש להם גאה וגאון ודרך רע בתכלית האפשר כי סימן הגאוה הוא גבהות העיני' ונטית הגרון וכאומרו יען גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון · והד' הדור הנדימה לדור המאכל כי שניו הם כמו חרבו' ומתלעותיו כמו מאכלות וסכינים לאכול עניים מארץ ואפילו האביונים מאדם שאין להם כל והם תאבים לכל דבר כי כלי חמס מכרותיה' ותמלא הארץ חמס · לעלוקה וגו' והנה הזהרתיך שאל תהיה משום א' מאלו הד' דורות וכתות יען כי לעלוקה והוא הגהינם יש שתי בנות שהם ב' פיות של גהינם ויש לו עוד פה שלישי שלשתם לא תשבענה מלקבץ הדורות ההם · ויש לו עוד פה רביעי שהוא והם לא אמרו מעולם הון שר"ל יש הרבה ודי ולכן נקרא הרביע' הון להיותו דבר שאין לכוספו סוף אבל המין האינושי כי אוהב כסף לא ישבע כסף · שאול וגומר ספר שמות הד' פיות הנז' מגהינם והנה הראשון נקרא שאול והוא מוכן לדור אביו יקלל · והב' נקרא עוצר רחם להיותם נעברים שם הרשעים ונחנקים כעוצר הנחנק בעוצר רחם והוא מוכן לדור טהור בעיניו שנחנק בלבם מחשבת' הרעה · והג' נקרא ארץ לא שבעה מים מפני היותם שלה משרפת האש והוא מוכן לדור מה רמו עיניו · והד' נקרא אש לא אמרה הון כי היא כלה אש לאכול הדור שחרבות שיניו וגו' לאכול עניים וגו' כאש וגפרית משדום ועמורה · על כי יד עני ואביון לא החזיקו · עין וגו' אמר כי אף שהד' דורות מהרשעים הנז' מוכן עונשם בעולם הבא · הנה הדור ראשון שאביו יקלל וגו' גם ענשו יענש בעולם הזה וזה להיותו אכזרי שלא ירחם על הוריו · ויקללם ויבזם מה שלכן יבא לבזות בתור' אשר הורוהו ולא יאמין בקבלתם ויכפור במלכו ובאלהיו ונמנעי' ממנו דרכי התשובה כי אין לו מה שילמדהו מה שאר הדורות יש תקוה מה להם אם ישובו מרשעתם · וזהו אומרו העין אשר לועג לאב ותבוז ליקהת אם ·

בפיקתו שניה על דאגתה מרוע מעלליו יקרוה עורבי נחל האכזרים לבניהם ׃ כדרכם לנקר עיני הפגרים מתים ויבוא אכזרי ויעשם על ידו האכזרי ויאכלוה בני נשר המרחפת על בניו ועל גוזליו ירחף ויפרוש כנפיו יקחהו ׃ כי לא יזכה העורב האכזרי לאכול העין אשר נקר מהאכזרי אבל יהיה מוכן לאכילת הרחמן והוא משל כי האכזרי הלז המרבה הונו בנשך לעניים ובתרבית לחונן דלים יקבצנו ולבן יכבד אב ועבד אדוניו ׃ שלשה וגומר השלשה פיות מגהינם הנזכר המה נפלאו ונעלמו ממני והרביעית עמהם גם לא ידעתים ׃ וכנגד הפה הנקרא אש לא אמרה הון אמר שנעלם ממנו כאשר הוא נעלם מהאנשים דרך הנשר בשמים עד אבל יסוד האש כי אף שבעופפו יעשה רושם באויר הנה לא יתמיד הרושם ההוא רק כמו רגע ׃ וכנגד הפה הנקרא שאול תחתית אמר שנעלם ממנו כאשר הוא נעלם מהאנשים דרך הנחש עלי צור כי לא ישאר רושם מהליכתו ההיא על הצור ההוא לקושיו ׃ וכנגד הפה הנקרא ארץ לא שבעה מים אמר שנעלם ממנו כאשר הוא נעלם מהאנשים גם כן דרך האניה בלב ים כי אף שברובה במדחפות הרוח יבקעו המים הנה אחרי עוברה תכף יתפשטו המים ולא יוכר שום רושם מהדרך ההוא ׃ וכנגד הפה הנקרא עוצר רחם אמר שנעלם ממנו כאשר נעלם מהאנשים דרך הגבר הבחור כשיבעול העלמה הבעולה כי להיותה בעולה כשכבר לא יוכר בה שום רושם מבעולת הבחור ההוא מה שיוכר אם היתה בתולה ׃ והנה שם עלמה הוא הפכי לשם בתולה ולא יורה זה על אשר יורה זה כדעת אשר אין להם לב והראיה אומרו שאול על דוד בן מי זה העלם להיותו זכר נעדר סימני הבתולים ׃

כן וגומר בא להביא ראיה לאומרו היותו נמנע ידיעת דרך גבר בעלמה ׃ כי כן הוא דרך האשה מנאפת כי אכלה והוא משל לבעילה ומחתה וקנחה פיה של מטה ואמרה לא פעלתי און להיותו נמנע ידיעת דרך הגבר שהלך בה בבעילתו ׃ תחת וגומר אמר כי בעבור שלשה כתות מאנשים תרגז הארץ והוא הגהינם הנזכר לעיל ותחת ארבע לא יוכל שאת ויבלעם שאול חיים ׃ תחת וגומר הא' תחת עבד שהוא ממזג רע ותכונה רעה כי ימלוך ויהרוג את אדוניו המלך וימלוך תחתיו בחזקה כאשר עשה הורודוס העבד שהרג הורקנוס המלך אדוניו ויאבד את כל זרע המלוכה ׃ והב' תחת נבל הכלי שיד עני ואביון לא החזיק וילמד לטרוף טרף ואדם אכל וגזל וחמס ׃ ועם כל זה זכה לשבע לחם בעולם הזה וליהנות מעשרו ׃ וכל זה הוא לרע לו כדי לקבל שכרו מפעולה טובה שעשה בעולם הזה ויאבד כל חלקו שבעולם הבא ׃ תחת וגומר והג' תחת שנואה כי תבעל שהיא האשת יפת תאר שבותה התורה ונגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה כדי שתתגנה על היהודי וישלחה לנפשה ויאהב את אהובתו הישראלית ׃ וכאשר יהיה ההפך כי תבעל השנואה ולא האהובה מהיהודי היא תרגז הגהינם עליו כי יוליד בנים בלתי הגונים בנים סוררים ומורדים ׃

והד' ושפחה כי תירש גבירתה שבמותה יקחה אדוניה לאשה תחת גבירתה ׃ והוא לא כן עשה בבזותו אשתו הטהורה אשר מתה ׃ ארבעה וגו' ד' מינים הם היותר קטנים שבארץ ועם כל קטנותם הם חכמים מחוכמים בטבעם ׃ הנמלים וגו' הנמלים הם עם לא עז ועם כל זה יש להם הזריזות והם מכינים בקיץ לחמם ׃ וכן ראוי לבני האדם להיות זריזים להכין די סיפוקם וזה באמונה וביושר ׃ שפנים וגו' השפנים הם עם לא עצום ולכן מפני פחדתם מזולתם ישימו בסלע ביתם ׃ וכן ראוי לבני האדם להשגב בביתם ולהיות נסתרים שלא יוזקו מזולתם ולבקש בית מנוס ביום צרה שהוא ה' שהוא מצודה ומשגב ומפלט ביום צרה לבוטחים בו ׃ מלך וגומר מלך אין לארבה ולא שר שיכנס ויתקבצו למאמרו ׃ ועם כל זה יצא כלו יחד מאוסף כשהוא חוצץ וחותך התבואות וכן ראוי לבני האדם להיות להם טוב החברה ולהתחבר עם הצבור לכל דבר שבקדושה כי הן אל כביר לא ימאס וישלח את ברכתו בהם בהיותם באחדות ׃ ואף שישראל היו עובדים ע"ז כשהיו בשלוה לא היו יכולים עליהם האומות ׃ וכשהיו במלחמה אף שהיו צדיקים היו נוגפים בין האומות וכאומרו הנביא חבור עצבים אפרים הנח לו חלק לבם עתה יאשמו ׃ שרוצה לומר אם אפרים הוא חבור ויש שלום ביניהם אף כי חברתם יהיה לרעה ולעבור העצבים הנח לו ׃ אבל כשחלק לבם תכף ובעתה אחד יאשמו ׃ שממית וגו' הוא הקוף הנקרא בגי"או ושימי"אה אשר הוא ערום מכל חית השדה להיותו האמצעי בין מין האדם ומין הבעלי חיים ועם כל ערמתו בידים ידי האדם תתפש להיותו רב השכל והשכל והערמה ממנו והיא בהכלי מלך כי אפילו למיעוט השכל והערמה ההיא שיש בה היא נאהבת מהמלכים והשרים לשחק בה ׃ ולכן ראוי לבני האדם לבקש למידת החכמות והערמות והמלאכות כדי להשתלם על זולתם אשר בזה יקורבו מהמלכים ורוזני ארץ ויאהבו מכל רואיהם ׃ שלשה וגומר להיות כי אמר שארבעה הם קטני ארץ וגומר ספר עתה ארבעה שהם גדולי ארץ ומנהיגים אותה שהם הארבעה חיות שבמרכבה אשר ארבעה פנים לאחת ׃ פני אדם ופני אריה אל הימין ופני שור מהשמאל ופני נשר ׃ כנגד הארבעה גבורי חיל מהארבעה מינים שבעולם השפל שהם מין האדם ומין החיה ומין הבהמה ומין העוף ׃ וכנגד האריה אמר ליש גבור בבהמה ולא ישוב מפני כל להיותו גבור בארץ ׃

זרזיר וגומר וכנגד הנשר אמר זרזיר מתנים שטבעו כמו זריז מתנים והוא הנשר שבזריזותו וכחו שבמתניו יעוף על פני רקיע השמים ׃ וכנגד השור אמר או תיש שאו פה במקום וו העטף ׃ ואף כי שם תיש בפרטות ישמע ויובן על זכרי העזים וכאומרו עזים מאתים ותישים עשרים הנה לפעמים יאמר בכללות על זכרי שאר הבהמות ויובן פה על זכר הפרות שהוא השור פר ׃ וכנגד האדם אחרון אחרון חביב אמר ומלך אל קום עמו שהוא מין האדם שאין תקומה עמו לשאר גבורי החיים השפלים עמו יען כי כלם לעבודתו נבראו וכאומרו הכתוב וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ ׃ ואמר שהם מטיבי צעד ומטיבי לכת להיותם אלהיים שאין בפעולתם פתלתול ועקש כאשר יש בפעולות התחתונים ׃ אם נבלת וגומר למד את האיש השפל להדמות לעירין קדישין עליונין בהרחיק ממנו מדת הכעס ולהדבק במדת ההתאפקות ׃ וזהו אומרו אם תרבה שמהנבלה שנבלת על ידי חבירך שאמרו לך נבלה להותיר יתר שאת והתנשאות ׃ צריך שתעשה כן שכאומרם אליך שזמות

וזמה

וזמה עשית שלא תכעס עמהם ותקללם רק תשים יד לפה ותסכול הכעס מהבזיון ההוא לעבודת ה׳ ולכפרת חטאתיך׃ כי מיץ וגו׳ וזה יען כי כאשר מיץ החלב יבא חמאה ומיץ אף וחיכוכם יבא דם · ככה מיץ אפים ועמל וכעס יבא ריב אשר הוא חסרון הספלי׳ שוכני בתי חומר מה שאיננו כן בעליונים אשר אין ביניהם קנאה ושנאה ותחרות ואיבה ולכן הרוצה להדמות אליהם צריך שיסבול החרפה מהאנשים כדי לעמוד בשלום עמהם להיות נוח לבריות ונוח למקום׃

נ״א

דברי

למואל וגו׳ קרא את עצמו למואל להיותו חלק אלוה מעל אשר קדשו מבטן נקרא את שמו ידידיה · ואמר כי הדברים שיאמר להלן שהם דברי הפרשה החשובה מאשת חיל מי ימצא הם דברי למואל שהוא מלך משא שזכה לנבואה ומשא כשנראה אליו ה׳ פעמים · והוא מלך אשר יסרתו אמו בת שבע כששפע בהרבו׳ בזנות הנשים וכשכתו שהוא שתית היין ששניהם לבב אנוש יקחו ואמר אליו בתוספה הדברים האלה׃ מה וגו׳ הפה הנולד אם שיהיה בבא ואם שיהיה כפעל ואם בקנין · והוא בבא כשאמו נודרת נדרים לאל יתברך למען יתן לה זרע אנשים וכנגד זה אמר בר נדרי · והוא כפעל כשאמו מעוברת ממנו והוא נמצא במעיאת וכנגד זה אמ׳ מה בר בטני · והוא בקנין כשיבא לאויר העולם ולמד חכמה ודעת וכנגד זה אמר מה ברי · ורוצה לומר מה הדבר הרע הזה אשר אתה עושה בני אשר עמלתי כדי לקנותך עמל רב בשלשת הזמנים הנז׳׃

אל תתן וגו׳ אל תתן לנשים חילך והוא כח הגוף כי המשגל יתעיתהו וימליטהו · ואל תתן דרכיך אחרי רדיפת הנשים למחות מלכין שרוצה לומר למחות עבות השכל כי הזנות יחלים כחות השכל והנפש ויקח לב כאשר יחלים כחות הגוף · ויהיה מלכין מענין מלכי יספר עליך׃ אל למלכים אחרי שהזהירו על הזנות הזהירו גם כן על שתות היין שהוא סכתו כאמ׳ קרה לאבינו הראשון אשר חטא בעץ הדעת טוב ורע שגפן היה · ולכא אחריו וללוט אחריו ולכל השותים אחריהם כהם · והזכיר שלשה מדרגות מגדולים · האחד המלכים עבדי אל מזרע ישראל וכנגדם אמר אל למלכים שלמו אל לאדון · והב׳ מלכי האומות הגדולים וכנגדם אמר אל למלכים שתו יין · והג׳ הרוזנים והם המלכים ממדרגה קטנה וכנגדם אמר אל לרוזנים ואיננו נכון שישאלו ׳מתמיד אי שכר׃ פן וגו׳ ואיננו נכון היין למלך פן ישתה וישכר וישכח תורת משה רבינו המחוקק וכאומרו כי שם חלקת מחוקק ספון · ובשוכחו הדת יבוא לשנות דין כל בני עוני ויחייב הצדיק ויזכה הרשע׃ תנו וגו׳ כי היין לא נברא בעדם המלכים הנחים על שמריהם אבל ראוי שתתנו השכר והיין לאובד ומרי נפש שהם האבלים על מת או על צרה גדולה שהגיעה להם׃ ישתה וגו׳ למען ישתה וישכח רישו ועמלו לא יזכור עוד בעוד שיינו עליו וכדי להקל מעליו עול הדאגה הגדולה ההיא׃ פתח וגו׳ ולכן ראוי כדי שתניח היין כדי שתעמוד בדעתך ותוכל לפתוח בפיך פה האלם שבא לדין ואיננו יודע לשאל כי את חייב לפתוח לו לגלות הדין אל כל בני האדם שמחליפים הטוב ברע ובמתק שפתיהם ובטוב סדור טענותיהם יראו השקר כאלו הוא אמת׃ פתח וגו׳ ופתח פיך ולא תכיר פנים במשפט ושפוט בצדק לעשיר ולעני יחדיו בשוה · ותעשה דין לעני ואביון׃

נ״ב

אשת

חיל וגו׳ יען כי ברוב מוסרי הספר הנז׳ הזהיר את האדם פעמי׳ מאשה זרה ומהזנו׳ כי יקח לב והשכל · ושיעשה נדרים ומשמרת למשמרתו לבל יכשל בה כי כולי האי ועדיין אולי והחכם מכל האד׳ אשר נשיו הטו את לבבו יוכיח · ובאחרונה בפרשה הקודמת ספר דברי חכמה ודעת ממוסרי האשת חיל בת שבע לבנה שלמה הנז׳ לכן בא לפרש היות קשה השגת האשת חיל · וספר התנאי׳ אשר צריך שימצאו בה בטרם יחול השם ההוא עליה · ולגודל מעלת הפרשה הזאת נאמרה על דרך האלפא ביתא וזהו אומרו אשת חיל וגו׳ שרוצ׳ לומ׳ אשת חיל מי יזכה להשיגה ולמצוא אותה כי להיותה רב המנאים היא קשת ההשגה · ואמנם האשה טובה איננה נמצאת בקושי כמוה לבלתי הצטרך לה כל כך תנאים · ולכן היו נוהגים בשנים קדמוניות לשאול לרעיהם על רוב נשותיהם או ההפך · באמרת מצא או מוצא כי מצא יורה על טוב מזג האשה וכאומרו הכתוב מצא אשה מצא טוב · ומוצא יורה על רשעתה · וכאומרו הכתוב ומוצא אני מר ממות את האשה · ולא היו שואלים עליה אם היתה אשת חיל להיותה נמצאת על המעט אחת מעיר ושתים ממשפחה · ורחוק מפנינים מכרה · כי הוא יותר רחוק השגת האיש לדור ולגור עם אשת חיל ממה שהוא השגת הפנינים הבאים מהודו כי לא ישיגם רק המלכים העשירים · ויהיה מכרה מענין מכורותיך ומולדותיך · וארץ מכורותיך שביחזקאל שהם לשון דירה׃ בטח וגו׳ ספר תנאי האשת חיל שהם ששה עשר האחד כי בטח בה לב בעלה וכל אשר יש לו יתן בידיה לראותו כי השלל לא יחסר בביתו כי ימצא באחרית השנה חשבון טוב בנכסיו ומאה שערים מאשר אמד · ואם הסר פוטיפר בטח לבו בעבדו יוסף לראות כי מצליח הוא כל שכן שיבטח הבעל מהאשה כזאת עליה׃ גמלתהו וגו׳ והב׳ כי היא קיימת בשלימותה ובלתי משתנית ולכן כל ימי חייה היא גומלת אותו טוב · ואפי׳ בזמן שמן הדין היה לגמול לו רע על השתנותו וקללו אותה בחנם ולכתו אל נשים זרות עם כל זה לא תגמול אליו רע כי אם טוב וזה להכירה כי הוא אדוניה ואליה משפט ההשתחוות לו ושכול מדה מגונה מה אם ימצא בו׃ דרשה וגו׳ והג׳ כי לא די שהיא שומרת נכסי הבית ומכמכמת ההוצאה כי זה הוא המוטל על הנשים · כי עוד היא דורשת קניית הצמר ופשתים כדי לעשות בגדי צמר ובגדי פשתי׳ לביתה · והיא עושה המלאכות מהצמר ופשתים כטויה ואריגה בכפיה וזה בחפץ ורצון טוב כדי להרויח בגדי בני ביתה׃ היתה וגו׳ והד׳ כי לא די שתעשה בגדי צמר ופשתי׳ די לבישת בני ביתה כל שנתה · כי עוד היא עושה מהם בשופע לסחורה · ואינה מוכרת אותם בעירה רק תשלחם למרחק מקום ששוים שם ביוקר · ותקח בחילופיהם שם בר ולחם ומזון בזול לצורך מחית ביתה · כאשר עושות האניות מהסוחר המחליפים הסחורות ממקום למקום ומרויחים בשתיהם׃ ותקם וגו׳ והה׳ כי איננה שוכבת במטתה עד חצי היום כמשפט הרכות והענוגות · רק היא קמה ממטתה בטרם אור הבקר ובעוד שהוא לילה והיא נותנת ההכנה לטרף ומזון ביתה מהבקר · וחק לנערותיה מבנותיה ושפחותיה כי היא מפקידה לכל אחת מהן על מלאכה פרטית אשר תתעסק בה כל היום׃ והו׳ זממה וגו׳ וכל כך הוא הריוח שהיא מרוחת בכל שנה בסחורתה ובכמנוס הוצאות ביתה שאם יעלה במחשבתה לקנות שדה היא לוקחת אותו ומוציאה אל הים מחשבתה · ומפרי כפיה

שהוא מתה שמרוחת במלאכת ידיה היא נוטעת כרם שהוא
מדרגה יותר קטנה מהשדה · חגרה וגו׳ והנ׳ כי כל
מעשיה הנזכרים יעשם בזריזות גדול כאלו חגרה מתניה
כדי להתכן קלה וזריזה לעשות כל מעשיה על דרך אומר
נא כגבר חלציך ותאמץ זרועותיה ותראה אומץ וחוזק בם
בעשותה מלאכתה · טעמה וגומר והח׳ כי אחרי
שתטעם שטוב סחרה ויש בה תועלת גדול לא יכבה בלילה
נרה וכל הלילה היא ונערותיה ואנשיה עושים מלאכתם
מהכתר ופשתים בטרם ימכאו בזול ויחסר הריוח ·
ידיה וגומר ולכן היא בעצמה כדי לזרז את האחרות בידיה
היא שולחת בכישור שהוא הכלי שטווים בו הנקרא בלע״ז
רואי״קה ויזכף שבכישור היא במקום קוף ונקרא כן מפני
שקושרים שכיבו הפשתה שרוצים לטוות · וכפיה וגומר
והט׳ כי במעשה כפיה תתמוך פלך ומחוז אחד כי יקדים
לה׳ כל עמל ידיה · כפה וגומר כי כפה פרשה לעני שירד
מנכסיו כדי להחזיק בו · וידיה שתיהם ולא כף אחת לבד
שלחה לאביון שאין לו כל ומתאב לכל דבר · לא תירא
וגומר והי״ לא יראו בני ביתה מהקור בימי השלג וזה להיות
כי כלם לבושי שנים שהם הבגדים הדקים האדומים בעין
הנקרא איסקארלאטו אשר מחממים מאד להיותם ארוגים
היטב אשר הרוח לא יעברם והכבע ההוא סותם נקביהם ·
מרבדים וגומר והי״א כי ערשה הוא מתוקן ויפה ונקי
ומסובב מתסכים יפים הנקראים מרבדים על דרך אומרו
מרבדים רבדתי ערשי · ולבושיה הם יפים משש וארגמן
ונקיים · כי יאה כבוד גדול לאשה היותה נקיה בגופה
ומלבושיה וביתה · נודע וגומ׳ והי״ב כי בשבתו בעלה
בשבת תחכמוני עם זקני ארץ הוא נודע ומוכר בעדה ·
כי בכבדם אותו יקראוהו בשם איש פלנית האשת חיל ·
סדין וגומר והי״ג · כי הסדין וכלי הבית שעשתה בשכבר
לצורך ביתה בטרם שיקרעו לגמרי תמכרם · וכן החגורות
וכל מלבושי בני ביתה אשר יחגרו אותם ויכסום ימכרם
לכנעני והוא הסוחר הנקרא איסטראצירולו בטרם שיבלו
לגמרי · ומהדמים ההם יקנה כלים חדשים · עוז

וגומר והי״ד · כי לא יהיה לה מדת הרכות לבב שבנשים אבל
יש לה מדת העוז והדר הגבורה וכא המדה הזאת היא לבושה
בטבע · ואין לה מדת הנשים הזקנות שמפני הבליות
שגוברת עליהם · הן תמיד צועקו׳ ומריבות עם בני הבית
· אבל אפילו ביום האחרון מימי חייה היא שוחקת ויש לה
פנים נעימות · פיה וגומר והט״ו · ואז בימי זקנותה
לא תצעק ולא תדבר דברי הבאי כמשפט הזקנות · רק
כשתפתח פיה יהיה לדבר חכמה לתת עצה טובה להרה
ויולדת יחדיו ולחולה ולקטן מסגולות נפלאות נסתה בימי
עלומיה בילדיה ובעלה ואנשי ביתה · ותורת חסד על
לשונה כי היא מתפללת לאלהיה וקוראה בתורתו תורת
חסד כפי אשר השיגה ידה כדי להגאל מדינה של גיהנם ·
צופיה וגו׳ והי״ו ואף כי היא זקנה מאד · לחם עצלות
לא תאכל · אבל תשב לראות הליכות ביתה והנהגותיה
מכלותיה ובנותיה כדי להישירן בדרך הטובות והישרות ·
קמו וגומר מה שאחרי מותה קמו בניה ויאשרוה בעלה
ויהללה · רבות וגומ׳ בקוראם בקול גדול לאמר רבות
בנות עשו חיל וקראו אשת חיל ואת עלית על כלנה ·
שקר וגומר והעיקר מפני שאנו מהללים אותך אינו מפני
החן והיופי שהיה לך במראך ובמעשיך בענינים הזמניים ·
כי שקר הוא החן ההוא והבל הוא היופי ההוא להיותו הווה
ונפסד רק היא תתהלל מפני היותה אשת יראת ה׳ ובעלת
גמילות חסדים · תנו וגומר ולכן אתם מלאכי מרום
תנו לה בגן עדן מפרי מעשה ידיה המשובחים ובעולם
הזה שמה וזכרה לא יסוף מעולם כי יהללוה בשערים ויהללו
מעשיה מדור לדור · והנה הנמשל מהפרשה הזאת
אם שיהיה מכנסת ישראל בין האומות אשר נעלה על כלם
ועשה חיל · ואם שיהיה מהנפש המשכלת בין שאר הנפשות
המשכיל יבינאו מעצמו · ישתבח
העוזר האמיתי אשר עזרני למלאת תאותי בפירוש ספר
החכמה משלי הלז והוא ימחול זדונותי ויזכני לראות
נפלאות מתורתו והיתה השלמתו ראש חדש מרחשון שנת
· פר״ח כימיו צדיק אמן ·

אמר

העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד בן הקדוש יוסף בן דוד בן יוסף בן שלמה בן הנגיד דוד בן גדליא בן שלמה בן הרב יוסף בן יהודה בן האדון דון ייחיא משועי יהודה אשר אשר בגלו' ירושלם אשר בספרד שליסבונה עיר ואם במלכות פורטוגאל׃ הנה באה אלי צעקת בני ישראל אשר בקול גדול בוכים לפני אל. לאמר ה' למה הרעותה לעם אריאל. בגרות ועבדות ועינוי. מגויי הארץ ארצי אל. ובארון אף עברה וזעם באר בות האל׃ אם האמת כאשר השרישנו תורתך. היות לפנינו קללה וברכה. את הברכה בשמענו את מצות ה' בדת וכהלכה. שמורה ובכל ערוכה ואת הקללה בהעשות הפכה׃ ועתה אם אבותנו חטאו ככר עונותיהם סבלנו. וכל הקהלות בגרות אכלו ואכנו. ומבע קבר ובר מלון לנו. ומעולם על יום טוב לא באנו. כי תמיד תמעיק בלחם בכנו׃ ועם כל זה שמרנו התורה. אשר היא כפירת תפארה. לבית יהודה הנשארה. ומאסנו עם הנוגם החברה. ואהבנו ממנו המכה טריה ופצע וחבורה. ועליך הורגנו כל היום. הגדול הגבור והנורא ואיום׃ ועל עמך לא חמלת. והגלתך מרכבות קדם לא אתה. ואגודת אזוב המכרים רעים לא שבתה׃

אשר זה נסבה לזריקת המינות. בשועלים קטנים מחבלים ההתבוננות. כי ייחסו אל על הגנות. אם שיעדר ידיעתו בשוכני בתי חומר השפלות. ואם שיעדר השגחתו מהם אף כי ידעם וזה להיות לו הרוממות והגדלות. ולא יועיל החריצות וההשתדלות. והכל הבל ורעות רוח וסכלות.

כי הדברים יחולו אם במקרה ואם בהכרח כפי אשר יגזור מהשמים האצילות. באמרם שאם לא כן למה תעשה כה לעבדיך. ומדוע דרך רשעים צלחה׃ מה שבגלל ברואותי אני הדל באלפי. תחת יופי כי. כי קושית צדיק ישראל ורע לו. ורשע עם גויי הארץ וטוב לו. זורק מינות ומטיל מום בקדשים. ורבים מעמי הארץ הסכלים מתיהדים ומתקדשים. לאמר כי לית דין ולית דיין ונכנסים במים הזדונים והקדשים. הם מי מריבה אשר רבו את בני ישראל. החושבים בלתי היות להם גואל׃ הסכמתי לפרש ספר איוב אשר גם הוא צעק על ככה. ונכנס בו רוח מינות וחשיכה. ובטענות צודקות בויכוח עם ריעיו. ובמראה נבואיית בויכוח עם אלהיו הנראה אליו בסערה ועב. חזר בו והודה בידיעת והשגח' קונו ושלימותו. ועילויו ורוממותו ושאתו. וכאומרו לשמע אזן שמעתיך ועתה עיני ראתך על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר. שקבל היסורין מאהבה להכירו היותם לטובתו ולהגדיל שכרו כי צדיק וישר הוא ה' ואין בדרכיו עול. ואדם אין לעבוד את בוראו בשלימות כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא.

והוכח במכאוב על משכבו כדי למרק העונות בעולם ההבל והכלה. למען ירש העולם שכלו טוב לנחלה. ואולי כי כפיו ידבר צדק ובקרבו' ישים ארבו ויפורסם לאיש צדיק בין האנשים כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב. ויגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו ורוח יזרע ושופתה יקבור לעונם חטאו. ואולי כי יבוא קונו לנסותו ביסורים אם צדקתו מפני אהבת המועיל. או אהבת הטוב מפני שהוא טוב אהבה בלתי תלויה בדבר. ולרמע אמר אלהים מה לך פה בעולם האר' כי חצבת לך פה קבר לך לביתך ואכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך לשכר פעולותיך הטובים קטני הכמות והאיכות. כי הוא עולמך תבל מקור הבליה וההפסד. ואחריתך יהיה נבל ולעולמי עד תפסד.

ולהיות כי ידיעת כל דבר על נכון יהיה בידיעת ארבע סבותיו לכן אחקור בסבה האחרית מספר איוב והצוריית. והפועלת. והתכליתיית. ואשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ׃

החומר בספר איוב הוא הסיפור מאיש שלם שהיה בארץ עוץ ומאושר בעושר ובכבוד ובנים ובא ה' לנסותו והוא עמד צדיק באמונתו עם היות שאבד כל אשר לו ובכל זאת לא חטא איוב בשפתיו ולא נתן תפלה לאלהים ונצר באמתו אשר הגיתו ברוב לקחה על ככה באמור איה באחת הנבלות תדברי אם את הטוב נקבל ואת הרע לא נקבל והצדיק את הדין באומרו ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך. אכן כבוא ריעיו לנחמו בשתנות משתנות עברו על מחשבתו כי ביודעו היותו צדיק תמה למה חלו עליו יסורין גדולים בלא בבלי סבה מה שלבן קלל את יומו ואמר בויכוח עם ריעיו היותו מההכרח שה' לא ישגיח בעולמו שאם לא כן למה יעול משפטו ולבסוף חזר בו באמצעות ויכוח ריעיו וויכוח אלהיו עמו במראה הנבואיית וה' הכפיל שכרו ונתן לו הכפל מכל אשר אבד בעולם הזה. מלבד הרב טוב הספון בעולם הבא ויש מחלוקת בענין איוב בפרק קמא דבבא בתרא. דאמר רבי לוי בר לחמא איוב בימי משה היה כתיב הכא מי יתן אפה ויכתבון מילי וכתיב התם ובמה יודע אפה׃ רבא אמר איוב בימי מרגלים הוה כתיב הכא איש היה בארץ עוץ איוב שמו וכתיב התם היש בה עץ מי דמי התם עוץ הכא עץ הכי קאמר להו משה לישראל היםנו אותו אדם ששנותיו ארוכות כעץ ומגין על דורו כעץ׃ ויתיב ההוא מדרבנן קמיה דרבי שמואל בר נחמני וקאמר איוב לא היה ולא נברא אלא משל היה ללמוד ממנו תשובות למקטרגים על מדת הדין שאין אדם נתפש על צערו.

ודומה לדבר ולרש אין כל כי אם כבשה קטנה אחת אשר קנה ושפיה דקרא ותהי לו לבת וכי הכי הוה אלא משל בעלמא הכא נמי משל בעלמא׃ ורבי יוחנן אמר איוב מעולי גולה היה ובית מדרשו בטבריא היה׃

ורבי אליעזר אמר איוב בימי שפוט השופטים היה שנאמר הן אתם כלכם חזיתם ולמה זה הבל תהבלו אי זה דור שכלו הבל הוי אומר זה דורו של שפוט השופטים. שהשופטים היו נשפטים להיותם בלתי הגונים ובאמרם לזולתם טול קיסם מבין שיניך היו שומעים טול קורה מבין עיניך ובאמרם כספך היה לסיגים היו שומעים שבאך מהול במים׃ הנה כי לדעת רבי לוי ורבא איוב לא

מבני ישראל היה ובימות משה היה ומשה כשכתב ספרו כתב גם כן ספר איוב היינו כי מצא כתובים השאלות ותשובות מאיוב וריעיו מעורבים עם מכתבים אחרים מאומות העולם ויחפש בהם וברוח הקדש האל עליו אז ברר אוכל מתוך פסול' וכתב בסדר ספר איוב כפי האמת בעצמו וכאשר קרה מבלי תוספת וחסרון · מה שכתבו החמשה חומשי תורה אל עליו הרוח הנבואיי מהאספקלריא' המאירה אשר אין מדרגה למעלה הימינה ואף כי שניהם איש א' כתבם הנה חובר ספר איוב עם הכתובים להיותו שכתו הנוריית הכתיבה ברוח הקדש · וספר התורה מהחמשה חומשי תורה בדד ישב ובמעלה בכבוד ותפארת מכל שאר ספרי הקדש להיות שכתו הנוריית הכתיב' בנבואת האספקלרי' המאירה · אף כי הנורה הפועלת משתיהן היא שוה כי משה כתבם בעצמו ובידו כי הנביא לא יעמוד תמיד על מדרגה א' מן הנבואה כי יחסר או יעדיף לפי הכנתו אז · ולדעת ההוא מדרבנן איוב לא היה רק משל הוא להיות זר בעינינו כי איש מאומות העולם נשתלם בולי האי עד שה' בקש לנסותו כאשר עשה לאברהם אבינו · וקראו עבדי איוב כאשר קרא בשם לדוד משיחו ולכן כדי לברוח מן הזרות הלז אמ' כי משה כתב הספר הזה להיות משל ומענה רך להשיב חימה לנענשים בעולם הזה וקוראים תגר בקשית צדיק ורע לו רשע וטוב לו · ולדעת ר' אליעזר איוב מבני ישראל היה ובימי שפוט השופטים היה כי הוא מהנמנע להאמין כי בין האומו' נמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו תם וישר וירא אלהים · לא כבלעם הקוסם ולבן הארמי אשר היו רשעים ואל עליהם מן הרוח במקרה ולטובת ישראל · וגם הוא נמנע להאמין כי משל היה בהיות בספור פרטים בכל דבר ודבר מבניו ועושרו ושם מקומו · מה שדברים המשליים אשר שקר הם דוברים לא יפורטו כל כך ענינים בהיות הכזב חמרם · והנראה לי בזה כי האמת כדעת ר' לעזר שבימי שפוט השופטים היה ומבני ישראל הוא ויצא מעירו לגור באשר ימצא מפני הרעב אשר היה בארץ · כאשר יצא אלימלך מעירו בימי שפוט השופטים לגור בשדה מואב ואיוב הלך לגור בארץ עוץ עם עושר גדול ושם קרא בשם ה' וגייר לאליפז התימני וריעיו כאשר עשה אברהם לענר אשכול וממרא הם בעלי ברית אברם ושם נתעשר יותר לשכר חסידותו · ולא נתערב עם גויי הארץ כאשר עשה אלימלך שנשא נשים מואביות לבניו · ולא היו אוכלים ושותים עם גויי הארץ כדי לברוח מן ההתחתנות רק היו עושים משתה בית איש יומו ולא בית שום איש מאנשי הארץ · ואולי כי נענש לצאתו מארץ הקדושה כאשר נענשו מחלון וכליון ואביהם ולירא' את האלהי' אם היה ראשי' מצער היה אחריתו שגיא מאד כאשר קרה לנעמי אשר ריק' השיבה ה' לעירה ובאחריתה עלתה לגדולה · ולכן ריעיו בויכוחם עמו אמרו כושל יקימון מיליך וברכים כורעות תאמץ כי הוא גיירם בדבריו הטובים והנאמני' ואיך הוא מפני הכרה יכחיש את אשר למדם והוא האמת · ואליפז שהיה ראש לכלם זכה לנבוא' לזכות איוב כאשר עובדיה הנביא גר מזרע אדום זכה לנבואה לזכות ישראל למען שהוא האדומי בעצמו ינבא הרעה על אומתו · ואולי כי שמואל הרמתי כתב ספר איוב בכותבו ספר רות בין הכתובים · וכאשר קרא לאלימלך איש באומרו וילך איש מבי' לחם ככה קרא לאיוב איש באומרו איש היה בארץ עוץ אשר תכלית הספר הלז הוא מפורסם שהוא לאמץ הברכים הכורעות באמונה מפני קושית צדיק ורע לו רשע וטוב לו ·

גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ·
צדיק אתה ה' וישר משפטיך ·
צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם
ובהמה תושיע ה' · א

איש

היה בארץ עוץ וגומר ספר כי איש שלם אשר שם איש יורה על השלימות להיותו נגזר מן האש שהוא היסוד היותר שלם שבאישים · מה שאם אדם הנגזר מאדמה יורה על הפחיתות לרומזו על היסוד היותר פחות שביסודות האישים · היה בארץ עוץ שהיא ארמיניאה · ובתרגומו שישי ושמחי בת אדום יושבת בארץ עוץ חדיאי ובדיחי קוסטאנטינה וגומ' דמתבניא בארעא דארמיניאה · איוב שמו שהיה שם מורה היותו אויב מכל הרשעים ופועלי און · להיותו האיש ההוא שלם בארבעה נפשותיו · כי בנפש האלהית היה תם שרוצה לומ' כי הכיר את בורא השמים מעצמו ושנא העבודה זרה אשר שם תם יורה עליו וכאומרו תמים תהיה עם ה' אלהיך כי הגוים האלה אשר אתה בא שמה אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך · ובנפש המשכלת היה ישר כי כל דעותיו היו ישרות ואמיתיות ולא כוזבות · ובנפש המרגשת היה ירא אלהים ובלתי חומד כל אשר לרעהו ובעל גמילות חסדים ולא היה חושך כל אשר לו לכבוד קונו · וכאומרו באברהם כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני ·
ובנפש הצומחת שהוא המשגל והמאכל והמשתה שנקרא דבר רע לחסרונו ולהיותו פועל בהמיי אשר בו נשתת' עם החמור והחזיר אמר שהיה סר מרע ומואס המותר בו והיה מסתפק בהכרחי ממנו לחיות ולהשאיר אחריו זרע ברכה ·
ויולדו לו וגומר מה שלפרי מעשיו הטובים ה' הנחילו בעולם הזה זולת הקרן הקיים לו בעולם הבא · ויולדו לו שבעה בנים זכרים שהוא המספר הנבחר הנאהב ממנו יתברך · ושלש בנות כי לחסרון הנקבות הספיק במספר השלשה שהוא התחלת מספר הריבוי · ויהי מקנהו שבעת אלפי צאן כי לשלימותם נתן לו גם כן המספר השביעיי · מה שהגמלים החסרים והנמאסים נתן מספר השלשה · וחמש מאו' צמד בקר לעבודת האדמה וחמש מאו' אתונות לשרת ולהוציא ולהביא הכנסות האדמה ופירותיה · ועבודה רבה רוצה לומר שהיו לו נחלות משדה וכרם הנעבדים ומוציאים פירות לרוב מאד · וזולת זה היה האיש ההוא גדול בעושר ונכסים ומרגליות טובות מכל בני קדם שעירו היא בהר מזרח · מה שלסבת העושר הגדול והשלוה שהיה לו · בניו שהיו בחורים וטבעם מניע אל התענוגים הזמניים היו הולכים לטייל ולעשות משתה בית איש יומו והיו קוראים עמהם אחיותהם כי למעלתם לא היו יושבים יחד רק לכל אחד מהם היה חדר מיוחד עם סריס ועבדים כמשפט המלכים אדוני הארץ · ובכל היקף מהשבוע ששבעה המה עשו משתה בית איש יומו היה שולח איוב בעדם אל חדרו להיישירם אל עשיית הטוב ולקדשם ולהבדילם מעשות רע · והיה משכים בבקר ומעלה עולו' מספר כלם לחשבו פן חטאו

בניו

בניו במעשה · וברכו אלהים בלבבם במחשבה לאמר כחנו ועוצם ידנו עשה לנו את החיל הזה וכאומרו וישמן ישורון ויבעט · וזה לא היה דבר מקריי לאיוב רק לבבו שלם תמיד עם ה' וככה יעשה איוב כל הימים · ויהי היום וגו' ספר כי קרה שהיו' הידוע והוא יום ראש השנה שה' יושב על כסא דין שמה באים הסניגור והקטיגו' מבני האדם · באו בני האלהים שהם המלאכי' להתיצ' על ה' ולהיו' אבלו כמשפ' היו' ההו' שכלם באים לפניו ואבלו ויבוא גם השטן בתוכם שהו' הקטיגור · וה' אמר אליו לכך מאין תבוא · ויאמר משוט בארץ שהם הדרכים שבחזקת סכנה הם לשבתו · ומהתהלך בה שהוא בתוך העיירו' ששמה תמיד עומד על ימין האדם לשטנו ולהטותו מהדרך הישר · ויאמר ה' אל השטן השמת לבך ומחשבתך על עבדי איוב כדי להטותו מהדרך הישרה כי הנה אין כמוהו בארץ שיהיה איש שלם בד' נפשותיו בהיותו תם וישר וירא אלהים וסר מרע ומעולם לא יכולת להטותו מדרכו הישרה · ויען השטן בלשון הרע שלו החנם ירא איוב אלהים · הלא אתה שכת והגינות עליו ועל ביתו שהם בניו ואנשיו ועל כל אשר לו משביב מעש' ידיו בסחורה ובכל דבר ברכת ומקנהו פרץ בארץ ולכן הוא ירא אותך לחששו פן יאבד הטוב אשר לו אבל אינו אוהב אלהים מאהבה בלתי תלויה בדבר · והראיה כי שלח נא ידך ומכתך וגע בכל אשר לו אם לא על פניך יברכך כי בסור הסבה מהטוב שנתתה לו יסור המסובב מיראתו אליך · וה' רצה לנסות אם כנים דברי השטן ויאמר אליו הנה כל אשר לו בידך רק אליו אל תשלח ידך ויצא ברשות הלז מלפניו · ויהי היום וגומר ספר כי יום ראש השנה מהשנה הבאה · כי בשנה ההיא לא עשה עמו רעה להיותו נכתב בספר זכיות בטרם התיצבו לפני ה' וכאומרו יתברך כי אין כמוהו בכל הארץ תם וישר וגומר בהיות בניו ובנותיו אוכלים ושותים יין שהו' המאכל המותרי בבית אחיהם הבכור · ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חורשות והאתונות היו רועו' אצלם ותפול עם שבא ותקחם ואת הנערים עובדי האדמה הכו לפי חרב ואמלטה רק אני לבדי וכן מתוך כדי דיבור בא מלאך אחר וספר כי אש מן השמים אכל את הצאן ואת הנערים השומרים אותם · ומלאך אחר בא לאמר כי כשדים לקחו הגמלים · ומלאך אחר בא וספר כי רוח גדולה הרס הבית והמית בניו באופן כי אבד כל אשר לו בתחלה הבקר והאתונות הלכו בשבי ואחר כך הצאן נדונו בשריפה · ואחר כך הגמלים גם כן נשבו ואחר כך מתו בניו במפולת הבית · כי הבנים והצאן שהם העיקר מתו על ידי אש ואויר והשאר שהוא טפל הלכו שבי לפני בר · מה שבשמוע איוב את כל אלה קרע את מעילו שהו' הלבוש הארוך שהיה עליו לכבוד ולתפארת · ויגז את ראשו כי מרט מרוב כעס את שער ראשו · ונפל ארצה והשתחוה לה' בברכו אותו על הרעה כאשר היה מברך על הטובה · ואמר כי אין לחוס על אבדת כל אלה יען כי ערום יצא מבטן אמו וככה ישוב שמה בבטן הארץ היא היתה אם כל חי · וה' הוא אשר נתן לו כל הטוב ההוא בהיותו ערום ממנו וה' הוא אשר לקחו עתה ממנו ואם רצונו היה בכך יהי שמו מבורך · כי בכל הצרה הזאת הגדולה לא חטא איוב בתת תפלה וחסרון לאלהים על הרע הלז אשר הגיע עליו עם כל יושרו ותומו · ב'

ויהי היום ויבואו בני האלהים וגו' ספר כי למועד ההוא מראש השנ' בשנה האחרת באו בני האלהים להתיצב על ה' כמנהג · ובא גם השטן בתוכם להתיצב עמו גם והנה בתחלה לא אמר שהשטן בא להתיצ' רק אמר כי בא בתוך ריבוי בני האלהים נחבא בתוכם כי להיות פעולתו רעה וכל חפצו אל הרע שהוא הפכי אל פעולת קונו היה ירא להתראות אליו · אבל אחרי ראותו כי ה' היה עושה ממנו חשיבות ושואל מאין היה בא וכי שמע לדבריו בענין איוב מתם והלאה כאשר בא עם בני האלהים היה מתראה עצמו בגאוה והיה מתיצב לפני האלהים כאשר היו עושים שאר מלאכי השלום · והנה ה' שאל ממנו אי מזה תבוא והוא ענהו כמשפטו הראשון · ואמר אליו השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ וגומר כאשר אמר בתחלה · ועם כל הצרות שסבבוהו עודינו מחזיק בתומתו ולא חטא בתיבות לדבר נגדי תועבה אשר על זה יורה שם התמימות מה שאתמהי עליך שתסיתני בו לבלעו חנם כי הנה הוא מפורסם עתה היותו אוהב אותי מלב ולא על מנת לקבל פרס : ויען השטן עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו ויען שלא הגיעו הצרות בגופו שבל הכל בסבר פנים יפות · ואולם שלח נא וגע אל עצמו ו[אל] בשרו אם לא על פניך יברכך כי הנסיון האמיתי לא יהיה בדברים החיצונים אל הגוף רק בקרובים אליו · ויאמר ה' אל השטן הנו בידך רק את נפשו שמור שלא תהרגהו או תתן אליו יסורין קשי הסבל שימיתוהו · ותכף כצאתו מפני הכהו בשחין רע מכף רגל ועד ראש אין בו מתום עד שביושבו בתוך האפר לאבלות צרותיו היה לוקח חרש להתחכך בו כל כך היה האיכול והכאב חיכוכיי מהשחין יבש בבשרו · ותאמר לו אשתו עודך מחזיק בתומתך להאמין בה' בהיות שלא ייטיב לטובים וירע אתם · ברך אלהים וכפור בו אף שימיתך בהיות שבחו להרע · ויאמר אליה כדבר אחת הנבלות תדברי גם את הטוב · גם הוא מרבה ורוצה לומר טוב אחר טוב נקבל מאת האלהים בסבר פנים יפות ואת הרע לא נקבל ובכל זאת שהיה חולה משחין רע שאין כמוהו לרוע בכל החלאים לא חטא איוב אפילו בשפתיו בהיותו לבדו · עד שבשמוע שלשת ריעי איוב את כל הרעה הזאת נועדו יחד לבוא לנוד לו ולנחמו · כי הנה האבל מפני מרירות לבו ישב על עפר ארץ נופל מת בגנח ויילל ולא יתנועע · ולכן צריך לנוד לו ולהניעו שילך חוץ מהבית או בבית בכל פיאותיו אנה ואנה בחברת אנשים למען לא יחשוב ברעתו וישכחה · וכן צריך לנחמו בדברים בהזכיר רעות כאלה וגדולות מהם שקרו לזולתם וה' עזרם אח"כ לסבלם הרע בסבר פנים יפות · וישאו את עיניהם מרחוק ולא הכירוהו כי חשך משחור תארו וישאו קולם ויבכו ויקרעו איש מעילו ויזרקו עפר על ראשיהם וישבו אתו לארץ שבעה ימים ושבעה לילות ואין דובר אליו דבר כי גדל הכאב מאד בלבבם להיות ריעיו שהריע יש לו גדר מאהבה יותר גדול מאהבת האוהב · ובמקום בואם לנוד לאיוב ולנחמו · היה צריך זולתם שינוד אותם ויניעם מהארץ שישבו עליה שבעה ימים עם לילותיהם · ושינחמם עד שאחר כך בראות איוב האכיר לב את פחיתותם פתח את פיהו ואז חטא בדברים כי קלל את יומו בראותו כי גדל הכאב מאד עד שריעיו התפעלו עליו יותר ממנו · ג'

ויען איוב ויאמר יאבד יום וגו' הנה כאש' ירמיהו הנביא מפני כובד הצרות שסבבוהו קלל את יומו באומרו אוי לי אמי כי ילדתני והיה בוחר ההעדר ההחלטיי מהמציאות בצרות רבות ורעות בתוחלת הרב טוב הצפון לע"ה ככה איוב קללו באומרו מי יתן שהי' נאבד

היום שנולדתי בו והיה נעדר מאיתים • וכן הלילה אשר
אמ' וגוה ושכב לגבר אבי שיעבר לאמי • כי הלילה הוא משכב
המשגל מפני דיבוק בשר הזכר עם הנקבה במטה • היום
ההוא וגו' ביאר קללת היום מהלידה שהי' רוצה שהיו' ההוא יהי
חשך ולא יום שהוא שם מורה על האור • ושבת זה יהיה יען
כי לא ידרשהו אלוה ממעל ולא ישגיח בו • ואשר יסתיר ה' פניו
ממנו היה לבער ולא יהיה לו מעמד וקיום • וכן לא יזרח עליו
האור מהשמש שהוא דבר טבעי בעולם ואם היה נמנע בלתי
הזרחת השמש בו • לפחו' הייתי רוצה שיתחברו באור ההוא
מעתאות החש' אשר בלילה בהעד' אור השמש ואבלמו' בהעד'
אור הירח והכוכבים • וזולת זה תשכן עליו כבד ענן כבד מן
השמים כדי להחשיך יותר • ויבעתו האור ההוא כמרירי יום
שהם האידים העשניים העולים מן הארץ לשבת חוזק החום
הנקרא קטב מרירי • והכף נוספ' כמו כחבות הלילה • וכל אלה
הם דברי המשלי' אשר הכתוב יאמר' מפני אות המציק כדי
להקל עול הכתוב מעליו • הלילה ההוא וגו' ביאר גב' קללת
הלילה מהריונו שהיה רוצה שהלילה ההוא יקחהו אופל שהוא
העדר האור מכל וכל ואפי' אור הכוכבי' • באופן שיהיה כדבר
נעדר ול' יכנס במספר האחדים מימות השנה • מה שלכן גב'
לא יבוא במספר ימי החדש • הלילה ההוא יהי גלמוד וגו'
הנה האור היא שבת חברת האנשים ורננם ודבורם אלה עם
אלה • ובהעדר האור יהיה הגלמודיות וההתבודדות ורננה
וקול לא ישמ' • יקבוהו וגו' ויקבוהו ויקללוהו אוררי יום שהם
צדיקי העולם הנענשי' בעולם הזה כירמיהו וזולתו מה שלכן
יקללו יומם אף שעתידים ליהנות בעולם הבא ולעורר לויתן
שעתידים הצדיקים ליהנו' מהדג הגדול ההוא • ועם כל
הטוב אשר יקוו מפני קושי סבול הצרות יהיו אוררי יום •
יחשכו וגו' ואם יהיה נמנע היות האופל בלילה ההוא יען כי
הכוכבים יאירו בטבע' • הנה לפחו' הייתי רוצה שיחשכו הכסף
ההו' מה שלכן יקו הלילה לאור ואין כי נחשך • ול' יזכה לראות
הרוח' בלילה ההוא אפי' ראיה קטנה כראי' עפעפי שחר שהוא
באשמורת הבקר בטרם יכיר איש את רעהו • כי לא סגר
וגו' הנה שבת קללי ליל הריון הו' מפני שלא סגר דלתי בטן
אמי שהוא בטני אשר בו עמדתי ט' חדשי' • באופן שלא יקבל
הזרע אשר ממנו נולדתי • כי בזה היה מסתי' העמל מעיני
• ושבת קללי יום הלידה הוא מפני שבאתי מרחם אמי למה
לא מתי • או שמקוד' הייתי מת שבאתי מהבטן כבר הייתי
נגוע ומת • ואם כל זה היה נמנע כי לטוב מזג הורי היה
מההכרח לבאות חי מדוע במצא ברכי מילד' להקדי' לקבלני
בבאתי למען לא אפול ארצה וארדס • ומדוע נמצא שדי' כי
אינק ואזון ואחי' • כי אם הייתי מת ונגוע לא מהסבו' הקודמו'
• עתה שאני כברה גדולה הייתי שוכב בקברי ושקט מכל
הרעות האלה והייתי כישן הנח בעת שנתו מכל עשתונותיו
המבהילו' אשר בזה לא אשא דבר זר רק דבר שוה לכל העולם
כי מנוחתי במות היתה עם מנוחת המלכים ויועצי ארץ
הבונים ארצו' חרבות למו ולא יבוא ולא ישקיטו מרם' משכנות
לא להם עד יום מות' • או עם השרים שכל מגמתם לכניסת
הזהב להם ולמלאות בתיהם כסף אשר קבצם מכספ' לכספם
יאוא בלתי בעל תכלית כי אוהב כסף לא ישבע כסף ולכן לא
ינוחו עד יום המות • או כנפל וגו' או מי יתן והייתי כנפל
אשר לא ישלם הריונו ויפול בטרם כישולו ויטמנהו אמו מפני
פרחונו • אשר העוללי' הנפלי' לא לא יראו אור • שם רשעים
וגו' שם בקבר הרשעים חדלו מתת רוגז לאנשים • ושם ינוחו
יגיעי כח בעולם • ויחד האסירים ומשועבדים לזולתם שם

שאננו ולא ישמעו עוד קול נוגש • וקטן וגדול שם הוא בשוה
והעבד חפשי מאדניו ואין לו יתרון עליו • למה
יתן וגומר כי למה יתן ה' לעמל אור • ולמה יתן חיים
למרי נפש אשר מחכים למות כדי לנוח בה ולא ימצאוה
ויחפרוה ויבקשוה יותר ממטמונים • השמחים וגומר
כי לא לבד הקשה ינס הוא אשר יבקש המות כדי לנוח בו •
אבל אפי' קרוביו ואוהביו השמחים אלי גיל כי העולם משחק
להם • בראותם היות מהנמנע לעזור לעמל הלז ישישו כי
ימצאו קבר לגבר הלז אשר נסתר ממנו הדרך הטוב ללכת בו
כי אינו בוחר תמיד רק ברע לרוע מזלו וכאלו סך ה' דרכו
בשירים עד שלא ישיג דבר שיבקשהו • כי לפני וגו'
כמוני היום שמפני כובד ברותי לפני לחמי שהו' עת האוכל
ועת השמחה אנחתי תבוא ויתכו אותי כהתכת המי' והדבר
רצוב שאגותי וכמקום שהאוכל אשר יאכל יחליף תמורת מה
שנתך הנה שאגת האוכל שלי ימך עצמותי יותר ויותר •
כי פחד וגומ' והשאגות הם להיות כי הפחד שפחדתי בעת
שלותי פן ימצאוני הרעות האלה בא אלי ואשר יגורתי בא •
והרוגז אשר בא היה כב גדול כי לא שלותי ולא שקטתי ולא
נחתי • שהם ג' מיני המנוחה בהדרגה ונחתי היא המנוחה
ההחלטיית אשר אין למעלה הימינה • וההשקט היא פחות
והשלוה היא פחותה מכלם • מה שנראה מהמענה הזאת
מאיוב שעלה על דעתו לרוב צרתו שכל הדברים יפלו
במקרה ועל פי המערכת באמרו למה יתן לעמל שהוא
מוכרח שיהיה עמל אור וחיים למרי נפש ולגבר אשר דרכו
נסתרה • וכאלו אין מזור למכתו רק המות כי מי יושיעהו
מאשר נגזר עליו ועב' קלל את יום לידתו הקשה וליל הריונו
האבזר אשר מחברות מערכות השמים גזרו עליו רע ולא
טוב מה שלכן טוב לו היות כנפל ובלתי ראות אור מר אליו כי
מתוק ממנו החושך •

ד'

ויען אליפז התימני ויאמר הנסה דבר וגומר
הבעבור שנסה ה' אליך בדבר מהיסורין
אשר עברו עליך ראוי לאיש כמוך שתלא ולא תקבלם מאהב
בסבר פנים יפות • והדרכה תכחש בהשגחה להאמין כי הכל
הם מוכרח ממערכות השמים ואם מקריי בא מאליו • בודאי
הוא מאתימה והוא מהנמנע לעצור במילין מלהשיבך על
ככה בהיות שבסבר ישרת רבי' אשר חשבו כן כדי להטותם
אל האמונה הישרה וידים רפות באמונה האמיתית חזקת כי
איוב היה קורא בשם ה' בהכירו אותו כאשר היה עושה אבינו
אברהם והכושל בעל היסורין ירימון מליך וברכים כורעות
והוא משל לנכאבי' ביסורין תאמץ באומרך כי זה הוא למחות
הפשעי' בעולם הזה לטוב להם בה' וכאומר' עפי דמשתפינה
בעלמא הדין ולא משתפינה בעלמא דאתי • כי עתה
וגו' ועתה כאשר באו אליך היסורין תלאה לסבלם וכאשר
הגיעו עדיך נבהלת והלא אנא פנה יראתך לאלהים וכסלתך
ותקותך בו ותום דרכיך והם הד' תארים אשר הזכיר למעלה
תם וישר וירא אלהים וסר מרע • זכור נא וגו' הנה הדעת
הלז הוא כוזב יען שאם היה כן כצדיק כרשע משפט אחד
לו וכפי אשר יגזרו השמים מבלי בחינה במעשיהם אם טוב
ואם רע ואנכי הראיה היות במוחשי ההפך • כי זכור נא מי
הוא זה ואיזהו הנקי אשר נאבד לגמרי ואיפה הם הישרים
שנכחדו ואבד זכרם המה כי אף שה' יסרם ביסורין רבים
לא כלם • כאשר ראיתי שכלה חורשי און שמוטאים
במחשבה • וזורעי עמל ואון שמוציאים מחשבתם הרעה
אל הפועל • שבהשגחת ה' יקברוהו ויתדור להם מדה כנגד

מדיה ואשר חשבו לכלות זולתם יכלו הם • מנשמת אלוה יאבדו וגומ' הנה האיש הגאהב משר אחד אשר חטא לו יענש בא' מב' ענשים • אם שיאבד רצונו ולא יאהבהו עוד ויהיה כאחד האדם • ואם שיחול עליו חרונו ויקח כל אשר לו ויכלהו ויהרגהו • ולכן כנגד אבדת הרצון אמר מנשמת זה יאבדו • ר"ל כי יאסוף ה' אליו נשמתו אשר היה משגיח בה עליהם ולכן יאבדו כי סר צלם • וכנגד חול החרון אף אמ' ומרוח אפו יכלו •

שאגת וגומ' ושאגת האריה וקול השחל ושני הכפירים שהוא משל לרשעים הגאים נתעו כמו נלתעו שר"ל נשתברו מלתעותיהם • והלים נשאר אובד מבלי טרף אשר הכין אליו • ובני לביא אשר היו יחד מוכנים לטרוף טרף יתפרדו • כי ה' יריב את ריבם מהעשוקי' ויצילם מידם וקבע את קובעיהם נפש • והזכיר ה' שמות לאריה לרמוז על חמשה מיני עושק אשר הרשע יעשוק לעני • אם בנפשו כי יקום עליו ורצחו נפש • ואם בגופו כי ישעבדהו אליו בחזקה ויקחהו לעבד וירדה בו בפרך • ואם באשתו כי לעיניו ישגלנה • ואם בממונו כי יקח את כל אשר לו בפניו ואין מציל • ואם בבניו ובנותיו כי יקחם לעבדים ושפחות ואין מושיע מה שלכן ראוי לגזור אומר כי יש משגיח בתחתונים המעניש הרשעים ונותן שכר טוב לצדיקים • ואלי דבר וגו' הביא עוד ראיה שנית על ההשגחה מה' מהחושים הפנימיי' שיראו העתיד להיות בחלומות הצודקים אשר ישפיעם ה' על שכל בני האדם כי לא מערכות השמים יודיעו העתידות והם לא ידעום רק בעת ההיות ואיך יודיעום לזולת • וזהו אומרו הדבר שלי יגונב והיא מכוסה ממני והוא העתיד להיות • הנה אזני יקח שמץ מנהו • ר"ל שיתגלה אלי מעט מהדבר הכתום ההוא כשיעברו עלי השעיפים והמחשבות מחזיונות לילה • בנפול תרדמה וגו' ביאר כי לא יתאמ' כל אשר יגלה בשעיפי חזיונות לילה כי רובם הם חלומות כוזבים • רק אותם אשר יקרה בהם אלו המקרים • בנפול תרדמה על אנשים כאשר יקרה בחזיון הנבואיי • ואז פחד קרני זו ורעד' שרוב עצמות י והם האיברי' הקשים הפחיד • וכזו דבר רוחני על פני יחלוף ויעבור אשר למוראו תסמר שער' בשרי • ויעמוד לנגדי ולא אכיר מראהו • וכזו תמונה לנגד עיני • ואחר כל זה אשמע בקול דממה דקה שיודיעני את העתיד להיות • האנוש מאלוה וגו' הביא עוד ראיה שלישית מקל וחומר באומרו הנה הוא מפורס' בין האנשים כי הוא עול למלך האינוש' להצדיק הרשע ולהרשיע הצדיק • ואם ככה הוא באנוש קו וכנו של קו במלך מלכי המלכים • וכי תחשוב שאנוש מאלוה יצדק וימצא הצדק וטוהר המעשה בין האנשי' יותר מבזוה ית' אשר עשה את האדם והוא היותר פחות • ובלתי קיים שבנבראיו כי הן בעבדיו שהם עולם הגלגלי' לא יאמין כי לא נתן להם קיום נבחי • ובמלאכיו ישים תהל' ואורה כי אין להם האו' והמציאות מעצמם רק מהסבה הראשונה' ולכן גם אין אמונה וקיום בהם להיות' הווים וכל הווה נפסד כי בשנת היובל מהשפים יאבדו וה' יעמוד • וכ"ש כי אין אמונה וקיום בשוכני בתי חמר שהיא הנפש העומד' בבית חמרינ' הגוף אשר עיקר היסוד מהבית החמרי ההוא • הוא העפר הנכנה שבישודות • ידכאו' וגו' וסופם לעפר כי תקות אנוש רמה וידכאו אותם בני העש והרמה הנולדים ממנו • ולפני כמו לבני כי אותיות בומף מתחלפות • ולא יעמדו ימים רבים חיים על פני האדמה כי מבקר לערב יוכתו וימותו והוא משל לזמן קצר אשר יחייה האדם • והפסדם הוא דבר נקל כי מבלי משים לב להפסידם לנכח יאבדו וזה יען כי טבעם אל ההפסד ומאליהם יכלו

ויפסדו • כי תכף שישע הדבר היתר שבם על שאר נבראי מטה שהוא הנפש ינכף ימותו וישארו פגר מובס בלי חכמה • וחפסדם הוא דבר הכרחי ואין שלטון ביום המות ואין עוזר לו קרא נא לעזרה היש עונך ואל מי מקדושים תפנה שיבילך מהמו' הטבעי • מה שעל כל זה האדם הוא הפחו' שבנמצאים ואיך יתיחס אליו יותר מדת הצדק מהתיחסה אל המעולים שבמעולים בדיק וישר הוא ואם לבאורה יראה עול בחוקו ית' מבדי' ורע לו רשע וטוב לו ראוי ליחס הדבר אל עומק המושג ואל קוצר המשיג כי לא דרכיו דרכינו • כי לאויל וגו' הביא עוד ראיה רביעית • באומרו כי רוב באיבי האדם יבואו אליו לרוע בחירתו וכאומרו החכ' מכל נברא אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו • וזהו אומרו כי לאויל אשר לסכלותו בחר בבחירה רעה ולא יבא מחשבתו אל היום יהרוג כעס בחושבו כי מאת ה' היתה זאת • והפותה הבלתי מסתפק שהוא בעלוקה האומ' הב הב תמית קנאה שים לו מכל האנשי' כי עינו רעה בשל אחרים וכאשר לא ימלא תמיד ובמהרה ביתו שלל הוא מקלל את יומו • ובחנם שניהם הם דואגים כי לא חל עליהם רעה כלל רק מה שיקחו הם בידם • אני ראיתי וגו' ביאר איך כעס וקנאת האויל והפותה יהרגהו • וסיפר כי הוא ראה שאויל עם כל רוע בחירתו עשה שרש והצלי' אם במקרה ואם בהשגחה כדי לכלותו באחריתו • וקללתי נוהו שיאבד פתאום לקנאתי על התרעמו מה' עם כל הצלחתו • וכן קרה לו כי אבד כל עושרו בענין רע וירחקו בניו מישע כי לא נתנא לבנים מושיע מעניות מפני חטאת אביה המרבח • ובמקום ישועה ידכאו בשער כי כל העם ירמסום ואין מציל להיות כי אביה' לא השתדל לקנות אוהבים • וראיתי פותה אשר קצירו רעב יאכל כי הוא זרע ולא יזכה לקצור ולאסוף רק יאכלהו הרעב • ויקחהו הקציר ההוא• האיש הנכאב המלות' מהצנינים וקוצי הצרות • וישאף חילם מהאויל והפות' העניי' מתי רעב אשר לעניי' היו צמים בכל יום • כי אין לאדם להתרע' מקונו מפני שלא יפתח האדמ' כדי לתת לו מלא חפני' מאון ועמל מהון ועושר • כי אינו דבר טבעי שבלי עמל יבא מעפר און ויצמח מהאדמה עמל כאשר יצמחו העשבים וקרא לעושר עמל ואון להיותו סבת זה • כי אדם לעמ' יולד וברוב הטורח וההשתדלו' ישיג העושר ויד חרוצים תעשיר ומי שיחפוץ בו צריך לטרוח • והוא דבר טבעי אל העמל • כאשר הוא טבעי ללהבות בני הרשפים ונחלי אש להגביה עוף אל יסוד' מגלגל האש מה שלכן ראוי להאמין כי יש דין ודיין ואם יבואו יסורין לתם וישר בעיניו הוא למרק עון אשר באולי שכחו והוא לא ידע ואשם או לבחירה רעה אשר בחר • אולם וגו' הביא עוד ראיה חמישית באומרו ואולם ובודאי אם הייתי אני במדרגה אשר אתה בה הייתי דורש אל אל שהוא היכול על כל שירחמני ויסיר מעלי רק את המות הזה • ואל אלהים אשי' דברתי שישיב את שבותי כבראשונה להיותו משגיח על כל פרטי האדם • ועושה גדולו' מהויות חדשו' ואין חקר כי אין כח באדם לחקור בנמצאים • ועושה נפלאות משינוי הנמצאו' עד אין מספר • ומהם נתינת המטר על פני הארץ הזרועה לשום העשבים ונמחים השפלי' למרום כי יגדלו בלחות המים ושליחת המטר על פני חוצות מקום דירת בני האד' לעשו' שהאנשי' הקודרים שמזפת' השמש כאהלי קדר • ישגבו בישע ההוא מהרטיבות והקדירו' מהמים ההם אשר ירפא' ויושיעם מחולי החם • ויחם לצמחי' נתינ' המט' ולאנשי' שליחתו • להיו' כי לצמחי' צרי' יותר לחות ומימיו' מהאנשי' • אשר נתינ' המט' הוא דבר גדול להיותו סבת מזון כל החיי' ולכן מפתחו' המטר הם ביד ה' ולא נמסרו

לזולתו . וכאשר יחטא הדור ימנע ממנו המטר כאשר היה בימי אחאב וזולתו . כי יפזר ה' האידי' המולידים המטר אנה ואנה ולא יתנו אגלי טל . מפר וגו' והוא ית' בהשגחתו מפר מחשבות ערומים להרע לזולתם . ולא תעשינה ידיהם תושיה ר"ל שלא יבא לפעל מחשבת' הרעה להמית כח זולתם . לוכד וגו' ה' לוכד החכמים להרע בערמם אשר רצו לעשות לזולתם וה' מודד להם מדה כנגד מדה ויתפשו במזימות זו חשבו . ועצת הנפתלים ההולכים אורחות עקלקלות כדי להרשיע לזולתם . ה' יעשה שיהיה עצה נבערה כי דעתם יסכל שלא ידעו ולא יבינו אפי' הגברי' המבוארי' והמפורסמי' ויהיו כעורים שאפי' ביום יפגשו כאלו היה עת החשך . וכאלו היה לילה ימששו אפילו בעת הצהרים . באופן שבזה יושע הדלים מחרב של פיהם והוא חרב מלשונם הרע הממית . ויושע האביון ויציל עני מחזק ממנו . מה שבזה תהיה לדל תקוה בה' שיצילהו מגוזלו ויאמר די לצרותיו בראותו כי ה' עוזר לו . ואנשי העולה יקפצו פיהם מלדבר תועה כנגד האומללים להרע להם בראותם כי יש להם מושיע ורב . מה שלכן ראוי להאמין כי הדברים לא יפלו במקרה ועל פי המערכ' רק מהשגחת ה' על העולם ואשרי האנו' אשר אנושה מכתו כאשר יוכיחנו אלוה כי הוא לטובתו ואשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה . ולכן אתה איוב מוסר שדי אל תמאס . יען כי הוא שליט על ההפכי' ואם יכאיב לאנוש על חטאתיו יש לו כח לחבוש מכתו כאשר ישוב החוטא אליו . ואף כי ימחץ שהיא מכה רבה ידיו רב לו לרפאתה . ובשש צרות שיבואו בעולם יצילך ואפי' משביעית שהיא כמעט טבעי' . והנה הו' צרות הם אלה ברעב יפדך ממות בתום הכחות בהעדר הלחות מהמזון . ובמלחמה מידי חרב וכאשר תשוטט הלשון מהמלך אשר חמתו מלאכי מות להזיק לרוב . עם אשר אתה נכלל בתוכ' תחבא בדרך נס ולא יראו המלאכי מות מהמלך . ולא תירא משוד כי יבוא כללית בעיר מחיילות באו עליה . כי תשחק מהשוד והכפן שהוא תרגום הרעב להיות בה' מבטחך . ומחית הארץ היינו חיה רעה אל תירא . כי יהיה כאלו יש לך ברית שלום עם אבני השדה שהם הברד ואבני אלגבים ואש מתלקח שנופלים מן השמים בשדה והורגים בני האדם . ולך לא יגיע שום נזק מהם . וכאלו חית השדה השלמ' לך ועשת' שלום וריעות עמך . וקנני למילין תדע בודאי כי שלו' יהיה באהליך ולך ולכל אשר אתך והוא האושר ממזוני כאשר תפקוד אנשי נוך בכל יום כדי להיישירם אל עשיי' הטוב ולהבדילם מעשיית הרע . וכאשר לא תחטא בשום דבר . וידעת כי רב זרעך באיכות . וצאצאיך כעשב הארץ בכמות והוא האושר מבני . ותבוא בכלח והשיבה טובה אל קבר ולא תמות במיתה כרתיי' באופן שהמיתה והכרת הנפש מהגוף יהיה במתיקות לקלות הפירוק חיבור כאשר הוא קל כריתת הגדיש בעתו . מה שכריתתו שלא בעתו הוא דבר קשה וכן מות הבחורי' היא קשה לרוב דבקות הנפש עם הגוף . ואולי כי כלח הוא כמו כלה כי אותיות אהעח מתחלפו' . והוא עת הזקנה אשר הכליה היא טבעית והוא אושר החיי . באופן שג' אושרי' האדם שהם בני חיי ומזוני יהיו לך בשלימות . הנה וגו' הם סוף דברי אליפז לאיוב הנה זאת אשר אמרנו עד כה במענה הלז . בדרך החקירה השגנו אותה היות האמת כן . ולכן קח עצתי שמענה ואתה בעיונך דענה . ה'

ויען איוב ויאמר וגו' אין לחשוב כי אשר אדבר תועה ואצעק ואשוע הוא חמס ושוד להיו' ירע ממש מה שלכן בהיותו קל הסבל היה ראוי לסובלו ולבלתי דבר קשות בתכלית הריבוי כאשר עשיתי . כי זה אינו כן שאלו שקול ישקל כעסי על הברה שבאה עלי . יחד עם הותי והברה והשבר ההוא במאזנים ישאו יחד בשוה ולא יכבד הכף האחת על האחרת . כי להיות שהכאב שיש לי עתה מחול ימים יכבד על כן דברי לעו ונשחתו מה שאם הכאב היה קל הסבל הייתי עושה כדבריך ומקבל היסורין מאהבה . ואמנ' לא כן הוא רק חזק מאד כמנע הסבל וכאלו חצי שדי הם תמיד תקועים עמדי בגופי . וקרא חצי שדי האבן הנולד באויר מן האיד הקטורי שירד בקיץ בעת המטר עם ברק ורעמי' אשר יעבו' ברך ולא יתיכהו לדקותו ויתיך הקשה עד שבמעב' עוברו בברור הכסף . ויתיכו אותו והברור נשאר קיים בלי מום . אשר חמתם מהחצים שותה רוחי ומתיכו יחד עם ביעותי האלה שיערכו אותי אותם החצי' והם הקולו' וברקים ורעמים וענן כבד אשר יראו ערוכי' בטרם יפול האבן ההו' . והוא משל לרוב מקרי צרתו הרעי' אשר יבעתוהו ויבלע רוחו לגודלם אולי כי יהיה יערכוני כמו יעכרוני . ואין לחשוב כי תלונותי הם רבי' מצרותי כי למה אתלונן בלי סבה ואהיה פחות מהבהמה . כי הינהק ויתרע' פרא כשיהיה לפניו דשא לאכול . ואם יגעה השור כשיהיה על בלילו ר"ל מאכלו הבלול ומעורב ממיני' שונים . וכן אנכי לא אנאק ואגעה בלי סבה רק מרוב צרה וצוק' . וא' מצרותי הוא כי אבדתי חוש הטעם לגמרי ואתאו לדברים הרעים המתאימים להפסד מזגי . ואם יאכל אז דבר ממני הוא נעדר הטע' אבלי' בתפל מבלי מלח . ונטעמו כטע' הריר מחלמון הביצ' אם ימצא טעם מה בו אשר הוא גב' תפל נמאס אכילתו חי . והדברי' הרעים אשר מאנה לנגוע נפשי בהיותי בריא לרוב מאיסותם המה עתה לחמי כאשר הכאבי' הם לחמי כי מאכלי הו' הכאבי' והדברי' המאוסי' אשר אאהב לרוע מזגי . ולכן טוב ממני הנפל וטוב לי מות מחיים ומי יתן שתבוא שאלתי ותקו' שלי כדי להקל המכאוב . ויתן האל' והוא כי יואל וירצה לדכאני יותר ויתר ידו ומכתו עלי ויבצעני ויכלני וזאת תהיה נחמתי כי במית' הייתי נח מכל אלה הצרו' . אשר אסרף בחיל ומכאו' אשר יש לי תמי' ולא יחמול אפי' רגע אחד מלהכאיבני הצר' אשר לי . עם כי לא כחדתי אמרי קדוש אשר על החטא ההוא אוכל לשער שבא הכאב הלז ואתנחם כאשר אמרת אליפז שאדם אל ואשרי אנוש יוכיחנו אלוה כי הוא יכאיב ויחבש . ומה כחי כי איחל שה' יחבוש מכתי ומה קצי כי אאמין שאארי' נפשי כי זקנתי ושבתי והגיע קץ ימי הטבעי ואיך אקוה עוד חיים ארוכים ותחבושת למכתי ולהחליף תמורת כל הנתך ואשר אבדתי מבני' ועבוד' רבה . אם כח אבנים כחי ואם בשרי נחשת הבלתי מרגיש שאוכל לסבול יסורין כאלה ועוד אשוב בריא כבראשונה הנה בודאי ובאמונ' אין עוד עזרה בי ובגופי כי כלו מך ודל . וכן אין עוד עזרה בשכלי כי תושי' והחכמ' נדחה ממני מפני כובד החולי . למס וגו' ואוי לאיש כמוני אשר התם אשר היה לי על ריעי ואהובי שיעשו אתי חסד וינחמוני בעת צרתי אבדתי אותו כי אין מנחם לי ואדרבא הריע כלו מקללני באומרו כי סבת צרתי הוא יראת שדי שעזבתי . באופן שאפילו אחי בגדו בי במו שיבגוד הנחל ואפיק שהנחלים יעברו בו שיהיו קודרים ושחורים מפני הקרח הגדול והשלג הרב שיותך בהרים וכלו יתעלם שמה באופן שהרואה אותם יחשוב היות הנחל ההוא נהר גדול כיאור מצרים . ואמנם בעת יזורבו שזלו במרזב מהתכת השלג בהרים בשתיו אז נצמתו ויהיה האסיפה הגדולה . ויהיה נצמתו מלשון צומת הגידים . אבל מכף אחרי בוא החום מהקיץ נדעכו ממקומם

כי אם מצד דקותם מפני החום ילפתו אורחות דרכם יתמו' וילכו אנה ואנה ואם שיעלו בתהו ויאבדו כי חום השמש יתיכם ויעלה האידי' מהם ויתיכם הנחל . באופן שהשיירות מאורחות תימא ומהליכות שבא אשר הביטו היות הנחל הזה בעת עוברם במדברות בימי הסתיו מלא על כל גדותיו וישמחו בו ויקוו אליו בעת חזרם אל ביתם בקיץ יבושו באשר בטחו וכאשר יבואו אל הנחל יבלתו ויחפרו מבטחונם . וכן אתם בימי שלותי הייתם מראים אהבה עזה עמדי כעזות וחוזק מימי הנחל . וכאשר הוצרכתי מכם בימי צרתי בושתי כי בטחתי בכם . כי עתה אתם הייתם עמדי אכזרים וכאלו לא תראו החתת שלי והצרה הגדולה . ותראו את עצמכם יראי ה' באומרכם כי על כי אין אלהי בקרבי לרוב חטאתי מצאוני הרעות האלה . ובמקום קויתי מכם נחמה מה להקל עול כאבי תוסיפו מכאוב על מכאובי . ולמה תעשו עמי רעה ונוספתם גם אתם על שונאי הכי אמרתי הבו לי דבר מה משלכם . או מכחכם והונכם שתתנו לשום אדם שוחד בעדי . או אם שאלתי מכם שתמלטוני מיד צר הצורר אלי אף כי לא לקח את כל אשר לי . או מיד עריצים אשר לקחו כל אשר לי ואחר כך תפשוני לעבד שאלתי מכם שתפדוני מידו . שהם ב' דברים שהעבד ישאל מרבו והאהוב מאוהבו אם שיספיק לו די מחסורו אשר יחסר לו בהיותו עשיר . ואם שיגינהו מאשר יגר לו כשיהיה גבור ולבו אמיץ בגבורים .

שאם הייתי שואל דבר מה מזה מכם הייתי מצער היות דברכם קשה אלי למלט את הונכם מידי ובהעדר הסבה הזאת מאד אתמה על דבריכם ולכן הורוני בטענות צודקות ואני אחריש ומה שגיתי הבינו לי . מה וכמה נמרצו ונגדלו אמרי יושר שאני אומר . ומה יוכל להוכיח שום אחד מכם שיהיה הוכחה שלימה . התחשבו להתוכח במילין ודברים בעלמא בלי ראיות . ותחשבו לרוח והבל דברי שהם דברי נואש אשר התיאשתי מכל טוב לרוב כאיבי . באמת כי אחשוב כאמנה שאף על יתום תפילו גורל לבלעו חנם מפני חולשתו . ותעשו עצה לעשות כירה ומשתה מרמי ריעכם . וזה בראותי את החמס אשר תעשו עמדי .

ועתה וגומר ועתה אבא הואילו פנו בי והשגיחו עלי לטובה . ועל פניכם אם אכזב . הוא לשון שבועה וכאלו יאמר בחייכם כי לא אכזב באשר אמרתי כי תם אני ולא חטאתי . שובו נא אלי ואל תהי עולה עוד בכם להכאיבני בדבריכם . ושובו עוד לראות צדקי בה בדבר הזאת . ואם יש בלשוני עולה כשכבר כי לא חטאתי מעולם כדבור חקרו נא ודרשו על ככה . ואם חכי לא יבין הוות כי חיך האדם המדבר תועה נגד האנשים . יהיה שבה שהאיש ההוא יבין הוות ודברים רעים לתשובת דבריו המתועבים . ולכן איוב היה אומר כי חיכי לא הבין מעולם הוות וזה יען כי לא דברתי בחיכי רעה לזולתי . הלא צבא וגו' הלא כאשר יש צבא וזמן קצוב לאנוש עלי ארץ שהוא הזקן ושב מאד אשר שב לימי עלומיו ולכן אנושה מכתו בחולי השעול וכאיבי הזקנה . ולכן הוא תאב וכוסף שיגיע הזמן מהמיתה ושישימוהו עלי ארץ וכימי שכיר ימיו כי כאשר השכיר יספור ימי שכירותו כדי לצאת מהשעבוד ההוא ככה הישיש יספור ימי קיצו כדי לצאת מתחת יד השעבוד מכאיבי הזקנה . וכאשר העבד ישאף ויכסוף הצל מהלילה כדי לנוח על מטתו מעבודת היום . וכשכיר שיקוה פעלו כן הנחלתי לי ירחי שוא ולילות עמל מנו לי . כי תמיד אכסוף שיכלה החדש אשר אני בו לחשבי כי באולי יקל מעלי כאבי וכן מלילה ללילה אקו למשפט והנה משפח לצדקה והנה צעקה . אם שכבתי בלילה אמרתי מתי יקום ואמדוד הלילה והערב כי מפני כובד הכאב לא אוכל לנוח ולישן . וכשיהיה בבקר גם כן לא אנוח ולא אשקוט ושבעתי נדודים עד הנשף והלילה האחרת . וכל זה הוא יען כי לבש בשרי רמה וגוש עפר שהתולעי' יולדו מהמוגלא תוך נגעי הבשר . ומאבק העפר אשר ידבק על הבשר יעשה כגוש עפר גדול . מה שלכן עורי רגע ונתבקע וימאס הן לסבת הליחה המוסרחת הן לסבת הרמה מהנגעים ועל כן ימי הם קצרים כי לא יוכל הטבע לסבול כל אלה וקלו מני ארג שהוא הכלי הקטן אשר אורגים בו ומשליכים אותו עם הפתיל מהערב מהיד האחד אל היד האחרת ויכלו בודאי באפס תקוה . כי לא יש עוד תקוה למכתי להיותה נמנעת הרפאה . ולכן דבריך אליפז שאדרוש אל אל כי הוא ימחץ וידיו תרפינה הוא הבל כי לא יש עוד תקוה שארפא ממחלתי . כי זכור שכמו רוח קל הנסיעה כן הם חיי קלים ואל האבדון ואחרי מותי לא תשוב עיני לראות טוב . ולא תשורני עין רואי עוד . וברגע אחד מדי דברי כך עיניך בי ואינני כי אמות כדברי עמך לחולשתי ומה יועיל עזרת ה' אחרי מותי כי אין עוד תקומה אל המת כי כאשר כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה עוד . ולא ישוב עוד לביתו ולא יכירנו עוד איש ממקומו .

גם אני וגו' אחרי אשר איוב סתר לדברי אליפז בטענותיו אמר כי לא היה רוצה להיו' סרבן מלבלתי דרוש אל אל . וזהו אומרו גם אני אעש' כאשר אתם אומרי' שתעשו בעת צרתכם ואדברה בצרת רוחי ואשיחה במר נפשי אף כי אין לי כח לדבר . הים אני וגו' אלה הם דבריו עם האלוה יתברך אהה ה' אלהים אם האמת הוא כי תוכיחני על רוע פעולותי . למה תכביד עלי הכאב . הים אני אם התנין לויתן כי תשים עלי משמר ומאסר לבלתי אצא ממנו . וכן אנכי אסור מבית ומחוץ מכאבים שונים שלא אנוח מהם בשום עת מן העתים . כי אם אמרתי ינחמני ערשי כמשפט החולי' שיבוא שלום להם וינוחו על משכבותם . ישא וישרף בשיחי ובקולי המר משכבי . ואם אישן מעט תכף חתתני בחלומות רעים ומחזיונות קשים תבעתני . מה שלכן ותבחר נפשי המחנק והמיתה משובה . מלעמוד בעצמותי ואיברי בצער הנמרץ הלזה . ומאסתי חיי כי לא לעולם ראוי לי לחיות ולכן אנא ה' חדל ממני ואל תכאיבני עוד כי הבל ימי . ומה אנוש כי תגדלנו ותעשה עמו טובה . או כי תשית אליו לבך ומחשבתך להענישו כחוטא לך ושתפקדנו ותשגיח בו לבקרים ולרגעים תבחננו אם הוא תמיד עמך לבו נכון . כאשר אתה עושה עמדי שתפקדני בפקודת יסורין רעים בכל רגע . וכמה ומתי לא תשעה ותסור ממני מלהכאיבני עד שלא תרפה ממני אפילו כל כך זמן שאוכל לבלוע רוקי . ואם חטאתי מה שעל כן תיסרני ותוכיחני מה אפעל לך רעה כל כך בחטאתי בהיותך אתה שר ופטרון ונוצר ושומר האדם כי מה כחי אל כחך הבלתי בעל תכלית שבהיותי מעש' ידיך אוכל להזיקך כדבר ולמה שמתני למפגע לך כאלו אין לך עסק רק אלי שמתני כמטרה לחציך . מה שלכן אהיה עלי למשא כי מאסתי חיי וכאלו הם למשא כבד עלי . ולמה ה' אלהים לא תשא פשעי ותעביר את עוני ותסיר מעלי רק את המות הזה שאם לא תמהר למלטני לעפר אשכב וכאשר תשחרני כדי להצילני ולגמול לי טובה ואינני כי כבר החולי ימיתני ולא אשוב עוד לביתי .

ו'

ויען בלדד השוחי עד אנה תמלל הדברי' הרעים
האלה נגד האמת לאמר כי ימוריך באו לך
בלי חטא קדם · ואמרי פיך הם כרוח כביר וחזק שעם כל
חוזקו תכף יעבור ולא יהיה לו העמדה וקיום · וככה דבריך
עם כל חזקם וסדורם אין להם העמדה וקיום · וכי ראוי
להאמין שה' שהוא שלם ויש לו הכ' שלמיות הצריכים · אם
להיות אל וחזק כדי להגין על הטובי' ולהעניש את הרשעי' ·
ואם להיות עשיר ונדיב ושדי כדי שבצדק יתן לכל הזולת די
סיפוקו · שבחזקו וגבורתו יעות משפט בעשותו משפט
באיש אשר לא חטא לו · ויעות צדק בבלתי הספיקו אליו די
מחיתו ואדרבא יקח ממנו את אשר לו · אין ראוי או להאמין
ככה רק שצדיק וישר הוא ויען כי בניך חטאו לו שלחם מן
העולם בעבור פשעם · ואם אתה היית משחר אל לחלות
פניו שיכפר לעונותיך ויסירך בכחו הגדול ממברי' · ואל שדי
תתחנן שיחנך ויתן הברכה בכל אשר לך בהיותו הנותן די
סיפוקו לכל החי לכל בשר · הנה עתה להיותו שדי יעיר
עליך הטוב והברכה כי להיותו אב רחמן ישלח לשבים אליו ·
ושלם וישי' שלום בנות צדקך כי להיותו אל וחזק יעשה שיהיה
שלום וצדק בניך וביתך · ואם אתה הוא כי לא חטאת רק
שאתה זך ועשית תמיד הטוב בעיני אלהים ואדם ועו"ד ישר
אתה כי עשית לפנים מן השורה ועם כל זה באו אליך כל
הצרות האלה דע נאמנה כי הוא לטובתך ולהנאתך ולהרבות
שכרך מאד מאד · והיה ראשיתך מצער בערך אחריתך
שישגא מאד בכל הטובות לשכר טורח היסורין אשר סבלת
בלי חטא קדם · והנה אומרו אם אתה תשחר וגומר · ואם
זך וישר שתה הם שתי הקדמות · אשר הראשונה יוליד כי
עתה יעיר עליך וגו' · והשנית יוליד והיה ראשיתך מצער
וגומר והפסוק יבוא על נכון · כי דעת בלדד הוא שיש
יסורין שבאי' לאדם מפני שנאת ה' אליו לרשעתו אשר יושפט
בנגעים רעים בעולם הזה ובעולם הבא · ומהם שבאים
לאהבת ה' אליו כדי למרק עון מה בעולם הזה כדי שיזכה
בהחלט לחיי העולם הבא בשלימות · ומהם שבאים לאהבת
ה' אליו להיותו שלם כדי שיזכה למכות הנסיון שינסהו קונו
ביסורין רעים ועם כל זה באמונתו יחיה ולשכר זה יזכה
בנועם בעולם הזה ובבא והם הנקראים יסורין של אהבה ·
כי שאל נא וגו' בא לבאר איך יהיה תכלית הטובות
מהרשע רע · ותכלית הרעו' מהצדיק טוב והביא משל לזה ·
כי שאל נא לדור ראשון וכונן לאשר חקרו אבותם מהדור
הראשון · כי אין ראוי לנו שנסמוך על הנסיון מאשר ראינו
וזה לקוצר ימינו בעולם אשר לא יספיק להפקת האמת ולכן
ראוי שנסמוך גם כן על הנסיונות מאשר כתבו מה שקדמנו ·
וזהו אומרו כי תמול אנחנו נולדנו ולא נדע דבר · ולא נאריך
ימי' הרבה יען כי כצל ימינו עלי ארץ · הלא הם הדור ראשון
יורוך ויאמרו לך ומלבם יוציאו מילים להודיעך קשט דברי
אמת איך צדיק ורע לו הוא לטוב לו · ורשע וטוב לו הוא לרע
לו · היגאה גומא וגו' עשה משל לטובות הרשעים איך
יהיו רעות באומרו · כאשר גומא יגאה בלא בצה וטיט שהוא
מזונו · וישגה אחו והוא הצמח למאכל בהמה הנקרא פיינו
בלי מים · כי לפחיתותו בהמעט מן הרטיבות והלחות ישגה
מאד · אבל עודנו באיבו ולחותו ורעננותו אף שלא יקטוף
בידי אדם · הנה מעצמו לפני כל חציר יבש · כן אורחות כל
שוכחי אל כי מהרה יחולו עליהם טובות וישגו בלי לחות
ורטיבות מעשים טובים שעשו ויקוו להתגדל ואמנם תקות
חנף מכל אחד מהם תאבד · אשר יקוט ויכרת מבטחו וכסלו ·
ויהיה מבטחו בקניניו כבנות בבית עכבים שהוא דבר דק
אין לו העמדה וקיום · וכן הוא ישען על ביתו ולא יעמוד
ויחזיק בו ולא יקום וקרא ביתו קניניו וטובותיו אשר כלם כקש
ישאם הרוח · רטוב הוא וגו' עשה משל לרעות הצדיקים
איך יהיו טובות באומרו הנה העץ עושה פרי אשר יהיה
רטוב לפני שמש · באופן שמפני חום השמש בלאות ההוא
על הגן ההוא שנטוע בתוכו יונקתו וסעיפיו תצא · ועל גל
שרשיו יסובכו ואפילו שיהיה גל אבנים אבל העץ ההוא עם
כל זה שרשיו יסובכו תחתיו · ואפילו הבית מאבנים הבנוי
אצלו השרש ההוא יחזה ויראה אותו הבית כי ישתבך תחתיו
בשרשיו וזה לרוב לחותו ולטוב מקומו אשר השמש יפעל בו
היטב והוא משל לצדיק אשר יש לו הטוב לשכר פעולותיו
הטובות אשר לכן יש לו שרש רב והעמדה וקיום · ואם
איש מה יבלענו לעץ הלז עם כל שרשיו ויוציאנו ממקומו
לגמרי וכיחש בו לא ראיתיך ואלו לא נראה ממנו דבר
מעולם במקום ההוא ככה לא נשאר ממנו רושם כלל · הנה
עם כל זה לא נשחת העץ ההוא ואדרבא הוא משוש אליו · כי
דרכו הוא שכאשר יטעוהו במקום אחר מהעפר ההוא יצמח
ביותר שאת מבראשונה וזה לגודל רטובותו ולחותו וחזקתו ·
וכן הצדיקים אשר יש להם טובות חזקי' אם יאבדום בהשגחת
ה' לסבה מהסבות הקודמות הנה לא יהיה כאבדת הרשעים
ההחלטיית · כי ישוב ה' לשוש עליהם לטוב מבראשונה · וזה
יען כי הן אל לא ימאס תם לגמרי אף כי ימאסהו בעד זמן
קצוב · ולא יחזיק ביד מרעים ולא יתמיד להם הטוב · מה
שלכן אם אתה תשחר אל אל ימלא שחוק פיך ושפתיך
תרועה מרוב הטובה אשר ייטיב לך ושונאיך אשר שמו על
רעתך ילבשו בשת כי אהל הרשעים ההם איננו ויהיה כמוץ
אשר תדפנו רוח · ז'

ויען איוב ויאמ' אמנם ידעתי וגו' אמנם ידעתי
כי כן הוא האמת כי אין ראוי שהשוכן בתי
חמר מך ודל יריב עם אל החזק והאמיץ כי מה יצדק אנוש
עם אל בריבו בהיות ההתיחסות כל כך רחוק · שאם יחפוץ
לריב האנוש עמו · הנה האל לא יעננו אחת מני אלף ולאין
ותהו יחשב אצלו · כי הוא חכם לבב שרוצה לומ' חכם בטבעו
ולא מפני התלמדות שלמד · והוא אמיץ כח בטבעו ולא
מפני למידתו דרכי הגבורה במלחמה ולכן מי הוא אשר
רצה לריב עמו ולהקשות אליו שישאר בשלום ולא יאבד
טענתו · המעתיק וגו' הביא ראיה לכחו גדול כי הוא
מעתיק ועוקר ההרים ממקומם לרצונו מה שההמון יחשבו
היותו · מפני שהיושבים בו לא ידעו את ה' ולכן הפכם באפו
כמהפכת סדום ועמורה · המרגיז ארץ ממקומה וכאלו
עמודיה יתפלצון והוא הרעש אשר יביא בארץ ויאמרו היותו
לחטאת העם · האומר לחרס והשמש לא יזרח ובעד כוכבים
יחתום ויסגור ולא יהלו אורם וזה בעת הלקות או בכל עת
שירצה וכדעת ההמון שכאשר יהושע האינושי להיותו עבד
ה' גזר עליו שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון ושמע לקולו
לכבוד קונו קל וחומר שאם ה' יאמר לחרס שלא יזרח שישמע
לקונו ויהפך כחרס הקדרה המקדיר ובלתי מאיר ·
נוטה שמים וגומ' והנה חכמתו יראה בהיותו לבדו בלי עזרת
זולתו נוטה שמים כי מי קדמהו וכועץ אליו ויבינהו · ודורך
על במותי ים שהם המקיע והגלגלים וכל אשר בהם · כי
הוא עושה עש כסיל וכימה שהם צורות בכוכבים הקיימים ·
וחדרי תימן שהם הצורות הדרומיות · אשר כסיל כוכב

הקור · וכימה כוכב החום · ובכלל הוא עושה גדולות עד אין חקר בבריאה ונפלאות בלי מספר כי לא יוכל טבע האדם לשערם ולהבינם ולידעם ״ הן יעבור וגו׳ כי בהיות שמלא כל הארץ כבודו הן יעבור עלי ולא אראה ויחלוף ולא אבין לו כי בהיותו כיתום כל הנבראים הוא ימצא עם כלם · ועם גודלו החזקה אם יחטוף מי ישיבנו ומי יאמר אליו מה תעשה · והנה לא יועילו התפלות והתחינות אליו כאשר אמרת בלדד כי לא בן אדם הוא ויתנחם והוא אלוה לא ישיב אפו אחור ותחתיו שחחו ויושפלו הגאים והחזקים שעוזרים לזולתם בעת צרתם · כי לא יועיל עזרם אצלו יתברך כי הוא גבוה מעל גבוה וגבוהים · ואם הם הגאים והחזקים יושפלו תחתיו כ״ש אני הממך ודל ואיך אענה אני בויכוחי עמו ואבחרה דברי עמו · ואף כי הייתי צדיק בדיני לא הייתי עונה אני לגודלו ולא הייתי מתחנן למשפטי וכ״ש שאם הייתי רשע שלא הייתי מתחנן כאשר אמרת בלדד אם בניך חטאו לו וישלחם ביד פשעם וגו׳ אם אתה תשחר אל אל כי שלם נות צדקך · כי לא כן דעתי שה׳ עם כל גדלו ישגיח באדם השפל ואם קראתי וארא׳ בחום שיענני עם כל זה לא אאמין כי יאזין קולי ואכחיש המוחש להיותו נמנע אצלי שמעולה ב״ת ישגיח בשפל ב״ת בשפלות ״ אשר בשערה וגו׳ שאם היה אמת שיסורי היו באים אלי בהשגחה ריבונית לא היו כ״כ כבדים וקשים אשר הוא כאלו בשערה ישופני מן ישופך ראש והרבה פצעי חנם כי אני לא חטאתי אליו · וכ״כ ישביעני ממרורים כי לא יתנני השב רוחי · מה שזה הוא אות בלתי היותם יסורין מאהבה · והנה אם הוא אמיץ בכח הגדול מי הוא שיועידני למשפט לפניו למען אצדיק את דיני · ואף שהייתי מוכח דרך לריב עמו לא יועיל לי כי אף שאצדק פי ירשיעני ואף כי תם אני פי יעקשני כי לא אדע לריב את ריבי ולכן אפי׳ ריעי מריבי׳ עמי לאמר כי חטאתי · ואינו כן כי תם אני ולא אדע חטא בנפשי · מה שלכן אמאס חיי ואחת היא דעתי וע״כ אמרתי תמיד כי תם ורשע הוא מכלה כאחת וכמות זה כן מות זה · ואם שוט מרעה יבוא בעולם מרעב או דבר או מלחמה וימית פתאום לבני האדם הנה הנקיים לא ינצלו ממנו כי השוט ההוא ילעג למסת הנקיים אשר ימסו כמו מים בהתחנן לבוראם אשר עבדוהו בכל לבבם · ולא יועיל להם כי גם הם ימותו ושם ימותו במגפה ההיא · ובעת השלוה ארץ נתנה ביד רשע והוא הגובר עליה ופני שופטיה יכסה מלהביט בו לענשו על רשעתו · ואם לא שאינו כאשר אני אומר שלא יש השגחה בעולם · איפה הוא המשגיח ומי הוא אשר ישבול שימות הצדיק ויאסף בעת הרעה יחד עם הרשע · ושהרשע יגבר על הארץ ויעשה כרצונו ויצליח ״ ואני עם כל תומתי ימי קלו מני רץ שהוא השום הקל הרץ · וברחו לא ראו טובה עם כל יושרי · וחלפו עם אניות אבה מענין ולא אביתם לעלות · כי מפחדם פן ילכדו מאניות הלסטים הרודפים אחריהם ישימו כל כחותם במשוטות כדי לנוס מפניה׳ באופן שיראה כאלו יעופפו באויר · וזה עם כל הייתי ירא אלהים · וכנשר יטוש ויתעטח עלי אוכל עם כל הייתי סר מרע · באופן שמעשי הטובים לא שוו לי ״ אם אמרי וגו׳ ואם אומר אשכחה שיחי ותלונתי · ואעזבה פני׳ וכעסי על רוב צרותי · ואבליגה ואתחזק מעט כדי להתחנן לבוראי שיסיר מעלי נגעו · הנה תכף יבוא אלי המגור מעצבותי וכאבי בהיות כי ידעתי נאמנה שלא תנקני · וכ״ש אם אנכי ארשע כדברי בלדד שאז בודאי ידעתי כי לא תנקני ולמה זה הבל

אינו להתחנן אל אל כי אם התרחצתי במו שלג והזכותי בבורית כפי · לא יועילני ואז תטבלני במקו׳ התרחצי בשלג בבור ובקבר ואהיה כנבר נתעב שאפי׳ שלמותי יתעבוני · כי לא האלוה הוא איש כמוני שאעננו ונבוא יחדיו במשפט · ולא יש בינינו מוכיח שישית ידו על שנינו לעשות פשרה בינינו ״ ואם היה מסיר מעלי שבטו מהצרות · ואימתו אל תבעתני · הייתי מדבר ואומר טענתי ולא איראנו כי לא כן אנכי עמדי כאשר תחשבוני רשע · כי תם אני ולא חטאתי ועם כל זה נקטה ועשת׳ קטנה נפשי בחיי כי שנאתי החיים לרוב הכאב · ולכן אעזבה עלי שיחי ולא אשכחה שיחי כאשר אמרתי ואדברה במר נפשי ״ ואומר אל אלוה אל תרשיעני ותענישני בחנם · הודיעני על מה תריבני כי מה חטאתי לך · הטוב לך כי תעשוק חנם לאשר לא מרה בך · וטוב לך כי תמאס יגיע כפיך כי מנבראיך אני וכל פועל אוהב פעולתו הטובה היא אם רעה · והנה מצד אחד מענים אלי אשר לא רשעתי · ומצד אחר תופיע ותזהיר עצת הרשעים באופן שיוכיחוה אל היום · ותרשיע הצדיק ותצדיק הרשע ·
העיני בשר לך כי האדם יראה לעינים וה׳ יראה ללבב ·
אם כראות אנוש תראה אשר לא יראה את הנולד בעתיד · הכימי אנוש ימיך אשר הוא בסוף ימיו ימי השיבה ואנושה מכתו · ולכן מבקש בטרם מותו להנקם מאשר חטא לו · אם שנותיך כימי גבר שהם ימי הבחרות והעמידה אשר אז להיותו גבור בארץ מבקש להנקם מאויביו · וכן אתה תבקש לעוני ולחטאתי תדרוש להנק׳ ממנו · ועם כל דעתך כי לא רשעתי הכיתני באופן שאין מידך ונגעך מציל · מה שאם הוא אמת שתשגיח בתחתוני׳ יהיה עול גדול בחקך להרשיע את הצדיק על לא חמס בכפיו ולכן אגזור אומר כי מצד עלויך מה אנוש כי תזכרנו והכל בא מצד המערכ׳ או המקרה · שאם אינו כן למה תבלעני בהיות שידיך עצבוני רוצה שהקיפוני בעצבים שהם הורידים המוליכים בגוף החום והתנועה ויעשוני יחד סביב כי עשו הרכבתי וחברוה יחד סביב ״ זכור נא כי כאשר עשיתני הייתי כחומר · ולמה עתה תבקש להשיבני אל עפר שהוא חמרי בלי שבה מחטא ·
הלא כחלב תתיכני הוא רמז לשכבת המזונות אשר ממנו יולדו הליחות · ומשכבת הליחות יולד זרע האיש אשר הוא כחלב הנקרש מעט · וכגבינה תקפיאני כי אח״כ יקרש הזרע ההוא ויעשה אצבוע גדול שהוא הלב וכ׳ אצבועו׳ קטנות אצלו שהם המוח והכבד · ואח״כ האצבועות האלה תלבישם מעור ובשר ותשכך׳ בעצמות וגידים · ואחרי העשות הגוף עשית עמדי חסד לתת בגופי החיים · ורוחי שמר׳ פקודתך לכלכל הגוף במשפט בהשלט הכחות הפועלו׳ על הנפעלות · והנה ידיעת אלה הענינים ידעתי נאמנה שצפנת בלבבך והם בחכמ׳ שבלך אשר ידעתי כי זאת החכמה עמך מידיעת בריאת האדם · ואמנם לא תשגיח במעשה אנוש אם יחטא או יצדק כי גאה גאית מראות פעולותיו מהבל המשתנות · שאם היה כן אם חטאתי ושמרתני ומשימני במשמר ומאסר הצרות · לא היה ראוי שימידו הצרות לעולם ומדוע מעוני לא תנקני · ואנכי הרואה מתורה אחת לצדיק ולרשע · שאם רשעתי אללי לי · ואם צדקתי לא אשא ראשי להיותי שבע קלון ורואה בעניי ויגאה ויגדל עניי מאד כי אתה תצודני במאסר הצרות כאשר יצוד השחל החיות · ותשוב לצודני פעם אחר פעם כאלו תתמה כי נפלאות · ויהיה כאלו בכל יום תשפוט אותי ותחד׳ עדיך שיהיו מעידים נגדי מאשר עותי · ותרבה ע״כ כעסך עמדי · כאלו הייתי

אדם גדול עשיר אשר לו ריבוי מחליפות שמלות · וגבור ואמיץ אשר עמו צבא רב · כי הגדולי' לא יכעסו כנגד החלושים ועניים כי יבזום מלהנגע בהם · ואמנ' כעסם יהיה עם אשר חליפות וצבא עמו · ולכן שלא יועיל לי עשיית הטוב למה מרחם הוצאתני מי יתן שאגוע אז ועין לא תראני · והייתי כאלו לא נבראתי כי תכף מהבטן אובל לקבר · כי אם הוא אמת שתשגיח בתחתונים הלא מעט ימי חדל מלהכאיבני ושית והרפה ממני ואבליגה ואתחזק מעט · בטרם אלך אל ארץ חשך וצלמות ולא אשוב עוד שהוא המות והעדר · אשר היא ארץ חשוכה כמו אופל · כי בו ימצא כל המות ולא סדרים טובים כי הכל מרעה אל רעה ילך ואם תופע בו נהורא יהיה רע ליושבים שם כמו אופל · ח'

ויען צופר הנעמתי וגו' התחשוב איוב כי לרוב דבריך לא יענה איך מהזולת כי יהיה כא איש שפתים שים לו לשון מדברת גדולות יצדיק אף כי החמס אתו · ותחשוב כי בזכיך יחרישו האנשים וכשתלעג מה' בדברך תועה נגדו שלא ימצא מכלים · באמרך זך לקחי ותורת הנהגתי ובר הייתי בעיניך ה' אם היית משגיח בפרטים · ואולם מי יתן שהאלוה היה מדבר עמנו עתה ויפתח שפתיו עמך ויגד לך תעלומות חכמה כי בזה היית משיג כפלים לתושיה · מה שהשכל האנושי ישפיעהו · ומה שהיה משפיעו האלוה יתברך · ואז היית יודע כי האלוה הוא נושא וסולח אותך מעונך כי להיותו בב"ת היה ראוי שיהיה עונש החוטא בב"ת לולי רחמי ה' אשר יגביל העונש ויתן לו תכלית לפי גודל החטא וקטנותו · החקר וגו' התשער כי תמצא ותשיג כל מה שיחקור האלוה מצד יכולתו וכחו הגדול · וכי תמצא ותשיג התכלי' משדי אשר כל העולם שלו והוא בראו ובידו לתת לכל חי די סיפוקו · ואתה בן אדם גבהי שמים מה תפעל ומה תוכל לפעול בהם · ובשחת העמוקה משאול מה תדע · אשר היא זולת עומקה הנה ארוכה מארץ היא מדתה · ורחבה מני ים המקיף את כל העולם אשר יחלוף ויעבו' ויסגיר את העולם ויקהיל כל מיתי העולם בו ומי ישיבנו אחור שלא יסבב העול' ולכן בהיו' האדם סכל בדרכי קונו ובלתי מבין אין ראוי שיאשי' לבוראו על אשר יראה בעיני סכלותו בתחלת הדע' היותו עול · כי רחמנא לא עביד דינא בלא דינא והוא ידע · ויכיר האנשי שוא שיראו טובה יושרו ולבם לא נכון עמו · וירא ויכיר אנשי האון ופועלי רע · וכן יכיר מי שלעצלותו לא יתבונן ויענישהו על התרשלותו מלהבין ולדעת דרכי ה' ללכת בם · כי האיש אשר הוא נבוב וחלול וריק מכל חכמה ודעת · הוא חייב ללמוד כדי שילבב וישכיל כי האד' לא יולד חכם רק סכל כעיר פרא ולכן יענש אם יתרשל מללמוד חכמה ודעת · כי אז יחטא לסכלותו על הרוב ויחשוב היות הרע טוב והפכו · אם אתה וגומ' ולכן איוב דע נאמנה שאם אתה הכינות לבך לעבודת ה' שהיא התשובה במחשבה · להתחרט מהעונות הקודמות ולהכין הלב אל עבודתו יתברך בשלימות · ופרשת אליו כפך שהיא התשובה בדבור להתודות לפניו ית' ולהתפלל וכפיך פרושו' השמים שירחם עליך וימחול החטאים · אם און וגו' והיא התשובה במעשה לעזוב המעשים רעים ולעשות תמורת' הטובים · והוא אומרו אם און בידך הרחיקהו ותשיב את הגזלה אשר גזלת או העושק אשר עשקת · ואל תשכן באהלך עולה כי תעשה שישובו גם כן בתשובה כל השוכנים באהלך כמוך ואם לא ישובו תגרשם מהסתפח בך

ונחלתך · אז תדע בודאי כי תשא פניך ממום שה' היה שב את שבותך ותרפא מומך ומכאובך והיית מוצק וחזק ולא תירא וכל העמל אשר עבר עליך תשכח · ואם תזכור אותו יהיה כהעברת המים המהירים בנזילתם אשר מהרה יוסר רשומם ממקום עוברם · ויקום לך חלד ועולם אדם מזהיר מצהרים · ותעופה ותבוא מהרה העולם אדם מהטוב הלז ובבקר תהיה אשר טובו מאורו הולך ומתחזק וככה טובך ילך ויתחזק · ותם והלאה תבטח בה' לגמרי בראותך כי יש תקוה לנכאבים · וחפרת ותלבש חרפה וכלימה מאשר דברת דופי בקונך · ולבטח תשכב בלילה · ורבצת בתוך טובך ואין מחריד אותך כמנהג העשירי' אשר לקנאת האנשי' מהם תמיד יחרידום · ואמנם מי שירצה דבר ממך ישאלהו בתחינות ואפי' גדולי הארץ כי יחלו פניך הרבים והגדולים · ואמנם עיני הרשעים הבלתי שבים אל ה' המקוים אל טוב תכלינה כי יתן ה' להם לב רגז וכליון עינים ולא ימצאו בית מנוס אליהם ותקותם יהיה מפח ודאבה ודאבון נפש נבחיית בגהינם · ט

ויען איוב ויאמר · אמנם כי אתם עם וגו' אמנם אף כי אודה שאתם ראשי העם ושופטיו · ולכן תקראו בשם עם להיותכם העידית ממנו · ועמכם תמות ותשלם ותכלה החכמה כי אי אפשר לבן אדמה להשיג יותר חכמה מאשר השגתם אתם · הנה גם לי לבב ושכל כמוכם ולא נופל ואשר אנכי מכם בעניינים המדיניים אשר ניכוחנו בהם · ואת מי מהאנשים השלמים אין לו כמו אלה העניינים המדיניים · כי רובם ידעו ויכירו בהם דבר מה להיותם מדיניים בטבע · ואמנם להיות אתה צופר רעהו מהאלוה שתכף שקורא אליו יענהו לכן אהיה שחוק אליך מה שהשחוק שלך הוא לצדיק תמים · ואף כי חכמתי כמוכם ואהיה צדיק תמים מכם לא שוה לי · וזה להיותי בשפל התחתונה וכאלו האלוה נהפך עלי לאויב · מה שלפיד בוז יחשב במחשבת ועשתונו' השאנן · הקשה יום ונכון למועדי רגל · ולכן יחשבהו לסכל ולנבזה ויברח ממנו פן ידבק בו מאומה מסכלותו ובזיונו · ישליו וגו' בא לסתור דעת צופר שאמר ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם ממה שנראה בעינינו שישליו אהלים לשודדי' וגזלים ויעמדו בשלוה ואין מי שיזיקם ואפי' בעמדם באהלים חוץ מהבטחוני' החזקים · ויהיו בטוחות שר"ל הבטחה גדולה מטוב קיים קשה ההעדר למרגיזי אל אשר מדברים תועה כנגדו · ולאיש אשר יאמר כי בכחו הגדול הביא האלוה שנפל בידו והוצרך ממנו · ואולם וגו' ואשר תאמר צופר ממעלת האלוה החקר זה תמצא אם עד תכלי' שדי תמצא גם אנכי אהיה כמוך מודה בכל זה להיותו דבר מבואר ויש מעידים רבים על ככה · כי שאל נא לבהמות הארץ ותורך מעלת ה' · ושאל לעוף השמים ויגד לך · או שיח לחית הארץ ותורך · ויספרו לך דגי הים שהם כל מיני החיים אשר בעולם השפל אשר מהם יראה פלאי תמים דעים מה שילאה השכל האנושי מלהבינו · ומי לא ידע בכל אלה הנבראים כי יד ה' וגבורתו עשתה זאת · אשר בידו נפש כל חי שיש להם נפש המרגשת ורוח כל בשר איש שיש לו הנפש המשכלת · וכל אלה הדברים הגדולים נבראו בהשגחת האל הגדול ולא נבראו במקרה כי הדברים הבאים במקרה לא יבואו אל בנין כמוהם ולא יתמידו זמן ארוך · הלא אזן וגומר הנה מה שבחנת אתה צופר ממעלת האלוה מצד הנסיון יתר ויותר בחנתי אני להיותי ישיש ממך ·

והנה

והנה הבחינה תהיה מצד החושים כי האזן יבחן המילין · והחיך יבחן האוכל שיטעם לו ובאורך הזמן בנסיון מצד בחינת החושים והמוחשי' ילמדו חכמה ודעת · לכן בישישים חכמה וכמי שיש לו אורך ימים יש תבונה: ומצד הנסיון הוכחתי כי עמו ית' חכמה לדעת לבראת העולם ולעשות ברצונו · ועמו גבורה להוציא חכמתו אל הפעל כי יש לפעמי' חכמים רבים אשר ידעו לעשות דברים גדולים בחכמתם · ואולשתם ימנעם מכזה · ולו עצה ותבונה להתמיד עולמו ולכלכלו בצדק · היינו כי בעצה הטובה יתמידהו · ובתבונה יכלכלהו ביושר: ובהנהגתו היושרה לפעמים יראה המשכות דבר רע · כי יהרוס עיר ולא יבנה עוד · ויסגור על איש ויאסרהו במאסר היסורין רעים ולא יפתח לעולם · ופעם יעבור במי' ויבשו ויבוא היזק לעיר הבנוי אצל המימו' ההם · ופעם ישלחם למים ויהפכו ארץ בריבויים וחזקתם · ויען כי עמו עוז והוא הגבורה · ותושיה והוא החכמה · מה שלכן לא יוכל האדם ליחס הדברים הרעי' הבאים בעולם לא לסכלותו ולא לחולשתו · לכן יחסו להיות זה מאתו שגגה הן בכחו הן בחכמתו · ולכן כפל באומרו שוגג ומשגה: כי הוא בחכמתו ויכלתו מוליך החכמים היועצים אשר תמיד תכלית עצתם יבוא אל הפעל כעצות אחיתופל · הוא מוליך היועץ שולל וערום מתכלית העצה ההיא · והחכמי' השופטי' ישימם הוללים ושוטים כי חכמתם יסכל: מוסר והמאסר אשר המלכים אסרו בו זולתם מהאומות הוא מפתח · ויאסור אזור השעבוד במתניהם וכאלו יאמ' שיעבדו לעובדיהם: והוא מוליך הכהנים ושרי הארץ משוללים וערומי' מכל טוב · ואיתני הארץ החזקים בראי מוצק יסלף ארחותם ועם כל גבורתם ינוצחו: ומסיר השפה והלשון מדברת גדולות לאשר דבריהם נאמנים אבל העם להיותם בכה על הרוב כאשר יגזרו הם · וטעם זקני' יקח כי ישנה את טעמם ושכלם וישכחו את אשר ידעו מהנסיון ברוב הזמן הארוך אשר היו בו: ושופך בוז על נדיבים שהם נדיבי עם המכובדים · ומזיח ואזור החזקים רפה · כי הגבור אזור חלציו · וה' בחזקתו ירפה אזורו והוא משפיל שיחלים כחו: והוא מגלה בחלומות הבודקים העמוקות מני חשך · ויוצא לאור ההויה הדבר הנעדר המכונה צלמות · כי המציאות יקרא אור · וההעדר יקרא חשך: והוא משגיא לגוים ונותן לפניהם הדרך כדי שישגו וילכו אל האבדון · ושוטח לגוים בכל העולם בפיזור וינחם אנה ואנה: ומסיר לב ושכל ראשי עם הארץ המנהיגים אותם · ויתעם בתהו ולא דרך נכון בהנהגתם · וכל אשר יעשו יהיה כאלו ימששו חשך ולא אור היינו כי יבחרו תמיד בבחירות הרעות · ויתעם כשכור כי לא ידעו עוד לבחור בדרך ישרה ולא יבינו עוד איזה דרך ישכון אור: הן כל אלה וגו' הנה אתה צופר וריעיך דע נאמנה כי הן כל אלה ראתה עיני · או אזני שמעה · או שכלי תבן לה · כי הדברים אם שיודעו מפני ראיית העין או שמיעת האזן או הבנת השכל · וכדעתכם הדברים האלה וזולתם ידעתי גם אני ולא נופל ואחר אנכי מכם: אולם הייתי כוסף לדבר אל שדי אשר בידו מזון נפש כל חי · והייתי רוצה וחפץ לוכח עמו אף שהוא אל ואמיץ וחזק: ואולם עמכם איני רוצה לוכח כי אתם טופלי ומחברי שקר בטענותיכם · ורופאי אליל והבל כלכם ובתנחומותיכם אשר תחשבו להקל מעלי כאבי עוד תוסיפו סרה ותוסיפו מכאוב על מכאובי · ומי יתן שלטוב אלי החרש תחרישון · ולטוב לכם כי יהיה לכם לחכמה · מה שבדבור והויכוח יהיה לכם סכלות כי יתפרסמו

דבריכם דברי שקר ויוכר סכלותכם: שמעו נא תוכחתי והקשיבו ריבות שפתי · הדבר נאות הוא שלאל תדברו עולה כי באומרכם שהוא משגיח באישי האדם · מה שענין האדם הולך על דרך לא נכון כי מי ישפיל ומי ירים המערכת · ואם היה פעל אלהי היה מתיחס אליו העולה והרמיה בהשפילו לפעמים הצדיק ובהרימו הרשע: הראוי שתשאו פניו בחשבכם לעלותו בשישגיח בשפל התחתונה מה שלכן ראוי שבעדו תריבו בדברי שקר על קושית צדיק ורע לו רשע וטוב לו: הטוב הוא להאמין כי יחקור אתכם וישגיח בכם · וכהתל באנוש תהתלו בו · כי האדם להיותו משתנה הנה כל מעשיו ועניניו הם כזבים ודבר התולים ואם האלוה היה משגיח בדבר משתנ' הנה ידיעתו היתה משתנית וההתולי' וההשתניות מאנוש יתיחסו אליו: וידעתי נאמנה שהיה מוכיח אתכם אם היה משגיח באישי האדם יען כי אשר תעלוהו בזה הוא למשוא פנים ולהראות אהבתכם אליו מה שבסתר לא כן תאמינו: ואיך תוכלו לשער כי ישגיח בכם בהיותו כל כך נבדל מכם כי בחשוב שאתו ומעלתו תבעת אתכם וזאת היא יראת המעלה · ובחשוב כחו ויכלתו לנתוש ולנתוץ פחדו יפול עליכם והוא יראת הפחד: ואתם בתכלית הפחיתות כי אחרי המות זכרוניכם משלי אפר כי כאשר האפר יפזרנו הרוח ככה ישכח זכרון המת · וכאשר האפר אינו נחשב בעיני האדם ככה הזכרון ההוא לא יהיה נחשב · ובעוד בחיים חייתכם גופכם הם גוף חמרי חלש ופחות ובלתי נחשב: ולכן החרישו ואל תדברו עוד ממני ואל תנחמוני ואדברה אני מה שאדע בודאי בדברים האלה ויעבור עלי מה שיעבור מהרע או הפכו: על מה וגו' שאם היה אמת כדבריכם שהוא משגיח באישי האדם על מה הכני מכה רבה עד שמרוב הכאב בשיני אשא בשרי כאשר יעשה הכלב שוטה שמרוב מרירותו ישוך את בשרו · והכאיב כל כך את גופי עד שכמעט נפשי אשים בכפי: הן יקטלני וגו' הנה אף שהמערכת יקטלני ברוב צרות ומכאובים לא איחל אין יתברך שישירם מעלי וזה להאמיני היותו בלתי משגיח · ועם כל זה דרכי אל פניו אוכיח ותמיד אשבחנו ואודה לו לא לקנות ממנו שכר ועונש רק מפני שהוא חוב מוטל על המין האנושי להודות למעולה ממנו על מנת שלא לקבל פרס וככה יעשו הגלגלים וככה יעשו המלאכים · ובמקום שנקרא לו איחל בוא שהוא איוביי ולא שוללויי ר"ל לו איחל אחר המו' כי אז יהיה לי לישועה להיותי תם ולא לפניו חנף יבוא · כי היה דעתו שאחרי המות שישאר הנפש בלתי משתנית אז יוכל האל להשגיח בה: שמעו וגו' שמעו שמוע מלתי · ואחותי והגדתי אשר אחוה לכם יכנס באזניכם · כי הנה נא ערכתי משפטי כדי לוכח וידעתי בודאי כי אני אצדק · ולכן מי מכם אשר ירבה לריב עמדי כי עתה אם הייתי מחרים תכף אגוע ואמות מרוב הכאב · כי הכאב יעביר כערו בדברים: אך שתים · הם דברי איוב אל ה' אלהים חיים רבוני לוכח עמך אך בזאת ששתים אל תעש עמדי ואז מפניך לא אסתר ואוכל לסדר טענותי · האחד שאל תכאיבני עוד במכותיך ובכף המכה אותי באכזריות מעלי הרחק: והב' שאימתך אל תבעתני באופן שלא ישתתמו טענותי · וקרא אתה ואת' טענותיך ואנכי אענה · או אדבר אני בתחלה ואתה תשיבני: ומה שאבקש לדעת ממך הוא כמה לי עונות בדבור וחטאות במעשה · וגם הודיעני פשעי במחשבה אשר ימשך ממנו החטא במעשה · כי אני איני יודע בעצמי עון אשר חטא · ולכן

אפלא ממך למה פניך תסתיר ממני ואבדתי רצונך שהוא העונש הראשון. ותחשבני לאויב לך ותחול עלי חרון אפך שהוא העונש האחרון. ומה כבוד הוא לך לערוץ ולשבור החלש כמוני אשר אדמה לעלה נדף. ותרדוף את קש יבש אשר יהדפנו רוח ובכה אני קל ההשב' הווה ונפסד כי תכתוב עלי גזרת מרורות מכאבים שונים. ותורישני העונש מעונות נעורי כי איני יודע היות לי עון אחר אחרי היותי בשכלי. ובאלו תשם בסד רגלי והוא הכלי אשר אוסרים רגלי הנאסר במשמ' כשהוא שם על חטא פלילי הנקרא בי"פו בלשון לעז. ותשמור כל אורחותי והדרכים שים לי כדי לבאת ממנו למען לא ימצא מנוס לי. והסד ההוא תתחקה על שרשי רגלי. כי הוא כ"כ צרה שיתקע הכלי ההוא בשרשי הרגלים בבשר ובגידים באופן שיכאיבני מאד. והוא המאסר כרקב יבלה הנאסר וכבגד אכלו עש. להיות האדם ילוד אשה שהוא האשה שממנו בא מטפה סרוחה. וקצר ימים שהוא המה שבין יעמוד שהוא לאן הולך למקום עפר רמה ותולע' שהיא המות. ושבע רוגז והוא המה שאין ילך לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים. וכאומרו בשמואל למה הרגזתני לעלות בחושבו כי נקרא לדין לפני ה'. כי המות יקרא סוף האדם ולא תכליתו. ואמנם תכליתו הוא יום הדין אשר בו אם שילך ל' החיים או ל' הפכו או וכפי מעשיו אשר פעל בימי חייו. והוא כציץ השדה אשר תכף כבאתו יכרת וימל וכצל אשר יברח וכפי נטיית השמש כי אין לו העמדה וקיימא. איך אפשר האל הגדול שעם כל גדלך אף על זה האדם אשר ספרתי קצת מפחיתותו פקחת עיניך ותשגיח בו להענישו ולכן אותי תביא במשפט עמך על אשר תמיד לא עבדתיך בשלימות מה שהוא נמנע לאנושי החמרי כי אין צדיק בארץ אשר לא יחטא. ומי יוכל לתת ולעשות שיהיה טהור לגמרי כמלאכים אותו שהוא טמא וחמרי. לא אחד אפש' במין האנושי שישוב כמלאך אלהים ולא יחטא אם בשגגה אם ברצון. אם חרוצים ימי האדם ונגזרים מן שמים. ומספר חדשיו אתך. וחקיו משנותיו עשית ולא יעבור מהחק ההוא. והזכיר ימים וחדשים ושנים. יען כי לפעמים ימות האדם בסוף השנה וישלים שנתו. ולפעמים בתוך השנה ובסוף החדש. ולפעמים בתוך ימי החדש ולא בסופו. שעה והרפה מעליו ויחדל מאכאיבו עד ירצה יומו כשכיר אשר ירצה משכירותו הקצוב לו ככה כן אדמה ירצה ויפרע מזמנו ויומו הקצוב אליו. כי האדם פחות מהצמח כי יש לעץ תקוה שאם יכרת ויהיה לו המות המקריית עוד יחליף ויתחדש בצמח משרשיו ויונקתו וענפיו לא תחדל. ואם יזקין בארץ שרשו ויהיה לו המות הטבעית. ואם בעפר ימות גזעו מפני רוע העפר ההוא אשר ייבשהו ויהיה לו המות הכרתיית. מריח מים שיעברו אצלו יפריח ועשה קציר וכר וענף כמו נטע יפה. ואמנם הגבר אף שיהיה גבור אם שימות המיתה המקריית במלחמה או ברעב או במגפה עודנו באבו. ואם שיחלש וימות המות הטבעית כי יחיה כל הימים הקצובים אליו עד תום הרוח חיים בתום הלחות שרשי וחום יסודיי. ואם שיגוע וימות המות הכרתיית בידי שמים להיותו אדם ונטה לשבת עם החמריות מהאדמה ונמשל כבהמות נדמה. הנה ימות מאיזה מין מיתה שיהיה אין כי לא יראה ולא ישמע עוד דבר ממנו. כי כאשר המים אשר אזלו ועברו בים. ומימי הנהר אשר יחרב ויבש לא ישאר מעולם שום רושם ניכר ככה לא ישאר מהאיש אשר שכב בקברו. אשר לא יקום לעולם ולא יקיצו עד שיפסדו השמי' ולא יעורו משנתם. וזכר שלשה אלה המדרגות יען כי בתחייה יוכל להיות אם שיקום המת ויהיה במדרגת החיים. ואם שלא יקום אבל יקיץ משנתו אף שלא יהיה שוה במעלה עם החיים. ואם שלא יקיץ אבל יהיה לו התעוררות והרגש מה. והנה אחרי מותו לפי דעת איוב לא יזכה לשוב לשום אחד משלש אלה. מי יתן וגומר אלא ה' מי יתן שבשאול תצפנני. ותסתירני עד שוב אפך ממני ותשית לי חק וגזרה להזכירני אחר כך ולהחיותני. שאם אחרי מות הגבר היה חוזר להיות חי. כל ימי צבאי וזמני הקצוב עלי לחיות כפי המערכת איחל בקברי כדי שלא להרגיש הכאבים עד בא חליפתי שאז באולי היה נחלף המערכ' שלי הרע במערכת טוב. ואז אם היית קורא ואנכי אענך בהיותי בלי מכאוב כאשר לי אז מעשה ידיך תכסוף ותאהב. מה שעתה תעשה ההפך כי צעדי תספור. ולא תשמור ולא תקוה מלתת לי עונשי על חטאתי במעשה. ובאלו הוא חתום בצרור פשעי במחשבה. ותטפול ותתחבר עונש הפשע על עונש העון בצרור. באופן שלא אקוה עוד שתטיב לי כי אנכי בפרק המיתה ואחר המות אין תקומה לאנושי. וכאשר ההר נופל כשיבול בארץ. והצור והאלמים אשר נעתק ממקומו. והאבנים אשר שחקום המים אשר לא יתחברו עוד להיות אבנים. וכאשר הספיח מהאסיף שבעפר ארץ אשר ישטפהו מי הנהר אשר לא יחזרו עוד ויאבדו אבדון החלטיי ככה תקות אנוש האבדת. כי תתקפהו ותעשה אותו תקיף וחזק כאלו יעמוד לנצח. ותכף כרגע יהלך ומראה פניו ישנה ותשלחהו בתחתית הארץ וישכח כל עניני העולם ואפילו עניני בניו אשר אהב כי יכבדו ויתרבו בניו בזרע ובהון ולא ידע דבר למען ישמח בו. או יצערו וימעטו זרעם או עושרם ולא יבין למו ולא יצטער. מה שבעודו חי יקבל על הרוב צער מהדברים הרעים הקורים בעולם אם בגופו כי בשרו עליו יכאב. ואם בנפשו אשר עליו תאבל. והנה עשה משל מההר והצור והאבני' ועפר הארץ שהם ארבעה דברים ארביים האחד גדול וחזק מחבירו לרמוז לארבע' ימות האדם. היינו ימי הנערות שהם ימי ההתחלה ואז יקרא אדם כנגד מאדמה יסודו החשוך. וימי הבחרות שהם ימי התוספת ואז יקרא גבר לגבורתו. וימי הזקנה שהם ימי העמידה שאז יקרא איש כנגד מאש יסודו החשוב. וימי השיבה שהם ימי הירידה שאז יקרא אנוש להיות אנושה מכתו. מה שאיוב הוא מכחש השגחת ה' בפרטים לעילויין ואם הוא משגיח מוכח עמו מדוע הענישו בעונש נמרץ כזה ואם הוא לטובתו מתי יתרא' הטוב ההוא כי הנה הוא על פרק המיתה אשר אחריה אין עוד תקומה. ו'

ויען אליפז התימני ויאמר. החכם וגו' הראוי לאיש חכם שיענה בויכוחו בדברי רוח כלא יהיו דברי דעת. וימלא מרוח קדים בטן שכלו ומטענות בוזבות. הוכח בויכוח בדבר שלא יסכון ובמילים לא יועיל בם למוכח לאמת טענות דעתו. ימשך רע גדול מזה כי אתה בדבריך זה ששדי לא ישגיח בתחתונים לא יועיל דבר אליך להיות' דברי שקר ותפר יראת האנשי' מהאל' כי לא יראו ממנו עוד ויפעלו הרע תמיד אשר סבת מניעת' ממנו היה יראתו ית'. וזולת זה גם תגרע השיחה והתפל' מהאנשי' לפני ה' כי לא יתפללו לו עוד בעת צרת' בחשב' כי לא ידעם ולא יבינם לעילויין ולפחיותו'. והנה הוא מבוא' ומפורס' עת' החט' אשר

סבב כל רעתך כי פיך יאף וילמו׳ לבני האד׳ שונך שהו׳ כאשר בחרת לדבר כאשר יעשה הלשון ערומי׳ המיני׳ והאפיקורוסי׳ אשר אין להם תקוה לדברם תועה נגד האלוה • ולכן הנה פיך ודבריך הם המרשיעי׳ אותך ושופטים היותך חוטא לאל ולא אני כי לא יהיה עוד זה חסר ממני כי הנה ספתיך יענו כך • ונתפרסם הדבר מדוע רדפך קונך כי אנו היודעים בודאי שרחמנא לא עביד דינא בלא דינא • והיה נסתר ממנו הסבה מהחטא ואתה גילית אותו • הראשון וגומ׳ אתה שהתפארת היותך ישיש יודע גדול מכד הנסיון • הראשון מאדם הראשון נולדת או לפני גבעות חוללת • באופן שלא ימצא ישיש ממך וכלם ראויים להשתעבד לנסיונך ולדעתך •

וכן אתה שתתפאר בטוב טעם ודעת השמעת סודות האלוה בחכמות • באופן שהיא גרועה אצלך חכמת שאר האנשים • מה ידעת אתה מחכמה שלמדת מזולתך ולא נדעהו גם אנו • ומה תבין דבר מתוך דבר מעצמך ולא עמנו הוא הבנת הדבר ההוא • ומה שתדע מכד הנסיון מרוב הימים אשר עברו עליך גם אנחנו נדע אותו • כי גם שב בנו והוא ימי השיבה גם ישיש והוא ימי הזקנה אפי׳ וכביר ימים מאביך אם היה חי • המעט ממך תנחומות האלוה אשר נתתו אליך יסורין בעולם הזה כדי למרק עונותיך והוא אליך תנחומות כי אחר כך תנחל העולם שכלו טוב • ואמעט ממך הדבר אשר הלך לאט עמך ולא עשה כליה בך כי בעוד האדם חי יש תקוה למכתו • מה יקחך וגו׳ הנה איוב היה אומר וטוען היותו תם וישר וירא אלהי׳ • ולכן אמר אליפז מהו זה שלבך ושכלך יתגאה לקחת אותך ולהפרישך מבין שאר האנשים באמור כי אתה השלם שבאנשים • ומה ירמזו עיני שכלך כי כמעט תחשוב היותך מכת האלהיים ותשיב רוחך ונפשך אל אל כי תאמ׳ היותה אלהית • מה שעל כן הוכחת מפיך מילין זרים נגד האלוה לומר כי לא ישגיח בפרטי׳ • יען שאם היה משגיח בהם לא היה עושה זה העול עמך להכאיבך חנם • כי מה אנוש שאנושה מכתו שיזכה ולא יחטא מעולם • ומיא ילוד אשה שיצדק שזאת מכת הנמנע שיהיה נקי בלי עון • הן בקדושיו שהם עולם המלאכים לא יאמין ולא נתן להם שלימות וקיום נצחיי רק כפי רצונו יתברך • ושמים שהם עולם הגלגלים לא זכו בעיניו כי הם גשמיים בלתי פשוטי׳ וזכי׳ בזכותו • אאף וקו׳ וכל שכן האדם שהוא נתעב מפני היכיאה מהפרם • ונאלא מפני היכיאה מהשתן • כי הוא נמנע שיהיה שלם ואדרבא יאא שותה כמי׳ עולה כי הוא מאד מוכן לחטוא ולכן אינו מן התימ׳ אם מרית ונענשת על מריך כי הוא דבר טבעי לאינושי • אחוך וגו׳ בא לסתור דברי איוב אשר אמר ישליו אוהלים לשודדים וגו׳ באומרו אחוה ליך שמע לי וזה הדבר אשר חזיתי ואספרה • וזולת ספרי אליך מה שראיתי בחוש עוד אודיעך המקובל מאשר החכמים הגידו ולא כיחדו • ואמרו כי גם הם קבלוהו מאבותם • אשר היו אנשים גדולים ולהם לבדם נתנה הארץ מדור לדור ולא עבר זר בתוכם למלוך על הארץ ההיא בין אחד לחבירו רק המלכות התמיד זמן רב בהשתלשלות מאב לבן בלי הפסק מזר שמלך ביניהם • והדבר אשר הגידו הוא ראותם בנסיון ההפך ממה שתאמר ישליו אוהלי׳ לשודדי׳ • כי אדרבא כל ימי הרשע הוא מתחולל ומכאיב לירא׳ תו פן ישיגהו הרעה וימות כי להכירו היותו רשע יפחד מהעונש וחטאתו ימנעהו מלשוב בתשובה • ומספר שנים נצפנו לעריץ כי ה׳ יכרית ימיו ויצפון ויטמין מספר מה משניו • אפילו אותם השנים שיחיה תמיד קול פחדים באזניו ולא

ינוח אפילו רגע אחד • וכשיחשוב לנוח ולהיות בשלוה ושלום אז שודד יבואנו ויציקהו באופן שלא יאמין לשוב עוד מן חשך הצרה ההיא • ובפני הגא אלי חרב רוצה לומר שהוא כוסף שיבוא חרב ויהרגהו וכאלו הוא תמיד מביט אלי חרב • ומובט ממנה להיות כל מגמתו אליה • והוא כוסף המות להיותו מת תמיד בחיי הצער והבזיון כי הוא נודד לבקש הלחם איה כי אין לו מה יאכל והוא מת ברעב שהשודד לקח את כל אשר לו • וידע כי נכון בידו ונכחו וקיים יום חשך כי אין תרופה למכתו וכל ימיו יהיו מכאובים • ויבעתו אותו צר מהרעב ומצוקה מהחולאים • ולא תחשוב כי ישיג המות הנכספת ממנו כי תתקפהו ותחזק אותו ההשגחה ריבונית באופן שיהיה חזק עם כל מכאוביו כמלך החזק שהוא עתיד ומכין עצמו ללחום בכידור והוא כלי זיין כמו כידון וחנית ורומח • וכל זה לרע לו למען יוכל לסבול היסורין וחיים רעים • וזה לעונש אשר נטה אל אל ידו וחשב להתגבר נגד האל הגבור והאמיץ • וחשב להתגבר נגד חסדי אשר הכל ממנו והוא נותן הטוב לאשר יחפוץ • ולכן ירוץ אליו חרון אף ה׳ להכותו בצואר ובעובי מגיני גבו כי לא יועילו לו עמו יתברך מכלים מכלים שונים מכלי המלחמה השומרים האדם מהמכה • מה שלא היה לו להתגבר נגד אלהיו רק לתת לו תודה כי כסה פניו בחלבו מרוב השומן ויעש פיות עלי הכסלים מרוב השומן מגופו מפני השלוה שהיה לו • וישכון בערים נכחדות • ושכן בבתים אשר לא היו נושבים והיו מעותדים לנפול ולהיות גלים • והוא ברוב עושרו בנה הכל והושיבם ברוב בניו ובנותיו ועבדיו • ואחרי אשר שמן בעט ואמר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה • ולכן לא יעשר עוד ואפילו חילו אשר הרויח לא יקום • ולא יטה לארץ ולא יראה עוד נטוי על הארץ ומפורסם מנלם • שרוצה לומ׳ מה שלהם כי הכל שודד יקחנו מטלטלי אגב קרקעי • ולא יסור כל ימי חייו מן חשך הצרות • ויונקתו ובניו תיבש שלהבת והקדחת מהחולאי׳ • וזה לעונש שהיה סר מאחרי ה׳ ברוח פיו שהיה מדבר גדולות ודברים אשר לא כן נגד אלוהו • ולעונש שלא היה לו להאמין בעבודה זרה שהוא שוא נתעה • אשר שוא והבל תהיה לעובד אותו תמורת ושכר עבודתו אשר עבד • לכן בלא יומו תמלא ויכרתו ימיו בטרם קיצו • וכפתו וענפיו שהם בניו לא יהיו רעננים • ויקרה אליו כגפן שיחמוס ויסיר וישליך ענביו בהיותם בסר • וכזית אשר ישליך נצתו בטרם הזמן וזה לרוע מזג אשר נטבע בו וכן האיש הלז לרשעתו יסיר ימיו ממנו בטרם קיצו • וימותו בניו בחייו בעודם קטנים הנמשלים לשתילי זתי׳ • וזה יען כי ה׳ יענים לעדת חנף שיהיה גלמוד וימותו כלם להיותם מחריבים הקבון מדיני • ואש אכלה אהלי האנשים החטאי׳ בעלי שוחד אשר גם הם יחריבו העולם בזה בהטותם משפטי צדק • ותמיד הם הרי׳ מעמל ועול • והתולדה יהיה און וחמס לבני אדם ובטן מחשבתם תמיד תכין מרמה כי יבקשו להבין דבר מתוך דבר כדי לעשות מרמה לזולתם •

י״א

ויען איוב ויאמר שמעתי כאלה וגומ׳ כדברים האלה אשר אמרת אליפז שמעתי רבות ממך ומריעיך • ואגזור כי כלכם המנחמים לי • אתם מנחמי׳ עמל כי הנחמות שלכם הוא עמל ומשא כבד לנשאו ולא נחמה • הלא אחשוב כי יש קץ לדבריך דברי רוח ולכן אנא אל תאריך עוד בדברים • ואם לא יהיה קץ לדברי׳ ההם מה הדבר אשר ימריצך ויתחזק עליך לבוא אותך שתענה

אלי ולכן שתוק ואל תענה עוד יען כי אין מי שיכוף על
ככה בחזקה · כי גם אנכי כבם הייתי יודע לדבר אם היה
נפשכם תחת נפשי בצרה הזאת והייתי מחבר הלכה מלין
לאמר עליכם ועל צרתכם והייתי מניע עליכם במו ראשי
כמשפט הריעים אשר יכאבו על צרת ריעיהם · והייתי
מאמץ אתכם במו פי · אתכם בשוף ניד ותנועת שפתי
יחשוך כי לא הייתי מדבר תמיד ומטריח הריע בדברים
כמו שאתם עושים שלא תחדלו לדבר דבריכם דברי רוח
אשר תטרידוני בם עד מאד · וזולת העמל שים לי בשמוע
דברי זולתי גם לי עמל בשמוע דברי אשר אדבר בענותי
לדבריהם · ואם אדבר לא מפני זה יחשוך האלוה כאבי ·
ואם אחדל מלדבר מה הדבר אשר ממני יהלוך מהכאב ההוא
ולכן למה אטרח לדבר במה שאין תועלת בו · כי אך עתה
הלאני ה' במכותיו · והשימות כל עדתי והוא קבוץ עדת
אברי והלאני נסתר והשימות נכח כי כן יכובד ממנו יתברך
להראות היותו נגלה ונסת' יחד ולעד על כאבי הוא הקמטים
שים בבשרי להתכת לאותו · ויקם בי כחשי והרזון ובפני
שהם הפנים המגולים לכל יענה ויעיד על כאבי · הנה
כשהבורר טורף ולוכד באפו אחד מבני האדם הוא מגנס אליו
בדברים רעים למען ישית עליו מהר ומתן גדול בפדיונו
· ואם לא יפחד מהמשטמה ההי' הנה יחרוק עליו בשניו
· וילטוש עיניו לו ויראהו בעין רעה למען יפחד ממנו
פן יכאיבנו ביסורין ויודה לדבריו · וזהו אמרו כי המערכת
הרע שהוא בוררי אחרי אשר טרף אותי וישטמני וחרוק עלי
בשיניו וילטוש עיניו לי · מה שעל כן אפילו אהובי ריעי
פערו ופתחו פיהם לדבר עלי חרפה לאמר כי חטאתי ולכן
נענשתי בהכאות נמרצות לחיים שלי מאת האלוה המשגיח
ולא די שאומרים הדברים האלה שלא בפני · כי יחד יתמלאון
ויתקבצו לבוא עלי ולדבר בדברים האלה אפילו בפני ·
ואומרים כי כל אשר קרה לי הוא בהשגחת האל אשר לעונש
פשעי השגירני ביד השטן העויל · ואם לא אשוב שירטני
ויטני מכל טוב על ידי הרשעים שהם כלי מפנו להענים
הרשעים מהם · וכאומרו המשורר פלטה נפשי מרשע חרבך
שר"ל אנא תפלט נפשי מהרשע' שהוא חרבך להענים העוברי'
רצונך כי מגלגלין חובה על ידי חייב · והנה אין האמת
אתם כאשר אומרי' כי צרתי היא השגחיית לעונש חטא קדם
· יען כי כל זה בא אלי על לא חמס בכפי כי יודע אני
היותי תם וסר מרע וזולת זה כי אני הייתי עושה טוב
ומתפלל אל ה' תפלה זכה בזכות לב ובלבי כן פי · וזהו
אומרו אח"כ על לא חמס בכפי ותפלתי זכה ועם כל זה בא
לי הצרה הנמרצת הזאת כי שלו הייתי וכרי' אולם כי בשלות
הד' ליחות בגוף אינושי יהיה שלו הגוף ההוא · והמערכת
פרפרני וכתת את גופי והכאיבו וכאלו אחז בערפי ויפצפצני
כי הפיץ האברים הדבקים יחד · ויקימני לו למטרה לחיצי
קשתו · והוא הסימן שמשימים במקום אחד הרובי קשת
כדי שלא להחטיא מלזרוק ולירות שמה החץ למען ילמדו
לירות חיציהם שלא לבטלה בעת המלחמ' רק בלב שונאיהם
וכאלו יסובו עלי הרובי קשת שלו כדי לירות חיציו כי אשר
עשוני מטרה להם · ויפלח וישבר כליותי אשר מנקים הדם
מהמימיות על ידיהם בלי חמלה · וישפוך לארץ מררתי
שהוא המרה אדומה שמנקה הדם מהאדומה · והמרה
השחורה שמנקה הדם מהשחורה באופן שיפרצני במכת
הכליות · פרץ במכת המרה אדומה · על פני פרץ במכת
המרה שחורה · בשירון עלי כגיבור בחיצי קשתו · והוא
משל לרוב כאיביו וחולייו מה שעל כן לאבלות כאבי' שק
תפרתי עלי גלדי והו' העור והקרום הנבאב שהעלה המכה
ועוללתי ועשיתי הקרן והעקר שלי ישיבתי בעפ' כי תמיד
אשב בין תנור לכירים לאנינות ויהי' קרני מלשון חז"ל והקרן
קיימת לו לעולם הבא · ופני חמרמרו ונשרפו מרוב הבכי
והדמעות חמות שנפלו עליהם ועל עפעפי צלמות כי
חשכו הרואות בארובות מפני יובש לחות העין אשר כתיבם
ברוב הדמעות שכל אלה הדברים עושים האבלים על צרה
באה אליהם וכל זה בא אלי על לא חמס בכפי ותפילתי זכה
· ארץ וגו' אם האמת הוא שה' משגיח בתחתונים
אתה הארץ המכסה בני האדם אחרי מותם אל תכסי דמי
בעוד שלא יהיה מקום לזעקתי כאמ' עתה לדם הבל ודם
הנביא זכריה שלא כסהו עד שנמצא מקום לזעקתו על אשר
הוכאב על לא חמס בכפיו וכן אנכי אשר הכאיבני הזמן על
לא חמס בכפי אל תכסי דמי עד אשר ימצא גואל הדם וימצא
מקום לזעקתי · והנה אתם ריעי המליצים ומוכחים עמי
הנה בשמים עולם הגלגלים עדי · ושהדי במרומים עולם
המלאכים אם חטאתי כאשר תחשבו ולכן איני רוצה לעשות
ויכוח עוד עמכם רק עם האלוה אם הוא אמת כאשר תאמרו
שמשגיח בתחתונים ולכן אליו אני רוצה שידלוף וידמע עיני
· ומי יתן שיהיה אפשר לוכח הדבר עם האלוה כאשר יוכח
האדם עם רעהו · והבן כי בויכוח עם האלוה קראו גבר
להיותו הכרחי שיהיה גבור ויודע אם ירצה להכנס בויכוח ·
ואמנם בויכוח עם רעהו הזכיר שם אדם שהוא הפחו' בשמות
האינושיי · כי הם באים מהרה השנות שנקצבו לי במספר
לחיות בזה העולם · ומהרה אהלוך אל המות שהוא אורח
שלא אשוב בו כי לפי דעתו היה נמנע גם התחייה ואז רוחי
חובלה בהפרדה מהגו' וימי נזעכו ויכרתו ואז יהיו לי לנחלה
הקברים · ואפחד שבטרם ישמע תחינתי מהאלוה וישוב את
שבותי אם כדבריכם כן הוא שאלך אל חבר מות ערום בלי
טוב · ואתה ה' שהי' מתוכחך אותי בר לבב ולא התולים
ושקר ודבר כזב עמדי · ושלא תלין עיני מעולם בחברת
החטאי' ובהמרות ועשותם המרי כי לא התולים מושך עצמו
ואחר עמו אז אנא שתשים ותסדר שאהיה בערבות עמך
ואהנה מערבות זיו שכינתך ושימה נא מלשון אשר תשים
לפניהם ומיהו ואיזהו אשר יזכה לידי מקומי בגע' להיות
נתקע שם · כי ראוי שיהיה מקומי למעלה מכל מקומות
שאר הטובי' להיותי נכאב בחנם כי לבם מריעי אשר אומרים
כי חטאתי צפנת משכל כי לא ידעו ולא יבינו · · ולכן אנא
לעונם חסדם לנקי חנם לא תרום אותם שיזכו להיו' בערבות
עמך כמוני · לאותו החלק מהאנשי' אשר יגיד היותם ריעים
לי ואח"כ בדבריהם יכאיבוני וזולת אשר אמרתי כי לא תרום
אותם · עוד אחלי שעיני בניו מהחלק ההוא תכלינה כי
יחולו עליהם מכאובות כמוני ויצפו לישועה ויהיה להם
כליון עינים ודאבון נפש · תחת אשר החלק הלז הציגני
למשול עמים למשל ולשנינה ביניהם בפרסמם לפני כל
היותי נכאב לעונם עוני · במקום אשר לפנים ובטרם זה
הזמן הייתי שר ואדון · ויהיה תפת עגינו מן ומאז את
התפת אשר בגיא בן הינום אשר היה הבית תועבה אשר
בו היו מקריבים בניהם ובנותיהם למולך · ולהיות אצלם
הע"ז היותר חשובה היו קוראים אליה מולך ומלך על כל
שאר הע"ז · והיו קוראים בית תועבתו תפת מלשון אדנות
מגזרת תפתאי אשר בלשון ארמי מה שלבושה וכלימה אשר
אחזני להיותי למשל ולשנינ' בין העמי' בהתה מכעס עיני ·

ויבורי

ויצורי וכל האיברים הנזכרים כי הם כלם כצל כי כאשר הצל מהרה יעבור ככה איברי לרוב הכאב הם קלים להתפרד ולהנתק. ישומו ישרים על החמס הזאת אשר עושי' עמדי לבייושני בפומבי כאשר לא פעלתי און. והחלק מהאנשים הנקי יתעורר על החלק החנף כזה כדי להענישו. והצדיק כמוני יאחז פרי דרכו הטובה בעולם הבא. וטהור ידי' ונקי כפים יוסיף אומץ בעולם הזה. ואולם וגו' אחרי דברו איוב עם האלוה בהניחו היות דבר אחד היותו משגיח בתחתונים שב לכחש דבריהם באומרו כי הוא מהנמנע שישגיח בהם יען שאם היה אמת כדבריהם מדוע לא השגיח בו כשכבר. כי עתה חתך עבר הזמן ואין דרך שיוכל להיטיב עמו וזהו אומרו לריעיו אשר התרחקו ממנו מפני רוב העצבונות אשר היה אומר אליהם. ואולם כלם תשובו ובואו נא אלי ואראה אתכם איך לא אמצא בכם חכם כאשר תאמרו כי ה' ישגיח בתחתונים. מה שלכן היה מההכרח שאני אקוה אליו והוא יושיעני. ואם ימי הקצובים עברו וזמותי שהם מחשבות המרמה נתקו. ומורשי לבבי שהם מחשבות השכל נתקו מפני חולשת הגוף. מה שלרוע השערתם המזיקות ומורשי לב לילה ליום ישימו וכאלו הוא אור קרוב אליהם וזך מאד. וזה מפני חשך הזרות שאפפו לגוף. מה שלכן אקוה שביתי יהיה השאול שלי כי בה אנוח ושם אקבר. ורפדתי יצועי בחשך תחת הארץ. מקום שקראתי לשחת אבי אתה. וקראתי אמי ואחותי לרמה. איה איפה תקותי אשר תאמרו אלי שאקוה בה' ומתי יבוא ישועתו. ואם יבוא מי ישורנה כי הוא נמנע שאחיה עוד להכינו כה להיותי כמעט כמת ונמנע הריפוי ממני. בדי שאול וגו' לבדי ועכפי השאול וקבותיה תרדנה זמותי ומורשי לבבי. ואם ובודאי ואימות כי שמה יעמדו על עפר בנחת והוא משל כי האד' ינוח אחרי המות מלחשוב מחשבות בטרדות העולם השפל הלז אשר רבו מספור. י"ב

ויען בלדד השוחי ויאמ' עד אנה וגו' ענה בלדד לדברי איוב אשר היה אומר כי כלם היו סכלי' באומרו ולא אמצא בכם חכם. תנחמי עמל כלכם הקץ לדברי רוח. ולקללתו אשר היה מקללם באומרו ע"כ לא תרומם ועיני בניו תכלינה. ולהשיב עליו היה מדבר עמו בלשון רבים. עד אנה ועד מתי תשימון קינצי כמו קץ למילין ולדברים אשר כשום עגור כן תצפצף בלי שכל. תבינו הדבר קוד' בישוב וחכמה ואחר נדבר ונוכח יחד. ולא כאשר אתה עוש' שאינך נותן לב להבין הדבר הלז מהשגחת האל ולשערו היטב. ותדבר דבריך בלי ישוב ממרירות לב ולא מהכנתו. מדוע נחשבנו בעיניך כבהמה הסכלה באומרך ולא אמצא בכם חכם. ונחשבנו כטמאים ורשעים בעיניכם בקללך אותנו בקללות נמרצות. ואל אשר אמר איוב שהיו סכלים ענה בלדד אליו באומרו אתה איוב הטורף ודורש נפשו באף וחרון שלו על מכותיו בהכחישך השגחתו יתברך. הלמענך שלפי דעתך אתה תם וישר ולכן יראה רוע הסידור ממנו יתברך בהענישך בלי עון. ראוי שכלנו נאמין שתעזב הארץ ועזב ה' אותה ואין רואה ואין משגיח. ושיעתק צור תמים ממקומו וממדרגתו. כי מלא כל הארץ כבודו ולפניו כחשיכה כאורה והוא ישגיח לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. ואל אשר קללם כאלו היו טמאים ורשעים אמר אליו כי הנה האלוה יתברך הוא משגיח בתחתונים ומעניש הרשעים בעולם הבא ובעולם הזה. וזהו אומרו

גם אור ונפש הרשעים כמוך לא די שנענשת בעולם הזה כי גם בעולם הבא ידעך לעונש חטאתיה. ולהיות כי הנאת הצדיקים בגן עדן הוא כאש בהירו' ובהיר והוא השכינה. ועונש הרשעים בגיהנם הוא כאש רק חשוך. לכן אמר כי לא יגה ולא יהיה מאיר שביב אשו רק חשוך ואפל והוא אש גהינם. כי האור מהאש ההוא יהיה חשוך באהלו בגהינם. ונרו ונפשו מהרשע עליו על האור החשוך ההוא ידעך וייענש בגהינם. ובעולם הזה יענש כי יצרו צעדי אונו וכחו. כי כשירצה ללכת לעשות עסקיו בזריזות ובכח כאשר בתחלה יצרו צעדיו מרוב חלישותו. ואם אמור תאמר אף כי בכח גופו לא יוכל לעשות עסקיו הנה יעשם ע"י שליח אשר בעצתו ינחהו. לכן אמר כי עצתו תהיה עצה נבערה ותשליך אותו ארצה כי ילכו כל דבריו אחורנית בבחרו ברע תמיד לעונש עונו. ובלכתו מעט בחוץ על משענתו יהיה כאלו שולח חובה ברשת ברגליו ובאו יתהלך על שבכה. וכאלו יאחז פח בעקבו. והליכתו חוצה יהיה לרע לו כי יתחזק עליו אים צמים ופריץ וירצה ממנו בחזקה את אשר לו אשר הלך חוצה כדי להצילו מידו. וכל זה הוא לעונש מאשר עשה גם הוא לאחרים שטמון בארץ חבלו ומלכודתו טמון עלי נתיב אשר בם היה לוכד אנשי העיר והארץ והעוברים ושבים בנתיב. ולכן סביב ביעתוהו בלהות וברות הזמן אשר תמיד יסובבוהו. ויפוצו אותו בגלו' ולרגליו שהם האנשים אשר אתו. ויהיה רגליו מן בא אתה וכל העם אשר ברגלך. יהי רעב אפילו בנו אשר הוא בכורו כחו וראשית אונו אשר לו משפט פי שנים. ואיד נכון לצלעו ואשתו. אשר תקרא צלע מפני אם כל חי אשר נבראה מן צלע אדם. ויבוא במכור ומבוק באופן שיאכל בדי עורו שהם בניו ועכפיו שהם נדבקים אליו כעורו. ויאכל בדיו ובניו גם כן הבכור שלו אשר עליו אמר יהי רעב אונו. וזה להיותו מוכן אל המות מפני הרעב כאשר קרה בחרבן בית המקדש. ולא יהיה לו עוד מבטח על שום דבר כי ינתק מבטחו מאהלו אשר היה חזק ובערי מבצר. ותצעידהו ויעבור באהלו וירחיב צעדיו מלך הארץ אשר יקח את כל אשר לו ויתן אליו בלהות ויסורין. ויען כי שכן באהלו מבלי לו כי בנה אותו מהגזל לכן יזורה על נוהו גפרית לשורפו ולהחריבו. וילכו כל דבריו ועניניו לאבדון כנכחי כאלו מתחת שרשיו יבשו וממעל ימל ויכרת קצירו. וזכרו יאבד מני ארץ במות שיבוא לו. ולא יהיה אליו שם על פני חוץ מפני הכרת זרעו. כי יהדפוהו הזרות מאור העולם וחייו אל חשך והעדר המות ומתבל ינידוהו. בבלתי השאר אליו לא נין והוא הבנים זכרים. ולא נכד בעמו והוא הבני בנים זכרים. ואין שריד במגוריו והוא הבני בנות כי כלם בחטאו ימותו. מה על היום הקשה מהרשע הלז שהיה מאושר ואחר כך נהפך הכל עליו לרעה נשמו אחרונים. וכאו הקדמוני' שוכני עפר שמה בקברם אחזו שער ושערה אחזתם שם על ככה. אך ובודאי אלה הם הזרות ממשכנות העול החוטא במעשה ובלתי שב אל ה'. וזה סוף המקום ממי שלא ידע אל. מה שסוף החוטא השב אל ה' ובלתי מכחים בהשגחתו לא יהיה רע אף כי יתיסר ביסורין שונים עוד בחיים חייתו. י"ג

ויען איוב ויאמר עד אנה וגו' עד אנה תתגנו יגון הבזיון בנפשי. ותדכאו את גופי במילין. שהם בודאי קול דברים נשמעים ותמונה אינכם רואים. וזה עשר פעמי' הוא מספר מורה על הריבוי לבאת

מהאחדים שתכלימוני בדבריכם שחטאתי לה׳ ולכן נענשתי ולא תבושו מלהעיז פניכם כנגדי · ויהיה תהכרו לי מענין הכרת פניהם ענתה בם ר״ל עזות פניהם · וכן בערבי יקרא העזות הכרת · ואף אמנם אם שגיתי כדבריכם אתי תלין עונש משוגתי ומה לי ולכם שתכאיבוני בהזכיר הדבר הזה פעם אחר פעם · ואם אמנם עלי תגדילו לדבר פעם אחר פעם להוכיחני בחרפתי לאמר כי לעונש חטאתי נענשתי · ולכן אשוב אל ה׳ ויעתר לי שנראה היות דבריכם אלה לטוב לי וכדי ליסרני ולהוכיחני כמצווה על העמית · דעו איפה כי לא יועיל מוסרכם אלי ובכל פעם אוסיף לדבר תועה · יען כי אשר אאמין הוא היותו ית׳ לעילויו בלתי משגיח בתחתוני׳ · שאם היה משגיח בהם היה מההכרח לומ׳ כי אלה עותני ומצודו ורשתו עלי הקיף בלי עון וחמס שקדם · והן אצעק חמס ולא אענה אשוע ואין משפט · וזה להיו׳ כי אלה המתכונות יהיו הפרחיות על האדם כפי גזרת המערכ׳ מהככבים אשר יכאיבו לאנשי׳ ותשועה אין בידם · כי יקרה אלי כאלו אורחי גדר ה׳ ולא אוכל לעבור לדרכי · וככה כל מחשבותי הטובות לא יבאו אל הים כאלו ים גדר המונעם מלבוא אל תכלית טוב וכאלו על נתיבותי חשך ישי׳ ולא אוכל ללכת בהם · וכמעט שכבודי והיא הנפש מעלי הפשיט ונפרדה מן הגוף · ויסר עטרת ראשי והם בניו אשר מתו כי עטרת זקני׳ בני בנים · יתצני סביב כי הרס כרוח סערתו הבתים שלי והוצרכתי ללכת כגר בבתים אחרים · ויסע תקותי אשר היה לי במקנה בקר וצאן ועבוד׳ רבה כעץ אשר יפול מפני יובשו מעצמו וככה הם מתו ונסעו שנשבו · ויחר אפו בי ויחשבני לו כאחד מצריו · כי יחד יבואו גדודיו כשדי׳ ושבא · ומצאו דרכם סלולה לבוא עלי · וכאלו הגיעו לחנות עד סביב לאהלי כי בראותם כי יד אלוה נגעה בי · חשבו אותי ככלי חרס בכל דבר כי אין עוזר לי · יען כי אחי מעלי הרחיק האלוה · ויודעי והם אחי האב והאם אך זרו ממני ונהפכו לי כזרי׳ · וקרובי והם בני אח ואחות חדלו מלהתקרב אלי · ומיודעי והם בני אחי האב ואם שכחוני · ואפי׳ אתם גרי ביתי המסורתי׳ לי ואמהותי לזר תחשבוני · וליותר מזר של נכרי הבא מדרך רחוקה תחשבוני · כי שם זר יאמר על האיש אשר אינו קרוב לו אבל הוא מעירו · ושם נכרי יחול על אשר הוא זר גם אל העיר וארץ מולדתו · כי פעמי׳ רבו׳ קרא לי בחליו כי לעבדי קראתי ולא יענה להיותי חשוב בעיניו כמעשה ידי יוצר · מה שלכן הוצרכתי להתחנן לו כמו פי שיעשה הדבר אשר אצטרך אליה · רוחי זרה לאשתי מה שהוא הפך הנהוג כי הנשי׳ אוהבו׳ את בעליהן עם מומם · ואם אצטרך מדבר מה מבני בטני והם בני בנותיו של איוב אצטרך לשאל מהם בתחינ׳ ותחנוני׳ · גם עוילי׳ והם העוללי׳ והנערי׳ מאסו בי · ואפי׳ בפני כשאקו׳ ידברו בי וילעיגו · מה שלפני׳ ראוני נערי׳ ונחבאו · תיעבוני כל מתי סודי והם החכמי׳ בעלי עצה שהייתי מגלה סודותי להם לבחור בהם הבחירה הנאותה · ואפי׳ זה שר״ל אלה הריעי׳ אשר לפני אשר אהבתי נהפכו בי והיו לי לאויבי׳ · וכל זה הוא יען כי כל אחי רם שנאוהו ומרוב אליי דבקה עצמי בעורי ובבשרי כי כפר עורי על עצמי יבש היה כעץ ואתמלטה בעור שיני · הוא לשון והמליצו זכר · ור״ל ואני את מוטט בהתמוטטו׳ שיני בעור כי כלם נופלי׳ מפי ואיני יכול לאכול · חנוני חנוני אתם ריעי אשר לפני כי יד ומכת האלוה נגעה בי ולכן אתם חייבי׳ לחון אותי להיותכם ריעי · ולהיותי בריך מכם · ולמה תעשו ההפך ותרדפוני כמו שרודפני האלוה מבלי פשעי וכאלו לא

תשבעו לראות הרעה מבשרי כי עוד תכספו שיתוסף עלי הווה על הווה ולכן תכאיבוני בדבריכם ותכלוני ובמקו׳ נחמו תוסיפו חימה · מי יתן איפה ויכתבון מילי בכת׳ ידי אדם · ומי יתן שיוחקו בספר ע״ס הדפוס באופן שהעשות ספרים הרבה בדפוס ישוטטו בכל פנות האדמה · ומי יתן שמלת זה עוד בצור יחצבון בעט ברזל ועופרת למען יעמדו לעד ויראה מהאחרוני׳ הבאי׳ אחריכם החמס הגדול אשר נעשה אלי בהיותי תם וישר ונקי בלי חטא · כי אני ידעתי שים לי גואל קרוב חי וחכם ועשיר וגבור · ועם כל זה להיות כי כל אחי רם שנאוהו אני האחרון במעלה מכל מה שקדמוני ממשפחתי על העפר יקום · ר״ל שהקימה היותר גדולה שים לי היא העמידה כעפר ועם כל זה לא יבוא שום א׳ מגואלי לנחמני ולהקימני · ונקפו וסבבו זאת העדה מאחוזת מריעי אחר עורי ואחר בשרי · שר״ל שבמקו׳ העזר שהייתי מקוה מגואלי שבוני גם שסבבוני עדת מריעי זה לבלו׳ עורי ובשרי באומרם שנענשתי על חטאתי ושלכן אשוב אל ה׳ ואחזה האלה והו׳ ייטיב עמדי · מה שסקר בפיהם כי אני לא חטאתי ותמיד אחזה כאלו האלה הוא לי ובפני כי שויתי ה׳ לנגדי תמיד · ועם כל זה עיני ראו ולא זר היות כליותי חוץ מגופי ובלו הם בחיקי מרוב הכאבים שחלו עלי · ובאשר תאמרו מה השבה שאיוב הוא נרדף מהאלוה · ותגזרו אות׳ כי בודאי שרש דבר מפעל רע פורה ראש ולענה נמצא בי · הנה אתם המאמינים בהשגחה ראוי שתגורו ותיראו מפני חרב העונש מהחוסר בבשרי׳ כי עונש העונו׳ מהמקבי׳ לזולתם בחימה מהחסד · הוא החרב כי ילקה בגופו לפי דעתכם למען יודע שים דין ודיין משגיח ומענים לנותן מום בקדשי׳ כמש אשר תאשימוני באשר לא אשמתי ולא פעלתי און · י״ד א

ויען צופר הנעמתי לכן שעיפי וגו׳ לכן לשון שבוע׳ שעיפי ומחשבותי ישיבו עלי ויעענו בי ·

מדוע מוסר כלימתי שר״ל מוסר בכלימה באמרו גורו לכם מפני חרב כלו הוא וחביריו היו רשעי׳ וחוטאי׳ על נקי אשמע ממך ולא אשיבך מילין לבעבור הראותך כי חושי בי ולא אבדתי ההרגש · ולכן רוח מבינתי יעלה אליך בעדי · הנה איוב היה מתרעם מה׳ באומרו כי אלוה עותני וגו׳ הן אצעק חמס ולא אענה וגו׳ באמינו כי בהיותו לפי דעתו תם וישר היה זה חמס הנעשה לו מאלהיו · וצופר ענה לו כי כל זה היה לו לעונש רשעתו באומרו הזאת ידעת שהיא גזרה מני עד · מן היום אשר שם ה׳ אדם עלי ארץ אשר גרשו מגע׳ כי ה׳ מענים את הרשעים · כי רננת רשעים על עשרם הוא קרוב אל האבדון · ושמחת חנף על הצלחתו הוא כמו רגע ולא יתמיד · ואף כי יעלה לשמי׳ שיאו והנשאותו ורוממותו · וכאלו ראשו לעב יגיע מרוב גדולה והצלחה באשר יאבדו בלי גללי׳ כן לנצח יאבד · ובפתח באופן כי רואיו יאמרו אי בהעדרו פתאום בהיותו לפניהם · ויהיה הצלחתו כחלום שיעוף ולא ימצאוהו כי החולם ישכחהו בשידד ויתנועע ממטתו בהתפעם רוחו בחזיון לילה · והעין שזפתו והביט בו לא יוסיף עוד להביטו · ולא תשורנו ותראנו עוד בני מקומו · ובניו יהיו נשברים ורצוצים ולא גאים כאביהם וזה להיותם דלים · כי גמול מעשה ידיו תשבנה לאונו שהוא בנו בכורו כחו וראשית אונו · ובאשר הוא ענה בני אים ויעשם עניים אומללים בכה יהיה עני בכור בניו ואחיו · כי בהניחו פי שנים משלו לבנו בכורו מלא עצמותו מהון ועושר עלומיו הנסתרים אתו אשר גנב וגזל · ועמו על עפר תשכב הגזלה אשר גזל כי כאשר נכרת הוא מעמיו · בכה יכרת העושר

ההוא

ההוא מכניו • וכאשר היתה מתוקה בפיו הרעה ותחת לשונו
יכחידנה כי היה בעל לשון הרע והיה מכחיד ומחתך הדברי'
הרעי' ההם וממתיקם לשומעם והי' מראה לשומעי' כי כונתו
בדבריו ההם הוא לטוב' לחמלו על בעל הרע' ההיא פן יחול
בו ולכן איננו רוצה לעזוב לעשותה אבל ירצה להם מכר אחר
כאלו הוא מתחר' כמע' מלאומר' פן יחשיבוהו לחוט' ולכן ימנעב'
בתוך חיכו וכל זה הם הוראות שעושים החנפים בעלי לשון
הרע • לכן לחמו במעיו נהפך והפרש והיציאה שהית' יוצא
בדרכ' הטבעי מלמטה יצא בפיו לעונש אשר מרה לדב' בפיו
ובשפתיו רעה ויהי' מסריח ומעופש ונוקב כאלו מרורת פתני'
בקרבו כי חיל גדול מאכסים בלע והשחית בלשונו הרע ולכן
יקיאנו לבואתו ולא ילך כדרכו הטבעי • כי בדרך השגחיי
מבטנו יורים הא' יביאתו כדי שיצא מפיו מה שיימר לו הפרש
הה' בפיו כאלו היה יונק ראש ולעב' מפתני' ותהרוג לזה הבעל
לשון הרע הלשון אפע' שהי' לו והו' הלשון מהנח' הקדמוני שהי'
בו נושך לאנשי' והורג' • אל יראה עוד בתענוגי העולם כפלגות
שהם הנחל' משדה וכרם הנפלגו' ונחלקו' זאת מזאת • אל יראה
בנהרי החמאה מרוב בקר וצאן ונחלי הדבש מהדבורי' והפירות
המתוקות' • משיב יגיע כי ישיב לאשר השחית ובלע בלשונו
יגיעו והונו כי יאבד גם הו' כל אשר לו וירשוהו הם • ולא יבלע
עוד וישחי' לזולתו כי לא יוכל עוד לרב' תוע' לרו כאביו ואוליין
• ולא יעלז' וישמח בחיל והון אשר ירויח תמור' מה שנת' ונפסד
מאשר לו • וכל זה יהי' לו יען כי רצץ ושבר הדלי' • ועזב אות'
לחקר' ופג' • וגזל ביתם אשר לא בנאו • ויען כי לא ידע בבטן
שבלו אים שלו כי לבל' נתן רונו • ע"כ לא ימלט בחמודו ובעשרו
כי' רעה ואדרב' יהיה לו עושר שמו' לבעליו לרעתו ולא ישאר
שריד מכל אשר לו כדי שיאכ' ממנו • ולא יחיל ויבלי' טובו • ויען
כי במלאת ספקו שהיה לו די סיפוקו ובמילוי שהיה עשי' גדול
היה מיצר לו בשתבואנו יד עמל והיג' מעכניו ודלו' לשאו ממנו
צדק' כדי להחיו' את נפשו • לכן יהי מילוי גדול בבטנו מליאות
רעו' אשר יחליאוהו כי ישלח בו ה' חרון אפו • וימט' עלימו על
הליחו' ההם ליחו' אחרו' רעו' בלחומו ומאכלו אשר יאכ' • כי הכל
יהפך לליחו' רעו' כדי להכאיבו ביסורין רעי' • וכל הלילה לא
ינו' ולא יסן כי יהפ' מכד אל כד • ומכד אחד ירצה לו כאלו ינקוב
בסרו נסק ברז' • ויברח ממנו אל הכד האח' וירא' לו כאלו תחלפהו
ויעברהו חץ הקש' מנחש' • ואם ישב על מטתו ירא' לו כאלו איש
א' שלף חרבו עליו והכהו והוציא' מגופו וגיוו • ואם יקו' ויעמוד
בעמיד' ירצה לו כאלו ברק ולהט החרב יצא ממררו' שלו ואם
יהלוך כדי להשקי' כאיביו יבואו עליו אימי' כי יפחד מהכר וכל
הרעו' האלה הם בע"הז • ואמנם בע"ה במקו' אשר מה רב טובך
אשר צפנ' ליריאיך הנה כל חשך בגהינ' אשר הוא טמון בצומקו
יהיה מהדברי' הצפוני' לו שם ותאכלו האש מגהינ' אש לא נופח
עי"' אד' • ובניו אשר יהיו שריד באהלו ירע ה' להם לעון אביה'
המרב' • ויהיה כאלו השמי' יגלו עונו הכמוס מכד העונ' הגדול
אשר יחול עליו מן השמי' אשר עם הארץ יהיו מתקוממים לו
ושונאי' אותו ועושים רעה לו ואם ישאר זרע מה ממנו יהיו
עניי' כי יהי' כאלו יגלה היבול והצמח וכל טוב מביתו • כאלו יהיו
נגרו' כשטף מי' רבי' ביום אפו • זהו חלק האדם רשע שנותן לו
האלהי' בע"הז לעונש חטאו • וזהו נחלתו שנותן לו בע"ה לעונש
אמרו מאל ודברו תועה כנגדו • ט"ו

ויען איוב ויאמ' שמעו שמו' וגו' ראה שמעו שמוע פעם
אחר פע' מלתי ואשר אל' בבררתי זאת ואל תשיבו לי
דבר' • ואחשוב זה לתנחו' גדול' מכם יען כי תשובתכם לי על
דברי יהיו לי למכאוב ולא לנחמה • ואלי כי שאוני ותסבלוני
במה שאדב' אף כי דברי יהיו כבדי' עליכ' והפכיי' לאם' תאמינו

מה שלכן כל א' מכם מלעיג לשונו ממני • כי ברתי גדולה
ומדוע לא תקצר רוחי בהיות כי לא לאדם שיחי ותלונתי רק
עם האלוה אשר מי יאמ' לו מה תעשה • ולכן היה ראוי שהייתם
מרחמים עלי ותפנו אלי והשמו ותתמהו ותשימו יד על פה
מרוב התימ' על החמס הגדו' הנעש' לי מהאלוה שירשיעני על
לא חמס בכפי • ואין תרופ' למכתי להיותו אדיר כאדירי' • ואם
זכרתי הצלחת הרשעי' נבהלתי כי נפשי נבהלה עד מאד •
ובשרי אחז פלצות • כי מה רוע הסדור הלז מרשע וטוב לו •
ומדוע רשעי' יחיו ימי' רבים על האר' ועתקו לשון גדולה כמו
הון עתק כי הימי' ההם יחיו בגדול' ולא בבזיון גם גברו בחיל
וכח כי לא יהיו חלושים וחולניי' רק חזקי' ובריאים באופן שיזכו
בשלימו' באוסר החיי • וזרעם יהיה נכון ומתוקן ויפה תמיד
לפניה' ועמ' במדרג' שלמות והם הבני' והבנו' ובאכאיה' לעיניה'
תמיד שהם הבני בני' כי ברוב עשר' יוכלו לפרנס' עמם תמיד
ולא ישלחו' מעל פניה' להרויח די מחיית' באופן שיזכו באוסר
הבני • ובתיה' תמיד בשלו' ולא יפחד מאויב ושונא אשר יזיקהו
• וגם אין להם פחד משבט ומכת הא' שיחול עליה' • ואם שורו
יעבר לפרה לא יגעיל הפר' הזרע רק מכף תתעברו • ואח"כ
תפלט פרתו בזמנ' ולא תשכל • וישלחו עויליה' ובניה' הקטנים
לשמיר' הצאן וילדיה' ירקדון לפניה' בהרי' וגבעות וישאו רנה
ובעק' בתוף וכינור וישמחו לקול עוגב ולא יראו משודדי לילה
ומזיקי' ואב ודוב באופן שיזכו באום' המזוני ואחר שיבלו בטוב
ימיה' ולא יראו רע מעולם בשיגי' זמנ' הטבעי להפטר ברגע
יחתו לרד' אל השאול ויהוא הקבר ובמע' שימותו בנשיק' בלי חולי
קדם וכל זה הטוב קרה להם עם כל אומרם לאל סור השגחתך
ממנו כי אין אנו מאמיני' בה ובריכי' ממנ' ודעת דרכי' היותך
עושה חסד משפט וצדק' בארץ לא חפצנו כי כל מעשיה' הם
הפך אלה הג' • ויאמרו עוד מה שדי ומה כחו כי נעבדנו כדי
שישפיע עלינו שופע טובו ומה יועי' כי נפגע בו ונתפלל אליו
בצרותינו להצילנו מצרינו • ומה שאחת' מאד הוא על עצת
הרשעי' שרחקה מני ואין לי שכל כמוהם אשר אוכל להרוי' ממון
רב במע' טורח באמצעו' העצ' טוב' • כי הנה הוא מוחם שטובם
אשר להם לא בא כאשר טרחו בידם ועמלו כי אנכי הרוא' שכל
היו' ישמחו לקול עוגב ולא יטרחו בשו' דבר ועכ"ז יבליתו • ואשר
תאמרו אתם כי גם ירא' רשעי' אשר ימותו ויאבד זכר' מן האר'
אם אל מכם במה פעמי' ראית' שנר ובפם הרשעי' ידעך ונכרת
בער' זמנם שימותו בקיצו' ימים • ובעוד חיי' יבוא עלימו אידם
והו' אבד' ממונ' • וחבלי' וצירי' ובאבי' בגופ' יחלק ה' באפו • ויהיו
הם כתבן לפני רוח • וממונ' כמוץ גנבתו סופה • ואם תאמרו
אף כי שלו ואת' יהיה כימיו הנה האלוה יצפון וישמו' הטוב' לבניו
ולבנו בכורו אשר יקו' תחתיו רשע כמוהו • אינו דבר נכון זה
כי היה ראוי שהאל ישלם לו לרשע בעצמו החוטא למען ידע
כי חטא ומר' • ויראו עיניו כידו ואידו • ומחמ' שדי אשר אמ' מה
שדי כי נעבדנו היה ראוי שישת' • כי מה עונש יש לו ברעת
בניו אחריו ומה חפצו בביתו אחרי שמספר חדשיו נגבלו
והגיעו עד קיצם ושלום ואמת היה לו בימיו הקצובי' לו כי לא
נכרתו • האל וגו' בעבו' הא' ראוי שנ' כי הוא ילמד דעת את
בני האד' וישגיח בהם זה בודאי שכלו' גדול יען כי הוא רמים
ישפו' שהו' עולם המלאכי' ועולם הגלגלי' הנבחיי' כמוהו ובלתי
משתני' • ולא עולם ההוי' וההפס' וההשתנו' • ולכן הרע והטוב
הבא על האנשי' הוא מפני המערכ' ושוף כלם אל הטפ' • כי זה
הרשע אשר ימו' בעצ' תומו ושלמו' האושרי' כי כלו שלאנן ושלו
ועטיניו מלא סדיו מלאו חלב • מרוב השומן • ומוח העצמות
שלו ישוק' • כי יהיה העצ' בכ' שמן מעצמו ומלא מוח כי יראה

בלא השקיהו משומן וחלב • וזה הצדיק אשר ימות בנפש מרה ולא אכל בטובה • יחד על עפר ישכבו • והמקום היות פחות שהוא מקום הולד הרמה אשר תכסה עליה׳ • הן כבר ידעתי מחשבותיכ׳ במרמ׳ ומזימותיכ׳ כשב׳ אשר אתם בודאי תחשבוני לבעל חמס ותגזרו אומר כי לכן נענשתי בחיי • ואמנם לא יצדקו מחשבותיכ׳ שאם היה כן כדבריכ׳ • היה ראוי שלכל חוטא יקר׳ ככה • ואנכי הרוא׳ כי הוא ההפך • כי כאשר תאמרו איה בית הנדיב ואיה אהל משכנו הרשעי׳ כי הרשעי׳ הגו להיותם עשירי׳ ביתם פתוח לרוחה לאוהביה׳ הדומים להם ולכן יקרא ביתם בית נדיב • אשר היו הבתי׳ ההם מלאים כל טוב בעיר שסבבו׳ גם שבוה צרות רבות ורעו׳ מדבר וחרב ומלחמ׳ ורעב • ותשאלו לעוברי דרך עליה׳ • ומה שישיבו את כ׳ דבר העוברי דרך ההם מהאותו׳ שקרו לרשעי׳ ההם לא תנכרו ולא תכחשו מלהיו׳ כן להיות׳ אנשים חכמי׳ ונאמנים • ואשר יאמרו הוא כי ליום איד וביו׳ שהלכו שבי לפני צר כל אנשי העי׳ ההיא • יחשך ונמל׳ האיש הרשע ההוא מכל רע • כי לא לקחו מכל אשר לו מחוט ועד שרוך נעל כי הכל הציל • ואפילו ביום שכל מיני עברה וצרה היו מובילים על בני העיר הוא נמלט מכלם • באופן שהרשע ההו׳ לא יהיה לו מעולם צרה על פניו ובחייו שיגיד לו היות דרכו בלתי ישרה ושלכן ישוב אחור ממנה • והוא עשה הפעל רע מי ישלם לו כי מעולם לא קרה לו היזק ורעדה ממנו • ואחרי עבור השנים הקצובים לו יובל בכבוד לקברו׳ • ואכל הגדים מהשדו׳ שם יהיה שוקד מקומו • ומתקו לו רגבי נחל היינו האחתיכו׳ מעפ׳ מיחוח שאכלו • ואחרי מותו כל החיי׳ אשר הניח בארץ כצדיק כרשע כלם ימשוך ולא יבכל שום אחד מהם מהמיתה • ואשר מתו לפניו אין מספר ואיך תנחמוני בדברי הבל ותשובותיכ׳ לי לאשר טענתי לניחומכ׳ נשאר מעל ודבר כזב אין בו מתם • ר״ן

ויען אליפז התימני הלאל יסכן גבר וגו׳ האם הגב׳ הצדיק ועוש׳ טוב יסכן ויועיל לאל במעשיו הטובי׳ • כאשר יסכון ויועיל עליהו על האנשים האיש משכיל וצדיק אשר בעבתו ינח׳ • למען כאת כי כאשר האנשי׳ המשיגי׳ התועלת מהמשכי׳ ההוא תכף יכבדוהו ויאשרוהו ויועילוהו ככה הא׳ ית׳ מחוייב שיועיל לגבר צדיק הלז ויצילהו מכל רע • האם דבר חפץ ישיג הא׳ כאשר תצדק במעשיך • ואם בצע ותועלת יגיע לו כאשר תתם דרכיך במחשב׳ אינו כן כי מה תועלת יוכל להגיע לו השלם בב״ת • מהחסר ונפסד בעל תכלית • ואמנם לאהבת ה׳ ולרחמיו על מעשה ידיו יצוה על עשיית הטוב כדי שיזכה הנפש ההיא לו הטוב ולהרחיקו מן הרע פן הנפש החוטא׳ תמות • וכאשר הצדיק התחיל לחטוא יענישהו תכף על חטאו בעולם הזה ויקחהו לו לטוב לו לזכות לנצח בחיים הנצחיי׳ בטרם יחטא ואשם • ולכן יראה בעיני הרואים היות חמס כריתת ימי הצדיק הלז והעונש אשר הגיע על גופו ומתוכו בעולם הזה וזה לסכלותם כי לא ידעו ולא יבינו דרכי ה׳ הישרים • וכן המיראתו אותך פן תזיקהו במעשיך הרעי׳ יוכיחך ויבוא עמך במשפט • כי מה תפעל לאל רעה במעש׳ ידיך והוא מרומים ישכון ואתה על רגבי נחל כשפל התחתוני׳ • ומה שהא׳ יאריך ימי׳ לרשעי׳ הוא למען ישובו אליו כי לא יחפוץ במות הרשע כי אם בשובו מדרכיו וחיה • ולכן הצדיקי׳ על הרוב יוכאבו בעה״ז כדי למרק חטא מה קדם כי אין צדיק בארץ אשר יעש׳ טוב לגמרי ולא יחטא בדבר מה • וכדי שלא ישוב לעשות רע יכרתו ימיו • והרשע כדי שישוב בתשובה יאריך ה׳ ימיו • ואם לא ירצ׳ לשוב יצליח כל ימי חלדו בעה״ז בשכ׳ טוב מה אשר פעל ועש׳ • ואח״כ בדור אחר מהע״ה

ימח שמו • והצלחות העה״ז הנפסד לא יקראו הצלחות ולכן הצדיקים בורחים מליהנות בם • כי העולם הזה כערך הבא הוא כפרוזדור לטרקלין התקן עצמך בפרוזדור כדי ליכנס בטרקלין ובערב שבת לשבת כי מי שטרח בערב שבת יאכל בשב׳ • וזאת היא סבת צדיק ורע לו ורשע וטוב לו כי האדם יראה לעיני׳ ולמגולה מהדברי׳ וה׳ יראה ללבב ולנסתר מהם • ולכן אף כי בנגלה טוב הרשע הוא טוב הנה בנסת׳ הוא רע באחריתו • וכן בצדיק רעתו היא לטוב לו • ואתה אשר נענשת במכאובו׳ שונות הוא לטוב לך למרק עונותי׳ בעולם הזה • ואם המכאובות רבו כמו רבו הוא סימן ואות כי רעתך רבה במחשבה ואין קץ לעונותיך במעשה כי צדיק וישר הוא יתברך וימדוד מדה כנגד מדה ולא יפעל בכעס • ואולי כי היו בך העונות הנמצאים על הרוב בעשירים • כי תחבול אחיך חנם כי להיותך גדול על האנשים היית משים עליהם מסי׳ ומנדה בלו והלך • ואשר לא יהיה להם דמים לפרוע המס היית בחנם לוקח משכונות מביתם • ואם לא היה להם לתת שום משכון היית מפשיט אותם מבגד׳ אשר על בשרם באופן שהיו נשארים ערומים • ולא היית משקה מים לעיף • והיית מונע הלחם מהרעב • כי זה דרך האיש שיש לו זרוע גדול וכח כי רוצ׳ לקחת לו כל הארץ ושהכל יהיה שלו וכלם עבדים לו • ואותו שהוא נשוא פנים מהעם רוצה לשבת בה כמלך בגדוד • והאלמנות אשר כחס חלום לקחת את כל אשר להן ושלחתם ריקם • וזרועות היתומים כאשר היו צועקים חמס על הנעשה לאמותם ידוכה יהיה כאלו במקלות והכאות • ועל כן לסבת החטאים הא׳ כל אחד מהם סביבותיך פחים ויבהלך פחד פתאו׳ בעולם הזה • או כי בעולם הבא תעמוד בחשך ולא תראה אור באור השכיניי • ושפע׳ מי הצרו׳ תכסך • הלא אף כי האלוה בגובה השמים והראי׳ כי ראה שהוא ראש הכוכבים אשר רמו • ואם הוא ראשם ומנהיג׳ מהראוי שיעמוד בגובה השמים • עם כל זה הוא משגיח בתחתונים • ואתה חטאת כאשר תאמר מה ידע אל בעולם השפל להשגיח בו בטובה • הבעד ערפל ישפוט ויעשה רעה עם הרשעים • כי הנה כאלו העבי׳ יסתרו לו העולם הזה ולא יראהו כי להיותו עב כעב הענן ואחרי • והוא ית׳ זך ובר ונקי שהם ב׳ הפכים אשר לא יכונו הוא כמעט נמנע שישגי׳ בעולם • אבל יתהלך השגחתו בשמים שהם חוג הארץ • האתה איוב רוצה לשמור הדרך מבני העולם הקודמים אשר דרכו בדרך ההוא מתיר אנן והם דור הפלגה אשר היו חושבים לעלות בשמים בהיות כי אין יודע ואין רוא׳ • אשר נכרתו ונפלגו לא מלה בלא עת ובטרם השלימם לעשות המגדל • ובאשר מימי הנהר יובקו ויעברו אל הים הגדול ככה יסודם מאומר ולבנים אשר הכינו לבנות המגדל הלך לאבדון • וזה היה לעונש אומרם לאל סור השגחת׳ ממנו ומה יפעל שדי למו לאנשי׳ מטוב בהיותו בלתי משגיח בהם • והוא ית׳ מלא בתיהם מכל טוב • מה שעצת הרשעי׳ מדור הפלג׳ רחוק׳ מני ומדעתי ואיני יודע מה היתה כונת׳ ולכן נחלקו ונפוצו וראו צדיקי׳ שהם שם ועבר וישמחו • ונקי שהוא אברה׳ הקור׳ בשם ה׳ ילעג למו • ואף כי לא נכחד מי שהקי׳ הדע׳ הרע הזה הנה יתר׳ והשארי׳ מבעלי זה הדעת והם אנשי סדום ועמורה אכלה אש • ולכן אתה הרואה כי הדעת הלז הוא פסול והפכי לאמת • הסכן נא ותרגיל להיות באהבת האלוה ושלם עמו ללכת בדרכיו • ותראה כי בהם תבואתך טובה • וקח נא התורה שנתן מפיו לתורה לך ושים אמריו בלבבך אשר אמ׳ קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הא׳ חמס וגו׳ והנני משחיתם וגו׳ שנראה היות רע

בעיניו

במכיו לגזו' לגזלתו ואשר יאהב ה' הוא כי מה דעלך סני לחבר' לא תעביד • ואם תשוב עד שדי • תבנ' במקו' היותך נהרס ואם תרחיק עולה מאהליך תשית ותשי' הבצר והזה' בביתך כעפר ותשים בביתך האופיר כצור מהנחלים שהוא מקום מחצב הזהב • והיה האל שדי עוזר ליך להשפיל צריך • ויהי' הוא הכסף מהחוזק לך לנצח במלחמות כי על הרוב המלך אשר לו כסף לרוב הוא ינצח במלחמה יען כי בו יקבץ כל אנשי חיל ויוכל לתת שוחד לשרי המלך אויבו להטותו לאשר ירצה ויחפוץ כי אז תתענג על שדי לעבוד עבודתו הנקיה ותשא פניך אל השם בכל צרותיך ותעתיר ותתפלל לפניו וישמעך ויצילך מאויב' ונדרי' אשר נדרת בעת הצרה תשלם ותהיה כ"כ מושגח ממנו ית' כי ירצה כשו תגזור אומר ויקם לך ה' וכשו על כל דרכיך נגה והאיר אור ההצלחה וכאשר ישפילו האנשים תאמר היות השפלה מזה חטא הגאוה מה שאתה שח עינים אשר לא תחטא כזה החטא יושיע ה' מהצרה והשפלות וזולת כי יושיעהו ה' לשח עינים עוד לזכותו שהוא נקי ימלט ה' אי החוטאת כאשר עשה בזכות אברה' שמלט צוער ונמלט בעבור בור כפיך ונקיותם כל הנקרא בשמך • ר"ן

ויען איוב ויאמ' גם היום מרי וגו' יען כי שיפז האשי' לאיוב באשר היה מתרעם מהשם ית' במקום הכנעו שיו לכן אמר אי' גם היום שיחי ותלונתי היא גדולה על מרי ומרירות צרתי אני אמצא כי ידי ונגעי כבדה והיא יותר גדולה מאנחתי ותרעמותי בהפך מה שאת' אומ' שיפז • ומי יתן שידעתי מקום השם ואמצאהו ואבוא עד תכונתו ומכון לשבתו ואערכ' לפניו בטענות חזקות ואמיתיו' משפטי ופי אמלא תוכחות וויכוחים ישרים ואדעה אז מילין יענני ואבינה המהות מאש' יאמר לי ולא כמוכם אשר לא אבין דברי כזביכם ומהותם להיות' דברי' לא אמון בם ומה שעתה ברוב כח יריב עמדי בשפטיו הרעי' לא אך הוא ישים בי עוד האף והחימ' ולא ירי' עוד יען כי שם במקומו אז אני היש נוכח עמו אוכח עמו ובהראו' צדקתי אפלט' לנצ' משופטי כי לא ישפטני עוד בשפטיו הרעים כבראשונה אבל מה אעשה כי לא אדע מקומו ית' איה שהן קדם לצד מזרח אהלוך ואיננו ואחו' לצד מערב ולא אבין המקום שלו • וכן אלך לשמאל הצד הצפוני אשר שם רוב עשייתו ופעולותיו מישוב העולם • ולא אחזה ואראה אותו • וצד הימין מהדרום אשר הוא נעדר הבריאה יהיה כאלו יעטוף אותו ויכסה ולא אראה • ואם היה הוא ית' משגיח בתחתוני' כדבריך שיפז היה יודע הדרך הטו' שעמדי ואם היה בוחן אותי • כזהב הבר וזך אצא ובהפך מה שאמרת כי חטאתי חטא משפט מות כי רגלי אחז באשורו ודרכו ומאז רחו' אף אני הייתי רחום וכן בשאר המדו' והדרך הזה שמרתי לא אטה ממנו ימין ושמאל אפי' כמלא נימא ולא אמיש ממצות שפתיו ויותר מהחק שלי והוא הדתות והנימוסים והסייגים אשר סדרו חכמי הדור צפנתי ושמרתי באמרי פיו •

ויען כי אז הייתי מאמין כי הוא אחרי באחדות האלהיי ויכול ושליט ומי ישיבנו מלעשו' כרצונו כי תכף שנפשו אותה דבר מה ויעש אותה כי בביורו ית' הדברי' יעשו ויבאו אל המציאות ויען כי הייתי אז מאמין כי הוא היה משלי' החק' שלי ומספיקו בכל יום • וכהנה רבות גדולות ונפלאות עמו מהשגחתו על הנבראי' • על כן מפניו אבהל שהיא' יראת הפחד פן יעניטני ויענני • ואתבונן בגדולתו ומעלתו ואפחד ממנו שהי' יראת המעלה • ועם כל הייתי תם וישר וירא אלהים • אל הרך לבי במקו' שבאילותו וחזקתו היה ראוי שיחזקני וישי' ממני המורך לב • ושדי הבהילני במכות ותחלואים שונים • ומדוע לא נמתי ונכרתי קודם חול עלי חשך הצרות • באופן כי במות היה מכסה אופל התחלואים מפני • מדוע משדי וגו' ר"ל מדוע לא יהיה כאם' אאמין אנכי שמשדי נצפנו עתי' והדברי' הזמניי' • והיודעי' אותו ית' והמכירים דבר מה בו לא חזו וראו היו לו ימים וזמן כי הוא ית' איננו תחת הזמן ואינו יודעו ומכירו ומבינו ומשגיח בו ובכל הדברי' הנופלים תחת הזמן • ולכן בני האד' הרשעי' משיגי' גבול • ויגזלו עדר אחד מבהמות יחד וירעוהו בפרהסיא לבלתי יראם מאהים ואנשי' • וחמור היתומים חלושי הכח ינהגו • ויחבלו שור אלמנה • ויען כי יטו האביונים מהדרך כדי לגזול עניותם ודלותם ויהרגו' לבלתי' יודע הדב' וימצא לכן יחד חובאו עניי ארץ מפניה' • הן כמו הפראים והחיות רעות שבמדבר יצאו בפעלם לטרוף טרף ככה הרשעי' האלה הם משחרי' לטרף בפרשת דרכי' • כי ערב הוא לו ללסטי' הללו הלחם אשר יגזול לתת לנעריו • וכאומרו שלמ' ערב לאיש לחם שקר • וכל אחד מהם בשדה שאינו שלו יקצורו • והכרם מהרשע אהוביהם ילקשו ויאחרו מלקח' דבר ממנו בעוד ימצאו לגזול במקו' אחר • ואותם הרשעי' אשר כל א' מהם היו לנים בלילה ערום מבלי לבוש הלילה במעותיהם לרוב עניות' • ובשהי' השתיו לא היה להם כסות יום להתכס' בו מפני הקור • מזרם המטר מההרים ירטבו בקין כשילכו שמה כדי להרויח די מחית' • ובשתיו חבקו צור מבלי מחסה כי ישבו במגולה של השמי' כדי לזרוע ולנטוע ולעבוד את האדמה • עתה הם עשירים מלאים כל טוב מהשוד שיגזלו היתום • ויחבלו העני • באופן שהעני יעשו שילך ערום מבלי לבוש בהיות שהפשיטוהו מעליו ליקחת אותו למשכון • ויתיתו' אשר נשא העמו' משדהו יעשו שירעב בגזלם אותו ממנו ולא ישאר לו עוד מה יאכל • ואותם שבין שורות בית הבד יצהירו ויעשו השמן והיצה' • ואותם שיקבי' דרכו יצמאו מצמא גדולה מחסרון שמנם ויינם אשר גזלו כלו מהם • באופן שמהעיר האנשים ינאקו על החמס הלז • ומחוץ נפש חללים אשר הרגו תשוע • והשם לא ישים תפלה וחסרון ברשעים האלה • מה שהיה ראוי שאם האמ' הוא היותו משגיח באנשים שיבלע' חיים הארץ • ולא היה ראוי להאריך להם למען ישובו בתשוב' שהוא דבר ספק • מה שהוא בודאי הורגם לאנשי' וגזלם את כל אשר להם • והמה הרשעי' האלה היו במורדי אור כי לא יהנו ממנו ולא הכירו דרכיו ובזו' יעמכו במחילו' העפר ולא ישבו בנתיבו' אשר שמה יאיר • ולאור הלבנ' יקום הרוצח לקטל עני ואביון שימצאהו חוץ לעיר הולך לדרכו • וכאשר יחשך הלילה יהי' כגנב וילך לאחד של הבתים לגנוב במחתרת את אשר ימצא ידו • והנואף נואף אשה וחסר לב ולכן עינו שמרה ומקוה הלילה לאמר לא תשורני ויביטני עין בלכתי אל האשה • וישים סתר על פני האנשי' חשך הלילה שלא יביטו בו • והנואף הלז חתר ועשה מחתרת כדי ליכנס בו ללכת אל הנשים בבתים שיומם חתמו ועשו האותות בהם כדי שיכירום אח"כ בחשך הלילה • כי גם הם לא ידעו אור • כי ביום ישכבו ובלילה ילכו חוכם למלאכת' הרעה מדחי אל דחי ומאשה אל אשה • כי יחדיו הגנב והנואף אור הבקר הוא להם כצלמות • וכאשר יכיר איש את רעהו יהיה להם בלהות צלמות כי יפחדו ויברחו להם •

וקל הוא על פני מים כי זולת מה שיגנבו ביבשה עוד יגזלו יורדי הים • באניות קלות המרוצה • וכאשר יעלו מאניותיהם לא יפנו דרך כרמים ולא יעלו במקומות הנושבים לפחדם מהאנשים • אבל יעלו במדברות ויהיה החלק שלהם מהארץ המדבר המקולל ובלתי מיושב • מקום שים בו ציה גם חום • ואם ירצו לשתות צריך שיגזלו כים מימי שלג מהאניות האחרות • ואלה הרשעים חטאו

כאשר הורגים האנשי' ונותנים אותם בשאול · באופן שנהרג
ההוא אשר לא ישוב עוד לביתו ישכחהו רחם אמו אשר ילדתו
כי אחרי אשר בכתה אותו בבכי גדול מה לה ליהרג עליו כי
מה יועיל לו · וימתיק אליו בקברו הרמה · ולא יזכר במקומו
כי נשבר כעץ העולה מהרשע הלז להיות הדבר כמום ולא
נודע מזה דבר · ואם הרשע יקח אשה יהיה לתכלית יופי
כי ירעה עקרה אשר לא תלד ליופיה · ואלמנה אשר היו לה
בנים לא ייטיב ולא תהיה טובה בעיניו כדי להוליד בנים
אחרי אשר הנסיון הוכיח היותה יולדת וזה יען כי כל דרכיו
הם לשם הנאת הגוף ולא לשם שמי' · ואף כי הוא איננו מבקש
להולי' בנים המזל יעזרהו כי בכחו ימשוך ויולי' בנים אבירים
· אשר בזקנותו יכוח ויבטח עליה' וישען · עם היות השגחתו
ועיניהו על דרכיהם באופן שיקום ויהיה לו תקותה ואחרית
ברכה מבנים אבירים בארץ עם היותו בלתי מאמין בחיים
הנצחיים · וכאשר בניהם יתרוממו מעט כל א' מהרשעים
האלה ימותו אחרי השאירם ברכה בארץ · וזהו אומרו ואיננו
· ותהיה מיתתם קלה ובלי עונש ובער · כי כאשר יחלו את
חליים אשר ימותו בהם והמכו כי ישובו דלי בשר מלשון כי
ימוך אחיך כדרך כל העולם אז יהיה החולי קצר ולא ארוך
וכאלו יקפוץ וידלג החולי ויתקצר · ואז ימותו מיתה טובה כי
ימלו ויכרתו כראש השבולת היבשה הקלת ההסבר באופן
שהרשע כל ימיו פעל רעה ובסופו יניח ברכה בארץ מבנים
אבירים · וחוליו מהמות יהיה קצר · ומיתתו תהיה קלה ·
עם כל בלתי האמנתו בחיים הנצחיים · ובהשגחת האלוה ·
מה שהדב' הלז הוא דבר אמיתי ומוחש ואם איננו כן מי הוא
זה אשר יכזיבני וישם לא' מילתי כי ישימה שוללי' ולא חיוביית
בהראותו היות ההפך מאשר אמרתי · י"ח

ויען בלדד השוחי · המשל ופחד וגו' עמו ית' יש
התמשל' והמעלה מה שלכן ראוי שיראוהו
יראת המעלה · ועמו יש הפחד כי הוא בעל כח ומענים
האנשי' העוברי' רצונו · מה שלכן ראוי שיראוהו יראת הפחד
· והוא עושה שלום במרומיו מקום אשר אין יש מספ' לגדודיו
שם וכלם ששי' ושמחי' לעשו' רצון קוניה' ומתנועעי' תנועתם
אשר כוו עליה למען יבא מתוכ' הנהג' ישר' בעולם השפל ·
כי על מי מהנבראי' לא יקום אורו ית' · כי בא' ברא הנמצאים
· ובאור מתמיד' כפי תכונת' ומזג' והכנת' · ובהיו' הדבר כן
שהוא ית' בתכלי' השלימו' · מה יצדק האנוש' אשר אנושה
מכתו להיותו בעל חומרי עם הא' ית' האיל ותקי' · ומה יזכה
עמו אותו שהוא ילוד אשה כי זולת פחיתותו מצד עצמותו
עוד נוסף עליו חסרון מצד מקורו שנולד מזרע ודם מעופש
ברחם מעופ' מאשה חסר' ונבור' לב · הן במעט שהא' מצד
רוממותו לא יאהיל ויאיר וישגי' על הגלגלי' הגבוהי' עד גלגל
ירח · והכוכבי' המקועי' בהם לא זכו בעיניו לולי השגחתו בהם
מצד אהבתו למעש' ידיו אף כי מך מערכו · ואף וכ"ש שלא יש
מעל' והתרוממו' לאנו' שסופו לרמה ולכן אדם שסופו לתולעה
· ולולי אהבתו ית' אין להיותו מעש' ידיו לא היה משגי' בו שום
השגח' · והבן כי קרא פה האנושי' בשמו' החסרים והגרועים
מאנוש ואדם להיותו מבזה אותו · י"ט

ויען איוב ויאמר מה עזרת וגו' מה עזרת בדבריך
הקצרי' הא' לי הנעדר הכח · ומה הושע' בהם
לאשר לו זרוע אלום ונעדר העוז כמוני · ומה עצה טוב' נתת
לנעדר מהחכמ' ומה תושיה וידיע' בנמצאי' הנבראי' והמושגחי'
מאתו ית' לרוב הודע' כי הנני יודע בהם יותר ממך · את מי
הגדת מילין ועניני' גדולים בבריא' · ונשמת מי מהנבראים
יצאה ממך ומפיך אשר דברת בה ובמציאותה ובמהותה · כי
אנכי הרואה שבדבריך הקצרי' ההם לא עזרתני ולא נחמתני
ולא יעצתני ולא הודעתני בנבראי' חכמ' ותושיה במציאותם
ובמהותם ונשמתם · והנני מודיעך מפלאי הבריאה כי
הרפאים והם הפניני' אלבני' הנקראים פירל"י הנבראי' בתוך
תיבה קטנה ככף איש הנקרא מאדריפי"רנה · אשר התיבה
ההיא עם כל הגרעינים מפנינים הדבוקי' בתוכה הוא בעל
חיים · הם נולדים בעמקי ים הודו · והאנשי' הולכים בתהום
רבה לקחתם ומיבשי' אותם בשמש וימותו ויפרדו הגרעיני'
ההם · מה שבאופן בריאתם ואופן לקיחתם · ואופן מיקומם
יש מפלאי תמים דעים מה שילאה הלשון לספרו · וקראם
רפאי' להורות כי יש להם חיות מה במקו' אשר יחוללו ויבראו
מתחת המים ושוכניהם שהם הדגי' כי הם נבראים במעמקי
ים · ובהיולי וחמר ראשון אשר יש לו ריח מה ממציאו' בכח
ולכן קראו שאול כי יהיה כאלו השאיל צורתו · הוא ערום נגדו
ית' כי אין לו לבוש הצורה עד שבהשגחת ה' ילבשהו בה · ואין
כסות לאבדון והוא הדבר הנעדר לגמרי אשר אין לו שום
מציאות בכח · ורמז באבדון להעדר הקודם להויה הנמצא
בטרם בריאת העולם · ובשאול לחמר ראשון הלובש צורה
ומפשיט צורה · והוא ית' נוטה הנברא מן העולם בצד צפון
אשר שם הישוב על תהו · כי הבונים חרבות למו ישימו יסודות
גדולים מתחת לארץ בעומקה למען יעמוד ימים רבים
הבנין · וה' מטה כחו הגדול ליסוד מעמיד העולם ומקיימו ·
וזולת כחו ית' אין לו יסוד אחר כי הוא תולה הארץ על בלי
מה ואין שום יסוד תחתיה רק נקודת המרכז מהארץ ·
והוא ית' צורר המים הנולדים מאידי הארץ בעבים שלו ·
ולא נבקע שום ענן מהם תחתם בלתי רשותו יתברך כי
מפתחות הגשמי' הם בידו · והוא ית' מאחז יחד ומדבק
פני השמים שהם כסא ה' וכאומרו השמים כסאי · והוא האויר
אשר תחת רקיע השמים · ומהאויר הנאחז הלז יולד הענן
הנפרש עליו על כסא · היינו הענני' שאצל השמי' ותחתיהם
· וחק חג והגביל מלשון מחוגה המגבלת העגולה · על
פני מי' שלא יעברו החק ההו' ויכסו פני תבל · אשר תכליתו
מתכל בעל האור הוא החשך · כי כאשר ההולך בעולם ימצא
חשך ולא אור · אז יבין כי שם סוף העולם · כי במקו' המציאו'
יש האור · ובמקו' העדר יש האור · וכאשר האל ירצה להראו'
כחו עמודי שמי' והוא משל לארץ שתחת השמי' ירופפו ויכועו
ויזדעזעו ויתמהו מגערתו · והוא הרעם אשר יולד בארץ
מעובי הרוח הנסגר תחתיה · ובכחו רגע הים והרעישו
ויהמו גליו ובתבונתו יכה וימחץ המלכי' אשר להם הרהב
והגאוה · וברוחו ורצונו שפרה ויפה השמי' · וחוללה וברא ידו
החזקה נחש בריח והוא אזור המזלות אשר באמצעותו יבלבל
ארץ כי השגחת ה' עליה הוא כללית ולא פרטית כי לא ישגיח
בפרטי' המשתנים מיום ליום ומעת לעת · והן אלה אשר
ספרתי מהמעשי' הנוראי' מהאלוה הן הקצו' והדברי' הקטנים
מדרכיו · ומהיותר קטן מהדברים שניתנה בו · כי רעם וחוזק
גבורותיו מי מהאנשי' אשר יתבונן בהם · כ'

ויסף איוב שאת משלו וגו' בראות איוב שריעיו אתו
לא ענו עוד הוסיף לשאת משל ומליצה על
ברותיו · באומרו בלשון שבועה חי אל התקיף אשר לדעתכם
הוא הסיר והגיע המשפ' משפטיו הרעי' עלי מלשון סרה שבה
פה פלוני וחי שדי אשר המר נפשי הבוטחת במקו' מתו לה די
מחסור · כי כל עוד נשמתי בי והו' הרוח חיוני ורוח אלוה באפי
והו' הנפש · אם אחטא כדבור באשר מדברו' שפתי עולה והוא
לאמר

ללמד לבני האד' לעשו' עול · ולשוני אם יהגה רמיה ושאהיה א'כפה וא'בלב · רק כאש' הייתי תם וישר · תמיד ככה אהיה · וחלילה לי אם אצדיק אתכם עד אגוע ואודה לדבריכם אשר תאמרו כי לחטאתי נענשתי כי לא אסיר תומתי ממני לומר כי רשעתי מה שהו' שקר ודבר כזב · ובצדקתי הקדומ' אחזתי עם כל מכותי ולא ארפה עם כל תחלואי גופי · ושכלי ולבבי מימי לא קבל חרפה על עשיית חטא ועון · כי אני שונא הרשע והעול ומי יתן שאויבי יהיה נחשב כרשע ומתקוממי כעול ויהיה סופו כסופם · ואיך אחשוק אל' אשר אכסוף שיהיה לאויבי לנקמה ממנו · כי מה תקות ותכלי' החנף כאשר יבצע ויהיה בוצע בצע · כי כאשר ישל אלוה ויתוץ נפשו מלשון כי ישל זיתך וזה כגזרת כוכבי השמים וכסיליהם · הצעקתו ישמע אל כי תבוא עליו צרה ויאבד את כל אשר גזל ואם יתענג על שדי ההדבקו עמו · או בקוראו אל אלוה בכל עת · אינינו כן כי לא יראה וישגיח האלוה בחנף הלז ולא במעשיו והכל נגזר מן השמים · ולכן מה הרויח באשר חטא לעבור הדת הטבעי' האינושית מואהב' לריע' כמוך והנה השתדלותו היה להבל · אני רוצה לירות ולהשליך אתכם ביד אל · אשר כל אחד מכם אומר עם היותי עם שדי לא אכחד ולא אהיה נכרת כי הוא יעזרני · והלא כבר כלכם חזיתם וראיתם כי קראתם אל אלוה ואין עונה · ואם' למה זה הבל תהבלו לומר כי הוא משגיח באישי האדם ומטיב ועושה רע · זה חלק אשר לאד' רשע עם אל · וזאת היא נחלת העריצי' אשר משדי יקחו · כי לפעמי' נרא' שאם ירבו בניו שיפם יהיה רעה למות בחרב · ואם ישארו בני בנים צאצאיו יוצאי ירכו לא ישבעו לחם · והשרידי' ממנו מהבני בני' אשר לא מתו ברע' יקברו בעודם חיים בעת המות אשר לא השלימו למות · וזה להיו' מיתתם ממגפ' חטופ' אשר יש בני אדם בני בלי שם פקידי' על קבורת המתי' במגפה אשר יחטפו המתים בכל יום במגפ' הדבריית ומוליכים בקרנות לקבור ולמהירותם לא יקוו כי ישלימו למות · ואלמנותיו מבניו ובני בניו לא תבכנה להיותן טרודות פן ידבק בהם החולי המתדבק ההוא וימותו · וכן להתגרשן מחדריהן מחוץ למחנ' כמשפט החולי' מדבר אשר יגורשו חוץ מהעיר למען לא ידבקו חוליים אל שאר האנשי' · ואם צבר כעפר כסף · וכחמר ולבנים הכין מלבושים · מה שהכין מהמלבושים הצדיק ילבשם · והכסף יחלקהו הנקי · וביתו אשר בנה יהרס בנקלה כמלבוש אשר אכלו עש · וכסוכ' אשר עשה נוצר הכרמים שהיא קלת הנתיצה · עשיר ישכב בלילה · ובבקר השודדי' ישודדו כל אשר לו · ולא יאסף אל בית שכניו או שאר בני העיר כ"כ כלם ישנאוהו לרשעתו · ועיניו פקח בכל אשר לו ואיננו כי ברגע אחד אבד את כל אשר לו · באופן שתשיגהו הבלהות בשטף מים רבים · בלילה כאשר גנבתו סופה מהגנבי' · ואחרי שישאר עני לא יזכה לשבת אצל בני עירו כי ילך בגלות ובזה ישאהו קדי' וילך · ובסערה יניעהו ממקומו · וישלך עליו הזמן תחלואי' רבים ורעים בלי חמלה · ובזה מידו ברוח יברח כל טוב · ורעתו וכאבו כ"כ גדולה עד שיספוק בידיו ובכפיו כל אחד מבני האדם על האנשים האלה וישרוק עליו ממקומו ומדרגתו השפלה אשר בא בה · כי כבדי' כרשע משפט אחד להם והכל בידי שמים · ולפעמי' ימצא רשע מצליח ולפעמי' ההפך · וכן בצדיקים וכפי הנגזר מן השמים · כי העולם מסודר ולכל א' מהדברים יש טבע וקץ ותכלית מה והשתדלות הרשע לאסוף הון בגזל וצדקת הצדיק לא יועילהו להצילו מרעתו הנגזר עליו ·

כי יש לכסף מוצא במקום מיוחד מהאר"ץ מפני טבע הארץ ההיא ומפני גזרת הכוכבים · ויש מקום שמתנו יזוקו ויצוקו הזהב שאותיות זסר"ץ מתחלפות · והברזל מעפר מקום מיוחד יוקח · ויש אבן שיצוק נחושת והוא האבארו · ולפעמים יחסרו אלה הדברים במקום המיוחד ההוא ויתילדו במקום אחר יען כי הטבע שם קץ בהם במקום ההוא · כי הטבע שם קץ להעדר מההוויות אשר בארץ המכונה בחשך והוא מההכרח שבסוף הקץ ההוא יתהוה הנעדר ההוא · ואחרי התהוותו צריך שיעדר והאבן מהאופל וצלמות שהוא ההיולי הנעדר הצורה הגשמית · והצורה הטבעית הוא חוקר תמיד לבוא אל השגת כל תכלית והוא מבקש תמיד להתלבש בכל צורות הנבראים · ולכן אין לתמוה אם במקום הולד הזהב והכסף ימצא העדר בזמן מה · אשר ימשך מזה היזק גדול לצדיקים ולרשעים מהמקו' ההוא בשוה · ולפעמים הנחל שהיה אצל המין האינושי הגר במחוז ההו' הטבע פרץ אותו ויכסו המים אשר בזה בא היזק מופלג לכל גרי העיר ההיא אם צדיקי' ואם רשעים כי לא יהיה להם מים לשתות · ולפעמי' יהיה בהפך כי המקומות היבשים מהרגל שהיו שוקים ורחובות · והיו נשכחים ממים כי מעולם לא עברו בהם · עתה גבהו המים יותר ממקומות אנוש ויתנועעו במרוצה כנהר שוטף · ויבוא מזה תועלת בארץ לדרים אצל הנחל החדש צדיקים יהיו או רשעי' · וכבר ימצא ארץ טובה שממנה יצא לחם · ותחתיה ובמקו' הלחם נהפכת הארץ ההיא כמו אש וזה לטבע שמימיי · ואם סבב' הושלם קץ הצורה ההיא · וההיולי התלבש בצורה אחרת אשר לזה ימותו הדרי' שם צדיק ורשע בשוה · ולפעמי' ימצא ארץ שמקו' ספיר אבניה ועפרו' זהב לו והו' משל כי כל טוב העולם נמצא בה · ואח"כ יהפך לזרה ונכרי' שיהי' נתיב שאפי' העופות והחיות לא ירצו לעבור בו · וזהו אומרו נתיב לא ידעו עיט והוא כל מין העופו' ואפי' מרחוק לא יעופו אצלו כי לא שזפתו והביטו עין איה אשר יש לה ראות חזק · ולא הדריכוהו בני שחץ והם מקיפי ואמיצי לב מהחיו' כנמר וזולת' לא רצו לדרוך בו · ולא עדה ועבר עליו שחל כי בלשון תרגום העבר' יאמר עדה · ולפעמים בחלמיש שלח הטבע ידו ומכתו ויהפוך ההרי' משרש' בסבת הרעש מהרוח הנסגר בארץ · ולפעמי' במקום שיש הצורות והצורים יאורים בקעו באופן שכל יקר ראת' עינינו מהדר והיושב אצלם · הן מהמתי' הן מהדגי' הנולדי' בתוכם הן מהאניות המוליכו' ומוביאות סחורות · ולפעמים מבכי והזלת המים ממקום רחוק חבש וקשר נהרות גדולים · ויהי' עינינו מפא"ר חבוש עליך והארץ אשר היתה בה תעלומה וחשך מפני העדר המים יוציא האור ממציאות הנהרו' אשר יועילו לצדיק ולרשע בשוה · והחכמ' והוא לדע' סודו' הבריאה וסבותיה בהשתלשלו' עד הסבה הא' · וכאומרו ה' בחכמ' יסד ארץ וסבת הוית הדבר בזמן מה מזולתו · וכן סבת העדרו ובריאתו מכל הנז' למעלה · מאין תמצ' בה ראשי' והתחלה מה ואיזה מקום הבינה שהוא העולם האלהי מהבורא ית' אשר ברא עולמו בחמישים שערי בינה · הנה מהחכמה לא ידע אנוש ערכה הדבר הנערך והחשוב ממנה והוא לדע' ההשתלשלות עד הסבה ראשונה ית' ואמנם ידע ממנה דבר מה מדברי העולם השפל · ואמנם מהבינה והו' לדעת מדרגת בינתו ית' לא תמצא בארץ החיי' שום דבר ממנ' כי המלאכי' והגלגלי' ומין האד' שהם כלם חיים לא ימצא בהם שמץ ידיעה ממנה · ותהו' אמ' לא כי היא ידיעת' מה שאם בהשתדלו' ירד האינושי יוכל להשיג' וכן הים אמ' אין עמדי ולא יותן סגור וזה' תחתיה ולא ישקל כס' במחיר' ובזה' וכסף א"א להשיג' כאם יושגו הדברי'

האמניים · וזה יען כי לא תערך ותסולה בכתם וזהב אופיר ובשהם היקר וספיר כי היא יותר נערכת וחשובה מכל אלה · ולא יערכנה גם הכלים היפים העשויים מזהב וזכוכית · או העשויים מפז לבדו לתתם תמורתה · וראמות וגבים שהם אבני טובות לא יזכר שום א' מהם בערכה · וכן משך החכמה והוא ידיעת ההמשכו' מהסבות לעלות הסבות הוא יקר מפנינים · ולא יערכנה פטדת כוש שהיא אבן יקרה מאד · ולא תסולה ותערך ותחם' בכתם טהור יען כי החכמ' מאין תבוא · וא"א לדעת סבת הסבות ית' אשר ממנו באים כל הנבראים · ואמנם יודע דבר מה בעניני השפלים · ואמנם ידיע' איזה מקו' בינה הנה כאשר אמרנו נעלמ' לגמרי מעיני כל חי כקטן כגדול ואפי' מהמלאכים המעופפים על השמים ומשגיחים בם נסתרה לגמרי · ומה שאפשר לאינושי להשיג ממנה אחרי הפרדו כמעט מן הגוף בהתבודדותו וכאלו אחזהו המות והאבדון מהחלקי' הגשמי' · הוא כאמרנו שמענו שמעה שהיא השגה קטנה כי אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה ומדרגתה · מה שלנו האינושיים הוא נמנע לדעת בה שום דבר · כי זה ההפרש בין ידיעת הבור וידיעת החכם בו ית' כי החכם ידע הסבה למה לא נדעהו ית' שאלו ידענוהו הייננוהו וזולתו מהסכלים לא ידעו בו דבר · כי הוא ית' לקצות הארץ יביט והם הב' קטבים מהמרכז · ומה שתחת כל השמים יראה ויבין סבת עשותו ליסוד הרוח והאויר משקל · ויסוד המים תכן במדה · בעשותו למטר הנולד מאידי יסוד האר' חק · ודרך לברק מיסוד האש הבא עם הקולות ובאומרו קולות וברקים · ואז כשברא יסוד האויר ראה הבינה · וכשברא יסוד המים אז ויספרה · וכשברא יסוד הארץ הכינה · וכשברא יסוד האש חקרה · והנה הזכיר האש באחרונה לעילויו כי אחרון אחרון חביב · וכן להיותו כמעט נעלם מעיני האנשים · ואז אמר וסידר האלוה לאדם שיראת ה' היא החכמה וסור מרע היא הבינה · כי אינו חייב מצד מה שהוא אדם לחפש דרך לדעת החכמה והבינה ההיא · כי די לו בשיסור מרע ויירא מאלוהי השמים על מנת שלא לקבל פרס ממנו לבלתי השגיחו בו כדי לחיות החיים האנושיים ולא החיים הבהמיים הדורסים זה לזה בלי חכמה ותבונה ורחמנות · כ"ח

ויוסף איוב שאת משלו מי יתנני כירחי קדם וגו'

מי יתנני שהייתי עתה מצלי' כירחי קדם · וכימים אשר הייתי חושב שהאלוה היה שומרני מכל צרה ומכל חולאים רעים · בהלו ובהאירו נרו עלי ראשי והוא רמז להשגחתו ית' עליו · מה שלאורו הנז' ובעבורו אף חשך והוא משל כי הייתי מצליח בכל דרכי ואפילו בדברים החשוכים ונעדרי הריוח מצד רוע הבחירה בהם · הייתי מצליח בהם ומרויח · ומי יתנני שהייתי עתה מצליח כאשר הייתי בימי חרפי מלשון נחרפת לאיש בתחילת לקיחי אשה · אשר בהתחברי עמה בתוך אהלי היה נראה כאלו האלוה היה בסוד המעשה ההו' אתנו ונותן לנו הצלחה בפרי בטננו מבנים ובנות שלמים וכן רבים · וכאשר הייתי מצליח בעוד שדי היה עמדי והי' מספיק לי כל צרכי אוכל והותר באופן שתמיד סביבותי היו נערי ומשרתי לשרת אותי ברחוץ שדי הליכי ודרכי בחמאה מרוב הבקר והצאן שהיו לי וכאלו היה עמדי צור החלמיש שהיה יוצק פלגי שמן מרוב הזתים שהיו לי · בצאתי אל השער וחצר הקריה וברחוב אכין מושבי לשפוט משפט צדק · והנה חצר המלך יקר' שער המלך כמו כאחשורו' · ואז בכל הרחובו' שהייתי עובר

בהם ראוני נערים ונחבאו מפני יראת המעל' · וישישי' קמו מפני ועמדו כן עד עברי כל הרחו' ההו' · והשרי' שהיו מדברי' בשער בראות' אותי עצרו במילין וכף ידם ישימו לפיה' וקול הנגידים והם פחותי המעלה מהשרי' נחבאו וכאלו לשונ' לחכם דבקה · כן היו שותקי' וכל זה מיראת' מפני יראת המעלה · כי הייתי תם וישר ונעלה בעיניה' · והאזן אשר שמעה את שמע הנהגתי ומעשי הטובים היה מאשרני · כי העין אשר היה רואה אותם היה מעיד על טובם ויושרם מהמעשים ההם · כי הייתי ממלט העני שהיה משוע וצועק חמס על החומסים אותו · והייתי ממלט היתום העשוק אשר אין עוזר לו · מה שברכת העני האובד אשר הצלתי עלי תבוא כי הוא מברכני בקול רם ולב אלמנה אם היתום אשר הצלתי ארנין · כי לבשתי מדת הצדק כמעיל והוא לעזור לנעשק ולהצילו מרעתו · והמדה הזאת כ"כ נתאחדה בי כי היה כאלו היא נלבשה ממני גכ' באופן כי לא יהיה עוד במקרה אל כי רק בעצם עצמי מתם ולבשתי מדת המשפט כצניף כי תמיד אנכי רודף הרשעים ואענה אותם בפרך · וכאלו הייתי עינים לעור ורגלים אני לפסח והוא משל שהייתי עוזר לכל הצריך מעזר מה ואב אנכי לאביוני' כי כאשר האב מספיק די מחסורם לבני' ככה אנכי הייתי מספיק די מחסור' לאביונים · וריב לא ידעתי אחקרהו כדי לשים שלום בין המריבים · ואשברה מתלעו' עול מאחד מהמריבים ומשיניו אשליך הטרף אשר עליו היתה המריבה מה שעל כל אלה אמרתי לזכות הלז עם קני מרוב בנים ובנו' ובאיהם אתם אגוע כי כלם יסבבו מטתי אז והוא אומר קני · וזה בסוף ימי' רבים כי כחול ארב' ימים והוא אומר חיי · וחשבתי שנכסי יפרו וירבו וכאלו הייתי אילן צומח אשר שרשי פתוח אלי מים על משיכו' נהרו' וטל משמים ילין בקצירי והם ענפי האילן באופן כי יגדל האילן מאד מרוב הלחות מלמעלה ומטה והוא האומר מזוני · וחשבתי כי יתחדש הכבוד עמדי · והגבור' כי יהיה כאלו קשתי בידי תחליף ותתחד' ותוסיף כח · ואנכי הרואה כי לא די שלא נתוסף כי דבר בכל זה לזכות הדברים הטובי' אשר עשיתי · אבל אבדתי כל מה שהיה לי בראשונה וזה יען כי בני חיי ומזוני לא בזכות' תליא מלתא אלא במזלא · לי שמעו וגו' ורע' עוד מזאת כי בתחלה הנגידי' והשרי' לי היו שומעים דברי ועושי' והיו מיחלים ומקוי' דברי בטרם עשותם שום דבר מעניק' בהנהג' המלוכ' · וידמו למו עצתי כי לא היו טוענ' כנגד' · ואחרי דברי לא ישנו וישלמו לדבר עוד בדבר ההוא להיות דברי אצלם כדת פרס ומדי אשר אין להשיב · ודברי לא היו כבדי' עליה' וקבלת' אותם היה מפני פחד ויראה · רק הם מתוקים וערבים אליהם מאד · ועלימו תטוף ותיזל מלתי כטל ומטר הנאהבי' מבני האד' · כי הם מיחלי' ומקוים לדברי ולעצתי כמט' ופיה' פערו ופתחו למלקו' שהם האנשי' המבקשי' מהאלוה המלקו' וככה יבקשו ממני דברי כ"כ הוא ערב אליהם · ואם הייתי שוחק עליה' ומלעיג עם כל כבוד' ועשרם היו מראים בזה לא היו מאמינים ומבינים שהייתי לועג עליה' ואור פני לא יפילון כי לא היו מפילים מהם אור פני יראתי להשתוו' עמדי ולשחו' גם הם עמדי · וכאש' אך עמה' בשוקים וברחובו' אף כי הם הרבי' אני אבחר דרכ' והם ילכו אחרי בדרך ההו' · וכאשר אשב עמה' · יושיבוני בראש' · וכאשר אעמוד בעמידה עמהם אשכון כמלך בגדוד שעומד באמצע וכלם יסבבוהו וכאשר אבלים ינחם שהוא מסובב מהשורות מבני האדם ובאמצע עומד ודורש בדברי ניחומים · ועתה אבדתי כל הכבוד הזה · ונוסף על רעתי כי שחקו עלי

עלי אותם שהיו צעירים ממני לימים · וצעירים באיכותם אשר מאסתי אבותם לשית עם כלבי צאני כי יותר הכנה היה לכלבי מאשר היה להם · גם כח ידיהם למה לי כי היו חלושים מאד באופן שאבד הכלח והבטחון עלימו שיעלו לגדולה כי אין דרך ל עליתם בשום דבר מפני פחיתותם ·

וכל אחד מהם היה עומד גלמוד ויחידי בירכתי בית מפני החסרון שיש לו מכל דבר והכפן והרעב כי לא ישבע לחם · ולכן מפני הקלון היו עורקים ובורחים מבני האדם אל ארץ ציה ואל מקום החשוך כאמש · ואל המדבר ארץ שואה ומשואה · הכורתים מלוח עלי שיח כדי לאכול במקומות החשוכי' ההם אף כי איננו מאכל אדם לרוב מרירותו ומליחותו · ושמה גם כן הוא לחמם שרש רתמים והיא העשב הנקרא יינישטה והוא מאכל בהמה · ואפילו מן גו ומתוכיות המקומות ההם יגורשו יען כי יריעו עלימו כגנב ויאמרו כי שבת עמדם שם במקומות ההם הוא כדי לשלול שלל ולבוז בז · מה שלכן יבואו לשכון בסביבות העיר וכאשר יערוץ ויתחזק כל אחד מהנחלים וישפכו מימיו בסביבות ההם אז יעלו לשכון בחורי העפר מהכפים והסלעים שבסביבותיה ·

ובין האילנות אשר בהר והסלעים ההם ינהקו מהרעב וכמא וחוסר כל · ותחת החרולים והקוצים אשר שם ישופחו ויתנגעו · וזולת פחיתותם מצד עצמם · גם הם פחותים מצד אבותיהם הקודמים שהם בני נבל בני בלי שם שנכאו מן הארץ מנכא רוח ואבד זכרם ממה לפחיתותם ושפלותם · ועתה הייתי נגינתם כמו אני מנגינתם הניגון והשחוק שלהם · ואהי להם למלה כי בכל דבור מבזיון יזכירו שמי · ותעבוני ורחקו ממני ואיני יכול לקבל שירות ופעולה טובה מהם · ולא די שלא יפעלו טוב עמדי כי אדרבא יעשו עמי רעה על לא חמס בכפי כי מפני לא חשכו רוק · כי יתרי והיתר שאת ויתר עז שהיה לי פתח הזמן הרע הסוער ויענני בעינויים מתחלפים · ולכן האנשים אשר היה להם רסן יראת המעלה מפני שלחו הרסן ההוא והעזו פניהם כנגדי · ועל ימיני קמו הנערים הקטנים שהם כמו פרחי האילן · ורגלי שלחו כי דחו אותי באופן שמעדו קרסולי ונפלתי לארץ · ויעשו מסלה עלי ודרך לקבל אידם ממכותם וחבורתם · והם נותצים הנתיב שלי כי כאשר אשכים לעשות דבר מה יתצו מחשבתי · והם תמיד מועילים להותי כי יתנו עזר לשבות שברי והותי · ולא ימצא עוזר לי · למו ובעבורם ביצר מה שעושים רעה עמדי · ויאתיו ויבואו אלי לשמוח ברעתי כאשר יראו שהפרץ וההיזק שלי הוא רחב וגדול · ויתגלגלו ויבואו גם כן אלי כבוא כשואה פחדי ואידי · וכאשר יתהפכו עלי הבלהות · ושתרדוף הבלהות כרוח · הרוח נדיבה שלי ונפשי · וכאשר ישועתי תעבו'כעב יעופף על פני רקיע השמים פתאום ופתע · וזולת זה עוד הוכרחתי במכאובות שונות כי בכל עתה ורגע מרגעי השעות אחשוב שתשתפך נפשי ואמות מרוב כאבי החולי · כי יאחזוני ימי עוני תמיד והלילה החולי מיבש גופי כי יהיה כאלו נקר ונקב העצמות שעלי · ועורקי הדופקי' לא ישכבון כי יהיו מהירים ותכופים לרוב החום נכרי המתלהב בכל הגוף · וברוב כח החולי נשתנה והתחפש גופי ממראהו שהוא לבוש הנפש כי יאזרני ויהיה דבק החולי בגוף כאשר השפה מהכתנת שלי יאזרני ·

והורני ועשה מראיתי כמראה החמר כי חשך משחור תארי ואתמשל ואשתוה כעפר ואפר · כי בשר עורי על עצמי יבש היה כעץ · ועל כל הרעות האלה אשר מכאוני

אשוע ואצעק אליך שתושיעני ולא תענני · ואם אעמוד מלצעוק לא די שלא תתעורר מעצמך להושיעני רק יהיה כאלו תתבונן כי לצערני בכאבים שונים · ובמקום היותך רחמן בטבעך תהפך לי לאכזר · ותמיד תשטמני בעוצם ידך ומכתך · באופן פברוב החולאים אשר נתת בי תשאני אל הרוח והוא המות אשר האדם נמשל אל הרוח · וכאשר בתושיה והחכמה שלך הרכבתני · ככה בה עתה תמוגגני ·

כי ידעתי בודאי שלא תשוב עוד את שבותי לחיות בנועם העולם הזה רק תשיבני אל המות שהוא בית מועד לכל חי כי כל הילודים נועדים למות · וכאשר יהיה האדם קרוב אל המיתה ומוכן אל השלכת נבלתו בעי מפלת ותחת גל אבנים הנה ה' לא ישלח יד להושיעו אף כי החולה ההוא בשברו ופידו וחוליו יש לו ולהם כל החולים שוע ושועה וצעקה כי כלם כאחד צועקים לישועה · האם מפני שלא בכיתי לקשה יום והיתה עגומה ודואגת נפשי לאביון מפני רחמי על ברתם קרה לי כל הצרה הזאת כי טוב קויתי ויבוא רע ואיחלה לאור ויבוא אופל · ומעי רותחו מחום נכרי מהקדחת ולא דמו מלקרקר מרוב הרוח העב הנסג' בתוכם · וקדמוני ימי עוני כי תמיד העונה הבאה בכל יום תקדים לבוא שעה אחד מהיום הקודם לרוב הליחה המעופש'שבגופי שהיא חמר החולי · וקודר הלכתי כי חשך משחור תארי בלא חמה שנשזפתני רק מפני חומה של החום נכרי ששרף הלחות השרשי · ומרוב הכאב קמתי לשוע ולצעוק בתוך קהל ועדה ולא אבוש · וכאלו אח הייתי לתנים וריע לבנות יענה הצועקות בקול דומה לקול נהי ובכי תמרורים · כי עורי מעלי שהיה לפנים לבן ואדום עתה שחר ועצמי ועצמותי חרה ויבש מן החרב והיובש · ונהפך כנורי ועוגבי אשר לפנים הייתי שמח בניגונם לאבל וקול בוכים · באמת כי רחמתי על הקשה יום והאביון וגם בצרתם היתה לי צרה ומדוע מכאוני כל הקורות האלה · וגם לא היה ראוי שיחולו עלי המכאובים האלה מפני חטא הניאוף כי כרתי ברית לעיני שלא יביטו בשום אשת איש לחמוד אותה · ואשר הייתי מתבונן הוא על בתולה כי הייתי לוקח בהית'אשה בבתוליה מכל אשר בחרתי · וזה הייתי עושה בחשבי כי לפועל הטוב מה וכמה חלק טוב יש לו עם אלוה ממעל בעולם הזה · וכמה נחלה טובה עם שדי ממרומים בעולם הבא · מה שיהיה ההפך לעול ופועלי און כי יהיה להם איד בעולם הזה ונכר והתנכרות בעולם הבא כי יתנכרו אתו להמיתו בנגעי גהינם · ואב"ה הוא למה מכאוני הרעות האלה כי אם האמת הוא כדברי ריעי שמשגיח באישי האדם הלא הוא ית' יראה דרכי וכל צעדי יספו' · אם הלכתי עם שוא והוא חטא כדבור לדבר כזב ודברי שוא · ואם תחש ומהר רגלי על מרמה שהוא חטא במעשה לרמאת לזולתו · וישקלני במאזני צדק וידע אלוה תומתי כי לא חטאתי במחשבה · ואשא אל שמים ידי כי אם נטה אשורי והכנ' עיני מן אשורנו ולא קרוב מן הדרך הישר כי העין שלי לא היה רואה ומבי' רק בדברי'המותרים · מה שלכן אחר עיני הלך לבי כי העין רואה והלב חומד וכשהעין רואה הדברי'המותרים · ולא זולתם הנה מהכרח הלב יחמוד המותרים ולא זולתם · ואחר שהלב חומד כלי המעשה גומרים וע"כ בכפי דבק מאומה מן החרס ומן הגזל כי העין לא היה רואה בהון זולתיי אלי · והלב לא היה חומדו וכלי המעשה לא היו לוקחי'אותו · אחלי ל שאם ככה עשיתי שאזרע'בשדותי ואחר יאכל וזולת אוכלו הזרע הנזר' ופירות האיל'· עוד באבאי וענפי האילנו'ההם ישורשו ויעקרו באופן

כי לא יתנו עוד מעולם פרי · ואם נפת' לבי על אשה בעולת בעל ועל פתח ריעי בעלה ארבתי כדי לבעול אותה אחלי כי תטחן לאיש אחר אשתי ועליה יכרעון אחרים · וכינה המשגל לטחינה · יען כי כאשר הטחינ' יעש' בפגישת השתי אבני בית הטחינה האחת על חברתה · ככה המשגל יעשה בפגישת האיש עם אשתו האחד על חבירו · כי לבעול אשת איש היא זמה והוא עון פלילי שראוי שיושפט החוטא במשפטים ופלילים שונים עליו לרוב גודל החטא · כי העונש מהחטא הלז הוא לישרף כאש אשר תאכל לעד ולעולם באבדון והגהינם אחר המות · ובעולם הזה החטא ההוא היה משרש ועוקר כל תבואתי כי לא הייתי מצליח בכל דרכי לעונשו · ולא הייתי מואס משפט האנשים השפלים עבדי ואמתי לשפלותם כשהיו מביאים ריבם לפני ועמדי ולא הייתי נושא פנים לגדול אשר היה מריב עמהם · וזה יען כי יראתי מה' באומרי מה אעשה כי יקום אל ביום הדין לשפוט כל בשר וכאשר יפקוד מה אשיבנו אם אענה או אעות דין האנשים השפלים האלה · כי לא השפל ההוא הוא שוה אלי ובני איש אחד נחנו כי הלא בבטן עשהו אותו אשר עשה אותי והוא האל ית' אשר הכין אותנו ברחם אחד והוא רחם אשה · ולכן למה את גאה עליו ואבזהו לבלתי עשות לו משפט ודין · אם הייתי מונע הדלים מאשר היה חפץ לבם · ועיני אלמנה תכליכה מתאות דבר שלא היתה יכול להשיגה · ואוכל פתי לבדי ולא אכל יתום ממנה · מעולם לא קרה לי אחת מאלה אבל ההפך כי הייתי מאד מרחם עליהם · ומנעורי גדלני המדה הטובה הזאת כאם' האב מגדל את בנו ומבטן אמי הבאתיה ונחיתי אותה · וכאשר ראיתי אובד ואביון מבלי לבוש וכסות · באמת כי ברכוני חלציו בהיותו מתחמם מגז כבשי · אם הניפותי על יתום ידי להכותו בגאות בראותי בשער עזרתי מאנשי ומשרתי ועבדי · יהי רצון אם כה עשיתי שלעונש ההוא כתפי תפול משכמה · ואזרועי תשבר מקנה · וזה יען כי פחדתי מאיד האל והוא יראת הפחד · ומשאתו ומעלתו לא אוכל שאת וסבול והוא יראת המעלה · ומפני שתי אלה היראות לא נתגאתי על זולתי להכותו · אם שמתי כסלי ומבטחי בזהב ובכתם הזך · ואם הייתי שמח כי רב חילי והוני שהוא העושר מהכסף והזהב · וכי כביר מצאה ידי מעושר נחלות משדה וכרם ועבודה רבה כאלו הם מבטחי בעת צרה · אם אראה בבקר אור כי יהל כשיזרח היקר מהלילה הולך לו · ולבי ויכרי הרע בסתר מפתה אותי בסתיו שלא אקום להתפלל לאל מפני הקור · ובקיץ מפני קוצר הלילות שלא השלמתי שינתי כי עיקר התפלה היא בסחר באשמורת הבקר · מה שלכן יהיה כאלו ידי נשק לפי ושתקה כי לא התפללתי · כי זה גם הוא עון פלילי כי בזה כחשתי לאל מתעל במונעי מלהתפלל לפניו ולהתחנן לו על גופי ונפשי · אם אשמח בפיד ומכשול משנאי והתעוררתי משמחה וגיל כי מצאו רע · ולא נתתי ולא הנחתי מעולם חיכי לחטוא בשאול מה' שישלח לה בנפש משנאי · כי עם כל השנאה אשר שנאני לא אקללהו עם היות שמתי ואנשי אהלי האוהבים לי היו אומרי' מי יתן לנו לאכול מבשרו מהשונ' שלהגביר איוב כי לא נשב' מלאוכלה כל כך היא השנאה ששונאים אותו לרשעתו כי הוא שונא אלי על לא חמס בכפי כי דרכי היא לאהוב הבריות ולקרבן · ומעולם בחוץ לא ילין גר כי אני הייתי מאספו הביתה · ודלתי היו פתוחים לאורח הגדול שבעיר מקום העברת

החיצונים · אם כסיתי פשעי וטמנתי עוני במוכי ושתרי כאדם הראשון שרצה להסתיר עונו אבל הייתי מודה ועוזב · ואף כי היה לי כח לערוץ ולסבור המון רבה · בוז משפחות יחיתני בתוכחתו והייתי מקבל בסבר פנים יפות התוכחות מהנו עם כל כחי ובזיונו · ואדום והייתי שותק ולא אצא פתח מבושה כי הייתי בוש פנים ולא עז פנים · מי יתן לי שאתב' שומע לי מבין וחכם ולא כריעי אשר דוחים אותי בדברי בוז · הן תוי הוא כמו תאותי שדי יענני כאשר היו עושים ריעי ויראה הספר שכתב איש ריבי והם הדברים מריעי · ואם אמצא איש חכם שישמעני אם לא על שכמי אשאנו כי אשפיל אותי לפניו בכריע' והשתחויה · ואענדנו עטרות לי כאלו הוא מלכי ושרי · ומספר צעדי מכל אשר קרה לי עד היום הזה הייתי מגיד אליו · ואקרבנו לי כמו נגיד · וקנבי למילין אם עלי אדמתי תזעק להיותו ארץ שדה וכרם אשר גזלתי ואשר רבותי · ויחד תלמיה יבכיון להיותם גזולים אותי ורצונם לשוב לבעליהם · ואם כחה אכלתי בלי כסף שלא פרעתי בכסף עמל הפועלים · ונפש בעליה והוא אריסי אשר שמתי באדמה לעבודה ולשומרה הפחתי והדאגתי בגזלי ממנו שכר טורחו · יהי רצון שבזורעי אותה תחת חטה יצא חוח ותחת שעורה יצא באשה שרוצה לומר עשבים נמאסים ונבאשים מה שעל כל אלה אגזור כי האל לא ישגיח בפרטים והרע והטוב יחולו על האנשים כפי הנגזר עליהם מהמערכות ומשפט אחד לצדיק ולרשע הן אמת כי ראוי להיות צדיק מפני טבע האמת שיגזור כן ולהבדל מבהמות השדה ונחיתו ארץ · כ"ב

וישבתו שלשת האנשים האלה וגומר כי נתבטלו שלשת ריעי איוב מענות לו על אשר היה טוען היותו צדיק בעיניו וכי רעתו לא באה לו מאת ה' ובהשגחה מאתו רק מצד מערכת השמים · שאם היה הרע יורד מלמעלה היה עול בחקו יתברך להרשיע את הצדיק איוב על לא חמס בכפיו · מה שלכן חרה אף אליהוא בן ברכאל הבוזי שהוא איש אחד נכבד מאד וממשפחה רמה ולכן היה יכול לדבר כרצונו · והנה חרה אפו באיוב על אשר היה רוצה להעמיד את עצמו צדיק יותר מהאלהים והיה מכחש השגחתו יתברך למען הצדיק את עצמו · ובג' ריעיו חרה אפו על אשר לא מצאו מענה כדי להרשיע את איוב מצד טענות ברות ונכות שיוכיחו היותו הוא הרשע וה' הצדיק · והסבה שעד הנה לא דבר אליהוא הוא כי להיות שאיוב וריעיו היו זקנים ממנו לימים לכן חכה והמתין שידבר איוב וריעיו יענוהו · וכאשר ראה אליהו כי אין עוד מענה בפי שלשה האנשים מה שלכן חרה אפו · אז ענה אליהו ואמר · כי לא עבר חק המוסר רק מפני ההכרח · להיותי צעיר אני לימים ואתם ישישים שהם הב' מרחקים ההפכיים מהזמן והם ימי ההתחלה והנערות עם ימי הירידה והישישות · ע"כ זחלתי ויראתי יראת הפחד פן תבוני בגערותיכם ואירא יראת המעלה כי נרתעה אחור נפשי ונסוגו אחו' כחותיה בשערה מעלתכם וחכמתכם מחוות דעי אתכם ואמרתי מפני ירא' הפחד ימים ידברו · ומפני יראת המעלה רוב שנים יודיענו חכמה · אכן רואה אנכי כי החכמה אינה דבר טבעית בישישים · אבל הוא דבר השגחי כאשר רוח ה' רוח חכמה ובינה ינוח באנוש · ונשמת שדי כי הנשימה וההשפעה ממנו ית' על האנשים תבינם ולא הרבים וגדולי המעלה

המעלה מן רבי המלך יחכמו מפני גדולתם ולא זקני' יבינו משפט לשפוט משפט צדק בין איש לרעהו מפני זקנותם ·

ולכן אמרתי שמעה לי איוב אחוה דעי גם אני כאשר עשו האחרים · כי הן הוחלתי והמתנתי לדבריכם ריעיו שאתם תדברו בו ותשיבוהו אל הדרך נכון · ואאזין ואקשיב עד היכן תגיע תבונותיכם בחיקור מילין שתחקרו בויכוח עם איוב · ועדיכם אתבונן וראיתי כי אין מכם שיוכיח לאיוב בטענות צודקות · ושיענה אמריו אשר הם כעניני צודקות · ואין לכם להתנצל באמור כי מצאנו חכמה ויש לנו בינה ואתכם לא נענה אליו עוד לרחמנו עליו כי די לו באשר אל ידפנו · ואין צריך שהאנשים גם כן יהדפוהו · כי החכם צריך לוכח על האמת בשוקים וברחובו' כי אף שאהבת הריעים היא יקרה אצל השלמים · אהבת האמת היא חביבה ויקרה יותר ויותר · והנה איוב לא ערך אלי מילין רק ערכם כנגדכם מה שלכן איני חייב לענו' לו · ועם כל זה לא אשיבנו באמרכם היינו לא אשתמ' כאשר השיבות' אין כי עוד מחדש אני רוצה להשיב אמרים לו · ובקוותי כי לדברי אלי ריעי איוב ישובו לענות לו עוד · חתו כי היה כאו מחיתה אחזתם ולא ענו עוד · והעתיקו מהם המילין והדברים לגמרי · וכאשר הוחלתי והמתנתי זמן מה וראיתי כי לא ידברו · וכי עמדו ולא ענו עוד · הסכמתי לענות אף אני חלקי · ולחוות דעי אף אני · וזה יען כי אני מלא מדברים וטענות כדי לענות בהם לאיוב · וכאשר בטני בהתמלאת מרוחיות יתן לי מצוק וכאב בבטן עד באתו משם · ככה הדברים האלה שמלאו בטן שכלי יתננו לי מצוק עד באתם מפי · כי הנה בטני הוא עתה כנאד היין שהוא סגור לגמרי ולא יפתח אשר היין רותח בו ומתאמץ לצאת · וכאשר הנאד יהיה מהנאדות החדשים קלי ההבקע יבקע בכל פנים מפני אבירות רתיחת היין · וכן נראה אלי עתה כאלו יבקע בטני כדי לדבר · ולכן רוצה אני לדבר כדי להרויח לי ולהרחיב לבי אפתח שפתי ואענה · ובדברי אלה לא אשא ואעשה משוא פנים לשום איש · ול' אדם לא אכנה כי רוב המדברים תועה לכנות לאדם מה רמוז אליו ידברו בלשון נסתר ובכינוי כדי שלא יתבזה האיש ההוא · כי איני יודע לדבר באופן ההוא בלשון נסתר ובכינוי רק בלשון מפורש בפרס' האמת בפומבי יתבזה מי שיתבזה בדברי · וזאת המדה היא לי מן אז זמן מעשי אחרי שעושני והוא אבי אשר עשאני היה נושא אותי לבתי מדרשות ללמוד החכמה · כי מן אז הכרתי האמת הסכמתי לבלתי היות מחניף לזולתי עליה ולפרסמה בגלוי ובפרסום · ואולם שמע נא איוב מלי וכל דברי האזינה שהם הקדמות הדבור · הנה נא פתחתי פי ותדבר לשוני בחיכי · מה שאמרי לא יהיו כזבים רק היושר והאמת אשר כלבי תקוע · ושפתי ימללו הדעת והחכמה בשפה ברורה · ולא השוא והבל בעמקי שפה כאשר תאמ' שריעיך דברו כך · והנני מחמר קורצתי גם אני ורוח אל עשאתני באילותו וחזקתו · ונשמת שדי תחייני כי יעמידני בהשגחתו התמידיית כמוך · מה שלכן תוכל להשיבני מילין ולכן אם תוכל ותדע תשובה מה לדברתי השיבני · ערכה לפני טענותיך והתיצב לפני ·

הן לאל לשון שבועה אני ופי גשמיי כפיך כי מחמר קורצתי ונחצבתי גם אני · ואין לך ליהוא' ממני כאשר היית אומר היותך ירא מלוכח עם אל מפני אימתו באומרך כפך מעלי הרחק ואימתך אל תבעתני · כי הנה אימתי לא תבעתך · וכפי וידי עליך לא יכבד · והתחיל אליהוא לספר

דברי איוב כדי לסותרם באומרו אך אמרת באזני וקול מילין אשמע · זך אני במחשבתי בלי פשע · וחף אני מלשון חכמים ז"ל נזיר לא יחוף את ראשו ורז"ל נקי מחטא כדבור כי הר אם יטהר וינקה מזוהמתה כחפיפה במסרק · ולא עון במעשה לי · והן הוא יתברך ימצא תנואות. ר"ל תואנות ועלילות ויחשבני לאויב לו · וישם בסד רגלי והוא העץ שלוכדים בו הרגלי' מהאסר · וישמור כל ארחותי שלא אברח ממנו והוא משל כי יהיה כאלו שמני במסמר ושמה לכבלי ברגלי ושמם בסד וזולת זה שם שומרים סביב המשמר לבל אברח ואכבל כל כך מכות ותחלואים שלא עלי · הן בזאת איוב לא צדקת לומר כי הא' ישים עלילו' על בני אדם וישלח בהם שפטים על לא חמס בכפיהם · ואענך לזה כי הוא מהמפורסם היות רב וגדול האלוה מהאנוש ולכן לא יקנא בו ולא ישנאהו כדי להעליל עליו ואם יבואו יסורין עליו הם לטוב לו אם למרק חטא קדם ואם להרבות בטובתו · ואם כדי לנסותו · ואם כן מדוע אליו ריבות ואם סבלת סבת מכותיך אין להאשימו ית' מדוע לא ענה לך ולא הודיעך סבת מכותיך כי כל דבריו לא יענה לבני האדם ויגלה סודותם · הן אמת כי יגלה קצתם להם כי בדרך אחת ידבר אל עמהם · ובשתי דרכים לאשר לא ישורנה ויבינה לדרך הראשונה כי קצר מצע שכלו להשתרע אל השגתה ·

הדרך האחד היא בחלום נבואיי מחזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים · והב' היא בחלום צודק הבא בתנומות עלי משכב · ואז יגלה אזן האנשים מהעתיד לבוא עליהם ויחתום מוסרם כי יודיעם איך חתם ה' לתת העונש ההוא להם במוסר ותוכחת עונותיהם · וזה כדי שהאדם הבהמיי ונוטה אל ארמיותו יסיר ממעשה הרע · והגאוה מהגבר הגבור יכסה כי ישובו בתשובה · מה שבה יחשוך נפשו מני שחת ומגיהנם בעולם הבא · וחיתו ונפשו החיונית מעבור בשלח וחרב הכרות בעולם הזה · כאשר קרה לנבוכדנאצר שראה בחלומו את הרעה החתומ' עליו למוסר מחטא גאותו אשר בתשובתו אל ה' ניצל ממנה זמן רב עד אשר שב לגאותו באומרו הלא דא בבל רבתא אשר בניתיה ברוב כחי · ואם העון יהיה גדול עד מאד יתיסר בעולם הזה ביסורין שונים כדי שינצל מיסורי גיהנם הרעים והרבים · והוכח במכאוב וחולי על משכבו · ורוב עצמיו יהיה להם חולי איתן וחזק ·

וזהמתו ותעבתו חיתו ונפשו ללחם · ונפשו תתעב אפילו כל שאר מאכל תאוה כמנהג החולים מאד · באופן שבשרו השמנה אשר היתה נראית יכלה ממוס הככרי מהחולי ועצמותיו אשר בתחלה לא רואו להיות טמונים בבשר עתה שופו וגבהו ויראו לעין כל · ובאופן כי ותקרב לשחת ולקבר נפשו וחיתו בעבור הכאבים מהחולי הממיתים אותו · ואז כשיהיה קרוב אל המות אם יש עליו מלאך מליץ טוב בעדו אף שיהיה אחד מני אלף ממלאכי אלהים להגיד בעבור האדם הזה לפני האל יושרו ויחנן אותו ויאמ' פדאהו מרדת שחת שלא ימות עדין כי מצאתי כופר מהתשובה שעשה · תכף ישמע ה' לקולו ויתלחלח בשרו כבשר הנער וישוב לימי עלומיו · וזה כי יען שיעתר ויתפלל אל אלוה בעת חוליו לכן ירצהו ויראה פניו מהחולה הזה בתרועה ושמחה · כי ה' ישיב לאנוש צדקתו · והאיש הלז יקרא בשם ה' וישור ויביט על האנשי' לאמר להם אני בשכבר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי כי לא היה לי תועלת בזה רק מכאובות שונות ויסורין רבים · וכאשר שבתי אל האלוה והתפללתי לפניו פדה נפשי מעבור בשחת ובקבר · והרוח חיוני מנפשי באור

החיים תראה · הן כל אלה ליסר האנשים ואחרי שובם להטיבם על כנם יפעל אל פעמים שלש עם גבר ולא יותר כי על שלשה פשעים ישיב את שבותם בתשובתם אבל על ארבעה לא ישיבם יען כי כבר לקחו חזקה בעשיית החטאי' ונעשו כהיתר להם ויהיה כמעט נמנע שיעשו תשובה מעלייתא אשר למענה יזכו להשיב נפשם מני שחת והקבר · ולאור באור החיים · הקשב איוב ושמע דברי היטב ואל תענה עדין כי עוד יש דברים אתי לדבר · אשר אחרי דברי אותם אם יש מילין אתך השיבני דבר · כי חפצתי צדקך אם יהיה הצדק אתך כי אין כונתי בויכוח הלז הניצוח רק לגלות האמת · ואם אין עמך טענות צודקות שמע לי והחרש ואאלפך ואלמדך חכמה · כ״ב

ויען אליהוא ויאמר · שמעו חכמי' מילי ויודעי' האזינו לי ורוצה לומ' חכמי' בעיוני ויודעי' במעשי · והיה מדבר כנגד שלשה ריעי איוב · והנני אומר לכם שתשמעו מילי יען כי האזן תבחן המילין אם הם אמיתיים או כוזבים כאשר החיך יבחן טעמי האוכלי' מי הוא המר ומי המתוק · שלהיות כי ריעי איוב שתקו מלענות לו עוד חשב אליהוא כי הודו לדבריו כי שתיקת א' מהמתוכחים יורה על היותו מנוצח · ולכן בחרות אפו · חרה בתחלה על איוב על צדקו נפשו מאלהים · ואחר כך על ריעיו על אשר חתו לא ענו עוד · והמענה הקודם היה נגד איוב להשקיט חרונו מעליו · והמענה הלז היה כנגד ריעיו להשקיט חרונו מעליהם · וזהו אומרו נבחר לנו משפט הויכוח למען מתוך הויכוח יתברר ההלכה והטוב בינינו · כי וכאשר אמר איוב צדקתי והייתי תם וישר ועם כל זה אל הסיר והגיע המשפט והיסורין עלי מן שורה שבה פה · מי שעל המשפט הלז אשר הגיע עלי אני אכזב באלהים ואומר כי לא ישגיח בתחתונים · וזה יען כי אל עלי חץ המכה בלי פשע · והמכה היתה רבה ואנושה ורבת המכאובות · ואם היה אמת שהוא משגיח בתחתונים למה לצדיק במוני רע לו · ובחרון אף כאשר אירע לי · מי גבר כאיוב איך אפשר שלם וגבור כמוהו ישתה כמים דברי לעג ומינות · וכאלו התארח והתחבר עם פועלי און החוטאים במעשה בחשבם כי לית דיין משגיח · והלך עם אנשי רשע החוטאים במחשבה · באומרו כי לא יועיל לאדם בהיותו רצוי עם אלהים בלכתו בדרכיו · לכן אתם ריעיו אנשי לבב ושכל שמעו לי חלילה לאל משיתיחם אליו רשע ושבכחו הגדול לא יושיע עבדיו ואדרבא יענש במכאובות שונות · ושדי משיתיחם אליו עול ושבעושרו הגדול לא יספיק די מחסורם לעבדיו ואדרבא יאכל את כל אשר להם · כי הוא ישלם לאדם כפעלו ויצדיק הצדיק וירשיע הרשע כי ימציא לכל איש פרי דרכו וארחו · ואף אמנם שלא ירשיע אל ושדי לא יעות משפט הוא מבואר · יען כי מי פקד הארץ עליו ואלו שהיה בחברתו בעת הבריאה כדי לתת עזר לו בה ·

ואחרי הברא' התכל מי שם וסדר כלה בסדר הזה · הנה אין עוזר לו בבריאה ובסדר מתמיד והוא לבדו בציורו יתברך ברא יש מאין ומתמידו בסדר הלז · ואם ישים אליו לבו שהאלוה היה מוסף אליו ציור לבו בעולם המלאכים וציור רוחו בעולם הגלגלים וציור נשמתו בעולם השפל שהם שלשה מיני ציורים נבדלים זה מזה כפי מדרגת מעלתם · יגוע ויכלה כל בשר יחד והם עולם המלאכים והגלגלים · ויקראם בשר בשם מושאל להיותם נבראים כמוהו · ואדם על עפר ישוב שהוא עולם השפל · ואמנם הוא יתברך מעמיד העולם ומקיימו כי רחמיו על כל מעשיו ואיכו שונא להרשיע האדם ולהכאיבו בלי חטא קדם · ואם תחפוץ להבין שמעה זאת אשר אדבר והאזינה לקול מילי · הראוי להאמין כי ה' באפו יצדיק הרשע וירשיע הצדיק · כי יען שכעס על הצדיק יעשה שיחבוש וימשול הרשע השונא משפט · והצדיק מאד תרשיע ותיסרהו ביסורין שונים · הראוי להאמין כי האל יהיה מעלה למלך הבליעל ועבין האמור יהיה מעבין וה' האמירך להיותך לו לעם סגולה · וירשיע הנדיבים וישפילם · הנה אין זה אמת כי יען שמעשה' ידיו כלם בשוה לא נשא פני שרים ולא ניכר השוע והעשיר לפני דל כשהם לפניו כי כלם אצלו שוים יחד ולמה ישפיל זה וירים זה בלי סבה יניעהו על ככה מחטא קדם אשר יענש בעבורו · או זכות קדם אשר יקבל שכרו בעבורו · וכשעם אחד בכללו ישירו האביר מהם באומרם לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו · הנה בחצות לילה יגועשו ויחרדו וברגע ימותו ויעבורו מן העולם הזה · ולא ביד אדם רק בידי שמי' וכאשר קרה לפרעה באומרו לא ידעתי את ה' כי בחצות לילה גועשו המצרים ותהי צעקה גדולה במצרים להיות כי עם הבכורות ברגע אחד מתו ועברו בידי שמים על ידי המשחית אשר בא אל בתיהם לנגוף ואין בית אשר אין שם מת · כי עיני ה' והשגחתו על דרכי איש וכל צעדיו יראה · ואין חשך ואין צלמות להסתר שמה פועלי און לעשות הרע בסתר כי לפניו כחשיכה כאורה ומלוא כל הארץ כבודו ·

כי הנה האדם יש לו הבחירה במעשה ידיו ולפניו דרך החיים ודרך המות · ולא האל ישים ויסדר מה שיהיה עוד בעתיד על איש מה ויוכרח האיש ההוא לעשות כן כאשר נגזר אבל הוא בבחירתו ולכן ילך אל אל במשפט ואם בחר בדרך החיים יתכוס אליו · ואם בחר במות יתנוה אליו · ולכן ירוע וישבר לאנשים אשר נעשו כבירים וחזקים לאין חקר וישעבדו לזולתם · ויעמד אחרים צדיקים מהם תחתם כי ירשו את כל אשר להם · וזה יען ולכן כי הכיר מעבדיהם ומעשיהם הרעי' · והפך היום שלהם ללילה וידכאו · והנה האל ספקם והכה לאלו הרשעים ע"י רשעים כמותם אשר הם חרבו יתברך וכאומרו המשורר פלטה נפשי מרשע חרבך שהוא חרבך · כאשר האל יסר את ישראל הרשעים בחרבן בית ראשון והשני ע"י נבוכדנצאר הרשע וטיטוס הרשע · ובמקום רואים בפומבי ובפרהסיא למען כל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד · וזה יען ועל כן סרו מאחרי ה' במעשיהם ודרכיו לא השכילו במחשבה · והיו סבה שהדל היה מביא עליו יתברך צעקתו והיה שומע צעקת העניים אשר אלו הרשעים היו עושקים אותם · כי האל יתברך יש לו יכולת החלטיי על שני ההפכים כרצונו ואם הוא ישקיט לאדם אחר לצדקתו מי הוא זה ואיזהו אשר ירשיעהו ויכאיבהו · ואם הוא יסתר פנים מאדם אחר לרשעתו והיה לבער · מי ישורנו ויביט וישגיח בו לטובה להצילו מרעתו · יהיה המושגח הלז אם גוי · ואם אדם פרטי · וכאשר ימלוך על עם מה מלך חנף ומרע יהיה מוקש לעמו כי מאשרי העם יהיו מתעים אותו · וכאשר העם הזה ומלכם בראשם אל אל האמ' יעלה אותו וישוב בתשובה מן את ה' האמרת היום · אז הוא ית' יקבל תפלתו ויאמר נשאתי ומחלתי עונותיך ולא אחבול ואזיק עוד לכם מלשון מלאכי חבלה וזולתם · וכאשר עשה מלך נינוה ועמו אשר שב אל האלוה וירחמהו · ובתוך

תפלתו

תפלתו יאמר המלך הלא אנא בלעדי אחזה שלא אראה במכותך ועונשך וכאומרו המשורר יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעיטני אבל אתה הורני דרך זו אלך ואם עול פעלתי לא אוסיף כי אתחרט מאד על אשר פעלתי און · המעמך ישלמנה הם דברי אליהוא לאיוב המעמך ומדעתך עדיין שתאמין שישלמנה הוא יתברך הרעה לאיש לפרי רוע מעלליו · האם חזרת עדיין כך מאמרך האלוה לאמ' כי הדברים האלה יפלו כפי המערכת ולא בהשגחה · ראה מה יש לך להאמין אחרי דברי אלה כי אתה תבחר האמונה ולא אני ומה ידעת דבר כנגד הדרוש הלז · הנה בלדד וצופר ריעיך אלה אנשי לבב ושכל יאמרו לי · ואליפז אהובך גבר חכם שומע לי הודו לדברי שלשתם וגזרו אומר כי איוב לא בדעת ממשי ידבר · ודבריו לא בהשכל עיוני · אבי יבחן היא תפלה לאל אנא אבי שבשמים תעשה שיבחן איוב לנצח במכאובים והתחלואים האלה · למען ילמד ממנו התשובה לאנשי און המינים והאפיקורסים שיזהרו שישובו ממחשבתם הרעה פן יקרה להם כאיוב המשיח דברים כלפי מעלה · כי רואה אני שמתמעטים ממנו דרכי התשובה וכל היום יוסיף על חטאתו פשע כי לא יודה להשגחתו ית' והוא יספוק כף אל כף כמתרעם על חמס הנעשה אליו לפי דעתו ומרבה לדבר דברים רעים כנגד האל ואינו רוצה להשפיל עצמו תחתיו · כי נראה שאף כי איוב לא היה עונה לאליהוא שלא היה רוצה לוכח עמו · עם כל זה היה סופק בכפיו ובוצק חמס על ה' ועל השגחתו · כ"ד

ויען אליהוא ויאמר הזאת חשבת למשפט ודבר כנון אומרך שצדקת מהאל בהיותך צדיק תמים ונענשת חנם · כי תאמר מה יסכון ויועיל לך עשיית הטוב · ותאמר מה אועיל בהפרישי מחטאתי · כי הנה אין רואה ואין יודע ואין משגיח וזהו אומרו איוב תם ורשע הוא מכלה · אני אשיבך מילין לזה ואת ריעיך עמך אשר שתקו וכמעט הודו לדבריך · הבט שמים ועולם הגלגלים וראה · ושור והבט בשחקים שהוא עולם המלאכים ויקרא לפעמים כן להיותו כל כך שחוק ודק גשמיותם אם יאמן המצא בהם גשמיו' מה עד שכמעט הוא נמנע ההכרה וההשערה · ולכן ייחס להם הגובה באומרו גבהו ממך להיות' גבוהים על השמים והארץ · אם חטאת במעשה רע מה תפעל בו בהיותו גבוה מעל השחקי' הגבוהי' · ורבו פשעיך במחשבות כוזבות ומינות מה תעשה לו מן ההיזק · אם צדקת במחשבו' אמיתיות מה תתן לו מהמועיל או הערב · או מה מידך יקח בעשייתך הטוב והיושר · לאיש כמוך כי הנה עשיית הרע או הטוב יתן הרע והפך לפועל הפעולה ההיא כי הצדיק הנה שכרו אתו בעול' הזה ופעולתו לפניו בעולם הבא · והרשע ימו' בנפש מרה ואשו לא תכבה · מרוב עשוקי' וגו' כאשר יקרה על הרוב שהרשעי' כאשר יזעיקו אל העשוקים מהם שלוקחי' ממונם בחזקה · ויושעו העשוקי' מפני הזרוע מהרבי' והרשעי' הגדולי' המעלה אשר משתעבדי' בהם בחזקה · ולא אמר שום א' מאלה הרשעים איה אלוה עושי המשגיח כי ויודע סתרי לבי בעולם הזה · הנותן זמירו' ומנוח ושיר של שמחה לאוהב בלילה הוא היום החשוך מהמיתה כי גם משגיח בהם לטובה בעולם הבא · מלפנו וגו' אשר הוא יתברך למדנו דעת ותבונה יותר מהבהמות והחיות והעופות הגוזלים וטורפים אלה את אלה מה שעל כן היה ראוי דמה דעלך סני לחברך לא תעביד · שם

יזעקו וגו' ולכן בבוא כשואה פחדם מהרשעי' האלה ושם יזעקו אל ה' ולא יענה להם וזה מפני גאונם ורשעתם · אך שוא כי תפלת אנשי שוא לא ישמע אל החזק והאמיץ כדי להצילם מיד שונאם · ושדי העשיר המספיק לכל די מחסורו לא ישורנה לתפלה ההיא כדי להצילם מרעת עניותם · אף כי תאמר אתה איוב לא תשורנו האלוה לאינושי ולא ישגיח בו · הוא שקר ודבר כזב ולכן האמן כי הדין והמשפט שהל' עליך הוא בהשגחה מלפניו ולכן התחולל לו ובטח עליו והמתן לישועתו · ועתה כי אין וגו' שאם לא תעשה כן דע שעתה בצרות האלה אשר לך בעולם הזה אין פקד אפו כך · כי לא ידע איוב עדין בפש מאד בריבוי המרץ מהצרות בעולם הבא · אשר צרות העולם הזה כאין נגדם · ואיוב וגו' ולכן ראוי שיאמין איוב שהבל יפצה פיהו ובבלי דעת מילין יכביר באומרו שאין עבה ואין תבונ' לנגד ה' רק שהכל בא במקרה · כ"ה

ויוסף אליהוא ויאמ' · כתר והמתן לי עוד מעט ואחוה לך עוד דברים אמיתים · כי עוד יש מילים אבלי לדבר בעד האלוה אשר כחשת בו · אשא דעי וגו' כי ראוי שאשא דעי ושכלי למרחוק כדי למצוא ראיות ומופתים חותכים שלפועלי יש צדק בכל דרכיו ולא בדרך שתתרעם הראות העול והחמס בהנהגת העולם · כי אמנם לא שקר מילי כאשר אומר שתמים דעים הוא עמך ועם זולתך ומשגיח בתחתוני' בידיעה תמימה ושלימה ולא בידיעת האנשי' החסרה · הן אל כביר · להיותו רם המעלה לא מפני זה ימאס השפלים וזה להיותם יגיע כפיו · ואדרבא מפני היותו כביר וחזק · והיות לו לב ושכל וחכמה החלטיית לא יחיה הרשע אבל יענישהו על חטאו · ולעניים יתן משפטם ולחם חקם כי אף שמרום וקדום ישכון הנה ישגיח על דכא ושפל רוח · לא יגרע מצדיק עינו והשגחתו כאשר השגיח על דוד תמיד לצדקתו ובכל פרטיו היה מושגח ונשמר מכל רע · וזולת שישמרהו מכל רע עוד יעלהו שיעלה לכסא המלוכה כאשר קרה לדוד ובניו וישיבם לנצח ויגבהו וכאומרו כרתי ברית לבחירי וגומ' זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי רק בתנאי שישמרו בניו תורתי · ואם אסורים וגומר ואם המלכים האלה ילכו שבי לפני צר אסורים בזיקים ונלכדים בחבלי עוני · ויגד להם פעלם · אז ה' יגיד להם היות שבת צרתם פעלם הרע · והתגבר פשעיה' · ויגל וגו' ויגלה להם שים תקוה לאחריתם כאשר יתיסרו וישובון מאון וישובו אל ה' אלהיהם · אם ישמעו המלכים האלה וישובו בתשובה ויעבודו לה' אלהיהם ישובו אל כנם ויבלו ימיהם בטוב בעולם הזה · ושניהם בנעימים בעולם הבא · וכאשר קרה למנשה אשר התעה ליהודה ויושבי ירושלים לעשות רע מן הגוים אשר השמיד ה' מפני בני ישראל · וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו · ויבא ה' עליהם את מלך אשור וילכדו את מנשה בחוחים ויאסרוהו בנחושתים ויוליכוהו בבלה · וכהצר לו חלה את פני ה' אלהיו ויכנע מאד ויתפלל אליו · וישמע תחינתו וישיבהו ירושלם למלכותו וישכב עם אבותיו ומלך בנו תחתיו · ואם לא ישמעו ולא ישובו בתשובה בשלח וברומח יעבורו וימותו מיתה משונה · ויגועו בבלי דעת כי קבורת חמור הנעדר הדעת יהיה להם והוא שיאכלום הכלבי' כאשר קרה ליהויקי' · וכאשר יקרה לצדקיהו מלך יהודה שעשה הרע בעיני ה' אלהיו · ולא נכנע מלפני ירמיהו כאשר עשה מנשה כאשר צר לו · ויאמץ את לבבו משוב אל ה' אלהי ישראל · ולכן חיל

כמדים תפשו את צדקיה ואת בניו שחטו לעיניו למען יכרת זרעו ואת עיניו עורו ויאסרוהו בנחשתים ·
וחנפי וגו׳ כי הרשעים החנפי לב האלה לא די כי לא ישועו ויצעקו אל ה׳ אשר אסרם למען ייסרם מתאסרם כי אדרבא יוסיפו חטא על פשע וכאומרו יחזקאל ומאז חדלנו לקטר למלאכת השמי׳ וגו׳ ולכן ימיתו אף וחרון אף ה׳ יגדל עליהם ·
ותמות נפשם המשכלת ותלך במדרגת הבעור משכל וחכמה · וחיתם והיא הנפש האלהית תלך במדרגת הקדשים הנבדלים מהקדושים ומכל דבר שבקדושה · ועניינו מן אל תגע בי כי קדשתיך · יחלץ ויציל הקדוש ברוך הוא העני אשר חטא מרדת לגהינם בעוניו וביסורין שיתן לו בעולם הזה · אשר היסורין ההם והלחץ ההוא יגלה לאזנם חטאם וישובו אל ה׳ וישמרו מלחטוא עוד ולא ירדו עוד באר שחת · ואף הסיתך וגו׳ ולכן דע נאמנה איוב שהאף וחרון ה׳ שאל עליך בעולם הזה ראוי שיסיתך לשוב בתשובה למען תנצל מגהינם אשר פיו צר והוא רחב תחתיו שאין ברות ומצוקה בתחתיתו · ושתזכה לעולם הבא אשר שם נחת שלחנך יהיה מלא דשן · ודין רשע וגו׳ ואל תעשה כאשר עשית עד כה שאתה מלא מדין רשע שכאשר הרשעי׳ דין ומשפט יתמוכו עם קונם ויעזו פניהם להתוכח עמו ולא יכנעו לפניו ככה עשית גם אתה · מה שאין ראוי לעשות כן פן החימה הזאת שים לך כנגד קונך שתסיתך לדבר תועה כנגדו יהיה סבה שילקה אותך קונך בספק ומכה רבה · כי ספק מלשון הכאה כמו תחת רשעים ספקם · ורב כפר אל יטך מההכאה ההיא ויצילך מתנה כי לא אים אל שיטה משפט ודין מפני שוחד הרב כפר · היערוך וגומ׳ וכי ראוי שיהיה נערך שועתך ותפלתך שהיית מתפלל בימי עושרך כשהיית בבלתי צרה ומצוקה וכל מאמצי כח היו לך באופן שהיית מתגאה ומשפיל האנשים תחתיך · אל תשאף וגומ׳ היה ראוי לך אם היית רוצה שישמע תפלתך לבלתי הבינו אל הלילה כדי לעלות ולכרות העמים שהיו נחים תחתם ועומדי׳ על שמריהם שבלילה הרוצחי׳ והגזלנים יעשו מעשיהם על הרוב כדי שלא יראום האנשים · ויהיה לעלות מן כעלות גדיש בעתו לשון כריתה ·· השמר ונומר והיה ראוי לך להשמר לבלתי הטעות אל און רק אם הוא בידך להרחיקהו · כי על אשר בחרת ההנהגה הרעה הזאת לכן נענשת בעוני אשר לך · הן אל וגו׳ הנה האל הוא ישגיב על כל הנבראים בכחו הגדול · ומי כמוהו מורה הדעת והתבונה בחכמתו הכב״ת · מי פקד עליו ויצו אותו וכיוהו שילך בדרך וההנהגה ההיא · ומי אמ׳ אליו פעלת עולה כפעל הזה שעשית הן טוב הן רע בודאי שאין זולתו שיעיז פניו לדבר כנגדו כי כלם לאפס ותהו נחשבו לו ·
זכור וגו׳ כי הפעולה היותר נשגבה שתוכל לזכור ממנו ית׳ · הוא מה ששוררו והבינו והשיגו האנשים השלמים אים לשון חשיבות · ואשר השיגו וחזו כללות האנשים ההמוניים אשר שם אדם יורה עליהם · ואשר השיג מרחוק אחרי הנסיון ברוב הימים האנוש השם וישים אשר אנושה מכת חוליו מפני זקנתו · הן אל וגו׳ כי ההשגה היותר נשגבה שהשיגו בו הוא היותו שגיא כב״ת · ושהוא נמנע לדעת מספר שניו ואין חקירה בידיעה כזאת כי הוא ראשון והוא אחרון · כי יגרע וגו׳ אשר ביד הא׳ מפתחות הגשמי׳ וברצונו יגרע נטפי מים כדי להביא רעב על הארץ לעונש חטאות היושבי׳ בה · ויזוקו ויבואו הזיקים והרעמים במקום המטר לאיד ושברון יושבי הארץ כי יהיו נשיאים ורוח וזיקים וגשם אין · וכאשר

יעשו תשובה יזלו השחקים וירעפו רעיפה רבה עלי אדם כדי להחיותו · אף וגומר ואף שהאינושי השכל יאמ׳ מבין מפרשי עב והוא יסוד האויר אשר שמה יתהוו העבים הלחים והקטורי׳ · והיה מבין התשואות והקולות מהרעמים וברקים וברד ורעם המתהוים בסוכה והגלגל מהיסוד ההוא ·
הנה בודאי לא ידע ולא יבין דבר במה שלמעלה ממנו כי פרש ה׳ על הסוכה ההיא אורו אשר הוא נמנע לאינושי לעלות להתראות בו · ושרשי תחתית הים כסה שהוא גם נמנע אליו לרדת להבין דבר ממה שאחריו · כי בם בענניס ידין עמי׳ במנוע ירידת המטר לעונש פשעיהם · ויתן אוכל למכביר ולהגדיל מפני רוב ירידת המטר ·
אשר יבוה עליו שירד על הארץ בעבור האיש השלם המפגיע ומחלה פניו על ככה · כאשר על כפי ידי המתפלל ההוא הפרושות לשמים כסה זכות אור התורה · ולא יהיו ידיו מלאים דם אשר גם כי ירבו תפלה לא ישמע אל צעקתו וכאשר היה דבר מפורסם ומוחש בישראל הדבר הזה כי לעונות היה כא העצירה וכאשר קרה בימי אליהו עם אחאב · וכתפלת הצדיקים היה נוזל המטר · יגיד וגומר אשר הצדיק המפגיע הזה יגיד אליו רעו ומחשבתו · המקוה אף הקנין והקכון מחרון ואף שעולה אל על בשמי׳ מפני רשעת בני האדם · והנה עליו כמו שיו כי אותיו׳ אהע״ח מתחלפות · וריעו יהיה מגזרת בנת לריעי מרחוק · אף לזאת וגומר בא לדבר על ענין השגחת האל בתחתונים באומרו אף בעבור זאת יחרד לבי ושכלי ובאלו יתר ממקומו בראותו שה׳ עם כל גדולתו ישגיח בתחתונים והנביאים שמעו שמוע קול דברים ותמונה אינם רואים · והנביאים הגדולים ההגה מפיו יצא שומעים ורואים כאשר קרה למשה אדוננו אשר פה אל פה דבר בו · תחת וגומר כי בכל אשר הוא תחת כל השמים והוא עולם השפל ישור ויביט וישגיח הוא יתברך · ועניינו לשון הבטה מגזרת ישור על אנשים · ואורו אור השמש עברו ישוטט על כנפות הארץ לאפוקי דעת המינים החושבים כי השמש הוא האלוה הגדול אשר אורו לא יושפע עליו מזולתו ·
אחריו וגומר כי הנה השמש הוא מהנמנע שיהיה אלוה יען כי אחריו ולפניו ישאג קול גלגלי שבתי צדק מאדים אשר למעלה ממנו · ואף כי השמש ירעם בקול גאונו והוא משפיע על גלגלי נגה כוכב לבנה אשר למטה ממנו הנה אין לו כח לעכבם מתנועתם הסיבובית כי ישמע קולו מכל אחד מהגלגלים השלשה ההם אשר תחת הנהגתו · וזה יען כי ה׳ בראם ובידו למנעם מהסיבוב אבל אין לשמש יכולת עליהם כזה · ויהיה יעקבם כמו יעכבם כי אותיות גיכק״ מתחלפות · ירעם וגומר אבל כשירעם האל החזק והאמיץ בקולו יעשה נפלאות בשמים על ידי עבדיו כשמש בגבעון דום · והוא עושה גדולות ונסים בשמים · אף כי לא נדעהו ולא נדע אופן עשייתו הנסים ההם · כי לשלג וגומר ומגדולת ה׳ הוא היות בידו מפתחות המטר ·
ולפעמים יצוה שהמים יקפאו וירדו לארץ כשלג ·
ולפעמים יצוה שירדו המים במטר טיפין טיפין ·
ולפעמים יצוה שירדו בשטיפה אשר יראו אז מטרות עוזו · כיד וגומר ומגדולתו שישגיח על האנשים ויענים את הרשעים ויטיב לטובים · ויחתום ביד כל אדם המעשים אשר עושה האדם ההוא אם מרע ואם מטוב למען דעת כל אחד מהאנשים מעשהו בהיותם

לדין

לריב לפני פועל כל ולא יוכל להכחיש את חתימת ידו · ותבואנה וגו' ולא כן המין הבהמי כי אין להם שכר ועונש על מעשיהם · וכל פעולתם הוא אם לארוב למבוא אוכל לנפשם · ואם לנוח ולשכון במעונם · מן החדר וגו' ומגדולתו שמן חדרו מן השמים תבוא סופה לעולם · וממזרים והוא כת מכוכבים המולידים הקור תבוא קרה · מנשמת וגו' ואותו הקור הנמשך מהמזרים אשר ממנו ימשך הקרח לא יהיה סבתו הראשונה התחברות המזרים רק השפעת ונשימת אל עליהם · כי הם אין להם שום כח מעצמם · והוא ית' ימתיק הקרח ויזלו מים ברוחב המוצק והוא האר' וכאומרו מצוקי ארץ · אף ברי וגו' וכשהזמן בר וזך ויפה בפתע הא"ל יטריח העב ויתבלבל הזמן · והאור מה' השגחתו יפיץ הענן ברצונו · כי הכל בידי שמים ופתאום יביא העב והענן ופתאום יפיצהו · והוא וגו' שהענן מתהפך בתנועה סבוביית כי בפתע יעתק ממקום למקום · וזה בתחבולות הבורא ית' כדי לתת השכר מהמטר לאנשים לפעלם הטוב והעונש ממניעתו לעונש פעלם הרע כי העננים יעשו כל אשר יצום בוראם על פני הארץ מקור הכליה וההפסד · אם לשבט ונגזר כי יבוא המטר או מניעתו אם לשבט ומשפחה מיוחדת · ואם לארץ ואקלים אחד בכללו · ואם שימציאהו לחסד לאיש פרטי · האזינה וגו' האזין זאת איוב מהענין הגדול מירידת הגשמים עמוד והתבונן שאר נפלאות אל ותדע מתוכם השגחת ה' בתחתונים · התדע וגו' האם תדע בשום הא"ל השגחתו על האנשים יושבי העולם השפל · ואם תדע כשיופיע ויספיע אורו והשגחתו על עננו שהוא עולם הגלגלים · התדע וגו' ואם תדע כשישגיח על מפרשי עב והוא עולם המלאכים אשר יש מסך מבדיל בינו לעב עולם הגלגלים אשר בעולם המלאכיי ההוא יראה מפלאות תמים דעים כי הם פשוטים ודומים לפשיטו' בוראם אבל איננו פשיטות מוחלט להיותם עלולים ממנו ית' ונזונים באורו אור שכליי · אשר וגו' ואחד מן הדברים אשר יראה לנו בלתי היות פעולת השמש בתחתונים פעולה עצמיית ורצוניית רק פעולה הכרחיית וכפי רצון קונו הוא התילדות הקיץ והחורף מפני הליכתו אל צפון וסיבובו אל דרום · כי הקיץ אשר אז הבגדים יחמתו יתילד בהשקיט ה' הארץ אשר היא נגדיית לדרום והוא הצד הצפוני המיושב אשר השקט ומנוחה יבוא לו בסיבו' השמש עליו אשר יהיה סבה אל צמיחת כל הצמחים וטוב כל נבראי מטה · תרקיע וגו' ובעולם הגלגלים אם יהיה כח לך להרקיע עמו השחקים · ובעולם המלאכים אם יהיה לך כח להשיגם מעלתם וכחם אשר הם כראי מוצק · וראי מוצק ר"ל כתרגומו דחזותהון באספקלריא שניא · הודיענו וגו' הודיענו מה נוכל לומר אליו בויכוחנו עמו בהיות שלא נערוך יחד ואין ערוך אליו מפני החשך ענן וערפל שמפסיק בינינו לבינו · היסופר וגומר ואם תאמר שראוי לוכח עמו ע"י שליח היסופר לו מה שאדבר וכי יש איש בעולם שיאמר לדבר ולוכח עמו והלא יבולע ובהבל בא ובהבל שמו יכוסה · ועתה וגו' כי עתה אפי' השחקים ואפי' היותר בהיר שבהם אצלו ית' יהיו כאלו לא ראו אור ופתאום יבוא אידם ברצות ה' לכלותם כי ברוח מצויה דיבשה שיעבור יטהרם ויבואו אל ההעדר ויהיו כלא היו וכתרגו' ורוח עברת ודכאינון וכ"ש האדם הדך ומדוכה · מצפון וגו' ובוא וראה פחיתו' בני האדם כי גודלם ותפארתם יהיה בריבוי הזהב אשר יאתה ממקום הנגדיי מצפון והוא הצד הדרומי' האם אשר בריבויו יהיה הוד והדר על האלוה

הבורא כי ישבחהו אותו אשר הספיק לו ממנו הריבוי מהמחצב הזהביי ההוא · שדי וגו' אותו הבורא יתברך אשר הוא שדי ומספיק לעולם די לא מצאנוהו והשגנוהו רק מצד פעולותיו שהוא עושה חסד בריבוי כחו · ומשפט ורוב צדקה בארץ · ולא יענה בני אדם אף כי יחטאו לו ובשובם אליו ישוב אליהם כי לא יחפוץ במות המת כי אם בשוב רשע מרשעתו וחיה · לכן וגו' ולכן ראוי שיראו ממנו האנשים השלמים וישפילו את עצמם לפניו יען כי לפניו עם כל חכמתם הם חשובים כאין ולא יראה ויחשיב כל חכמי לב אף בהיותם ביחד · כו

ויען ה' את איוב וגו' היא נבואה קטנה הבאה אל האדם אחרי בוא עליו תרדמ' גדולה ובער וסערה לחולשתו מה שאין כן בנביאי' גדולי הערך אשר יבוא אליהם המדרג' הגדולה מהנבואה ויעמדו על בוריים וכאומרו ברבן של נביאים פה אל פה אדבר בו · מי זה וגו' הנה בתראה ה' אל איוב להראות לו התשובה הנכוחה לצדיק ורע לו · כי אף שיהיה צדיק גמור הנה ה' יוכיחהו במכאובים ויסורין של אהבה כדי להרבות לו השכר בעולם שכלו טוב וזהו אחד מהדברי' שצריך להאמינ' על פי הקבלה או לראותם במראה נבואיי' להיותם מעט רחוקים מהשכל כי למה ענוש יענש בתחלה הצדיק תמים כדי להרבות שכרו ואולי כי הצדיק ההוא לא יחפוץ בהם ולא בשכרם ולא מדבשם ולא מעוקצם · מי זה הנותן חשך וחסרון בעצת ה' בהנהגת עולמו · במילין ודברים חסרי דעת ותבונה · אזור וגומ' ואם רצונך לדבר תועה כנגדי אזור נא כגבר חלציך כדי לוכח עמי ואשאלך והודיעני · איפה וגו' איפה היית ביסדי ארץ אשר היית נמצא בכח ולא בפעל ומההכרח הוא שימצ' מוציא הדברים מן הכח אל הפעל להיותו מהנמנע שהם מעצמם יצאו אל הפעל שאם לא כן מי מנעם לצאת עד כה אל הפעל · ולכן הגד בזה מה שידעת מאשר הבנת דבר מתוך דבר · מי שם וגו' והודיעני אם ידעת מי שם המדה לארץ מאורך ורוחב ועומק · או מי נטה עליה קו כמנהג הבונים חרבות למו שיטו קו להישיר בנינם · על מה וגו' ועל מה אדני יסודותיה הטבעו · או מי ירה אבן פנתה כמשפט המלכים אשר בשבונים חצר בית מלכותם שהם בידם ישליכו בתחתי' ארץ אבן ליסוד ופנה לבנינם וזה עם שירים ושמחות כדי לעשות לו סימן טוב לבנין · ברן וגו' אשר אני הייתי המשליך אבן פנתה ואז כוכבי בקר מעולם הגלגלים רננו יחד והריעו עם כל בני האלהים והם המלאכים מעולם המלאכיי וזה כדי לעשות סימן טוב לבריאת הארץ אשר בה ירא' נפלאו' ה' יותר מבשאר המלאכים כי גדולת האומן יראה בעניני' החלושים וקראם כוכבי בקר להיותם זהירי' ומאירים בבקר יזרח אור · ויסך וגו' וכאלו ה' סך בדלתים הים שלא יבא ממקומו לשטוף הארץ כי כפי טבע יסוד המי' ראוי שיכסה ארץ בגיחו ובצאתו מרח' הים יסוד המים הזדונים · אשר ענן הוא לבושו וערפל חתולתו וקשורו כי ים אוקינו' הוא מסובב תמיד מעננים ערפליים · ויהיה גיחו כמו מבטן אמי אתה גוחי · וחתולתו מן החתל לא החתלת · ואשבור וגו' ואז גזרתי עליו חק ומשפט שלא יצא ממקומו וכאלו סגרתיו בדלתים ובריח · ואומר וגו' באומרי ובגזרתי אליו עד פה תבוא ולא תוסיף ופה ישית הים בגאונו גליו ולא מהלאה מהמקום הזה · ויהיה ואשבור עליו חקי כתרגו' ופסקית עלי גזרתי · המימיך וגו' אם מימיך היה לך יכולת לצוות אל כוכבי בקר שהוא עולם הגלגלים · ואם ידעת מקום העולם המלאכים

כדי לנוותם שיאחזו בכנפות הארץ כדי לנער הרשעי׳ ממנה כאשר עשה ה׳ בסדום ועמורה ועדת קרח והתנערות פרעה ומצרים בים · תתהפך וגו׳ אשר ברצון ה׳ תתהפך הארץ כאשר יתהפך החמר כפי החותם אשר יחתם בו כי תכף יקבל צורה תמונה החקוקה בחותם ויתיצבו חלקי העולם כמו הלבוש אשר יהפכוהו האדם מעלה למטה ופנים לאחור · וימנע וגו׳ ובהפיכה הזאת ימנע מרשעים אור הצלחתם · והזרוע רמה מהם תשבר · כי יש להם ב׳ הטבות אם העושר ואם הגבור׳ שהם מעלת הנפש המרגשת ומעלת הנפש הבוטחת · הבאת וגו׳ אם באת עד המקום הנבוך מהים והת הלכת וחקרת התהום · ויהיה נבכי ים כמו מבכי נהרו׳ חבש · הנגלו וגו׳ הנגלו לך שערי מות והוא יום המיתה לאדם איך הוא ואנה ילך ואיך יעמוד · ואם ראית שערי צלמו׳ מהגהינם · התבוננת וגו׳ ואם מתוך ידיעת החכמה והפלוסופיא התבוננת עד מרחבי ארץ · הגד לי אם ידעת כלה איזה הדרך ללכת אל המקום אשר שמה ישכון האור מהמלאכים · וחשך מגהינם איזה מקומו · כי תקחנו וגו׳ אשר כידעך הדרך ישכון אור תלך אל גבולו לקחת ולהנות ממנו · ותבין נתיבות ביתו מהחשך כדי לברוח ממנו · ידעת וגומ׳ וכן אשאלך והודיעני אם ידעת כי הולדת מאז ומקדם ומספר ימיך רבים אשר הזמן יספיק להוכחת האמת באמצעו׳ הנסיון · הבאת אל אוצרות שלג ואוצרות ברד תראה והוא מקו׳ הולדם באויר אמצעי · אשר וגו׳ כי חשכתי׳ ומנעתי׳ מררת ארבה כדי שיהיו מוכני׳ לענוש בהם הרשעי׳ ליום קרב ומלחמ׳ כאשר קרה לברד פרעה והשבע׳ עממי׳ ·

איזה וגו׳ וכן הודיעני איזה הדרך יחלק אור השמש אשר הוא יפץ רוח קדים על הארץ בזורחו בה · מי וגו׳ ומי הוא אשר פלג וחלק הים שנקרא תעלת מי׳ מן היבשה כדי שירד בו שטף מים רבי׳ · ואיזהו הדרך לדעת סבת הברק המראה חזיונות שונות אשר אחריו יורגש הרעם וקולות · להמטיר וגומ׳ אשר אחרי הברק והרעם יבוא המטר על ארץ לא איש מדבר לא אדם בו · להשביע וגו׳ כדי להשביע הארץ רעבה ובמואה ולהצמיח שם מוצא דשא כדי שיחיו בם החיו׳ ·

היש וגו׳ אם יש למטר אב וסבה מתמדת או מי הוליד אגלי טל · וכתרגו׳ רסיסי טלא · מבטן וגו׳ ומבטן מי יצא הקרח וכפור שמי׳ ומי היה סבתו המתחלת והמקדמת והמגעת ·

כאבן וגו׳ וכן הודיעני מי יניע את המים שיתחבאו בים וירדו בו כאבן היורד אל המטה בהיות טבעו לעמוד על הארץ ואחרי ירידתם בים ישארו שם תמיד וכאלו יתלכדו מפני תהום · התקשר וגומר האתה יכול לקשור כימה עם שאר המזלות אשר יתילד מפני זה מעדן ודשנות הפירות והצמחים · ואם אתה יכול לפתח המוסכות והקשרים מכסיל שאחים הם ולא יתפרדו · התוציא וגומר ואם תדע להוציא כל אחד מהמזלות בעתו כדי להיטיב לאשר תחפוץ · ואם תדע להנחות עיש על בניה · שהוא כוכב גדול הדבק תמיד עם כוכבים קטנים אשר הוא מנחם כאב המנחה לבניו · הידעת וגומר ואם תדע חקות השמים אשר בפגישת המזל פלוני עם כוכב פלוני יוליד בעולם מקרה פלוני · ואם אתה יכול לשים ולסדר אופן משטרו וממשלתו מהשמים בארץ ·

התרים וגומר ואם אתה יכול להרים בקולך ולצוות לרוכב על עב קל ששפע המים העליוני׳ והאור האלהי תכסך · התשלח וגומר התוכל לשלוח הברקים אל על והם ילכו במצותך ויהיו מוכנים וסרים אל משמעתך באמרם לך הננו · מי שת וגו׳ מי שם החכמה בטוחות שהם המלאכים שהם מכוסים וטוחים מהאור האלהי אשר ישכון עליהם מן וטח את הבית · ומי נתן לשכוי שהוא התרנגול בינה להכיר בין האור ובין החשך · אשר המלאך והתרנגול הם הפכים זה בתכלית הפשיטות וזה בתכלית החמריות · מי יספר וגומר וכן מי יוכל לספר חכמת השחקים שהוא עולם הגלגלים · ונבלי שמים שהם העננים המלאים מים כנבלי יין מי ישכיבם וימתיחם תחת השמים · בצקת וגומר וכן הידעת בצקת העפר למוצק ויסוד הארץ בבריאת העולם אשר אז הרגבים והם חלקי הארץ ידבקו יחד עם כל קשים · התצוד וגומר האם יש לך כח לתת הצידה והטרף ללביא שהוא א׳ מהבריות מהעולם השפל · ותמלא מה שיחסר לחית הכפירים בני הלביא הקטנים · כי ישוחו וגו׳ כי ישבו שפלים במעונות ולא ישמע בחוץ קולם וישבו בסוכה לארוב · מי יכין וגומר מי הוא אשר יכין לעורב צידו אשר ילדיו ישועו אל אל וילכו תועים להעדר האוכל מאתם כי אביהם ואמם ישנאום בקטנות׳ להתחלפו׳ מראה נוצתם שהיא לבנה מה שבהדרגה ישוב ל׳ מראה השחרות בשחרותם · והחכים הטבע בחכמת בוראו שיעמדו בפתיחת פה למען יפול הטל בפיהם ויחיו בו · וכן שיפלו שם הזבובים ויחיו בם · הידעת וגו׳ אם ידעת עת לדת היעלים השוכני׳ בסלע · ואם תוכל לשמור ולהמתין העת שחיל וכאב יבואו לאילות · ותדע לספור ירחי הריונן והזמן אשר בו ימלאו ימיהן ללדת · תכרענה וגומ׳ אשר אז מפני כרות רחמן תכרענה בארץ מפני הכאב החזק · וילדיהן תפלחנה מלשון ביקוע כי יזיקו לולדיהן כאשר החבלים מהלידה תשלחנה · כי יתרוצצו בקרבן מצד תנועתן על העפר ורביצתן אנה ואנה · עד שהשגחת ה׳ ימצא נחש שיכישם ברחמיהן ויתרחבו ויצאו הולדות ·

יחלמו וגו׳ ותכף יחלמו ויתרפאו מרביצתן בעת הלידה · וירבו ויגדלו בבר במקומות רחוקים וחיצוניים ממקום דירת אמם כי כאשר יצאו מאכל׳ לא ישובו למו כי לא יצטרכו מאתם ·

מי שלח וגו׳ ומי הוא אשר שלח הפרא חפשי מעבודת האדם · וכן מוסרו׳ הערוד והוא חמור הבר פתח לבל ימשול אדם בו · אשר וגו׳ אשר שמתי ערבה ביתו ומשכנותיו במדבר החרב וארץ מלחה לא תשב ושמה ישב לבטח ולא יפחד מפני כל׳ כי ישחק להמון אנשי הקריה בבאתם ללכדו ותשואות נוגש משאר החיות לא ישמע כי בקלותו ירוץ מפניהם ולא ישיגוהו · יתור וגו׳ אשר הוא אינו טורף ומרעהו הוא כל עשב ירוק אשר ידרוש ויתור על הרי בתר ·

היאבה וגו׳ ראם היא החיה הגדולה אשר לא ישתעבד לאינושי · אם ילין על אבוסיך ויאכל ממזונותיך בחברת שורך וחמורך · ואם תקשרהו בעבותות כדי לתקן תלמי שדך · ואם ישדד ויתקן השדות בחרישה בלכתו אחריך · תבטח בו כי רב כחו ותעזוב אליו יגיעך כאשר יעשה האדון עם עבדו אשר השליך עליו יהבו · ואם תאמין בו שישיב זרעך בזריעה אל העפר כשהיה ואחר כך בעת האסיף יאספהו בגורן · כנף וגו׳ וכן מי ברא הכנף מהרננים והוא העוף הנקרא פאון אשר ישמח ובמלכים יתקלס עם יופי כנפיו · ומי ברא האברה והכנף למיני העוף הנקראי׳ חסידה ונוצה · כי תעזוב וגו׳ אשר מין הנוצה תעזוב לארץ ביציה ויתחממו בעפר · כי לא יתחממו בחום אמם כשאר ביצי העופות · שלאכזריותה יניחם למקרה ופגע וישכח כי באולי רגל אדם תזורם ותפזרם · או שחית השדה תדושם ·

הקשיח

תקשיח וגו' לשון הרחקה באכזריו' כמו תקשיח לבנו מיראתך · כי ירחיק בניה ויניחם כאלו לא היו שלה ולריק יהיה יגיעה מהולדת הביצים ללא פחד אשר יש לה מרגלי האדם והחיות אשר יפזרם וידוסם כי על הרוב יהיה כן ולולי רחמי ה' על מינה היתה נעדרת לגמרי · כי השה וגו' כי הוא יתברך עשה שתשכח העוף הזה החכמה הטבעית שיש בשאר הב"ח בהנהגת ילדיהן ולא נתן לה חלק בבינה · כעת וגו' וכאשר במרום תעוף ויגבה בעזיבת בניו על העפר תשחק לסוס ולרוכבו כי לא יחוס מדישת בניו ברגליהם · התתן וגו' ומי הוא אשר נתן הגבורה לסוס כי בעת המלחמה הוא עוזר לאדוניו בהתגברו נגד אויבו · ואם תלבים אתה את צוארו מתוקף וחוזק אשר יראהו בקולו ובצהלתו · התרעישנו כמנפים שירוץ אנה ואנה וילך בסיבוב כרצונך כאשר ירוץ הארבה במהירות · אשר הודו ותפארתו הוא האימה שיטיל על הבריות בהבל נחיריו וחוטמו כשיהיה בזעם · יחפרו וגו' כי כאשר ילחום הרוכב על סוס עם זולתו יעמוד הסוס קיים במקום אחד ולא ינום מפני פחד וכאלו יחפור לו מקום בעמק ההוא · וישיש בהתחזקו בכח נגד העורר לאדוניו ויצא לקראת נשק והכלי זיין ולא יברח מהם · כי ישחק לפחד ולא יחת ולא ישוב אחור מפני חרב · ועליו תרנן האשפה המלאה חצים ולהב החנית וכידון אשר ישים עליו אדוניו והוא משל כי ישמח מאד בהרגישו היות הכלי זיין עליו · ברעש ורוגז מרוצתו ודריכת פרסותיו יהיה כאלו יעשה גומה וחריץ בארץ · ולא יאמין כי קול שופר הוא קול מפחיד וראוי לברוח ממנו · כי אדרבא בדי וריבוי קול השופר יאמר האח ושמחה · ומרחוק יריח המלחמה בשמעו רעם ותרועת שריה וישמח בה כיום מועד · המבינתך וגו' ואם אתה נותן הבינה לנץ להכיר באקלימי' וללכת במקומות החמים בזמנם כאשר עושה הדרור אשר ילך בצפון ובדרום בהתקרב השמש אל פנתם אשר אז יחמתם והפכם יתקרר בהעדר האור השמשיי · אם על פיך ובתבונתך יגביה נשר לעוף עד השמי' למעלה מכל העופות וזה בכחו וגבורתו · וכאשר ירים קינו ישכון בסלע ביום · ויתלונן בלילה בשן סלע ומצודה למען לא יוכלו בני האדם ושאר הב"ח להזיקו · משם וגו' ואף כי מתרחק מאד מן הישוב מהמקו' ההוא חופר ומבקש ותר אוכל לו ולאפרוחיו וזה יען כי מרחוק עיניו יביטו ויש לו כח הראות חזק וכאשר יראה היות חללים שם ילך בזריזות ואפרוחיו יבלעו הדם מהחללים אשר יביא הנשר אשר הוא העידית מכל החי מכל בשר · ויעלעו מלשון בליעה כמו ושתו ולעו · כל זה אמר ה' לאיוב להראות לו היות מהנמנע שכל אלה הדברים נפלו במקרה רק מרצון בורא יש מאין המשגיח בפרטים התחתונים וזהו עילויו ית' שעם כל גודלו בכחו הגדול יסכול להשגיח בכזה יתברך ויתעלה למעלה מכל התושבחות · ב"ן

ויען ה' את איוב וגו' האם הוא דבר נכון ויושר לעשות מריבה בן האדם עם שדי כאשר יסור אותו ביסורין · ואם ראוי לענות סרה נגד האלוה המוכיח · כי בראות ה' ששתק איוב לדבריו גזר אומר ששתיקתו היתה הודאתו אל אשר אמר ולכן הניע אותו שנית במענה הקבר הלז למען יגלה דעה ויבדבר בביאור · כ"ח

ויען איוב את ה' וגו' וכן איוב גלהו באומרו הן אני רואה מאשר ספרת מגודל מעשיך שאני דל ונקלה ולכן מה אשיבך עוד רק אודה לדבריך ואעזוב מחשבתי הרעה הראשונה למען ארוחם ממך וידי אשים למו פי · ואשר דברתי בפעם האחת להתלונן על צדיק ורע לו לא אענה עוד · ואשר דברתי בפעם השנית להתלונן על רשע וטוב לו לא אוסיף לענות בו רק אודה כי צדיק וישר אתה ותדין עמך בצדק ועניך במשפט ולא דרכיך דרכינו למען נוכל לדבר בם ולדין בם יען כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב · והטוב אשר יחול או הפכו על האדם מי יודע אם רע הוא או הפכו וכן הנראה צדיק בנגלה מי יודע אם הוא רשע בנסתר · כ"ט

ויען ה' את איוב מנהסערה מן הסערה היא מדרגה מנבואה יותר גדולה מהראשונה אשר זכה אליה לסבר היותו מודה ועוזב באומרו הן קלותי וגו' · אזור נא כגבר גבור חלציך כדי להתוכח עמי ואשאל ממך שאלות בנפלאות הבריאה להודיעך את גבורתי · והודיע כי אתה את אשר ידעת בהם · האף וגו' אם מפני האף והחימה שיש לך על היסורין תפר משפטי ותאמר כי לית דין ולית דיין · וכשיאמרו אליך ריעיך אל הפרו' עליך לרשעתך בחרת להרשיעני ולומר שיש לי הרשע ועל חמס הוכחתיך וכל זה תאמר למען תצדק כי הסכמת לומר שתם אתה ולא חטאת מעולם · ואם וגו' ואם בגאותך אשר הרשעת שאיך תחשוב היות זרוע וכח כאל לך ותרעם בקול גדול כמוהו · עדה וגו' תעדה נא ותתקשט מגאון על עולם המלאכים · וגבה על עולם הגלגלים · ותלבש ההוד והדר מעולם האלהי · ועדה מגזרת וככלה תעדה כליה ·

הפץ וגו' והפץ עברות והכעס מאפך בהשפיל גאים החוטאים בדבור וראה כל גאה החוטא במעשה והכניעהו · והדוך המינים הרשעים החוטאים במחשבה תחתם כאשר קרה לסדום ועמורה וקרח ועדתו · כי טמנם כלם יחד בעפר שפצה האדמה את פיה ויבלע אותם ואת כל רכושם · ופניהם חבוש ותאסור בטמון והוא הגהינם · וגם וגו' ואם תעשה כה אז גם אני אודך כשאר הנבראים בהיות כי ימינך נאדרי בכח והושיע לך מכל החוטאים אשר השפלת ·

הנה נא וגו' ואם לא תוכל עם בני האדם להיותם ממינך ודומים אליך · הנה גם אודך אם תוכל עם שאר הב"ח שהם בטבע משועבדים למין האנושי · ולכן נסה נא עם החיה הגדולה הנקראת בהמות · ועם התנין הגדול לויתן שמו · אשר חית הבהמות תביר כבקר יאכל ולא למד לטרוף טרף ולאדם אכול · ועם כל זה יש לו כח גדול במתניו ובשרירי בטנו והוא הטבור מן שררך אגן הסהר ולא יפחד מפני כל · וכאשר יחפוץ ללחום עם זולתו ירים זנבו אשר יהיה כארז בכמות ואיכות · ואז יראה השתרגות גידי ביציו אשר היו מכוסים בזנבו · עצמיו הרכי' הם כאפיקי ונחלי מים אשר תחתיתם נחושה · כאשר עשו הרומיים לנחל תיברו אשר בקנפאניי"א רומאנה · שבנו כל תחתיתו נחושת מפני פחד דוד המלך שאל יבוא להלחם ברומה באניות · וגרמיו והם העצמות החזקים הם כמטיל וגם ברזל שהוא יותר קשה · הוא ראשית ועדית מכל הנבראי' אשר נבראו להראות דרכי אל בעולם התחתון והוא יחיד בעולמו כי לא קדמו אב ואם רק ה' עשהו ולא הוליד מעולם · ולכן אין מי שיוכל ללחום עמו מהנבראי' ולבד ה' העושו הוא היכול להגיש חרבו עליו ·

כי יבול ומחים כל ההרים ישאו ויולידו בעבורו כי מאכלו כל כך שביום אחד ירעה הרים רבים · וכל חית השדה ישחקו

שם בארים ההם יען כי הם לא יפחדו ממנו והוא לא מהם ׃
תחת וגו' ואין לחשוב כי ישכב תחת כל האילנות הגדולי' ושיעמוד בסתר הקנים הנולדים בביצה ובטיט · באופן כי יהיו סכך אליו הצללים ההם · ויסובוהו ערבי נחל ׃ כי הן כשישתה בנהר אחד יעשוק כל מימיו ויגמאם אף כי לא יחפוז וימהר אל השתיה מפני הצמא שלא יהיה לו צמא גדולה · שאם יקרה היות לו צמא וחשק אל השתיה בודאי הוא מובטח להגיע כל מימי הירדן אל פיהו אף שיהיה מלא על כל גדותיו ׃ ויהיה יגיח כמו יגיע כי אותיות אהע"ח מתחלפו' ׃ ויהיה כאלו בראיית עיניו יקחנו כלו · וכאשר ישגום מוקשים מהר ונבעה ינקבם באפו ואותו הקשה מחלמיש צור ׃
תמשוך וגו' וכן נסה נא לראות אם תוכל למשוך לויתן בחכה כאשר תעשה לשאר הדגים · ותוכל להשקיע חבל במים לקושרו בלשונו ׃ ואם תוכל להשים מן אגמי מים באפו או לנקוב בחוח לחיו שהם מיני לכידת הדגים ׃ ואם בלבדך אותו אם ירבה אליך תחנונים וידבר אליך רכות כמשפט האנשים השבויי חרב ׃ היכרות ברית עמך להיות לך עבד עולם ׃ התשחק בו כשחוק בצפור אשר יקשרהו האדם בביתו למען ישחקו בו נערותיו הקטנות ׃ ואם לא ירבה להשתעבד לך בהיותו נלכד בין ידיך אם יעשו שעודה מבשרו החברים והם העשירים הטיילים אשר יתחברו תמיד למשתה בית איש יומו · או יחצוהו בין כנענים ותגרים אשר יקנוהו להוליכו אל ארץ אחרת למוכרו שם ׃ התמלא וגו' האם ילכד במלאת עורו בשכים ובכינים מהרמחים כי כאשר ילכדו הדגים הגדולים ברשתות החבלים החזקות תכף בני אדם יכום בחרבות והרמחים להכותם ולהטרידם למען לא ישברו הרשתות בתקפם · ואחר אשר תלכדהו אם תשים ראשו בצלצל דגים והם הסלים אשר משימים שם הדגים אחרי לכידתם למען ישמרו שם חיים במי' ובלעז גאייבוני · וצלצל כמו סל כי אותיות זש"ס רץ מתחלפות ׃ ונסה נא לשים עליו כפך · וזכור כי בודאי אל תוסף עוד לעשות מלחמה כי ימיתך בתנועה קלה שיעשה ׃ כי התוחלת ללכדו היא תוחלת ממושכה מחלת לב להיותה נכזבת · כי בודאי גם לראות מראיו מלויתן אם היה איפשר לראותו יוטל ויושלך האדם כי יפול ארצה מת נרדם מפני יראה ופחד ׃ ולא ימצא שום אכזר ומקיף מהנבראים שיוכל לעוררו לבדו ואם כן הוא שבריה בעולם השפל שבראתי אני היא כל כך חזקה ותקיפה וכל שכן בריות הגלגלים וכל שכן בריות המלאכי' ׃ מי הוא שיתיצב לפני בהיות שאין מי שיתיצב לפני אחד מבריותי השפלים ׃ מי הקדימני וגו' ומי קדם במציאות ממני אשר עשה חסד עמדי אשר לתשלום חסדו עמי בראתי העולם לו · כי הנה אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים ׃ ואשר תחת כל השמים לי הוא ואפילו מין האדם אשר נראה כאחד מעירין קדישין לדעת טוב ורע ׃ ולכן לא אחריש בדיו וכזביו מהאדם ודבר גבורות שהוא אומר מאין ערכנו שהאדם בגאותו מדבר גבורות לאמר שאין כמוהו נערך בשלימות בכל הנבראים ׃ מי גלה וגו' אתה האדם המתגאה לאמר אני אמלוך מפני גבורתי על כל החיו' אמור נא לי · מי גלה פני לבוש הלויתן האמור והוא הים המכסהו כאשר עושה הלבוש לאינושי · ומי הוא אשר יהיה לו עזות לבוא לאחוז ברסנו הכפול והחזק ׃ דלתי וגו' וכן מי פתח דלתי פניו והוא הפה הנפתח ונסגר כדלת · כי אי' לפותחה מפני אימת שניו שהם סביב הפה ׃ גאוה וגו' ויש ללויתן גאוה גדולה באפיקים ונחלי מים שסובבים על מגיניו והם הקשקשים · והוא סגור ביש כאלו היה חתום בחותם במקום צר וזה יען שהוא שמור לצדיקים לעתיד לבוא ׃ אחד וגו' אשר הקשקשים שלו והמגינים אחד באחד יגשו ורוח לא יבוא ביניהם באופן שלא יוכל להזיקו כל כלי זיין שבעולם ולא מים ושאר המזיקים · כי יגינו עליו המגינים ההם אשר איש באחיהו ידובקו ויתלכדו יחד ולא יתפרדו מעולם ׃
עטישותיו וגו' העיטוש שלו תהל ותאיר באור בתוך הים · ועיניו יאירו כהאיר עפעפי שחר ׃ מפיו וגו' וכן מפיו יהלכו לפידי אש · ויתמלטו כידודי וניצוצי אש ׃ ומנחיריו יצא עשן · כעשן היוצא מהדוד והקדיר' הנופחת ברתיחתה · וכאגם מקנה ושוף הנשרף כדי לזרוע בו ולנטוע שמעלה עשן כל שהוא כי בפתע ישרף כלו ׃ ונפשו ונשימתו תלהט גחלים מרוב החום אשר בפנימיותו · ולכן להב מפיו יצא ׃ ובצוארו ילין עוז · ולפניו הדאבה ויגון היה דיצה · יען כי היגון נמשך למקרה רע אשר יקרה לנברא · והוא לא כן יקרהו כי בעצם כחו ידחה מעליו כל מקרה רע ׃
מפלי וגו' הנה האיש או הבא השמן יפול שמנוניתו על בשרו כי ישתרע העור עם השומן ההוא · ולכן יקרא השומן ההוא מפלי הבשר · ואמר כי השומן ההוא עם הבשר ידובקו יחד היטב כאחי' אשר לא יתפרדו וזה להיות כי השומן ההוא יצוק ויורק על הבשר באופן שאל ימוט ׃ לבו וגו' והלב נשפך בתוך גופו כאבן אשר יפול על הארץ אשר שמה ישב ישיבת קבע ולא יתפרד · ולא כאבנים הקטנים והקלים רק כפלח הרחים התחתון אשר בנפלו על הארץ שמה ישתקע ויהיה קשה העתקו משם ׃ משתו וגו' משאתו ומעלתו יגורו ויפחדו הדגים החזקים אילי הים · ויתחטאו מלשון הזאה כמו הוא יתחטא בו · ור"ל כי יברחו בגלי הים אשר יוטבלו בם ובהזאת מימיהם ׃ משיגהו וגו' ואם ישיגהו חרב · וחנית מסע והוא הרומח הקטן אשר לוחמים בו בזריקה וכמו בשאול ויטל את החנית ובלע"ז דארדו · ושריה והוא כלי זין העשוי כמו שרין קשקשים מלא כלו מחטים דקים אשר יזרקוהו בעת המלחמה על האנשים וידבק בבשרם · לא תקים שום אחד מהם כי תכף ישבר ואין מרפא ׃ יחשוב וגו' כי יחשוב הברזל לתבן · והנחושה לעץ רקבון · ולא יבריחנו החץ שהוא בן קשת ולקש נהפכו לו אבני קלע ׃ כקש וגו' וכקש נחשבו לו אבני תותח והוא הארטיליריאה והחית במקו' עין ור"ל תותח מן ותלך ותתע להיות כי הבומבארדי מתעים את האדם ואף כי יהיה מזויין היטב ועל שום קל ורחוק מיל מן הכלי ההוא הנה בחמתו ישליך עליו כדוריו ויהרגהו · וישחק לרעש כידון והוא הקול המיה הנשמע בהכות החנית והכידון איש את רעהו ברזל בברזל יחד ׃ תחתיו וגו' ותחתיו מושבו יש אבני חרש חדודים כי יהיה רפידתו ומצעו מדבר חרוץ יחד העומד על הטיט · והוא משל כי שום דבר חד וקשה לא יזיקהו מלמעלה ולא מלמטה וזה לקשיו וחוזקו ותוקפו ׃ ירתיח וגו' ובתנועתו הקלה ירתיח המצולה כסיר אשר ירתיחה האש וכן ישי' כל הים רותח כמרקחה אשר על האש ׃ אחריו וגו' ובשיתנועע בים אוקינוס · הנתיב אשר ישאר אחריו יאיר מרוב הלובן מהקצף אשר יעלה הים אשר יחשב אז הים כאיש שיבה אשר נתלבנו שערותיו ׃
אין על עפר וגו' אין על הארץ מי שידמה ויהיה משל לו · כי הוא עשוי מעושהו ויצרהו באופן שלא יחת ולא ירא מפני כל ׃ את כל וגו' וירא' כל הוא ירא' וישגיח על כל גבוה שבי' בהיותו מלך על כל בני שחץ והם המיני' הגדולי' שבים · וכאומרם ז"ל אנשי ירושלים אנשי שחץ היו שר"ל גדולי המעלה ׃ כ"ט

ויען

ויען איוב את ה'. ידעתי מתוך הויכוח הזה כי אתה יכול על עולם המלאכים ותוכל ע"ל עולם הגלגלים. ואפילו בעולם השפל לא יבצר ממך מזימה אף כי הוא רחוק מהשכל דבר גדול כזה. ומי הוא זה ואיזהו אשר נעלם ממנו הענ' הזאת מהשגחת ה' בתחתונים. היה סבת הדבר להיותו חסרי דעת כמוני אשר הגדתי תועה כנגדך להיות כי לא אבין גדולתך. ואפילו הנפלאות ממני ובבריאתי לא הייתי יודע. ובכן בהיותך משגיח בתחתוני' כאשר אבי הרואה במראה הנבואיית. אנא שמע נא כאשר אדבר ואתפלל אליך. וכשאשאלך דבר מה הודיעהו לעבדיך. כי אשר לשמע אזן שמעתי מגדולתך ולא הייתי מאמינו. עתה עיני ראתך במראה הנבואיי ושמח לבי ויגל כבודי ואמאס כל טוב העולם הזה ואתנחם מכל הצרות אשר סבבוני עד שתבעי עפר ואפר עם שמחת הדיבוק האלהי כי חביבין עלי עתה היסורין של אהב' בראותי מתן שכרן לי.

ויהי אחר וגו' כי לא דברתם נכונה והאמ' בשבת היסורין מאלי שנתתי לעבדי לאיוב באומרכם כי היו לעונש חטאתיו ומשדת' כשרים שאחז. דתו מהחושד בכשרים ללקות בגופו. כי היה לכם לומר היות השבה כדי לנסותו ולהכפיל שכרו בראותכם כי היה נשבע שלא חטא מעולם. ועתה להיות כי כונתכם היה לשם שמים ולהרחיק העול ממני איני רוצה שתענשו וקחו ז' פרים וז' אילים כי ה' אוהב השביעיות. ולכו אל עבדי איוב לשאול מחילה ממנו והעלית' עולה את הפרי' ואת האלים בעדכם ואיוב עבדי יתפלל בעדכם כי אם ובאימות פניו אשא ולא פניכ' ואף כי תרבו תפלה אינני שומע להיו' כי לא דברתם אלי וגומר והוא חטא גדול לחשוד בכשרים. והנה אמר פה ארבעה פעמים עבדי איוב לאפוקי אליפז ושני ריעיו ואליהו שארבעתם לא היו עבדי אל כחסדם הכשרים.

וה' שב את שבות איוב שנרפא ושב לאיתנו הראשון בריא אולם וזה בשכר שהתפלל בעד ריעיו אשר היו חייבי' ללקות בגופם בנגעי איוב. ויוסף ה' את כל אשר לו למשנה. היינו כי החזיר כל אשר היה לו יען כי חנם לוקח מעמו. ונכפל את כל אשר לו למשנה לשכר קבלו היסורין מאהבה ובאומרו ונחמתי על עפר ואפר. ויבואו אליו כל אחיו וכל אחיותיו וכל יודעיו לפנים וגו' מה שבהיותו ביסורין כלם ברחו ממנו וזה בהשגחת ה' לנסותו זולת היות הדבר טבעי כי כל אחי רש שנאוהו. וה' ברך את אחרית איוב מראשיתו כי שלח הברכה באותו המעט קט שנתנו לו אחיו. ויהי לו ארבעה עשר אלף צאן הכל הכפל מאשר היה לו לפנים. ויהי לו שבענה בני' תוספת הכנן להראות כי היו לו ארבע' עשר בנים הכפל ממה שהיו לו קודם. אבל הבנות שאין הברכה מצויה במציאותן לחסרונן לא נכפלו רק היו שלשת לבד ולכן הזכי' שמותן למען לא יחשב בשום אופן כי נכפלו ככל השאר. ויקרא שם הראשונה ימימה לרמז על הזמן הראשון מאומרו בבנים ובבקר וצאן שהם טוב העולם הזה אשר הוא תחת הזמן המכונה ביום ולילה להיותו מספר התנועה בקודם ובמתאחר. וקרא השנית קציעה לרמז על זמן צרותיו אשר אבד כל הטוב הזמניי ההוא מגזרת ואת הבית יקציע. וקרא השלישית קרן הפוך. מן קרן עור פניו. ואבני פוך ורקמה. ורוצה לומר הזוהר והאור מאבן הפוך החשובה והבהירה. והוא רמז לסוף ימיו אשר זכה בהיו' נפשו מעולפת באבן החמריו' להזדכך ולהדבק בקונה באמצעות הנבואה. וכן נכפלו ימיו כי ימי שנותינו שבעים שנה כפי טבע והיו ימיו הכפל מאה וארבעים. וזכר שאר הפרטים לאמת מציאות איוב.

תם ספר איוב התהלה למיוח'
הרופא כל
מכאוב.

אמר

העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד בן הקדוש יוסף בן דוד בן יוסף בן שלמה בן הנגיד דוד בן גדליה בן שלמה בן הרב יוסף בן יהודה בן האדון דון יחייא משועי יהודה הרודים בעם גלות ירושלם אשר בספרד מליסבונה עיר ואם במלכות פורטוגאל. ראה ראיתי את עני עמי בני ישראל היושבים בארצות בני נכר הערים האל. הנושאים עיניהם אל הררי אל. לשאול עזרת הגאולה מאל. כי הוא הקרוב גואל. כי בהיותם בתוחלת ממושכה צועקים מתי יבואו תנחומות אל. כמעט נטוי רגליהם באמונת אל. כי מקוים למשפט והנה משפח. והנם מן הפחת יפול אל הפח. ותמיד שכוס גם שכבוס נרות לנפש מפח. וראשיהם וגופם ישפח. אשר על כן הסכמתי לבאר ספר דניאל. ראשי עם גולת אריאל. אשר נראה אליו האיש גבריאל. ועמד לנגדו השר מיכאל. ותפלתו על הגולה שמע אל. ופניו פנה אל פניאל. לבקש לדעת קץ כל בשר עד בוא יום הנורא מהמשיח הגואל. ונגלה אין במשל וחידה. וכי אורך הגלות על כי בגדה יהודה. וגלתה מעוני ונשאו את רדידה. ונעה ונדה. על כי לא בקשה אנה פנה דודה. אשר הספר הזה ינחמנו. כי אשר שמע את תפלתו אז ישמע את תפלתנו. וישגיח וירחם עלינו. ויראה בעניינו. וממנו נבין כי יש קץ לצרות. אף כי נעלם ידיעתו בעין השכל לראות. כי הוא מסודות ה' הנסתרות. וגם הסכמתי לבאר ספר עזרא ודברי הימים. המלמדנו תועלת מדעות ולמודים בהשגות האמתיות וענינים רבים ונכבדים. ובמדות והתכונות המשובחות מהנגידים. ובשכר ועונש לצדיקים ומורדים. בספור דורות עולם הנחמדים. אשר ישרישונו באמונת החידוש ומה' הגמילות חסדים. ובאמונת ביאת הגואל לעניים מרודים. עם ה' השרידים כאשר בא לישראל בימי דניאל ועזרא החסידים. בגלות בבל לכל העובר על הפקודים. אשר ספר דניאל אנשי כנסת הגדולה כתבוהו. ואוכל מתוך פסולת בררוהו. ועזרא כתב ספרו וספר דברי הימים אשר במעלה גבהו. ושלשתם ברוח הקדש נכתבו בימים ההם ובעת ההוא. ומה' אשאל העזר בפירושם. אשר אורחותי שם בפרושי בזאת תורת האשם למען האדמה לא תשם.

אודך ביושר לבב בלמדי משפטי צדקך.
בשפתי ספרתי כל משפטי פיך.
את חקיך אשמור אל תעזבני עד מאד.

הפרשה

הא' בשנת שלש וגו' ספר כי בשנה הג' למלכות יהויקים מלך יהודה שהיה מלך תקיף ועם תקיף. וכבר היה מוחזק במלכותו אשר החזיק בו שלש שנים אשר בשנים השלישיי יוקח החזקה בכל דבר. כי ביאת נבוכדנצר היה בשנה הרביעית למלכות יהויקים אחרי תום השלישי. כאשר קרה שהשכים לבוא נבוכדנצר על ירושלם שהיה דבר קשה בכל הג' גבולים היינו בהעתקתו מהמה שממנו והוא אומרו בא נבוכדנצר ירושלם. ובהמה שבין והוא אומרו ויצר עליה. ובהמה שאליו והוא אומרו ויתן ה' בידו את יהויקי' וכל בית האלהים כי לולי עזרת ה' לנבוכדנצר לא היה יכול לכבוש ירושלם לרוב גבורת בני יהודה. מה שהמלך יהויקים וגדוליו אשר נתן ה' בידו הביאם ארץ שנער המקום שהיה בית אלהיו שמה כי כל אלהיו היה בבבל וכאומרו הכתוב ופקדתי על בל בבבל. והכלים הביאם בית אוצר אלהיו וכל זה לשבח ושם ותהלה אין כחושבו כי זו כוחו לאלהיו וכי עזרתו שנה אליו בנבחון ההוא.

ויאמר המלך לאשפנז וגו' אז בראות המלך מעלת יהויקים ועמו וכלי המקדש. השכים לקחת מתיוחסי העם הנעלה ההוא אם מזרע המלוכה. ואם מן זרע הפרתמים. ילדים לאפוקי שלא יהיו בחורים וזה להיות' כלוח החלק המוכן לקבל כל הרשמים. למען יתחנכו כאשר ילמדום עתה מחדש ויורגל טבעם בו. מה שאם היו בחורים היה קשה העתקם מההרגל אשר הורגלו בו כי הרגל על כל דבר שלטון ומנהג טבע שני. אשר אין בהם כל מום מחסרון אבר או התעוותו או השמטתו כי כאשר כמאס הקרבן והמקרי' בעל מום בעיני האלוה ית' ככה הקרב אל היכל מלך הוא כמאס את מומו עמו כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא. והטעם כי מי שלא שמרו אוהו וטבעו מן הפגעי' הוא להמצא בו רוע התכונה ועל כן יאמרו המושלים בין הנוכרים כי לא היה מעולם שלם מי שהאלוה סימנו באות מומיו. וטובי מראה באיכות שיהיה מראיהם טוב בלובן ואדמימות בשווי כפי טבע האינושיי ולא יהיה אדום הרבה נוטה אל האדומה אשר הוא מזג רע ולא שחור הרבה נוטה אל השחורה אשר גם הוא מזג רע וכן בשאר המראים וכאלו מראהו יורה על שווין מה שמהשווי ימשך השלימות. ומשכילים בכל חכמה וגומר אחרי שספר שלשת שלמיות גופיים סיפר עוד שלש שלמיות מהשכל. האחת שיהיו משכילים בכל אשר ילמדום והוא השלימות העיוני. והשנית שיהיו יודעי דעת והוא ההנהגה הטובה באדם ובבית ובמדינה ועשיית המלאכות ותחבולות המלחמה שהוא שלימות השכל המעשי.

והשלישית

והשלימי' שיהיו מביני מדע שזולת אשר ילמדו בשלמו' השכל העיוני והמעשי · יוסיפו בשכלם חכמה ודעת בהבינם דבר מתוך דבר · ואשר כח בהם וגומר עוד סיפר שלימות אחר והוא שיהיו בטבעם גבורים ויהיה להם כח לעמוד בהיכל המלך לשרתו אשר הוא דבר גדול וקשה מאד ומסוכן כי עבודת המלכים נמשל לרכיבת הספינות כי כאשר זעף הים וסערת גליו הוא גדול ושם יראה מעשה ה' כי נורא הוא ככה חמת מלך מלאכי מות ולכן המשרתים אותם צריך שיהי' להם כח לסבול לבלתי ירוקו ויתעטשו ויצאו בנקביהם · ולסבול העמידה התמידיית ודברים רבים כאלה ·

וללמדם ספר · רוצה לומר שיהיה גם כן להם כח לסבול העיון בלמידת החכמות · כי העיון התמידיי מתים הכח ולסבול העיון בלמידת לשון כשדים והוא רמז ללמידת הדתות והנמוסים והמלאכות ותחבולות המלחמה מהשכל המעשי אשר היה לבבליים בלשונם לשון כשדים · וימן להם וגומר ושהמלך יכין להם מנה יפה דבר יום ביומו מפתו ומיינו אשר היו היותר טובים שבמלכות · וככה יתגדלו שלשה שנים למען ישתלמו בשלימות גדול לפחות מקצתם ויעמדו לפני המלך לשרתו · אשר בדרך טבע היה הכרח שיהיו שלמים הן מצד טבע אומתם שהיא השלימה שבאומות הן מצד טבע אביה' שהיה המיוחס שבאומה מן זרע המלוכה והפרתמים · הן מצד תכונת איבריהם ומראיתם השלימה המורה על שלימותם הן מצד שכלם והן מצד כחם והן מצד מאכלם ושתייתם · ויהי בהם מבני יהודה וגומר ספר שהיה בהם היינו בילדים הנזכרים מבני יהודה אשר לקח אשפנז כדבר המלך ארבעה שלמים מאד היינו דניאל חנניה מישאל ועזריה אשר לגודל אומר אשפנז היותם ראוים לעמוד לפני המלך לשלימותם שינה את שמם וישם להם שמות מאלהי הארץ לכבוד ולתפארת · וישם דניאל וגומר הנה גאולה גדולה ותשועה היתה לדניאל וחביריו עלותם במעלה רמה לאכול מפת בג ויין משתה מלך גדול כנבוכדנצאר ועם כל זה למען ה' ותורתו הסכים הוא וחביריו לבלתי התגאל בגאולה והישועה הזאת ולקדש את ה' ולסבול המיתה בטרם יטנפו פיהם במאכלות אסורות ולהיות כי דניאל היה היותר שלם מכלם והוא היה אשר העיר הדבר וחביריו נתפתו אחריו לכן בראשונה התיחס לו לבדו הפעל הנאות הלז · ואחר כך לו ולחביריו יחד · ובראשונה ביקש דניאל בתפלה ותחנונים משר הסריסים הממונה על ככה שלא יכריחהו להתגאל · מה שהיה מההכרח שהשר ההוא יכעס עליו וילשינהו אל המלך הן מפני האהבה ואל כבוד המלכות אשר הילד מסכן ונבזה הלז בזה בדחותו מאכלו ומשתהו · והן מפני היראה מהמלך פן יענישהו בראותו כי לא יבא אל הים תכליתו המוכן מכל הסבות בהעדר המאכל ומשתה הטוב אשר יעמיד הגוף וכליו על מתכונתם למען יבאו פעולות השכל שלימות · מה שנתן ה' את דניאל לחסד לפני השר ולא הלשינו מפני אהבתו אל המלך · וגם מפני היראה לא הלשינו · ואמנם אמר אליו בלתי עשותו כדברו ליראו מהמלך בהתראות העדר התכלית אשר למענו נתנו במשמרת בידו · ויאמר דניאל אל המלצר וגומר בראה שאחרי ראות דניאל כי שר הסריסים לא שמע אליו דבר כדברים ההם עם המלצר אשר היה עבד השר ההוא והפקיד עליהם ועל מאכלם ומשתיהם · וגם הוא ענה כדבריו ליראתו מהשר ומהמלך · ואז אמר דניאל אליו שינסה עשרה ימים שהוא שלים החדש אשר בזמן הלז יתראה הפעלות שיעשה בהם אם טוב ואם רע באכלם מן הזרועים והוא כל מיני קטנית ובשתותם המים ויראה מראיהם ומראה שאר הילדים האוכלים המעונגים וכאשר יראה כן יעשה כי אולי מראיתם תהיה יותר חשובה מהם · מה שכן עשה וישמע לקולם ובהשגחת הא' ית' באיכות נראה מראיהם טוב · ובכמות היו בריאי בשר מכל שאר הילדים · והתמיד לעשות כן המלצר והיה נושא את פת בגם ויין משתיהם ונותן להם זרעונים · וזולת כי הילדים האלה ארבעתם בהשגחת ה' היו שלמים בדברים הגופניים ביופי ובריאות מכל הזולת · עוד היו שלמים מהם בדברים הרוחניים וזה לבוטחם בה' ולקדשם את שמו ·

כי נתן להם האלהים מדע מהשכל המעשי בכל ספר · והשכל מהשכל העיוני בכל חכמה · ודניאל שהיה השלם שבכלם הגיע לקנה הגבול הנבואיי והבין בכל חזון וחלומות · ולמקצת הימים אשר אמר המלך להביאם שהם שלשה שנים · ובטרם כלות הימים ההם רק קצתם השר הסריסים הביאם מעצמו לפני המלך בראותו את שלימותם · ודבר אתם המלך ולא נמצא מכלם שלמים כאלו הארבעה ולכן המלך החזיקם לעמוד לפניו · ולא די שהיו חכמים מכל שאר הילדים · אבל בכל דבר מחכמה מאשר למדו · ובינה מאשר היו מבינים מעצמם ומוציאים דבר מתוך דבר אשר ביקש מהם המלך מצאם עשר ידות על כל החרטומים והאשפים אשר בכל מלכותו · וחרטומים הם החכמים בשכל עיוני · והאשפים הם החכמים בשכל המעשי ·

הפרשה

הב' ויהי דניאל עד שנה אחד וגומר ספר כי היה דניאל עומד בחצר המלכות בבבל עד שנת אחת לכורש כי כל המלכים כבדוהו לחכמתו ולא יצא משם עד אז אשר עלה מבבל לירושלם עם שאר העולים ברשות כורש אשר הרשה לבנות הבית ולשוב אל עיר הקדש · מה שבזמן הלז נמשך כל הקורות אשר יספר · וראשונה קרה בשנה השנית למלכות נבוכדנצאר שחלם חלומות · היינו כי ראשונה חלם החלום · ושנית בחלומו ההוא תכף חלם פתרון החלום הראשון ולכן אמר הנה לשון רבים חלומות · ואחר כך בספרו החלום אמר חלום חלמתי בלשון יחיד · ותתפעם רוחו וגו' בראה כי אחרי העירו משנתו שכח החלום ופתרונו · מה שלשכחת החלום ותתפעם רוחו כי היה כפעמון שמכה פעם לצד זה ופעם לצד אחר וכן הוא היה חושב מחשבות משתנות כדי לזכור החלום · ולשכחת הפתרון שנתו נהייתה עליו שכשהיה ישן היה נשבר ונדכה וחלש כי גזר אומר היות דברי הפתרון ההוא מנבאים רעה עליו וכאשר הנכאב כשישן אפילו בשנתו הוא נדכה ולבו בל עמו כן הוא היה נשבר וחולה בשנתו · ואז צוה המלך שיבואו לפניו החרטומים שהם החכמים בשכל עיוני והאשפים והם החכמים בשכל מעשי · והמכשפים והם בעלי הכישוף מאוב וידעוני ודרישת אל המתים וזולתם מהמעשים והפעולות הנכנסות תחת החכמה ההיא הנקראת בלשון לעז נגרומאנציאה · והכשדי' הם החכמים המודיעי' החדשו' על דרך האיצטגנינות בתוכני' והוברי שמי' ובעלי הגורל בעפ' הנקר' קלעצאטוארמאה · למען יגידו לו חלומותיו מהחלום והפתרון · ואז אמר להם המלך שחלם חלום ושכחו ונפעם רוחו לדעת אותו ולכן היה

מבקש מהם שיודיעוהו אליו · ולא זכר להם דבר מהפתרון כי אמר אחרי שיודיעוהו החלום עוד אשאל מהם הפתרון כי רצה ללכת בהדרגה · וידברו הכשדים וגו׳ הנה הכשדים להיות להם יותר החיוב ומשפט התשוב׳ לשאלתו להיו׳ מלאכת׳ בזה להודיע החדשים והעתידו׳ · ענו בראשונה לאמר המלך לעול׳ יחיה כחכנו היא להודיע דבר מה כשאת האנשי׳ כשיתכנו לנו חומר בדבר והתחלה מה בה ולכן אם תאמר אלינו החלום באופן שיהי׳ החלו׳ ההוא כחומ׳ אלינו בודאי שנתן לו הפתרון אבל באופן אחר א״א הידיעה כזאת · ואז ענה המלך כי שכח החלום והלך ממנו · וכי היה רוצה בחזקה שיודיעו אליו החלום וכן הפתרון שחלם ואם לא יעשו כן שיעשה אותן נתחים נתחי׳ כדי לאבדם · ובתיהם ישימם לאשפה כדי לאבד את שמם · כי הבתים והחצרות היפים ישארו שם ושארית בארץ לבעליהם אחרי מותם · ואם יודיעוהו אותם אליו מתנן והוא מתנות מהכנסות גדולות כל ימי חייהם ונבזבה והוא מתנות גדולות ממטלטלי אגב קרקעי ויקר שגיא והוא שכל זולתם ישתעבדו אליהם ויכבדום · יקבלו מן המלך מה שלכן ראוי להם להגיד החלום והפתרון · ענו תנינות וגומר נראה שאר החכמים חרטומים ואשפים ומכשפים ענו שנית למלך שאם יודיע להם החלום שהם יודיעוהו הפתרון כאשר אמרו הכשדים · והמלך ענה בודאי יודע אני שהעת הזאת אתם נמכרים יען כי אתם ראיתם ששכחתי את החלומות הנז׳ · והוא מוסכם אבלי שאם לא תודיעוהו לי שאחת יהיה דתכם כדת הכשדים אשר אמרתי לעשותם נתחים ובתיה׳ אשפות · ואין להאשימני על הורגי אתכם יען כי אשר תאמרו לי למו׳ הפתרון מהחלו׳ אשר אגיד לכם · הוא מרמה בפיכם כי הכינותם לומר דבר כזב ונשחת בפתרון ההוא כדי להנצל מן המות עד שהזמן ישתנ׳ וימות אם אני אם אתם · ומי יוכיח על הדבר · ולכן תאמרו החלום אם תרצו שאאמין שפתרוניכם יהיה אמיתי · ענו כשדאי וגו׳ ועוד שבו הכשדי׳ לדבר למלך אחרי שדברו החכמי׳ האחרים כי לא נמצא איש על היבשה שיוכל להגיד דבר המלך · ובודאי לא נמצא מלך המולך על מדינות ומחוזות רבות · ורב והוא המולך על עיירות רבות ממחוז אחד · ושליט והוא המולך על כפרים רבים מעיר אחד שישאל דבר כזה לשום חרטום ואשף וכשדי · יען כי הדבר ששאל המלך הוא דבר יקר ונמנע ההשגה ולא יש מי שיגידנה אליו רק האלוהות שמושבם אינו עם בשר ודם · כל קבל וגו׳ מתוך אלה הדברים נתבעס המלך ואמר שיאבדו כל חכימי בבל · ודתא נפקת כי רצה שימותו בדין ובדת המלכות להיותם מורדים בו ובלתי עושים רצונו · והיותם מוכנים לומר אליו בפתרון דבר כוזב ונשחת כי לפי סכלותו הטענות האלה היו טובים ונכוחים · באופן שהדבר יצא אל הים והחכמים היו מומתים והיו מבקשים דניאל וחביריו להורגם ואז דניאל במתק שפתיו השיב דברי עצה וטעם לאריוך שר הטבחים ההורג לחכמי בבל כדי שישמע דבריו ולא יהרגהו · ושאל לו סבת ההריגה הזאת ועלה אל המלך ושאל ממנו זמן להודיע הפתרון מהחלום אשר בידיעת הפתרון ידע גם החלום שהוא ממנו · ודניאל הלך לביתו והודיע הדבר לחביריו כדי שישאלו רחמים מה׳ על הגלות הסוד הלז למען לא יאבדו ארבעתם עם שאר חכמי בבל ולדניאל במראות הלילה גלה ה׳ אליו הסוד כי רחם עליהם ושמע תפלתם · ותכף ברך דניאל לאלהי השמים וענה דניאל והתחיל בתפלתו כי הוא ע״ד ועניית ואמרת · יהיה שם האלה מבורך מן העולם הזה ועד העולם

הכל שהחכמ׳ והגבור׳ היא שלו · וזכר החכמה לראותו חכמתו כאשר הודיעו החלום והפתרון · וזכר הגבור׳ לראותו גבורתו כאשר יקרה באחרית הימים להשפילו גבוהים · ולהגביהו שפלים · וזהו אומרו כנגד הגבורה הוא משנה עיתים וזמנים ומסיר המלכים החזקים ממלכותם ומקים מלכי׳ אחרי׳ תחתם אנשים שפלים · וכנגד החכמה אמר הוא נותן חכמה שהוא שלימות השכל העיוני לחכמים שר״ל לאשר מכינים עצמם לקבל השפעת החכמ׳ שהם חכמים בכח ונותן הדעת שהוא שלימות השכל המעשי ליודעים בינה בכח שהם המכינים עצמם לקבלת השפע מהבינ׳ · הוא מגלה לאוהביו העמוקות והמסותרות כי אין נסתר לפני כסא כבודו ולפניו כחשיכה כאור׳ והוא יודע מה שבחשך עם היות שהאור חונה עמו מה שלכן היה ראוי שהחשך שהו׳ הפכי לאור לא יראהו ולא ידעהו · לך אלהי אבותי מודה ומשבח אני אשר חכמה וגבורה נתת לי כאשר הודעתני אשר שאלתי מאתך מדבר המלך · והנה אמר שנתן לו ה׳ חכמ׳ בגילוי הסוד הלז כאשר הוא מהמפורסם · ואמר שנתן לו גבורה כי בידיעה הזאת יציל נפשו ממות ובן נפש חביריו וכל אשר בשם חכמים יכנו · והנצחון אם להרוג ואם להנצל מהריגה יהיה בכלי זיין או בחכמ׳ ודברים יקרא גבורה · ואז הלך דניאל אל אריוך הממונה על ההריגה ואמר אליו שאל יאבד עוד חכמי בבל ושיעלהו לפני המלך והוא יגיד לו הפתרון · ואז אריוך במהירות הביא דניאל לפני המלך והודיעו כי נמצא איש מן גלות היהודי׳ שיודיע הפתרון למלך · ואז המלך שאל לדניאל אתה יכול להודיעני החלום אשר ראיתי ופתרונו · ואז ענה דניאל בענותנותו איני יכול באינושי להודיעך את כל זה כי הסוד שאתה שואל אין ביכולת החכמים וגו׳ גזרין והם הכשדים הגוזרים על איש שיקרה אליו ככה · להגידו למלך · אמנם יש אלוה בשמים שהוא מגלה הסודות והודיע לך מה שיהיה באחרי׳ הימי׳ · וסבת החלום שלך ומראות שכלך על משכבך היה זה · כי אתה בכל לילה היית חושב במה שיהיה אחרי זה ואם יתמיד מלכותך הגדול זמן רב והמגלה סודות הודיעך מה שיהיה · ואני לא לסבת חכמה שיש בי מן כל בשר מכל החי הסוד הזה נתגלה אלי · אך הוא זה בדרך נס כי נתעלתי בהשגח׳ ה׳ למען יודע לך הפתרון ומחשבות לבבך תדע ·

הפרשה

הג׳ אנת מלכא וגו׳ אתה מלכא וגומר אתה המלך היית רואה והנ׳ צלם אחד גדול הכמות · ור״ל פה בצלם צור׳ איש · הצלם והצור׳ מהדבר הזה היה רב האיכות להיותה צורה נכבדת וזיוו גדול ומראו נורא והיה עומד לנגדך באופן שהצורה הזאת היתה גדולת הכמות ורבת האיכות עם זיו רב ומראה נורא · והצלם הלז היה לו הראש מזהב טוב · והחזה והזרועות מכסף · והמעים והירכים מנחשת · והשוקים מברזל · והרגלים מהם מברזל ומהם מחרס · וככן ראית שנגזרה אבן מסלע אחד מעצמה ולא בידי אדם והכתה הצלם על רגליו מברזל וחרס ומדק ויפוצץ אותם · ואז הודקו כאחד הברזל והחרס והנחושת והכסף והזהב מהצלם והיו כמו מן מגרנות הקיץ ונשא אותם הרוח ולא נמצא מקומו איה · והאבן אשר הכתה הצלם היתה להר גדול ומלא כל הארץ · זהו החלום אשר ראית ופתרונו כאמר קדם המלך · אנת מלכא וגו׳ אתה המלך מלך שאר המלכים · אלה אלהי השמים מלכות וחוסן ותוקף וכבוד נתן לך ולא בכחך השגת כל אלה והנה יקרא מלכות המולך על כפרי עיר אחת · ויקרא חוסן המולך על עיירות מדינה אחת ויקרא תוקף המולך על מדינו׳ ומחוזו׳ ואקלימים

הרבה

הרבה. ויקרא כבוד שהם המולך על כל העולם מה להיות
כי אין כבוד למעלה הימינו . ונבוכדנצאר נתן לו ה' כל
אלה . וכאומרו ובכל מקום אשר ידורו בו בני האדם וחית
השדה ועוף השמים השליט אותך ונתנם בידך . אתה הוא
הראש מזהב . ואחריך יקום מלכות שני שפל ממך .
ומלכות שלישי אחריו מנחשת שימלוט בכל הארץ . ואחריו
מלכות רביעי שיהי' חזק כברזל וכאשר הברזל מדק ומפוצץ
ונורת הכל . ככה הוא יפוצץ וישבור כל השאריות הנמצאת
מהמלכיו' הקודמים . ואשר ראית הרגלי' והאצבעו' מהם חרס
היוצר ומהם ברזל . הוא לרמז כי יהיה מלכות נחלק ומעצמת
הברזל יהיה בחרס כל עומת שראית הברזל מעורב בחרס .
ואצבעות הרגלים מהם חרס ומהם ברזל לרמז כי קצת
המלכות יהיה חזק כברזל וקצתו נשברת ונחלשה כחרס .
ואשר ראית הברזל מעורב עם החרס . לרמז כי יהיו
מתערבי' בזרע אדם ולא ידבקו זה עם זה כמו שהברזל אינו
מתדבק עם החרס . וביומי המלכים ההם יקים אלהי
השמים מלכות אשר לעולם לא תשחת . ומלכות אשר לא
יעזב לעם אחר זולתו תדק ותכרות כל אלה המלכיות והיא
תקום לעולמים . כל עומת אשר ראית כי מהר נחצב אבן
מעצמו ולא בידי אדם ותכרות הברז' והנחשת החרס והכסף
והזהב . כי זה הוא משל כי המלכות האחרון הנמשל באבן
הזאת תכרות כל הנשאר משאר המלכיו' הנמשל בזהב וכסף
וגו' . מה שאגזור אומר בחלום הלז כי האלוה הגדול הודיע
למלך את אשר יהיה אחרי זה ונכון החלום כי הוא צודק ולא
כוזב ונאמן וקיים הוא פתרונו . מה שראוי לדעת כי המלכות
השני אחרי נבוכדנצא' ובניו היה מלכו' מדי ופרס . והמלכות
הג' היה מלכו' יון שהתחיל מאלכסנדר המוקדוני שנגבר באחיו .
והמלכו' הד' הוא מלכות רומה אשר נחצה לשנים קצתו נוצרים
וקצתו ישמעאלים והנה הברזל מתערב בחרס כי ישמעאלים
רבים עומדים תחת ממשלת הנוצרים . ואף שלא יהיו תחת
ממשלתם יבואו לעירם בפרקמטיא למכור ולקנות . וכן
נוצרים עומדי' תחת הישמעאלים . והנה היום בקושטאנטינה
אלף ות"ק בעלי בתים מסוחרי' נוצרים עשירים מפלורינציאה
וויניציאה וגינובה ושאר קצות הארץ . ועושים אלו לאלו כבוד
וחברה טובה . ויהי מה אינם מתחתנים אלו עם אלו כאשר
לא יתדבק הברזל עם החרס דיבוק עצמיי . והמלכות
האחרון הוא מלך המשיח אשר לא ימלוך בכח ידי אדם רק
בכח אלהיי ויהיה קיים לעולם ועד . ואז בשמוע נבוכדנצאר
החלום והפתרון זכר אותם ונפל על פניו לאות כי היה מודה
שהוא היה החלום והפתרון אשר חלם . ולדניאל השתחוה .
ולכבוד נמרץ מנחה ונסכים אמ' לנסך לו כדי להראו' לעמים
כי עלה למעלת האלהיים ויצא מחק האנושיים . והבן אומרו
אמר לנסכה ליה . כי לא נסך לשבת כי דניאל מנע הדבר
ולא רצה שיעבדהו רק שיעבוד לאלהים חיים אשר הוא הודיע
את כל זאת . ולכן אחרי דברי דניאל ענה המלך ואמר באמת
כי אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדון כל המלכים יען כי על
ידו יכולת לגלות הסוד הלז . ואז המלך גדל לדניאל בהכנסות
רבות תמידיות שנתן אליו כל ימי חייו . ומתנות רבות
מטלטלי' אגב קרקעי נתן אליו . והשליטו על כל מדינת
ומלכות בבל בדברים הגופניים . ונשאו גדול סגני חכמי
בבל בדברים הנפשיים . ודניאל שאל רשות מהמלך והפקיד
על מלאכת מדינת ומלכות בבל לחביריו . והוא היה יושב
בשער המלך כמלך שר ודיין וחביריו ושאר שרי המלכות כל
הדבר הקשה יביאון אליו והשאר ישפטו הם .

הפרשה

הד' נבוכדנצאר מלכא עבד צלם וגו'.
ספר כי נבוכדנצאר עשה אלוה בצלם
וצורת אדם מזהב אשר הוא היקר שבמתכות קומתו ששים
אמות לרמוז כי הוא המשפיע בשש קצוות ולכן עשה גם כן
רוחבו שש אמות . מה שברוחב נסתפק במספר הששיי
באחדו' ואמנם בגובה עשה המספר הששיי בעשרו' להראות
לעמים היותו גבוה מעל גבוה שומר ומשפיע לכל הזולת .
והקימו בבקעת דורא שבמדינת בבל . נראה שבמחוז ההוא
היה בקעה גדולה רחב' ידים והקי' שם הצלם למען שהמקום
יוכל להכיל את העם הנקבץ לעובדו במצות המלך . כי
הוא שלח אחרי הקמת הצלם שם לאסוף כל שריו ועבדיו .
מה שנראה שהנהגת מלכותו אז היה כהנהגת התוגר היום
אשר יש לו שרים על הנהגת עניני המלכות הנקראים
בלשונם באשה ואולי כי אלו הם האחשדרפנים . ושרים על
הנהגת אנשי המלחמה מרוכבי הרכש והסוסים והמרכבות
הנקראים בגלאלביגי ואולי כי אלה הם סגניא . ושרים על
הנהגת אנשי המלחמה ההולכים רגלי . הנקראים אגא
מהגיניצארי . ואולי כי אלה הם פחותא . ושרים על
השופטים מכל עיר ועיר המיסירים את הדין והמשפט .
הנקראים קאדי"י . ואולי כי אלה הם אדרגזריא . ושרים על
הכנסות המלך והנהגת ביתו והוצאותיו ומאכלו ומשתהו .
הנקראים דפטארדירי . ואולי כי אלה הם דתבריא .
ושרים על כל האנשים האלהיים אשר מלאכתם על שמירת
בתי התפלות ועל התפלות . וקוראת העם באמונות
התורה הנקראים אלפאקי ובאיינוי . ואולי כי אלה הם
גדבריא . ושרים על אנשי החכמה מהאשפי' וקוסמים
וכשדים ואולי כי אלה הם תפתיא . וזולת אלה יש לו
על כל מלכות ומחוז שלטון אחד שהוא שמה במקום המלך
הנקרא בלשונם שאנגאקי . ובלעז ויצורי . ואולי כי
אלה הם שלטוני מדינתא וכלם באו במצותו לחנוכת הצלם
. מקום אשר שם נעשה הכרוז אשר היה קורא בכח לכם
עמים והם הגוי המרובה באוכלוסין . ואומות והם הגוי שיש
להם פחות אנשים . ולשונות והם הגוי המעט מכל העמים
ולא יוכר היותו לעם אחד רק מפני התחלפות הלשון . כי
נראה שכל האומות כקטן כגדול באו עם השרים הנזכרים
במצו' המלך . בעת אשר תשמעו קול הקרן . והמשרוקיתא
והוא הכלי השורק ובלעז שופולוטו . וקתרוס שבכא פסנתרין
. ואולי כי הם הכלים שמנגנים יחד עם אנשים שונים
הנקראים בלעז פיפרא"ש . סומפוניא והוא הכלי הנבנה
בשנפונות הנקרא אורגאנום . וכל שאר מיני כלי זמר .
והנה זכר זה מהם להיות קולם קול גדול וחזק וכמעט שאר
הקולות לא ישמעו מפניהם . תפלו על פניכם ותשתחוו
לצלם הזהב שהקים נבוכדנצאר ומי שלא יפול על פניו
וישתחוה אז תכף ישלך לתוך כבשן האש . ובכן קרבו
אנשים כשדיים והלשינו את היהודים לקנאתם ממעלתם .
אתה המלך שמת חוק ודת שכל איש שישמע קול הקרן
וגומר ולא ישתחוה שיושלך לכבשן האש . והנה יש אנשים
יהודים אשר הפקדת אותם על מלאכת מדינת בבל היינו
שדרך מישך ועבד נגו וקבלו מעלת וכבוד ממך ומלכותך
ועם כל זה בזדונם עברו על דתך ולאלוהיך בסבור אינם
עובדים . ועתה לצלם אשר הקימות אינם משתחוים . ואז
הובאו האנשים האלה לפני המלך ואמר להם הצדא . הוא לשון
תמיהא וכי אפשר הוא זה שאתם שדרך מישך ועבד נגו לאלהי
אין אתם עובדים ולצלם אין אתם משתחוי' עם כל ההטבות

שעשיתי עמכם · אינו מאמין בדבר לזרותו ולכן לא אתן לב למלשיני׳ רק אם אראה הדבר בעיני ולכן איעצכם שבשני בשמעכם את כל הכלי זמר שתשתחוו לצלם כי אם לא תשתחוו תושלכו לתוך כבשן האש ואראה מי הוא האלוה אשר יצילכם מידי · והם השיבו אליו אין אנו חוששין להשיבך על זה · ר״ל כי לפי הדין לא היה צריך תשובה מהם לדברי נבוכד נצר רק המעשה מההשתחויה · ולכן אמרו אין אנו חוששין בדבר כעברנו חק המוסר להשיב במקום שאין צריך תשובה וזה יען כי רצוננו השקוע׳ היא לבלתי שמוע איך כזה יצילנו ה׳ מידך או לא יציל · הן אמת כי האלוה אשר נעבוד יש לו יכולת להצילנו מן התנור ואם בוער · ומידך היינו מכל אופני משפטיך יוכל להציל והנה אף כי לא יציל דע לך כי לאלהיך לא נעבוד ולצלם זהב אשר הקימות לא נשתחוה ·

ואז המלך בחמתו צוה לשרוף הכבשן שבעה פעמים יותר מאשר היה ראוי לשורפו לשריפת שלשת אנשים לבד · וצוה לגבורי חיל שבחילו שיקשור אותם כדי לזורקם בתנור · ואז האנשים האלה נאסרו בסרבליהון והם הלבושים אשר יכסו כל הגוף בצאת האיש מביתו ללכת בשוקים ורחובות ובלעז מאנטו״לו או דומ׳ לו · פטשיהון והם הבגדי׳ שעל הגוף והשוקים כג״בון וקלצ״י בלעז · וכרבלתהון והם הבגדים המכסי׳ הראש בכובע וזולתו · ולבושיהון והם המלבושי׳ ההולכי׳ על הבגדים הראשונים מתחת הסרבלים ובלעז שא״ין · כי כדי למלאת מצות המלך במהירות לא הפשיטום וכאשר היו לבושי׳ לפני המלך קשרום ואסרום והשליכום לכבשן האש · מה שבהשגחת ה׳ נכון מהאש מהכבשן ההוא המית ושרף לאנשים הגבורים אשר השליכו לשדרך וגו׳ לכבשן · והם נפלו קשורים כי היה הקשר אמיץ ולא נתפוכן עם חוזק השלכה ההיא ·

ואז נבוכדנאצר תמה על שריפת גבוריו וקם נבהל באומרו לפקידיו הלא שלשה אנשים נקשרים ונאסרים השלכנו בתוך האש ועתה אני רואה הולכים בתוך הכבשן ארבעה מותרים בלי קשר ושום נזק לא הגיע בהם ומתאר הרביעי דומה למלאך אלהים · ונקרב נבוכד נצר אל השער וקראם עבדי האלוה העליון צאו ובואו כי כבר ראיתי שהאלוה ההוא עוזרכם ואז נאספו כל השרים ההם מהמלך והיו רואים בם האנשים האלו אשר לא שלט האש בגופם · ואפי׳ שער ראשיהם לא נחרך · וסרבליהם שהם הלבושים העליונים לא נשתנו עם כל חוזק האש ההוא · ושום ריח מאש לא עבר בהם · ואז הודה נבוכדנצר ואמר ברוך אלהיכם מאלה אשר שלח מלאכו והציל לעבדיו אשר בטחו בו ודבר המלך שנו ומסרו גופם אל המות לבלתי עבוד והשתחוות לשום אלוה רק אלהיכם ·

ומתני יושם דת שכל עם ולשון שיאמר שגגה על אלהי האנשים האלה ינותח לנתחים ויעשה ביתו אשפה · יען כי לא יש אלוה שיוכל להציל בעולם הזה זולתו ואז המלך הצליח להם המקדשי׳ את ה׳ ·

הפרשה

הה׳ נבוכדנצאר מלכא וגו׳ זהו אגרת ששלח נבוכדנצא׳ בכל העולם להודיע גדולת ה׳ ואיך השפיל גאון עוזו וזה נוסח הכתב נבוכדנצאר המלך לכל העמים ואומות ולשונות היושבים בכל הארץ נותן שלום ומחלה פני אל שישגה וירבה · האותות והנפלאות אשר עשה עמי האלוה העליון נראה אלי היותו מהראוי להגידם · כי אותותיו כמה הם גדולים ונפלאותיו כמה הם חזקים · והנה האות הוא לעשות נס קטן אשר כחו בתופשת ראיה · ופלא הוא עשיית נס גדול אשר כחו בתופשת שכה ולכן יחם שיו החונך · מלכותו מלכות עולם נצחי וקיים ולא כמלכות בשר ודם ההווה ונפסד · כי השלטון שלו הוא שוה עם כל דור ודור ואף שהדורות ישתנו הוא לא ישתנה ·

אני נבוכדנצאר שלו הייתי בביתי כי שלותי ונחתי מלעשות עוד מלחמה להיות כל העולם במנוחה משועבד אלי מה שלכן רענן הייתי בהיכלי כי הייתי נמשך אחר כל תענוגי האדם המשמחים הגוף ושמים אותו רענן ככרום · מה שבכל כחי נמשכתי אחרי הגופניות בחשבי כי כחי ועוצם ידי עשה לי את כל החיל הזה ושכחתי שם המגביהי׳ לשבת אשר הגביה קיני · מה שעל כן חלום ראיתי אשר הפחידני ורעיוני על משכבי ומראות ראשי יבהלוני כי זולת מה שהיה מפוחד בשנתו בעת החלום עוד היה נבהל אפילו בהקיץ · ומתני נגזר שיובאו לפני כל חכמי בבל למען יודיעוני פתרון החלום ולא ידעו לפותרו עד שבאחרונה בא דניאל אשר למעלתו שמתי את שמו בלטשצר בשם אלהי ולהיות רוח אלהים קדושים בו ואמרתי לפניו החלום ·

אתה בלטשצר גדול מכל החרטומים · אשר אני יודע בנסיון כי רוח אלהים קדושים בך · וכל סוד וכל סתום איננו מכוסה לך כי לא ינבחך עם כל סתומו ועומקו · ואמנם אתה תבחנהו ותבינהו מראות חלומי אשר ראיתי ופתרונו תאמר אלי כאשר אמרת החלום והפתרון האחר · ואף שאל ממנו החלום כאשר עשה בפעם הראשונה הנה להיות כי לא שכחו כראשון · ולהיות כאמן דניאל אליו ושלא יאמר אליו פתרון כוזב ונשחת · לא רצה להעלימו כשיאמר אליו החלום · וספרו הוא כאשר ראהו · במראות שכלי שבראשי על משכבי הייתי רואה כאלו היה אילן בתוך הארץ וגובהו גדול · וגדל האילן ונתחזק ורומו הגיע עד השמים וענפיו לסוף כל הארץ · עליהו יפה ופריו הרבה באופן שמזון מספיק לכל יש בו · תחתיו בצלו תשכון כל חית השדה · ובענפיו ישכנו עוף השמים וממנו יזון כל בשר מהבעלי חיים כי זולת שמספיק מזונו לכל בני האדם עוד יספיק לכל החי לכל בשר · ואחר כך ראיתי במראות ראשי על משכבי והנה מלאך וקדוש יורד מן השמים · והיה מכריז בכח ואומר ככה כרתו האילן וקצצו ענפיו · השירו עליו · ופזרו פריו · באופן שתנוד החיה שעומד תחתיו וילך לה · וכן העוף מהענפיו · ואמנם עיקר שרשיו עזבו בארץ · ובאסור ברזל ונחשת בדשא השדה ובטל השמים ירחץ · ועם החיות חלקו בעשב הארץ · לבו ושכלו ישנו מלב האדם ולבב חיה ינתן לו עד שיעברו עליו בעומדו על התכונה הזאת שבע שנים · בגזרת מלאכים הדבר ובמאמר קדושים נשאל לעשות הפעל הלז עם האילן הזה למען ידעו החיים ששולט העליון במלכות האינושיי׳ ולאשר יחפוץ יתננו ואף שיהיה שפל האנשי׳ יקימהו במלכות אם יחפוץ בו · זהו החלום אשר ראיתי ואתה בלטשצר תאמר הפתרון יען כי כל חכמי מלכותי אינם יכולים להודיעני הפתרון ואתה יכול להיות רוח אלהים קדושים בך ·

אז דניאל שתק ונשתומם שעה אחת ורעיוניו הבהילוהו בחרד וירא על הדבר · מה שלכן אמר אליו המלך שאל יבהל מהחלום והפתרון ויאמר אשר ידע בו כגיבור בלי חרדה · ואז ענה בלטשצאר אדוני החלום לשונאך ופתרונו לאויבך ולכן חרדתי ונשתוממתי · האילן שראית שגדל ונתחזק ורומו הגיע לשמים וענפיו לכל הארץ · ועליהו יפרח ופריו רב ומזון לכל בו · תחתיו תשכון חית השדה ובענפיו ישכון עוף השמים · הוא משל ממך המלך אשר גדלת ועצמת וגדולתך גדלה

גדלה עד הגיע לשמים וממשלתך לקצות הארץ · ואשר
ראית מהמלאך וקדוש היורד מהשמים ואומר כרתו האילן
והשחיתוהו וגו' זהו הפתרון וגזרת העליון הוא אשר הגיעה
על אדוני · כי לגאותך יגרשוך מלשכון עם אנשים ובמקום
הגביהך עליהם תושפל תחתיהם · ועם חיות השדה אשר
נתנו תחת ממשלת האנשים תהיה משכנך ויאכילוך עשב
כשורים · ומטל השמים ירחצוך בהיותך לחורב ביום ולקרח
בלילה ושבעה זמנים יעברו עליך בהיותך באופן הזה ·
עד אשר תדע ששליט העליון במלכו' האנשים ולאשר יחפוץ
יתננו · ואשר אמרו לעזוב עיקר שרשו בארץ · המלכות לך
קיים לבעבור תדע כי שליטים העליונים ויכולים לתת
הממלכה ולהסירה ולהחזירה כרצונם · לכן המלך עצתי
ישב לך וחטאתיך פרק בצדקה ועונותיך ברחם העניים כי
בודאי בזה תהיה רפואה לטעותך כי תחת אשר גאה גאית
והשפלת האנשים · עתה תרחם על העניים ותגביהם
וזה להכנעתך אל האלוה · והנה נבוכדנצאר לקח עצת דניאל
וכה כיכל מהנזר' עד עבור יב' חדש שהלכתו בהיכל המלכו'
מבבל עבר עליו רוח גאוה בראותו את יופי ההיכל והעיר
ואמר הלא זאת היא בבל הגדולה אשר בניתיה לבית מלכות
בתוקף כחי ליקר ובכבוד הדרי · ובעוד שהדבר יצא מפי
המלך · נפל קול מן השמים לאמר לך אמרין נבוכדנצאר
המלכות הוסר ממך ומן משכן האנשים יגרשוך ועם חית
השדה יהיה מדורך ועשב כשורים יאכילוך ושבעה עתים
יעברו עליך עד אשר תדע ששליט העליון במלכו' האנשים
ולאשר יחפוץ יתננו ולא כאשר חשבת אתה שבנית בבל
בכחך לכבוד ולתפארת למלכותך · ובשעה ההיא כלה
הדבר והגיע על נבוכדנצאר ומשכן האנשים גורש ועשב
כשורים אכל ומטל השמים נרחץ גופו עד ששערו גדל
כשער ונוצת הנשרים וצפרניו כצפורני הצפרים · כי
אבד שכלו האינושי ונהפך כעיר פרא ואהב אוכל הבהמות
והדירה עמהם · תחת אשר אהב להשכין משכנו במשכן
השליט העליון ולהתלבש כלבושו מהגאוה כי ה' מלך גאות
לבש ולו משפט הגאוה להיות מלכותו מלכות עולם ונצחי
· ולסוף הימים אני נבוכדנצאר נשאתי עיני לשמים ·
ושכלי שב עלי · ולעליון ברכתי · ולחי העולמים שבחתי
והדרתי אשר ממשלתו ממשלת עולם ונצחי · ומלכותו
עם דור ודור ואף שהדורות יתמו וימותו הוא לבדו יתמיד
בנצחיותו · וכל יושבי הארץ כאין נחשבים · וכרצונו
יעשה בצבא השמים ויושבי הארץ ואין מוחה בידו שיאמר לו
מה תעשה · בעת ההיא שב שכלי עלי ולכבוד מלכותי
חזרתי · וזיו ואור פני חזר עלי · ולי שרי ופקידי בקשו
ועל מלכותי הייתי מתוקן וגדולה יתרה נתוספה אלי ·
ולכן עתה אני משבח מרומם ומהדר למלך השמים אשר
כל מעשיו אמת ודרכיו דין ואם הולכים בגאו' יכול להשפילם ·

הפרשה ה' בלשצר מלכא וגומר הנה
בלשצר זה היה בן אויל מרודך
בנו של נבוכדנצאר ועשה משתה גדול לשריו שהיו אלף
ונגד האלף אלו היה שותה יין כל כך היה בריא אולם וחזק
נוטה אל הגופניות · כי עוד היום המנהג בין האשכנזים
שלוקחים מזרק יין נותנים אותו לפני חבירו שמנגד ואומרים
בלשונם שישתה · ואז תכף חייב חברו ההוא למלאת מזרק
אחר יין וישתו שניהם יחד כל אחד במזרק שלו והוא אות
אהבה ביניהם · ובלשצר כדי להראות אהבה עם האלף
שרים שלו הוצרך לשתות מזרק אחד מלא יין בחברת כל
אחד מהם שהיו אלף מזרקי יין שהיה ענין גדול איך היה
אפשר אצטומכתו להכיל הכמות הרב ההוא · מה שלרוב
שתיית היין שישמח לבב אנוש כתגאה ובזה שיביאו הכלי
כסף וזהב שהוציא נבוכדנצאר אביו כי בני בנים הרי הם
כבנים ולכן קראו אביו עם היותו זקנו · למען ישתו בהם
המלך ושריו ונשיו ופלגשיו ויהיה לו לכבוד ולתפארת
מהמקדש הגדול שנבנה זקנו אז בארץ ישראל · ושתו בהם
היין ושבחו על הנצחון ההוא לאלהיהם אלהי כסף וזהב עץ
ואבן · מה שהיות הדבר רע בעיני ה' תכף יצאו
אצבעות יד אדם וכתבו נגד מנורת השולחן על שיד
כותל ההיכל · וכאשר המלך ראה הכף יד כותבת אור
פניו נשתנה ומחשבותיו הבהילוהו · וקשרי מתניו הותרו
וארכובותיו מרוב הרעדה היו מכות ומקישות האחת אל
חברתה · וקרא המלך בכח להביא האשפים וגומר
ואמר להם שכל אדם שיקרא הכתב ההוא ויאמר פתרונו
שילבש ארגמן ורביד זהב יושם על צוארו ושלים במלכותו
ישלוט מה שהחכמים לא יכלו לקרות הכתב ההוא ולהודיע
פתרונו למלך · והמלך נבהל מאד ואור פניו נשתנה
עליו · ושריו גם כן היו נבהלים ותועים · לראותם
היות מהנמנע להבין הדבר הגדול הזה · מה שהמלכה
הזקנה אם המלך שהיתה זוכרת את דניאל ואת חכמתו
בימי קדם כששמעה את דברי המלך נכנסה לבית המשתה
כי היא לא היתה שמה מפני כבוד אלמנותה ואמרה אל
המלך שאל יבהל על ככה כי הנה יש איש במלכותך אשר
רוח אלהים קדושים בו ובימי אביך אור דעת ושכל וחכמה
בחכמת מלאך האלהים נמצא בו · והוא השימו רב וקצין
על כל שאר החכמים יען כי רוח אלהים יתרה ומדע והשכל
ופתירת החלומות והגדת הסודות והתרת הקשרים נמצאו
בו · ולכן דניאל יקרא לפניך והוא יגיד הפתרון ·
ואז דניאל הובא לפני המלך · ואמר לו המלך אתה דניאל
וגומר אשר שמעתי עליך היות רוח אלהים בך ואור הדעת
ושכל וחכמה יתרה נמצא בך · אודיעך כי הובאו לפני
חכמי בבל למען יקרו הכתב הלז ויודיעוני פתרונו ולא
יכלו להגידו · ואני שמעתי עליך שתוכל פתרונות לפתור
· וקשרים להתיר · מה שלכן אם תוכל הכתב לקרות
והפתרון להודיעני תלבש ארגמן וגומר · אז ענה
דניאל מתנותיך לך יהיו ודורונותיך תן לאחר כי בזולתם
אקרא הכתב ואודיע הפתרון · אשר בזה הורה נדיבות
גדול וכדברי נדיב אברהם אבינו למלך סדום אם מחוט
ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך · אתה המלך
האלוה העליון מלכות וגדולה ויקר וכבוד נתן לנבוכדנצאר
אביך · ומפני הגדולה אשר נתנה לו כל העמים אומות
ולשונות היו חרדים ויראים מלפניו אשר היה חפץ היה הורג
ואשר היה חפץ היה מכה ואשר היה חפץ היה מרים · או היה
משפיל · וכאשר רם לבבו וחזקה רוחו להזיד הורד מכסא
המלוכה והכבוד הסירו ממנו · וגרשוהו ממשכנו וגו' עד אשר
הכיר את בוראו והכניע את לבבו · ואתה בנו בלשצר לא
השפל' לבבך עם היותך יודע כל זה ועל אלהי השמי' התגאית
ושתית בכלי הקדש אתה וגדוליך ונשותיך בדרך בזיון וקצף
ואחר כך לאלוהות אשר לא ישמעו ולא ידעו שבחת · ולאלוה
שנשמתך בידו וכל אורחותיך אלין לא נתת הוד והדר ·
מה שלכן מלפניו נשלח כף יד והכתב הלז רשם · וזהו הכתב

אשר רשם. מנא מנא תקל ופרסין . זאת היא קריאת הכתב . ופתרונו הוא מנא מנה וספר האל זמן מלכותך והשלימו . תקל תקלת ונשקלת במאזנים ונמצאת חסר . פרס פריסת ונשברה מלכותך וניתנה למדי ופרס . אז אמר בלשאצר שילבישו לדניאל ארגמן . ורביד זהב על צוארו . והכריזו עליו היותו שליט בשלים המלכות כי נכנסו דבריו באזניו והודה עליהם . ובאותה הלילה בעצמה נהרג בלשאצר כי אחד מעבדיו הכהו כדי למצוא חן בעיני מלך מדי ופרס . ודריוש המדי קבל המלכות ההוא בהיותו בן ששים ושנים שנים .

הפרשה

הז' שפר קדם דריוש וגומר נראה טוב בעיני דריוש להקי' על המלכות מאה ועשרים שרים כי חלק מלכותו לחלקים האלה והפקיד על כל חלק שר אחד . ועל כלם מנה והפקיד שלשה אדונים אשר דניאל היה אחד מהשלשה למען שהשרים האלה יתנו חשבון מכל עניני ופרטי המלכות לאדונים האלה . והמלך לא יהיה נזוק בטורח ידיעת כל הפרטים . והדברים הכוללים ידע על פי אלה השלשה והדבר הקשה בם ישפוט הוא ויבוא בו רצונו . אז דניאל היה מתנצח ומתגבר על האדונים חביריו ועל השרים משועבדיו . וזה לא מצד גאוה שהיה בו שהיה מכוין להשפילם רק כי להיו' שרוח אלהי היה בו מיותר עליהם לכן בכל מעשיו היה מצליח מהם והיה מתגבר עליהם . מה שלכן המלך חשב להקי' הוא לבדו על כל המלכות כאשר עשה פרעה ליוסף . ולכן האדונים והשרים מפני הקנאה היו מבקשים למצוא עלילה על דניאל בהנהגת המלוכה כדי להלשינו למלך שאינו מצליח בכל דרכיו וכמוהו כמוהם אשר לפעמים ייטיבו ולפעמי' ירעו . ובהיות שלא מצאו לו עלה בהנהג' המלכו' לכן הסכימו לבקשה בדת אלהיו כדי להעבירו על דתו . בחשבם שלא יוכל מאחד משתים . אם שיעבור על דת אלהיו ולעון ההוא לא יצליחהו עוד . ואם שיעבור על דת המלך ובעונש החטא ההוא יומת . וזאת היא העצה כי נאספו האדוני' והשרים לפני המלך ואמרו לו איך נתיעצו כל סרכי המלכות לגזור גזר למלך ולחזק איסר שכל מי שישאל שאלה מן כל אלוה ואינוש עד שלשים יום רק ממך המלך יושלך בגוב אריות . והראו לו כי היו עושים זה לטוב למלך למען כלם יראו מלפניו לפחות חדש ימים וישאר להם הרושם ההוא מהכבוד ההיא כל ימי חייהם . ועתה המלך קיים האיסר ותרשום בכתב שלא ישתנה הדת הלז . ויהיה כחו כדת פרס ומדי אשר לא תעבור . ומפני זה המלך דריוש רשם הכתב והאסר . ודניאל אף כי ידע שנרשם הכתב מפני זה לא נמנע מלהתפלל לאלהיו ובא לביתו מקום אשר בחדרו חלונות פתוחות היו לו שם נגד ירושלם . ופעמים שלש היה כורע על ברכיו ומתפלל ומודה לפני אלהיו כאשר היה עושה מקדם . ואז האנשים האלה נאספו ומצאו דניאל מתפלל ומתחנן לפני אלהיו . ואז נקרבו ואמרו לפני המלך על אשר המלך . הלא אשר כתבת שכל איש שישאל מן כל אלוה או אינושי דבר רק ממך עד שלשים יום שיושלך לגוב אריות . ענה המלך אמת הדבר וכדת פרס ומדי אשר לא יעבור . אז ענו ואמרו לו כי דניאל אף שהוא מן בני הגולה מיהודה מה שלכן היה ראוי להיות נכנע לא עשה חשיבות ממך המלך ולא מהכתב אשר רשמת ושלש פעמים ביום מבקש בקשתו הידועה מאלהיו . אז המלך כשמע הדבר וירע מאד בעיניו בעבור דניאל שהיה אוהב אותו . ועליו שם לב להצילו . ועד בא השמש היה משתדל להצילו . ואז האנשים האלה נקבצו על המלך ואמרו אליו דע כי יש דת לפרס ומדי שכל אסר וקיום שיקיים המלך אין להשיב . מה שהוצרך המלך להרשות שישליכו לדניאל בגוב אריות ואמר אליו אלהיך אשר אתה עובד אליו תמיד ואף בזמן כזה שמת נפשך בכפך כדי לעובדו הוא יצילך . והובאה אבן אחת והושמה על פי הבאר ויחתמהו המלך בטבעתו ובטבע' כל גדוליו אשר לא ישתנה רצון בדניאל כי חשבו פן המלך או אחד משריו ישתנה מהרצון ההוא ויוציאהו משם אם אולי לא ימות כל כך במהרה . אז הלך המלך להיכל ולן בתענית . וכלי זמר כמשפט המלכים לא הביא לפניו ושנתו נדדה עליו . ויהיה דאגן מלשון חדוה כי הכינון משמח הנפש . ואז המלך השכים באור השחר . והלך במהירות לגוב אריות . ובהתקרבו לבור קרא בצעקה לדניאל בקול מר . באומרו דניאל עבד האלהים חיים . אלהיך אשר אתה עובד אליו תמיד היה יכול להצילך מהאריות . אז דניאל ספר למלך ואמר אלהי שלח מלאכו וסגר פי האריות ולא הזיקוני יען כי לפניו נמצא זכות אלי . ואף לפניך המלך רעה לא עשיתי . אז המלך שמח מאד ולדניאל אמר להעלות מן גוב האריות והועלה מן הבור ושום נזק לא נמצא בו כי האמין באלוהו . וצוה המלך שיובאו שם האנשים ההם שהלשינו לדניאל והושלכו לבור הם ובניהם ונשיהם ולא הגיעו לתחתית הבור ששלטו בהם האריות וכל עצמותיהם שברו כי היו רעבי' גם צמאים . ואז דריוש כתב לכל העמים והאומות והלשונות וגומר מלפני נתנה דת שבכל ממשלת מלכותי יהיו חרדים ויראים מלפני אלהי דניאל אשר הוא אלהים חיים וקיים לעולם ומלכותו לא תשחת וממשלתו עד סוף העולם והוא פודה ומציל ועושה אותות ונפלאות בשמים ובארץ אשר הציל לדניאל מגוב אריות . ודניאל מפני זה הצליח יותר מקודם במלכו' דריוש . ואחר כך במלכות כורש הפרסי אשר היה חתן דריוש וירש המלוכה אחריו .

הפרשה

הח' בשנת חדא לבלאשצר וגו' דניאל חלום ראה . ומראות שכלו היו על משכבו . היינו כי החלום היה בלילה בהיותו ישן על מטתו ולא ביום בהקיץ כאשר יקרה לפעמי' לנביאים מה . ואז כתב החלום לאות לדור אחרון שיאמינו בו בראותם שדברי החלום מתקיימים מעת לעת וכאשר יתקיים ראש החלום כנה יתקיים סופו . רואה הייתי בחזיוני בעוד לילה לאפוקי שלא היה יום כאשר אמר לעיל . והנה ארבע רוחות השמים מוציאים ועוקרים הים הגדול ממקומו . מה שבכח הד' רוחות אלו היו עולות מן הים . חיות גדולות והוא רמז לד' מלכיות הנזכרות במה שקדם . והנה אמר היות סבת היות אלו הד' מלכיות דבר ארציי מהרוח ולא אלהיי . להיות כי האומות להיותם חלק האלילים אשר הם עובדים ולא חלק ה' לא יושגחו מאתו יתברך וסבת רעתם גם טובתם היא לפי טבע אשר זה ישפיל וזה ירים בהויה והפסד . או לפי אשר יגזרו כוכבי השמים וכסיליהם . וזהו אומרו רוחי השמים שר"ל רבון השמים כמו ע' אשר יהיה שמה הרוח ללכת . הראשונה כאריה והוא נבוכדנצאר אשר גבר בעולם כאריה . ובקלות תנועתו במלחמה ובנצחון היה דומה כאלו היו לו כנפי נשר שהוא העוף המעופף על כל הזולת . וראיתי כי נמרטו הכנפים ההם והוקמה על הארץ על רגלים כרגלי איש . והוא משל כי בסוף המלכות נחלש ובמקום קלות התנועה ככנפי נשר בא כבדותה ככבדות הליכת רגלי אנוש בערך לעופפות הנשר . ולב אדם נתן לה במקום היות לה לב אריה . והוא משל לבלשצר

לבלשצר אשר נחלש לבו והיה לאבן מפחד מדי ופרס אחרי שהפס יד כתב בכותל · והנה חיה אחרת שנית דומה לדוב ולצד אחד הוקמה · ושלש צלעות בפיה בין שיניה · והוא משל למלכות מדי ופרס · ונדמה לדוב שאינו לוחם כל כך כאריה להיות כי דריוש המדיי לא הוצרך לכנפי נשר ולא לכח האריה · רק לכח דוב לנכח הכשדים ונכנסו אותם בכח כל העולם שהיו תחתיהם מתחלה וזהו אומרו לצד אחד לבד והוא צד הכשדים הוקם לכובשו · ואומרו כי ג' צלעות בפיה וכן אומרים לה קומי אכלי בשר רב הוא רמז שדריוש המדיי יתן המלכות אחריו לכורש הפרסיי חתנו ואחריו ארתחששתא והוא אחשורוש מאסתר ואחריו דריוש · שהם ג' מלכים גבורים אשר אכלו בשר הרבה מאויביהם ובכל אשר יפנו ירשיעו · ולא מנה ארתחששתא הרביעי להיות כי אלסכנדר אכל את בשרו ונכחו במלחמה · אחר כך ראיתי והנה חיה אחרת כנמר ולה כנפים ארבעה מעוף על גבה וד' ראשים לחיה ומשלה נתנה לה · והוא רמז לאלסכנדר המוקדוני שהיה משונה בצורתו להיותו נולד מכח השדים והכשופים ולכן המשילו לנמר המשונה בחברבורותיו · ואמר שהיה לו ד' כנפים לרוב קלותו לרשת ארבע רוחות השמים בכחו · וד' ראשי' לחיה רמז לחלקו מלכותו כאחריתו לארבעה מלכים · והממשלה הגדולה נתנה לו לבדו כי אחרי שנתחלק המלכות לא היה דומה לו בשלטון · ואחר כך ראיתי במראות הלילה ירא' והנה חיה רביעית אשר הנה בחיה הד' הזאת חזר לומר ראותו החלום במראות הלילה כאשר אמר בג' הראשונות להיותה עיקריית וגדולה מכלם ואימה ותוקף יתר ושינים מברזל גדולים יש לה והיא אוכלת בשר הרבה ומדקה ומשברת · ואשר ישאר רומסת ברגליה והיא משונה מכל החיות הקודמות · ויש לה עשר קרנים · ובהיותי מסתכל היטב בקרנים ראיתי כי קרן אחר קטן היה עולה מביניהם · ומפניו נעקרו ג' מן הקרנים הראשונים · והנה היו עינים לקרן הזה כעיני אדם ופה מדבר' גדולות · והנה ראיתי שהכסאות הושלכו והיושב לבדו ישב על כסאו שלא הושלך · אשר לבושו היה כשלג לבן ושער ראשו כצמר נקי כסאו שביבי אש אופניו אש בוער · ונהר של אש נמשך ויוצא מלפניו · ואלף אלפים ישרתוהו ורבוא רבאות יעמדו לפניו · הוא יושב לעשות דין בספרים פתוחים · הנה ראה דניאל כי כסאות שרי מעלה יושלכו ארצה · ולא יתקיי' במעלה וכבוד רק המלך ישרא' שהוא ישב קיים ונכחי על כסאו ויהיה אחרון · והנה רמז באומרו עתיק יומין לקדמותו יתברך והיותו מחויב המציאות וראשון · וכאומרו אני ראשון ואני אחרון · ואמר לבושיה כתלג חיור ושער רשיה כעמר נקא · לרמוז כי ה' האציל ממנו האור כמו שהשער' הם אידים יוצאים מהאדם · והמלבו' הוא דמות הגוף ולא השער ולא המלבוש מעצמות הגוף · וככה האור נאצלת ממנו יתברך והיא מתיחסת אליו כי בה שולח ה' כחותיו לקיים העולם ולהעמידו · עוד אמר כרסיה שביבין וגו' שר"ל כי כסאו אשר יושב בו והאופנים אשר הם תחת כסאו אשר ברצותו ללכת ממקום למקום ילך על האופנים ההם כדמות המרכבה מהמלאכים הכל הוא אש · והוא רמז כי כשנעתקים הכחות האלהיות ממנו יתברך להשתלח בעולמות הם על ידי ניצוצות של אש והם הכסא אליו יתברך כלומר לנושא לכחותיו לא שה' יושב על כסא חלילה · עוד אמר נהר דינור וגו' והוא עולם המלאכים שהם נושאי הכסא ומשמשים את ה' · והרמז כי ברצותו לשלוח כחותיו בעולמות אשר הכחות ההם באור אלהיי · הנה

נושאים המלאכים האור האלהיי ההוא ועושים רצונו יתברך עם אותו האור והכונה כי הם השלוחים וכאומרו בהם גבורי כח עושי דברו · וכן ראה אותם ישעיהו באופן הלז וכאומרו ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא וגומר שרפים עומדים ממעל לו והנה אמר שעצמות המשמשים הנז' הוא של אש כאומרו פה נהר דינור וגו' והוא קראם שם שרפים כלו' גחלת אש · והכונה כי הם מעצמות אותו האור האלהיי שהוא ממין כסא הכבוד ומפני כי הם נושאי הכסא שהוא נור דליק צריך שיהיו מתיחסים אליו ויהיו של אש כלומר אור צח אבל אין ספק כי אותו האור מהכסא הוא אור יותר מופלג מפני שהוא אצלו יתברך ונאצל ממנו ראשונה · ואחר כך נבראו המלאכים והיו שרפים ונהר דינור כלומר אור נמשך מהאור הראשון וזהו אומרו נהר דינור נגד ונפיק מן קדמוהי מפני שהמלאכים הם חוץ ממנו יתברך ולא אצלו כמו כסא הכבוד · ופירש כי הם לאלפים ורבבות בהפך דעת הפילוסוף אשר כללם בעשרה עלות ועלולי' וכסדר המרכבה הזאת ה' משגיח עולמו ויושב לדין עם הספרים פתוחים · חזי הוית וגו' הייתי רואה אז מקול הדברים הגדולי' אשר הקרן היה מדבר כי החיה נהרגה ונאבד גופה ונתן לשריפת אש והוא רמז לאבדון המלכות הד' אחרי עבור זמן הרבה · ושאר החיות הסירו ממשלתם ואורך בחיים נתן להם עד זמן ועת והוא רמז לעת וזמן מוגבל ונקבר אשר מלכו הג' מלכיות הקודמות ואחר כך הסירו ממשלתם · ועוד ראיתי במראות הלילה · להיות המלכות החמישי דבר גדול וקיים אמ' בו במראות הלילה כאשר אמרו במלכות הד' כי לחשיבותו לא כללו במראה מהשלשה חיות הקודמות · והנה עם ענני השמים היה בו כבן אדם ועד היומים הגיע ולפניו הקריבוהו · ואליו ינתן הממשלה והכבוד והמלכות · וכל העמים ואומות ולשונות אליו יעבדו וממשלתו ממשלת עולם אשר לא תסור כראשונים ומלכותו לא תוזק · והוא משיח צדקנו אשר יגיע לפני ה' · ואליהו הנביא יקרבהו לפניו ואליו ינתן הממשלה לעד ולעולם · נכרית רוחי תוך נרתיקה והוא הגוף ממני דניאל · ומראו' ראשי הבהילוני · וקרבתי אצל אחד מן העומדים והאמת שאלתי ממנו על כל זה שיאמר אלי ופתרון הדברים יודיעני · אלה החיות הגדולו' שהם ארבע ירמוז לד' מלכים שיקומו מן הארץ וסבת הקמתם תהיה סבת ארציית ולא אלהית כי לא יושגחו ממנו יתברך · אך מקומת המלכות החמישי תהיה מאת ה' מן השמים כי יקבלו המלכות הקדושי עליון וינחלוהו עד עמוד העולם הזה ולעולמי עולמים מהעולם הבא · ואז רציתי לעמוד על החיה הרביעית אשר היתה משונה מכלם · היתה לה כל המקרים שקדם · וזולתם עוד ראיתי בה שמראה הקרן הקטן יותר גדול מחברותיה · ושהקרן הלז עושה מלחמה עם קדושים ויכולה בהם · עד שבא היומים ונתן הדין מהטענה ההיא אשר טוענים עם הקרן לקדושי עליון כי הגיע העת והמלכות ירשו קדושים · וכן אמר אלי החיה הרביעית מלכות רביעי' תהיה בארץ משונה מכל המלכיות ויאכל כל הארץ ותדשן ותדוק אותה · והקרנים עשר · מאותו המלכות יקומו עשרה מלכים · ואחר יקום אחריהם והוא משונה מהראשונים ושלשה מלכים ישפיל · וזה האחרון ידבר דברים כנגד אל עליון ולקדושי עליונים יבלא וישחית ויחשוב לשנות מועדים ודת וינתנו בידו עד מועד מועדים וחצי · ולמשפט ישב היומים העליון וממשלתו מהקרן ההוא יסורו להשמידו ולאבדו עד כלה · והמלכות והממשלה וגדולת המלכיות אשר תחת השמים תנתן לעם

קדושי עליון אשר מלכותו מלכות עולם וכל הממשלות יעבדוהו וישמעו לקולו · הנה המלכות הרביעית הזה הוא מפורסם שהוא מלכות ההווה אשר מלך בכיפה ואחר כך נחלק לשני אומות מתחלפים בדת · ומי הם אלה העשרה מלכים הוא נמנע לנו הידיעה להיות כי לא הגיע עדיין הקץ למען נוכל לעשות החלוקה בזמן ולדעת מתי מלכו העשרה מלכים או ומי המה אלה · והקרן אשר יקום באחרונה וישפיל שלשה מלכים · אולי כי יהיה אומת גוג ומגוג אשר קבלנו שעתידה ללחום עם ישראל וה' ישפילנה וירשו את בני ישראל מלכות העולם · ואומרו ויתיהבון בידיה עד עדן עדנין ופלג עידן חוזר לחיה ולא לקרן כי אחר אשר פתר ענין החיה וקרניה אמר שקדושי עליון והם יש' ינתנו ביד החיה הזאת מהמלכות ההווה עד זמן מעידנין מיעוט רבים שנים והם ב' אלפים משנים כי אף שנים הם עת א' ויום א' לפני ה' וכאומרו כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול · ואחז"ל כי ביום אכלך ממנו מות תמות שהוא יומו של הקב"ה · ולכן לא השלים יומו אדם הראשון כי חסרו מיומו ע' שנה · ופלג עידן רצוני לומר וחלק מה מהעת הבא אחרי תום הב' עתות הקודמות · שהוא מעת הנבואה הזאת עד אלפים שנה וקצת זמן מהאלף הבא וכמו שלש מאות שנה · וזהו אשר ראה אח"כ באומרו עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ר"ל השנים האלו משנים · עד כה היה סוף דברי המלאך · ואני דניאל הרבה רעיוני ומחשבותי הבהילוני וזיו פני נשתנה להיות כי הדבר שמרתי בלבי תמיד כדי להבינו ולא יכולתי · כי הנה לא הוא ולא הבאים אחריו ידעו הקץ וגם אשר יבואו אחרינו ויהי מה לכשפנו הדבר כסוס עגור נצפצף כן ·

הפרשה הח'

בשנת שלש למלכות בלשצר וגומר ספר כי נראה אליו חזון אחרי הנראה אליו בתחלה · אשר בזה הודיענו זמן התראות החזון ההוא אליו בעצמו ולא על ידי שליח · ועוד ספר המקום שנראה אליו בו החזון ההוא וזהו אומרו ואראה בחזון ובראותי אותו הייתי בשושן הבירה אשר בעילם המדינה · כי עילם היה שם המלכה ושושן היה העיר הראשונה וראש המלכות ההוא · עוד סיפר מהות החזון · וזהו אומרו ואראה בחזון כאלו הייתי על אובל אולי · כי הנה הדבר האמיתי יחול עליו שם אבל וכאומרו אבל אשמים אנחנו ר"ל בודאי אשמים אנחנו · והדבר של ספק יחול עליו שם אולי כי אולי הוא ככה או הפכו · והשלם הזה דניאל שהיה רואה בית המקדש חרב היה משוטט מחשבתו בזה אם יהיה דבר אובל ואמיתי שישיב ה' את שיבות ציון · או אם יהיה דבר מסופק ואולי שלא ישיבם לרוב חטאם · ובהיות כי ההשפעה מושפעת על האדם לפי הכנתו לכן תכף נתגלה אליו סוד כל העתיד מבנין הבית השנית ובנין הבית העתיד אשר תהיה בנין אובל וקיים ואמיתי עומד לעד · וזהו אומרו ואראה בחזון לפי אשר הייתי משוטט מחשבתי על אובל אולי שהם שני הפכים · ואשא עיני וגומר סיפר איכות החזון ·

ואשא עיני עיני הבחינה ואראה והנה איל אחד שהוא רמז למלכות פרס ומדי שהוא המלכות השני שבנו המקדש שני וזהו אומרו עומד לפני האובל כי עמידתו והוייתו מהאיל הלז אשר בנה הבית תהיה לפני ובטרם בוא הזמן העתיד אשר יבנה בו בנין הבית הקיים והאובל העומד לעד · אי בנין האיל לא יהיה אובל רק אולי ומסופק כאשר ראינו שנחרב אחרי ת"כ שנה לבניינו · ולו קרנים אשר מיעוט רבים שנים והוא רמז שהמלכות הזה השני הוא משני אומות היינו פרס ומדי · ואומרו גבוהות רמז שיגבהו וימלכו על הכל · ואומרו שא' גבוה מן השנית והיא העולה באחרונה רמז כי בראשונה אף כי פרס ומדי היו לעם אחד הנה המולך היה דריוש המדיי · ואחרי מותו מלך כורש הפרסיי ושני מלכים פרסיים אחריו ולכן נתיחס הגבהות למלכו' פרס אשר יורמז בשם קרן יותר מקרן ומלכות מדי · מה שהאיל הלז שהוא מלכות פרס ומדי היה מנגח בכל פינות האדמה וכל חיות שהוא רמז לשאר המלכיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצונו בכל העולם והגדיל · ואני הייתי מבין וגו' ובהיותי מבין ומבחין היטב בעניני האיל והמלכות הזה השני וארא · כי וארא של מעלה מוסף עצמו ואחר עמו · והנה צפיר העזים בא מן המערב הוא רמז למלכות יון השלישי ולהיותו נולד אלכסנדרו המלך הראשון מהמלכות ההוא מכחות השדים והכשופים שעשה נקטניבור מלך מצרי' אביו אשר על ידם נהפך לנחש ושכב עם כאכיה ראש המלכה אשת פיליפוס המוקדני · לכן יחסו לעזים ולשעירים אשר הם חלק שמאל · מה שיחס מלכות פרס הבונה בית המקדש לאיל זכר אילו של יצחק אשר נקרב במקום ההוא · וקראו צפיר להיותו צעיר לימים כשגבר בעולם · בא מן המערב שמוקדוניא ארצו היא מערבית לפירסיאה ארץ האיל הפרסיי · על פני כל הארץ כי יצא לכבוש כל העולם · ואין נוגע בארץ כי כל המלכים נתנו לו הממשלה ואין אחד בהם שיגע בארץ כדי למלוך עליה לפחדם ממנו להיות לו בין עיניו קרן חזות · ר"ל שהיה תכף בחכמתו צופה ומביט לכל ומשכיל בקרנו ומלכותו החזק לאשר יריש ידו ורגלו · ויבוא עד האיל בעל הקרנים וגומר רמז לביאת אלכסנדר בלט לבית דריוש כמתנכר לדעת את מוצאו ואת מובאו · וירץ אליו בחמת כחו רמז בשחזר לבוא אליו בעם כבד למלחמה · וראיתיו כי תכף בהגיעו אל האיל ובטרם עשות מלחמה חזקה נחלש האיל ונעשה מר ורך ושפל בערך הצפיר כי לא עשה מלחמה חזקה עמו כדי להשמר ממנו מפני חולשתו מה שלכן תכף הכה הצפיר היוני את האיל הפרסיי וישבר את שתי קרניו והוא רמז להשפילו את ב' אומות מדי ופרס שהקרן והמלכות היה שלהם יחד · ואף כי לפעמים כשהמלכה אחת ישבר במלחמה הראשונה עוד ישוב להתחזק ולעמוד כנגד מנגדיו וישוב לאיתנו הראשון · ספר כי מלכות פרס לא כן עשה כי אחרי שהאיל קבל ההכאה הראשונה לא היה בו עוד כח לעמוד לפני הצפיר וזה יען כי הכהו מכה רבה והפילו ארצה ואח"כ רמסו · כי לא היה מציל לאיל מידו לא משאר המלכים ולא מעמיו כדי שישוב ללחום עוד · וצפיר העזים אלכסנדר הגדיל עד מאד וכבש את כל העולם ·

וכעצמו נשברה הקרן וגו' ספר כי אחרי הגיע אלכסנדרוס מוקדון אל התכלית אחרון מהעוצם והגדולה נשברה הקרן והמלכו' הגדולה שלו כי מת חוץ לארצו מסם המות שהשקוהו · ותעלינה חזות ארבע תחתיה לארבע רוחות השמי' שהם הד' מלכי' שחילק להם המלוכה בחייו · היינו רומנוס ברומה · אלכסנדרוס באלכסנדריאה · הורודוס בעכו · ואנטיוכוס באנטיוכיא · ומן האחת מהן ר"ל מן הקרן האחת היותר צעירה שבהן והוא מלכות אנטוכיא יצא מלך א' שלא נסתפק בחלקו ותגדל אל הנגב והוא מצרים שכבש אנטיוכס · ואל המזרח והוא פרס · ואל הצבי והוא ארץ ישראל אשר צבי ויופי היא לכל הארצות · ותגדל מאד עד צבא השמים שהם המון ישראל ·

ישראלי שהוא חלק שמים כי חלק ה' עמו · ותפל ארצה מן הצבא והוא רמז לעם רב מישרא' שהרג אנטיוכוס ומן הככבי' והוא רמז להרגו שריהם וכהניהם וזקניהם · וירמסם והוא רמז לשעבוד אשר שעבדם בפרך · ועד שר הצבא הגדיל הוא רמז כי נתגאה על ה' שהוא אלהי ישראל ושרו · והתמיד ממנו יתברך שהיו מקריבים ישראל בבקר ובערב הרימו ומנעו · והושלך מכון מקדשו כי החריב בית המקדש פעמי' הרבה · וצבא תנתן על התמיד וגו' והוא רמז לרשעי ישראל המשומדים אשר הם מהצבא הנז' והיו יועצים לתת הפשע על התמיד ולשחוט החזיר ולהקריבו על המזבח · ולהשליך אמת ארצה והוא הספר תורה שבהיכל הנקראת תורת אמת להשליכו ארצה ולהעמיד תחתיו צלם בהיכל · והצבא המשומדים ההם בעצתם עשתה כל הפעולות הרעות האלה והצליחה · ואשמעה אחד קדוש מדבר וגו' ספר כי דניאל תמה תמיה גדולה על הרעה הזאת והיה כוסף לדעת קיצה ובין כך שמע שאחד קדוש מהמלאכים הקדושים היה מדבר ומשפיע בינה למבינים עצמם אליה · ואז אמר אחד קדוש והוא הנפש האלהית מדניאל לפלמוני המלאך הנעלם המדבר הנזכר המשפיע הבינה עד מתי יתמידו פרטי החזון הלז להיות התמיד שומם בהיות הפשע גובר · ותנתן הקדש והוא בית המקדש וצבא ישרא' למרמס · ואז ענני פלמוני המדבר ומשפיע · עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש ·

אמר ז' יחייא הנה הפקידה אשר פקד ה' את עמו בימי כורש לתת להם לחם והתורה והמקדש היתה פקידה חלושה וכפי הכנתם כי הגדולים שבישראל לא רצו לעלות מן הגלות ולא עלו עם עזרא רק הריקים שבהם וכאומרם ז"ל לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה בסלת נקיה · ולהיות כי מרשעי' יצא רשע חטאו בבית שני ויענם ה' פעם אחר פעם ולא שבו אליו ולכן בסוף נחרב ביתו ונשרף היכלו ונגלו ישראל בין האומות · ושאלת דניאל פה למלאך המדבר על ידיעת קץ הגלות וחרבן הבית לא היה על הצרה הפרטית מאנטיוכוס כי ממנה נצלו על ידי החשמונים אחרי ימים מעטי' שלא יפול על זמן כזה האמירה ואתה סתום החזון כי לימים רבים · רק על ידיעת הקץ האחרון כי שם יתמו ואז ימותו כל ברות ישראל ולא ישובו עוד לחטוא ולקבל עונש והוא בזמן ביאת המשיח · ואז ענהו המלאך כי יתמיד מעת החזון ההוא עד הערב והלילה מהבקר והיום מאלפים ושלש מאות שנה שאז נצדק קדש לעד ולעולם · והנה משנברא העולם עד שקם כורש הפרסי שלשת אלפים ושצ"א שנים שאז בימים ההם ומעט קודם בימי בלשצאר ודריוש ראה דניאל החזיונות האלה · באופן כי בסוף החמשת אלפים ושבע מאות שנה לבריאת העולם בקירוב אם מעט קודם או מעט אחר כך יבוא קיצנו בעזרת ה' למען יוכלו לשבת בני ישראל בטח על אדמתם בשלש מאות שנה מהאלף הששי למען יתראה לעין כל היות האמת אתם ויהנו בגוף ונפש מן העולם הזה תחת אשר נענשו בעול גלות האומות בגוף ונפש · ויהיו המאות שלשה להיות כי בסך ההוא יפול החזקה ויאומת הדבר היותו בלתי מקריי בהתמידו הסך ההוא · ואחר כך באלף השביעי יהפך העולם לתהו כאשר בתחלה כי שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חריב והוא שנת השמיטה מהאלפים · ואין להאשים העליון על אורך הגלות בעולם הזה ועל קוצר טוב הגאולה אחר תחיית המתים · יען כי העולם הלז ההווה ונפסד הוא מן העובדי' אלילים הנפסדי' והעולם הנצחי הוא מישרא' אשר להם הנפשות אלהיות הנצחיות · ואם ישרא' נענשו בעול הגלות אפילו הריקים שבהם יהנו בטוב הגן עדן הגופני והעולם הבא הרוחני · ואותו הטוב הגופני מהעולם הזה אשר ינתן להם בסוף האלף הששי הוא לאות ומופת שהם בני עליה · ויראו כל העולם ויושבי תבל שבלותם מקדם ומעלת ישראל וישערו מטובם הגופני הטוב הרוחני אשר ירשו בני הגלות אחר המות ולנצח נצחים וכן לתת שכרו גם כן לגוף החמרי אשר קבל עונש בגלות ·

ויהי בראותי וגו' ספר כי אחרי ראותו את החזון ביקש להבינו וראיתי שהיה עומד לנגדי כמראה גבר · ר"ל שהיה משגיח עלי אחד שהיה מראהו כמראה גבר והוא הקדוש ברוך הוא יתברך · ושמעתי שקול זה שהיה כמראה גבר אשר היה רואה אותי הייתי בין אולי ובין הספקות כדי להבין החזון · שקרא לגבריאל ואמר אליו הבן להלז את המראה · ותכף בא אצל עומדי והוא רמז שהתחיל להשפיע בינה עליו אשר מצד חולשת שכלו נבעת ונפל על פניו כאשר יקרה להרבה מהנביאים · והוא קראני לאמר הבן בן אדם כי החזון הלז הוא יקר הערך מאד להיותו ידיעת עת הקץ ואפילו שהיה עוזרני בדבורו עם כל זה הייתי נרדם נופל על פני ארצה עד שעזרני בתיסום ויגע בי ויעמידני על עומדי · ואמר אלי הנני מודיעך את אשר יהיה באחרית הזעם מהגלות האחרון כי למועד מהגלות ההוא אשר נועד לישראל על חטאתיו יש קץ כי לא יתמיד לנצח הרעה והזעם על ישראל · וביאר לו משל האיל אשר ראה בחזון ומשל הצפיר השעיר · והנשברת וגומ' ר"ל כי אחרי השבר קרן הצפיר ועמדו הד' מלכיות אשר נחלק להם מלכות אלסכנדר · אבל לא יהיה להם הכח מאלסכנדר כי לא יהיו במדרגתו וכחו ובאחרית מלכותם בשירבה ה' להתם ולכלות הפושעים מישראל לעונש חטאתם יעמוד אנטיוכוס שהוא מלך עז פנים ומבין חידות שנראה כי היה חכם גדול בחכמת הכישוף והאיצטגנינות ואף חכמתו עמדה לו להתליכו על כל הזולת ולולי רחמי ה' שהשפילו אין כל אומה ולשון יכול עליו · ועצם כחו אבל לא יהיה במדרגת הכח מאלסכנדר כי לא אנטיוכוס שגבר באחיו ולא הד' מלכים יחד שמלכו אחריו הגיעו לכח אלסכנדר · ונפלאות ישחית והם הענינים החשובים שבמקדש אשר היו אצלם לנפלאות ועם כל חטאו בזה הצליח ועשה יותר רעה כי השחית עצומים והם ישראל גוי גדול ועצום · ועם קדושים והם בני אהרן הקדושים כהני ה' · ועל שכלו וגו' ר"ל כי לפי שכלו ולפי אשר יחשוב הוא מצליח להיות מרמה בידו היינו להיותו ערום מה שעל כן יתגאה מאד ובלבבו יגדיל · ובשלוה ישחית רבים כי להיות בני אדם חשובים לפניו כחגבים בהיותם בשלוה עמו על לא חמס בידם ישחיתם · ונגאותו יעוררהו לעמוד גם כן על שר השרים והוא ה' מלך המלכים יתברך כי יבטל התמיד ותילה ושבת · מה שעל כן באפס יד ישבר כי ה' ימיתנו באפס ובאין יד בן אדם וכאשר קרה כי נחלה בהשגחה מחולי רע · ולבעקת פיל אחד נהפך רכבו ונפל בארץ ונשברו עצמותיו · ומראה הערב וגו' אחרי שביאר לו כל פרטי החזון הנה כסה ממנו ביאור הקץ באומרו ומראה הערב והבקר אשר נאמר אמת הוא · ר"ל הוא דבר שנמסר לה' אלהים אמת ואין זולתו אשר ידעה ולכן סתום החזון בידיעת זה ואל תבקשהו כי הוא דבר שיהיה לימים רבים ואין לגלותו · אבל הדברים אשר יהיו לימים מעטים

מהמלכיות כבר ביארתים אליך · מה שלכן אגזור אומר אני המדבר כי דניאל אף כי נתגלה אליו הקץ במשל הנה לא ידע מעולם אמיתות הנמשל ממנו וכל אשר אמרו בו המפרשים הקודמים ואשר אמרתי אני ויאמרו הבאים אחרי · הוא כצפצוף הסוס עגור כי כן נצפצף · ואין לנו בו ידיעה אמיתית · ואף שגדול דור אחר במקרה יבין הנמשל מהקץ הנה הבורא ית' מונע ממנו הכתיבה על ספר וכאשר קרה ליעקב אבינו באומרו האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אליכם באחרית הימים · ואחז"ל ביקש יעקב לגלו' הקץ לבניו ונתכסה ממנו והתחיל ליסרם ולברכם כאומרו ראובן בכורי אתה וגו' ·

ואני דניאל וגו' סיפר כי נהיה ונחלה ימים לרוב שבירת חומרו על ההתגברו' שהתגבר שכלו בעת החזון ההוא ועם כל זה קמתי לעשות מלאכת המלך בהיותי תמיד משתומם על המראה שהוא אותו החלק מהחזון מידיעת הקץ אשר לא פירשה המלאך ואין מבין כי גם נתנה לגדולי ישראל לפרשה ולא יכולו ·

הפרשה הי' בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש וגומר הנה דריוש זה אינו דריוש בן אחשורוש אשר לקח אסתר · כי אותו מלך על כל הגוי' כאשר ירש המלכה כלה מאביו אחשורוש הנקרא ארתחששתא המולך מהודו ועד כוש · אשר הוא ירשה מכורש מלך פרס · והוא כורש ירשה מדריוש זה שהיה חמיו ומלך מסכן ולזקנותו הומלך על מלכות כשדים אשר הוא מלכו' נבוכדנאצר המולך על כל הארץ · בשנת אחת וגו' ביאר כי הזמן מהשנה אחת מדריוש אשר בו קרה זה הנמשך אינו השנה הראשונ' למולכו במלכות הקטן שירש מאביו · אבל השנה האחת למלכו כאשר הומלך על מלכות כשדים שהוא מלכות כל העולם · ולכן כתב בשנת אחת פעמים · אני דניאל בקשתי להבין דבר מתוך דבר בידיעת מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה שנדר למלאת מעם חורבות ירושלם אחרי עבור ע" שנה · וראוי לדעת זמן הע" שנה אם מתחיל מלכו' כשדי' · או מעת הגלות · ואתנה את פני אל ה' האלהי' · שהוא אדון שלי ביחוד אף כי אלהותו מתפשט בכל הארץ · לבקש ממנו הידיעה הזאת בתפלה ותחנונים בצום ושק ואפר למען דעת אם האיחור הוא מפני שעדין לא הגיע העת · או שאף כי הגיע העת שמא גרם החטא · וירפא הדבר בתפלו' ותשובה ומעשים טובים · ואתפללה לה' אלהי שיקרב הקץ וימלא חורבות ירושלם אחרי אשר התודתי בעד עמי ישראל ואומרה אנא ה' האל הגדול והנורא · והנה חסר מכתרו יתברך שם הגבורה להיות כי אמר גוים משעבדים בבניו ואיה גבורותיו ולכן אמר גדול ונורא · ולא הזכיר שם גבור שומר הברית לשומרי מצותיו כי נותן להם שכר המצות שעושי' ושומר החסד לאוהביו · כי אוהבי ה' כל מעשיהם יהיו לשם שמים ולכן כל פעולותיהם הגופניות יקראו מצות ולכן ה' נוהג עמהם מדת החסד שהוא לפנים משורת הדין · חטאנו במעשה וכאומרו ובדרך חטאים לא עמד · עוינו בדבור וכאומרו ובמושב לצים לא ישב · והרשענו במחשבה וכאומרו אשר לא הלך בעצת רשעים · ומרדנו כי שלש אלה עשינו במזיד · וסור ממצותיך וממשפטיך כי פשענו וכיוונו כדי להכעיסך לסור ממצותיך · וכל זה עשינו אחרי התראו' רבות מנביאיך אשר לא שמענו אל עבדיך הנביאים אשר דברו בשמך לכלנו · הן לגדולים מלכינו שרינו ואבותינו והם זקני העם · והן לפחותים כי גם דברו והתרו לעם הארץ · מה שלכן לך ה' הצדקה כי בצדק שפטת עמך ישראל במשפטים גדולים · ולנו הפחותים איש יהודה ויושבי ירושלם וכל ישראל וגו' בכל הארצות אשר הדחתם שם · הבושת במעל אשר מעלנו בך והנה כי דניאל לענותנותו השים את עצמו בחברת ישראל הפחותים ולכן אמר בלשון מדבר בעדו לנו · ואמנם כאשר ביאר שנת הבושת והוא מפני המעל · דבר בלשון נסתר להוציא עצמו מן הכלל כי הוא לא מעל ואם נגלה היה לעון הדור וזהו אומרו במעלם אשר מעלו בך ולנו הגדולים מלכינו ושרינו ואבותינו הבושת לאשר חטאנו לך ·

לה' אלהינו הרחמים וגו' כי לולי רחמי ה' שסלח לישראל כבר חרון אפו היה מכלם יען כי מרדנו בו ועשינו העונות במזיד כי על השגיאות לא היו חייבים כליה · ויען שלא שמענו בקול ה' אשר היה מתרה בנו ע"י הנביאים ללכת בתורותיו · ויען שכל ישראל עברו תורתך בכונת מכוין כדי להכעיסך וסור לבלתי שמוע בקולך · ואף כי לא כלה ישראל הנה יען כי חטאנו התיך עלינו האלה והשבועה הכתובה בפרשת כי תבוא · בספר תורת משה · והנה הקים את דברו אשר דבר שם עלינו ועל שופטנו אשר שפטונו והתעו אותנו · להביא עלינו רעה גדולה לענשם על פשעינו אשר לא נעשתה רעה כמוה תחת כל השמי' כאשר נעשתה בירושלם · כאשר כתוב בתורת משה ככה באה הרעה ולא חסר ממנו דבר · לשבת כי לא חלינו את פני ה' אלהינו שירחם עלינו · בשובנו מעוננו ובהשכיל באמתך והוא למידת תורת ה' וחכמתו המודיעי' אמיתות ה' · כי אם ישראל בגלותם היו שבים בתשובה ומחלים פני ה' ולומדים תורתו הוא למען רחמיו היה עובר על פשע מה שלבלתי שובם אל ה' שקד על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק הוא על כל מעשיו אשר עשה בהיות שלא שמענו בקולו · ועתה ה' אלהינו וגו' אחרי שהשלים הוידוי התחיל התפלה באומרו ועתה ה' אלהינו אשר אלהותך חל עלינו בהוציאך את עמך מארץ מצרים ביד חזקה מה שבזה עשית לך שם בעולם כיום הזה כי התמיד השם ההוא עד הנה ויתמיד לנצח · אף כי חטאנו במעשה ורשענו במחשבה ה' ככל המון צדקותיך וחסדיך שעשית בעולם תעשה גם זה עמנו וישוב נא אפך וחמתך מעירך ירושלם מקום אשר יש בו הר קדשך · אשר בחטאינו ובעונו' אבותינו ירושלם ועמך לחרפה לכל סביבותנו להיות ששפכת עליהם חמתך · ועתה שמע וגו' אחרי שהתפלל בשם כל ישראל התפלל עוד בשמו באומרו ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו · והאר פניך על מקדשך השמם · אשר עתה הוא חשוך בהיות שהסתרת פניך ממנו והיה לאכול · וזה תעשה גם למען שמך ה' המחולל בגוים בהיות בית מקדש מלך אשר היה נותן שם ותהלה לשם ה' שמם ונשרף ושועלים הלכו בו · הטה אלהי אזנך ושמע תפלתנו · פקח עיניך וראה שוממותנו ושוממות העיר אשר נקרא שמך עלי' כי לא על צדקותינו אנחנו מפ'לי' תחינתנו לפניך כי ידענו את רשענו · רק על רחמיך הרבים אשר תעבו' על פשע ותמחול אשם לשבים אליך · ואחרי שהתפלל לה' שירחם על ישראל למען רחמיו · התפלל עוד שירחם עליהם למען כבודו · וזהו אומרו ה' שמעה תפלתי וסלחה לעונות ותקשיב מהר ועשה המעשה מהסליחה ושוב ישראל על אדמתם למענך אלהי ולמען כבודך כי שמך נקרא בשבר על עירך ועל עמך · ולמה יאמרו הגוים מבלתי יכולת ה' להצילם מהאויב התקיף גלו מארצם ונשרף היכל ה' ועוד אני מדבר ומתפלל וגומר ר"ל שבעוד שהייתי מדבר בתפלה ומתודה חטאתי וחטאת עמי ישראל · ומפיל תחינתי לפני

לפני ה' אלהי על הר קדש אלהי השמים שישוב שבותו · אשר הזמן שהייתי מדבר בתפלה היה בעת מנחת ערב · והנה האיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה · מועף ביעף הוא לשון עופפות · ור"ל שבהיותו מעופף לבוא אלי בהיות שעף שני פעם אחרת בחזון הראשון · והעופפו' הוא רמז להשפעה · נוגע אלי בהכינו תפלתי וידבר עמי ויאמר דניאל עתה יצאתי מן השמים במצות אלהי להשכילך בינה בידיעת קץ הגזרה · ולא תחשוב כי לרוב תחינותיך אשר הרבית והפצרת בתפלה נשמעה תפלתך · כי תכף כשהתחלת תחנוניך יצא דבר וציווי מאת ה' לגלות לך את אשר שאלת · ואני באתי להגידה · וסבת זה הוא להיותך איש חמודו' · ולכן בין בדבר המפורש אשר אומר · והבן במראה מהדבר הסתום · הנה נחתך הגזרה ונתחתם בשמים על עמך ועל עיר קדשך שהיו שבעים שמיטות מעת חורבן בית ראשון עד חרבן בית שני שהם ארבע מאות ותשעים שנה · היינו שבעים שנה מגלות בבל ות"כ שניי מבית שני · אשר בגלות ישראל אחרי החרבן מבית שני יכלא הפשע והוא החטא במחשבה וכאומרו נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו ולהתם ולהשלי' החטאת והוא החטא במעשה וכאומרו בני אם יפתוך חטאים וגו' אם יאמרו לכה אתנו וגו' · ולכפר העון בדבור ולהעבירו כאלו לא היה · מה שבגלות בבל לא תמו העונות והחטאו' כי הנה אחר כך בבית שני שבו לחטוא עוד כבראשונה · ואמנם בגלות האחרון הזה יתמו ויסופו כל העונות כי גלות גדול כמוהו יכפר עון ולא יחטאו עוד בית ישראל · ולכן בסופו יבוא המלכות החמישי לישרא' ויובא הצדק והוא הלוחות לבית עולמים במקדש אשר חסרו בבית שני ·

ויחתם וירשם חזון ונביא כי ישפוך ה' את רוחו על כל בשר ונביאים חלומות יחלומון אף כי הם בעירים לימים · מה שבבית שני חסרה הנבואה · ולמשוח קדש קדשים בשמן המשחה · מה שחסר השמן ההוא בבית שני · ותדע ותשכל מוצא הדבר מתי יתמיד הגלות בבליי · ויתמיד בית שני · ויתחיל הגלות הארוך · כי עד שיבוא הנגיד כורש שנקרא משיח ה' להשיב ישראל ולבנות ירושלם ויצא דת אל הים יעברו שבועים שבעה · ובזה ביאר זמן הגלו' בבליי בקירוב · כי לא גלה הזמן הקצוב בהחלט לכל דבר · ושבועים ששים ושנים תשוב ארץ ישראל לבניינה בבית שני ונבנתה רחוב וחרוץ ר"ל חריצי הארץ וכל מקומותיה · ובצוק העתים כי בעתים הרבה מהזמן מהבי' השני יהיה צוק וצרה לישרא' בימי החשמונאי' וזולתם · והנה מנין הששים ושנים שבועות יהיה מהעת אשר הותחל בימי כורש מלאכת הבנין אף כי נתבטל · ובזה ביאר התמדת בית שני בקירוב ·

ואחרי השבועים ששים ושנים יכרת מלאכת המקדש מכורש המשיח כי אין עוזר לו · כי העיר והקדש ישחי' העם הבא עם הנגיד טיטוס · והנה ישם ההשחתה ההיא אל העם ולא אל טיטוס כי לפי אשר כתב יוסיפון הוא היה מרחם על העיר והעם וקצו מהעיר והקדש בהשחת' הזאת יהיה בשטף ר"ל השחתה גדולה כשטף מים רבים · ועד קץ המלחמה יהיה נכרתת שוממות כי רבים מישרא' כחול מתו במלחמת טיטוס ובניהם במלחמת הפריצים · ושבוע אחד והוא סוף השבועים שבעים יגביר ברית לרבים · ר"ל כי טיטוס יקרא לשלו' לישרא' שיכרתו ברית עמו ויכנעו לפניו ויגביר לעשות עמהם טובה · וחצי השבוע מהשבוע הלז האחרון ישבית זבח ומנחה מבית המקדש · ואחר כך ישרוף המקדש וישימהו משומם נגלוי אשר עליו יעברו כנף שקוצים והם העופות שמאות אשר שמה יעברו ובו יקננו · ועד כלה ונחרצה תתך חמתו על עם ישראל שהוא שומם ·

הפרשה הי"א

בשנת שלש לכורש מלך פרס וגו' דבר נגלה לדניאל וגו' אשר הדבר הלז הוא דבר אמת וקיים בצבא גדול שהוא בענין גדולת צבא ישרא' במלכות החמישי ואלו וצבא במקום בית כי אותיו' בומף מתחלפות · ויען כי אמר שנגלה לדניאל ביאר כי הדבר מכוסה מאד · ויש הבנה גדולה בו כשהאדם בהקיץ והבנה גדולה בו אפי' במראה הנבואה · והוא רמז כי כאשר דני' לא הבין במשל אז החזיונות שלו בהקיץ אחרי שעבר ממנו הרוח הקדשיי · הנה אפי' בעת המראה לא היה מבינו וזה לא היה מפני קוצר המשיג רק מפני עומק המושג אשר רצה לה' להעמיקו ולהסתירו למען לא יגלוהו בני האדם · ולהיות שדני' היה מכין עצמו לידיעות אלה · לבלתי היות בטלות לתעלה היו משפיעי' בו כל הידיעו' והוא היה כותבם ואמנם לא הבין מהם ולא יובן מזולתו רק ענין הארבעה מלכיות · ומהמלכות החמישי לא נודע דבר אמיתי וקיים · וספר אופן ההכנה שעשה לקבל השפע ההוא כי היה בשעבדו החמר · ובעומדו מתאבל כדי להספי' נפש התרגש' שהשמחה במעונה · ובמונעו מתנו תענוגי נפש הצומחת מאכילת הפת ההכרחי לחיים מהיפה והנחמד · ואמנם היה אוכל לחיות מהפת קיבר השחור · ובמונעו הבשר שהוא מועיל בחיים · ובמונעו היין והסיכה שהוא דבר מותריי · אשר בהשפלת החמר ג' שבועים יתעלה השכל והנפש אלהית ותשיג את מבוקשה כי לא יעיקה הכח הבורר הגופני ·

וביום הכד' לחדש הראשון משנת שלש לכורש הנז' אשר הם הג' שבועות ימים הנז' שהיה השבוע מח' ויום מהקף להקף נראה לי כי הייתי על שפת הנהר הגדול חדקל והוא משל שראה השפעה גדולה מים חיים ממעיני השמי' חלה עליו לרוב הכנתו אליה · ואשא עיני וארא והנה איש אחד לבוש בדים · אחד מיוחד בתארו ושלימותו · והוא משל לאל יתברך · לבוש בדים הלבנים והוא משל כי ה' עוטה אור כשלמה · ומתניו חגורים בכתם אופז אשר הוא זך ונקי מכל סיג והוא רמז לעולם המלאכים אשר הם נקיים מכל חמר ודמה היותם חגורת האל להיותם בצד מה דומים אליו בפשיטות ומתדבקים בו וסרים אל משמעתו · וגויתו כתרשיש והיא אבן יקרה מעין התכלת · והוא רמז לשמי' אשר הם מגשמיו' דק ויקר ומראה תכלתיי · ופניו כמראה ברק · ר"ל שפניו והשגחתו במלאכים הוא כאור דק דומה לברק · ועיניו והשגחתו בעולם הגלגלי' הוא כאור גשמיי דומה לאור הלפידי אש · וזרועותיו ומרגלותיו כעין נחשת קלל · הוא רמז לעולם השפל שהוא קצות הבריאה · אף כי יראה היותו קלל ומלוטש ויפה הנה הוא מנחשת · שר"ל מענין נחשת הווה ונפסד שאין לו העמד' וקיום · וקול דבריו כקול המון הוא רמז שהשפעתו ודבריו בעולם הזה הוא בהמון והמין האינושי · וראיתי אני דני' לבדי את המראה להיותי מוכן אליה · ואמנם האנשים אשר היו עמי לא זכו לראותה לבלתי היותם מוכנים · אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא · באופן שנשארתי אני לבדי וראיתי את המראה · ולא נשאר בי כח להיות אחרי חלום · מה שהוד שלי וההדר מהשגת הרוח הקדש אשר כספתי נהפך עלי במקום הוד למשחי' כי לא עצרתי כח מפני המראה וכמעט שמתו כחותי לגמרי · ואשמע את קול דבריו מהאיש הלזה שהוא השפעתו על הזולת בהיותי נרדם על פני ופני ארצה מפני העייפות · והנה הרגשתי כאלו יד נגעה בי ותניעני

על ברכי וכפות ידי כי מפני חולשת הכח לא יכולתי לעמוד
על רגלי ועמדתי על ארבע היינו ב׳ ברכי וב׳ כפות ידי ·
והיתה היד הזאת יד והשפעת המלאך אשר באמצעותו היה
החזיון לבלתי שכלי ראות פני אלהים ואמר אלי דניאל איש
חמודות הבן בדברי׳ אשר אני דובר אליך · ועמוד על עמדך
כי עתה שולחתי מאת אלהיך אליך · וכזה קרה ליעקב אבינו
כי חלם והנה סלם מוצב ארצה וראה השתלשלו׳ העולם וראה
כי הנה ה׳ נצב עליו ויאמר וגו׳ וכן זה אחרי שראה השתלשלות
הנמצאו׳ ראה והנה יד נגעה בו ויאמר וגו׳ ובדברו עמי הייתי
מרעיד · כי אפי׳ המראה מהמלאך לא היה יכול כחי לסבלה ·
ויאמר אלי דניאל אל תירא פן אתה בלתי מוכן אל הנבואה
ולכן קרו אליך כל המקרים האלה כי מן היום הראשון אשר
נתת אל לבך להבין הידיעות האלה ולהתענו׳ לפני אלהיך
נשמעו דבריך ואני באתי בעד הדברי׳ ההם והנה שר מלכו׳
פרס וגו׳ הע׳ אומות יש להם בשמים ע׳ שרים וכן לישראל יש
שר אחד והוא מיכאל · ואמנם יתחלף שר ישראל בהנהגת
עמו · מהנהגת שאר השרים לאומותיהם · כי שרי העמים
הם המה אלהיהם ויפעלו בהם באלוהות ולא יושגחו מזולת
שריהם · ואמנם ישראל הם מושגחים מה׳ ואם מיכאל יפעל
בם יהיה במצו׳ קונו ולא יעשה קטנה או גדולה בלי רשותו ·
וספר המלאך גבריאל כי בכ״א יום שדניאל היה מתפלל בעד
עמו להרחיק מעליהם הרעה · שר מלכות פרס אשר לפי
טבע מערכות השמים היה ראוי שישתעבד ישראל לפרס היה
לנגדו מגבריאל שהיה מחלה פני אל שלא יגלה ישראל באומרו
לפני האלוה יתברך שלא היה ראוי להסיר ממנו לאם חקו
ואשר השמים נתנו אליו ברצון קונו · והנה מיכאל שהוא אחד
והמיוחד מהשרים הראשונים רואי פני המלך ה׳ בא לעזרני
באופן שנותרתי בפשרה להיות שם בזמן גלות ישראל תחת
פרס אבל מלכי פרס למען לא ישתעבדו בהם בפרך וכן היה
כי עבודה מתוקה עבדו אבותינו לפרס · והם עוררו בנין
בית המקדש · ומכף באתי להבינך את אשר יקרא לעמך
באחרית הימי׳ מזמן הקץ כי יש עוד חזון מדבר שיקרה לימי׳
רבים זולת החזון מהמלכיות שראית בשכבר · ובדברו עמי
כדברים האלה נתתי פני ארצה ונאלמתי מפני חולשת כחי ·
והנה בדמות בני אדם נוגע על שפתי ואפתח פי ואדברה ·
כי בתחלה בראותו במראה איש שהיתה מדרגה גדולה
מחזיון · ובראותו במראה יד סתם והיא יד נוגע בו שהיא גם
כן מראה גדולה נאלם לא פתח פיו ועמד מרעיד · ואמנם
כאשר בא בעב הענן מנבואה עבה ועכורית וגשמיית
במראה אדם שבל בחו המראה ההיא ומכף פתח פיו והוא
התשוב׳ לדברי המדבר כי שם איש יורה על מעלה ושם אדם
יורה על פחתות וידבר ויאמר שהם ב׳ אופני הדבור הלשון
קשה והרך · ואשר אמר אל העומד לנגדו הוא אדוני במראה
הראשון הגדול נהפכו צירי עלי ולא עצרתי כח · ולכן איך
יוכל עבד אדוני זה ר״ל העבד ממך אדוני זה אשר אראה
במראה הזאת לדבר עם האדון שלי זה אשר ראיתי במראה
הגדולה הקודמת כי מעתה ומעכשיו אם יבוא עוד לדבר
עמי פעם אחרת לא יעמוד בי כח גופני והנשמה לא ישאר
בי כי תפרד מן הגוף וכאומרו מכוח מות נמות כי אלהי׳ ראינו
· ולכן אנא אדוני דבר אתה עמי ואשמע ואל ידבר עמי עוד
אדוני האחר פן אמות · ור״ל בשם אדוני המדרגה מהמראה
אם קטנה ואם גדולה · וככה אמרו ישראל למשה אדונם דבר
אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות · מה
שעשה כן ויוסף ויגע בי כמראה אדם ויחזקני שרוצה לומר

כי הושפעה עלי השפעה נבואיית עבה אשר כחי סבלה
ועמדתי חזק עמה ויאמר אל תירא מן המות איש חמודות כי
שלו׳ לך והוא שלום הבריאו׳ משלו׳ ושיווי הה׳ ליחו׳ בגוף האינושי
· ואל תירא פן יאבד עמך מהעולם הזה האבד · ופן יאבד
מהעולם שכלו ארוך כי בשניה׳ יש להם תקוה מתקומה ולכן
חזק וחזק מהב׳ יראות אלה · מה שבדברו עמי בדברים האלה
התחזקתי ואומרה ידבר אדוני כי חזקתני · ויאמר הידעת
כלו׳ כבר ידעת למה באתי אליך כאשר הודעתיך במה שקדם
והוא להגיד לך בשם אבל ובאמיתות את הרשום בכת׳ אמת ·
ור״ל את אשר נגזר באמת על ישר׳ מהגליות ואין להשיב ואחרי
אשר הודיעני אליך אשוב להלחם עם שר פרס לפני ה׳ לראות
אם אוכל להקל עול גלותו מעל עמך יש׳ וכאשר אצא מללחום
עמו · הנה שר יון בא ללחום עמי על גלות יש׳ בין יון אשר
אראה גב״ אם אוכל להקל עול גלותו · מה שיהיה קשה מאד
להשיג יען כי אין שום אחד משרי מעלה מתחזק עמי על
אלה השרי׳ כי אם מיכאל שריכם וכל צבא השמי׳ והמלאכי׳ שריהם
הם כנגדי באומר׳ כי ה׳ נתן משטרם בארץ וככה גזרו מערכו׳
השמי׳ וכסיליהם ואין להשיב · כי הנה ישר׳ יש להם מזל קשה
בשמי׳ אשר גוזר עליה׳ השפלה והעוני · וכאשר יראו את ה׳
ישדד המערכו׳ ועל כרחם יגביה קרנם על כל הזולת וכאשר
ירעו דרכם יניחם למקרי ופגעי הזמני׳ והוא לא ירע עמם
כי אין רע יורד מלמעלה רק מזלם גרם · ואני בשנת אחת
לדריוש וגו׳ ר״ל כי אין אחד מתחזק על אלה רק מיכאל שריכם
ואני · אשר בשנת אחת לדריוש המדי התחיל עומדי למחזיק
ולמעוז לו ליש׳ ולהיות נגדיי לשרי׳ ההם · ועתה אמת אגיד
לך מהרשום בכתב אמת · הנה עוד שלש׳ מלכי׳ עומדי׳ לפרס
שהוא החיה השני׳ זולת דריוש המדיי שקבל המלכו׳ מבלשצאר
הבבליי שהיה החיה הראשונה · והם כורש וארתחששתא והוא
אחשורוש · ודריוש בנו בן אסתר · והרביעי למלכו׳ פרס שהוא
דריוש בן אסתר יעשיר עושר גדול מכל אשר קדמיהו · ובכל
חזקתו ובכל עושרו יוכרח להעיר ולגלו׳ כל אשר לו את מלכו׳
יון אשר יקח כל אשר לו מידו ויעיר יהיה מגזרת את מקורה
הערה · אשר יעמוד במלכו׳ יון מלך גבור והוא אלכסנדרוס
מוקדון ומשל ממשל רב ונפלא ועשה כרצונו בעולם שכלם
יתכחשו לו · ובתוך ימי העמידה שלו תשבר מלכותו מאליו ולא
במלחמה שהשקוהו אנשי ביתו סם ממית · ותחץ לארבע
רוחות השמים כי בהרגישו באפיסת כחותיו עוד בחיי׳ חייתו
חלק מלכותו לד׳ שרי׳ ממשפחתו · בחיין׳ כי לא היה לו אז בן ·
מה שאחרי מותו ילדתו אמו ונשאר ערום מבלי לבוש מלכות
כי כבר חלקו אביו בחייו · ולא לאחריתו כי לא זכה לאורך
ימים והדבר הלז לא קרה לו בשני הירידה באחרית ימיו רק
בשני העמידה ובעומדו בתוקף ימיו · ולא ימשול עוד מושל
אחר שימשול במושלו אשר משל וזה יען כי מלכותו הגדול
אשר היה יחידי אליו · תנתש ממנו ותחץ לארבע מושלים
כאשר קדם ולמושלים אחרים מלבד אלה · כי נתבלבל הדבר
אחר כך וחטפו אלה לאלה ומלך יון שהוא אנטיוכס לקח ארץ
מצרים מיד מלכה · וכן מלכים אחרים מלכו במקומו׳ אחרי׳ ·
ויחזק מלך הנגב וגו׳ בא להודיענו פרטי הדברים מחלוקת
מלכות אלכסנדר ואיך נמשכו המלחמות בין המלכים ההם
אשר נחלק להם המלכות · והוא כי מלך הנגב והוא מצרים
יהיה חזק תחלה במלכותו באופן ששאר המלכים ומלך הצפון
והוא יון בניהם יתכחשו לו וישתעבדו להיות שריו ועבדיו ·
ואח״כ אחד מן שריו והוא מלך יון יחזק עליו וימשול בממשל
גדול ממשלתו כי יקח רוב ארצו מידו ובמקום היותו משריו

ועבדיו

ועבדיו של מלך הנגב ישוב להיות מלכו ואדוניו · ולקץ שנים יתחברו מלך הנגב ומלך הצפון וישובו להיות חברי' ואוהבים וזה באמצעות זיווג וחיתון יולד ביניהם · כי בת מלך מצרים היפה בנשים תבוא אל מלך הצפון להזדוג עמו כדי לעשות מישרים ושלום אמת ביניהם · ועם כל אהבת מלך הצפון לבת מלך הנגב לא תעצור היא כח הזרוע והשעבוד שמשעבד מלך הצפון לאביה מלך הנגב · באופן שלא יוכל לעמוד מלך הנגב מפני זרועו ושעבודו הקשה ממלך הצפון · מה שלכן תנתן ביד אביה ר"ל שתברח אליו היא בת מלך הנגב עם אנשיה שהביאוה לזון · ועם היולדת אותה והיא האומנת שלה שהיתה תמיד עמה כמשפט השרות ועם המחזיקה בעיתים והם אנטגניניה אשר על פיהם תשק מעת לעת שהם החכמים יודעי העיתים · ויעמוד משעיף אחד משרשי הבת מלך הנגב זאת תי שישיב מלך הנגב על כנו ובשים מלכותו כבראשונה · והוא שבן כנה או בן בתה יבוא בכח אל החיל ממלך הצפון אשר במצרים לשמירת העיירו' ולהכניע עם הנגב · ואחר אשר יהרגם ויסיר מעליו את עולו עוד ילך לבקש מלך הצפון בארצו וינצחהו ויבוא במעוז שלו ובערי המבצר ועשה בהם נקמה · ואחר כך יחזיקם בעדו וימשול בהם · וגם אלוהיהם עם נסיכיהם ושריהם וכהניהם מאלוהות ועם כלי חמדתם כסף וזהב יביא בשבי למצרים עיר הנגב · באופן ששנים רבות יעמוד מלך הנגב במנוחה משעבוד מלך הצפון ואדרבא הוא ימשול בו · ואח"כ מלך הצפון ישוב להלחם עם מלך הנגב ובא במלכותו · ואמנם ישוב אל אדמתו בבושת פנים כי יאבד במלחמה · ואחר כך בניו ממלך הצפון בראותם שאביהם אבד במלחמה ההיא יסכימו להתגרות עם מלך הנגב ויאספו המון חילים רבים מכל גויי הארץ · ובא אביו מלך הצפון עם החילי' ההם בוא ושטף ועבר כי ילחום עם כל מקומות מלך הנגב אשר יעבור בהם וישחיתם וישטפם עד שיגיע וישוב למקו' המעוז והמבצר ממלך הנגב · ואז יעשה מר מלך הנגב וימלא חימה על מלך הצפון ויצא ממעוזו ונלחם עמו והעמיד מלך הנגב המון רב מכל מלכותו באופן שבמלחמה ההיא ינתן המון מלך הצפון בידו באופן שבנצחון ההוא יתנשא מאד המון מלך הנגב וירום לבבו ויפיל רבואות ממלך הצפון · ולא יעוז זמן הרבה עם כל נצחונו מלך הנגב על מלך הצפון · כי ישוב מלך הצפון והעמיד המון רב מן הראשון ולקץ העתים השני' מה אשר יתחזק בהם יבוא בו במלך הנגב מלך הצפון בחיל גדול וברכוש רב כדי שיוכל להאריך זמן עמידתו שם ברצונו · ובעתים ההם רבים יעמדו על מלך הנגב כי מן שריו וגדוליו ורבי המלכות יקומו עליו להורגו ולתתו ביד מלך יון · ובני פריצי עמך אשר תחת מלך מצרי' יהיה ידם עם השרים המורדים במלך הנגב ויתנשאו להעמיד חזון ולבאר הנבואות כי מלך הנגב סופו ליפול ביד מלך הצפון ונכשלו כי יודע הדבר למלכות ויתלו כלם על עץ · ויבוא מלך הצפון זה והוא אנטיוכוס וישפוך סוללה על מצרים עיר הנגב ולכד עיר מבצרו' והוא עיר המלוכה · באופן שזרועות כח מלך הנגב לא יוכלו לעמוד לפני מלך הצפון · ולמבחרי עמו לא יהיה גם כן כח לעמוד · ויעשה מלך הצפון הבא אל מצרים כרצונו ואין עומד לפניו כי כלם המלך והעם יתנו בידו לרצונם · ואחר כך אנטיוכוס אחרי השפילו את מצרים עד עפר ישכי' לעמוד בארץ הצבי והיא ארץ ישרא' ולכלותה וזה יען כי אנשי שלום היו אז ישראל למצרים וישם פניו לבוא בישרי' והוא עם ישר' בתוקף כל מלכותו עמו כדי להשחיתם

ולהשפילם · ועשה מה שהסכים כי יצא מחשבתו אל היום וישפיל את ישראל · ובת הנשי' יתן לו להשחיתה והוא הגזרה אשר גזר שכל בת ישראל הנכנסת לחופה תבעל קודם מן השר שלו · ולא תעמוד מלכותו זמן רב מפני עונותיו ולא לו תהיה הממלכה כי יאבדה בכה · כי ישב פניו להשפיל איים מאיי הארץ ולכד רבים מהם · ובין כך ישבית החשמונאי קצין ישר' חרפתו מאנטיוכוס לו לישר' כי ינצחהו במלחמו' · ובלתי עזר זולתו רק עזר שמי' חרפתו ישיב לו לאנטיוכוס · ויסב פניו אנטיוכוס לברוח למעוזי ארצו ונכשל ונפל מפני פחד קול הפיל ולא ימצא עוד חי כי אם מת רצון עצמות תוכן אל המות · ועמד על כן ובשים מלכותו במקומו בנו אאופטר מעביר ישראל מדתו גם הוא ונוגש הדר מלכו' שהוא ישראל ובימים אחדים ישבר ולא בהתראות פנים במלחמה כי דימתריאוס בן שליקוס אשר היה איש נבזה ולא מזרע המלוכה יכה כל חילו ויקח מלכותו מידו ויעמוד על כנו מהממלכה · באופן הלז כי בראותו שעם כל נצחונו העם לא נתנו עליו הוד מלכות להיותו נבזה ומבוא משפחו' בא בשלוה והחזיק מלכות מעצמו בחלקלקות ובפתויים ודברים טובים באומרו כי הוא לא היה רוצה להיו' מלך רק מנהיג ודבר כדי לשמרם מן המזיקין ולהעמיד השלום ביניה' · ואחרי התחזקו במלכות ישוב לאכזר וזרועות השטף והם גבורי המלכו' שהיו שוטפים זולתם · הם ישטפו מלפניו כי יכניעם וישפילם עד עפר · וגם הנגיד מהעם בעלי ברית והוא יהודה מכבי ראש ישראל ישטף מלפניו כי יהרגהו במרמה מאשר יעשה ההתחברות אליו במלחמה ועלה עליו ועצם כאשר יהודה מכבי יהיה במעט גוי · מה שהיה מהבוז לדימתריאוס לקום עליו בחיל גדול במוצאו אותו במעט גוי ומרמה עשה בזה · ובשלוה יבוא במשמני מדינ' וינחל הכל בפיתוייו ודברי חלקלקותיו ועשה אשר לא עשו אבותיו ואבות אבותיו לרשת משכנות לא לו בדברי חלקות וכאשר בראשונה יבזור להם בזה ושלל ורכוש כדי למשוך לבם לאהבתו · ויחשוב מחשבותיו תמיד לבוא ללחום על מבצרי זולתו · ועד עת מעט נתעורר כחו ורצונו לבוא על מלך מצרי' בחיל גדול וגם מלך מצרים יתגרה בו בחיל גדול ועצום עד מאד יותר מחיל דימתריאוס · ועם כל עוצם חילו ממלך הנגב לא יעמוד יען כי יחשבו עליו מחשבות רעה כדי להמיתו מאוכלי פת בגו שישברוהו וימיתוהו מה לכן שחילו ישטוף וישחית מלך הצפון ויפיל ממנו חללים רבי' · והנה שני המלכים האלו אף כי היו שונאים זה את זה ומפני שנאתם זאת כל אחד מהם היה מראה עצמו אוהב לישראל פן יתוסף על שונאו · לא כפיהם כן לבם · כי כל אחד מהם לבבם למרע עם ישראל ועל שלחן אחד באוכלם כל אחד מהם עם ישראל כזב ידברו כי יראו היותם אוהבים ובלבם יחשבו להרע עמהם · ועם כל זה לא תצלח כונתם הרעה כי עוד היה קץ וזמן גדול אז עד בוא המועד מגלות ירושלם · וישוב מלך הצפון לארצו ברכוש גדול משלל מצרים · ולבבו חושב ומתחרט על הברית שכרת ועשה עם ישראל עם קדש כששב לארצו · למועד ההוא בשנה האחרת ישוב במצרים ארץ הנגב · ולא תהיה הפעם הזאת כמלחמה הראשונה והאחרונה אשר נצח מלך הצפון · יען כי עתה ינוצח מלך הצפון · כי יבואו בו בנגב לעזרה אניות רבות מרומיי' ולכן נכאה במלחמה ההיא מלך הצפון ושב מלך הנגב וזעם על הברית שעשה עם ישראל עם הקדש · וישוב ויהיה לו הבנה מחברה וריעות עם מלך הצפון שהוא גם כן מעוזבי הברית שעשה עם עם הקדש

כי שני המלכי׳ כפיו ידברו תמיד לישראל ולשונם לא נכון עמו ולשנאתם אלו לאו שניהם כרתו ברית עם ישראל ואח״כ נועדו יחד להפר בריתם אתו ולהשחיתו · וזרועים ממנו יעמדו וגומ׳ ר״ל כי לבסוף מי שהיה הזרוע והעזר ממנו מלך הנגב והם הרומיים יעמדו ראשונה במלכו׳ וירשו אותו והוא תחלת המלכות הרביעי · והמלכות ההוא בסופו חללו המקדש המעוז ר״ל החזק והעצום שבכ׳ הורודוס ויסירו ויבטלו התמיד מלהקריבו בערב ובבקר · ונתנו במקדש הצלם שקוץ משומם אשר אין ממשות בו כי הכל הוא מעשה תעתועי׳ · וטיטוס הרומיי אשר יעשה כל המסופר בחלקות לשון יחניף למרשיעים מישראל התורה והברית מאלהיהם והם הפריצים הצדוקי׳ אשר היה מוסף לבבם לעבודתו · ועם טיטוס יודעי אלהיו ועובדים אותו אשר היו רוצים לשוב לארצם מפני פחד ישראל שהיו הורגים אותם במלחמה · הוא טיטוס יחזקם בדבריו הטובים למען יעשו מלחמה עם ישראל ומשכילי עם ישראל וחכמיהם יבינו לרבים אז התורה והמצוה למען לא ימירו דתם · ואח״כ נכשלו ישראל ויהרגו מאויביהם מי בחרב ומי בלהבת אש ומי ילך בשבי ומי יבוזו את כל אשר לו וישוב ערום מבלי לבוש וזה ימים רבים · ואחרי הכשלם ישראל בחרבן הבית מטיטוס יעזרו עזר מעט במלכו׳ ביתר שעמד נ״ב שנה ונלוו עליהם בביתר רבים מישראל בחלקלקות כי היו יראים לבוא שמה מפחדם מאשר קרה אחר כך כי כלם נהרגו על ידי הרומיים · ומן המשכילים וחכמי ישראל יכשלו ויפתחו לצרוף בהם ולברר וללבן עונות ישראל כי הם מזבח כפרה לחטאת ישראל וכאומרו בקרובי אקדש וזה יתמיד עד עת הקץ מהמשיח אשר יהיה עוד למועד הידוע אבלו ית׳ · ועשה כרצונו המלך הידוע והוא המלך קוסטאנטינו מרומי אשר שב לדת ישוע הנכרי ונתן לכומריו רומי וכל ארץ קאנפאנייא רומאנה ומחוז אוויניון ויתרומם ויתגדל זה המלך על כל אל נחזק משאר שרי ואילי הארץ · ועל אל אלים והוא האלוה יתברך ידבר נפלאות מגשמיותו בהיותו פשוט ·

ומשלומו בהיותו אחד שהם דברים גדולים ונפלאות אחרות אשר בדת ההיא והצליח הדת ההוא עד כלה וזעם בישראל כי נחרצה ונכריתה נעשתה בהם · ועל אלהי אבותיו מקוסטאנטינו זה שהיה כדק מכוכבי השמי׳ לא יבין כי ימרוד בו אחרי הכנסו בדת החדשה מחמדת הנשים לפי דעתו מריס הנכרית · ועל כל אלוה מאלהי הארצות האחרות גם כן לא יבין כי על כלם יתגדל הוא לפי דעתו · ולבד לאלוה אשר לפי דעתו נתן לו העוז והושיבו על כנו ומלכותו והוא ישוע הנכרי יכבד · אשר האלוה הזה אשר לא ידעוהו אבותיו יכבד בזהב וכסף ואבן יקרה ודברים חמודים בבית תפלה אשר יעשה לו לכבוד ולתפארת ברומי וקוסטאנטינה · וכן יעשה לכל עיר מבצר ומעוז כי ירבה שם כבוד לאלוה הזה אשר הכיר מחדש כי בכל עיר ועיר יהיה בית תפלה גדולה הנקרא דומו מויסקובאטו אשר ינהיגהו הגמון ויסקובו · אחד לכל עיר ועיר · והמשיל ההגמונים והכומרים בשאר העם הרבים כי הם המושלים באומה הנכרית · ואדמה יחלק במחיר · כי במחיר עבודת הכומרים · האדמה יחלק להם · כי לכל אחד מהם יתן חלק מאדמה והכנסותיה הנקרא בלשונם ביניפיציאו איספריטואל · ובעת קץ יתנגח עמו עם ראש אומת אדום מלך הנגב שהוא התוגר המולך עתה על מצרים · וישתער עליו על ראש אומת אדום התוגר הנזכר שהוא גם כן מלך הצפון כי כל ארץ יון היא תחת ממשלתו · ובא עליו בישטה ברכב ופרשים · ובים באניות רבות ובא בארצות אדום ושטף ועבר כי בפתע יעבור על כלם וישטפם וילכדם · ואחר כך יבוא אל ארץ הצבי והיא ארץ ישראל אשר תחת ממשלתו אשר ימרדו בו בעוד שישפיל ארצות אדום · ורבות מערי ארץ הצבי יכשלו כי יכלם וישמידם · ואלה ימלטו מידו אשר לא ישמיד קצת מהערים אשר היו מימי קדם לאדום ומואב וראשית ארץ בני עמון אבל השאר ישחית בחמתו מפני המרד שמרדו בו כי ישלח ידו בארצות ההם וגם ארץ מצרים לא תהיה לפליטה כי גם היא ידה במעל · ומשל במטמוני הזהב והכסף ובכל חמודות מצרים כי יקח את כל רכושם · ויהיו במצעדיו לובים וכושים כי ילך גם כן אל ארצם וישפילם ובין כך שמועות יבהלוהו ממזרח מארץ תוגרמה ומצפון ארץ יון כי מרדו בו ויצא בחימה גדולה להשמיד ולהחרים רבי׳ מהם גם כן כאשר עשה בנגב · ולמען לא ישובו למרוד בו עוד בני ארץ הצבי יטע אהלי אפדנו והיכלו בין ימים להר צבי קדש והוא הר המוריה מקום בית המקדש וזה להפחיד את העם שיחשבו היותו שמה · ואז אחרי היותו התוגר מלך כל הארץ יבוא קיצו ולא יהיה עוזר לו כי אז יתחיל המלכות החמישי מישראל · כי בעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך להיות סניגורם · והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא והוא שיהיה בעולם דבר וחרב ורעה ורעב וחולאים וחיה רעה ושבי וביזה · ובעת ההיא ימלט מהצרה ההיא עמך כל הנמצא כתוב בספר החיי׳ לצדקתו · כי הרשעים שמה ימותו ואז ימותו · ואז יתחדש מופת תחיית מתים כי רבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי העולם והם הצדיקים ואלה לחרפות לדראון עולם והם הרשעים · וסבת תחייתם למען שהרשעים יודו בפומבי היות אמונתם שקר ואשר האמינו בם רדפו אחרי ההבל ויהבלו · והם יכירו כי שקר נחלו אבותם · והמשכילים והם היראים את ה׳ יהנו מזיו השכינה בחייה׳ כמשה אדוננו אשר קרן עור פניו מפני הזכתו מהאור השכניי · אבל לא יהיה קירון עור פניו באותה המדרגה רק כזוהר הרקיע שהוא גשם ספירי זך · ומצדיקי הרבים אשר בחייהם עשו צדקות ה׳ וסבבו שזולתם גם כן פעלו ועשו הטוב וזכו וזיכו את הרבים · יהנו מזיו השכינה במדרגה יותר גדולה כי יהיה קירון עור פניהם ככוכבים וזה יהיה לעולם ועד כי לא יחטאו עוד אשר לסבת החטא יאבדו מעלתם ואדרבא ישתלמו בשלימות ההאלהיי בהעדר המונעים ומעיקים מהגלות ושטן ויצר רע ויפרד נפשם מחמרם אחרי ימים רבי׳ בנשיקה בלי נזק וכאב כלל ויתדבק בימין ה׳ נצח · ואתה דניאל סתום הדברים וכאשר תכתבם על ספר לא תוסיף בהם ביאור · וחתום הבנת ביאור הספר עד עת קץ · יען כי יודע אני שישוטטו רבים לפרשם ותרבה הדעת בהם ורבוני שלא יבינום · כאשר הוא האמת שבכל אלה הדברים הסתומים כל אשר יאמר בו מהמפרשים הוא הבל · ופירושי הקודמים בו אשר יבא אל הים הפך אשר ביארנו יוכיח · וה׳ יזכנו לראות עין בעין בשוב ה׳ ציון ואז נבין הדברים כהוייתם ·

וראיתי אני דניאל וגו׳ סיפר כי בחזיונו ראה שנים אחרים עומדים והוא רמז לשכל ולדמיון שהם אחרים וזרים זה לזה הא׳ רוחני והא׳ גופני · עומדי׳ אחד הנה לשפת היאור וא׳ הנה לשפת היאור והוא רמז שהיו מוכני׳ לקבל השפע המכונה במימי היאור · ויאמר כל א׳ מאלו לאיש לבוש הבדים והוא גבריאל אשר ממעל למי היאור כי הוא המשפיע

המשפיע ההשפעה עליהם · עד מתי קץ הפלאות האלה · ואז שמעתי את גבריאל שהרים ידיו אל השמים ונשבע בחי העולם שהוא האלוה ית' שהוא מעמיד העולם וחיון כי למועד מועדים וחצי אשר אז יכלה ההתנפצות מהיד והנגע והגלות מעם קדש תכלינה כל אלה ויהיה כל העולם תחת אמונה אחד כי ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד · והנה פירו' מועד מועדים וחצי הוא כאשר ביארתי בעדן עידנין ופלג עידן · ואני שמעתי הדברים האלה ואמנם לא הבנתי פירושם ואז אמרתי אדוני מה אחרית אלה הדברים ופירושם · ויאמר לך דניאל סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ · ושבת סתומם למען יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים אשר יקדשו ה' וימותו על שמו בהאמינם ביאת המשיח בקרוב · והרשיעו רשעים אשר לא יאמינו בביאת המשיח וימירו דתם · ולכן רצוני שלא יבינו כל רשעים · והמשכילים יבינו דבר מה בו · כי מעת שהוסר התמיד והוא חרבן בית ראשון בזמן דניאל שאז נתן בעולם כבוד לשקוץ שומם וריק מכל ידיעה אשרי המחכה להגיע אל הזמן שיהיה על אלף מאתים ותשעים

שנה · עוד אלף שלש מאות שלשים וחמשה שנה אחרים שהם בין כלם אלפים ותרכה שנה · שאם תחברם עם שלשה אלפים ושבח שנה מבריאת העולם עד ימי דניאל וכורש מעט פחות או הרבה יהיו ששת אלפים בקירוב אם פחות או יתר כי הדברים הסתמים האלה אי אפשר לדבר בם כי אם בקירוב אשר אז יפסד העולם ויפרדו מחמירתם הנפשות החשובות וידבקו בקונם אשר הוא האושר האחרון ההחלטיי המקוה ומחוכה מכל שלם · ואתה דניאל לך לקץ חייך בעולם הזה · ואחר כך במותך תנוח במנוחת גן עדן · ולקץ הימים תעמוד ותחיה בתחיית המתים · ותזכה גורלך הטוב בעולם הבא · תם ונשלם שבח לנעלם והיתה השלמתו בחג הפסח שנת · פרח בימיו צדיק פה למ"סא דפי"סקייא בית האלוף אחי גדודי דון גדליא ז' יחייא אשר תחת ממשלת הדוכוס מפירר"ה ירום הודו בברחי מפני זלעפות המגפ' אשר ברומ"אניא"ה ארץ מגורי ה' יזכני להראות מתורתו נפלאות ומשגיאות ינקני ·

בשנת

אחת לכורש וגו' הנה אחרי מות בלשצאר הבבלי מלך דריוש המדי · ואחריו מלך זה כורש הפרסי · ובשנת האחת למלכו נשלמו הע' שנה שנבא ירמיה בשם ה' שישבו יש' בגלות בבל להרצות הארץ את שבתותי' שהתחילו מיום הגלות יהויקים ולכן העיר ה' את רוח כרש להשיב יש' על אדמתם · והנה לא נשלמה אז הפקידה לגמרי כי בני יהודה בטלו המלאכה יח' שנה עד שנת שתים לדריוש הפרסי בן אחשורוש ואסתר בהשגחת ה' למען שגלות צדקיה אשר הגלה יח' שנה אחרי גלות יהויקים יתמיד גם הוא ע' שנה בגלותו ואז בשנ' שתים לדריוש התחילו במלאכה והצליחו וגמרוה · העיר ה' וגו' לאפוקי כי ההטבה הזאת שהטיב כורש לישראל לא היה מרצונו המוחלט רק מרוחו ורצונו המוכרח אשר העירו קונו על ככה לרחמו על בני ישר' · ולכן זכר שנית כרש מלך פרס לאמר כי מה לו עם ישראל שתירס הוא פרס היה מבני יפת ולא מבני שם ומה לו ולהם לגאול את גאולתם לו שהעיר ה' את רוחו · ויעבר וגומר וכל כך היה חזק ההתעוררות שבוה הדבר תכף בכל מלכותו · בקול ובכרוז ובמכתב למען ימהרו מהר על הדבר ויוציאוהו אל הים

· כה אמר כרש וגו' זה הוא פתשגן הכת' כל ממלכות הארץ הידועה שאז היא ארץ יש' שעיני ה' אלהים בה · נתן לי ה' אהי השמים שאם לא היה מרצונו להשפיל יש' ולהגלותם מעל אדמתם כדי להענישם על חטאתם לא היו יכולים השמים עם כל ממשלתם להמליכני על הארץ ההיא יען כי ה' הוא אלהי השמים ומאפס ברואם ויעשה בהם כרצונם · והוא פקד וגומר צוה עלי לבנות לו בית המקדש בירושלם אשר בארץ יהודה שהוא א' מהממלכות מיש' היינו מלך יהודה ומלך אפרים · והיכן צוהו כאשר נמצא כתוב בנבואת ישעיה האומר לכורש רועי וכל חפצי ישלים ולאמר לירושלים תבנה והיכל תוסד · מי בכם וגומר היה מסדר ליש' עמו מה' שמי מהם אשר אלהיו עמו שהעיר את רוחו על ככה שיעלה לירושלם לבנות את בית ה' אלוהי יש' שהם עם ה' · והוא האלהים אשר בירושלם שהיא עיר ה' ולכן השמחה במעונו כשיהיה אל השכינה בבית ה' על עם ה' בעיר ה' · ואמנם מי שלא יהיה אהיו עמו ולא יהיה לו התעוררו' על ככה יהיה נשא' בכל א' מהמקומו' אשר היה גר שם ואני מבו' לאנשי מקומו שלא ירדו בו בפרך אף כי ישא' שם

גר יחיד ונלמוד אך שינשאוהו בתתם לו כסף וזהב שהוא
העושר המקריי· ורכוש שהוא מטלטלי אבל קרקעי ובהמה
שהוא העושר העצמיי· וזה זולת הנדבה אשר אני רוצה
שיתנו לעולים לבית האלהים אשר בירושלם. וכיון בזה כורש
להראות אהבתו עם ישראל שלא צוה על ככה כדי לגרשם
מארצו רק לתועלתם· ולכן יעשה כרצון איש ואיש אם
לעלות ואם להשאר ובכל אופן מהאופני' היה רוצה שינשאוהו
אנשי מקומו· וכאשר קרה בגאולת מצרים כי נתן ה' את חן
העם בעיני המצריים וינצלו את מצרים· ויקומו ראשי
וגומר סיפר כי קמו ראשי בתי אבות הרבה מיהודה ובנימין
ומהכהנים ומהלויים לעלות לבנין הבית מאותם אשר העיר
ה' את רוחם על ככה כאשר התנה כורש באומרו יהי אלהיו
עמו ויעל· וכל סביבותיהם מהגוים חזקו בידיהם בזהב
ובכסף וגו' ובמגדנות שהם מתנות מעניני אכילה· וזה עשו
לקיים מצות המלך לבד וזולת מכל אשר התנדבו הם
מעצמם כי גם ה' העיר את רוחם על ככה· והמלך
כורש וגומר ספר כי הכלים אשר הוציא נבוכדנצר מירושלם
כשכבש אותה ונתנם בבית אלהיו לכבוד לו ולתפארת· אשר
הוציאם משם כורש כשכבש אותו ונתנם בבית גנזיו· עתה
הוציאם משם על יד מתרדת הגזבר מבית גנזיו· ויספרם
ויתנם הגזבר ההוא לששבצר הנשיא ליהודה כדי שיחזירם
במקומם לירושלם. כי כאשר היו ביד מתרדת במספ' במנין
ככה רצה להחזירם במספר כדי שיראה נאמנותו בכל עת
ובכל שעה שישאלו החשבון ממנו· ואמרו ז"ל כי ששבצר זה
דניאל שנקרא בשם כרות· ואלה מספרם וגומר גלה
מספרם כלי בית ה' להראות גדולת מתנת כורש בנתינת
הכלים האלה· אגרטלי זהב וכסף הם כמו מזרקים שאוגרין
בם דמו של טלה מלשון אגרה בקציר והוא שם מורכב אגר דם
טלה· מחלפים הם סכינים גדולים לצורך שחיטה הפסח
וניתוח· אשר היה נקרא הבית שבמקדש אשר שם היו
מצניעים אותם בית החלפות· וכן קוראים הלועזי' לסכינים
הגדולים אאל"פי· כפורי זהב הם מזרקים שבמטע לא היה
להם בית קיבול שהיו ריקועי פחים ועשים של זהב ושל כסף
במין כפורת· משנים מכופלי' שהיו שנים דבוקים יחד כאשר
נוהגים היום לעשות ב' כלי מלח הנקראים שאלי"רי דבוקים
יחד ויתפרדו לכל בקשת המפריד· ואלה אשר מנה מספרם
בפרטות הם הכלים החשובים· וזולת אלה היו כל הכלים
הפחותים מכסף וזהב שעלו לסך חמשה אלף וארבע מאות·
והכל יחד הן החשובים הנמנין בפרטו' והן הפחותים הנמנין
בכללות העלה ששבצר כאשר העלה הגולה מבב' לירושלם
· ואלה בני המדינה וגו' הנה מאנשי הגולה אשר הגלה
מלך בבל לבבל מהם נתישבו במדינה הידועה מבבל
למעלתם· ומהם נתישבו בשאר מקומות· וזהו אומרו אלה
בני המדינה הידועה מבבל אשר עלו עתה לבנין הבית
ושבו לירושלם שהיא ראש מלכות יהודה ולשאר ארצות יהודה
איש לעירו· אשר באו החשובים האלה בגולה לבבל יחד עם
ראשיהם זרובבל וישוע וגו' ובענה· אשר היא' אנשים אלו
אשר נקבו בשמות הם אנשי מספר וחשיבות מעם ישראל
ומספר הראשון פה קמוצה ושם אדם· ומספר השני פה
פתוחה והוא דבוק עם אנשי עם ישר'· בני פרעוש
וגו' אנשי נטופה וגו'· הנה שם היחס הקדוש לכל משפחה
ומשפחה אב היה או מקום ולכן מהם אשר התיחסו אל אביהם
הראשון בזמן ומעלה ומהם אשר התיחסו אל מקומם·
הכהנים וגומר עתה מודה הכהנים והלויים אשר מהם היו
משוררים ומהם שוערים· הנתינים וגו' הם הגבעונים
אשר נתנו לחוטבי עצים ושואבי מים· ובני עבדי שלמה
המלך אשר היו לו לרוב מאד מעמי הארץ· ואלה העולים
מתל וגו' אחרי אשר מנה החשובים בני המדינה· מנה גם כן
הפחותים אשר עלו מתל מרשא כרוב ארץ אחר שהם שמות
מקום ולא יכלו להגיד בית אבותם· ואפי' להגיד אם הם
מזרע ישרא'· והיו שלשה משפחות בני דליא בני טוביה בני
נקודה· וכן נמצאו כת פחותה מבני הכהנים גם כן
שלשה משפחות בני חביה בני הקוץ בני ברזלי אשר היה איש
אחד שלקח לבניו מבנות ברזלי הגלעדי ולמעלתו התיחסו
לשם אב אמם· ולא מצאו כתב יחוסם ולכן נפרשו מן הכהונה
ואמר נחמיה בן חכליה להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים
עד שיעמוד כהן שיהיו לו אורים ותומים והוא לעתיד לבוא
כי בבית שני חסרו האורים ותומים· והנה נחמיה
נקרא התרשתא שר"ל התר השתיה כי להיותו משרי המשקים
מהמלך התירו לו שתית היין נסך· ואומרו שלא יאכלו מקדש
הקדשים בפרט לאפוקי החלות ותרומו' שמותר להם ככהנים
הבעלי מומים· כל הקהל כאחד וגומר היינו הנמנין
לעיל מבני יהוד' ובנימן ומשבט לוי עם אשר התחברו עמם
משאר השבטים היו ד' ריבוא וגו' מלבד עבדיהם וגו' ולהם
משוררים ומשוררות שהעלו עמם כדי ללמד מהם מלאכת
המוסי"קה אשר שבחוה להודות ולהלל לה' אלהיהם· והנה מנה
בפרטות הקהל והעבדים והסוסים והגמלים וגו' להורות לכל
השומעים כי אין מעצור לה' להושיע בין רב למעט· שמאת
המעט שעלו נתמלא ארץ ישראל בבית שני מעם ומחכמים
עם עושר גדול וכבוד נמרץ· כי העיקר מישראל לא עלו
ונשארו בספרד ובבבל וכאומר' ז"ל לא עלה עזרא מבבל עד
שעשאה כסלת נקיה· ומראשי האבות וגומר ולא כל
ראשי כי מהם היו עניים ולא יכלו להתנדב· בבואם לבית
ה' אשר בירושלם בהיותם בדרך לבוא לבית ה' כל כך היתה
ביאתם בשמחה כי התנדבו לבית האלהים נדבות מה כדי
להעמיד הבית ההיא מהאלהים על מכונו אשר במדת דיננו
דנם ללכת בגלות ברעב ובצמא ובחוסר כל· ולכן בראשונה
אמר לבית ה' ואחר כך אמר לבית אלהים· ואחרי
הגיעם לירושלם שמחו כל כך כי כמעט נתנו כל אשר בכחם
לתת ונשארו עניים עד שהגיע נתינתם לדרכמונים זהב
והוא שם מטבע שש רבאות ואלף· וכסף מנים חמשה אלפים
וכתנות כהנים מאה· אשר זאת היתה מתנה גדולת הערך
לאנשים אשר הגלו מבית מענוגיהם ערומים בחוסר כל כי
כל אשר להם שבו ויבוזו הבבליים· וישבו וגו' ספר כי
הכהנים והלויים מן העם עם המשוררים והשוערים אשר היו
מהם· והנתינים שהיו עבדיהם כי נתנם יהושע לחוטבי
עצים ושואבי מים לכהנים והלויים עבדי בית ה' כלם חזרו
איש לעירו· וכן כל ישראל שבו איש לעירו· כי חן
המקום על יושביו וכל אחד מהם היה חביב אליו מקומו מכל
שאר המקומות ולכן חזרו אליו· ויגע וגו' וכאשר הגיע
החדש השביעי מתשרי שבו חג הסוכות הנעלה שבחגים·
אף כי כל ישר' היו בעריהם נחים ושקטים מטורח הדרך עם
כל זה לחביבו' המצוה נאספו כלם כאיש אחד בלב שלם ונפש
חפיצה אל ירושלם· ויקם וגומ' ואז קמו בקרב אחיהם
ונתעוררו יהושע בן יהוצדק הכהן ואחיו הכהנים· וזרובבל
בן שאלתיאל מזרע המלוכה ראש לבני ישראל· ויבנו את
מזבח אלהי ישראל להעלות עליו עולות ככתוב משה איש
האלהים· את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש
השני·

השני תעשה בין הערבים · ויכינו וגומר וה' עזרס כי
הכינו המזבח על מכונותיו אף כי עשאוהו באימה גדולה
מעמי הארץ אשר סביבותיהם אשר בשכבר היו משועבדים
להם ולכן היו מבקשים שפלות ישראל ולא עלוייס · ויעלו
עליו עולות לה' מקרבן נדר ונדבה ועולות התמידין מכל
יום מהבקר והערב · ויעשו את חג הסוכות וגו' רמז
לעשיית הסוכות וקדום היום הראשון והאחרון · ועשו עולות
יום ביום מימי הסוכות כפי המספר שהולכין ומתמעטין
במס פרס פרי החג · ואף כי היה זמן רב אשר לא הקריב
קרבנות מה שלכן היה לחוש פן שכחו משפט דבר עשייתן ·
לכן העיד הכתוב כי עשו כל דבר כהוגן וכמשפט דבר יום
ביומו · הן מקרבנו' החג והן אח"כ מאחר הקרבנו' מהתמידין
ומקרבנות הראשי חדשים · והמועדים המקודשי' · וקרבנות
נדבה · מיום אחד וגו' והנה מיום הראשון מתשרי והוא
ר"ה החלו להעלות עולות לה' אף שהיכל ה' לא יוסד עדין ·
והמזבח היה במקומו הראשון תחת אהל · ויתנו וגו'
ואז בני ישראל נתנו כסף לחוצבים האבנים מההר ולחרשים
המתקנים אותם · ונתנו מאכל ומשתה ושמן לאנשי צור
וצידון שהיו בעלי מלאכת העץ כדי להביא עצי ארזים מן
הלבנון אל ים יפו כרשות אשר היה להם מן המלך על ככה ·
ואולי כי בצור וצידון היה רעב ולכן בקשו אוכל לנפש בשכרם
ולא מחיר כסף · ובשנה השנית וגו' ספר כי בחדש אייר
מהשנה הב' לבואם לירושלם החלו זרובבל שהיה ראש לישראל
· ויהושע הכהן הגדול שהיה ראש לכהנים והלויים · עם שאר
אחיהם מהכהנים והישראלים שהיו תחתיהם והעמידו הלויים
מבן עשרים שנה ומעלה לנצח ולשורר בעת העשו' מלאכת
בית ה' כמנהג המלכים הבונים חרבות למו שבעת נטעם
בארץ אבן השתיה אשר היסוד בה הם מנצחים ומנגנים
לעשות סימן טוב לבנינם ההוא · ויעמוד ישוע וגומר
ואחר כך עמד גם כן ישוע הכהן הנזכר ובניו ואחיו הכהנים
· ועמד קדמיאל ובניו מבני יהודה ומשבטו כלם כאחד על
עושה המלאכה בבית האלהים יחד עם בני חנדד ובניהם
ואחיהם הלויים כי רצו להיות יחד במצוה הזאת ובשמחה
הזאת כהנים ולויים וישראלים · ויסדו וגומר ואחר אשר
יסדו הבונים את היכל ה' נמנעו כל הכתות הנזכרות מלנצח
עוד · והעמידו הכהנים מלובשים בבגדי חמודות בחצוצרות
· והלויים בני אסף במצלתים והם כלכלי שמע וכלכלי
תרועה · להלל את ה' על ידי תהלות דוד מלך ישראל ·
ויענו וגומר והיו מזמרים מן ותען להם מרים בפה
בהלל בכלי · ובהודות בפה לה' כי הוא טוב ומטיב לכל ·
הראיה כי לעולם נראה חסדו על ישראל · וכל העם היו
מסיבים לעניה ההיא בתרועה גדולה בהלל לה' בכלי על
שהוסד ביתו בהשגחתו ובכחו הגדולה · כי לא בכחם היתה
זאת כי משועבדים היו לכרם · ורבים וגומר שרבים
מהכהנים והלויים וראשי האבות מהישראלים הזקנים אשר
ראו את הבית הראשון בכבודו הגדול · ביסדו המיסד לזה
הבית בעיניהם היו בוכים בקול גדול לראותם מההתחלה
שהיה נמנע לשוב הבית לאיתנו הראשון מפני גלותם
ושעבודם · ורבים מאותם הבחורים אשר נולדו בבבל ולא
ראו כבוד הבית הראשון היו מריעים בשמחה ובהרמת קול
לזכותם לראות מה שלא ראו עוד · עד שהשומעים לא היו
יכולים להבחין בין קול הבכי לקול השמחה להיות התרועה
גדולה עד שהקול נשמע למרחוק · וישמעו צרי וגו'
צרי יהודה הם הכותיים שהביא מלך אשור מכותא ועוה
ומחמת וספרויים ויושב בערי שומרון · אשר מפני פחד
האריות ההורגים אותם שלחו בעד כהנים שילמדום
תורת אלהי הארץ ואת ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים
· ובשמעם בנין הבית קנאו מהדבר ובערמה דברו אל
זרובבל לאמר נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכ' ולא אנחנו
זובחים ולא כתיב כי לבם לא נכון עם פיהם · ואין
מבקשים להטפל עמם בבנין כדי לשים קטטה ביניה' למען
לא יבא מחשבתם אל הים · וזרובבל בהכירו רוע לבם
השיבם כי לא היו רוצים לבנות עמהם רק הם יחד בני
ישראל היו רוצים לבנותו כאשר צום מלך פרס כי לא עשו
הדבר בלתי רשות המלך רק בבואתו הרותחת ·
ויהי עם הארץ וגומר אלו הכותיים היו מרפים ידי עם
יהודה ומבהלים אותם לבנות בהפחידם כי אם יבנו המה
יהרסו ובזמן קריב יעלו עליהם למלחמה ויהרגום · ועם
כל זה לא נמנעו מהבנין לבוטח' בקונם · ובראותם הכותיים
כן שכרו יועצים משרי המלך הפרתמים ויועציו להפר
עצתם מהיהודים מבנין הבית וזה כל ימי כורש ואחשורוש
ועד מלכות דריוש בן אסתר · ובמלכות אחשורוש
וגו' כי בקצת מהזמן שמלך אחשורוש ותכף מן היום שהומלך
כתבו צרי יהודה שטנה ודברי שנא' ולשון הרע על היהודים
יושבי יהודה וירושלים הבונים הבית · וזה לשכת ושתי
הרשעה המלכה שלא היתה רוצה שהמקום שהחריב זקנה
נבוכדנצאר הרשע תבנה כדי שלא ימחק השם הטוב
מהנבחון ההוא מבית אביה · לאפוקי בקצ' מהזמן ממלכות
אחשורוש האחרון כשלקח את אסתר לאשה שלא נמצא מי
שכתב שטנה עוד לפחדם ממרדכי ואסת' ומה שלא השלימו
אז הבנין היה לראותם כי לא שלמו עדין הע' שנה וכי טעו
במנין ולכן לא עלה יפה מלאכת בנינם · וביומי וגומ'
וכן בתחלת ימי מלכות ארתחששתא שהוא כורש והוא דריוש
בן אסתר כי ג' שמות היו לו · כתב אגרת של שלום מתרדת
טבאל שם שר מצרי יהודה · ושאר כנותיו סיעתו ואחוזת
מרעיהו אל ארתחששתא מלך פרס · וכתב הנשתון ·
וזה הכתב היה משונה משאר הכתבים שהיו שולחים למלך
שהיו ככתבם וכלשונם · וזה היה כתוב כתיבה ארמית
ומתורגם בלשון ארמי כי בקשו אנשים יודעים הלשון והכתב
לכותבו למען תוכן האגר' בחבר המלך בפתע בלי מליצים
המצעיים · רחום וגו' ורחום היה בעל טעם והמזכיר
ומסדר הכתב הלז ממתרדת · ושמשי בן המן היה הסופר
אשר כתב האגרת הזאת כטמא כאשר נאמר · אדין
וגומר הנה רחום המזכיר ושמשי הסופר ושאר סיעתם מע"
אומות גדולות שספר · ושאר האומות קטנות אשר הגלה
סנחריב הגדול והנכבד והושיבם בערי שומרון · ושאר
האומות הקדומות אשר היו יושבות מעבר הנהר הידוע
נהר פרת המפסיק בין ארץ ישראל לבבל · וכן אנשי
כענת שאולי היו עומדים על הנהר ולא היו נכנסים בכלל
אנשי בבל ולא בכלל אנשי ארץ ישרא' · זאת היא הפתרון
מהכתב אשר שולחים ליך ארתחששתא המלך אנחנו עבדיך
היושבים בעבר הנהר וכענת · אשר בזה קללם כלם
בהזכירו מקומם · ידיע וגו' ידוע יהיה למלך שהיהודים
שעלו מאתך עלינו באו לירושלם אשר היתה עיר
מורדת בכל המלכים ועושה רע עם כל האומות והם בונים
עתה אותה מחדש · והחומות הם מיסדים · ובמקום אשר
יסדום מתחילים לנטות קו וחוט כדי לבנות כותלי החומה
ביושר · כען וגומ' וכן ידוע יהיה למלך שאם העיר

הזאת תבנה · והחומות יהיו מיוסדים · מנדה והוא
מס המכסים · בלו והוא מס הכרגה מסלע לגלגלת · והלך
והוא מס המעברות והגשרים שפורעים הולכי דרכים לא
יתנו עוד כי יתגאו על מלכיהם כמנהג' וימרדו בו · ואפתום
ואוצר המלכים שקדמוך תזיק בהעדר כל המסים האלה ·
כען וגו' עתה יען שאחרים ההיכל ההוא בחרבנו כי
הם עזרו לחורבן הבית · ובזיון המלך אינו דבר תרופיי לנו
כי בהיות שבעד כבודך החרבנו הבית · הנה כהבנותו
ימשך בזיון לך ולכל אשר אתך כי ימשלו עלינו וישימונו
למרמס חוצות · על זה שלחנו והודענו למלך אשר יחפש
בספר הזכרונות מאבותיך ותמצא ותדע אשר העיר הזאת
מורדת ומזקת המלכים והמדינות · ומרד נגד כל המלכים
היו עושים בתוכה יושביה מימי עולם · ועל כן נחרבה
העיר הזאת · וסוף דבר מודיעים אנו ליך המלך שאם העיר
הזאת תבנה וחומותי' ויוסדו בשביל כך לא יהיה לך עוד חלק
בעבר הנהר · פתגמא וגו' זאת היא תשובת המלך
לאגרת ההיא · דבר שלח המלך לרחו' המזכיר ושמשי הסופר
ושאר סיעתם היושבים בשומרון ושאר עבר הנהר וכענת ·
מדברי שלום · נשתונה וגו' פתגשן הכתב ששלחת' לי
מפורש נקרא לפני · ותכף צויתי ובדקו ומצאו היות האמת
אתכם שהעיר הזאת מימי עולם התנשא' על שאר המלכים
ומרד וקשר נעשה בה תמיד כנגדם · ומלכים חזקים היו
בירושלם ושולטים בכל עבר הנהר וכל המסים היו נתנים
אליהם · כען וגו' ועתה תצוו לבטל האנשים האלה והעיר
הזאת לא תבנה עד שאצוה אני על ככה · ותהיו זהירין
לעשות על זה שלו וחסרון עם הבונים שאם לא ירצו לשמוע
בקולכם תיסרום בשוטי' ותכום · כי למה יתרבה היזק להזיק
מלכי פרס ומדי · אדין וגו' ואז כאשר הפתגשן מהכתב
מהמלך ארתחשסתא נקרא לפני רחום ושמשי וסיעתם ·
תכף הלכו במהירות לירושלם על היהודים ובטלו' מהמלאכה
בזרוע וחיל עמים · ואז נתבטלה עבודת בית האלהים
שבירושלם עד ב' שנים למלכות דריוש שהוא ארתחשסתא זה
· כי אחר כורש מלך אחשורוש ואסתר ואחריהם מלך דריוש
הוא ארתחשסתא בנם · ומשנה א' לכורש עד שתים לדריוש
שמנה עשר שנה שנשלמו השבעים שנה לחרבות ירושלם ·
שמחרבן הבית וצדקיהו עד שנה אחד לכורש שנים וחמשים
שנה · שמנה ושש' שנה עד ב' לדריוש הרי שבעי' שנה לגלות
צדקיהו גם כן ולכן התחילו הבנין ועלה בידם וגמרוהו ·
והתנבי וגומר ואז התנבאו חגי וזכריה בשם ה' אל היהודים
שיתעסקו בבנין הבית כי יצליחו במעשיהם וכא ומרו בשנת
שתים לדריוש המלך בחדש הששי ביום אחד לחדש היה דבר
ה' ביד חגי הנביא וכתוב עלו ההרה והבאתם עץ ובנו הבית
וארצה בו ואכבדה אמר ה'. וכתוב בשנה השנית בשנת
שתים לדריוש היה דבר ה' אל זכריה וגומר וכתיב לכן כה
אמר ה' שבתי לירושלם ברחמים ביתי יבנה בה ·
באדין וגומר אז קמו זרובבל ראש ליהודה וישוע ראש הכהנים
והתחילו לבנות הבית עם עזר נביאי ה' הנזכרים · ביה
זימנה וגומר ובאותו העת תכף שהתחילו לבנות הבית באו
עליהם תתני שלטון עבר הנהר אשר יש אומרים כי היה בן
רב שקה המשומד · ושתר בוזני וסיעתם וכך אמרו להם
מי נתן לכם רשות לבנות הבית הזה והארמון הזה ליסד ·
אדין וגומ' ואז אמרו הבונים לשרי יהודה שמות האנשים
אשר צוו על הבנין לבנות והם זרובבל וישוע והנביאים ·
ועין והשגחת ה' היה על זקני יהודה אלה אשר צוו על הבנין
הזה ולא בטלום השרים ממלאכתם עד אשר הטעם והצווי
הזה אשר צוו היהודים האלה על כך ילך ויודע למלך ·
ואז המלך ושריו ישיבו כתב על זה מה לעשות ·
פרשגן וגומר זהו פתרון האגרת אשר שלחו לדריוש המלך ·
וזולת האגרת עוד פתגמא ודבר היהודים שלחו לאמר אליו
על פי שלוחים בעלי לשון בח · ובזה כתוב בתוך האגרת
כל השלום לדריוש מלכנו ידוע יהיה למלך כי הלכנו למדינת
בית האלוה הגדול מיהודה · והבית ההוא מתבני מאבן
שיש · ועצים מושמים בכותלים · והמלאכה הזאת
במהירות ובזריזות נעשית ובאו היא נעשית מאליה כ"כ נראה
ההצלחה בידם · ואז שאלנו לזקנים מי צוה עליהם על זה וכן
שמותיה' שאלנו כדי להודיעך בכתו' שם האנשי' אשר בראשיה' ·
ובכימא וגו' וכאשר כאמר השיבו לנו אנחנו עבדי אלהי השמים
והארץ ונבנה הבית הבנויה זה שנים רבות על ידי מלך
גדול בישראל והוא שלמה בן דוד · ואמנם מפני שהכעיסו
אבותינו לאלהי השמים נתנם ביד נבוכדנצר וסתר הבית
והגלה ישראל לבבל · ואמנם בשנת אחת לכורש מלך בבל
צוה הוא לבנות הבית · ואף כלי הקדש מכסף וזה' אשר הוציא
נבוכדנצאר מהיכל ירושלים והוליכם להיכל בבל הוציא אותם
כורש מן היכל בבל ונתנם לששבצר אשר שמו פחת יהודה
שתם להיותו שר וגדול בעמו · ואמר אליו אלה הכלים קח
ולך והורד אותם בהיכל אשר בירושלים ובית האלהים יתבנה
על מקומו · אדין וגומר ואז ששבצר זה בא והתחיל
לבנות הכותלים מבית האלוה אשר בירושלים ומאז ועד עתה
מתבני ולא נגמר עדין הבנין · וכען וגומר ועתה
אם על המלך טוב יתחפש בבית גנזי המלך שם בבבל אם
יש ציווי מכורש על ככה כאשר הם אומרים ורצון המלך על
זה ישלח להודיענו על' האגרת אשר שלחו לדריוש ·
באדין וגומר ואז דריוש צוה וחפשו בבית הספרים מקום אשר
גנזי המטמון מונחים שם בבבל · ונראה שלא מצאו שם
דבר ולכן חפשו בגנזי שאר המדינות הגדולות ונמצא בתיק
אחד בבירה שבמדינת מדי מגלה אחת וכן היה כתוב
בתוכה לזכרון · בשנת וגומר בשנת אחת לכורש ·
צוה כורש על בית אלהים שבירושלים שהבית ההוא יבנה
להיותו מקום קדוש אשר בו זובחים זבחים · והכותלים שלו
מסובלין היינו שיהיו חזקים כדי לסבול כובד הבית · ששים
אמה אורך הבית וששים אמה רחבו · ונדבכין וטורים זה
על זה שלשה מאבן שיש ואחד מעצים וכבנין שלמה דכתיב
ויעש לבית טורי גזית שלשה וטור כרותות ארזים ומעות
כדי להוציא בבנין תנתן מבית המלך · ואף כלי בית ה'
מכסף וזהב אשר נבוכדנצר הוציא מהיכל ירושלם והוליך
לבבל · יושבו וילך כל זה להיכל ירושלם למקומו · ותונח
בבית האלהים עד כאן סוף המגלה · כען וגומר זאת
היא תשובת דריוש לאגרת תתני · ועתה תתני
וגומר תתרחקו משם מבית האלהים ולא תרפו ידי עושי
המלאכה ותעזבו מלאכת בית האלהים זאת כי שרי יהודה
וזקניו בית האלוה זה יבנו על מקומו ומתני הוא מצוה אשר
תעשו עם זקני יהודה אלה לבנות בית האלוה זה ומנכסי המלך
אשר ממסי עבר הנהר מהרה ובזריזו' ההוצאה תנתן לאנשים
האלה אשר לא יתבטלו ממלאכתם · ומה חשחן וגו' משפטו מן
ושאר חשחות ומה שהם צריכין ובני בקר ואלים וכבשים
בעולו' לאלהי השמי' וחטים לסלתות ומלח לקרבנו' ויין לנסכים
ושמן למנחות כאשר יאמרו הכהני' אשר בירושלם ינתן להם
דבר יום ביומו בלי שגי כי לא ישגו למנוע אפילו עת אחת
כל צרכם

כל צרכם . למען יהיו מקרבין ניחוחי' לאלהי השמים ויתפללו
בעד חיי המלך ובניו . ומני שים טעים וגו' והנני מצוה שכל
איש שישנה הדבר הזה . יעקר כל עץ קורות מביתו ויהרס .
ובעץ זקוף יתלה וימחה שמו עליו . וביתו אשפה יעשה על
זה . והאלוה אשר שכן שמו שם ימגר ויפיל מלשון וכסאו לארץ
מגרת כי תרגום ויפול רוכבו אחור ויתגר רוכביהון . כל מלך
ועם אשר ישלח ידו לעשות שינוי ונזק בית האלוה זה אשר
בירושלם . אני דריוש צויתי ומהרה וכזריזות יעשה .
אדין וגומ' אז מתני ושיעתו לאשר שלח דריוש המלך מהרה
עשו וזקני יהודה בנו והצליחו כנבואת חגי וזכריה . ובנו
ויסדו הבנין במצות אלהי ישראל . ובמצות מלך פרס הנקרא
בשלשה שמות כורש ודריוש וארתחששתא וכמפורש בפרקא
קמא דראש השנה . ושצי וגומר ונשלם הבית זה ביום
השלישי לירח אדר בשנת שש לדריוש המלך . ועשו בני ישראל
והכהנים והלויים ושאר בני הגלו' מן הגרים והנתינים חנוכת
בית האלוה זה בשמחה . ואשר הקריבו לחנוכת בית האלוה
מאה פרים . ואלים מאתים . וכבשים ארבע מאות ושעירי
עזים לחטאת על כל ישראל שנים עשר למספר שבטי ישראל
. והקימו הכהנים והלויים במחלוקותם ובמשמרותיהם .
למען יהיו חלוקים בעבודתם איש איש על משמרתו ככתוב
בספר תורת משה . ויעשו וגו' ועשו את הפסח כמשפטו
ובזמנו כי הטהרו כלם יחד מטומאת מת ושאר הטומאות
ושחטו השוחטי' הפסח לכל בני הגולה ולאחיהם הכהנים ולהם
עצמם . ואכלוהו בני ישראל יחד עם היהודים אשר התערבו
בגויי הארץ ועתה נבדלו מטומאתם וגרשו הנשים הנכריות
והתחברו אליהם הכהנים לדרוש את ה' אלהי ישראל . ועשו
חג המצות הזה בשמחה גדולה יען כי שמחם ה' . והסב לב
מלך אשור הוא דריוש כי מלך גם אשור עליהם לחזק
ידיהם במלאכת הבנין תחת אשר מנעו בראשונה .
ואחר וגו' ואחר הדברים האלה אשר היה הבית על מתכונתו
במלכות ארתחששתא הוא דריוש הנזכר . עזרא הכהן עלה
מבבל אשר היה סופר מהיר בתורת משה ותקן הנקודות
והטעמים והמסורת . ויתן לו המלך כל בקשתו כיד והשגחת
ה' על עזרא כי להיותו חסיד ומושגח מה' השיג מהמלך כל
אשר בקש ממנו . ועלו מבני ישראל ומהכהנים וזולתם עמו
אל ירושלם בשנת שבע לארתחששתא שנה אחר בנין הבית
. ומה שעזרא לא עלה בראשונה עם זרובבל כדי לבלתי
הניח התלמוד תורה וכדאמ' רב ואיתימא רב יצחק בר שמואל
בר מרתא גדול תלמוד תורה מבנין בית המקדש שכל זמן
שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה . והגיע לירושלם
בחדש אב הוא החדש החמשי מהשנה השביעית . כי באחד
לניסן הוא יסוד המעלה מבבל והוא הזמן המיוסד וקבוע
מבבל ונתעכב בדרך ובשושן עד ראש חדש שבא לירושלם
כיד ה' והשגחתו עליו ומינהו המלך לנגיד על ישראל כי היה
צדיק וישר והכין לבבו לדרוש ברבים את תורת ה' ומצותיו .
ולעשותם כי היה כאלה דורש ונאה מקיים . וללמד בישראל
חק ומשפט . שהם זרים בעיני העם . חק שאין טעמו נגלה
. ומשפט אשר הרשעים שונאים אותו . וזה פרשגן
ונותר וזה פתשגן כתב המינוי אשר נתן המלך לעזרא .
ארתחששתא מלך המלכים המולך גם על גמיר וכענת
בעבורך עזרא הכהן וסופר התורה וגו' הנני מצוה שכל מי
אשר נדבו רוחו אותו מישראל וכהן ולויי ללכת עמך לירושלם
ילך . כל קבל וגומר וזה יען שמצד המלך וז' יועציו
הסכם לשלוח אליך לבקר ולפקוד היהודים מירושלם בתורת

אלהיך אשר בידך כי על ידה תמשך אל הדרך הישרה :
ושתוליך הכסף והזהב שהמלך ויועציו התנדבו לאלהי ישראל
אשר בירושלם משכנו . ולהוליך גם כן כל הכסף והזהב אשר
יתנדבו . אנשי מדינת ומחוז בבל יחד עם אשר יתנדבו
היהודים הישראלים והכהנים לבית אלהיהם . כל קביל
וגומ' ובשביל כך מהרה ובזריזות תקנה בכסף זה בקר ואלים
וכבשים ומנחתם ונסכיהם ותקריבם על מזבח ה' .
ומה וגו' ואשר אליך ולאחיך יטב לעשות במותר הכסף והזהב
תעשו וכרצון אלהיכם . והכלים אשר נתנו לך לעבודת בית
אלהיך השלם לפני אלהיך . ושאר חשחות וגומר ושאר
הדברים אשר יצטרכו לבית אלהיך שיפול הצורך אליך מיום
ליום לתת דמי ההוצאה תתן מבית גנזי המלך . ומני וגומר
ואני ארתחששתא דריוש מצוה לכל הגזברי' שלי בעבר הנהר
שכל אשר ישאל מכם עזרא מהרה תעשוהו . עד מאה ככרי
כסף לקרבנות . ומאה כור חטה למנחות . ומאה מדות יין
לנסכים . ומאה מדות שמן למנחות . ומלח לקרבנות בלי
שיעור ובכל אשר יצטרכו . וכל אשר יהיה מרצון האלוה יעשה
אדרזדא ובזריזות לביתו למען לא יהיה קצף על מלכות
המלך ובניו . ולכם וגו' ואליכם אודיע אשר כל הכהנים
והלויי' וכל משרתי הבית הזה לא יהיה שליט שום אדם להטיל
עליהם שום מס אבל יהיו בני חורין בהיותם עבדים לאלהי
השמים . ואנת וגו' ואתה עזרא בחכמת אלהיך אשר
בידיך תמנה שופטים ודיינים אשר ידינו לכל העם אשר
בעבר הנהר . והזהר שיהיו אנשים יודעים המשפט . ואם
לא ידעוהו תלמדם ותודיעם אותו למען לא יצא מביניהם
משפט מעוקל . וכל אשר לא יעשה כדת האלוה וכדת המלך
במהרה יעשה דין ממנו אם למות . ואם לגרש אותו ואת
משפחתו מן העול'. ואם לענשו בממון ואם לענשו ביסורין
. עד כאן סוף האגרת . ברוך ה' וגו' אז הודה עזרא
לה' על אשר נתן חנו בעיני המלך ונתן בלבבו לפאר בית
האלהים . ואלה ראשי אבותיהם ושם יחסם . כל אלה
שמות אדם אשר יוצאי ירכם התיחסו אל שמם . ואבוא
וגומר כי נוס שילכו אל אדו שהיה אדם חשוב וראש במקום
הנקרא כסיפיא . ושם בפיהם דברים לדבר אליו ולאחיו אשר
גם הוא היה ראש ושניהם היו נתוני' בכספיא המקום להביא
משרתים לבית אלהים . ובהשגחת ויד ה' הביאו איש משכיל
מבני מחלי וזולתם כאשר ספר וכן הביאו מן הנתינים ר"כ
כלם נקבו בשמות . ואקרא וגומ' ואז הכרזתי צום על
הנהר ההוא להתענות לפני ה' ולהתפלל לפניו ולבקש דרך
ישרה שנלך בה בשלום ובלי שום פגע . שאם הייתי רוצה
חברה לדרך היה שולח המלך גם רכב גם פרשים אבל בושתי
לשאלם יען כי אמרתי אליו בראשונה שידו לטובה על כל
מבקשיו וכחו וחרונו על כל עוזביו . ובמנו ויעתר לנו כי
הגענו לשלום . ובהיותי על נהר אהוא הבדלתי שנים עשר
משרי הכהנים . ושקלתי להם את הכסף והזהב והכלים אשר
הרימו תרומה לבית אלהים המלך ויועציו . והשרים וכל
ישראל . אשר היה משקל הכסף תר"נ ככרים . ומאה כלי כסף
ככר לכל כלי . ומאה ככרי זהב . וכפורי זהב והם מזרקים
עשרים אשר היו בו אלף דרכמוני זהב והוא שם מטבע ושני
כלים מנחושת טובה ומוזהב אשר היו מבוסים זהב כי אותיות
זשסר"ץ מתחלפות . אשר היו חמודות כזהב ואולי שהיו
שני כלים שנותרו מימי משה שעשינו בבריתא בלבל היה
במקדש של נחושת ומימות משה היה וקולו ערב .
ועוד מכתשת היתה במקדש מימות משה והיתה מפטמת

את הבשמים כי שני אלו נותרו מתקדם ראשון: ונפגמו ולא
עלתה להם ארוכה עולמית ולא אמרתי להם אתם קדש לה'
כי היו כהנים משרתי ה' · והכסף והזהב והכלים הם נדבה
לאלהיכם · ולכן שקדו לשמרם עד אשר תגיעו לירושלם
תשקלום לשרי הכהנים והלויים וישרא' אשר יגנזום בלשכות
בית ה' ונסענו מנהר אהוא ביב' לניסן ללכת לירושלים·
והשגחת ה' היתה עלינו והצילנו מכל אויב ואורב כדרך כי
הסכנה היתה רבה לרוב האויבים אשר היו אז לים' לקנאתם
על בנין הבית · ונשקל ונספר כל דבר ודבר ונכתב המשקל
והמספר · והבאים מהגולה עם עזרא הקריבו כל
העולות האלה בעד כל ים' · והיות הכל עולה הוראת שעה
היתה ואולי לכפר על העולה על לבבם בעלותם מבבל
כי לא יבאו ברצון טוב רק כמעט כאנוסים מעזרא על ככה
· ויתנו וגומ' ונתנו את דתי המלך שינשאו את העם
ואת בית האלהים לאחשדרפני המלך שהם השרים הגדולים
הרואי פניו ולפחות שהם השרי' שתחתיהם שבכל עיר ועיר
וככלות כל אלה הדברים אמרו לי כי מעלו ישרא' בהתחתנם
עם בני נכר קרעתי בגדי התחתון ומעילי העליון כי על
חירוף השם חייב אדם קריעה · ואמרטה משער ראשי ואף כי
אסור לעשות כן כאבילות מת · הוראת שעה היתה כדי
להראות חרדה גדולה על הדבר ואשבה משומם כאבל היושב
בדד וידום ובעמדי על האופן הזה היה סבה כי נאסף אלי כל
חרד על מעל כזה · ואני לא דברתי להם מאומ' עד מנחת
הערב למען יתקבץ המון רב · ובמנחת הערב קמתי
מתעניתי בהיותי קרוע בגדי' ואכרעה על ברכי בהכנעה
גדולה וכפי פרושות השמים בבוכה גדולה לפני כל העם
ההוא · ואומרה אלהי בושתי להרים פני אליך מפני עונותינו
שרבו למעלה ראש למעלה ממנין שיוכל להספר כמו שאת
ראש בני ישראל ונכלמתי להרים פני שכלימה היא בושה
ויותר גדולה מפני אשמתנו שגדלה עד לשמים שהוא חטא
יותר גדול מהעון אשר ספר · וגודל העון שערו במספר
שהוא הכמה המתחלק וגודל האשמה שערו בגובה שהוא
הכמה המתדבק · כי מימי אבותנו אנחנו באשמה
גדולה מחטא אהבת הנכרים ואלהי הנכר · ובעונם האשמה
יחד עם עונם עונותינו נתנו אנחנו ומלכנו המנהיג החלק
הגופיי מהעם וכהננו המנהיג החלק הנפשיי ממנו ביד
מלכי הארצות בחרב ההורג אותנו ואם יחיונו נהיה שבויי
חרב ועבדים · וכל אשר יהיה לנו ילך בבזה כי מה שקנה
עבד קנה רבו · והעבדות הלז הוא בבושת פנים כי אנחנו
עבדים לעבדים משלו בנו כהיום הזה · ועתה כפתע
היתה תחנה ועל צד החסד מאת ה' להשאיר לנו פליטה ·
ולא בעד מעשים טובים שיהיה בנו · ולתת לנו יתד וחזקה
והעמדה וקיום במקום קדשו להעיר עינינו אלהינו בתורת ו
· בתת לנו מעט מחיה בעבדותנו · אשר בה נוכל
ליגות בתורתו שאם אין קמח אין תורה והעוב' רבו לא יוכל
לעבוד קונו כי בהיותנו בעבדות לא עזבנו אלהינו ויט עלינו
חסד לפני מלכי פרס לתת לנו מחיה לרומם את בית אלהינו
ולהעמיד חרבותינו ולתת לנו גדר שנוכל לבנות חומות
בערי יהוד' וירושלם · ועתה מה נאמר ומה נוכל לספר עוד
אחרי הרעה הגדולה הזאת אשר עברנו מצותיך אשר צוית
שבהיות הארץ נדה ונגעולה ונמאה בנדת ובטומא' עמי הארץ
אשר מלאוה מפה אל פה ומקב' אל קצה בתועבותיה' ובטומאתם
· לכן אל תתחתנו בם ולא תדרשו שלומם וטובתם למען לא
תלמדו מהם · ותחזקו בארץ ואכלתם את טובה והורשתם
אותה לבניכם עד עולם · ואחרי כל הבא עלינו מהרעה
בעונם מעשינו הרעים ואשמתנו הגדולה · ואתה אלהינו
ברחמיך חשכת ושלחת אלינו חסך הכרות לא לפי העונות
רק עונם מעט ולמטה מאשר היינו חייבים ליענש ונתת
לנו פליטה כזאת · בתמיה הראוי שנשוב להפר מצותיך
ולהתחתן בעמי התועבות · הלא מן הראוי אם חם ושלום
נעשה כן תאנף בנו עד כלה וגומר כי אינך חייב לפי מדת
צדקך למחול לפושעים הממרים בהכיר' את בוראם ומכונים
למרוד בו · לכן ה' אלהי ישראל אשר אתה צדיק על כל הבא
עלינו · ועשית עמנו לפני' מן השור' הננו לפניך באשמותנו
לשאול מחיל' עלי' · כי אין ראוי לעמוד לפניך בבית מקדשך
בעמדנו על האשמה הזאת כי נהיה כנוכל והשרץ בידו ·
וכהתפלל עזרא וגומר וזולת העם אשר התקבצו אליו
ביום בהיותו שומם עוד התקבצו אליו קהל רב מאד בהיותו
מתפלל ומתודה ובוכה הוא עם העם אשר אתו כי היו רבים
לקול ההמולה לדעת מה זה ועל מה זה · ואז ענה שכניה כי
האמת הוא שאנחנו מעלנו באלהינו בנשים נכריות · אבל
יש תקוה לישראל ותרופה למעל הזה בכרות ברית לאלהינו
להוציא כל הנשים הנכריות והנולד מהם · וזה יעשה בעצת
ה' ועצת החרדים במצותיו · וכדין תורה יעשה · ולכן קום
כי עליך הדבר לעשו' ולמה תשומם ולא תתן תרופה למכה
הזאת ואנחנו נהיה עמך בעזרתך חזק ועשה · והנה שכניה
לא היה במעל ואומרו אנחנו מעלנו היה דרך ענו' כדי שלא
לבייש את המועלים בנשים נכריות · ואז קם עזרא וישבע
את כל ישראל לעשות כדבר הזה · יען כי היה הדבר קשה
ההשגה בעיניו שיגרשו כלם את נשותיה' ובניהם · והעבירו
כרוז שכל בני הגולה יתקבצו לירושלם בזמן שלשת ימים ·
וכל אשר לא יבוא ענוש יענש בעצת וגזרת השרים והזקנים
· שיחרם כל רכושו ויהיה הפקר והוא יבדל מהקהל ויהיה
מנודה · ונתקבצו כלם בהיותם מרעידים על הדבר כי
לא היו יודעים סבת התקבצם כלם · והיו מהגשמים שהמטר
וגשם היה נתך עליהם · ואז קם עזרא ופירש להם סבת
התקבצם היותו להזהירם על המעל אשר היה ביניהם
למען יתנו תודה לה' ויתודו עליו ויבדלו ממנו · והודו
הקהל לעשות כדברו · אבל אמרו כי בהיות העם רב
והעת גשמים · והפשע רב שהמלאכה לא היה ליום אחד ולא
לשנים · ולכן היה צריך שיעמדו השרים מהקהל על הדבר
הזה · וכל אשר בעיר ועיר אשר הושיב נשים נכריות יבוא
לעתים מזומנים אשר יקבעו להם הבית דין ועמהם זקני
עיר ועיר ושופטיה עד להשיב החרון אף על הדבר הזה ·
אך אבל יונתן בן עשאל וחביריו קנתרו על הדבר הזה
לאהבתם בת אל נכר · אבל כל שאר בני הגולה עשו כדבר
עזרא · ויבדלו יחד עם עזרא הכהן ראשי אבות אנשים
חשובים לדרוש הדבר ויכלו מלאכתם בכל האנשים אשר
הושיבו נשים נכריות עד יום אחד בניסן · ויתנו הכהנים
ידם ועצתם להוציא נשיהם · ואשמים איל צאן על אשמתם
כדין שפחה חרופה דכתיב בה והביא את אשמו לה' איל פתח
אהל מועד איל אשם ·

דברי נחמיה וגו' מכאן והלאה כתב נחמיה ·
שנת עשרים לדריוש בא חנני א' מחבירי ·
ואשאלם על היהודי' הפליטה אשר נשארו מן השבי מבבל אשר
עלו לירושלם לבנין הבית עם זרובבל ועם עזר' · ועל עיר
ירושלם · והוא השיבו על ראשון ראשון כי היהודי' היו בחרפה

גדולה

גדולה ורעה גדולה בהיותם משועבדים לאויבים המוללים
ובוזזים אותם · וירושלים היתה גם כן ברעה להיותה חומתה
מפורצת ושעריה נצתו באש כי עזרא וסיעתו לא היה בהם
כח רק לבנות הבית ולא העיר וחומותיה · וכשמעי כן ישבתי
על הארץ ואבכה ואתאבלה ימים מה ואהי צם ומתפלל לפני
אלהי השמים · ואומר אנא ה' אלהי השמים · האל הגדול
והנורא · וגבור לא אמר כי חשב גוים משעבדים בבניו ואיה
גבורותיו · שומר הברית והוא מה שנדר להם והחסד והוא
לפנים מאשר נדר להם לאוהביו השומרי מצותיו כי האוהב
הוא העושה רצון אהובו · תהי נא אזנך קשבת ושומעת
לשמוע אל תפלת עבדך אשר אנכי מתפלל · ויהיו עיניך
פתוחות לראות הוידוי אשר אתודה על חטאת בית ישראל ·
ועל חטאת בית אבי ואני אשר יחד חטאנו לך · ולמד נחמיה
מוידוי הכ"ג ביה"כ שהיה מתודה על עצמו וביתו · ועל כל
ישראל · חבל חבלנו לך והשחת השחתנו את דרכנו כאשר לא
שמרנו את המצות שמציאותם נסתר וטעמם נגלה והחקים
שמציאותם וטעמם נסתר והמשפטים שמציאותם וטעמם
נגלה · זכר נא את הדבר אשר שדרת שאם ימעלו ישראל ·
יענשו שתפיצם בעמים · ואם ישובו אל ה' · תקבצם אף
שיהיו נדחים לקצה השמים · וזה להיותם עבדיך ועמך אשר
פדית בכחך הגדול · ולכן אנא ה' תהי אזנך קשבת אל תפלת
עבדך ואל תפלת עבדיך ישראל שהם רוצים לשוב בתשובה
וליראה את שמך והצליחה נא לעבדך היום ותנהו לרחמים
לפני האיש הזה דריוש המלך אשר אני משקה אליו · ויהי
בחדש נסן וגו' הביאו המשרתים יין לפני המלך ואני שהייתי
משקה למלך ואשא את היין מיד המשרתי' ואתנה למלך ולא
הייתי רע לפניו בעת הנתינה כי נשאתי חן לפניו וחמל
עלי · ואמר לי מדוע פניך רעים כי בעד התענית וכוס
ובכי נשתנו פני · אין זה כי אם רוע לב · איזו מחשבה רעה
ודאגה שבלבך · ואירא הרבה מאד לומר הסבה מרוע פני פן
ילעיג עלי בבקשי גדולות כאלה לבנות ירושלים וחומותיה ·
ועם כל זה נתחזקתי ואומר מדוע לא ירעו פני והעיר בית
קברות אבותי חריבה ושעריה אכלו באש · ויאמר לי המלך
על מה אתה מבקש ממני ואעשה כדרכך להוצי' מתוך הרוע
פנים · ותכף בשמעי את דבריו ואתפלל אל ה' במחשבתי
שישים בלבבו לעשות שאלתי · ואומר למלך אם על המלך
טוב הדבר · יעשהו · ואם לא יהיה טוב יעשהו בשבילי אם
טוב אני בעיניו לשלחני לבנות עיר קברות אבותי · ויאמר
לי המלך בהיות השגל המלכה יושבת אצלו עד מתי יהיה
מהלכך ומתי תשוב כי אני צרי' מאד ממך להשקותני כהיותך
כאן בעיני · ואני נתתי לו זמן קצוב וייטב בעיני המלך
וישלחני · ושאלתי מתנו אגרות אל פחות עבר הנהר
שיעבירוני עד אשר אבוא אל יהודה ויצילוני מיד כל אויב
בדרך · ואגרת אל אסף שומר פרדס יער עצי המלך שיתן לי
עצים כרצוני לעשות הבנין · וכן נתן · וגם כן שלח עמי
שרי חיל ופרשים ואבוא אל פחות עבר הנהר ואתנה להם את
אגרות המלך · וישמע סנבלט וגו' ונתפרסם הדבר וירע
מאד לשונאי ישראל על אשר בא אדם לבקש טובה על ישרא' ·
ואבוא אל ירושלים ובלילה יחד עם האנשים אשר אתי הייתי
שובר את פרצות החומה אשר היו קלי ההרס להיותם
שרופות אש · וזה עשיתי למען ימהרו כל העם לבנותה ·
וכן היה כי בראותם את יד אלהי אשר היא טובה עלי
אמרו נקום ובנינו · ויחזקו ידיהם איש אל רעהו לעשות
הטובה הזאת · וישמע סנבלט וגומר וילעיגו לנו

בדברים · ויבזו עלינו במעשים בזורקם אבנים ונבלות
כנגדנו · באומרם העל המלך אתם רוצים למרוד שתחזקו
חומות העיר · ואשיב אותם דבר וגומר נראה כי הם היו
אומרים כבראשונה נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם
והם השיבום אין לכם חלק וזכרון בירושלים · ואף אם תעשו
איזה מעשה אשר יראה בו כי תעבדו לאלהינו לא יחשב לכם
לצדקה להיותכם גירי אריות ולא גירי צדק · ויבנו
את שער הצאן · הוא השער לה' אשר כל צאן קדשים נכנסים
בו · ולכך נאמר המה קדשוהו בזה השער מה שנאמר
בשערים האחרים קרוהו ולא קדשוהו · ובנו החומה
עד מגדל חננאל · שהיה מגדל שם בראשונה נקרא
כן · ועל ידו ואצלו בנו אנשי יריחו · וכן כלם כי לכל
חברת אנשים נתנו חלק א' מהחומה המוטל עליהם לבנותה
· ואדיריהם ועשיריהם מתקועים לא הביאו צוארם
בעבודת בית אדוניהם ה' כי לא רצו להוציא פרוטה בבנין
· והעניים שבהם בעניים החזיקו · לכסא פחת עבר
הנהר שבנו בחומה בית מוסב עם כסא מוכן לשבת בו פחת
עבר הנהר בבואו לעיר · ויעזבו ירושלים לשון תקרה
ומעזיבה · ונגד ביתו כפל חלקו מהחומה שנתנו לו
לבנות · יבננו ויטללנו שיסך אותו · נגד נסכתו
כמו לשכתו מאותיות דטלנת המתחלפות · ויהי
כאשר שמע סנבלט חרה אפו ויכעס וילעג על היהודים
לאמר מה תחשבו שיוכלו לעשות היהודים האומללים האלה
· האם האומות יעזבו להם לזבוח · היכלו מלאכתם
ביום אחד זה אי אפשר · כי הם צריכים לזמן הרבה
להשלים הבנין ולא יוכלו להשלימו מפני עניותם · היוכלו
לרפאת האבני' מהחומה ההרוסה אשר הם טמונות בערימות
העפר והמה שרופות וימסו מאליהם · וטוביה אמר וגם
כי נאמר שיזכו להשלים הבנין אם יעלה שועל עליו יפרוץ
חומת אבניהם · שמע אלהינו וגו' היא תפלת נחמיה
שמע אלהינו כי היינו בוזה להם ותנם לבזה בארץ שבים כי
יגלו מעל האדמה הזאת כמונו · ויהי לב העם לעשות כי
בראותם השלמת חצי החומה בשלום ידעו כי ה' בעזרם ·
והתגברו להשלימה כלם בלב אחד · וכאשר שמעו
האויבים כי עלתה ארוכה ותרופה לחומות נקשרו יחד לבוא
להלחם בירושלים · ונתפלל אל ה'. ונעמיד משמר מאנשי
מלחמה על הבונים יומם ולילה כדי להשמר מפניהם ·
ויאמרו אנשי יהודה כשל כח הסבל והם האנשים הנושאים
האבנים והחמר אל הבונים לבנות · וזה יען כי העפר
הרבה והאויבים מרפים ידי עושי המלאכה · וגם אנחנו
הבונים לא נוכל לבנות מפני זה · וצרינו אשר שמעו
את הדבר אמרו לא ידעו ולא יראו ובפתע פתאום נבוא אל
תוכם והרגנום והשבתנו המלאכה · והיהודים אשר היו
יושבים בתוכם והיו מוכרחי' לבוא להלחם עמנו בתוכם אמרו
לנו בלאט י' פעמים · באיזה מקום היה צריך לעמוד עם
המלחמה כדי לסוב עליהם ולהלחם בבואם · כי פעמים
רבות באו והסכימו ביניהם לבוא מצד אחד חלוש מהחומה
ובכל פעם נתגלה להם על ידי אחיהם היהודים אשר
עם אויביהם · באופן כי כאשר שמעו אויבינו שבכל
פעם נודע לנו הקשר שלהם וזה בעזר ה' שהפר עצתם
נמנעו מלבוא עוד · ונשב כלנו אל החומה איש
למלאכתו · ואז והרמחים נוספת כמו ואיה וענה · והשרים
אחרי כל בית יהודה להזהירם על המלאכה ועל המלחמה
ולזרזם ולסדרם · הבונים והסבלים הנושאים · ביד אחת היו

עושים מלאכת'. וביד אחרת היו מחזיקי' השלח' זיין. ומעלות
השחר ועד צאת הכוכבים היו חצי העם בונים. וחצים
מחזיקים ברמחים לשמרם מהאויבים. ובלילה כלם יחד היו
לנים בירושלם לשמרם. וזהו אומרו איש ונערו. איש זהו
המחזיק ברמח הגבור ונערו זהו הבונה אשר היה במדרגת
משרתו כמו ויהושע בן נון נער. ואין אני ואחי ונערי וכל
אנשי המשמ' אשר אחרי ישנים בלילה. ואין אנחנו פושטי' את
בגדנו לא ביו' ולא בלילה. רק כאשר ירצ' אחד מאנשי המשמ'
לרחוץ את חלוקו אשר יפשטו. אז הוא בעצמו ירחיצהו במים
כדי שלא לאבד זמן רק בבנין. שלחו המים. תרגום ופשט
את בגדיו ושלח. ותהי צעקת העם רב גדולה אל אחיהם
העשירים. כי יש אשר היו אומרים היותם עושים מבנים
ובנות הרבה ואין מאומה בידם. ולכן היו שואלים לצדקה דגן
כדי לחיות. ויש אשר אומרים שהיו רוצים למשכן הקרקעות
שלהם כדי לקחת דגן. ויש אשר אומרים שלקחו בהלוא' כסף
על שדותיהם וכרמיה' כדי לפרוע מס המלך. ועתה כבשר
אחינו העשירי' בשרנו כי אנחנו מיוחסי' כהם ובניהם בנינו
. ולמה אנו ראוי שיכבשו בנינו לעבדי' כי כבר יש מבנותינו
נכבשות אליהם ואין לאל ידינו לפדות' כי כבר משכננו שדותינו
וכרמינו לאחרים. ויחר לי מאד וימלך לבי עלי לקחת
עצה מה לעשות. ואריבה את החורים. ואומרה להם משא
איש באחיו אתם נושאי'. כמו כי תשה ברעך משאת מאומה
. לא טוב הדבר כי היה לכם לתת להם מחיתם במתנה
ולא בהלואה. ואתן עליה' קהלה גדולה מעם דל שנתקבצו
לצעוק עליהם על זה כדי לביישם. ואומרה אליהם אנחנו
קנינו היהודים הנמכרים לגוים כדי בנו וכפי הממון אשר יש
בידינו. ועתה מהיהודים הנכבשים לכם מה תרצו לעשות
הלא למכרם לגוים שימכרום לנו שנית. הזהרו ללכת ביראת
אלהים שהוא טוב לכם מלכת בחרפ' הגוים אויבינו. ואל ירע
בעיניכ' הדבר כי בתוכי בתוכ' כזה וגם אני אחי ונערי נושים
בהם כסף ודגן ולכן יחד בלב שלם נעזב' נא את המשא והחוב
הזה במצות שמוט כל בעל משה ידו. ותשיבו להם שדותיהם
וגו'. גם חצני נערתי מגזרת והביאו בחיק בחוצן. ור"ל
כי נער את בגדיו. פחם כמו פחת יהודה. לחם הפחה
לא אכלתי. הנה היו חייבים היהודים לתת די מחסרו לפחה
מכל עניני מאכל. ואני לא לקחתי דבר מהם אבל אכלתי
משלי. בהפך הפחות הראשוני' אשר הכבידו עולם על העם
והיו לוקחים לחם ויין זולת ארבעים שקלים כסף ונעריהם
היו שולטים על העם ולוקחים ממונם אשר יטב בעיניהם.
וזולת זה החזקתי במלאכת החומה והוצאתי משלי. זולת כי
העמדתי נערי על המלאכה. ולא בקשתי לקנות
נחלת שדה וכרם כי כל מגמתי היה לטוב הכללי. וק"נ איש
זולת הגרים אשר באים אלינו כלם אוכלים על שולחני. ועם
כל ההוצא' הזאת המס הנהוג מלחם הפח' לא בקשתי לרחמי
על העם כי כבדה העבודה עליהם. ויהי כאשר נשמע
וגו' וגשמו אומ' ועבם הדבר מורה היות כן כי הבנין שתבנה
הוא כדי למרוד במלך. והוא מגזרת גשמיה יצטבע שר"ל
גופו ועצמותו. ואתה הוה. לשון הוות ומרמ' כי מבדה להם
לדברי הוות לומר למלך כדי להסית אותו. כי העמדת
נביאי' לקרוא בירושלם מלך ביהודה. ולכן אני רוצה להודיע
הדבר למלך אם לא תתיעץ עמי. ובאתי בית שמעיה
שהיה עצור בביתו ואולי מפני חולי ויאמר נועד אל בית
האלהים ונסגרה דלתות ההיכל עלינו. שהעיר לא היתה
עדין סגורה. אבל בית המקד' היה סגור ויעצו בשם נבואה

מאת ה' שיסגר שם כדי להנצל מחרב האויב. למען אירא
וחטאתי כי הירא מה' אין לו ליר' מבני אדם וכאומרו המשורר
ה' אורי וישעי ממי אירא ה' מעוז חיי ממי אפחד. נועדיה
הנביאה ושאר הנביאים המיראים אותו היו נביאי שקר
השכורים מאויבי ה' להרפות ידי העם. לחמשים ושנים
יום. כי בנב' יום שלמים נשלמה המלאכה. ויהי כאשר
וגו' ויפילו מאד בעיניהם. נפילה רבה באה אליהם בזה
והכירו כי יד ה' עשתה זאת. טוביה ישרא' רשע היה
שרר בין אויבי ה' ובעלי בריתו אשר עם נחמיה היו מספרים
טוב עליו כי אוהב ישרא' הוא והיו מוציאים אגרותיו אשר היה
שולח כדי להפחיד נחמיה למען ירפה הבנין. ויירא
את האלהים מרבים יותר מכל שאר הרבים והגדולים שבים'
מלשון רבי המלך. עד חום השמש עד חצי היום.
ועד הם עומדים. ובעוד שהיו עומדים הדלתות
פתוחים. יגיפו ויחבקו ויאחזו הדלתות כדי לסגרם
בפתע אם יצטרכו מפני פחד אויב ויגיפו מלשון תרגום
ויחבק לו וגפיף ליה. ואלה בני המדינה וגו' החשבונות
מהאנשים פעמים שאינם שוים עם חשבונות מהפרשה של
מעלה שכתב עזר'. אבל חשבון הסך שכים מהכלל הוא שוה
וכאומרו בשני הפרשיות כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים
שלש מאות ושש'. ואולי כי היתה הסבה יען כי נחמיה מנאם
כאשר מצאם אז בעת המנין ולא כאשר מנאם עזר'. כי הנה
מאז ועד מנין נחמיה מתו מן המנויים. וגדלו מן הנערים
אשר נכנסו מחדש במנין. ומקצת וגו' ומהפחותים
שבראשי האבות נתנו למלאכה נדבת כסף וזהב כפי כחם
. ומראשי האבות הנכבדים שבהם נתנו זהב דרכמונים שתי
רבאות וכסף מנים אלפים ומאתים אשר הגיע הסך בין כלם
לזהב דרכמונים שש רבאות ואלף וכסף מנים חמשת אלפים
וכתנות כהני' מאה כאשר כתב עזרא למעלה. אשר היתה
נדבת הפחותים שבראשים יותר מנדבת הנכבדי' והעשירים
שבהם ולכן לא גלה נחמיה סך נדבת קצת ראשי האבות.
לבלתי ביים ראשי האבות העשירי' אשר קצר מבע נדבתם
מהשתרע. והתרשתא לבדו הוא נחמיה הכותב נתן זהב
דרכמונים אלף וגו' ושאר העם נתנו זהב דרכמונים שתי רבוא
וגו'. ויאספו כל העם וגו' ספר נחמיה פרטים הרבה אשר
לא ספר עזרא כי גם הוא נמצא אז בכל הענינים ההם והיה
יכול לספר דבר את' הדברי' כהוייתן. וכל מבין. ר"ל החכמים
ביום א' לחדש השביעי הוא יום ראש השנה. מן האור מעלות
השחר ועד חצי היום. ואזני כל העם אל ספר התורה כי אסור
לדבר ולחשוב בדברים זרים בעוד שספר תורה פתוח.

ויעמוד עזרא על מגדל עץ גבוה שעשו למען יראוהו
וישמעוהו כל העם. ושמה אנשי חשובי' מימינו ושמה משמא'
כי זכריה משולם איש אחד היה הנקרא בשני שמות אלה. שהם
שנים עשר אנשים חשובים כמספר שבטי ישראל. וכמספר
המזלו' למען יזכרו לפני ה' השבטים ויסדר המזלו' והמערכות
הגוזרים רעה על ישראל. ויפתח עזרא הספר לעיני
הכל כי כלם ראוהו להיותו הוא מעל כל העם במגדל.
ובפתחו עמדו כל העם מלדבר ביניהם ושתקו וכמו ועמדו
ולא ענו עוד. במועל ידיהם בנשיאות כפיהם. והמבינים
והלויי' היו מפרשי' דברי התור' שהיה קורא לעמי הארץ מהעם
מהיותם עומדים על רגליהם מפני כבוד התורה. ויקראו
בספר בתורת האלהים. היינו ה' חומשי תורה. מפורש
עם פירושו ותרגומו. ושום שכל עם ידיעת סודותיו.
ויבינו במקרא אלו ספרי הנביאים. ושלחו מנות לעניים

שאין משמנים וממתקים נכון להם לעניותם· וכמ״ש ושמחת בחגך אתה ובנך וגו׳ כי ראוי לשמח העניים ואין שמחה אלא בבשר · ואל תעצבו ביום הקדוש הזה כי החדוה והשמחה שתגילו בו לשם ה׳ יהיה מעוז לכם מכל צרה · וביום השני וגו׳ עלי עץ שמן · הוא עץ שנוטף ממנו שרף ריחני דומה לשמן · ועלי הדס · הוא הדס שוטה ועלי עץ עבות הוא הדס כשר · ויעשו כל הקהל סוכות וישבו בסוכות · כי צריך העשיה לשמה · והעשויה מקודם לכן אינה כשירה ·

כי לא עשו מימי יהושע בן נון בני ישראל עד היום הזה · לעשות כל הקהל בכללו סוכות · כי רובם היו עושים הסוכה אבל אשר לא היה לו חצר מגולה לשמי׳ לא היה עושה סוכות והיה יוצא ידי חובתו מהמצוה ההיא בסוכת חבירו · אבל עתה מי שלא היה לו חצר יצא מביתו לעשו׳ הסוכה בחצרות בית האלהים וברחובות עיר וזה לרוב זריזותם למצוה הזאת אז אשר נגע אלהים בלבבם באמצעות דברי עזרא · ואמאי ישוע שם פגום ולא יהושע · להודיענו שמימות יהושע באחרית ימיו ואחרי מותו שכבשו וחלקו ולא בתחלתם כי לא מצינו בספרו שהזהיר על עשיית הסוכות וזה לרוב טורחו במלחמה · ואמנם עזרא וסיעתו עם כל טרחם הזהירו עלין · ולכן שמו פגום לחסרון האזהרה ההיא · קומו וברכו את ה׳ אלהיכם · שהוא אלוה מן העולם הזה והעולם הבא · ויברכו שם כבודך וגו׳ וכאשר יברכו שם כבודך ראוי שיהי׳ השם ההוא מרומם מפי השומעים על כל ברכה ותהילה כי ראוי לענות אמן אחר כל ברכה וברכה · אתה הוא וגו׳ התחיל לברך ולהלל לה׳ · אתה הוא ה׳ לבדך בטרם בריאת העולם בעולם השפלי· ואתה עשית את השמים והוא עולם הגלגלים עם כל צבאם · ושמי השמים והוא עולם המלאכים · ועולם השפל היבשה שבו והארץ וכל אשר עליה · והימים וכל אשר בהם · ואחרי שהמצאת אותם יש מאין · אתה מחיה את כלם ונותן להם העמדה וקיום · אשר מעולם האלהי · והמלאכי מאומה אין בידינו מידיעה · ומעולם הגלגלים ידענו כי צבא השמים לך משתחוי׳ · וכדאמר אנטונינוס לר׳ מפני מה חמה עולה במזרח ושוקעת במער׳ א״ל כדי ליתן שלום לקונה שנא׳ וצבא השמים לך משתחוי׳ ומיתי עד פלגא דרקיע ומתן שלום ומיעול · משום פועלים ומשום עוברי דרכים · אתה הוא וגו׳ וכן בקשת שבעולם השפל ישתחוו לך ובחרת באברם להיות כי הוא בחר בך בעת שכל העולם מאסך ממלך · והוצאתו מאור כשדים אשר הושלך בו מפני קידום השם על ידי נמרוד הרשע · ובכל זאת והדברים האלה אשר צוית את אבותינו מחקים ומצות ומשפטים אנחנו מחדש כורתים ברית אמת · וכותבים הברית · אשר יחתם שטר הברית הזה מיד שרינו הישרא׳ · וכהנינו ולויינו · אשר

האחרונים היו אותם אשר נקנו בשמות · מקחות וכל שבר סחורה מכל מין מתקח ומתמכר ושבר סחורה מכל מין מאכל ומשתה · ונטוש את השנה השביעית כדכתיב והשביעית תשמטנה ונטשתה · ומשא כל יד · כדכתיב שמוט כל בעל משה ידו · והעמדנו עלינו מצות היינו שלישית השקל לעשות מצות שונות לעבודת בית אלהינו · ללחם המערכת ומנחת התמיד וזולתם · והגורלות הפלנו לבית אבותינו על קרבן העצים להביא לבית אלהינו לעתים מזומנים · הכהנים והלויים והעם כדי שיזכה כל א׳ מהם במצוה ההיא ·

ולהביא ביכורי אדמתנו כאשר צונו התורה · ובכורי כל שאר פרי עץ כאשר צוונו חז״ל · ראש התחלה · אשר התחיל המשוררות · יהודה לתפלה · שתמיד היה מודה ומתפלל לה׳ על בנין הבית · כי מצות המלך עליהם המשוררים שישלמו מלאכת בית האלהים · והמלך היה לו אמנה בהם והיה נותן להם מבית אוצרו הצריך לבית ה׳ דבר יום ביומו · ופתחיה תמיד ליד המלך ואכלו עומד לעשות ההשתדלות עם המלך לכל דבר הצריך לעם · הידות מן כלי שיר · באספי השערים האלף נוספת וכמו בסיפי השערים · ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלוכות לימין מעל החומה שנו רבנן אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחת ובשתי תודות ובשיר ובד׳ מהלכין ושתי תודות אחריהן וכל ישראל אחריהן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת וכל שלא נעשה בכל אלו הנכנס לשם בטומאה אינו חייב עליה · והיו השתי תודות שתי לחמי תודה מהגדולות שבתודה ·

והתודה השנית היתה ההולכת אל מול התודה האחרת ולא זו אחר זו · זכרה לי אלהי לטובה בעולם הזה ואל תמח חסדי לעולם הבא · הערמות של תבואה · ואעיד ביום מכרם ציד · שלא ימכרו עוד בימים הקדושים ההם · ואם ימכרו שיעשה הפקר כל אשר יביאו למכור וכל העם ישללו אותו כציד אשר הוא הפקר לכל · ויהי כאשר צללו וגומר כאשר ראיתי שבערב השבת נטו צללי ערב צויתי לסגור הדלתות · זכרה להם אלהי ללויים המטהרים על גאלי הכהונה אשר עזרוני לפסול הכהני׳ שנטמעו בנשים נכריות · ואשר כרתו ברית עם הכהנים והלויים הכשרים לעבוד את ה׳ · אחרי אשר טהרתים מכל בן נכר · ואעמידה · המשמרות · והכינותי להביא קרבן העצים בעתי׳ מזומנות וכן הבכורים מכל ישרא׳ שביטל הפרדשא׳ שהעמידו האויבים על הדרכים שלא לעלות עצים למערכה · והביכורים ·

זכרה לי אלהי לטובה ·

תם ונשלם התהלה

לנעלם ·

עזרא

כתב הספר הלז בעלותו לירושלם · כי בחפשו בכתובים כדי למצוא יחס העם אשר אתו · חל עליו הרוח האלהי וכתב הספר הלז אשר בו מן התועלת אם ידיעה חדשה אשר לא נכתבה בשאר ספרי הקדש ואם תוספת ביאור לאשר נכתב בהם ׃ ודרך קצרה ספר כל תולדו' אדם מתחלת הבריאה ועד העת ההיא אשר כורש מלך פרס העיר ה' את רוחו להשיב המקדש על מכונו · ובתוך הספורים בורר פסולת מתוך אוכל כי כל תולדות האומו' יספרם בקצרה · ותולדות ישראל עם מלכי בית דוד ארוכיהם יספר בארוכה כי זהו עיקר ספרו · ואם יאריך מעט בסיפור מה מהאומות הוא מפני כבוד מה המגיע לאיזה ישראלי ככך בהזכרת בני שעיר החורי מפני כבודו של יצחק אשר נתן ארצם לעשו בנו · והזכרת יחס תמנע מפני כבודו של אברהם שבת אלופי שעיר בקשה להיטפל עם זרעו ואפילו בהיות פלגש יען אשר זכתה להיכנס אל הזרע ההוא ׃ ספר עשרה דורות שמאדם ועד נח והתחיל משת אשר היה אבן השתיה לעולם · ולא האריך בספור בניהם יען כי כלם נמחו במי המבול · אבל לא עשה כן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם יען כי מהם נפוצו כל משפחות האדמה שעודם קיימים ׃

בני יפת וגו' התחיל מיפת ואחר כך בחם כדי לקצר בהם ולהאריך בשם כי אחרון אחרון חביב ׃ וכוש ילד וגו' אחר שספר בני כוש אמר שזולתם עוד היה לו בן רשע כמותו ודומה לו אשר מזגו ומעשיו מורים שהוא ילדו על דרך אומרו ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברה' הוליד את יצחק שהיה דומה לו · ואלה תולדות יעקב יוסף כי היה דומה לו במעשיו הטובים · הוא נמרוד החל להיו' גבור בארץ · לא גבור הכובש את יצרו רק גבור הכובש ארץ לא לו ומעניה את האנשים ומשפילם תחתיו · וזולת זה היה גבור ציד לפני ה' · שהיה גבור לצוד לב האנשים להטותם מעל ה' בעצתו מתגדל דור הפלגה ובעשייתו הע"ז מהשמש בבבל אשר קראה בל כנזר מן בליה באומרו כי השמש היה הבלוי והזקן ועתיק יומין יתיב ואין למעלה ממנו רואה ומשגיח · אשר על ההתוכחות הזה אמר פול לאברהם באור כשדים ׃ בני שם וגומר מארפכשד יצאו ישראל אוהבי ה' והוא השלישי בבנים · כי על הרוב בני הבכורו' אינם שלמי' לרוב רתיחת דם מולידיה', וכן בני השיבה אינם שלמי' לקפיאת דמם · ואמנם השלימות ימצא בבנים אשר יולדו בזמן האמצעי מימי הזקנה אשר אז הדם הוא ממוזג בין החום והקור כי השלימות לא יהיה בשום קצה מהקצוות רק באמצעי ביניהם · אבל הטוב הוא בהולדה שיטה מעט אל ימי הבחרות למען יהיה להם חוזק ואבירות לב ׃ ובני קטורה וגו' וכפל לומר ילדה את זמרן וגומר להודיענו כי לא נדמו במעשיהם לאברהם רק למשפחת קטורה אמם על דרך אברהם הוליד את יצחק ׃ כל אלה

בני קטורה · חזר להודיענו כי אין טוב בהם אין גם אחד אבל כלם נדמו למשפחת אמם · ולא לאברהם בשום אופן וזה להיותו זקן אשר הזרע אשר יצא ממנו היה חלוש וקר ונכבש מזרע קטורה ונתבטל בו בשמים ׃ ויולד אברהם את יצחק · בניו היו ישמעאל ויצחק · ואמנם אברהם הוליד את יצחק כי נדמה לו במעשיו ׃ אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום ונכרים היו ולא מזרע אדום בהפך ישראל אשר צוה קונם מקרב אחיך תשים עליך מלך · כי אין ראוי שישתעבד זרע קדש לעם נכרי ׃ והיו ח' מלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלוך מלך בישראל · כי הדברים החסרים ישלמו במהרה מה שאין כן השלמים אשר צריכים לסבות הרבה עד הגיע אל תכליתם · ולכן הנשים לחסרונן מהרה יגיעו אל הגידול מה שאין כן הזכרים · והן רבות בנמצא מהזכרים · ונתאחר מלכות ישראל כל כך עד שישתעבדו למצרים וילכו במדבר ויכבשו הארץ והכל בנסות ובמופתים למען יכירו לקונם ולא יאמרו ידינו רמה ולא ה' פעל כל זאת · ולא כן בעשו כי הלכו לגור בארץ שעיר החורי ורבו עליהם באיכות ובכמות וגרשום ולכן מהרו למלוך עליהם מלך · ועם כל זה למען לא יתגאו על ישראל בהתבטל מלכותם על ידי ח' מלכי ישראל הייננו שאול איש בושת דוד ושלמ' רחבעם אביה אסא יהושפט ויורם · אשר בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך · ושאול השפיל את מלכותם וכאומרו בימיו אין מלך באדום נצב מלך ׃ אלה בני ישראל וגו' הקדים דן בן האמה ליוסף · להורות כי בזכות אומרה רחל הנה אמתי בלהה בוא אליה ואבנה גם אנכי ממנה אשר נולד אז דן · ילדה את יוסף כי בזה הראתה היות כל מעשיה לשם שמים · כי דרך הנשי' היפות האהובות לבעליהן לקנאות בהם שלא יגעו אל אשה אחרת וזאת לא כן אבל הניעתו אל ההפך להיותה אוהבת המשגל מפני תכלית הבנים ולא מפני עצמות התענוג הנפסד ומגונה ׃ כל בני יהודה חמשה · הודיענו כי יהודה כובש את יצרו היה · ולא רועה זונות והראיה כי לא היו לו רק ה' בנים משתי אלה הנשים · וענין תמר לא מלבו היה רק מלב ה' אשר כן גזר ׃ ובני זרח זמרי וגו' · זמרי הוא זבדי אביו של כרמי אשר הוליד את עכן ושני שמות היו לו ׃ כלם חמשה · שוים בחכמה ותבונה ודעת ובכל מדה חמודה · וכמו שנאמר בשלמה ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי · שהאלף נוספת ור"ל הזרחי שהיה בן זרח והימן וכלכל ודרדע אחיו · ואלו זמרי לא הזכיר להולידו בן פריץ עכן שעכר ישראל ׃ והנה פרץ פרץ זרעו בארץ והיו רבי המספר ורבי האיכות כי ממנו יצאו מלכי בית דוד · וזרח זרח על זרעו אור החכמה ׃ כלובי הוא כלב ׃ אישי מלא באלף כי היה לאיש חיל בהולדת ח' בנים הגונים אשר בתוכם דוד ולא מנה הח' כי באולי היה מאשה אחרת ולא רצה למנות רק אחי דוד מלידה ומבטן ׃ ואחיותיהן צרויה ואביגיל הזכירן למעלתן ולהיותן אמות לאנשים חשובים ׃

וכלב בן חצרון וגו' את במקום מן ור"ל הוליד מן עזובה האשה שלו את בת אחת שמה יריעות · ואלה בניה הזכרים ישר וגו' · ומתת עזובה ויקח לו כלב אשה אחרת את אפרת אם חור השלם ׃ ויקח גשור וארם · הם שתי אומות שכבשו את חות יאיר לענן ישראל עד שבא דוד והחזירן ׃ כל אלה בני מכיר · הנה שגוב ויאיר ובניהם אחריהם התיחסו אל מכיר זקנם אבי אמם לתועלת אשר נמשך להם ממנו אשר נתן להם כל הערים ההם בארץ הגלעד ׃ ואחרי מות וגו' אחר מיתת חצרון בעיר שמה כלב אפרתה על שם איש ואשתו

ואשתו אשתו אביה נשארה מעוברת וילדה את אשחור • מכאן למדנו נשא אשה בבחרותו ישא אשה בזקנותו כדי להוליד בנים לשם שמים • אלה בני כלב וגומ' ר"ל וגם אלה היו בני כלב בן חור בן כלב שהיה בכור לאפרת אשת כלב השנית • אבי קרית יערים • שכל העם היושבי' שם היו יוצאי ירכו • וכן שלמא וכן חרף היו אבות לכל עם העיירות ההם אשר ספר • ויהיו בנים לשובל הרואה חצי המנוחות • כי זולת הבנים שהיו לו בקרית יערי' עוד היו לו ג' בנים אלה הנקראים הרואה חצי המנוחות • ובניו מקרית יערים יצאו מאלה המשפחו' הנקרא' יתרי ופותי וגו' • ובני שלמא היו העם היושבים בבית לחם • ובנטופת ועטרו' בית יואב וגו' שמו' מקום • והיו בניו עוד המשפחו' סופרי' היושבים בעיר הנקרא יעבץ אשר שמות המשפחו' ההם הוא תרעתי' שמעתים סוכתים • אשר המה הקנים שבאים מחמת האם מזרע בית רכב מבני חובב חותן משה • דניאל לאביגיל הכרמלית שני שמות היו לו דניאל וכלאב שר"ל כלו אב ודומה לדוד אביו בקלסתר פנים ובמעשים טובים • ולא דומה לנבל כמום דבר לאפוקי דעת האומרים היותו בן נבל כי אולי נשארה אשתו מעוברת • לעגלה אשתו • היא מיכל בת שאול אשתו הראשונה והחביבה כעגלה יפפיה בת מלך • בת שוע בת עמיאל • היא בת שבע בת אליעם • ונשתנה שמה לשבח כאשר בא מיד נבל לדוד • כל בני דוד • כל הנזכרים הם בני דוד ודומי' אליו ביחס • מלבד בני הפלגשים ותמר אחותם מבני הפלגשי' כי בת אשה יפת תאר היתה • ולכן לא היה באמנון חטא משפט מות בנוגעו בה • שלום הוא יהואחז הקטן מאחיו ואשר המליכוס עם הארץ היה לאהבתם אותו בחשבם היותו שלם כשמו שלום • בני יהודה אשר יצאו מפרץ וגו' • נראה כי כן מצא כתוב עזרא היחסים האלה בקצרה וכן כתבם כאשר מצאם • ודורו' דורות קא חשיב • ויקרא יעבץ וגו' אם ברך תברכני באהבת הנפש המרגשת והוא אהבת המועיל מעושר וכבוד • והרבית את גבולי באהבת הנפש הצומחת מהבנים כי הנה נחלת ה' בנים שכר פרי הבטן • והיתה ידך עמדי • באהבת הנפש האלהית לידבק עם קונה ויד ה' וחזיונו ישפע עליה • ועשית מרע' לבלתי עצבי באהבת הנפש המשכלת • כי תעשה שלא אתעצב בעבור דעה וחסרון ושכלו' שיהיה בי כי אבין בכל ספר וכל רז לא יהיה אנס לי • גם אנכי אעשה כדרכך וכל מגמתי יהיה ב' הענינים האלהיים כל עוד נשמתי בי • ויבא ה' לו את אשר שאל ולכן היה נכבד מאחיו •

גיא חרשים כי חרשי' היו העומדים בגיא ההוא ולכן נקרא הגיא ההוא כן כי אוירו היה מסבב הרעה ההיא • ואשתו היהודיה מכלב הנקרא מרד שמרד בעצת המרגלים ילדה את ירד וגו' והיא בתיה בת פרעה שנתיהדה ולקחה כלב לאשה • אשר בעלו למואב כי גברו עליהם והשפילום כבעל הגובר על אשתו השפלה לפניו • וכל משפחתם לא הרבו עד בני יהודה • ר"ל כי לא הרבו לשבת תמיד אצל בני יהודה • כי אשר ישבו שם היה עד מלוך דוד שהיה מיהודה אשר גרשם משם כדי להרחיב נחלת יהודה • ומשובב וימלך וגו' וזולתם אלה הבאים בשמות פרצו לרוב ובאו בימי חזקיהו למבוא גדור ואל ארץ מעון ויכו אותם וישבו במקומ' • ומהם מן בני שמעון הלכו להר שעיר ויכו את שארית הפליטה מעמלק מזמן שאול ודוד אשר הכרית כל זכר באדו' • ובני ראובן וגו' כי ראובן באמת הוא בכור פטר רחם אשר אליו נאות יתר שאת מפי שנים • ויתר עז מהמלכות • אבל

בעון חללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף • ולא החלק מהבכורה מהיחס והמלוכה • כי זה נתן ליהודה אשר גבר באחיו ונעשה נגיד אפילו ממנו יוסף • אבל נתן ליוסף הבכורה מפי שנים מבניו מנשה ואפרים • עזריה הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה בירושלם • הנה התיחס אלינו הכהונה בבית המקדש יותר משאר הכהנים • לפי שמסר נפשו על קדושת הבית • וגער במלך עוזיהו כשגבה לבו להקריב קטרת ולא הניחו לעשות רצונו • ואלה אשר העמיד דוד כדי לשורר בנוח הארון כשהביאו מבית עובד אדום • מבני הקהתי' הימן המשורר • ואסף מבני גרשום על ימינו • ואיתן מבני מררי על שמאלו • ושאר הלויים היו משרתים שאר עבודות המקדש • ואלה בני אהרן הכהנים הגדולי' ששמשו עד זמן שלמה בנה הבית • ואלה מושבותם לבני אהרן אשר בא ממשפחת הקהתי וגומר הנה יש הבדל בשמות ובענינים אחרים ממה שכתוב פה לאשר כתוב בספר יהושע • ואין לתמוה מזה יען כי ברוב הימי' נשתנו השמות והענינים • ועזרא כתב היחסי' האלה לפי אשר מצא בספרי' זעיר כאן זעיר כאן ובקיצור • ולפיכך היחס שמספר הוא בדילוג ברוב המקומות ובלי סדר ולכן אסור לאבד הזמן בהבנת היחסים האלה על מתכונתם אשר הוא מהנמנע רק לעבור עליה' כעובר על דברי הספר החתום • התיחשם לכל • כי סך הכ"ב אלף ושש מאות • וסך הל"ו אלף בכללו בסך הגדול מפ"ז אלף גבורי חילים • אשריאל אשר ילדה • אשר אמו הגבירה אשת מנשה • ואמנם פלגשו ילדה אליו את מכיר • ושם אחותו מגלעד מעכה • היא היתה אשת חברון וכאומרו ואחר בא חברון אל בת מכיר אבי גלעד • ושם הבן השני ממכיר היה צלפחד אבי הבנות החשובות חגלה ונועה וגו' • מעכה אשת מכיר • מעכה אחרת היא ולא מעכה בתו הנזכרת • אלה בני גלעד וגו' ר"ל כי אף שהיו אחיו הנה התיחסו אליו בהתיחס בניו כי למעוטם נתבטלו ברוב בני גלעד והתיחסו כלם יחד אל גלעד • ובני אפרים וגו' והרגום אנשי גת הנולדים בארץ • כי נולדו במזל שיעמדו בארץ ישראל כל ימי חיותם שלא הגיע עדין הקץ • ואלה בני אפרים בעזות פנים כי את פי ה' לא שאלו ירדו לקחת את מקניהם כדי להתחיל להשפילם והושפלו הם ונהרגו • ורפח בנו • בנו של בריעה • ובנימן הוליד את בלע • חזר לדבר בבנימן כדי ליחס שאול המלך הראשון • ואלה בני אחוד • הוגלו אל עיר מנחת • על ידי נעמן ואחיה וגרה אשר הגלם • ואח"כ הוליד אחוד את עוזה ואת אחיהוד • ומן שלחו אותם ואחרי ששולחו בניו מעל פניו הוליד בנו שחרים בשדה מואב • כי היה לו אז חושים ובערא שתי נשיו • ועוד שלישית הנקרא חודש אשר ילדה לו את יובב וגומ' • ומחושים אשתו הנזכרת הוליד את אביטוב וגו' • ויהודה הגלו לבבל במעלם • ולכן שכחו סדר יחוסם ואשר מצא מהנו אף שהוא בלא סדר ופעמים בהכפל כתב עזרא • ועד הנה בשער המלך המה השוערים • כמו עד עתה • שומרי הספים לאהל • שהיו שוערים מאהל מועד למען לא יכנס אדם שם • ופנחס בן אלעזר נגיד וגו' לפנים היה ה' עמו • ביאר היותו זה פנחס בן אלעזר מזמן קדמון אשר היה ה' עמו • וכאומרו בריתי היתה אתו החיים והשלום ולאפוקי שלא נחשוב היותו פנחס אחר • המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם • כי הסדר ההוא מהשוערים ההם יסדו דוד ושמואל הנאמנים • בלשכות פטורים • פטורים מכל שאר מלאכה יען כי יומם ולילה היה מוטל עליהם

מלאכת השיר ׃ ופלשתים נלחמו וגו׳ ספר מפלתו של שאול בטרם ספרו גדולת דוד והמלכים אשר יצאו ממנו אשר זה כונת זה הספר ור״ל בהיות לוחמים פלשתים עם ישראל . נסו ישרא׳ מפניהם בראותם חללים מתי מספר מהם שנפלו בהר הגלבוע . מה שלא היה כן מנהג׳ לנוס מפני שבה קלה כזאת . כי כזאת וכזאת תאכל חרב המלחמה . ולא ינוסו מפני זה הלוחמים . אבל מאת ה׳ היתה זאת כדי לקיים את דברו ע״י עבדו שאמר לשאול יען מאסת את דבר ה׳ וימאסך ממלך ׃ וידבקו פלשתים אחרי שאול . כי כן הדין נותן במלחמ׳ לרדוף המלך לתפשו אם חי ואם מת . כי הוא הראש . ובעל הראש הוא בעל ואדון לשאר הגוף ׃ ותכבד המלחמה על שאול . כי בגבורתו לא שכב וירדם רק לאם בתקפו ובגבורתו עד שנתקבצו עליו רוב עם מפלשתים ללחום בו ובתוכם המורים בקשת . ואז נתחלחל כי ראה היותו נמנע להנצל מידם להיותם לוחמים מרחוק בזריקת החצים . ולכן צוה לעבדו שיהרגהו . וכאשר לא רצה הרג הוא את עצמו לבחרו במות הבחיריית ע״י עצמו מלמות ע״י הערלי׳ אויביו השמחים לאידו אשר בזה הורה גדולה על גדולתו ׃ וישמעו כל יבש גלעד וגומר לפי שהושיעם בתחלת מלכותו מיד נחש העמוני לכן גמלו עמו טובה . ויבואו ונתאבלו עליו שבעה ימים . ועל זה אמר שלמה שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו ׃ וימת שאול וגומר ספר שבת מות שאול המיתה האכזרית הזאת בבלתי הניחו בן יושב על כסאו . היותה לארבעה עונות אשר עשה . האחד במעלו אשר מעל בה׳ אשר צוהו מחה תמחה את זכר עמלק מאיש ועד אשה וגו׳ והוא לא כן עשה רק הציל את אגג ואת מיטב הצאן והפציר עם שמואל כי לא חטא בזה . מה שעל כן אמר לו הלא חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר יען מאסת את דבר ה׳ וימאסך ממלך ׃ והב׳ על דבר ה׳ אשר לא שמר מהעולה שהעלה בטרם בוא שמואל מפני התאחרו מעט מהמועד שאמר לו לבוא אליו . והיה חטאו דומה לחטא עוזיהו אשר נתגאה ונכנס להקטיר קטרת . מה שעל כן אמר לו שמואל נסכלת. ולא שמרת את מצות ה׳ אלהיך אשר צוך כי עתה הכין ה׳ את ממלכתך על ישראל ׃ והג׳ וגם לשאול ולדרוש באוב שהוא חטא מע״ז ׃ והד׳ הריגת נוב עיר הכהנים ולא דרש בה׳ . כי בהרגו כהניו ומשרתיו היה מורה היות כונתו לבלתי דרוש עוד לה׳ ׃ ולכן מת ויסב את המלוכה לדוד כי לא זכה להניח בן יושב על כסאו ׃ ויקבצו וגו׳ אתה תרעה את עמי את ישראל בעולם הזה . ואתה תהיה נגיד על עמי ישראל בעולם הבא . כי אז לא יהיו צריכים לרועה להיותם כלם שלמים מכירים את בוראם ומכונים לעובדו בלב שלם ׃ ויבוא וגו׳ הנה בקבוץ כל ישראל אל דוד לחברון ובדבריהם אשר אמרו אליו בקשו ממנו שימלוך עליהם . ודוד קרא לזקניהם ובאו אליו וקבל להיות מלך עליהם אשר היא משא כבדה קבלת המלכה יען כי גם בלילה לא שכב לבו כדי למצוא דרך להנהיג עמו הנהגה טובה וישרה. וכרת עמהם ברית לפני ה׳ להנהיג׳ בצדק וללחום מלחמתם . והם קבלוהו עליהם למלך וימשחוהו אשר המשיחה היא אות המלוכה . כי כאשר השמן הוא עולה על כל המשקים ככה המלך הזה הוא ראש עולה על כל האנשים . וכאשר השמן מתקיים זמן רב ככה המלך עם גובהו ועושרו הוא מתקיים זמן רב ׃ וילך דוד וגומר כאשר הומלך דוד שהוא המלך האמיתי מעם אשר בחר בו ה׳ . תכף שם ה׳ בלבבו שילך ללכוד את ירושלם היא עיר ה׳ אשר בחר בה לשום שמו שם כדי שיהיה מולך המלך אשר בחר בו ה׳ על עם ה׳ ובעיר ה׳ ׃ וישב דוד במצד היא ציון ויבן העיר בסביבותיה מן המלוא ועד הסביב . הסביב הוא חומת העיר . ומלוא הוא הר גבוה מעפר אשר עשו אנשי יבוס רחוק מהחומה וסביבותיה כדי להלחם שם עם האויבים . ודוד הרחיב ירושלם ובנה בתים בין המלוא והחומה . ויואב יחיה את שאר העיר ויתקן את אשר עותו העם והרסו בעת המלחמה ׃ ואלה ראשי הגבורים וגומר הם אותם אשר ספר עד וישימהו דוד על משמעתו ואלה מספר הגבורים אשר לדוד הם אותם אשר ספר באומרו וגבורי החילים עש״ל וגומר ׃ ישבעם ראש השרים ובמו ושלישי׳ על כלו . אשר בגבורתו לא היה מחזי׳ חרבו לנרתיקה עד שהיה הורג שלש מאות אנשים בפעם אחד ובמלחמה אחד ׃ ואחריו אלעזר הוא בשלשה הגבורים אשר שאבו מים מבור בית לחם ׃ ואבישי הוא היה ראש אלה השלשה . ואף כי לו שם היותו אחר מן השלשה . הנה האמת כי מן השנים חביריו הוא נכבד ויהי להם לשר . ואינו שוה מדרגת שום אחד מהם למדרגתו . אבל הוא עד השלשה לא בא כי מדרגתו גדולה ממדרגת כל אחד מחביריו בהיותם נפרדים . אבל לא בהיותם יחד לבשנאמר כי הוא יותר גבור לבדו משניהם בהיותם כאחד ׃ בניה בן יהוידע בן איש חיל רב פעלים רבי הערך והכבוד . הוא הכה את שני אריאל מואב שני גבורי מואב . והוא הכה את הארי בתוך הבור ביום השלג אשר אז הוא מסוכן המלחמה להיות האדם נטבע בשלג ונמעדים קרסוליו והוא הכה את המצרי . ולו שם בשלשה הגבורי׳ הנזכרים . כי אלעזר הוא הראשון ואבישי השני . ובניה השלישי . ומן הגבורים השלשים מדוד הנו נכבד מהם אבל לא הגיע אל היות הנכבד מהשלשה כי אבישי הוא הנכבד מכלם כאשר ספרנו . וישימהו דוד על משמעתו כי היה תמיד אצלו לשמוע רצונו ולהוציאו אל הים ׃ עוד עצור נכלא ובבלתי מתראה בין ישראל ׃ נושקי קשת מזויינים מאחי שאול מבנימן כי בראותם היות רצון ה׳ השפלת שאול ורוממות דוד רצו ברצון ה׳ אף כי בלבם צרה להם ׃ עברו את הירדן כי היו יודעים לשוט והבריחו את עם העמקים ׃ אם לשלום באתם וגו׳ כי חשש דוד להיותם מבנימן שבט שאול אויביו פן יבואו אליו במרמה כדי למוסרו בידו . ורוח ורצון לבש את עמשא ראש הגבורים בן אחות דוד . ואמ׳ לך דוד שלום הנה אנחנו באים אליך שתכרות ברית שלום עמנו שלא תעשה עמנו רעה . ועמך בן ישי שלום וגם אנחנו נודרים אליך לבלתי היזיקך רק שלום ואמת יהיה בינינו . ונקוה בה׳ כי יהיה שלום לך ושלום לעוזריך לפי אשר ראינו כי עזרך ה׳ אלהיך עד בה . וזאת היא השבה אשר באנו אליך ולא לדבר רע ולרמותך . והנה דוד כנגד אשר שאלו השלום ממנו באומרו לך דוד שלום אמר ויקבלם דוד . וכנגד אשר נתנו לו השלום באומרו ועמך בן ישי שלום אמר ויתנם בראשי הגדוד כי האמין בשלומם ועשאם ראשי גדודיו . והבן כי בשאילת השלום שהוא כבוד לנשאל שנראה היות השואלים יראים ממנו הזכירו בשם דוד . אבל בנתינת השלום לו שהוא מעט חסרון שאים כמוהו ירא מפני זולתו ויצטרך כדי להאמין בו שיכרתו ברית שלום הזכירו בשם בן ישי שהוא שם יותר פחות כי דוד היה נכבד מפני עצמו יותר מאשר היה מפאת אביו ׃ וממנשה וגומר ויהוידע הנגיד לזרעו של אהרן הכהן ׃ יודעי בינה וגומר יודעי בינה כי הם מבינים דבר

מתוך

מתוך דבר • והם יודעים העת לכל חפץ ברוח הקדש
החל עליהם כדי לדעת באמצעותם מה יעשה ישראל כי
כל איש התאב לדעת איך יפול דבר בעסקיו הולך אל הרואים
מהם • ולעדור בלא לב ולב כי היו הורגים בשונאיהם
כרצונם במתכוין ובשלא מתכוין וזה להיותם תמיד ערוכים
למלחמה בכל כלי זין ולעדור ר״ל לעשו׳ חפירה בשונאיהם •
עודרי מערכה • שהיו עושי׳ חריץ וחפירה במערכ׳ מהאויב •
שרית ישראל • הוא חסר יען כי העם אשר עם בית
שאול חסרו מכל ישראל לבוא להמליך לדוד • ויועץ דוד
עם שרי האלפים והמאות ועם כל נגיד מישרא׳ • וכלם הסכימו
לדעתו ואחרי כן דבר לכל קהל ישראל כי ידע שלא ימרו את
פי שריהם וזה עשה להיותו רך במלכותו • נפרצה מלשון
כן ירבה וכן יפרוץ ור״ל נשלח בעד כל שארית ישראל למען
נרבה ונפרוץ להיות רב עם להדרת מלך מלכו של עולם
בעליית ארונו הקדוש • כי ישר הדבר בעיני כל העם
למען יהיה ארון ה׳ בעיר ה׳ כון • את ארון האלהים
אשר נקרא עליו שם ה׳ יושב הכרובים • משחקים לפני
האלהים בכל עוז • בכל אופני שיר לתת עוז ותפאר׳ לאלהים
• אם בשירים בפה • ואם בכנורות וגו׳ • וישלח עוזא
וגומר עבירה גוררת עבירה שאלו היו נושאים הלוים הארון
כמשפט התורה לא היו שומטים הבקר ולא מת עוזא •
חרשי קיר מאבנים • וחרשי עצים • כי נשאת למעלה
מלכותו בעיני מלכי העמים • ויחס הדבר היותו השגחה
אלהית בעבור עמו ישרא׳ • וכי לא כחו ועוצם ידו עשה לו
את כל הכבוד הזה • ויקח דוד וגו׳ הנה מי שיעלה במעלה
ישתנה מזגו וכפי גודל המעלה ההיא • וכן המשנה מקום
ישתנה מזגו וכפי מזג המקום אשר אליו ילך • ולכן לקח דוד
עוד נשים בירושלם כדי להוליד בנים שלמים ממנו אחרי
מולכו על עם ה׳ ובירושלם עיר ה׳ אשר בלי ספק שתי אלה
הדברים יתנו שלימות גדול בנולדי׳ מחדש • כי נמשח
וגו׳ כאשר שמעו שנמלך על חברון לא חששו לדבר אבל
כשמעם כי נמלך על כל ישראל אז פחדו פחד ויעלו כלם
לבקשו אותו לבדו כדי להמיתו פן יהיה להם לפוקה • וישמע
דוד ויצא לפניהם כגבור מלחמה וכיראם מלפניו עותו את
הדרך ויפשטו בעמק רפאים • וישאל וגו׳ הנה דוד היה ירא
לנפשו כאשר ראה נפילת שאול ובניו ביד פלשתים • ולכן
גזר אומר היותו יתברך אכזרי ולא ירחם • ולכן שאל רשות
מאלהים שם מדת הדין לבאת להלחם עמהם • וה׳ השיבו
במדת רחמים ובשם של ארבע שיעלה ויתנם בידו • כי
האכזריות היה סבתו החטא וה׳ אל רחום וחנון הוא • ויוסיפו
עוד פלשתי׳ להתפשט בעמק הה׳ ואף כי דוד נצח בראשונה
לא הרשה את עצמו לבאת לפניהם עד שאלו את פי האלהים
מדת הדין • ויאמר לו האלהים שם של מדת הדין שלא יעלה
אחריהם להיות אז מדת הדין מתוחה כנגדו לגאוה מה אשר
עבר על רוח לנכחון הקודש • אבל ישוב מעליהם אז •
ואחרי כן יבוא עליהם ממול בכאים • רמז אין שיעשה תשובה
בבוס ובכי אשר נקרא המקו׳ ההוא בכאים על הבכי והתשובה
ההיא • ויהי כשמעך את קול הצעד׳ מתצעדי ה׳ שיעבור
על פניך לרחמך ולחוננך אז תצא במלחמה כי האלהים
מדת הדין יצא לפניך להכות את פלשתים אויביך •
כי אם הלויים כאשר סדר ה׳ ולא העגלה החדשה אשר ע״ב
נענם עוזה • כי לבראשונה לא אתם • בעבור שלא
הייתם אתם הנושאים את ארון ה׳ לכן פרץ בנו יען כי לא
דרשנוהו כמשפט • אחיהם המשנים כמו השניים • ואולי

כי היו בני אחים • שר הלוים במשא • שהיה לומד לאחרים
הדרך להשיג הנבואה • יסור במשא • סמך במקום שין • ור״ל
הוא היה השר בידיעת השגת הנבואה להיותו המכין מכלם
• שוערים לארון • קראם כן להיותם שומרים סביב לבל
יקרב איש זר • ויהי בעזרת ה׳ את הלויים שלא מתו
בעוזא ויקריבו שבעה פרים ושבעה אלים לשלם תודות לו •
ודוד מכורבל • עטוי במעיל והוא כלבוש הכהנים האריך
כאשר היו גם כן אז מכורבלים שאר הלויי׳ • וכן על דוד אפוד
בד • שלבש אז שני אלה הבגדים לכבד בהם את ארון ה׳ •
ותבז לו בלבה לא ספר בדברי הימים הבזיון שאמר לו בפיה
להיות תכלית הספר לכבד דוד ומשפחתו ולכן מכסה תמיד
פשעי בזיונו • כי בזיון היה לו ולמלך כמוהו שאם אחת ידבר
בפניו כדברים ההם • ויברך את העם בשם ה׳ • בשם
המפורש • וראוי להבין כי ברכם כן על ידי הכהנים המצווים
להם כה תברכו את בני ישראל • כאשר הככר לחם •
ואשפר היינו חתיכת בשר ואשישה היינו בלוחי׳ יין לא חלקם
הוא בעצמו רק ע״י שליח • אז נתן דוד ביד אסף ואחיו כדי
להודות בראש לה׳ מזמור הודו לה׳ קראו וגו׳ • היינו החצי
מהמזמור ההוא מסימן ק״ה עד ולנביאי אל תרעו • ומזמור
צ״ו שירו לה׳ שיר חדש עד כי בא לשפו׳ הארץ וכבר ביארתים
במקומם בפירושי לתילים • ואמרו הושיענו וגו׳ נבא
גלות ישראל • ולכן סדר תפלה לה׳ שישיב ה׳ את שבותם •
ואת צדוק הכהן וגו׳ לא הניח שום כהן עם הארון להיותו
בלתי צריך שם רק בגבעון מקום הזבחים • לך ואמרת
אל דוד עבדי • לא אתה תבנה לי הבית לשבת • וזה להיותו
שופך דמים ואם כאשר תנופת החרב על המזבח להיותה
פועלת הרע מהמלחמה והרצח כל שכן שראוי שיאסר בנין
הבית ע״י האיש המניף החרב להיותם הפכיי׳ לרצון המקדש
וקדשיו שמשימים שלום בעולם • כי לא ישבתי בבית
מן היום וגו׳ עד היום הזה • וזה יען כי לא חפצתי בכך •
והראיה כי לא ביויתי מעולם על ככה • כי בכל אשר
התהלכתי בכל ישראל באולי דברתי איזה דבר לשום אחד
משופטיהם על אשר לא בנו לי בית • בודאי לא דברתי כי
לא חששתי על זה • ועם כל זה יען כי הניעך רצונך
הטוב על ככה אני רוצה לזכותך שבנך יבנה לי בית •
ובהיות שאני לקחתיך מן נוה הצאן ומאחריהם שהוא שפל
המקומות • להיות נגיד על עמי ישראל במדרגה העליונה
• ואהיה עמך בכל אשר הלכת בורח מפני שאול שהצלתיך
מידו • ואכרית את כל אויביך מפניך שאול ושאר האומות •
ואח״כ בהמליכך על ים׳ עשיתי לך שם בעולם כשם הגדולים
אשר בארץ שהם האבות הנקראים רגלי המרכבה ודוד נקרא
רגל רביעי כמותם אשר להיותך בלתי כפוי טובה הסכמת
לכבדני בבנות בית לשמי • ולא כשאול אשר לקחתיו מאחרי
האתונות ובקש הכבוד לשמו באומרו כבדני נא נגד זקני
עמי • לכן אני רוצה שיזכו יש׳ בעדך שאשים מקום
ומדרגה נאותה לעמי • ונטעתיהו כאותה המדרגה ושכן
תחתיה כי לא תהיה קלת ההשתנות • כי לא ירגז עוד ולא
יוסיפו בני עולה מהאומות לבלותו ולהכריתו כאם׳ בראשונה
בימי שופטי ישרא׳ אשר במות השופט היו נכנעים מהאומות
כי עתה לא יהיה כן אבל הכנעתי את כל אויביך ואגיד לך
על ידי האורים ותומים העת אשר תצא לפניהם לבלותם
• ובית מזרע של קיימא יבנה לך ה׳ וכאשר הבונה הוא
נצחי ככה הבנין ראוי שיהיה נצחי • וכאשר ימלאו ימיך
וגו׳ והקימותי את זרעך אחריך והכינותי את מלכותו ואת

הוא יבנה בית לשמי · יען כי במלכותו לא יהיה קטטה לא מישראל ולא מהאומות · וכוננתי את כסאו עד עולם לזכות בנותו ביתי · ואני אהיה לו לאב מנהיגו ביוסר והוא יהיה לי לבן אהוב וסר אל משמעתי · ואין לאום שמא יגרום החטא כי חסדי לא אסיר מעמו כאשר הסירותי מעם שאול · אבל אענישהו על החטא ביסורין קלי הסבל · כי רצוני להעמידו בביתי אשר יבנה ובמלכותי עד העולם עד שיתמיד העולם הזה · וכסאו יהיה נכון עד עולם הבא כי אז גם כן יתמיד מלכות בית דוד · מי אני ה' אלהים · ומי ביתי · כי הביאותני עד הלום למעלה גדולה כזאת להיו' מולך על עמך · בודאי זהו חסד גמור כי לא הייתי ראוי לכך לא מצד עצמי ולא מצד בית אבי · והחסד הזה נראה אליך היות דבר קטון כי עוד דברת שאתה רוצה שבית עבדך יהיה קיים עד עולם ולימים רחוקים · אשר בזה עשית עמדי וראיתני כתורת האדם המעולה · אשר מפני מעלת מעשיו יעלה לגדולה וראוי כי יתקיים הגדולה ההיא בבניו יען כי כחו ועוצם ידו עשה לו את כל הכבוד הזה · מה שאין כן בעולה לגדולה לא מפאת מעשיו רק מפני חסד האדון שלו אשר מטיבו חנם כי די לו שיתמיד החסד ההוא כל ימי צבאו לבד · ומה יוכל להוסיף עוד דוד לשאול כבוד ממך לעבדך כי אתה בעצמך ידעת את כל אשר אוכל לשאול ונתתו בטרם שאלתי אותו · היינו להיות גדול · ושתהיה הגדולה מתמדת עד עולם · ואיני כפוי טובה לומר כי בזכותי או בזכות בית אבי זכיתי לכך · כי הנה האמת הוא כי אתה ה' עשית את כל הגדולה הזאת להודיע את כל הגדולות שבעבור עבדך · כלבך ומרצונך הטוב וחסד חנם ולא מצד חיובך על זה לזכיותי · ה' אין כמוך בעל רחמים · ואין אלהים זולתך בעל דין אוהב משפט וצדק · ואם כן הוא מי כעמך ישר' שראוי שיהיה גוי מיוחד בשלימות בארץ בהיות כי האלוה המיוחד בשלימות הלך לפדותו מיד מצרים להיות לו לעם · ואחר כך בשם גדולות ונוראות גרשת מפניהם גוים על ידי יהושע · וקיימת בארץ ההיא את ישראל להיות לך לעם · ואתה להם לאלהים · ועתה ה' הדבר אשר דברת וגו' יאמן עד עולם ועשה כאשר דברת לאמר שיתמיד מלכותי תמיד בעולם הזה · ויאמן ויגדל שמך עד עולם שתעשה שיתמיד מלכותי בעולם הבא · למען יאמר היותך אלהים לישראל · ואלהים לבית דוד עבדך אשר היה נכון ויסר לפניך · ואל תאשימני לעז פנים בהתפללי על גדולות כאלה · כי להיות שאתה גלית את אזן עבדך שהסכמת לבנות לו בית של קיימא לנצח ועד · על כן מצא עבדך פתח להתפלל לפניך שתקיים דבריך · ולכן עתה אתה ה' שהסכמת לדבר על עבדך הטובה הזאת אחלי שהואל לברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך שהיא הטובה אשר דברת · כי את אשר תברך ה' הוא מבורך לעולם · והואלת עבר במקום עתיד · ויהי אחרי כן וגו' ספר הצלחת דוד וחסידותו שבלכדו הרכב מהדרעזר עקרו כדי שלא להרבות סוסים · והזהב וכסף ונחשת אשר לקח מהעמים ואשר שלחו לו בדורון הכל הקדיש לה' כדי שלא להרבות בכסף וזהב · וכמצות התורה לא ירבה לו סוסים · וכסף וזהב לא ירבה לו · ויושע ה' לדוד בכל אשר הלך הוא בעצמו · ולמטה בנצחון אבישי לאדום אמר ויושע ה' את דוד בכל אשר הלך לרבות כי גם שריו ההולכים ללחום מלחמותיו תשועה היתה להם מה' מושיעם · ויהי עושה משפט וצדקה לכל עמו · משפט זה דין ברשעים וצדקה זה עזר והצלה לצדיקים · על

הכרתי והפלתי · אולי כי הכרתי היו בית הסנהדרי' הכורתי' הדברים כי אחרי דבריהם לא ישנו עם ישראל · והפלתי היו בית הנביאים אשר כל דבריהם על צד הפלא · ובני דוד הראשונים אשר הוליד בטרם מולכו היו ליד המלך ואכלו כדי לעובדו וזה לפחיתותם אשר נולדו בטרם השתלם אביהם · מה שבניו האחרוני' אשר נולדו אחרי מלוך אביה' היו עומדים מעצמם ונעבדים מעבדים ואנשי בית עם טכסיסי מלכו' ·

החסד שעשה נחש עם דוד היה שקבל לאליהוא אחיו בבורחו מפני מואב אשר הרג אביו ואמו ויתר אחיו · ויצל בן דוד לא חמל עליהם וימדדם בחבל · המכבד דוד את אביך בעיניך בהיות אסור לו לדרוש שלום וטוב עמון ומואב · אל תאמין שיעבור על דת אלהיו · ויגלחם שער הזקן · ויכרות את מדויהם · הרבים מתוך בד · עד המפשעה עד מקום הפשע והוא הערוה · ואולי כי זה קרא להם לחטא נאופיו · אשר קדש בם · עטרת מלכם מעל ראשו · עטרה של זהב היתה התקועה בכסא המלך והיתה מכסה ראשו מלמעלה כבפורת לכבוד ולתפארת כי הוא נמנע להאמין היותה ככתר הנוגעת הראש כי יהרסנה · מגרה כלי גדול מאד · ומגרות כלים קטנים מאותו המין · וחריצי · מן כי לא בחרון · ויעמוד שטן על ימין ישראל לשטנם · ויסת את דוד למנות את ישראל · אשר בזה חטא בחטא הגאוה כי בראותו היותו נוצח ומלך על עם רב בכמות ואיכות רצה לדעת את מספרם · וחטא כי לא שמר מצות ה' אשר צוה כי תשא את ראש בני ישראל וגו' ונתנו איש כופר לה' בפקוד אותם ולא יהיה בהם נגף והוא מנאם בלי הכופר · וחטא כי אסור למנות את ישראל רק על פי ה' ובשעת ההכרח כי הוא כמעט דבר הפכי לאשר גזר אלהים והיה זרעך כעפר הארץ · והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים אשר כל אלה נמנעי המספר · והיה זה מאת ה' מן השמים כדי לנסות את דוד עבדו · ולהנקם מישראל אשר מרדו במלכם דוד בנטותם אחרי המורדים בו מאבשלום ושבע בן בכרי · כי מי שלח ידו במשיח ה' על ידי שמואל כשאול ונקה · כל ישראל אלף אלפים ומאה אלף · ויהודה ארבע מאות ושבעים אלף · בשמואל כתיב היות ישר' ת"ת אלף ויהודה ת"ק אלף · הרי יתרים בישראל שלש מאות אלף · שהם היו הכתובים בספר המלך המוכנים לעבוד עבודתו וללחום מלחמותיו · היינו כ"ד אלף בכל חדש שהם רפ"ח אלפי' · וי"ב אלפים שהיו שרי העם ושוטרים שהיו מנויים מקדם · וה"ל אלף שחסרים פה מיהודה · היו קרובי המלך משבטו מיהודה העומדים תמיד אצלו ומנויים עמו · ולוי ובנימן לא פקד להיות כי היה הדבר נתעב ונמאס בעיני יואב וחשש פן יענשו ישר' על ככה ולכן לא מנה בנימן להיות מתי מספר כי ספו תמו בפלגש בגבעה · וכן לא מנה לוי להיות אסור התפקדם בקרב ישראל להיותם חלק ה' ונחלתו · והמוריגי' לעבים כלי המחרישה והדישה כמו למורג חרוץ · במקום כי קנה הגורן לבדו בעד הכסף הזה שש מאות שקלי זהב · והנאמר בשמואל בכסף שקלים חמשי' · שב לבקר אשר העלה עולות ושלמים ומה שחסר זה גלה זה · בעת ההיא שמשכן ה' היה בגבעון והוצרך דוד לזבוח לה' כדי לעצור המגפה ולא היה יכול ללכת עד גבעון כי נבעת מפני חרב המלחמה · וכדבר ה' עשה מזבח בגורן ארנן ויענהו ה' · אז גזר אומר כדברי אבינו יעקב באומרו אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים · וצוה לכנוס את הגרים אשר בארץ ישראל כדי לבנות שם בית לאלהים · ואלו הגרים לא היו גרי

צדק השוים עם ישראל לכל דבר רק גרים תושבים · כי לא רצה להעמים העם הקדוש במלאכת הסבלות והטורח · נער ורך · נער כידיעה · ורך בשנים · והבית שצריך לבנות לה' ראוי להגדיל למעלה ביפויה ותיקונה למען תהיה לשם ולתפארת לכל הארצות · ולכן ראוי שאכין לו החומר כדי לבנותה כי לא חשב שבנו יעלה אל המדרגה העליונה שעלה אחר כך בהשגחת ה' עליו · אלה בני לוי וגומר הנה משה תקן הסדור והחלוקה בבני לוי אשר היו מבן שלשים שנה ומעלה ולא פחות זמן מזה להיות כי היה צריך שיהיו בעלי כח וביותר הבחרות לעבוד ולמשא · ואמנם דוד תקן המשמרות מהלויים מבן עשרים שנה ומעלה כדי שיהיו מזומנים לעבוד בבית ה' אשר יבנה שלמה · ולא חשש שיהיו מבן שלשים שנה בעלי כח יען כי אמר שהניח ה' אלהי ישראל עמו וישכון בירושלם לעולם ולכן לא היה ללויים עוד טורח המשא מהמשכן על הכתף בנסעם שכבר השכים ה' שינוחו בני ישראל ולא יסעו עוד אנה ואנה · וזהו אומרו כי בהיות שללויים אין לשאת את המשכן עוד · לכן בדברי דוד האחרונים כשיחלק משמרותיהם לא מנאם רק מבן כ' שנה · כי עבודתם היתה קלה לעמוד ליד ואצל בני אהרן לעבודת בית ה' על החצרות וגו' · ראשים לבית אבות ששה עשר · בתחלה היו ששה עשר משמרות ח' לאלעזר וח' לאיתמר · וכראו' דוד שהיו ראשי בית אלעזר הכפל מאיתמר נתן י"ו לאלעזר · וח' לאיתמר לבד כאשר היה קודם וזהו אומרו ואחוז אחוז לאיתמר ר"ל האחוז אשר עתה היה האחוז שמקודם · כיד אהרן אביהם במקומו · לעומת אחיהם בני אהרן · כי נחלקו גם הם כמותם · אבות הראש · כי נחלקו כקטן כגדול הראש מהאבות כאחיו הקטן ממנו · ויבדל דוד וגו' מכלם הבדיל לעבודת השיר בני אסף והימן וידותון אשר היו חכמים ונביאים מנביאים בהיותם מנגנים וזה יען כי טבע האב ימצא במה שיחשב ממנו · ויהי מספרם כד' לכד' משמרות · ד' בנים של אסף · וששה של ידותון · וי"ד של הימן · ומתתיהו ששה ע"י אביהם · הנה אינם רק חמשה · אשתו היתה מעוברת משמעי ונבא עליו שגם הוא יהיה ראש כאחיו · והנה יחס לאסף היות נבי' גדול אצל המלך · ולידותון היותו מנבא לפעמים בהיותו מנגן בכינור · ולהימן היותו חוזה המלך בשרובה לדעת דבר הא' כדבר המגיע למלוכה מלחמה עם האויבים וכדומה · משמרת לעומת · היינו משמרה לעומת משמרה בקטון כגדול והרב והתלמיד שוים יחד וכפי אשר יעלה הגורל · כי ברכו אלהים וכאומרו ויברך אלהים את בית עובד אדום · אוצרות בית האלהים מכלי כסף וזהב ושמלות · ואוצרות הקדשים · הם קדשי המזבח · למלאכה החיצונה · מלאכת ההר והיער והשדות · מן בני פרץ · היה זה ישבעם · ודוד מינהו ראש על היא' שרי המחלוקות האחרים · כי י"ב שרי צבאות מנה א' לכל חדש · ומקלות הנגיד שם אים שהיה תחת דודי ועוזרו על הדבר · ועל שבטי ישראל עד כאן מנה שרי המחלוקות כפי מספר החדשים · ועתה מנה השרים כפי מנין השבטים ולא עלה המספר · ולא השלים המספר כמו בזה הספר דברי הימים אשר אומר כי יואב לא מנה שבט בנימן ושבט לוי · ומאת ה' היתה זאת כדי שיתבטל רצון האינושי למנות מפני רבונו אשר גזר היות ישרא' כחול אשר על שפת הים הנמנע להימנות · ויאמר שמעוני אחי ועמי רבה כי בהמלכת שלמה ובנותו בואת שביב מרע שיהיו לפניו כל השלמים

למען יכנסו דבריו באזניהם ויזכרו מהם אחרי מותו · ולהדום רגלי ארונינו · היא השכינה המתפשטת ויורדת עד עולם השפל שהוא הדום רגליו וכאומרו השמים כסאי והארץ הדום רגלי · והכינותי לבנות · כי לא תאמרו אף שכונתי היתה רצויה לבנות · לא בניתי מפני חסרון הזהב והכסף לחמר הבנין · כי הכל מוכן אצלי אבל האלהים לא רצה · דע את אלהי אביך · האיש השלם חייב לדרוש לדעת את ה' כל מה שאפשר כפי חק האינושי כי כשידע האיש מעלת האדון שלו הנה יתקרב יותר לאהבתו ויתרחק מאשר ישנאהו · כל לבבות דורש ה' · יודע מחשבות האדם · ומבין היצר והתכלית מהמחשבות ההם · הרי כי יודע אשר יחשוב ויודע תכלית מחשבתו ההיא גם כן · ותבנית כל אשר היה ברוח עמו כל אשר השיג בהיות הרוח הקדש עמו · ולתבנית המרכבה · הם הכרובים שרכובים שהשכינה חלה עליהם · הכל מכל מלאכות התבנית כאלו היה אצלי בכתב מיד ונבואת ה' אשר השכיל והשפיע עלי · לאפוקי שלא אמר דוד בבנין מאומה מעצמו ורצונו · שלמה בני הוא אחד ומיוחד אשר בחר בו האלהים · והוא נער בחכמה ורך בשני' כי לא היה יכול לדעת הרבה חכמה ובינה בהיותו בן שתים עשרה שנה והמלאכה גדולה בהיותה אלהיית ולא אינושיית · ולכן בכל כחי הכינותי זהב וכסף וגו' · ועוד ברצותי בבית אלהי הסגולה אשר לי מזהב וכסף גם אותה אתננה · ולכן גם אתם תתנדבו כמוני · ומי מתנד' למלאת ידו היום לה' · ויברך דוד וגו' אבינו מעולם ועד עולם · וכאשר טבע האב להידבק עם בנו תמיד ככה ה' מתדבק עם בנו בכורו ישרא' בעולם הזה באמצעות הנבואה ובעולם הבא אחרי הפרד הנפש מהגוף הנגוף · לך ה' הגדולה הנה כתרו של הקב"ה הוא היותו האל הגדול הגבור והנורא · וזהו אומרם ז"ל למה נקראו אנשי כנסת הגדולה לפי שהחזירו העטרה ליושנה · והוא מה שסדרו לנו בתפלה אלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא · כי ירמיה ודניאל בטלו שלא יאמר הגבור והנורא בהיות בניו משועבדים וגוים מרקדי' בהיכלו עד שאנשי כנס' הגדול' תקנו שיאמ' באומרם הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו · וזהו אומרו כנגד הגדול · לך ה' הגדולה והוא עשיית הנסים וההויות ושינוי הטבע · וכנגד הגבור אמר והגבורה שהוא גבור המנצח תמיד לכל זולתו להיותם מעשה ידיו · וכנגד הנורא אמר לך התפארת והנצח וההוד · התפארת כי מלאכיו ומשרתיו מהגלגלים הם יפים ובהירים וזכים · וכ"ש שלעצמותו יתברך התפארת מהיופי הבלתי בעל תכלית · והנצח כי הוא ראשון ואחרון נצחי עומד לעד · וההוד הוא תאר מהמלך הגדול הנשמע באנשיו · וכאומרו ולא נתנו עליו הוד מלכות · אשר להיותו מלך גדול על כל ונצחי ויפה זך ובהירי הוא יראוי · וים לך ההוד מהמלכו' יען כי בכל אשר בשמי' ובארץ לך ה' הממלכה · ואף כי נראה שיש מלאכים ראשים מנהיגים השמים והארץ הנה אתה מתנשא לכל ראש והם עבדיך ועל פיך ישקו · וצריך שנגזור אומ' שהעושר והכבוד שיש לנו שלא בחכנו ועוצם ידינו עשה אותו רק הוא מלפניך בהיותך מושל בכל וצריך גם כן שנודה שבידך וברצונך לגדל ולחזק לכל בהיות שלך הכח והגבור' · ועכ"ב עתה אנחנו מודים לך על העושר והכבוד · ומהללי' לשם תפארתך על הגדולה והחוזק שנתת לנו · כי מי אני ומי עמי כי נעצור כח שנוכל לעכב הכח ושיהיה לנו כל כך חוזק שנוכל להתנד' לפניך בודאי לא יהיה לנו כח כזה · יען כי מאומה אין בידינו ומתך הכל ·

ומידך שכידך שהוא שלך נתננו לך · כי אנחנו גרים לפניך בעולם הזה ואין לנו חלק ונחלה בו · ואם יראה בתחלת הדעת היותנו תושבים · אנחנו כאבותינו אשר מתו וכבל ימינו עלי ארץ ואין מקוה ותקוה שנוכל להינצל מהמות ולהיות תושבים נצחיים · כל ההמון והריבוי מהנדבה הזאת מידך הוא · אתה בוחן לבב · ואלב היושר תרצה וידעת כי אני ביושר לבבי התנדבתי כל אלה · ועמך אשר נמצאו פה אף כי איני בוחן לבבם הנה לפי אשר ראיתי התנדבו בשמחה · ולכן אנא שתשמור לנצח הזכות הזה מיצר מחשבות לבב עמך בנדבה הזאת ביושר ובלב שלם · ובזכות זה הכן תמיד לבבם ליראה אליך כי הבא לטהר מסייעין אותו · ובתוכם לשלמה בני תן לב שלם לשמור מצותיך הם המשפטים המצווים מאת ה' שאין השכל יודעם כמו ועשיתם לו כאשר זמם ולא כאשר עשה · ועדותיך הם המצות שטעמם נגלה כפסח וסוכה · וחוקיך הם המצות שטעמם נסתר כפרה ושעטנז · ולעשות הכל · כל הגדרי' וסייגים ומצות שתקנו חז"ל · ולבנות הבירה וגו' · ויברכו כל הקהל לה' וגו' באומרם ברוך ה' · המבורך לעולם ועד · על כסא ה' כי היה מלך על עם ה' בעיר ה' · נתנו יד תחת שלמה · כי ידם ואוזנם וכחם שעבדו תחת שלמה אחיהם · והעתים אשר עברו וגו' הייננו מקרי עתות הזמן אשר סבבו אותו ולישראל ולשאר האומות בימיו ועמו · ויתחזק שלמה על מלכותו בשעברו מן העולם אדוניהו ויואב ושמעי החשודים אצלו בדבר המלוכה · וה' אלהיו היה עמו ויגדלהו למעלה באופן ששלמה היה מצוה לכל ישראל ולשריו ולנשיאיו וראשיו אין איש אשר לא ישמע לקולו · וזהו אומרו ויאמר שלמה לכל ישראל וגומ' כי אמירה פה לשון ציווי כמו ויאמר ה' אל משה אמור אל בני ישראל שצוהו שיאמר כן לבני ישראל · בהכין לו דוד · באשר הכין · בלילה ההוא נראה אלהים לשלמה כי הקרבנות שהקריב בלב שלם היו סבה אל חול עליו השכינה · חסד גדול · שמאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו · ונוסף על זה המלכתני תחתיו · ולכן אשר אמר הוא שיאמן דברך עם דוד אבי שכסאו לעולם יהיה ובהיות שהמלכתני על עם רב בכמות ואיכות צריך שתתן לי חכמה בעניני האלהיים ומדע בעניני' האינושיים כדי לכלכלם בצדק ובמשפט אשר הוא סבת עמידת וקיום כסא המלוכה · לבמה אשר בגבעון · מן הבמה ההיא בא לירושלם וימלוך על ישראל כי נתחזק ונתאמץ בהבטחת ה' מה שלפני' היה ירא וחרד פן לא ימשך מלכותו מפני חסרונו ושליטות העם · אלף וארבע מאות רכב · אלו היו בעלי הרכב זולת ס' מהמובחרים שהיו עם המלך בירושלם · ולכן בשמואל כללם יחד באומרו אלף ושבע מאות · ומוצא הסוסים אשר לשלמה היה ממצרים כי שם היו נמצאי' תמיד הסוסים היפים והרבים · כי שם היו עומדי' הסוחרי' אשר היו לוקחים בבת אחת מקוה וקבוץ רב מהם במחיר · הייננו המרכבה שהיא מד' סוסים בשש מאות כסף · וא' סוס יחידי בחמשי' ומאה כסף · וזולת אשר היו מוציאים ממצרים עוד היו מוציאים סוסים גם כן בידם ממלכי החתים וארם כי באשר היה נמצא סוס יפה תכף היו קונים אותו לשלמה · ומנצחים עליהם לשון נצוח שהיו שרים עליהם ומשעבדים אותם בעבודת בעבדים המנוצחים במלחמה · כאשר עשית עם דוד עבדי ששלחת לו ארזים בשרצה לבנו' לו בית · בהיות שאני רוצה לבנו' בית לשם ה' · לכן ככה תעשה עמדי אחר לשלוח לי איש חכם וגו' ועצי ארזים · חטים מכות · כתותים

כטוחנות וקל להעשות ממנו קמח ולא שלחו קמח הן מפני ריבוייו שלא היה הזמן מספיק לכך והן מפני כי הקמח היה יותר קלה להתעפש · כתים עשרים אלף · הוא שיעור בלא ככור ביבש · ויאמ' חורם בכתב אשר שלח אל שלמה · הנה בהנהגת הטובה מהמלך את העם צריך ב' תנאים · האחד שיהיה המלך טוב וישר ומנהיג ביושר · והב' שיהיה העם טוב וישר ושומע וסר אל משמעת מלכו · ולכן אמר אמירה אחת כנגד העם באומרו באהבת ה' את עמו שהו' טוב וישר נתנך עליהם מלך דומה אליהם אשר לכן יאהבוך כי האהבה היא בין הדומי' · וכנגדו אמר ברוך ה' אלהי ישראל אשר נתן לדוד בן חכם יודע שכל במושכלות העיוניות · ובינה במעשיות · איש חכם יודע בינה במעשיות שמו חורם · אשר מאז ומקדם היה חרש חכם לאבי · בן אשה מבנות דן · ובמלכים את' מטעה נפתלי · אולי כי אמה היתה מדן ואביה מנפתלי · ויען כי לבית אבותם כתיב לכן ביחס אביה אמר ממטה נפתלי · ולא כן בדן רק מבנות דן · ואביו איש צורי · לא מבני ישראל הוא ויקר מקרהו לחבר אלו עם אם האשה הזאת אחרי שנתאלמנה מאיש יהודי ויבא מביניה' חורם זה · רפסודות על ים יפו כמו דוברות והם הקורות הקשורים יחד המושלכים בים ועליהם יובאו הסחורות ונקראים בלע"ז צאטאר"י · בהר המוריה · במקום אשר הכין דוד בגרן ארנן היבוסי אשר נראה שם ה' לדוד אביהו בין המגפה כשנעצרה · ואלה הוסד · ואלה הם המדות אשר הוסד ונתיעץ שלמה לבנות בהם את בית האלהים · חפה עץ ברושים ויחפהו זהב ויחזקו במסמרים לא ימוטו · תמורים ושרשו' · בציור בורין בכותל מאילנות מסובכי' יחד זה עם זה בענפיהם וכאלו הם אחוזים בשרשרות · ויצף את הבית אבן יקרה · הייננו ברצפת הבית שקע אבנים יקרות מגוונים משתנים · זהב פרוים שהוא הזהב היותר זך וטוב שבעולם · מעשה בצבועים · כמו באנאים והוא צורת ילדים · ואלו הכרובים היו שם יחד עם הכרובים אשר עשה משה · הכפת אשר על ראשו היא הכותרת הכתוב במלכים · כמעשה צורת כוס מצוייר בו פרח ושושן · מחזיק בתים שלשת אלפים יכיל · במדת היבש שיש בו גודש · מה שבמלכים את' אלפים בת יכיל והוא במדת הלח שאין בו גודש · לרחצה בהם הוא קידוש ידים ורגלים · את מעשה העולה ידיחו בם את קרבי העולה שכלה כליל לה' · ולא השלמים שנאכל לבעלים ובכל מקום · והים לרחצה לכהנים בו · לנטילת ידים ורגלים לטהרה · מכונות · הם כני הכיורים · חורם אביו למלך שלמה · כי לרוב חכמתו היה מכבדו שלמ' כאביו ויקרא לפניו אברך ונתון אותו על כל חכמי המלאכה · ויעש שלמה כל הכלים האלה · הבלתי חשובים · וכך עשה את כל הכלים החשובים אשר בית האלהים וגו' · הוא מכלות זהב · כלו זהב מזוקק · ויבא שלמה את קדשי דוד אביו · כי כל כך נתעשר שבבנין הבית לא הוצרך לגעת בקדשי אביו וכלם נגנזו באוצרות בית האלהים · אז יקהל שלמה את זקני ישראל ואת כל ראשי המטות · ונשיאי האבות להעלות את ארון ברית ה' · כי לא רצה להטריח את כל ישראל · אבל הם לחסידותם אף כי לא נקראו · נקהלו מעצמם אל המלך כל איש ישראל בחג · האמנם לא באו עם הלויים להעלות הארון ואהל מועד רק זקני ישראל וכל שאר העם המתינום בירושלם אבל המקום כי לא היה אפשר שילכו כלם יחד מפני ריבויים · ואחר כך המלך עם כל עדת ישראל זבחו לפני הארון צאן ובקר · אל דביר הבית הוא קדש הקדשים

הנקרא

הנקרא דביר מפני עשרת הדברות אשר שם בלוחות ·
ומפני שהדבור אלהי היה יוצא משם · וכאומרו וידבר ה׳ אליו
מאהל מועד לאמר · ויראו ראשי הבדים · ולא יראו חוצה ·
נראים ואינם נראים וכשני דדי אשה הנראות מתחת חלוקה
· רק שני הלוחות · גם שברי הלוחות היו שם ולא הזכירם
להיותם כבלעים בלוחות שלימות · ויהי בצאת הכהנים
מן הקדש תכף הבית נתמלא מענן בית ה׳ · כי לשלימותו
אל עליו הענין האלהי תכף · כי כל הכהנים התקדשו
וכן הלויים לעבוד את עבודת ה׳ · ולא שמרו עתה ענין
וסדר המחלוקות והמשמרות · רק הלויים כלם אסף וגו׳ וק״כ
כהנים היו מחצצרים יחד והיו כאחד המחצצרים והמשוררים
די לא אז לפי שעה שום סדר בדבר · ולא יכלו הכהנים
לעמוד לשרת מפני הענן · כאשר קרה למשה ולא יכול
משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה׳ מלא
את המשכן · אז בראות שלמה שכינת האלהות בבית
אשר בנה גזר אומר שה׳ השכים לשכון בערפל בבית אשר
בנה לזבול לו ולמכון לשבתו עולמים שלולא חטאת ישראל היה
קיים המקדש לעולם · ויברך את כל קהל ישראל ברכה
דומה לברכת כהנים · ואחר כך בירך את ה׳ על אשר
הטיב עמו עד אומרו אשר כרת עם בני ישראל ·
ואחר כך נתן תודה לו והתפלל לפניו ויעמוד לפני מזבח ה׳
ויברך על ברכיו ויפרוש כפיו · כריעת הברכים להכנעה
· ופריסת הכפים למען יהיו ככלי מוכן לקבל ההשפעה
אלהית · אין כמוך שומר הברית והחסד וגו׳ זאת היא
התודה · והנה התפלה היא שמור את עבדך דוד אבי
את אשר הבטחת לו מקיום המלכה בזרעו · ויאמן דברך
אשר דברת לו כי האמנם ובודאי ישב אלהים את האדם על
הארץ באמצעות המקדש אשר הוא דבר זר כי הנה השמים
ושמי השמי׳ לא יכלכלוך כי גאה גאית מהם ואף כי הבית הזה
בין שוכני בתי חומר · ויען כי לעבנותנותך אף כי מרום
וקדוש מושבך · את דכא ושפל רוח תשכון אנא תפנה נא אל
תפילתי ואל תחינתי אני עבדך שהיא שתשמע אל הרנה
ואל התפלה שכל אים ישראל עבדך יתפלל לפניך · וזה
בהיות עיני השגחתך הפרטית פתוחות אל הבית הזה אשר
הוא המקום אשר אמרת לשום שמך שם להשגיח ולשמוע אל
התפלה אשר יתפלל כל אים שיהיה עבדך אל המקום הזה ·
וכן תעשה כי תשמע אל תחנוני כל אים שיהיה עבדך ·
וכל תחנוני ישראל כשיהיו יחד להתפלל אל המקום הזה ·
ואתה תשמע וסלחת כי הן אל כביר לא ימאס · אם יחטא
אים לרעהו כי יחשדהו על כל דבר פשע והנחשד נשא בו אלה
שיקלל את עצמו בקללה נמרצת אם ככה פעל · ועושה כן
כדי להאותו לחושד · כי יאמ׳ שאם הוא נקי שיבואו כל הקללות
ההם לחושד · ובא האלה לפני מזבח בבית הזה כי הנחשד
יכתוב על ספר דבריו אלה וישלחם לבית הזה · אתה
תשמע מן השמים ותרשיע את הרשע החושד שכל הפושל
במומו הוא פוסל ותצדיק את הצדיק הנחשד על חנם ·
אף ינגף עמך לשבת חטאתם · אם ישובו אליך וגומר אתה
תשמע וגו׳ · ונתת לאים ככל דרכיו וגו׳ כי האדם יראה
לעינים וה׳ יראה ללבב ולפעמים כי לפי הנראה יהיה האדם
חסיד ובעל מעשים טובים ובקרבו ישים אורבו · ובא
מארץ רחוקה · ובאו והתפללו · ומיד או רבים שיהיו אתה
תשמע מן השמי׳ · ככל אשר יקרא אליך הנכרי · בכל אופן
תשמע תפלתו אף שיהיה רשע גמור כדי שלא יקרא תגר ·
אבל כיום תתן אותו בלבבו · לנוחך כי לא ילך עוד הארון כע

ונד כשילה ונוב וגבעון אבל ינוח מנוח׳ עולמי׳ בבית המקד׳ ·
ילבשו תשועה הם הח׳ בגדים הנקראים בגדי ישע · שבהם
עושים העבודה שהיא תשועת עולמים לישראל · וחסידיך
ישמחו בטוב · הוא השגת האור השכיי הנקרא טוב וכאומרו
אני אעביר כל טובי וגומר · אל תשב פני משיחך אני
עבדך שלמה · התפלל שישלח את האש מן השמים למען
ידעו הכל כי נשמעה תפלתו · ואם לא תעשה בגיני עשה
בגין חסדי דוד עבדך · ותכף ירד האש ואכל את הכל
ואל הכבוד בבית · באופן שלא יכלו הכהנים להכנס אז ·
וירא ה׳ אל שלמה בלילה · ולא ביום כי עלה למדרגה קטנה
מנבואת חזיון לילה · ולא למדרגה הגדולה מהנבואה ביום
להיות כי למלכים קשה השגת הנבואה לגאות׳ לשבת עשרם
ובבודם · ויכנעו עמי וגו׳ הם החרטה · ווידוי ומעשה
טוב ועזיבת עשיית הרע · ההכרחיים בתשובה · ויכנעו
עמי הוא החרטה · ויתפללו ויבקשו פני הוא הוידוי · וישובו
מדרכיהם הרעים הוא המעשה · אז אני אשמע מן השמים
· כנגד וידויים · ואסלח לחטאתם כנגד המעשה · וארפא
את ארצם כנגד הכנעתם · ומעתה ומעכשיו יהיו
עיני פתוחות וגו׳ לתפלת המקום הזה · היינו תפלת הנכרי
כאשר התפלל שלמה עליו · להיות שמי שם עד עולם
· שהעולם האלהי יהיה משגיח שם תמיד · והיו עיני
ולבי שם כל הימים · לבי הוא עולם המלאכים · ועיני הוא
עולם הגלגלים המשועבדים לבית המקדש ולעובדיו בלב
שלם · כאשר הלך דוד אביך · במצות הפרטיות למלך
· ולעשות ככל אשר צויתיך · היינו המצות אשר טעמם
נגלה כפסח וסוכה · וחוקי אשר טעמם נסתר · ומשפטי
תשמור · והקימותי את כסא מלכותך וגו׳ · ואם תשובון
אתם חלק כבוד למלכות ולא אמר אם תשוב אתה ותעזוב
חקתי וגו׳ · וכן בעונם דבר בלשון נסתר ונתשתים מעל
אדמתי אשר נתתי להם · לכל עובר ישום נוספת ·
וכן ואז והערים אשר נתן חורם נוספת · אשר לא נתן
שלמה לעבדים למלאכתו · באמת ובאוסר וקיום כי לא נתן
שלמה מישראל עבדים למלאכתו רק מן הגרים וזה לאהבתו
את עמו כי לא רדה בהם בפרך · מן היום שהוסד בית
ה׳ ועד כלותו · והיה שלם בית ה׳ · יהי ה׳ אלהיך ברוך
· הנה שלמה הטתה ברוב לקחו כי נתיהדה והאמינה
בה׳ וברך אותו · האגומים עצים חשובים נותנים ריח
טוב · ויעש המלך כסא שן · ושש מעלות לכסא אשר
היו מאחזים ומדובקים זה עם זה בכבש זהב לכסא ככבש
המזבח הראש התחתון למטה על הארץ מתגלגל ועולה עד
עליונות הכסא · וכל כלי בית יער הלבנון · זהב כי
זולת הכלים שהיו לו בחדרות אשר תוך העיר · עוד היו לו
כלים מכלים שונים בחדרו אשר חוץ לעיר כמנהג המלכים
אשר יש להם בתים וחדרות מבית ומחוץ · שנהבים ·
הפיל · וקופים · החיה הנקראת סי״מיאה אשר דומים פנית
לפני האדם · ותוכיים הטווסים · ויגדל המלך
שלמה וגו׳ הנה ה׳ קיים לו את נדרו החכמה והמדע נתון לך
ועושר ונכסים וכבוד אתן לך וגו׳ · והוא עבר על מצותיו
הפרטיות והרבה סוסים וכסף וזהב הרבה לו · והרבה נשים
לרע לו כי נשיו הטו את לבבו · עדו החוזה הוא אשר
קרא את הקריאה על המזבח בבית אל · וילך רחבעם
שכמה · מאת ה׳ היתה זאת לשים בלב העם שילכו להמליך
עליהם מלך בשכם ולא בירושלם · להיותה משבט אפרים
ומעיר ירבעם אפרתי למען ימרדו שם בשלמה וימליכו

ירבעם בשבטו ובביתו · וה' שם בפיהם לאמר אביך הקשה את עולנו וגו' מה שהיה הכל בהפך כי לא נחו כל ימ' מעולם איש תחת גפנו ותחת תאנתו בלי שוט מלחמה ומציק רק בימי שלמה · וה' שכל דעתו לבחור בעצת הילדים · כי הוא מוליך יועצים שולל ודעתם ישכל · קטני עבה האצבע קטנה שלי גדולה ממתניו והוא משל להיותו מלך גדול ממנו · עתה ראה ביתך דוד · אתה רחבעם אשר אמרת קטני עבה ממתני אבי · עתה ראה ותשגי' ותמלוך בביתך בית דוד לבד ולא בשאר ישר' · כי הלכו איש לאהליו ולא רצו להשתעבד לו · וכן היה כי בני יהודה הקרובים לבית דוד הם לבדם המליכוהו · יהודה ובנימן אחים הם ולא יתפרדו להיותם שוכנים יחד בתחום אחד ובית המקדש על תחום שניהם · כי הזניחם ירבעם · הרחיקם מכהן לה' · ויפרוץ מכל בניו · פורש בערי המבורות מיהודה ובנימן · אל תא הרצים חדר הרצי' · וגם ביהודה היה דברים טובים · מעשים הגונים שהיה ביניהם ולכן שב מהם אף ה' ·

ועדו החוזה להתיחש · נראה שכל חזיונו ונבואתו היתה בכתוב האמת בענייני יחסי המון ישראל ושריו ומלכיו · מכיהו בת אוריאל · ובמלכים אמר מעכה בת אבשלום · אולי כי אמו היתה מכיהו ומתה בבחרותה ונשאר הילד בין ידי מעכה אומנתו והיא גדלה אותו ונקראה אמו · ולאהבתו אותה לקחה לאשה ויל' לו לאשה וזהו אומרו אח"כ באשה ושם אמו מעכה בת אבישלום כי חיתה והאריכה ימים רבים · ורחבעם היה נער · נעור ממצות כי בן מ"א שנה היה · ויגפהו ה' · לירבע' כי לא הצליח עוד · עודנו הארץ לפנינו · שהכל שקט ושאנן ואין מחריד · אל יעצור עמך אנוש · אל יעצור כח עמך האנוש אשר אנוש מכתו · בית המהפכת · בית אשר שם מיסרין ביסורין שונים לחטאים בנפשותם · ויברך מן העם בעת ההיא · על אשר ישרוהו על הפעל המגונה ההוא · במשכב אשר הכין לו לעמוד שם את אחרי שיחנטו אותו הרופאים · באפר שריפת הבשמים והעצים הריחניי' · כי הלך בדרכי דוד הראשונים · ראשוני' במעלה ובצדק · ולא דרש לבעלים כימ' רק לאלהי אביו והלך במצותיו · ויגבה לבו בדרכי ה' · שהשכים בהתעוררות ואמיצות לב ללכת בדרכי ה' · ויהי פחד ה' וגו' כל זה היה לו בזכו' התלמוד תורה · בירניות · ערים ובתים וחברו' מלכים לדור בהם · וערי מסכנות · ערים בצורו' להחזיק שם דגן תירוש ויצהר והעום' מכסף וזהב · המתנדב לה' · זה דרכו תמיד להתנדב לה' מכל אשר ירויח מיום ליום · נפוצים על ההרים וגו' ניבא כי לא ימות במלחמה רק אחאב וכלם ישובו בשלום · ויבא הרוח ויאמר אני אפתנו · הוא משל כי חטא נבות השיאו לרדת למות במלחמה ועל דאטף אטפוהו · ויאמר שמעו עמים כלם · ניבא כי היו שם בגורן פתח השער מרגלי' משאר עמי הארצות ושמעו נבואת מיכה · וכן צוה מלך ארם שלא ילחמו רק את מלך יש' · התחפש ובוא במלחמ' · הוא הכרח אלי להתחפש וללכת בשינוי בגדים לבל יכירוני פן שמעו ארמיים את דברי מיכה וירדפו לי לבדי · אבל אתה שאין לך זה החשש לבש בגדיך בגדי מלכות כנהוג במלחמה שהשרים לובשים את בגדיהם היותר חמודים · ויזעק יהושפט · אל ה' אלהיו כמנהגו וה' עזרו · ואיש משך בקשת · איש זה השלם שבחבורה והוא יהושפט משך בקשת לפי תומו כדי ללחו' עם הארמיים ויך את אחאב בין דבקי השרין כי מגלגלין זכות בזה לבער את הרע ע"י זכאי כיהושפט · ומלך ישר' היה מעמידו יהושפט במרכב' נכח ארם עד הערב פן ירגישו יש'

בתכתו ויחלש לבבם וינוסו · כי לא לאדם תשפטו · לא תחשבו בלבבכם שמה שתשפטו הוא בעבור האדם יהושפט אשר שם אתכ' על דבר המשפ' · ולכן תוכלו לרמאו' אותי ולהראות היותכם שופטי צדק · כי אינו כן שמה שתשפטו הוא לה' אשר יראה ללבב ולא תוכלו לרמאתו אותו · וכל שכן כי הוא תמיד עמכם בדבר המשפט כי אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט · ועמהם מהעמונים · הם עמלק היושב בהר שעיר וליראתו מיש' פן יכלהו אם ינוצח במלחמ' · לכן שינה כסותו ודבורו כעמונים · ולא עיכרו ללכת אל תרשים · לא עצרו כח · לתת לו ניר ועול על ישר' אם קטון ואם גדול וכפי המעשה אשר יעשון בניו · בימיו פשע אדום · כי זמן מדוד אשר הכרית כל זכר באדום לא היה להם מלך רק נציבים מושמים על פי יש' אשר היו נותנים להם מס · ועתה בעונות יהורם פשעו והמליכו עליהם מלך ועם היות שבחזק' יהורם ושריו ורכבו הכה את אדום הסובב אליו שהיו עומדים סביב ואכל יארץ ישראל · עם כל זה פשע אדום עד היום הזה ולא יכלו להכניעו עוד כבראשונה · וזה יען כי עזב את ה' וחטא והחטיא את הרבים כי הזנה והדיח את יושבי ירושלם ללכת לעבוד אלהים אחרים · ימים על ימים · שנתים ימים · וכעת צאת הקץ לימים שנים · כי ביום האחרון מהשנתים ימים אשר נתן הקץ לחיי בערו הנביא ההוא תכף יצאו מעיו ומת ונתקיימו דברי הנביא · וילך בלא חמדה · בלי שום זכות מדברי התורה הנחמדי' מזהב ומפז · ועזריהו בן יהורם הוא אחזיהו המלך כי שני שמות היו לו · והזכיר פה שם אביו להודיענו כי להיותו רשע בן רשע מאת ה' היתה זאת שיבוא לראו' ליהורם כדי שיבוס אותו יהוא ויהרגהו · ותבוסת הוא שם מן יבוס קמינו · ואין לבית אחזיהו וגו' לא היה להם כח לעצור הממלכה כי היו כלם קטנים ולכן עתליה נתעוררה להכרית את כל זרע הממלכה וזה בעון אביהם המרצח אשר היה חייב כליה הוא וזרעו לולי זכות דוד אביו הראשון · השלישית מכם באי השבת וגו' כי יהוידע לא פטר את המחלוקות כאשר היה המנהג שאחרי עובד' בבית השבוע שלהם היו הולכי' למקומ' · רק עכבם אצלו כדי לקבץ בחשאי המון רב · ואותם חלקם לג' החלק הא' והב' בב' שערי הבית והחלק הג' בבית המלך למען יהיה לו חוזקה בביתו · הנזר והעדות כתר מלכות וכתר תורה מהספר תורה אשר היה את המלך לקרוא בו כל ימי חייו · משאת משה · השקלי' שנוה במדבר · ויערו את הארון יריקו מלשון ותער כדה · ובניו ורוב המשא עליו ויסוד בית האלהים · ר"ל הבנים שהיו לו ואיכות' ורוב המשא שהיה עליו לכלכל יש' · ויסוד בדק הבית אשר תקן · כל בני אפרים · להיות כי כלם רשעים ורודפים דרך ירבעם אשר מבני אפרים · כי אם בוא אתה · רק כן תעשה בוא למלחמה אתה לבדך ועשה והתחזק למלחמה · פן יכשילך האלהים לפני אויב אם תתחבר את הרשעים האלה · החוח אשר בלבנון · לבנון הוא ישראל · והחוח הוא יהודה המולך על ב' שבטים · והארז הא מלך אפרי' המולך על י' שבטי' · ותעבור חית השד' · הפחותים שבאפרים ירמסו את יהודה ומלכם לריבויים וכחם · בני התערובות · בני השרים שהיו ביד המלך בלכתו למלחמה לערבון שהשרים לא ימרדו בו · ככל אשר עשה אמציהו אביו · כי בתחלתו הצדיק ובסופו הרשיע · וגם הוא בסופו בחזקתו גבה לבו עד להשחית · ויהי לדרוש אלהים · נראה כי בתחלת ימי עוזיהו היה חי נביא אחד שמו זכריהו המבין בהשגת ומראות האלוה יתברך · אשר היה מדריכו אל הדרך

הישרה

הישרה · ולכן כל הימים אשר דרש אלהים הצליחו הוא ית' ·
חשבונות מחשבת חושב לירוא באבני' · אולי כי היה מלאכת
הארטיליריאה הנהוגה היום בעולם אשר נהיתה ממחשבת
חכם וחושב · ולא לך לכבוד · כי אין האמת כאשר חשבת
שכבוד אלהים הוא שישרתהו המלך הלוין והחזק כי אינו
צריך מכבודך וכבר הבדיל זרעו של אהרן לעבודתו ורצונו
כבודו · ועל אשר נתגאה על בני אדם להיות בבני אהים
נפל לשבת בדד נבדל מבני אדם מפני הצרע' אשר נדבק
בו עד יום מותו · בשדה הקבורה ולא במערת המלכים
כי אמרו שכאשר בחיו היה נבדל מזולתו מפני הצרעת ככה
אחרי מותו ראוי שיהיה נבדל : ועוד העם משחיתים לזבח
בבמות · עמכם אשמות · גם אתם רשעים כמוהם שתחזיקו
אלכם אשמות עגלי הזהב ולכן אין ראוי שתתנאו בנצחון
הזה לשעבדם לעבדים ושפחות בפרך · כי הפריע ביהודה
כמו כי פרעה אהרן · שהחטיאו והיה בעוכריו · את הנדה
מן הקדש העז' המכודה ומאוסה · ל תשלו · מלשון שלוה ·
ור"ל אל תתעצלו בדבר ותעמדו שלוים ושקטים כא הוא דבר
בלתי עיקרי אבל תזדרזו על ככה · וביום שמנה לחדש
וגו'· כי א'ימי' עמדו לקדש העז' · וא'ימים האולם שהם בין
הכל ח"ן ימים · אשר הזניח · שהשכיחם אחז שלא יעבר ו
בהם עוד לה'· התקדשו למדי · למה שהיה צריך להיות
די · והכהנים והלויים כבלתו · על עצלותם להתקדם כי
ראו את ישרא' יותר זריזים בדבר מהם ושבת זה היה לבלתי
האמינם כי חזקיהו היה עושה זה בלב שלם בהיו' כי אחז אביו
למדו עשוי' ההפך · ה'הטוב יכפר בעד כל איש אשר הכין
לבבו לדרוש את ה' אלהי אבותיו שהמחשבה רצויה אף כי
המעשה לא יהיה רצוי לבלתי היותו כתורת טהרת הקדש ·
וירפא את העם · מחל להם העון · מלבד התיחם'לזכרים
וגו' לשלשם כתות היה מספיק המזון · לזכרי'מבן'שלש שנים
ולמעלה הראוי'ליכנס במקדש וכשמואל בן אלקנה · ולגדולים
מבן כ'שנים ומעלה המשרתים את פני ה'אלהיהם · ולטף
ונשים ובני'ובנות העומדי'חוץ למקדש בשדי מגרש עריהם
· לפני מזבח אחד תשתחוו · דימה כי חטא בזה במונעו
ריבוי העבודה לאלוהות והוא לא ידע ואשם כי ה'אלהים הוא
יחיד בעולמו ולכן ראוי שיוחד המקום אשר בו יעבדוהו ולכן
נאסרו הבמות · וכן במליצי שרי בבל · הם המלאכי'מבבל
ובהיותם מליצים בין מלך ומלך נקראו מליצים כמו המליץ
בינותם · עזבו אהי'לנסותו אם יגבה לבו לאמר כחי ועוצ'ידי
עשה לי את החיל הזה · או ייחס הכל להשגחת ה'עליו ועל
עמו · והוא הראה להם את כל כבוד עושרו ואת שם ה'לא
זכר · וכהכר לו חלה את פני ה'אלהיו · ויכנע מאד ויתפלל
אין רמז לג'מיני תשוב' אשר סדר משה באומרו והיה כי יבואו
עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה · ושבת עד ה'אהיך
ומל ה'אהיך את לבבך ואת לבב זרעך · ואת'תשוב ושמעת
בקול ה'כי מתוך שלא לשמה בא לשמה ואף ששבת התשובה
היתה הצרה הנה יבוא ממדרגה למדרגה עד שישוב אל ה'
בכל לב · כי הוא אמן הרבה אשמה יותר מכל שאר המלכים

ובחטאו מת כי לא שב את ה'בגער'מותו · ויעש הישר בעיני
ה'· וילך בדרכי דוד אביו להיות עניו וירא אלהים כמותו ·
ול תחשוב שחטא ושב בתשובה כדוד אבין כי הוא לא סר ימין
ושמאל מדרכי ה'כל ימיו · ויזרוק על פני הקברים הזובחים
להם· לקיים מה שנ'לירבעם הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו
שמו וזבח עליך עצמות אדם ואת כהני הבמות המקטרים ·
בחרבותיהם סביב נתן את המזבחו'ואת האשרים · וקרא את
כתי תועבותם חורבו'לגנאי · את ספר תורות ה'ביד משה
· הוא הספ'תורה שכת' משה בידו אשר היה מונח מצד ארון
ברית ה'· והנה היה כי הספר הזה נעתק ממקומו ממקומו
ובא אל האולם ע ידי חלקיהו · והיה פתוח במקום הנקר' יולך
ה'אותך ואת מלכך עם שאר הקללות · ולכן המלך בשמעו
את הדב'קרע את בגדיו בראותו שרצון השם לקיי'את הברי'
ההוא שכרת עם יש'שבעבר'על מצותיו ישפוך עליה'חרונו
· ושלח אל חולדה לדעת מה זה ועל מה זה אם בעבור עונו
או עון אבותיו והיא השיבה כדבר ה'כי השבה היא בעד עון
אבותיו וכי לא יועיל תשובתו ומעשיו הטובים לבטל הגזרה
אבל יועיל להאריך החרון אף עד מותו בשלום · וישלח
המלך וגו'אף כי הבטיחו קונו שישכב בשלום ולא יראינה עיניו
ברעה השתדל בכל עוז לראות אם אפשר לבטל הגזרה
באמצעות התשובה ומעשים טובים ולכן עם כל זקני יש'אל
בית ה'ושם קרא באזניהם את כל דברי ספר הברית · ובקש
מהם שמאדם יכרתו ברית עם ה'אהיהם וכן עשו וסרו מהם
באמצעות מלכם את כל התועבות אשר לבני יש'· והעביר
את כלם לעבודת ה'בכל לבם · מה שכל ימיו לא סרו מאחרי
ה'· אבל בימי בניו סרו מהר מן הדרך הטובה ולכן שב חרון
אף ה'ונתקיימו דברי הספר ההוא · ויעש בירושלם
פסח לה'· כמשפטו מה שלא עשו כן שאר המלכים ברשעתם
לא נעשה כפסח הזה · שיהיו כל העדה כלם קדושי' ובתוכם
ה'יהודה ויש'יחד עם מלכם בתשובה ומעשים טובים בכל לב
ובכל נפש אין בהם גם אחד יהיה נקי ובר לבב בתשובתו
הרמתה · ואלהים אמר לבהלני בתמיה · אדרבא
אלהים הוא עמי ובדברו על ידי נביאיו אני הולך ללחום
המלחמה הזאת · כי כן אמר ישעי'וסכסכתי מצרי'במצרי' ·
ולא הסב יאשיהו פניו אבל התחפ'ושנה את בגדיו כדי ללחום
בו כי סמך על חסידותו · ולעון הכמוס מרשעי הדור מת
משונה בבגדיו בחיצי המורי'כאשר בחטאו מת אחאב משונה
בבגדיו בחצי המורים · וכאומרו אל יהושפט התחפש ובא
במלחמה · ויאמרו כל השרים והשרות · כל המשוררים
והמשוררות אשר נתפשטו בישרא' מאז והלא' כלם היו עושים
שירים של קינ'עליו · ואותם הקינות נתנום לחוק על ישרא'
שבכל מקום מאבלות היו נאמרים שם · כי גדל הכאב מאד
על ישראל במותו · מי בכם בכל עמו ה' אלהיו עמו יהי
ה'אהינו עמנו כאשר הי'עם אבותנו ברוך הוא לעד שהחייני
וקיימני והגיעני לזמן הזה להשלים פרוש כתובי'היום ר"ח אב
לשמחה שנת אנא אלהים פרט ברמך ישרא' לא תעולל לעני
ורוכב על חמור תעזוב אותו ·

תם ונשלם פה בולוני"א שנת יפר"ח השבח וההודאה לאל יתברך
ויתעלה שמו אשר עד כה עזרנו כן יעזרנו ויאמצנו
לעשות ספרי' אין קץ כאשר עם לבבנו
ויתן חלקנו במצדיקי הרבים אמן
כי"ר